intantum sunt simpliciter bona hmōi tempo
ralia·vnde dicitur in ps̄·Timentes autē dn̄m
non minuentur omī bono· Et alibi·Nō uidi
iustum derelictū·Si aūt cōsiderent̄ huiusmōi
temporalia bona ꝺm se·sic non sunt simplici=
ter bona hoīs·sed secūdum quid·& ita n̄ sim
pliciter cadunt sb̄ merito·sed ꝺm quid·inquā
tum scꝫ hoīes mouent̄ a deo ad aliqua tempo
raliter agenda in quibus suū ꝓpositum conse
quunt̄ deo faciente·ut sicut uita eterna ē sim
pliciter premiū operum iustitie ꝑ relatiōem ad
motionem diuinā·ut dictum est·ita tempora
lia bona in se considerata habent ratōm mer=
cedis·uel habito respectu quantū ad motionē
diuinam qua uoluntates hominū mouentur
ad hec prosequenda·Licet interdum in hiis n̄
habeant hoīes rectam intentionem·

DE ESSENTIA VIRTVTVM.
PARS TERTIA· DIS·PRIMA·

DEinde considerandū est de vir
tutibus·Et circa hoc cōsiderā=
dum est primo ī generali secū
do in speciali·Circa primū con
sideranda sunt tredecim·Pri=
mo de uirtutibus quantuꝫ ad
essentiā·Secundo de subiecto uirtutis· Ter=
tio de distinctōe uirtutū intellectualiū·Quar
to de distinctōe uirtutū moraliū ab intellectu
alibus·Quinto de distinctōe uirtutū moraliū
per cōparationē ad passiones·Sexto de distin
tione uirtutū moraliū ab īuicem·Septimo de
distinctione uirtutū carnaliū·¶Octauo de uir
tutibus theologicis·Nono de causa uirtutum
Decimo de ꝓprietate uirtutum quantū ad ea
rum mediū·Vndecimo de connexione uirtu=
tum·Duodecimo de qualitate uirtutum·Ter
tiodecimo de duratōne eaꝝ post hanc uitam·
¶Circa primū scꝫ de essentia uirtutū querū
tur duo·Primo utrū uirtus sit qualitas·Se=
cundo de diffinitione eius· ¶Ad primū scili
cet utrū uirtus sit habitꝰ·dicendū ꝙ uirtꝰ no
minat quandā ꝑfectionem potētie·Vniuscu=
iusqꝫ aūt ꝑfectio p̄cipue considerat̄ in ordine
ad suum finem·finis aūt potentie actus est·
vnde potentia dicit̄ esse ꝑfecta ꝺm ꝙ determi
natur ad suum actū·Sunt aūt quedā potētie
que secundū seipas sunt determinate ad suos
actus·sicut potentie naturales actiue·& ideo
hmōi potentie naturales secundū seipsas dicū
tur uirtutes·potētie aūt rationales que sūt po
tentie ꝓprie hoīs nō sunt determinate ad unū
sed se habent indeterminate ad multa·deter=
minant̄ aūt ad actus ꝑ habitꝰ·et ideo uirtutes
humane habitus sunt·Item cū duplex sit po=
tentia·scꝫ potentia ad esse & potētia ad agere
perfectio utriusqꝫ potentie uirtus uocatur·sed
potētia ad esse se tenet ex ꝑte materie que est
ens in potētia·Potentia aūt ad agere se tenet
a parte forme que est principiū agendi·eo ꝙ
unūquodqꝫ agit inquantū est actu·In consti
tutōe aūt hoīs corpus se habet sicut materia·
anima uero sicut forma·& quantū quideꝫ ad
corpus homo cōmunicat cū aliis animalibus·
& similiter quantū ad uires que sunt aīe cor=
poriqꝫ cōmunes·sole aūt ille uires que sūt ꝓ=
prie aīe scꝫ rationales sunt hoīs tm̄·et ideo uir
tus humana de qua loquimur non potest per
tinere ad corpus·sed ꝑtinet tātum ad id quod
est propriū aīe·unde uirtus humana non im
portat ordinem ad esse sed magis ad agere·Et
ideo de ratione humane uirtutis est ꝙ sit ope
ratiuus habitus·de ratione autē eius est ꝙ sit
habitus bonus·quia uirtus cuiuslibet rei ordi
natur in bonū·ꝓpter quod dicit Augꝰ in li·
de moribus ecclesie·Nemo dubitauerit ꝙ uir=
tus aīam facit optimam· Et ph̄s·ii·ethi·dicit·
ꝙ uirtus est que bonū facit habētem & opus
eius bonuꝫ reddit·vnde patet ꝙ uirtus huma
na est habitus operatiuus et bonus· ¶Ad se
cundum scꝫ·de diffinitōe uirtutis· sciendū ꝙ
hec diffinitō solet assignari·& sentētialiter su
mit̄ ex uerbis Augꝰ·in secūdo de libero arbi·
virtus est bona qualitas mentis qua recte ui=
uitur·qua nemo male utitur·quā deus in no
bis sine nobis opatur·hec aūt diffinitio perfe
cte complectit̄ totā ratōem uirtutis·Perfecta
em̄ ratio vniuscuiusqꝫ rei colligit̄ ex omnibus
causis eius·Comprehēdit aūt p̄dicta diffinitō
omnes causas uirtutis·causa nanqꝫ formalis
uirtutis sic̄ & cuiuslibet rei accipit̄ ex eius ge=
nere & differentia.cum dicit̄ qualitas bona·
genus em̄ uirtutis qualitas est·differētia aūt
bonum·Ea est tn̄ cōuenientior diffinitio si lo
co qualitas poneret̄ habitus qui est genus ꝓ=
pinquū·uirtus aūt non habet materiā ex qua
sicut nec alia accidentia·sed habet materiā cir=
ca quā· & materiā in q̄ scꝫ subiectū· Materia
aūt circa quā ē obiectum uirtutis·qd̄ nō potu
it in p̄dicta diffinitōe poni· eo ꝙ ꝑ obiectum
determinat̄ uirtus ad speciē·Hic aūt assigna=
tur diffinitio uirtutis in cōmuni·vnde ponit̄
subiectū loco cause materialis·cum dicit̄ ꝙ est
bona qualitas mentis·finis aūt uirtutis cum
sit habitus opatiuus est ipsa operatio·Sed no
tandū ꝙ habituū operatiuoꝝ aliqui sunt sem
per ad malum·sicuti habitus uitiosi·Aliq̄ ue=
ro quādoqꝫ ad bonū·& quādoqꝫ ad malum·
sicut opinio se habet & ad uerum & ad falsuꝫ
Virtus aūt est habitus semꝑ se habens ad bo
num·& ideo ut discernat̄ uirtus ab hiis que
se habent semꝑ ad malū dicit̄ qua recte uiuit̄
Vt aūt discernat̄ ab hiis q̄ se habēt quandoqꝫ
ad bonū quādoqꝫ ad malum dicit̄·qua nullꝰ
male utitur·causa aūt efficiēs uirtutis īfusiue
de qua diffinitio datur deus ē·ꝓpter quod di
citur quā deus in nobis sine nobis operat̄·que
quidem aūt ꝑticula si auferat̄ reliquū diffini=
tionis erit cōmune omnibus uirtutibus & ac
quisitis & infusis·Et nota ꝙ bonū quod po=
nitur in diffinitōe uirtutis nō est bonū quod
conuertit̄ cum ente·nec est ī plus q̄ꝫ qualitas·
sed est bonū ratōis·ꝺm qd̄ dicit Dyoni·iiii·ca
pitulo de diui·no·ꝙ bonū aīe est ꝺm ratiōem
esse·Hic ergo ponit̄ qualitas ꝓ genere· bona

uero dicit̄ ad differētiaꝫ malarū qualitatū aī
me id ē uitioꝝ·dicit̄ quoqꝫ bona qm̄ a deo bo
no datur·& bonos facit·& ad bona ꝑduc·mē
tis dicitur ad differentiā qualitatū que sunt ī
corpore·qua recte uiuit̄·ponit̄ ad differentiā
qualitatum quibus recte intelligit̄·sicut ē sciē
tia·Sed nota ꝙ est quedā rectitudo q̄ ꝯsistit
circa res exteriores que in usum hoīs ueniūt·
que sunt ꝓpria materia iustitie·sicut infra pa
tebit·Alia est rectitudo que īportat ordineꝫ ad
finem debitū & ad legem diuinam·que est re
gula uoluntatis humane·& ista cōis est omni
uirtuti·et de ista dicit̄ qua recte uiuitur·Item
nota ꝙ uirtute potest aliquis male uti tanq̄ꝫ
obiecto·puta cum male sentit de uirtute cum
odit eam uel suꝑbit de ea·non autē tanq̄ꝫ pri=
cipio usus·ita scꝫ ꝙ malꝰ sit actꝰ uirtutis·Iteꝫ
nota ꝙ uirtus infusa causat̄ in nobis a deo si=
ne nobis agentibus·non tñ sine nobis cōsen=
tientibus·& sic est intelligendū quod dicitur·
quā deus in nobis·sine nobis operat̄·Que ue
ro per nos agunt̄ deus in nobis causat·ñ sine
nobis agentibus·ipse enim operatur in omni
volūtate & natura·Dicit̄ aūt virtus ſm ethy
mologiaꝫ quasi vis intꝰ·& hec uis consistit in
aggressione arduoꝝ·in tollerantia aduersoꝝ·
& in abstinētia placitoꝝ·Item dicit̄ uirtus q̄si
uiror nitens·uel dicit̄ uirtus q̄si uiruꝫ tuens·
uel uirtus quasi uiri status·

DE SVBIECTO VIRTVTIS· DISTINCTIO· SECVNDA·

Circa secundū principale scꝫ de subie=
cto uirtutis q̄runt̄ sex·Primo utrū
uirtus sit in potentia aīe sicut ī sub=
iecto·Secundo utrū una uirtꝰ pos
sit esse in pluribus potētiis·Tertio utrū intel=
lectus possit esse subiectum uirtutis·Quarto
trum irascibilis & cōcupiscibilis·Quinto utrū
uires apprehensiue sensitiue·Sexto utꝝ uolū
tas· Ad primum scꝫ utrū uirtus sit in po=
tentia aīe sicut in subiecto·dicendū ꝙ uirtutē
primere ad potentiā aīe tribus potest esse maī=
festum·Primo quidem ex ipsa ratōe uirtutis
que importat ꝑfectionē potētie·perfectio aūt
est in eo cuius est ꝑfectio· Secundo ex hoc ꝙ
est habitus operatiuus·ut supra ostensum est·
omnis aūt operatio est ab aīa per aliquā potē=
tiam·Tertio ex hoc ꝙ disponit ad optimū·op
timū aūt est finis qui uel ē operatio rei·uel ali
quid consecutū per operatōm a potentia egre
dientē·unde uirtus humana ē in potentia aīe
sicut ī subiecto· Ad secundū scꝫ utrū una
uirtus possit esse in pluribus potētiis·dicendū
ꝙ aliquid esse in duobus cōtigit dupliciter·
Vno modo sic ꝙ ex equo sit ī utroqꝫ· & sic ī=
possibile est unam uirtutē esse in duabus potē
tiis·quia diuersitas potentiarū attendit̄ secū=
dum generales cōditōes obiectoꝝ·diuersitas
aūt habituū ſm speciales·vnde ubicūqꝫ est diū
sitas potentiarū ibi est diuersitas habituū sed
non cōuertitur·Alio modo potest aliquid esse
in duobus uel in pluribus nō ex equo sed ordi

ne quodā·& sic una uirtus potest ptinere ad
plures potētias·ita ꝙ in una sit principaliter·
& se extendat ad alias ꝑ modum diffusionis
uel per modū dispositōis·ſm ꝙ una potentia
mouetur ab alia·& ſm ꝙ una potentia accipi
tur ab alia· Ad tertiū scꝫ utrum intellectꝰ
possit esse subiectū uirtutis·dicenduꝫ ꝙ uirtꝰ
sicut dictū est habitus ē quo quis bene opera
tur·dupliciter aūt aliquis habitus ordinat̄ ad
bonum actum·Vno modo inquātum per hu
iusmodi habitū acquirit̄ homini facultas ad
bonum actum·sicut ꝑ habitū grāmatice habꝫ
homo facultatē recte loquēdi·non tñ grāma
tica facit ut homo semꝑ loquat̄ recte· pot eñ
grammaticus barbarizare & soleocismum fa
cere·& eadem ratio est in aliis scientiis & ar=
tibus·Alio modo aliquis habitus non solum
facit facultatem bene agendi· sed etiam facit
ꝙ aliquis recte facultate utat̄·sicut iustitia nō
solum facit ꝙ homo sit ꝓmpte uoluntatis ad
iusta operādū·sed etiā facit ut iuste operetur·
& quia bonum sic̄ & ens non dicit̄ simpliciter
aliquid ſm id quod est ī potentia· sed secūdū
id quod est actu·Ideo ab hmōi habitibus sim
pliciter dicit̄ homo bonū operari & esse bonꝰ·
puta quia est iustus uel tēperatus·& eadē ra=
tio est de similibus·Et quia uirtus est que bo
num facit habentē·& opus eius bonū reddit·
huiusmōi habitus simpliciē dicunt̄ uirtutes·
quia reddūt bonū opus in actu·et simpliciter
faciunt bonū habentē·primi uero habitus nō
simpliciē dicunt̄ uirtutes·quia non reddūt bo
num opus nisi in quadam facultate·nec sim
pliciter faciunt bonū habentē·non eñ dicitur
simpliciter aliquis bonꝰ homo ex hoc ꝙ est sci
ens uel artifex·sed dicit̄ bonus solū ſm quid·
puta bonus grāmaticus aut bonꝰ faber·& ꝓ=
pter hoc plerumqꝫ scientia & ars cōtra uirtu=
tem diuidunt̄·q̄nqꝫ aūt virtutes dicunt̄·ut pa
tet in·vii·ethicoꝝ·Subiectū aūt habitꝰ qui se
cundū quid dicit̄ uirtus potest esse intellectꝰ·
non soluꝫ practicus·sed & intellectiuꝰ·absqꝫ
omni ordine ad uolūtatem·sic eñ phs in·vii·
ethi·scientiā sapientiam & intellectū et etiam
artem ponit esse intellectuales virtutes·Sub=
iectū vero habitus qui simpliciter dicit̄ virtus
non potest esse nisi volūtas·vel aliq̄ potentia
ſm q̄ est mota a voluntate·Cuius ratio ē·q̄a
volūtas mouet omnes potētias que aliqualiē
sunt rationales ad suos actus·ut supra habi=
tum est·& ideo ꝙ homo actu bene agat cōtin
git ex hoc ꝙ homo habet bonam volūtatem·
vnde virtus que facit bene agere in actu·non
solum in facultate oporꝫ ꝙ uel sit in ipsa vo=
lūtate uel in aliqua potentia ſm ꝙ ē a uolūta
te mota Contingit aūt intellectū a uoluntate
moueri sicut & alias potētias· Considerat eñ
aliquis aliq̄d actu eo ꝙ vult·& ideo ītellectꝰ
ſm ꝙ habꝫ ordinem ad uolūtatem potest esse
subiectū uirtutis simpliciē dicte·& hoc modo
ītellectꝰ speculatiuꝰ vl' ratio vl' ſm fidei·Mo
uetur eñ intellectus ad assentiendū hiis que

ſunt fidei ex imperio volũtatis·nullus em̃ cre-
dit niſi uolens·Intellectus aũt ꝓacticꝰ ẽ ſub-
iectum ꝓudentie·cum em̃ ꝓudentia ſit recta
ratio agibiliũ requirit̃ ad ꝓudentiã ꝙ homo
bene ſe habeat ad ꝓincipia hmõi ratõnis agẽ-
dorum que ſunt fines ad quos bene ſe habet
homo ꝑ rectitudinẽ uolũtatis·ſic ad principia
ſpeculabiliũ per naturale lumẽ intellectus agẽ-
tis·& ideo ſicut ſubiectũ ſciẽtie que eſt ratio
recta ſpeculabiliũ eſt intellectus ſpeculatiuus
in ordine ad intellectũ agentẽ·ita ſubiectum
ꝓudentie eſt intellectꝰ ꝓacticus ĩ ordine ad
uoluntatem rectã· ¶ Ad quartũ ſcꝫ utrũ ira-
ſcibilis & concupiſcibilis poſſint eſſe ſubiectũ
virtutis·dicendũ ꝙ iraſcibilis & concupiſcibi-
lis dupliciter poſſunt cõſiderari·Vno mõ ſꝫm
ſe inquantũ ſunt ꝑtes appetitus ſenſitiui·& h
modo nõ cõpetit eis ꝙ ſint ſubiectũ uirtutis·
Alio modo poſſunt conſiderari inquantũ ꝑti-
cipant rõem per hoc ꝙ nate ſunt rationi obe-
dire·& ſic iraſcibilis uel ↄcupiſcibiliſ poteſt eẽ
ſubiectũ virtutis humane·ſic em̃ eſt ꝓincipiũ
humani actus inquantũ ꝑticipat rõm·& etiã
in hiis potentiis uirtutes neceſſe eſt ponere ꝙ
in iraſcibili & concupiſcibili ſint alique virtu-
tes·Actus em̃ qui ꝓgredit̃ ab una potẽtia ſe-
cundũ ꝙ eſt ab alia mota non poteſt eſſe ꝑfe-
ctus niſi vtraqꝫ potentia ſit bene diſpoſita ad
actum·ſic actus artificiſ nõ poteſt eſſe cõgru-
us niſi artifex ſit bene diſpoſitus ad agendũ·
& etiam ipm̃ inſtrumentũ·In hiis igit̃ circa q̃
operat̃ iraſcibiliſ & concupiſcibilis ſꝫm ꝙ ſunt
a ratione mote·neceſſe eſt ut aliquis habitus
perficiens ad bene agendũ ſit nõ ſolum ĩ rõe
ſed etiã in iraſcibili & cõcupiſcibili·& quia bo-
na diſpoſitio potẽtie mote attendit̃ ſꝫm cõfor-
mitatem ad potentiã mouentẽ·ideo virtus q̃
eſt in iraſcibili & in cõcupiſcibili·nihil aliud ẽ
q̃ꝫ habitualis cõformitas iſtarũ potentiarũ ad
ratõem· ¶ Ad quintũ ſcꝫ utrũ uires appꝛehẽ-
ſiue ſenſitiue poſſint eſſe ſubiectũ uirtutiſ·di-
cendũ ꝙ in uiribus ſenſitiuis appꝛhenſiuis in-
terius ponunt̃ aliqui habitus·qꝺ patet ex hoc
ꝓecipue qꝺ phs dicit in libro de memoria·ꝙ
in memorando unũ poſt aliud operat̃ cõſuetu-
do que eſt quaſi quedã natura·nihil auteꝫ eſt
aliud habitus cõſuetudinalis q̃ꝫ habitudo acq-
ſita ꝑ cõſuetudinẽ q̃ eſt in motu nature·vnꝺ
de uirtute dicit tullius in rhetorica ſua·ꝙ ẽ ha-
bitus ĩ modũ nature ratõi cõſentaneus·In ho-
mine tñ id quod ex cõſuetudine acquirit̃ ĩ me-
moria & aliis uiribus appꝛhenſiuis ſenſitiuis
non eſt habitus ꝑ ſe·ſed aliquid annexũ habi-
tibus intellectiue ꝑtis·ut ſupra dictũ eſt·Sed
tamẽ ſi qui ſunt habitus in talibus uiribꝰ uir-
tutes dici nõ poſſunt·Virtus em̃ eſt habitus
ꝑfectus quo nõ cõtingit niſi bonũ operari·vñ
oportet ꝙ uirtus ſit in illa potentia que eſt cõ-
ſummatiua boni operis·Cognitio aũt ueri ñ
conſummat̃ in uiribus ſenſitiuis apprehenſi-
uis·ſed huiuſmõi uires ſunt quaſi ꝑparatorie
ad cognitionẽ intellectiuã·& ideo ĩ huiuſmõi
viribꝰ nõ ſunt virtutes quibus cognoſcitur
uerum·ſed magis ĩ intellectu uel rõe· ¶ Ad
ſextum ſcꝫ utrũ uoluntas poſſit eſſe ſubiectuꝫ
uirtutis·dicendũ ꝙ cum ꝑ habitũ perficiat̃ po-
tentia ad agendũ·ibi indiget potẽtia habitu ꝑ-
ficiente ad bene agendũ·qui quidẽ habitꝰ eſt
uirtus·ubi ad hoc non ſufficit ꝓpria ratio po-
tentie·Omnis aũt potẽtie ꝓpria ratio attẽdit̃
in ordine ad obiectũ·vnde cum ſicut dictuꝫ ẽ
obiectũ uoluntatis ſit bonũ ratõis uolenti ꝓ-
portionatũ·quantũ ad hoc nõ indiget uolun-
tas uirtute ꝑficiente·ſed ſi qꝺ bonuꝫ ĩmineat
homini uolendũ quod excedat ꝓportionẽ uo-
lentis·ſiue quantũ ad totam ſpeciẽ humanã·
ſicut bonũ diuinũ quod trãſcendit limiteſ hu-
mane nature·ſiue quãtũ in diuiduũ ſicut bo-
num ꝓximi ubi uoluntas indiget uirtute·&
ideo hmõi uirtutes que ordinãt affectũ hoĩs ĩ
deum uł proximũ ſunt in uolũtate ſicut ĩ ſub-
iecto·ut caritas iuſtitia & huiuſmodi·

DE DISTINCTIONE VIRTVTVM INTELLECTVALIVM. DIS·III·

Circa tertium ꝓincipale ſcꝫ de diſtin-
ctiõe uirtutũ ĩtellectualiũ·querunt̃
quinqꝫ·Primo utrum habitus ĩtel-
lectus ſpeculatiui ſint uirtutes·Se-
cundo utrũ ſint tres ſcꝫ ſapiẽtia·ſcientia·& in-
tellectus·Tertio utrũ habitus ĩtellectualis·q̃
eſt ars ſit uirtus·Quarto utruꝫ ꝓudentia ſit
uirtus diſtincta ab arte·Quinto utrũ ꝓuden-
tia ſit uirtus neceſſaria hoĩ· ¶ Ad ꝓimũ ſcꝫ
utrũ habitus ĩtellectuales ſpeculatiui ſint vir-
tutes·dicendũ ꝙ cum hoĩs uirtus dicatur ĩ or-
dine ad bonũ ſicut ſupra dictũ eſt·duplici ra-
tione aliquis habitus dicit̃ virtus ut ſupra di-
ctum eſt·vno modo quia facit facultatem be-
ne operãdi Alio modo quia cum facultate fac̃
etiã uſum bonũ·& hoc ſicut ſupra dictũ ẽ ꝑ-
tinet ſolũ ad illos habitus qui reſpiciũt parteꝫ
appetitiuã·eo ꝙ uis appetitiua aĩe ẽ que facit
uti omĩbus potentiis & hitibus·Cum igit̃ ha-
bitus intellectuales ſpeculatiui nõ ꝑficiant ꝑ-
tem appetitiuã·nec aliquo modo ipſam reſpi-
ciant·ſed ſolã intellectiuã·poſſunt quidem di-
ci uirtutes inquãtũ faciũt facultatẽ bone opẽ-
ratõis que eſt cõſideratio ueri·hoc em̃ eſt boñ
opus intellectus·nõ tam̃ dicunt̃ uirtutes ſecũ-
do modo quaſi facientes bene uti potẽtia ſeu
habitu·Ex hoc em̃ ꝙ aliquis hebet habitũ ſci-
entie ſpecłatiue ñ inclinat̃ ad utendũ·ſꝫ fit po-
tens ſpeculari uerũ in hiis quoꝝ habet ſcientiã
ſed ꝙ utatur ſciẽtia habita·hoc eſt mouẽte vo-
luntate·Et ideo uirtus que ꝑficit uoluntatem
ut caritas uel iuſticia facit etiaꝫ bene uti hmõi
ſpeculatiuis habitibꝰ·& ſꝫm hoc etiã in actibꝰ
hoꝝ habituũ poteſt eſſe merituꝫ ſi ex caritate
fiant·ſicut Grego·dicit in·vii·moꝛał·Quod cõtẽ-
platiua eſt maioris meriti q̃ꝫ actiua· ¶ Ad ſe-
cunduꝫ ſcꝫ utrũ cõuenienter diſtinguant̃ tres
uirtutes ĩtellectuales ſpeculatiue·ſcꝫ ſapientia
ſcientia & intellectꝰ·dicendũ ꝙ ſicut iam di-
ctum ẽ uirtus intellectuał ſpeculatiua eſt per

quā intellectus pficitur ad cōsiderandū uerū· hoc aūt est bonum opus ei⁹· Verū aūt est duplicit̄ ɔsiderabile·vno modo sicut per se notū· Alio modo sicut per aliud notū·quod aūt est per se notum se habet ut pzincipiū & pcipitur statim ab intellectu·& ideo habitus pficiens intellectū ad huiusmōi ueri consideratōm uocatur intellectus qui est habitus pzincipiozū· verum aūt quod ē per aliud notū non statim pcipitur ab intellectu·sed per inquisitōem rationis·& se hab3 in ratōe termi· Quod quidē potest esse dupliciter·uno modo ut sit ultimū in aliquo genere·alio modo ut sit ultimu3 respectu totius cognitōis humane·& quia ea q̄ sunt posterius nota quo ad nos sunt pzioza & magis nota secūdū naturam·ut dicitur ī pzimo phisicoꝝ·Ideo id quod est ultimum respectu totius cognitōis humane·est id quod est pzimū·& maxime cognoscibile ꝺm naturā·& circa huiusmodi est sapiētia que ɔsiderat altissimas causas·ut dicit̄ m pzimo meth·Vñ conuenienter iudicat & ozdinat de omībus·quia iudicium perfectū & uniuersale haberi nō potest nisi per resolutōem ad pzimas causas·Ad id uero quod ē ultimū ī hoc uel illo genere cognoscibiliū pficit intellectū scientia· & iō ꝺm diuersa genera scibiliū sunt diuersi habit⁹ scientiarū·cum tñ sapiētia non sit nisi una·

¶ Ad tertiū sc3 utrū ars sit intellectualis·dicendum ꝙ ars nihil est aliud q̄3 ratō recta aliquoꝝ operū faciendoꝝ·quoꝝ tñ bonū nō cōsistit in eo ꝙ appetitus humanus aliquo mō se habet·sed in eo ꝙ ipsum opus quod fit ī se bonum est·Non em̄ ptinet ad laudē artificis inquantū artifex est qua uolūtate opus faciat sed quale sit opus quod facit·Sic igit̄ ars pzopzie loquendo habitus operatiu⁹ est·& tamen in aliquo cōuenit cū habitibus speculatiuis·q2 etiā ad ipsos habitus speculatiuos ptinet qualiter se habeat res quā considerant·non aute3 qualiter se habeat appetitus humanus ad illas·dūmodo em̄ geometer uerū demonstret·nō reffert qualiter se habeat secundū appetitiuam partē·vtrū scilicet sit letus uel iratus· sicut nec ī artifice reffert·ut dictū ē·& ideo eo mō ars habet ratōem uirtutis sicut & habitus speculatiui·inquantū sc3 nec ars nec habitus speculatiuus faciūt bonum opus quantū ad usu3 quod est ꝓpzium uirtutis pficiētis appetitu3· sed solū quātū ad facultatē bene agendi·

¶ Ad quartum sc3 utrū pzudētia sit uirt⁹ distincta ab arte·dicendū ꝙ ubi inuenit̄ diuersa ratio uirtutis·ibi opoztet uirtutes distingui dictum est aūt ꝙ aliquis habitus hab3 ratōm uirtutis ex hoc solū ꝙ facit facultatē boni operis·aliquis aūt ex hoc ꝙ facit non solū facultatem boni operis·sed etiā usum· Ars aūt facit solam facultate3 boni operis·quia nō respicit appetitū·pzudētia aūt non solū facit facultatē boni operis sed etiā usum·Respicit em̄ appetitum tanq̄3 ꝓsupponens rectitudinē appetitus cuius differētie ratio est·quia ars est recta rō factibiliū·pzudentia uero est recta ratio agibilium·differt autē facere & agere·quia ut dicit̄ in·ix·meth·Factio est actus trāsiens in exteriozem materiā·sicut edificare· secare & hmōi Agere aūt est actus pmanens in ipso agente· sicut uidere·uelle & huiusmōi·Sicut igit̄ hoc modo se habet pzudentia ad huiusmodi actus humanos qui sunt usus potētiarū & habituū sic se habet ars ad exteriozes factoīnes·Perfectio aūt & rectitudo ratōis dependet ex pn cipiis ex quibus ratio simlat·sicut dictum est ꝙ scientia dependet ab intellectu qui est habitus pzincipioꝝ·& ꝓsupponit ipsum·In humanis aūt actibus se habent fines sicut pzincipia in speculatiuis·ut dicit̄ in·vii·ethi·Et ideo ad pzudentiā que est recta ratio agibilium requiritur ꝙ homo sit bene dispositus circa fines· quod quidem ē per appetitū rectum· & ideo ad pzudentiā requirit̄ mozalis uirtus per quā fit appetitus rectus· bonum autem artificialium nō est bonū appetitus humani· sed boñ ipsoꝝ operū artificialiū·& ideo ars non ꝓsupponit appetitū rectū·Et inde est ꝙ magis laudatur artifex qui nolens peccat·q̄3 qui uolēs peccat·Magis aūt contra pzudentiā est ꝙ aliquis peccet nolens q̄3 uolens· quia rectitudo uoluntatis est de ratōe pzudentie·non aūt de ratione artis·sic igit̄ patet ꝙ pzudētia est uirtus distincta ab arte· ¶ Ad quintū sc3 utru3 prudentia sit uirt⁹ necessaria hoī·dicendū ꝙ pzudentia est uirtus maxime necessaria ad uitam humanā·Bene em̄ uiuere ɔsistit in bene operari·Ad hoc aūt ꝙ aliquis bene operet̄ nō solu3 requirit̄ quid faciat sed qūo faciat·ut sc3 secundū electionē rectam operet̄ non solu3 ex impetu aut passione·Cum aūt electio sit eoꝝ que sunt ad finem rectitudo electōis duo req rit·sc3 debitū finem·& id quod cōuenient̄ ozdinat̄ in debitū finem·ad debitū aūt fine3 bo mo conuenient̄ disponit̄ per uirtutem que pficit partem aīe appetitiuā·cuius obiectū ē bonum et finis·Ad id aūt qđ disponit̄ in finem debitum opoz3 ꝙ homo directe disponat̄ per habitū ratōis·quia cōsiliari & eligere que sūt eoꝝ que sunt ad finem sunt act⁹ ratiōis·& iō necesse est in ratōne esse aliquā uirtutē intellectualē per quā pficiat̄ ratio ad hoc ꝙ cōuenienter se habeat ad ea que sunt ad finē·& hec uirtus est pzudentia·vnde pzudentia est uirt⁹ necessaria ad bene uiuendum·

DE DISTINCTIONE VIRTVTVM DISTINCTIO· QVARTA·

Circa quartū pzincipale sc3 de distinctione uirtutū mozalium ab intellectualibus querunt̄ quinq3· Primo utrū omnis uirtus sit mozalis·Secūdo utrū uirtus mozalis distinguat̄ ab intellectuali·Tertio utrū uirtus sufficienter diuidatur per ītellectualē & mozalem·Quarto utrū uirtus mozal' possit esse sine ītellectuali Quinto utrū ecōuerso intellectualis possit esse sine mozali· ¶ Ad pzimū sc3 utrū omis uirtus sit

moralis·dicendū ꝙ ad huius euidentiā consi=
derare oportꝫ qd sit mos·sic em̄ scire poterim⁹
que sit moral' uirtus·Mos aūt duo significat
quandoqꝫ em̄ significat cōsuetudinē·sicut di
citur actu·xii·Nisi circūcidamī ſm morē mo=
ysi nō poteritis salui fieri·Quandoqꝫ uero si=
gnat inclinatōem quandā naturalē·uel quasi
naturalem ad aliquid agendū·vnde etiā hu
torum animalium dicunť aliqui mores·vnde
diciť·ii·mach·xi·ꝙ quasi leonū more irruētes
in hostes ꝓstrauerūt eos·& sic accipiť mos in
ps·ubi diciť·Qui habitare facit vnius moris
in domo·& hee quidē due significatōes ī nul
lo distinguunť apud latinos quantū ad uocē
In greco autē distinguunť·nā ethos qd apud
nos morem significat·quādoqꝫ habet primā
longā·& scribiť ꝑ illā litterā grecā ·Qn̄qꝫ
aūt habꝫ primam correptā & scribiť ꝑ ·Di
citur aūt uirtus moralis a more secundum ꝙ
mos significat quādam inclinatōeꝫ naturalē·
uel quasi naturalē ad aliquid agendū· & huic
significatōi moris ꝓpinqua est alia significa=
tio qua significat consuetudinē·Nam cōsue=
tudo quodāmodo uertiť in naturā·& facit ī=
clinatōem similem naturali·Manifestū ē aūt
ꝙ inclinatio ad actum ꝓprie cōuenit appetiti
ue uirtuti·cuius est mouere oēs potētias ad
agendum·ut ex supradictis patet·& ideo nō
omnis uirtus diciť moralis·sed solum illa que
est in ui appetitiua·Ad secundū scꝫ utrum
uirtus moralis distinguať ab intellectuali·di
cendū ꝙ oīm humanoꝝ operū principiuꝫ pri=
mum ratio est·& quecūqꝫ alia pricipia huma=
noꝝ operū inueniunť quodāmodo ratōi obe=
diunt diuersimode tn̄·Nam quedā obediunt
rationi omnīo ad nutū absqꝫ omni ɔtradicti
one·sicut corporis mēbra si fuerint in sua na
tura cōsistentia·statim em̄ ad imperiū ratōis
man⁹ aut pes mouetur ad opus·unde phs di
cit in primo politice·ꝙ aīa regit corpus dispo=
tico pricipatu id est sicut dn̄s seruū·qui ius cō
tradicendi nō habet·posuerūt igiť quidam ꝙ
omnia principia actiua que sunt in hoīne hoc
modo se habēt ad ratōem qd quidem si uerūꝫ
esset sufficeretꝫ ꝙ ratio esset pfecta ad bene agē
dum·unde uirtus cum sit habitus quo perfici
mur ad bene agendū·sequereť ꝙ in sola ratōe
esset·& sic nulla uirtus esset nisi intellectual'·
Et hec fuit opinio socratis qui dixit oēs uir
tutes esse prudentias·ut diciť in·vi·ethi·unde
ponebat ꝙ homo sciā in eo existēte peccare n̄
poterat· sed si quicunqꝫ peccabat ꝓpter igno
rantiā peccabat·hoc aūt ꝓcedit ex suppositōe
falsi·Pars em̄ appetitiua obedit ratōi nō om=
nino ad nutū·sed cū aliqua cōtradictōe·unde
phs dicit in primo politice·ꝙ ratio impat ap=
petitiuo principatu politico·quo scilicꝫ aliquis
pest liberis qui habēt ius in aliquo cōtradicen
di·unde Aug⁹·dicit·ꝙ interdū pcedit intelle=
ctus· sequiť tardus aut nullus affect⁹ · intīm
ꝙ quādoqꝫ passionibus uel habitibus appeti=
tiue ptis hoc agiť ut usus ratōis in pticulari ī=
pediatur·& ſm hoc aliqualiter uerū est quod
socrates dixit·ꝙ scientia p̄sente non peccať·si
tamen hoc extendať usqꝫ ad usum rationis in
pticulari eligibili·Sic igiť ad hoc ꝙ homo be
ne agat requiriť ꝙ non solum ratō sit bene di
sposita p habitū uirtutis ītellectualis· sed etiā
ꝙ uis appetitiua sit bene disposita p habitum
uirtutis moralis·sicut igiť appetitus distīgui
tur a ratione·ita uirtus moralis distinguitur
ab intellectuali·unde sicut appetitiuū est pri=
cipium humani actus·secundū ꝙ pticipat ali
qualiter ratōem·ita habitus moralis habet ra=
tionem uirtutis humane inquantū ratōi con
formatur·Cōmendabilis est aūt uirtus moral'
plusqꝫ intellectualis ratione exēpli·quia xp̄us
& oēs sancti magis studuerūt īducere hoīes
ad morales q̄ꝫ ad intellectuales·& magis ex=
ercitauerūt se in istis q̄ꝫ in illis·ecc·xliiii·Lau=
demus gloriosos & parētes nostros· Sequiť·
Homines magni uirtute &c̄·Item ratōne effe
ctus·quia uirtus expellit pctm̄·scientia non·
Item ratione originis·qꝛ uirtus a deo infun=
ditur·sciā per studiū acquiriť·Item rōe finis·
quia finis uirtutis est gloria non scientie· Itē
ratione obiecti quia obiectū uirtutis est bonū
scientie uero uerū·Item ratōe securitatis quia
securius est esse bonū q̄ꝫ esse phm̄·Item ratōe
mali uitandi·quia si primi parentes manum
extendissent ad lignū uite sicut ad lignū sciē
tie·non incurrissent tot mala in se & in poste
ris· Ad tertiū scꝫ utrū uirtus sufficienť di
uidať per intellectualē & moralem·dicēduꝫ ꝙ
uirtus humana est quidā habitus pficiens ho
minē ad bene operandū·principiū autē huma
noꝝ actuū in hoīe non est nisi duplex· scꝫ ītel
lectus siue ratō & appetitus·hec em̄ sunt duo
mouentia in hoīe·ut diciť in tertio de anima·
vnde omnis uirtus humana oportet ꝙ sit p=
fectiua alicuius istoꝝ principioꝝ·siquidē igiť
sit pfectiua ītellect⁹ speculatiui uel practici ad
bonum oīs·actam̄ erit uirtus intellectualis·si
uerū sit pfectiua ptis appetitiue erit uirtus mo
ralis·unde relinquiť ꝙ omnis uirt⁹ humana
uel est intellectualis uel moralis· Ad quar
tum scꝫ utrū uirtus moralis possit esse sine ī=
tellectuali·dicēdū ꝙ uirtus moralis potest qui
dem esse sine quibusdā intellectualibus uirtu
tibus·sicut sine sciā·sapiētia & arte·non autē
potest esse sine ītellectu & prudētia·Sine pru=
dentia quidē esse nō potest moralis uirtus·qꝛ
moralis uirtus est habitus electiu⁹ id ē faciēs
bonā electionē·ad hoc aūt ꝙ electio sit bona
duo requirunť·primo ut sit debita intentio fi
nis·& hoc fit p uirtutē moralem que uim ap=
petitiuā inclinat ad bonū cōueniens rationi·
quod est finis debitus·Secūdo ꝙ homo recte
accipiat ea que sunt ad finem· & hoc non poť
esse nisi per ratōm recte cōsiliantē·iudicantē·
& precipientē·quod ptinet ad prudētiā & ad
uirtutes sibi annexas·ut supra dictū est·unō
uirtus moralis sine prudētia esse non potest·
& percōsequēs neqꝫ sine ītellectu· p ītellectū

enim cognoscunt̃ principia naturaliter nota
tam in speculatiuis q̃3 in operatiuis· vnde sic
recta ratõ in speculatiuis inquantũ ꝓcedit ex
principiis naturaliter cognitis p̃supponit ĩtel
lectum principioꝝ·ita etiã prudentia que ẽ re
cta ratio agibiliũ· ¶ Ad quintũ sc3 utrum in
tellectualis uirtus possit esse sine morali· dicẽ
dum ꝙ alie uirtutes intellectuales sine uirtu=
te morali esse possunt·sed prudentia sine mo=
rali uirtute esse non potest·Cuius ratõ est·q2
prudentia est recta ratio agibiliũ·non aũt so=
lum in uniuersali·ꝟ in pticulari ĩ quibus sunt
actiones·recta aũt ratio p̃exigit principia ex
quibus non ꝓcedit·oportet autẽ rationẽ circa
pticularia ꝓcedere·nõ solũ ex pricipiis vniũsa
libus·sed etiã ex principiis pticularibus· Circa
principia quidẽ uniuersalia agibilium homo
recte se habet per naturalẽ intellectũ principi=
orum·per quẽ homo cognoscit ꝙ nullũ malũ
est agendũ·uel etiã p aliquã scientiã practicã·
sed hoc nõ sufficit ad recte ratiocinãdũ circa
pticularia·Contigit eñ quãdoq3 ꝙ hmõi prin
cipium uniuersale cognitũ p intellectũ uel sci
entiam corrũpit̃ in particulari per aliquã pas
sionẽ·sicut cõcupiscenti quãdo cõcupiscentia
uincit uidet̃ hoc esse bonũ quod ↄcupiscit·lic3
sit cõtra uniuersale iudiciũ rõis· & ideo sicut
homo disponit̃ ad recte se habendũ circa pri=
cipia uniuersalia p intellectũ naturalẽ uel per
habitũ sciẽtie·ita ad hoc ꝙ recte se habeat cir=
ca principia pticularia agibiliũ que sunt fines
oportet ꝙ pficiat̃ per aliquos habitus secũdu3
quos fiat quodãmodo hoĩ cõnaturale recte iu
dicare de fine·& hoc fit per uirtutẽ moralem·
Virtuosus eñ recte iudicat de fine uirtutis·
quia qualis unusquisq3 est·talis finis uidetur
ei·ut dicit̃ in·iiii·ethi·& ideo ad rectam ratõ3
agibiliu3 que est prudentia requirit̃ ꝙ homo
habeat uirtutẽ moralem·

DE DISTINCTIONE VIRTVTVM DISTINCTIO· QVINTA·

Circa quintũ principale sc3 de distin
ctione uirtutũ moralium p cõpara=
tionẽ ad passiones querunt̃ quinq3
Primo utrũ uirtus moralis sit pas=
sio·Secũdo utrũ uirtus moralis possit esse cũ
passione·Tertio utrũ possit esse cum tristitia·
Quarto utru3 uirtus moralis possit esse circa
passionem·Quinto utrũ aliqua uirtus moral'
possit esse sine passione· ¶ Ad primum scili
cet utrũ moralis virtus sit passio·dicẽdũ ꝙ uir
tus moralis non potest esse passio·& hoc pat3
triplici ratõne·Primo quidem quia passio est
motus quidã appetit⁹ sensitiui ut supra dictũ
est·virtus aũt moralis non ẽ motus aliquis·ꝟ
magis principiũ appetitiui mot⁹ habitus qui=
dam existẽs·Secundo quia passiones ex seip=
sis non habẽt ratõem boni uel mali·bonũ eñ
uel malũ hoĩs est ꝫm ratõem·unde passiones
secundũ se cõsiderate se habent & ad bonũ &
ad malum·secundũ ꝙ possunt cõuenire ratõi
uel nõ conuenire·nihil aũt tale potest esse uir
tus·cum uirtus solũ se habeat ad bonũ· ut su
pra dictũ ẽ·Tertio quia dato ꝙ aliqua passio
se habeat solum ad bonũ uel solum ad malu3
secundũ aliquẽ modũ·tñ mot⁹ passionis in quã
tum passio est principiũ habet in ipo appetitu
& terminũ in ratõe·i cuius conformitatẽ ap=
petit⁹ tendit·motus aũt uirtutis est ↄcõuerso
principiũ habens in ratõe·& terminũ in appe
titu ꝫm ꝙ a ratõe mouet̃·unde in diffinitõne
uirtutis moralis dicit̃ in·ii·ethi·ꝙ est habitus
electiuus ĩmedietate cõsistens determĩata ra
tione ꝓut sapiens determinabit· ¶ Ad secũ=
dum sc3 utrũ uirtus moralis possit esse cũ pas
sione·dicendũ ꝙ circa hoc fuit discordia ĩter
stoycos & perypateticos·sicut Aug⁹·dicit in
·ix·de ciui·dei· Stoyci eñ posuerũt ꝙ passio
nes aĩe non possunt eẽ in sapiẽte siue uirtuo
so·Peripatetici uero quoꝝ sectã aristoteles·in
stituit·ut Aug⁹·dicit ĩ·viii·de ciuitate dei· po
suerunt ꝙ passiones simul cũ uirtute morali
esse possunt·sed ad mediũ reducte ·Hec autẽ
diuersitas·sicut August·dicit ibidẽ·magis erat
secundũ uerba q̃3 secũdum rerũ sentẽtias·quia
eñ stoyci non distinguebãt inter appetitũ ĩtel
lectiuũ qui est uoluntas·& inter appetitũ sen
sitiuo qui per irascibilẽ & cõcupiscibilẽ diuidit̃
nec distinguebãt in hoc passiones aĩe ab aliis
affectõibus hũanis·ꝙ passiones aĩe sunt mo
tus appetitus sensitiui·Alie uero affectiones
q̃ ñ sunt passiones sunt motus appetitus ĩtel=
lectiui·qui dicit̃ uolũtas·sicut perypatetici di=
stinxerũt·sed solu3 quãtũ ad hoc ꝙ passiones
eẽ dicebant quascũq3 affectões ratõi repugnã
tes·que si ex deliberatõe oriant̃·in sapiẽte seu
uirtuoso esse non possunt·si aũt subito orian
tur hoc ĩ uirtuoso potest accidere· eo ꝙ animi
uisa que appellant fantasias nõ est in potesta
te nostra utrũ aliquãdo incidãt aĩo· & cum ñ
ueniunt ex terribilibus rebus necesse est ut sa=
pientis aĩm moueãt·ita ut paulisper pauescat
uel metu uel tristitia contrahat̃ tanq̃3 hiis pas
sionibus ꝓuenientibus ratõis officiũ·nec tam
approbant ista eis que consentiũt·ut August·
narrat ĩ·ix·de ciui·dei·ab·A·gellio dictu3·sic
igit̃ si passiones dicant̃ in ordinate affectiões
nõ possunt eẽ in uirtuoso·ita ꝙ post delibera
tionẽ eis consentiat̃ ut stoyci posuerunt·Si ue
ro passiones dicant̃ quicũq3 motus appetitus
sensitiui·sic possunt esse in uirtuoso ꝫm ꝙ sũt
a ratione ordinate·Vnde aristo·dicit ĩ·ii·eth·
ꝙ nõ bene quidam determinant uirtutes ipas
sibilitates quasdã & quietes·qm̃ simpliciter di
cunt·sed deberent dicere ꝙ sunt quietes a pas
sionibus que sunt ut non oportet·& quando
non oportet· ¶ Ad tertiũ sc3 utrũ uirtus mo
ralis possit esse cum tristitia·dicendu3 ꝙ sicut
Aug⁹·dicit·xiiii·de ciuitate dei·stoyci uolue=
runt ꝓ tribus pturbatiõibus in aĩo sapientis
esse tres eupaticas id ẽ tres bonas passiões pro
cupiditate sc3 uoluntatẽ·ꝓ letitia gaudiũ·pro
metu cautionẽ·Pro tristitia uero negauerunt
posse aliquid in aĩo sapientis duplici ratione·

Primo quideꝫ quia tristitia est de malo quod
iam accidit·nullum aūt malū estimant posse
accidere sapienti·crediderūt enī ꝙ sicut soluꝫ
hoīs bonū est uirtus·bona aūt corporalia nul
la bona hoīs sunt·ita solum hoīs inhonestuꝫ
est malum·quod in uirtuoso esse nō potest·sꝫ
hoc irrationabiliter dicit̄·cum enī homo sit ex
anima & corpore cōpositus·id quod cōfert ad
uitā corporis cōseruandā aliquod bonuꝫ hoīs
est non tn̄ maximū·quia eo potest homo ma
le uti·unde & malum huic bono contrariū in
sapiente esse potest·& tristritiam moderatam
inducere·Preterea & si uirtuosus sine graui
peccato esse possit·nullꝯ tn̄ inuenit̄ qui absqꝫ
leuibus peccatis uitam ducat·ſm illud·i·Ioh·
·i·Si dixerimus ꝙ pctm̄ non habemꝯ nosipos
seducimus·Tertio quia uirtuosus & si pecca-
tum graue n̄ habeat forte quādoqꝫ habuit· &
de hoc laudabiliter dolet· ſm illud·ii·ad cor·
·vii·Que secundū deū est tristitia·penitētiam
in salutē stabilē operat̄·quarto quia potest eti
am dolere laudabiliter de peccato alterius·vn̄
eo modo quo uirtꝯ moralis cōpatit̄ alias paſ-
siones ratione moderatas compatit̄ etiā tristi
tiam·Secūdo mouebant̄ ex hoc ꝙ tristitia est
de presenti malo·timor aūt de malo futuro·si
cut delectatio est de bono p̄senti·desideriū ue
ro de bono futuro·Potest aūt hoc ad uirtuteꝫ
ptinere ꝙ aliquis bono habito fruat̄·uel nō so
lum habitū habere desideret·uel quia etiā ma
lum futurū caueat·sed ꝙ malo p̄senti animꝯ
hoīs substernat̄ quod fit p tristitiam omnino
uidet̄ contrariū ratōi·unde cū uirtute esse nō
potest·Sed hoc irrationabilit̄ dicit̄·Est enī ali
quod malū quod potest esse uirtuoso p̄sens·
ut dictū est·quod quidē maluꝫ ratio detestat̄·
vnde appetitus sensitiuus in hoc sequit̄ dete-
statōem ratōis ꝙ de huiusmōi malo tristatur
moderate tn̄ ſm rationis iudicium·Hoc autē
pertinet ad uirtutē ut appetitus sensitiuus rōi
conformet̄ ut dictū ē·unde ad uirtutē ptinet
ꝙ tristetur moderate in quibus tristandū est·
sicut & phs dicit in·ii·ethi·& hoc etiā utile est
ad fugiendū mala·sicut enī bona ꝓpter dele-
ctatōem ꝓmtius querunt̄·ita mala ꝓpter tri
stitiam fugiunt̄ fortius·Sic igit̄ dicendū ē ꝙ
tristitia de hiis que cōueniūt uirtuti non pot̄
simul esse cum uirtute·quia uirtꝯ ī ꝓpriis dele
ctatur·sed de hiis que quocūqꝫ mō repugnāt
uirtuti uirtus moderate tristat̄· ¶ Ad quar
tum scꝫ utrū om̄is uirtus moralis sit circa paſ
siones·dicendū ꝙ uirtus moralis pficit appe-
titiuā ptem aīe·ordinādo ipsam ī bonū ratōis
Est aūt ratōis bonū id quod est ſm rōem mo
deratā seu ordinatum·vnde circa omne id qḋ
cōtingit ratione ordinari & moderari cōtigit
esse uirtutē moralem·ratio aūt ordinat nō so-
lum passiones appetitus sensitiui·sed etiā ope
ratōes appetitus intellectiui·qui est uoluntas
que non est subiectū passionū ut supra dictū
est·imperantur·Et ideo non omnis uirtus mo-
ralis est circa passiones·sed quedā circa passio
ones·quedā circa operatōes· ¶ Ad quintuꝫ
scꝫ utrū uirtus moralis possit esse sine passiōe
dicendū ꝙ si passiones dicamus affectiōes in
ordinatas sicut stoyci posuerūt·sic manifestū
est ꝙ uirtus pfecta est sine passionibus·Si ve
ro passiones dicamus omnes motus appetitus
sensitiui sic planū est ꝙ uirtutes morales que
sunt circa passiones sicut circa ꝓpriam materi
am sine passionibus esse nō possunt·Cuiꝯ ra-
tio est·quia secundū hoc sequeret̄ ꝙ uirtꝯ mo
ralis faceret appetitū sensitiuū omnīo ociosuꝫ
Non aūt ad uirtutē ptinet ꝙ ea que subiecta
sunt rationi a ꝓpriis actibus uacēt·sed ꝙ exe-
quātur imperiū ratōis ꝓprios actus agendo·
unde sicut uirtus mēbra corporis ordinat ad
actus exteriores debitos·ita appetitū sensiti-
uum ad motus ꝓprios ordinatos·uirtutes ue
ro morales que n̄ sunt circa passiones·sed cir-
ca operatōes possunt esse sine passionibus·&
hmōi uirtus est iustitia·quia p eas applicatur
uoluntas ad ꝓpriū actum qui non est passio·
sed tn̄ ad actum iustitie sequit̄ gaudiū ad mi-
nus in uoluntate quod nō est passio·& si hoc
gaudiū multiplicet̄ per iustitie pfectionē·fiet
gaudii redundātia usqꝫ ad appetitū sensitiuū
secundū ꝙ uires inferiores sequunt̄ motū su-
periorem·ut supra dictū est·& sic p reduntiaꝫ
hmōi quantomagis fuerit pfectior tantom a-
gis passionem causat·

DE DISTINCTIONE VIRTUTUM DISTINCTIO SEXTA·

Circa sextum scꝫ de distinctione uir-
tutum moraliū ab īuicem querunt̄
quinqꝫ·Primo utrū sit una uirtus
moralis tm̄·Secundo utrū uirtutes
morales que sunt circa passiones distinguan
tur ab illis q̄ sunt circa operatōes·Tertio utꝝ
circa operatōes sit tantū una uirtus moralis·
Quarto utrū circa diuersas passiones sint di-
uerse uirtutes morales·Quinto utrū uirtutes
morales distinguant̄ secundū diuesa obiecta
passionum· ¶ Ad primuꝫ scꝫ utrū sit tantuꝫ
una uirtus moralis·dicendū ꝙ sicut supra di-
ctum est uirtutes morales sunt habitus quidā
appetitiue partis·habitus aūt specie differunt
secūdum speciales differētias obiectoꝝ·ut su-
pra dictū est·species aūt obiecti appetibilis sic̄
& cuiuslibet rei attendit̄ ſm formā specificaꝫ
que est ab agente·Est aūt considerādū ꝙ ma-
teria patientis se habꝫ ad agens dupliciter·cūqꝫ
enī recipit formam agentis secundū eandē ra
tōem ꝓut est ī agente·sicut ē in omnibus agē
tibus uniuocis·et sic necesse est ꝙ si agens est
unum specie ꝙ materia recipiat formā unius
speciei·sicut ab igne nō generat̄ uniuoce nisi
aliquid existens in specie ignis·aliquādo uero
materia recipit formā ab agente·nō secundū
eandem ratōem ꝓut ē in agente·sicut patet ī
generātibus nō vniuocis·ut aīal generatur a
sole·tunc forme recepte in materia ab eodem
agente non sunt unius speciei·sed diuersificā
tur ſm diuersaꝫ ꝓportōꝫ materie ad recipiēdū

influxū agentis·ſicut uidemus ꝙ ab una acti
one ſolis generant̄ ꝑ putrefactionē aīalia di=
uerſarū ſpecierū ẜm diuerſam ꝓpoꝛtōem ma=
terie·Manifeſtū eſt aūt ꝙ in moꝛalibus ratio
eſt ſicut īperans & mouēs·vis aūt appetitiua
eſt ſicut impata & mota·Non aūt appetitꝰ re
cipit īpꝛeſſionem ratōis quaſi uniuoce·quia n̄
ſit rationale ꝑ eſſentiā·ſed per ꝑticipatōem·ut
dicit̄ in pꝛimo ethicoꝝ·vnde appetibilia ſecū=
dum motionē ratōis conſtituunt̄ in diuerſis
ſpeciebus·ẜm ꝙ diuerſimode ſe habēt ad rati
onem·& ita ſequit̄ ꝙ uirtutes moꝛales ſint di
uerſe ſecundū ſpeciem·& non una tantum·

¶ Ad ſecundū ſcꝫ utruꝫ uirtutes moꝛales di=
ſtinguant̄ ꝑ hoc ꝙ quedā ſunt circa operatōeſ
& quedam circa paſſiones·dicēdū ꝙ operatio
& paſſio duplicit̄ poteſt compari ad uirtutem
Vno modo ſicut effectus·& hoc modo omīs
uirtus moꝛalis habet aliquas opatiōes bonas
quarū eſt ꝓductiua·& delectatōem aliquā uł
triſtitiam que ſunt paſſiones ut ſupꝛa dictum
eſt·Alio modo poteſt cōparari operatō ad uir
tutem moꝛalem ſicut materia circa quā eſt·&
ſecūdū hoc opoꝛtet alias eſſe uirtutes moꝛales
circa operatōes·& alias circa paſſiones·Cuiꝰ
ratio eſt·quia bonū & malum ī quibuſdā ope
rationibus attendit̄ ſecundū ſeipſas qualiter
cūqꝫ homo afficiat̄ ad eas·inquantū ſcꝫ bonū
in eis & malū accipit̄ ẜm ratōem cōmenſura=
tionis ad alterū·& ī talibus oppoꝛtet ꝙ ſit ali
qua uirtus directiua operationū ſecūdū ſeipaſ
ſicut ſunt emptio·uenditio·& oīs huiuſmōi
operatōes in quibus attendit̄ ratio debiti uel
indebiti ad alterū·& ꝓpter hoc iuſtitia & par
tes eius ꝓpꝛie ſunt circa operatōes·ſicut circa
ꝓpꝛiam materiā·In quibuſdā uero opatōibuſ
bonum & malū attendit̄ ſolum ſecundū com
menſuratōem ad operantē·& ideo opoꝛtet in
hiis bonū & malū conſiderari ẜm ꝙ hō bene
uel male afficit̄ circa huiuſmodi·& ꝓpter hoc
opoꝛtet ꝙ uirtuteſ in talibus ſint pꝛincipaliter
circa interioꝛes affectōes que dicunt̄ aīe paſſi
ones·ſicut patet de tēperantia·foꝛtitudine·&
aliis hmōi·Contingit aūt ꝙ in operatōibus q̄
ſunt ad alterū pretermittat̄ bonū uirtutis pꝛo
pter inoꝛdinatā animi paſſionē·et tunc inquā
tum coꝛrumpit̄ cōmenſuratio exterioꝛis ope=
ratōis eſt coꝛruptio iuſtitie·Inquantū aūt coꝛ
rumpit̄ cōmenſuratio interioꝝ paſſionū ē coꝛ
ruptio alicuiꝰ alterius uirtutis·ſicut cū ꝓpter
iram aliquis aliū percutit in ipſa ꝑcuſſione in
debita coꝛrumpit̄ iuſtitia·In īmoderantia ue
ro ire coꝛrūpit̄ māſuetudo·& idē patet ī aliis·

¶ Ad tertiū ſcꝫ utrū ſit tantū una uirtꝰ mo
ralis circa opatiōes·Dicendū ꝙ oīs uirtutes
moꝛales que ſunt circa operatōes cōueniunt
in quadā generali ratōe iuſtitie que attendit̄
ſecundū debitū ad alterum·diſtinguunt̄ aūt
ẜm diuerſas ſpeciales ratōeſ·Cuius ratio ē·qꝛ
in operatōibus exterioꝛibus oꝛdo ratōis inſti=
tuitur ſicut dictū eſt·nō ẜm ꝓpoꝛtionē ad af
fectionē hoīs·ſed ſecundū cōuenientiā rei in
ſeipa·ſecundū quā conuenientiā accipit̄ ratō
debiti ex quo conſtituit̄ ratio iuſtitie·Ad iu=
ſtitiaꝫ eñ ꝑtinere uidet̄ ut quis debitū reddat
vnde omēs hmōi uirtutes que ſunt circa ope=
ratōes habent aliquo modo ratōem iuſtitie·ſꝫ
debitum nō ē unius ratōis in oībus·Aliter eñ
debet̄ aliquid equali·aliter ſuperioꝛi·aliter mi
noꝛi·& aliter ex pacto·uel ex ꝓmiſſo·uł bene
ficio ſuſcepto·& ẜm has diuerſas ratōes debi
ti diuerſe ſumunt̄ uirtutes·puta religio eſt ꝑ
quā reddit̄ debitū deo·pietas eſt ꝑ quā reddit̄
debitum parētibus uel patrie·gratia eſt ꝑ quā
reddit̄ debitum benefactoꝛibus·& ſic de aliis

¶ Ad quartū ſcꝫ utrū circa paſſiones ſint di
uerſe uirtutes moꝛales·dicendū ꝙ non poteſt
dici ꝙ circa oīs paſſiones ſit una ſola uirtus
moꝛalis·Sunt eñ quedā paſſiōes ad diuerſaſ
potentias ꝑtinentes·alie nanqꝫ ꝑtinent ad ira
ſcibilem·alie ad concupiſcibilē·ut ſupꝛa dictuꝫ
eſt·nec tañ opoꝛtet ꝙ omnis diuerſitas paſſi
onum ſufficiat ad uirtutes moꝛales diuerſifi=
candas·Pꝛimo quidē quia quedaꝫ paſſiones
ſunt que ſibi opponunt̄ ẜm contrarietatē·ſic
gaudiū et triſtitia·timoꝛ & audacia·et alia hu
iuſmodi·& circa huiuſmōi paſſiones ſic oppo
ſitas opoꝛtet eſſe unā & eandē uirtuteꝫ·Cum
eñ uirtus moꝛalis ī quadā medietate cōſiſtat
medium in cōtrariis paſſionibus ẜm eandē ra
tionē conſtituit̄·ſicut & in naturalibus idem
eſt mediū inter contraria·ut īter album & ni=
grum·Secūdo quia diuerſe paſſiones inueni=
untur ẜm eundē modū ratōi repugnātes·pu=
ta ẜm īpulſum ad id quod eſt contra ratōem·
uel ẜm retractōnem ab eo qđ eſt ſecūdum ra
tionē·& ideo diuerſe paſſiones cōcupiſcibilis
non pertinēt ad diuerſas uirtutes moꝛales·qꝛ
eoꝝ motus ẜm quendā oꝛdinē ſemuicem con
ſequunt̄·utpote ad idem oꝛdinati ſcꝫ ad cōſe=
quendū bonum·uel fugiendū malū·ſicut ex
amore ꝓcedit cōcupiſcentia·& ex cōcupiſcen=
tia ꝑuenit̄ ad delectatōem·& eadē ratio eſt de
oppoſitis·quia ex odio ſequit̄ fuga uel abbo=
minatio que ꝓducit ad triſtitiā·ſed paſſiones
iraſcibilis non ſunt unius oꝛdinis·ſed ad diū
ſa oꝛdinant̄·Nam audacia & timor oꝛdinan
tur ad aliquod magnū periculū·ſpes & deſpe
ratio ad aliquod bonū arduum·Ira aūt ad ſu
perandū aliquod cōtrariū quod nocumentuꝫ
intulit·& ideo circa has paſſiones diuerſe uir
tutes oꝛdinant̄·utpote tēperantia circa paſſi=
ones cōcupiſcibilis·foꝛtitudo circa timores &
audacias·magnanimitas circa ſpem & deſpe
ratōem·māſuetudo circa iras·

¶ Aa quintuꝫ
ſcꝫ utrū uirtutes morales diſtinguant̄ ẜm ob
iecta paſſionū·dicendū ꝙ ꝑfectio uirtutis ex
ratōe depēdet·perfectio aūt paſſionis ex ipſo
appetitu ſenſitiuo·unde opoꝛtet ꝙ uirtutes di
uerſificent̄ ẜm oꝛdinē ad ratiōem·paſſiones
aūt ẜm oꝛdinem ad appetitū·obiecta igit̄ paſ
ſionum ẜm ꝙ diuerſimode cōſiderant̄ ad ap
petitū ſenſitiuū cauſant diūſas paſſiōis ſpēs·
Secundū uero ꝙ cōparant̄ ad ratōm cauſant

diuerſas ſpecies uirtutū·non aūt eſt ideꝫ mo=
tus ratōis & appetitꝰ ſenſitiui· unde nihil ꝓ=
hibet aliquā differentiā obiectoꝝ cauſare diū=
ſitatem paſſionū que nō cauſat diuerſitatem
uirtutū·ſicut qn̄ una uirtus ē circa ml̄tas paſ=
ſiones ut dictū eſt·& aliqꝫ etiam differentiaꝫ
obiectoꝝ cauſare diuerſitatē uirtutum que n̄
cauſat diuerſitatē paſſionum·cū circa unā paſ
ſionem·puta delectationē diuerſe uirtutes or=
dinent̄·& quia diuerſe paſſiones ad diuerſas
potētias ꝑtinētes ſemper pertinēt ad diuerſas
uirtutes·ut dictū ē·ideo diuerſitas obiectorū
que reſpicit diuerſitatē potentiarū ſemꝑ diuer
ſificat ſpecieſ uirtutū·puta ꝙ aliquid ſit bonū
abſolute·& aliquid bonū cum aliqua arduita
te·& quia ordine quodā ratio inferiores hoīs
ꝑtes regit·& etiam ſe ad exteriora extēdit·iō
etiam ꝙ unū obiectū paſſionis apprehendit̄
ſenſu uel ymaginatōe·aut etiā ratione·& etiā
ſm qꝺ ꝑtinet ad aīam·corpus uel res exterio=
res diuerſam habitudinē habet ad ratōm·& ꝑ
conſequēs natū ē diuerſificare uirtutes·Bonū
igitur hoīs quod ē obiectum amoris concupi
ſcentie & delectatōis poteſt accipi·uel ad ſen=
ſum corpis pertinēs uel ad interiorē aīe appre
henſionē·& hoc ſiue ordinet̄ ad bonū hominis
in ſeipſo uel quantū ad corpus uel quantū ad
aīam·ſiue ordinet̄ ad bonū hoīs in ordine ad
alios·& omīs talis diuerſitas ꝓpter diuerſum
ordinē ad rationē diūſificat uirtutē·Sic igit̄
ſi cōſideret̄ aliquod bonū·ſi quidē ſit per ſen=
ſum tactus apprehenſum·& ad conſiſtentiaꝫ
humane uite ꝑtinens ī indiuiduo uel in ſpecie
ſicut ſunt delectabilia ciboꝝ & uenereorū·erit
ꝑtinens ad uirtutē tēperātie·Delectatōes aūt
alioꝝ ſenſuum cū non ſint uehemētes n̄ pre=
ſtāt aliqꝫ difficultatē rationi·& ideo circa eas
non ponit̄ aliqua uirtus que eſt circa difficile
ſicut et ars·ut dicit̄ in·ii·ethi·bonū aūt n̄ ſen
ſu·ſed interioꝛi uirtute appꝛehēſum ad ipſum
hoīem ꝑtinēs ſecundū ſeipſum ē·ſicut pecunia
& honoꝛ quoꝝ pecuīa oꝛdinabilis eſt de ſe ad
bonum coꝛpoꝛis·honoꝛ aūt conſiſtit in appꝛe
henſione aīe·Et hec quidē bona ɔſiderari poſ
ſunt uel abſolute ſecūdum qꝺ ꝑtinent ad con
cupiſcibilē·ul' cum arduitate quadā ſm qꝺ ꝑ=
tinent ad iraſcibilē·que quidē diſtinctio locū
non habet in bonis que delectant tactum·qa
hmōi ſunt quedā infima·& cōpetūt hoī ſecū=
dum ꝙ conuenit cū bꝛutiſ·Circa bonū igitur
pecunie abſolute ſumptū ſecundū qꝺ eſt obie
ctum cōcupiſcētie uel delectatōis aut amoꝛis
eſt liberalitas·Circa bonū aūt huiuſmōi cum
arduitate ſumptū ſecundū qꝺ eſt obiectū ſpei
eſt magnificētia·Circa bonū uero quod ē ho
noꝛ ſi quidem ſit abſolute ſumptū ſecūdū qꝺ
eſt obiectū amoꝛis·ſic eſt quedā uirtꝰ que uo
catur philotinia id ē amoꝛ honoꝛis·Si uero cū
arduitate conſideret̄ ſecundū qꝺ eſt obiectum
ſpei ſic eſt magnanimitas·unde liberalitas &
philotinia uident̄ eſſe ī cōcupiſcibili·Magnifi
centia uero & magnanimitas in iraſcibili·bo
num uero hoīs in oꝛdine ad aliū nō uidet̄ ar=
duitatē habere·ſed accipit̄ ut abſolute ſūptuꝫ·
ꝓut eſt obiectū paſſionū ɔcupiſcibilis·Quod
quidē bonum poteſt eſſe alicui delectabile·ſm
ꝙ pꝛebet ſe alteri·uel in his que ſerio fiunt id
eſt in actioībus ꝑ ratōem oꝛdinatis ad debitū
finem·uel in hiis q̄ fiunt ludo id ē in actioni
bus oꝛdinatis ad delectōm tm̄·que non eodē
modo ſe habent ad ratōem ſicut pꝛima·In ſe=
riis aūt exhibet ſe aliquis dupliciter·vno mō
ut delectabilē decētibus uerbis & factis·& h̄
ꝑtinet ad quandā uirtutē quā ariſtoteles no=
minat amicitiā·& poteſt dici affabilitas·Alio
modo pꝛebet ſe aliquiſ alteri ut manifeſtū per
dicta & facta·et hoc ꝑtinꝫ ad aliā uirtutē·quā
nominat ueritatē·manifeſtatio em̄ ꝓpinquiꝰ
accedit ad rōem q̈ꝫ delectatio·& ſeria q̈ꝫ ioco=
ſa·Vnde & circa delectationes ludoꝝ eſt alia
uirtus quā phs eutrapeliā nominat·Sic igit̄
patet ꝙ ſm ariſt·ſunt duodecim uirtutes mo
rales circa paſſiones ſcꝫ foꝛtitudo·tēperantia
liberalitas magnificentia philotinia·manſue
tudo·amicitia·magnanimitas·ueritas·eutra
pelia. & iuſtitia·Et diſtinguunt̄ ſm diuerſas
materias·uel ſm diuerſas paſſiones·uel ſecū=
duꝫ diuerſa obiecta·ſi igit̄ addat̄ iuſtitia que
eſt circa operatōes·erūt omnes duodecim·

DE DISTINCTIONE VIRTVTVM CARDINALIVM. DIS·VII·

QIrca ſeptimū pꝛincipale ſcꝫ de diſtin
ctione virtutū cardinaliū·querunt̄
quinqꝫ·Pꝛimo utrū uirtutes moꝛa
les debeant dici cardinales uel pꝛin
cipales·Secundo de numero earum·Tertio q̄
ſint·Quarto utrū differāt ab inuicem·Quin=
to utrū cōueiēt diuidant̄ ī uirtutes politicas
purgatoꝛias & purgati animi & exemplares·

Ad pꝛimū ſcꝫ utrū uirtutes moꝛales debe
ant dici cardinales·dicēdū ꝙ cū ſimpliciter de
uirtute loquimur·intelligimꝰ loqui de uirtu=
te humana·virtus aūt humana ut dictū eſt ſe
cundū ꝑfectam ratōm uirtutis dicit̄·que req
rit rectitudinē appetitus·hmōi em̄ uirtus nō
ſolum facit facultatē bene agēdi·ſed etiā uſuꝫ
boni operis cauſat·ſed ſm imꝑfectā ratōꝫ uir
tutis dicit̄ uirtus que nō requirit rectitudinē
appetitus·quia ſolum facit facultatē bene agē
di·non aūt cauſat boni operis uſum·conſtat
aūt ꝙ perfectū eſt pꝛīcipalius imꝑfecto·& iō
uirtutes que cōtinēt rectitudinē appetitus di
cunt̄ pꝛīcipales·Huiuſmōi aūt ſunt uirtutes
moꝛales & intellectuales·ſola pꝛudentia que
eſt quodāmodo moꝛalis eſt ſecundū naturam
ut ex infra dictis patet·unde cōuenienter int̄
uirtutes moꝛales ponunt̄ ille que dicunt̄ pꝛin
cipales ſeu cardinales·

Ad ſecunduꝫ ſcꝫ de
numero earū·dicendū ꝙ numerꝰ aliquoꝝ ac=
cipi poteſt aut ſecundū pꝛīcipia foꝛmalia·aut
ſecundū ſubiecta·& utroqꝫ modo inueniunt̄
quattuoꝛ cardinales uirtutes·pꝛīcipiū em̄ foꝛ=
male uirtutis de qua nūc loquimur eſt ratōis
bonum·Qꝺ quideꝫ dupliciter poſ̄ cōſiderari·

vno modo secundū ꝙ in ipsa ratione conside
ratio consistit·& sic erit una uirtus principal'
que dicit̄ prudentia·Alio modo secundū ꝙ cir
ca aliquid ponit̄ rationis ordo & hoc uel circa
operatōes·& sic est iustitia uel circa passiones
& sic necesse ē esse duas uirtutes·Ordine3 em̄
ratōis necesse est ponere circa passiones consi
derata repugnantia ipsarū ad ratōm·q̄ quidē
potest esse duplex· Vno modo secundum ꝙ
passio impellit ad aliquid cōtrariū ratōi·& sic
necesse est ꝙ passio reprimat̄·& ab hoc deno=
minat̄ tēperantia·Alio modo secundū ꝙ pas
sio retrahit ab eo qͦ ratio dictat· sicuti timor
periculorꝝ uel laborꝝ·& sic necesse est ꝙ firme
tur hō ī eo qͦ est ratōis ne recedat· & ab hoc
denominat̄ fortitudo·Similiter secundū sub=
iecta idē numerus inuenit̄·Quadruplicit̄ em̄
inuenitur subiectū huius uirtutis de qua loq
mur·s·rationale p essentiā quod prudētia pfi
cit·& rationale p participationē quod diuidi=
tur in tria sc3 ī uolūtatē q̄ est subiectū iustitie
& in concupiscibilē q̄ est subiectū tēpantie·&
in irascibilē q̄ est subiectū fortitudinis· Ad
tertiū sc3 q̄ sint q̄ dici debent cardinales·dicē=
dum ꝙ sicut supra dictū est ·huiusmodi quat
tuor uirtutes cardinales accipiūtur scdm̄ qua
tuor formales rationes uirtutis de qua loqui
mur· q̄ qdem in aliquib9 actibns uel passioī=
bus pricipaliter inueniūt̄· sicut bonū cōsistēs
in cōsideratione rationis pricipaliter īuenitur
in ipso īperio rationis·nō aūt in cōsilio· neq3
in iudicio ut dictū est· Similiter etiā bonū ra=
tioīs ꝓ ut ponitur in opatioībus scdm̄ rationē
recti & debiti pricipaliter īuenitur in cōmuta
tionibus uel distributioībus q̄ sunt ad alterū
cum equalitate· bonū aūt refrenādi passioēs
pricipaliter īuenitur in passionibus·q̄s maxi=
me difficile est reprimere·s· in delectatioībus
tactus·bonū aūt firmitatis ad standū ī bono
rationis cōtra īpetū passionū·p̄cipue inuenit̄
in piculis mortis·contra quod difficillimū est
stare·Sic igit̄ p̄dictas quattuor uirtutes dupli
citer cōsiderare possumus· Vno mō sdm̄ con
munes rationes formales· & scdm̄ hoc dicūt̄
principales·q·generales ad omēs uirtutes·vt=
puta ꝙ omīs uirtns q̄ facit bonū in cōsidera
tione rationis dicat̄ prudētia· & ꝙ omīs uir=
tus q̄ fac̄ bonū debiti & recti ī opatōib9 dicat̄
iustitia·& omīs uirtus q̄ cohibet passiones &
deprimit·dicat̄ tēpantia· & omīs uirtus q̄ fa=
cit firmitatē animi cōtra quascūq3 passioēs aī
dicat̄ fortitudo·& sic multi loquūtur de istis
uirtutib9 tam sacri doctores q3 etiā ph̄i·& sic
alie uirtutes sub ipsis continent̄·vnde cessant
omīs obiectiones·Alio uero modo possunt ac
cipi ꝓm ꝙ ipse uirtutes denominant̄ ab eo qͦ
est principiū in unaquaq3 materia·& sic sunt
speciales uirtutes cōtra alias diuise·dicunt̄ tn̄
principales respectu aliarū ꝑpter principalita
tem materie·puta ꝙ prudētia dicat̄ que est p̄
ceptiua·iustitia que ē circa actiones debitas ī
ter equales·tēperantia que reprimit cōcupiscē=
tias delectationū tactus·fortitudo que firmat
contra pericula mortis·& sic etia3 cessant alie
obiectōnes·quia alie uirtutes possunt habere
aliquas alias pricipalitates·sed iste dicunt̄ p̄n
cipales ratione materie·ut dictum est· Ad
quartum sc3 utrū uirtutes p̄dicte differant ab
inuicem·dicēdu3 ꝙ sicut supra dictū est predi
cte quattuor uirtutes dupliciter a dinersis ac=
cipiunt̄·quidā em̄ accipiūt eas ꝓut signant q̄s
dam generales conditōes humani animi que
inueniunt̄ in oībus uirtutibus·ita sc3 ꝙ prudē
tia nihil aliud sit q̄3 quedā rectitudo discreti=
onis in quibuscūq3 actibus uel materiis·Iusti
tia uero sit quedā rectitudo ani p quā hō ope
ratur quod debet in unaquaq3 materia·tēpe=
rātia uero sit quedā dispositio animi que mo
dum quibuscūq3 passionibus uel operatōibus
imprimit uel īponit ne ultra debitū efferātur·
fortitudo uero sit quedā dispositio animi per
quā firmet̄ in eo quod est secundū ratōem cō
tra quoscūq3 impet9 passionū uel operū labo
res·Hec aūt quattuor sic distīcta n̄ impor tāt
diuersitatē habituū uirtuosorꝝ quantū ad iu=
stitiā temperantiā & fortitudinē ·cuilibet em̄
uirtuti morali ex hoc ꝙ ē habitus conuenit q̄=
dam firmitas·ut a contrario nō moueat̄· qͦ
dictū est ad fortitudine3 ptinere·ex hoc uero
qͦ est uirtus habet ꝙ ordinet̄ ad bonū·in quo
importat̄ ratio recti uł debiti·quod dicebatur
ad iustitia3 ptinere· In hoc uero ꝙ est uirtus
moralis ratōm participās habet ꝙ modū rati=
onis in omnibus seruet·& ultra nō se extēdat
quod dicebat̄ ptinere ad tēperantiā·solū autē
hoc ꝙ est discrectionem habere quod attribue
batur prudentie·videt̄ distingui ab aliis trib9
inquantū hoc ē ipsius ratōnis p essentiā·Alia
uero tria importāt quandā ratōis pticipatōm
per modū applicatōis cuiusdā ad passiones uł
operatōes·Sic igit̄ ꝓm predicta·prudētia qui=
dem est uirt9 distincta ab aliis tribus·sed alie
tres non essent uirtutes distincte ab inuicem
Manifestū est aūt ꝙ una & eadem uirtus et ē
habitus·& est uirtus·& est moralis·Alii uero
& melius accipiūt has quattuor uirtutes secū
dū ꝙ determinant̄ ad materias speciales·una
queq3 quidē illarum ad una3 materiā in qua
principaliter laudat̄ illa generalis cōditio aq̄
nomē uirtutis accipit̄ ut supra dictū est·sed se
cundū hoc manifestū est ꝙ dicte uirtutes sūt
diuersi habitus·ꝓm diuersitatem obiectorꝝ di
stincti· Ad quintū sc3 utrū conuenieter di
uidant̄ ī politicas· purgatorias &c̄· dicēdū ꝙ
sicut Aug9·dicit in libro de moribus ecclesie·
Oportet ꝙ aīa aliquid sequat̄ ad hoc ꝙ eis vir=
tus possit īnasci· & hoc ē de9 quē si sequimur
bene uiuim9·Oportet igit̄ ꝙ exemplar huma
ne uirtutis in deo p̄existat sicut & in eo p̄exi=
stunt oīm rerum ratōes·sic igit̄ uirtus potest
cōsiderari uł ꝓut est exēplariter ī deo·& sic di
cuntur uirtutes exēplares·ita sc3 ꝙ ipa diuina
mens ī deo dicat̄ prudentia·Temperantia ue
ro cōuersio intentōis diuine ad seipsum·sicut

in nobis temperantia dicitur per hoc ꝙ concu
piſcibilis confoꝛmatᷣ rationi·foꝛtitudo autem
dei eſt eius ĩmutabilitas·iuſtitia uero dei ē ob
ſeruatio legis eterne ĩ ſuis operibus·ſicut plo=
tinus dixit·et quia homo ẜm ſuam naturã eſt
animal politicũ·uirtutes hmõi ꝓut in homĩe
exiſtunt ſecundũ conditõem ſue nature·politi
ce uocantᷣ ꝓut ſcꝫ homo ẜm has uirtutes recte
ſe habet in rebus humanis gerendis·ẜm queꝫ
modum hactenus de hiis uirtutibus locuti ſu
mus·Sed quia ad hoĩem ptinet·ut etiã ad di
uina ſe trahat quantũ poteſt·ut etiam phs di
cit in·x·ethico·& hoc nobis in ſacra ſcriptura
multipliciter cõmendatᷣ·ut eſt illud Math·v·
eſtote ꝑfecti ſicut pater ueſter celeſtis ꝑfectuſ
eſt·neceſſe eſt ponere quaſdã uirtutes medias
inter politicas que ſunt uirtutes hũane·& ex
emplares que ſunt uirtutes diuine·que quidē
uirtutes diſtinguuntᷣ ſecundũ diuerſitatē mo
tus & termĩ·ita ſcꝫ ꝙ quedã ſunt uirtutes trã
ſcendentiũ·& in diuinã ſimilitudinē tenden
tiuꝫ·& hee uocantᷣ uirtutes purgatoꝛie·ita ſcꝫ
ꝙ pꝛudentia oĩa mundana diuinoꝝ cõtēpla=
tione deſpiciat·omnēqꝫ aĩ cogitatõm in ſola
diuina dirigat·tēperantia uero relinquat ĩquã
tum natura patiᷣ que coꝛporis uſus requirit·
fortitudinis aũt eſt ut aĩa non terreatᷣ ꝓpter
receſſum a corpe & aſcenſum uel acceſſum ad
ſuperna·Iuſtitia uero eſt ut tota aĩa conſenti
at ad huius ꝓpoſiti uiam·Quedam uero ſũt
uirtutes iam aſſequētium diuinã ſimilitudinē
que uocantᷣ uirtutes purgati animi·Ita ſcꝫ ꝙ
prudentia ſola diuina intueatur·temperãtia
terrenas cupiditateſ neſciat·fortitudo paſſio=
nes ignoret·iuſtitia cum diuina mente perpe
tuo federe ſotietᷣ·eã ſcꝫ imitando·quas quidē
uirtutes dicimus eſſe beatoꝛum uel aliquoꝛuꝫ
in hac uita perfectiſſimorum·

DE VIRTVTIBVS THEOLOGICIS DISTINCTIO· OCTAVA·

Circa octauum ſcꝫ de uirtutibus the
ologicis queruntᷣ quattuoꝛ·Pꝛimu
utrũ ſint alique uirtuteſ theologice
Secundo utrũ uirtutes theologice
diſtinguantᷣ ab intellectualibus & moꝛalibꝰ·
Tertio quot & que ſint·Quarto de oꝛdĩe ea=
rum· ¶ Ad pꝛimũ ſcꝫ utrũ ſint alique uirtu=
tes theologice·dicēdũ ꝙ ꝑ uirtutē ꝑficitur hõ
ad actus quibus in beatitudinē oꝛdinatᷣ·vt ex
ſupꝛa dictis patꝫ·Eſt aũt duplex hoĩs beati
tudo ſiue felicitas·ut dictũ eſt·vna quidē pꝛo
poꝛtionata nature humane·ad quã ſcꝫ homo
ꝑuenire poteſt ꝑ pꝛincipia ſue nature·Alia eſt
beatitudo naturã hoĩs excedēs ad quã homo
ſola diuina uirtute poteſt ꝑuenire ẜm quãdaꝫ
diuinitatis ꝑticipatiõem·ẜm ꝙ dicitᷣ·ii·pe·ii·
ꝙ per xp̄m facti ſumus cõſoꝛtes diuine natu=
re·& quia hmõi beatitudo ꝓpoꝛtionē huma=
ne nature excedit pꝛincipia naturalia hoĩs ex
quibus ꝓcedit ad bene agendũ ẜm ſuam pꝛo
poꝛtionē non ſufficiũt ad oꝛdinandũ hoĩem
in beatitudinē pꝛedictã·vnde opoꝛtet ꝙ ſup=
addantᷣ hoĩ diuinituſ aliqua pꝛĩcipia ꝑ que ita
oꝛdinetᷣ ad beatitudinē ſupnaturalē· ſicut per
pꝛincipia cõnaturalia oꝛdinatᷣ ad finē cõnatu=
ralē·non tñ abſqꝫ adiutoꝛio diuino·& hec pꝛĩ
cipia dicuntur uirtutes theologice·tum quia
habēt deũ ꝓ obiecto inquantũ ꝑ eas recte or=
dinamur in deũ·tum etiã quia a ſolo deo nobᷣ
infunduntᷣ·tum tertio qꝛ ſola diuina reuelati
one in ſacra ſcriptura hmõi uirtutes traduntᷣ
¶ Ad ſecũdũ ſcꝫ utrũ uirtutes theologice di=
ſtinguantᷣ a uirtutibus ĩtellectualibus & mo
ralibus·dicendũ ꝙ ſicut ſupꝛa dictũ eſt·habi
tus ſpecie diſtinguuntᷣ ẜm foꝛmalē differenti
am obiectoꝝ·obiectũ aũt uirtutũ theologica
rum ē ipſe deus·qui eſt ultimꝰ rerũ finis ꝓut
noſtre ratõis cognitionē excedit·obiectũ autē
uirtutũ intellectualiũ & moꝛaliũ ē aliquid qᷣ
humana ratõe cõpꝛehendi poteſt·unde uirtu=
tes theologice ſpecie diſtinguuntᷣ a moꝛalibuſ
& intellectualibus· ¶ Ad tertiuꝫ ſcꝫ quot &
que ſunt uirtutes theologice·dicendũ ꝙ ſicut
ſupꝛa dictũ eſt·uirtutes theologice hoc modo
ordinant hoĩem ad beatitudinē ſupnaturaleꝫ
ſicut ꝑ naturalē inclinatõem oꝛdinatᷣ homo ĩ
finem ſibi ꝯnaturalē Hoc aũt cõtingit ſecũdũ
duo·Primo quidē ẜm ratõem uel intellectuꝫ·
inquantũ continet pꝛima pꝛincipia uniuerſa=
lia cognita nobis ꝑ naturale lumen intellectꝰ
ex quibus ꝓcedit ratio tam in ſpeculãdis qꝫ ĩ
agendis·Secundo ꝑ rectitudinē uolũtatis na
turaliter tēdentis ē bonũ ratõis·Sed hec duo
deficiunt ab oꝛdine beatitudĩs ſupnaturalis·
ẜm illud·i·ad coꝛ·ii·Oculus nõ uidit & auriſ
non audiuit·& in coꝛ hoĩs non aſcendit que
p̄parauit deus diligentibus ſe·vnde oportuit
ꝙ quantũ ad utrũqꝫ aliquid hoĩ ſupernatura
liter adderetᷣ ad ordinandũ ip̄m in finem ſu=
pernaturalē·& primo quidē quantũ ad intel=
lectũ adduntᷣ hoĩ quedã principia ſupernatu=
ralia que diuino lumine capiuntᷣ·& hec ſunt
credibilia de quibꝰ eſt fides·Secũdo uero uo
luntas ordinatᷣ ĩ illum finē & quantũ ad mo
tum intentõis in ipſum tendentē·ſicut ĩ id qᷣ
eſt poſſibile cõſequi·quod ptinet ad ſpem·&
quantũ ad unionē quandã ſpiritualem·ꝑ quã
quodãmodo trãſformatᷣ ĩ illum finē quod fit
ꝑ caritatem·Appetitꝰ enĩ vniuſcuiuſqꝫ rei na
turaliter mouetᷣ & tendit in finem ſibi conna
turalem·et iſte motus ꝑuenit ex quadã cõfor
mitate rei ad ſuũ finem· ¶ Ad quartũ ſcꝫ de
ordine earũ·dicendũ ꝙ duplex eſt ordo ſcꝫ ge
neratõis & ꝑfectionis·ordine quidē generati
onis quo materia prior ē forma·ut ĩperfectũ
ꝑfecto·in uno & eodē mõ fides p̄cedit ſpem·
& ſpes caritatē ẜm actus·nam habitus ſimul
infunduntᷣ·non enĩ poteſt ĩ aliquid motꝰ ap
petitus tendere uel ſperando uel amando niſi
quod eſt apprehēſum ſenſu aut intellectu·per
fidem aũt apprehēdit intellectus ea que ſperat
& amat·unde oportꝫ ꝙ ordine generatõis fi=
des p̄cedat ſpem & caritatē·Similiter autē ex
hoc homo aliquid amat & app̄hendit illud ut

bonum suum·per hoc aūt ꝙ homo ab aliquo sperat se bonū consequi posse reputat ipsum ī quo spem habet quoddā bonum suū·vnde ex hocipso ꝙ hō sperat de aliquo·ꝓcedit ad amādum ipm·& sic ordine generationis ſm actus spes ꝑcedit caritatē·ordine uero pfectōis caritas ꝑcedit & spem & fidē·eo ꝙ tam spes q̄ʒ fides per caritatē formatᷣ·& pfectionē uirtutis acquirit·Sic enī caritas ē mater omniū uirtutum & radix inquātum est omnium uirtutū forma ut infra dicetur·

DE CAVSA VIRTVTVM· DISTINCTIO· NONA·

Circa nonum scꝫ de causa uirtutū q̄runtur quattuor·Primo utrū uirtutes sint in nobis a natura·Secūdo utrū aliqua uirtus causetᷣ ī nobis ex assuetudie operū·Tertio utrū alique uirtutes morales sint in nobis ꝑ infusionem·Quarto utrū uirtus quā acquirimus assuetudine operum sit eiusdem speciei cum uirtute infusa·

¶Ad primū scꝫ utrū uirtutes insint nobis a natura·dicendū ꝙ circa formas corporales dixerūt aliqui ꝙ totaliter sunt ab itrinseco·sic ponentes latitatōʒ formarū·Aliqui uero ꝙ totaliter sint ab extrīseco·sicut ponētes formas corporales esse ab aliqua causa sepata·Aliqui uero ꝙ ptim sunt ab intrinseco·& quantū scꝫ ꝑexistunt ī potētia in materia·& partim ab extrinseco īquantū reducunᷣ ad actum ꝑ agēs·Ita etiā circa scientias & uirtutes aliqui quidē posuerūt eas totaliter esse ab intrinseco·ita scꝫ ꝙ oms uirtutes & sciētie naturaliter ꝑexistūt in aīa·sed ꝑ disciplinā & exercitiū impedimēta scie & uirtutis tollunᷣ·que adueniūt aīe ex corporis grauitate·sicut cū ferrū clarificatᷣ per limatōem·& hec fuit opinio platonicoꝝ·Alii uero dixerūt ꝙ sunt totaliter ab extrīseco id ē ex influētia itelligētie agentis·ut poīt auic·Alii uero dixerūt ꝙ secūdū aptitudinē sciētie et uirtutes sunt in nobis a natura·nō aūt ſm pfectionē·ut phs dicit in·ii·ethi·& hoc uerius est·Ad cuius manifestatōem oportet cōsiderare ꝙ aliquid dicitᷣ alicui hoī naturale dupliciᷣ vno modo ex natura speciei·alio modo ex natura indiuidui·& quia unūquodq̄ʒ habet speciem secundū suā formaʒ·indiuiduatᷣ uero secundū materiam·forma uero hoīs est aīa rationalis·materia uero corpus·Ideo qd̄ ouenit homī ſm aīam rationalem est ei naturale ſm rōem speciei·id uero qd̄ est ei naturale secūdū determinatā corpis cōplexionē·est ei naturale secundū naturam indiuidui·qd̄ enī est naturale homī ex pte corporis ſm speciem quodāmodo referᷣ ad aīam inquantū scꝫ tale corpus est talī aīe ꝓportionatū·utroq̄ʒ aūt modo uirtus est homī naturalis secundū quādam īchoatione·Secundū quidē naturam speciei·īquātum scꝫ ī ratione hoīs naturaliter insunt quedam pricipia naturaliter cognita tam scibiliū q̄ʒ agendoꝝ·que sunt quedā semīalia intellectualiū uirtutuʒ & moralium & inquantū in uoluntate inest quidā naturalis appetitus boni quod ē secundū rationē·Secūdū uero naturam indiuidui inquantū ex corporis dispositione aliqui sunt dispositi uel melius uel peius ad quasdā uirtutes·ꝓut scꝫ uires quedā sensitiue actus sunt quarūdam ptium corporis·ex quarū dispositōe adiuuanᷣ·uel impediuntur huiusmodi uires ī suis actibus·& ꝑ cōsequēs uires rationales quibus hmōi sensitiue uires deseruiūt·& ſm hoc unus homo habet naturalem aptitudinē ad sciētiam·alius ad fortitudinem·alius ad tēperantiā & hoīs modis tam uirtutes intellectuales q̄ʒ morales secūdū quādam aptitudinis inchoatōem sunt in nobis a natura·non aūt cōsummatio earum·quia natura determinatᷣ ad unū·cōsummatio autem hmōi uirtutū nō est secūdum unū modū actionis·sed diuersimode ſm diuersas materias ī quibus uirtutes operanᷣ·& secundū diuersas circūstantias·Sic igiᷣ patet ꝙ uirtutes in nobis sunt a natura secundū aptitudinē & ichoatione·nō aūt ſm pfectōeʒ preter uirtutes theologicas q̄ sunt totaliter ab extrinseco·¶Ad secundū scꝫ utrū oms uirtutes possint in nob causari ex assuetudie operū·dicendū ꝙ sicut supra dictū est uirtus pficit hoīem ad bonuʒ·cum aūt ratō boni consistat in modo specie et ordine·ut Augᵘ·dicit ī libro de natura boni·siue in numero·pondere·& mensura·ut dicitᷣ sap·xi·oportet ꝙ bonū hoīs secundū aliq̄ʒ regulam cōsideretᷣ·Que quidē est duplex ut supra dictū est scꝫ ratio humana·& lex diuina·& quia lex diuina superior est regula·ideo ad plura se extendit·ita ꝙ quidq̄d regulatᷣ ratōe humana·regulatur etiā lege diuina·quia nō conuertitᷣ·Virtus ergo hoīs ordinata ad bonū quod modificatᷣ secūdū regulam ratōis humane potest ex actibus humanis causari inquantum hmōi actus ꝓcedunt a ratione·sub cuius potestate & regula tale bonū consistit·virtus uero ordinās hoīem ad bonū secundū ꝙ modificatᷣ per legem diuinā & non ꝑ ratōem humanam non potest causari per actus hūanos quoꝝ principiū est ratō·sed causatᷣ solū in nobis per operatōem diuinā·& ideo hmōi uirtutē diffiniens Augᵘ·posuit in diffinitione uirtutis·quā deus in nobis sine nobis operatᷣ·

¶Ad tertiū scꝫ utrū uirtutes morales sint ī nobis ꝑ infusionē·dicendū ꝙ effectus oporꝫ esse ꝓportionatos suis causis et principiis·Omnes aūt uirtutes tam itellectuales q̄ʒ morales que ex nostris actibus acquirunᷣ·ꝓcedūt ex quibusdā naturalibus principiis in nobis ꝑexistentibus·ut supra dictū est·loco quoꝝ naturalium principioꝝ conferunᷣ nobis a deo uirtutes theologice·quibᵘ ordinamur ad finem supnaturalem·ut supra dictū est·vnde oporꝫ ꝙ hiis virtutibᵘ theologicis ꝓportionaliter respondeāt alii habitus diuinitᵘ causati in nob qui sic se habeant ad uirtutes theologicas sicᷣ se habent uirtutes itellectuales & morales ad principia naturalia virtutū·¶Ad quartū scꝫ

verum virtutes infuse specie differant ab acq̄sitis· dicendū ꝙ habitus dupliciter distinguūtur specie· Vno modo sicut p̄dictū ē ſm speciales & formales ratōes obiectoꝝ· obiectum aūt cuiuslibet uirtutis ē bonū consideratū in materia ꝓpria· sicut tēperantie obiectū est bonum delectabiliū in concupiscētiis tactꝰ· cuiꝰ quidem obiecti formalis ratio est a ratōe que instituit modū in hiis concupiscentiis· materiale est id qđ est ex parte cōcupiscentiarū· Manifestū est aūt ꝙ alterius ratōis est modꝰ īpositus in hmōi cōcupiscentiis ſm regulam rationis humane· & ſm regulam diuinā· puta in sumptione ciboꝝ ratione humana modus instituiť vt non noceat ualitudī corporis· nec impediat ratōis actum· ſm aūt regulam legis diuine requiriť ꝙ homo castiget corpus suū· & in seruitutem redigat ꝑ abstinentiā cibi & potus & alioꝝ hmōi· vnde manifestū est ꝙ temperātia īfusa & acq̄sita differat specie· & eadē ratio est de aliis virtutibꝰ· Alio modo habitus distinguunť specie ſm ea ad q̄ ordinanť· non enī est eadem species sanitas hoīs & equi propter diu̇sas naturas ad q̄s ordinantur· & eodem modo dicit phs in ·iii· politice· ꝙ diuerse sunt virtutes ciuiū· ſm ꝙ bene se habēt ad diuersas politias· & per hūc etiam modū differūt specie virtutes morales infuse per q̄s hoīes bene se habent in ordine ad hoc ꝙ sint ciues sanctoꝝ & domestici dei· et alie virtutes acq̄site· secūdum quas homo bene se habet in ordine ad res humanas·

DE CONNEXIONE VIRTVTVM· DISTINCTIO· DECIMA·

Circa decimū principale sc3 de ꝯnexione virtutū querunť quīq3· Primo vtrū virtutes morales sint ad inuicem connexe· Secundo vtrū virtutes morales possint esse sine caritate· Tertio vtrū caritas possit esse sine eis· Quarto utru3 fides & spes possint esse sine caritate· Quīto utrū caritas possit esse sine fide & spe· ¶ Ad primū sc3 utrū uirtutes sint ad inuicē cōnexe dicendū ꝙ uirtus moralis potest accipi uł ꝑfecta uel imperfecta· Imꝑfecta quidem moralis uirtus ut tēperantia uel fortitudo nihil est aliud q̄3 aliqua inclinatio ī nobis existēs ad opꝰ aliquod de genere boноꝝ faciendū· siue talis īclinatio sit ī nobis a natura siue ex assuetudine· & hoc modo accipiēdo uirtutes morales n̄ sunt cōnexe· Videmus enī aliquē ex naturali cōplexione uel ex aliqua assuetudine ꝓmptu3 esse ad opera liberalitatis· qui tn̄ nō est promptus ad opera castitatis· Perfecta autē uirtus moralis est habitus inclinās ad bonū opus bene agēdū· & sic accipiēdo uirtutes morales dicimus eas esse connexas· ut fere ab omnibus poniť· Vnđ Ambro· dicit sup lucam· Cōnexe sibi sunt ꝯcathenateq3 uirtutes· ut qui unam habet plures habere uideať· August· etiā dicit in· vi· de trini· Quia uirtutes que sunt ī humano animo nullo mō separanť ab inuicē Et Greg· dicit ī· xxii· moꝝ· ꝙ una uirtus sine aliis aut omnino nulla est aut īperfecta· Et tullius dic̄ in secūdo de tuscuł· questionibus· Si unā uirtutem confessus es te nō habere· nullā necesse est te habiturū· Cuius ratō assignať duplex secundū ꝙ diuersimode aliqui uirtutes cardiales distinguūt· Vt enī dictū est· quida3 distinguunt eas ſm quasdā generales cōditōes uirtutum· vtpote ꝙ discretio ꝑtineat ad prudentiam· rectitudo ad iustitiā· moderantia ad tēperātiā· firmitas aī ad fortitudinē ī quacūq3 materia ista cōsiderenť· Sed secundū hoc manifeste apparet ratio cōnexionis· non enī firmitas habet laudem uirtutis si sit sine moderatione uel rectitudine aut discretōe· Et eade3 ratio est de aliis· & hanc ratōem cōnexionis assignat Grego· xxii· moꝝ· ꝙ uirtutes si sūt disiuncte nō possunt esse ꝑfecte secundū rationem uirtutis· quia nec prudētia uera est que iusta temperās & fortis n̄ est· & idē subdit de aliis uirtutibus· & similem ratōnem assignat Augꝰ· in· vi· de trini· Alii uero distinguūt predictas uirtutes secundu3 materias· & ſm hoc assignať ratio cōnexionis ab aristotele in· vi· ethi· quia sicut supra dictū est nulla uirtꝰ moralis potest sine prudētia haberi· eo ꝙ ꝓpriu3 uirtutis moralis est facere electōm rectā cum sit habitus electiuus· Ad rectam ať electionē non solū sufficit inclinatio ī debitū finem qđ est directe ꝑ habitū uirtutis moralis· sed etia3 ꝙ aliquis directe eligat ea que sunt ad fine3· quod fit ꝑ prudentiā que ē cōsiliatiua & iudicatiua· & p̄ceptiua eoꝝ q̄ sunt ad finem· Similiter etiā prudentia n̄ potest haberi nisi habeanť uirtutes morales· cum prudentia sit recta ratio agibiliū· que sicut ex principiis ꝓcedit ex finibus agibiliū ad quos aliquis recte se habet ꝑ uirtutes morales· Vnde sicut sciētia speculatiua n̄ potest haberi sine intellectu p̄ncipioꝝ· ita nec prudentia sine uirtutibus moralibus· ex quo manifeste sequiť uirtutes morales esse ꝯnexas· Sciendū aūt ꝙ uirtutū moraliū quedā ꝑficiunt hoīem secundū cōem statum sc3 quantū ad ea que coīter in omni uita hoīm occurrūt agenda· vnde oport3 ꝙ homo simul exerciteť circa materias omniū uirtutū moraliū· & si quidē circa oēs exerciteť bn̄ operando acquiret habitus oīm uirtutū moraliū Si aūt exerciteť bene operādo circa unam materiā non aūt circa aliā· puta bene se habendo circa iras· nō aūt circa cōcupiscentias· acquir3 quidē aliqm̄ habitū ad refrenādū iras· Qui tn̄ non habebit ratōem uirtutis ꝓpter defectum prudentie que circa cōcupiscentias corrumpiť sicut etiam naturales inclinatōes· non habent ꝑfectam ratiōem uirtutis si prudendia desit· Quedam uero uirtutes morales sunt que ꝑficiunt hoīe3 ſm aliquē eminentē statum· sicut magnificentia & magnanimitas· Et q2 exercitium circa materias harū uirtutū n̄ occurrit vnicuiq3 coīter· potest aliquis habere alias uirtutes morales· sine hoc ꝙ habitꝰ harū uirtutū

habeat actu·loquēdo de virtutibus acquisitis·
Sed tam̄ acquisitis aliis uirtutib⁹ habet istas
uirtutes in potentia ꝓpinqua·Cum enī aliqs
ꝑ exercitiū adeptus est liberalitatē circa medi
ocres donatōnes et sumptus· si superueniat ei
supabūdātia pecuīarū·modico exercitio acqrꝫ
magnificētie habitū·sicut geomet̄ modico stu
dio acqrit sciētiā alicuius cōclusionis· quā nū
quā cōsiderauit·illud autē habere dicimur qͦ
in promptu est ut habeamus· ſm illud phi in
secūdo phisicoꝝ·quod parū deest·quasi nihil
deesse uidet̄·Item uirtutes intellectuales sunt
circa diuersas materias ad inuicem nō ordina
tas·sicut patet in diuersis sciētiis & artibus·
& ideo nō inuenit̄ in eis cōnexio que inuenit̄
in uirtutibus moralibus existētibus circa passi
ones et operatōes·que manifeste habent ordi
dinem ad inuicē·Nam oms passiones in qui=
busdā primis ꝓcedentes scꝫ amore & odio ad
quasdā alias terminant̄ scꝫ delectatōem & tri
stitiam·Et similiter oms operatiōes que sunt
virtutis moralis naturalit̄ habēt ordinē ad ī=
uicem·& etiā ad passiones·& ideo tota mate=
ria moraliū uirtutū sub una ratiōe prudentie
cadit·Habent tn̄ omnia intelligibilia ordinē
ad prima principia·Et secundū hoc oēs uirtu=
tes intellectuales dependent ab intellectu pri=
cipioꝝ·sicut prudentia a uirtutibus moralib⁹
vt dictū est·Principia aūt vniuersalia quorū
est intellectus principioꝝ non dependēt a cō
clusionibus·de quibus sunt relique intellectu
ales uirtutes· sicut uirtutes morales depēdēt
a prudentia eo ꝙ appetitus mouet quodāmō
rationem·& ratio appetitum ut supra dictuꝫ
est· ❡ Ad secundū scꝫ utrū virtutes morales
possint esse sine caritate· dicendū ꝙ sicut sup̄
dictū est uirtutes morales ꝓut sunt operatiue
boni in ordine ad finem qui nō excedit facul=
tatem naturalē hoīs·possunt ꝑ opera humana
acquiri·et sic acqsite sine caritate esse possunt
sicut fuerunt in multis gentibus·Secundum
aūt ꝙ sunt operatiui boni ī ordine ad ultimū
finem supernaturalē·sic ꝑfecte & uere se hn̄t
ad ratōem uirtutis·& nō possunt actibus hu
manis acquiri·sed a deo infundunt̄·& hmōi
uirtutes morales sine caritate esse nō possunt
Dictū est em̄ ꝙ alie uirtutes morales non pos
sunt esse sine prudētia·prudentia aūt non po
test esse sine uirtutibus moralibus inquātum
uirtutes morales faciūt bene se habē ad quos=
dam fines ex quib⁹ ꝓcedit ratio prudētie·Ad
rectam aūt ratōem prudentie multomagis re
quirit̄ ꝙ homo bene se habeat circa ultimū fi=
nem quod fit ꝑ caritatē q̄ꝫ circa alios fines qͦ
fit ꝑ uirtutes morales·Sicut ratio recta ī spe=
culatiuis maxime indiget primo principio in
demonstrabili·quod est·cōtradictoria non eē
simul uera·vnde manifestū fit ꝙ nec pruden
tia infusa potest esse sine caritate·nec alie uir
tutes morales consequēter que sine prudentia
esse non possunt·Patet igit̄ ex p̄dictis ꝙ sole
uirtutes infuse sunt ꝑfecte·& sole simpliciter

dicende uirtutes·quia bene ordināt hoīeꝫ ad
finē ultimū simpliciter·Alie uero uirtutes scꝫ
acquisite sunt secūdū aliquid uirtutes·nō aūt
simpliciter·Ordināt em̄ hoīem bene respectu
finis ultimi in aliquo genere·nō aūt respectu
ultimi finis simpliciter·vnde ro·xiiii· sup illō
Omne quod nō est ex fide pctm̄ est· dicit ibi
glo· Augustini·vbi deest agnitio ueritatis·fal
sa est uirtus etiam in bonis moribus· ❡ Ad
tertium scꝫ utrū caritas possit esse sine uirtuti
bus moralibus·dicendū ꝙ cum caritate infū=
dunt̄ oms uirtutes morales·Cuius ratio est·
quia deus nō minus ꝑfecte operat̄ in operib⁹
gratie q̄ꝫ ī operibus nature·sicut aūt uidemus
in operibus nature ꝙ nō inuenit̄ principium
aliquoꝝ operuꝫ in aliqua re quin inueniant̄ ī
ea que sūt necessaria ad hmōi opera ꝑficiēda·
sicut in aīalibus inueniunt̄ organa quibus ꝑ=
fici possunt opera·ad que ꝑagenda aīa habet
potestatē·Manifestū est aūt ꝙ caritas inquā
tum ordinat hoīem ad finē ultimū est princi
pium oīm operū bonoꝝ que in finem ultimuꝫ
ordinari possunt·Vnde oportꝫ ꝙ cum carita
te simul īfundant̄ oms uirtutes morales qui=
bus homo ꝑficit singula genera bonoꝝ opeꝝ
Et sic patet ꝙ virtutes morales infuse nō solū
habent cōnexionē ꝓpter prudentiā·sed etiam
ꝓpter caritatem·& ꝙ qui amittit caritatem ꝑ
peccatū mortale·amittit oēs uirtutes morales
infusas· ❡ Ad quartū scꝫ utruꝫ fides & spes
possint esse sine caritate· dicenduꝫ ꝙ fides &
spes sicut & uirtutes morales dupliciter consi
derari possunt·Vno modo secūdū inchoatōꝫ
quādā·Alio modo ſm ꝑfectum esse uirtutis·
Cum em̄ uirtus ordinet̄ ad bonū opus agen=
dum·uirtus quidē ꝑfecta dicet̄ ī hoc ꝙ potest
in opus ꝑfecte bonū·quod quidē est dum nō
solum est quod fit·sed etiā bene fit· Alioquin
si bonū sit quod fit·non aūt bene fiat·nō erit
ꝑfecte bonū·Vnde nec habit⁹ q̄ est talis ope
ris principiū habebit perfecte ratōem uirtutis
sicut si aliquis operet̄ iusta bonū quidē facit·
sed nō erit opus ꝑfecte uirtutis·nisi hoc bene
faciat id est secundū electōem rectā quod est
per prudentiā·& ideo iustitia sine prudētia n̄
pot̄ esse uirtus perfecta·Sic igit̄ fides & spes
sine caritate possunt quidē aliqualiter esse·ꝑ=
fecte aūt uirtutis ratōem sine caritate non ha
bēt·Cum em̄ fidei opus sit credere deo·crede
re aūt sit aliquem ꝓpria uolūtate assentire·si
non debito modo uelit non erit fidei opus ꝑ=
fectum·ꝙ aūt debito modo uelit hoc est ꝑ ca=
ritatem que ꝑficit uoluntatē·Omnis em̄ rect⁹
motus uoluntatis ex recto amore procedit·ut
Aug⁹·dicit·xiiii·de ci·dei·Sic igit̄ fides ē q̄d
sine caritate·sed nō ꝑfecta uirtus·sicut tēperā
tia uel fortitudo siue prudentia·& similiter di
cendū est de spe·nam actus spei est expectare
futurā beatitudinē a deo·qui quidē actus ꝑfe
ctus est si fiat ex meritis que quis habꝫ·quod
non potest esse sine caritate·si aūt hoc expectꝫ
ex meritis que nondum habet sed ꝓponit in

futurum acquirere erit actus imperfectus·&
hoc pot̃ esse sine caritate·& ideo fides & spes
possunt esse sine caritate·ꝓprie loquendo uir
tutes non sunt·nam ad ratõem uirtutis perti
net ut non solum ſm ipam aliquid bonũ ope
retur·sed etiã bene·ut dicit̃ in·ii·ethi· ¶ Ad
quintũ sc; utrum caritas possit haberi sine fi
de & spe·dicendũ ꝙ caritas nõ solum signifi
cat amorem dei·sed etiã amicitiã quandã ad
ipsum·que quidẽ super amorem addit mutuã
redamatiõem cum quadã mutua cõmunicati
one·ut dicit̃ in·viii·ethi·Et ꝙ hoc ad caritatẽ
ꝑtineat p; per illõ qõ dicit̃·i·Ioh·iiii·Qui ma
net in caritate in deo manet & deus ĩ eo·&·i·
ad cor·i·dicit̃·Fidelis deus ꝑ quẽ uocati estis
in sotietatem filii eius·Hec aũt societas homi
nis ad deum & quedã familiaris cõuersatõ cũ
ipso inchoat̃ quidẽ hic in presenti ꝑ gratiam·
perficiet̃ autẽ in futuro ĩ gloria·quor utrũq;
fide & spe tenet̃·vnde sicut aliquis nõ posset
cum aliquo amcitiã habere si discrederet uł de
speraret se posse habere aliquã societatem uel
familiarẽ conuersatõem cũ ipso·ita aliquis ñ
potest habere amicitiã ad deum que est caritas
nisi fidem habeat ꝑ quã credat huiusmodi so
cietatem & cõuersatõem hoĩs cum deo·& spe
ret se ad hãc societatẽ ꝑtinere·& sic caritas sñ
fide & spe nullo modo esse potest·

DE EQVALITATE VIRTVTVM. DISTINCTIO. VNDECIMA.

Circa vndecimu; sc; de qualitate uir-
tutum querunt̃ sex·Primo utrum
virtus possit esse maior uel minor·
Secundo utrũ oĩs uirtutes ĩ eodẽ
existentes sint equales·Tertõ de comparatõe
uirtutum moraliũ ad intellectuales·Quarto
de compatione uirtutũ moralium ad inuicẽ·
Quinto de cõparatione uirrutũ intellectualiũ
ad inuicem·Sexto de comparatiõe uirtutum
theologicarũ ad inuicem· ¶ Ad primum sc;
utrũ uirtus possit eẽ maior uel minor·dicẽdũ
ꝙ cum querit̃ utrũ una uirtus sit maior alia·
dupliciter ĩtelligi questio potest·Vno modo
in uirtutibus specie differẽtibus·& sic manife
stum est ꝙ una uirtꝰ est alia maior·semp em̃
causa est potior suo effectu·& in effectibꝰ tã-
to aliquid est potius·quanto est cause propin-
quius·Manifestum est autẽ ex dictis ꝙ causa
& radix humani boni est ratio Et ideo prudẽ
tia que ꝑficit ratõem ꝑfertur in bonitate aliis
uirtutibus moralibus ꝑficientibus vim appeti
tiuam inquantũ ꝑticipat ratõe·& in hiis etiã
tanto est una altera melior & maior·quanto
magis ad ratõem accedit·vnde et iustitia que
est in uoluntate preferet̃ aliis uirtutibus mora
libus·& fortitudo que est in irascibili ꝑfertur
tẽperantie que est ĩ concupiscibili·que minus
ꝑticipat ratione·ut patet in·vii·ethi·Alio mõ
potest intelligi ĩ uirtute eiusdẽ speciei·& sic se-
cundũ ea que supra dicta sunt cum de inteti
onibus habituũ ageret̃·uirtꝰ dupliciter potest
dici maior & minor·vno mõ ſm seipsam·alio
modo ex parte ꝑticipantis subiecti·Si igit̃ se-
cundũ seipsam cõsideret̃·magnitudo uel ꝑui
tas eius attendit̃ ſm ea ad que se extendit·q-
cũq; aũt habet aliq; uirtutẽ. puta tẽperãtiã ha
bet ipam quantũ ad omnia ad q̃ se tẽperantia
extendit·qõ de sciẽtia ex arte nõ cõuenit·Nõ
em̃ quicũq; est grãmaticꝰ scit oĩa que ad grã
maticã ꝑtinent·Et secundũ hoc bene dixerũt
stoyci·ut simpliciꝰ dicit ĩ cõmẽto ꝑdicamẽtor
ꝙ uirtus non recipit magis & minus sic scia
uel ars·eo ꝙ ratio uirtutis consistit in maxĩo
Si uero consideret̃ uirtus ex ꝑte subiecti ꝑtici
pantis·sic contingit uirtutẽ esse maiorem uel
minorem siue secũdũ diuersa tempora ĩ eodẽ
siue in diuersis hoĩbus·quia ad attingendum
mediũ uirtutis quod est ſm ratõm rectã unꝰ
est melioris dispositõis q̃; alius uel ꝓpter ma
iorem assuetudinẽ·uel ꝓpter meliorem dispo
sitionẽ nature·uel ꝓpter ꝑspicatius iudicium
ratõis·aut etiam ꝓpter maius gratie donum
quod unicuiq; donat̃ secundũ mensuram do
natõnis xpi·ut dicit̃ ad ephe·iiii·Et in hoc de
ficiebant stoyci estimãtes nullũ esse uirtuosũ
dicendũ·nisi qui fuerit summe dispositus ad
uirtutem·nõ em̃ exigit̃ ad ratõem uirtutis ꝙ
attingat recte ratõis mediũ ĩ indiuisibili sicut
stoyci putabant·sed sufficit ꝓpe medium esse
vt dicit̃ in·ii·ethi·Idem etiã indiuisibile signũ
unus promptius attingit q̃; alius·sicut etiam
patet in sagittatoribus trahẽtibus ad certum
signũ· ¶ Ad secundũ sc; utrũ omnes uirtu
tes in uno & eodẽ sint equales·dicẽdũ ꝙ quã
titas uirtutũ sicut ex dictis patet·potest attẽdi
dupliciter·Vno modo ſm ratõem spei·& sic
non est dubiũ ꝙ una uirtus uniꝰ hoĩs est ma
ior q̃; alia·sicut caritas fide & spes·Alio mo-
do potest attendi ſm ꝑticipatõem subiecti ꝓ-
ut sc; intendit̃ uel remittit̃ in subiecto·& ſm
hoc oẽs uirtutes unius hoĩs sunt equales qua
dam equalitate ꝓportiõis·ĩquãtũ·s·equaliter
crescunt in hoĩe·sicut digiti manus sunt ĩeq̃
les ſm quantitatẽ·sed sunt equales secũdũ ꝓ-
portionẽ·cum ꝓporitonaliter augeant̃·huius
aũt equalitatis oportet eodẽ modo ratõem ac
cipere sicut & ꝯnexionis·Equalitas em̃ est q̃-
dam connexio uirtutũ ſm quantitatẽ·Dictũ
est supra ꝙ ratio ꝯnexionis uirtutũ potest du
pliciter assignari·Vno modo secũdum intelle
ctum eor qui ĩtelligũt ꝑ has quattuor uirtu-
tes quattuor generales conditões uirtutum·
quarũ una simul ĩuenit̃ cum aliis in qualibet
materia·Et similiter uirtus in quacũq; mate
ria non potest equalis dici nisi habeat omnes
istas equales conditões·Et hanc ratõe; equali
tatis uirtutũ assignat Auguꝰ·in·vi·de trini·
dicens·Si dixeris equales esse istos fortitudi
ne·sed illum patrare prudẽtia·sequit̃ ꝙ huius
fortitudo unius prudens sit·ac ꝑ hoc nec for-
titudine equales sunt·qñ est illius fortitudo
prudentior·atq; ita de ceteris uirtutibus inue
nies·si oĩs eadẽ consideratõne ꝑcurras·Alio
modo assignata est ratio cõnexionis uirtutũ

ſecundum eos qui intelligunt huiuſmodi vir
tutes habere materias determinatas· & ſecun
dum hec ratio cōnexionis uirtutum moraliuꝫ
accipitur ex parte prudentie· & ex parte carita
tis quantū ad uirtutes infuſas· nō aūt ex par
te inclinatōis que ē ex pte ſubiecti· ut ſupra di
ctum eſt· Sic igiť & ratio equalitatis uirtutuꝫ
poteſt accipi ex parte prudentie· quantū ad id
quod eſt formale in omnibus uirtutibus mo
ralibus· exiſtente em̄ ratōe equaliter perfecta
in uno & eodē oportet ꝙ ꝓportionaliter ſm
ratōem rectam mediū conſtituatť in qualibet
materia uirtutū· Quantū uero ad id quod eſt
materiale in uirtutibus moralibꝰ ſcꝫ inclinati
onē ipſam ad actum uirtutis poteſt eſſe unꝰ
homo magis promptus ad actū vnius uirtu=
tis q̃ꝫ ad actum alterius· uel ex natura uel cō
ſuetudine· uel etiā ex dono gratie· ¶ Ad ter
tium ſcꝫ utrū uirtutes morales p̄emineant in=
tellectualibus· dicenduꝫ ꝙ aliquid poteſt dici
maius uel minꝰ dupliciter· vno modo ſimpli
citer· alio modo ſecundū quid· nihil em̄ prohi
bet aliquid eſſe melius ſimpliciter ut pħari q̃ꝫ
ditari· quod tñ non eſt melius ſm quid id eſt
neceſſitatē pacienti· Simpliciter aūt conſide=
ratur unūquodqꝫ qn̄ conſideratť ſm ꝓpriam
ratōem ſue ſpeciei· habet aūt uirtus ſpeciē ex
obiecto· ut ex dictis patꝫ· Vnde ſimpliciter lo=
quendo illa uirtus nobilior ē que habet nobili
us obiectū· Manifeſtū eſt aūt ꝙ obiectū ratio
nis eſt nobilius q̃ꝫ obieſtum appetitus· Ratō
em̄ apprehendit aliquid in uniuerſali· ſed ap
petituſ tendit in res que habent eſſe ꝑticulare·
vnde ſimpliciter loquēdo uirtutes intellectua
les que ꝑficiunt ratōm ſunt nobiliores q̃ꝫ mo
rales que ꝑficiūt appetitū· Sed ſi cōſideretur
uirtus in ordine ad actū· ſic uirtus moralis q̃
perficit appetitū· cuius eſt mouere alias potē=
tias ad actum· ut ſupra dictū· eſt nobilior ē· &
quia uirtus diciť ex eo ꝙ eſt principiū alicuiꝰ
actus cum ſit ꝑfectio potētie· ſequiť etiā ꝙ ra
tio virtutis magis cōpetat uirtutibꝰ moralibꝰ
q̃ꝫ uirtutibus itellectualibus· quāuis uirtutes
intellectuales ſint nobiliores habitus ſimplici
ter· ¶ Ad quartū ſcꝫ de cōparatōe uirtutum
moralium ad inuicem· dicendū ꝙ uirtus aliq̃
ſecundū ſuā ſpeciem poteſt dici maior uel mi=
nor · ulˀ ſimpliciť vlˀ ſm quid· Simpliciter qui
dem diciť uirtus maior ſecūdū ꝙ in ea maiuſ
bonum ratōis relucet· ut ſupra dictū eſt· & ſe
cundū hoc iuſtitia inter om̄s uirtutes morales
p̄cellit tanq̃ꝫ ꝓpinquior ratōi· qȯ patet ex ſub
iecto & ex obiecto· Ex ſubiecto quideꝫ quia ē
in uoluntate ſicut in ſubiecto· voluntas autē
eſt appetitus ratōis· ut ex dictis patꝫ· ſecundū
aūt obiectū ſiue materiā· quia eſt circa operati
ones quibuſ homo ordinatť non ſolum ī ſeip̄o
ſed etiā ad alterū· unde iuſtitia eſt p̄clariſſima
uirtutum· vt diciť in· v· ethi· Inter alias auteꝫ
uirtutes morales que ſunt circa paſſiones tā=
to in unaq̃qꝫ magis reluꝫ ratōis bonū· quan
to circa maiora appetitiuꝰ motꝰ ſubdiť ratōi

Maximū aūt in hiis que ad hoīem ptinent ē
uita a qua omnia alia dependēt· Et ideo forti
tudo que appetitiuū motum ſubdit rationi ī
hiis que ad mortē & uitam pertinent· primuꝫ
locum tenet inter uirtutes morales que ſunt
circa paſſiones· tñ ordinatť īfra iuſtitiā· Vnde
pħs dicit in primo rethorice· ꝙ neceſſe ē maxi
mas eſſe virtutes que ſūt aliis honoratiſſime·
Siquidē eſt uirtus potētia benefactiua ꝓpter
hoc fortes & iuſtos maxime honorāt· hec qui=
dem em̄ in bello ſcꝫ fortitudo· hec aūt ſcꝫ iuſti=
tia in bello & in pace utilis eſt· Poſt fortitudi
nem aūt ordinatť tēperantia que ſubiicit ratōi
appetitū circa ea que īmediate ordinanť ad vi
tam· uel in eodē ſm numerū uel in eodē ſecū=
dum ſpeciem ſcꝫ in cibis & uenereis· & ſic iſte
tres uirtutes ſimul cū prudētia dicunť eſſe pri
cipales· etiā digītate· ſm quid aūt diciť aliqua
uirtus eſſe maior ſm ꝙ adminiculū uel orna
mentū prebet pricipali uirtuti· ſicut ſubſtātia
eſt ſimiliter dignior accidēte· aliquod tñ acci=
dens eſt ſecūdū quid dignīꝰ ſubſtātia· inquā=
tum ꝑficit ſubiectū in aliquo eſſe accidentali
¶ Ad quintū ſcꝫ de cōparatione uirtutū itel=
lectualiū ad inuicem· dicendū ꝙ ſicut dictū ē
magnitudo uirtutis ſm ſuam ſpeciē conſide=
ratť ex obiecto· obiectū aūt ſapientie p̄cellit int
obiecta omniū uirtutū intellectualiū· Cōſide
rat em̄ cauſam altiſſimā que deus eſt· ut diciť
in pricipio metha· & quia p cauſam iudicatur
de effectu· & per cauſam ſuperioreꝫ de cauſis
inferioribus· Inde eſt ꝙ ſapientia habet iudici
um de omnibus aliis uirtutibus intellectuali=
bus· & eius eſt ordinare om̄s· & ipſa eſt quaſi
architeconica reſpectu oīm· ¶ Ad ſextum ſcꝫ
de comparatōe uirtutum theologicarū· dicen=
dū ꝙ ſicut dictū eſt magnitudo uirtutis ſecū
dum ſuam ſpeciem conſideratť ex obiecto· Cū
aūt tres uirtutes theologice reſpiciāt deuꝫ ſic
ꝓprium obiectū non poteſt una earū dici ma
ior altera· ex eo ꝙ ſit circa maius obiectū· ſed
qr una ſe habet ꝓpinquius ad obiectū q̃ꝫ alia
& hoc modo caritas eſt maior aliis· Nam alie
īportant in ſui ratione quandā diſtantiam ex
obiecto· eſt em̄ fides de non uiſis· ſpes autem
de nō habitiſ· ſed amor caritatis ē de eo quod
iam habeť· eſt em̄ amatū quodāmodo ī aman
te· et etiam amans ꝑ affectū trahiť ad unionē
amati· ꝓpter quod diciť· i· Ioħ· iiii· qui manet
in caritate in deo manet & deus in eo·

DE MEDIO VIRTVTVM. DISTINCTIO. DVODECIMA.

Circa duodecimū pricipale ſcꝫ de me=
dio uirtutū queruntť quattuor· Pri
mo utrū uirtutes ſint in medio· Se
cundo utrū mediū uirtutis ſit medi
um rei uel ratōis· Tertio utrū uirtutes intelle
ctuales cōſiſtant in medio· Quarto utrū uir=
tutes theologice conſiſtāt ī medio· ¶ Ad pri
mum ſcꝫ utrū uirtꝰ moralis cōſiſtat ī medio·
dicendū ꝙ ſicut ex ſupra dictis patet· virtꝰ de
ſui ratione ordinat hoīem ad bonum· moralis

autem virtus ꝓprie eſt perfectiua appetitiue
partis anime circa aliq̃ʒ determinatã materiã
Menſura aũt & regula appetitiui mot⁹ circa
appetibilia eſt ipſa ratio·bonum aũt cuiuſlibʒ
menſurati & regulati cõſiſtit in hoc ꝙ cõfor=
met̃ ſue regule·ſicut bonũ in artificiatis ẽ ut
cõſequat̃ regulam artis·maluʒ aut̃ ꝑ cõſequẽs
in hmõi eſt ꝑ hoc ꝙ aliquid diſcordat a ſua re
gula uel menſura·Quod quidẽ contingit uel
ꝑ hoc ꝙ ſupexcedit mẽſurã·uel ꝑ hoc ꝙ deficit
ab ea·ſicut manifeſte apparet in omnibuſ mẽ
ſuratis & regulatis·& ideo patet ꝙ bonũ vir=
tutis moralis cõſiſtit in adequatõe ad menſu
ram ratõis·Manifeſtũ eſt aũt ꝙ ĩter exceſſuʒ
& defectũ medium eſt equalitas ſiue confor=
mitas·vnde manifeſte apparʒ ꝙ moralis uir=
tus in medio conſiſtit· ¶ Ad ſecundũ ſcilicʒ
vtrum mediũ uirtutis moralis ſit mediuʒ rei
uel rationis·dicendũ ꝙ medium rationis du=
pliciter poteſt intelligi·Vno modo ſm ꝙ me
dium in ipo actu ratõis exiſtit quaſi ipe act⁹
rationis ad mediũ reducat̃·& ſic uirtus mora
lis non ꝑficit actum ratõis·ſed actum uirtu=
tis appetitiue·& iſto modo medium uirtutis
moralis non eſt mediũ ratõis·Alio modo pot̃
dici mediũ ratõis·id quod a ratione ponit̃ in
aliqua materia·& ſic omne medium uirtutis
moralis eſt mediũ rationis·quia ſicut dictum
eſt uirtus moralis cõſiſtere dicit̃ in medio per
conformitatẽ ad ratõem rectam·Sed quãdo
qʒ contingit ꝙ mediũ ratõis eſt etiam mediũ
rei·& tunc oportet ꝙ uirtutis moralis mediũ
ſit mediũ rei·ſicut eſt ĩ iuſtitia·Quãdoqʒ aũt
medium ratõis non ẽ mediũ rei·ſed accipitur
per cõparatõem ad nos·& ſic eſt mediũ ĩ om=
nibus aliis uirtutibus moralibus·Cuius ratõ
eſt·quia iuſtitia eſt circa operatões que conſi=
ſtunt in rebus exterioribus in quibus rectũ ĩ=
ſtitui debʒ ſimpliciter & ſecundũ ſe·ut ſupra
dictũ eſt·Et ideo mediũ ratõis in iuſtitia ẽ idẽ
cum medio rei·ĩquantũ ſcʒ iuſtitia dat unicui
qʒ quod debet·et non plus nec minus·Alie ue
ro uirtutes morales conſiſtũt circa paſſiones ĩ
teriores in quibus non poteſt rectũ conſtitui
eodẽ modo·ꝓpter hoc ꝙ hoĩeſ diuerſimode ſe
habent ad paſſioneſ·& ideo oportet ꝙ rectitu
do ratõis in paſſionibus inſtituat̃ ꝑ reſpectuʒ
ad nos qui afficimur ſm paſſiões· ¶ Ad ter
tium ſcʒ utrũ uirtutes intellectuales conſiſtãt
in medio·dicendũ ꝙ bonum alicuius rei con
ſiſtit in medio ſm ꝙ cõformat̃ regule ul' mẽ
ſure quã cõtingit trãſcendere et ab ea deficere
vt dictum eſt·virtus aũt intellectualis ordina
tur ad bonũ ſicut & moralis·ut ſupra dictũ ẽ·
Vnde ſm ꝙ bonũ uirtutis ĩtellectualis ſe ha
bet ad menſurã·ſic ſe habet ad ratõm mediĩ·
bonum aũt uirtutis intellectualis eſt uerum·
ſpeculatiue quidẽ uirtutis uerũ abſolute·ut ĩ
·vi·ethi·dicit̃·practice aũt uirtutis uerũ ſecũ=
dum cõformitatẽ ad appetituʒ rectũ·Verum
aũt intellectus noſtri abſolute conſideratuʒ ẽ
ſicut menſuratũ a re·Res em̃ eſt menſura ĩtel
lectus noſtri·vt dicit̃ in·ix·metha·Ex eo em̃
ꝙ res eſt uel nõ eſt·eſt ueritas & in opinione
& in oratõe·Sic igit̃ bonũ uirtutis intellectu
alis ſpeculatiue conſiſtit in quodã medio ꝑ cõ
formitatẽ ad ipſam rem·ſecundũ ꝙ dicit eſſe
quod eſt·uel non eſſe qd̉ non eſt·in quo ratio
ueri conſiſtit·exceſſus aũt eſt ſecundũ affecti
onem falſam·ꝑ quã dicit̃ eſſe quod nõ eſt·de=
fectus aũt accipit̃ ſm negatõeʒ falſam·ꝑ quã
dicit̃ non eſſe quod ẽ·verum aũt uirtutis ĩtel=
lectualis practice comparatũ quidẽ ad rem ha
bet ratõem menſurati·& ſic eodẽ modo acci=
pitur mediũ ꝑ conformitatẽ ad rem in uirtuti
bus intellectualib⁹ practicis·ſicut & ĩ ſpecula
tiuis·ſed reſpectu appetitus habet ratõem re=
gule & menſure·vnde idem mediũ quod ẽ uir
tutis moralis etiã eſt ipſiuſ prudentie ſcʒ recti
tudo ratõis·ſed prudẽtie quidẽ eſt iſtud medi
um ut regulãtis & mẽſurãtis·uirtutis aũt mo
ralis ut menſurate & regulate·& ſimiliter ex
ceſſus & defectus accipit̃ diuerſimode utrobi
qʒ· ¶ Ad quartũ ſcʒ utrũ uirtutes theologice
conſiſtant in medio·dicendũ ꝙ ſicut dictum
eſt mediũ uirtutis accipit̃ ꝑ cõformitatẽ ad ſu
am regulam uel naturã·ſecundũ ꝙ contingit
ipſam trãſcendere uel ab ea deficere·Virtutis
aũt theologice dupliciter poteſt accipi menſu
ra·vna quidẽ ſecundũ ipſam ratõm uirtutis·
& ſic menſura & regula uirtutis theologice ẽ
ipſe deus·Fides em̃ noſtra regulat̃ ſm uerita
tem diuinã·caritas aũt ſecundũ bonitatẽ ei⁹·
ſpeſ aũt ſecundũ magnitudinẽ omnipotentie
& pietatis eius·& iſta eſt mẽſura excellẽs om
neʒ humanã facl'tatẽ·Vnde nunq̃ʒ poteſt hõ
tantum diligere deũ quantũ debet diligi·nec
tantũ credere aut ſperare in ipſum quantum
debet.vnde multominus poteſt ibi eſſe exceſ
ſus·& ſic bonũ talis uirtutis non ꝯſiſtit ĩ me
dio·ſed tanto eſt melius quantomagis accedi
tur ad ſummũ·Alia uero regula uirtutis theo=
logice eſt ex parte noſtra·quia & ſi non poſ=
ſimus in deũ ferri quantũ debemus·debemus
tamen ferri in ipm credendo ſperãdo & amã=
do ſm mẽſurã noſtre conditõis·Vnde per ac
cidens poteſt in uirtute theologica conſidera
ri medium & extrema ex parte noſtra·

DE VIRTVTVM DVRATIONE· DISTINCTIO· ·XIII·

Circa decimũtertiũ principale ſcʒ d̉ du
ratione uirtutũ poſt hanc uitã que
rũtur ſex·Primo utrũ uirtutes mo
rales maneant poſt hãc uitã·Secun
do utrũ uirtutes intellectuales·Tertio utrum
fides·Quarto utrũ maneat ſpes·Quĩto utrũ
aliquid fidei uel ſpei maneat·Sexto utrũ ma
neat caritas· ¶ Ad primuʒ ſcʒ utrũ uirtutes
morales maneant poſt hanc uitam·dicenduʒ
ꝙ ſicut Aug⁹·dicit in·xiiii·de trini·Tullius
poſuit poſt hanc uitã quattuor uirtutes cardi
nales non eſſe·ſed ĩ alia uita hoĩes eſſe beatos
ſola cognitiõe nature·ĩ q̃ nihil eſt melius aut
amabilius·ut Aug⁹· ibidem dicit ea natura q̃

creauit deus omnes naturas·Ipe aūt determi
nat postea hmōi quattuoꝛ uirtutes in futura
uita existere·tam̄ alio modo Ad cuius euiden
tiam sciendū est ꝙ in hmōi virtutibꝰ aliquid
est foꝛmale·& aliquid quasi materiale· Mate
riale quidem est ī hiis uirtutibus inclinatio q̄=
dam partis appetitiue ad passiones uel opera=
tiones secundū aliquē modū·sed quia iste mo
dus determinat̄ a ratione·ideo foꝛmale in om
nibus uirtutibus est ipse ordo ratōis·Sic igit̄
dicendū ꝙ hmōi uirtutes morales ī futura vi
ta non manent·quantū ad id quod est mate=
riale in eis·non em̄ habebūt in fututa uita lo=
cum concupiscentie & delectatōnes ciboꝝ &
uenereoꝝ·neqꝫ etiā timoꝛes & audacie circa
pericula moꝛtis·neqꝫ etiam distributōes & cō
municatōes rerū que ꝯueniunt in usum p̄sen
tis uite·sed quantū ad id quod est foꝛmale re
manebunt in beatis ꝑfectissime post hāc uitā
inq̄ntum ratō uniuscuiusqꝫ rectissima erit cir
ca ea que ad ipsum ꝑtinēt secundū statū illuꝫ·
& uis appetitiua omnio mouebit̄ ſm ordineꝫ
ratōis in hiis que ad statū illum ꝑtinent·Vn̄
Augꝰ·ibidem dicit ꝙ pꝛudentia ibi erit sine
ullo periclō erroꝛis·foꝛtitudo sine molestia to=
lerandoꝝ maloꝝ·tēperantia sine repugnatio
ne libidinū·ut pꝛudētie sit nullū bonum deo
p̄ponere ul̄ equare·foꝛtitudinis ei firmissime
coherere·tēperantie nullo defectu noxio dele
ctari·De iusticia uero manifestius est quem
actū ibi habebit scꝫ esse subditum deo·qꝛ etiaꝫ
in hac vita ad iustitiā ꝑtinet esse subditum su
perioꝛi· ¶ Ad secundū scꝫ utrum uirtutes in
tellectuales maneant·dicendū ꝙ quidā posu
erūt ꝙ sp̄es intelligibiles non ꝑmanent ī intel
lectu possibili nisi q̄ꝫdiu actu intelligit· nec ē
aliqua cōseruatio specierū cessante cōsiderati
one actuali·nisi in uiribus sensitiuis qui sunt
actus coꝛpoꝛaliū oꝛganoꝝ scꝫ in ymaginatiua
& memoꝛatiua·huiusmodi aūt uires coꝛrum
punt̄ coꝛrupto coꝛpoꝛe·Et ideo ſm hoc sciētia
nullo modo post hanc uitā remanebit coꝛru=
pto coꝛpoꝛe·neqꝫ aliqua alia intellectualis uir
tus·Sed hec opinio est cōtra sentētiā aristotel̄
qui in tertio de aīa dicit·ꝙ intellectus possibil̄
est in actu cum scit singula sicut sciens cū sit
in potentia ad cōsiderandū in actu·est etiam
circa ratōem·qꝛ species intelligibiles recipiunt̄
& ī intellectu possibili īmobiliter ſm moduꝫ
recipientis·Vnde et intellectus possibilis dici
tur locus specierū quasi sp̄es intelligibiles con
seruans·sed fantasma ad que aspiciēdo homo
intelligit in hac uita applicando ad ipsas spe=
cies intelligibiles coꝛrumpunt̄ coꝛpoꝛe coꝛru=
pto·vnde & ipsa fantasmata que sunt q̄si ma
terialia in uirtutibus ītellectualibus uirtutes
intellectuales destruunt̄ destructo coꝛpoꝛe· ſꝫ
quātū ad sp̄es ītelligibiles que sunt ī ītellectu
possibili uirtutes ītellectuales manent·species
aūt se habent in uirtutibus ītellectualibus sic
foꝛmalitates·vn̄ ītellectuales uirtutes manēt
post hāc uitā quantuꝫ ad id quod est foꝛmale
in eis·non aūt ad id quod est materiale·sic &
de moꝛalibus dictū est· ¶ Ad tertiū scꝫ utrū
fides maneat·dicendū ꝙ oppositio est ꝑ se &
ꝓpꝛia causa ꝙ unū excludat̄ ab alio inquātuꝫ
scꝫ in omībus oppositis includit̄ oppositio af=
firmatōis & negationis·Inuenit̄ autē in qui=
busdam oppositio secundū cōtrarias foꝛmas·
sicut ī coloꝛibus album & nigrū·In quibusdā
aūt ſm ꝑfectum & īperfectū·vnde in altera=
tionibus magis & minus accipiunt̄ ut cōtra=
ria·cum de minus calido fit magis calidūꝫ·ut
dicitur in·v·phisi·& quia ꝑfectum & imꝑfe=
ctum opponunt̄·impossibile ē ꝙ simul secun
dum idē sit ꝑfectio & īperfectio·Est aūt consi
derādū ꝙ īperfectio quidē quādoqꝫ est de rati
one rei·& ꝑtinet ad speciem ipsius·sicut defe
ctus ratōis ꝑtinet ad ratiōem speciei equi uel
bouis·& quia unū & idem numero manēs n̄
potest transferri de una specie in aliā·Inde est
ꝙ tali ꝑfectōne sublata tollit̄ species rei·sicut
iam non esset bos uel equus sed esset rationa
lis·quādoqꝫ uero īperfectio nō ꝑtinet ad rati=
onem sp̄ei·sed accidit indiuiduo ſm aliquid
aliō·Sicut alicui hoī quādoqꝫ accidit defectꝰ
ratōis inquantū impedit̄ ī eo rōis usus ꝓpter
somnuꝫ uel ebꝛietatē·uel aliquid hmōi·Patet
aūt ꝙ tali imꝑfectione remota·nihilominus
substātia rei manet·Manifestū est aūt ꝙ īper
fectio cognitōis est de ratōe fidei·ponit̄ em̄ ī
eius diffinitione·fides em̄ est substātia rerum
sperandarū·argumentū nō apparentiū·vt di
citur ad heb̄·xi·Et Augꝰ·dicit·quid est fides
nisi credere qd̄ non uides·Qꝛ autē cognitio sit
sine uisione & apparitōe hoc ad īperfectiōem
cognitōis ꝑtinet·& sic imꝑfectio cognitōis ē
de ratione fidei·Vnde manifestū est ꝙ fides
nō posset esse ꝑfecta cognitio eadem numero
manens·Sed ulterius cōsiderandū est utrum
possit simul esse cum cognitione ꝑfecta·nihil
em̄ ꝓhibet aliq̄ꝫ cognitōem īperfectā simul eē
aliquādo cū cognitōe ꝑfecta·Est igit̄ conside
randū ꝙ cognitio potest esse imꝑfecta tripliciter·vno modo ex ꝑte obiecti cognoscibil̄·alio
modo ex parte medii·tertio mō ex parte subie
cti·Ex parte quidem obiecti cognoscibilis dif
ferunt ſm ꝑfectum & īperfectū cognitio ma
tutina & uespertina ī angelis·nā cognitio ma
tutina est de rebus ſm ꝙ habent esse ī uerbo·
cognitio aūt uespertina est de eis ſm ꝙ habēt
esse in ꝓpꝛia natura quod est imꝑfectuꝫ respe=
ctu pꝛimi esse·Ex parte uero medii differunt
secundū ꝑfectum & īperfectū cognitio que ē
de aliqua ꝯclusione ꝑ medium demōstratiuuꝫ
& per mediū ꝓbabile·Ex parte uero subiecti
differunt ſm perfectū & imꝑfectum opinio
fides & sciētia·nam de rōe opinionis est ꝙ ac
cipiatur unū cum foꝛmidine alteriꝰ oppositi·
vnde non habet firmā inhesionem·De ratōe
uero scientie est ꝙ habeat firmā īhesionem cū
uisione intellectiua·habꝫ em̄ certitudinē ꝓce
dentem ex intellectu pꝛincipioꝝ·fides em̄ me
dio modo se habet·excedit em̄ opinionē ī hoc

ꝙ habet firmam inhesionē·deficit uero a ſciā
in hoc ꝙ nō habet uiſionē·Manifeſtū eſt aūt
ꝙ ꝑfectum & īperfectū non poſſunt ſimul eē
ſecundū idem·ſed ea que differūt ſm ꝑfectū
& imperfectū·ſecundū aliquid idē poſſunt ſi
mul eſſe in aliquo alio eodē·Sic igiť cognitio
ꝑfecta & īperfecta ex parte obiecti nullo mō
poteſt eſſe de eodē obiecto·poſſunt tamē cōue
nire in eodē medio & ī eodem ſubiecto·Nihil
enī ꝓhibet ꝙ unus homo ſil' & ſemel ꝑ unum
& idem mediū habeat cognitiōem de duobꝰ·
quoꝝ unum eſt ꝑfectum·& aliud īperfectuꝫ·
ſicut de ſanitate & egritudine·& bono & ma
lo·Similiter etiam īpoſſibile eſt ꝙ cognitio ꝑ=
fecta & īperfecta ex parte medii cōueniant in
uno medio·ſed nihil ꝓhibet quin cōueniant ī
vno obiecto·& ī uno ſbiecto·Poteſt enī unꝰ
homo cognoſcere eandē cōcluſionem ꝑ mediū
ꝓbabile & demonſtratiuū·& ſimiliter īpoſſi=
bile eſt ꝙ cognitō ꝑfecta & īperfecta ex parte
ſubiecti ſint ſimul in eodē ſubiecto·Fides aūt
in ſui ratione habꝫ īperfectōem que eſt ex ꝑte
ſubiecti·ut ſcꝫ credens non videat id quod cre
dit·beatitudo aūt de ſui ratione habet ꝑfectio
nem ex parte ſubiecti·vt ſcꝫ beatus uideat id
quo beatificať·ut ſupra habitū eſt·Vnde ma
nifeſtū eſt ꝙ impoſſibile ē ꝙ fides maneat ſil'
cum beatitudine ī eodē ſubiecto·¶Ad quar
tum ſcꝫ utrum ſpes maneat·dicenduꝫ ꝙ ſicut
dictū eſt id qd̄ de ſui ratōe importat imꝑfecti=
onem ſubiecti·nō poteſt ſiml' ſtare cū ſbo op
poita ꝑfectione ꝑfecto·ſicut patet ꝙ motus ī
ſui ratione importat īperfectōm ſubiecti·Eſt
enī actꝰ exiſtentis ī potentia inquantū hmōi·
vnde quando illa potētia reducitur ad actum
iā ceſſat motus·non enī adhuc albatur poſtqꝫ
iam aliquid factuꝫ eſt albū·ſpes aūt importat
motū quendā in id quod non habeť·ut patet
ex hiis que ſupra de paſſione ſpei diximus·et
ideo quando habebiť id quod ſꝑatur ſcꝫ diui=
na fruitio iam ſpes eſſe nō poterit·¶Ad qui=
tuꝫ ſcꝫ utrū aliqd fidei uel ſpei maneat·dicēdū
ꝙ quidā dixerunt ꝙ ſpes totaliter tolliť·fides
aūt ꝑtim tolliť ſcꝫ quantū ad enigma·& ꝑtim
manꝫ ſcꝫ quātū ad ſubiectū cognitōis·Quod
quidem ſi ſic intelligať ꝙ maneat ñ idem nu=
mero ſed idē genere·ueriſſime dictū eſt·fides
enī·cum uiſione patrie cōuenit ī genere quod
eſt cognitio·ſpes aūt non cōuenit cum beati=
tudine in genere·cōparať enī ſpes ad beatitu=
dinis fruitōm ſicut motus ad quietē ī tmino
Si aūt intelligať ꝙ eadem numero cognitio
que eſt ſubiecti maneat ī patria hoc eſt omnio
impoſſibile·non enī remota differētia alicuiꝰ
ſpeciei remanꝫ ſubſtātia generis eadē numero
ſicut remota differētia cōſtitutiua albedinis·
non remanet eadē ſubſtātia coloris numero·
ut ſi idem numero color ſit quādoqꝫ albedo·
qñqꝫ uero nigredo·nō enī compatur genꝰ ad
differētiā ſicut materia ad formā·ut remane=
at ſubſtantia generis eadē numero differētia
remota·ſicut remanet eadē numero ſba ma=
terie remota forma·genus enī & differentia
non ſunt ꝑtes ſpeciei·alioquin nō p̄dicarētur
de ſpecie·ſed ſicut ſpecies ſignificat totū id eſt
compoſitū ex forma & materia ī rebus mate=
rialibus·ita differētia ſigīficat totum & ſimi=
liter genus·ſed genus denominat totū ab eo
quod ē ſicut materia·differētia uero ab eo qd̄
eſt ſicut forma·ſpecies uero ab utroqꝫ·ſicut in
hoīe natura ſenſitiua materialiť ſe habet ad ī=
tellectiuā·Animal aūt diciť quod habet natu
ram ſenſitiuā·rationale qd̄ habet ītellectiuā·
homo uero quod habet utrūqꝫ·& ſic idē totuꝫ
ſignať per hec tria·ſed nō ab eodē·Vnde patꝫ
ꝙ cum differētia nō ſit niſi deſignatiua gene
ris·remota differētia non poteſt ſba generis
eadem remanere·Non enī remanet eadē aīali
tas ſi ſit alia aīa conſtituēs animal·vnde non
poteſt eſſe ꝙ eadē numero cognitio que prius
fuit enigmatica poſtea fiat uiſio aperta·Et ſic
patet ꝙ nihil idē numero uel ſpecie qd̄ eſt ī fi
de ramanet in patria·ſed ſolum idem genere·
¶Ad ſextū ſcꝫ utrū caritas maneat·dicēdū
ꝙ ſic ſupra dictū eſt quādo imꝑfectio alicuiꝰ
rei nō eſt de ratiōe ſpeciei ipſius·nihil ꝓhibet
idem numero qd̄ priꝰ fuit īperfectū poſtea ꝑ
fectum eſſe·ſicut homo ꝑ augmentū ꝑficiť·et
albedo ꝑ intenſionē·Caritas aūt eſt amor·de
cuius ratōe nō eſt aliqua īperfectio·poteſt enī
eſſe habiti uel nō habiti·& uiſi & nō uiſi·vñ
caritas non euacuať ꝑ glorie ꝑfectionē·ſed ea=
dem numero manet·

Poſt conſideratōem habitā de uirtu
tibus in generali·dicendū eſt de eiſ
dem in ſpeciali·Et primo de theolo
gicis·Secundo de moralibꝰ·In ꝓ=
ſequendo aūt de uirtutibus theologicis·Pri=
mo dicēdū erit de fide·Secūdo de ſpe·Tertio
de caritate·¶De fide uero conſiderāda ſunt
quinqꝫ·Primo de eius obiecto·Secūdo de eiꝰ
actu·Tertio de ipſo fidei habitu·Quarto de
eius ſubiecto·Quinto de eius effectu·

DE OBIECTO FIDEI. DIS·XIIII·

Circa primum cōſideranda occurrunt ſede
cim·Primo utꝝ obiectū fidei ſit prima ue
ritas·Secundo utrū obiectū fidei ſit uerū cō=
plexū uel incōplexum·Tertio utruꝫ obo fidei
poſſit ſubeſſe falſum·Quarto utrū obiectum
fidei poſſit eſſe aliquid uiſum·Quinto utruꝫ
aliquid ſcitū·Sexto utrū aliqd opinatum·Se
ptimo utrū credibilia debeant diſtingui ꝑ cer=
tos articulos·Octauo quot ſūt articuli & qūo
diſtinguanť·Nono utrū ī ſymbolo apoſtolo=
rum ſufficiēter cōtineanť oīa que neceſſariuꝫ
ē credere ad ſalutē·Decimo de cōparatōe ſym
boli apl'oruꝫ ad alia duo ſymbola·Vndecimo
cuius ſit condere ſymbolū fidei·Duodecimo
utrū ante chriſti aduentū fuerit neceſſariū ad
ſalutē credere mediatorē·Tertiodecimo utrū
omībus qui ſecuti ſunt aduentū xp̄i fuerit ne
ceſſariū ad ſalutem explicite credere oīs ar
ticulos fidei·Quartodecimo utrū eadeꝫ fides
ſit eoꝝ qui fuerť ante aduentū chriſti·& eoꝝ

qui secuti sunt· Quintodecimo utrū fides cre
uerit quantū ad numerū credēdoꝝ· Sextode=
cimo utruꜫ certius credant̄ ꝑ fidem moderno
rum q̄ꜫ per fidem eoꝝ qui aduentū xp̄i p̄cesſ=
serunt· ¶ Ad primum scꜫ utrū obiectū fidei
sit ueritas prima· dicendū ꝙ de obiecto fidei
contingit loqui dupliciter· aut de eiꝰ obiecto
materiali qđ est creditum· aut de formali qđ ē
ratio credendi· Primo mō obiectū fidei ñ tm̄
est uerū increatuꜫ· ſꜫ etiam creatū· Sic em̄ esse
plura obiecta respectu unius habitus non est
inconueniens nec plures habitus esse respectu
eiusdem obiecti· Idem em̄ potest esse credituꜫ
per credulitatē acquisitam· & per fidē infusaꜫ
nec mirū· Videmus em̄ idē scitū posse esse ob
iectū materiale diuersoꝝ habituū sciētie· Ver
bi gratia· per habituꜫ scientie naturalis scit hō
terram esse rotundā· & hoc idem scit aliꝰ per
habitū scientie methaphisice· formalia tñ obā
que sunt ratōes sciendi· h̄ est ipsa media per q̄
ꝓbat̄ p̄dicta conclusio sunt specie differentia·
Si aūt loquamur de formali obiecto fidei· sic
dico ꝙ est tm̄ uerum increatū· quia tale est ra
tio credendi· cui innitit̄ fidelis ī assentiēdo ue
ro credito· ista aūt ratio est tm̄ prima ueritas
quidq̄d em̄ per fidem credimꝰ· ideo credimus
quia credimꝰ ꝙ prima ueritas hoc reuelauit·
nec potest dici ꝙ tale obiectū sit obiectum acq̄
site credulitatis· ¶ Ad secundū scꜫ utrū ob=
iectum fidei sit uerū complexū uel incōplexū·
dicendū ꝙ cognita sunt ī cognoscente ſm mo
dum cognoscentis· Modus aūt ꝓprius intel
lectus humani est ut in cōponēdo & diuiden
do ueritatem cognoscat· Et iō ea que sunt ſm
se simplicia intellectus humanus cognoscit ꝑ
quandā cōplexionē· sicut intellectus diuinus
ēconuerso incomplexe cognoscit ea que sunt
secūdū se cōplexa· Sic igit̄ obiectū fidei dupli
citer cōsiderari potest· vno modo ex p̄te ipsiꝰ
rei credite· & sic obiectū fidei est aliquid incō
plexū· scꜫ res ipsa de qua fides habet̄· Alio mō
ex parte credentis· & secūdū hoc obiectū fidei
est aliquid cōplexuꜫ per modū enūtiabilis· &
ideo utrūqꜫ uere opinatū fuit apud antiquos
& ſm aliquid utrūqꜫ est uerū· ¶ Ad tertiuꜫ
scꜫ utrū obiecto fidei possit subesse falsum· di=
cendū ꝙ fidei nō potest subesse falsum· Fides
em̄ nō potest intellectū determinare ad credē=
dum aliquid qđ nō sit consonū formali ratōi
sui obi· quia illi ratōi īnititur fides ī credēdo
quidq̄d credit· ista aūt ratio ut superius osten
sum est· prima ueritas est cui nō potest concor
dare nisi uerū· Vnde & si fidel' possit credere
aliquid falsum· hoc nō est inquantū fidelis· qꜫ
hoc nō potest ꝑ fidem· sed ꝑ opinionē ul' suspi
tionē· quā ipse uel alia creatura sibi formauit
Apparet aūt multipliciter nostre fidei ueritas
Primo em̄ ratio bene disposita fidem nostraꜫ
esse ueram fidē ostēdit· Phi nāqꜫ ꝑ naturales
ratōes ad cognitiōem dei uenerūt tripliciter·
Primo ꝑ cōparationē cause ad effectus· Secū
do per collationē sectarū & discussionē fidei·
Tertio per uirtutis sensum· ¶ Primo ꝑ cōpa
ratōm· quia ꝯparātes cognouerūt causam me
liorem esse effectu suo· & ꝙ si causa illa esset
ab alia· melior semꝑ esset illa a qua alia erat·
& sic esset ꝓcedere ī infinitū uel retrocedere·
ut & idē esset causa alicuius & causatū ab eo
qđ erat īpossibile· uel erat deuenire usqꜫ ad ali
q̄ꜫ causam a qua causarent̄ alia· & ultra quaꜫ
nō essꜫ ꝓgredi· & que a nullo causaret̄· ſꜫ essꜫ
summa & sine principio· nō creata a se uel ab
alio· & illa essꜫ optīa· Cōsiderātes em̄ reꝝ īmē
sitatem iudicauerūt eā potissimā· consideran
tes rerū ordinē et pulchritudinē cognouerunt
hoꝝ opificem· & causam summā sapiētissimā
a rerū bonitate & utilitate iudicauerūt horuꜫ
causaꜫ supremā optimā· Et sic summā causaꜫ
aut principiū iudicauerūt summā potentiā sa
pientiā & bonitatē· quia nos deū dicimus tri
nitatem & vnitatē· patrē & filium & spiritū=
sanctum· ponētes deū illud quo maiꝰ excogi
tari non potest Sap̄· xiii· A specie em̄ magni=
tudīe & creature cognoscibiliter poterat eorū
creator uideri· Augꝰ· Da mihi qui faciat aliuꜫ
celum & terrā· & dicam quia est deus· ro· i· In
uisibilia dei &c̄· Et post· Qui cum deū cogno
uissent non &c̄· Multi etiā gentiles siue ꝑ na
turalem ratōem siue ꝑ reuelatiōem de eis que
ꝑtinent ad fidem nostrā & dixerunt & scripse
runt· & post dicemus· ¶ Secūdo ratio ꝓbat
& approbat fidem nostrā ꝑ collatōm ad alias
sectas· quando uidet scripta positōis & asser=
tiones earū· Multi em̄ sarraceni cōferētes euā
gelia cum alchorano· legem machumeti irrisi
bilem contēptibilē naturali ratōe iudicātes ad
deum cōuersi sunt· sapientiores etiā eoꝝ cum
in secreto auris confert̄ cum eis· nostrā fidem
indicāt meliorē & ī secreto fatent̄· sed in apto
non audēt ꝓpter mortis timorē quā incurrūt
deprehensi· uel ꝓpter amorē uoluptatū in qui
bus sunt enutriti· sic̄ auditū ē ab illis fratribꝰ
qui fuerunt inter illos· & multi in secreto ba=
ptismū recipiebant· ¶ In hystoria trāsmarina
legit̄ ꝙ senex de monte dn̄s accessiuoꝝ· cum
esset sapiēs· et multa uideret in alchorano siue
ī lege machumeti inhonesta et irrationabilia·
recipiens simulit̄ legem iudeoꝝ ñ approbauit·
recipiens aūt euangelia et cōferēs de fide xp̄i·
nihil uidens ſm eam fieri nisi dignū & hone
stum· cōtulit cum suis maioribus ostendēs eis
quomō lex eoꝝ esset carnalis & inhonesta· &
ipsi decepti legem machumeti reprobauerūt·
& nostram approbauerūt· Qui ꝯmuni cōsilio
misit ad patriarchā latinū· & regē Ierosolimo
rum rogās ꝙ mitteret eis uiros & sacerdotes
peritos· qui eos in fide nostra instruerēt quaꜫ
uolebant suscipē iudicātes eam omnibus me=
liorē· Cum aūt rex p̄dictus & patriarcha nū=
tios eoruꜫ honorifice suscepissent· & plurima
munera eis dedissent· & ꝓmisissent eis mittē
que mandauerāt· Cum nuncii dicti redirent
quidā filii dyaboli eos secuti spoliauerūt & oc
ciderūt· vnde īdignati dicti accessiui dixerūt

ñ eſſe credendū de cetero proditoribus latiniſ.
¶ Item quidam fuit ꝑmagnus princeps in al
uernia dictus marchiſius de monte ferrando
acutiſſimi ingenii naturalis· & antiquiſſime
etatis· qui cum crederetur bene ſex viginti an
norum· & multa feciſſet dictamina de regibꝰ
& principibus & ſtatibus diuerſorū hoīm ſui
temporis· bene per quinquaginta annos po=
ſuerat curā & diligentiā cōgregare libros om
nium ſectarū· quaſcūq; audiebat eſſe ꝑ uniū
ſuū orbem cum multo ſumptu· quos diligēter
legebat et legi ſibi faciebat· cum aūt eſſet infir
mus īfirmitate qua mortuus ē· fratres quidā
uiſitauerunt eū qui hoc dixerūt· cum aūt īter
alia que dixerūt ei hoc auribuſ eius īgeſſiſſent
ꝙ timor habitus eſt de eo ne eſſet hereticus ꝓ=
pter libros eoꝝ quos audiuerāt eum & audiſ=
ſe & legiſſe· & affinitatem quā habebat terra
ſua cum terra albigenſiū· Reſpondit· verū eſt
curioſus fui ꝑ quadraginta annos cum mltis
ſumptibus libros ſectarū oīm colligere· & le=
gere· & ſtudere in eis· quia videbam ꝙ cū plꝰ
ibi aſpicerem· plus ī fide catholica roborabar·
& plus hereſes abhominabar· uidens fallaciā
traditōis eoꝝ· & in ſignū huius uilipenſioniſ
quā habebā ad alias ſectas a fide feci fieri ſcri=
nium lineū· quod feci poni ſub pedibus meis
qñ ſedebam in ſede camere mee priuate· quaſi
non poſſem ipſas ſectas magis vilipēdere niſi
pedibꝰ meis ſubeſſent qñ ſedeo uile nature of
ficium expleturus· euāgelia aūt dñi mei mlto
honore ſeruaui· Ideo aūt legi libros diuerſarū
ſectarum quia terre mee affines ſunt heretici
albigenſes· ut mihi ab eoꝝ uerſutiis ſcirem ca
uere· & eos ſi mecum de ſuis loquerenť errori
bus ſectam de ſuis luculis repcuterē· & eos cō
futarem ꝑ ſuas poſitōes et aſſertōes· Fecit aūt
dictos hereticorū libros extra hi de loco dicto·
& in oculis ſuis cōburi· qui multis annis ante
mortem ſuā ī memoriā paſſionis eius & fidei
ſtigmata dñi ihesu in corpore ſuo portauerat
cum aliiſ penitētiis ꝗs faciebat ī memoriā paſ
ſionis domini cū quibuſdā clauis carnem ſuā
ſingulis ſextis feriis uſq; ad ſanguinis effuſi
onē cōfigebat· ¶ Item ī eccleſiaſtica hyſtoria
libro· vii· caplō ſeptio legiť· ꝙ cū dyoniſiuſ ale
xandrinus patriarcha ſuos legeret diligenter
libros hereticoꝝ arguebať a quibuſdam cōſa=
cerdotibus ſuis de hoc· licet diceret ſe ꝑ hoc fa
cere ut fallatias eorū ꝑ hoc deprehenderet &
hereticoꝝ falſitatem· & ut per ſcripta ſua eos
confutare & ꝯuincere poſſet· eos aūt ꝓpter ali
orum reprehenſiones legere timente & deſiſtē
te· facta uox ad eū eſt dicēs· lege quecūq; ma=
nus tua inuenire poteſt· quia ꝓbare & diſcer
nere omīa potes· Per hoc eīm fideles poſſunt
in fide roborari & heretici cōfutari· Item ratō
ꝓbat & approbat fidei articlos ꝑ uirtutis ſen=
ſum· ſicut in euāgeliis legiť īfirmi qui ſentie=
bant in ſe uirtutē fidei credebāt· Item uerba fi
dei & meditatio credendoꝝ efficiūt in homīe
aliquādo quandā nouā īmutatōem ſenſibilē·

per quā clamat ratio ſentiēs uirtutis efficaciā·
iſta eſt uera fides & acquieſcit ei· eccī· xxv· Fi=
dei initiū ad glutinādū eſt ei qñ dat deus uo
ci ſue uocē uirtutis ſpiritualiter uel corꝑaliter
ſenſibilem ¶ Sicut legiť in primo libro hyſto
rie tripartite· cum cōſtantinus magnus cōuo
caſſet nicenum cōſiliū cōtra hereſes erat ibi q=
dam phs qui oms uerbis dyalecticis cōfunda
bat fidem īprobando ratōibus· tūc ſurrexit cō
tra eum quidā epiſcopus ſimplex & ſanctus
petens audientiā· qua obtenta ait· audi philo
ſophe· chriſtuſ & ſancti apli non artē dyalecti
cam aut ſophiſticā· ſed fidē purā & doctrinā
euangelicā tradiderūt bonis operibꝰ cōprobā
dam & cōſeruandā· Audi ergo dogmata ue=
ritatis· & enumerauit fidei articulos prout in
ſymbolo continenť· & queſiuit ſi ita crederet
tunc ſentiēs in uerbis fidei uirtutē & cordis ī
mutatōm· Reſpondit· credo firmiter ita eſſe·
Cui ſanctuſ· Si ita credis ꝓſequere quod fate
ris fidem opibus cōplendo· & ſacramentū fi=
dei ſuſcipiēdo· tūc ꝯuerſus ad diſcipulos ſuos
phs & ad alios ait· ꝗ̃diu fuerunt uerba reddi
di uerba ꝓ uerbis in quibus abundabā· ſed ꝗ̃
cito uenit uirtus dei iſto loquēte cui nō poſſū
reſiſtere me uictum gaudeo· et qui mecū uult
gaudere me ſequať· quo cōuerſo multi ſunt eū
ſequuti & baptizati cum eo· Per hunc modū
ſunt cōuerſi quinq̃gita rethorēs ad uerba bte
katerine uirtute dei operante· ¶ In eodē libro
& loco legiť ꝙ cum cōſtantinus ueniſſet con=
ſtantinopolim cōuenerūt phi greci ꝯquerētes
de hoc ꝙ ꝓpter irrationabiles aſſertōes xpia=
noꝝ· quod parati erāt ꝓbare omnibus· deſtru
eret ipe antiquoꝝ traditōeſ· Qui cū cōuocaſſꝫ
alexandrū dicte urbis epiſcopū ſimplicē· ait di
ctus epiſcopꝰ ꝙ elegerēt quecūq; uellent periti=
orem & ille diſputaret cōtra eum· Qd cū feciſ=
ſent ait cum retuliſſet articulos fidei· in noīe
dñi noſtri ihesu xpi ꝑcipio tibi o philoſophe·
ut cōtra hoc omīo aut loqui non audeas· aut
obmuteſcas· qd ita factū ē· & ad hoc mlti ſūt
cōuerſi· Cum autē ibidē quidam pater de fide
loquereť· uis uerbi lapides diuiſit ¶ Item cum
quidam phi ueniſſent ad beatū antoniū ut tē
ptarent eum & de fide ratōem poſcerent ait·
quō huc ad hoīem fatuū ueniſtiſ· Cum aūt ipi
reſponderēt· ꝙ nō venerāt ad fatuū ſed ad ſa=
pientē· intulit dicens· Si ad fatuū ueniſtis fa
tuos uos demonſtratis· ſi aūt ad ſapientē iudi
cio uro aut uos fatuos demōſtratis· aut muta
ri debetis quē chriſtianū ſapientē iudicatis·
Cum aūt mirarenť quō illitteratus hō ſic rati
onabiliter loquereť queſiuit ab eis quis horū
prius fuiſſet· ſenſus aut littera· & cum reſpon
derent ꝙ ſenſus qui litteras adinuenit· Cōclu
ſit· ſi ex ſenſu littere ꝓcedunt cui ſenſus inco=
lumis litteras nō requirit· ¶ Item cū quidem
alii gentiles obiicerent cōtra fidem de paſſiōe
chriſti & cruce quā chriſtiani colebant intulit·
Nunquid magis credi debet ei qui ex ſumma
benignitate ꝓpria uolūtate ꝓ amicis ſuis deꝰ

in mundum uenit·& ꝓ eis liberandis crucem
subiit·& mortē sustinuit·honesta omīa & fecͭ
& docuit·qm̄ hominibus quos deos colitis qui
stupra et adulteria et ad alia que uos in aliis
morte damnatis et fecerūt et docuerūt·nūquid
magis ē rationabile crucē colere a nobis a qua
mundi redēptionem et salutē nostram ꝑfecisse
ꝓfitemur q̄ꝫ a uobis colere hoīes quasi deos
quos adulteros et incestuosos et corruptores
et ꝑditores hoīm profitemur·Ex hiis admira
ti et cōfutati discesserunt·

¶ Secundo probatͬ fides nr̄a ꝑ testimoniuꝫ
scripturarū ueteris et noui testamēti·secundū
qđ ostendit dn̄s iudeis Ioh·v·Scrutamī scrip·
ille sūt que testimoniū ꝑhibēt de me· Discipu
lis euntibus ī emaus ꝓbauit fidei articulos in
cipiens a moyse de omībus ꝓphetis et scriptu
ris interpretabatͬ eis omnia que in eis scripta
erant de eo. Luc·xxiiii·Post tertio· hec locutꝰ
sum uobis cum adhuc esseꝫ uobiscū quia opor
tebat īpleri ea que scripta erant ī lege & ꝓphe
tis·& ps·de me· Misit deꝰ discip̄los iohis ad
ꝓphetiam·ysa·xxv·dicentis·Deus ipse ue· &
sal·no·tunc aperientͬ oc·ce·&c̄·hanc ꝓphetiāꝫ
viderūt ipi cōpletam ꝑ signa que fecerat corā
eis·Math·xi·Dicite Iohi que uidistis & audi
stis ceci uident &c̄·

¶ Tertio ꝓbatur figuris· Omnes em̄ ritus
ueteris legis et sacrificia figure erāt nostre fi
dei·vt dicit apl's·Omnia contingebāt illis ī fi=
gura·Corꝝ·xi·hec aūt in figura facta sunt ve
stri &c̄·Hebre·x·vmbrā habuit lex beatorum
futurorum & cetera·

¶ Quarto fides probatͬ ꝑ multos testes omī
exceptione maiores·ut ꝑ deū patrem·filium·
spiritumsanctū·per angelos·patriarchas·pro
phetas·apostolos·martyres·confessores·uirgi
nes·& ꝑ ecclesiāꝫ generalē·& per sanctos iam
beatos·& ꝑ oīs fidei inimicos· Probat fideꝫ
pater·Math·iii·hic est filius meus·& Luc·iii·
spiritussanctus ibidē sup eum descendēs·Ioh
·v·qui misit me pater testimonium ꝑhibet de
me·Filius·Ioh·viii·ego sum lux mundi· Ideꝫ
·viii·ego principiū qui & loquor uobis.Simi
liter eius opera·Ioh·v·Tres sunt qui testimo
nium dant ī celo·pater dans filiū credentibꝰ
uerbum eis ꝑ̄dicans & eos īformās·Spiritus=
sanctus eos illustrans ·in terra spiritūsanctū
credētibus dedit·Sāguis· quo eos filius rede
mit·Aqua q̄ eos sanctificauit·&cui vim rege
neratiuā dedit·Item idē xp̄s dei sapientia pro
bat iudeis suū testimoniū esse ueruꝫ·& patris
sui qui misit illuꝫ·Ioh·viii·& ꝙ sit dei filius·
Actuū·x·Petrus ait·precepit nob̄ ihesus xp̄s
ꝑ̄dicare pp̄lo & testificari·quia ipse est qui cō
stitutus est iudex uiuorꝝ et mortuorꝝ &c̄·Sūt
aūt duodecim testes rationabiliū rerū diuersi
omī exceptōe maiores ꝑ quos fides nostra ir=
refragabiliter cōtra hereticos potest probari·

¶ Primo igitur inter oīs res rationales &
supra oīs ꝑhibꝫ testimoniū beata trinitas·&
ihesus christus summa sapiētia·Ioh·iii·qui de
celo uenit super oēs est·& qđ uidit & audiuit
hoc testatͬ &c̄·probat fidē pater· ¶ Secundo
ꝓbatur testimonio angelorꝝ qui fuerūt mini=
stri uel nuntii uel erūt·uel assistentes omībus
rebus de quibꝰ sunt articuli fidei·ut beate tri
nitatis & unitatis quā ꝑ̄sentauerūt dicentes·
ysaie·vi·Ter Sanctus·Sanctus· &c̄·Vel Ge
ne. xviii· Quādo abraham tres uidit & unū
adorauit·Similiter incarnatōe·natiuitate·re=
surrectione·& ascensione·& passione christi·
in quibus omībus angeli fuerūt ibi nuntii·ut
īcarnatōis· natiuitatis·resurrectōis·& iudicii
Actuū·i·Hic ihesus qui assumptus ē a uobis
in ce· sic ueniet quēadmodū &c̄·Passioni eiꝰ
affuit angelus de celo confortans eū cū factꝰ
esset sudor eius sicut gutte sanguinis &c̄·Lu·
xxvii·Erunt mīstri & assessores iudicii & fu
ture resurrectōis·sic legitͬ Math·xxii·Math·
·xxv·Omnes angeli eius uenīet cū eo· Actu·
·x·Cornelius ꝑ denūtiatiōem angeli deuenit
ad fidem· ¶ Tertio testis fidei est ecclesia iu
storꝝ que eandē fidem tenꝫ & ꝑ̄dicat per totū
orbem·& hanc testantͬ oīes filii dei· Ecci·iii·
Filii sapiētie ecclesia iustorꝝ·& natio eorꝝ obe=
dientia fidei maxime & dilectio in obseruati
one mandatorꝝ in quibus matri ecclesie debēt
obedire·sicut ꝓbat Greg·dyalogorꝝ primo ca
pitulo· vbi ꝓbat ꝑ exemplū mulieris ī carcere
posite ibiq̄ꝫ pariētis et nutrientis cui puer adul
tus credere debet·de hiis que mater uidit ī lu
ce·& de sua natiuitate·& de suis ꝓgenitoribꝰ
Quisq̄ꝫ credit vicinis suis & matri·licet nesci
at qn̄ fuit genitus ab illo patre & natus ab il
a matre·tn̄ requisitus statim incunctanter re
spondet talē esse suum patrē & talem suāꝫ ma
trem·talem auū suum·licet nesciat nisi ex au
ditu suorꝝ nec alienis crederet de cōtrario·Sic
per pctm̄ ade in hoc carcere nati & nutriti de=
bemus credere matri ecclesie et uicinis sanctis
filiis eius de hiis que ꝑtinent ad fidē·licet ea n̄
uiderimus·non extraneis ab ea hereticis si cō
trariū dicant qui sunt extranei a patre lumi=
num· ¶ Quarto fidei ꝑhibent testimonium
patres antiqui ueteris et noue legis·quod si=
gnificatͬ Apoca·iiii·dum vigintiquattuor se=
niores attestantes cōfessioni quattuor anima
lium ceciderūt in facies suas adorātes uiuēteꝫ
in secula seculorꝝ·hoc ꝓbat apl's heb·xi·cōclu=
dens·Hii oīs testimonio fidei ꝓbati inuenti
sunt· ¶ Quinto oīs ꝓphete·ut dicit petrus
actuū·x·Huic oēs testimoniū ꝑhibent zc·Cu
ius testimoniū spiritussanctus cōfirmauit ca
dens ī signo uisibili sup oīs quibus hoc pre=
dicabat statim·De ꝓphetis circūcisiōis planū
est·sed et multi gentiliuꝫ philoso·et uates de
xp̄o et eius fide uaticinati sunt·ut sybilla que
tam egregie ꝑ̄dixit de eius aduentu et passiōe
et iudicio et malorꝝ supplicio et beatorꝝ ꝑ̄mio
quasi si loqueretͬ de re iam gesta·Virgiliꝰ po
eta qui circa eiꝰ aduentū fuit·vt dicit Ieroni·
de christo uaticinauit·dicēs in bucol'·egl'·iiii·
Vltima cumei uenit nūc carmīs etas Magnꝰ

ab integro seculorū nascit̃ ordo· Iam redit &
uirgo redeunt saturnia regna· Et noua ꝓge=
nies celo dimittit̃ alto· Tu mō nascenti pue=
ro·quo ferrea primum Desinet·ac toto surget
gens aurea mundo· Casta faue ⁊c̃· Et beatus
Iob·xix·caplo dicens·Credo ꝙ redemptor me
us viuit ⁊c̃· Et multa alia de xp̄o et ecclesia ꝓ=
phetauit· ¶ Item legit̃ ĩ gestis romanoꝝ ꝙ
temporibus theodosii ĩperatoris cum quidam
heretici mouissent questionē de resurrectōne
futura dū effoderet̃ terra ꝓ quibusdā funda=
mētis iaciendis·iuentū est quoddā antiquissi=
mum sepulchrū cuiusdā greci phi qui diu fue
rat ante incarnatōem christi·quo aperto inue=
nerunt intra epitafium ĩ lapide scriptū in quo
fides eius continebat̃·ꝙ credebat in dei filiū
ĩ mundum ꝓpter salutem hoīm uenturum et
passurum ⁊c̃·et ꝙ eum ĩ die nouissimo a mor=
tuis suscitaret·et in fine erat scriptum ꝙ tēpo
re theodosii impatoris sepulchrū eiꝰ aperiret̃·
& ossa eius soli paterent· & eo uiso mlti sunt
heretici qui dicebant nō esse mortuoꝝ resurre
ctionē·confutati· & catholici in fide roborati·
¶ Legitur ĩ epistola quā scripserīt bragmāni
alexandro·in qua arguebāt eū & alios gētiles
de ydolatria et uitiis suis diuersis·hoc inserue
rūt ꝑ dādamū dydascalum· In uerbo maxime
homo similis ē deo·quia deꝰ uerbum ē· & uer
bum illud omnia creauit· & ꝑ illud uerbū oīa
viuunt· Hoc columus·hoc adoramꝰ·hoc ama
mus· Nam deus spiritus & mens est·ideo nō
amat nisi mūdā mentē·uos tot deos uobis as
seritis quot mēbra habetis· Mineruā deā capi
tis dicitis et natā de cerebro iouis·q̃r fuit inuē
trix operum multoꝝ· Iunonē·quia fuit iracū
da dicitis deā cordis· Martem quia fuit belli
cosus dicitis deū pectoris· & sic de aliis mēbris
& diis quos eis dedicabāt· ¶ Item Iohs bapti
sta nō solum multa de eo ꝓphetauit·sed etiā
eum digito demōstrauit·et aliis certissimis in
diciis· Ioh·i· Hic uenit ĩ testimoniū· ¶ Sexto
hanc fidem testati sunt duodecim apli qui ad
hoc ab eo electi ꝑ spiritūsanctum confirmati.
sicut dicit̃ Actuū·i·per spiritumsanctū quos
elegit ⁊c̃· Et post·eritis mihi testes ĩ oī iudea et
ihrlm ⁊c̃· Actuū·xx· Verbum misit deus filiis
israel·annūtians pacē ꝑ ihesum xp̄m·hic est
oīm deus &c̃· & post ait petrus· & nos testes
sumus·omniū que fecit· Canonica· Ioh·i· Qd̄
audiuimus & uidimꝰ & manus nr̄e attrecta
uerūt de uerbo uite·testamur· manifestamus
uobis &c̃· Dicit̃ ꝙ beati apostoli post cōfirma
tionē receptam spiritussancti cōciliū tenuerūt
in quo symbolū qd̄ dicit̃ apostoloꝝ cōmuni cō
cilio statuerūt & cōposuerunt·qd̄ dicit̃ minor
credo·in quo duodecim articulos siue radices
posuerūt·uel ſm alios quattuordecim· In quo
sunt sex articuli pertinentes ad diuinitatem
uel septem· & totidem ad humanitatē·secūdū
ꝙ in eodem symbolo patet· Et symbolū quasi
ꝯ muis bolus dicit̃·quia quilibꝫ de aplis posuit
ibi bolum suū id ē articulū & normā fidei·et
dicit̃ articulus·q̃r ita artat ad credendū quod
libet eoꝝ·qd̄ impossibile est discredētē saluari
Hec sūt duodecim fundamēta ciuitatis hieru
salem id ē ecclesie·supra que fundata est ꝑ or=
bem vniuersum· Apoc·xxi· Fundamēta ciui=
tatis duodecim· Super hec domus non fūda=
ta corruit Math·vii· ¶ Septimo beati euāge
liste ſm ꝙ est figuratus in figura eoꝝ· Apoc·
·iiii· Vbi ter sanctus clamare nō cessant·quia
incessanter fidē trinitatis p̄dicant & testant̃·
Ezech·i· Audiebā sonū alarū quattuor aīaliū
quasi uocē aquarū multarū· & quasi sonum
sublimis dei·&c̃· Ideo beatus Iohes euāgelista
cum rome ductꝰ esset & diceret ei domitianꝰ
ĩperator·ꝙ xp̄m negaret· & a p̄dicatōe eius ces
saret·alioquin frigeret̃ in dolio feruētis olei·
qd̄ sibi paratū erat ante portā latinā· Respon
det·christū non negabo· & a p̄dicatōe fidei ñ
cessabo donec cōpleam cursum ministerii mei
quod incepi· magis eligēs in oleo cōcremari·
q̃ꝫ cessare a p̄dicatōe fidei· ¶ Octauo sunt be
ati martyres qui in articulo mortis moriendo
ĩmo omnia tormentoꝝ genera ꝓ ipa fide su=
stinendo eam cōfessi sunt·nullus em̄ in hora
mortis sani capitis libēter mentiendo ꝑhibꝫ te
stimoniū de falsitate· Ipsi aūt martyres ꝓ fide
de futura beatitudīe certi ꝓ ea testificāda oīa
tormentoꝝ genera sustinebāt· secundū qd̄ di
citur heb·xi· Sancti ludibria & uerbera expti
&c̃· Et post· Hii oms testimonio fidei probati
inuenti sunt· Item vincentius ad datianū cui
ait vincentius·fide nr̄a nl̄ certius· vt dicit Pe
trus de martyribus·ꝓbatio fidei nostre mlto
p̄ciosior auro qd̄ per ignē probat̃ inueniatur ĩ
laudem & gloriā &c̃· ¶ Nono beati cōfesso=
res & doctores ꝓ eius defensione·exilia & pe
ricula sustinētes·vt beatus Hylarius & Marti
nus secundū qd̄ legit̃ in uitis eorū· & beatus
Athanasius ꝑ totū orbem ab hereticis et ĩpera
toribꝰ ꝑsequutus·ita ut uix posset latitare ali=
cubi· Sicut legit̃ in ecclesiastica hystoria q̃ mlta
ta refert de eius ꝑsequutōe·ꝓ hac etiā beatus
Augꝰ· & alii doctores laborauerūt scripturas
exponendo·scribēdo contra hereticos disputā
do & persecutōes patiēdo & etiā mēbroꝝ mu
tilatōes & insidias multiplices· De beato Au
gustino legit̃ ꝙ heretici posuerūt ei ĩsidias mlt
totiens in uiis suis ut eum occiderent a quibꝰ
semper eū dn̄s liberauit· De beato Ambrosio
legit̃ in uita eius·ꝙ cū contra hereticos p̄dica=
ret & dissereret· quidā hereticus uidit angelū
ei assistentē & ministrātē quidq̄d loquebat̃·q̄
ad fidem cōuersus est· Item Augꝰ·ideo diuiã
ꝓuidentia hereticos esse ꝑmittit·ut cū nos in=
terrogant ea que nescimus discutiamus pigri
tiam ut diuinas scripturas capiamus· ¶ Deci
mo testimoniū fidei nr̄e perhibuerunt beate
virgines·regnū mundi & omnē ornatū eius
ꝓ fide contēnentes·carnalē copulā postponen
tes·christo fide adherentes·ut patꝫ si facta be
atarū uirginū discuramus· Sic̄ dicebat beata
Agnes cum eius nuptias filius romani p̄fecti

deposcēt·Ait·anulo fidei sue subbarrauit me·
& ipsi sum desponsata cui angeli seruiunt·cu
ius pulchritudinē sol & luna mirant̃· ¶ Vn
decimo beati et iusti etiam iā mortui corpora
liter·Sicut legit̃ in uita beati Siluestri·q2 bea
tus Petrus et Paulus appuerunt cōstantino
īperatori leproso·monentes eū ut fidem chri=
stianam reciperet·et baptizaret̃·et īstrueretur
a beato Siluestro papa·et curaret̃· Qd̓ ita fa=
ctum est·In passione beate Cecilie ualeriano
sponso eius apparuit senex lucidus cum uesti
bus niueis ostendēs librꝝ aureum·in quo erat
aureis litteris scriptū·vnus deus·et una fides
et vnum baptisma ⁊c̃· A quo cum quereret si
ita crederet·Respondet·nihil esse sub celo qd̓
uerius posset credi·Itez de beato Lazaro frē be
ate Marte quē dñs suscitauit a mortuis·legit̃·
ꝙ ꝓpter fidem patriam contēnens et exul fa
ctus mare trāsiens ī prouintiā gallie ueniens
fidem p̄dicauit ꝓ qua etiā capud posuit mar=
tyrium suscipiēs cuius sepulchꝝ ostendit̃ in ci
ciuitate eduensi ī ecclesia cathedrali ubi corpꝰ
eius esse dicit̃·Et ī uilla aualone caput eius eē
ꝑhibetur·In libro qui ītitulat̃ de gestis salua=
toris legit̃ ꝙ karinus et leuntius·duo filii sy=
meonis iusti qui dñm in ulnas suas suscepit·
fuerunt de illis mortuis quos dñs suscitauit·
de q̄bus in Math·legit̃·ꝙ multa corpora san
ctorum surrexerūt·et apparuerūt multis·qui
iusti et notissimi fuerunt inter iudeos·qui ad
ducti in hierusalē in synagogā·ut ueritatē de
christo faterent̃·petiuerūt cartas ut stabilius
esset eoꝝ testimoniū et scripserūt ī eis sepatim
qūo ihesus esset dei filius ī lege ꝓmissus·mis
sus ī mundū·& de uirtute passionis eius·&
de descensu ad inferos & liberatōe sanctoꝝ·et
de eius resurrectōe & ascensione futura quaz
expectabāt ut cum eo celos ascenderēt·et mul
ta scripserūt in cartis·dicentes hoc esse eoꝝ te
stimoniū·quas tradiderūt iudicibus sepatis·q
cōferentes ad inuicem neq3 plus uel minus lit
teras uel sillabā inuenerūt ī una q̃3 ī alia·quo
rum testimonia.ut dicit Horosius & Grego·
turoñ·& Hugo·de sancto victore in cronicis
suis·Pylatus scripsit ad tyberiū & senatū ro=
manū·& de miraculis christi & passione & re
surrectione eius·& ꝙ ab hoibus deus habet̃ et
colitur·Tyberiꝰ aūt cum magno fauoris suf=
fragio dictas epistolas detulit ad senatū·Se=
natus aūt dixit·ꝙ nullus deoꝝ suoꝝ tam mi
rifica fecisset·tñ licet merito esset īter deos cō
putandus·quia legem dederat ne aliquis nisi
ꝑ eos deus reputaret̃·quia non p̄cesserat priꝰ
de eoꝝ iudicio·noluerūt ꝙ inter deos cōputa
retur·Item in uitis patrū legit̃·ꝙ cum quidā
hereticus uenisset ad discipulos beati Macha=
rii uolens subuertere fidē eoꝝ·nec posset su=
perari uerbis·ait assistētibus·veniamus ad ar
gumenta fidei·& eis annuētibꝰ duxit eos ad
cimiteriū fratrū·dicens heretico ꝙ in uirtute
fidei sue utrū esset uera uocaret aliquē de fra=
tribus·& quereret in qua fide saluatus esset·

Cui hereticus ait·Tu hoc prius fac·Cum autē
fratrē mortuū suscitasset inuocatōne fidei·&
quereret in qua fide saluatus esset·ait·in fide
Macharii·& non heretici·hereticus cum cōfu
sione est fugatus· ¶ Duodecimo testimoniū
ꝑhibent peruersi hoies & ipsi demones·quia
multi p rius ꝑuersi & fidei ꝑsecutores cōuersi
facti sunt fidei defensores·vt dicit Augꝰ·ī li=
bro de symbolo·Et qui alios ad martyriū tra=
hebāt·postea uoluntarii martyriū suscipiebāt·
sanguinē christi fundere prius sitierūt·& po=
stea credentes illū bibunt·& suū ꝓ xpo fude=
runt·sic̃ patet de Paulo & de pluribus aliis ī
passionibus sanctoꝝ qui ꝑ ea que circa marty
rizatos uidebant cōuersi martyres effici uole=
bant·uel quia oms̃ secte post suā nostrā iudi=
cabant meliorē·Meliorē eñ iudicant iudei no
stram fidē q̃3 sarracenoꝝ uel alioꝝ paganoꝝ
uel hereticorum·quod satis patet·quia omnes
pagani qui fere totū mundū occupabāt facti
sunt christiani ·& plurimi iudeoꝝ & sarrace=
noꝝ·Cum aūt eis in recto iudicio nō debeat
ualere testimoniū suū datū pro se·ſ3 potius ꝓ=
bet pro nobis quod testant̃ ꝓ nobis cum ipsi
aduersarii fidei nostre sint· Vehementissimū
eñ argumentū est qd̓ aduersario elicit̃·ut dic̃
ius·Maxime etiā ꝓbat fidem nostrā esse uerā
& certā testimoniuz quod aduersarii eius ꝑhi=
bent ꝓ ea & de ea·Item ipi demones testimo
nium ꝑhibent ꝓ fide nostra·qui ꝑ eius articu
los adiurati·de suis habitaculis expellunt̃·se=
cundū qd̓ dñs p̄dixerat multipliciter in fine·
In nomie meo demonia eiicient &c̃·quod pa
tet in exorcistis quod maxime fiebat in primi
tiua ecclesia ad inuocatōem articuloꝝ & nois
christi·sanctū eñ et terribile est nomē xpi de=
monibus·In passione cyriaci·lar·et sma·legit̃
ꝙ cum essent illata multa eis suplicia·& ī car
cere detīerent̃·arthemia filia dyocletiani a de
monio uexata clamabat·ꝙ nō exiret nisi ꝑ cy
riacum dyaco·qui eductus inuocato noie ihu
expulit demonē dicentē·Si eiicis faciā te ī ba
biloniā uenire·arthemia expulso demone cla
mauit·ꝙ deū p̄dicabat cyriacus·uidens·tunc
liberati sunt·& arthemia baptizata uenerunt
nuntii saporis regis babylonie rogātes·ut dy
ocletianus mitteret cyriacū in babylone·quia
eiꝰ filia uexata eū clamabat·quod fecit·Cūq3
p̄ciperet ī noie dñi ut exiret·ait demon·ut ipe
prius pausaret fatigatus·Cum cyriacus dicēt
non sum uatigatus·ſ3 ubiq3 dei auxilio et san
ctoꝝ angeloꝝ gubernatus·Respōdet demō·
ꝙ eum illuc ꝑduxerat ut uoluerat ait cyri·im=
perat tibi ihesus christus ut exeas demon·ad
hoc statim exiuit clamās o nomē terribile qd̓
me coartat exire·Cyriacus aūt baptizata puel
la cum multis romaz rediēs a maximiano fra
tre arthemie martyrio cum sociis eius est con=
summatus· ¶ Ad quartū sc3 utrū obiectum
fidei aliquid possit esse uisum·dicēdū ꝙ uisuz
sensibili uisione nō potest esse obiectum fidei
sub ratōe qua uisum est·Sicut patz ex uerbis

apostoli in diffinitione positis· Heb·xi·qꝛ scꝫ
fides est nõ apparentiũ·sed uisio est apparen
tium·Item Aug⁹·in libꝛo de uidẽdo deo dicit
Pꝛesentia uident̃·credunt̃ absentia·Et infra·
Presentia hic intelligamus·dicta illa que pꝛe
sto sunt sensibus siue animi siue coꝛpoꝛis·Idẽ
sup illud Ioh·xiiii·Si abiero & ꝑparauero uo
bis locum·dicit·fides que non uidet credit·nã
si uidet nõ est fides·& hoc rationabile est·De
ratione em̃ fidei est esse cũ enigmate respectu
rei non apparẽtis·quod aũt sensibiliter uidet̃
quãtuꝫ ad id quod uidet̃·clare & ꝑsentialiter
cognoscit̃·quia tñ aliq̃ res ꝫm aliquid sui sen
sibiliter potest esse uisa·& ꝫm aliud nõ·sic ap
paret in xpo·visu em̃ thomas apphendit ipm
hoiem·non tñ uidit sensibiliter illũ hoieꝫ esse
deum·Similiter discipuli illũ hoiem sensibili
uisione uiderũt ascendentẽ in celũ·sed sensibi
liter non uiderũt illũ esse deum qui ascende=
bat·vnde thomas ꝑ fidem illũ quẽ uidebat de
um cõfessus ẽ dicens·dñs meus & deus me⁹·
discipuli etiam illũ quẽ ascendẽtem uiderũt eẽ
deum ꝑ fidem crediderũt·Beata etiã uirgo illũ
quẽ experimẽto certo sciebat se concepisse sine
uirili semine·ꝑ fidem credidit esse deũ·Arti=
culus aũt de ascensione chꝛisti in celũ ẽ·ꝙ fili⁹
dei homo ascendit in celũ·Similiter articulus
de conceptõe est·ꝙ filius dei ĩquantũ hõ fuit
cõcept⁹ ꝑ spiritumsanctũ ĩ uirgine·Vnde idẽ
ꝫm aliquid sui potest esse sensibiliter uisuꝫ et
etiam secundũ aliquid creditũ· ¶ Ad quintuꝫ
scꝫ utꝝ obiectũ fidei possit esse aliquid scitũ·
dicendũ ꝙ scitũ ab uno potest esse obiectũ fi
dei in alio·Beati em̃ oms articulos fidei sciũt
qui sunt fidei nostre obiectũ·similiter scitum
ab uno pꝛius potuit esse creditũ ab eodeꝫ·Sic
hoies beati articulos quos mõ sciunt·pꝛius ĩ
hac uita crediderũt·Quidã etiã ĩ hac uita cre
dunt aliquid qd̉ alii sciũt·ver·g̃·deum eẽ cre=
ditur a simplicibus·vnde Aug·xi·de ci·dei ca
pitulo·iiii·deũ esse credimus·hoc tñ ab aliqui
bus demonstratõe scit̃ ꝓcedẽte ex pꝛincipiis ꝑ
se notis quo ad nos ꝑ nostrũ lum̃ naturale ul'
saltem ꝑ aliquod lumẽ supnaturale·quo nõ tã
tum posset demonstrari deũ esse·sed deuꝫ esse
trinũ & unũ·Cum em̃ dicat Ricardus pꝛimo
libꝛo de tri·caplõ·iiii·Ad quoꝝlibet explana
tionẽ que necesse est credere nõ modo ꝓbabilia
ĩmo etiã necessaria argumẽta nõ deesse·q̃uis
ista interim contingat nostrã latere ĩdustriã
posset nobis a deo infundi supnaturale lumẽ
quo ueritates alique ultero se offerrẽt intelle=
ctui nr̃o·ꝑ q̃s possem⁹ deũ eẽ trinũ et vnũ ne
cessaria & euidenti etiã quo ad nos ratõe ꝓba
re·Idem etiã a'b eodẽ hoie ĩ hac uita pꝛimo po
test esse creditũ & postea ꝑ demonstratõm sci
tum·Dico tñ ꝙ si aliquid sit scitum ꝑ demon
stratiõꝫ ꝓcedentẽ ex pꝛincipiis ꝑ se notis quo
ad nos ita ꝙ ultro se offerãt intellectui nr̃o·
illud idẽ & ꝫm idem nõ potest simul ab eodẽ
hoie esse creditũ·Si accipiant̃ scire & credere
secundũ actũ·quia ĩpossibile est ꝙ intellectus
actu assentiat uni & eidẽ ueritati de necessi=
tate·& non de necessitate simul·sed quia ꝑ de
monstratiõꝫ·in uia nõ possumus scire aliquid
creditũ tali scientia que ꝑfecte tollat omne eni
gma·sicut facit uisio patrie·Ideo mihi uidet̃
dicendũ & pꝛobabiliter·ꝙ ĩ uia aliquid potest
esse a nobis simul scitũ & creditũ ꝫm habitũ·
nec em̃ ĩconueniẽs est ꝙ respectu alicuius ue=
ritatis scite habeamus habitũ quo illã credere
mus si eam nescirem⁹·& quo possumus exire
in actũ credendi qñ nõ sumus in actu sciendi
¶ Ad sextũ scꝫ utrũ obiectũ fidei possit esse
aliquid opinatũ·dicunt quidã ꝙ duplex ẽ opi
nio·vna est acceptio vnius ꝑtis cũ foꝛmidĩe al
terius·alia quecunqꝫ cõceptio ex ꝓbabili rati
one causata·prima ĩ eodẽ ĩtellectu et respectu
eiusdẽ obiecti ñ potest sil' stare cum fide·quia
credẽs ꝑ fidẽ adheret uni ꝑti·sine alterius par=
tis foꝛmidĩe·sed secũda opinio potest siml' sta
re cum fide·quia ad ea q̃ fidei sũt possunt ra=
tiones ꝓbabiles haberi· ¶ Sed cõtra hoc argu
unt aliqui sic·opinãs inquãtum opinãs non ẽ
certus de ueritate quã opinat̃·quia inquantũ
opinãs ratõi ꝓbabili ĩnitit̃ que nõ facit certi=
tudinẽ·qui aũt nõ est certus de aliqua re uel
ueritate·de illa dubitat·& qui de una ꝑte du=
bitat foꝛmidat ne ꝑs opposita uera sit·ergo
omnis opinio est acceptio ꝑtis unius cũ foꝛmi
dine ꝑtis alteri⁹·Huic etiã cõcoꝛdat·Berñ·v·
de conside·caplõ·vi·dicens·ꝙ opinio falli po=
test·& ꝙ opinio ambiguũ habet·Et ꝫm sentẽ
tiam phi primo posterioꝝ·de ratõe opinionis
ẽ ꝙ ille qui opinat̃ estimet rem posse aliter se
habere·Et ideo mihi uidet̃ dicendũ·ꝙ q̃uis re
spectu diuersoꝝ obiectoꝝ possit simul esse in
eodẽ intellectũ fides & opinio & in diuersis ĩ=
tellectibus respectu eiusdẽ obiecti·& in eodeꝫ
intellectu tẽpoꝛibus diuersis·tñ in eodẽ intel=
lectu respectu eiusdẽ obiecti·& secundũ idẽ ñ
possunt simul esse actus opinãdi & actus cre
dendi·quia de ratõe actus credendi est assen=
tire ueritati credite sine alterius ꝑtis foꝛmidĩe
Quia sicut dicit Bñ·v·de cõside·ca·vi·Fides
ambiguũ non habet·aut si habet fides nõ est·
vnde credẽs ita determĩate assentit ueritati cre
dite·ꝙ tenet hoc ĩpossibile aliter se habere per
primã cõparatõem ad pꝛimã ueritatem cui ĩ=
nititur·De ratione aũt opinionis ẽ ꝙ ille qui
opinat̃ rei opinate assentiat cum alterius ꝑtis
foꝛmidine·ut superius ostẽsum ẽ·nõ est autẽ
possibile ꝙ idem ĩtellectus eidẽ ueritati assen
tiat cum foꝛmidĩe & sine foꝛmidine simul·
¶ Ad septimũ scꝫ utrũ credibilia debeant di=
stingui per certos articulos·dicendũ ꝙ nomẽ
articuli ex greco uidet̃ esse diriuatuꝫ·archion
em̃ in greco qd̉ articulus dicit̃ ĩ latino signat
quãdã coaptationẽ aliquarũ partiũ dictincta
rum·et ideo ꝑticule coꝛpis sibiĩuicẽ coaptate
dicunt̃ membꝛoꝝ articuli·& similiter in grã=
matica apud grecos dicunt̃ articuli quedã par
tesoꝛationis coaptate aliis dictionibus ad ex=
pꝛimendũ earum genus·numerũ·ul' casuꝫ·&

ſimiliter in rhetorica articuli dicuntur quedã
partiũ coaptatões· Dicit enĩ tullius in ·ii· libro
rhetorice ꝙ articulus dicit̃ cum ſingula uerba
interuallis diſtinguuntur ceſa oratõe· ¶ Verbi
gratia Acrimonia uoce uultu aduerſarios per
terruiſti· vnde & credibilia fidei chriſtiane di
cunt̃ ꝑ articulos diſtingui inquantũ ĩ quaſdã
ꝑtes diuidunt̃ habentes aliq̃ȝ coaptatõȝ ad ĩuĩ
cem· Eſt aũt obiectũ fidei aliquid ñ uiſum cir
ca diuina· ut ſupra dictũ eſt· & ideo ubi occur
rerit aliquid ſpeciali ratiõe nõ uiſum· ẽ ibi ſpe
cialis articulus· vbi aũt multa ſecundũ eandẽ
ratõem ſunt cognita uel incognita· ibi nõ ſũt
articuli diſtinguendi· ſicut aliã difficultatẽ ha
bet ad uidẽdũ ꝙ deꝰ ſit paſſuſ· & aliã ꝙ mor
tuus reſurrexit· Et ideo diſtinguit̃ aticulus re
ſurrectõis ab articulo paſſionis· ſed ꝙ ſit mor
tuus· paſſus· & ſepultus· unam & eandẽ diffi
cultatẽ habet· ita ꝙ uno ſuſcepto nõ eſt diffi=
cile alia ſuſcipere· & ꝓpter hoc omĩa hec perti
nent ad unũ articulum· Sciendũ eſt ꝙ aliqua
ſunt credibilia de quibus eſt fides ſecundũ ſe
aliqua uero ſunt credibilia de q̃bus ñ eſt fides
ſecundũ ſe· ſȝ ſolũ ĩ ordine ad alia· Sicut etiaȝ
in aliis ſcientiis quedã ꝓponunt̃ ut ꝑ ſe inten
ta· & quedã ad manifeſtatõem alioꝝ· quia ue
ro fides principaliter ẽ de hiis que uidẽda ſpe
ramus in patria ſcḋm illud heb̃· xi· Fides ẽ ſub=
ſtantia ſperandarũ rerũ argumentũ nõ appa
rentiũ· Ideo ꝑ ſe ad fidẽ pertinẽt illa que dire
cte nos ordinãt ad uitã eternam· ſicut ſũt treſ
ꝑſone· omĩpotentia dei· miſteriũ incarnatõis
chriſti· & talia hmõi· Et ſecundũ hoc diſtĩguũ
tur articuli fidei· Quedã uero ꝓponunt̃ ĩ ſac̃
ſcriptura ut credẽda· nõ quaſi principaliter in
tenta· ſed ad predictoꝝ manifeſtatõem· ſicut
ꝙ abraham habuit duos filios· ꝙ ad tactum
oſſiũ helyſei ſuſcitatus ẽ mortuus· & alia hu=
iuſmodi que narrant̃ in ſacra ſcriptura ĩ ordi
ne ad manifeſtatõem diuine maieſtatis uel in
carnatõis xp̃i· & ſecundũ talia hmõi ñ oportȝ
articulos diſtinguere· Item nota ꝙ nõ diſtĩg
uunt̃ articuli ſecundũ materialẽ diſtinctõem
credibiliũ· q̃ quaſi ĩ infinitũ fieri poſſit· ſed ſe
cundũ ratiõem formalẽ obiecti· Sed formalis
ratio obiecti poteſt accipi dupliciter Vno mõ
ex parte ipſius rei credite· & ſic ratio formalis
oĩm credibilium ẽ una ſcȝ ueritas prima· & ex
hac parte articuli nõ diſtinguunt̃· Alio modo
poteſt accipi ratõ formalis credibilium ex par
te nr̃a· & ſic ratio formalis credibilis eſt ut ſit
non uiſum· & ex hac ꝑte articuli fidei diſtig=
uunt̃ ut uiſum ẽ· ¶ Ad octauũ ſcȝ de nume=
ro & diſtinctõe articuloꝝ· dicendũ ꝙ illa ꝑ ſe
ꝑtinent ad fidẽ quoꝝ uiſione ĩ uita eterna ꝑ=
fruemur & ꝑ que ducemur in uitam eternã·
Duo aũt nobis ibi uidẽtia ꝓponunt̃ ſcȝ occul
tum diuinitatis· cuius uiſio nos beatos facit·
& miſteriũ humanitatis xp̃i· ꝑ quod etiaȝ ad
gloriã filioꝝ dei acceſſum habemꝰ· ut dicitur
ro· v· Vñ dicit̃ Ioh̃· xvii· Hec ẽ uita eterna ut
cognoſcãt te uerũ deũ unũ· & quẽ miſiſti ihe
ſum chriſtũ· Et ideo prima diſtĩctio credibiliũ
eſt· ꝙ quedã ꝑtinent ad maieſtatẽ diuinitatiſ·
quedã uero ꝑtinent ad miſteriũ humanitatis
chriſti· quod eſt pietatis ſacramẽtũ· ut dicitur
prima ad thy· iiii· Circa maieſtatẽ aũt diuini=
tatis tria nob̃ credẽda ꝓponunt̃· Primo qui=
dem unitas diuinitatis· & ad hoc pertinet pri=
mus articulꝰ· Secũdo trinitas ꝑſonarũ· & de
hoc ſunt tres articuli ſecũdũ tres ꝑſonas· Ter
tio uero ꝓponunt̃ nobis opera diuinitatis ꝓ=
pria· quoꝝ primũ pertinȝ ad eſſe nature· & ſic
ꝓponit̃ nobis articulus creatõis· Secundũ ũo
ꝑtinȝ ad eſſe gratie· et ſic ꝓponunt̃ nobis ſub
uno articulo oĩa ꝑtinentia ad ſanctificatõem
humanam· Tertiũ uero ꝑtinet ad eſſe glorie·
& ſic ponit̃ alius articulus de reſurrectõe car
nis & de uita eterna· & ita ſunt ſeptẽ articuli
ad diuinitatẽ ꝑtinẽtes· Similiter etiã circa hu=
manitatẽ chriſti ponunt̃ ſeptẽ articuli· quorũ
primꝰ eſt de incarnatõe ſiue cõceptõe chriſti·
Secundus de natiuitate eius ex uirgine· Ter=
tius de paſſione eius & morte & ſepultura·
Quartus de deſcenſu ad inferos· Quintus de
reſurrectõe· Sextus de aſcenſione· Septimus
de aduentu ad iudiciuȝ· & ſic in uniuerſo ſũt
quattuordecim· Quidam tñ diſtĩguunt duo=
decim articulos fidei· ſex ꝑtinentes ad diuini
tatẽ· & ſex ad humanitatẽ· Tres enĩ articulos
triũ ꝑſonarũ cõprehendũt ſub uno· quia eadẽ
ẽ cognitio triũ ꝑſonarũ· Articulũ uero de ope
glorificatõis diſtinguũt ĩ duos ſcȝ ĩ reſurrecti
onem carnis· & gloriã aĩe· ſimiliter articulum
cõceptionis & natiuitatis cõiungũt in unuȝ·
Sciendũ aũt ꝙ patris & filii & ſpiritusſancti
eſt una cognitio quantũ ad unitatẽ eſſentie q̃
ꝑtinent ad primũ articulũ· quantum uero ad
diſtinctõem ꝑſonarũ que ẽ per relationes ori=
ginis· quodammõ in cognitõe patris includi
tur cognitio filii· non enĩ eſſet pater ſi filium
nõ haberet quoꝝ nexus eſt ſpiritusſanctꝰ· &
quantũ ad hoc bene moti ſunt qui poſuerunt
unum articulũ triũ ꝑſonarũ· ſed quia circa ſi=
ngulas ꝑſonas ſunt aliqua attendenda circa q̃
contingit eſſe errorem· Quantũ ad hoc de tri
bus ꝑſonis poſſunt poni tres artic̃li· Arrianꝰ
enĩ credidit patrẽ omnipotentẽ & eternũ· ſed
non credidit filiũ coequalẽ & cõſubſtantialeȝ
patri· & ideo neceſſariũ fuit apponẽ articuluȝ
de ꝑſona filii ad hoc determinãdũ· Et eadẽ ra
tione cõtra macedoniũ neceſſe fuit ponere ar
ticulum tertiũ de ꝑſona ſpiritusſancti· et ſimi
liter etiã conceptio xp̃i & natiuitas & etiaȝ re=
ſurrectio & uita eterna· ſecundũ unã ratõem
poſſunt cõprehendi ſub uno articulo inquãtũ
ad unum ordinant̃· & ſcḋm aliã ratõem poſſũt
diſtingui inquantũ ſeorſum habent ſpeciales
difficultates· ¶ Ad nonũ ſcȝ utrũ ĩ ſymbolo
apl̃oꝝ ſufficiẽter cõtineant̃ omĩa que neceſſa
rium eſt credere ad ſalutẽ· dicendũ ꝙ eoꝝ que
neceſſariũ eſt credere ad ſalutẽ quedã ſunt de
dictamine ratõis naturalis· que ſcȝ poteſt elicẽ
intellectus ꝑ lumẽ naturale ex principiis que

ultro se offerunt cognitōi· q̃zuis em̄ respectu
predictorum principioꝝ non sit actus creden
di ꝓpter eoꝝ euidentiā· tn̄ respectu ꝯclusionū
ex illis principiis sequentiū potest esse actꝰ cre
dendi in illis· qui eas elicere nesciūt· Quedam
aūt sunt ad que credenda directe· & principa
liter dirigit habitꝰ fidei· & ista sunt articuli fi
dei· Quedā aūt sunt cōsequētia ad illos articu
los ut sūt ueritates salutifere que ex illis arti-
culis possunt ꝓbari· Dicēdū ergo ꝙ loquēdo
de credendis que sunt articuli fidei oīa suffici
enter & plene & explicite continent̄ ī symbo-
lo apostoloꝝ ut ex p̄cedentibus patet· Ad illō
em̄ symbolū cōponendum ꝯuenit uniuersitas
apostoloꝝ· quibꝰ cōplete reuelatū erat que po
nenda erant ī symbolo ad fidei cōplementuꝫ·
& ut haberet maiorē firmitatē singuli posue-
runt ibi suas p̄tes· Petrus· Credo in deū p̄rem
omnipotentē creatoreꝫ celi & terre· Andreas·
Et in ihesum christū filiū eius unicū dn̄m no
strū· Iohēs· Qui conceptus ē de spiritusancto
natus ex maria virgine· Iacobus maior· Pas-
sus sub pontio pylato crucifixus mortuꝰ & se
pultꝰ· Thomas Descēdit ad inferna tertia die
resurrexit a mortuis· Iacobus minor· Ascēdit
ad celos sedet ad dexterā dei patris oīpotentis
Philippus· Inde uenturus ē iudicare uiuos &
mortuos· Bartholomeus· Credo in spiritūsan
ctum· Matheus· Sanctā ecclesiam catholicā·
Symom cananeus· Sanctoꝝ cōmunionē re-
missionē peccatoꝝ· Iudas thadeus· Carnis re-
surrectionē· Mathias· Vitam eternaꝫ amen·
Paulus & Barnabas nihil ibi posuerūt· quia
electi fuerūt post missionē apl'oꝝ ad p̄dicādū·
& symbolū debuit ꝯstitui ab oībus simul con
gregatis in unū· antecedentia aūt & cōsequē-
tia ad articulos ī symbolo nō continent̄ nisi ꝑ
quandā reductionē· ¶ Ad decimū scꝫ de cō-
paratōne symboli apostoloꝝ ad alia duo sym
bola· dicendū ꝙ illoꝝ triū unum dicit̄ symbo
lū apl'oꝝ· aliud symbolū niceni cōcilii· & aliud
symbolū athanasii· Symbolum apostoloꝝ in
conclaui ab apl'is ante dispersionē eoꝝ fuit cō
positū ad ueritatis breuē & necessariā expres-
sionem· Sic em̄ dicit̄ heb xi· Accedentē opor-
tet credere· nō potest aūt aliquis credere nisi
ueritas quā credit ꝓponat̄ eidē· Et iō necesse
fuit ueritatē fidei ī unū colligi ut facilius pos-
set oībꝰ ꝓponi· ne aliquis ꝑ ignorātiā a fidei
ueritate deficeret· & ab hmōi collectōe sentēti
arū nom̄ symboli est acceptū· In sacra nanqꝫ
scriptura ueritas fidei diffuse ualde & in ali-
quibus locis obscure & modis uariis contine-
tur· ita ꝙ ad eliciendū certā fidei ueritatē lon
gū studiū & exercitiū requirit̄· ad qd̄ uix pos
sunt ꝑuenire om̄s illi quibus necessariū ē co-
gnoscere fidei ueritatē· quoꝝ pleriqꝫ aliis ne-
gotiis occupati studio uacare n̄ possunt· & iō
fuit expediens ut ex scripture sacre sentētiis·
summarie collegeret̄ aliquid manifestū quod
ꝓponeret̄ omibus ad credendū· Symbolū uo
nicenū qd̄ dicit̄ in missa fuit factū in cōcilio ad

istius symboli explanatōem· & ad quarundā
heresum confutatōem· Symbolū aūt athana
sii cōpositum fuit maxime ad cōfutandū he-
resim arrianam· Vnde multū fuit athanasiꝰ
sollicitus ibi diligēter exprimere unitatē essen
tie cum distinctōne & equalitate ꝑsonarū· In
omnibus ergo symbolis eadem fidei ueritas
edocet̄· sꝫ ibi oportet ppl'm diligentius instrui
de fidei ueritate ubi insurgūt errores· ne fides
simpliciuꝫ ꝑ hereticos corrumpat̄· Et hec fuit
causa quare necesse fuit plura condere symbo
la· que in nullo alio differūt nisi ꝙ ī uno ple-
nius explicant̄ que in alio īplicite continent̄·
s̄m ꝙ hereticoꝝ instātia requirebat· Inter oīa
aūt symbolū apostoloꝝ ē principalīꝰ· & dicit̄
esse maius· nō qr plus cōtineat in quantitate
scripture· sed quia articulos fidei cōtinet pleni
us· Omnes em̄ articuli cōtinent̄ in eo· & quia
de sentētia plus cōtinet in uirtute· & quia cō-
ditū fuit ab apl'is qui maiores fuerūt auctori-
tate q̃ꝫ patres illi qui nicenū symbolū condide
runt· & q̃ꝫ athanasius qui tertium symboluꝫ
cōposuit· quia aūt symbolū apostoloꝝ fuit cō
ditū tēpore veritatis nondū publicate· ideo s̄b
misse dicit̄· In prima tn̄ & cōpletorio dicit̄ ad
signandū confessionē fidei maxime fuisse ne
cessariū ī primitiua ecclesia· & fore necessariū
in tēporibus ultimis & adsignandū ꝯfessionē
fidei in baptismo & ī morte & ī ꝓsperitate· et
in aduersitate· Symbolū aūt niceni cōcilii fa-
ctuꝫ fuit tēpore ueritatis ꝓpalate· & ideo alta
uoce dicit̄ & ī missa ī diebus sollennibus post
euangeliū & ante ꝯmunionē· quia tractuꝫ est
de euangelio· & est p̄paratio ad cōmunioneꝫ·
Symbolū aūt athanasii conditū fuit tēpore ue
ritatis ꝓpalate cōcusse & p̄ualentis· ideo dici
tur alta uoce post noctē finitam ī prima hora
diei· Ista aūt p̄dicta symbola· symbola dicunt̄·
quia multe sententie ī quolibet eoꝝ simul col-
lecte sunt· vnde dicit̄ symbolū a syn quod est
simul· & bole quod ē sententia· Et sic patet ꝙ
symbolū niceni cōcilii & athanasii ex rationa
bili causa cōdita sunt· & si insurgeret necessi-
tas· utpote si insurgerent noue hereses adhuc
possꝫ ecclesia facere aliud symbolū ut trahi po
test ex sentētia anshelmi in libro de ꝓcessione
spiritussancti bene ante finē· Sꝫ nulli alii nisi
romane ecclesie hoc licēt ad quā cause maiores
uniuersalis ecclesie referende sunt· vnde ad
ipsam causaꝫ solā ptinet cōgregatō generaliū
ꝯciliorum· ut habet̄ d̄· xvii· generalia· et maxime
ad ipsam referēda est dubitatio de uia salutis
si oriret̄· ut habet̄ e· d̄· c· nec licuit· ¶ Ad vnde
cimum scꝫ cuius sit symbolū fidei condere· di
cēdū ꝙ noua editio symboli necessaria est ad
uitandū errores insurgētes· ad illius ergo au-
ctoritatem ptinet editio symboli ad cuius au-
ctoritatē p̄tinet sentētialit̄ determinare ea que
sunt fidei ut ab omnibus incōcussa fide tene-
ant̄· hoc aūt ptinet ad auctoritatē summi pō-
tificis ad queꝫ maiores & difficiliores ecclesie
questiones referunt̄· ut dicit̄ in dec· d̄· xliii· v n̄

& dn̄s Luce·xxiii· Petro dixit quē summum
pontificem cōstituit· Ego pro te rogaui petre
vt non deficiet fides tua· & tu aliquādo cōuer
sus cōfirma fratres tuos· Et huiꝰ ratio est·qꝛ
una fides debet esse totius ecclesie·secundū il
lud·i·coꝝ·i· Idipsum dicatis om̄s et non sint
ī uobis scismata·qđ seruari nō posset nisi que
stio fidei de fide exorta determinaret̄ ꝑ eum
qui toti ecclesie p̄est·ut sic eius sentētia firmit̄
teneat̄· Et ideo ad solā auctoritatē summi pō
tificis ꝑtinet noua editio symboli·sicut et om
nia alia que ꝑtinent ad totā eccl'ie vnitatē· ut
cōgregare synodū generalē·et alia hm̄ōi· Illa
ergo anathematis sentētia que in gestis prime
ephesine synodi continet̄ sc3 ꝙ perlecto sym
bolo nicene synodi·decreuit sancta synodus·
nulli licere aliā fidem cōscribere·cōponere·uel
ꝓferre·preter diffinitū a sanctis patribus qui
ī nicena synodo congregati sunt a spiritusan
cto·et sb̄dit̄ ibi anathematis pena· Et idē etiā
reiterat̄ ī gestis synodi calcedonensis· S3 hu
iusm̄ōi ꝓhibitio uel sententia ad priuatas tm̄
ꝑsonas se extendit quarū nō est determinare
de fide·n̄ em̄ ꝑ hm̄ōi sentētiā ablata ē potestas
sequenti synodo nouā edictōm symboli facē·
non quidē fidem aliā continentē·sed eandem
magis expositam· Synodus em̄ quelibet hoc
seruauit ut sequēs synodus aliquid exponeret
supra id quod p̄cedens exposuerat·et hoc pro
pter necessitatē alicuius heresis insurgētis· Ad
summū ergo pontificē ꝑtinet cuiꝰ auctoritate
synodus cōgregat̄ et eius sentētia confirmat̄
Intelligendū est igit̄ ꝙ athanasius qui n̄ fuit
summus pōtifex·sed alexandrinꝰ patriarcha
non cōposuit manifestatōm fidei ꝑ modum
symboli·sed magis ꝑ modū cuiusdam doctri
ne·sicut satis apparet ex ipso modo loquendi
Sed quia integrā fidei ueritatē eius doctrina
breuiter continebat·auctoritate summi ponti
ficis est recepta ut quasi regula fidei habeat̄·

¶ Ad duodecimū sc3 utrū oībus qui christi
p̄cesserunt aduentū fuit necessariū ad salutez
credere mediatorē· dicendū ꝙ necessariū fuit
ad salutē ante aduentū xp̄i credere mediatorē
implicite uel explicite· & subuelamīe uel sine·
Ad hoc em̄ ꝙ hoīes essent digni salute eterna
necessariū erat eis ut illam modo debito intē
derent ad quod necessariū erat ut eam modo
debito desiderarēt & sperarent que p̄suppone
bant·ut illam salutē in se & se posse ad illā ꝑ
tingere debito modo cognoscerēt·qđ esse nō
poterat·nisi de uia ꝑtingendi ad illā salutem
aliq̄3 cognitōem haberent·nullꝰ em̄ cognoscit
se puenire ad aliquē terminū nisi habēs aliq̄3
cognitōem in generali uel ī speciali de uia per
tingendi ad illum terminū·ergo necessarium
ad salutē fuit illis qui aduentū xp̄i p̄cesserūt·
vt cognoscerēt ī generali uel ī speciali uiam ꝑ
tingēdi ad eternā salutē· Cum aūt illā salutez
cognoscerēt esse supnaturalē oportebat ut co
gnoscerēt se nō posse ꝑ illam ꝑtingere uia na
turali tm̄·sed uia supnaturali generi humano
a deo ꝓuisa· & quia deus ꝓuiderat electos sal
uandos ꝑ mediatorē·quapropter dixit salua
tor Ioh·xiiii· Ego sum uia· sequit̄ ꝙ necessa
rium fuit ad salutē eis credere mediatorē saltē
implicite· & quia illa cognitio non erat clara·
nec respectu rei p̄sentis·sed erat enigmatica·
sequit̄ ꝙ oportebat ꝙ illa cognitio esset per fi
dem·

¶ Preterea sicut dicit hugo primo libro
de sacramētis pte·x·ca·v· Semp in ecclesia dei
ab initio fuit fides & cognitio īcarnatōnis &
passionis christi qui ab initio nunq̄3 defuerūt
qui hoc cognouerūt· & hoc patet quia semper
fuerūt aliqui qui deo sacrificia offerebāt chri
stum signantia & ipsiꝰ passionē· Illis aūt per
reuelatōem deus iusserat·ut alios de uia salu
tis ꝑ illa sacrificia & aliquibus modis aliis sub
quodā uelamine instruerēt quousq3 ꝑ media
torem uia salutis absq3 uelamīe ostēderet̄· Illi
aūt uiri tante erant ꝑfectionis· & tantā cum
deo familiaritatē habentes·et tanta ꝓ eis deꝰ
faciebat·sicut patuit in noe & moyse & pluri
bus aliis·ꝙ alii concurrente supnaturali illu
stratōe iteriori quā habebat quilibet cuius itel
lectū nō uelabat malitia uolūtatis· tenebant̄
eis de uia salutis credere· & eoꝝ sac̄ficia a deo
instituta esse·ad signandū uiam salutis a deo
ꝓuisam· Certū est autē ꝙ illi maiores quibus
hoc deus reuelauerat tenebant̄ habere fidem
de mediatore nō uelatā· Alii aūt in hoc ꝙ te
nebant̄ maioribus assentire tenebant̄ saltē ad
fidem uelatā·ergo omibus fidelibꝰ qui aduē
tū christi p̄cesserūt necessariū fuit credere me
diatorē cū uelamine uel sine·uel explicite uel ī
plicite·vnde Augꝰ·in encheridion ca·penult̄·
dixit·ꝙ nec ātiquoꝝ quicūq3 iustoꝝ p̄ter xp̄i
fidem salutē potuit īuenire· Item ī epistola ad
optat̄· Illa fides sana est qua credimus nulluz
hoīem siue maioris siue paruule & recētis eta
tis liberari ab obligatōe mortis antique & cō
tagione peccati qđ prima natiuitate cōtraxit·
nisi ꝑ unum mediatorē dei & hominū·hoīem
ihesum christū·

¶ Ad decimūtertiū sc3 utruz
omibus qui xp̄i p̄cesserūt aduentū necessariū
fuit ad salutē explicite credere mediatorem·di
cendū ꝙ eoꝝ qui aduentū xp̄i p̄cesserunt qui
dam sunt sub lege scripta·quidā sub lege na
ture n̄ sub lege scripta· & istoꝝ quidā fuerūt
uiri eminentis ꝑfectōis quibus reuelata erāt
explicite multa uel omnia de mediatore credē
da· & hii tenebant̄ ad habendū de mediatore
fidem explicitā·secundū mensurā & modum
reuelatōis sibi facte·alii aūt ad habendū fidē
explicitam de mediatore·non tenebant̄·s3 suf
ficiebat eis credere qđ in p̄cedentibus dictum
est· Similiter hii qui fuerunt sub lege scripta·
quidā fuerūt viri ꝑfectōis eminētis quibus re
uelata erant explicite multa ul' omnia de me
diatore credēda· & hii ad fidē explicitā de me
diatore tenebant̄ s̄m modū reuelatōis sibi fa
cte· Alii aūt non tenebant̄ ad credendū expli
cite aliq̄d de mediatore·nisi hoc ꝙ deꝰ mitteēt
ꝑsonā mediatoris & redēptoris·sed utrū esset

angelus·ul' homo purus·ul' deus & homo·cre
dere explicite nõ tenebant̃·Et hiis expresse cõ
cordat hugo primo li·de sac̃·pte·x·c·v·dicẽs·
Ante legem deus creator credebat̃·& ab eo sa
lus & redẽptio expectabat̃·p quẽ uero & qũo
eadẽ salus ĩplenda ac pficienda foret exceptis
paucis quib⁹ singularit̃ hoc scire ĩ munere da
tum erat·a ceteris etiã fidelibus nõ cognosce=
bat̃·Sub lege aũt psona redẽptoris mittẽda p̃
dicabat̃ & uentura expectabat̃·que autẽ ipsa
psona foret·hoc est homo ul' angelus·ul' de⁹·
nondũ manifestabat̃, soli hoc cognouerũt qui
per spiritumsanctũ singulariter ad hoc illu=
minati fuerũt·Si aũt inueniant̃ alique aucto
ritates Augustini ul' aliorꝝ doctorꝝ que uideã
tur sonare ꝙ fideles qui p̃cesserũt xp̃i aduẽtũ
distinctius & magis in speciali tenerent̃ credẽ
mediatorem q̃ȝ dictũ est·exponi possunt ſm
sententiã hug·primo libro de sacramẽtis parte
·x·ca·vi·vbi dicit hoc modo·Sano intellectu
dici potest om̃es ab initio iustos saluatoris fi
dem habuisse·& om̃s in fide redemptõis uẽ=
ture iustificatos fuisse·quia eandẽ redemptio
nem ul' uenturã cognouerũt ul' cognoscentib⁹
& credentibus crediderũt·& cum hac fide sac̃
menta ipsius redẽptõis que ab initio instituta
sunt ad sanctificatõem susceperũt·& in ipsis
iam redemptionẽ suã quasi in umbra & figu
ra portauerũt· ¶ Ad decimũquartũ scȝ utrũ
omnibus qui secuti sunt aduentũ christi neces
sarium fuerit ad salutẽ credere explicite omnes
articulos fidei·dicendũ ꝙ illorꝝ qui aduentuȝ
christi secuti sunt quidã sunt maiores quibus
ul' ratõne officii ut doctoribus ul' ratõe mini
sterii·ut p̃dicatoribũs·ul' ratiõe gradus digni
tatis·ut p̃latis ul' alicuius special' interioris illu
minatõis ut pphetis ĩcumbit nõ tñ dare opã
ut seipsos disponãt ad hoc ut pducant̃ ĩ finẽ·
q̃ȝuis ad hoc principalius teneant̃·sed etiã ĩcũ=
bit eis dare operã quantũ ĩ eis est·ut alii pdu
cantur ĩ finem·Alii sunt minores ad quos de
lege cõmuni mediãtibus maioribus a deo do=
ctrina fidei deriuata est·& sic̃ uidem⁹ ꝙ quia
diuine illuminatões deriuant̃ ad angelos in=
feriores mediantibus superioribus·oportet ꝙ
superiores de rebus diuinis habeant notitiaȝ
pleniorẽ·A simili dico aliqualiter ꝙ oportȝ su
periores ĩ ecclesia habere notitiã de fide pleni=
orem q̃ȝ inferiores·vnde supiores p̃dictos cre
do teneri ad credendũ om̃s articulos fidei ex=
plicite, q̃ȝuis ñ teneat̃ quilibet eorꝝ credere nu
merum uel artificialẽ distinctõem eorꝝ·Mino
res uero & si teneãt̃ explicite credẽ aliquos ar
ticulos qui magis sunt necessarii ad dirigen=
dum in finẽ·& qui ĩ ecclesia sollennizant̃ cõ=
muniter & publice·ut sunt articuli ptinentes
ad psonas·& articulus ptinens ad unitatẽ es=
sentie·& xp̃i natiuitas·passio·resurrctõ·ascẽ
sio·aduentus ad iudiciũ·nõ tñ tenent̃ ad cre=
dẽdũ om̃s articulos explicite· Si aũt sunt uel
essent aliqui quibus non est christus locutus
nec p se nec p ap'los nec p p̃dicatores aliquos·
nec eis reuelauerit p aliquã interiorẽ inspirati
onẽ quid credendũ·tales nõ tenerent̃ ad cre=
dendũ explicite·nisi illud quod credebat̃ sub
lege nature·vnde de iudeis dicit saluator Ioh
·xv·Si nõ uenissem & locutus eis nõ fuisseȝ·
pctm̃ non haberẽt·scȝ de hoc ꝙ nõ credebant
in eum·secundũ glosam ibidẽ· ¶ Ad decimũ=
quintũ scȝ utrũ eadem sit fides modernorꝝ et
eorꝝ qui fuerũt ante xp̃i aduentũ·dicenduȝ ꝙ
fides potest accipi uel p hiis q̃ credunt̃·uel p
habitu quo credunt̃·ul' p actu credendi·Pri=
mo modo loquẽdo de fide·eadẽ fides fuit ſm
numerũ fideliũ qui aduentũ xp̃i p̃cesserunt·
& qui secuti sunt·quia eandẽ ueritatẽ ĩ nume
ro quã illi ĩplicite crediderũt·isti explicite cre=
dunt·Secundo modo & tertio loquẽdo de fi=
de dico ꝙ eadem fides ĩ specie ẽ istorꝝ & illorꝝ·
quia eidẽ rationi formali scȝ sũme ueritati cui
isti in credendo ĩnitunt̃·etiã illi qui aduentuȝ
christi p̃cesserũt innitebant̃·vnitas aũt habit⁹
secundũ speciẽ attendit̃ ex sui comparatõe ad
formalẽ ratõm sui obiecti·& p̃terea ut iam di
ctũ est ipsa credita sunt eadẽ·q̃ȝuis ab illis es
sent credita ĩplicite·& ab istis explicite·vnde
sicut eadẽ diligunt̃ p eandẽ caritatem ĩ specie
ab uno ĩplicite ab alio explicite·p eandẽ tñ ra
tionẽ formalẽ·sic recte dicit̃ ꝙ p eandem fidẽ
in specie a fidelib⁹ antiquis et modernis eadẽ
sunt credita ab ill' ĩplicite·& ab istis explicite·
per eandẽ tñ ratõem formalẽ· ¶ Ad decimũ
sextũ scȝ utrũ fides creuerit quãtũ ad numerꝝ
credendorꝝ·dicendũ ꝙ ex dictis in questione
precedẽti satis haberi potest ꝙ fides nõ creuit
quantũ ad credendorꝝ multitudinẽ p nouorũ
articulorꝝ additõem·sed solũ per ĩplicitorꝝ ex=
plicatõem·quia q̃ aliquo tempe ĩplicite ppo=
nebant̃ credẽda·& ĩplicite credebant̃·postea
pcessu tẽporis explicite sunt ad credendũ pro=
posita & explicite credita· ¶ Ad decimumse
ptimũ scȝ utruȝ certior sit fides modernorꝝ q̃ȝ
fuerit antiquorꝝ·dicenduȝ ꝙ si fiat cõparatio
modernorꝝ ad illos qui aduentũ xp̃i p̃cesserũt
quãtũ ad singulares psonas·sic dico ꝙ alique
psone ante christi aduentũ certius crediderũt
credenda q̃ȝ multi qui aduentum christi sunt
secuti·Sed si competur cõmunitas ad ꝯmuni
tatem credẽda certius credita sunt p fidem mo
dernorꝝ·q̃ȝ p illorꝝ fidem qui xp̃i precesserũt
aduentuȝ·Credere em̃ est intellectui assentire
ad imperiũ uolũtatis nõ uise ueritati·Certior
ergo elicit̃ actus credẽdi·& p uoluntati s ĩpe=
rãtis maiorẽ pfectõȝ·& p habitũ caritatis ma
iorẽ·& p maiorẽ ĩtellectus·& p hitũ fidei ma
iorẽ detminatõȝ·& p ueritatis credite maioreȝ
manifestatõem·Post xp̃i aũt aduentũ per me
ritum passionis xp̃i iam exhibite·& p plures
intercessiones sanctorꝝ caritas abundãtius ĩ=
fundit̃ uoluntati & fides intellectui·Veritas
etiam credita magis est manifestata p uerita
tis articulorꝝ aliquorꝝ ad impletõem·per quã
alii articuli pbari possunt a nobis efficati⁹ et
ppẽ christi & apostolorꝝ & doctorꝝ doctrinã

per quam scriptura sacra patet aptius & credibilia intellectui repꝛesentanť distinctius & oꝛdinatius & expꝛssius· & etiā ꝓpter testiū ydoneoꝝ multiplicatōem·secundū apostolum ad heb·xii·vnde Ricardus pꝛimo libꝛo de trinica·ii·Vtinam attenderēt iudei·vtinā aīaduerterent pagani cū quanta cōsciencie securitate pꝛo hac parte ad diuinū iudiciū poterimus accedere·nōne cū omni ꝯfidentia deo dicere poterimus dñe si error est a teipso decepti sumꝰ· Nam ista ī nobis tantis signis & ꝓdigiis cōfirmata sunt & talibus q̄ non nisi per te fieri possunt·certe a summe sanctitatis uiris sunt nobis tradita·& cum summa & autētica attestatōe ꝓbata teipso cooperante·& sermonē cōfirmāte sequētibus signis·

DE ACTV FIDEI· DIS·XV·

Circa secundū principale sc; de actu fidei·considerandu; est·Primo de actu eius interioꝛi qui est credere· Secundo de actu exterioꝛi· ¶ Circa primū ꝯsideranda sunt nouē·Primo quid sit credere et quot modis dicať·Scd̄o utrū credere aliquid supra ratōem naturalē sit necessarium ad salutē·Tertio utrū credere illa ad que ratio naturalis ptingere potest sit necessarium Quarto utrū sit necessariū ad salutē explicite aliqua credere·Quinto utrū ad credendū explicite oēs equaliter teneanť·Sexto utrū explicite credere ministeriū xp̄i sit de necessitate salutis·Septimo utrū credere trinitatē explicite sit de necessitate salutis·Octauo utrū actꝰ fidei meritoꝛius sit· Nono utrū ratio humana diminuat de merito fidei· ¶ Ad primum sc; quid sit credere·dicendū ꝙ ƀm Aug·credē est cum assensione cogitare·Ad cuius euidentiā sciendū est ꝙ cogitare tripliciter sumiť· Vno modo cōmuniter ꝓ qualibet actuali cōsideratione intellectus· sicut Augꝰ·dicit in·xiiii·de trini·hanc nūc dico ītelligētiā quā ītelligimꝰ cogitātes·Alio modo diciť cogitare ꝓpꝛie magis cōsideratio intellectus que ē cum quada; inquisitōe anteq̄; pueniať ad pfectionē intellectus ꝑ certitudinē; uisionis·& secundū hoc August·in·xv·de triniť·dicit·ꝙ dei filius nō cogitatio diciť sed uerbum dei diciť· cogitatō q̄ppe nostra pueniens ad id quod scimus atq; inde foꝛmata uerbū nostrū uerbū ē uerbū· & ideo uerbū dei sine cogitatōe debet intelligi ñ aliquid habens foꝛmale·quod possit esse ifoꝛme·& ƀm hoc cogitatō quippe diciť motꝰ aī deliberantiſ nundū pfecti per plenā ueritatē uisiōis uel uisionē ueritatis·sed quia talis motus potest esse uel animi deliberātis circa intentiones uniūsales ptinet ad intellectiuā partē· uel circa intentōes pticulares q̄ ptinet ad ptē sensitiuā·Ideo cogitare secūdo mō sumitur ꝓ actu intellectus deliberātis·Tertio modo pꝛo actu uirtutis cogitatiue·Si igiť cogitare sumitur cōmuniter ƀm pꝛimū modum·sic ƀ q̄ diciť cum assensione cogitare nō dicit totam ratōem eius quod est credē·nam ꝑ hūc modū qui cōsiderat ea que scit uel ītelligit cū assensione cogitat·Si uero sumať cogitare secundo mō·sic in hoc intelligiť tota ratio huius actꝰ qui est credere·Actuū eñ ad intellectū ptinētium quidā habēt firmā assensionē absq; tali cogitatōe·sicut cū aliquis ꝯsiderat ea que scit uel intelligit·talis eñ consideratio iam est foꝛmata·quidā uero actus intellectus habēt q̄dē cogitationē ifoꝛmē absq; firma assensiōe·sū ī neutrā partem declinēt ·sicut accidit dubitāti siue in unam partem magis declinent·sed tenenť sicut aliquo leui signo·sič accidit suspicanti·siue uni parti adhereat tantū cū foꝛmidine alterius·q̄ accidit opināti·Sed actꝰ iste qui est credere habet firmā adhesionē ad unā partē ī quo conuenit credēs cum sciente & intelligēte·& tñ eius cogitatio non ē pfecta per maximā uisionē in quo cōuenit cū dubitante suspicante·& opināte·& sic ꝓpꝛiū est credētis etiā cū ut assensu cogit;·& per ƀ distinguitur iste actus qui est credere ab omibus actibus ī intellectus qui sunt circa uerū uel falsum· Et nota ꝙ differt credere deo·credē deum·& credere in deū·Hanc distinctōem ponit August· sup Ioƀ·Actus eñ cuiuslibet potētie uel habitus accipiť secundū oꝛdinē potentie ulʼhabitꝰ ad suū obiectum·Obiectū aūt fidei potest tripliciter considerari·cum eñ credere ad intellectum ptineat ꝓut est a uolūtate motus ad assentiēdū·ut dictū ē·potest obiectū fidei accipi uel ex parte ipius intellectus·ulʼ ex pte uoluntatis ītellectu; mouentis·Si quidē ex parte intellectus·sic in obiecto fidei duo possunt cōsiderari·sicut supꝛa dictū est·quoꝝ unū ē materiale obm̄ fidei·& sic poniť actus fidei credē deo·quia sicut supra dictū est nihil ꝓponitur nobis ad credendū nisi ƀm ꝙ ad deu; ptinet· Aliud est aūt foꝛmalis ratio obi q̄ est sič medium ꝓpter q̄ tali credibili debeamus assentire·& sic poniť actus fidei·credere deū·quia sicut supra dictū est foꝛmale obiectū fidei est ueritas prima cui inheret homo ut ꝓpter ea; creditis assentiat·Si uero cōsidereť tertio mō obiectū fidei ƀm ꝙ intellectus est motus a uoluntate·sic poniť actus fidei credere in deu;· Veritas eñ prima ad uoluntatē referť ƀm ꝙ habet ratōem finis· ¶ Ad secundū sc; utru; credere aliquid supꝛa ratōem naturalē sit necessariū ad salutē·dicendū ꝙ in oībus naturis oꝛdinatis inueniť ꝙ ad pfectōem īferioꝛis nature duo occurrūt·unum quidē q̄ est ƀm pꝛopꝛium motū·aliud aūt quod ē ƀm motum supꝛerioꝛis nature·sicut aqua secundū motū pꝛopꝛium moueť ad centrū·secundū aūt motū lune moueť circa centrū ƀm fluxum & refluxū· Similiter etiā oꝛbes planetarū mouenť ꝓpꝛiis motibus ab occidente ī oꝛientē·motu aūt pꝛimi oꝛbis ab oꝛiēte in occidentē·sola aūt natura rationalis creata habet īmediatū oꝛdinē ad deum·quia cetere creature nō attingūt ad aliquid uniuersale·sed solu; ad aliquid pticulare· pticipantes diuinā bonitatē·uel ī essendo tm̄·

sicut inanimata· uel etiā & uiuendo & cogno
scendo singularia· sicut plante & aīalia· Natu
ra aūt rationalis inquantū cognoscit uniuer=
salē boni & entis ratōem habet īmediatū ordi
nem ad uniuersale essendi principiū· perfectō
igiẗ rational' creature nō solum cōsistit in eo
quod ei cōpetit ſm suam naturā· sed etiā ī eo
quod ei attribuiẗ ex quadā supernaturali pfe
ctione diuine bonitatis· vnde & supra dictuʒ
est· ꝙ ultima beatitudo hoīs consistit ī quadā
supnaturali dī uisione· ad quā quidē uisionē
homo ptingere nō potest· nisi p modum addi
scentis a deo doctore· ſm illud Ioh· vi· Omīs
qui audit a patre & didicit uenit ad me· huius
aūt discipline fit homo pticeps ñ statim ʒ suc=
cessiue ſm modū sue nature· Omnis aūt talis
addiscens oportet ꝙ credat ad hoc ꝙ ad perfe
ctam scientiā pueniat· Sicut etiaʒ phs dicit ꝙ
oportʒ addiscentē credere· vñ ad hoc ꝙ homo
pueniat ad pfectam uisionē beatitudinis pexi
gitur ꝙ credat deo tanq̈ʒ discipulus magistro
docenti· ¶ Ad tertiū scʒ utrū ea que naturali
ratione ꝓbari possunt sit necessariū credē· di=
cendū ꝙ necesse est accipere p moduʒ fidei nō
solum ea que sunt supra ratōem· sed etiam ea
que per ratōem cognosci possunt· & hoc ꝓpē
tria· Primo quidē ut citius homo ad ueritatis
diuine cognitōem pueniat· Sciētia eñ ad quā
pertinet ꝓbare deuʒ esse & alia hmōi de deo·
vltimo hoībus addiscenda proponiẗ psuppo=
sitis multis aliis sciis· & sic non nisi post mul
tum tempus uite sue homo ad dei cognitōem
perueniret· Secundo autē ut cognitio dei sit cō=
munior· multi eñ in studio scientie ꝓficere ñ
possunt· uel ꝓpter hebetudinē ingenii· uel pro
pter alias occupatōes & necessitates temporal'
uite· uel etiam ꝓpter torporeʒ addiscendi· que
omnino a dei cognitōe fraudarenẗ nisi ꝓpo=
nerenẗ eis diuina p modum fidei· Tertio pro
pter certitudinē· ratio eñ humana in rebus di
uinis est multum deficiens· cuiꝰ signū est· q̇a
phi de rebus humanis naturaliter inuestigan
tes in multis errauerūt· et sibiipsis ɔtraria sen
serūt· Vt ergo esset indubitata· & certa cogni
tio apud hoīes de deo· oportuit ꝙ diuina eis p
modum fidei traderenẗ· que q̈si a deo dicta q̇
mentiri nō potest· ¶ Ad quartū scʒ utrū te=
neaẗ homo aliquid explicite credere· dicendū
ꝙ pcepta legis que homo teneẗ īplere danẗ de
actibus uirtutū qui sunt uia perueniendi ad sa
lutem· Actus aūt uirtutis sicut supra dictum
est· sumiẗ ſm habitudinē habitus ad obiectū
Sed ī obō cuiuslibet uirtutis possunt duo cō=
siderari· scʒ id quod ē ꝓprie & p se uirtutis ob
iectum qd̄ necessariū est in omī actu uirtutis·
& iterum id qd̄ paccidens siue consequēter se
habet ad ꝓpriam ratōnem obi· Sicut ad obie
ctum fortitudinis ꝓprie & p se ptinet sustinē
pericula mortis· & aggredi hostes cū periculo
ꝓpter bonū· sed ꝙ homo armeẗ uel se pcutiat
in bello iusto aut aliquid hmōi faciat· reduciẗ
quidē ad obm fortitudinis· sed p accidēs· De=
terminatio igiẗ uirtuosi actus ad ꝓprium &
per se obm uirtutis est sub necessitate pcepti·
sicut & ipse uirtutis actus· Sed derminatio
actus uirtuosi ad ea que accidētaliter uel secū
dario se habent ad ꝓprium & p se obm uirtu
tis· nō cadūt sub necessitate pcepti nisi loco et
tempore· Dicēdū est igiẗ ꝙ fidei obiectū per
se est id quo homo beatus efficiẗ· ut supra di=
ctum est· Per accidens ul' secūdario se habent
ad obm uirtutis oīa que in scripturis diuinitꝰ
tradita continentur· sicut ꝙ abraham habuit
duos filios· ꝙ dauid fuit filiꝰ ysay· & alia hu
iusmodi· Quantū igiẗ ad prima credibilia q̇
sunt articuli fidei teneẗ homo explicite credē
sicut & teneẗ habere fidē· quantū aūt ad alia
credibilia non teneẗ homo explicite credere ʒ
solum īplicite· uel in pparatōe anī inquantuʒ
paratus est credere quidq̇d ī diuina scriptura
contineẗ· sed tunc solum ea teneẗ explicite cre
dere qñ hoc ei constiterit in doctrina fidei cō=
tineri· ¶ Ad quintū scʒ utrū oīes equaliter
teneanẗ explicite credere· dicēdū ꝙ explicatio
credendoꝝ fit p reuelatōem diuinā· credibilia
eñ naturalē ratōem excedūt· reuelatio aūt di
uina ordine quodā fit per superiores sicut ad
hoīes p angelos· & ad inferiores angelos p su
periores· ut patet p dyoni· iii· cele· iherar̈· Et
ideo pari ratōe explicatio fidei oportet ꝙ per=
ueniat ad inferiores hoīes p maiores· Et ideo
sicut superiores angeli q̇ inferiores illuminānt
habent pleniorē notitiā de rebus diuinis q̈ʒ in
feriores· ut dicit Dyonisiꝰ· xii· ca· ce· ierar· Ita
etiam supiores hoīes ad quos ptinet alios eru
dire tenenẗ habere pleniorē notitiā de creden
dis & magis explicite credere· ¶ Ad sextum
scʒ utꝝ explicite credere misteriū christi sit de
necessitate salutis apud oēs· dicendū ꝙ sicut
supra dictū est· illud ꝓprie & per se ptinet ad
obm fidei p quod hō beatitudinē consequiẗ·
via aūt hoībus ueniēdi ad beatitudinē est mi
sterium incarnatōis xp̄i & passionis· diciẗ eñ
actuū· iiii· Non est aliud nomē datū hoībus ī
quo oporteat nos saluos fieri· Et ideo misteri
um īcarnatōis xp̄i aliqualiter oportuit omni
tēpore esse creditū apud oīs· diuersimode tñ
secundū diuersiatē tēpoꝝ & personarū· Nam
ante statū peccati homo habuit explicitā fideʒ
de christi incarnatōe ſm ꝙ ordinabaẗ ad con
summatōem glorie· nō aūt secūdum ꝙ ordia=
batur ad liberatōem a pctō per passionē & re
surrectionē· quia hō non fuit prescius peccati
futuri· uideẗ tñ incarnatōis xp̄i pscius fuisse·
per hoc ꝙ dixit· ꝓpter hoc relinquet homo pa
trem & matrē· & adherebit uxori sue· ut habe
tur geñ· ii· & hoc ap̄ls ad eph· v· dicit· sacramē
tū magnū esse in xp̄o & ecclia· quod quideʒ sa
cramentū nō est credibile primū hoīem igno=
rasse· Post pctm̄ aūt fuit explicite creditū mi
steriū xp̄i· non solū quantū ad incarnatōem·
sed etiam quantū ad passionē & resurrectōm
q̇bus humanū genus a pctō & morte liberaẗ
Aliter eñ nō prefigurassent christi passionem

quibuſdam ſacrificiis & ante legē & ſub lege·
quoꝝ quideꝫ ſacrificioꝝ ſignatū explicite ma=
iores cognoſcebant·minores aūt ſub uelamīe
illoꝝ ſacrificioꝝ credentes ea diuinitus eſſe di
ſpoſita de xp̄o uēturo quoddāmodo habebāt
fidem uelatā·& ſicut ſupra dictū ē ea que ad=
miſteria chriſti ꝑtinent tanto difficiliꝰ cogno
uerūt quāto ꝓpinquiores chriſto fuerūt· poſt
aūt tempus gratie uelate tā maiores q̄ꝫ mino=
res tenenͬ habere fidem explicitā de miſteriis
chriſti·precipue quantū ad ea que cōmuniter
in eccleſia ſollennizanͬ et publice ꝓponuntur·
ſicut ſunt articuli īcarnatōis de quibus ſupra
dictum eſt·Alias aūt ſubtiles cōſideratōes cir
ca incarnatōis articulos tenenͬ aliqui magis
uel minus explicite credere ſecudū q̄ͦ ꝯuenit
ſtatui & officio vniuſcuiuſqꝫ· Ad ſeptimū
ſcꝫ utrū explicite credere trinitatē ſit de neceſſi
tate ſalutis· dicendū ꝙ miſteriū xp̄i explicite
credi non poteſt ſine fide trinitatis· quia ī mi
ſterio chriſti hoc continenͬ ꝙ filius dei carnem
aſſumpſerit·ꝙ per gratiā ſpiritusſancti mun=
dum renouauerit·& iterū ꝙ de ſpiritusſancto
cōceptꝰ fuerit·Et ideo eo modo quo miſteriū
xp̄i ante chriſtū fuit quidē explicite creditum
a maioribꝰ·implicite aūt & quaſi obumbrate
a minoribus·ita etiā & miſteriū trinitatis·Et
ideo etiā poſt tempus gratie diuulgate tenenͬ
oēs ad explicite credendū miſteriū trinitatis·
& oīs qui renaſcunͬ in xp̄o· adipiſcunͬ hoc
per īuocatōem trinitatis· ſꝫm illud Math·ulͭ·
euntes docete oīs gentes·baptizantes eos in
noīe pr̄is & filii & ſpiritusſancti amē· ¶Ad
octauū ſcꝫ utrū actus fidei ſit meritorius·dicē
dum ꝙ actus noſtri ſunt meritorii inquantū
ꝓcedūt ex libero arbitrio·ſi ſit motum a deo
per gratiā·vnde oīs actus hūanus qui ſubiicinͬ
libero arbitrio ſi ſit relatus in deum poteſt eē
meritorius·ip̄m aūt credere eſt actus ītellectꝰ
aſſencientis ueritati diuine ex imperio uolun
tatis a deo mote ꝑ gratiā·& ſic ſubiacet libero
arbitrio ī ordine ad deū·vnde actus fidei poͭ
eſſe meritoriꝰ· ¶Ad nonū ſcꝫ utrū ratio hu
mana inducta ad ea que ſunt fidei diminuat
meritū·dicendū ꝙ ſicut dictū eſt actus fidei
poteſt eſſe meritorius inquantū ſubiacet uolū
tati nō ſolum quantū ad uſum·ſꝫ etiam quan
tum ad aſſenſuꝫ·Ratio aūt humana inducta
ad ea que ſunt fidei dupliciter poteſt ſe habē
ad uoluntatē credētis·vno quidē modo ſicut
p̄cedens·Puta cum quis aut nō haberet uolū
tatem·aut non haberet ꝓmptam uolūtatē ad
credendū niſi ratio humana induceretͬ·& ſic
ratio hūana īducta diminuit meritū fidei·ſicͭ
etiā ſupra dictū eſt·ꝙ paſſio p̄cedens electōm
in uirtutibus moralibus diminuit laudē uirtu
oſi actus·Sicut eīm homo actus uirtutū mo=
raliū debet exercē ꝓpter iudiciū ratōis· nō tn̄
ꝓpter paſſionē ·ita credere debꝫ homo ea que
ſunt fidei nō ꝓpter ratōem humanā· ſed ꝓpͭ
autoritatē diuinaꝫ·Alio modo ratio humana
poteſt ſe habere ad uoluntatē credentis conſe
quenter·cum eīm homo habet ꝓmptam uolū=
tatem ad credendū diligit ueritatē creditam·
& ſuper ea excogitat & amplectitͬ ſi quas ra=
tiones ad hoc inuenire poteſt·& quantū ad h̄
ratio humana nō excludit meritū fidei·ſed ē
ſignum maioris meriti. ſicut etiā paſſio conſe
quēs in uirtutibus moralibus eſt ſignū ꝓmti
oris uolūtatis·ut ſupra dictū eſt·& hoc ſigni=
ficatur Ioh·iiii·Vbi ſamaritani ad mulierem
ꝑ quā ratio humana ſignatͬ dixerūt·iam nūc
nō ꝓpter tuam loquelā credimus &c̄.

DE ACTV EXTERIORI FIDEI· DISTINCTIO· ·XVI·

DEinde conſiderandū eſt de actu ex
teriori fidei·Et circa hoc uidēda ſūt
duo·Primo utrū cōfeſſio ſit actus
fidei·Secundo utrū cōfeſſio ſit ne=
ceſſaria ad ſalutē· ¶Ad primum dicendū ꝙ
actus exteriores ꝓprie ſunt illius uirtutis ad
quoꝝ fines ſecundū ſuas ſpecies referunͬ·ſicͭ
ieiunare ſꝫm ſuā ſpeciē referͬ ad finē abſtinen
tie que ē cōpeſcere carnē·& ideo eſt actꝰ abſti=
nentie·confeſſio aūt eoꝝ que ſunt fidei ſecū=
dum ſuā ſpeciē ordinatͬ ſicut ad finē ad id q̄ͦ
eſt fidei·ſꝫm illud·ii·ad cor·iiii·Habētes eūdē
ſpiritū fidei ꝓpter quod & loquimur·Exteri
or eīm locutio ordinatͬ ad ſignandū id quod
in corde concipitͬ·vnde ſicut cōceptus interior
eoꝝ que ſunt fidei eſt ꝓprie fidei actus & cau
ſa·etiā & exterior cōfeſſio· ¶Ad ſecundū ſcꝫ
utrū confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutē· di
cēdū ꝙ ea que ſunt neceſſaria ad ſalutē cadūt
ſub p̄ceptis diuine legis·cōfeſſio autē fidei cū
ſit quiddaꝫ affirmatiuū·nō poteſt cadere niſi
ſub p̄cepto affirmatiuo·vn̄ eo modo eſt de ne
ceſſariis ad ſalutē·quō poteſt cadere ſub prece
pto affirmatiuo diuīe leḡ·Precepta aūt affir
matiua·ut ſupra dictuꝫ eſt·non obligant ad
ſemper·& ſi ſemꝑ obligēt obligāt aūt pro loco
& tēpore & ſꝫm alias circūſtantias debitas ſe=
cundū quas oportꝫ actū humanū limitari· ad
hoc ꝙ ſit actus uirtutis·ſic igitͬ confiteri fidē
non ſemꝑ nec in quolibꝫ loco·eſt de neceſſita=
te ſalutis·ſed aliquo loco & tēpore·qn̄ ſcꝫ per
omiſſionē hmōi cōfeſſiōis ſubtraheretͬ honor
debitus deo·uel etiā utilitas ꝓximis impen
denda·puta ſi aliquis interrogatus de fide ta
ceret & ex hoc crederetͬ·uel ꝙ non haberet fi=
dem·uel ꝙ fides non eſſet uera·uel alii ꝑ eius
taciturnitatē auerterenͬ a fide·in hmōi eīm ca
ſibus confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis·

DE HABITV FIDEI· DIS·XVII·

CIrca tertiū principale ſcꝫ de ipſo ha
bitu fidei conſideranda ſunt octo·
Primo quid ſit fides·Secūdo utrū
ſit uirtus·Tertio utrū ſit una uirtꝰ
Quarto utrū ſit homi a deo·Quinto utrū for
ma eiꝰ ſit caritas· Sexto utrū eadem numero
ſit fides formata & informis·Septimo de or=
dine eius ad alias uirtutes quātū ad primita=
tem Octauo de cōparatōe certitudinis eius ad
ċtitudinē uirtutū ītellectualiū ¶·Primo ergo

queritur utrum diffinitio fidei quã poĩt apo
stolus heb·xi·sit cõueniẽs·hec scꝫ·Fides ẽ spe
randarũ substãtia rerum·argumentũ nõ ap=
parentiũ· ❡ Ad hanc questionẽ dicendũ·ꝙ
licet aliqui dicant ꝑdicta apli uerba nõ esse dif
finitõem fidei·quia diffinitõ indicat quid est
esse rei·tñ si aliquis recte consideret oĩa ex qui
bus fides potest diffiniri ĩ pdicta diffinitõe
siue descriptõe tanguntᷣ·licꝫ uerba nõ ordinẽ=
tur sub forma diffinitõis·sicut etiã apd phos
ꝑmissa phofica fõma sillogismoꝝ pricipia tã
guntᷣ·Ad cuius euidentiã cõsiderandũ est ꝙ
cum habitus cognoscantᷣ ꝑ actus et actus per
obiecta·fides cum sit habitus quidã debet dif
finiri ꝑ propriũ actum ĩ cõparatõe ad ꝓpriuꝫ
obiectuꝫ·Actus aũt fidei est credere·qui sicut
supra dictũ est actus est ĩtellectus determĩati
ad unum ex ĩperio uolũtatis·Sic ergo actus
fidei habꝫ ordinẽ ad obiectũ uoluntatis quod
est bonum & finis·et ad obiectũ ĩtellectꝰ qḋ
est uerũ·& quia fides cũ sit uirtus theologica
sicut supra dictũ est·habet idẽ ꝓ obiecto & fi=
ne·necesse est ꝙ obm fidei et finis ꝓportiona
liter sibi correspondeãt·Dictum est aũt supra
ꝙ ueritas prima est obm fidei·ſm ꝙ ipa ẽ nõ
uisa & ea qbus ꝓpter ipsam ĩmberetᷣ·Secũdũ
hoc oportꝫ ꝙ ipsa ueritas prima se habeat ad
actum fidei per modũ finis secundũ ratiõem
rei nõ uise·quod ꝑtinet ad ratõm rei sperate·
ſm illud apli ro·viii·Qḋ ñ uidemꝰ speramꝰ
Veritatẽ eñ uidere est ipaꝫ habere·Non aũt
sperat aliquis id qḋ iam habet·sed spes est de
hoc qḋ non habetᷣ·ut supra dictũ est·Sic igitᷣ
habitudo actus fidei ad finem qui ẽ obiectuꝫ
uoluntatis significatᷣ in hoc ꝙ dr·fides ẽ sub=
stãtia rerũ sperandaꝝ·Substãtia eñ solet dici
prima inchoatõ cuiuslibet rei·& maxime quã
do tota res sequens continetᷣ uirtute ĩ primo
principio·puta si dicamus ꝙ prima principia
indemõstrabilia sunt substãtia sciẽtie·quia scꝫ
primum quod in nobis ẽ de sciẽtia sunt huiꝰ
principia·& in eis uirtute continetᷣ tota sciẽtia
Per hunc ergo modũ dicitᷣ fides esse sba rerũ
sperandarũ·quia scꝫ prima inchoatio rerũ spe
randarũ in nobis ẽ per assensum fidei que uir
tute cõtinet oẽs res sperandas·In hoc eñ spe
ramus beatificari ꝙ uidemꝰ apta uisione ue=
ritatẽ cui ꝑ fidem adheremus·vt patꝫ ꝑ ea que
sup̃ de fide dicta sunt·Habitudo aũt ad actꝰ
fidei ad obm fidei intellectus ſm ꝙ est obie=
ctum fidei designatᷣ in hoc qḋ dicitᷣ·argumẽ=
tum nõ apparentiũ·et sumitᷣ argumẽtum pro
argumẽti effectu·Per argumentũ eñ intelle
ctus ĩducitᷣ ad adherẽdũ alicui uero·vnde ipa
firma adhesio intellectus ad ueritatẽ fidei ñ
apparentẽ uocatᷣ hic argumentũ·vnde alia li=
tera habet cõiunctio·quia scꝫ ꝑ autoritatẽ diui
nam intellectus credẽtis cõuincitᷣ ad assentiẽ=
dum hiis que nõ uidet·Si quis ergo ĩ forma
diffinitõnis hmõi uerba reducere uelit potest
dicere·ꝙ fides ẽ habitus mentis·qua inchoatᷣ
uita eterna ĩ nobis faciens ĩtellectuꝫ assentire
non apparẽtibus·per hoc aũt fides ab omibꝰ
aliis distinguitᷣ que ad intellectũ ꝑtinent·per
hoc eñ ꝙ dicitᷣ·argumẽtũ·distinguitᷣ fides ab
opinione·suspitione·& dubitatõe·ꝑ que non
est prima adhesio intellectꝰ firma ad aliquid
Per hoc aũt ꝙ dicitᷣ·nõ apparẽtiũ distinguitᷣ
fides a scientia & intellectu ꝑ que aliqd fit ap
parens·Per hoc aũt ꝙ dic·substãtia rerũ spe=
randarũ distinguitᷣ uirtus fidei a fide cõmu=
niter sumpta que nõ ordinatᷣ ad beatitudinẽ
speratā·Oĩs aũt alie diffinitões quecũqꝫ de
fide dantᷣ explicatões sunt huius quã apls po
nit·Qꝫ aũt dicit Augꝰ·Fides est uirtꝰ qua cre
duntᷣ que nõ uidentᷣ·& qḋ dicit Damascenꝰ
ꝙ fides ẽ nõ inquisitꝰ cõsensus·Et quod alii
dicunt ꝙ fides ẽ certitudo quedã animi de ab
sentibus supra opinionẽ & infra scientiã·idẽ
est ei qḋ apls dicit·argumẽtũ nõ apparentiũ
Qꝫ uero dyoni·vii·ca·de di·no·dicit·ꝙ fides ẽ
manẽs credentiũ fundamentũ·collocans eos
in ueritate·& ĩ ipsis ueritatem·idem est ei ꝙ
dicitᷣ substãtia rerũ sperãdaꝝ·Ex dictis patet
ꝙ substãtia ñ sumitᷣ hic ꝓprie ſm ꝙ est genꝰ
generalissimũ·sed ſm ꝙ in quolibet genere ĩ=
uenitᷣ similitudo sbe·ꝓut scꝫ primũ ĩ quolibꝫ
genere cõtinens in se alia in uirtute dicitᷣ esse
substãtia illoꝝ·Magis aũt dicitᷣ fides esse sub=
stãtia rerum sperandarũ qꝫ diligendarũ·Licꝫ
caritas sit forma fidei·nõ spes·sicut infra dice
tur·quia dilectio potest esse uisoꝝ & non ui=
sorum·presentiũ & absentiũ·Et iõ res diligen
da non ita ꝓprie adaptatᷣ fidei sicut sperãda·
cum spes sit semꝑ absentiũ & nõ uisoꝝ·Item
licet argumẽtũ ſm ꝙ sumitᷣ ex ꝓpriis rei pri
cipiis faciat rem esse apparẽtẽ·tñ ſm ꝙ sumi=
tur ex auctoritate diuina non facit rem eẽ ap
parentẽ·& sic accipitᷣ ĩ diffinitõe fidei· ❡ Ad
secundũ scꝫ utrũ fides sit uirtus·dicẽdũ ꝙ sic
ex supradictis patet uirtus humana est ꝑ quã
actus humanus redditᷣ bonus·vnde quicũqꝫ
habitus ẽ semꝑ principiũ boni actus·potest di
ci uirtus humana·talis aũt habitꝰ ẽ uirtus for
mata·Cum eñ credere sit actus ĩtellectus as=
sentientis non ex ĩperio uoluntatis·ad hoc ꝙ
iste actus sit ꝑfectus·duo requiruntᷣ·quorum
unũ est ut infallibiliter ĩtellectus tendat ĩ suũ
bonũ quod est uerũ·Aliud est ut ĩ fallibiliter
ordinetᷣ ad ultimũ finem ꝓpter queꝫ assentit
uoluntas uero·& utrũqꝫ inuenitᷣ in actu fidei
formate·Nam ex ratõe ipsius est ꝙ intellectꝰ
semꝑ feratᷣ ĩ uerũ·quia fidei nõ potest subesse
falsum·ut supra dictũ est·Ex caritate aũt que
format fidem habet aĩa ꝙ infallibiliter uolũ=
tas ordinetᷣ ad bonũ finẽ·& ideo fides forma
ta est uirtus·fides aũt informis nõ est uirtꝰ·
quia & si habeat ꝑfectionẽ debitaꝫ actus ĩfor=
mis fidei ex ꝑte intellectus·nõ tñ habet ꝑfecti
onem debitam ex ꝑte uoluntatis·sicut etiã si
temperantia esset in cõcupiscibili·et prudentia
non esset in rationali·tẽperantia nõ esset uir=
tus·ut supra dictũ ẽ·quia ad actũ temperãtie
requiritᷣ & actus ratõis & actus cõcupiscibil·

ſicut ad actum fidei requirit̃ & act⁹ uolunta
tis & actus intellectus· Nota tñ ꝙ fides con
numerat̃ inter gratias gratis datas·i·cor̃·xii·
Et ſimiliter inter fructus· Gala·v· & hic inter
virtutes·ſic dictũ eſt· Sed qdã ponũt ꝙ fides
que cõnumerat̃ inter gratias gratis datas eſt
fides informis·quod nõ eſt cõueniẽter dictuꝫ
quia gratie gratis date que ibi enumerant̃ ñ
ſunt cõmunes omnibus mẽbris eccleſie·vnde
apl's ibi dicit·diuiſiões gratiarũ ſunt· Et iterũ
alii datur hoc·alii illud· Fides aũt informis cõ
munis eſt omnibus mẽbris eccleſie·quia infor
mitas eius nõ eſt de ſubſtãtia eius ſm qd eſt
donũ gratuitũ· Vnde dicendũ ꝙ fides ibi ſu
mitur ꝓ aliqua fidei excellentia ſicut ꝓ cõſtã-
tia fidei·vt dicit gloſa·uel pro ſermone fidei·
Ponit̃ aũt fides iter fructus ſm ꝙ habet aliqꝫ
delectatõm in actu ſuo ratõe certitudinis·vñ
Gal'·v· Cum enumerant̃ fructus· exponit̃ fi-
des id eſt de ĩuiſibilibus certitudo· ¶ Ad ter-
tium ſcꝫ utrũ fides ſit una uirtus·dicendũ ꝙ
fides ſi ſumat̃ ꝓ habitu dupliciter pot̃ cõſide
rari· Vno modo ex parte obiecti· & ſic ẽ una
fides·obiectũ eñ formale fidei eſt ueritas pri
ma·cui inherendo credimus quecũqꝫ ſub fide
continent̃· Alio modo ex parte ſubiecti· & ſic
fides diuerſificat̃ ſm ꝙ eſt diuerſorꝫ· Manife
ſtum eſt aũt ꝙ fides et quilibꝫ alius habit⁹ ex
formali ratõne obiecti habet ſpeciẽ·ſed ex ſub
ſtantia ĩdiuiduat̃· Et ideo ſi fides ſumat̃ ꝑ ha
bitum quo credimus·ſic fides ẽ una ſpecie dif
ferens numero in diuerſis·ſi ũo ſumat̃ pro eo
qd credit̃·ſic etiã eſt una fides·qꝛ idem ẽ quod
ab omibus credit̃·& ſi ſint diuerſa credebilia
que ꝯmuniter oms credũt·tñ omia reducunt̃
ad vnum· ¶ Ad quartum ſcꝫ utrum fides ſit
uirtus infuſa·dicendũ ꝙ ſic·ſicut expreſſe di
cit apl's·eph·ii· Gratia eſtis ſaluati ꝑ fidem·&
hoc nõ ex uobis ne quis glorietur·dei eñ donũ
eſt· Ad cuius euidentiã ſciendũ ꝙ ad fidẽ duo
requirunt̃·quorꝫ vnũ eſt ut hoĩ credibilia pro
ponant̃·quod requirit̃ ad hoc ꝙ homo aliqd
explicite credat· Aliud aũt qd ad fidẽ requirit̃
eſt aſſẽſus credẽtis ad ea que ꝓponunt̃· Quã-
tum igit̃ ad primũ horꝫ neceſſe eſt ꝙ fides ſit
a deo· Ea eñ que ſunt fidei excedunt ratõem
humanã·vnde nõ cadunt in ꝯtemplatõe hoĩs
niſi deo reuelante·ſed quibuſdã quedã reuelã
tur ĩmediate a deo·ſicut ſunt reuelata apl'is et
ꝓphetis·quibuſdã aũt ꝓponunt̃ a deo mittẽ-
te fidei p̃dicatores·ſm illud ro·x· Quõ p̃dica-
bũt niſi mittant̃· Quantũ uero ad ſecũdũ ſcꝫ
ad aſſenſum hoĩs in ea q̃ ſunt fidei poteſt cõſi
derari duplex cauſa· Vna quidẽ exterius ĩdu
cens ſicut miraculũ uiſum· ul' ꝑſuaſio hoĩs ĩ-
ducentis ad fidem quorꝫ neutrũ eſt ſufficiens
cauſa·vidẽtiũ eñ unũ & idem miraculũ & au
dientiũ· Eandẽ p̃dicatõem quidã credũt & q̃-
dam nõ credunt·& ideo oportet ponere aliã
cauſam interiorem q̃ mouet hoĩem interi⁹ ad
aſſentiendũ hiis que ſunt fidei· Hanc aũt cau
ſam pelagiani ponebãt ſolũ liberũ arbitriũ ho
minis·& ꝓpter hoc dicebant ꝙ initiũ fidei eſt
ex nobis·ĩquantũ ſcꝫ ex nobis eſt ꝙ parati ſu
mus ad aſſentiendũ hiis que ſunt fidei·ſed cõ
firmatio eſt a deo ꝑ quẽ nobis ꝓponunt̃ ea ꝑ
que credere debemus· Sed hoc eſt falſum·qa
cũ homo aſſentiẽdo hiis que ſunt fidei eleuet̃
ſupra naturã ſuã oportet ꝙ h' inſit ei ex ſuper
naturali principio interius mouẽte qd ẽ deus·
Et ideo fides quantũ ad aſſenſum qui eſt p̃n
cipalis actus fidei eſt a deo interius mouẽte ꝑ
gratiã· De fide ĩformi etiaꝫ teneas quod ẽ dei
donum et a deo·ſicut dicit quedã gloſa·i·cor̃·
·xiiii· Qꝛ fides que eſt ſine caritate ẽ donũ dei
Cum aũt informitas ſit priuatio·conſiderãdũ
ẽ ꝙ priuatio quãdoqꝫ ꝑtinet ad ratõeꝫ ſpeciei·
quandoqꝫ aũt nõ·ſed ſupuenit rei iam habẽti
ꝓpriam ſpeciẽ·ſicut priuatio debite cõmenſu-
ratõis humorꝫ eſt de ratõne ſpeciei ipſius egri
tudinis·tenebroſitas aũt nõ ẽ de ratõe ſpeciei
ipſius dyaphani·ſed ſupuenit·quia igit̃ cum
aſſignat̃ cauſa alicuius rei intelligitur aſſigna
ri cauſa eius ſm ꝙ in ꝓpria ſpecie exiſtit·ideo
qd nõ eſt cauſa priuatõis nõ poteſt dici cauſa
illius rei ad quã ꝑtinet priuatio·ſicut exiſtens
de ratõe ſpeciei ipſius· Non eñ poteſt dici cã
egritudinis quod nõ eſt cauſa diſtemperãtie
humorꝫ·poteſt tñ dici aliquid cauſa dyaphani
q̃ꝫuis non ẽ cauſa obſcuritatis que ñ eſt de ra
tione ſpeciei ipſius dyaphani· Informitas aũt
fidei nõ ꝑtinet ad ratõem ſpeciei ipſius fidei·
cum fides dicat̃ informis ꝓpter defectum cu
iuſdam exterioris forme·ſicut dictũ eſt· Et iõ
illud eſt cauſa fidei ĩformis quod eſt cauſa fi
dei ſimpliciter dicte·hoc aũt eſt deus·ut dictũ
eſt·vnde relinquit̃ ꝙ fides informis ſit donũ
dei·que & ſi nõ ſit ꝑfecta ſimpliciter ꝑfectiõe
uirtutis·eſt tñ ꝑfecta quadã ꝑfectiõe que ſuf
ficit ad fidei ratõem·deformitas aũt actus ui
tioſi eſt de ratõe ſpeciei ipſius actus·ſm ꝙ eſt
actus moralis·ut ſupra dictũ ẽ·dicit̃ eñ actus
deformis ꝑ priuatõem forme intrinſece·que ẽ
debita cõmenſuratio circũſtantiarũ actus· Et
iõ ñ poteſt dici cauſa actus deformis deus qui
nõ eſt cauſa deformitatis· Licet ſit cauſa act⁹
inquantũ eſt actus· Vel dicendũ ꝙ ĩformitas
non ſolũ ĩportat priuatõem debite forme·ſed
etiã contrariã diſpoſitõm·unde deformitas ſe
habet ad actũ ſicut falſitas ad fidem· & ideo
ſicut actus deformis nõ eſt a deo·ita nec aliq̃
fides falſa·& ſicut fides informis eſt a deo·ita
etiã act⁹ qui ſunt boni ex genere·q̃ꝫuis ñ ſint
caritate formati·ſicut plerumqꝫ ĩ peccatoribus
cõtingit· ¶ Ad quintũ ſcꝫ utrũ forma fidei
ſit caritas·dicendũ ꝙ ſicut ex ſuperioribus pꝫ
actus uolũtarii ſpeciẽ recipiũt a fine qui eſt uo
luntatis obiectũ·id aũt a quo aliquid ſpecieꝫ
ſortitur ſe habet ad modũ forme in rebus na
turalibus· Et ideo cuiuſlibꝫ actus uoluntarii
forma quoddãmodo eſt finis ad quẽ ordinat̃·
tum quia ex ipſo recipit ſpeciẽ·tum etiã·quia
modus actionis oportet ꝙ reſpondeat·ꝓpor-
tionaliter fini· Manifeſtũ eſt aũt ex predictis

ꝙ actus fidei ordinatur ad obiectum uolun= tatis quod est bonum sicut ad finem ·hoc aūt bonum quod ē finis fidei scilicz bonū diuinū est ꝓprium obiectū caritatis· Et iō caritas di= citur forma fidei inquantū per caritatē actus fidei perficiť & formať· ¶ Ad sextū scz utrū eadem sit fides formata & informis·diceddū ꝙ circa hoc diuerse fuerunt opiniones·quidā em̄ dixerūt ꝙ alius est habitus fidei formate· & alius fidei informis·sed aduenięte fide for mata·tollitur fides informis·& similiter ī ho mine post fidem formatā peccante mortaliter succedit alius habitus fidei informis a deo in= fusus·Sed hoc non uideť esse ꝯueniēs ꝙ igiť adueniēs homi aliquod dei donum excludat neqz etiam ꝙ aliquod dei donū homī infun= datur ꝓpter pctm̄ mortale· Et iō alii dixerūt ꝙ sunt quidā diuersi habitus fidei formate et informis·sed tn̄ aduenięte fide formata· non tollitur habitus fidei informis·sed simul ma= net in eo cum habitu fidei formate·Sed h̄ etiā uideť inconueniēs·ꝙ habitus fidei informis ī habente fidē formatā remaneat ociosus· Et iō aliter dicendū est·ꝙ idem ē habitus fidei for= mate & informis·Cuius ratio est·quia habit⁹ diuersificať ꝫm id quod ꝑ se ad habitū ptinz· Cū aūt fides sit ꝑfectio ītellectus illud ꝑ se ad fidem ptinet quod ptinet ad intellectū·quod aūt ptinet ad uoluntatē non ꝑ se ptinet ad fi dem·ita ꝙ ꝑ hoc diuersificari possit habitus fi dei·Distinctio aūt fidei formate & īformis ē secundū id quod ptinet ad uoluntatē·id est se cundū caritatē·non aūt ꝫm id quod ptinet ad intellectū·Vnde fides formata & informis n̄ sunt diuersi habitus· ¶ Ad septimum scz de ordine fidei ad alias uirtutes·dicēdū ꝙ aliqd potest esse prius altero dupliciť·vno modo per se·alio modo ꝑ accidēs·Per se quidē inter oēs uirtutes prima est fides·Cum em̄ ī agibilibus finis sit principiū·ut supra dictum ē· necesse est uirtutes theologicas quarū obiectū est ulti mus finis esse priores ceteris uirtutibus· Ipse aūt finis ultimus oportet ꝙ prius sit ī intelle ctu q̄z in uolūtate· quia uoluntas nō fertur ī aliquid nisi ꝓut est ī intellectu apprehensum Vnde cum ultimus finis sit quidem ī uolun tate ꝑ spem & caritatē·in ītellectu aūt ꝑ fidē· necesse ē ꝙ fides sit prima īter om̄s uirtutes· quia naturalis cognitio n̄ potest attingere ad deum secundū ꝙ est ob̄m beatitudinis·prout tendit ī ip̄m spes et caritas·Sed ꝑ accidēs poť aliqua uirt⁹ esse prior fide·causa em̄ ꝑ accidēs est ꝑ accidēs prior·remouere aūt ꝓhibens pti net ad causam ꝑ accidens·ut patet per ph̄m·ī ·viii·phisicoꝝ·& secundū hoc alique uirtutes possunt dici per accidens priores fide·inquan tum remouēt impedimentū credēdi·sicut for titudo remouet inordinatū timorem īpedien tem fidem·humilitas aūt supbiā ꝑ quā intelle ctus recusat se submittē ueritatati fidei·& idē potest dici de aliquibus aliis uirtutibus·q̄zuis non sint uere uirtutes nisi p̄supposita fide· ut pz ꝑ Aug·ī libro ꝯtra iulianū· ¶ Ad octauū scz utrū fides sit certior scientia & aliis uirtu= tibus intellectualibus·dicendū ꝙ uirtutū ītel= lectualiū due sunt circa cōtingentia·scz prudē tia & ars quibus p̄ferť fides in certitudine ra= tione sue materie·quia ē de eternis que nō cō tingāt aliter se habere·Tres ať relique intelle= ctuales uirtutes·scz sapiētia scientia & intelle ctus sunt de necessariis·ut sup̄ dictū est·Sed sciendū est ꝙ sapiētia & scientia & intellectus dupliciter dicunť·Vno modo ꝫm ꝙ ponunť uirtutes intellectuales·a ph̄o ī·vi·ethico·Alio modo ꝫm ꝙ ponunť dona spiritussancti·Pri mo igiť mō dicendū est ꝙ certitudo poť ꝯside rari dupl'r· Vno mō ex causa certitudinis· et sic diciť esse certius illud quod habet certiorē causam· & hoc modo fides ē certior tribus p̄= dictis·quia fides īnitiť ueritati diuine· Tria aūt p̄dicta īnitunť ratōi humane·Alio modo potest ꝯsiderari certitudo ex pte subiecti·& sic diciť esse certius quod plenius consequiť intel lectus hoīs·& per hunc modū quia ea que sūt fidei sunt supra intellectū hoīs·non aūt ea q̄ subsunt trib⁹ p̄dictis·ideo ex hac parte fides est minus certa·Sed quia vnūquodqz iudica tur simpliciť quidē secundū suā causam·secū= dū aūt dispositōz que ē ex parte subiecti iudi cať secundū quid·Inde est ꝙ fides simpliciter certior ē·sed alia sūt certiora·ꝫm qd·s·quo ad nos·Similiter etsi accipianť tria p̄dicta ꝫm ꝙ sunt dona p̄sentis uite comparanť ad fidem sicut ad principiū quod presupponūt·vnde se cundum hoc fides est eis certior·

DE SVBIECTO FIDEI· DIS·XVIII·

Circa quartuz principale scz de subie= cto fidei considerāda sunt sex·Pri mo utrū fides sit ī intellectu sicut ī subiecto· Secundo utrū sit in ītelle ctu speculatiuo uel practico·Tertio utrū an= gelus uel homo in prima sui cōditōe habuerit fidem·Quarto utrū demones habeant fidez· Quinto utrū heretici errantes ī uno articulo fidei habeāt fidē de aliis articulis·Sexto utrū habentiū fidē alius alio maiorem fidē habeat ¶ Ad primū scz utrū fides sit ī intellectu sic in s̄bo·Dicunt aliqui ꝙ fides nō tm̄ est in ītel lectu sicut in subiecto· nec tm̄ in affectu·sed in utroqz·Quod bene potest ītelligi· credē em̄ est uoluntarie assentire prime ueritati nondū uise·vnde Bern̄·v·de cōsideratōe ca·vi·Fides est uoluntaria quedā & certa p̄libatio·nondū ꝓpalate ueritatis·Quod iō dictū est·qr actus credendi & ab intellectu eliciť·& a uoluntate imperať·Si ergo notitia dei cōprehendať nō tm̄ habitu quo determinať ītellectus ad actū credendi eliciendū·s; etiam habitu quo deter= minať uoluntas ad actū credendi īparandum· sic fides est ī intellectu & uoluntate· sicut in subiecto·Quod certū ē de fide formata·quia caritas per quā determinať uolūtas ad impe randū actum credēdi formatū· in uoluntate est sicut in subiecto·& etiam ꝫm multos uerū

eſt de fide informi· Dicūt em̄ multi ꝙ ad hoc ꝙ intellectus eliciat actū fidei informem· nō tantum requirit̃ habitus exiſtens in ipſo ipm̄ determinans ad actum credendi eliciēdū· ſed etiam aliquis habitus infoꝛmis in uoluntate ipſam determinās ad p̄dictū actum īpandū· Quāuis aūt ad actū credendi p̄exigat̃ uolūtatis actus· non tamē eſt de eſſentia illius habitus quo determīat̃ intellect⁹ ad eliciēdū actū credendi· Et ideo cū habituſ fidei ꝓpꝛie loquēdo ſit ille quo determīatur potētia ad eliciendum credēdi actum· & ille habit⁹ ſit tantū in intellectu ſicut in ſubiecto· ideo melius uidet̃ concedendū ꝙ fides ſit tātū in ītellectu ſicut in ſubiecto· inquātū tamē eſt mobilis a uoluntate· q̄ȝ ꝙ ſit in ītellectu & uoluntate ſicut in ſubiecto· ¶ Ad ſecūdū ſcȝ utrū ſit in ītellectu ſpeculatiuo uel pꝛactico· dicūt aliqui ꝙ fides eſt in intellectu pꝛactico· ſub pꝛaxi conp̄hēdēdo dilectionē· Sicut enī ſcientia nō iudicatur ſpeculatiua uel pꝛactica pꝛīcipaliter ex pte obiecti· ſed ex parte ꝓximi finis· q̄ꝓpter ph̄us· ſecundo methaphiſice· ſpeculatiuam diſtīguit a pꝛactica penes finē dicens· ꝙ theoꝛice finis ē ueritas· & pꝛactice opus· ita habitus ītellctualis non debet iudicari ſpeculatiu⁹ uel p̄cticus principaliter ex ſui cōparatiōe ad obiectum· ſꝫ ex cōparatōe actus ſui ad finem ꝓximum· n̄ accedentalē quē cōſtituit intentio ꝯſiderātis· ſed eſſentialē quē pꝛincipalius reſpicit habituſ quantū eſt ex parte ſua· Quāuis aūt obiectuȝ fidei ſit uerū ſub ratōe qua uerū eſt· tam̄ finis proximus eſt dilectio ueritatis illius· Aſſentimus em̄ prime ueritati credēdo ut ipſaȝ modo debito diligamus· & ideo habitus fidei principalius pꝛacticus eſt q̄ȝ ſpeculatiuus· ſed habitus practicus eſt ī intellectu pꝛactico ſicut in ſubiecto· ¶ Preterea cū ille habitus ſit ī intellectu inquātū eſt mobilis a uolūtate nō tātuȝ iudicatur actus credendi pꝛacticus ex ſui cōparatione ad motū uolūtatis ad quē diſponit ſeu inclinat· ſed etiā ad actū uoluntatis a quo īperat̃· & ita aliq̄ȝ habet rationē pꝛaxis ex pte pꝛincipii· quāuis pꝛīcipalius eā habeat ex parte pꝛoximi finis· Alii aūt dicūt ꝙ fides pꝛincipalius eſt in ītellectu ſpeculatiuo· quia nō ita debet iudicari habitus practicus ꝑ ſui cōpationem ab pꝛīcipiū īperās actum· nec ꝑ cōparationem actus ſui ad finē ꝓximū· ſicut ex ſui cōpatiōe ad foꝛmale obiectū· Quod ſic patet· habitus enī conſtituit̃ in ſpecie ex ſui cōpatione ad foꝛmalem rationē ſui obiecti· ꝑ illud aūt ꝑ quod habitus cōſtituitur in ſpecie conuenit ei eſſe ſpeciem habitus ſpeculatiui uel pꝛactici Obiectū autē fidei ē uerū ſub ratione q̄ uerū non uiſum in quo ſolo intellectus poteſt beatificari· hoc aūt obiectū eſt ſpeculabile nō opabile· non enim depēdet ex aliqua noſtra actione· ergo fides principaliter eſt habitus ſpeculatiuus· & ex cōſequēti ſequitur ꝙ ſit tanquā in ſubiecto in intellectu ſpeculatiuo· ¶ Ad tertium ſcȝ utrū angelus ante confirmationē & homo ante lapſum fidem habuerūt· dicūt quidam ꝙ non· ꝓpter manifeſtā contēplatōm q̄ tunc erat de rebus diuinis· ſed cū fides ſit argumentū non apparētiū ſecūdū apl̄m· & ꝑ fidem credant̃ ea q̄ non uident̃· ut aug⁹ dicit· illa ſola manifectatio excludit fidei rationē ꝑ quā credit̃ apparens uel uiſum id de quo p̄ncipaliter eſt fides· principale aūt ob̄m fidei eſt ueritas prima· cuius uiſio bonos facit & fidei ſuccedit· Cum igit̃ angelus ante confirmatōȝ & homo ante pct̄m non habuerit illā beatitudinē qua deus ꝑ eſſentiā uidet̃· manifeſtuȝ eſt ꝙ non habuit ſic manifeſtā cognitōem ꝙ excluderet̃ ratio fidei· Vnde ꝙ nō habuerit fidē hoc eſſe nō potuit· ſi ꝙ penitus erat ei ignotū illud de quo eſt fides· & ſi homo & angel⁹ fuerunt creati ī puris naturalibuſ· ut quidam dicunt· foꝛte poſſet teneri ꝙ fides non fuit ī angelo ante cōfirmatōem nec in homīe ante peccatum· Cognitio em̄ fidei eſt ſupꝛa naturaleȝ cognitōem de deo· nō ſolū hoīs· ſed etiā angeli· ſed quia homo & angelus creati ſunt cū dono gratie· ideo neceſſe eſt dicere ꝙ ꝑ gratiā acceptam et nūdū cōfirmatā uel conſummataȝ fuerit in eis inchoatio quedā ſperate beatitudinis· que quidē inchoat̃ in uoluntate ꝑ ſpem et caritatem· ſed ī intellectu ꝑ fidem· ut ſupꝛa dictum eſt· Et ideo neceſſe eſt dicere ꝙ angelus ante confirmatōm habuerat fidē· & ſimiliter homo ante peccatū· Sed tn̄ conſiderandū eſt ꝙ ī obiecto fidei eſt aliquid quaſi foꝛmale· ſcȝ ueritas prima ſuꝑ omnē naturalē cognitōem creature exiſtēs· Eſt etiā aliq̄d materiale ſcꝫ id cui aſſentimuſ inherēdo prime ueritati· Quātum ergo ad primū hoꝝ cōmuniter fides eſt ī omnibus habētibus cognitōm de deo· futura beatitudine nundum adepta inherēdo prime ueritati· Sed quātū ad ea que materialiter credenda ꝓponunt̃ quedaȝ ſunt credita ab uno que ſunt manifeſte ſcita ab alio· etiā ī ſtatu p̄ſenti· ut ſupra dictū eſt· Et ſm̄ hoc etiā poteſt dici ꝙ angelus ante confirmatōem· & homo ante pct̄m quidem de diuinis miſteriis manifeſta cognitōe cognouerūt que nūc nō poſſumus cognoſcere niſi credēdo· ¶ Ad quartuȝ ſcȝ utrū demones habeāt fidem· dicendū ꝙ fides tripliciter poteſt accipi· Vno modo pro quadā credulitate extoꝛta ꝑ euidentiā ſignoꝝ teſtificantiū illam ueritateȝ quā credit ſancta eccleſia· Alio modo ꝓ habitu īfuſo determinante intellectuȝ ad actum credēdi non foꝛmatū· Tertio modo ꝓ fide foꝛmata· Primo modo ī intellectu dyaboli eſt fides· talia em̄ ſigna uident teſtificantia ueritateȝ quā credit ſancta eccleſia· ꝙ uelint nolint intellectus eoꝝ credit eſſe uerū quod eccleſia credit· illam tn̄ ueritatem nō uident· & ſic intelligit̃ illud uerbum· Iaco· ii· Demones credunt & cōtremiſcunt· & gloſa ſuꝑ illud ro· i· ex fide in fidem· que dicit̃ de fide infoꝛmi quod eſt demonū & nomine deus chꝛiſtianoꝝ· Secundo modo & tertio loquendo de fide dico ꝙ ī intellectu dyaboli nō

est fides· Sic em̄ loquendo de fide non habu
erunt fidem ante lapsum· quia nō īfunditur
sine gratia quā illi nunquā hubuerīt· nec post
lapsum eis infusa est· quia digni non sunt·

¶ Ad quintū scꝫ utrū sit fides in hereticis er
rantibus in uno articulo fidei &c̄· dicendū ꝙ
hereticus qui discredit unū articulum fidei n̄
habꝫ habitū fidei neqꝫ formate neqꝫ informis
Cuius ratio est· quia species cuiuslibet habitꝰ
rerum dependet ex formali ratione obiecti· q̄
sublata species habitus remanere non potest
Formate aūt obm̄ fidei est ueritas prima secū
dum ꝙ manifestatr̄ in scripturis sacris & do-
ctrina ecclesie· Vnde quicūqꝫ non inheret sic̄
infallibili & diuine regule doctrine ecclesie· q̄
ꝓcedit ex ueritate prima in scripr̄is sacris ma
nifestata· ille non habet habitū fidei· sꝫ ea que
sunt fidei alio mō tenet q̄ꝫ per fidem· sicut si
aliquis tenet mēte aliq̄ꝫ cōclusionē nō cogno-
scens mediū illius ꝯclusionis· manifestū est ꝙ
nō habet eius scientiā· sꝫ opinionē solum· Ma
nifestū est aūt ꝙ ille qui inherꝫ doctrine eccle
sie tanq̄ꝫ infallibili regule· omibus assentit q̄
ecclesia docet· alioquin si de hiis que eccl'ia do
cet que uult tenet et que uult non tenet· nō iā
inheret ecclesie doctrine sicut infallibili regu-
le· sed ꝓprie uoluntati· & sic manifestuꝫ est ꝙ
hereticus qui ꝑtinaciter discredit vnū articu-
lum fidei non ē paratus sequi in omnibus do
ctrinam ecclesie· si em̄ non ꝑtinaciter iam nō
est hereticꝰ· sꝫ solum errans· Vnde manifestū
est ꝙ talis hereticus qui discredit circa vnū ar
ticulum· fidem nō habet de aliis articulis· sed
opinionē quandā· s̄m ꝓpriam uoluntatem··

¶ Ad sextū scꝫ utrū habentiū fidē alius alio
maiorem fidem habeat id est utrū fides possit
esse maior in unō q̄ꝫ in alio· dicenduꝫ ꝙ qua
litas habitus ex duobus attendi potest· Vno
modo ex obiecto· Alio modo s̄m ꝑticipatōem
subiecti· Obiectū aūt fidei potest ꝯsiderari du
pliciter· Vno modo s̄m formalē ratōem· Alio
modo s̄m ea que materialiter credēda ꝓponū
tur· Formale autē obm̄ fidei est unū· bonū &
simplex· scꝫ ueritas prima· ut supra dictum ē·
Vnde ex hac parte fides non diuersificatr̄ in
credentibus· sed est una spes in omibus· ut su
pra dictū est· sed ea que materialiter credēda
ꝓponuntr̄ sunt plura· & possunt accipi uel ma
gis uel minus explicite· & s̄m hoc potest unꝰ
homo plura explicite credere q̄ꝫ alius· & sic in
uno potest eē maior fides s̄m maiorē fidei ex
plicatōem· Si uero considerer̄ fides secunduꝫ
participatōem subiecti· hoc contingit duplicit̄
Nam actus fidei procedit ex intellectu· & ex
uoluntate· ut supra dictū est· Potest igitur fi
des in aliquo dici maior· vno modo ex parte
intellectus propter maiorem certitudinē & fir
mitatem· Alio modo ex parte uoluntatis pro
pter maiorem ꝓmptitudineꝫ seu deuotionem
uel confidentiam·

DE EFFECTV FIDEI· DISTINCTIO· ·XIX·

Circa quintū principale scꝫ de effectu
fidei considerandū est ꝙ fides mul
tos effectus habet ī aīa· ¶ Primo
nanqꝫ fides viuificat· omis em̄ aīa
sine fide mortua est· sed infusa ei fide infun-
ditur ei uita· Abac̄· ii· Qui incredulus est nō
est aīa eius recta cum eo· iustus aūt ex fide vi
uit· Ioh̄· iii· Qui incredulus ē nō habet uitam
in se· ma· zc̄· Ioh̄· xi· Qui credit in me etiam si
mortuus fuerit uiuet· Item in uita beati Silue
stri cū ꝯstantinus esset factus christianus· ad-
huc helena nūdum xp̄iana· sed a iudeis circū-
uenta reprobaret· congregati sunt sapientis-
simi iudeorū et sc̄tūs Siluester cum pluribus
episcopis catholicis· qui cū eligissent duos sa-
pientissimos paganos iudices & ph̄os· greco
nē· & zenobolū· & iudices inter eos iudeos plu
rimos· Cum beatus Siluester ratōibus confu
tasset eos· unus īter eos opposuit de h̄ ꝙ chri-
stiani adorabant crucifixuꝫ dicens· ꝙ sciebat
unum nomē dei cuius uim nō poterant ipsa
saxa ferre· qui etiā dixit ꝙ adduceretr̄ ei taurꝰ
ferocissimus qui uirtutē illius noīs non possꝫ
sustinere· quo facto· cū in aure eius nescio qō
nomen murmuraret· mortuus est statim tau-
rus· Qō cum oēs mirarentr̄ ait Siluester· ꝙ n̄
erat magnū occidere cum hoc possent aranee·
& fere modicū ueneni· & ꝙ illud quod dixe
rat non erat nomē dei cuius erat viuificare· sꝫ
demonis cuius erat occidere· Sꝫ si uirtute illiꝰ
nomīs taurū uiuere faceret· tunc esset nomen
dei· Cum aūt iudices urgerēt iudeū ut thaurū
suscitaret· & ipse reuiueret· dicens se hoc non
posse· siluester īuocato crucifixi nomīe· xp̄ia-
nis separatim orantibus p̄cepit tauro in noīe
dicto ut surgeret & in pace abiret· Qui statim
hoc fecit· Iudei aūt hoc uiso sicut dixerant ba
ptizati sunt cum helena· & conuersi sunt una
die plusq̄ꝫ tria milia cum helene familia tota·
Item refert ioh̄es belet in summa sua· & qui-
dam etiā alius doctor se legisse meminerat ꝙ
beatus Petrꝰ ad p̄dicandū theutonicis misit
tres discipulos suos Eucharium scꝫ Valerium
& Maternū· Cum aūt trāsirent alpes· altero
eoꝝ ibi mortuo· alii ad beatū Petrū redierūt·
dicentes quod acciderat· qui tradidit eis bacu
lum suum dicens· ꝙ in uirtute fidei eū huma
tum tangerent· p̄cipientes ut surgeret· & irēt
quo missi erant· qui hoc fecerunt post quadra
ginta dies postq̄ꝫ mortuꝰ fuerat ad sepulcruꝫ
eius uenientes· Qui surrexit· et cū eis iuit· Qui
postea successiue dicuntr̄ fuisse episcopi in colo
nia ciuitate· que tunc agripina dicebatur·

¶ Secundo fides menteꝫ illuminat· Est em̄
quoddam lumen spirituale manuducens ani
mā ad assentiendū hiis que prima ueritas sibi
dictat esse credēda· ysa· vii· s̄m litterā· Si non
credideritis· n̄ ītelligetis· & Math̄· ix· dixit do
minus cecis· Creditis ꝙ hoc facē uobis possuꝫ
& tetigit oculos eoꝝ dicens· secundū fideꝫ ue
stram fiat uobis· & aperti sunt oculi eoꝝ· Au
gustinus· quid est fides nisi credere quod nō

vides·credimus ut cognoscamus &c̃·Item in
hystoria francoꝝ libro·ii·& caplo·ii·legit̃· de
persecutõne vuandaloꝝ ꝙ cũ facti arriani ua
stãtes galliã & hyspaniã·& aliquos episcopos
secum captos ducerẽt ꝑ eos dñs mlta faciebat
miracula·cecos illuminãdo &c̃· Quidam aũt
episcopus cerula nomĩe episcopus arrianus he
reticus hoc audiens & vidẽs·cõfundebat̃ ra=
tionibus & disputatioĩbus catholicoꝝ· & ma
xime fama miraculoꝝ qui dedit cuidã sue se=
cte quinquaginta aureos eo pacto ut cecum se
fingeret & ab eo illuminatũ·cũ autẽ transiret
dñs cerula cũ exercitu vuandaloꝝ ĩ episcopis
captiuis catholicis clamauit dictus homo·au
di me beatissime cerula & respice cecitatẽ meã·
& experiar uirtutẽ tuaꝫ·qui reddis cecis uisũ
surdis auditũ·leprosos em̃ mundas·mortuos
suscitas· tunc cerula trahens eũ ad partẽ ait·
tangens eius oculos secundũ fidẽ nostram q̃
recte credimus in deũ aperiant̃ oculi tui & ui=
deas·quo dicto ĩceperũt ocli miseri hoĩs ĩflari
& tantus dolor eum arripuit ut uix posset di
gitis suis eos cõprimere quin creparent̃·& ꝑ
dolore eiulans omĩbus dolũ detexit·& clama
bat ꝓiiciens aureos·Ecce aurũ tuũ redde mihi
uisum meũ·tunc bono usus cõsilio clamãs &
eiulans ꝓiecit se ad pedes episcopoꝝ catholico
rum abnegans arrianã ꝑfidiam & ꝓfitens fi
dem catholicã·tunc beato eugelio ep̃o crucem
super eius oculos ĩprimente sanitatẽ & uisuꝫ
recepit·Videns honoricus rex vuandaloꝝ se=
ctam suã confundi & fidem exaltari·sanctos
diuersis suppliciis lacerauit·quo facto sol ob=
scuratus est· & dictus honoricus a dyabolo
arreptus ꝓpriis dentibus se lacerauit·& indi
gnam uitã hoc digno cruciatu finiuit· ¶ Itẽ
ĩ gestis angloꝝ Beda primo libro·xviii· caplo
Cum missus fuisset beatus Germanus episco
pus antisiodo·& beatus Lupus trecẽsis a cõci
lio episcopoꝝ gallie cõtra pelagianã heresim ĩ
britãniam·& heretici cõuenissent ornati uesti
bus in uerbis corã principibus clero & pplo·
nec possent cõuinci uerbis·ait beatus Germa=
nus·veniamꝰ ad ultimũ ad argumẽta fidei·
adducat̃ aliquis infirmus quacũqꝫ egritudine
& notus·Annuentibus iudicibus adductus ẽ
cecus notus de gente eoꝝ·cuius cũ ocul' nihil
ꝓficerent heretici·beatus Germanus arripiẽs
reliquias sanctoꝝ martyrũ quas ad collũ suũ
portabat eis tetigit oculos dicti ceci·ĩ fide ipo=
rum martyrũ quã p̃dicabat·p̃cipiẽs ut uidẽt·
qui statim uidit·& ꝑ hoc & per alia miracula
plura que sancti fecerũt ibi·heretici sunt cõfu
tati·& infideles illumĩati·· ¶ Item in secũdo
libro caplo·ii· legit̃ idem fecisse beatꝰ Augꝰ·
ep̃us angloꝝ missus a beato Greg·papa· pro
anglicis cõuertendis·quibus ꝓ magna parte
cõuersis· erat scisma inter eum & socios suos
contra episcopos britones·qui dissentiebãt ab
ecclesia romana·alio tẽpore pascha celebrãtes
& celebrari illud docẽtes· & ĩ aliis ritibus suis
mltis·Cum aũt diu disceptassent uerbis corã
regibus & aliis·& heretici illi uerbis abunda=
rent·beatus Augustinus petiuisset adduci in=
firmos ut fides uera ꝓbaret̃·& ep̃i scismatici
cecum adductũ non possent illumĩare ipse fi=
dei inuocatiõe eum statim illumĩauit & corda
multoꝝ·Cum quidã hereticus fuisset cõbustꝰ
& quidã eoꝝ credens cineres eius ꝓ reliquiis
collegisset·Cum quidã aliquantulũ patiens ĩ
oculis de cõsilio dicti credentis qui ei sanitatẽ
ꝓmittebat de dicto puluere in suis oculis po=
suisset statim omnĩo excecatꝰ est· ¶ Itẽ ad hoc
facit exemplũ beati Diony·quod habet̃ in hy
storia scolastica·Cum beatus Paulus p̃dicaret
apud athenas·dixit ei dyonisius·uidẽs cecum
a natiuitate trãseũtem· ꝙ si illum illuminarꝫ
sine magicis uerbis·uirtute fidei sue crederet
ei·cui Paulus dixit ꝙ ipsemet dicẽt uerba hec
In nomĩe ihesu xp̃i ꝯcepti·nati ex Maria uir
gine·crucifixi·mortui·qui resurrexit·& ascen
dit in celũ p̃cipio tibi cece ut uideas·Que cum
diceret Dyonisiꝰ·illuminatus est ĩ corpore·&
Dyoni·in mente credẽdo· ¶ Tertõ fides edi
ficat·est em̃ spiritual' edificii & omniũ bono
rum primariũ fundamentũ·heb·xi·Fides est
sperãdarũ substãtia rerũ id est substratũ ĩmo=
bile fundamentũ·Omĩs homo sine fide quã=
tacũqꝫ opera faciat uel tormenta sustineat nõ
cõstruit sed destruit·non edificat spiritualẽ fa
bricam sed ruinã·sicut dicit̃ Math·vii·de illo
qui edificat sup harenã·& de uiro sapiẽte qui
edificat sup petram. Hoc fundamẽtũ colloca=
uit xp̃s Math·xvi·quãdo dixit petro·sup hãc
petram edificabo ecclesiam meam Ecclesi·xl·
iniquitas delebitur· fides in eternum stabit·
Heb·vi·fundamẽtũ fidei stat·Hoc fundamẽ=
tum collocauerat apl's·i·coꝝ·iii·Fundamentũ
aliud nemo potest ponẽ &c̃· Sup hoc fidei fũ
damentũ uideat unusquisqꝫ qualiter supedifi
cet·Nam alii edificãt lignũ·fenũ·& stipulam
alii aũt aurũ argentũ & lapides p̃ciosos·nota
bene & expone·Et aduerte ꝙ sicut posito fun
damento excitat̃ & animat̃ homo ad supedifi
candũ·alioquin supuacuũ ẽ fundamentũ· sic
fidei fundamẽto stabiliter collocato excitat̃ hõ
fidelis ad uiriliter operandũ·Gal'·v·In christo
ihesu neqꝫ circũcisio aliquid ualet·neqꝫ p̃puti=
um·sed fides q̃ per dilectõm operat̃· Iaco·iii·
Fides si nõ habeat opera mortua est in semet
ipsa·Ibidem·Sicut corpus sine aĩa mortuũ est
sic fides sine operibus mortua est· ¶ Quarto
fides deo gratificat·qꝫ sicut dicit̃ heb·ii·Sine
fide ĩpossibile est placẽ deo·Et ĩfra· Fide abel
plurimã hostiã obtulit deo·Scriptũ ẽ aũt geñ·
·iiii·Respexit dñs ad abel & ad munera eius·
ad chaym uero & ad munera eius nõ respexit
Item ecci·i·Beneplacitũ est deo fides & man=
suetudo·Nec mirũ si fides reddit aĩam gratã
deo puritatis actori·qꝫ uidelicet fides purifi=
cat sicut ait beatus petrus actuũ·xv·Fide pu=
rificans corda·& Iere·v·Circuite uias iherusa
lem·Et sequit̃·Si ĩueneritis querentẽ fidẽ ꝓ=
pitiꝰ ero ei·ꝓuer·xv· Per misericordiã & fidẽ

purgantur peccata·De hoc exemplũ habetur Ione·iii·viri niniuite crediderũt & misericordiam obtinuerũt Actuũ·x·Omnes ꝓphete testimoniũ ꝑhibent remissionē peccatoꝝ accipe hiis qui credunt·Math·ix·dicitᷣ de paraliticũ portantibus·Vt uidit ihs fidē eoꝝ ait paralitico·Dimittunᷣ tibi pctã tua·glo·Eecce quãtũ ualet apud deũ fides ꝓpria apud quē tantu3 ualuit aliena·Adeo etiam fides gratificat ꝙ filios dei facit·Ioh·i·dedit eis potestatē filios dei fieri &c̄·Fides etiã copulat aĩam deo·& facit karissimam eius sponsam· q2 fides est uirtus qua aĩa subarratᷣ christo·Vnde dixit beata agnes· anulo fidei sue subarrauit me &c̄·Osee·ii·sponsabo te mihi ĩ fide·Considera quõo synagogam quã despõderat sibi dñs q̃3diu deo credidit fidē eius seruauit sup oms natiões de mũdo multipliciter exaltauit·Quod patuit in terra quã eis dedit & lege & regno·templo et uictoriis· & miraculis· signis & ꝓphetiis·& cultu·& beneficiis·Postq̃3 aũt xpm negauerũt & fidem abiecerũt nulla gens magis fuit uilificata & depressa·& abiecta oppressionib⁹ tyrannoꝝ·latronũ·siccarioꝝ·scismatib⁹· depopulationibus mutuis·dissensioibus·& obsidionibus·pestibus·cladibus·gladio·fame·captiuitate·incendio & strage·seruitute·ludibriis·uenditõe·desperatione·& omnē uentũ ut liq at sup eos euenisse oms legis maledictiões q̃ liqdius uidere potest si quis legit finē iosephi & quinq3 libros egysippi·quendã libru3 petri alfonsi·in quo dicitᷣ quõo capti dati sunt triginta ꝓ denario uno q̃3diu ĩuenti sunt emptores Postea multi in nauibus positi compellebanᷣ comedere que egesserãt ĩ captiuitate·libros legis non habere·& filios nõ circũcidere cõpellebanᷣ·Quando etiã cõtrahebãt anteq̃3 uxores suas cum quibus cõtraxerant auderēt cognoscere sub pena capitalis sentẽtie adducebãt eas ad gentiles iudices ut eas primo cognoscerent vel aliis eas traderent ut eas sibi haberēt quãtum uellēt·Si etiã cessar3 oĩs scriptura loquēs de eoꝝ cladibus patet hoc ubicũq3 hũanis oculis·ꝙ gens q̃ quõda3 fuit pulcherima· forma nobilissima·modo pat3 abiectissima esse ·uilissima & turpissima· debilis & meticulosa sup omnes·Similiter etiã de aliis hereticis ĩ quib⁹ tm timorē posuit dñs ꝙ uix audent se manifestare·nisi ĩ latebris et denocte·similes noctue omnes timẽtes·i·re·ii· qui honorificauit me glorificabo eũ·qui aũt me ꝯtemnũt erũt ignobiles·Similiter ecclesiã xpianã que fide3 recepit & seruat christus multipliciter exaltauit & ieternũ seruauit· ¶ Quinto fides examinat nam ĩ tribulatõe ꝓbanᷣ fideles·i·pe·i·Probatio fidei nostre multo ꝑciosior fit auro quod ꝑ ignē ꝓbatur·Iudith·viii·Tẽptati sũt patres nostri ut ꝓbareᷣ si uere colerent deũ·& post· omnes qui deo placuerũt ꝑ multas tribulationes trãsierũt fideles·Item ꝓbat etiam aliquãdo dñs fidem ꝑ ignē & approbat·heresim reꝓbat·Sicut legitᷣ fecisse tempore beati dñici In terram albigensiũ in qua cũ uenissent heretici disputantes cõtra catholicos corãm iudicibus cõmunibus· & multa essent uerba hinc et inde·de mandato iudicis quilib3 libros scriꝑserunt·inter quos iudex ꝑelegit ratiões beati dominici·et cum adhuc uacillarēt iudices consenserũt ut fier3 ignis ĩ mediũ· et ꝓiicerentur in eo duo libelli·ille beati dominici· et alius q̃ uidebatᷣ fulcit⁹ meliorib⁹ ratõib⁹ ex parte hereticoru3· ut ignis ꝓbaret que fides et melior et certior esset·Cum aũt liber beati dñici ꝓiicere tur resiliit ter illesus·liber aũt heretici·cõtinuo ut iniectus est totus cõbustus ē· ¶ Item in uita Eugenie uirginis legitᷣ õ quodã sancto episcopo qui eã recepit inter monachos ut monachu3·q̃ cum esset puer in signũ fidei et ĩnocẽtie prunas ardentes portabat ĩ ulnis suis· nec ledebatᷣ ab igne·Cum aũt quidã hereticus uenisset ad populu3 cui ꝑerat pestiferos errores disseminans quos disputãdo corã populo defendere volebat·ait sanctus·veniamus ad argumentũ fidei et fiat ignis ut ꝓbet cui⁹ sit fides uera·Cũ hoc factum esset·et hereticus nollet intrare·sed diceret ꝙ prior intraret episcopus·facto signo crucis sanctus prior ĩtrauit status est orãs illesus in medio flãme quasi ꝑ duas horas·cum aũt heretic⁹ nollet ĩtrare· populi hoc uidẽtes intus ꝓiecerũt eum· sanctus aũt eũ semiustũ anteq̃3 omio esset suffocatus ab igne extraxit·et eũ cũ dedecore a pñia eiecit·in sancto aũt epo nullũ ignis uestigiũ fuit·Idem uideᷣ exemplũ quod ponit Iero·ĩ vitis patrũ de sancto Copretet et heretico manicheo· ¶ Sexto fides a periculis liberat·deus enĩ merito fidei eripuit hoĩem a periculis animarũ et corpoꝝ·sicut abrahã ut dicunt hebrei de igne caldeoꝝ·in quo ꝓiecerũt eũ·quia nolebant adorare ignē quē ipsi colebant·similiter tres pueros de fornace chaldeoꝝ·Dañ·iii· dixit nabugodo·Benedictus deus qui liberauit seruos suos·quia crediderũt ĩ eũ ⁊c̄· similiter Dañ·vi·Liberauit dani·de lacu leonũ·Et dicitur ibi·Nulla lesio ĩuenta est in daniele quia credidit in deo suo·Similiter ĩ nouo testamẽto uel tẽpore gratie merito fidei a diuersis periculis ꝫm ꝙ sibi et aliis erat utile eos domin⁹ liberauit·ex ipsis·et ĩ ipsis periculis aduersarios incredulos puniẽdo·heb·xi·Sancti ꝑ fide3 ⁊c̄·obturauerũt ora leonũ ⁊c̄·Et post·Et omẽs hii testimonio fidei ꝓbati inuẽti sunt· Glosa· Melius tunc liberat qñ patientiã in tribulatione prestat·Ecõtra increduli periculis opprimũtur·ut dicit baruch·i·de iudeis· Quia eramus ĩcredibiles ad deũ nr̃m·et dissipati recessimus ne audiremus·aduenerũt nobis mlta mala et maledictiones ⁊c̄·Credẽtes aũt liberat deus· vt dicitᷣ tob·iii· hoc habet ꝓcerto omĩs qui colit te ⁊c̄· ¶ Septimo fides hostes superat tam corporales q̃3 spirituales·De spiritualib⁹ dicitᷣ ·i·pe·v·Aduersari⁹ uester dyabolus tanq̃3 leo rugiẽs circuit querens quē deuoret·De corporalibus·heb·xi·Omnes hii per fidem uicerũt

ꝛegna ⁊c̃·Hoc fuit antiquitus ꝓbatū mītis et
mirabilibus victoꝛiis· Primo quia deus ꝑ pau
cos ſimplices & debiles ſuperauit & acqſiuit
omīa regna mūdi & ſue fidei ſubiugauit·Iteꝫ
cōſtantinus poſtq̄ꝫ fidē ſuſceperat uexillo cru
cis armatus maxentiū ſuperauit·& īperiū ob
tinuit·In paſſione iohis & pauli cum uotum
feciſſet gallicanus·ꝙ ſi uīceret infinitā multi
tudinē barbaroꝝ ꝙ in xp̄m cerderet·prius de
ſperans de uictoꝛia uicit eos fidei uirtute·Si=
militer in uita beati Remigii·& ·ii·li· hyſtoꝛi·
franc̄·Greg·turoñ·dicit·ꝙ cum clodoueꝯ pri=
mus francoꝝ rex uideret ſuos uinci deſperās
de uictoꝛia uouit ſi viceret ꝙ fieret chꝛiſtianꝯ
qui ſtatim uicit alemānos oīs· ¶ In exalta=
tione ſancte crucis legit̄·ꝙ cum filius coſdroe
rex pſarum cōtra heracliū īperatoꝛē pugnaret
cōdixerūt duellū duo principes ſuper pontem
tali conditōe ꝙ deus oſtenderet & exercitus ſe
queret̄ pꝛincipeꝫ cuius fides uera ex uictoꝛia
mōſtraret̄·Vicit & occidit tyrrannū heracliꝯ
uirtute fidei·Et perſe facti ſūt chꝛiſtiani·Iteꝫ
legit̄ in tripertita hyſtoꝛia li·xii·ꝙ huni q̄ ue
nerant de ſitia frequētes irruptōes faciebāt cō
tra burgundiones qui habitabnat iuxta ripas
reni qui tunc gentiles erant et fabꝛi lignarii·
Cum aūt eos ſepe uincerēt & diriperēt·habu=
erunt mutuū colloquiū ꝙ nō homī·ſed alicui
deo ſe conferrēt potente eos a dictis hoſtibus
defendere & ei ſeruirēt·& in hoc recedit eoꝝ
conſiliū ꝙ illi deo ſe conferrēt qui erat ceteris
potentioꝛ·& ille uidebat̄ eſſe deus romanoꝝ·
qui iam erāt xp̄iani ꝑ quē omnia uincebāt·&
uenientes ī unā ciuitatem gallie ut addiſcerēt
ibi qūo eum colerent·inſtructi ſunt ab epiſco
po eiꝯ ī fide·& baptizati·et cū fide ſumētes au
daciā ea armati cū tribꝯ milibꝯ occurrerūt ex=
ercitui hunoꝝ·& decem milia cum rege eoꝝ
occiderūt & alios fugauerūt oīs· ¶ Item ꝙ
p̄ualeat fides noſtra fidei iudeoꝝ patet·qnia
q̄ꝫdiu fidem dei tenuerunt ope & ueritate ſꝑ
uicerūt·quia angelicas uirtutes ſecū habuerūt
in preliis·ſicut patet in regū quattuoꝛ libris·
Ioſue & machabeoꝝ·Sed ex quo xp̄m nega=
uerunt ſemper poſtea a chꝛiſtianis uicti fue=
rūt·& angelice uirtutes ab eis receſſerūt· que
audite ſunt denocte clamare in tēplo·ut dicit̄
in·v·egiſippi & ī ioſepho et eccleſiaſtica hyſto
ria·tranſeamus ab hiis ſedibus· ¶ Qꝫ melioꝛ
ſit fides noſtra credētia hereticoꝝ patet ex mīſ
tis uictoꝛiis theodoſii cōtra īperatoꝛes & po=
pulos arrianos·Legit̄ in geſtis francoꝝ ut di
cit beatus Greg·turoñ·libꝛo·ii·xxxv·ca·ꝙ cū
Clodoueus factus eſſet xp̄ianus & uideret ar
rianos dñari per totā burgundiā & hyſpaniā
& ꝑ totam fere galliā·ait ſuis pꝛincipibus qui
nuper fideꝫ receperāt·ualde moleſte fero ꝙ ui
deo hereticos arrianos occupātes ꝑtes maxi=
mas galliarū īpugnemus regem eoꝝ alaricū·
qui eſt apud pictauī·ſed ſciamꝯ pꝛimo dei uo
luntatē·Miſit ergo ſollennes nūtios turonis
cum muneribus ad beatū Martinū qui ibi ia
cebat ſepultus ut rogaret dominū ꝙ daret̄ ei
ſignū aliquod diuine uolūtatis·Cum aūt ob
tuliſſent nuntii q̄ ibi mittebant̄·cum oꝛarent·
reſponſo aut ſigno certificari incepit p̄centoꝛ
antiphonaꝫ ſubito·& p̄cinxiſti me uirtute ad
bellū ⁊c̃·Admirati nūtii hoc·gratias agentes
dño ſuo retulerūt ꝓ reſponſo accipientes totā
ſeriem uerboꝝ ſequentiū·cōfiſi de uictoꝛia ar
ma mouerūt·Cum aūt nō poſſent trāſire flu
uium quendā timuerūt·& oꝛāte clodoueo mi
ſit deꝯ ī exercitu ceruā mire magnitudīs que
eos p̄ceſſit·uadū docens·Cūqꝫ obſiderēt urbē
pictauī·farus ignitus et ſplendēs uiſus ē egre
di de eccleſia beati hylarii & uenire ſuper clo=
doueū·in ſignū ꝙ beatus hylarius qui lux pa
trie fuerat·& ſepe cōtra hereticos conflixerat
lumine ſue cōſolatōis adiuuans faceret eū uī
cere acies hereticoꝝ·qui ꝯfiſus uiſo pugnauit
& obtinuit urbem et theſauros alarici·ip̄mqꝫ
& ſuos occidit & uicit· ¶ Octauo fides īdu=
cit fiduciam īpetrando·Iac̄·i·Si quis ueſtruꝫ
indiget &c̃·poſtulet aūt in fide nihil heſitanſ
Math·xxi·Si habueritis fidē & nō heſitaueri
tis·non ſoluꝫ &c̃·Sed ſi huic monti dixeritis
tolle & mitte te ī mare fient omīa·& quecūqꝫ
petieritis in oꝛatōe credētes accipietis· ¶ Itē
cum in quibuſdaꝫ ꝑtibus oppꝛeſſiſſent gētiles
catholicoſ·& ſuſtinerēt eos uiuere ſub tributo
Cum rectoꝛ illiꝯ terre cōuocaſſet epiſcopos &
ſacerdotes ut de fide ratōeꝫ redderēt·& noſtri
cōfutarent gentiles·& de fide ratōꝫ reddēdo·
& eoꝝ erroꝛē cōfutādo·hoc queſiuit dictꝯ iu=
dex eoꝝ ſi dixerat·ep̄s ſi habueritis fidem ⁊c̃·
Math·xxi·Reſpōdētibus ꝙ ſic·ergo aut uos
tali die montē illuꝫ qui ē in terra mea in mare
ſ̄m legeꝫ ueſtrā trāſferetis·aut lex ueſtra fal=
ſa apparebit·et uos ſicut infideles capitalē ſen
tentiā ſuſtinebitis·Cū aūt dies ad hoc eſſet aſ
ſignata & indixiſſent catholici ieiuniū & oꝛa
tionem cū ad diē uenirēt meſti clerici & ſacer
dotes queſiuit cauſam· & audiēs eam quidaꝫ
faber catholicus martello aſſumpto ad locuꝫ
pedis montis iuit ubi erat aſſignata & q̄ſiuit
ab epiſcopis ſi hoc diceret dñs·Et ipſis reſpō=
dentibuſ ꝙ ſic·ait·qūo ergo uos ſuꝑ hoc trepi
di dubitatis·& accedēs ad montē fide ſecurꝯ·
ait·montē feriens de martello in nomine dñi
iheſu qui hoc dixit·pꝛecipio tibi ut hinc te trāſ
feras o mons ī mare·qui ſtatim ſubito p̄ceptū
impleuit·Econtra infidelitas nō īpetrat quod
petit·Iac̄·i·Non eſtimet homo qui heſitat ī fi
de ꝙ accipiat aliquid·Math·xvii·De demone
lunatico quē nō potuerūt diſcipuli eiicere pꝛo
pter incredulitatē ſuā·Et poſt·Amē dico uob̄
ſi habueritis fidē &c̃· ¶ Nono fides pꝛeſtat
conſtantiā ſuſtinēdi·nam uirtute fidei fideleſ
patienter ſuſtinent tribulacōes·afflictōes·īfir
mitates & hmōi·uirtute etiaꝫ fidei martyres
hoꝛrenda & exquiſita toꝛmenta ſuſtinuerūt·
non ſolū patiēter ſed & gaudenter·Iuxta illō
actuū·v·Ibant apoſtoli gaudētes &c̃·& Heb̄·
·xi·Sancti ludibꝛia et uerbera expti &c̃·& de

beata Agatha dicitur ꝙ letissime & gloriāter
ibat ad carcerem & quasi ad epulas inuitata ·
¶ Decimo fides facit omīa caduca & tēpo=
ralia puipendi·i·Ioh·iiii·Hec est victoria que
uīcit mūdū fides nr̄a·Iero·fideli totus mūdꝰ
diuitiaruꝫ ē·heb·xi·Fide abrahā obediuit deo
reliquens terrā·cognatōem·et patriā·nesciens
quo iret·fide moyses grandis effectus nega=
uit se esse filiū filie pharaōis ⁊c̃·fide franciscꝰ
benedictus·et alii sancti mundū et mūdialia
contēnentes·et tanq̃ꝫ stercora reputantes pau
pertatē uoluntariā elegerunt· ¶ Vndecimo
fides mirificat·id ē mira signa et ꝓdigia facit
·i·coꝝ·xiii·Si habuero omnē fideꝫ·ita ut mō
tes transferaꝫ ⁊c̃·Math·xvii·Si habueritis fi=
dem sicut granū synapis feruidā·scꝫ patientē
fortem & humilē nihil īpossibile uobis erit·de
hoc require supra octauo· ¶ Duodecimo fi=
des saluat & glorificat·Luce·vii·dixit dn̄s be=
ate marire magdalene·Fides tua te saluā fec·
Et in multis alis locis ī euāgelio·multis aliis
idem dixit·i·pe·i·Reportantes finē fidei nr̄e
salutē aīarum nostrarū·Mar·ulti·Qui credi=
derit & baptizatus fuerit saluus erit·qui uero
n̄ crediderit cōtemnabit̃·tob·iii·Filii sanctoꝝ
sumus·& uitam illā expectamus quā dn̄s da
turus est hiis qui fidem suā nunq̃ꝫ mutāt ab
illo·apl's ad heb·xi·Fide enoch translatus est
in paradysum·Deniqꝫ latroni credēti fideliter
dixit dominus·amen dico tibi hodie mecum
eris in paradyso·

DE VITIIS OPPOSITIS FIDEI· DISTINCTIO· ·XX·

POst consideratōem de fide uidēduꝫ
ē de vitiis oppositis fidei·Et primo
de īfidelitate que opponit̃ fidei·Se
cundo de blasphemia q̄ opponitur
actui fidei qui est cōfessio fidei· ¶ Circa pri=
mum cōsiderandū est primo de infidelitate in
cōmuni·Secundo de heresi·Tertio de aposta
sia a fide· ¶ Circa primū cōsideranda sunt
duodecim·Primo utrū infidelitas sit peccatū
Secundo in quo sit sic̃ ī subiecto·Tertio utrū
sit maximū peccatoꝝ·Quarto utrū oīs actio
infideliū sit peccatū·Quinto de speciebus infi
delitatis·Sexto de cōparatōe eoꝝ ad inuicem·
Septimo utꝝ cū infidelibus sit de fide publice
disputandū·Octauo utrū sint cogendi ad fi=
dem·Nono utrū sit cōmunicandū cum eis in
aliquo·Decimo utrum christianis possint īfi=
deles preesse·Vndecimo utrū ritus infideliuꝫ
sint tolerādi·Duodecimo utꝝ pueri eoꝝ sint
inuitis parentibus baptizandi· ¶ Ad primū
scꝫ utrū infidelitas sit pc̄tm̄·dicendū ꝙ infide
litas dupliciter accipi potest·Vno modo secū
dum purā negatōm·ut dicat̃ infidelis ex hoc
solo ꝙ nō habet fidem·Alio modo potest ītel
ligi īfidelitas s̄m cōtrarietatē ad fidem·quia
scꝫ aliquis repugnat auditui fidei·uel etiā cō=
temnit ipsaꝫ·s̄m illud ysa·l·Quis credidit au
ditui nr̄o·& in hoc ꝓprie perficit̃ ratio infide
litatis·& s̄m hoc infidelitas est pc̄tm̄·Si autē
accipiatur infidelitas secundū negatōm purā
sicut in illis qui nihil audierūt de fide n̄ habꝫ
ratōem pc̄tī·sed magis pene. quia talis igno
rantia diuinoꝝ ex pc̄tō primi parētis subsecu
ta est·Qui aūt sic sunt infideles damnant̃ q̄=
dem ꝓpter alia peccata que sine fide remitti n̄
possunt·non aūt damnant̃ ꝓpter infidelita=
tis pc̄tm̄·Vnde dn̄s dicit Ioh·ix·Si nō uenis
sem & locutus nō fuissem eis·pc̄tm̄ nō habe=
rēt·Quod exponēs Augꝰ·dicit·ꝙ loquit̃ de
illo peccato quo nō crediderūt xp̄m· ¶ Ad se=
cundū scꝫ ī quo sit sic̃ ī subiectio·dicēdū ꝙ pec
catum quodlibet est ī illa potētia que ē princi
pium actus peccati·Actus aūt pc̄tī potest esse
duplex principiū·Vnum quidē primū & uni
uersale quod īportat oēs actus peccatoꝝ·& h̄
principiū est uolūtas·quia oīe pc̄tm̄ est uolū
tariū·Aliud aūt principiū actus peccati est ꝓ=
prium et ꝓximū·quod elicit pc̄tī actū sicut cō
cupiscibilis ē principiū gule & luxurie·Et se=
cundū hoc gula & luxuria dicunt̃ esse ī concu
piscibili·Dissentire at̃ qui ē ꝓprius actus infi
delitatis est actus intellectus sꝫ moti a uolūta=
te sicut & assentire·Et ideo infidelitas sicut et
fides est quidē ī intellectu sicut ī ꝓximo subie
cto·In uoluntate aūt sicut in primitiuo·& se=
cundū hoc dicit̃ esse oīe pc̄tm̄ in uolūtate ut
supra dictū est· ¶ Ad tertiū scꝫ utrū infideli
tas sit maximū pc̄tōrum·Dicendū ꝙ oīe pec
catum formaliter cōsistit ī auersione a deo ut
dictū est·unde tanto aliquod pc̄tm̄ est grauiꝰ
quanto ꝑ ip̄m homo magis a deo separat̃·per
infidelitatem aūt maxime hō a deo elongat̃·
quia nec uerā dei cognitōem habet·per falsaꝫ
aūt cognitōem ipsius nō appropinquat ei·sed
magis ab eo elōgat̃. Nec potest esse ꝙ quantū
ad quid deū cognoscat qui falsam opinioneꝫ
de ipso habet·quia id quod ipse opinatur nō
est deus·Vnde manifestū est ꝙ pc̄tm̄ infideli
tatis est maius omibus peccatis que ꝯtingunt
ī peruersitate moꝝ·Secus aūt ē de peccatis op
positis aliis uirtutibus theologicis·ut infra di
cetur· ¶ Ad quartum scꝫ utrū quelibet actio
īfidelis sit pc̄tm̄·dicendū ꝙ sicut supra dictū
est·peccatū mortale tollit gratiā gratū facien=
tem·non aūt totaliter corrumpit bonū natu=
re·Vnde cū infidelitas sit quoddā pc̄tm̄ mor
tale·infideles quidē gratia carent·remanet tn̄
in eis aliquod bonū nature·Vn̄ manifestum
est ꝙ infideles nō possunt operari oꝑa bona·
que sunt ex gratia scꝫ opera meritoria·tn̄ oꝑa
bona ad que sufficit bonū nature aliqui ope=
rari possunt·Vnde n̄ oportet ꝙ in omi opere
suo peccent·sed quādocūqꝫ aliquod opus ope
rant̃ ex infidelitate tunc peccant·Sicut em̄ ha
bens fidem potest aliquod pc̄tm̄ cōmittere in
actu quē non refert ad fidei finē·uel uenialit̃
uel etiā mortaliter peccando·ita īfidelis potest
aliquē bonū actū facere in eo ꝙ non refert ad
finem infidelitatis· ¶ Ad quintū scꝫ que &
quot sunt species īfidelitatis·dicendū ꝙ q̄libet
virtus cōsistit in hoc ꝙ attingat aliq̃ꝫ regulaꝫ

cognitionis uel operationis humane·vt supra
dictum est·attingere aũt regulã ẽ uno modo
circa vnã materiã·sed a regula deuiare cõtin=
git multipliciẽ·& ideo uni uirtuti multa uitia
opponunẽ·Diuersitas aũt uitiorum q̃ unicuiq̃
virtuti opponiẽ· potest cõsiderari dupliciter·
Vno modo ẜm diuersam habitudinẽ ad uir=
tutem·& ẜm hoc determĩate sunt quedã spe=
cies uitiorũ que opponiẽ virtuti·sicut uirtuti
morali opponiẽ vnũ uitium ẜm excessum ad
uirtutẽ·& aliud uitiũ ẜm defectum a uirtute
Alio modo potest cõsiderari diuersitas uitio=
rum oppositorum uni uirtuti ẜm corruptõem di
uersorum que requiruntẽ ad uirtutẽ·& secũdũ
hoc uni uirtuti puta tẽperantie·uł fortitudini
opponunẽ infinita uitia·ẜm ꝙ ĩfinitis modis
cõtingit diuersas circũstãtias uirtutis corrũpi·
ut a rectitudĩe uirtutis recedaẽ· Vñ & pyta=
gorici malum posuerũt infinitũ·Sic ergo dicẽ
dum est ꝙ si infidelitas attendaẽ secundũ cõ
paratione ad fidẽ diuerse sunt ĩfidelitatis spe=
cies & numero determinate·Cum eñ peccatũ
infidelitatis cõsistat ĩ renitendo fidei·hoc po=
test contingere dupliciẽ·quia aut renitiẽ fidei
nõdum suscepte·& talis ẽ ĩfidelitas paganorum
siue gentiliũ·aut renitiẽ fidei christiane susce
pte uel in figura·& sic est iudeorum·uel ĩ ipa ma
nifestatõe ueritatis·& sic est infidelitas hereti
corum·Vnde ĩ generali possũt assignari tres ꝑ=
dicte species ĩfidelitatis·Si uero distinguanẽ
infidelitatis species secundũ errorem in diuer
sis que ad fidem ꝑtinent·sic nõ sunt determi
nate species infidelitatis· Possunt eñ errores
ĩ infinitũ multiplicari·ut patẽ p Aug̃·in libro
de heresibus· ¶Ad sextũ scꝫ de cõparatione
specierũ infidelitatis adinuicẽ· dicendum ꝙ ĩ
infidelitate possunt duo ꝯsiderari·quorum unũ
est cõparatio eius ad fidem·& ex hac parte ali
quis grauius cõtra fidẽ peccat qui fidei reniti
tur suscepte·q̃ꝫ qui renitiẽ fidei nõdum susce
pte· sicut grauius peccat qui nõ implet quod
ꝓmisit·q̃ꝫ si ñ impleat qd̓ nunq̃ꝫ ꝓmisit·& se
cundũ hoc infidelitas hereticorum qui profitenẽ
fidem euãgelii & eis renitunẽ corrũpẽtes ipã
grauiꝰ peccãt·q̃ꝫ iudei qui fidẽ euãgelii nũq̃ꝫ
susceperũt·Sed quia susceperũt eius figurã
in ueteri lege quã male ĩterpretãtes corrũpũt·
ideo etiã eorum infidelitas est grauius peccatũ
q̃ꝫ ĩfidelitas gentiliũ·qui nullo mõ fidem euã
gelii susceperũt·Aliud quod ĩ infidelitate con
sideraẽ est corruptio eorum que ad fidẽ ꝑtinent·
& secundũ hoc cũ in pluribus errent gentiles
q̃ꝫ iudei·& iudei q̃ꝫ heretici·grauior eñ est ĩfi
delitas gentiliũ q̃ꝫ iudeorum·& iudeorum q̃ꝫ here
ticorum·nisi forte quorũdã·puta manicheorum q̃
etiã circa credibilia plus errant q̃ꝫ gẽtiles·Ha
rum tñ duarũ grauitatũ prima ꝑpõderat scđe
quantũ ad ratõem culpe·quia infidelitas ha=
bet ratõem culpe·vt supra dictũ est· magis ex
hoc ꝙ renitiẽ fidei· q̃ꝫ ex hoc ꝙ nõ habet ea q̃
fidei sunt·Hoc eñ uideẽ vt dictũ est magis
ad ratõem pene ꝑtinere·Vnde simpliciter lo

quendo infidelitas hereticorum est pessima·
¶Ad septimũ scꝫ utrũ cum hereticis uł aliis
infidelibus sit publice disputãdũ·dicendũ ꝙ
in disputatõe fidei duo sunt cõsiderãda·vnũ
quidẽ ex parte disputantis·aliud aũt ex parte
audientiũ·Ex pte quidẽ disputãtis est cõside=
randa ĩtentio·si eñ disputet tanq̃ꝫ de fide di=
sputans·& ueritatẽ fidei ꝓcerto nõ supponẽs
sed argumentis experiri intẽdens·ꝓculdubio
peccat tanq̃ꝫ dubius de fide & ĩfidelis·Si aũt
disputet aliquis de fide ad cõfutandũ errores
uł etiã ad exercitiũ laudabile ẽ·Ex parte uero
audientiũ cõsiderandũ est utrũ illi qui dispu=
tationẽ audiunt sint instructi·et firmi ĩ fide·
aut simplices & in fide titubantes·& corã qui
dem sapientibus ĩ fide firmis nullũ periculũ
est disputare de fide·Sed circa simplices ẽ di=
stinguẽdũ·quia aut sunt sollicitati siue pulsati
ab ĩfidelibus· puta iudeis uel hereticis siue pa
ganis intẽdentibus uel nitentibus corrũpere ĩ
eis fidem·aut omĩo ñ sunt sollicitati sup hoc·
sicut ĩ terris ĩ quibus nõ sunt aliqui infideles·
In primo casu necessariũ ẽ publice disputare
de fide·dũmodo inueniantẽ aliqui ad hoc suf
ficiẽtes & ydonei qui errores cõfutare possũt
Per hoc eñ simplices ĩ fide firmabunẽ & tol
letur infidelibus decipiẽdi facultas·& ipsa ta=
citurnitas eorum qui resistere deberẽt ꝑuertenti
bus fidei ueritatẽ esset erroris cõfirmatõ·Vñ
Grego·in ii·pasto·sicut eñ incauta loquutio
in errorem ꝑtrahit·ita indiscretũ silentiũ eos
qui erudiri poterãt ĩ errore derelinquit·In se=
cundo uero casu periculosũ est publice dispu
tare de fide corã simplicibus·quorum fides ex h̃
est firmior ꝙ nihil diuersũ audierũt ab eo qd̓
credunt·& ideo nõ expedit eis ut uerba infi=
deliũ audiant disputantiũ cõtra fidẽ· ¶Ad
octauũ scꝫ utrũ infideles sint ad fidem cõpel
lendi·dicẽdũ ꝙ infideliũ quidẽ sunt qui nũq̃ꝫ
fidẽ susceperũt·sicut gẽtiles & iudei·& tales
nullo mõ sunt ad fidem cõpellendi ut ipsi cre
dant·quia credere uolũtatis est· sunt tñ cõpel
lendi a fidelibus si facultas assit· ut fidem nõ
impediant uel blasphemiis uel malis ꝑsuasio=
nibus·uel etiam apertis persequutionibus·Et
ꝓpter hoc fideles xp̃i frequẽter contra infide=
les bellũ mouent·nõ quidẽ ut eos ad credẽdũ
cogãt·quia etiã si eos uicissent & captiuos ha
berent in eorum libertate relinquerẽt an credere
uellent·sed ꝓpter hoc ut eos cõpellant ne fidẽ
christi ĩpediant·Alii uero sunt ĩfideles q̃ qñq̃ꝫ
fidem susceperũt·& eã ꝓfitenẽ·sicut heretici·
uel quicũq̃ꝫ apostate·& tales sunt etiã corpo=
raliter cõpellendi ut ĩpleant qd̓ ꝓmiserunt·&
teneant qd̓ semel susceperũt· ¶Ad nonũ scꝫ
utrũ cum infidelibus sit cõmunicandũ·dicen
dũ ꝙ ꝯmunio alicuius ꝑsone interdiciẽ fideli
bus dupliciter·Vno mõ in penam illiꝰ cui cõ=
munio fideliũ subtrahiẽ·Alio mõ ad cautelã
eorum quibꝰ interdiciẽ ne alii cõicent· & utraq̃ꝫ
causa ex uerbis apł̃i accipi potest·i·corum·v· Nã
postq̃ꝫ sententiã excõmunicatõis ꝓtulit subdit

pro ratione· Nescitis quia modicuȝ fermẽtum
totam massam corrũpit· & postea ratõm sub=
dit ex parte pene ꝑ iudiciũ ecclesie illate· cum
dicit· Nõne de hiis que sunt intus uos iudica=
tis· Primo igit̃ mõ nõ interdicit·ecclesia fide=
libus cõmunionẽ infideliũ qui nullo mõ fidẽ
christianã receperũt scȝ paganoꝝ uel iudeoꝝ ·
qui nõ habent de eis iudicare spirituali iudicõ
sed tẽporali·in casu cum inter xpianos cõmo=
rantes aliquã culpam cõmittũt· & per fideles
temporaliter puniunt̃·ſȝ isto mõ scȝ in penaȝ
interdicit ecclesia fidelibus cõionẽ illoꝝ infide
lium qui a fide suscepta deuiant·uel corrũpen
do fidem fideliũ·sicut heretici·uel etiã totalit̃
a fide recedendo·sicut apostate· In utroqȝ em̃
hoꝝ excõmunicatõis sentẽtiã ꝓfert ecclesia·
Sed quãtũ ad secundũ modum uidet̃ esse di
stinguendũ ſm diuersas conditões ꝑsonaruȝ
& negocioꝝ & temporꝝ· Si em̃ aliqui sint fir
mi ĩ fide·ita ꝙ excõmunicatiõe eoꝝ cum infi
delibus cõuersio ĩfideliũ magis sperari possit
q̃ȝ fideliũ auersio·non sunt ꝓhibendi infide
libus cõmunicare·qui fidem nõ susceperũt scȝ
paganis ul' iudeis· & maxime si necessitas ur
geat· Si aũt sint simplices & infirmi in fide·
de quoꝝ subuersione ꝓbabiliter timeri possit
ꝓhibendi sunt ab infideliũ cõmunione· & p̃=
cipue ne magnã familiaritatẽ cum eis habeãt
uel absqȝ necessitate eis cõmunicẽt· ¶ Ad de
cimum scȝ utrũ infideles possint habere p̃latio
nem uel dominiũ sup fideles·dicendũ ꝙ cir
ca hoc dupliciter loqui possumus· Vno modo
de dominio uel p̃latõe infideliũ sup fideles de
nouo instituenda· & hoc nullo modo ꝑmitti
debet· Cedit em̃ hoc in scandalũ & ĩ periculuȝ
fidei· De facili em̃ illi qui submittunt̃ alioruȝ
iuridictioni ĩmutari possunt ab eis q̃bus sub=
sunt ut sequant̃ eoꝝ ĩperium·nisi qui subsũt
fuerit magne virtutis· & similiter infideles cõ
temnũt fidem si infideliũ defectus cognoscãt
Et ideo apostolus ꝓhibuit ꝙ fideles non cõ=
tendant iudicio corã iudice ĩfideli · & ideo nul
lo modo ꝑmittit ecclesia ꝙ infideles acquirãt
dominiũ sup fideles·uel qualitercũqȝ eis p̃fici
antur in aliquo officio· Alio modo possumus
loqui de dominio ul' p̃latione iam p̃existenti·
Vbi ꝯsiderandũ est ꝙ dominiũ & p̃latio ĩtro=
ducta sunt ex iure humano ·distinctio aũt fi
deliũ est ex iure diuino·ius aũt diuinũ quod
est ex gratia non tollit ius humanũ qḋ est ex
naturali ratõe· Distinctio fideliũ & ĩfideliuȝ
secũdũ se cõsiderata nõ tollit dominiũ uel p̃la
tionẽ infidelium sup fideles· Potest tñ iuste ꝑ
sentẽtiã uel ordinatõem ecclesie autoritatẽ dei
habentis tale ius uel dominiũ prelatiõis tolli·
quia infideles merito sue infidelitatis meren
tur potestatẽ amittere super fideles qui trãsfe
runt̃ in filios dei· sed hoc quideȝ ecclesia q̃nqȝ
facit·quãdoqȝ aũt nõ facit· In illis etiã infide
libus qui etiam tẽporali subiectõe subiiciunt̃
ecclesie & mẽbris eius hoc ius ecclesia statuit·
ut seruus iudeoꝝ statim factus xpianus a ser
uitute liberet̃·nullo p̃cio dato si fuerit uerna=
culus id ẽ in seruitute natus· Et similiter si ĩfi
delis existẽs fuerit emptus ad seruitiuȝ· Si aũt
fuerit emptus ad mercatõem tenet̃ eum infra
tres mẽses exponere ad uendẽdum· nec ĩ hoc
iniuriã facit·quia cũ ipsi iudei sint ſui ecclesie
potest disponere de rebus eoꝝ·sicut & princi=
pes seculares multas leges ediderũt erga suos
subditos in fauorẽ libertatis· In illis uero infi
delibus qui tẽporaliter ecclesie uel eius mẽbris
non subiacẽt p̃dictum ius ecclesia nõ statuit·
Licet posset instruẽ de iure· & hoc facit ad scã
dalum uitãdũ· Sicut etiã dñs Math·xvii·ostẽ
dit ꝙ poterat se a tributo excusare·quia liberi
sunt filii·sed tñ mandauit tributũ solui ad scã
dalum uitandũ· Ita etiã paulus cũ dixisset ꝙ
serui dños suos honorarẽt subiungit·ne nom̃
domini & doctrina blasphemet̃· ¶ Ad vnde
cimum scȝ utrũ sint ritus infideliũ tolerandi
dicendũ ꝙ humanũ regnũ deriuat̃ a diuino
regimĩe·et ipm̃ debȝ imitari·de⁹ aũt q̃ȝuis sit
omnipotens & summe bonus·ꝑmittit tñ ali=
qua mala fieri ĩ uniuerso q̃ ꝓhibere posset·ne
eis sublatis maiora bona tolerent̃·ul' etiã peio
ra mala sequerent̃· Sic igit̃ etiã in regimĩe hu
mano illi qui presunt recte aliq̃ mala tolerãt
ne aliqua bona ĩpediant̃·ul' etiã ne aliqua ma
la peiora incurrãt·sicut Aug⁹·dicit in li·de or
dine·aufer meretrices de rebus humanis· tur
baueris oĩa libidinibus· Sic igit̃ q̃ȝuis ĩfideles
in suis ritibus peccent·tolerari tñ possunt uel
ꝓpter aliquod bonũ qḋ ex eis ꝓuenit·uel ꝓ=
pter aliquod malũ qḋ uitat̃· Ex hoc aũt ꝙ iu=
dei ritus suos obseruant in quibus olim prefi=
gurabat̃ ueritas fidei quã tenemus·hoc bonũ
ꝓuenit ꝙ testimoniũ fidei nostre habem⁹ ab
hostibus· & quasi in figura nobis reputat̃ qḋ
credimus· & ideo ĩ suis ritib⁹ tolerant̃· Alioꝝ
uero infideliũ ritus qui nihil ueritatis aut uti
litatis afferunt·nõ sunt aliqualiter tolerandi
nisi forte ad aliquod malũ uitandũ scȝ ad ui=
tandũ scandalũ ul' discidiũ quod ex hoc posset
ꝓuenire·uel ĩpedimentũ salutis eoꝝ qui pau=
latim sic tolerati ꝯuertunt̃ ad fidem· ꝓpter h̃
etiam hereticoꝝ & paganoꝝ ritus aliquando
ecclesia tolerauit q̃n erat magna ĩfideliũ mul
titudo· ¶ Ad duodecimũ scȝ utrũ pueri infi
delium sint ĩuitis parentibus baptizandi·dicẽ
dum ꝙ maximã habet autoritatẽ ecclesie con=
suetudo q̃ est semꝑ ĩ omĩbus emulanda· quia
& ipa doctrina catholicoꝝ doctoꝝ ab ecclesia
autoritatẽ habet· Vnde magis ẽ stãdũ autori
tati ecclesie q̃ȝ autoritati augustini uel ieroni=
mi uel cuiuscũqȝ doctoris· Hic aũt eccl'ie usus
nunq̃ȝ habuit ꝙ iudeoruȝ filii inuitis parenti
bus baptizarent̃·q̃ȝuis fuerint retroactis tẽpo
ribus multi catholici principes potẽtissimi· ut
constãtinus·theodosius quibus familiares fu
erunt sanctissimi episcopi·vt siluester cõstan=
tino· & ambrosi⁹ theodosio· qui nullo modo
pretermisissent ab eis hoc ĩpetrare· ñ hoc esset
consonũ ratõi· Et ideo periculosum uidet̃ hãc

aſſertionem de nouo ĩducere ut pꝛeter cõſue=
tudinem in eccleſia hactenus obſeruatã iude=
oꝛum inuitis parentibus filii baptizarentᷣ· Et
huius eſt duplex cauſa·una quidẽ ꝓpter peri=
culum fidei· Si em̃ pueri nundũ uſum ratõis
habentes baptiſmũ ſuſciperent·poſtmodũ cũ
ad ꝑfectaꝫ etatẽ ꝑuenirẽt defacili poſſent a pa
rentibus induci ut relinquerẽt qȯ ignoꝛantes
ſuſceperũt·quod uergerꝫ in fidei detrimentũ
Alia uero ratio eſt·quia repugnat iuſtitie na=
turali·filius em̃ naturaliter eſt aliquid patris·
Et primo quidẽ a parẽtibus nõ diſtinguitᷣ ſᷣm
coꝛpus q̈ꝫdiu in matris vtero continetᷣ ·Poſt
modum uero poſtq̈ꝫ ab utero egreditᷣ anteq̈ꝫ
uſum liberi arbitrii habeat continetᷣ ſub parẽ
tum cura·ſicut ſub quodam ſpirituali utero·
q̈ꝫdiu em̃ vſuꝫ ratõis nõ habꝫ puer· ñ differt
ab aĩali irrationali· vnde ſicut bos vel equus
eſt alicuius vt vtatᷣ eo cũ voluerit ſecundũ ius
ciuile ſicut ꝓprio iſtrumẽto ·ita de iure natu=
rali eſt ꝙ filius anteq̈ꝫ habeat vſum ratõis ſic
ſub cura patris· Vnde cõtra iuſtitiã naturaleꝫ
eſſet ſi puer anteq̈ꝫ habeat uſum ratõis a cura
parentũ ſubtrahatᷣ·uel de eo aliquid oꝛdinetᷣ ĩ
uitis parẽtibus· Poſtq̈ꝫ aũt incipit habere vſũ
liberi arbitrii iam incipit eſſe ſuus· & poť quã
tum ad ea que ſunt iuris diuini vel naturaľ
ſibiipſi ꝓuidere· & tũc eſt inducendus ad fidẽ
non occaſione·ſed ꝑſuaſione· Poteſt etiã ĩui=
tis parentibus aſſentire fidei et baptizari·non
aũt anteq̈ꝫ habeat uſum ratõis· Vnde de pue
ris antiquoꝝ patruꝫ dicitᷣ ꝙ ſaluati ſunt ĩ fide
parentũ·per quod datᷣ intelligi ꝙ ad parenteſ
ꝑtinet ꝓuidere filiiſ de ſua ſalute· pꝛecipue an
teq̈ꝫ habeant vſum rationis· ¶ De hereſi &
apoſtaſia & blaſphemia·reqre ĩfra tertõ libꝛo·

DE SPE. ¶ DISTINCTIO·XXI·

CONſequenter poſt fidẽ conſideran
dum eſt de ſpe·circa quã conſiderã
da ſũt quattuoꝛ· Primo de habitu
ſpei· Secundo de eius obiecto· Ter=
tio de eiꝰ ſubiecto· Quarto de vitiis oppoſitis
¶ Circa primũ conſiderãda ſunt quattuoꝛ·
Primo utrũ ſpes ſit uirtus· Secundo utrũ ſit
uirtus theologica· Tertio de diſtinctione eiꝰ
ab aliis uirtutibus theologicis. Quarto de oꝛ=
dine eius ad fidem & ad caritatẽ· ¶ Ad pri=
mum ſcꝫ utrũ ſpes ſit uirtus· dicendũ ꝙ ſpes
poteſt quadrupliciter accipi· ſcꝫ ꝓ ſpe ſᷣm ꝙ ẽ
paſſio· & ꝓ actu ſperãdi· & ꝓ re ſperata· & ꝓ
habitu ꝑ quem elicitur actus ſperãdi· Tribus
primis modis non eſt uirtus· Quarto autem
modo adhuc diſtinguendũ eſt· Ille em̃ habitꝰ
poteſt conſiderari aut inquantũ eſt infoꝛmiſ·
aut inquantũ eſt formatus· Primo mõ nõ at
tingit ad plenã ratõm uirtutis que eſt ꝑficere
habentẽ & actuꝫ eius· & ipſum referre debito
modo in ultimũ finẽ·voluntas em̃ in ſperan
do eſt mouens & mota· & q̈ꝫuis ſit bene mo=
bilis ad actum ſperandi ꝑ habituꝫ ſpei·non tñ
eſt debito modo ꝑfecta ad mouẽdũ niſi ꝑ ha=
bitũ caritatis· Ad debitam aũt ꝑfectionẽ actꝰ
nõ tm̃ requiritᷣ debita diſpoſitio mobilis·ſed
etiam debita ꝑfectio mouentis·uoluntas etiã
actum ſuũ debito modo referre nõ poteſt ĩ vl
timum finẽ· niſi debito mõ ſe habeat ad fineꝫ
illum·quod ſine caritate eſſe non poteſt·ſecũ=
dum tñ ꝙ uirtus large accipitᷣ ꝓ quocũqꝫ ha
bitu determinante potentiã ad aliquẽ actũ re
ſpectu obiecti debiti·ſic habitus ſpei infoꝛmis
virtus dici poteſt· Si aũt loquamur de habitu
ſpei ut eſt foꝛmatus·ſic dico ꝙ uirtus eſt ſim=
pliciter·quia ſibi cõueniunt oĩa que requirũ
tur ad plenũ eſſe uirtutis· habentẽ em̃ ꝑficit·
& actum eius bonũ reddit· & ꝑ ipſam referẽ
ipſe actus mõ debito ĩ ultimũ fineꝫ· qȯ quidẽ
referri eſt ꝑ id quod eſt quaſi materiale in ſpe
foꝛmata diſpoſitiue & ꝑ eius foꝛmã que ẽ ca=
ritas cõpletiue· ¶ Ad ſecundũ ſcꝫ utrũ ſit vir
tus theologica·dicendũ ꝙ ſic·quia inter uirtu
tes cardinales & theologicas ẽ hec una diffe=
rentia inter alias·ꝙ omnis uirtus appetitiue
ꝑtis deũ habens ꝓ obiecto theologica eſt·que
aũt creaturã habet ꝓ obiecto eſt moꝛaliſ·ſꝫ uir
tus ſpei deũ habet ꝓ principali obiecto & foꝛ
mali·ſiue accipiamus eius obiectũ rem ſpera
tam·quia ꝑ ſpem extenditᷣ affectus ſeu erigitᷣ
principaliter ad habendũ deũ·ſiue accipiamꝰ
obiectũ ſpei illud ꝑ cuius adiutoꝛiũ ſperamus
nos habituros rem ſperatã· Per ſpem em̃ ĩ ſo
lo deo pꝛĩcipaliter cõfidimus· ut obtineamus
rem ſperatã & amatam que eſt ĩ ſe· qui em̃ cõ
fidit ſe hoc poſſe ꝑ hoĩem principaliter obtine
re maledictus ẽ· Iuxta illud Iere·xvii. Maledi
ctus homo qui cõfidit in hoĩe & ponit carneꝫ
bꝛachiũ ſuũ· Licet aũt ſpes ſit media ĩter duo
vitia ſcꝫ p̃ſumptionẽ & deſperatõm·quod eſt
ꝓprium virtutũ moꝛaliũ·quia uirtus theolo=
gica nõ cõſiſtit ĩ medio duoꝝ uitioꝝ ut ſupꝛa
dictũ eſt·hoc tñ non tollit quin ſit uirtus the=
ologica·quia mediũ accipitᷣ ĩ regulatis & mẽ=
ſuratis ſᷣm ꝙ regula uel menſura attingitᷣ·ſe=
cundũ aũt ꝙ exceditᷣ regula eſt ſupfluũ·ſecũ=
dum aũt defectum a regula eſt diminutũ· In
ipſa aũt regula mẽſura nõ eſt accipere mediũ
& extrema· Virtꝰ aũt moꝛalis eſt circa ea que
ratione regulãtur·ſicut circa ꝓpꝛiũ obiectũ·et
ideo ꝑ ſe cõuenit ei eſſe in medio ex parte pro
pꝛii obiecti·ſed virtꝰ theologica eſt circa ipſaꝫ
regulam primã nõ regulatam alia regula·ſic
circa ꝓpꝛium obiectũ· Et ideo ꝑ ſe & ſecundũ
ꝓpꝛium obm̃ non cõuenit uirtuti theologice
eſſe in medio·ſed poteſt ſibi cõpetere ꝑ accidẽſ
ratione eius quod oꝛdinatᷣ ad principale obm̃
ſicut fides nõ poteſt habere medium & extre=
mam in hoc ꝙ innititᷣ prime ueritati cui nulluſ
poteſt nimis ĩniti·ſed ex parte eoꝝ que credit
poteſt habere mediũ & extrema·ſicut vnũ ve
rum eſt mediũ ĩter duo falſa· Et ſimiliter ſpes
non habet mediũ & extrema ex ꝑte principaľ
obiecti·quia diuino auxilio nullus poteſt ni=
mis inniti·ſed quantũ ad ea que cõfidit aliqs
ſe adepturũ poteſt ibi eſſe mediũ & extrema·
inquantũ uel p̃ſumit ea que ſunt ſupꝛa ſuam

propoꝛtionē vel deſperat de hiis que ſunt ſibi
pꝛopoꝛtionata· ¶Ad tertiū ſcꝫ de diſtinctōe
ſpei ab aliis uirtutibus theologicis· dicendū ꝙ
virtus aliqua dicit̄ theologica ex hoc ꝙ habet
deum ꝓ obiecto cui inheret· Poteſt aūt aliqs
alicui rei inherere dupliciter· vno modo ꝓpter
ſeipſum· Alio modo inquantū ex eo ad aliud
deuenit· Caritas igit̄ facit hoīem deo inherere
ꝓpter ſeipſum volūtateꝫ hoīs uniens deo per
affectū amoꝛis· ſpes aūt & fides faciunt hoīeꝫ
inherere deo· ſicut cuidā principio ex quo ali=
qua nobis ꝓueniūt· De deo aūt ꝓuenit nobiſ
& cognitio ueritatis· et adeptio ꝑfecte bonita
tis· Fides igit̄ facit hoīeꝫ deo adherere īquātū
eſt nobis pꝛincipiū cognoſcendi ueritatē· credi
mus em̄ ea uera eſſe que nobis a deo dicunt̄·
Spes at̄ facit deo adherere ꝓut eſt nobis prin
cipium ꝑfecte bonitatis· inquantū ſcꝫ ꝑ ſpem
diuino auxilio īnitimur ad beatitudīeꝫ obtinē
dam· ¶Ad quartū ſcꝫ de oꝛdine ſpei ad fidē
& caritatē· dicendū ꝙ fides abſolute pꝛecedit
ſpem· obiectū em̄ ſpei eſt bonū futurū arduū
poſſibile haberi· Ad hoc ergo ꝙ aliquis ſperet
requirit̄ ꝙ obiectū ſpei ꝓponat̄ ei ut poſſibile
Sed obm̄ ſpei ē uno modo beatitudo eterna·
& alio modo auxiliū diuinū· ut ex p̄dictis pa
tet· & utrūqꝫ eoꝝ ꝓponit̄ nobis ꝑ fideꝫ ꝑ quā
nobis innoteſcit ꝙ ad uitam eternā poſſumꝰ
ꝑuenire· & ꝙ ad hoc paratū eſt nobis auxiliū
ſecundū illud heb· xii· Accedentē ad deū opoꝛ=
tet credere quia eſt· & quia diligentibus ſe re=
munératoꝛ eſt· vnde manifeſtū eſt ꝙ fides p̄=
cedit ſpem· caritateꝫ uero p̄cedit ſpes vno mō·
& alio modo nō· Ad cuius euidentiā ſciendū
eſt· ꝙ duplex eſt oꝛdo· vnus quideꝫ ſ̄m uiam
generationis & nature· ſ̄m quā iperfectū pri
us eſt ꝑfecto· alius aūt oꝛdo ꝑfectionis eſt &
foꝛme ſecundū quē ꝑfectum naturaliter pꝛiuſ
eſt iperfecto· Secundū igit̄ primum oꝛdinem
ſpes eſt prioꝛ caritate· quod ſic patꝫ· quia ſpes
& omīs appetitiuus motus ex amoꝛe deriuat̄
vt ſupꝛa habitum eſt cum de paſſione ageret̄·
Amoꝛ aūt quidā eſt ꝑfectus quidā imꝑfectus
Perfectus quidē amoꝛ eſt quo aliquis ſecūdū
ſe amat̄· vtpote cui aliquis vult bonū· ſicut hō
amat amicū· Imperfectus aūt amoꝛ quo aliqſ
aliquid amat nō ſecundū ipſum· ſed ut id bo=
nū ſibiipi ꝓueniat· ſicut homo amat rem quā
cōcupiſcit· Primus aūt amoꝛ dei ꝑtinet ad ca=
ritatem que inheret deo ſ̄m ſeipſum· ſed ſpes
ꝑtinet ad ſecundū amoꝛē· quia ille qui ſperat·
ſibi aliquid obtinere intendit· & ideo ī uia ge
neratōis ſpes eſt prioꝛ caritate· Sic em̄ aliquis
introducit̄ ad amandū deū ꝑ hoc ꝙ omneſ re
cedentes ab ipſo punit & ceſſat a peccato· ut
Auguſt· dicit ſuꝑ primā can̄· io· ita etiā & ſpeſ
introducit ad caritatē inquātū ſperans remu
nerari a deo attendit̄ ad amandū deū· & ſer=
uandū p̄cepta eius· ſed ſecundū oꝛdinē ꝑfecti=
onis caritas naturaliter pꝛioꝛ ē· Et ideo adue=
niente caritate ſpes ꝑfectioꝛ reddit̄· qꝛ de ami
cis maxime ſperamus· & hoc modo dicit Am=
broſius ꝙ ſpes eſt ex caritate·

DE OBIECTO SPEI· ¶DIS·XXII·

Circa ſecundum principale ſcꝫ de ob=
iecto ſpei cōſiderāda ſunt tria· Pri=
mo utrū beatitudo eterna ſit obie=
ctum ſpei· Secundo utrū poſſit ali
quis ſperare beatitudinē alterius· Tertio utrū
poſſit aliquis licite ſperare in hoīe· ¶Ad pri
mū ſcꝫ utrū obiectū ſpei ſit eterna beatitudo·
dicendū ꝙ ſicut dictū eſt ſpes de q̄ loquimur
attingit ad deum innitēs eius auxilio ad cōſe
quendū bonū ſperatū· opoꝛtꝫ aūt effectū eſſe
ꝓpoꝛtionatū· & ideo bonū quod ꝓprie & pri=
cipaliter a deo ſperare debemꝰ eſt bonū īfini=
tum quod ꝓpoꝛtionat̄ virtuti dei adiuuātis·
Nam infinite virtutis eſt ꝓpꝛium ad infinitū
bonum ꝑducere· hoc aūt bonū eſt uita eterna
que in fruitōe ipſius dei ꝯſiſtit· non em̄ minꝰ
aliquid a deo ſperandū eſt· q̄ꝫ ſit ipſe· cum nō
ſit minoꝛ eius boītas ꝑ quā bona creature cō=
municat q̄ꝫ eius eſſentia· & ideo ꝓpriuꝫ & p̄n
cipale obm̄ ſpei eſt beatitudo eterna· ¶Ad ſe
cundum ſcꝫ utrū poſſit homo ſperare beatitu
dinem alterius· dicendū ꝙ ſpes poteſt eſſe ali
cuius dupliciter· Vno mō quideꝫ abſolute· &
ſic eſt ſolum boni ardui ad ſe ꝑtinentis· Alio
modo ex p̄ſumptione alterius· & ſic poteſt eē
etiā eoꝝ que ad alium ꝑtinēt· Ad cuius euidē=
tiam ſciendū eſt ꝙ amoꝛ & ſpes ī hoc differūt
ꝙ amoꝛ īpoꝛtat quādam unioneꝫ amantis ad
amatum· ſpes aūt īpoꝛtat quendā motū ſiue
ꝓtenſionē appetitus in aliquod bonū arduū·
vnio aūt ē aliquoꝝ diſtinctoꝝ· Et ideo amoꝛ
directe poteſt reſpicere alium quē ſibi aliquis
unit ꝑ amoꝛem· habens eū ſicut ſeipſum· mo=
tus aūt ſemꝑ ē ad ꝓprium terminū ꝓpoꝛtio=
natum mobili· & ideo ſpeſ reſpicit directe ꝓ=
prium bonū· nō aūt id quod ad aliū ꝑtinet· ſꝫ
p̄ſuppoſita unione amoꝛis ad alterū iam aliqſ
poteſt deſiderare & ſperare aliquid alteri ſicut
ſibi· & ſ̄m hoc aliquis poteſt ſperare alteri vi=
tam eternā inquantuꝫ ē ei vnitus ꝑ amoꝛem·
& ſicut eſt eadē virtus caritatis qua q̄s diligit
deū· ſeipſum· & ꝓximum· ita etiā ē eadeꝫ uir=
tus ſpei q̄ quis ſperat ſibiipi et alii· ¶Ad ter
tium ſcꝫ utrū licite poſſit aliquis ſperare in ho
mine· dicendū ꝙ ſpes ſicut dictū eſt duo reſpi
cit ſcꝫ bonū quod obtinē intendit· & auxiliuꝫ
ꝑ quod illud bonū obtinet̄· bonū aūt qȯ quis
ſperat obtinendū habꝫ ratiōem cauſe finalis·
auxiliū aūt ꝑ quod quis ſperat illud bonū ob
tinere habet ratōem cauſe efficiētis· In genere
aūt utriuſqꝫ cauſe inuenit̄ pricipale & ſecūda
rium· principalis em̄ eſt finis ultimus· ſecūda
rius aūt finis eſt bonū qȯ eſt ad finem· Simi
liter principalis cauſa agens ē primum agēs·
ſecūdaria uero cauſa efficiens eſt agens ſecū=
darium inſtrumētale· ſpes aūt reſpicit beatitu
dinem eternā ſicut ultimū finē· diuinum aūt
auxiliū ſicut primā cauſam inducentē ad bea=
titudinē· Sicut igitur nō licet ſperare aliquod
bonū preter beatitudinē ſicut ultimū finem·

ſed ſolum ſicut id quod eſt ad finē beatitudīs
ordinatum·ita non licet ſperare de aliquo ho
mine uł de aliqua creatura ſicut de prima cau
ſa mouente ī beatitudinē·Licet aūt ſperare de
aliquo hoīe uel aliqua creatura ſicut de agen=
te ſecūdario & inſtrumētali p qd aliquid adiu
uatur ad quecūq3 bona conſequēda in beatitu
dine ordinata·& hoc modo ad ſanctos cōuer=
timur·& ab hoībus aliqua petimus·& uitupe
ranť illi de quibus aliquis confidere non po=
teſt ad auxiliū ferendum·

DE SUBIECTO SPEI· DIS·XXIII·

Circa tertium principale ſc3 de ſubie=
cto ſpei conſiderāda ſunt quattuor
Primo utrū virtus ſpei ſit in uolū=
tate ſicut in ſubiecto·Secundo utꝝ
ſit in beatis·Tertio utrū ſit ī damnatis·Quar
to vtrū ī uiatorib⁹ habeat certitudinē ¶Ad
primum ſc3 vtrū ſpeſ ſit ī uolūtate ſicut ī ſbo·
dicendū ꝙ ſicť ex dictis patet·habitus cogno=
ſcunť p actus·Actus aūt ſpei eſt quidā mot⁹
appetitiue ptis cum ſit obiectū eius bonū·Cū
aūt ſit duplex appetitus in hōīe·ſc3 appetitus
ſenſitiuus qui diuidiť p iraſcibilē & cōcupiſci
bilem·et appetitus intellectiu⁹ qui diciť uolū
tas·ut ſupra habitū eſt·Similes aūt motus q̄
ſunt in appetitu īferiori cum paſſione·ſunt ī
ſuperiori ſine paſſione·ut ex ſupra dictis pat3
Actus aūt virtutis ſpei non poteſt ptinere ad
appetitū ſenſitiuū·quia bonū quod ē obiectu3
principale hmōi uirtutis nō eſt aliquid bonu3
ſenſibile·ſed bonū diuinum·Et ideo ſpes eſt
in appetitu ſupiori qui diciť voluntas ſicut ī
ſubiecto·non aūt in appetitu inferiori ad quē
ptinet iraſcibilis· ¶Ad ſecundū ſc3 utrū ſpes
ſit ī beatiſ·dicendū ꝙ ſubtracto eo qd dat ſpe
ciem rei ſoluiť ſpecies·& res non poteſt eade3
remanere·ſicut remota forma corporis natu=
ralis nō remanet idem ſm ſpeciem·ſpes aute3
recipit ſpeciem a ſuo obiecto pricipali ſicť et ce=
tere uirtutes ut ex ſupradictis patet·obiectū
aūt pricipale eius eſt beatitudo eterna·ſecūdū
ꝙ eſt poſſibilis haberi ex auxilio diuio ut ſup̄
dictū eſt·quia bonū arduū poſſibile nō cadit
ſub ratione ſpei niſi ſecūdū ꝙ eſt futurū·ideo
cū beatitudo iam nō fuerit futura ſed preſens
non poteſt ibi eſſe uirtus ſpei·& ideo ſpes ſicť
& fides euacuatur in pria·& neutrū eorū eſſe
poteſt in beatis· ¶Ad tertiū ſc3 utrū in dāna
tis ī inferno poſſit eſſe ſpes·dicēdū ꝙ ſi nomē
inferni ita generaliter accipiať ꝙ extendatur
ad locum purgatorii & limbū ī quo ſancti pa
tres erant ante aduentū chriſti·cōcedendū eſt
ꝙ in īferno fuit ſpes·In exiſtentibuſ em̄ ī lim
bo erat virtus ſpei·cū gratiā haberent gratu3
facientē·nec ante mortē xp̄i deū clare uiderēt
Similiter dicendū eſt de illis qui ſunt in pur=
gatorio·q̄3uis em̄ illi eſſent certi de ſua ſalute
futura·& iſti ſimiliter·nō ꝓpter hoc neganda
eſt in eis ſpes fuiſſe·Securitas em̄ cōſequēdi
bonū arduū ſpei non repugnat·ſed magis cō
cordat·cum ſpei ꝯueniat certitudo ſecuritatis
quantū eſt ex parte ſua·& ratōe eius cui īniti=
tur·q̄3uis ſperās dubitare poſſit·& timere de
abſoluta cōſecutōe rei ſperate ꝓpter liberi arbi
trii uertibilitatē ī malū que nō eſt ī exiſtētib⁹
in purgatorio·nec erat in exiſtentibus in lim=
bo·Si aūt reſtringať nomē inferni ad īfernu3
damnatoꝝ·ſic dicēdū ꝙ ī inferno nunq̄3 fuit
ſpes·quia damnati ad cumulū dānatōnis ſue
certi ſunt de ppetuitate ſui ſupplicii·& īpoſſi
bilitate cōſequendi ſalutē·ſpes aūt non eſt re=
ſpectu boni ardui·niſi abſentis apprehenſi vt
poſſibile adipiſci·Eſt em̄ obiectū ſpei bonum
ſumme arduū apprehēſum·ut abſens poſſibi=
le adipiſci· ¶Ad quartū ſc3 utrū ī uiatorib⁹
ſpes habeat certitudinē·dicēdu3 ꝙ certitudo ī=
ueniť in aliquo dupliciter·ſc3 eſſentialiter &
pticipatiue·Eſſentialiť quidē inueniť in ui co=
gnitiua·Participatiue aūt ī omi eo qd a vi co=
gnitiua moueť infallibiliter ad finē ſuū·ſecun
dum quē modū diciť ꝙ natura certitudinaliť
operať tanq̄3 mota ab intellectu diuino certi=
tudinaliter mouēte vnūquēq3 ad ſuū finem·
& p hunc etiā modū virtutes morales certiuſ
arte dicunť opari inquātu3 p modum nature
mouenť a ratōe ad ſuos actus·& ſic etia3 ſpes
certitudinaliter tendit ad ſuū finem q̄ſi parti=
cipans certitudinē a fide q̄ ē ī vi cognoſcitiua·
¶De vitiis oppoſitis ſpei videlicet p̄ſumpti
one & deſperatōe reqre infra tertio libro·

DE CARITATE· ¶DIS·XXIIII·

Conſequēter cōſiderandū eſt de cari
tate·Circa quā conſideranda ſunt
ſex·Primo de caritate ſecundu3 ſe·
Secundo de caritate p cōparatōem
ad ſubiectū·Tertio de obiecto caritatis id eſt
de diligendiſ ex caritate·Quarto de ordine di
ligēdoꝝ·Quinto de actibus caritatis·Sexto
de uitiis oppoſitis· ¶Circa primū ſc3 de cari
tate ſecundū ſe cōſiderāda ſunt octo·Primo
utrū caritas ſit idē qd amicitia·Secūdo utru3
caritas ſit quid creatū in aīa·Tertio utrū ſit
virtus·Quarto utrū ſit virtus ſpecialis·Quin=
to utrū ſit una uirtus·Sexto utꝝ ſit maxima
uirtutū·Septimo utrū ſine caritate poſſit eſſe
ſalus uł uera uirt⁹·Octauo vtrū ſit forma vir
tutum· ¶Ad primū ſc3 utrū caritas ſit ami=
citia·dicēdū ꝙ ſm phm·viii·ethi·Nō quilibet
amor habet ratōem amicitie·ſed amor qui eſt
cum beniuolentia·qn̄ ſc3 ſic amamus aliqueʒ
ut ei bonū uelimus·Si aūt rebus amatis non
bonū velimus ſed ip̄m eoꝝ bonū uelimus no
biſ·ſicut dicimur amare vinū aut equū uł ali
quid hmōi·non eſt amor amicitie·ſed cuiuſdā
cōcupiſcētie·Ridiculū em̄ eſt dicere ꝙ aliquis
habeat amicitiā ad uinū uł ad equū·Sed nec
beniuolentia ſufficit ad ratiōem amicitie·ſed
requiriť quedā mutua beniuolētie amatio·qr
amicus eſt amico amicus·Talis aute3 mutua
beniuolentia fundať ſup aliqua cōmunicatio
ne·Cum igiť ſit aliqua ꝯmuīcatio hoī ad deū
ſm ꝙ nobis ſuā beatitudinē cōicat ſuper hac
cōmunicatōe oportet aliq̄3 amicitiam fūdari·

de qua quidē cōmunicatiōe dicitur ·i·ad cor̄·
·i·Fidelis deus ꝑ quē uocati estis in societatē
filii eius·Amor aūt super hac cōicatōe funda
tus est caritas·vñ manifestū est ꝙ caritas ami
citia quedam est hominis ad deū· ¶Ad secū
dum scʒ utrū caritas sit quid creatū in aīa·di=
cendū ꝙ magister ꝑscrutat̄ hanc questionē in
·xvii·d·primi libri sentētiarū· & ponit ꝙ cari
tas nō est aliquid creatū in aīa·sed est ipse spi
ritussanctus mentē inhabitās·nec est sua īten
tio ꝙ iste motus dilectōis quo deū diligimus
sit ipse spiritussanctus·sed ꝙ iste motus dile=
ctionis est a spiritusancto nō mediāte aliquo
habitu·sicut aspectus sunt alii actus virtuosi
mediantibus habitibꝰ aliarū uirtutū·puta ha
bitu spei aut fidei aut alicuius alteriꝰ virtutis·
& hoc dicebat ꝓpter excellentiaʒ caritatis·sed
si quis recte consideret hoc magis redundat ī
caritatis detrimētū· Non em̄ motus caritatis
ita ꝓcedit a spiritusancto mouente humanaʒ
mentē ꝙ humana mēs sit mota tantū & nul=
lo mō sit principium huius motus· sic̄ cū ali=
quod corpus mouet̄ ab aliquo exteriori mouē
te·hoc em̄ ē cōtra ratōm uolūtarii cuius opor
tet principiū in ipso esse sicut supra dictū est·
Vnde sequeret̄ ꝙ diligere nō esset uoluntariū
quod īplicat cōtradictōeʒ·cum amor de sui ra
tione importet ꝙ sit actus voluntatis·Simili
ter etiam nō potest dici ꝙ sic moueat spiritus=
sanctus voluntatē ad actum diligēdi sic̄ mo=
uet̄ instrumentū·quod & si sit principiū actꝰ
non tñ est in ipso agere uel non agere·Sic em̄
etiam tolleret̄ ratio uoluntarii actus & exclu
deret̄ ratio meriti·Cum tñ supra habitū sit ꝙ
dilectio caritatis est radix merendi·sed oporʒ
ꝙ sic uoluntas moueat̄ a spiritusancto ad dili
gendū deum·ꝙ etiā ipsa sit efficiēs hūc actū·
nullus aūt actus ꝑfecte producit̄ ab aliqua po
tentia actiua nisi sit ei connaturalis ꝑ aliquā
formam que sit principiū actionis·vnde deus
qui omīa mouet ad debitos fines singulis re=
bus indidit formas ꝑ quas inclinant̄ ad fines
sibi prestitutos a deo·& secundū hoc disponit
omīa suauiter·vt dicit̄ sap·viii·Manifestū est
aūt ꝙ actus caritatis excedit naturā potencie
volūtatis· Nisi ergo aliqua forma superadde
ret̄ naturali potētie ꝑ quā inclinaret̄ ad dilecti
onis actum ƀm hoc essʒ actus iste īperfectior
actibus naturalibus & actibꝰ aliarū virtutū·
nec esset facilis & delectabilis· Quod pʒ eē fal
sum·quia nulla uirtus habet tantā inclinatio
nem ad suū actuʒ sicut caritas·nec aliqua ita
delectabiliter operat̄·Vnde maxime necesse ē
ꝙ ad actum caritatis existat in nobis aliqua
habitualis forma supaddita potētie naturali
inclinans ipsam ad caritatis actū·& faciēs eā
prompte & delectabiliter operari· ¶Ad ter=
tiū scʒ utrū caritas sit virtus·dicendū ꝙ actꝰ
humaī bonitatē habēt ƀm ꝙ regulant̄ debita
regula & mēsura·Et ideo humana uirtꝰ que
est principiū oīm bonoꝝ actuū hoīs cōsistit ī
attingendo regulā humanoꝝ actuū·Que q̇=
dem est duplex ut supra dictū est·scʒ humana
ratio·& ipse deꝰ·vnde sicut virtus mobilis dif
finitur ꝑ hoc qḋ est actus ƀm ratōem rectam
vt patet in·ii·ethi· ita etiā attingere deū cōsti
tuit ratōem uirtutis·sicut etiā supra dictū est
de fide & spe·Vñ cum caritas attingit deuʒ·
quia cōiungit nos deo· vt patʒ ꝑ autoritatem
Augustini ī libro de moribus ecclesie dicentis·
Est virtus que cum nostra rectissima affectō
est cōiungit nos deo qua eum diligimus·Cō=
sequens est caritatē esse uirtutē· ¶Ad quar=
tum scʒ utrū sit virtus specialis· dicendum ꝙ
actus & habitꝰ specificant̄ ꝑ obiecta·ut ex su=
pra dictis patet·ꝓprium aūt obiectū amoris
est bonū·ut supra habitū est·& ideo ubi ē spe=
cialis ratio boni·ibi est specialis ratio amoris·
bonum aūt diuinū inquantū est beatitudinis
obm̄·habet specialē ratōeʒ boni·Et ideo amor
caritatis qui est caritas huius boni est special'
amor·vnde caritas est specialis uirtus· ¶Ad
quintum scʒ utrū sit una uirtus·dicendū ꝙ ca
ritas sicut est quedā amicitia hoīs ad deuʒ ·di
uerse aūt amicitiarū species accipiunt̄ quideʒ
vno modo ƀm diuersitatē finis· & secundum
h̄ dicunt̄ tres species amicitie scʒ amicitia util'
delectabilis & honesti·Alio modo ƀm diuersi
tatem cōmunicationū in quibus amicitie fun
dant̄·sicut alia species amicitie est cōsanguine
orum· & alia cōciuiū aut peregrinantiū· q̄ruʒ
vna fundat̄ sup cōmunicatōne naturali·alia
super cōmunicatōe ciuili uel peregrinatōis· ut
patet ꝑ phm̄ in·viii·ethi·Neutro aūt istorum
modorum caritas potest diuidi in plura·Naʒ
caritatis finis est unus scʒ diuina bonitas·est
etiam vna cōmunicatio beatitudīs eterne sup
quā hec amicitia fundat̄· Vnde relinquit̄ ꝙ
caritas est una uirtus simpliciter nō distincta
in plures species· ¶Ad sextū scʒ utrū caritas
sit excellentissima virtutū·dicendū ꝙ cum bo
num in humanis actibus attendat̄ ƀm ꝙ re=
gulant̄ debita regula necesse ē ꝙ uirtꝰ huma
na que est principiū omniū bonoꝝ actuū con
sistat in attingendo humanoꝝ actuū regulā·
Est aūt duplex regula humanoꝝ actuū·ut su
pra dictum est·scʒ ratio humana·& deus·sed
deus ē prima regula a qua etiā humana ratio
regulāda est·Et ideo virtutes theologice que
cōsistunt in attingendo illā regulā primā eo
ꝙ eoꝝ obm̄ est deus excellētiores sunt virtu=
tibus moralibus uel intellectualibus que con=
sistunt in attingēdo ratōem humanaʒ·ꝓpter
quod etiā oportet ut etiaʒ inter ipsas uirtutes
theologicas illa sit potior que magis deū atti=
git·semꝑ aūt id quod est ꝑ se·magis est eo qḋ
est ꝑ aliud·Fides aūt & spes attingūt quidem
ipsum deū ƀm ꝙ ex ipso ꝓuenit nobis uel co=
gnitio ueri·uel adeptio boni·sed caritas attin=
git ipsum deū ut in ipso sistat·nō vt ex eo ali
quid nobis ꝓueniat·Et iḋo caritas est excellē
tior fide & spe· & ꝑ consequēs omnibus aliis
virtutibus·sicut etiā prudentia que attingit ra
tionē secundū se est excellētior q̄ʒ alie uirtutes

morales que attingunt ratõem secundum qđ
ex ea mediũ constituit̃ ĩ operatioĩbus uel paſ
sionibus humanis· ¶Ad septimũ scꝫ utrum
sine caritate possit esse uera salus uel uirtus·
dicẽdũ ꝙ uirtus ordinat̃ ad bonũ ut supra ha
bitum est·bonũ aũt principaliter est finis·naꝫ
ea que sunt ad finem nõ dicunt̃ bona nisi in
ordine ad finem·Sicut ergo duplex est finis·
vnus ultimus & alius ꝓximus·ita etiam ẽ du
plex bonũ·vnum quidẽ ultimũ & aliud ꝓxi=
mum & ꝑticulare· vltimũ quidẽ & principale
bonũ hoĩs est dei fruitio·ẜm illud p̃s·Mihi
adherẽ deo bonũ est·& ad hoc ordinat̃ homo
ꝑ caritatem·Bonũ aũt secundariũ & quasi ꝑ=
ticulare hoĩs potest esse duplex· Vnũ quidem
quod est uere bonũ utpote ordinabile quãtuꝫ
in se est ad principale bonũ quod est ultim⁹ fi
nis·Aliud aũt est bonum apparẽs & ñ uerũ·
quia abducit a finali bono·Sic igit̃ patꝫ ꝙ ũa
virtus est illa que ordinat ad principale bonuꝫ
hoĩs· sicut & p̃hs ĩ·viii·phisicorũ· dicit·ꝙ uir
tus est dispositõ ꝑfecti ad optimũ·& sic nulla
uera virtus potest esse sine caritate· Sed si ac
cipiat̃ uirtus ẜm ꝙ est ĩ ordine ad aliquẽ finẽ
particularẽ·sic potest aliqua uirt⁹ dici sine ca
ritate inquantũ ordinat̃ ad aliquod bonũ par
ticulare·Sed si illud ꝑticulare bonũ non sit ve
rum bonũ sed apparens·virtus etiam que est
in ordine ad hoc bonũ erit nõ uera virtus·sed
falsa similitudo uirtutis·sicut ñ est uera uirt⁹
auaroꝝ prudentia qua excogitant diuersa ge
nera loculloꝝ ·et auaroꝝ iustitia qua grauiuꝫ
damnoꝝ metu cõtemnũt alienoꝝ & auaroꝝ
temperãtia qua luxurie que sumptuosa ẽ co=
hibent appetituꝫ·& auaroꝝ fortitudo·qua ut
ait Orati⁹·ꝑ mare pauperiẽ fugiunt ꝑ saxa ꝑ
ignes·ut Aug⁹ dicit in·iiii·libro contra iulia=
num·Si uero aliud bonũ ꝑticulare sit uerum
bonũ·puta ꝯseruatio ciuitatis uel aliquod hu
iusmodi·erit quidem uera virtus· ẜꝫ ĩperfecta
nisi referat̃ ad finale & ꝑfectum bonũ·& secũ
dum hoc est simpliciter uera virtus·quod sine
caritate esse nõ potest· ¶Ad octauũ scꝫ utrꝝ
caritas sit forma virtutũ·dicendũ ꝙ ĩ morali
bus forma actus attendit̃ principaliter ex ꝑte
finis·Cuius ratio est·quia principiũ moraliuꝫ
actuum est uolũtas·cuius obm̃ & q̃si forma ẽ
finis·semꝑ aũt causa actus consequit̃ formã
agentis·Vnde oportet ꝙ ĩ moralib⁹ id quod
dat actui ordinẽ·dat ei etiã formaꝫ·vnde ma
nifestum est ẜm p̃dicta ꝙ ꝑ caritatem ordina
tur actus omniũ aliarũ uirtutũ ad ultimũ fi=
nem·& ẜm hoc ipsa dat formã actib⁹ omniũ
aliarũ uirtutũ·& ꝓ tanto dicit̃ esse forma vir
tutum·Nam & ip̃e virtutes dicunt̃ in ordine
ad actus formatos·

DE CARITATE PER COMPARATI ONEM AD SVBIECTVM·DI·XXV

Circa secundum principale scꝫ de ca=
ritate ꝑ cõparatõem ad subiectũ cõ
sideranda sunt octo·Primo utrum
caritas sit in uolũtate sicut in subie
cto·Secundo utrũ causet̃ ĩ hoĩe ex actibus ul̃
ex infusione·Tertio utrũ infundat̃ ẜm capa=
citatem naturaliũ·Quarto utrum augeat̃ &
qũo· Quĩto utrũ caritas uie possit esse ꝑfecta
Sexto de diuersis gradib⁹ caritatis·Septimo
utrũ caritas possit diminui· Octauo utrũ ha=
bita semel possit amitti· ¶Ad primũ scilicet
utrũ caritas sit in uoluntate sicut in subiecto
dicẽdũ ꝙ cũ duplex sit appetitus· scꝫ sensitiu⁹
& intellectiuus·qui dicit̃ uolũtas·utriusqꝫ ob
iectum est bonũ·sed diuersimode·nam obie=
ctum appetitus sensitiui est bonuꝫ ꝑ sensum
apprehensum·obm̃ uero appetitus ĩtellectiui
uel uolũtatis est bonũ sub cõmuni ratõe boni
ꝓut est apprehensibile ab intellectu· caritatis
aũt obiectum nõ est aliquod bonũ sensibile·ẜꝫ
bonum diuinũ qđ solo intellectu cognoscitur
Et ideo caritatis subiectũ nõ ẽ appetitus sensi
tiuus sed appetitus intellectiuus id est uolun
tas· ¶Ad secunduꝫ scꝫ utrũ sit in hoĩe ex
infusione·dicendum ꝙ caritas est amicitia ho
minis ad deũ fundata suꝑ cõmunicatõem be=
atitudinis eterne· hec aũt cõmunicatio nõ est
secundũ bona naturalia·sed ẜm dona gratui
ta·quia ut dicit̃ ro·vi·Gratia dei uita eterna·
vnde & ipsa caritas facultatẽ nature excedit·
Quod aũt excedit nature facultatẽ nõ potest
eẽ neqꝫ naturale neqꝫ ꝑ potẽtias naturales ac
quisitũ·quia naturalis effectus nõ trãscendit
suam causam·vnde caritas nõ potest neqꝫ na
turaliter nobis inesse neqꝫ ꝑ uires naturales ẽ
acquisita·sed per infusionẽ spiritussancti qui
est amor patris & filii cuius ꝑticipatio in nob̃
est ipsa caritas creata sicut supra dictum est·
¶Ad tertium scꝫ utrũ infundat̃ secundũ ca
pacitatem naturaliũ·dicendũ ꝙ quãtitas vni
uscuiusqꝫ dependet a ꝓpria causa rei·qꝛ uni=
uersalior causa effectũ maiorẽ ꝓducit·caritas
aũt cum suꝑexcedat ꝓportionẽ nature huma
ne ut dictum est·non dependet ex aliqua na=
turali uirtute·ẜꝫ ex sola gratia spiritussãcti eã
infundẽtis. Et ideo quantitas caritatis nõ de
pendet ex cõditione nature· uel ex capacitate
naturalis virtutis·sed solum ex voluntate spi
ritussancti distribuẽtis sua dona ꝓut vult·vñ
& ap̃ls dic̃ ad ephe·iiii· Vnicuiqꝫ uestrũ data
est gratia secundũ mensurã donatõis christi·
¶Ad quartũ scꝫ utrũ caritas augeat̃·dicen=
dum ꝙ caritas uie potest augeri·sic dic̃ Aug̃·
super Iob̃·Caritas meret̃ augeri·vt aucta me
reat̃ & ꝑfici·Ex hoc eñ dicimur esse uiatores
ꝙ in deũ tendimus qui est ultimus finis nr̃e
beatitudinis·In hac aũt uita tantomagis ꝓce
cedimus quãto deo magis appropinquamus·
cui non appropinquat̃ passibus corporis ẜꝫ af=
fectibus mentis·Hanc aũt ꝓpinquitatẽ facit
caritas·quia ꝑ ipam mẽs deo unit̃·& ideo de
ratõe caritatis uie est·ut possit augeri·si eñ ñ
posset augeri iam cessaret vie ꝓcessus·Et ideo
ap̃ls caritatẽ uiam nomĩat dicens·i·corĩ·xii·
Adhuc excellentiorem uiam uobis demõstro
Dixerunt aũt quidã caritatem secundũ suam

essentiam non augeri· sed solum secundū radicatōem in subiecto uel secundū feruorē· sed hii ꝓpriam vocem ignorauerūt· Cum enī sit accidens· eius esse est inesse· vnde nihil est aliud ipsam secundū essentiā augeri q̈ꝫ eam magis inesse subiecto· quod ē eā magis radicari in subiecto. Similiter etiā ipsa essentialiter est virtus ordinata ad actū· vñ idem est ipam augeri sm̄ essentiā· & ipsam habere efficaciā ad ꝓducendū feruētioris dilectiōis actuꝫ· Augetᷣ ergo essentialiter· nō quidē ita ꝙ esse incipiat uel esse desinat in subiecto· sed ita ꝙ magis ī subiecto esse incipiat· Vtrū augeatᷣ ꝑ additōꝫ uel quomō· sciendū ꝙ omīs additio ē alicuius ad aliquid· vnde in omī additōe oportet saltēꝫ p̄intelligere distinctōem eoꝝ quoꝝ vnū additur alteri ante ipam additōem· Si igitᷣ caritas addatᷣ caritati· oportet p̄supponi caritatē additam ut distinctā a caritate cui additᷣ· non quidem ex necessitate sm̄ esse· sed saltem sm̄ intellectum· Posset enī deus etiā quantitatē corporalem augere addendo aliquā magnitudineꝫ nō prius existentē· sed tūc causataꝫ· que q̈ꝫuis non fuerit prius in rerū natura· habꝫ tñ in se vnde eius distinctio intelligi possit a quantitate cui additᷣ· Si igitᷣ caritas addatur caritati oporteret p̄supponere adminus secundū intellectuꝫ distinctōem unius caritatis ab alia· Distinctio aūt informis est duplex· vna quidem sm̄ speciem· alia secundū numerū· Distinctō quidem sm̄ speciē in habitibus est secundū diuersitatem obiectoꝝ· Distinctio uero sm̄ numerum ē secundū diuersitatē subiecti· Potest igitur cōtingere ꝙ aliquis habitus ꝑ additōeꝫ augeatᷣ dum extēditᷣ ad quedā obiecta ad que per prius se non extendebat· & sic augetᷣ scīa geometrie in eo qui de nouo incipit scire aliq̄ geometralia que prius nesciebat· Hoc autē nō potest dici de caritate· quia etiaꝫ minima caritas extēdit se ad omīa illa que sunt ex caritate diligenda· Non ergo talis additio ī augmēto caritatis potest ītelligi p̄supposita distinctōne sm̄ speciem caritatis addite ad eam cui supadditur· Relinquitᷣ ergo ꝙ si fiat additio caritatis ad caritatē ꝙ hoc sit p̄supposita distinctōe secundū numerū que ē sm̄ diuersitatem subiectoꝝ· sicut albedo augetᷣ ꝑ hoc ꝙ album additur albo· q̈ꝫuis hoc augmento non fiat aliquid magis album· sed hoc ī proposito dici ñ potest· quia subiectū caritatis nō est nisi mēs rationalis· vnde tale caritatis augmētū fieri ñ posset nisi ꝑ hoc ꝙ una mens rationalis alteri adderetᷣ· quod ē īpossibile q̈ꝫuis etiam si esset possibile tale augmentū faceret maiorem diligentē aīam· non aūt magis diligentē· Relinq̄tur ergo ꝙ nullo modo caritas augeri potest per additōem caritatis ad caritatē sicut quidā ponūt· Sic ergo caritas augetᷣ solum ꝑ hoc ꝙ subiectū magis ac magis ꝑticipat caritatē· id ē secundū ꝙ magis reducitᷣ ī actū illius· & magis subditᷣ illi· Hic enī est modus augmēti ꝓprius cuiuslibꝫ forme que intenditᷣ· eo ꝙ esse huiusmōi forme totaliter cōsistit in eo quod inhereret susceptibili· Et ideo cū magnitudo rei consequitᷣ esse ipsius formā esse maiorē· hoc est eā magis inesse susceptibili· nō aūt aliam formā aduenire· hoc enī esset si forma habereꝫ aliquā quantitatē ex seipsa non ꝑ cōparatōm ad subiectum· Sic igitᷣ & caritas augetᷣ ꝑ hoc ꝙ ītenditur in subiecto· & hoc ē ipsam augeri sm̄ essentiam· non aūt ꝑ hoc ꝙ caritas addatᷣ caritati· Sicut ē in augmēto quantitatis corꝑalis· Quantitas enī corporal' habet aliquid inquantum ē quātitas· & aliquid īquantū est forma accidētalis· Inquantū est quātitas habet ꝙ sit distinguibilis sm̄ sitū uel secundū numeruꝫ· Et ideo hoc modo ɔsideratᷣ augmentū magnitudinis ꝑ additōem· ut patet ī aīalibus· īquantum uero est forma accidētalis est distinguibilis solum secundū subiectū· & secundū hoc habet ꝓprium augmentū sicut alie forme accidētales ꝑ modū intētionis eius in subiecto· sicut patꝫ in hiis que rare fiunt· vt ꝓbat phs ī· iiii· phisi· Et similiter etiā sciētia habet quantitatē inquantū ē habitus ex ꝑte obiectoꝝ· & sic augetur ꝑ additōem inquantū aliquis plura cognoscit· habet etiā quantitatē inquantū ē quedam forma accidētalis ex eo ꝙ inest subiecto & sm̄ hoc augetᷣ in eo qui certius eadē scibilia cognoscit nunc q̈ꝫ prius· Similiter etiā & caritas habet duplicem quantitatē· sed secundum eā que est ex parte obiecti nō augetᷣ· ut dictū est· vnde relinquitᷣ ꝙ ꝑ solam ītentionē augeatur· Item attende ꝙ prima infusio caritatis īportat mutatōem sm̄ habere & nō habere· iō oportet ꝙ aliquid adueniat qđ prius nō infuit· sed augmentatio caritatis īportat mutationē secundū minus habē aut magis & ideo nō oportet ꝙ aliq̄d insit quod prius nō infuerit· sed ꝙ magis insit quod prius minꝰ inerat· & hoc est quod facit deus caritatē augēdo scꝫ ꝙ magis insit & ꝙ ꝑfectius similitudo spiritussancti ꝑticipetᷣ in aīa· Nec ē intelligendū ꝙ augmentū caritatis sit cōtinuum· ita ꝙ quilibet actus augeat caritatē· quia augmentū spirituale caritatis quoddāmodo simele ē augmento corporali· Augmentū aūt corporale in animalibus & plantis nō est motus cōtinuus· ita scꝫ ꝙ si aliquod tm̄ augeatᷣ ī tanto tēpore· necesse sit ꝙ ꝓportionaliter in qualibꝫ parte illius tēporis aliquid augeatᷣ sicut cōtingit ī motu locali· sed ꝑ aliquod tēpus natura operatᷣ disponens ad augmentuꝫ & nihil augens in actu· & postmodū ꝓducit in effectu id ad quod disposuerat augēdo aīal uel plantā in actu· Ita etiā ñ quolibet actu caritatis caritas actu augetur· sed quilibꝫ actus caritatis dispoīt ad caritatis augmentū inquantū ex uno actu caritatis homo redditᷣ ꝓmptior iterū ad agenduꝫ secundū caritatē· & habilitate crescēte homo prorumpit in actū feruentiorē dilectōis quo conetur ad caritatis ꝑfectum· & tunc caritas augetᷣ in actu· Huic autē caritatis augmento nullus terminus p̄figi potest ī uia· nunq̈ꝫ enī

tantum augetur quin amplius possit augeri·
Termin⁹ em̃ in augmẽto alicuius forme pot̃
p̃figi tripliciter· Vno mõ ex ratõne ipsius for
me que hab3 terminatã mensurã ad quam cũ
puentum fuerit non potest ultra ꝓcedi in for
ma·sed si ultra ꝓcessum fuerit puenit̃ ad aliã
formam·sicut patet ĩ pallore cuius terminos
p cõtinuam alteratiõem aliquis transit uel ad
albedinẽ uel ad nigredinẽ pueniens· Alio mõ
ex parte agentis cuius uirtus nõ se extẽdit ad
ulterius augendum formã ĩ subiecto· Tertio
modo ex pte subiecti quod nõ est capax ampli
oris pfectionis· Nullo aũt horꝝ modorꝝ ĩponi
tur ẽmin⁹ augm̃to caritatis ĩ statu uie·ipa em̃
caritas secundũ rationem ꝓprie speciei termi=
num augmẽti ñ habet· Est em̃ pticipatio que=
dam infinite caritatis que ẽ spiritussanctus·
Similiter etiã causa augentis caritatẽ est infi
nite uirtutis sc3 deus· Similiter etiã ex pte sub
iecti ẽmin⁹ huic augmẽto p̃figi ñ potest·quia
semp caritate crescẽte supexcrescit huĩlitas ad
alterius augmẽtũ·vnde relinquit̃ ꝙ caritatis
augmẽto nullus terminus p̃figi possit in hac
vita· ¶ Ad quintũ sc3 utrum caritas vie pos=
sit esse pfecta·dicẽdũ ꝙ perfectio caritatis po=
test intelligi duplicit̃· Vno modo ex parte di=
ligibilis· Alio modo ex pte diligentis· Ex pte
quide3 diligibilis pfecta est caritas·ut diligat̃
aliquid quantũ diligibile est· Deus aũt est tm̃
diligibilis quantũ bonus est·bonitas aut̃ eius
est infinita·vnde ĩfinite diligibilis est· Nulla
aut̃ creatura pot̃ eum ĩfinite diligere cũ queli=
bet virtus creata sit finita·vnde p hũc modũ
nullius creature potest caritas esse pfecta·sed
solum caritas dei qua seipsum diligit· Ex pte
uero diligẽtis caritas dicit̃ esse pfecta·quãdo
aliquis ẽm totum suũ posse diligit·qȯ quide3
cõtingit tripliciter· Vno modo sic ꝙ totũ cor
hoĩs actualiter semp ferat̃ ĩ deũ· & hec est pfe
ctio caritatis patrie·que nõ est possibilis ĩ hac
vita in qua ĩpossibile est ꝓpt̃ hũane uite infir=
mitatem semp actu cogitare de deo & moue=
ri dilectione ad ip̃m· Alio mõ ut homo studiũ
suum deputet ad uacandũ deo & rebus diuĩs
pretermissis aliis nisi quantũ necessitas p̃sen=
tis uite requirit·& ista ẽ pfectio caritatis que
est possibilis ĩ uia·non tñ est cõis omnibus ca
ritatem habẽtibus· Tertio modo ita ꝙ humi=
liter aliquis totũ cor suũ ponat in deo·ita sc3
ꝙ nihil cogitet uel uelit quod sit diuine dile=
ctioni cõtrariũ·& hec est pfectio cõis omib⁹
caritatẽ habentibus· ¶ Ad sextum sc3 de gra
dibus caritatis·videt̃ ꝙ est caritas incipiẽs·p=
ficiens & pfecta· Sciendũ ꝙ augmentũ cari=
tatis considerari potest quantũ ad aliquid si=
militer corporalis hoĩs augmẽto·quod quidẽ
q̃3uis ĩ plurimas ptes distingui possit habet tñ
aliquas determĩatas distinctõẽs siue determi
natas actiones ul' studia ad que homo pducit̃
p augmentũ·sicut infantilis etas dicit̃ anteq̃3
habeat usum ratõis·postea aũt distinguit̃ ali⁹
status hoĩs qñ iam incipit loqui & ratiõe uti·

Iterũ tertius status eius est pubertatis quãdo
iam incipit posse generare & sic inde quousq3
perueniat̃ ad pfectu3· Ita etiã diuersi gradus ca
ritatis distiguunt̃ secũdũ diuersa studia ad q̃
homo pducit̃ p caritatis augmẽtu3· Nam pri=
mo quidem incũbit homĩ studiu3 p̃ncipale ad
recedendũ a pctõ·& resistendũ cõcupiscentiis
eius·que in cõtrariũ caritatis mouẽt·& hoc p=
tinet ad incipiẽtes in quibus caritas est nutri=
enda & fouẽda ne corrũpat̃·secundũ aũt stu=
dium succedit ut homo principaliter intendat
ad hoc ꝙ in bonis ꝓficiat·& hoc studiũ ptin3
ad ꝓficientes qui ad hoc principaliter intẽdũt
ut in eis caritas p augmentũ roboret̃· Tertiu3
aũt studium ẽ ut homo ad hoc principaliter ĩ=
tendat ut deo inhereat & eo fruat̃ & hoc pti=
net ad pfectos qui cupiunt dissolui & esse cũ
christo·sicut etiã uidemus ĩ motu corporali ꝙ
primũ est recessus a termino·secundũ aũt est
appropinquatio ad aliũ terminũ·tertiũ aũt q̃
es in termino· ¶ Ad septimũ sc3 utrꝫ caritas
possit diminui·dicendũ ꝙ quantitas caritatis
quã habet in cõparatõe ad obiectũ ꝓpriũ mi=
nui nõ potest·sicut nec augeri ut supra dictũ
est·sed cum augeat̃ ẽm quãtitatem quã hab3
p cõparatõem ad subiectũ·hic oportet cõside=
rare verũ ex hac parte diminui possit·si aũt di
minuat̃ opor3 uel ꝙ diminuat̃ p aliquẽ actu3
uel p solam cessationẽ ab actu· Per cessationẽ
quidẽ ab actu diminuunt̃ uirtutes ex actib⁹
acquisite·& quãdoq3 etiã corrũpunt̃·ut supra
dictum est· Vnde de amicitia phs dicit i·viii·
ethi·ꝙ multas amicitias ĩappellatõ soluit·id ẽ
nõ appellare amicũ· & nõ colloqui ei·sed hoc
ideo est·quia conseruatio vniuscuiusq3 rei de
pendet ex sua causa· Causa aũt virtutis acqui
site est actus humanus·vnde cessantibus hu
manis actibus·virtus acquisita diminuit̃· &
tandem totalit̃ corrumpit̃·sed hoc in caritate
locum nõ hab3·quia caritas nõ causat̃ ab hu=
manis actibus·sed solũ a deo ut supra dictu3
est·vnde relinquit̃ ꝙ etiam cessante actu ꝓpt̃
hoc nec diminuit̃ nec corrumpit̃ si desit pctm̃
in ipsa cessatõe· Relinquit̃ ergo ꝙ diminutio
caritatis nõ possit causari nisi uel a deo ul' ab
aliquo pctõ· A deo quidẽ non causat̃ aliq̃s de
fectus in nob̃ nisi p modũ pene ẽm ꝙ subtra
hit g̃ram in penam pcti·vnde nec ei cõpetit di
minuẽ caritatẽ ñ p modũ pene· Pena aut̃ de=
bet̃ pctõ·vnde relinquit̃ ꝙ si caritas diminua
tur ꝙ causa diminutõis eius sit pctm̃ uel effe
ctiue uel meritorie· Neutro aute3 modo pctm̃
mortale diminuit caritatẽ·s3 totaliter corrũpit
ipsam· Effectiue· quia om̃e pctm̃ mortale cõ=
trariat̃ caritati ut infra dicet̃·& etiam merito
rie·q2 qui peccãdo mortalit̃ aliquid cont̃ cari=
tatem agit dignũ est ut deus ei subtrahat cari
tatem· Similit̃ etiã nec p pctm̃ veniale caritas
diminui pot̃·neq3 effectiue neq3 meritorie· Ef
fectiue quidẽ non·quia ad ipsam caritatẽ nõ
attingit· Caritas em̃ est circa finem ultimum
Veniale aut̃ pctm̃ est quedã inordinatio circa

ea que ſunt ad finem·nõ autẽ diminuitẽ amoꝛ
finis ex hoc ꝙ aliquis inoꝛdinatõem quandã
cõmittit circa ea que ſunt ad finem· ſicẽ aliqñ
contingit ꝙ aliqui infirmi multũ amãtes ſa=
nitatem·inoꝛdinate tñ ſe habẽt circa diete ob
ſeruatõem·Sicut etiã in ſpeculatiuis falſe opi
niones circa ea que deducunẽ ex principiis nõ
diminuũt certitudinẽ principioꝝ·Similiẽ etiã
ueniale pc̃tm̃ non mereẽ diminutõem carita
tis·Cum em̃ aliquis delinquit ĩ minoꝛi·non
mereẽ detrimentũ pati in maioꝛi·Deus em̃ ñ
plꝰ ſe auertit ab homĩe q̃ꝫ homo ſe auertat ab
ipſo·vnde qui inoꝛdinate ſe habꝫ circa ea que
ſunt ad finem·nõ mereẽ detrimentũ pati ĩ ca
ritate per quã oꝛdinaẽ ad ultimũ finem·vnde
conſequẽs eſt ꝙ caritas nullo modo diminui
poſſit directe loquẽdo·poteſt tamẽ ĩdirecte lo
quendo dici diminutio caritatis diſpoſitio ad
coꝛruptionẽ ipſius·que fit uel ꝑ pc̃tã uenialia
uel etiã ꝑ ceſſatõem ab exercitio operũ carita=
tis·¶ Ad octauũ ſcꝫ utrũ caritas ſemel habi
ta poſſit amitti·dicẽdũ ꝙ ꝑ caritatem ſpiritus=
ſanctꝰ ĩ nobis habitat·ut ex ſupra dictis patꝫ
Tripliciẽ ergo poſſumus cõſiderare caritateꝫ·
Vno modo ex ꝑte ſpiritusſancti mouẽtis ani
mam ad diligendũ deum & ex hac parte cari=
tas ĩpeccabilitateꝫ hẽ ex uirtute ſpiritusſancti
qui ĩfallibiliẽ operaẽ quodcũqꝫ uoluerit·vnde
ĩpoſſibile eſt hec duo ſimlẽ eſſe uera·ꝙ ſpiritus=
ſanctus aliquẽ uelit mouere ad actũ caritatis
& ꝙ ipſe caritatem amittat peccãdo·Nam do
num ꝑſeuerantie computaẽ inẽ beneficia dei
quibus certiſſime liberanẽ quicunqꝫ liberanẽ·
vt Augꝰ·dicẽ ĩ libꝛo de pꝛedeſti·ſanctoꝝ·Alio
modo poẽ cõſiderari caritaſ ſm ꝓpriam rõm·
& ſic caritas nõ poẽ niſi id quod ꝑtinet ad ca
ritatis rõem·Vnde caritas nullo mõ poẽ pec=
care·ſicẽ nec caloꝛ poẽ infrigidare·Et ſic etiaꝫ ĩ=
iuſtitia nõ poteſt bonuꝫ facere·ut Augꝰ·dicit
in libꝛo de ſermone dñi ĩ mõte·Tertio modo
poteſt cõſiderari caritas ex ꝑte ſubiecti quod
ẽ uertibile ſecundũ arbitrii libertatem·Poteſt
aũt attendi cõparatio caritatis ad hoc ſubie=
ctum & ſm uniuerſalẽ ratõem quo ꝯparatur
foꝛma ad materiã·& ſecundũ ſpecialẽ ratõem
quo cõparaẽ habitus ad potẽtiam·Eſt autẽ de
ratõe foꝛme ꝙ ſit in ſubiecto amiſſibiliter qñ
non replet totã potentialitatẽ materie·ſicẽ patꝫ
in foꝛmis generabiliũ & coꝛruptibiliũ·qꝛ ma=
teria hoꝝ ſic recipit unã foꝛmam ꝙ remanet
in ea potẽtia ad aliã foꝛmam quaſi nõ repletã
tota potẽtialitate materie ꝑ unã foꝛmã·& idõ
una foꝛma poteſt amitti ꝑ acceptõem alteriꝰ·
ſed foꝛma coꝛpoꝛis celeſtis·quia replet totam
materie potẽtialitatẽ ita ꝙ non remanet in ea
potẽtia ad aliã foꝛmã ĩamiſſibiliter ineſt·Sic
igitur caritas patrie quia replet totã potentia
litatem rationalis mentis·inquantũ ſcꝫ hoĩs
actualis motus eius referẽ in deum·ĩamiſſibi
liter habeẽ·Caritas aũt vie non ſic replet potẽ
tialitatẽ ſui ſubiecti·quia nõ ſemꝑ actu fertur
in deum·vnde qñ actu in deũ non ferẽ poteſt
aliquid occurrere ꝑ quod caritas omittaẽ·ha=
bitui uero ꝓpriũ eſt ut ĩclinet potentiã ad agẽ
dum·quod cõuenit habitui inquantũ facit id
uideri bonũ quod ei cõuenit·maluꝫ aũt quod
ei repugnat·ſicut em̃ guſtꝰ diiudicat ſapoꝛes
ſm ſuam diſpoſitõm·ita mens hoĩs diiudicat
de aliquo faciẽdo ſecundũ habitualẽ ſuam di
ſpoſitõem·vnde & phs dicit in·iii·ethi·ꝙ q̃=
lis vnuſquiſqꝫ eſt·talis finis uideẽ ei·ibi ergo
caritas inamiſſibiliẽ habeẽ·ubi id quod cõue=
nit caritati non poteſt videri niſi bonuꝫ ſcꝫ in
patria·ubi deus ꝑ eſſentiã uideẽ qui eſt ipſa eſ
ſentia boĩtatis.& ideo caritas patrie amitti ñ
poteſt·Caritas aũt uie in cuius ſtatu nõ uideẽ
ipſa eſſentia bonitatis dei·poteſt amitti·Amit
titur em̃ ꝑ actum cuiuſlibet pc̃tĩ moꝛtalis·q̃a
cum nullo pc̃tõ moꝛtali ſtare poteſt·Vnũ em̃
contrariũ ꝑ aliud contrariũ ſuꝑueniens remo
ueẽ·Quilibet aũt actus pc̃tĩ moꝛtalis cõtrari=
atur caritati ſm ꝓpriam ratõem que cõſiſtit ĩ
hoc ꝙ deus diligaẽ ſuꝑ omnia·& ꝙ homo to=
taliter ſe illi ſubiiciat omnia ſua referendo in
ipſum·Eſt igiẽ de ratõe caritatiſ ut ſic diligat
deum ꝙ in omnibus uelit ſe ei ſubiicere·& p̃=
ceptoꝝ eius regulam ĩ oĩbus ſequi Quidquid
em̃ contrariaẽ ꝑceptis eius manifeſte cõtraria
tur caritati·vude de ſe habet ꝙ caritatẽ exclu=
dere poſſit·& ſiquidem caritas eſſet habitꝰ ac=
quiſitus ex virtute ſubiecti dependẽs·ñ opoꝛ=
teret ꝙ ſtatim ꝑ nnũ actum cõtrarium tolle=
retur·Actus em̃ nõ directe cõtrariaẽ habitui·
ſed actui·Cõſeruatio aũt habitus in ſubiecto
non requirit ꝯtinuitatẽ actus·vnde ex ſuꝑue
niente cõtrario actu nõ ſtatim habitus acqui=
ſitus excludiẽ·Sed caritas cũ ſit habitus infu
ſus dependet ex actione dei infundentis·qui
ſic ſe habet in ĩfuſione & ꝯſeruatione caritatiſ
ſicut ſol in illuminatõe aeris ut dictum eſt·&
ideo ſicut lumẽ ſtatim ceſſaret eſſe ĩ aere·ſi ali
quod obſtaculũ opponereẽ illuminatõni ſolꝭ·
ita etiam caritas ſtatim deficit eſſe in aĩa·qñ
aliquod obſtaculũ poniẽ influentie caritatis a
deo in aĩam·Manifeſtũ eſt aũt ꝙ ꝑ quodlibꝫ
pc̃tm̃ moꝛtale quod diuinis p̃ceptis cõtrariaẽ
poniẽ p̃dicte infuſioni obſtaculũ·quia ex hoc
ipſo ꝙ homo eligendo p̃fert pc̃tm̃ diuine ami
citie que requirit ut dei uoluntatẽ ſequamur
cõſequens eſt ut ſtatim ꝑ vnum actuꝫ peccati
moꝛtalis habitus caritatis ꝑdaẽ·Vnde·& Au
guſtinꝰ dicit·viii·ſuꝑ gen̄·ad litterã·ꝙ homo
deo ſibi p̃ſente illuminaẽ·abſente aũt ꝯtinuo
tenebraẽ a quo non locoꝝ ĩteruallis·ſed uolũ
tatis auerſiõe diſcediẽ·Nec te moueat q̃ꝺ dicẽ
oꝛiḡ·in ꝑyarchon·Si aliquando ſacietas capit
aliquẽ ex hiis qui in ſummo ꝑfectoqꝫ cõſtite=
rint gradu·non arbitroꝛ ꝙ ad ſubitum quis
euacueẽ aut decidat·ſed paulatim & ꝑ partes
decidere neceſſe eſt·Hoc em̃ uerbũ oꝛiḡ·ſic eſt
intelligenduꝫ ꝙ homo qui eſt in ſtatu ꝑfecto
non ſubito ꝓcedit in actum pc̃tĩ moꝛtalis·ſed
ad hoc diſponiẽ per aliq̃ꝫ negligentiã ꝓceden
tem·vñ & pc̃tã uenialia dicunẽ eſſe diſpoſitõ

ad moꝛtale·ſicut ſupra dictum eſt· Sed tamē
per unū actum peccati moꝛtalis ſi eum ꝯmiſe=
rit decidit caritate amiſſa·ſed quia ipſe ſubdit
ſi aliquis bꝛeuis lapſus acciderit & cito reſipi=
ſcat·non penitus ruere uidetꝛ·Poteſt aliter di
ci ꝙ ipſe intelligit eum penitus euacuari & de
cidere qui ſic decidit ut ex malicia peccet· qḋ
non ſtatim in uiro perfecto a principio con=
tingit· Item non moueat quod dicit leo papa
in ſermone de paſſione petrum alloquens·vi=
dit in te dn̄s non fidē in certā·non dilectionē
auerſam·ſed conſtantiā fuiſſe turbatam·abū
dauit fletus·ubi nō defecit affectus· effectus
caritatis lauit uerba foꝛmidinis·Ex hoc foꝛte
Bern·accepit ꝙ in petro dixit non fuiſſe cari
tatem extinctam ſed ſopitā·ſed ad hoc dicēdū
eſt ꝙ caritas amittitꝛ dupliciꝉ·Vno modo dire
cte ꝑ actualem contemptū·et hoc modo petrꝰ
caritatē non amiſit·Alio modo indirecte quā
do cōmittit aliquid contrꝛium caritati ꝓpꝉ ali
q̄ꝫ paſſionem cōcupiſcentie uel timoꝛis·& hoc
modo petrus contꝛ caritatem faciens caritateꝫ
amiſit·ſed eam cito recuperauit·Sic igitꝛ patet
ꝙ caritas ꝑ vnum pctm̄ moꝛtale amittitꝛ·non
ſic autꝛ fides & ſpes·quia caritas īpoꝛtat unio
nem quandā ad deū·non autꝛ fides neqꝫ ſpes
Omne autꝛ pctm̄ moꝛtale ꝯſiſtit in auerſione
a deo·ut ſupꝛa dictū eſt·Et iō om̄e pctm̄ moꝛ
tale non cōtrariatꝛ fidei uel ſpei·ſed quedā de=
terminata pctā ꝑ que habitus fidei & ſpei tol
litꝛ·ſic & ꝑ omne pctm̄ moꝛtale habitus cari=
tatis·vnde pꝫ ꝙ caritas non poꝉ remanere in
foꝛmis cum ſit ultima foꝛma virtutuꝫ ex hoc
ꝙ reſpicit deum in rōe finis ultimi ut dictū ē·

DE OBIECTO CARITATIS· DISTINCTIO· ·XXVI·

CIrca tertiū principale ſcꝫ de obiecto
caritatis conſideranda ſunt decem·
Primo utrū ſolus deus ſit ex cari=
tate diligendus uel etiam ꝓximus·
Secundo utrū caritas ſit ex caritate diligēda
Tertio utrū creatꝛe irrationales·Quarto utrū
homo poſſit ſeipſum ex caritate diligē·Quin
to utrum peccatoꝛes ſint ex caritate diligēdi·
Sexto utrū pctōꝛes ſeipſos diligant·Septimo
utrū inimici ſint ex caritate diligēdi·Octauo
utrū ſint eis ſigna amicitie exhibenda·Nono
vtrum angeli ſint ex caritate diligendi·Deci=
mo de enumeratōe diligēdoꝝ· ¶Ad primū
ſcꝫ utrū ſolus deus ſit ex caritate diligendus·
dicendū ꝙ ſicut ſupra dictū eſt·habitus nō di
uerſificatꝛ niſi ex hoc ꝙ uariat ſpeciem actus·
omnis em̄ actus vnius ſpeciei ad eundē habi=
tum ꝑtinet·Cum aūt ſpecies actus ex obiecto
ſumatꝛ ſecundū foꝛmalem ratōem ipſius·ne=
ceſſe eſt ꝙ idem ſpecie ſit actus qui fertꝛ in ra=
tionē obiecti & qui fertꝛ in obiectum ſub tali
rōe ſicut eſt eadē ſpecie uiſio qua uidetꝛ lumen
& qua uidetꝛ coloꝛ ſꝫm lumīs rationem· ratio
aūt diligēdi ꝓximū deus eſt· hoc em̄ debemꝰ
in proximo diligere ut ī deo ſit·Vnde mani=
feſtum eſt ꝙ idem ſpecie actus eſt quo diligitꝛ
deus·& quo diligitꝛ ꝓximus·& ꝓpter hoc ha
bitus caritatis non ſolū ſe extendit ad dilecti
onem dei·ſꝫ etiā ad dilectionē ꝓximi· ¶Ad
ſecundū ſcꝫ utrū caritas ſit ex caritate diligen
da·dicendū ꝙ caritas amoꝛ quidā ē·amoꝛ autꝛ
ex natura potētie cuius eſt actus·habet ꝙ poſ
ſit ſupꝛa ſeipſum reflecti·quia em̄ uoluntatis
obiectū eſt bonū uniuerſale quidq̄d ſub ratōe
boni continetꝛ poteſt cadere ſub actu uolunta
tis·& quia ipm̄ uelle eſt quoddā bonū poteſt
uelle ſe uelle·ſicut etiā & intellectus cuius ob=
iectum eſt uerū intelligit ſe intelligere·quia h̄
eſt etiā quoddā uerū·ſed amoꝛ etiā ex ratōne
ꝓprie ſpeciei habet ꝙ ſupꝛa ſe reflectatꝛ·quia ē
ſpontaneus motus amātis in amatum·vn̄ ex
hoc ipſo ꝙ amat aliquis amat ſe amare·ſed ca=
ritas·uel iam nō eſt ſimplex amoꝛ·ſed habꝫ ra
tionem amicitie·ut ſupra dictū eſt·Per amici
tiam aūt amatꝛ aliquid dupliciꝉ·vno modo ſicꝉ
ipſe amicus ad quē amicitiā habemus·& cuiꝰ
bona uolumꝰ·Alio modo ſicꝉ bonū quod ami
co volumus·& hoc mō caritas ꝑ caritatē ama
tur·& non primo·quia caritas eſt illud bonū
quod optamus om̄ibus quos ex caritate dili=
gimus· & eadem ratio ē de beatitudine & de
aliis uirtutibꝰ· ¶Ad tertiū ſcꝫ utrū creature
irrationales ſint ex caritate diligende·dicendū
ꝙ caritas eſt amicitia quedā Per amicitiā autꝛ
amatꝛ Vno quidē modo amicus ad quē ami=
citia habetꝛ·Alio modo bona q̄ amico optantꝛ
Primo igitꝛ modo nulla creatura irrationalis
poteſt ex caritate amari ·& hoc triplici ratiōe
quarū due ꝑtinent cōmuniter ad amicitiā que
ad creaturas irrationales haberi n̄ poteſt·Pri
mo quidē·quia amicitia ad eum habetꝛ cui vo
lumus bonū·nō aūt ꝓprie poſſumꝰ uelle bo=
num creature irrationali·quia nō eſt eius pro
prie habere bonum·ſed ſolū creature rationa=
li que eſt dn̄a utendi bono quod habet ꝑ libe
rum arbitriū·Et ideo ph̄s dicit in·ii·phi·ꝙ hu
iuſmōi rebus nō dicimus aliquid bene uꝉ ma
le contingere niſi ſecundū ſimilitudinē·Scḋo
quia om̄is amicitia fundatꝛ ſuꝑ aliq̄ꝫ cōmuni
catōem uite·nihil em̄ eſt ita ꝓpriū amicitie ſicꝉ
bona uite·ut patꝫ ꝑ ph̄m ī·viii·ethi·Creature
aūt irrationales non poſſunt cōicationē habe=
re ī uita humana que ē ſꝫm rōem·vnde nulla
amicitia poteſt haberi ad creatꝛas irrationales
niſi foꝛte ſecundū methaphoꝛā·Tertia ratio ē
ꝓpria caritati·quia caritas fundatꝛ ſuꝑ cōmu=
nicatōe beatitudinis eterne ·cuius creatura ir
rationalis capax nō eſt· Vnde amicitia carita=
tis non poteſt haberi ad creaturā irrationalē·
poſſunt tamē ex caritate diligi creature irrati=
onales·ſicut bona que aliis volumus·inquatū
ſcꝫ ex caritate uolumus eas conſeruari ad ho=
noꝛem dei & utilitatē hoim̄·& ſic etiā ex cari=
tate deus eas diligit· ¶Ad quartum ſcꝫ utrū
homo ex caritate ſeipſum poſſit diligere·dicē=
dum ꝙ cū caritas ſit amicitia quedā ſicꝉ dictū
eſt·dupliciter poſſumꝰ de caritate loqui·Vno
modo ſub cōmuni ratōe amicitie· & ſecundū

hoc dicendum est ꝙ amicitia proprie non habetur ad seipsum sed aliqd maius amicitia·qꝛ amicitia vnionē quandā importat· Dicit em̄ dionysi·ꝙ amoꝛ est uirtus unitiua·Vnicuiqꝫ autē ad seipsum est vnitas que est potioꝛ vnione·vnde sicut unitas que ē potioꝛ·est pꝛincipium uniōis·ita amoꝛ quo quis diligit seipm̄ ē foꝛma & radix amicitie·In hoc em̄ amicitiā habemus ad alios ꝙ ad eos nos habemus sicut ad nosipsos·Dicit̄ em̄ ī·ix·ethi·Qꝫ amicabilia que sunt ad alterū uenerūt ex hiis que sūt ad seipsum·Sicut etiā de principiis nō habet̄ scientia·sed aliquid maius scꝫ itellect⁹· Alio mō possumus loqui de caritate ꝫm ꝓpriam rationem ipsius·ꝑut scꝫ est amicitia hoīs ad deum ꝑncipaliter·& ex ꝯsequēti ad ea que sunt dei· inter que etiā est ipse homo qui caritatē habꝫ· & sic inter cetera que ex caritate diligit quasi ad deum ꝑtinentia·seipm̄ etiam ex caritate diligit·id est animā suaꝫ·De coꝛpoꝛe aūt ꝓprio distinguendū est·Potest em̄ coꝛpus nostrū cōsideꝛari dupliciter·vno modo ꝫm ei⁹ naturā· alio modo ꝫm coꝛruptionē culpe & pene· Natura aūt coꝛpoꝛis nostri nō est a malo pꝛincipio creata·ut manichei fabulant̄·sed est a deo vnde possumus eo uti ad seruitiū dei·ꝫm illō ro·vi· Exhibete mēbra ur̄a arma iustitie deo· Et ideo ex dilectione caritatis qua diligimus deum debemus etiā coꝛpus nostrū diligere·ſꝫ īperfectionē culpe & coꝛruptionē pene in coꝛpoꝛe nr̄o diligere non debemus·sed potius ad eius remotōm hanelare desiderio caritatis·Licet autē coꝛpus nostrū deo frui non possit cognoscēdo & amando ip̄m·tn̄ ꝑ opera que per coꝛpus agimus ad ꝑfectam dei fruitionē possumus uenire·vnde & ex fruitiōe aīe redūdat qͥdā beatitudo ad coꝛpus scꝫ sanitatis & īcoꝛruptiōis uigoꝛ·vt Aug⁹·dicit in epistola ad dyascoꝝ·Et ideo quia coꝛpus aliquo modo est ꝑticeps beatitudinis potest dilectiōe caritatis amari· ¶ Ad quintū scꝫ utrū peccatoꝛes sint ex caritate diligendi· dicendū ꝙ ī peccatoꝛib⁹ duo possūt ꝯsiderari scꝫ naťa & culpa· Scōm naturā quidem quaꝫ a deo habēt capaces sunt beatitudinis·super cuius cōicatōe caritas fundat̄·ut supra dictū est·& ideo ꝫm naturā suā sunt ex caritate diligendi· sed culpa eoꝛū deo contrariat̄·& est beatitudīs impedimentū·vn̄ secūduꝫ culpā qua deo aduersant̄ sunt odiēdi quicūqꝫ peccatoꝛes·& pater & mater & ꝓpinqui·vt habet̄ Luce·xiiii·Debemus ī pc̄tōꝛibus odire ꝙ peccatores sunt· & diligere ꝙ hoīes sunt beatitudinis capaces·& hoc ē uere eos ex caritate diligere ꝓpter deum· ¶ Ad sextum scꝫ utrū peccatoꝛes seipsos diligant·dicendum ꝙ amare seipsum·vno modo cōmune ē oībus alio mō ꝓprium bonoꝝ·tertio modo ꝓpriū ē maloꝝ·Qꝫ em̄ aliquis amet id quod seipsū esse estimat hoc cōmune est omibus· Hō autē dicitur aliquid esse dupliciter· Vno modo ꝫm suā substantiā & naturā·& ꝫm hoc oms̄ estimāt bonū cōmune se esse id quod sunt scꝫ ex aīa & coꝛpoꝛe esse cōpositos·Et sic etiā oms̄ hoīes boni & mali diligunt seipsos īquantū diligūt sui ipsoꝝ conseruatōꝫ·Alio modo dicit̄ homo aliquid esse secundū principalitatē·sicut princeps ciuitatis dicit̄ eē ciuitas·vnde qđ pricipes faciunt dicit̄ ciuitas facere·Sicut aūt nō oms̄ estimant se esse id quod sunt·Principale em̄ ī homine est mens rationalis·secundariū autēꝫ est natura sensitiua & coꝛpoꝛal̄·quoꝝ primū ap̄ls nominat interioꝛē hoīem·ꝫm exterioꝛem vt patet·ii·ad coꝛ·v· Boni aūt estimāt principale in seipsis rationalē naturā siue interioꝛeꝫ hoīem·Vnde secundū hoc estimant se esse qđ sunt·mali aūt estimāt principale inseipsis naturā sensitiuā & coꝛpoꝛalē scꝫ exterioꝛē hoīem· vnde nō recte cognoscentes seipsos non uere seipsos diligūt·sed tn̄ diligunt id quod seipos esse reputāt·boni aūt uere cognoscētes seipsos uere seipsos diligunt· Et hoc ꝓbat pħs in·ix· ethi·ꝑ quiqꝫ q̄ sunt amicitie ꝓpria·Vnusqsqꝫ em̄ amicus quidem primo vult suū amicū esse & viuere·Secūdo vult ei bona·Tertio operat̄ bona ad ipsum·Quarto ꝯuiuit ei delectabilit̄ Quinto concoꝛdat cum ip̄o quasi ī eis delectatus & contristatus·& ꝫm hoc boni diligūt seipsos quantū ad interioꝛē hoīem·quia etiam volūt seip̄m seruari in sua itegritate· & optāt ei bona eius que sunt bona spiritualia·etiam ad assequenda operā impendūt·& delectabiliter ad coꝛ propriuꝫ redeūt·quia ibi īueniunt & bonas cogitatōes ī presenti·& memoꝛiā bonoꝝ pꝛeteritoꝝ·& spem futuroꝝ bonoꝛū· ex quibus delectatio causat̄·Similiter etiaꝫ non patiunt̄ in seipsis uolūtatis dissensionē· quia tota aīa eoꝝ tendit in unū· Econtrario autēꝫ mali non uolūt cōseruari integꝛitatē interioꝛis hoīs·neqꝫ appetūt spiritualia eius bona·neqꝫ ad hoc operant̄·neqꝫ delectabile est eis secum cōuiuere redeundo ad coꝛ·quia inueniunt ibi mala & ꝑsentia & ꝑterita et futura que abhoꝛrent·Neqꝫ etiā sibiipsis cōcoꝛdant ꝓpter cōscientiam remoꝛdenteꝫ· secūdū illud p̄s· Arguā te & statuā contra faciē tuam· Et per eadem ꝓbari potest ꝙ mali amāt seipsos ꝫm coꝛruptionem exterioꝛis hoīs·sic aūt boni non amāt seipos· ¶ Ad septimū scꝫ utrū inimici sint ex caritate diligēdi·dicendū ꝙ dilectio inimicoꝝ potest tripliciter cōsiderari·Vno quidē modo ut inimici diligant̄·inquantū sunt inimici·& hoc est ꝑuersum·& caritati repugnās· quia hͦ est diligere malum alterius·Alio modo potest accipi dilectio inimicoꝝ quātuꝫ ad naturā·ſꝫ ī vniuersali·& sic dilectō inimicoꝝ ē de necessitate caritatis·ut scꝫ aliquis diligens deū & ꝓximum ab illa generalitate dilectōnis ꝓximi inimicos suos non excludat·Tertio modo potest cōsiderari dilectio inimicoꝝ in speciali·vt scꝫ aliquis in speciali moueat̄ motu dilectiōis ad inimicū·& istud nō est de necessitate caritatis absolute·quia nec etiā moueri motu dilectionis in speciali ad quoslibet hoīes singulariter est de necessitate caritatis·quia hoc esset

ĩpossibile·est tñ de necessitate caritatis secũdũ
ꝑparationẽ animi·ut scꝫ homo habeat animũ
paratũ ad hoc ꝙ ĩ singulari inimicũ diligeret
si necessitas occurreret·sed ꝙ absqꝫ articlo ne
cessitatis·homo etiã hoc actu ĩpleat ut diligat
inimicũ ꝓpter deum·hoc ptĩnet ad ꝑfectionẽ
caritatis·Cum eñ ex caritate diligat̃ ꝓximus
ꝓpter deum.quãto aliquis magis diligit deũ
tanto etiã magis ad ꝓximum dilectionẽ ostẽ
dit·nulla inimicitia ĩpediente· sicut si aliquis
multum diligeret aliquẽ hoĩem·amore ipsius
filios eius amarꝫ sibi etiã inimicos·Et secũdũ
hunc modũ loquit̃ Augu9·in enchirõ·dicens·
ꝙ cum magnuꝫ bonum sit diligere inimicos·
non est tante multitudinis quantã credimus
exaudiri· ¶ Ad octauũ scꝫ utꝝ inimicis sint
signa & effectus caritatis exhibẽda·dicenduꝫ
ꝙ signa et effect9 caritatis ex ĩteriori dilectõe
ꝓcedunt·& ei ꝓportionant̃·Dilectio aũt inte
rior ad inimicũ in ꝯmuni quidem est de neces
sitate ꝑcepti absolute·in speciali tñ est non ab
solute·sed ꝭm ꝑparatõnem animi·ut supra di
ctum est·Sic igit̃ dicendũ est de effectu ul' si=
gno dilectionis exterius exhibende·Sunt eñ
quedam beneficia uel signa dilectõis que ex=
hibent̃ proximis ĩ cõmuni·Puta cum aliquis
orat ꝓ omnibus fidelibus vel ꝓ toto populo·
aut cum aliquod beneficiũ ĩpendat aliqs toti
cõitati·et talia beneficia ul' dilectõis signa ini
micis exhibere est de necessitate ꝑcepti·Si eñ
non exhiberet̃ inimicis hoc ptinet ad liuorem
vindicte·ꝯtra id qd̃ dicit̃ Leui·xix·Non q̃res
vltionẽ·& nõ eris memor iniurie ciuiũ tuoꝝ·
Alia uero sunt beneficia uel dilectõis signa q̃
quis exhibet pticulariter aliquibus ꝑsonis·&
talia beneficia dilectionis signa inimicis exhi
bere non ẽ de necessitate salutis· nisi secundũ
ꝑparationẽ anĩ ut scꝫ subueniat̃ ei in articulo
necessitatis·ꝭm illud ꝓũ·xxv·Si esurierit ini=
micus tuus ciba illũ·si sitit potum da illi·sed
ꝙ per articulũ necessitatis hmõi beneficia ali=
quis inimicis exhibeat·pertinet ad ꝑfectioneꝫ
caritatis·ꝑ quã aliquis nõ solũ cauet vinci de
malo quod necessitatis ẽ·sed etiaꝫ vult ĩ bono
vincere malũ quod est etiã ꝑfectiois· dum scꝫ
non solũ cauet ꝓpter iniuriã sibi illatam trahi
ad odiũ·sed etiã ꝓpter sua beneficia inimicuꝫ
intẽdit ptrahere ad suũ amorẽ· ¶ Ad nonũ
scꝫ utrũ angeli boni uel mali sint a nob̃ ex ca=
ritate diligendi·dicendũ quantũ ad bonos ꝙ
sic·quia amicitia caritatis fundat̃ sup cõicati=
onem beatitudĩs eterne in cuius pticipatõe cõ
municant cũ angelis hoĩes·Dicit̃ eñ Math·
·xxii·ꝙ in resurrectione erunt hoĩes sicut an
geli ĩ celo·Et ideo manifestũ est ꝙ amicitia ca
ritatis etiã ad angelos se extendit· continent̃
aũt sub dilectõe ꝓximi·quia ꝓximus nõ solũ
dicit̃ ꝯmunicatõne speciei·sed etiã cõicatõe be
neficioꝝ ptinentiũ ad uitam eternã· sup qua
cõicatiõe amicitia caritatis fundat̃· Quãtum
uero ad malos angelos·dicendũ ẽ ꝭm ꝑmissa
ꝙ aliquis ex caritate diligit̃ dupliciter· Vno
mõ sicut ad quẽ amicitia habet̃·& sic ad illos
spiritus amicitiã caritatis habere ñ possum9·
Pertinet eñ ad ratõm amicitie·ut amicis nr̃is
bonũ uelim9·illud aũt bonũ uite eterne quod
respicit caritateꝫ spiritibus ill' a deo eternaliter
dãnatis ex caritate uelle nõ possumus·hoc eñ
repugnaret caritati dei ꝑ quẽ eius iustitiaꝫ ap
probamus·Alio modo diligit̃ aliquid sicut qd̃
uolumus ꝑmanere ut bonũ alteri9·ꝑ quẽ mo=
dum ex caritate diligimus irrationales crea=
turas·ĩquantũ uolumus eas ꝑmanere ad glo
riam dei & utilitatẽ hoĩm·ut supra dictum ẽ·
Et per hunc modũ etiã naturã demonũ ex ca
ritate diligere possumus·ĩquantũ scꝫ nolum9
illos spiritus in suis naturalibus cõseruari ad
gloriam dei· ¶ Ad decimũ scꝫ de numero di
ligendoꝝ ex caritate·dicendũ ꝙ ꝭm Aug·pri
mo de doctrina christiana·quattuor sunt dili
genda ex caritate· Vnũ quod supra nos ẽ scꝫ
deus·Alterũ quod nos sumus· Tertiuꝫ qd̃ iu
xta nos est scꝫ ꝓximus·Quartũ qd̃ infra nos
est scꝫ corpus ꝓprium·Quia sic dictũ est ami=
citia caritatis sup cõmunicatõe beatitudĩs fun
datur·in qua quidẽ cõicatõe·Vnum quidem
est quod cõsiderat̃ influens beatitudinem scꝫ
deus·Aliud est beatitudinẽ directe pticipans
scꝫ homo & angelus· Tertiũ autẽ id ad quod
ꝑ quandã redundantiã beatitudo deriuat̃ scꝫ
corpus humanũ·id quidẽ qd̃ est beatitudineꝫ
influens est ea ratione diligibile·quia est beati
tudinis causa·id aũt quod ẽ beatitudinẽ parti=
cipans potest esse duplici ratõne diligibile·uel
quia est unũ nobiscũ·uel quia est nobis cõso=
tiatum in beatitudinis pticipatõe·& secunduꝫ
hoc sumunt̃ duo ex caritate diligibilia·put scꝫ
homo diligit & seipm̃ & proximum·

DE ORDINE CARITATIS· DISTINCTIO· ·XXVIII·

CIrca quartũ principale scꝫ de ordine
caritatis ꝯsideranda sunt tredecim
Primo utrũ sit aliquis ordo in cari
tate·Secundo utrũ hõ debeat deuꝫ
diligere plusq̃ꝫ ꝓximũ·Tertio utrũ plus deũ
q̃ꝫ seipsum·Quarto utrũ se plusq̃ꝫ proximum
Quinto utrũ ꝓximũ plusq̃ꝫ corpus ꝓprium·
Sexto utrũ plus unũ ꝓximum q̃ꝫ alium·Se=
ptimo utruꝫ plus debeamus diligere meliores
q̃ꝫ cõiunctiores·Octauo utrũ magis ꝯiunctũ
nobis secundũ carnis affinitatẽ ul' secundum
alias necessitudĩes·Nono utrum plus filium
q̃ꝫ patrẽ·Decimo utruꝫ matrẽ plusq̃ꝫ patrem·
Vndecimo utrũ uxorẽ plusq̃ꝫ patrẽ uel matrẽ
Duodecimo utrũ pl9 benefactorẽ q̃ꝫ beneficia
tum·Tertiodecimo utrũ ordo caritatis mane
bit in patria· ¶ Ad primũ scꝫ utrũ sit aliquis
ordo in caritate·dicendũ ꝙ sic ph̃s dicit ĩ·viii·
ethi·Prius & posterius dicit̃ secundũ relatõeꝫ
ad aliquod principiũ·Ordo autẽ includit in se
aliquẽ modũ prioris & posterioris·vnde opor
tet ꝙ vbicũqꝫ est aliquod principiũ·sit etiã ali
quis ordo. Dictũ est aũt supra ꝙ dilectio cari
tatis tendit in deũ sic in principiũ beatitudĩs

in cuius cõmunicatõe amicitia caritatis fun= datur· Et ideo opoꝛtet ꝙ in hiis que ex carita= te diligunẽ attendaẽ aliquis oꝛdo ẜm relatõe3 ad primũ pricipiũ huius dilectõis quod ẽ deꝰ·

¶ Ad secũdũ sc3 utrũ deus magis sit diligẽ= dus q̃3 ꝓximꝰ· dicendũ ꝙ unaqueq3 amicitia principaliter respicit id in quo principalit̃ ĩue nitur illud bonũ ĩ cuius ꝯmunicatõe fundaẽ· sicut amicitia politica principalius respicit ṗn cipem ciuitatis a quo totũ bonum cõmune ci= uitatis dependet· vnde & ei maxime debetur fides & obedientia a ciuibus· Amicitia aũt ca ritatis fundaẽ super cõmunicatõe beatitudĩs que consistit essentialiter in deo sicut ĩ primo principio a quo deriuaẽ in oĩs qui sunt beati tudinis capaces· Et ideo principaliter & maxi me deus est ex caritate diligendus· Ipse em̃ di ligiẽ sicut beatitudinis causa· ꝓximus aũt sicẽ beatitudinẽ simul nobiscum ab eo ꝑticipans·

¶ Ad tertium sc3 utrũ homo plus debeat dili gere deum q̃3 seipsum· dicẽdũ ꝙ a deo duplex bonum accipere possumus· sc3 bonũ nature & bonũ gratie· sup cõmunicatõe aũt bonoꝝ na turaliũ nobis a deo facta fundaẽ amoꝛ natu= ralis· quo nõ solum hõ ĩ sua ĩtegritate nature super oĩa diligit deũ etia3 plꝰ q̃3 seipsum· sed hoc etiam q̃libet creatura suo modo· id est uel intellectuali uel rationali uel aĩali uel saltẽ na turali amoꝛe· sicut lapides & alia que cogniti= one carent· quia vnaq̃q3 pars naturaliter plꝰ amat cõmune bonũ totius q̃3 ꝑticulare bonũ ꝓprium· Quod manifestaẽ ex opere· Quelib3 em̃ pars habet inclinatõem pꝛincipalẽ ad acti onem cõmunẽ utilitatis totius· Apparet autẽ & hoc ĩ politicis uirtutibus ẜm quas ciues ꝓ bono cõi & dispendia ꝓpriarũ rerũ & ꝑsona rum interdũ sustinent· Vnde multomagis h̃ uerificaẽ in amicitia caritatis que fundaẽ sup ꝯmunicatõe donoꝝ gratie· & ideo ex caritate debet magis homo diligẽ deũ qui est bonũ cõ mune omniũ· q̃3 seipsum· quia beatitudo est ĩ deo sicut ĩ ꝯmuni & fontali omniũ principio qui beatitudinẽ ꝑticipare possunt·

¶ Ad q̃r= tum sc3 utrũ debeat homo ex caritate plus dili gere seipm̃ q̃3 ꝓximu3· dicendũ ꝙ ĩ hoĩe duo sunt sc3 natura spiritualis & natura coꝛpoꝛalẽ Per hoc aũt homo diciẽ diligere seipsum ꝙ di ligit se secundũ naturam spiritualẽ· ut supra dictũ est· & secundũ hoc debet homo magis se diligere post deũ q̃3 quẽcunq3 alium· Et hoc patet ex ipsa ratõe diligẽdi· Nam sicut supꝛa dictum est deꝰ diligitur ut principiũ boni sup quo fũdaẽ dilectio caritatis· homo aũt diligit seipsum ex caritate ẜm ratõem qua est ꝑticeps p̃dicti boni· proximus aũt diligiẽ ratõne soci etatis in isto bono· consociatio aũt est ratõ di lectionis ẜm quandã unionẽ ĩ oꝛdine ad deũ Vnde sicut unitas potioꝛ est q̃3 unio· ita ꝙ hõ ipse participat bonum diuinũ· est potioꝛ ratõ diligendi· q̃3 ꝙ alius associeẽ sibi in hac parti cipatione· Et ideo homo ex caritate diciẽ ma= gis seipsum diligere q̃3 ꝓximum· & huius si= gnum est ꝙ homo nõ debet subire aliq̇d ma= lum pc̃ti quod contrariaẽ ꝑticipatõi beatitu= dinis ut proximũ liberet a peccato·

¶ Ad q̃n= tum sc3 utrũ debeamus plus ex caritate diligẽ ꝓximum q̃3 coꝛpus ꝓpriũ· dicẽdũ ꝙ illud ma gis est ex caritate diligendũ q̇d habet plenioꝛẽ ratõem diligibilis ex caritate ut dictũ est· con sociatio aũt ĩ plena ꝑticipatõe beatitudinis q̃ est ratio diligendi ꝓximũ est maioꝛ ratio dili= gendi q̃3 ꝑticipatio beatitudinis ꝑ redundãtiã que est ratio diligendi ꝓprium coꝛpus· & iõo ꝓximũ quantũ ad salutẽ aĩe magis debemꝰ diligere q̃3 coꝛpus ꝓprium·

¶ Ad sextum sc3 utrũ debeamus ex caritate diligẽ unũ ꝓximũ plus q̃3 alium· dicẽdũ ꝙ circa hoc fuit duplex opinio· Quidam em̃ dixerũt ꝙ oĩs proximi sunt equaliter ex caritate diligendi quãtu3 ad affectum· sed ñ quantũ ad exterioꝛẽ effectũ· ponentes oꝛdinẽ dilectionis esse intelligendũ secundũ exterioꝛa beneficia q̃ magis debemꝰ ĩpendere ꝓximis q̃3 alienis· non aũt secundũ interioꝛẽ affectum quẽ equaliter debemus im pendere oĩbus etiã inimicis· S3 hoc irratio= nabiliter diciẽ· Non em̃ minus est oꝛdinatus affectus caritatis qui est inclinatio gratie· q̃3 appetitus naturalis qui est inclinatio nature· utraq3 em̃ inclinatio ex diuina sapiẽtia ꝓcedit Videmus aũt in naturalibus ꝙ inclinatio na turalis ꝓpoꝛtionaẽ actui uel motui qui cõue= nit nature vniuscuiusq3· sicut terra habet ma ioꝛem inclinatõem grauitatis q̃3 aqua· quia cõ petit ei esse sub aqua· Opoꝛtet igiẽ ꝙ etiã incli natio gratie q̃ ẽ affectus caritatis ꝓpoꝛtioneẽ hiis que sunt exterius agenda· ita sc3 ut ad eos intẽsioꝛis caritatis affectum habeamus quibꝰ cõuenit nos magis beneficos esse· Et ideo etiã dicendũ est ꝙ etiã ẜm affectum opoꝛtet mag̃ vnum proximoꝝ q̃3 aliũ diligere· Et ratio ẽ· quia cum principiũ dilectõnis sit deus· & ipse diligens· necesse ẽ ꝙ secundũ ꝓpinquitatẽ ma ioꝛem ad alterũ istoꝝ principioꝝ maioꝛ sit di lectionis affectus· Sicut em̃ supra dictũ ĩ om nibꝰ ĩ quibus ĩueniẽ aliquod pricipiũ oꝛdo at tendiẽ ẜm cõparationem ad illud principiu3·

¶ Ad septimũ sc3 utrum ex caritate plus de beamus diligere melioꝛes q̃3 cõiunctioꝛes· di= cendũ ꝙ omnis actus opoꝛtet ꝙ ꝓpoꝛtioneẽ & obiecto & agenti· sed ex obiecto habet spe= ciem· ex uirtute aũt agentis habet modu3 sue attentõis· sicut motus habet specie3 ex termĩo ad quẽ est· sed intentõem uelocitatis habet ex dispositõne mobilis & virtute mouentis· Sic igitur dilectio speciẽ habet ex obiecto· sed ĩten sionem habet ex ꝑte ipsius diligentis· obiectũ aũt caritatiue dilectõis deus est· homo aũt di ligens est diuersitas· ergo dilectõis que ẽ ẜm caritatẽ quantũ ad speciẽ est attendẽda in pꝛo ximis diligẽdis ẜm cõparationẽ ad deum· ut sc3 ei qui est deo ꝓpinquioꝛ maius bonũ ex ca ritate uelimus· quia licet bonũ q̇d oĩbus vult caritas sc3 beatitudo eterna sit unũ secũdũ se· habet tñ diuersos gradus ẜm diũsas bẽitudĩs

participationes· & hoc ad caritatem pertinet
ut velit iustitiā dei seruari· scd̄m quā meliores
ꝑfectius beatitudinē ꝑticipāt· & hoc ꝑtinet ad
speciem dilectōis· Sunt em̄ diuerse dilectiōis
species sm̄ diuersa bona q̃ optamꝰ hiis quos
diligimus· sed intēsio dilectōis est attendēda
ꝑ comparatōem ad ipm̄ hoīeʒ qui diligit· & se
cundū hoc illos qui sunt sibi ꝓpinquiores in-
tensiori affectu diligit homo ad illud bonum
ad quos eos diligit q̄ʒ meliores ad maius bo-
num· Est etiaʒ ibi alia differentia attendēda·
Nam aliqui ꝓximi sunt ꝓpinqui nobis secun
dum naturalē originē a qua discedere nō pos-
sunt· quia secundū eam sunt id qd̄ sunt· Sed
boītas virtutis sm̄ quā aliq̄ appropinquāt deo
potest accedere & recedē· augeri & minui· ut
ex supra dictis patet· ideo possum ex caritate
velle ꝙ ille q̄ ē mihi cōiunctus sit melior alio·
& sic ad maiorē btitudis gradū ꝑuenire pos-
sit· Est aūt & alius modus quo plus diligimꝰ
ex caritate nobis magis cōiunctos· q2 pluribꝰ
modis eos diligimus· Ad eos em̄ qui nō sunt
nobis cōiuncti nō habemus nisi amicitiā cari
tatis· Ad eos aūt qui sunt nob̄ magis cōiūcti
habemus aliquas amicitias sm̄ modū cōiūcti
onis eoꝝ ad nos· Cum em̄ bonum sup̄ quod
fundat̄ quelibet alia amicitia honesta ordinet̄
sicut ad fineʒ ad bonū sup̄ qd̄ fundat̄ caritas·
consequēs est ut caritas imperet actum cuius-
libet alterius amicitie· sicut ars q̄ est circa finē
imperat arti que est circa ea que sunt ad finē·
& sic hoc ipm̄ quod est diligere aliquē· quia cō
sanguineus· uel quia cōiunctus ē· uel quia cō-
ciuis· uel ꝓpter quodcūqʒ hmōi aliud licitū or
dinabile in finem caritatis potest a caritate ī-
perari· & ita ex caritate tam eliciēte q̄ʒ impan
te pluribus modis diligimus magis nobis cō
iunctos· ¶ Ad octauum scʒ utrū debeamus
plus diligere nobis cōiunctos sm̄ carnis affi-
nitatem q̄ʒ secundū alias necessitudines· dicē-
dum ꝙ illi qui sunt nobis magis cōiuncti sūt
ex caritate magis diligendi· tum· quia ītensiꝰ
diligunt̄· tum· quia pluribus rationibus dili-
gunt̄· Intensio aūt dilectōis est ex cōinnctiōe
dilecti ad diligentē· Et ideo diuersoꝝ dilectio
est mensurāda sm̄ diuersam ratōeʒ cōiuctōis·
vt scʒ vnusquisqʒ diligat̄ magis in eo qd̄ perti
net ad illam cōiunctionē secūdū quā diligit̄·
Et ulterius cōparāda est dilectio dilectōi sm̄
cōparatōem cōiunctionis ad cōiunctionē· Sic
igitur dicendū est ꝙ amicitia cōsanguineoruʒ
fundat̄ in cōiunctōne naturalis originis· ami
citia aūt conciuiū in ꝯmunicatōe ciuili· & ami
citia cōmilitanciū ī cōicatione bellica· Et ideo
in hiis que ꝑtinent ad naturā plus debemus
diligere cōsanguineos· in hiis autē que ꝑtinēt
ad ciuilem cōuersatōem plus debemus diligē
cōciues· & in bellicis plus cōmilitones· Vnde
& phs dicit in· ix· ethi ꝙ singulis ꝓpria & cō
gruentia est attribuendū· sic aūt & facere vi-
dent̄· ad nuptias quideʒ uocāt cognatos· Vi-
debitur utiqʒ· & nutrimēto parentibus opor-
tere maxime sufficere· & honoreʒ paternū· &
simile etiā in aliis· Si aūt cōpemus cōiunctōʒ
ad cōiunctionē· constat ꝙ coniūctio natural̄
originis est prior & īmobilior· quia est secūdū
id quod ꝑtinet ad substantiā· alie aūt cōiuncti
ones sunt supuenientes et remoueri possunt·
& ideo amicitia consanguineoꝝ est stabilior·
sed alie amicitie possunt esse potentiores sm̄
id quod est ꝓprium vnicuiqʒ amicitie· ¶ Ad
nonū scʒ utrū plus debeamus ex caritate dili-
gere filiū q̄ʒ patrem· dicendū ꝙ sicut dictū est
gradus dilectionis ex duobus pensari potest·
Vno modo ex ꝑte obiecti· & secunduʒ hoc id
quod habet maiorē ratōem boni est magis di
ligendū & quod est deo similius· sic pater est
magis diligendus q̄ʒ filius· quia scʒ patrē dili
gimus sub ratione principii quod habet ratōʒ
eminentioris boni & deo similioris· Alio mō
computant̄ gradus dilectōis ex ꝑte ipsius di-
ligentis· & sic magis diligit̄ quod ē magis cō-
iunctuʒ· & sic magis filius est diligendus q̄ʒ
pater· vt phs dicit in octauo ethicoꝝ· Primo
quidem quia parētes diligūt filios ut aliquid
sui existentes· pater autē nō est aliquid filii· &
ideo dilectio secundū quā pater diligit filiuʒ
similior ē dilectioni qua quis diligit seipsum·
Secundo quia parentes magis sciunt aliquos
esse suos filios q̄ʒ econuerso· Tertio quia filiꝰ
est magis ꝓpinquꝰ parēti· utpote pars existēs
q̄ʒ pater filio ad quē habet similitudinē princi
pii· Quarto quia parentes diutius amauerūt·
nam pater statī incipit diligere filiū· filius aūt
tēpore ꝓcedente īcipit diligere patrē· Dilectio
aūt quāto diuturnior tanto ē fortior· secūduʒ
illud eccl̄i· ix· Non derelinq̄s amicū antiquū·
nouus em̄ nō erit similis illi· ¶ Ad decimuʒ
scʒ utrū debeat homo plus diligere matrē· di-
cendū ꝙ in istis cōparationibꝰ dicūt ꝙ id qd̄
dicit̄ est ītelligendū ꝑ se· ut videlicet intelligat̄
esse quesitū de patre inquantū ē pater· an plꝰ
diligendus sit matre īquantū mater ē· Potest
em̄ in oībus hmōi tanta esse distantia virtutis
& malitie ut amicitia soluat̄ ul̄ minuatur· ut
phs dicit in· viii· ethi· & ideo ut Amb̄· dicit bo
ni domestici sunt malis filiis ꝑ̄ponendi· sed ꝑ
se loquendo magis pater ē amādus q̄ʒ mater·
Amant̄ em̄ pater & mr̄ ut principia quedā na
turalis originis· pater aūt habet excellētiorem
ratōem principii q̄ʒ mater· q2 pr̄ est principiū
per modū agentis· mater aūt magis ꝑ moduʒ
patientis & materie· & ideo ꝑ se loquendo pr̄
ē magis diligēdus· ¶ Ad vndecimū scʒ utrū
debeat homo plus diligere vxorē q̄ʒ patrem et
mr̄em· dicendū ꝙ sicut dictū est· gradus dile
ctionis attendi potest & sm̄ ratōem boni· &
secundū cōiuuctionē ad diligentē· Secunduʒ
igit̄ rationē boni quod est obiectū dilectionis
magis sunt diligendi ꝑentes q̄ʒ uxor· quia di-
ligunt̄ sub ratōe principii & eminētioris cuius
dam boni· Secundū aūt ratōm cōiunctionis
magis diligēda est vxor· quia vxor coniungit̄
viro vt una caro existēs· sm̄ illud Math̄· xix·

Itaqꝫ non ſunt duo ſed vna caro·& ideo īten
ſius diligit̃ vxoꝛ·ſed maioꝛ reuerẽtia eſt parẽ=
tibus exhibenda· ¶ Ad duodecimū ſcꝫ utruꝫ
debeat homo magiſ diligere benefactoꝛẽ q̃ꝫ be
neficiatū·dicendū ꝙ ſicut ſupra dictū eſt ali-
quid magis diligit̃ duplicit̃·Vno mō quidẽ·
quia habet ratōem excellẽtioꝛis boni·Alio mō
ratione maioꝛis cōiunctionis·Primo quidem
igit̃ modo benefactoꝛ eſt magis diligẽdus·qꝛ
cum ſit principiū boni ī beneficiato habet ex=
cellentioꝛis boni ratōem·ſicut & de patre di=
ctum eſt·Secundo aūt mō magis diligimus
beneficiatos ut phs ꝓbat in·ix·ethi·ꝑ q̃ttuoꝛ
rationes·Primo quidẽ qꝛ beneficiatꝰ ẽ qōdā
opus benefactoꝛis·vñ cōſueuit dici de aliquo
iſte factura illius eſt· naturale aūt eſt cuilibet
ꝙ diligat opus ſuū·ſicut videmus ꝙ poete di
ligūt poemata ſua·Et hoc ideo·quia unūqōqꝫ
diligit ſuū eſſe & ſuum viuere·quod maxime
manifeſtat̃ in ſuo agere·Secūdo qꝛ vnuſq̃ſqꝫ
naturalit̃ diligit illōm quo inſpicit ſuū bonū·
habet quidẽ igit̃ & benefactoꝛ in beneficiato
aliquod bonū & ecōuerſo·ſed benefactoꝛ in=
ſpicit ī beneficiato ſuū bonū & honeſtū·bene
ficiatus in benefactoꝛe ſuū bonū utile·bonuꝫ
aūt honeſtum delectabilius ꝯſiderat̃ q̃ꝫ bonū
utile·tum qꝛ eſt diuturnꝰ·utilitas eñ cito trā
ſit·& delectatio memoꝛie nō eſt ſic̃ delectatio
rei p̃ſentis·tum etiā·quia bona honeſta mag̃
cum delectatōe recolimus q̃ꝫ utilitates q̃ nob̃
ab aliis ꝓuenerūt·Tertio quia ad amantẽ ꝑti
net agere·vult eñ & operat̃ bonū amato·ad
amatum aūt ꝑtinet pati·& iō excellentioꝛis ẽ
amare.& ꝓpter hoc ad benefactoꝛẽ ꝑtinet vt
plus amet·Quarto quia difficilius ẽ beneficia
īpendere q̃ꝫ recipere·ea uero in quibus laboꝛa
mus magis diligimꝰ·que uero nobis defacili
ꝓueniunt quodammō contẽnimus· ¶ Ad
tertiūdecimū ſcꝫ utruꝫ oꝛdo caritatis manebit
in patria·dicẽdū ꝙ neceſſe eſt oꝛdinẽ caritatis
remanere in partia·quantū ad hoc ꝙ deus eſt
ſuper omīa diligendus·hoc eñ ſimpliciter tūc
erit quādo homo ꝑfecte eo fruet̃·Sꝫ de oꝛdine
ſuiipſius ad alias diſtinguendū videt̃·quia ſic̃
ſupra dictū eſt·dilectiōis gradus diſtingui po
teſt uel ſecunduꝫ differentiā boni qō quis aliĩ
exoptat·uel ſm intentionẽ dilectiōis·Primo
quidem mō plus diliget melioꝛes q̃ꝫ ſeipſum·
minus uero minꝰ bonos·volet eñ quilibꝫ be
atus unāqueqꝫ habere qō ſibi debet̃ ſm diui=
nam iuſticiā ꝓpter ꝑfectam confoꝛmitatẽ vo
luntatis humane ad diuinam·nec tūc erit tp̃s
ꝑficiendi ꝑ merituꝫ ad maius pꝛemiū·ſic̃ nūc
accidit quādo homo poteſt melioꝛẽ uirtutẽ &
p̃miū deſiderare·ſed tūc volūtas vniuſcuiuſqꝫ
infra hoc ſiſtet qō eſt determinatū diuinitus
Secundo uero mō aliquis ſeip̃m plus diliget
q̃ꝫ ꝓximum etiā melioꝛẽ· quia intenſio actus
dilectōis ꝓuenit ex ꝑte ſubiecti diligentis·ut
ſupra dictū eſt·& ad hoc etiaꝫ donū caritatis
vnicuiqꝫ confert̃ a deo·vt primo quidẽ mentẽ
ſuam in deū oꝛdinet·quod ꝑtinet ad dilectōeꝫ
ſuiipſius·Secūdario uero oꝛdinẽ alioꝝ in deū
velit uel etiā operet̃ ſecundū ſuum modū·ſed
quantū ad oꝛdinẽ ꝓximoꝝ ad īuicem·ſimpli
citer quis magis diliget melioꝛẽ ſm caritatis
amoꝛem·Tota eñ beata vita cōſiſtit ī oꝛdina=
tione mentis ad deū·vnde totus oꝛdo dilecti=
onis beatoꝝ conſeruabit̃ ꝑ comparatiōem ad
deū·ut ſcꝫ ille magis diligat̃ & ꝓpinquioꝛ ſibi
habeat̃ ab unoquoqꝫ qui eſt deo ꝓpinquioꝛ·
Ceſſabit eñ tūc ꝓuiſio que ẽ in p̃ſenti uita ne
ceſſaria·qua neceſſe eſt ut vnuſquiſqꝫ magis
ſibi cōiuncto ſm quācūqꝫ neceſſitudinẽ ꝓui=
deat magis q̃ꝫ alieno·ratiōe cuius in hac uita
ex ipſa incluſione caritatis hō plus diligit ma
gis ſibi cōiunctū cui magis debet impendere
caritatis effectum·Contigit tñ in patria ꝙ ali
quis ſibi cōiunctū pluribus ratiōibus diliget·
non eñ ceſſabunt ab animo beati honeſte di
lectionis cauſe·tamẽ omibus iſtis rationibus
p̃fert̃ icōparabiliter ratio dilectōis que ſumit̃
ex propinquitate ad deum·

DE ACTV CARITATIS·
DISTINCTIO· ·XXVIIII·

Circa quintum pꝛincipale ſcꝫ de actu
caritatis cōſideranda ſunt tria·Pri
mo de actu principali caritatis qui
eſt dilectio·Secundo de actibus in
terioꝛibus cōſequẽtibus actū pricipalẽ·Tertio
de actibus exterioꝛibus cōſequẽtibus actū p̃n
cipalem· ¶ Circa primum conſiderāda ſunt
octo·Primo quid ſit magis ꝓpꝛium caritatis
utrū ſcꝫ amari uel amare·Secūdo utrū amare
ꝓut eſt actus caritatis ſit idem ꝙ beniuolẽtia
Tertio utrū deus ſit ꝑ ſeip̃m amandꝰ·Quar=
to utrū poſſit ī hac vita īmediate amari·Qui
to utrū poſſit amari totaliter·Sexto utrū eiuſ
dilectio habeat modū·Septimo q̃d ſit meliuſ
utrū diligere amicū uel inimicū·Octauo utrū
magis ſit meritoꝛiū diligere proximū q̃ꝫ dili=
gere deum· ¶ Ad primuꝫ ſcꝫ utrū magis ſit
ꝓpꝛium caritatis amare q̃ꝫ amari·dicendū ꝙ
caritas cum ſit uirus ſm ſuā eſſentiā habet in
clinatōem ad ꝓpriū actum·amari aūt non eſt
actus caritatis ipſius qui amat̃·ſed actus cari
tatis eius eſt amare·Amari aūt cōpetit eis ſm
cōmunẽ rationẽ boni·ꝓut ſcꝫ ad eius bonum
alius ꝑ actum caritatis mouet̃·vnde manife=
ſtum ẽ ꝙ caritati magis ꝯuenit amare q̃ꝫ ama
ri·magis eñ cōuenit vnicuiqꝫ qō cōuenit ei ꝑ
ſe & ſubſtātialit̃ q̃ꝫ quod cōuenit ei ꝑ aliō·Et
huius duplex eſt ſignū·Primū quidẽ·qꝛ ami
ci magis laudant̃ ex hoc ꝙ amāt q̃ꝫ ex hoc ꝙ
amant̃·quinimo ſi nō amant & amant̃·uitu
perant̃·Secūdo qꝛ matres que maxime amāt
plꝰ querūt amare q̃ꝫ amari·quedā eñ ut phs
dicit in eodeꝫ libro dant filios ſuos nutrici &
amant quidẽ·reamari aūt non querūt ſi non
cōtingat· ¶ Ad ſecundū ſcꝫ utrū amare ſm
qō eſt actus caritatis ſit idem qō beniuolẽtia·
dicendū ꝙ beniuolentia ꝓprie dicit̃ actus uo
luntatis quo alteri bonū uolumus·hic aut ẽ
uolūtatis actus differt ab actuali amoꝛe·tam

ſecundū ꝙ eſt ī appetitu ſenſitiuo·q̄ꝫ etiam ſe
cundū ꝙ eſt in appetitu intellectiuo qui ē vo=
luntas·amor em̄ qui eſt in appetitu ſenſitiuo
paſſio quedā ē·Omnis aūt paſſio cum quodā
impetu inclinat in ſuum obiectū· Paſſio autē
amoris hoc habꝫ ꝙ non ſubito exorit̄· ſed per
aliq̄ꝫ aſſiduā inſpectōem rei amate· Et iō pħs
in·ix·ethi·oſtendēs differentiā inter beniuolē
tiam & amorē qui eſt paſſio dicit ꝙ beniuolē=
tia non habet diſtenſionē & appetitū id ē ali
quem impetū inclinatōis·ſed ex ſolo iudicio
ratōis hō vult bonū alicui·Similiter etiā talis
amor eſt ex quadā conſuetudine·beniuolētia
autē interdū oritur ex repentino ſicut accidit
nobis de pugilibus qui pugnāt·quorū alterū
uellemus vincere·Sed amor qui eſt in appeti
tu intellectiuo etiā differt a beniuolentia·Im=
portat em̄ quandā unionē ſm affectū amātiſ
ad amatū·inquātū ſcꝫ amans eſtimat amatuꝫ
quodāmodo ut unū ſibi uel ad ſe ꝑtinens·&
ſic mouet̄ ī ipm̄· Sed beniuolētia eſt ſimplex
actus voluntatis quo volumus alicui bonuꝫ·
etiā non p̄ſuppoſita p̄dicta vnione affectꝰ ad
ipſum·Sic igit̄ in dilectōe ſecundū ꝙ ē actuſ
caritatis includit̄ quidē beniuolentia·ſed dile=
ctio ſiue amor addit vnionē affectꝰ· & ꝓpter
hoc pħs dicit ibidem ꝙ beniuolentia eſt prin=
cipiū amicitie· ¶ Ad tertiū ſcꝫ utruꝫ deus ſit
ꝓpter ſeip̄m amādus·dicendū ꝙ li ꝓpter īpor
tat habitudinē alicuius cauſe· Eſt aūt quadru
plex genus cauſe ſcꝫ finalis·formalis·efficiēſ·
& materialis·ad quod reducit̄ etiā materialis
diſpoſitio que nō eſt cauſa ſimpliciter·ſed ſm
quid· Et ſecūdū hec quattuor genera cauſarū
dicit̄ aliquid ꝓpter alterū diligi· Secūduꝫ q̄dē
genus cauſe finalis ſicut diligimus medicinā
ꝓpter ſanitatē·Secundū aūt genus cauſe for=
malis·ſicut diligimus hoīem ꝓpter virtutem·
quia virtute formaliter ē bonus·& ꝑcōſequēs
diligibilis·Secundū aūt cauſam efficientē ſic̄
diligimus aliquos īquantū ſunt filii talis pa=
tris·Secundū aūt diſpoſitōem que reducit̄ ad
genꝰ cauſe materialis·dicimur diligere aliq̄d
ꝓpter id quod nos diſpoſuit ad eius dilectōeꝫ
puta ꝓpter aliq̄ bn̄ficia ſuſcepta· q̄ꝫuis poſtq̄ꝫ
iam amare incepimuſ nō iam ꝓpter illa bene
ficia amemus amicū·ſed ꝓpter eius virtutem
Primis igit̄ tribus modis deū non diligimuſ
ꝓpter aliud ſed ꝓpter ſeipſum· Non em̄ ordi
nat̄ ad aliud ſicut ad finem· ſed ipſe eſt finis
ultimus oīm·neqꝫ etiā īformat̄ aliquo alio ad
hoc ꝙ ſit bonus·ſed etiā ſubſtantia eius ē eius
bonitas ſecundū quā exēplariter omnia bona
ſunt·neqꝫ iterū ei ab altero bonitas ineſt· ſed
ab ipſo omībus aliis·Sed quarto modo poteſt
diligi propter aliud quia ſcꝫ ex aliquibus aliis
diſponimur ad hoc ꝙ in dei dilectiōm ꝓficia=
mus·puta ꝑ beneficia ab eo ſuſcepta· uel etiaꝫ
per p̄mia ſperata·ul' ꝑ penas quas ꝑ ipſum vi=
tare intendimus· ¶ Ad quartū ſcꝫ utrū deꝰ
in hac uita poſſit īmediate amari·dicenduꝫ ꝙ
ſicut ſupra dictū eſt actus cognitiue virtutis
ꝑficitur ꝑ hoc ꝙ cognitum eſt ī cognoſcente·
actus aūt virtutis appetitiue perficit̄ ꝑ hoc ꝙ
appetitus inclinat̄ in rem ipſam· & ideo opor
tet ꝙ motus appetitiue uirtutis ſit in res ſm
cōditionē ipſarū rerū·actus aūt cognitiue uir
tutis eſt ſecundū motū cognoſcentis· Eſt autē
ipſe ordo rerū talis ſecundū ſe ꝙ deus eſt pro
pter ſeipſum cognoſcibilis· utpote eſſentialit̄
exiſtens ipſa ueritas & bonitas ꝑ quā alia co=
gnoſcunt̄ & amant̄·ſed quo ad nos·quia no
ſtra cognitio a ſenſu ortū habet·prius em̄ ſūt
cognoſcibilia q̄ ſunt ſenſui ꝓpinquiora·et ul=
terius terminꝰ cognitōis eſt in eo qȯ eſt maxi
me a ſenſu remotū· Secūdū hoc ergo dicēduꝫ
eſt ꝙ dilectio que eſt actus appetitiue uirtutiſ
etiam in ſtatu uie tendit in deū primo·& ex
ipſo deriuat̄ ad alia·& ſm hoc caritas īmedia
te deum diligit·alia uero mediante deo·In co
gnitōne uero ē ecōuerſo·quia ſcꝫ per alia deū
cognoſcimus ſicut cauſam ꝑ effectꝰ uel ꝑ mo
dū eminentie aut negotiatōis·ut patꝫ ꝑ Dio=
nyſiū in·ii·libro de diui·no· ¶ Ad quintum
ſcꝫ utrū deus ī hac uita poſſit amari totaliter·
dicendū ꝙ cum dilectio ītelligat̄ quaſi mediū
inter amantē & amatuꝫ·cum querit̄ an deus
poſſit totaliter diligi·tripliciter poteſt intelligi
Vno mō ut modus totalitatis referat̄ ad rem
dilectā·& ſic deus eſt totaliter diligendus·q̄a
quidq̄d ad deum ꝑtinet homo diligere debet·
Alio modo poteſt intelligi ita ꝙ totalitas refe
ratur ad diligentē·& ſic deus etiā totaliter di=
ligi debet·quia ex toto poſſe ſuo debet homo
deum diligere ·& quidquid habet ad dei amo
rem ordinare·ſm illud deut·vi· Diliges dn̄m
deū tuū ex toto corde tuo Tertō modo poteſt
intelligi ſm cōparatōem diligētis ad rem dile
ctam·ut ſcꝫ modus diligentis adequet̄ modo
rei dilecte·& hoc nō poteſt eſſe· Cum em̄ vnū
quodqꝫ in tm̄ diligibile ſit quantū eſt bonū·
deus cuius bonitas eſt infinita eſt īfinite dili=
gibilis·nulla aūt creatura poteſt deū infinite
diligere·quia oīs uirtus creature ſiue natural'
ſiue infuſa eſt finita· ¶ Ad ſextū ſcꝫ utrū di
uine dilectōis ſit aliquis modus·dicēdū ꝙ ſic̄
dicit·Bern̄·in libro de diligendo deo·cauſa di
ligendi deū deus eſt·modus ſine modo dilige
re·Modus em̄ īportat quādaꝫ menſurā· ſicut
dicit Augꝰ·iiii·ſuꝑ gen̄·ad litterā·modus eſt
quē vnicuiqꝫ ꝓpria menſura ꝑficit·huius aūt
menſure determīatio inuenit̄ & in mēſura &
ī mēſurato·aliter tn̄ & aliter· In menſura em̄
inuenit̄ eſſentialiter·quia mēſura ſecundū ſe=
ipſam ē determinatiua & modificatiua aliorꝝ
In mēſuratis aūt inuenit̄ mēſura ſm aliud id
eſt inquantū attingūt menſurā· Et ideo ī mē=
ſura nihil poteſt accipi īmodificatū·ſꝫ res mē=
ſurata eſt īmodificata niſi menſuraꝫ attingat
ſiue deficiat ſiue excedat· In omnibus aūt ap=
petibilibꝰ & agibilibus mēſura eſt finis·quia
eorꝝ que appetimus & agimus oportet ꝓpriā
menſurā ex fine accipere·ut patet ꝑ pħm ī·ii·
phiſi· Et ideo finis ſecūdū ſeip̄m habꝫ modū·

ea uero que sunt ad finem habent modum ex
eo ꝙ sunt fini ꝓportionata· Et ideo sicut phs
dicit in primo polit· Appetitus finis in omibꝰ
artibus est absq; fine & termio· eoꝝ autẽ que
sunt ad finem est aliquis terminꝰ· nõ em̃ me
dicus iponit aliquẽ terminũ sanitatis sed fac
eam ꝑfectã quantũcunq; potest sed medicine
impoit terminũ· non em̃ dat tm̃ de medicina
quantũ potest· sed secũdũ ꝓportionẽ ad sani
tatem· quã quidẽ ꝓportionẽ si medicina exce
deret uel ab ea deficeret· esset imoderata· finis
aũt omniũ actionũ humanarũ & affectionũ
est dilectio· ꝑ quã maxime attingimꝰ ultimũ
finem· ut supra dictũ est· Et ideo in dilectõne
dei non potest accipi modus sicut ĩ re mensu
rata· ut sit in ea accipere plus & minus· sed sic
inuenit̃ modus in mẽsura ĩ qua nõ potest esse
excessus· sed quãtoplus attingit̃ regula tanto
melius est· ita quãtoplus deus diligit̃· tanto ẽ
dilectio melior· ¶ Ad septimũ sc; qd sit me
lius diligere amicũ uel inimicũ· dicẽdũ ꝙ ratio
diligendi ꝓximũ ex caritate deus est· sicut su
pra dictũ est· Cum ergo querit̃ quid sit meliꝰ
uel magis meritoriũ utruz diligere amicũ q̃;
inimicũ· dupliciter iste dilectões cõparari pos
sunt· vno modo ex parte ꝓximi qui diligitur
Alio mõ ex parte ratõis ꝓpter quã diligitur·
Primo quidẽ modo dilectõ amici ꝑeminet di
lectioni inimici· quia amicus ẽ melior & mag
cõiunctus· vnde est materia magis cõueniens
dilectioni· & propter hoc actus dilectionis su
per hanc materiam trãsiens melior est· vnde
& eiꝰ oppositum est deterius· peius em̃ ẽ odi
re amicũ q̃; odire inimicũ· Secundo aũt mõ
dilectio inimici ꝑeminet dilectõi amici ꝓpter
duo· Primo quidẽ· q2 dilectõnis amici potest
esse alia ratio quã deꝰ· sed dilectõis inimici so
lus deꝰ ẽ ratio· Secũdo quia supposito ꝙ uter
q; ꝓpter deuz diligat̃· fortior ostendit̃ esse di
lectio dei que aĩm hoĩs ad remotiora extendit
sc; usq; ad dilectionẽ inimicoruz· sicut virtus
ignis tanto ostendit̃ fortior esse quanto ad re
motiora diffundit suũ calorẽ· tanto etiã osten
dit̃ diuina uirtꝰ esse fortior· quãto ꝓpter ipaz
difficiliora iplemus· sicut etiaz & uirtus ignis
tãto est fortior quãto cõburere potest materiã
minus cõbustibilẽ· sed sicut idẽ ignis in ꝓpin
quiora fortius agit q̃; remotiora· ita etiã cari
tas feruẽtius diligit cõiunctos q̃; remotos· &
quantũ ad hoc dilectio amicoꝝ secundũ se cõ
siderata feruẽtior & melior est q̃; dilectio ini
micoꝝ· ¶ Ad octauũ sc; utrum diligere pro
ximum sit magis meritoriũ q̃; diligere deum·
dicendũ ꝙ cõparatio ista potest intelligi dupli
citer· Vno mõ ut seorsum cõsideret̃ vtraq; di
lectio· & tunc nõ est dubiũ ꝙ dilectio dei est
magis meritoria· Debet̃ em̃ ei merces ꝓpt se
ipsam· quia ultima merces est frui deo in quẽ
tendit diuine dilectõis motus· vnde & diligẽ
ti deum merces ꝓmittit̃· Ioh· xiiii· Si quis di
ligit me diliget̃ a patre meo & maifestabo ei
meipsum· Alio modo potest attendi ipsa cõpa
ratio ut dilectio dei accipiat̃ secundũ ꝙ solus
deus diligit̃· dilectio aũt ꝓximi accipit̃ secun
dum ꝙ proximus diligit̃ ꝓpter deũ· & sic di
lectio proximi includet dilectõem dei· sed dile
ctio dei non includet dilectionẽ ꝓximi· vnde
erit cõparatio dilectõis dei ꝑfecte que extẽdit
seipsum ad ꝓximum ad dilectionẽ dei insuffi
cientẽ & iperfectam· quia hoc mandatũ habe
mus a deo ut qui diligit deũ diligat & fratrez
suũ· & in hoc sensu dilectio ꝓximi ꝑeminet·

DE GAVDIO· DIS·XXIX·

Deinde cõsiderandũ est de effectibꝰ
cõsequentibus actũ principalẽ cari
tatis qui ẽ dilectio· Et primo de ef
fectibus interioribus· Secũdo de ex
terioribus· ¶ Circa primũ cõsideranda sunt
quattuor· Primo em̃ cõsiderandũ est de gau
dio· Secundo de pace· Tertio de misericordia
Quarto de zelo· ¶ Circa primũ cõsideranda
sũt quattuor. Primo utrũ gaudiũ sit effectus
caritatis· Secundo utrũ gaudiũ cõpatiat̃ secũ
admixtionẽ tristitie· Tertio utrũ gaudiũ hu
iusmodi possit eẽ plenũ· Quarto utrũ gaudiũ
sit uirtus· ¶ Ad primũ sc; utrũ gaudiuz sit
effectus caritatis· dicendũ ꝙ ex amore ꝓcedit
& gaudiũ & tristitia· sed ꝯtrario mõ· Gaudiũ
em̃ ex amore causat̃ uel ꝓpter ꝑ̄sentiam boni
amati· uel etiaz ꝓpter hoc ꝙ ipsi bono amato
ꝓprium bonũ inest· & conseruat̃· & secunduz
hoc maxime ꝑtinet ad amorẽ beniuolentie· ꝑ
quaz sc; aliquis gaudet de amico ꝓspere se ha
bẽte· si sit etiã absens· Ecõtrario aũt ex amore
sequit̃ tristitia uel ꝓpter absentiaz amati· uel
ꝓpter hoc ꝙ cui uolumus bonũ suo bono pri
uatur· aut aliquo mõ deprimit̃· Caritas aũt ẽ
amor dei cuius bonũ imutabile est· quia ipe ẽ
sua bonitas· & ex hocipso ꝙ amat̃ est in amã
te ꝑ nobilissimũ sui effectum· secundũ illud· i·
Ioh· iiii· Qui manet in caritate in deo manet
& deus in eo· & ideo spirituale gaudiũ quod
de deo habet̃ ex caritate causat̃· ¶ Ad seõm
sc; utꝝ gaudiũ spirituale quod ex caritate cau
sat̃ recipiat admixtionẽ tristitie· dicendũ ꝙ ex
caritate causat̃ duplex gaudiũ de deo· sicut su
pra dictũ est· Vnum quidẽ principale quod ẽ
ꝓprium caritatis· quo sc; gaudemus de bono
diuino ƀm se considerato· & tale gaudiũ cari
tatis ꝑmixtionẽ tristitie nõ patit̃· Sicut nec il
lud bonũ de quo gaudet̃ potest aliq; mali ad
mixtionẽ habere· Et iõ apls dicit ad phili· iiii·
Gaudete in dño semꝑ· Aliud aũt gaudium est
caritatis quo gaudet quis d̾ bono diuino ƀm
qd̾ ꝑticipat̃ a nobis· hec aũt participatõ potest
impediri ꝑ aliquod cõtrariũ· & iõ ex hac parte
gaudiũ caritatis potest habere ꝑmixtionẽ tri
stitie· ꝓut sc; aliquis tristat̃ de deo quod repu
gnat ꝑticipatõni diuini boni in nobis uel ĩ ꝓ
ximis· quos tanq̃; nosipsos diligimꝰ· ¶ Ad
tertium sc; utrũ spirituale gaudiũ quod ex ca
ritate causat̃ possit in nobis ipleri· dicendũ ꝙ
plenitudo gaudii pot̃ intelligi dupliciter· vno
mõ ex parte rei de qua gaudet̃· ut sc; tantum

gaudeatur de ea quantū est dignuꝫ de ea gau
deri·& sic solū dei gaudiū est plenū de seipo·
quia gaudiū eius est infinitū·& hoc est cōdi-
gnum infinite bonitati dei·cuiuslibet aūt cre
ature gaudiū oportet esse finitū· Alio mō pōt
intelligi plenitudo gaudii ex parte gaudentis
Gaudiū autē cōparat̄ ad desideriū sicut quies
ad motuꝫ·ut supra dictū est·cum de passione
ageret̄ Est autē quies plena cū nihil restat de
motu·vñ tunc est gaudiū plenū qñ iam nihil
desiderandū restat·Quādiu aūt in hoc mūdo
sumus nō quiescit ī nobis desiderii motus·q2
adhuc restat ꝙ deo magis appropinq̄mus per
gratiam ut ex supra dictis patet· Sꝫ qñ iā ad
beatitudinē ꝑfectam ꝑuentū fuerit nihil desi-
derandū restabit·quia erit dei plena fruitio in
quantū homo obtinebit quidqd etiā circa alia
bona desiderauit·ſm illud ps̄·Qui replet ī bo
nis desideriū tuū· Et ideo quiescꝫ desiderium
non solū quo desideramus deū·sꝫ etiā erit om
niū desideriorū quies·vñ gaudiū beatorū ē ꝑ-
fecte plenū·& etiā superplenū·quia plus obti
nebunt q̄ꝫ desiderare suffecerint·non eñ ī cor
hoīs ascendit qȯ ꝑparauit deus diligētibus se·
vt dicit̄·i·ad corī·ii·& hoc est quod dicit̄ Luce
·vi·Mensuram bonā & supeffluentē dabunt
in sinus uestros·quia tñ nulla creatura est ca
pax gaudii de deo ei cōdigni·Inde est ꝙ illud
gaudiū omino plenuꝫ non intrat in hoīem·sꝫ
potius hō ītrat in ipm·ſm illud Math·xxvi·
Intra in gaudiū dñi tui· ¶ Ad quartū scilicꝫ
utrū gaudiū sit virtus·dicendū ꝙ virtus ē ha
bitus quidā operatiuus ut dictū est·& iō ſm
ꝓpriam ratōem habet inclinatōem ad aliqueꝫ
actum· Est aūt ɔtingēs ex uno habitu pluresꝫ
actus eiusdē ratōis ordinatos ꝑuenire·quorū
unū sequat̄ ex altero·& quia posteriores act9
non ꝓcedūt ab habitu virtutis nisi ꝑ actū pri-
orem·inde est ꝙ virtus nō diffinit̄ nec deno-
minat̄ nisi ab actu priori·q̄ꝫuis etiā alie actus
ab ea consequant̄·Manifestū est aūt ex hiisq̄
supra de passionibus dicta sunt qȯ amor ē pri
ma affectio appetitiue potētie ex qua sequit̄
& desideriū & gaudiū·& ideo habitus uirtu-
tis idem ē qui inclinat ad diligendū & deside
randū bonū diuinū dilectū· & ad gaudendū
de eo·sꝫ quia dilectio inter hos actus prior est
inde est ꝙ uirtus nō denominat̄ a gaudio nec
a desiderio·sꝫ a dilectōne·& dicit̄ caritas· Sic
ergo gaudiū nō est aliqua virtus a caritate di-
stincta·sed est quidā caritatis actus siue effe-
ctus·& ꝓpter hoc cōnumerat̄ inter fructus·
vt patet Gal'·quinto·

DE PACE· DIS·XXX·

DEinde considerandū est de pace· Et
circa hoc cōsiderāda sunt quattuor
Primo utrū pax sit idem qȯ cōcor-
dia·Secundo utruꝫ omīa appetant
pacem·Tertio utrū pax sit effectus caritatis·
Quarto utrū pax sit virtus· ¶ Ad primū scꝫ
verū pax sit idem qȯ cōcordia·dicendū ꝙ pax
includit cōcordiam·& aliqd addit·vñ vbicūq3
est pax ibi est cōcordia·non tñ vbicūq3 est cō-
cordia ibi ē pax·si nomē pacis ꝓprie sumatur
Concordia eñ ꝓprie sumpta est ad alterū in-
quantū scꝫ diuersorū cordiū uoluntates simul
in vnū consensum cōueniūt· Cōtingit etiam
vnius hoīs cor tendere ī diuersa·& hoc dupli-
citer·vno quidē modo ſm diuersas potentias
appetitiuas·sicut appetitus sensitiuus plerūq3
tendit in contrariū rationalis appetit9·scdm̄
illud·Gal'·v·Caro cōcupiscit aduersus spiritū·
Alio mō inquantū vna & eadem uis appetiti
ua ī diuersa appetibilia tendit·que simul asse
qui non potest·vñ necesse est esse repugnātiaꝫ
motuū appetitus·vnio aūt horū motuū est q̄-
dem de ratione pacis·non eñ homo habet pa
catum cor q̄ꝫdiu·& si habeat aliquid qȯ vult
tamē adhuc restat ei aliquid uolēduꝫ quod sil'
habere non potest·Hec aūt vnio non est de ra
tione cōcordie·vñ concordia īportat vnioneꝫ
appetituū diuersorū appetētiū·pax auteꝫ sup
hanc unionē īportat etiā vnius appetētis vni-
onem· ¶ Ad secundū scꝫ utrū omīa pacē ap
petant·dicendū ꝙ ex hocipso ꝙ hō aliquid ap
petit·cōsequēs est ipsum appetere eius qȯ ap-
petit assequutionē·& ꝑ consequēs remotōem
eorū que cōsecutōem īpedire possunt Pōt aūt
impediri assecutio boni desiderati ꝑ cōtrariū
appetitū uel suiipsius ul' alterius·& utrūq3 tol
litur ꝑ pacem·sicut supra dictū est·Et ideo ne
cesse est ꝙ omne appetēs appetat pacem·īquā
tum scꝫ omē appetens appetit transquille· &
sine īpedimento ꝑuenire ad id quod appetit·
in quo cōsistit ratio pacis quā Aug9·diffinit
tranquillitatē cordis· ¶ Ad tertiuꝫ scꝫ utruꝫ
pax sit effectus caritatis· dicenduꝫ ꝙ duplex
vnio est de ratōne pacis sicut dictū est·quarū
una ē ſm ordinatōeꝫ ꝓpriorū appetituū ī vnū
Alia vero est ſm vnionē appetitus ꝓprii cum
appetitu alterius·& utranq3 vnionem efficit
caritas·Primā quidem vnionē ſm quā deus
diligit̄ ex toto corde ut scꝫ oīa referam9 ī ipm
& sic oīs appetitus nostri ī vnū ferunt̄·Aliā
uero ꝓut diligimus proximū sicut nosipsos·
Ex quo cōtingit ꝙ homo vult īplere uolunta
tem ꝓximi sicut & suiipsius·& ꝓpter hoc int̄
amicabilia·vnum ponit̄ ydemptitas electōis·
vt patet in·ix·ethi·Et tullius dicit in libro de
amicitia ꝙ amicorū est idem velle & nolle·
¶ Ad quartū scꝫ utrum pax sit virtus· dicen
dum ꝙ sicut supra dictū est cū oīs actus ab
agente ſm eandē ratōem ꝓcedentes seinuicē
consequant̄·oīs hmōi actus ab una virtute
ꝓcedunt·nec habēt singuli singulas virtutes
a quibus ꝓcedant·ut patet in rebus corporali
bus·quia eñ ignis calefaciēdo liquefacit & ra
refacit nō est in igne aliq̄ virtus liquefactiua
& alia rarefactiua·sꝫ oīs actus hos operatur
ignis ꝑ unā suā virtutē calefactiuā·Cum igit̄
pax causet̄ ex caritate ſm ipaꝫ ratōem dilecti-
onis dei & ꝓximi ut ostensum ē ñ est alia vir
tus cuius pax sit propri9 actus nisi caritas·sic
& de gaudio dictum est·

DE MISERICORDIA· DIS·XXXI·

DEinde conſiderandũ eſt de miſeri=
coꝛdia· Circa quã quattuoꝛ vidẽda
ſunt· Primo utrũ maluꝫ ex ꝑte eiꝰ
cuius homo miſeret̃ ſit cauſa miſe=
ricoꝛdie· Secundo utrũ defectus ſit cauſa mi=
rendi ex ꝑte miſerentis· Tertio utrũ miſericoꝛ
dia ſit virtus· Quarto utrũ ſit maxima uirtu=
tum· ¶ Ad pꝛimum ſcꝫ utruꝫ malum ex ꝑte
eius cui fit miſericoꝛdia ſit ratio miſerendi· di
cendũ ꝙ ſic̃ Augꝰ· dicit· ix· de ciuitate dei· Mi
ſericoꝛdia eſt aliene miſerie in noſtro coꝛde cõ=
paſſio· qua utiqꝫ ſi poſſemus ſubuenire cõpel=
limur· Dicit̃ eñ mĩa ex eo ꝙ aliquis habet mi
ſericoꝛdiã ſuꝑ miſeriam alterius· miſeria autẽ
felicitati opponit̃· Eſt aũt de ratõe beatitudĩs
ſiue felicitatis ut aliqs patiat̃ eo ꝙ vult· nam
ſicut Augꝰ· dicit· xiii· de trini· Beatus eſt q̃ ha
bet oĩa que vult & nihil mali vult· Et iõ econ
trario ad miſericoꝛdiã ꝑtinet ut homo patiat̃
que non vult· Tripliciter aũt vult aliquis ali=
quid· Vno quidẽ modo appetitu naturali· ſic̃
oĩs hoĩes uolũt eſſe & viuere· Alio modo hõ
vult aliquid ꝑ electõem ex aliqua p̃meditatio
ne· Tertio modo hõ vult aliquid non ſecũduꝫ
ſe ſed ĩ cauſa ſua· Puta qui vult comedere no
ciua quodãmodo debemus eũ uelle infirmari
Sic igit̃ motiuũ miſericoꝛdie eſt tanq̃ꝫ ad mi
ſeriam ꝑtinẽs· Primo quidẽ qꝛ illud cõtrariat̃
appetitui naturali uolẽtiſ ſcꝫ mala coꝛruptiua
& cõtriſtantia· quoꝝ cõtraria hoĩes naturalit̃
appetunt· vnde phs dicit in· ii· retho· ꝙ miſeri
coꝛdia eſt triſtitia quedã ſuꝑ apparenti malo
coꝛruptiuo· vel cõtriſtatiuo· Secundo hmõi ef
ficiunt̃ magis ad miſericoꝛdiam ꝓuocantia ſi
ſint cõtra uoluntatẽ ratõnis· Vnde & phs ibi
dicit ꝙ illa mala ſunt quoꝝ foꝛtuna eſt cauſa
puta cum aliquod malũ eueniat vñ ſperabat̃
bonum· Tertio aũt ſunt adhuc magis miſera
bilia ſi ſunt contra totã uoluntatẽ· Puta ſi ali
quis ſemper ſectatus ẽ bona & eueniũt ei ma
la· & iõ phs dicit in eodẽ libꝛo ꝙ miſericoꝛdia
maxime eſt ſuꝑ malũ eius qui indignꝰ patit̃·
ꝓpterea maluꝫ culpe ꝓ eo qȯ eſt uoluntarium
non habet ratõem miſerabilis· ſed magis rati
onem puniẽdi· Sed quia culpa poteſt eſſe ali=
quo modo pena inquantũ ſcꝫ habꝫ aliquid an
nexum quod ẽ cõtra uoluntatẽ peccantis· ſm
hoc poteſt habere ratõem miſerabilis· & ſecũ=
dum hoc miſeremur & cõpatimur peccãtibꝰ·
Sicut grego· dicit in quadã omelia ꝙ uera iu
ſtitia non habet dedignationẽ ſcꝫ ad peccato
res· ſed cõpaſſionẽ· Et Math· ix· dicit̃· Vidẽs
ihesus turbas miſertus eſt eiſ· quia erãt uexati
& iacentes ſicut oues nõ habentes paſtoꝛem·
¶ Ad ſecundũ ſcꝫ utrũ defectuſ ex parte mi
ſerentis ſit ratio miſerẽdi· dicendũ ꝙ cum mi
ſericoꝛdia ſit paſſio quedã ſuꝑ mĩa aliena· ut
dictum ẽ· ex hoc cõtingit ꝙ aliquis miſereat̃·
ex quo contingit ꝙ de miſeria aliena doleat·
quia aũt triſticia ſeu doloꝛ eſt de malo ꝓpꝛio·
in tantũ aliquis de miſeria aliena triſtat̃ aut
dolet· inquantũ miſeriam alienaꝫ appꝛehẽdit
ut ſuaꝫ· Hoc aũt cõtingit tripliciter· Vno mõ
ſecundũ unionẽ affectuſ quod fit ꝑ amoꝛem·
quia eñ amans reputat ſeipſum amicũ· malũ
ipſiꝰ reputat tanq̃ꝫ malum ſuũ· & ideo dolet
de malo amici· ſicut de ſuo· & inde eſt ꝙ phs ĩ
· ix· ethi· inter alia amicabilia ponit hoc quod
ẽ cõdolere amico· & apl's dicit· ro· xii· Gaudẽ
cum gaudentibus flere cũ flentibus· Alio mõ
cõtingit ſecundũ vnionẽ realem· utpote cum
malum aliquoꝝ ita ꝓpinquũ eſt ut ab eis ad
nos trãſeat· Et ideo phs dicit in· ii· retho· Ho=
mĩes miſerent̃ ſuꝑ illos qui ſunt eis cõiuncti
& ſimiles· quia ꝑ hoc fit eis eſtimatio ꝙ ipſi
etiã poſſint ſimilia pati· Et inde eſt ꝙ ſenes et
ſapientes qui cõſiderant ſe poſſe in mala inci=
dere· & debileſ & foꝛmidoloſi magis ſunt mi
ſericoꝛdeſ· Ecõtrario aũt illi qui reputãt ſe eſſe
felices· & in tm̃ potentes ꝙ nihil mali putant
ſe pati poſſe nõ ita cõmiſerent̃· Sic igit̃ ſemꝑ
defectus eſt ratio miſerendi· uel ĩquantũ ali=
quis defectũ alicuius reputat ſuũ ꝓpter vnio
nem amoꝛis· uel ꝓpter poſſibilitatẽ ſimilia pa
tiendi· ¶ Ad tertiũ ſcꝫ utrũ miſericoꝛdia ſit
virtus· dicendũ ꝙ mĩa ĩpoꝛtat doloꝛem de mi
ſeria aliena· Iſte aũt doloꝛ pot̃ nomĩare vno
quidem modo motũ appetitus ſenſitiui· & ſe=
cundũ hoc miſericoꝛdia paſſio ẽ & non virtꝰ·
Alio mõ nõ poteſt nomĩare motum appetitꝰ
intellectiui ſm ꝙ alicui diſplicet malũ alteriꝰ
Hic aũt motus poteſt eſſe ſecundũ ratõem re
gulatus· & poteſt ſm hunc modũ ratione re=
gulatũ regulari motus ĩferioꝛis appetitus· vñ
Augꝰ· dicit ĩ· ix· de ciui· dei· ꝙ iſte motus anĩ
ſcꝫ miſericoꝛdia ſeruit ratõi quãdo ita pꝛebet̃
mĩa ut iuſtitia cõſeruet̃· ſiue cum indigẽti tri=
buit̃· ſiue cum ignoſcit̃ penitẽti· & quia ratio
virtutis humane cõſiſtit in hoc ꝙ motus ani=
mi ratione reguler̃· ut ex ſuperioꝛibus patet·
cõſequens ẽ miſericoꝛdiã eſſe uirtuteꝫ· ¶ Ad
quartũ ſcꝫ utrũ ſit maxima uirtutũ· dicẽdũ ꝙ
aliqua uirtꝰ poteſt eſſe maxima duplicit̃· vno
modo ſm ſe· Alio modo ꝑ cõparationẽ ad ha=
bentẽ ſecũdũ ſe· miſericoꝛdia quidẽ maxima ẽ
Pertinet eñ ad mĩaꝫ ꝙ alii effundat· & quod
plus eſt ꝙ & defectus alioꝝ ſubleuet· & hoc ẽ
maxime ſuperioꝛis· Vnde & miſereri ponitur
ꝓpꝛium deo· & in hoc maxime dicit̃ eiuſ om=
nipotẽtia manifeſtari· ſed quantũ ad habentẽ
miſericoꝛdia nõ eſt maxima· niſi ille qui habꝫ
ſit maximus q̃ nullũ ſupꝛa ſe habeat· ſed oẽs
ſub ſe· Ei eñ qui ſupꝛa ſe aliquẽ habꝫ maiꝰ &
melius eſt cõiungi ſuperioꝛi q̃ꝫ ſupplẽ defectũ
inferioꝛis· Et ideo quantũ ad hoĩem qui habꝫ
deum ſuperioꝛẽ caritas ꝑ quã deo unit̃ eſt po
tioꝛ q̃ꝫ miſericoꝛdia ꝑ quã defectus ꝓximoꝛuꝫ
ſupplet· ſed inter oĩs uirtuteſ que ad ꝓximũ
ꝑtinent potiſſima eſt mĩa· ſicut etiã ẽ potioꝛis
actus· Nam ſupplere defectum alterius in=
quantum eſt huiuſmodi eſt ſuperioꝛis et me=
lioꝛis· ¶ De Zelo require ſupꝛa ubi agitur de
paſſionibus·

DE BENEFICIENTIA DISTINCTIO· ·XXXII·

DEinde considerandū est de exterio-
ribus effectibus caritatis· Et pꝛimo
de beneficiētia· Secundo de elemo
sina· Tertio de coꝛrectiōe fraterna
que est quedā elemosina ¶ Circa primū que
runť quattuoꝛ· Primo utrū bñficiētia sit actꝰ
caritatis· Secūdo utꝝ omibus sit benefaciēdū
Tertio utꝝ magis bñfaciendū sit hiis qui sūt
nobis magis cōiuncti· Quarto utrū beneficia
sit uirtus specialis· ¶ Ad pꝛimū scꝫ utrū bene
ficia sit actus caritatis· dicendū ꝙ beneficia ni
hil aliud īpoꝛtat q̄ꝫ facere bonū alicui· Potest
aūt hoc bonū considerari dupliciter· Vno mō
ꝰm cōmunem ratiōem boni· & hoc ꝑtinet ad
cōem ratōem beneficientie· ex hoc em̄ est actꝰ
amicitie· & ꝑconsequēs caritatis· Naꝫ in actu
dilectōis īcludiť beniuolētia· ꝑ quā aliqs uult
bonū amico· ut supꝛa habitū est· uolūtas autē
effectiua eoꝝ que uult si facltas assit· Et ideo
ex cōsequēti benefacere amico ex actu dilecti-
onis consequiť· & ꝓpter hoc beneficia ꝰm cō
munē ratōem ē amicitie uľ caritatis actus· Si
aūt bonū quod quis fac̄ alteri accipiať sub ali-
qua speciali ratōe boni· sic beneficētia accipiet
specialē ratōem· & ꝑtinebit ad aliquā specialē
uirtutem· ¶ Ad secundū scꝫ utrum omibus
sit benefaciēdū. dicendū ꝙ sicut dictū est· be-
neficientia consequiť amoꝛē ex ea ꝑte q̄ mo-
uet superioꝛa ad ꝓuisionē īferioꝝ· gradꝰ aūt
in hominibus nō sunt imutabiles sicut in ange
lis· quia hoīes possunt pati mľtiplices defectꝰ
Vnde qui ē superioꝛ ꝰm aliquid uel est· uel po
test esse īferioꝛ ꝰm aliud· Et ideo cum dilectio
caritatis se extendat ad oīs· etiā beneficiētia
debet se extēdere ad oīs ꝓ loco tñ & tempe·
omnes em̄ actus uirtutū sunt secūdū debitas
circumstātias limitādi· ¶ Ad tertiū scꝫ utrū
magis benefaciendū sit hiis qui nobis cōiun
cti sunt· dicendū ꝙ gratia & uirtus imitatur
nature ordinē qui est ex diuina sapiētia īstitu
tus· Est autē talis oꝛdo nature ut unūquodqꝫ
agens naturale ꝑ pꝛius magis diffundat suaꝫ
actioneꝫ ad ea que sunt sibi ꝓpinquioꝛa· sicut
ignis calefacit magis rem sibi magis ꝓpin-
quā· et similiter deus in substantia sibi ꝓpin-
quioꝛes ꝑ pꝛius & copiosius dona sue bonita
tis diffundit· ut patet ꝑ Diony· iiii· caplo ce-
lerar· Exhibitio aūt beneficioꝝ ē quedā actio
caritatis in alios· Et ideo opoꝛtet ꝙ ad magis
ꝓpinquos simus magis benefici· Sed ꝓpinq
tas vnius hoīs ad aliū potest attendi ꝰm diū-
sa in quibus sibi ad inuicē hoīes cōmunicant·
ut cōsanguinei naturali cōicatōe· cōciues in ci
uili· fideles in spūali· & sic de aliis· & secūduꝫ
diuersas cōiunctiōes sunt diuersimode diūsa
beneficia dispensanda· nam vnicuiqꝫ ē magis
beneficiū exhibendū ꝑtinens ad illaꝫ rem ꝰm
quā est nobis magis cōiunctus simpliciter lo
quendo· tñ hoc potest uariari ꝰm diuersitateꝫ
locoꝝ & tempoꝛum & negotioꝛum· nam ī ali
quo casu ē magis subueniendū extraneo· pu-
ta si sit in extrema necessitate q̄ꝫ etiā patri nō
tantā necessitateꝫ patiēti· ¶ Ad quartum scꝫ
utrū beneficiētia sit specialis virtus· dicenduꝫ
ꝙ virtutes diuersificanť ꝰm ratōnes obiecti·
eadem aūt ē ratio foꝛmalis obi caritatis & be-
neficientie· Nam utraqꝫ respicit cōem ratōem
boni· ut ex supꝛa dictis patet· Vnde bñficiētia
non est alia uirtus a caritate· sed nomīat quē
dam caritatis actum· ¶ De Elimosina re-
quire infra inter ꝑtes satisfactionis·

DE CORRECTIONE FRATERNA· DISTINCTIO· ·XXXIII·

DEinde considerandū est de coꝛrecti
one fraterna· Circa quod uidenda
sūt octo· Primo utrū correctio fra
terna sit actꝰ caritatis· Secūdo utꝝ
sit sub pꝛecepto· Tertio utrū hoc p̄ceptum ex-
tendat se ad oīes uel solū ad p̄latos· Quarto
utrū subditi ex hoc p̄cepto teneanť coꝛripē pre
latos· Quinto utrū pctōꝛ possit coꝛripere· Se-
xto utrū coꝛripi debeat ille qui ex coꝛrectōne
fit deterioꝛ· Septimo utrū secreta coꝛrectio de
beat p̄cedere denuntiationē· Octauo utrū te-
stium inductio debeat p̄cedere denūtiationē·
¶ Ad pꝛimū scꝫ utruꝫ fraterna coꝛrectio sit
actus caritatis· dicendū ꝙ coꝛrectio delinquē
tis est quoddā remediuꝫ quod debet adhiberi
cōtra peccatū alicuiꝰ· Peccatū aūt alicuius du
pliciter cōsiderari potest· Vno quidē modo ī-
quantū est nociuū ei qui peccat· Alio modo ī-
quantū vergit in nocumentū alioꝝ qui ex eiꝰ
pctō leduntť uel scandalizanť· & etiā inquātū
est in nocumētū boni cōis cuius iustitia ꝑ pec-
catū ꝑturbať· Duplex ergo est coꝛrectio delin-
quētis· vna quideꝫ que adhibet remediū pctō
inquantū est quoddā malū ipsius peccātis· &
ista est ꝓpꝛie fraterna coꝛrectio· que oꝛdinať
ad emēdatiouē delinquētis· remouere aūt ma
lum alicuius eiusdē ratōis est & bonū eius ꝓ-
curare· Procurare autē fratris bonū ꝑtinet ad
caritatem ꝑ quā uolumus & operamur bonū
amico· vnde etiā coꝛrectio fraterna est actus
caritatis· quia ꝑ eam repellimus malū fratris·
scꝫ pctm̄· cuius remotio ꝑtinet ad caritatē ma
gis q̄ꝫ etiā remotio exterioꝛis damni· uel etiaꝫ
coꝛpoꝛis nocumēti quāto cōtrariū bonū uir-
tutis magis ē affine caritati q̄ꝫ bonū coꝛpoꝛis
uľ exterioꝝ rerū· Vnde coꝛrectio fraterna ma
gis ē actus caritatis q̄ꝫ curatio īfirmitatis coꝛ-
poꝛalis· uel subuētio ꝑ quam excludiť exterioꝛ
egestas· Alia vero coꝛrectio est que adhibet re
mediū peccati delinquētis ꝰm ꝙ in nocumētū
alioꝝ· & etiā p̄cipue ī nocumēto boni ꝯmunis·
& talis coꝛrectio est actus iustitie cuius est cō
seruare rectitudinē iustitie vnius ad alium·
¶ Ad secundū scꝫ utrū coꝛrectō fraterna sit
in p̄cepto· dicendū ꝙ sic· sed ꝯsiderandū est ꝙ
sicut p̄cepta negatiua legis ꝓhibent actus pec
catoꝝ· ita p̄cepta affirmatiua inducūt ad actꝰ
virtutū· Actus aūt peccatoꝝ sunt ꝰm se mali·
& nullo modo bene fieri possunt· nec aliquo

tempore aut loco·quia secundū se sunt cōiun-
cti malo fini·vt dicit̄ i·ii·ethi·Et ideo p̄cepta
negatiua obligāt semp & ad semp·Sed actus
virtutū non quolibet mō fieri debent sed ob
seruatis debitis circūstātiis que requirunt̄ ad
hoc ꝙ sit actus uirtuosus·ut sc3 fiat ubi deb3·
& quando debet·& ſm ꝙ deb3·& quia dispo
sitio eoꝝ que sunt ad finē attendit̄ ſm ratōe3
finis·In istis circūstantiis uirtuosi actus p̄ci-
pue attendēda est ratio finis qui est bonū vir
tutis·Si igit̄ talis sit omissio aliq̄ alicuius cir
cūstantie circa ūtuosu3 actū q̄ totalit̄ tollat bo
num virtutis·hoc cōtrariat̄ p̄cepto·Si aūt sit
defectus alicui⁹ circumstātie que non totalit̄
tollat virtutē·licet nō perfecte attingat ad bo-
num virtutis·nō est ꝯtra p̄ceptum·Vnde phs
dicit in·ii·ethi·ꝙ si parū discedat̄ a medio·nō
est cōtra virtutē·sed si multū discedat̄·corrū-
pitur uirtus ī suo actu·correctio aūt fraterna
ordinat̄ ad fratris emēdatōe3·& ideo hoc mō
cadit sub p̄cepto secūdū ꝙ ē necessaria ad istu3
finem·non aūt ita ꝙ quolibet loco uel tēpore
frater delīquēs corrigat̄·¶ Ad tertiū sc3 utrū
solum ptineat ad p̄latos·dicēdū ꝙ sicut dictū
est·duplex ē correctio·Vna quidē que ē actus
caritatis que specialit̄ tendit ad emendatione3
fratris delinquētis p simplicē ammonitōm·et
talis correctio ptinet ad quēlibet caritatē habē
tem·siue sit subditus siue sit p̄latus·Est aute3
alia correctio que ē actus iustitie p quā inten
dit̄ bonū cōmune·quod non solū ꝓcurat̄ per
ammonitōem fratris·sed etiā interdū p puni
tione3·ut alii a pctō timentes desistāt·& talis
correctio ptinet ad solos p̄latos qui nō solum
habēt ammonere·sed etiā corrigere puniēdo·

¶ Ad quartū sc3 utrū aliquis subditus tene
atur corripere p̄latum suū·dicēdū ꝙ correctio
que est actus iustitie p cohertionē pene nō cō
petit subdito respectu p̄lati·Sed correctio fra
terna q̄ est actus caritatis ptinet ad vnūquēq3
respectu cuiuslibet ꝑsone ad quā caritatē deb3
habere si ī eo aliquid corrigibile īueniat̄·Act⁹
enī ex aliquo habitu ul' potētia ꝓcedens se ex-
tendit ad oīa que continent̄ sub obiecto illius
potentie uel habit⁹·sic̄ visio ad omīa que cōti
nent̄ sub obiecto uisus·Sed quia act⁹ uirtu-
osus deb3 esse moderatus debitis circūstātiis·
ideo in correctione qua subditi corrigunt p̄la
tos debet modus cōgruus adhiberi·ut sc3 non
cum ꝓteruia & duritia·sed cum māsuetudine
& reuerētia corrigant̄·Vnde apl's dic̄·i·thi·
·iiii·Seniorē ne īcrepaueris·sed obsecra ut pa
trem tuū·Et ideo diony·redarguit Demophi
lum monachū·quia sacerdotē irreuerēter cor-
rexerat·eum ꝑcutiens & de ecclesia eiiciens·

¶ Ad quintū sc3 utrū peccator debeat corri-
pere·dicēdū ꝙ correctio delinquētis ptinet ad
aliquē inquantū viget ī eo rectū iudiciū ratio
nis·Pctm̄ aūt ut supra dictū est n̄ tollit totu3
bonū nature quin remaneat ī peccāte aliquid
de recto iudicio ratōis. & ſm hoc potest cōpe-
tere sibi in subditis delictu3 arguere·Sed tam̄
per pctm̄ precedens īpedimentū quoddā huic
correctioni affert̄ ꝓpter tria·Primo quidem
q2 ex pctō precedenti indignus reddit̄ ut aliū
corrigat·& p̄cipue si maius pctm̄ cōmisit nō
est dignus ut corrigat aliū de minori peccato
Vnde sup illud Math·vii·Quid vides festu-
cam &c̄·dicit Iero·de hiis loquit̄ qui cum mor
tali crimīe detineant̄ obnoxii minora peccata
fratribus nō concedūt·Secūdo reddit̄ īdebita
correctio ꝓpter scandalū quod sequit̄ ex corre
ctione·si pctm̄ corripiētis sit manifestū·quia
videt̄ ꝙ ille qui corrigit nō corrigat ex carita
te·sed magis ad ostentatiō3·vnde super illud
Math·vii·Quomō dicis fratri tuo &c̄·Expo
nit crysosto·In quo ꝓposito·putas ex caritate
ut salues ꝓximum tuū·nō·quia teipsu3 salua
res·Vis ergo nō alios saluare·sed p bona3 do
ctrinā malos actus celare & sciētie laudem ab
hoibus querere·Tertio modo p superbiā corri
pientis inquantū sc3 aliquis ꝓpria pctā ꝑuipē
dens seipm̄ ꝓximo p̄fert in corde suo peccata
eius austera seueritate diiudicās·ac si esset ipe
iustus·Vnde Aug⁹ dicit in libro de sermone
dñi ī monte·Accusare vitia officiū bonum ē·
quod cū mali faciūt alienas ptes attingūt·&
ideo Augu⁹ dicit ī eodē·Cogitem⁹ cū aliquē
reprehendere nos necessitas coegerit utrū tale
sit uitiū quod nunq̄3 habuimus·& tūc cogite
mus nos hoīes esse & habere potuisse·uel tale
quod habuimus & iā nō habemus·& tūc tan
gat memoriā cōis fragilitas ut illā correctōe3
non odiū sed misericordia p̄cedat·Si aūt inue
nerimus nos ī eodē vitio esse nō obiurgemus
sed cōgemiscamus & aliqualiter deponendu3
inuitemus·Ex hiis igit̄ patet ꝙ peccator si cū
humilitate corripiat delinquētē nō peccat·nec
sibi nouā cōdemnatōm acquirit·licet p hoc ul'
in cōscientia fratris uel saltē sua ꝓ peccato p̄-
terito cōdēnabilē se esse ostēdat·¶ Ad sextū
sc3 utrū debeat quis a correctōe cessare si timet
ꝙ ille fiat ex correctōe deterior·dicendū ꝙ sic̄
dictum ē duplex ē correctio delinquētis·Vna
quidē ptinens ē ad p̄latos que ordinat̄ ad bo-
num cōmune·& habet vim coactiuā·& talis
correctio nō est dimittēda ꝓpter turbatō3 ei⁹
qui corripitur·tum·q2 & si ꝓpria sponte emē
dari nō uelit cogendus est p penas ut peccare
desistat·tum etiā·quia si incorrigibilis sit per
hoc ꝓuidet̄ bono ꝯmuni dum seruat̄ ordo iu
stitie & exēplo vni⁹ alii deterreant̄·vn̄ iudex
non p̄termittit ferre sentētiam damnatōis in
peccantē ꝓpter timorē turbatōis ipsi⁹·ul' etiā
amicoꝝ eius·Alia uero correctio est fraterna
cuius finis est emēdatio delinquētes nō habēs
citatōem sed simplicē āmonitione3·& ideo vir
ꝓbabiliter estimat̄ ꝙ pctōr ammonitionē nō
recipiat·sed ad peiora labat̄·est ab hmōi corre
ctione desistēdū·q2 ea que sunt ad finē debēt
regulari ſm ꝙ exigit ratio finis·¶ Ad septi
mum sc3 utrū de necessitate p̄cepti secreta cor-
rectio debeat p̄cedere denūtiatōem·dicēdū ꝙ
circa publicā denūtiatōe3 pctōꝝ distiguēdū ē·

eſt· aut em̄ peccata ſunt publica·aut ſūt occul= ta·ſi quidē ſint publica·nō eſt tm̄ adhibendū remediū ei qui peccauit ut melioꝛ fiat· ſ; etia; aliis in quoꝛū notitiā deuenit ut non ſcādali= zentur·& ideo talia peccata ſunt publice argu= enda. ſm̄ illud apl̄i ad thy·v·Peccantē coꝛam omibus argue ut timoꝛē ceteri habeāt·Quod intelligiť de peccatis publicis·ſicut Augꝰ diċ in libꝛo de uerbis dn̄i·Si uero ſint pc̄tā occul= ta·ſic uideť habere locū quod dn̄s dicit·ſi pec cauerit in te frater tuus·qn̄ em̄ te offendit pu blice coꝛā aliis·iam nō ſolū i te peccat·ſed etiā i alios quos turbat·Sed qa etiā in occultis pec catis poteſt parari ꝓximoꝝ offenſa·ideo ad= huc diſtinguendū videť·quedā em̄ peccata oc culta ſunt que adhuc ſunt i nocumentū ꝓxi= moꝝ uel coꝛpoꝛale uel ſpirituale·Puta ſi aliqs occulte tractet q̄uo ciuitas tradať hoſtibus·uľ ſi hereticꝰ priuatim hoi̅es a fide auertat·& qa ille qui occulte peccat non ſolu; in te peccat·ſ; etiam in alios·opoꝛtet ſtatim ad denūtiatōm ꝓcedere ut hmōi nocumentū ipediať·niſi foꝛ te aliquis firmiter eſtimar; ꝙ ſtatim ꝑ ſecretā ammonitionē poſſet hmōi malū ipediri·Que dam uero pc̄tā ſunt que ſunt ſolū i malū pec= cantis & ei in quē peccať·uel quia a peccante lederis·uel ſaltē ex ſola notitia·& tunc adhuc ſolum tenendū eſt ut fr̄i peccāti ſubueniať·& ſicut medicus coꝛporalis ſanitatē debet ei ifer re ſi poť ſn̄ alicuius mēbri abſciſione·ſi aūt nō poteſt·abſcidit membrū minus neceſſariu; ut vita totius cōſeruet·ſic ille qui ſtudet emēda= tioni fratris debet ſi poteſt ſic emēdare fratrē quantū ad cōſcientia; ut fama eius cōſeruet·Que quidē eſt utilis·Primo quidē etiam ipſi peccāti non ſolū in tēpoꝛalibus in quibꝰ quā= tum ad mľta homo patiť detrimentū amiſſa fama·ſed etiā quantū ad ſpiritualia·quia ꝑ ti moꝛe infamie mľti a pc̄tō retrahunť·vnde qn̄ ſe infamatos cōſpiciunt in effrenate peccant· vnde Iero·dicit Coꝛripiēdus ē ſeoꝛſum frater ne ſi ſemel pudoꝛē aut verecundiā amiſerit ꝑ= maneat in pc̄tō·Secūdo debet cōſeruari fama fratris peccantis·tū·quia vno infamato alii i= famanť·ſm̄ illud Aug̃·in epiſtola ad plebem yponēſem cū de aliquibus qui ſanctū nomen ꝓfitenť aliquid crimis uel falſi ſonuerit uľ ve ri patuerit inſtant ſatagūt ambiūt ne de omi= bus hoc credať·tū etiā·quia ex pc̄tō vnius pu blicato alii ꝓuocanť ad pc̄tm̄·ſed qꝛ cōſcientia ꝑferenda eſt fame·uoluit dn̄s vt ſaltem cū di= ſpendio fame fatris cōſciētia ꝑ publicam denū tiatōem a peccato libereť·Vnde pat; de neceſ ſitate ꝑcepti eſſe ꝙ ſecreta ammonitio publicā denūtiationē ꝑcedat·Ad octauū ſc; utru; teſtiū inductio debeat ꝑcedere denūtiationē· dicendū ꝙ de vno extremo ad aliud extremū cōuenienter trāſiť ꝑ mediū·in coꝛrectōe autē; fraterna dn̄s voluit ꝙ pꝛincipiū eſſet occultu; dum frater coꝛriperet fratrē inter ſe & ipm̄ ſo= lum·finem aūt voluit eſſe publicū·ut ſc; eccle ſie denuntiaret·& ideo ꝯuenienter in medio teſtium poniť inductio·ut pꝛimo paucis iudi cetur peccatu; fratris qui poſſint ꝓdeſſe & nō obeſſe·ut ſaltem ſic ſine multitudinis ifamia emendetur·

DE PRECEPTIS CARITATIS· DIS·XXXIIII·

CIrca ſextum pꝛincipale ſc; de pꝛece= ptis caritatis cōſideranda ſunt ſex· Primo utrū de caritate fuerūt dan da ꝑcepta·Secundo utru; vnū tm̄ vel duo·Tertio utrū cōuenienť ꝑcipiať ꝙ deꝰ ex toto coꝛde diligať·Quarto utrū hoc ꝑceptū poſſit i hac vita cōpleri·Quinto de hoc ꝑcepto diliges ꝓximū tuū ſicut teipſum·Sexto utrū oꝛdo caritatis ſit in ꝑcepto·

Ad pꝛimu; ſc; utrum de caritate fuerūt danda precepta·di= cendum ꝙ ꝑceptum ipoꝛtat ratōem debiti·in tantū ergo aliquid cadit ſub ꝑcepto inquantū habet ratōem debiti·eſt aūt aliquid debitū du pliciť·vno modo ꝑ ſe·alio mō ꝑ aliud·Per ſe quidem debitū ē in vnoquoq; negotio id qđ eſt finis·quia habet ratōm ꝑ ſe boni·Propter aliud aūt eſt debitū id quod oꝛdinať ad finē· ſiċ medico ꝑ ſe debitū eſt ut ſanet·ꝓpť aliud aūt ut det medicinā ad ſanandū·finis aūt ſpi ritualis uite ē·ut homo vniať deo·quod fit ꝑ caritatē·& ad hoc oꝛdinanť ſicut ad fine; oīa que ꝑtinēt ad ſpiritualē vitam·Vn̄ & apl̄s di cit·i·ad thy·i·Finis ꝑcepti eſt caritas de coꝛde puro & cōſcientia bona & fide nō ficta·Om= nes em̄ virtutes de quarū actibꝰ danť ꝑcepta oꝛdinanť ad purificandū coꝛ a turbinibus paſ ſionū·ſicut virtutes que ſunt circa paſſiones· uel ſaltem ad habendū bonā cōſcientia; ſicut virtutes que ſunt circa opationes·uel ad habē dam rectā fidē·ſiċ illa que ꝑtinent ad diuinū cultū·& hec tria requirunť ad diligendū deū Nam coꝛ ipurum a dei dilectōne abſtrahitur ꝓpter paſſionē inclinantē ad terrena·cōſciētia vero mala facit hoꝛrere diuinā iuſtitia; ꝓpter timoꝛē pene·Ficta aūt fides trahit affectū in id quod de deo fingiť·ſeparās a dei unitate· In quolibet aūt genere id quod eſt ꝑ ſe potius eſt eo quod eſt ꝓpter aliud·& ideo maximum ꝑceptum eſt de caritate·vt diciť Math·xxii·

Ad ſecundū ſc; utrū vnum tantū ꝑceptu; dandū fuit uel duo·dicendū ꝙ ſicut dictū eſt hoc mō ſe habent ꝑcepta in lege ſiċ ꝓpoſitōes in ſciētiis ſpeculatiuis in quibꝰ ꝯcluſiones vir tute continenť i pꝛimis pꝛincipiis·vnde qui ꝑ= fecte cognoſceret principia ſecundū totā ſua; virtutē·non opus haberet ut ei cōcluſiones ſe= oꝛſum ꝓponerenť·Sed quia non oms̄ qui co gnoſcūt principia ſufficiūt ꝯſiderare quidqd in principiis uirtute cōtineť·neceſſe eſt ꝓpter eos ut in ſcientiis ex principiis cōcluſiones de ducanť·In operabilibus aūt in quibus ꝑcepta legis nos dirigūt finis habet ratōm principii vt ſupra dictū eſt·Dilectio aūt dei finis eſt ad quē dilectio ꝓximi oꝛdinať·Et ideo nō ſolum opoꝛtet dari ꝑceptum de dilectōe dei·ſed etia; de dilectiōe ꝓximi·ꝓpter minꝰ capaces qui n̄ de facili cōſiderāt unū hoꝝ pꝛeceptoꝝ ſub alio

contineri·Sufficiunt aũt duo·nec fuit necesse
plura dari·quia sicut supra dictũ est· caritas ẽ
amicitia quedã·amcitia aũt ad alterũ est· Vñ
Grego·dicit in quadã omelia·minus q̈ȝ inter
duos caritas haberi nõ potest·Quomodo aũt
ex caritate aliquis seip̃m diligit supra dictũ ẽ
Cum aũt dilectio & amor sit boni·bonũ autẽ
sit uel finis uel id quod est ad finẽ·cõueniẽt
de caritate duo p̃cepta sufficiunt·vnũ quideȝ
quo ĩducimur ad deum diligendũ sicͭ finem·
aliud aũt ẽ quo inducimur ad diligendũ ꝓxi=
mum ꝓter deũ·sicut ꝓpter finẽ· ¶ Ad tertiũ
scȝ utrũ ꝯuenienter p̃cipiatͭ deus diligi ex toto
corde &c̃·dicendũ ꝙ precepta danͭ de actibus
virtutũ·Hoc ergo mõ aliquis act⁹ cadit sub
p̃cepto·ꝭm ꝙ actus est virtutis·Requiritͭ aũt
ad actum virtutis nõ solũ ꝙ cadat sup deter=
minatã materiã·sed etiaȝ ꝙ uestiatͭ debitis cir
cumstãtiis quibus sit ꝓportionatus tali mate
rie·deus autẽ est diligendus sicͭ finis ultimus
ad quẽ omĩa sunt referẽda·Et ideo totalitas q̃=
dam fuit designãda circa p̃ceptum de dilectõe
dei·Inueniͭ aũt hoc p̃ceptuȝ diuersimode tra
ditum in diuersis locis·Nam sicut dictum est
deutͭ·vi·Ponunͭ tria scȝ ex toto corde et ex to
ta aĩa & ex tota fortitudĩe·Math·xxii·ponũ=
tur duo hoꝝ·scȝ ex toto corde & ex tota aĩa·
& omittiͭ ex tota fortitudine·sed addiͭ in to
ta mẽte·Sed Marci·xii·ponunͭ quattuor·scȝ
ex toto corde·& in tota anima·ex tota mente
ex tota virtute·que est idẽ fortitudini· Et hec
etiã quattuor tangunͭ Luce·x·Nam loco for
titudinis seu virtutis poniͭ ex omnibus uiri=
bus tuis·Et ideo hoꝝ quattuor est ratio assi=
gnanda· nam ꝙ alicubi vnũ hoꝝ omittiͭ hoc
est quia unũ intelligiͭ ex aliis·Est igitur cõsi
derandũ ꝙ dilectio ẽ actus uolũtatis que hic
significatͭ p̱ cor·nam sicͭ cor corporale est prin
cipium oĩm corporaliũ motuũ·ita etiã uolun=
tas·& maxime quantũ ad intentõem finis ul=
timi quod ẽ obiectũ caritatis est principiũ om
niũ spiritualiũ motuũ·Tria aũt sunt p̃ncipia
motuũ siue actuũ que mouenͭ a volũtate scȝ
intellectus qui significatͭ p̱ mentẽ·vis appeti
tiua interior que significatͭ p̱ aĩam·& vis exe=
cutiua exterior que significatͭ p̱ fortitudinem
& virtutẽ siue vires·Precipiͭ ergo nob̄ ut to=
ta nostra ĩtentio feratͭ ĩ deuȝ·quod est ex toto
corde·Et ꝙ intellectus noster subdatͭ deo·qȯ
est ex tota mente·Et ꝙ appetitus nr̃ reguletͭ
secundũ deũ·quod est ex tota aĩa·Et ꝙ exte=
rior actus noster obediat deo·quod est ex tota
fortitudine uel uirtute uel viribus deũ diligẽ·
Crysostomus tñ sup Math·accipit ecõtrario·
cor & aĩam q̈ȝ dictũ sit·Aug⁹ uero in primo
ȯ doctrina christiana refert cor ad cogitatões
& aĩam ad uitam·mentẽ ad ĩtellectũ·Quidaȝ
aũt dicunt ex toto corde·id ẽ intellectu· aĩa
id est voluntate·mente id ẽ memoria·Vel se=
cundũ Greḡ·nicenũ·per cor signat aĩaȝ vege=
tabilem·per aĩam sensitiuã·& per mentẽ ĩtel=
lectiuã·quia hoc ꝙ nutrimur sentimus & ĩ=
telligim⁹ debemus ad deũ referre· ¶ Ad q̈r
tum scȝ utruȝ hoc p̃ceptum possit ĩpleri in hac
vita·dicẽdũ ꝙ p̃ceptum aliquod dupliciͭ im=
pleri potͭ·vno modo p̱fecte·alio mõ ĩperfecte·
Perfecte quidẽ impletͭ preceptũ qñ p̱ueniͭ ad
finem quẽ ĩtendit p̃cipiens·Impletͭ aũt s̷ imp̱
fecte·qñ & si nõ p̱tingat ad finẽ p̃cipientis·ñ
tñ recediͭ ab ordine ad finẽ·sicut si dux exer=
citus p̃cipiat militibus ut pugnẽt ille p̱fecte ĩ=
plet p̃ceptum qui pugnãdo hostẽ uincit quod
dux intẽdit·Ille aũt implet sed ĩperfecte cui⁹
pugna ad uictoriã non p̱tingit·non tamen
ꝯtra disciplinã militarẽ agit·Intendit aũt de⁹
p̱ hoc p̃ceptuȝ ut hõ deo totaliter vniatͭ· quod
fiet in patria qñ deus erit oĩa in omnibus· ut
diciͭ·i·ad coꝝ·xv·& ideo plene & p̱fecte ĩ pa
tria implebiͭ hoc p̃ceptum·In via uero imple=
tur ĩperfecte·& tñ in uia tanto vnus alio p̱fe
ctius implet·quãto magis accedit p̱ quãdã si=
militudinẽ ad patrie p̱fectõm· ¶ Ad quintũ
scȝ de hoc p̃cepto·diliges ꝓximum tuũ &c̃·di
cendũ ꝙ hoc p̃ceptũ cõueniẽter tradiͭ·tangiͭ
eñ in eo & diligẽdi ratio·& dilectõis modus·
Ratio quidẽ diligẽdi tangiͭ ex eo ꝙ ꝓximus
nominatͭ·propter hoc eñ ex caritate debem⁹
alios diligere·q̱ nobis sunt ꝓximi·& secũdũ
naturalẽ dei ymaginẽ. & ꝭm capacitatẽ glorie
Nec refert utrũ dicatͭ ꝓxim⁹ uel frater·ut ha
betͭ·i·Ioh·iiii·uel amicus·ut habetͭ Leui·xix·
Quia p̱ oĩa hec affinitas eadeȝ designatͭ·Mo=
dus aũt dilectõis tangiͭ cũ diciͭ·sicut teip̃m·
Quod non est intelligendũ quantũ ad hoc ꝙ
aliquis carnaliter sibi diligat·sed similiter sibi
Et hoc tripliciter·Primo quidẽ ex parte finis
vt scȝ aliquis diligat ꝓximuȝ ꝓpter deũ·sicut
& seip̃m ꝓpter deũ debet diligere·ut sic sit di
lectio ꝓximi sancta·Secũdo ex p̱te regule di=
lectõis ut scȝ aliquis non cõdescendat ꝓximo
in aliquo malo·sed solũ in bonis· sicut & sue
voluntati satisfacere debet homo solũ in boĩs
ut sic sit dilectio ꝓximi iusta·Tertio ex parte
ratõis dilectõis·ut scȝ non diligat aliquis pro
ximum ꝓpter propriaȝ utilitatẽ uel dilectõeȝ·
sed ea ratõne ꝙ uelit ꝓximo bonũ sicͭ sibiipsi
vult bonũ ut sit dilectio ꝓximi uera·Nam cũ
quis diligit ꝓximum ꝓpter suã dilectõem uel
utilitatẽ·non uere diligit proximũ sed seip̃m·
¶ Ad sextũ scȝ utrũ ordo caritatis sit in p̃ce=
pto·dicendũ ꝙ modus qui p̱tinet ad ratiõem
actus uirtuosi cadit sub p̃cepto quod datͭ de
actu virtutũ·Ordo autem caritatis p̱tinet ad
ipsam ratõem uirtutis·cũ accipiatͭ secundũ ꝓ=
portionẽ dilectõis ad diligibile·ut ex supra di
ctis patet·vnde manifestũ ẽ·ꝙ ordo caritatis
debet cadere sub precepto·

DE SCANDALO·

Circa septimũ p̃ncipale suprapositũ
cõsiderandũ est de vitiis oppositis
caritati·Et primo de odio qȯ oppo=
niͭ ipsi dilectõi·Secũdo de accidia
& ĩuidia que opponunͭ gaudio caritatis·Ter
tio de discordia & scismate q̃ opponunͭ paci·

Quarto de offensione & scandalo que oppo=
nunt beneficientie & correctioi fraterne· De
hiis omibus require infra i tertio libro vbi de
singulis agit suis locis· ¶ De scandalo nūc
dicemus·Circa quod cōsideranda sunt octo·
Primo quid sit scandalū·Secundo utrū scan
dalum sit pctm̄·Tertio utrū sit speciale pctm̄
Quarto utrū sit pctm̄ mortale·Quinto utrū
pfectorum sit scandalizari·Sexto utrū scandalū
actiuū sit in uiris pfectis·Septimo utrū spiri
tualia bona sint propter scandalū dimittēda·
Octauo utrū ppter scandalū sint tēporalia di
mittenda· ¶ Ad primū sc3 quid sit scandalū
sciendum q sup illud Math·xv·Scis q2 phisei
audito hoc uerbo ·scādalizati sunt &c̄ ·dicit Ie
ronimus·quādo legimus quicūq3 scādalizaue
rit &c̄·Hoc intelligimus quia dicto ul' facto oc
casionē ruine dederit·Quod em̄ grece scādalō
dicit·nos offensionē uel ruinā uel ipactionem
pedis possumus dicere·Vnde diffinit sic· scā=
dalum est dictū uel factū minus rectū pbens
aliis occasionē ruine·Conuenit em̄ quandoq3
q aliquis obex ponit alicui i via corporali cui
ipingens disponit ad ruinā·& talis obex dicit
scandalū·Et similiter i processu uie spiritualis
cōtingit aliquē disponi ad ruinā spiritualē per
dictum ul' factū alterius·inquantū sc3 aliquis
a sua ammonitōe uel inductōne aut exemplo
alterū trahit ad peccādū·& hoc pprie dicitur
scandalū·Nihil aūt secundū ppriam ratiōem
dispoit ad spiritualē ruinā nisi quod hab3 ali=
quē defectū rectitudinis·q2 id quod ē pfecte
rectū magis munit hominē contra casum q3
ad ruinā inducat·& ideo cōuenienter dicit q
dictū uel factum minus rectū pbens occasio=
nem ruine sit scandalū· Et nota q dictum
uel factū alicuius potest esse alteri causa peccā
di dupliciter·vno mō per se·alio mō p accidēs
Per se quidem qn̄ aliquis suo malo uerbo uel
facto intendit aliū ad peccandū inducere·uel
etiā si ipse hoc nō intendat ipm factū est tale
q de sui ratōe hab3 ut sit inductiuū ad peccā
dum·puta q aliquis publice facit pctm̄·ul' qd
habet similitudinē peccacti·Et tūc ille qui hu
iusmodi actū facit pprie dat occasionē ruine·
vnde vocat scandalū actiuū·Per accidēs autē
uerbū ul' factū vnius est alteri causa peccādi·
qn̄ & preter intentōem operātis·& pter cōdi=
tionē opis aliquis male dispositus ex hmōi ope
inducit ad peccandū uel ad operādum· Puta
cum aliquis iuidet bonis aliorum & tunc ille q
facit hmōi actū rectum nō dat occasionē ruine
quantū in se est·sed alius sumit occasionē·hm
illud ro·vii·Occasione aūt accepta &c̄ ·Et iō
hoc est scandalū passiuū sine actiuo· quia ille
qui recte agit quantū est de se non dat occasi=
onē ruine quā alter patit·Quandoq3 ergo cō
tingit q etiā sit simul scandalū actiuū i vno
et passiuū in alio·puta cū ad inductionē vnius
alius peccat· Quādoq3 aūt est scādalū actiuū
sn̄ passiuo·puta cū aliqs iducit ūbo aut facto
alium ad peccandū·& ille nō cōsentit·Quan
doq3 uero est scandalū passiuū sine actiuo·sic
iam dictū est·Item nota q cogitatio uel cōcu=
piscentia quia latent i corde nō pponunt ali=
cui ut obex disponens ad ruinā·ideo dicit di
ctum uel factū·Item dicit minus rectū nō p
cōparationē ad aliud a quo superet in rectitu
dine·s3 quia habet aliquē defectū rectitudinis·
uel quia ē hm se malum·sicut pctm̄·uel q2 ha=
bet speciem mali·sicut cū aliquis recumbit in
ydolo·q̄uis em̄ hoc hm se non sit pctm̄ si ali=
quis hoc nō corrupta intentōe faciat·tamē q2
habet quandā speciem uel similitudinē uene=
ratōis ydoli potest alteri pbere occasionē rui=
ne·Et ideo apl's monet·i·ad thes·v·Ab omni
mala specie abstinete uos·Et iō ɔuenienter di
citur minus rectū ut cōprehendant tam illa q̄
sunt secundū se mala id ē pctā·q3 illa que hn̄t
speciem mali·Item pbens occasionē ideo dicit
quia nihil potest esse homi sufficiēs causa pcti
quod est spiritualis ruina nisi ppria uolūtas·
Et iō dicta ul' facta alterius hois possunt esse
causa aliqualiter inducens ad ruinā·& ppter
hoc nō dicit dans causam ruine·s3 dans occa=
sionem·quod signat causam iperfectā·& nō
semp causam paccidēs·& tn̄ nihil phibet in q=
busdam diffinitioibus poni id qd ē p accidēs·
quia id quod ē hm accidēs vni potest p se alte
ri ɔuenire·sicut i diffinitōe fortune ponit cau
sa p accidens·i secūdo phisi· ¶ Ad secūdū sc3
utrū scādalū sit pctm̄·dicendū q sicut iam di
ctum est duplex ē scandalum sc3 passiuū·in eo
qui scandalizat·& actiuū·i eo qui scandalizat
dans occasionē ruine·Scandalū igit passiuum
semp est pctm̄ in eo qui scandalizat·n̄ em̄ qui
scandalizat scādalizat· nisi inquantū aliq̄liter
ruit spirituali ruina que ē pctm̄·Potest tn̄ esse
scandalū passiuū sine pctō eius ex cuius facto
aliquis scandalizat de hiis que alius facit bene·
Similiter etiā scandaluū actiuū semp est pec=
catum in eo qui scandalizat·quia uel ipm opus
quod facit ē pctm̄·uel etiā si habeat specie pec
cati dimittendū ē semp ppter pximi caritatē·
de qua vnusquisq3 conat saluti pximi puidē
& sic qui nō dimittit contra caritatem agit·
potest tn̄ esse scandalū actiuū sine peccato al=
terius qui scandalizet·sicut supra dictum est·
¶ Ad tertiū sc3 utrū scandalū sit speciale pec
catū·dicendū q sicut dictū est·duplex est scā=
dalum sc3 actiuū & passiuū·Passiuū quidem
scandalū nō potest esse speciale pctm̄·quia ex
dicto uel facto alterius aliquem ruere cōtingit
hm quodcūq3 genus pcti·nec hocipsum quod
est occasionē peccandi sumere ex dicto uel fa=
cto alterius speciale ratōem pcti constituit·qa
non iportat specialē deformitatem speciali vir
tuti oppositā·Scandalū aūt actiuū potest ac=
cipi dupliciter·per se sc3 & p accidens·Per ac=
cidens autē quidē qn̄ non est pter intentōem
agentis·Puta cum aliqs suo facto ul' uerbo i=
ordinato nō intendit alteri dare occasionē ru=
ine·s3 solum sue satisfacere uolūtati·Et sic etiā
scandalū actiuū nō semper est pctm̄ speciale·

quia quod est ens per accidens non cōstituit
speciē· Per se autē ē actiuū scandalū qn̄ aliqs
suo inordinato dicto uel facto intendit alium
trahere ad pctm̄ · & sic ex intentōe specialis fi=
nis sortit̄ ratōꝫ specialis pctī · finis em̄ dat spe
ciem ī mortalib⁹ · ut supra dictū est · Vnde sic
furtum est speciale peccatū aut homicidiū pro
pter speciale nocumentū ꝓximi · uel ꝓpter hoc
ꝙ intēdit̄ · ita etiā scandalū ē speciale peccatuꝫ
ꝓpter hoc ꝙ intendit̄ speciale ꝓximi nocumē
tum · & opponit̄ directe correctōi fraterne · in
qua intenditur specialis nocumēti remotio ·
¶ Ad quartū scꝫ utrū sit mortale pctm̄ · dicē=
dum ꝙ sicut dictū est · scandalum īportat īpa=
ctionē quandā ꝑ quā aliquis disponit̄ ad rui=
nam · Ideo scādalū passiuū qn̄qꝫ quideꝫ potest
esse pctm̄ ueniale · quasi habēs īpactōeꝫ quādā
tm̄ · puta cum aliquis ex inordinato dicto uel
facto alterius cōmouet̄ motu uenialis peccati ·
Quādoqꝫ uero ē pctm̄ mortale · quasi hn̄s cū
impactione ruinā · puta cū aliquis ex īordina
to dicto ul' facto vel ūbo alterius ꝓcedit usqꝫ
ad pctm̄ mortale · Scandalū autē actiuū si sit
quidē ꝑ accidens potest esse · qn̄qꝫ quidē pctm̄
ueniale · puta cum aliqs uel actum peccati ue=
nialis cōmittit · uel actum qui nō ē secundū se
pctm̄ · sed habet aliqꝫ speciē mali cum aliqua
leui indiscretione · Quandoqꝫ vero est peccatū
mortale siue quia cōmitit actū pctī mortalis ·
siue quia cōtemnit salutē ꝓximi · ut ꝑ ea ꝯser
uāda n̄ ꝑtermittat aliquid facere quod sibi li=
buerit · Si uero scandalū actiuuꝫ sit ꝑ se · puta
cum intendit inducere aliū ad peccandū · siqui
dem intendit ipsum inducere ad peccandum
mortaliter · ē pctm̄ mortale · & similiter si intē=
dat inducere ad peccandū uenialiter per actū
peccati mortalis · Si uero intendat īducere pro
ximum ad peccandū uenialiter ꝑ actū peccati
uenialis est pctm̄ veniale · ¶ Ad quintuꝫ scꝫ
utrū scandalū passiuum sit etiā ī viris ꝑfectis
Dicendū ꝙ scandalū passiuū īportat quandā
cōmotōm animi a bono in eo qui scandalum
patit̄ · nullus aūt ꝯmoueat̄ qui rei īmobilis fir
miter inheret · maiores aūt siue ꝑfecti soli deo
inherēt cuius est īcōmutabilis bonitas · qꝛ etiā
si inhereant suis ꝑlatis nō inherēt eis nisi in=
quantū illi inherent xp̄o · ſm illud · i · ad corꝫ ·
· iiii · Imitatores mei estote sicut & ego christi ·
Vnde quantūcunqꝫ videant alios inordinate
se habere dictis uel factis · ipsi a sua rectitudi
ne nō recedūt · ſm illud ps̄ · Qui cōfidūt ī dn̄o
sicut mōs syon · nō cōmouebit̄ īeternū qui ha=
bitat in hierl'm · Et ideo in hiis qui ꝑfecte deo
inherēt ꝑ amorē scandalū nō inuenit̄ · secūduꝫ
illud ps̄ · Pax multa diligētibus legem tuam ·
& nō est illis scandalū · ¶ Ad sextū scꝫ utruꝫ
scandalū actiuū possit īueniri in uiris ꝑfectis
dicendū ꝙ scandalū ꝓprie ē cū aliquis tale ali
quid dicit uel facit quod de se tale ē · ut alterū
natum sit inducere ad ruinā · Quod quidē est
solum id quod īordinate fit uel dicit̄ · Ad ꝑfe=
ctos aūt ꝑtinet ea que agūt ſm regulam rati=
onis ordinare · ſm illud · i · ad corꝫ · xiiii · Omīa
honeste & secunduꝫ ordinē fiant in uobis · Et
ꝑcipue hanc cautelā adhibēt in hiis in quibus
non solū ipsi offenderēt · sed etiā aliis offensi=
onem pararēt · Et si ī eorum manifestis dictis
uel factis aliquid ab hac moderatōe desit · hoc
ꝓuenit ex infirmitate humana secūduꝫ quā a
ꝑfectione deficiūt · non tn̄ intantū deficiūt ut
multū ab ordīe ratōis recedat̄ · sed modicū &
leuiter · quod n̄ est tam magnū ut ex hoc rati
onabiliter possit ab alio sumi peccādi occasio ·
¶ Ad septimū scꝫ utrū bona spiritualia sint
ꝓpter scandalū dimittēda · dicendū ꝙ duplex
sit scandalū · actiuū · scꝫ & passiuū · questio ista
non habꝫ locū de scandalo actiuo · quia cū scā
dalum actiuū sit dictū uel factū minus rectū
nihil ē cum scādalo actiuo faciēdū · Habet aūt
locū questio si intelligat̄ de scandalo passiuo
Considerandū est igit̄ quid sit dimittēduꝫ ne
alius scandalizet̄ · Est auteꝫ in spiritualibus bo
nis distinguēdū · Nam quedā horꝫ sūt de ne
cessitate salutis que ꝑtermitti nō possunt sine
peccato mortali · Manifestū est aūt ꝙ null⁹ de
bet mortaliter peccare ut alteri⁹ pctm̄ īpediat ·
qꝛ secundū ordinē caritatis plus debet homo
suam salutē spiritualē diligere qꝫ alteri⁹ · & iō
ea que sunt de necessitate salutis ꝑtermitti nō
debēt ꝓpter scandalū uitandū · In hiis aūt spi
ritualibus bonis que nō sunt de necessitate sa
lutis videt̄ distinguendū · quia scādaluꝫ quod
ex eis orit̄ quādoqꝫ ex malitia ꝓcedit · cum scꝫ
aliq uolūt īpedire hmōi spiritualia bona · scā=
dala cōcidando · & hoc ē scandalū pharisaeorū
qui de doctrina dn̄i scādalizabant̄ · Quod esse
contemnendū dn̄s docet · Marci · xv · Quādo
uero ꝓcedit ex infirmitate uel ignorātia et hu
iusmodi scandalū est pusillorꝫ ꝓpter quod spi
ritualia opera uel occultāda uel etiam interdū
differenda sunt ubi periculū nō īminet quo=
usqꝫ reddita ratōe hmōi scādalū cesset · Si aūt
post redditā ratōm hmōi scandalū duret iam
videt̄ ex malitia esse · & sic ꝓpter ipm nō sunt
huiusmodi spiritualia oꝑa dimittēda · ¶ Ad
octauū scꝫ utrū ꝓpter scandalū sint tēporalia
bona dimittēda · dicēdū ꝙ circa temporalia bo
na distinguendū est · aut em̄ sunt nostra · aut
sunt nobis ad cōseruandū ꝑ aliis cōmissa · sic
bona ecclesie cōmittunt̄ ꝑlatis · & bona cōmu
nia cuiuscūqꝫ reipublice rectoribus · & talium
cōseruatio sicut & depositorꝫ īminet hiis qui=
bus sunt ꝯmissa ex necessitate · & ideo n̄ sunt
ꝓpter scandalū dimittenda · sicut nec alia que
sunt de necessitate salutis · Tēporalia ūo quorꝫ
nos sumus dn̄i dimittē ea tribuendo si penes
nos ea habeamus · uel nō repetiendo si apud
alios sint · ꝓpē scādalū qn̄qꝫ qdē debem⁹ qn̄qꝫ
aūt nō · Si em̄ scādalū ex hoc orit̄ ꝓpter igno
rantiā uel infirmitatē aliorꝫ qd̄ supra dixim⁹
esse scandalū pusillorꝫ · tunc ul' totaliter dimit
tenda sunt tēporalia · ul' aliter sedandū scanda
lum scꝫ ꝑ aliquaꝫ ammonitōem · Vnde Aug⁹
dicit in libro de sermone dn̄i ī monte · dandū

est ꝙ nec tibi nec alteri noceat quãtū ab hoīe
tradi potest· & cū negaueris qȯ petit iudican=
da est ei iustitia· & meli⁹ ei aliquid dabis cum
petentē iniuste correxeris· Aliquãdo uero scã
dalum nascit̃ ex malitia quod est scãdalū pha
riseoꝝ· & sic ꝓpter eos qui sic scandala ꝯcitãt
non sunt tẽporalia dimittenda· quia hoc etiaꝫ
noceret bono ꝯmuni· daret̃ em̃ malis rapiẽdi
occasio & noceret ipsis rapientibus qui retinẽ
do aliena in pc̃tō remanent· Unde greg· dicit
in mor· Quidã dum temporalia nobis rapiũt
solũmodo sunt tolerãdi· quidam uero seruata
equitate ꝓhibendi· non solum cura ne nostra
subtrahant̃· sed ne rapientes non sua semet=
ipsos perdant·

DE PRVDENTIA· DIS· XXXV·

Post virtutes theologicas cõsideran
duꝫ est de virtutibus cardinalibus·
īnter q̃s· Primo dicendū est de pru
dẽtia· Secũdo de iustitia· Tertio de
temperantia· Quarto de fortitudine· ¶ Cir
ca prudẽtiã cõsideranda sunt tria· Primo de
prudentia secundū se· Secũdo de ptibus eius·
Tertio de vitiis oppositis· ¶ Circa primū cõ
siderãda sunt quattuordecim· Primo quid sit
prudentia· Secũdo utrū prudẽtia sit in ratiõe
uel ī uoluntate sicut in subiecto· Tertio si ē in
ratõne· utrū sit in ratõe speculatiua uel practi
ca· Quarto utruꝫ sit uirtus specialis· Quinto
utrū ꝯstituat finem aliis virtutibus moralib⁹
Sexto utrū constituat in eis mediū· Septimo
utrū p̃cipere sit ꝓprius actus ei⁹· Octauo utꝝ
prudẽtia se extendat ad regimẽ multitudinis
Nono utrū prudentia que ē respectu boni ꝓ=
prii sit eadẽ specie cum ea que se extẽdit ad bo
num cõmune· Decimo utrū prudẽtia sit īsub
ditis uel solū in principibus· Undecimo utrū
inueniat̃ in bonis oībus· Duodecimo utruꝫ
sit ī omnibus habẽtibus gratiã· Tertiodecimo
utrū īsit nobis a natura· Quartodecimo utrū
pdatur p obliuionẽ· ¶ Circa primū scꝫ quid
sit prudẽtia· sciendū est ꝙ nomẽ prudẽtie mul
tipliciter sumit̃ in scriptura· quandoqꝫ em̃ lar
ge sumit̃ ꝓ quodã instinctu uel solertia natu
rali· & sic extẽdit̃ etiã ad bruta aĩalia· & sic di
dicit̃ prudẽtia naturalis que scꝫ indita est ani=
malibus a natura· ut ꝙ agnus stati natus na
turaliter agnoscat balatū matris· & ꝙ fugiat
lupum quẽ alias nunq̃ꝫ vidit· Unde frequẽter
hoīes mouent̃ cõsiderare prudentiã animaliũ
Sicut Iob· xii· Interroga iumẽta & docebũt te
& ꝓuer· vi· Vade ad formicã o piger & consi
dera uias eius & disce sapientiã· que cum nõ
habeat ducem qui ostẽdat· nec p̃ceptorem qui
iubeat· nec principẽ q̇ cõpellat· p̃parat ī estate
cibum sibi· Dicit̃ etiã ꝙ de grano germẽ rese=
cat ne in herbã germinet & marcescat· acceruũ
fouea fallat ne tẽpore pluuie putrescat· In ml̃
tis etiã aliis que prudẽter agit naturalit̃ edo=
cta nos instruit ut nos p ratõm edocti similit̃
faciamus· videlicꝫ ut in p̃senti ꝓ futuro p̃mio
laboremus· germẽ male intentõis de nr̃is ope
ribus prescindamus· & ut bona cõgregata hu
militate uallemus· & sic ī bonis spiritualibus
cõgregandis & cõseruãdis formice prudẽtiaꝫ
habeam⁹· idẽ Math· x· saluator discipulis suis
ait· Estote prudẽtes sic̃ serpẽtes ⁊c̃· ut sicut ser=
pens sup omnia mẽbra caput custodit· & oĩa
alia membra ꝓtuendo capite a quo vitam ha
bet exponit· sic nos a xp̃o capite iter vitam gra
tie & vitam glorie sperantes nos finaliter ha
bituros vitã nostrã corporalẽ debem⁹ exponė·
multomagis mẽbra corporis & oĩa bona tem=
poralia nõ solū dare liberaliter· sed tanq̃ꝫ ster=
cora reputare debemus· Secũdo sicut serpens
renouari debemus ieiunãdo· scꝫ maxime a vi=
tiis aquã fontis viui· id ē doctrine sacre hauri
endo· in arto foramine pellẽ ueteris hoīs· id ē
male consuetudinis exuendo· nouum hoīem
qui secundū deuꝫ creatus est induẽdo· venenū
peccati ī cõfessione totaliter euomẽdo· Tertio
cõtra incantatorẽ dyabolū aures cordis obtu
rando sicut aspis q̄ unã aurẽ obturat cauda·
aliã uero terra· sic nos debem⁹ tẽptatões dya=
boli euadere ꝯsideratõe finis nostri & terrene
fragilitatis· p̃s· Sicut aspidis surde & obdurãt̃·
au· suas q̄ nõ exaudiet vo· in· &c̃· Quarto sic
serpens inimicitias quas habet cū hoīe fugit·
& sub spinis latitat & habitat in desertis· sic
ꝓpter odiū mūdi & īsidias viri sancti fugiũt
ad deserta claustri & latent sub asperitate pe=
nitentie· Quinto ambulãs & natãs p aquã le=
uat corpus ne totus submergat̃· sic viri sancti
caput mẽtis eleuant ad supna· ne p̃sentib⁹ de
litiis submergant̃· ¶ Secũdo abusiue sumit̃
prudẽtia ꝓ astutia puersoꝝ· vnde prudẽtes di
cunt̃ hoīes callidi & subtiles ad fallẽdū uel no
cenduꝫ· geñ· iii· Serpens callidior erat cunctis
animãtib⁹· Glo· quia plenus erat demone· Ie=
remie· iiii· Sapientes sunt ut faciãt mala· bene
aũt facė nescierũt· Glosa· malitiosi De hac pru
dentia dicit̃ ecc· xix· Non est cogitatus bonus
peccatoꝝ prudentia· est prudẽtie nequitia & ī
ipsa execratio· ysa· xxix· Peribit sapientia a sa
pientibus· & intellectus prudentiū reprobabit̃
Sequit̃· ve qui ꝓfundi estis corde ut a dño ab
scondatis cõsiliū· ¶ Tertia est prudẽtia mū=
danoꝝ que cõsistit circa acquisitões· obserua=
tiões & aggregatões terrenoꝝ· baruch· iii· Fi
lii agar exquisierũt prudentiã que de terra ē·
negociatores terre &c̃· Et quia mūdani hoīes
magis stndent circa terrena q̃ꝫ viri spirituales
circa diuina· Ideo dicit̃ luce· xvi· Filii huius se
culi prudentiores filiis lucis in generatõe sua
sunt· ¶ Quarta ē prudẽtia carnalis siue ani
malis que est circa ea que sunt suauia & dele=
ctabilia carni· de qua ro· viii· Prudẽtia carnis
mors est· Glosa· Prudentiã carnis habet· qui
que sue carnis sunt studiosius īplet· Hãc xp̃s
nõ docuit· sed tam uerbo q̃ꝫ exẽplo contẽnen=
dam esse mõstrauit· Sicut Berñ· dicit in quo=
dã sermone de natali· dicens· Christus dei vir
tus & sapiẽtia uasciturus· ī cuius erat arbitrio
quodcunq̃ꝫ uellet eligere· qȯ molesti⁹ ē elegit·

presertim paruulo pauperis matris filio tēpus hyemis asperrimuȝ·noctis medio tenebras & horroreȝ· matrē pauperē que vix habebat pannos ad inuoluendū ·psepe ad reclinādū· Ubi nullā audio de pellibus fieri mentōem· non ē tale iudiciū mundi·aut iste fallit̄· aut mūdus errat·ꝫ diuinā īpossibile est falli sapientiā·merito ergo carnis prudentia stultitia iudicatur· Quid em̄ xp̄s qui non fallit̄ elegit quod erat molestius·Id ergo melius·id utilius·id potiꝰ eligenduȝ· Quisquis alius aliud doceat·ab eo tanqȝ a seductore cauēdū·In prudētia carnis vident̄ clerici nostri tēporis abundare eligentes de omni genere hoīm quod est ī eis carni suaue & delectabile·respuētes qđ est carni laboriosum uel durū·Sicut ostēdit Bern̄·dicēs· Habent singula qq̄ȝ genera hoīm aliquid laboris & aliquid voluptatis·Aduertēda aūt est aliquoꝝ prudētia miranda nō imitanda·qūo quodā artificio miro discernētes & sequestrātes·totuȝ quod carnē delectat eligūt & amplectunt̄·quod molestū est fugiūt & declinant·

¶ Quinta est prudētia uirtuosa·laudabilis·appetenda·que dicit̄ prudētia iustoꝝ· de qua Luce·i·De Iohē baptista dicit̄·Hic uenit ut cōuertat corda patrū ī filios·et icredulos ad prudentiaȝ iustoꝝ·Hec est prudētia spiritualis de qua ro·viii·Prudentia spiritus & vita & pax Hec est virtus & inter virtutes ceteras prima reputatur·de hac sola cōsiderare ꝓponimus· Sciendū igit̄ ꝙ hoc modo sumpta prudentia secundū macrobiū est ad ratōis normā que cogitat et que agit vniuersa dirigere·ac nihil pter rectum uelle uel facere· Secundū Aug· in libro de moribus ecclesie·dicen·Prudentia est amor ea quibus adiuuamur in deum ab hiis qbus īpedimur sagaciter eligens·Tullius uero in libro de officiis dicit·Prudētia est appetendarum fugiēdarūqȝ rerum cognitio· Hec virtus discernit bona a malis·& de bono qđ melius & de malo quid peius·Et notādū ꝙ prudentia non solū est scientia uel cognitio·quia non solū illuminat ītellectū· ꝫ mouet & inflāmat affectū·sicut radius ueri solis mouēs voluntatē & docens ut sciat & uelit quid·qualit̄ quando·& qūo sit agendū·Sciendū est auteȝ ꝙ est prudētia cordis·id ē que latet & cōsistit in corde·De qua Seneca sic ait·Si prudens es opiniōes tue iudicia sint·Cogitatiōes uagas somnio similes nō recipies·quibus si aīm tuū oblectaris cū omīa disposueris·tristis remanebis·Cogitatio tua stabilis sit & certa·siue deliberet·siue querat·siue cōtemplet̄ non recedat a uero·Si prudētiā amplecteris·vbiqȝ idē eris & ꝓut rerū ac temporuȝ uarietas exigit·ita te accōmodes tēpori·nec te in aliquibꝰ mutes· ꝫ potius aptes·sicut manus q̄ eadē est &cum in palmū extēdit̄·& cum ī pugnū astringit̄·Nō semp in actu sis· sed interdū aīo tuo requiem dato·& requies tua sit plena sapiētie studiis et cogitatioībus boīs·Prudēs em̄ nunqȝ ocio marcet·puer·xi· In corde prudētis requiescit sapientia·Itē ē prudētia in ore·id ē q̄ declarat̄ in sermone·De qua seneca ait·Prudens ualere nō vult·falli nō poterit·Et sequit̄·Sermo tuus nō sit inanis·ꝫ aut suadeat aut moneat aut consolet̄·aut p̄cipiat·laude parce·partius vitupera·Similiter em̄ reprehensibilis est nimia laudatio·ut īmoderata vituperatio·Illa siquidem adulatōe·ista uero malignitate suspecta est·Testimoniū ueritati non amicitie reddas· Cum cōsideratōe ꝓmitte· Plenius q̄ȝ ꝓmiseris redde·Prudentis ꝓpriū est examinare cōsilia et ñ cito facili credulitate ad falsa ꝓlabi· De dubiis nō diffinias·sed suspēsam tene sententiā·nihil affirmes·quia nō om̄e uerisimile statim et uerū est·sicut & sepiꝰ qđ primo īcredibilter uidet̄ nō cōtinuo falsum ē·De prudētia in loquutōe tenēda dicit̄·puer·x·Qui moderatur labia sua prudentissimꝰ ē·Et ecc·xxi· Verba prudētium statera pōderabunt̄· Item est prudētia in ope·de qua seneca ait·Prudēs nunq̄ȝ ocio marcet accelerat tarda· ꝓlixa expedit·dura mollit·ardua exequat̄·Scit em̄ quid & qua uia aggredi debeat·& cito singla & distincte videt·Ideȝ·Cuiusqȝ facti causaȝ requrecum initia īueneris·exitus cogitabis· Scitote in quibusdā pseuerare que ul' qm̄ cepisti·Quedam uero nec incipere in quibus pseuerare sit noxium·Idem· Id quere qđ potes īuenire· id disce quod potes scire· id opta quod coram te omībus optari potest ·Ne altiori rei te ponas in qua stanti tibi tremendū·descendēti cadendum est·Tunc salubria cōsilia aduoca·cū tibi alludit uite ꝓsperitas·tunc te uelut in lubrico retineb & sistes·Nec tibi dabis īpetus liberos sed circūspicies quo eundū sit & quousqȝ·Ait em̄ sapiens·consiliū custodiet te·et prudentia seruabit te·Item nota ꝙ ē prudētia monastica· yconomica & politica·Monastica dicitur que mores quo ad seipsum instruit·Yconomica familiā disponit· Tertia scȝ politica urbes & regna regit·Monastica igit̄ docȝ regere semetipsum·Et de hac dicit̄·i·reg·xviii· Dauid in omibus prudēter se agebat·Yconomica docet regere domū suam·puer·xxiiii·Sapientia edificabit̄ domus et prudētia roborabit̄·Et de abygail dicit̄·i·regū·xxv·Erat mulier illa prudentissima·Politica docȝ regere regna·vnde hec p̄cipue necessaria ē regibus & principibus Ait em̄ sapiēs ·puer·xxviii·Dux indigens prudentia mltos opprimet & calūniam·vnde hāc petebat dauid ꝓ salomone filio suo·Sic dicit̄ primo paral'·xxii·Det tibi deus prudentiā ut regere possis israhel·& custodire legē dn̄i dei tui·Et·i·regū·iiii·Dedit dn̄s sapientiam salomoni & prudentiā multā nimis·

¶ Ad secūdum scȝ utrū prudentia sit in ratōe uel uolūtate·dicendū ꝙ sicut ysidorus dicit ī li·ethim· Prudens dicit̄ quasi porro videns·Perspicax em̄ est·& incertoꝝ uidet causas·Visio aūt nō est virtutis appetitiue ꝫ cognoscitiue·Vñ manifestum est ꝙ prudētia directe ptinet ad vim cognoscitiuā·nō aūt ad vim sensitiuā·quia p

eam coguoſcuntur ſolū ea que pꝛeſto ſunt ⁊
ſenſibus offerunť·Cognoſcere aūt futura ex
pſentibus uel pteritis quod ptĭnet ad pruden
tiam ꝓpꝛie ratōis eſt·quia hoc ꝑ quandā colla
tionē agiť·Vnde relinquiť ꝙ pꝛudētia ꝓpꝛie
ſit in ratōe·Licet aūt ſm Aug·Prudentia di=
cať eſſe amoꝛ ſagaciter eligens ea quibus adiu
uamur ī deū ab hiis quibus īpedimur· ſʒ tam
amoꝛ q̄ʒ electō ſunt in appetitiua·Sciendū ꝙ
pꝛudētia nō eſt amoꝛ eſſentialiter·ſʒ inquātuʒ
amoꝛ mouet ad actū prudentie·Vnde poſtea
ſubdit Augꝰ·ꝙ prudētia eſt amor bene diſcer
nens ea quibus adiuueť ad tendendū in deuʒ
ab hiis quibus īpediri poteſt· Diciť aūt amor
diſcernere inquantū mouet ratōem ad diſcer=
nēdū·Item prudēs cōſiderat ea que ſunt ꝓcul
inquantū ordinať ad adiuuandū uel īpedien
dum ea que ſunt pſentialiter agēda·vnde pa-
tet ꝙ ea que ꝯſiderat prudentia ordinanť ad
alia ſicut ad finē·eoꝝ aūt que ſunt ad finem
eſt conſiliū ī ratōe·et electio ī appetitu·quoꝝ
duoꝝ conſiliū magis ꝓprie ptĭnet ad pruden
tiam·Dicit em̄ phs ī·vi·ethi·ꝙ prudēs eſt bn̄
cōſiliatiuus·ſed quia electio pſupponit cōſiliū
Eſt em̄ appetitꝰ pconſiliati·ut diciť ī·iii·ethi·
Ideo etiā eligere poteſt attribui prudētie cōſe=
quenter·inquantū ſcʒ electōem ꝑ conſiliū diri
git· ¶ Ad tertiū ſcʒ utrū ptĭneat ad ratōʒ ſpe
culatiuā uel practicā·dicendū ꝙ ſicut phs diť
Prudētia eſt bene poſſe cōſiliari· conſiliū aūt
eſt de hiis que ſunt ꝑ nos agenda in ordīe ad
aliquē finem·ratio autē eoꝝ que ſunt agenda
ꝓpter finem·eſt ratio pꝛactica·Vnde manife
ſtū eſt ꝙ prudentia nō cōſiſtit niſi in ratione
pꝛactica· ¶ Ad quartū ſcʒ utrū prudētia ſit
virtus·dicendū ꝙ ſicut ſupꝛa dictū eſt·Virtꝰ
eſt que bonū facit habentē·et opus eius bonū
reddit·Bonū aūt poteſt dici dupliciter· Vno
modo materialiter ꝓ eo quod eſt bonuʒ·Alio
mō foꝛmaliter ſm ratōem boni· bonū aūt in=
quantū hmōi eſt obiectū appetitiue virtutis·
Et ideo ſi qui habitus ſunt qui faciūt rectam
cōſideratōem ratōis·nō habito reſpectu ad re
ctitudinē appetitus·minus habent de ratōne
virtutis tanq̄ʒ oꝛdinātes ad bonū materialiter
id eſt ad id qꝺ eſt bonū·non ſub ratiōe boni·
Plus aūt habent de ratōe uirtutis habitus illi
qui reſpiciūt rectitudinē appetitus·quia reſpi
ciunt bonū nō ſolū materialiter·ſʒ etiā foꝛma
liter·id eſt ad id qꝺ eſt bonū uel ratōne boni·
Ad pꝛudētiā aūt ptĭnet ſicut dictū eſt applica=
tio recte ratōis ad opus qꝺ non fit ſine appeti
tu recto·⁊ ideo pꝛudentia nō ſolū habet rati
onem virtutis quā habēt alie virtutes intelle=
ctuales·ſed etiā habet ratōem uirtutis quā ha
bent virtutes moꝛales·quibus etiā cōnumera
tur·Item cū actus ⁊ habitus recipiāt ſpeciem
ex obiectis ut ex ſupꝛa dictis apparet·neceſſe
eſt ꝙ habitus cui reſpōdet ſpeciale obiectū ab
aliis diſtinctū ſpecialis ſit habitus·⁊ ſi eſt bo
nus eſt ſpecialis virtus·Speciale aūt obm̄ dici
tur nō ſm materialē conſideratōm ipſius·ſed

magis ſecundū foꝛmalē ratōm·ut ex ſupꝛa di
ctis patʒ·Nam vna ⁊ eadē res cadit ſub actu
diuerſoꝝ habituū·⁊ etiā diuerſarū potētiarū
ſm ratōes diuerſas· maioꝛ aūt obi diuerſitas
requiriť ad diuerſitatē potētie q̄ʒ ad diuerſita
tem habituſ·cū plures habitus īuenianť ī vna
potētia ut ſupꝛa dictū eſt·Diuerſitas ergo ra=
tionis obiecti que diuerſificat potētiā· multo=
magis diuerſificat habitū·Sic igiť dicenduʒ ē
ꝙ cum pꝛudētia ſit ī ratōe ut dictū eſt·diuer=
ſificatur quidē ab aliis virtutibus intellectua
libus ſm materialē diuerſitateʒ obiectoꝝ·Nā
ſapientia·ſciētia·⁊ intellectꝰ ſunt circa neceſ=
ſaria·ars aūt ⁊ pꝛudentia circa cōtingentia·ſʒ
ars circa factibilia q̄ ſcʒ ī exterioꝛi materia con
ſtituunť·ſicut domus·cultellus·⁊ hmōi·Pru
dentia aūt ē circa agibilia que ſcʒ in ip̄o operā
te cōſiſtūt ut ſupꝛa dictuʒ eſt·Sed a virtutibꝰ
moꝛalibus diſtinguiť pꝛudētia ſm foꝛmalem
ratōem potentiarū diſtinctiuā ſcʒ intellectuʒ
in quo ē prudētia·⁊ appetitū in quo eſt virtꝰ
moꝛalis·Vnde manifeſtū ē prudētiaʒ eſſe vir=
tutem ſpecialē ab omibus aliis virtutibus di=
ſtinctā· ¶ Ad quintū ſcʒ utrū prudentia pre
ſtituat finem aliis virtutidus moꝛalibꝰ·dicen
dum ꝙ finis virtutū moꝛaliū eſt bonū huma
num·bonū aūt aīe humane ē ſm ratōm eſſe·
vt patet ꝑ Diony·iiii·caplo de diui·no· Vnde
neceſſe eſt ꝙ fines moꝛaliū virtutū pexiſtant
in ratōe·ſicut aūt in ratōe ſpeculatiua ſunt q̄=
dam ut naturaliť nota quoꝝ eſt intellectus·et
quedaʒ que ꝑ illa innoteſcūt ſcʒ concluſiones
quarū eſt ſcientia·ita ī ratōe pꝛactica que exi=
ſtunt ſunt quedā pꝛincipia ut naturaliter no=
ta·⁊ hmōi ſunt fines virtutū moꝛaliuʒ·quia
finis ſe habet in operabilibus ſiť pꝛincipiuʒ in
ſpeculatiuis·ut ſupꝛa habitū eſt·⁊ quedaʒ ſūt
ī ratione pꝛactica ut cōcluſiones·⁊ huiuſmōi
ſunt ea que ſunt ad finē in que ꝑuenimus ex
ipſis finibus·⁊ hoꝝ eſt pꝛudētia applicās vni
uerſalia pꝛīcipia ad pticulares cōcluſiones ope
rabiliū·Et ideo ad pꝛudētiā non ptĭnet preſti=
tuere finē moꝛalibꝰ·ſʒ ſolum diſponere de hiiſ
que ſunt ad finē· ¶ Ad ſextum ſcʒ utrū pꝛu
dentia cōſtituat mediū in aliis virtutibus·dicē
dum ꝙ hocipſum qꝺ eſt cōfoꝛmari rationi re
cte eſt finiſ ꝓpꝛius cuiuſlibʒ virtutis moꝛaliſ·
temperātia aūt hoc intendit ne ꝓpter cōcupi=
ſcentias homo diuertat a ratōe·⁊ ſimiliť foꝛti
tudo ne a recto iudicio ratiōis diuertat ꝓpter
timoꝛem uel audaciā·⁊ hic finis pſtitutus eſt
homī ſm naturalē ratōem·naturalis em̄ ratio
dictat vnicuiq̄ʒ ut ſecundū ratōm opereť· ſed
qualiter ⁊ ꝑ que homo in operando attingat
mediū ratōis ptĭnet ad diſpoſitōem pꝛudētie·
Licʒ em̄ attingere mediū ſit finis virtutis mo
ralis·tn̄ ꝑ rectam diſpoſitōem eoꝝ que ſunt
ad finē mediū inueniť· ¶ Ad ſeptimū ſcilicʒ
utrū pcipere ſit ꝓpꝛius actus pꝛudētie·dicēdū
ꝙ pꝛudentia ē recta ratio agibiliū·ut ſupꝛa di
ctum eſt·Vn̄ opoꝛtet ꝙ ille ſit actus precipu=
us pꝛudentie qui eſt precipuus actus ratōnis

agibilium·Cuius quidē sunt tres actus quorum primus est cōsiliari·quod ptinet ad inuētionē·nam osiliari ē querere ut supra habitū est·Secundus actus est iudicare de inuētis·& hoc facit speculatiua ratio·sed practica ratio que ordinatur ad opus procedit ulteri9· & est tertius actus eius pcipere·qui quidem actus cōsistit in applicatōe consiliatorum & iudicatorum ad operādum·& quia iste actus est ppinquior fini rationis practice inde ē qđ iste ē principalis act9 rationis practice & pconsequēs prudentie· Et huius signū est·quia pfectio artis cōsistit ī iudicando·non aūt in pcipiendo·Ideo reputatur melior artifex qui volens peccat in arte quasi habens rectū iudiciū q̄3 qui peccat nolens·qđ uidetur esse ex defectu iudicii·sed ī prudentia ē ecōuerso·ut dicit ī·vi·ethi· Imprudentior enim est qui volēs peccat quasi deficiēs in principali actu prudētie qui ē pcipere q̄3 qui nolens peccat· ¶ Ad octauū sc3 vtrū prudentia se extēdat ad regimen multitudīs·dicendu3 qđ sicut phs dicit ī·vi·ethi·Quidā posuerūt qđ prudētia non se extēdit ad bonū cōmune·sed solu3 ad bonū ppriū·Et hoc ideo·quia existimabāt qđ nō oporte3 hoīem qrere nisi pprium bonū·sed hec existimatio repugnat caritati que nō querit que sua sunt·Vt dicit·i·ad cor·xiii·vñ & apl's de seipso dicit·i· ad cor·x· Nō quero quod mihi utile sit·sʒ quod multis·ut salui fiant·Repugnat etiā ratōni recte q̄ hoc iudicat qđ bonū cōmune sit melius q̄3 bonū vnius·qr igitur ad prudentiā ptinet recte cōsiliari & iudicare & pcipere de hiis p que peruenitur ad debitū finem·manifestū est qđ prudentia nō solū se habet ad bonū priuatū vnius hoīs·sed etiā ad bonū omune multitudīs· ¶ Ad nonū scilic3 utrū prudētia que ē respectu boni ppii sit eadem specie cū illa que se extendit ad bonū cōe dicendū qđ sicut supra dictū ē·species habituū diuersificantur ſm diuersitatē obiecti que attenditur penes ratōem formalē ipsius·ratio aūt formalis oīm que sunt ad finem attenditur ex pte finis sic ex supra dictis patet· Et ideo necesse est qđ ex relatione ad diuersos fines diuersificent species habitus·diuersi aūt fines sunt bonum ppriū vni9·& bonū familie·& bonum ciuitatis & regni·Vnde necesse est qđ prudentie differāt specie ſm differentiā horum finiū·vt sc3 vna sit prudētia simpliciter dicta que ordinatur ad bonū ppriū·Alia autē yconomica q̄ ordinatur ad bonū cōmune domus uel famllie Et tertia politica que ordinatur ad boū omune ciuitatis uel regni· ¶ Ad decimū sc3 utrum prudentia sit ī subditis· dicendū qđ prudentia in ratōe est·regere aūt & gubernare pprie rationis est·Et ideo vnusquisq3 inquantū pticipat de regimine & gubernatōe·intantū cōuenit sibi habere ratōem prudētie·Manifestum est aūt qđ subditi inquantū est subdictus·& serui īquantū est seruus nō est regē & gubernare·sed magis regi & gubernari·Et ideo prudentia nō est virtus serui inquantū est seru9·nec subditi inquantū est subdit9· sed quia qlibet homo inquantu3 est rationalis pticipat aliquid de regimine ſm arbitriū ratōis intantum cōuenit ei prudentiā habere·Vnde manifestum ē qđ prudētia quide3 in principe est ad modū artis architectoice· ut dicitur in·vi·ethi·ī subditis aūt ad modum artis manu operātis·

¶ Ad vndecimū sc3 utrū prudētia sit ī pctōribus·dicendū qđ prudentia tripliciter dicitur·Est enim quedā prudētia falsa uel p similitudinē dicta·Cum enim prudēs sit qui bene disponit ea que sunt agenda pter aliquē bonū finē· ille qui pter malū finem aliqua disponit cōgruentia illi fini hab3 falsam prudētiā· inquantū sc3 id quod accipit p fine nō est uere bonum · sʒ secundū similitudinē·sicut dicitur aliquis bonus latro·Hoc enim modo pot ſm similitudinē dici prudens latro qui cōuenientes vias adinuenit ad latrocinandū·Et hmōi est prudentia de qua apl's dicit ad ro·viii·Prudentia carnis mors est·que sc3 finē ultimū cōstituit in delectatōe carnis·Secūda aūt prudētia est quide3 uera·quia adinuenit uias accōmodatas ad finē uere bonū·Sʒ ē iperfecta duplici ratiōe·Vno modo quia id bonū qđ accipit p fine non est omunis finis totius humane vite· sed alicui9 specialis negocii·Puta cū aliquis adinuenit vias accōmodatas ad negociandu3 uel ad nauigandū dicitur prudēs negociator ul' nauta·Alio modo quia deficit in principali actu prudētie puta cū aliqs bene osiliatur & recte iudicat etiā de hiis que ptinent ad totā uitam·sed nō efficaciter pcipit·Tertia aūt ē prudētia uera & pfecta que ad bonū finē totius vite recte cōsiliatur iudicat et pcipit·& hec sola dicitur prudētia simpliciter que ī peccatorib9 esse ñ potest· Prima aūt prudētia ē in solis pctōribus·Prudentia aūt impfecta est cōis bonis & malis maxime illa que ē iperfecta pter finem pticularē·nam illa q̄ est iperfecta pter defectū principalis actus non ē nisi in malis· ¶ Ad duodecimū sc3 utrū prudentia sit in omibus habentibus graciā·dicendū qđ necesse est uirtutes esse cōnexas·ita ut qui vnā habet habeat omēs·ut supra ostēsum ē· Quicūq3 aūt habet gratiā habet caritatē·vnde necesse ē qđ omīs habeant alias virtutes·& ita cum prudentia sit virtus ut ostensum ē·necesse est qđ habeat prudentiam·

¶ Ad tertiumdecimū sc3 utrū prudētia insit nobis a natura·dicendū qđ sicut ex pmissis patet prudentia icludit cognitōem vniuersaliu3 & singulariū operabiliū·ad que prudēs uniūsalia principia applicat· Quantū igitur ad uniuersalem cognitionē·eadē ratio ē de prudētia et de sciencia speculatiua·quia vtriusq3 prima pncipia vniuersalia sunt naturaliter nota ut ex supra dictis patet·nisi qđ principia omunia prudētie sunt magis cōnaturalia homini·ut enim phs dicit in·x·ethi·Vita que est ſm speculatiōnē est melior q̄3 que ē secundū actorum·Sʒ alia principia vniūsalia posteriora siue sint ratōis speculatiue siue practice non habentur p naturā

ſed per inuentionẽ ſecundũ viam experimen=
talem· uel ꝑ diſciplinã· Quantũ autẽ ad ꝑticu=
larem actionẽ uel cognitõem eoꝝ circa q̃ ope
ratio ꝯſiſtit· eſt iterũ diſtinguendũ Quia ope
ratio cõſiſtit circa aliquid· uel ſicᷓ circa finem·
vel ſicut circa ea que ſunt ad finẽ· Fines autẽ
recti hũane vite ſunt determinati· & ideo pot̃
eſſe natᷓalˢ ĩclinatio reſpctũ hoꝝ finiũ· ſicᷓ ſuꝑ
dictũ eſt· ꝙ quidem hñt ex naturali diſpoſiti
oue quaſdã virtutes q̃bus inclinanᷣ ad rectos
fines· & ꝑ conſequẽs etiã habẽt naturaliter re
ctum iudiciũ de hm̃oĩ finibus· Sed ea que ſũt
ad finem ĩ rebus humanis ñ ſunt determina=
ta· ſed multipliciter diuerſificanᷣ ẜm diuerſi=
tatem ꝑſonarũ & negocioꝝ· Vñ quia inclina
tio nature ſemꝑ eſt ad aliquid determinatũ·
talis cognitio ñ poteſt homĩ ineſſe naturalitᷓ·
licet ex naturali diſpoſitione vnus ſit aptioꝛ
ad hm̃oĩ diſcernẽda q̃ꝫ alius· Sicut etiã accidit
contra cõcluſiones ſpeculatiuarũ ſcientiaruꝫ·
Quia igiᷣ prudẽtia ñ eſt circa fines· ſed circa
ea que ſunt ad finem· ut ſupra habituꝫ ẽ· ideo
prudentia nõ eſt naturalis· ¶ Ad quartũde
cimum ſcꝫ utruꝫ prudẽtia poſſit ꝑ obliuionem
amitti· dicendũ ꝙ obliuio reſpicit cognitiõem
tm̃· & ideo ꝑ obliuionẽ poteſt aliquis arteꝫ to=
taliter ꝑdere· & ſimiliter ſcientiã que in ratõe
conſiſtunt· Sed pꝛudentia nõ conſiſtit in ſola
cognitõe· ſed etiã in appetitu· quia ut dictũ ẽ
principalis actus eius eſt ꝑcipere quod eſt ap=
plicare cognitõm habitã ad appetendũ & ope
randũ· Et ideo pꝛudentia nõ directe tollitur ꝑ
obliuioneꝫ· ſed magis coꝛrumpiᷣ ꝑ paſſioneſ·
Dicit em̃ phs ĩ· vi· ethi· ꝙ delectabile & triſte
ꝑuertit exiſtimatõem prudẽtie· Vñ dañ· xiii·
diciᷣ· Species decepit te· & concupiſcentia de
cepit coꝛ tuum· Et exo· xxiii· diciᷣ· Ne accipi=
as munera que excecãt etiã pꝛudẽtes· Obliuio
tñ poteſt ĩpedire pꝛudẽtiam inquantũ ꝓcedit
ad ꝑcipiendum ex aliqua cognitione que per
obliuionem tolli poteſt·

DE PARTIBUS PRUDENTIE IN GENERALI· DIS· XXXVI·

DEinde conſiderandũ eſt de partibꝰ
pꝛudẽtie· Et pꝛimo de partibus eiꝰ
in generali· Secũdo de ꝑtibus eius
integralibus· Tertio de ꝑtibus eius
ſubiectiuis· Quarto de ꝑtibus eius potentiali
bus· ¶ Circa pꝛimũ ſciẽdũ ꝙ tullius ĩ ſecũdo
retho· ponit tres partes pꝛudẽtie· ſcꝫ memoꝛiã
intelligentiã· & ꝓuidentiã· Macrobius aũt ſe=
cundũ ſñiaꝫ platonis ponit ſex· ſcꝫ ratõeꝫ ĩtel
lectũ· circũſpectõꝫ· ꝓuidentiã ſolertiã & cauti
onem· Sciendũ aũt ꝙ triplex eſt ꝑs alicuiꝰ· ſcꝫ
integralis ut paries tectũ & fundamentũ ſũt
partes domus· Item ẽ pars ſubiectiua· ſicᷓ bos
& leo ſunt ꝑtes aĩalis· Item eſt pars potẽtialis
vt nutritiuũ & ſenſitiuũ ſunt ꝑtes aĩe· Tribꝰ
igiᷣ modis poſſũt aſſignari ꝑtes alicui virtuti
Vno modo ad ſimilitudinẽ partium integra
liũ· vt ſcꝫ illa dicanᷣ eſſe ꝑtes alicuius virtutis
quas neceſſe ẽ cõcurrere ad ꝑfectum actũ illiꝰ

Et ſic ex omnibus enumeratis poſſunt accipi
duodecim ꝑtes prudẽtie· ille ſex quas enume
rat macrobius· quibus addenda eſt euſtochia
quã ponit ariſto· in· vi· ethi· Item ſtudioſitas
docilitas· & cõſiliũ· & ꝯſideratõ· & ſollicitudo
ſiue vigilantia· quarũ ſeptem ꝑtinent ad pru
dentiã· ſecundũ ꝙ ẽ cognoſcitiua ſcꝫ memoꝛia
ratio· ĩtellectus· ſtudioſitas· docilitas· ſolertia
& cõſideratio· Alia uero ꝑtinẽt ad eam ſecũdũ
ꝙ eſt ꝑceptiua· applicando cognitõem ad opꝰ
ſcꝫ ꝓuidẽtia· cautio· circũſpectio· ſollicitudo·
& diſciplina· Quoꝝ diuerſitatis ratio patꝫ ex
hoc ꝙ circa cognitõem tria ſunt cõſideranda·
Primo quidẽ ipſa cognitio· que ſi ſit ꝑteritoꝝ
ſic ẽ memoꝛia· ſi uero ꝑſentiũ ſic eſt ĩtelligẽtia
ſiue intellectus· Secundo cõſideranda eſt ipſa
cognitõis acquiſitio que fit uel ꝑ diſciplinaꝫ·
& ad hoc ꝑtinet ſtudiũ & docilitas· uel ꝑ inuẽ=
tõem & ad hoc ꝑtinet cõſideratio et euſtochia
que eſt bona cõiecturatio· huius autẽ pars eſt
ſolertia que eſt uera cõiecturatio medii· ut di
citur ĩ primo poſterioꝝ· Tertio cõſiderandus
eſt uſus cognitõis ſcꝫ ſecunduꝫ ꝙ ex cognitis
aliquis ꝓcedit ad alia cognoſcenda ſiue iudi=
canda & hoc ꝑtinet ad ratõem· ratio auteꝫ ad
hoc ꝙ recte ꝑcipiat tria debet habere· Primo
quidẽ ut oꝛdinet aliquid ad commodũ· & ad
finem· & hoc ꝑtinet ad ꝓuidentiã· Secũdo ut
attendat circũſtãtias negocii· quod ꝑtinet ad
circumſpectõem· Tertio ut vitet ĩpedimenta·
qꝺ ꝑtinet ad cautõm· ¶ Partes aũt ſubiectiue
alicuiꝰ virtutis dicunᷣ ſpecies eius diuerſe· &
hoc mõ ꝑtes prudentie ſunt pꝛudẽtia per quã
aliquis regit ſeipſum· & pꝛudẽtia ꝑ quã aliq̃s
regit mlˢtitudinẽ· que differũt ſpecie ut dictuꝫ
eſt· Iterũ prudentia q̃ eſt multitudĩs regitiua
ſubdiuidiᷣ ſecundũ diuerſaſ ſpecies multitudi
nis· Eſt aũt mlˢtitudo adunata & oꝛdinata ad
aliquod ſpeciale negociũ· ut exercitus congre=
gatuſ ad pugnandũ· cuius regitiua eſt prudẽ
tia militaris· Quedã uero eſt mlˢtitudo ad to=
tam vitã· ſicut multitudo totius domus ulˢ fa
milie cuius regitiua ẽ pꝛudẽtia yconomica· Et
eſt multitudo vnius ciuitatis uel regni· cuius
quidẽ directiua eſt ĩ pꝛincipe regnatiua· ĩ ſub
ditis aũt politica ſimpliciᷣ dicta· ¶ Partes aũt
potẽtionales alicuiuſ virtutis ſunt virtutes ad
iuncte que oꝛdinanᷣ ad aliquos ſecundarios
actus ulˢ materias q̃ſi nõ habentes equã potẽ=
tiam pꝛincipali virtuti· & ẜm hoc ponunᷣ par
tes pꝛudẽtie euſtochya· que eſt circa cõſilium·
& ſyneſis que eſt circa iudiciũ ꝑticulariũ ope=
rabiliũ· & gnomyn que ẽ circa eoꝝ in quibus
opoꝛtet quãdoq̃ꝫ a cõmuni lege recedere· pru=
dentia vero ẽ circa pꝛincipalẽ actũ q̃ ẽ ꝑcipere·

DE PARTIBUS INTEGRALIBUS PRUDEN· DIS· XXXVII·

DEinde conſiderandũ eſt de partibꝰ
prudentie quaſi integralibuſ· Et cir
ca hoc conſiderãda ſunt vndecim·
Primo de ſtudioſitate· Secũdo de
docilitate· Tertio de conſideratõe· Quarto de

memoria·Quinto de ĩtellectu uel intelligẽtia
Sexto de solertia·Septimo de ratiõe· Octauo
de prouidentia·Nono de circũspectione· De
cimo de cautiõe·Vndecimo de sollicitudĩe uel
vigilantia· ¶ Circa primũ scꝫ de studiositate
sciendum ꝙ qui vult esse prudẽs necesse est ꝙ
sit studiosus & diligẽs circa inquisitõem veri
tatis·& ad hoc vehemẽter suũ debꝫ aĩm appli
care·Est em̃ studiũ uehemẽs applicatio animi
ad aliquid agendũ·Vñ qui desiderat esse pru
dens debet orando·legendo·studẽdo·& audi
endo inquire ueritatẽ·puer·i·Inclina cor tuũ
ad cognoscendã prudentiã·Si em̃ sapientiam
inuocaueris & ĩclinaueris cor tuũ prudentie·si
quesieris eã q̃si pecuniã·& q̃si thesauros effo
deris eam·tum ĩtelliges timorẽ dñi &c̃·Sic sa=
lomon inuenit sapientiaꝫ·Sicut dicit eccs·ii·
Magnus effectus sum & p̃cessi sapientia oẽs
q̃ fuerũt ante me·dediqꝫ cor meũ ut scirẽ pru-
dentiam atqꝫ doctrinã·Seneca ĩ libro de quat
tuor virtutibus de prudentia loquens ait·Nõ
semp in actu sis·sꝫ interdũ animo tuo requieꝫ
dato·& requies ipa plena sit sapiẽtie studiis et
cogitatioĩbus bonis· Prudẽs em̃ nunq̃ꝫ ocio
marcet·Infra·Illud quere qȯ potes ĩuenire·id
disce qȯ potes scire·Modum aũt studendi do
cet epistola scd̃a ad lucillum·Illȯ vide ne lectio
habeat aliquid uagũ & ĩstabile·certis ingeniis
ĩmorari & nutriri oportet·si uelis aliquid tra
here qȯ in aĩo fideliter sedeat· Nusquã est qui
vbiqꝫ est·Vitam ĩ peregrĩnatiõe agẽtibus hoc
euenit ut multa hospitia habeant nullas ami=
citias·idem accidit necesse est hiis qui nullius
ingenio se familiariter applicãt·sꝫ oĩa cursim
& ꝓperãtes trãsmittũt·Non ꝓdest cibus nec
corpori accedit· qui statim sumptus egeritur·
Nihil eque sanitatẽ ĩpedit sicut remedioꝝ cre=
bra mutatatio·Non uenit vulnus ad citatricẽ
in quo medicamẽta tẽptantˀ·Non coalescit plã
ta q̃ cito trãsfertˀ·Nihil tam utile est ut ĩ tran
situ ꝓsit·fastidiẽtis stomachi est multa degu=
stare·que ubi varia sunt et diuersa inquinant
nõ alunt·Cum multa ꝑcurreris vnuꝫ decerpe
quod illo die dequoquas· ¶ Sunt aũt sex stu
dia detestanda·sũmopere viro studioso cauẽ
da·studere uolenti circa sapiẽtiã salutarẽ· Pri
mum est studiũ gulosoꝝ·qui nõ inueniũt sa=
piẽtiaꝫ·sꝫ amittũt·Sicut dicitˀ ꝓuer·xxiii·Cui
ve cuius patrie ve·cui suffossio oculorũ·nõne
hiis q̃ morantˀ in vino & studẽt calicibus epo=
tandis·Econtra qui uolũt sapientiã ueram ac
q̃rere·debẽt nõ ebrietati sꝫ abstinẽtie & sobrie
tati studere·Sicut dañ·& socii eius·quib9 de=
dit deus sapientiã & prudentiã p̃ ceteris sapi=
entibus babylonis·& salomoni qui abstraxit
a vino carnẽ suaꝫ ut aĩam suã trãsferret ad sa
pientiã·Eccs·ii·Dedit deus sapientiã & prudẽ
tiam multã nimis·iii·regũ·iii·Secundũ ẽ stu
dium libidinosoꝝ qui uelut porci studẽt volu
ptatibus·& inusitatos luxurie modos adinue
nire nitunt̃·& eos experiri in se ac ꝑ eos corrũ
pere ceteros & corrũpi·p̃s·Corrupti sũt & ab=
hominabiles facti sunt ĩ studiis suis· Ecõtra
iusti studẽt mũditie castitatis·ꝓũ·xx· Ex stu=
diis suis intelligitˀ puer·utrũ recta & munda
sint opera eius·Tertiũ est studiũ cupidoꝝ·ad
hoc studiũ cõfluunt multi studẽtes clerici·mi
lites & burgẽses·sicut oĩs qui ꝯcurrũt ad sci
entias lucratiuas·mercatiões & aliis modis ĩ=
numeris tẽporalia cõgregãda·Iere·vi·A ma=
iore vsqꝫ ad minorẽ oĩs auaritie student·Hu
ius studii scholares uel magistri sunt oĩs qui
student rapinis·furtis·fraudibus·ex actioni=
bus·& usuris·Quartũ est studiũ malignãtiũ
qui studẽt ad nocendũ aliis in corpore· rebus
uł anima·Exemplo dyaboli cuius totũ studiũ
est decipere uel nocere·Tale fuit iudeoꝝ studi
um contra xp̃m· sicut patet ex multis euãgeli
orum exemplis·Et etiã ante christi aduentuꝫ·
sicut dicitˀ nee·ix·Reges nostri et principes sa
cerdotes & patres nostri nõ seruauerũt legeꝫ
tuam &c̃·Et ĩfra· Nõ seruierũt tibi· nec sunt
reuersi a studiis suis pessimis·Iõ eiecit eos do
min9·& dispersit·sicut p̃dixit eis· Iere·xliiii·
Non poterit dñs portare uos vltra ꝓpter ma
litiam studioꝝ uestroꝝ·Quintũ est studiũ ꝑ=
uersoꝝ qui difficile corrigunt̃ id ẽ hereticorũ
q̃ nitunt̃ scripturas ꝑuertere·& hoĩes subuer=
tere·Iob·xxxiii·Fabricatores mendacii· & cul
tores ꝑuersoꝝ dogmatũ·ii·thy·ii·In nouissi=
mis diebus discedẽt quidã a fide·attendentes
spiritibus erroris & doctrĩnis demonioꝝ·Ta
les sunt qui studẽt magicis artibus & supstici
osis·puta necromantie·diuinatioĩbus·sortile=
giis & hmõi·Econtra iusti nõ erroribus sꝫ ve=
ritati studẽt·Iuxta illud ꝓuer·xxvii·Stude sa
pientie fili mi ut possis exꝓbranti respondere
sermonẽ id ẽ heretico resistere opponendo·re
spondeo·veritatẽ fidei defendendo· Sextum
est studiũ vanitatis·sicut in figmẽtis & fabuł
poetaruꝫ·in uanis & curiosis sciẽtiis phoꝝ·sic
multi spretis sacris litteris student ĩ libris gen
tiliũ·Contra quos decretoꝝ·d̃·xxxvii·ꝑ totũ·
Nota qũo fuit Iero·flagellatus· sicut ipse de
seip̃o testatˀ· Econtra Iere·vii·Bonas facite vi
as vestras & studia ur̃a·& habitabo uobiscũ·
Et idẽ·xviii·Dirigite studia vestra ꝛc̃·

DE DOCILITATE·

Secunda pars prudentie est docilitas actiue
scꝫ et passiue·Actiue quidẽ ut sit hõ habi=
lis ad cõpetenter & ꝓmpte docendũ·Passiue
vero ut sit homo habilis et uoluntarius ad di
scendũ·Ad prudentiã em̃ ꝑtinet docilitas pas
siue·quia cũ prudentia sit circa ꝑticularia ope=
rabilia in quibus sunt q̃si infinite diuersitates
que nõ possunt sufficiẽter ab uno hoĩe cõside=
rari sine doctrina alioꝝ·nec ꝑ modicum tẽp9
sciri sed ꝑ diuturnitatẽ tẽporis·ideo ĩ hiis que
ad prudentiã ꝑtinent maxime indiget homo
ab alio erudiri·et p̃cipue ex senibus qui sanuꝫ
intellectũ adepti sunt circa fines operabiliuꝫ·
vnde phs dicit in·vi·ethi· Oportet attendẽ ex
pertoꝝ et senioꝝ et prudentũ in demõstrubi=
libus·enuntiationibus· et opinioĩb9 ñ minus

q̄z in demonstrationibus· Propter experiētia;
eīn vident pꝛincipia· Vnde et ꝓuer·iiii·dicit·
Ne innitaris pꝛudentie tue· Et ecc·vi· In mul
titudine pꝛ̄sbiteroꝝ id est senioꝝ pꝛudentium
sta·et sapientie illoꝝ ex coꝛde cōiungere· Hoc
autē; ptinet ad docilitatē ut aliqs sit bene disci
pline susceptiuus·et ideo cōuenienter ponitur
docilitas ps pꝛudētie· Hec autē; diuersitas ɓm
aptitudinē quidē est a natura·sed ad eius con=
summatōem plurimū ualet humanū studiū·
dum sc; homo sollicite frequēter et reuerenter
aīm suum applicat documētis maioꝝ·nō ne=
gligens ea ꝑ ignauiā·nec cōtēnens eā ꝑ supbiā
Item ad pꝛudētiā ptinet docilitas actiue dicta
quia ad pꝛudētes ptinet esse aptos et habiles·
ad docēdū subditos·ut sint doctoꝛes et recto
res ydonei· Hanc salomon pcipue postulauit
a dño·sicut legit·iii·regū·iii· Dabis seruo tuo
coꝛ docile ut possim iudicare ppl̄m tuū et di=
scernere inter bonū et malum·

DE CONSIDERATIONE·

Tertia pars pꝛudētie est cōsideratio·de qua
dicit Berñ·ii·de ↄsideratōe· Consideratio
dici potest intensa ad aliquid inuestigandū co
gitatio·uel uehemēs intentio anī īuestigantis
uerū· Debet aūt vir pꝛudens cōsideratōm suā
cōuertere ad deū seipsum et ꝓximū· In deo cō
siderare debet summā potentiā que pat; ī omī
creatōe·summā sapientiā ī mundi gubernati
one et nuda oīm cognitōe·summā misericoꝛ=
diā in hoīs redēptione·iustificatōe et gloꝛifica
tione· Sūmā dulcedinē in degustatōe & gloꝛi
ficatōe· Summā equitatē in maloꝝ punitiōe·
Debet etiā cōsiderare futurū iudiciū· inferni
supplicia et gaudia beatoꝝ· De tribus istis ul
timis require infra libꝛo scdo· Item consideret
homo pꝛudēs seipsum·ut post dei cognitōem
ueniat in cognitōem sui·quod oꝛabat Aug9·
dicens· Domie nouerim te nouerim me·quia
cognitio sui post cognitionē dei maxie neces=
saria est homini·qꝛ est donū spirituale dei no
stri·pħs·de celo descēdit nothis olythes id ē
cognitio sui· Multi eīn·ut dicit Berñ· Multa
sciunt·se aūt nesciunt·& quid ualet alia scire
& se ignoꝛare· Berñ·de cōsideratōe ī libꝛo pꝛi
mo· A te tua inchoet cōsideratio ne frustra ī=
tendas & extendaris ī alia te neglecto· Nam
quid ꝓficit tibi si totū mundū lucreris teipm
pdens·nam lic; oīa misteria noueris·lata ter=
re·ꝓfundum abyssi· & alta celi·si te nescieris
eris similis homī edificanti sine fundamēto·
& quidqd extruxeris extra te erit ad instar cō
gesti pulueris uentis obnoxiū·a te ergo incipi
at & in te finiat·de quocūq; euagat ad te re=
uocabis eum cū salutis fructu·pꝛimus tibi·tu
ultimus·ut quidqd ñ aliquo mō ad salutē tuā
ptinet respuendū· ¶ In consideratōne aūt tui
debes quattuoꝛ attendē· Primo quid es secun
dū coꝛpoꝛis fragilitatē & miseriā· Secūdo qd
es secūdū aīe dignitatē & gratiā· Tertio quid
es secundū dei misericoꝛdiā· Quarto quid es
secūdū culpe malitiā· Ecci·xviii· Quid ē homo
sc; secundū coꝛpoꝛis fragilitatē & miseriā·aut
quid gloꝛia eius ɓm aīe dignitatē & gratiam
Quid ē bonū ei9 ɓm dei misericoꝛdiā ·aut qd
neq; secundū malitie culpam· ¶ Ad primu;
sc; quid ē homo ɓm coꝛpoꝛalē miseriā· Respō
det Iob·xiiii· Homo nat9 de muliere bꝛeui vi
uens tēpoꝛe·replet multis miseriis &c· Berñ·
·ii·libꝛo de cōsiō· Cōsideranti tibi quid sis oc=
curret tibi ꝙ es hō nudus·paup·miser·& mi=
serabilis· Quid sis hō dolens erubescens ꝙ nu
dus ploꝛans qꝛ natus murmurās·quia ad la=
boꝛem nō ad honoꝛe; natus de muliere· Ideo
cum reatu·bꝛeui viuens tēpoꝛe· Ideo cum me=
tu·replet mltis miseriis· Ideo viuens cum fle=
tu·natus ī pctīs coꝛpoꝛe fragili·mente sterili·
cum īfirmitate coꝛpoꝛis·fatuitate mētis·tradu
ctione foꝛdis·additōe moꝛtis· Idem in sermo=
ne de passione dñi· In foꝛdibus generamur·ī
tenebꝛis confouemur·in doloꝛibus pturimur·
ante exitū miseras matres oneramus· in exitu
quasi viperam fetu eas laceramus·& mirū est
quomō non ipsi cum ipsis pariter laceramur
pꝛimam ploꝛatōis uocem damus·utpote uallē
ploꝛatōis īgressi ·recole pꝛimoꝛdia attende me
dia·memoꝛare nouissima· Hec pudoꝛem· illa
doloꝛem afferūt·hec timoꝛē incutiunt Cogita
ergo vnde venis·& erubesce ubi es·& ingemi
sce quo uadis·& cōtremisce· Item Berñ·in li=
bꝛo meditationū· O anima ꝓpter carnē aliena
tibi peccata īputant·oms iustitie tue q̄si pan=
nus menstruate reputant·ꝓpter hanc q̄si ni=
hilum & īane reputata es·nihil aliud est caro
cum qua tāta tibi familiaritas nisi spuma ca=
ro facta fragili uestita decoꝛe· Sed quid erit ca
dauer putridū & fetidū esca uermiū·vas ster=
coꝝ·nam quoquo extollat semp caro est·& si
consideres quid ꝑ os & ꝑ aures & nares cete=
rosq; coꝛpoꝛis meatus egredit vilius sterqui=
linium nō vidisti·si singulas carnis miserias
cōsideres q̄; sit onerata peccatis·irretita vitiis
parens ↄcupiscētiis·corrupta passionibus·pol
luta illusionibus·ꝓna semp ad malū·eam ple
nam omni cōfusione & ignominia īuenies·et
ꝙ ꝓpter carnē homo vanitati similis fact9 ē·
Idem ibidē· Attēde homo quid fuisti ante oꝛ=
tum·quid sis ab oꝛtu usq; ad occasu;· & quid
erit post moꝛtē·utiq; fuisti·qñ nō eras de uili
materia cōceptus·vili sanguine mēstruali nu
tritus·vili pelle secundina ꝓtunica uestitus·
sic oꝛnat9 uenisti ad nos· Idem post·quid su=
perbis puluis & cinis cui9 ↄcept9 culpa· nasci
miseria·uiuere pena·moꝛi āgustia· Cur carnē
tua; pciosis īpinguas & oꝛnas·quā post pau=
cos dies deuoraturi sunt uermes. & aīam non
curas que cito deo & angelis pꝛ̄sentanda ē·cur
illi carnē pponis ancillā dominari & dominā
ancillari·magna abu sio est· ¶ Secūdo in cō
sideratione tui debes attendē quid es secūdū
anime dignitatē·quā qui attenderet non eam
vilipendere· Hanc eīn deus sup oms creaturas
nobilitauit et dignificauit·quia eā cum maio
ri deliberatōe creauit· ymagine sue illustrauit

ſimilitudine decorauit·et ne euaneſceret in ſu
perbiam limo corporis viliſſimo eā copulauit
Hanc etiā virtutē ornauit·ſcʒ iuſticia naturali
& īmortalitate ſecundū ſuā primā conditōʒ·
Huic etiā donauit libertatis arbitriuʒ·rōis fa=
ſtigium·inferioꝝ dominiū·ītellectus diſcipli=
nam·diſcernēdi ſciētiā·legis naturalis·& ſcri=
pte pitiam·ſpiritusſancti gratiā·angeloꝝ cu=
ſtodiam·Hanc elegit ſibi beata trinitas·in ha
bitaculū ·filius dei deſponſauit ſibi in matri=
moniū·ſpiritusſanctus cōſecrauit ſibi tēpluʒ·
Pro hac deniqʒ filius dei ī mundū uenit·car=
nem paſſibilē accepit·mala mundi ſuſtinuit·
documēta euangelica ꝓpoſuit·ſacramenta in
ſtituit· ſanctitatis exēpla exhibuit· mirabilia
opera oſtendit· Pro hac redimēda ſanguineʒ
ſuū effudit·ꝓ hac viuificanda morteʒ ptulit·
ꝓ hac liberāda ad inferos deſcendit·ꝓ hac ſpe
cōfortanda humanitatē a ſe aſſumptā reſuſci=
tauit et glorificauit·ꝓ hac illumināda et docē
da ſpiritūſanctum miſit·ꝓ hac reuocanda ab
erroribus et ꝓuocanda ad fidei unitatē diſci=
pulos ꝑ mundū diſperſit ·ꝓ hac exultanda et
heretitanda celos aſcendit et regnū eterne bea
titudinis ꝑparauit·Hec qui attendit merito ñ
eam vilipendit·nec ꝓ fili peccati cōmertio eaʒ
uenalē dyabolo exponit·Hoꝝ multa notanť
Ecc·xvii·Deus de terra creauit hoīem ſecūdū
ymaginē ſuā fecit illuʒ·Et ceťa multa ſecunť ī
quibus aīe dignitas ſm creatōem denotať &
ſecundū gratiā multiplicem ei a deo exhibitaʒ
De hac dignitate Berñ·in libro meditationuʒ
O anima inſignita dei ymagine·decorata ſi=
militudīe·deſpōſata fide·dotata ſpiritu·redē=
pta ſanguine·deputata cū āgelis· pticeps bea
titudīs·heres bonitatis·ratōis pticeps·quid ti
bi cum carne·Et poſt multa·Totus ſiquidem
mundus iſte ad unius anime pcium eſtimari
non poteſt·ꝓ qua chriſti ſanguis effuſus eſt·
& que niſi xpi ſanguine redemi non potuit·
¶ Tertio in cōſideratōe ſui debet homo cō=
ſiderare quid ſit ſecundū culpaʒ uel eius mali=
tiam·Eſt enī̄ pantheon oīm demonioꝝ·ut in
pluribus·Vt babylon facta habitatio oīm de
monioꝝ·& cuſtodia oīs ſpiritus īmūdi·& vo
lucris īmunde·& odibilis ſentina ſordiuʒ· &
receptaculū·& habitaculuʒ oīm vitioꝝ·Berñ·
in ſermone de dedicatōe·Cogitās de aīa mea
iuxta rei veritatē intueor nihil veriuſ de ea ſen
tire poſſum q̈ʒ ꝙ ad nihiluʒ ſit redacta·Quid
enī̄ neceſſe eſt ſingulas eius miſerias recitare
q̈ʒ ſit onerata peccatis·cōfuſa tenebris·irretita
illecebris·parens cōcupiſcētiis·obnoxia paſſio
nibus·impleta illuſionibus·prona ſemꝑ ī ma
lum & ī vitiū cadere ꝓcliuiſ·ꝯfuſione & igno
minia plena·Patet ergo ꝙ ſecunduʒ culpā hō
vanitati ſimilis ē factus·& ad nihilū redactꝰ
¶ Quarta cōſideratio ſui eſt ꝯſiderare quid
eſt homo ſm dei miſericordiā·Berñ·in eodeʒ
ſermone·O pater miſericordiarū quid ē hō q2
magnificas eū·o miſeroꝝ pater quid apponis
& erga quos apponis cor tuū·ſcio vbi eſt the=
ſaurus tuus ibi eſt & cor tuū·nihil ſum ī iudi
cio veritatis tue·quia oēs gētes quaſi nō ſint
ſic ſunt ante te·q̈ſi nihilū & īane reputate ſūt
in iudicio tue ueritatis·ſed nō affectu tue pie=
tatis·Quid ē homo q2 magnificas eū·magnꝰ
vtiqʒ·ſʒ apud eum a quo magnificať·quomō
non magnus ē apud eū cui tanta cura eſt de
eo·Idem·Vide quā magnificati ſumus ꝓ qui
bus tā ſollicita ſit tanta maieſtas ut apponat
erga nos cor ſuū·mittit enī̄ nobis filiū ſuum·
īmittit in nobis ſpiritū ſuū·ꝓmittit nobis vul
tum ſuū·mittit nobis angelos ſuos·Omnes
enī̄ ſunt adminiſtratorii ſpiritus ad miniſteri
um miſſi ꝓpter eos qui hereditatē capiūt ſalu
tis·Prudentis etiam eſt cōſiderare ſermones
ſuos ne temere quid loquať·ne plꝰ aut minꝰ
aut nociuū uerbū ſibi uel aliis loquať·Sed iu
xta uerbū ſenece·prius ueniat ſermo ad limā
ratōis & cōſideratōis q̈ʒ ad linguā ꝓnuntia=
tiōis·quia ut diciť ꝓuer·xiii·Qui cuſtodit os
ſuum ab indebita & īcauta locutōne cuſtodit
aīam ſuā·qui aūt incōſideratus ē ad loquēduʒ
ſentiet mala·ꝓuer·x·In multiloquio nō deeſt
pctm̄·q aūt moderať labia ſua prudētiſſimus
eſt·& ·xvii·eiuſdē·Qui moderať ſermones ſu
os doctus & prudēs eſt·Item prudētis eſt con
ſiderare actus ſuos ut de malis actibꝰ ſuis pe
niteat·& ut eos impoſterū ꝯmittere timeat et
caueat·& ut actus ſuos cōſideratōe ꝑueniat·
& ī deū & ad eum ordine dirigat & diſponat
& ſecundū eius beneplacitū oīes actus ſuos
cōponat·ut in oīībus viis ſuis palpebre cōſi=
deratōis ꝑcedant greſſus operatōis·Ad hoc fa
cit quod dicit Berñ primo libro de cōſide·Si
ꝙ viuis ꝙ ſapis totuʒ das actioni cōſideratōi
nihil laudo te·in hoc nō laudo·Certe nec ipſi
actioni expedit ꝯſideratōe nō ꝑueniri·Et pri
mum quidē ipſaʒ mentē de qua oriť purificat
conſideratio·deinde dirigit affectus·corrigit
exceſſus·cōponit mores·vitam honeſtat·ordi=
nat cōfuſa·hyantia tegit·ſparſa colligit·ſecre=
ta rimať·uera īueſtigat·uериſimilia examinat
ficta et fucata explorat·agēda ꝑordinat·acta
recogitat·ut nihil in mēte reſideat incorrectū
uel correctōe egens·Hec eſt que ī proſperis ad
uerſa ꝑſentit·& aduerſis quaſi ñ ſentit quoꝝ
alterū eſt prudentie·alterū fortitudīs·Hec in=
ter voluptates media quidem arbitra ſedens
utrūqʒ certis terminat·formās ex eis virtutē
quā tēperantiā uocant ad iuſtitiā exhibendū·
que eſt vna de quattuor·neceſſe ē de cōſidera=
tione mentē ꝑueniri ut ſe formet ī ea·Se enī̄
neceſſe eſt ut prius cogitet·ut ex ſe normā du
cat iuſtitie ne factura ſit alii quod nō vult ne
gari ſibi fieri·Triplex aūt cōſideratio·ut dicit
Berñ·in li·iii·de cōſideratione debet ꝑuenire
omnē actōm noſtrā·Ait enī̄ ibi ſpiritualis qui
oīa iudicat & a nemine iudicať oīe opus ſuū
trina cōſideratōe ꝑuenit an liceat·an deceat·
an expediat·Nā & ſi conſtat ī chriſtiana utiqʒ
phīa non decere·niſi qȯ licet·nō expedire niſi
quod decet·licet ñ ꝯtinue ·tñ omne quod licet

decere aut expedire ꝯueniens erit· aut quomõ
nõ indecens erit uolũtate ꝑ lege uti· potestatẽ
exercere· negligere ratõem· non est tam electi
q̃ȝ deiecti aĩi· & quasi ratõis inexpertis nõ ꝑ
rationẽ sed libitu agere· nõ iudicio agi sed ap
petitu· Tertio debet vir prudens cõsiderare q̃
sunt ꝓximi· videlicet ꝓfectus & defectꝰ· Pro
fectus cõsiderat vir prudens ut ex eis ꝓficiat
& suos eos faciat eis cõgaudẽdo· ꝓmouendo·
fouendo· tuendo· & exemplũ in eis accipiẽdo
Sicut legimus fecisse beatũ Iohem euãgelistã
·iii· Iohis ·ii· Gauisus sum ualde· qr inueni de fi
liis tuis ambulãtes ĩ caritate· Et ·iii· eiusdẽ· Ma
iorem hoꝝ nõ habeo gratiã q̃ȝ ut audiã filios
meos ambulare ĩ ueritate· Sicut & legimꝰ fe
cisse Paulũ· phil'· iiii · Gaudiũ meuȝ & corona
mea sic stare in domio karissimi· Qui bõis &
de bonis ꝓximi gaudet coronaȝ sibi acquirit
de eis· & sic ea sua facit· Item nostra debemus
bona ꝓximi facere nõ solum ea diligẽdo· sed
nob eoꝝ exẽpla ĩcorporãdo· ut bona apis mel
de floribus colligẽdo· & fanũ sibi cõficiendo·
Sic beatus antonius legit̃ fecisse in initio con
uersionis sue· visitans habitacula fratrũ ĩ sin
guloꝝ ꝓfectibus ꝓficiebat· & singuloꝝ grãs
hauriebat· istius humilitatẽ· illius paciẽtiã· al
terius mansuetudinẽ· & sic de aliis· Debemꝰ
etiaȝ defectus pene & culpe ꝓximi cõsiderare
subueniẽdo· cõpatiendo· & de miseriis et pec
catis alioꝝ nostrum bonũ facere·

DE MEMORIA· DIS· XXXVIII·

Quarta pars prudẽtie est memoria·
Est aũt memoria respectu p̃teritoꝝ
sicut intelligẽtia respectu p̃sentiuȝ·
Ad memoriã p̃teritoꝝ habẽdã hor
tatur nos sapiẽs· ecc· xli· Memẽto que ante te
fuerũt· Memorie viuũt mortua· et sunt quasi
p̃sentia· Illa pars vite nostre q̃ p̃teriit memorie
manet· sine hac quasi mortua est· Iuxta illud
senece· Qui nihil de p̃terito cogitat uitam ꝑdi
dit· meõria est thesaurus omniũ cognoscibiliũ
ĩ quo ueritas seruat̃· quã ratio ĩuestigãs cepit
mẽoria fideliter retiet & custodit· Animꝰ ob
liuiosus est quasi locus in quo quidq̇d reposi
tum fuerit morit̃· Greg̃· i· moꝝ· Cibus mẽtis
sermo dei est· quasi cibus acceptus languente
stomacho reiicit̃· qñ sermo ĩ uentre memorie
nõ retinet̃· Quisq̇s alimenta nõ retinet· huiꝰ
ꝓfecto vita desperat̃· Sciendũ aũt ꝙ laudabi
lis est memoria quorundã respectu dei· & quo
rundam respectu sui· & quorũdam respectu
ꝓximi· Multũ laudabilis ẽ memoria respectu
dei quantuȝ ad quattuor· Laudabilis ĩmo ne
cessaria ẽ memoria diuinoꝝ beneficioꝝ ad re
gratiandũ· mandatoꝝ ad exequendũ· diuine
iusticie cõtra p̃sumptionẽ· & diuine clementie
cõtra desperatiõm· Laudabilis inq̃ȝ est memo
ria diuinoꝝ beneficioꝝ· utpote creatõis· deut̃·
·xxxii· Nunquid nõ ipse est pater tuus q̇ pos
sedit & fecit & creauit te· memẽto dieruȝ anti
quoꝝ &c̃· Eccs· xii· memento creatoris tui ꝛc̃·
Item beneficii redemptionis· p̃s· Renuit cõso
lari aĩa mea· memor fui dei· & delectatus sũ
& exercitatus sum· & defecit spiritus meus·
Ad hanc memoriã habendam monet ip̃e dñs
treñ· iii· Recordare pauptatis mee & trãsgres
sionis· & absinthii & fellis· Et respondet aĩa
deuota· Memoria memor ero· & tabescet ĩ me
aĩa mea· Berñ· Super omnia te mihi reddit
amabilẽ bone ihesu· calix quẽ bibisti &c̃· Seq
tur· Memor ero q̃ȝdiu uixero laboꝝ quos ꝑtu
listi ĩ predicando· fatigationũ in discurrendo
tẽptationũ ĩ ieiunando· vigiliarũ in orando·
lacrimaꝝ ĩ cõpatiẽdo· Recordabor etiã doloꝝ
tuoꝝ· cõuitioꝝ· sputoꝝ· colaphoꝝ· subsanna
tionũ exprobrationũ clauoꝝ horũq̃ȝ similiũ q̃
per te & sup te abundantius trãsierũt· Alio
quin exquiret̃ a me sanguis iustꝰ qui effusus
est super terrã si ingratus fuero tante caritati
Ad hanc memoriã iugiter in cordibus nostris
habendã instituit dñs sacramentũ altaris quo
tidie celebrandã· sicut dicit̃ Math· xxvi· Hoc
facite ĩ meam cõmemoratõem· Ideo· ecc· xxix·
Fide iussoris tui ne obliuiscaris· Dedit eñ ꝓ
te animã suaȝ· Berñ· ad fratres de monte dei
Scit qui sensum dei habȝ quantũ xp̃iane fidei
expediat· quantũ seruũ dei seruũ redẽptionis
vna saltem diei hora passionis ipsius ac redẽ
ptionis colligere beneficia ad fruendũ· Consi
derare debemus· ꝙ etiã bruta aĩalia beneficio
rum memoriã retinẽt acceptoꝝ· De hoc requi
re infra gratitudo· ¶ Secũdo laudabilis est
memoria mandatoꝝ dei ad exequenduȝ· p̃s·
Memores sunt mandatoꝝ eius ad faciendũȝ
eam· deut̃· vi· Erunt que ego p̃cipio tibi hodie
in corde tuo· & narrabis ea filiis tuis· & medi
taberis ĩ eis &c̃· Nũi· xv· Dices filiis isrl' ut fa
ciãt fimbrias ꝑ quattuor angulos pallioꝝ· po
nẽtes vittas iacinctinas· quas cũ uiderit recor
dent̃ oĩm mandatoꝝ dei· Eccĩ· iii· Que p̃cepit
tibi deus cogita illa semꝑ· ¶ Tertio laudabilis
est memoria diuine iustitie cõtra p̃sumptionẽ
·p̃s· Dñe memorabor iustitie tue solius· Idem
Oĩa iudicia eius in ꝯspectu meo· Sequit̃· Et
ero ĩmaculatus cum eo· Memẽnto quã distri
cte puniuit pc̃tm̃ angeloꝝ ĩ celo peccantium·
primi hoĩs peccãtis ĩ paradyso terrestri· & tũc
puniuit & adhuc quotidie punit ĩ nobis· Mũ
dum deleuit diluuio· sodomitas ignis & sul
phuris exterminio· egyptuȝ diuersis plagis fla
gellans· tandẽ regem et totũ eius exercitũ de
struxit naufragio· filios isrhael pluries ĩ deser
to· & in terra ꝓmissionis· & extra fame peste
morte & gladio· In diuersis mũdi ꝑtibꝰ urbes
subuertit· regna transtulit· nationes extermi
nando destruxit· Ceteruȝ quãta quotidie nõ
cesset exercere iudicia· quis enarrare sufficiat·
p̃s· Memor fui iudicioꝝ tuoꝝ a seculo dñe &
cõsolatus sum· Sȝ vnde tibi ꝯsolatõis occasio·
quia ꝓfecto quedã sunt iudicia ad correctõeȝ
quedã ad punitõm & quedã ad augmentũ et
cumulũ meritoꝝ· Item quia memorando dei
iudicia timet homo & p̃cauet a pc̃tõ· et punit
in se peccata p̃terita ne puniatur eternaliter ĩ

futuro & stimulatur ad bonū·et sic extremuꝫ iudiciū p̄ueniens nō damnat᷑·Item iustus hō meditando dei iudicia cognoscit eius iustitiā· cui uoluntatē suam cōformare conat᷑·et ideo consolat᷑ et gaudet·iuxta illud·ps·Letabit᷑ iustus cum viderit vindictā ꝛc̄· ¶ Quarto laudabil' est memoria diuine clemētie cōtra desperatiōm·Qui em̄ soliꝰ seueritatis et iustitie memor esset et misericordiā non attenderet occasionē desperatōis haberet·Ideo eccī·li·Memoratus sū misericordie tue dn̄e ꝛc̄· ¶ De misericordia dei require īfra in loco ꝓprio· Et infra de spe Etiā require libro tertio ī distinct·de desperatione· ¶ Ceterū laudabilis et multū vtilis est memoria respectu sui·et rerum ꝑtinentium ad seip̄m· Primo nāqꝫ nō solum utilis· īmo necessaria ē memoria peccatoꝝ·p̄s·Cogitabo ꝓ peccato meo·ysa·xxxviii· Recogitabo tibi om̄s annos ꝛc̄·Et apoc̄·ii·Memor esto vn̄ excideris ꝛc̄·Require infra de penitētia li·iii· Secundo laudabilis ē memoria uotoꝝ et oīm bonoꝝ conceptuū dn̄o ꝓmissoꝝ·ii·esdre·iiii· Memor esto voti quod ꝓmisisti edificare hierusalem ꝛc̄· Tertio laudabilis ē memoria eoꝝ que quis studuit ul' audiuit·uel inspirāte dn̄o cogitauit·Seneca·Certis ingeniis īmorari et ī nutriri opertet si velis aliq̄d trahere qō in aīo fideliter sedeat·Idem· Cum multa ꝑcurreris· vnū excerpe quod illa die decoquas·Iteꝫ bern̄· ad fratres de mōte dei·Non tantūmodo agēdum ut cū aliqua uel sine grandi nausea dies transigat᷑·sed etiā de pacta dieta ad ꝓfectum mētis aliquid in consciētia resideat·aliq̄d quotidie in thesauris cordis cōgerat᷑·Idem ī eodeꝫ De quotidiana lectōe aliquid ī uentre memorie dimittenduꝫ est·quod fidelius digerat᷑· et sursum reuocatū crebrius ruminet᷑ quod ꝓposito cōueniat·qō intentioni ꝓficiat·quod detineat animū ut aliena cogitare nō libeat· Sed quia fatuū est ꝓpter memorie confidentiā nihil scripto cōmēdare·quia ut ait seneca·Immemoriam primo senectus īcurrit·ideo defectuꝫ memorie debet supplē scriptura·Ecc̄· xxxviii· Sapientiā scribe ī tēpore uanitatis ut dominꝰ scripsit decalogū lapideis tabulis iudeis·Exo· ·xxxii· & ·xxxiiii·Sunt reprehensibiles qui nihil ponūt in memoria·sed oīa inscripto·Pittagoras·Caue ne armariū doctius q̄ꝫ pectus feras·Seneca Distrahit libroꝝ multitudo·itaqꝫ cum legere nō possis quantū habueris·satis ē habere quantū legas·Quarto utilis est memoria p̄terite ꝓsperitatis ī aduersitate· Et ecōuerso eccī·xviii·Memento pauptatis in die abundantie·Item eccī·xi·In die maloꝝ ne īmemor sis bonoꝝ·& in die bonoꝝ ne īmemor sis malorum·sicut monebat mardocheꝰ hester·Memor esto dierū humilitatis tue qūo nutrita sis in manu mea·Sicut etiā dicit᷑ fecisse quidam diues homo parysius·qui cū de maxima paupertate ad magnas diuitias deuenisset·ꝓ magno thesauro custodiēs discū ī quo pauptatis sue tēpore carnes de macello deportare solebat ad domos emētiū·ī magnis festis & cōuiuiis aciebat in cōspectu suo poni ī speculū & memoriā p̄terite pauptatis·Quinto tēpore afflictionis & desolatōis utilis ē memoria bonoꝝ que facit hō ne cadat in desperatōm·Sicut fecisse legit᷑ Iob·xxxi·per totū ·Vel ad diuīe misericordie īplorationem·sicut fecit ezechias·ysa· ·xxxvii·& ·iiii·regū·xx· Memēto queso qūo ambulauerim corā te ī ueritate & in corde ꝑfecto &c̄·Vel ad alioꝝ edificatōꝫ·Sicut legitur apl's·ii·coꝝ·xi·In quo quis audet· in īsipiētia dico audeo & ego·hebrei sūt & ego·& cetera multa· Sexto utilis est memoria nouissimoꝝ Ecc̄·vii·In oībus operibus tuis memorare nouissima tua & ī eternū n̄ peccabis· ¶ Deniqꝫ laudabilis ē memoria multoꝝ respectu ꝓximi Primo memores esse debemꝰ miseroꝝ ad miserendū·sicut rogabat ioseph pincernā· Gen̄· ·xliiii·Memēto mei dū bene tibi fuerit· Et latro euangelicus Luce·xxiiii·Memēto mei dū ueris in regnū tuū·Secundo memores esse debemus defunctoꝝ ad succurrēdū· sicut petit mortuus a viuēte·Ecc̄·xxxviii·memor esto iudicii mei·sic em̄ erit & tuū·&·ii·regū·i·Considera isrhael ꝓ hiis q̄ mortui sunt·Tertio memores esse debemus viroꝝ illustriū·ad imitanduꝫ·sicut nobilibꝰ pueris replicat᷑ nobilitas parentū & ꝓbitas ut honeste & fortiter agant· alioꝝ largitas·alioꝝ benignitas·pietas & cetera hmōi·ut mores eoꝝ cōmendabiles imitent᷑ Vnde dn̄s īproperauit iudeis abrahe sanctitatem· Ioh·viii·Si filii abrahe estis· opa abrahe facite·& ysa·li·Attende ad petrā ex qua excisi estis·Et post·Attendite ad abraham patreꝫ uestrū·Item ait quidā sapiēs·nobilitas ad hoc tm̄ memineris ut claritatē generis moꝝ nobilitate transcēdas·& cū nobilitate corporis anī nobilitate ꝓficias·Multomagis igit᷑ sanctitatem viroꝝ spiritualiū imitari debemus tam ī sancte cōuersando q̄ꝫ aduersa huius mūdi viriliter sustinēdo·i·Mach·iiii·Mementote operum patrū vestroꝝ que fecerūt ī generatioibꝰ suis·& accipietis gloriā magnā & nomē eternum·Ibidem Memores estote qūo salui facti sunt patres vestri·Grego·Si facta p̄cedentiuꝫ consideremus·nō erunt grauia que toleramꝰ Ioh·xv·Memētote sermonis mei nō ē seruus maior dn̄o suo·si me ꝑsecuti sunt·& vos ꝑsecunt᷑·Quarto memorari debemus ruinas debiliū ad euitandū·id ē eoꝝ qui in bello spirituali·id est in tēptatione corruerūt·sicut adam· moyses·& aaron·dauid·& salomon·& etiam princeps apostoloꝝ petrus·ut nullꝰ de sua bonitate confidat·Iero·Nunq̄ꝫ in p̄terita castitate confidas·quia nec dauid sanctior·nec salomone sapiētior·nec sansone fortior·nec petro feruentior esse potes·Memēto semꝑ q̄ paradysi colonū mulier de sua possessione deiecerit·Ideo dicit᷑ Iob·xli·Memēto belli & vltra nō addas loqui·scꝫ verba iactantie ul' uerba confidentie sanctitatis·

DE INTELLIGENTIA·

QVinta pars prudentie est intellectus siue intelligentia· Sed aduertendū ꝙ itellect⁹ non ponit̄ hic ꝓ potentia itellectiua· sed ꝓut importat quandā rectā existimatōem alicui⁹ extremi principii quod accipit̄ ut ꝑ se notuꝫ· sicut prima principia demonstrationū intelligere dicimur· Omīs aūt deductio ratōnis ꝓcedit ab aliquib⁹ que accipiunt̄ ut prima· Vnde oportet ꝙ oīs ꝓcessus ratōis ab aliquo itellectu ꝓcedat· quia igit̄ prudentia est recta ratio agibiliū· Ideo necesse ē ꝙ totus ꝓcessus prudētie ab itellectu deriuet̄· & ꝓpter hoc intellect⁹ ponit̄ pars prudētie· Hic aūt intellectus respectum habet ad ꝑsentia que ordinat sic memoria respicit ꝑterita· & ꝓuidentia futura· Vnde seneca· Si prudēs est anim⁹ tuus tribus tēporibus dispenset̄· ꝑsentia ordina· futura ꝓuide ꝑterita recordare· Tullius· Intelligētia est per quā animus ꝑspicit ea que sunt· vir prudēs et intelligens ex apertis obscura estimat· ex puis magna· ex proximis remota· ex ptibus tota· Seneca· Prudens nunquā ocio marcet· Aliquādo animū remissum habꝫ· nunq̄ꝫ solutū· accelerat tarda· ꝑplixa expedit· dura mollit· ardua exequat· Scit em̄ quid q̄ uia aggredi debeat· & cito singula & distincte videt· Idē Quisquis prudentiā sequi desideras· tunc ꝑ ratōm recte viues· si omīa prius estimes & ꝓpenses· et dignitatē rebus nō ex opinione multoꝝ· ſꝫ ex earum natura cōstituas· nam scire debes q̄ vident̄ bona esse & non sunt· & que nō videtur bona esse et sunt· Quecunq̄ꝫ aūt ex rebus trāsitoriis possides· nō mireris· nec magni estimes qd̄ caducū est· nec apud te que habes tanq̄ꝫ aliena seruabis· sed pro te tanq̄ꝫ tua & dispenses et utaris· Si ꝑudentiā āplecteris ubiq̄ꝫ idem eris· ac ꝓut rerū & tēpoꝝ uarietas exigit· ita te accōmodes tēpori· Nec te i aliquib⁹ mutes· sed potius aptes· sicut manus q̄ eadem est· & cū in palmū extendit̄ & cū in pugnam astringit̄· Ad hanc ꝑtem ꝑudētie· i· intelligētiam hortat̄ ps· dicēs· Et nūc reges intelligite erudimī qui iudicatis terrā· seruite domio in timore &c̄· sed heu q2 homo cū in honore essꝫ non itellexit cōparatus est iumentis &c̄·

DE SOLERTIA·

SExta pars prudētie ē solertia· Circa quā sciendū est· ꝙ ꝑudētie est rectā existimatione habere de operādis· Recta aūt existimatio siue opinio acquirit̄ i operatiuis sicut i speculatiuis dupliciter· Vno mō quidem ꝑ se iueniendo· Alio modo ab alio addiscendo· sic aūt docilitas ad hoc ꝑtinet ut homo bn̄ se habeat i acquirendo rectā opinionē ab alio· ita solertia ad hoc ꝑtinet ut hō se habeat in acquirēdo rectam existimatōm ꝑ seipm̄· Ita tn̄ ut solertia accipiat̄ ꝓ eustochia cuius ē pars· nam eustochia ē bene ꝯiecturatiua de q̄buscūq̄ꝫ· Solertia aūt est facilis & ꝓmpta cōiecturatio circa inuētionē medii· ut dicit̄ i primo posterioꝝ· Tn̄ ille pbs qui ponit solertiā ꝑtem prudentie accipit eam cōmuniter ꝓ omī eustochia· Vnde dicit ꝙ solertia est habitus qui ꝓuenit ex repētino inueniens quod cōuenit· puta cū aliquis videns aliquos prius inimicos postmodū sibi factos amicos cōiecturat ex hoc inimicos esse factos eiusdem· & huiusmodi·

DE RATIONE·

SEptima pars ꝑudētie est ratio· Ad cuius euidentiā sciēnduꝫ est· ꝙ ratio non ponit̄ hic ꝑ ipsa potētia ratōis· sed ꝓ bono usu eius· Opus em̄ prudentis est esse bene consiliatū· ut dicit̄ in· vi· ethi· Cōsiliū aūt inquisitio quedaꝫ est ex quibusdā ad alia ꝓcedens· hoc aūt videt̄ esse opus ratōis· Vnde ad ꝑudentiā necessariū ē ꝙ homo sit bene ratiocinatiuus· & quia ea que exigunt̄ ad ꝑfectionēꝫ ꝑudētie dicunt̄ exigitiue ul' q̄si itegrales ꝑtes ꝑudētie· Inde est ꝙ ratio inter ꝑtes prudētie cōnumerari debet. licet aūt itellectus & ratio nō sint diuerse potentie essentialiter· tamē denominant̄ a diuersis actibus· Nomē em̄ intellectus sumit̄ ab intima penetractione ueritatis· nomē aūt rationis ab iquisitōe & discursu· Et ideo utrunq̄ꝫ ponit̄ pars ꝑudētie sic ex ꝑdictis apparet·

DE PROVIDENTIA· DISTINTIO· ·XXXIX·

OCtaua pars ꝑudētie est ꝓuidentia Circa qd̄ sciēnduꝫ est· ꝙ ꝓuidentia ꝓprie est circa ea que sunt ad fineꝫ· & hoc ad eius officiū ꝓprie ꝑtinet· ut ad finē debite ordinent̄· & q̄ꝫuis aliqua necessaria sint ꝓpter finē que subiiciunt̄ diuine ꝓuidentie· hūane tn̄ prudentie nō subiiciunt̄ nisi cōtingētia operabilia que ꝑ hoīem possūt fieri ꝓpt̄ finē· Pꝛeterita aūt i necessitatē quādam transeūt· q2 ipossibile est nō esse quod factum est· similiter etiā & ꝑsentia inquantum hmōi necessitatē quandā habent· necesse ē em̄ sortem sedere dum sedet· Vnde cōsequens est ꝙ cōtingentia futura ſm ꝙ sunt ꝑ hoīem i finem humane vite ordinabilia ꝑtineāt ad ꝑudentiā· vtruq̄ꝫ aūt hoꝝ iportat̄ i nomine ꝓuidentie· Importat em̄ ꝓuidentia respectū quēdam alicuius distātis ad quod ea q̄ i ꝑsenti occurrunt ordināda sunt· Vnde ꝓuidentia ē ꝑs ꝑudentie· immo iter omīs partes eius est ꝑincipalior· quia oīa alia que requirunt̄ ad prudētiam ad hoc necessaria sunt ut aliqd̄ recte ordinet̄ in finem· Quādocunq̄ꝫ em̄ multa requirunt̄ ad vnū· necesse est vnū esse ꝑincipale ad quod oīa ordinant̄· & iquolibet toto necesse ē esse vnā ꝑtem ꝑicipalē formalē et ꝑdominātē a qua totū vnitatē habeat· Vnō & nomē ꝑudentie sumit̄ a ꝓuidentia tanq̄ꝫ a ꝑincipaliori sui parte· Dicit̄ em̄ ꝑudens quasi poꝛro uel ꝓcul videns· Sicut ysido· dicit i libꝛo ethymo· Similiter & ꝓuidens· Est aūt ꝓuidentia multū utilis· imo necessaria· Primo q2 debꝫ homo ꝯsiderare futura pericula ut ea ꝓuideat & caueat· uel ad ea tolerāda si oporꝫ tolerare se muniat· Ecc· xli· Memento que supuentura sunt tibi· Grego· Minus ledūt iacula que ꝑuident̄· & nos tolerabili⁹ mūdi mala suscipim⁹

ſi contra ea ꝑ clipeum ꝓuidētie cōmunimur
Seneca·Si pꝛudens eſſe cupis in futura ꝓſpe
ctum intende·& que poſſunt ꝯtingere in aīo
tuo cuncta ꝓpone·Nihil tibi ſubitū ſit·ſ; totū
ante ꝓſpiciens·nam qui pꝛudens ē non dicit
non putaui hoc fieri·quia nō dubitat ſed expe
ctat·non ſuſpicatˀ ſ; cauet·Cauſam cuiuſcūq;
rei ꝑquire·& cū initia īueneris exitus cogitab
Idem·Si prudēs eſſe cupis ī futura ꝓuide·nā
qui nihil de futuro ꝓmeditatˀ in oīa īcautus ī=
cidit·Propone ī aīo tuo bona futura et mala·
vt mala tolerare poſſis bona moderari·¶ Se
cūdo debes ꝓuidere futura ut fraudes videaſ
& caueas·Seneca·Prudēs fallere nō vult·&
falli n̄ poteſt·q2 ꝓuidet fallatias & uitat·ꝓū·
·i·Fruſtra iacitˀ rethe ante ocl'os pennatoꝝ·q2
homines virtutibus pennati proſpiciunt frau
des & fugiunt·¶ Tertio debes pꝛouidere fu=
tura ut tibi de rōe reddenda ſummo iudici ꝓ=
uideas·& hoc debes facere maxime tu qui ha
bes curam & regnū animarū·Greg·in omel'·
illa·Simile ē regnū celoꝝ homī regi q voluit
ratōm ponere cū ſeruis ſuis·Veniet ueniet ꝓ=
fecto nec longe eſt dies illa·qn̄ paſtoꝛ paſtoꝝ
a ſuis ſeruis ratōe; exiget et qui ꝑ ꝓlatos mō
ſubditoꝝ pctā ulciſcitˀ·ꝑ ſemetipm̄ prelatoꝛū
facta cōtemnet·Iō abac·ii·dicitˀ·Contēplaboꝛ
ut uideam qd dicatˀ mihi & qd reſpondea; ad
arguentē me·¶ Quarto deb; hō ꝓuidere no=
uiſſima ut peccare timeat & caueat pctm̄·ecc·
·vii·In omibus operibus tuis memoꝛare no=
uiſſima tua & īeternū nō peccabis·Qui gub=
nare vult bene nauē ſemꝑ reſidet ī pte eiꝰ no=
uiſſima·ut ꝑicula vie q ſūt ante ſe ꝑ quā hab;
ire ꝓuideat & caueat ſibi & aliis quos guber=
nat·ſic rectoꝛes eccleſiarū debēt ſtare ī cōſide
ratōe nouiſſimoꝝ & ꝓuidere qūo euitent ſibi
& ſuis nouiſſimoꝝ mala·Sunt aūt iſta nouiſ
ſima mala q ſepe meditata timoꝛē ī coꝛde hoīs
generant·& pctī odiū & fugā·moꝛtis exitū·
diſtrictū ꝺi iudiciū·īferni ſuppliciū·ꝓuer·viii·
Timoꝛ dn̄i odit malū·eiuſdē·xiiii·Sapiens ti
met ut declinet a malo·&·xv·Timoꝛe dn̄i de=
clinatˀ a malo·O utinā ꝓlati ſibi et ſuis ꝓuide=
rent·deutˀ·xxxii·Vtina; ſaperēt & ītelligerēt
ac nouiſſima ꝓuiderēt·ita ꝙ a malo recederēt
Qualiter aūt hoꝝ memoꝛia a malo reuoc;·Re
quire libꝛo·ii·vbi agitˀ de moꝛte·& ubi de pur
gatoꝛio·& ubi de īferno·¶ Quinto debet hō
cōſiderare futura ut oīm viarū ſuarū & ope=
rationū ſuarū finē attēdat & quid inde ſequi
poſſit ſiue bon̄ ſiue malū ſit·diligēter attēdat
& ꝓuideat·ꝓuer·xiiii·Aſtutus cōſiderat greſ=
ſus ſuos·Boetius·Nō ſolum quod ē ante ocu
los·verū etiā rerū exitus prudentia metitˀ·Se
neca de q̄ttuoꝛ virtutibꝰ·Non tibi dabiſ ipetꝰ
libros·ſ; circūſpicies quo eundu; ē·& quouſq;
Idem ī eodē·Prudēs oīa ꝓuidet·accelerat tar=
da·ꝓlixa īpedit·& dura mollit·ardua exeq̄t·
Scit em̄ quid·q via aggredi debeat·& ſingl'a
diſtincte videt·Idem ī eodē·Quiſq; prudētiā
aſſequi deſideraſ tūc ꝑ ratō; recte viues ſi oīa

pꝛius eſtimes et ꝓpenſes·& dignitatē rebus n̄
ex multoꝝ opinione·ſ; ex earū natura ꝯſtitu=
as·¶ Sexto debet hō ꝓuidē & maxime ꝓlatꝰ
qūo in ſubditis ſuis bona in futuru; ꝓuideat
vt coꝛā deo & hoībus cōmēdabilē cōuerſatōe;
habeat·ro·xii·Prouidēteſ bona nō tm̄ coꝛam
deo·ſ; etiā coꝛā hoībus·ꝓuidētes ſc; ut ad ho=
noꝛem dei & utilitatē animaꝝ ueſtrarū & ꝓ=
ximoꝝ beatā vitā habeatis bonū exemplū ex=
hibeatis·bona tēpoꝛalia & ſpiritualia bene di=
ſpenſetis·& ſingulis ꝓut neceſſe & dignu; ē
diſtribuatis·et q ſunt aīabus eoꝝ vtilia eis ꝓ=
uidere ſtudeatis·¶ Septimo futuros rerū euē
tus attēdē et tēpoꝛa futura nūare debent ma=
xime ꝓlati ſm̄ ea que ꝓdicta ſūt a ꝓphetis tā
veteris q; noui teſtamēti·& de eis ſubditos ꝓ=
munire·gal'·v·Prophetias nolite ſpernere·ii·
pe·i·Habetis firmioꝛē ꝓpheticū ſermone; cui
bn̄facietis attendētes q̄ſi lucerne lucēti in cali
ginoſo loco donec eluceſcat &c̄·Ipſi em̄ ꝓphe
te tēpoꝛa futura & ꝑicula & ꝓuiderūt & nūti=
auerūt & ꝓdixerūt eoꝝ ꝑicula·ut apl's·i·thy·
·iiii·In nouiſſimis diebus deſcēdent quide; a
fide attēdētes ſpiritibꝰ erroꝛis &c̄·Idē·thy·iii·
Hoc aūt cito q2 ī nouiſſimis diebus īſtabunt
tpa ꝑicl'oſa ꝛc̄·ꝓphete aūt tā ueteris q; noue le
gis ſignificati ſunt ꝑ nudos numerātes qui ī
vrbe romana deſcripti ſunt·¶ Legitˀ in geſtis
romanoꝝ et ī libꝛo īperatoꝝ deſcriptio romāe
vrbiſ·ꝙ tēpoꝛe tiberii īperatoꝛis ſunt quo dn̄s
pꝛedicauit & paſſus fuit·venerunt rome duo
ſapientiſſimi viri ꝓhi·Praxidellis & Sidia·
quos ꝓpter ſapientiā ſuam ſibi caros habuit
īperatoꝛ ī palatio ſuo·q impatoꝛi quidqd ī au
re ſuis ſecretariis dicēt ſiue de die ſū de nocte
uſq; ad vnū verbū repetebāt·qui ꝓmiſit ſe da
turū quidqd peterēt·qui eius munera reſpue
rūt·Sed unū memoꝛiale in vrbe fieri petierūt
ī memoꝛiā ſui & euētuū futuroꝝ·ut ſc; fierēt
in euidenti loco vrbis duo hoīes nudi habētes
bꝛachia eleuata·& digitos īcuruatos·ad mo=
dum numerantiū·et habentes ante ſe duos ca
ballos nudos ab omni oꝛnatu marmoꝛeos·&
ante equos mulierē ſerpētibꝰ circūdatā·et an̄
eā conchā ad qua; nō poterat qs accedē niſi ꝑ
concham·Per qꝺ ſignificabatˀ·ut ipi ꝓdixerūt·
ꝙ veniret rex potētiſſimus hn̄s equos foꝛtiſſi
mos cōtēnentes oꝛnamentū mūdi et cōculcā=
tes omnē ṫrenā poteſtatē·Per quos deſignati
ſunt apl'i xpi·ꝑ hoīes nudos numerātes futa
tēpoꝛa et euētus ꝓphetas utriuſq; teſtamenti
deſignauerūt·qbus oīs ſciētia ſalutaris nuda
et apta fuit·Per mulierē circūdatā ſerpētibus
deſignatā voluerūt eccleſiā circūdatā diuerſis
tribulatōibus tēptationibꝰ et ꝑſecutōibus·Ad
quā nullus poteſt accedē niſi ablutus ī concha
baptiſmatis flumīs·aut ſanguīs·aut flamīs·
¶ Octauo pꝛudēs hō ꝓuidet qūo bona uera
et eterna ſibi cōgreget ī futuro ꝓmioꝝ·cōgre=
gando ſibi ī ꝓſenti diuitias meritoꝝ ꝑ que ac
quirat ſibi theſauros ꝓmioꝝ·iuxta ꝯſiliū dn̄i
Math·vi·Theſaurizate uobꝭ theſauros ī celo

&c· De hac materia multa habent exempla et auctoritates ĩfra ·iii· li· de Elemosina · ꝙ elemosina thesaurizat ĩ celo · Bern̄ · Nõ sunt condigna que hoĩes in p̄senti patiunt · aut quidq̄d ab eis agit ad p̄teritam culpã que eis remittit · & ad futurã gloriã q̄ eis p̄mittit · & ĩ celo reseruat ·

DE CIRCVMSPECTIONE· DISTINCTIO· ·XL·

NOna pars prudẽtie est circũspectio Circa quã considerandũ est ꝙ cum ad prudẽtiã ptineat recte aliquid ordinare ĩ finem quod nõ fit nisi et finis sit bonus · et id qd ordinat ad finẽ sit etiã bonũ et cõueniens fini · sed prudẽtia sic dictuȝ est circa singularia operabilia est ĩ q̄bus multa occurrũt · Contingit em̄ aliquod s̄m se cõsideratũ esse bonũ et cõueniẽs fini quod tñ ex aliquibus cõcurrẽtibus reddit uel malũ uel non opportunũ ad finẽ · sicut ostẽdẽ signa amoris alicui secundũ se consideratũ videt esse conueniens ad alliciẽdũ eius aĩm ad amorẽ · Sed si cõtingat in aĩo illius sup̄bia ut suspitio adulationis · nõ erit hoc cõueniẽs ad finẽ · et ideo necessaria ẽ circũspectio ad prudentiaȝ · ut scȝ bõ id quod ordinat ad finẽ cõparet etiã cum aliis que circumstant · Sic em̄ ad p̄uidentiã ptinet p̄spicere id qd est p se cõueniẽs fini · ita ad circumspectionẽ ptinet cõsiderare an sit conueniẽs fini secundũ ea que circũstãt · vtrũqȝ aũt horum habet specialẽ difficultatẽ · et ideo utrunqȝ eorum seorsum ponit pars prudẽtie · ¶ Sciendũ aũt ꝙ est multiplex circũspectio · Est em̄ quedã circumspectõ uitiosa · et quedã virtuosa · Vitiosa quidẽ est iudiciũ uagi cordis et vani · sicut patet ĩ illis qui girouagos habent oculos · et sũt ĩ moribus incõpositi · signũ em̄ est ĩcõtinentie p̄pter quod dicit ecc̄ · ix · Noli circũspicere ĩ uicis ciuitatis · nec oberraueris ĩ plateis illius · auerte faciẽ tuaȝ a muliere cõpta · et ne circũspicias speciẽ alienã · Propter speciẽ mulieris m̄lti perierũt · & ex hoc cõcupiscẽtia q̄si ignis exardescit · ¶ Alia est circũspectio virtuosa & laudabilis · de q̄ Seneca dic̄ · Tunc consilia salubria aduoca · cum tibi alludit vite p̄speritas · tũc te uelut ĩ lubrico retinebis ac sistes · nec tibi dabis impetus liberos sed circũspicies quo eundũ sit et quousqȝ · ¶ Debet aũt homo prudẽs circũspicere superius & inferius · interius & exterius · dextrorsum & sinistrorsũ · Superius quidẽ ad deum videlicet cõtemplandũ tanq̄ȝ speculatorem oĩa cõtuentẽ · Sicut dicit p̄uer · xv · Oculi dñi cõtemplant bonos & malos · & Iob · xiii · Obseruasti om̄s semitas meas · & uestigia pedum meorum cõsiderasti · Ideo dic̄ Beo · Magna vobis ĩdita necessitas p̄bitatis dum oĩa ante oculos agitis iudicis cũcta cernentis · Et ecc̄i · ·xiiii · Beatus vir qui ĩ sapientia morabit & ĩ iustitia meditabit · & in sensu cogitabit circũspectionẽ dei · id ẽ ꝙ deus oĩa circũspicit · Act⁹ scȝ sensus · gestus · ac etiã cogitat⁹ · Vnde contra fatuũ & iniquũ dicit ecc̄i · xxiii · Quis me vidȝ tenebre circũdant me · parietes cooperiũt me · & nemo circũspicit quẽ uerear · Sequit · Et nõ cognouit · q̄m oculi dñi multo lucidiores sunt sup solem circũspiciẽtes om̄s uias hoĩm & p̄fundũ abyssi & hominũ corda ĩtuẽtes · & ecc̄i · ·vii · Est q̄ hũiliat & exaltat circũspector de⁹ · Sic igit debemus sursum respicẽ ut timeam⁹ · Item debemus sursũ respicere · videlicȝ sup̄nã patriam ut appetamus · gen̄ · xv · Dixit dñs ad abraham · vide a loco ĩ quo nũc es · & circũspice ad aquilonẽ · Omnẽ terrã ĩ qua dormis tibi dabo & semĩ tuo · baruch · iiii · Circũspice hierusalem ad orientẽ · et vide iocunditatẽ a deo venientẽ · & eiusdeȝ · v · Exurge hierl̄m circũspice ad orientẽ · ¶ Secundo circũspicere debemus inferius · mũdi scȝ prauitatẽ ad aspernendũ · Et dico inferius · q̄m homo iustus debet mundũ cõtemnere & eũ tenendo sub pedibus cõculcare · q̄m si bene cõsiderat nõ ĩuenit in eo nisi cecitatem · sicut dicit Marci · iii · Circũspiciẽs ihesus cũ ira cõtristatus ẽ sup cecitate cordis eorum · Item ñ inuenit pietatẽ · ysa · xlii · Circũspexi & non erat auxiliator · Itẽ ñ ĩuenit nisi vanitatẽ uel potius nihilitatẽ · ideo cõpellit oculũ ĩtentionis in deũ conuertere · Sicut bñ signatũ est Marci · ix · Circũspiciẽtes neminẽ viderũt nisi ihesum tm̄ · q̄ȝ postq̄ȝ dulcedinẽ bonitatis eius senserãt & viderãt claritatẽ · oĩa que infra ipos erant q̄si nihilũ reputabant · ¶ Tertio circũspicere debemũs interius · id ẽ cõscientiã nr̄am discutere · & om̄s eius latebras visitare · ne forte aliquid in ea lateat quod menteȝ corrodat & mordeat · & oculos diuine maiestatis offẽdat · In signũ huius quattuor aĩalia describunt ĩtus esse plena ocul' · Apoc̄ · iiii · & ezech · i · Totũ corpus plenũ erat ocul' · videlicet circũspectõis · Glo · Qualẽ Argũ fabule poetarũ describũt · quẽ Iuno ob negligentẽ sui custodiã ĩ pauonẽ cõuertit · ¶ Quarto circũspicere debemus exterius · ut nõ solũ intra nos inspiciam⁹ cõsciẽtiã verũ etiã om̄s actiones · loquutões · et totã conuersatiõem extrinsecã · ne quid ĩ facto · uerbo · gestu · incessu · risu · et hmõi sit aliquid uitiosũ uel ĩ cõspectu hoĩm rep̄hensibile uideat · unde ezech · i · Animalia sancta nõ solũ ĩtus sed etiã in circuitu dicunt oculis esse plena · unde dicit ibi · In circuitu et ĩtus plena sunt oculis scȝ circũspectionis · Glo · Exẽplo alios informant et ĩ circuitu · id ẽ in cõspectu hoĩm irreprehẽsibiles sunt · Alia glosa · Vita sanctorum ex omĩ pte circũspecta ẽ plena ocul' · Vnde de Anna uxore thobie dicit · thob · x · Exiẽs circũspiciebat oẽs uias · Anna q̄ ĩterpretat gratia uel respondẽs signat aĩam gratiosam · q̄ cõsiderãs ꝙ de omnibus factis uerbis et hmõi · habet coraȝ summo iudice respondẽ · circũspicit om̄s uias · id ẽ om̄s sensus suos · sermones et act⁹ · ¶ Quinto circũspicẽ debem⁹ a dextris · uidelicet sanctorum uitas et exempla bona cõspicere · ut p ea in sanctis moribus ĩformemur · eisqȝ ĩ uirtuosis operibus cõformemur · Vnde Iob · xxxix · dicit de onagro p quẽ uir iust⁹ ul' religiosus designat · Cõtemnit multitudinẽ ciuitatis · id ẽ tumultũ

et pressuram mundi Fugit·ut effugiat eiꝰ pe
ricula·Et uocem exactoris·id ē dyaboli tēpta=
toris·Non audit·Circūspicit montes·id ē san
ctorꝝ vita emmētes pascue sue· qꝛ ī hiis pascit᷑
et delectat᷑ mens eius·Et uirentia queqꝫ· id ē
opera virorum uirtutū amena·Perquirit·ut ui=
delicet in eis delectet᷑ et delectabiliter foueat᷑·
¶ Sexto debemus circūspicere a sinistris adū
sitatis·qūo scꝫ aduersitatis tēpore ī mundo n̄
īuenit adiutorē·sed qui ꝓsperitatis tēpore ui=
debant᷑ amare fideliter·deficiunt in aduersis·
Sicut dicit᷑ in ps̄·Sustinui qui simul cōtrista
ret᷑·et non fuit qui cōsolaret᷑ et non īueni·sed
potiꝰ dederūt ī escam meā fel·ꝛc̄·Et ysa·lxiii·
Circūspexi et non erat auxiliator·Ideo non ī
mundo sed ī deo debemus fiduciā nr̄am figē·
et eius misericordiā īplorare·Exēplo iosaphat
regis qui dicebat·ii·paral·xx·Cum ignoremꝰ
quid agere debeamus·hoc solum habemus re
sidui ut oculos nr̄os ad te dirigamꝰ·et Mar·
·ix·Circūspicientes neminē uiderūt nisi ih̄m
tm̄·quia ī ipsum solū spem nostrā et intentōꝫ
debemus figere·et qꝛ ipsum solū fidelē amicū
et adiutorē pium inuenimꝰ·A sinistris etiā cir
cūspicientes uidemꝰ hostiū temptatōes et insi
dias ut uitemꝰ·ne mortis gladios et deceptio=
num laqos īcurramus·Ad modū auicule que
dum in via pabulū suū querit vndiqꝫ circūspi
cit·& se circūuoluēdo custodit·Si uero videat
aliquod ꝑiculosum statī euolat & euadit·ꝓū·
·i·Frustra iacit᷑ rethe ante oculos pennatorꝝ·
De hoīe vndiqꝫ obsesso & ex omī parte uidēte
pericula & fere de euasione periculorꝝ īnume
rabiliū diffidente·dicit᷑ Iob·xv·Non credit ꝙ
possit reuerti de tenebris ad lucē circūspectās
vndiqꝫ gladiū·Et qm̄ q̄ uolūt diuites fieri īci
dunt in tēptatōem & laqueū dyaboli·et in de
sideria multa q̄ mergūt hoīem ī interitū & ꝑ
ditionem·i·thy·vi·Ideo dicit᷑ Mar·x·Circū=
spiciēs ihesus discipl'os suos ait q̄ꝫ difficile qui
pecunias habēt in regnū dei introibunt·

DE CAVTIONE·

DEcima pars prudētie est Cautio·de qua di
citur eph·v·Videte qūo caute ambuletis·
Illa em̄ circa que habet esse prudentia sunt cō=
tingētia oꝑabilia in q̄bus sicut uerū potest cō
misceri falso·ita etiā malū bono ꝓpter multi=
formitatē hmōi operabiliū ī quibus bona ple
rumqꝫ īpediunt᷑ a malis·& mala habēt speciē
boni·Et ideo necessaria ē cautio ad prudentiā
ut sic accipiant᷑ bona ꝙ uitent᷑ mala·Est igit᷑
cautio necessaria ut homo caueat ab hiis ꝑ que
actus virtutū īpediri possunt·que tn̄ q̄nqꝫ spe
ciem habent boni·quia uitia multā similitudi
nem hn̄t cū virtutibus & ipsa se mentiunt᷑ esse
virtutes·Dicit em̄ auarus se largū esse·& pro=
digus simılit᷑·Et quandoqꝫ seueritatē exercēs
dicit se iustitiā exercere·quia sub colore iustitie
latet seueritas·& remissio videt᷑ esse clemētia·
& sic de aliis·Cautio igit᷑ facit ut hō uia recta
virtutū incedat·nō declinās ad dexterā uel si
nistrā uitiorꝝ·Sed dicit cū poeta·Mediū tuti=
simus ibis·sap·x·Iustū deduxit dn̄s ꝑ uias re
ctas uirtutū·nō declinans hinc inde ꝑ deuia
vitiorꝝ·Bethincus·est uirtus medium vitiorꝝ
utrimqꝫ redactuꝫ·In uitiū ducit fuga culpe si
caret arte·scꝫ cautōis·sine q̄ dum stulti uitant
vitia·incidunt ī cōtraria·ut dum vitant teme
ritatem·incidūt in timiditatē·nisi cautio po=
nat mediū·scꝫ fortitudinem·Dum vitant de=
speratōem·incidūt ī p̄sumptionē·nisi ponat
medium·scꝫ spem·& sic de aliis·Ad cautōem
etiā ꝑtinet uitare aliqua īpedimēta extrinseca
que possūt accidere immo q̄ frequēter occur=
runt·Vnde licet ad eandē virtutē ꝑtineat pro
uidere uel ꝓsequi bona & vitare mala opposi
ta·sic̄ eiusdē artis est facere sanitateꝫ & uitare
egritudinē·tn̄ aliqua mala uel īpedimēta que
possunt ab extrinseco cōtingere nō est eiusdeꝫ
ratiōis cū eo quod ē ꝓsequi bona·Et ideo cau
tio cuius ē vitare īpedimenta uirtutis merito
distinguit᷑ a prudētia·cuius est ꝓuidere bona
Debet aūt hō cauere omne īpedimētū salutis
īmo oīe pc̄tm̄ & occasiones oīm pc̄tōrꝝ·Pec=
catū q̄dē & īteriꝰ ī corde & exteriꝰ ī ore et ope
Itē tā pc̄tm̄ ꝯmissiōis q̄ꝫ omissiōis·De pc̄tō cō
sensus & affectiōis uitādo dr̄·thob·iiii·Caue
ne quādo pc̄tō cōsentias·De peccato locutōis
geñ·xxxi·Caue ne quicq̄ꝫ durius loquaris cō
tra iacob·Dictū est ad laban·Et nūi·xxii·Ca
ue ne quid aliđ loq̄ris q̄ꝫ qđ p̄cepero tibi·De
pc̄tō cōmissionis uel opis dicit᷑ Iob·xxxvi·Ca
ue ne declines ad iniquitatē·De pc̄tō omissio
nis hester·vi·Caue ne quicq̄ꝫ eorꝝ que dixisti
p̄termittas·Item debꝫ hō cauere occasiōes pec
catorꝝ·id est locū suspitionis·geñ·xxiiii·Caue
nequādo filiū meū reducas illuc·Verbum est
abrahe ad ꝓcuratorē domus sue ꝓhibentis ne
filiū suū ysaac reduceret ī terram de qua dn̄s
ipsum eduxerat·Item cauere debet cecū sedu=
ctionis·Exo·xxxv·Caue ne cū habitatoribus
terre illius iungas amicitias·De cauenda soci
etate malorꝝ Reqre infra libro tertio·Item ca=
uere debꝫ primū īpulsum tēptatōis·Nā q̄ꝫcito
sentit hō tēptatōis īpulsum·debet eā repellere
ne si diu tenuerit ī corde fortius inualescat·&
cum īualuerit superare n̄ possit·Beatus em̄ q̄
tenebit & allidet paruulos suos·id ē motus tē
ptatōis·dum adhuc ꝑuuli sūt allidit ad petrā·
id est xp̄m·Ideo dicit᷑ deut᷑·xi·Cauete ne for=
te decipiat᷑ cor ur̄m·scꝫ ꝑ malitiā temptatoris·
& recedatis a dn̄o·per culpā transgressionis·
¶ De temptatōe quare & qūo sit cauēda Re=
quire infra libro tertio·Licet aūt oīe peccatū
summopere sit cauendū·tn̄ p̄cipue suadet scri
ptura sacra cauere suꝑbiā reginā oīm vitiorū·
Exo·xix·Cauete ne ascendatis ī montē·scꝫ su
ꝑbie·Et Marci·xii·d·Cauete a scribis qui uo=
lunt in scholis ambulare·& salutari ī foro·Itē
īobedientiā·pessimā eiꝰ ꝓlem Iosue·vi·Caue=
te ne de hiis q̄ p̄cepta sunt vobis quippiam cō
tingatis·& sitis p̄uaricatōis rei·Item irreue=
rentiā respectu sacrorꝝ·Exo·xxxiiii·Locutus
est dn̄s ad moysen dicens·Dic aaron & filiis

eius vt caueant ab hiis que cōsecrata sunt·ne scꝫ indigne & irreuerenter tractēt ea·Item in gratitudinē beneficiorꝝ·Deut̃·vi·Caue ne obliuiscaris dn̄m q̇ eduxit te de terra egypti &c̄· Itē trāsgressionē uotorꝝ seu quorūcunqꝫ dn̄o ꝓmissorꝝ·deut̃·iiii·Caue ne quādo obliuiscaris pacti dn̄i dei tui·quod videlicet ipe tecum pepegit·& tu cum eo·Item ypocrisis falsitatē· Mat·xvi·Cauete a fermēto phariseorꝝ quod est ypocrisis·Item auaritie cecitatē·Luce·xii· Videte & cauete ab omī auaritia·q̄si diceret nisi eam caueritis nō videbitis·quia ipsa vr̄e mentis oculos excecabit·Nec solū excecat·verum etiā illaqueat·ii·thy·ii·Qui uolunt diuites fieri incidunt ī temptatōem &c̄·sed ꝓuer· ·x·dicit̃·Qui cauet laqueos securus erit·

DE SOLLICITVDINE· DIS·XLI·

Vndecima ps prudētie ē sollicitudo·circa quā sciēdū ꝙ sic ysi· dic̄ ī li·ethym· Sollicitꝰ dr̄ q̄si solercitꝰ iquātū scꝫ aliquis ex quādā solertia anī ē uelox ad ꝓsequēdū ea que sunt agēda·Hoc aūt ptinet ad prudentiā·cuius p̄cipuus actꝰ est circa agenda p̄cipere de cōsiliatis & p̄iudicatis·Vnde ph̄s dicit in·vi·ethi·ꝙ oportet operari quidē uelocit̃ cōsiliata·cōsiliari aūt tarde·Et inde est ꝙ sollicitudo ꝓprie ad prudentiā ptinet·Et ꝓpter hoc Augꝰ·dicit ī libro de moribus ecclesie·ꝙ prudentie sunt excubie atqꝫ diligētissima vigilātia·ne surrepte paulatim mala suasione fallamur·Notandū aūt ꝙ multipex est sollicitudo·Est em̄ sollicitudo quā īduc̄ necessitas·alia quā ꝓducit cupiditas·alia quā generat carnalitas·alia quā imperat caritas·Prima ē excusabilis·Secūda damnabilis·Tertia culpabilis· Quarta ē laudabilis·¶ De prima dicit̃·i·corꝝ· ·vii·Qui cū uxore est sollicitus est q̄ sunt mūdi qūo placeat mundo·Qui em̄ uxorem habꝫ· liberos & familiā·necessitate compellit̃ sollicitari ꝓ se·uxore·liberis & tota familia Et ī hoc ostendit apl̄s statū coniugii minꝰ esse pfectū minus quietū uel liberū q̄ꝫ statū cōtinentiuꝫ· Vnde dicit ibidē·volo uos sine sollicitudīe eē De secūda sollicitudīe scꝫ quā parit cupiditas dicit̃ ecc̄s·ii·Peccatori dedit deus afflictōm & curam supfluam ut addat & cōgreget·sed & hoc uanitas ē·& cassa sollicitudo mentis·Huius uanitatē fatuitatē & miseriā ostendit idē sapiens ibidē parū ante·Detestatꝰ sum omnē industriā meā qua sub sole studiosissime laboraui·habiturus heredē post me·quem ignoro utrū sapiens an stultus futurus sit·& dominabit̃ ī laboribus meis quibus desudaui & sollicitus fui·Sciendū aūt ꝙ ista sollicitudo pturbat conscientiā·sicut patet ex p̄missis uerbis· & Iere·xlix·Pre sollicitudīe quiescere n̄ potuit Secundo excludit dei gatiā·sic̄ dicit̃ Luc̄·viii· Sollicitudo istius seculi·& fallacia diuitiaruꝫ soffocat uerbū &c̄·Tertio inducit īopiam spiritualē semp·& interdū etiā tēporalem·Nam cupidi timentes famē & inopiā tēporalē·sollicitant̃ de diuitiis acquirendis·Sed iusto dei iudicio quantoplus aggregant tēporalia·tantoplus spiritualibꝰ uacuant̃·ac interdū diuersis & inopinatis casibus emergētibus egestatē temporalē incurrunt·Sicut dicit̃ Iere·xlii·Fames ꝓ qua solliciti estis adherebit uob̄·Quarto pducit ad eternā miseriā·ꝓpter quod dicit̃ ꝓu·xi·Expectatio sollicitorꝝ pibit·Expectāt cupidi·ꝙ diu uiuant·ꝙ in fine peniteāt·ꝙ aliena restituant·ꝙ sua distribuāt·ꝙ ueniam cōsequant̃ & gratiā·Sꝫ hec expectatio est mala sollicitudo·quia nec uere penitent·nec restituunt aliena·nec distribuūt sua·Quod si forte faciunt quādoqꝫ·frustra hoc faciunt·quia nec gratiā cōsequunt̃·nec veniam·sed ieternā miseriam deuoluunt̃·De tertia sollicitudīe scilicꝫ quā generat carnalitas dicit̃·Mat·vi·Ne solliciti sitis aīe uestre quid mādusetis·neqꝫ corpori uestro q̄d induamī·nō ē intelligēdus hic dn̄s ꝓhibē necessariū licitū & moderatū actū ꝓuisionis hūane quantū ad necessariū uel decentē uictū & uestitū·sed illicitū & īmoderatum·Vnde excludit īmoderatū studiū & superfluā curā ī procuratōe gulositatis quod est contra illos qui nimis sunt solliciti de p̄parandis uel ꝓcurandis ꝯuiuiis·festis & cibariis delicatis·qui timere vident̃ ne fame moriant̃·ul̃ ꝙ non habeāt delicias uel uoluptuosa que appetant·Talibus ꝯminat̃ dn̄s·Iere·xlii·Fames ꝓ qua solliciti estis adherebit vobis·Tales sp famē patiunt̃ ut canas·nā cum ī mane fuerūt saturati cogitāt qūo eque laute uel lautiꝰ epulent̃ in sero·& ī sero sollicitant̃ de crastino·& sic semp·¶ Alia est sollicitudo quā īducit voluptas libidinis·Sic̄ patet de duobus senibus īpudicis·Dan̄·xiii·Obseruabāt quotidie sollicititus uidē eā·De quarta sollicitudīe·videlicꝫ quā īperat caritas·Sciēdū ꝙ sicut caritas una est essentialiter ad deū·ad seipsum·& ad proximū·sed multiplex ī effectu·sic multiplex est sollicitudo ꝓueniens ex uno habitu cartiatis· Est em̄ sollicitudo quedā respectu sui·quedāꝫ respectu dei·& quedā respectu ꝓximi·¶ Est inquā sollicitudo hoīs ad seipsum·Primo quidem pc̄tā p̄terita puniēdi·Exemplo illorꝝ qbꝰ dicit apl̄s·i·corꝝ·vii·Ecce hocipsum contristari uos quantā ī uobis operat̃ sollicitudinē scꝫ penitentiā agēdi·Secūdo ē sollicitudo puritatē cōscientie cōseruādi·sicut p̄cepit dn̄s·deut̃·vi· Custodi temetip̄m·& aīam tuā sollicite·Custodi inquā temetipsum·ne pc̄tō consentias· ne in tēptatōe succumbas·ne in tribulatōe deficias·ne pigritie lāguore torpescas·Tertio sollicitudo est virtuosa opera faciendi·& merita acquirendi·sicut mundani solliciti sunt ꝓ victualibus & aliis necessariis acquirendis uiriliter operari·Sicut dicit̃ ecc̄·xxxviii·Figulus sedens ad opus suū uertens pedibus suis rotā & ī sollicitudīe positus est ꝓpter opus suū·Et ibidē ante ponit alia exēpla multa de aliis artificibus·dicens·Omnis faber & architectus noctē q̄si diem trāsigit ⁊c̄·Si igit̃ isti sunt ita solliciti ꝓ lucro tēporali·ꝓ victu quotidiano·

pro necessariis sibi imposterum ꝓuidendis·&
diuitiis tēporalibus acquirendis·quātomagis
deberemus esse solliciti ꝓ spirituali lucro ·pro
meritis & spiritualibus aīe diuitiis acquiren=
dis·¶ Rursus est solicitudo hoīs ad deū·ad
quā mouere nos debꝫ timoꝛ punitōis· Pudoꝛ
confusionis·amoꝛ cōplacētie·honoꝛ reuerētie·
ad sollicitudinē in hiis que ad deū ptinent ha=
bendam·mouere solet quādoqꝫ timoꝛ puniti=
onis·sicut timoꝛe pene multi uel retrahunť a
malo uel ad bonū aliquod attrahunť· vn̄ Iob
·xxiii·A facie eius turbatus sum·& cōsiderās
eum timoꝛe sollicitoꝛ·Turbatus sum īquid·sꝫ
nō pturbat⁹·turbatus inquā·nō turbatōe ra=
tōem excecāte·uel iudicū subuertente·uel uo=
luntatē puertente·sed turbatōe admiratōnis·
Sicut beata uirgo turbata ē ī sermone archan
geli gabꝛielis Luce·i·Sequiť·& cōsiderans eū
timoꝛe sollicitoꝛ·ī iudicando districtissimū·in
puniēdo seuerissimū·timoꝛe initiali uel filiali
sollicitioꝛ ad pctm̄ detestandū·ad ꝯsciētiā discu
tiēdū·ad iudiciū metuendū·ad suppliciū p̄ca=
uendū·& ad bonū ubiqꝫ faciēdū·Ideo dicitur
iosue·xxiii·Estote solliciti ut custodiatis cū cta
que scripta sunt ī uolumīe legis·¶ Secundo
sollicitare solet coꝛ hoīs pudoꝛ cōfusionis· sic
patet in multis qui ne cōfusionē sustīnere co=
ganť faciūt aliqua bona·alias nō facturi· vn̄
·ii·thy·ii·Sollicite cura teipsum ꝓbabilē exhi=
bere deo·operariū īcōfusibilē ·id ē sic studeas
operari ut nō cōfusione dignus appareas·sed
potius appꝛobatōe diuina·Qui em̄ cōfusione
res dignas gerit·& in ꝯscientia sua etiā nullo
sciente confundiť·& ꝯfusione dignus iudica
bitur ī diuino iudicio & cōfusibiliter cōdēna=
biť·Ideo aīe peccatrici·diciť ysa·lvii· Viaꝫ ma
nus tue īuenisti scꝫ cōfusionē·sic manus tua·
id est opera tua meruerūt·Propterea nō roga
sti ꝓ quo sollicita timuisti·¶ Tertō sollicitare
solet coꝛ hoīs amoꝛ cōplacētie·sicut patet ꝙ ho
mines sollicite seruiūt hiis quos amant & qui
bus placere desiderāt·Ideo·i·coꝝ·xii· Sollici=
tudine nō pigri·spiritu feruētes·dn̄o seruiētes
Et·i·coꝝ·vii·Qui sine vxoꝛe est·scꝫ carnali uľ
sine cōcupiscētia mūdiali·sollicitus ē que dn̄i
sunt qūo placeat deo ¶ Quarto sollicitare so=
let coꝛ hoīs honoꝛ reuerētie·sicut solliciti sunt
filii parētes suos·serui dn̄os honoꝛare· vbiqꝫ
ambulātes cum eis· ut eis honoꝛē exhibeant·
Michee·vi· Indicabo tibi homo q̇d sit bonuꝫ
& quid dn̄s requirat a te utiqꝫ facere iudiciuꝫ
& diligere misericoꝛdiā & sollicituꝫ ambulare
cum deo tuo·Qui aūt deū honoꝛant & ei pla
cere desiderant·& ecclesiā sanctā & ministros
eius honoꝛāt·& etiā loca sancta ī quibus de⁹
pꝛīcipaliť honoꝛať·Sicut faciebāt illi de q̇bus
diciť·ii·mach·xv·Erat eis ꝓ uxoꝛibus & libe=
ris·Itemqꝫ ꝓ fratribus & cognatis minoꝛ sol=
licitudo·maximus aūt & pꝛimus ꝓ sanctita=
te timoꝛ erat tēpli·Item ē sollicitudo hoīs ad
ꝓximum·& hec ē multiplex ī effectu· videlicꝫ
ministrando egētibus subsidiū pietatis· seruā
do cōuiuentibus consoꝛtiū vnitatis·pꝛestando
ignoꝛantibus consiliū veritatis·p̄bendo labo=
rantibus suffragiū sanctitatis·De pꝛimo gal·
·ii·vt pauperū memoꝛes essem⁹·Sequiť·Sol=
licitus fui hoc ipm̄ facē·& Luc·x·Martha mar
tha sollicita es scꝫ xp̄o & eius discipulis mini=
strando·Item thob·i·Esurientes alebat nudis
vestimēta p̄bebat·moꝛtuis atqꝫ occisis sepultu
ram sollicitus exhibebat·De secūdo diciť eph·
·iiii·Solliciti seruare unitatē spirit⁹ ī vinculo
pacis·De tertio·colo·ii· Volo uos scire qualeꝫ
sollicitudinē habeā ꝓ uobis & ꝓ hiis qui sunt
laodicie ut ꝯsolenť ipsoꝝ coꝛda·īstructi ī cari=
tate·& in oīs diuitias plenitudīs intellect⁹·
in agnitōe ministerii dei·De quarto·colo·iiii·
Salutat uos epaphꝛas sollicit⁹ ꝓ uobis in oꝛa
tionibus·& phil·ii·Thymoteus sincera affe=
ctione ꝓ uobis sollicitus est·Ad hāc sollicitu=
dineꝫ p̄cipue teneneť p̄lati·sic diciť ro·xii·Qui
pꝛeest in sollicitudine·ii·coꝝ·xi· Instātia mea
quotidiana sollicitudo oīm ecclesiarum·Et·i·
mach·xvi·Symon pambulās ciuitates & sol
licitudinē gerēs earū descendit· Symon qui ī=
terpꝛetať audiens designat pꝛincipem uel p̄la
tum·q̇ ad hoc debet pambulare p ciuitates &
castra ut audiat si sit in eis aliquid coꝛrigen=
dum·sollicite debet īquirere oīs subditos·pa
tienter audire·Iuxta illud deuť·i·Ita paruum
audietis ut magnū· Debet aūt descendere in
iericho·ad defectus videlicet coꝛrigendū·

DE DISCIPLINA· DIS·XLII·

DVodecima pars pꝛudētie est discipli
na·Ad cuius euidētiā sciendū ꝙ di=
sciplina tripliciť accipiť in scriptura
Vno modo diciť disciplina ideꝫ re=
aliter quod sciētia·differēs ratōe·Diciť em̄ sci
entia ſm qꝺ est habitus cognitōis firmatus ī
aīa·& diciť a sciendo· Disciplina uero diciť p
cōparationē ad discipulū·& diciť a discendo·
Sicut doctrina diciť p cōparatōm ad docto
rem·& diciť a docendo·Vn̄ ꝓuer·xii·Qui di
ligit disciplinā diligit scientiā·& eiusdeꝫ·xix·
Suscipe disciplinā ut sis sapiēs·Secundo mō
diciť disciplīa coꝛrectōis·ꝓuer·xxii·Noli sub
trahere a puero discipinā·Ibidē·Stulticia colli
gata est ī coꝛde pueri·sed virga discipline effu=
gabit eam·Ad hanc suscipiendā hoꝛtať sapiēs
ꝓū·iii·Disciplinā dn̄i fili mi ne abiicias·neqꝫ
deficias cū ab eo coꝛriperis·quē em̄ diligit dn̄s
coꝛripit &c̄·heb·xii·In disciplina pseuerate fi=
lii·Sequiť·Quis em̄ filius quē non coꝛripiat
pater·ꝙ si extra disciplinaꝫ estis cui⁹ pticipes
facti sunt oīs·ergo adulteri & nō filii estis·
De hiis duobus sił diciť in p̄s· Disciplina tua
coꝛrexit me in finē·& disciplīa tua ipa me do
cebit·Disciplinā coꝛrectōis patiēter sustinere
debemus exēplo xp̄i·De quo diciť ysa·liii· Di
sciplīa pacis nr̄e sup eū· Ipse sui gratia ꝓ nob
suscepit durissimā disciplinā·ut nemo ꝓ pecca
tis suis quantūlibet asperā sustinere recuset·
Tertio mō diciť disciplina oꝛdinata moꝝ cō=
positō·Vnde aliqs disciplinat⁹ diciť hō scilicꝫ

vndiqȝ bene moribus ordinat⁹· hanc petebat
p̄s· dicens· Bonitatē & disciplinā & scientiaȝ
doce me· Bonitatē quantū ad gratiā iteriorē
disciplinā quātū ad exteriorē moꝝ cōpositiōȝ
honestā· scientiā quantū ad itellectus illustra
tionē· per hec tria puenit̃ ad beatitudineȝ· Ri=
cardus de sancto victore diffinit eam sic· Di
sciplina est cōuersatio bona & honesta cui pa
rum est malū nō agere· sed studet etiā ī hiis· q̄
benefacit p oīa irrepħensibilis apparere· Idem
Disciplina est mēbroꝝ oīm motus bene ordi=
natus· & dispositio decēs ī omī habitu & acti
one· Idem· Disciplina est compes cupiditatis·
maloꝝ desiđioꝝ carcer· frenū lasciuie· elatōis
iugum vinculū iracūdie· que domat ī tēperan
tiam· leuitatē ligat· atqȝ oms̄ inordinatos et il
licitos mentis suffocat appetitus· Et sic p incō
stantiā mētis nascit̃ iordiata motio corporis·
ita quoqȝ p disciplinā cum corpus astringitur
animus ad cōstantiā solidat̃· et paulatī mens
ad quietē componit̃ cum p discipline custodiā
mali motus eis foris fluere nō sinuntur· Ideo
bene dicit sapiens ꝓuer· xv· Qui abiicit disci=
plinam despicit aīam suā· Sap̄· iii· Sapientiaȝ
et disciplinā qui abiicit infelix ē· qꝛ similis est
illi de quo loquit̃ salomō ꝓuer· v· Homo apo
stata vir iutilis gradit̃ ore puerso· annuit ocu
lo· terit pede· digito loquit̃· p̄uo corde machi=
nat̃ malū· omī tp̄e iurgia semiat· Idē ricard⁹·

¶ Quattuor sunt p̄cipue ī quibus ꝯsiderāda
est disciplina· in habitu· in gestu· in locutōne·
& comestione· In habitu quinqȝ modis disci=
plina custodit̃· in genere· & q̄litate· in colore·
ī formatōe & coaptatōe· In genere· ne sint ni
mis p̄ciosa· In qualitate· ne sint nimis subtilia
uel mollia· In colore· ne nimis nitida uel ali=
quo modo supra q̄ȝ disciplina religiose con=
uersatōis expedit fucata. In formatōe ne sint
nimis magna aut depēdētia aut fluxa aut ni
mis stricta siue quolibet alio mō s̄m seculi va
nitatem detorta· Coaptatio ad modū portādi
ptinet· Et sunt mille modi quib⁹ hoīes suanis
simi spectaculū de se intuentibus facere cōcu
piscunt· Idem Ricardus· Vestimēta appetant
serui dei plus vilia q̄ȝ p̄ciosa· plus gratiosa q̄ȝ
subtilia· plus aspera q̄ȝ mollia· pl⁹ fusca q̄ȝ ni=
tida· plus neglecte q̄ȝ cōpoita accūate· Idē ric·

¶ Gestus est modus & figuratio corporis et
membroꝝ ad omnē agendi & habēdi moduȝ
Hic sex modis repħensibilis inuenit̃· scȝ si est
aut mollis· aut dissolut⁹· aut tardus· aut cita=
tus· aut ꝓcax· aut turbidus· Mollis significat
lasciuiam· dissolutus negligētiā· tardus pigri=
tiam· citatus incōstantiā· procax supbiaȝ· tur=
bidus iracundiā· Idem Ricardus· Diligent̄ ob
seruandū est ut singula mēbra suū teneant of
ficiū· ut id agat hoꝝ quodlibȝ ad quod factū
est· nec vnū vsurpet officiū alterius· ut nec lo
quat̃ man⁹· nec os audiat· nec oculus lingue
officium assumat· & sic de aliis· Sunt em̄ qui=
dam q̄ audire uel auscultare nesciunt n̄ buccis
patentibus· q̄si p os audiant· Alii labia uelut
molā circūdant· Alii ut canes sitientes linguā
extrahūt· Alii loquēdo digitū extendūt· & su=
percilia erigunt· Alii oculos in orbē rotant· &
sic de aliis· Idem· Alii nares rugant· alii labia
ꝯtorquēt· alii ore dimidio loquūt̃· alii brachiis
nauigando· alii pedibus p terrā ambulādo &
lacertis ī aere uolitāt· Mirabile mōstrū quod
fingit in se hoīs incessum· nauis remigiū· auis
volatum· Item idē Ricar· Secūda est custodia
discipline ī gestu· ut vnūquodqȝ membroꝝ id
quod facit eo modo ac mēsura faciat quo faciē
dum est· Hoc est ridere sine aspectōe dentiū·
videre sine defixione oculoꝝ· loqui sine extē=
sione manuū & intēsione digitoꝝ· sine cōtor
sione labioꝝ icedere· sine modulatōe gressuū·
sine ventilatōe brachioꝝ· sine gestilatōe scapu
larū sedē· sine diuariatōe cruriū· sine alteru=
tra supiectione pedū· sine extensione uel agi=
tatōe tibiarū· s̄n altna cumulatōe laterū iacē·
sine deiectōe membroꝝ· & ut de hiis finem lo
quendi faciamus· gestus hoīs ī omni actu de
bet esse gratiosus sine mollitie· quiet⁹ sine dis
solutōe· grat⁹ s̄n tarditate· alacer s̄n inqetudie
maturus sine ꝓteruia & s̄n turbulētia seuer⁹·

¶ Tertio secundū eundē Ricar· In locutiōe
seruanda ē disciplina ut attendat homo quid
cui· vbi· q̄uo· quando· quare loquit̃· & quātū·
Quid· verba uera & utilia & nunq̄ȝ ociosa ha
beant̃· Ociosa aūt sunt omīa que sunt aut no
ciua aut ihonesta aut iutilia· Inutilia sunt q̄
nec audiētib⁹ neqȝ loquētib⁹ ꝓsunt· In hone
sta sunt· q̄ uel illius qui loquit̃· ul' illius cui lo=
quit̃· vl' de quo loquit̃ dignitati nō cōueniūt·
Nociua sunt q̄ suis suasionibus aīos auditoꝝ
siue ad errorē· siue ad prauitatē inducūt· Qua
litas aūt psone cui loquendū est quattuor mo
dis considerat̃ secundū etatē· s̄m scientiā· s̄m
officiū· s̄m cōdictōem· Secūdū etatē· quia ali
ter cōuenit loqui senibus· aliter iuuenibus· ali
ter sapiētibus· aliter simplicib⁹· alit̄ actiuis· alit̄
contēplatiuis in negotiis secularibus· aliter cō
templatiuis in spiritualibus· aliter dn̄is· aliter
seruis· aliter p̄latis· aliter subditis· Idem· Cōsi
derandū est qualiter sit loquēdū nō stultis &
ebriosis & dormiētibus & cōtemnentibus ꝛc̄·
Vbi· quādo· quomō· quare· quantū· Nota·

¶ In mensa aūt debȝ esse duplex custodia di
cipline· Prima in gestu suo· Secūda ī cibo suo
Hiis tribus modis inter epulas in gestu suo
debet hō seruare disciplinā in semetip̄o· videli
cet ut linguā a loquacitate restringat· et ocl'os
suos a circūspectiōe coerceat· & ut cetera mē=
bra cum modestia & quiete cōtineat· Triplex
etiā obseruantia debet esse in cibo· ut attendat
homo q̄d sumat· quantū· & q̄uo sumat· Quid
sumat· ut nō nimis delicata & p̄ciosa· aut ni=
mis rara aut isolita· aut nimis accurate & lan
te p̄parata ꝯcupiscat· In quantitate sumendi
habenda est custodia discipline· ut neqȝ cōtra
honestatē neqȝ supra necessitatē sumat̃ cibus·
Non em̄ omis uenter ē idem· Alteri em̄ suffi
cit minus & ille leditur supfluitate cito· alter

pluribus indiget & plura requirit· & in hoc ſe
pe boneſtas cõmedẽdi ledit̃· & pꝛiuſq̃ꝫ ad ſup
fluitatẽ ueniat̃ pꝛius caueat ſupfluitatem ·tẽ
dat & attendat boneſtatẽ· In modo ſumendi
habenda ẽ diſciplĩa· ut hõ cibum mũde ſumat
& tẽperate· munde ut ĩ ſumẽdo caueat homo
ab omĩ ĩmũditia & ĩboneſtate Tẽperate ut ca
ueat a cibi & potus ſupfluitate & ſumẽdi ni=
mis feſtinatõe· & moꝛa nimia ĩ comedendo·

DE SPECIEBVS PRVDENTIE· DISTINTIO· ·XLIII·

D Emde conſiderandũ eſt de ꝑtibus
pꝛudẽtie ſubiectiuiſ· Et quia de pꝛu
dentia ꝑ quã aliq̃s rogat ſemetipm
iam dictũ eſt· reſtat dicendũ de ſpe
ciebus pꝛudentie quibuſ multitudo gubernat̃
Circa quas querunt̃ q̃ttuoꝛ· Primo utrũ re=
gnatiua debeat poni ſpecies pꝛudentie· Scdo
utrũ politica· Tertio utꝝ yconomica· Quarto
vtrũ militaris· ¶ Ad primũ ſcꝫ utrũ regnati
ua debeat poni ſpecies prudentie· dicendum
ꝙ ſicut ex ſupꝛadictis patet ad prudentiã ꝑti
net regere & p̃cipere· Et ideo vbi inuenit̃ ſpe=
cialis ratio regimĩs p̃cepti ĩ humanis actibus
ibi inuenit̃ ſpecialis ratio pꝛudentie· Manife=
ſtum eſt aũt ꝙ in eo qui nõ ſolũ ſeipſum habꝫ
regere· ſꝫ etiã cõmunitatẽ ꝑfectam ciuitatis vl̃
regni ĩuenit̃ ſpecialis & ꝑfecta ratio regimĩs·
Tanto em̃ ꝑfectiꝰ regimẽ eſt· quãto ẽ vniũſa
lius et ad plura ſe extẽdẽs· & uniũſalioꝛẽ finẽ
attĩgẽs· Et iõ regi· ad quẽ ꝑtinet regẽ ciuitatẽ
uel regnũ· prudentia cõpetit ſm̃ ſpecialẽ et ꝑ=
fectiſſimã ſui ratõem· Et ꝓpter hoc regnatiua
ponit̃ ſpecies prudẽtie Quãuis aũt regnatiua
oꝛdinet̃ ad iuſtitiã· ſic̃ dicit̃ ·v· ethi· Princeps
eſt cuſtos iuſtitie· tñ magis ponit̃ ſpecies pru
dẽtie q̃ꝫ iuſtitie· quia oĩa que ſunt virtutũ mo
raliũ ꝑtinent ad prudentiã ſicut ad dirigentẽ
Vnde et ratio recta pꝛudentie ponit̃ ĩ diffini=
tione virtutis moꝛalis· ut ſupꝛa dictũ eſt· Et iõ
etiam executio iuſtitie ꝓut ordinat̃ ad bonuꝫ
cõmune que ꝑtinet ad officiũ regiminis ĩdigꝫ
directõe pꝛudẽtie· Vnde iſte due uirtutes ſũt
maxime ꝓpꝛie regi· ſcꝫ pꝛudẽtia & iuſtitia· ſe=
cundũ illud· Iere· xxiii· Regnabit rex & ſapi=
ens erit· & faciet iudiciũ & iuſtitiã in terra· qꝛ
tñ dirigere magis ꝑtinet ad regẽ· exequi uero
ad ſubditos· ideo regnatiua magis ponit̃ ſpe=
cies pꝛudentie q̃ eſt directiua q̃ꝫ iuſtitie que ẽ
executiua· ¶ Ad ſecundũ ſcꝫ utrũ politica ſit
ſpecies pꝛudẽtie· dicendũ ꝙ ſeruus ꝑ imperiuꝫ
mouet̃ a dño· & ſubditus a pꝛincipante· aliter
tñ q̃ꝫ irrationabilia & ĩanĩata moueant̃ a ſuis
motoꝛibꝰ· Nã ĩanimata & irrationabilia agũ
tur ſolũ ab alio· non aũt agunt ſeipſa· quia ñ
habent dominiũ ſui actus ꝑ liberũ arbitrium
Et ideo rectitudo regiminis ipſoꝝ ñ eſt ĩ ĩpis
ſed ſolũ ĩ motoꝛibus· Sed hoĩes ſerui uel qui=
cunq̃ꝫ ſubditi ita agunt̃ ab aliis ꝑ p̃ceptuꝫ· ꝙ
tñ agunt ſeipſos ꝑ liberũ arbitriũ· & ideo req
ritur in eis quedã rectitudo regimĩs ꝑ quã ſe=
ipſos dirigant ĩ obediendo pꝛincipantibus· et
ad hoc ꝑtinet ſpecies pꝛudẽtie que politica uo
catur· ¶ Ad tertiũ ſcꝫ utrũ yconomica ſit ſpe
cies pꝛudentie· dicendũ ꝙ ratio obiecti diuer=
ſificata ſm̃ vniuerſale & ꝑticulare· uel ſecũdũ
totũ & ꝑtem· diuerſificat artes & virtutes· Se
cundũ quã diuerſitatẽ vna eſt pꝛincipalis re=
ſpectu alterius· Manifeſtũ eſt autẽ ꝙ domus
medio mõ habet ſe inter vnã ſingularẽ ꝑſonã
& ciuitatẽ uel regnũ· Nam ſicut vna ſingula
ris ꝑſona eſt pars domꝰ· ita vna domꝰ eſt ꝑs
ciuitas vl̃ regni· Et ideo ſic̃ pꝛudẽtia cõmunit̃
dicta q̃ eſt regnatiua vnius diſtinguit̃ a poli=
tica pꝛudẽtia· ita opoꝛtet ꝙ yconomica diſtin
guat̃ ab utroq̃ꝫ· ¶ Ad quartũ ſcꝫ utrũ milita
ris ſit ſpecies pꝛudentie· dicendũ ꝙ ea que ſe=
cundũ artẽ & ratõem agunt̃· confoꝛmia opoꝛ
tet eſſe hiis que ſunt ſm̃ naturã q̃ a ratõe diui
na ſunt inſtituta· Natura aũt ad duo intẽdit
Primo quidẽ ad regendũ vnũquãq̃ꝫ rem ĩ ſe=
ipſa· Secũdo uero ad reſiſtendũ extrinſecis ĩ=
pugnantibus & coꝛruptiuis· Et ꝓpter hoc nõ
ſolum dedit animalibus vim ꝯcupiſcibilẽ per
quã moueant̃ ad ea q̃ ſunt ſaluti accõmodata
eoꝝ· ſed etiã vim iraſcibilẽ ꝑ quã animal reſi=
ſtit ĩpugnantibus· Vnde & in hiis que ſunt
ſm̃ ratõem nõ ſolũ opoꝛtet eſſe pꝛudentiã po
liticam ꝑ quã cõuenienter diſponant̃ ea que
ꝑtinent ad bonũ cõmune· ſed etiam militareꝫ
per quã hoſtium inſultus repellantur·

DE EVBVLIA· SINESI· ET GNO= MYN· DISTINCTIO· ·XLIIII·

D Emde conſiderandũ ẽ de virtutibꝰ
adiunctis pꝛudẽtie que ſũt q̃ſi par=
tes potentiales ipſius· Et circa hoc
querunt̃ quattuoꝛ· Primo utrũ eu=
bulia ſit virtus· Secũdo utrũ ſit ſpecialis vir=
tus a pꝛudentia diſtincta· Tertõ utrũ ſyneſis
ſit ſpecialis virtus· Quarto utrũ gnomyn ſit
ſpecialis virtꝰ· ¶ Ad primũ ſcꝫ utrũ eubulia
ſit virtus· dicendum ꝙ ſicut ſupꝛa dictuꝫ ẽ· de
ratiõe virtutis humane eſt ꝙ faciat actũ hoĩs
bonum· Inter ceteros aũt actus hoĩs ꝓpꝛium
eſt cõſiliari· qꝛ hoc ĩpoꝛtat quandã ratõiſ inq̃=
ſitõem circa agenda ĩ quibus cõſiſtit uita hu=
mana· nam vita ſpeculatiua ẽ ſupꝛa hoĩeꝫ· ut
dicit̃ in ·x· ethi· Eubulia aũt ĩpoꝛtat bonitateꝫ
ꝯſilii· Dicit̃ em̃ ab eu quod ẽ bonũ & boly qͦ
eſt conſiliũ· quia bona cõſiliatõ uel potius bñ
cõſiliatiua· vnde manifeſtũ eſt ꝙ eubulia ẽ vir
tus humana· ¶ Ad ſecundũ ſcꝫ utꝝ ſit virtꝰ
diſtincta a pꝛudentia· dicendũ ꝙ ſicut dictuꝫ
eſt ſupꝛa· Virtus pꝛudẽtie oꝛdinat̃ ad actum
quẽ reddit bonũ· Et ideo opoꝛtet ſm̃ differen
tiã actuũ eſſe diuerſas virtutes· et maxime qñ
nõ eſt eadẽ ratio bonitatis ĩ actibus· qꝛ ſi eſſet
eadem ratio boĩtatis in eis· tunc ad eandẽ vir
tutem ꝑtinerẽt diuerſi actus· ſicut ex eodẽ de=
pẽdet bonitas· amoꝛis· deſiderii· & gaudii· Et
ideo omĩa iſta ꝑtinent ad eandẽ virtutẽ carita
tis· Actus aũt ratõis oꝛdinati ad opus ſunt di
uerſi actus· nec habẽt eandẽ ratõm bonitatis
Ex alia em̃ efficit̃ homo bene cõſiliatiuus· &

bene iudicatiuus· & bene pceptiuus· Quod pa
tet ex hoc ꝙ ista aliquādo ab īuicem separant̄
Et ideo opoztet aliam esse nirtutē eubuliā per
quā homo ē bene cōsiliatiuus· & aliā pzuden=
tiam p quā homo ē bene pceptiu⁹· Et sicut ꝯsi
liari ozdinat̄ ad pcipere tanq̄ȝ ad pzincipali⁹ ·
ita etiā eubulia ozdinat̄ ad pzudētiā tanq̄ȝ ad
pncipaliozē uirtutē sn̄ qua nec virtus essȝ· sicut
nec mozales uirtutes sine pzudētia· nec cetere
virtutes sine caritate· Licet aūt eubulia & pzu
dētia ozdinent̄ ad eūdeȝ finē· vt dicit̄ ·vi· ethi·
id est nō ad quēdam finē pticularē sed ad cō=
munē finem totius uite· ex hoc non sequit̄ ꝙ
sint una uirtus· quia ad unū finē ultimū qd
est bene uiuere bn̄ ordinant̄ diuersi actus b̄m
quendā gradū· Nam pcedit consiliū · sequitur
iudiciū· Et ultimū est pceptuȝ quod īmediate
respectū habet ad finem ultimū· Alii aūt duo
actus remote q tn̄ hn̄t quosdā pximos fines·
consiliū quidē īuentionē habet eoꝝ que agen
da sunt· iudiciū aūt certitudinē· Vnde ex hoc
non sequit̄ ꝙ eubulia & pzudētia nō sint diū
se uirtutes· sed ꝙ eubulia ozdinet̄ ad pzudētiā
sicut uirtus secūdaria ad principalem· ¶ Ad
tertiū scȝ utrū synesis sit uirtus· dicendū ꝙ sy=
nesis īpoztat rectū iudiciū· nō quidē circa spe=
culabilia· sed circa pticularia opabilia· circa q
est etiā pzudentia· vn̄ b̄m synesim dicunt̄ aliq
in greco syneti· id ē sensati· uel eusyneti· id est
hoīes boni sensus· Sicut ecōtrario q carēt hac
vita dicuntur assineti· id ē insensati· Opoztet
aūt ꝙ b̄m differentiā actuū qui nō reducunt̄
in eandē causam sit etiā diūsitas virtutū· Ma
nifestū est aūt ꝙ bonitas cōsilii & bonitas iu
dicii nō reducunt̄ in eandē causaȝ. Multi autē
sunt bene ꝯsiliatiui q nō sunt tn̄ bene sensati
q̄si recte iudicātes· sic etiā in speculatiuis aliq
sunt bene īquirētes· pter hoc ꝙ ratio eozum
pmpta ē ad discurrendū p diuersa· Quod vi=
det̄ puenire ex dispositōe ymaginatiue virtu
tis· q defacili potest fozmare diūsa fantasma=
ta· & hmōi qn̄ādoqȝ ·n̄ sunt boni iudicii· quod
est pter defectū ītellect⁹ q maxime cōtingit
ex mala dispositōe cōis sensus nō bn̄ iudicātis
Et ideo opoztet pter eubuliā esse aliā virtutē q
est bn̄ iudicatiua· & hec dicit̄ synesis· Sciēduȝ
aūt ꝙ rectū iudiciū ī hoc cōsistit ꝙ vis cogno
scitiua apphendat rē aliq̄ȝ b̄m ꝙ ī se est· Quod
quidē puenit ex recta dispositōe virtutis app=
hensiue sic in speculo si fuerit bene dispositū
īpzimunt̄ fozme cozpoꝝ b̄m ꝙ sunt· si uero fu
erit speculū male dispositū apparēt ibi ymagi
nes distozte & pzaue se habētes· Qz aūt virtus
cognoscitiua sit bn̄ disposita ad recipiēdū res
b̄m ꝙ sunt· contingit quidē radicaliter ex na=
tura· consūmatiue aūt ex exercitō ul' ex munē
gratie· & hoc dupliciē· Vno mō directe ex pte
ipsius cognoscitiue virtutis· puta qz nō est im
buta pzauis cōceptōibus· sed veris & rectis· et
hoc ptinet ad synesim b̄m qd est specialis vir=
tus· Alio mō īdirecte ex bona dispositōe appe
titiue virtutis ex qua sequit̄ ꝙ hō bn̄ iudicet

de appetibilibus· & sic bonū virtutis iudiciuȝ
consequit̄ habit⁹ virtutū mozaliū· sed circa fi
nes· synesis aūt ē mag̃ circa ea q sunt ad finē
¶ Ad quartū scȝ utrū gnomyn sit virtus di
stincta a pzudentia· dicendū ꝙ habit⁹ cogno=
scitiui distinguunt̄ b̄m altioza uel īferioza pzin=
cipia· sic sapiā in speculatiuis altioza pzincipia
cōsiderat q̄ȝ sciētia· Et ideo ab ea distinguit̄· et
ita etiā opoztet esse in actiuis sic ī speculatiuis
Manifestū est aūt ꝙ illa q sunt pter ozdinē ī=
ferioris pzīcipii siue cause reducunt̄ quādoqȝ
ī ozdineȝ altiozis pncipii· sic monstruosi ptus
aniāliū sunt pter ozdinē virtutis actiue ī semi
ne· tn̄ cadunt sub ozdine altiozis pzincipii · scȝ
celestis cozpis ul' alterius puidentie diuie· Vn̄
ille q cōsideraret uirtutē actiuā ī semie n̄ pos=
set iudiciū certū ferre de hmōi mōstris· de qb⁹
tamē pot iudicari b̄m cōsideratōem diuie pzo
uidentie Cōtingit aūt qn̄qȝ esse aliqd faciēdū
pter cōmunes regulas agendoꝝ· puta cū ī pu=
gnatozi patrie nō est depositū reddendū· uel
aliqd aliud hmōi· Et ideo opoztet de hmōi iu=
dicare b̄m aliq̄ altioza pzincipia q̄ȝ sint regule
cōmunes b̄m q̄s iudicat sinesis· Et secūdū illa
altioza pncipia exigit̄ altioz virtus iudicatiua
Vocatur aūt gnomyn que impoztat quandā
pspicacitatē iudicii·

DE DISCRETIONE·

¶ Quia tam synesis q̄ȝ gnomyn īpoztāt re=
ctum iudiciū ut ex pmissis apparȝ· Rectū aūt
iudiciū fit p virtutē discretōis· ideo de discreti
one uidendū ē qd sit discretio· & ad q sit util'
Est aūt discretio· sic dic papias· discussio q̄rūli
bet rerū· & cōsideratō ad qd tendant· Itē qdā
sapiens ait· Discretio ē in iudicandis rerū cau
sis puida īsanoꝝ motuū moderatrix· ¶ Sciē
dum aūt ꝙ discretio necessaria ē in cōscientiis
dirigēdis· in eloquiis pponēdis· in cōsiliis tri=
buendis· in iudiciis pferēdis· & ī misteriis co=
gnoscēdis· Est inq̄ȝ discretio necessaria ī cōsci
entiis dirigēdis· Ipsa siquidē discernit uerū a
falso· bonū a malo· utile a nō utili· expediens
a nō expediēti· malū respuit· bonū eligit & di
ligit· uirtutes dirigit· & erigit cozda· ūtutibus
oznat eas· & motus & actus earū ozdinat· ex
trema tēperat· moderata cōseruat· & excessus
euitat· ignota discutit· & īcerta expedit & dif
finit· Bern̄· Homī opus ē discretōnis sciētia q
zelū supprimat· spiritū tempet· ozdinet carita
tem· Discretio qppe omī uirtuti ozdinē ponit
ordo modū tribuit & decorē· & etiā ppetuita=
tem· Est ergo discretio nō tā uirtus q̄ȝ quedaȝ
moderatrix et auriga uirtutū ordinatrixqȝ af
fectuū & moꝝ doctrix· & ꝯsummatio pfecti
onis· tolle hāc uitiū erit ipā· etiā affectio natu
ralis· Hanc aūt discretōem facit ī corde uerbū
diuinū īspiratuȝ diuinit⁹ & infusum· De quo
dicit̄ heb· iiii· Viuū ē ūbū dei & efficax· & pe
netrabilior &c̄· Sequit̄· Et discretor cogitatio
nū & intentionū cordis· hic ē cibus solidus p=
fectoꝝ· q exercitatos habēt sensus ad discreti
onē boni & mali· ¶ Secūdo discretō ē necessa
ria ī eloqis pponēdis uel exponēdis· Magna

quippe discretio requirit̃ in loquẽdo·quia sic̃
dicit̃ Iac·iii·Si quis in uerbo nõ offendit· hic
ꝑfectus ẽ uir·nam prudẽs hõ ꝑmo debꝫ habẽ
uerbũ in corde circũcidens illud prius lima ra
tõis q̃z ueniat ad linguã incaute ꝓlatõis·Sene
ca·Primo ueniat sermo ad limã q̃z ad linguã
ſm ꝙ dicit̃ ĩ·ps·Os iusti meditabit̃ sapientiã
& lingua eius loquet̃ iudiciũ De liberati ſmo
nis & ꝑ ratõm ad ꝓferendũ iudiciũ·Ecc̃·xxi·
Verba prudentũ statera põderabunt̃·q̃a pon
derate & deliberate loquẽt̃·In ore fatuoꝝ cor
eoꝝ·& ĩ corde sapientũ os eoꝝ·quia sapiẽtes
& discreti prius discernẽdo in corde deliberãt
q̃z loquant̃·stulti ecõtrario·Sic̃ beata uirgo co
gitabat q̃lis esset angelica salutatio·& pastoꝝ
uerba & symeonis & anne cõferẽs ĩ corde suo
anteq̃z respõderet· ut legit̃ Luce·i·Nec solum
in collocutõe sociali uel singulari·ſꝫ multoma
gis ĩ ꝑdicatõe uerbi diuini·in qua doctor ul' ꝑ
dicator debet attẽdere q̃ quibus q̃lia & q̃liter
sint ꝓponẽda·Quia debꝫ attendẽ ꝙ altioribꝰ
altiora·maioribus maiora·minoribus uero id
ẽ siplicibus plana et facilia·& mõ grossiori de
bent ꝓponi·ut audita melius capẽ possint &
facilius retinẽ·Item aliquos mouere debꝫ per
ratões·aliquos ꝑ blandas admonitiones· ali
quos ꝑ duras increpatiões·aliquos ꝑ virtutuꝫ
exẽpla·Per rões & autoritates plenꝰ spiritu
discretõis Petrus ĩ prima ꝑdicatõne sua·post
receptũ spiritũsanctũ de crucifixoribꝰ dñi cõ
uertit circa tria milia·qui ꝯpuncti corde bapti
sati sunt·ut legit̃ actuũ·ii·Dura increpatõne
duros & obstinatos phariseos Iohẽs baptista
alloq̃bat̃ Math·iii·Videns iohẽs multos pha
riseoꝝ et saduc̃·ait·Genimĩa uiperaꝝ zc̃·ysið·
in li·iiii·de sent̃·eius·Non eadẽ oĩbus cõpetit
doctrina·ſꝫ ꝑ diuersitate moꝝ diuersa erit ex
hortatio doctoꝝ·sic̃ diuersis ĩfirmitatibus di
uersa cõpetunt remedia nõ omĩbus vna·Nã
quosdã corrigit ĩcrepatio dura·quosdã ủo ex
hortatio blãda·Sic iohẽs baptista diuersis di
uersa·ſm ꝙ eis cõpetebat ꝑdicabat salutis re
media·Aliter enĩ ꝑdicabat & cõsulebat phari
seis·aliter turbis·aliter militibꝰ·Itẽ ysið·ibidẽ
Prima quippe prudẽtie uirtꝰ ẽ eam quã docẽ
oportꝫ estimare ꝑsonã Rudibꝰ populis & car
nalibus plana atq̃z cõmuĩa·q̃r si eis ꝓponunt̃
q̃ capẽ nõ possunt indiscrete altiora aut detra
hunt aut negligũt aut cõtemnũt· & potius ꝑ
sũma & ardua opprimunt̃ q̃z erudiũt̃·Corui
nõ dant pull' suis cibũ solidũ et suũ usquequo
sint sibi similes & solidiores effecti nigrescãt
tũc pascũt eos suo solido cibo·sic doctores bo
ni quos iam uidẽt sibi similes· & ꝑ penitentiã
nigrescere·hos iã ꝓuectos pascũt solido cibo·
Ad hoc aũt fac̃ exemplũ qð refert beda de ge
stis angloꝝ·li·iiii·& dicit̃ ꝙ osuualdꝰ rex an
gloꝝ cũ esset baptizatus ĩ scotia rogauit ep̃os
scotie ut mitterẽt ei ꝑdicatorẽ q̃ ꝑdicarꝫ angli
cis adhuc paganis·q̃ miserũt ei vnũ episcopũ
q̃ cũ essꝫ magnꝰ clericus·& ꝑdicabat rudi po
pulo nimis alta & ardua & rex eũ ꝓ uiribꝰ iu

uabat interꝑtando eius uerba·Ipse aũt q̃r ĩdi
screte & nimis austere ꝑdicabat nihil ꝓficiẽs
in hyberniã de qua erat rediit·cũ aũt episcopi
cõuocato cõsilio quererẽt q̃ esset causa q̃re nõ
ꝓfecisset dictus ep̃s in gentẽ ꝑdictam·quidaꝫ
dictus adam·respõdit ꝙ hoc fuit ꝓpter indi
scretã ꝑdicatõem suã·q̃r populo rudi & infide
li nõ ꝓposuerat plana & cõmunia sed nimis
ardua·Oĩs aũt patres illius sentẽtie ꝯsenserũt·
dicẽtes ꝙ oĩm virtutũ mater ẽ discretio· & eũ
qui locutꝰ fuerat episcopũ ordinauerũt· & ibi
miserũt·q̃ virtutibus ornatus & ꝑcipue discre
tione grossa leuia & cõmunia eis et q̃ possent
capere ꝑdicauit·& uadens cũ rege ꝑ quattuor
ꝓuintias britãnie q̃ in q̃ttuor linguas diuidit̃
scꝫ britonũ·pictoꝝ·scotoꝝ·anglicoꝝ·ꝑ discre
tam ꝑdicatõem suã oĩs xp̃o & regi subiecit·
Fiducia enĩ ẽ sic̃ estus grãdis a cuiꝰ facie oĩs
fugiunt·qui arboꝝ fructus oĩes corrumpit·
Fidutia nulla ẽ peior passio q̃ ẽ nutrix omniũ
passionũ·huic aũt opponit discretio dñi timo
rem q̃ generat humilitatẽ cõseruatricẽ & nu
tricẽ oĩm bonoꝝ tẽporaliũ & spiritualiũ·

¶ Item discretio necessaria ẽ ĩ cõsiliis tribu
endis·Precipue ĩ foro penitẽtie & in hiis q̃ ad
salutẽ ꝑtinẽt animarũ·Nam discretio illumi
nat ratõm·ad discernendũ de singulis·Sicut
dicit ap̃ls·i·coꝝ·iii·Spiritual' hõ iudicat omĩa
Sine discretõis lumine hõ efficit̃ aĩalis·nõ ꝑci
piẽs ea q̃ spiritꝰ dei sunt·stultitia enĩ ẽ illi· &
nõ pot̃ intelligere·Vt dicit̃ ibidẽ·vñ secerdoti
bus dicit̃ leuit·x·Habeatis scientiã discernẽdi
inter sanctũ & ꝓphanũ·ĩter pollutũ et mũdũ
Sacerdotes enĩ indiscreti q̃ debent mũdare &
sanctificare ꝯtaminãt·q̃ debẽt seruare aĩas scꝫ
exterminãt·q̃ debẽt diligẽ et eligere contẽnũt
q̃ debẽt mũdare polluũt· q̃ debẽt iudicare nõ
discernũt·que debẽt cognoscere nõ intelligũt·
Quod notat̃ Ezech·xxii·Sac̃dotes cõtẽpserũt
legem meã & polluerũt sanctuaria mea·inter
sanctũ & ꝓphanũ nõ habuerũt distantiã·iter
pollutũ & mundũ nõ intellexerũt zc̃·Per di
scretionẽ hõ discretius requirit & examĩat cõ
silia·discernit iusta·expedit et diffinit iudicia
dubia et ꝑplexa·hic potest dicẽ qð dicit sapia
ꝓuer·viii·Ego sapiẽtia habito ĩ cõsiliis et eru
ditis intersum cogitatõnibus· ¶ Quarto di
scretio necessaria ẽ in iudiciis ꝓferẽdis·Vnde
pot̃ dicere illud ꝓuer·viii·Meũ ẽ cõsilium et
equitas·mea ẽ prudẽtia et fortitudo·ꝑ me re
ges regnãt et legũ ꝯditores iusta decernũt·Iõ
salomõ discretõis gratiã postulauit a dño·iii·
regũ·iii·dicẽs·Dab seruo tuo cor docile ut pos
sit iudicare populũ tuũ et discernẽ ĩter bonuꝫ
et malũ·et ꝑ hãc cognouit et iudicauit de dua
bus meretricibꝰ q̃ esset uera mater pueri queꝫ
viuũ ꝑceperat diuidi et medietateꝫ dari vni et
aliã zc̃·Et post timuit oĩs isrl' regẽ·videntes oĩ
sapientiã ĩ eo ad faciendũ iudiciũ·Item discre
tionis plenus dauid iudicauit equã portiõem
dandã de ꝑda eis qui lassi remanserãt ad sarci
nas·et eis qui venerãt ad ꝑlium·et factũ ẽ hoc

iudicium quasi pfinitum et ostitutũ. et quasi lex in isrl'. in die illa et deinceps. ii. regũ. xxx. Item hoc spiritu plenus daniel duos senes qui susannã condẽnauerãt ad mortẽ couicit. iudicauit et cõdẽnauit. ut legit̃ dan̄. xiii. ¶ Quãto discretio necessaria ẽ in misteriis cognoscẽdis. Hoc maxime cõpetit uiris spiritualib⁹ et pfectis ut sciant discernere iter reuelatiões et illusiones. Angelus em̃ sathane quãdoq3 trãsfigurat se ĩ angelũ lucis. illudẽs uiris sanctis. reuelãs eis secreta misteria uel futura pdicẽs. sed ut plurimũ ueritati ml'tas falsitates admiscet ut decipiat et ĩ errorẽ inducat. Ideo. i. Ioh. iiii. Nolite omĩ spiritui credẽ. ƺ pbate spirit⁹ si ex deo sunt. Beatus martinus spiritũ discretõis habuit q̃ dyabolũ cognosceret inquantãcũq3 formã uel speciẽ se trãsformaret. sic nouit eũ & deceptõis sue fallaciã q̃n apparuit ei ĩ similitudine xp̃i purpura & dyademate renitẽtis. Item ĩ uitis patrũ quidã fratres venerunt ad beatũ antoniũ ut q̃rerẽt ab eo de fantasiis suis q̃s credebãt reuelatões quorum asinus mortuus ẽ ĩ uia. qui cũ q̃reret ab eis de asino suo q̃uo mortu⁹ fuisset. cum aũt mirãtes q̃rerent ab eo q̃uo hoc sciret ait q2 demões hoc ei reuelauerãt. & sumpta occasione de asino ostẽdit q̃uo fantasie sue nõ erãt dei reuelatões. sed demonum illusiones.

¶ DE IMPRUDENTIA. ¶ DIS. XLV.

Deinde considerandũ ẽ de vitiis oppositis prudẽtie. Dicit aũt Aug⁹. in. iiii. cõtra iulianũ. q̃ omnibus uirtutibus nõ soiũ sunt vitia manifesta discretõe cõtraria sic prudẽtie temeritas. uerũ etiã vicina quodãmõ. nec ũitate. ƺ q̃dã spẽ fallente similia. sic ipsi prudẽtie astutia. Primo ergo cõsiderandũ ẽ de vitiis q̃ maĩfeste otrarietatẽ hñt ad prudẽtiã. q̃ sc3 vitia pueniunt ex defectu prudẽtie. uel eorum q̃ ad prudentiã requirunt̃. Secũdo de vitiis q̃ hñt quandã similitudinẽ falsam cũ prudẽtia. q̃ sc3 otingũt p abusũ eorum q̃ ad prudentiã req̃runt̃. Quia ũo sollicitudo ad prudẽtiã ptin3. iõ circa primũ osiderãda sunt duo. Primo quidẽ de iprudentia. Secũdo de negligẽtia q̃ sollicitudi opponit̃.

¶ Circa primũ querunt̃ sex. Primo de iprudentia utrũ sit pctm̃. Secũdo utrũ sit speciale pctm̃. Tertio de pcipitõe siũ temeritate. Quarto de iconsideratiõe. Quinto de iconstantia. Sexto de origine horum vitiorum. ¶ Ad primu3 sc3 utrũ imprudẽtia sit pctm̃. dicendũ q̃ iprudentia dupliciẽ accipi pot. vno mõ priuatiue. alio mõ otrarie. Negatiue aũt nõ pprie dicit̃ ita sc3 q̃ ipotret solã carentiã prudẽtie q̃ potest esse sine pctõ. Priuatiue quidẽ iprudẽtia dicit̃ iquantũ aliq̃s caret prudẽtia quã nact⁹ ẽ et debet habẽ. & ƀm hoc iprudẽtia est pctm̃ ratiõe negligẽtie qua q̃s adhibet studiũ ad prudẽtiã habendã. Cõtrarie uero accipit̃ iprudẽtia ƀm q̃ ratio prudẽtie ecõtrario mõ mouet̃ ul' agit. Puta si recta ratio prudẽtie agit cõsiliando iprudẽs cõsiliũ spernit. & sic de aliis q̃ in actu prudẽtis oseruãda sunt. & hoc mõ iprudentia est pctm̃ ƀm ratõem ppriã prudẽtie. Non em̃ pot̃ hoc cõtingẽ q̃ hõ cõtra prudentiã agat n̄ diuertẽs a regulis quib⁹ ratio prudentie rectificat̃. Vñ si hoc cõtingat p auersionẽ a regl'is diuinis ẽ pctm̃ mortale. puta cũ aliq̃s q̃si contemnẽs & repudians oĩa documẽta pcipitanẽ agit. si ũo pter eas agat aliq̃d absq3 cõteptu & absq3 detrimẽto eorum q̃ sũt de necessitate salutis. est pctm̃ ueniale. ¶ Ad secundũ sc3 utrũ imprudẽtia sit pctm̃ speciale. dicendũ q̃ aliq̃d pctm̃ pot̃ dici generale dupliciẽ. Vno mõ absolute. q2 sc3 est generale respectu oĩm pctorum. Alio mõ quia ẽ generale respectu quorũdã vitiorum. que sunt species ei⁹. Primo aũt mõ pot̃ dici aliq̃d uitiu3 generale dupliciẽ. Vno mõ p essentia3. q2 pdicatur sc3 de oĩbus pctis. & hoc mõ iprudentia nõ est genale pctm̃ sic nec prudentia generalis uirtus. cũ sint circa actus speciales etiã circa ipos actus ratõis. Alio mõ per pticipatõem. & hoc mõ iprudentia ẽ generale pctm̃. Sic em̃ prudẽtia participat̃ quodãmõ ĩ omibus virtutibus iquãtũ est directiua earũ. ita & iprudẽtia in oĩbus vitiis & pctis. Nullũ em̃ pctm̃ accidere potest n̄ sit defectus in aliquo actu ratõis dirigentis q̃d ptinet ad iprudentiã. Si uero dicat̃ pctm̃ generale n̄ simpliciter ƺ ƀm aliquod genus. q2 sc3 cõtinet sub se multas species diuersas. sic iprudentia ẽ generale pctm̃. Contimet em̃ sub se diuersas species tripliciẽ. Vno mõ quidẽ p oppositũ ad diuersas ptes subiectiuas prudẽtie. sic em̃ distiguitur prudentia ĩ monasticã q̃ ẽ regitiua vni⁹ & in alias species prudẽtie q̃ sunt multitudis regitiue ut supra habitũ est. ita etiã iprudẽtia. Alio mõ secundũ ptes q̃si potẽtionales prudẽtie. q̃ sunt virtutes adiuncte. & accipiunt̃ ƀm diuersos actus ratõis. Et hoc mõ quãtũ ad defectũ osilii circa quod ẽ eubulia est pcipitio siũ temeritas iprudẽtie species. Quantũ ũo ad defectu3 iudicii. circa q̃d sũt synesis & gnomyn est incõsideratio. Quantũ uero ad ipm̃ pceptũ quod ẽ ppri⁹ actus prudẽtie est inconstantia & negligẽtia. Tertio mõ possũt sumi p oppositũ ad ea q̃ requirunt̃ ad prudentiam. q̃ sunt ptes q̃si itegrales prudẽtie. ƺ si oĩa illa ordinant̃ ad dirigẽdũ pdictos tres rõis act⁹. ide ẽ q̃ oĩs defectus oppositi reducunt̃ ad q̃ttuor pdictas ptes sic incautela & icircũspectio icludit̃ sub iconsideratõne. Q2 aũt aliq̃s deficiat a docilitate uel memoria ul' ratõe ptinet ad pcipitõ3. Improuidẽtia ũo. & defectus itellectus uel itelligẽtie. & solertie ptinẽt ad negligẽtia3 & ad icõstantia. Et nota q̃ iprudẽtia q̃ opponitur prudẽtie. ponit̃ eẽ pctm̃ speciale. nõ aũt ignorantia q̃ opponit̃ sciẽtie. quia em̃ scia magis ẽ remota a moralibus q3 prudẽtia. ƀm ppriam ratõem vtriusq3. inde ẽ q̃ ignorãtia nõ habet de se ratõem pcti mortal'. sed solũ ratõe negligẽtie pcedentis ul' effectus loquẽtis. & propter hoc ponit̃ iter generales causas pcti. ƺ iprudentia ƀm ppriam ratõem iportat vitium

mortale· & ideo magis potest poi speciale peccatū· Itē nota ꝙ licet multa requirant̄ ad prudentiā scȝ ratio· itellect⁹· docilitas &c̄· q̄ supra dicta sunt· nō tñ sunt diuerse spēs īprudētie ex defectu ul' corruptōe hmōi circūstantiarū· quia qñ corruptio diuersarū circūstantiarū habet idem motiuū· nō diuersificant̄ species peccati· sic̄ eiusdeȝ speciei ē pc̄tm̄ ut aliqs accipiat nō sua· vbi ñ debet· & qñ nō debet· sed si sint diuersa motiua· tūc essent diūse species· Puta si vnus acciperet vnū nō debēt ut faceret iniuriaȝ loco sacro· qȯ faceret speciē sacrilegii· ali⁹ qñ non debet ꝑpter solū supfluū appetitū habendi· qȯ esset simplex auaritia & nō defect⁹ eoꝝ q̄ requirunt̄ ad prudētiā· ñ diuersificant species· ñ quatin⁹ ordinant̄ ad diuersos act⁹ ratōis· ut dictū est· ¶ Ad tertiū scȝ utrū p̄cipitatio sit speciale pc̄tm̄ sub īprudētia ꝯtentū· dicendū ꝙ p̄cipitatō in actibus aīe methaphorice dicit̄· ꝫm similitudinē a corpali motu accepta m· Dicit̄ aūt p̄cipitari ꝫm corporalē motū quod a superiori ī yma ꝑuenit ꝫm īpetuȝ quēdam ꝑprii motus· uel alicu⁹ īpellētis nō ordinate īcedēdo p gradus· Summū aūt aīe ē ipsa ratio· Ymum aūt est opatio per corpus exercitata· Gradus aūt medii p quos debet ordinate descēdere sunt memoria p̄teritoꝝ· itelligentia p̄sentiū· solertia īconsiderādis futuris euētib⁹ ratiotinatio ꝯferēs vnū alteri· docilitas p quā aliqs acqescit sentētiis maioꝝ· Per quos qdeȝ gradus aliquis ordīate descēdit recte cōsiliando· Si quis aūt ferat̄ ad agendū p impetū uoluntatis uel passiōis ptrāsitis hmōi gradibus erit p̄cipitatio· Cū ergo īordinatio cōsilii ad īprudētiā ptieat· maīfestū ē ꝙ vitiū p̄cipitatiōnis sub īprudētia cōtinet̄· Differt aūt p̄cipitio & temeritas· q2 illa dicunt̄ fieri temere q̄ rōe non regunt̄· Quod quidē potest cōtingere dupliciter· Vno mō ex īpetu uolūtatis uel passiōnis· Alio mō ex contēptu regule dirigētis & hoc ꝑprie īportat temeritas· vñ videt̄ ex radice supbie ꝑuenire q̄ refugit subesse regule aliene· Precipitatio aūt se habet ad utrūqȝ· vñ temeritas sb̄ p̄ceptōe ꝯtinet̄· q̈ȝuis p̄cipitatō magis respiciat primū· Itē licet in cōsiliando ꝯtīngat esse pc̄tm̄ nō solū p hoc ꝙ aliqs nimis est festinus· sȝ etiā p hoc ꝙ aliqs est nimis tardus Ideo ī inquisitōe cōsilii multa pticularia sunt cōsiderāda· Et ideo ph̄s dic̄ in ·vi· ethi· Oportet consiliari tarde· vnȯ p̄cipitatio directius opponit̄ rectitudini cōsilii q̈ȝ tarditas supflua q̄ habet quandā similitudineȝ recti cōsilii· ¶ Ad quartū scȝ utrū icōsideratō sit speciale pc̄tm̄ sub īprudentia ꝯtentum· dicendū ꝙ icōsideratio īportat actū ītellectus veritatē rei intuētis· sic̄ aūt inqsitio ptinet ad ratōem· ita iudiciū ptinet ad intellectū· Vñ & in speculatiuis demōstratiua scīa dicit̄ iudicatiua inquātuȝ p resolutōm in p̄ma principia ītelligibilia de veritate īquisitoꝝ diiudicat̄· Et ideo cōsideratio maxime ptinet ad iudiciū· Vñ & defectus recti iudicii ad vitiū icōsideratōis ptinet· ꝑut scȝ aliquis in recte diiudicādo deficit· ex hoc ꝙ cōtemnit vel negligit attendere ea ex qbus rectū iudiciū ꝑcedit· vñ manifestū est ꝙ īconsideratio est peccatum· Sciendū autē ꝙ inconsideratio hic accipit̄ nō secundū ꝙ ptinet ad īntellectuȝ speculatiuū· sȝ ad practicū intellectū· ꝫm determinatā materiam· scȝ ꝫm agibilia humana· in qbus plura sunt attendēda ad recte iudicandū q̈ȝ ī speculatiuis· q2 operatōes sunt in singularibus· Item sciendū ꝙ qñ dñs discipulis suis dixit Math· x· Dum steteritis ante reges et p̄sides nolite cogitare qūo aut qd loq̈mini· Non eis ꝑhibet ꝯsiderare ea q̄ sunt agēda uel dicenda· qñ hō habet oportunitatē· sed dat fiduciā discipulis in uerb̄ īductis· ut deficiente sibi opportunitate· ul' ꝑpter īperitiā· uel q2 subito p̄occupāt̄ ī solo diuīo cōfidāt cōsilio quia cū ignoramus aliqd agere debeam⁹· hoc solū residui habeamus ut oculos nr̄os dirigamus ad deū· sic̄ dicit̄ ·ii· paral'· xx· Alioquin si hō p̄termittat facē quod potest solū diuinū auxiliū expectās videt̄ tēptare deū· ¶ Ad quintū scȝ utrū icōstantia sit pc̄tm̄ sub īprudētia cōtentū· dicendū ꝙ incōstantia īportat recessum quēdā in bono ꝑposito diffinito· Hmōi aūt recessus principiū quidē habet a vi appetitiua· Non em̄ aliquis recedit a priori ꝑposito nisi ꝑpter aliqd quod sibi inordinate placet· sed iste recessus nō cōsummat̄ nisi p defectuȝ ratōis q̄ fallit̄ ī hoc ꝙ repudiat id qȯ recte acceptauerat· & q2 cum ñ possit resistere īpulsui passionū· si nō resistat hoc ē ex debilitate ipsi⁹ que nō tenet se firmiter ī bono cōcepto· Et iō icōstantia quantū ad sui cōsummatōem ptinet ad defectū ratōis practice· sicut aūt omīs rectitudo ratōis practice ptinet aliq̈lit̄ ad prudentiā· ita omnis defect⁹ eius ptinet ad īprudentiā· Et ideo icōstantia ꝫm sui cōsummationē ad imprudentiā ptinet· & sic̄ p̄cipitatō est ex defectu circa actū ꝯsilii· & icōsideratio circa actū iudicii· ita icōstātia circa actū p̄cepti Ex h̄ em̄ dicit̄ aliqs īcōstans q̄ ratio deficit p̄cipitādo ea q̄ sunt cōsiliata & iudicata· ¶ Ad sextū scȝ utruȝ p̄dicta vitia oriant̄ ex luxuria· dicendū ꝙ sic̄ ph̄s dicit in ·vi· ethi· Delectatio maxime corrūpit existimatōem prudentie· & p̄cipue delectatō q̄ est in ueneriis q̄ totā aīam absorbet et trahit ad sensibilē delectatōm· pfectio aūt prudētie & cuiuslibet intellectual' uirtutis cōsistit in abstractōe a sensibilibus· vnȯ cum p̄dicta vitia ptineant ad defectū prudentie & ratōis practice sic̄ supra habitū ē· sequit̄ ꝙ ex luxuria maxime oriant̄· ¶ Deinde cōsiderandū est de Negligētia· De hoc reqre infra libro tertio inter ptes accidie·

¶ DE VITIIS OPPOSITIS PRUDENTIE· ¶ DIS· ·XLVI·

Deinde cōsiderandū est de vitiis oppositis prudētie que habēt aliq̈ȝ similitudinē cū ipsa· Et circa hoc cōsideranda sunt octo· Primo utruȝ prudētia carnis sit pc̄tm̄· Secūdo utrū sit pec=

catū mortale· Tertio utrū astutia sit peccatuꝫ
speciale· Quarto de dolo· Quinto de fraude·
Sexto de sollicitudie tēporaliū reꝝ· Septimo
de sollicitudine futuroruꝫ· Octauo de origine
hoꝝ vitioꝝ· ¶ Ad primū scꝫ utrū prudentia
carnis sit pctm̄· dicēdū ꝙ sicut supra dictuꝫ ē·
prudentia ē circa ea q̄ sunt ad finē totius vite
Et ideo prudētia carnis ꝓprie dicit̃ ſm ꝙ ali=
quis bona carnis habꝫ· ut vltimū finē sue vite
Manifestū est autē ꝙ hoc ē pctm̄· Per hoc eñ
homo deordinat̃ circa ultimū finē qui nō cō=
sistit ī bonis corꝑis· sicut sup̄ dictū est· & ideo
prudētia carnis est pctm̄· Et nota ꝙ licet pru=
dentia sit virtus nobilior q̄ꝫ iustitia uel tēperā
tia uel alie virtutes morales· utpote oīm regi
tiua· tñ qꝛ iustitia & tēperantia ī sui ratōe im
portāt id vñ virtus laudat̃· scꝫ equalitatē & cō
cupiscentiarū refrenatōem· Et ideo nunq̄ꝫ ac
cipiunt̃ in malo· Sed nomē prudētie sumit̃ a
ꝓuidendo sic̃ supra dictū est· qȯ potest etiā ex
tendi ad mala· Et iō licet prudētia simpliciter
dicta ī bono accipiat̃· in aliquo tñ addito pot̃
accipi ī malo· & ſm hoc dicit̃ prudētia carnis
esse pctm̄· Item nota ꝙ caro ē ꝓpter aīam sic̃
materia ꝓpter formā· & instrumētū ꝓpter ṗn
cipale agēs· & ideo sic licite diligit̃ caro ut or=
dinet̃ ad bonū aīe sicut ad finē· Si aūt in ipso
bono carnis cōstituat̃ ultimus finis erit inor
dinata & illicita dilectio· & hoc mō ad amoreꝫ
carnis ordinat̃ prudētia carnis· Item nota ꝙ
dyabolus nos tēptat nō ꝑ modū appetibilis·
sꝫ per modū suggerētis· & iō cum prudētia ī=
portet ordinē ad aliquē fineꝫ appetibilē· nō ita
dicit̃ prudētia dyaboli sic̃ prudentia respectu
alicuius mali finis sub cuius ratōe tēptat nos
mundus & caro· inquantū scꝫ ꝓponunt̃ nob̄
ad appetendū bona mūdi uel carnis· & iō dici
tur prudentia carnis et prudētia mundi· ſm il
lud Luce·xvi· Filii huiꝰ seculi prudētiores sūt
in generatōe sua &c̃· Apl̄s autē totū comp̄hē=
dit sub prudentia carnis· qꝛ etiā exteriores res
mūdi appetimus ꝓpter carnē· potest tñ dici ꝙ
q̄a prudētia quodāmō dicit̃ sapiā ut supra di=
ctū est· ideo ſm tres tēptatōes potest intelligi
triplicit̃ prudentia Vbi dicit̃ iac·iii· Sapientiā
esse terrenā aīalē & dyabolicā· ut supra expo
sitū est cū de sapīa ageret̃ ¶ Ad secundū scꝫ
utrū prudētia carnis sit pctm̄ mortale· dicēdū
ꝙ sic̃ sup̄ dictū ē· prudēs dicit̃ aliq̄s dupliciter
Vno mō simpliciter scꝫ ī ordine ad finē totiꝰ
vite· Alio mō ſm quid scꝫ ī ordine ad finē ali
quē ꝑticularē· puta sic̃ dicit̃ aliquis prudēs in
negotiatōe uel in aliquo hmōi· Si ergo prudē
tia carnis accipiat̃ ſm absolutā prudētie rōm·
ita scꝫ ꝙ in cura carnis cōstituat̃ ultimus finis
totius vite· sic ē pctm̄ mortale· qꝛ ꝑ hoc homo
a uertit̃ a deo· cū īpossibile sit esse plures fines
ultimos· ut supra habitū est· Si uero prudētia
carnis accipiat̃ ſm ratōem ꝑticularis prudētie
sic prudentia carnis ē pctm̄ ueniale· Cōtingit
eñ q̄nq̄ꝫ ꝙ aliquis inordinate afficit̃ ad aliqȯ
delectabile carnis absq̄ꝫ hoc ꝙ auertat a deo ꝑ
pctm̄ mortale· Vñ nō cōstituit finē totius vi
te in dilectōe carnis· & sic adhibere studiū ad
hanc dilectionē cōsequendā est pctm̄ ueniale
quod ꝑtinet ad prudētiā carnis· Si uero aliq̄s
actu curā carnis referat in finē honestū· puta
cum aliq̄s studꝫ comestioni ꝓpter corꝑis sustē
tatōem nō uocat̃ prudentia carnis· qꝛ sic utit̃
hō cura carnis ut ad finē· ¶ Ad tertiū scilicꝫ
utrū astutia sit speciale pctm̄· dicendū ꝙ pru=
dentia ē recta ratio agibiliū· sic̃ scientia est re=
cta ratio scibiliū· Cōtingit aūt cōtra rectitudi
nē scientie duplicit̃ peccari ī speculatiuis· Vno
quidē mō q̄n ratio inducit̃ ad aliquā cōclusio
nem falsam q̄ apparet uera· Alio mō ex eo ꝙ
ratio ꝓcedit ex aliq̄bus falsis q̄ vident̃ esse ūa
siue sint ad cōclusionē uerā· siue ad ꝯclusioneꝫ
falsam· Ita etiā aliquod pctm̄ potest esse cōtra
prudentiā habēs aliq̄ꝫ similitudinē eius dupli
citer· vno mō ꝙ studiū ratōis ordinat̃ ad finē
qui nō est uere bonus· sꝫ apparēs & hoc ꝑtinet
ad prudentiā carnis· Alio mō inquantū aliq̄s
in finē aliquē cōsequendū uel bonū ul̄ maluꝫ
vtitur ñ ueris viis sed simulatis & apparētibꝰ
& hoc ꝑtinet ad pctm̄ astutie· Vñ ē quoddaꝫ
pctm̄ prudentie appositū a prudētia carnis di
stinctū· ¶ Ad quartū scꝫ vtrū dolꝰ sit pctm̄
ad astutiā ꝑtinens· dicendū ꝙ sic̃ supra dictū
est· ad astutiā ꝑtinet assumere vias nō ueras sꝫ
simulatas & apparētes ad aliquē finē ꝓsequē=
dum· uel bonū uel malū· Assumptio aut haꝝ
viarū potest duplicit̃ cōsiderari· Vno quidem
mō in ipsa excogitatōe viarū hmōi· & hoc pro
prie ꝑtinet ad astutiā· sic̃ excogitatio rectaruꝫ
viarū ad debitū finē ꝑtinet ad prudentiā· Alio
mō potest cōsiderari taliū viarū assumptio ſm
executōem oꝑis· & secundū hoc ꝑtinet ad do=
lum· & ideo dolus īportat quandā executōeꝫ
astutie· & ſm hoc ad astutiaꝫ ꝑtinet· ¶ Ad
quintū scꝫ utrū fraus ad astutiā ꝑtineat· dicē=
dum ꝙ sic̃ dolus cōsistit in executiōe astutie·
ita etiā & fraus· sꝫ ī hoc differre vident̃ ꝙ do
lus ꝑtinet vniuersalit̃ ad executōem astutie sū
fiat ꝑ uerba siue ꝑ facta· fraus aūt magis ꝓꝑe
ꝑtinet ad executōem astutie ſm ꝙ fit ꝑ facta·
¶ Ad sextū scꝫ utrū licitū sit sollicitudinē ha
bere de tēporalibus· dicendū ꝙ sollicitudo im
portat studiū quoddā adhibitū ad aliq̄d cōse=
quendū· Manifestū est aūt ꝙ maius studiuꝫ
adhibet̃ ubi est timor deficiendi· & ideo ubi ē
securitas cōsequendi minor interuenit sollici=
tudo· Sic ergo sollicitudo tēporaliū rerū tripli
citer pot̃ esse illicita· Vno quideꝫ mō ex parte
eius de quo sollicitamur· si scꝫ tēporalia tanq̄ꝫ
finem q̄ramus· vñ Augꝰ· dicit ī li· de operibꝰ
monachoꝝ· cū dn̄s dicit· Nolite solliciti esse ī
crastinū· Hoc dicit ut nō ista intueant̃· vt pro
pter ista faciant quidq̄d ī euangelii p̄dicatiōe
facere iubent̃· Alio mō pot̃ esse tēporaliū solli
citudo illicita ꝓpter sup̄fluū studiū qȯ appoi=
tur ad tēporalia ꝓcuranda· ꝓpter qȯ hō a spi=
ritualibus quibus principalius inseruire debet
retrahit̃· Et iȯo dicit̃ Math·iii· Q̄ sollicitudo

ſeculi ſuffocat verbuꝫ· Tertio mõ ex pte timo=
ris ſupflui·quãdo ſcꝫ aliqs timet ne faciendo
qḋ debet·neceſſaria ſibi deficiant·Quod dñs
tripliciter excludit·Primo ꝓpter maiora bene
ficia hoı̃ ꝑſtita diuinitus ꝓpter primã ſollici=
tudinẽ·ſcꝫ & corpus & aı̃am·Scḋo ꝓpter ſub
uentõem q̃ deus aı̃alibus & plantis ſubuenit
abſqꝫ opere humano ẜm ꝓportõem ſue naẗe·
Tertio ex diuina ꝓuidẽtia·ꝓpter cuius igno=
rantiã gentiles circa tẽporalia bona querẽda
ꝑncipalius ſollicitanẗ·Et iõ cõcludit ꝙ ꝑncipa
lis nr̃a ſollicitudo debꝫ eſſe de ſpiritualibꝰ bo=
nis ſperantes ꝙ etiã tẽporalia nob ꝓuenient
ad neceſſitatẽ ſi fecerimus qḋ debemꝰ· ¶ Ad
ſeptimũ ſcꝫ utrũ aliqs debeat eſſe ſollicitꝰ ı̃ fu
turũ·dicendũ ꝙ nullũ opus poteſt eſſe virtu=
oſum niſi debitis circũſtãtiis ueſtiaẗ·inter q̃s
vna eſt debitũ tẽpus·ẜm illud eccs·viii·Omni
negocio tẽpus ẽ & opportunitas·Qḋ nõ ſolũ
in exterioribus operibus·ſed etiam in interio
ri ſollicitudı̃e locum hẽ·vnicuiqꝫ em̃ tempori
cõpetit ꝓpria ſollicitudo·ſic tẽpori eſtatis ꝯpe
tit ſollicitudo metẽdi·tẽpi autũni ſollicitudo
vindemie·Si qs ergo tẽpore eſtatis de vinde=
mia iam eſſet ſollicitus ſupflue ꝑoccuparet fu=
turi tẽporis ſollicitudinẽ·vñ hmõi ſollicitudı̃eꝫ
tanq̃ꝫ ſupfluam dñs ꝓhibet dicens·Nolite ſol
liciti eſſe in craſtinũ·vñ ſubdit·Craſtinus em̃
dies ſollicitus erit ſibiipſi id eſt ſuã ꝓpriã ſolli
citudinẽ habebit q̃ ſufficiet ad aı̃m affligendũ
Et hoc eſt qḋ ſubdit·ſufficit diei malicia ſua·
id eſt afflictio ſollicitudinis· ¶ Ad octauuꝫ
ſcꝫ utrũ ꝑdicta vitia oriãẗ ex auaritia·dicen
dũ ꝙ ſic dictũ eſt·prudentia carnis & aſtutia
cũ dolo & fraude quãdã ſimilitudineꝫ hñt cũ
prudentia ı̃ aliquali uſu ratõis·precipue autẽ
inter alias ṽtutes morales uſus rõis recte ap=
parꝫ in iuſtitia q̃ eſt ı̃ appetitu rationali·Et iõ
uſus ratõis recte apparet ı̃ iuſtitia q̃ ẽ ı̃ appeti
tu rationali·Et iõ uſus rõis ı̃debitus etiã ma=
xime apparꝫ ı̃ vitiis oppoı̃tis iuſtitie·Opponiẗ
aũt ſibi maxı̃e auaritia·Et iõ ꝑdicta vitia ma
xime ex auaritia oriunẗ· De curioſitate q̃ op
poniẗ ſtudioſitati Reqre infra tertio libro·in=
ter filias inanis glorie·

DE OBIECTO IVSTITIE. DISTINCTIO· ·XLVII·

COnſequẽter poſt prudentiã conſide
rãdũ ẽ de iuſtitia·Circa quã occur=
rit triplex cõſideratio·Prima eſt de
iuſtitia Secũda de ꝑtibus eius·Ter
tia de ꝑceptis ad iuſtitiã ptinẽtibus· ¶ Circa
iuſtitiã ṽo cõſiderãda ſũt q̃ttuor·Primo qdẽ
de iure·Secũdo de ipa iuſtitia·Tertio de iniu=
ſtitia Quarto de iudicio· ¶ Circa primũ ſcꝫ
de iure cõſideranda ſunt q̃ttuor·Primo utrũ
ius ſit obm iuſtitie·Secũdo utrũ ius ꝯuenien
ter diuidaẗ in ius naturale & poſitiuũ·Tertõ
utrũ ius gentiũ ſit idẽ qḋ ius naturale·Quar
to utrũ ius dñatiuũ & paternũ debeant ſpeci=
aliter diſtingui· ¶ Ad primũ ſcꝫ utrũ ius ſit
obm iuſtitie·dicendũ ꝙ ſic dicit yſiḋ·in libro
thym·Ius dictũ eſt q2 ẽ iuſtũ·ꝯſtat aũt ꝙ iu=
ſtum ẽ obm iuſtitie·ſic dicit pħs·v·ethi·Om̃s
talem habitũ uolũt dicere iuſtitiã a quo opera
tiui ſunt iuſtoꝝ·Ad cuius euidentiã ſciendũ ẽ
ꝙ iuſtitie ꝓpriũ eſt inter alias uirtutes ut ordi
net hoı̃eꝫ ı̃ hiis q̃ ſunt ad alterũ·Importat em̃
eq̃litatẽ quandã ut ipm nom̃ demõſtrat·Di=
cunẗ em̃ vulgariẗ ea q̃ adequãẗ ı̃ſtari·eq̃litas
aũt ad alterũ ẽ·Alie aũt virtutes pficiũt hoı̃eꝫ
ſolũ in hiis q̃ ei ꝯueniũt ẜm ſeipm·Sic igiẗ id
qḋ eſt rectũ in opibus aliarũ virtutũ ad quod
tendit intẽtio ṽtutis q̃ſi ı̃ ꝓpriũ obm·nõ acci
piẗ niſi ꝑ cõparatõem ad agentẽ·rectũ ṽo qḋ
eſt in ope iuſtitie etiã ꝑter cõparatõeꝫ ad agen
tẽ cõſtituiẗ ꝑ cõparationẽ ad aliũ·Illud em̃ in
ope nr̃o diciẗ eſſe iuſtũ qḋ reſpõdet ẜm aliq̃ꝫ
equalitatẽ alteri·puta recõpẽſatio mercedis de
bite ꝓ ſeruitio ı̃pẽſo·Sic igiẗ iuſtũ diciẗ aliqd
q̃ſi habẽs rectitudinẽ iuſtitie ad qḋ terminaẗ
actio iuſtitie·etiã ñ cõſiderato q̃liter ab agẽte
fiat·ſꝫ in aliis uirtutibꝰ nõ determinanẗ aliqd
rectũ ñ ẜm ꝙ aliq̃liter fit ab agente·Et ꝓpter
hoc ſpãliter iuſtitie ꝑ aliis virtutibꝰ deẗminaẗ
ẜm ſe obm qḋ uocaẗ iuſtũ ·& hoc quidẽ ẽ ius·
Vñ manifeſtũ ẽ ꝙ ius eſt obm iuſtitie·Et no
ta ꝙ cõſuetũ ẽ ꝙ nomı̃a a ſui prima ı̃poſitiõe
detorq̃anẗ ad alia ſignificãda ſic nomẽ medi
cine ı̃poſitũ eſt ꝑmo ad ſignãdũ remediuꝫ qḋ
ꝑſtaẗ infirmo ad ſanãdũ· Deinde tractũ ẽ ad
ſignandũ artẽ q̃ h̃ fit·Ita etiã hoc nomen ius
ꝑmo ı̃poſitũ ẽ ad ſignãdũ ipaꝫ rem iuſtã·poſt
modũ aũt eſt deriuatũ ad artẽ q̃ cognoſciẗ qd
ſit iuſtũ·& ulterius ad ſignandũ locum ı̃ quo
ius reddiẗ·ſic aliqs diciẗ cõparere ı̃ iure·& ul
terius diciẗ etiã ius quod reddiẗ ab eo ad cuiꝰ
officiũ ptinet iuſtitiã facẽ·licet etiã id quod de
cernit ſit iniquũ·Item nota ꝙ ſic eoꝝ q̃ ꝑ artẽ
fiunt exteriꝰ quedã ratio ı̃ mẽte artificis ꝑexi
ſtit q̃ diciẗ regula artis·ita etiã illiꝰ operis iuſti
qḋ rõ determı̃at q̃dã rõ ꝑexiſtit ı̃ mẽte·q̃ſi q̃dã
prudẽtie regula·& hoc ſi ı̃ ſcriptũ redigaẗ vo
caẗ lex·Eſt em̃ lex ẜm yſido·cõſtitutio ſcripta
Et iõ lex nõ eſt ius ꝓprie loquẽdo·ſꝫ aliq̃lis rõ
iuris· ¶ Ad ſecũdũ ſcꝫ utrũ ius cõueniẽt di=
uidaẗ ı̃ ius naẗale & poſitiuũ·dicẽdũ ꝙ ſic di
ctũ ẽ·ius ſiũ iuſtũ eſt aliquod opꝰ ad eq̃tũ alti
ẜm aliquẽ eq̃litatis modũ· Dupliciẗ aũt alicui
hoı̃ poẗ aliqd eſſe adeq̃tũ·Vno qdẽ mõ ex ipa
naẗa rei·puta cũ aliqs tm̃ dat ut tm̃dẽ ṙcipiat
& hoc uocaẗ ius naẗale·Alio mõ aliqd ẽ ade=
quatũ ul̃ cõmenſuratũ alteri ex cõdicto ſiũ ex
cõmuni placito·qñ ſcꝫ aliqs reputat ſe ꝯtentũ
ſi tm̃ accipiat·Qḋ qdẽ poẗ fieri dupliciẗ·Vno
mõ ꝑ aliquod ꝑuatũ cõdictũ·ſic ꝙ firmaẗ ali=
quo pacto ı̃ter ꝑuatas pſonaſ·Alio mõ ex con
dicto publico·puta cũ totꝰ ppl̃s ꝯſẽtit ꝙ aliqd
habeaẗ q̃ſi adeq̃tũ et cõmẽſuratũ altı̃·uel cũ h̃
ordı̃at ꝑnceps q̃ curã ppl̃i habet·et eius pſonã
gerit·& h̃ diciẗ ius poſitiuũ·Volũtas em̃ hu=
mana ex cõi cõdicto poẗ aliqd facẽ iuſtũ ı̃ hiis
q̃ ẜm ſe nõ hñt aliq̃ꝫ repugnãtiã ad aliq̃ꝫ iuſti
tiã naẗalẽ· & in hiis hẽ locuꝫ ius poſitiuũ·vñ

pħs dic̄ ī·v·ethi·ꝙ legale iuſtū ē quod ex ꝑnci
pio q̄dē nihil differt ſic ul' alit̄ fieri· qñ autem
ponitur differt·Sʒ ſi aliq̄d de ſe repugnantiā
habeat ad ius naturale ñ pōt volūtate hūana
fi iuſtū·puta ſi ſtatuat̄ ꝙ liceat furari ul' adul
teriū cōmittē·Vñ dicit̄ yſa·x·Ve q̄ ꝯdunt le
ges iniq̄s·Et nota ꝙ ius nat̄ale quātū ē de ſe
ſp̄ ē idē & īmutabile·Illud em̄ qd̄ ē nat̄ale ha=
bēti naturā īmutabilē opoꝛtʒ ꝙ ſit ſp̄ & ubiqʒ
tale·Natura aūt hoīs ē mutabil'·& iō id quod
nat̄ale eſt hoī pōt aliqñ deficē·ſic̄ nat̄alē eq̄li=
tatē hēt·ut deponenti depoſitū reddat̄·Et ſi ita
eſſet ꝙ nat̄a hūana ſp̄ eſſet recta hoc eēt ſp̄ ſer
uandū·Sʒ qꝛ qñqʒ ꝯtīgit ꝙ volūtas hoīs de
ꝑauat̄·eſt aliq̄s caſus ī quo depoſitū nō ē red
dēdū·ne hō ꝑūſaʒ uolūtatē hñs male eo utat̄·
utputa ſi furioſus uel hoſtis reipublice arma
depoīta repoſcat·Itē nota ꝙ ius diuinū dicit̄
quod diuītus ꝓmulgat̄·& hoc q̄dē ꝑtim ē de
hiīs q̄ ſunt naturaliter iuſta·ſed tñ eoꝝ iuſti
tia hoīes latet·ꝑtim aūt eſt de hiīs q̄ fiūt iu=
ſta īſtitutiōe diuīa·Vnde & ius diuinū ꝑ hec
duo diſtīgui pōt·ſicut & ius hūanū·Sunt enī
in lege diuīa q̄dam p̄cepta qꝛ bona·& ꝓhibi=
ta qꝛ mala·q̄dam uero bona qꝛ p̄cepta·et ma=
la quia ꝓhibita·¶ Ad tertiū ſcʒ utrū iuſgētiū
ſit idem cū iure naturali·dicēdū ꝙ ius ſiue iu
ſtum nat̄ale ē quod ex ſua natura ē adeq̄tū vl'
cōmenſuratū alteri·Pōt aūt hoc contīgē du
plicit̄·Vno mō ſ̄m abſolutā ſui cōſideratōem
ſic̄ maſculus ex ſui ratōe hēt cōmenſuratōeʒ ad
feminā ut ex ea generet·& ꝑens ad filiū ut eū
nutriat·Alio mō aliq̄d eſt nat̄aliter alteri cō=
menſuratū nō ſ̄m abſolutā ſui ratōem·ſʒ ſ̄m
aliq̄d quod ex ipō cōſequit̄·puta ꝓꝑꝛietas paſ
ſionū·Si em̄ cōſideret̄ iſte ager abſolute·non
hēt vñ magis ſit huius q̄ʒ illiꝰ·ſed ſi cōſideret̄
ad oppoꝛtuītatē colēdi & ad pacificū uſū agri
ſ̄m hoc hēt quandā cōmenſuratōem ad hoc ꝙ
ſit vnius nō alteriꝰ·ut patet ꝑ pħm in·ii·pol'·
Abſolute aūt appħendē aliq̄d nō ſolū cōuenit
homī·ſʒ etiā aliīs aīalibꝰ·Et iō ius quod dicit̄
ius naturale ſ̄m pꝛimū modū cōe eſt nobis et
aliīs aīalibus·A iure aūt nat̄ali ſic dicto rece=
dit iuſgentiū·ut iuriſcōſultus dic̄·qꝛ illud om
nibus aīalibus hoc ſolū hoībus inter ſe cōe ē·
Cōſiderare aūt aliq̄d cōparādo ad id quod ex
ipſo ſequit̄ eſt ꝓpriū rōis·& iō hoc quidem ē
naturale hoī ſ̄m rōem naturalē q̄ hoc dictat·
Et ideo dicit gaius iuriſconſultꝰ·ꝙ naturalis
ratio īter hoīes cōſtituit id apud oīs gentes
cuſtodit̄·uocat̄ qʒ iuſgentiū·¶ Ad quartū ſcʒ
utrū ſpecialit̄ diſtīgui debeat ius dominatiuū
& paternū·dicendū ꝙ ius ſ'u iuſtū dicit̄ ꝑ cō=
menſuratōnem ad alterū·Alterū aūt pōt dici
duplicit̄·Vno mō qd̄ ſimpl'r ē alterū·ſic̄ qd̄ ē
omnīo diſtinctū·ſicut apparet ī duobꝰ hoībꝰ
quoꝝ vnus nō ē ſub altero·ſʒ ambo ſunt ſub
vno ꝑncipe ciuitatis·et inē tales ſ̄m pħm ī·v·
ethi·eſt ſimpliciter iuſtuʒ·Alio mō dicit̄ aliq̄d
alteruʒ nō ſimpl'r·ſʒ q̄ſi aliq̄d eius exiſtēs·& ſʒ
mō in rebus hūanis filiꝰ eſt aliq̄d patris·quia
quodāmō eſt ꝑs eius·ut dicit̄ ī·viii·ethi·& ſer
uus eſt aliq̄d dñi·qꝛ eſt inſtrumētū eius·ut dꝛ
in·i·pol'·Et iō pr̄is ad filiū nō eſt cōparatō ſic̄
ad ſimpl'r alterū·& ꝓpter hoc ñ ē ibi ſimplicit̄
iuſtū ſed quoddā iuſtū ſcʒ paternū·& eadē ra
tione nec īter dñm & ſeruū·ſʒ ē īter eos domi
natiuū iuſtū·Vxoꝛ aūt q̄ʒuis ſit aliq̄d qꝛ cōpa
rat̄ ad eam ſic̄ ad ꝓpꝛiū coꝛpꝰ·ut patʒ ꝑ apl'm
ad eph·v·tñ magis diſtinguit̄ a uiro q̄ʒ filiꝰ
a pr̄e uel ſeruus a dño·Aſſumit̄ em̄ in quādā
ſocialē vitā matrimonii·Et iō pħs dicit ꝙ inē
virū & vxoꝛē plus eſt de rōe iuſti q̄ʒ inter pr̄eʒ
& filiū ul' dñm & ſeruū·qꝛ cū vir & uxoꝛ hñt
īmediatā relatōem ad domeſticā coītatem·ut
patʒ ī ꝑmo politice·ideo inē eos nō eſt ſimpl'r
etiā politicū iuſtū·ſʒ mag̃ iuſtū yconomicum·

DE IVSTITIA. DIS·XLVIII·

DEinde conſiderandū eſt de iuſtitia·
Circa quā videnda ſunt duodecim
Primo q̄d ſit iuſtitia·Secūdo utrū
ſp̄ ſit ad alterū·Tertō utꝝ ſit virtꝰ
Quarto utrū ſit in uolūtate ſic̄ ī ſbo·Quinto
utrū ſit uirtus generalis·Sexto utrū ſ̄m ꝙ ē
general'r ſit idē ī eſſentia cū omī virtute·Septi
mo utrū ſit aliq̄ iuſtitia ꝑticl'aris·Octauo utꝝ
iuſtitia ꝑticl'aris habeat ꝓpꝛiā materiā·Nono
utrū ſit circa paſſiones uel operatōes tm̄·Deci
mo utrū mediū iuſtitie ſit mediū rei·Vndeci=
mo vtrū reddere vnicuiqʒ quod ſuū ē ſit actꝰ
iuſtitie·Duodecīo utrū iuſtitia ſit p̄cipua īter
alias virtutes moꝛales·¶ Ad pꝛimū ſcʒ quid
ſit iuſtitia·dicēdū ꝙ a iuriſperitis diffinit̄ ſic
Iuſtitia eſt cōſtans & ꝑpetua uolūtas ius ſuū
vnicuiqʒ tribuens·Hec aūt diffinitio cōueniēs
eſt ſi recte īteligat̄·Cū em̄ oīs v̄tus ſit habitꝰ
qui ē pꝛincipiuʒ boni actus·neceſſe ē ꝙ virtus
diffiniat̄ ꝑ actū bonū circa ꝓpꝛiam naturam
v̄tutis·Eſt aūt iuſtitia ċca ea q̄ ſunt ad alteruʒ
ſic̄ ċca ꝓpꝛiā naturā·ut īfra patebit·Et iō actꝰ
iuſtitie ꝑ cōparatōeʒ ad ꝓpꝛiā materiā et obm
tāgit̄ cū dicit̄·ius ſuū unicuiqʒ tribuēs·Quia
ut yſiō·dic̄ ī li·ethim̄·Iuſtus dicit̄ qꝛ ius cuſto
dit·Ad hoc aūt ꝙ aliq̄s actus ċca quācūqʒ ma
teriā ſit virtuoſus req̄rit̄ ꝙ ſit uolūtariꝰ·& ꝙ
ſit ſtabil' & firmus·Quia pħs dic̄ in·ii·ethi·ꝙ
ad v̄tutis actū req̄rit̄·Primo quidē ꝙ operet̄
ſciens·Secūdo aūt ꝙ eligēs·& ꝓpter debituʒ
finē·Tertio qꝛ īmobiliter operet̄·Primū autē
hoꝝ includit̄ ī ſecūdo·qꝛ qd̄ ꝑ ignoꝛātiaʒ agit̄
ē inuolūtariū·ut dicit̄ in·iiii·ethi·Et iō ī diffi
nitōe iuſtitie ꝑmo ponit̄ uolūtas ad oſtēdēdū
ꝙ actus iuſtitie debet eſſe uolūtariꝰ·addit̄ de
iuſtitia ul' cōſtātia & ꝑpetuitate ad deſignādū
actus firmitatē·Et iō p̄dicta diffinitō ē cōple
ta diffō iuſtitie Niſi ꝙ actꝰ ponit̄ ꝓ habitu q̄
ꝑ actū ſpecificat̄·Habitꝰ em̄ ad actꝰ dicit̄·Et
iō ſi q̄s uellet in debitā foꝛmā diffinitōis redu
cere·poſſet ſic dicē ꝙ iuſtitia ē habitꝰ·ſ̄m quē
aliq̄s cōſtans·& ꝑpetua uolūtate ius ſuū vni=
cuiqʒ tribuit·Et q̄ſi ē eadem diffinitio cum ea
quā pħs poīt ī·v·ethi·dicēſ·ꝙ iuſtitia ē habitꝰ
ſ̄m quē aliq̄s dicit̄ opatiuꝰ ſ̄m electōeʒ iuſti·

Quare ergo dicit̃ ꝙ iustitia est uolũtas·dicas
ꝙ uolũtas hic noĩat actũ nõ potẽtiã·Est autẽ
cõsuetũ ꝙ apud actores habitus ꝑ actus diffi
niant̃·Sic Aug⁹·dicit sup iohem·ꝙ fides est
credẽ quod nõ vides·Cũ aũt addit̃ ꝑpetua·di
cas ꝙ uolũtas pot̃ dici ꝑpetua dupliciẽ·Vno
mõ ex pte ipsius act⁹ q̃ ꝑpetuo durat·& sic so
lius dei uoluntas ẽ ꝑpetua·Alio mõ ex pte obi
q2 sc3 aliqs vult ꝑpetuo facẽ aliquid·& hoc req
rit̃ ad rõem iustitie·Non em̃ sufficit ad rõem
iustitie ꝙ aliqs uelit ad horã ĩ aliquo negotio
seruare iustitiã·q2 vix inuenit̃ aliqs q̃ uelit in
oĩbus iiuste agẽ·s3 requirit̃ ꝙ hõ habeat uolũ=
tatẽ ꝑpetuo & ĩ oĩbus iustitiã cõseruare· & q̃a
ꝑpetuũ nõ accipit̃ ẜm duratõem ꝑpetuã actus
uolũtatis·nõ supflue addit̃ cõstans·ut sic per
hoc ꝙ ꝑpetua uolũtas designat̃ ꝙ aliqs gerat
ĩ proposito ꝑpetuo iustitiã ꝯseruãdi·ita etiã ꝑ
h̃ ꝙ dicit̃ cõstãs·designat̃ ꝙ ĩ h̃ ꝓposito firmi
ter ꝑseuer3·Et nota ꝙ iudex reddit quod suũ
est vnicuiq3 ꝑ modũ ĩperãtis & dirigẽtis·quia
iudex ẽ iustũ aĩatu3 & princeps ẽ custos iusti·
ut dicit̃ in·v·ethi·sed subditi reddũt qd̃ suũ ẽ
vnicuiq3 ꝑ modũ executõis· ¶ Ad secũdũ sc3
utrũ iustitia sp̃ sit ad alterũ· dicendũ ꝙ sicut
sup̃ dictũ est·cũ nomẽ iustitie eq̃litatẽ ĩportet·
ex sua rõe iustitia h̃t ꝙ sit ad alteru3·nihil em̃
sibi ẽ eq̃le s3 alteri·& q2 ad iustitiã ꝑtinet act⁹
humanos rectificare ut dictũ ẽ·nccẽ est ꝙ alie
tas ista quã req̃rit iustitia sit diuersoꝝ agere
potentiũ·actões aũt sũt suppositoꝝ et totoꝝ·
nõ aũt ꝓprie loquẽdo ꝑtiũ & formarũ seu po
tentiarũ Nõ em̃ ꝓprie dicit̃ ꝙ manus ꝑcutiat
sed hõ ꝑ manũ·neq3 ꝓprie dicit̃ ꝙ calor calefa
ciat s3 ignis ꝑ calorẽ·ẜm tñ siĩitudinẽ quandã
hec dicunt̃·Iustitia ergo ꝓprie dicta req̃rit di
uersitatẽ suppositoꝝ·& iõ nõ est ñ vni⁹ hoĩs
ad aliũ·sed ẜm siĩitudinẽ accipiunt̃ in uno &
eodẽ hoĩe diũsa ꝑncipia actionũ q̃si diũsa agẽ=
tia·sic rõ & irrationabil' & cõcupiscibil'· Et iõ
methaphorice in vno et eodẽ hoĩe dicit̃ esse iu=
stitia ẜm ꝙ rõ ĩperat irascibili & ꝯcupiscibili·
& ẜm ꝙ hee obediũt rõi· & ul'r ẜm ꝙ vniq̃3
ꝑti hoĩs attribuit̃ quod ei cõuenit· Vñ ph̃s in
·v·ethi· hanc iustitiã appellat ẜm metaphorã
dictã· ¶ Ad tertiũ sc3 utrũ iustitia sit virtus
Dicendũ ꝙ ũtus hũana ẽ q̃ bonũ reddit actũ
humanũ·& ip̃m hoĩem bonũ facit·Qd̃ quidẽ
cõuenit iustitie·Actus em̃ hoĩs bonus reddit̃
ex hoc ꝙ attingit regulã rõis·ẜm quã hũani
act⁹ rectificant̃·vñ cũ iustitia opatões huma
nas rectific3·manifestũ ẽ ꝙ opus hoĩs bonũ
reddit·& ut tullius dic̃ in ꝑmo de offi·Ex iu=
stitia ꝑcipue uiri boni noĩant̃·vñ sic ibidẽ dic̃
In ea virtutis splendor ẽ maxim⁹· Et nota ꝙ
aliqs facit qd̃ debet nõ sp̃ affert utilitatẽ lucri
illi cui fac̃ quod deb3·s3 solũ abstinet a damno
ei⁹·vñ Luce·xvii·Cũ feceritis oĩa q̃ ꝑcepta sũt
vobis·dicite serui ĩutiles sum⁹·quod debuim⁹
facẽ fecim⁹·Sibiipi tñ affert utilitatẽ ĩquãtu3
spõtanea & ꝓmpta uolũtate fac̃ quod debet·
quod ẽ agẽ virtuose·Vñ sap·viii·dicit̃·Q2 sa=
pĩẽtia dei sobrietatẽ docet & iustitiã prudẽtiã
& virtutẽ q̃bus utilius nihil ẽ hoĩbus ĩ vita sc3
virtuosis·Dicit em̃ amb̃·in·iii·de officiis ·uti
litatẽ nõ pecuniarii lucri estimatõe3 accipim⁹·
sed acquisitõem pietatis·Itẽ reddẽ alii qd̃ suũ
est quod ꝑtinet ad iustitiã ẽ necessitatis·S3 du
plex ẽ necessitas·vna coactõis·& hec q2 repu=
gnat uoluntati·tollit ratõem meriti·Alia aũt
est necessitas ex obligatõe ꝑcepti sũ ex necessi=
tate finis·qñ sc3 aliqs nõ pot̃ ꝯsequi finem uir
tutis ñ hoc faciat·& tal' necessitas ñ excludit
rõm meriti inquãtũ aliqs h̃ quod sic ẽ necessa
riũ uolũtarie agit·excludit tñ gloriam supero
gatõis·ẜm illud ꝑma ad coꝝ·ix·Si euãgeliza=
uero nõ ẽ mihi gloria·necessitas em̃ mihi incũ
bit· ¶ Ad quartũ sc3 utrũ iustitia sit in uolũ
tate sic̃ ĩ sb̃o·dicendũ ꝙ illa potẽtia ẽ sb̃m uir
tutis ad cui⁹ potẽtie actũ rectificandũ uirtus
ordinat̃·Iustitia aũt nõ ordinat̃ ad dirigẽdu3
aliquẽ actũ cognoscitiuũ·nõ em̃ dicimur iusti
ex hoc ꝙ recte aliq̃d cognoscimus·& iõ subie
ctũ iustitie nõ est intellect⁹ ul'rõ q̃ ẽ potentia
ꝯgnoscitiua·s3 q2 iusti dicimur ex hoc ꝙ recte
aliq̃d dicimus uel agim⁹·ꝓximũ aũt ꝑncipiũ
actus ẽ vis appetitiua nccẽ est ꝙ iustitia sit in
aliq̃ vi appetitiua sic̃ ĩ sb̃o·Est aũt duplex ap=
petitus sc3 uolũtas q̃ ẽ in ratõe·& appetit⁹ sen
sitiuus cõsequẽs apph̃ẽsionẽ sensus q̃ diuidit̃
ꝑ irascibilẽ & cõcupiscibilẽ·ut sup̃ habitu3 est·
Reddẽ aũt vnicuiq3 quod suũ ẽ nõ pot̃ ꝓcedẽ
ex appetitu sensitiuo·q2 apph̃ensio sensitiua ñ
se extendit ad hoc ꝙ cõsiderare possit ꝓporti=
onẽ vni⁹ ad alterũ·s3 hoc ẽ ꝓpriũ ratõis· Vñ
iustitia nõ pot̃ esse sic̃ in sb̃o in irascibili uel cõ
cupiscibili·s3 solũ in uolũtate·Et iõ ph̃s diffi=
niuit iustitiã ꝑ actũ uolũtatis·ut ex sup̃ dictis
patet· ¶ Ad quintũ sc3 utrũ iustitia sit virt⁹
generalis·dicendũ ꝙ iustitia sic̃ dictũ ẽ ordiat
hoĩem in cõparatõe ad aliu3·Quod quidẽ pot̃
esse dupliciẽ·Vno mõ ad aliũ singulariter cõ=
sideratũ·Alio mõ ad aliũ in cõi· ẜm sc3 ꝙ ille
q̃ seruit alicui cõitati seruit oĩbus hoĩbus q̃ sb̃
cõitate illa cõtinent̃·Ad utrũq3 igit̃ se pot̃ ha
bere iustitia ẜm ꝓpriã rõem·Manifestũ ẽ aũt
ꝙ oĩs q̃ sub cõitate aliq̃ continent̃ cõparant̃
ad ꝯmunitatẽ sic̃ ptes ad totũ·ꝑs aũt id quod
est totius ẽ·vñ et quodlibet bonũ ꝑtis ẽ ordina
bile in bonũ totius·Secundũ hoc igit̃ bonu3
cuiuslibet virtutis siue ordinãtis aliquẽ hoĩem
ad seip̃m sũ ordinãtis ip̃m ad alias aliq̃s ꝑso=
nas singulares·est referibile ad bonu3 cõe ad
quod ordinat iustitia·& ẜm hoc act⁹ omniu3
ũtutũ possunt ad iustitiã ꝑtinere·secundũ ꝙ
ordinat hoĩem ad bonũ cõe·& quantũ ad hoc
iustitia dicit̃ virtus general'·Et q2 ad legẽ ꝑti
net ordinare in bonũ cõe·ut sup̃ habitũ est·iñ
est ꝙ iustitia ꝑdicto mõ general' dicit̃ iustitia
legalis·q2 sc3 ꝑ eam hõ cõcordat legi ordinãti
actus oĩm ũtutũ in bonũ cõe· ¶ Ad sextum
sc3 utrũ iustitia secundũ ꝙ est ũtus generalis
sit idẽ cũ omĩ virtute·dicẽdũ ꝙ generale dicit̃
aliq̃d dupliciẽ·Vno mõ ꝑ ꝑdicatõ3·sic animal

est generale ad hoīnem & equū & alia hmōi·
Et hoc mō generale opoꝛtet ꝙ sit idē essentia
liter cū hiis ad q̄ ē generale· qꝛ gen⁹ ꝑtinet ad
essentiā speciei· & cadit ī diffinitōne ei⁹· Alio
mō dicit̄ aliqd generale ſm virtutez sic̄ causa
ulis est gen̄alis ad oēs effect⁹· ut sol ad oīa
coꝛpa que illuminant̄ uel īmutant̄ ꝑ uirtutez
ipsi⁹· Et hoc mō generale nō opoꝛtz ꝙ sit idez
cū hiis ad q̄ est gen̄ale· qꝛ nō est eadē essentia
cause & effect⁹· Hoc aūt mō ſm p̄dicta iusti=
tia legalis dicit̄ esse gen̄alis ūtus īquantū scz
oꝛdinat act⁹ aliarū ūtutū ad suū finē quod ē
mouē ꝑ īperiū oēs alias uirtutes· Sic̄ em̄ cari
tas pot̄ dici ūtus general' īquātū oꝛdinat actū
oīm virtutū ad bonū diuinū· ita etiā iustitia le
galis īquantū oꝛdinat act⁹ oīm virtutū ad bo
nū cōe· sic̄ ergo caritas q̄ respicit bonū diuinū
ut ꝓpꝛium obiectum ē quedā specialis uirtus
ſm essentiā suā· ita etiā iustitia legal' ē quedā
special' ūtus ſm suā essentiā· secundū ꝙ respic̄
cōe bonū ut ꝓpꝛiū obm· & sic est in p̄ncipe p̄n
cipaliter & q̄si architectonice· In subditis aūt
secūdario & q̄si mīstratie· Potest tn̄ q̄libet uir
tus ſm ꝙ a p̄dicta virtute spāli qdē ī essētia·
generali aūt ſm uirtutē oꝛdinat̄ ad bonū cōe·
dici iustitia legal'· & hoc mō loquēdi iustitia le
galis ē idē in essentia cū oī ūtute· differt aūt ra
tōe· & hoc mō loquit̄ phs· ¶ Ad septimū scz
utrū sit aliq̄ iustitia general' p⁹ iustitiā legalē·
dicēdū ꝙ sic̄ dictū est· iustitia legal' nō ē essen=
tialit̄ oīs ūtus· sed opoꝛtet p̄ter iustitiā legalē q̄
oꝛdinat hoīez īmediate ad bonū cōe· esse alias
ūtutes q̄ īmediate oꝛdināt hoīem circa ꝑticu=
laria bona· Que quidē possunt eē ul' ad seip̄m
ul' ad alterā singularē ꝑsonā· sic̄ igit̄ p̄ter iusti
tiā legalē opoꝛtz esse aliq̄s ūtutes ꝑticulares q̄
oꝛdināt hoīem in seip̄o puta tēperantiā & foꝛ=
titudīe· ita etiā p̄ter iustitiā legalē opoꝛtet esse
quandā ꝑticularē iustitiā q̄ oꝛdinet ad bonuz
hoīez c̄ca ea q̄ sunt ad alterā singularē ꝑsonaz·
¶ Ad octauū scz utruz iustitia spālis habeat
materiā specialē· dicendū ꝙ oīa q̄cūqz rectifi=
cari possunt ꝑ rōem sūt materia ūtutis moꝛal'
q̄ diffinit̄ ꝑ rōem rectā· ut patet ꝑ phm in·ii·
ethi· Possunt aūt ꝑ ratōem rectificari & īterio
res aīe passiones· & exterioꝛes actiones· & res
exterioꝛes q̄ in usū hoīs ueniūt· Sed tn̄ ꝑ exte
rioꝛes actōes & ꝑ ext̄ioꝛes res q̄ sibi inuicē ho=
mines cōicare possunt attēdit̄ oꝛdinatio vni⁹
hoīs ad aliū· Secundū aūt īterioꝛes passiones
rectificat̄ cōsideratio hoīs in seip̄o· Et iō cum
iustitia oꝛdinet̄ ad alterū n̄ ē c̄ca totā materiā
virtutis moꝛal'· ſ3 solū circa exterioꝛes actiones
& res ſm quādā rōez obi specialē· ꝓut scz ſm
eas vnus hō alteri cooꝛdinat̄· ¶ Ad nonuz
scz utrū iustitia sit c̄ca passiones· dicendum ꝙ
hui⁹ q̄stionis ūitas ex duob⁹ appet· Primo q̄=
dem ex ip̄o s̄bo iustitie qȯ ē uolūtas· cui⁹ mo=
tus ul' actus nō sunt passiōes· ſ3 solū motus ap
petitus sensitiī passiones dicunt̄· Et iō iustitia
nō est c̄ca passiones sic̄ tēperātia & foꝛtitudo
q̄ sunt irascibil' & cōcupiscibilis· in q̄bus sunt

passiones· Alio mō ex ꝑte materie· qꝛ iustitia
est circa ea q̄ sūt ad alterū· nō aūt ꝑ passiones
īterioꝛes īmediate ad alteruz oꝛdinamur· & iō
iustitia c̄ca passiones nō est· ſ3 circa operatiōes
sic̄ dic̄ phs·v·ethi· Operatōes aūt ext̄ioꝛes me
die sunt quoddāmō inter res exterioꝛes q̄ sunt
earū materia· & īter passiones interioꝛes q̄ sūt
earū p̄ncipia cōuenit aūt q̄nqz esse defectū in
vno eoꝛuz· sine hoc ꝙ sit de necessitate in alio
defect⁹· sic̄ si aliq̄s surripiat rem alteri⁹ nō cu
piditate habēdi ſ3 uolūtate nocēdi· Vel ecōuer
so si q̄s alterius rem cōcupiscat quā tn̄ surripe
nō uelit· Rectificatio igit̄ oꝑationū ſm ꝙ ad
exterioꝛa terminant̄· ꝑtinet ad iustitiā· sed re
ctificatio earū ſm ꝙ a passionibus oꝛiunt̄· ꝑti
net ad alias uirtutes moꝛales q̄ sunt c̄ca passi
ones· vn̄ surreptōem aliene rei iustitia īpedit ī
quantū ē cōtra eq̄litatē ī exterioꝛib⁹ cōstituen
dā· Liberalitas ūo inquātū ꝓcedit ab īmodera
ta cōcupiā diuitiarū· sed qꝛ oꝑatōes exterioꝛes
nō h̄nt spēm ab interioꝛib⁹ passionib⁹· ſ3 mag̃
a reb⁹ exterioꝛib⁹· sic̄ ex obis· iō ꝑ se loquēdo
operatōes ext̄ioꝛes mag̃ sunt materia iustitie
q̄z aliarū uirtutū moꝛaliuz· Nec obstat ꝙ phs
dic̄ in·ii·ethi· ꝙ c̄ca uoluptates & tristitias est
ūtus moꝛal'· qꝛ nō intēdit phs dicē ꝙ oīs moꝛa
lis ūtus sit c̄ca uoluptates & tristitias sic̄ circa
materias· Nā foꝛtitudo ē c̄ca timoꝛes & auda
cias· ſ3 oīs uirtus moꝛal' oꝛdinat̄ ad delectatōz
& tristitiā sic̄ ad quosdā fines ꝯsequētes· qꝛ ut
phs dicit ī·vi·ethi· Delectatio & t̄stitia ē finis
p̄ncipalis aīe· ad quē respicietes vnūquodqz h̄
q̄dē bonū· hoc quidē malū dicim⁹· & hoc mō
etiā ꝑtinent ad iustitiā· qꝛ nō est iust⁹ qui non
gaudet iustis operationibus· ut dicit̄ in·i·ethi·
¶ Ad decimū scz utrū mediū iustitie sit me=
diū rei· dicendū ꝙ sic̄ dictū ē· alie ūtutes mo=
rales cōsistūt p̄ncipaliter c̄ca passiones quarū
rectificatō n̄ attendit̄ n̄ ſm cōpatōm ad ip̄m
hoīem· cui⁹ sunt passiōes· ſm scz ꝙ irascit̄ &
cōcupiscit ꝓut debet ſm diūsas c̄cūstātias· Et
iō mediū taliū ūtutū nō accipit̄ ſm ꝓpoꝛtōm
vni⁹ rei ad alterā· ſ3 solū ſm ꝯparatōz ad ip̄m
ūtuosū· & ꝓpter h̄ in ipsis ē mediū solū scōm
rōez quo ad nos· Sed mat̄ia iustitie ē exterioꝛ
oꝑatio ſm ꝙ ipsa res cui⁹ ē vsus debitā ꝓpoꝛ
tionē habet ad aliā ꝑsonā· Et iō mediū iustitie
cōsistit in quadā ꝓpoꝛtōis eq̄litate rei ext̄ioꝛis
ad ꝑsonā exterioꝛē· Eq̄le ē aūt realiter mediuz
inter maius & min⁹· ut dicit̄ in·x·metha· vn̄
iustitia habet mediū rei· ¶ Ad vndecimū scz
utrū act⁹ iustitie sit reddē vnicuiqz qȯ suū ē·
dicēdū ꝙ sic̄ dictū est materia iustitie ē oꝑatō
exterioꝝ ſm ꝙ ipa ul' res q̄ ꝑ eā vtimur ꝓpoꝛ
tionat̄ alteri ꝑsone ad quā ꝑ iustitiam oꝛdina
mur· Hoc aūt dicit̄ eē suū vniqz ꝑsone quod
ei ſm ꝓpoꝛtōnis eq̄litatez debet̄· Et iō ꝓpꝛius
act⁹ iustitie nihil ē aliud q̄z reddē vnicuiqz qȯ
suū ē· Vn̄ dic̄ amb̄· in li·de officiis· Iustitia est
q̄ vnicuiqz quod suū ē tribuit· alienū nō uēdi=
cat· utilitatē ꝓpꝛiā nō negligit· ut cōem custo=
diat eq̄litatē· ¶ Ad duodecimū scz utꝝ iustitia

ꝑemineat inter ceteras ũtutes morales· dicēdũ ꝙ sic̃ dicit tulli⁹ ĩ li·i·de officiis·Iustitia virtutis splendor ē maxim⁹ ex q̃ boni uiri noiant̃· Nã si loq̃mur de iustitia legali·manifestũ est ꝙ ipsa ē ꝑclarior inter omēs uirtutes morales inquantũ bonuꝫ cōe ꝑeminet bono singulari vni⁹ ꝑsone·Et ſm hoc in·v·ethi·phs dic̃·ꝙ ꝑclarissima virtutũ uidet̃ esse iustitia·Et neqꝫ ē vesper⁹ neqꝫ lucifer ita admirabil'. Sꝫ etiã si loq̃mur de iustitia ꝑticulari ꝑcellit inter alias ũtutes morales duplici rōe·q̃rũ ꝓma pot̃ sumi ex ꝑte subiecti·qꝛ scꝫ est ĩ nobiliori ꝑte aīe·i·in appetitu rōnali scꝫ uolũtate· aliis uirtutib⁹ existẽtib⁹ ĩ appetitu sensitiuo ad quē ꝑtinēt passiones q̃ sunt matia aliarũ ũtutũ moraliũ·Secũda rō sumit̃ ex ꝑte obi·nã alie uirtutes laudant̃ solũ ſm bonũ ipi⁹ ũtuosi actus·Iustitia aũt laudat̃ ſm ꝙ virtuosus ad aliũ bñ se habꝫ & sic iustitia quodãmō ē bonũ alteri⁹·ut dicitur ĩ·v·ethi·Et ꝓpter h phs dic̃ in·i·retho·Necesse ē eē maximas ũtutes eas q̃ sunt aliis honestissime·si qdeꝫ ē uirtus potētia bñfactiua·ꝓpter hoc fortes & iustos maxīe honorãt q̃m fortitudo est utilis aliis ĩ bello·Iustitia autem & in bello & in pace·

DE INIVSTITIA· DIS·XLIX·

DEimde cōsiderandũ ē de iniustitia· Circa quã vidēda sunt q̃ttuor·Primo utrũ ĩiustitia sit speciale vitiuꝫ· Secũdo utrũ iniusta agē sit ꝓpriuꝫ ĩiustitie·Tertio utrũ aliqs possit ĩiustũ pati uolens·Quarto utrũ iniustitia ex suo genere sit pc̃tm̃ mortale· ¶ Ad primũ scꝫ utrũ ĩiustitia sit spale vitiũ· dicendũ ꝙ iniustitia ē duplex· Vna qdē legal'·q̃ oppoit̃ legali iustitie· & hec qdē ſm essentiã ē speciale vitiũ inquãtũ respic̃ spãle obm·scꝫ bonũ cōe qḋ cōtēnit·ſꝫ quantuꝫ ad intētōem ē uitiũ geñale·qꝛ ꝑ contēptũ boni cōis pot̃ ad oia pc̃tã hō reduci·& sic etiã omĩa vitia inquãtũ repugnãt bono cōi iniustitie rationem hñt q̃si ab ĩiustitia deriuata·sic̃ & supra de iustitia dictũ ē·Alio mō dicit̃ iniustitia ſm ineq̃litatē quãdã ad alterũ·ꝓut scꝫ hō vult habere plus de bonis puta diuitiis & honorib⁹· & min⁹ de malis puta laborib⁹ et dãnis·& sic iniustitia hẽ materiã spalē·& sic ē ꝑticulare vitiũ iustitie ꝑticulari oppositũ· ¶ Ad ſm scꝫ utrũ aliqs dicat̃ ĩiustus ex h ꝙ faciat iniusta· dicendũ ꝙ sic̃ obm iustitie ē aliqd eq̃le ĩ reb⁹ exteriorib⁹·ita etiã obm iniustitie est aliqd ineq̃le·ꝓut scꝫ alicui attribuit̃ plus uel min⁹ q̃ꝫ sibi cōpetat·Ad hoc aũt obm cōparat̃ habitus iniustitie mediãte ꝓprio actu·q̃ uocat̃ ĩiustificatio·Pot̃ ergo cōtingē ꝙ q̇ facit iniustũ nō ē iniustus dupl'r·Vno mō ꝓpter defectũ cōparatōis opatōis ad ꝓpriũ obm q̃ quideꝫ recipit spēm & nomē a ꝑ se obo·nō aũt ab obo ꝑaccidens·In hiis aũt q̃ sunt ꝓpter finē·& ꝑ se dicit̃ aliqd quod ē intentũ·ꝑ accidēs aũt quod ē ꝑter ĩtentōem·Et iō si aliqs faciat aliqd quod est iniustũ nō ĩtendēs iniustũ facē·puta cũ h facit ꝑ ignorantiã nō estimãs se iniustũ facē· tũc nō facit iniustũ ꝑ se & formalit̃ loquēdo· ſꝫ solũ ꝑ accidens·& q̃si materialit̃ faciēs id qḋ est iniustũ·& talis opatio nō denoiat̃ iniustificatio·Alio mō pot̃ cōtingē ꝓpter defectũ cōparatōis ipsi⁹ operatōis ad habitũ·Pot̃ eñ iniustificatio ꝓcedē qñqꝫ qdeꝫ ex aliq̃ passione· puta ire uel cōcupiē·qñqꝫ aũt ex electōe·qñ·s· ipsa iniustificatō ꝑ se placet·Et tunc ꝓprie ꝓcedit ab habitu·qꝛ unicuiqꝫ hñti aliquē habitũ ē ſm se acceptũ qḋ cōuenit illi hitui facē·ergo iniustũ ex intentōe & electōe facē est ꝓpriũ iniusti ſm ꝙ iniustus dicit̃ q̇ habet iniustitie habitũ·Sꝫ facē iniustũ ꝑter ĩtentōem ul' ex passione pot̃ aliqs absqꝫ habitu iniustitie· ¶ Ad tertiũ scꝫ utrũ aliqs possit ĩiustũ pati uolēs·dicendũ ꝙ actio de sui rōe ꝓcedit ab agente·passio aũt ſm ꝓpriã rōem ē ab alio·Vñ ñ potest esse idē ſm idē agens & patiēs·ut dicit̃ in·iii· &·viii·phisi·ꝓpriũ aũt ꝓncipiũ agēdi ĩ hoib⁹ ē uolũtas·Et iō illud ꝓprie & ꝑ se hō facit qḋ fac̃ uolēs·Et ecōtrario illud ꝓprie hō patit̃ qḋ ꝑter uoluntatē suã patit̃· qꝛ inquantũ ē uolēs ꝓncipiũ ē ex ipso·& iō ĩquantũ est hmōi mag̃ ē agens q̃ꝫ patiēs·Dicendũ ē ergo ꝙ iniustũ ꝑ se et formalit̃ loquēdo null⁹ pot̃ facē ñ uolēs· nec pati ñ uolens·Per accidēs aũt & q̃si materialiter loquēdo pot̃ aliqs id quod ē de se iniustũ uel facē uolēs·Sic̃ cũ qs ꝑter intentōeꝫ operat̃·ul' pati uolēs· sic̃ cũ qs plus alteri dat sua uolũtate q̃ꝫ debeat· ¶ Ad quartũ scꝫ utrũ iniustitia ex suo genē sit pc̃tm̃ mortale·dicendũ ꝙ sic̃ sup̃ dcm̃ ē cũ d̃ dr̃ña pc̃tōꝝ ageret̃ pc̃tm̃ mortale est qḋ cōtrariat̃ caritati ꝑ quã ē aīe vita·Omĩe aũt nocumentũ alteri illatũ ex se caritati repugnat q̃ mouet ad uolēdũ bonũ alterius·Et iō cũ iniustitia sꝑ cōsistat ĩ nocumēto alterius·manifestũ ē ꝙ facere iniustũ ex genere suo est peccatum mortale·

DE IVDICIO· DIS· ·L·

DEimde cōsideranduꝫ est de iudicio· Circa qḋ q̃runt̃ sex·Primo utrũ iudiciũ sit act⁹ iustitie·Secũdo utruꝫ sit licitũ iudicare·Tertio utrũ ꝑ suspitiones sit iudicandũ·Quarto utruꝫ dubia sint ĩ meliorē ꝑtē iudicãda uel ĩterꝑtãda·Quinto utrũ iudiciũ sꝑ sit ſm leges scriptas ꝓferēdũ·Sexto utrũ iudiciũ ꝑ usurpatōm ꝑuertat̃ ¶ Ad primũ scꝫ utrũ iudiciũ sit actus iustitie Dicendũ ꝙ iudiciũ ꝓprie noiat actũ iudicis ĩquantũ ē iudex·Iudex aũt dicit̃ q̃si ius dicēs· Ius aũt est obm iustitie ut sup̃ habitũ est·& iō iudiciũ ĩportat ſm ꝓmã nois ĩpositōem diffinitōem ul' determinationē iusti siue iuris·Qꝛ aũt aliqs bñ diffiniat ĩ opibus virtutis ꝓprie ꝓcedit ex habitu ũtutis·sic̃ cast⁹ recte detminat ea q̃ ꝑtinent ad castitateꝫ·Et iō iudiciũ qḋ ĩportat rectã detminatōem ei⁹ quod ē iustuꝫ· ꝓprie ꝑtinet ad iustitiã·Propter qḋ phs dicit in·v·ethi·ꝙ hoies ad iudicem cōfugiũt sic̃ ad quandã iustitiã aīatã·Sciendũ ꝙ nomē iudicii·qꝛ ſm primam ĩpositōnem signat rectam determiationē iustoꝝ ampliatũ ē ad signãdũ

rectā determinatōem in q̄buſcūq3 rebus tam
in ſpeculatis q̄3 in practicis· In oībus tñ ad re
ctū iudiciū duo req̄runt· quoꝝ vnū ē ipa vtꝰ
ꝓferens iudiciū· & ſic iudiciū ē actus rōis· di=
cere em̄ uel diffinire aliq̄d rōis eſt· Aliud autē
eſt diſpoſitio iudicātis ex quo hẽ ydoneitatem
ad recte iudicandū· Et ſic in hiis q̄ ad iuſtitiā
ꝑtinent iudiciū ꝓcedit ex iuſtitia· ſic & in hiis
q̄ ad fortitudinē ꝑtinent ex fortitudīe· Sic er=
go iudiciū eſt q̄dā actus iuſtitie ſic inclinātis
ad recte iudicandū· prudētie aūt ſic iudiciū ꝓ=
ferētis· vñ et ſyneſis ad prudētiā ꝑtinens dicit᷑
bñ iudicatiā· ut dictū eſt· Itē nota ꝙ iuſtitia ī
ꝑncipe q̄dē eſt ſic uirtus architectonica q̄ſi ipe
rans & ꝑcipiens qḋ eſt iuſtū· in ſubditis aūt ē
tanq̄3 ūtus executiā & miſtrans· & iō iudiciū
qḋ īportat diffinitōem iuſti· ꝑtinet ad iuſtitiā
ſm ꝙ ē ꝑncipaliori mō in ꝑſidente· ¶ Ad ſm
ſc3 utrū ſit licitū iudicare· dicendū ꝙ iudiciū
ī tm̄ ē iuſtū īquantū ē iuſtitie actus· ſic aūt ex
ſupᷓ dictis pat3· ad hoc ꝙ iudiciū ſit actꝰ iuſti
tie tria req̄runt᷑· Primo q̄dē ut ꝓcedat ex īcli=
natōne iuſtitie· Scḋo ꝙ ꝓcedat ex auctoritate
ꝑſidētis· Tertio ꝙ ꝓferat᷑ ſm rectā rōem pru
dētie Quodcūq3 aūt hoꝝ defuerit ē iudiciū vi
tioſū & illicitū· Vno q̄dem mō qñ ē cōtra re=
ctitudinē iuſtitie· & ſic dicit᷑ iudiciū ꝑuerſum
uľ iniuſtū· Alio mō qñ hō iudicat in hiis ī qbꝰ
nō hẽ auctoritatē· & ſic dicit᷑ iudiciū uſurpatū
Tertio qñ deeſt ċtitudo rōis· puta cū aliq̄s de
hiis iudicat q̄ ſunt dubia uľ occulta ꝑ aliq̄s le=
ues cōiecturas· & ſic dicit᷑ iudiciū ſuſpitioſum
uľ temerariū· & tale iudiciū ꝓhib3 dñs Mat·
·vii· Nolite iudicare & nō iudicabimī &c̄· Ite3
illi q̄ ſunt ī ġuibus pctīs ñ debēt iudicare eos
q̄ ſūt in eiſdē uľ minoribꝰ pctīs· ſic dicit criſo·
ſupᷓ illud Math·vii· Nolite iudicare· & ro·ii·
Inexcuſabilis es o hō oīs q̄ iudicas· in quo em̄
iudicas alterū· teipm̄ cōdemnas· eadē em̄ agis
q̄ iudicas· & ꝑcipue hoc ītelligendum ē qñ illa
pctā ſūt publica· q2 ex h̄ generat᷑ ſcādalū ī cor
dibꝰ alioꝝ· Si aūt ñ ſunt publica ſ3 occulta &
neceſſitas iudicādi īmineat ꝓpter officiū· pot᷑
cū hūilitate & timore uel arguere uľ iudicare·
vñ Augꝰ· dic᷑ ī li· de ſmone dñi ī mōte· Si īue
nerimus nos ī eodē vitio eē cōgemiſcamus· et
ad ꝑiter conādū īnitemur· Nec tñ ꝓpter h̄ hō
ſic ſeipm̄ cōdēnat ut nouū cōdemnatōis meri
tū ſibi acq̄rat· ſed q2 cōdemnās aliū oñdit ſe ſi
milit᷑ cōdemnabilē eſſe ꝓpt̄ ide3 pctm̄ & ſiľe·
¶ Ad tertiū ſc3 utrū iudiciū ex ſuſpitōe ꝓce=
dens ſit illicitū· dicēdū ꝙ ſic̄ tulliꝰ dic̄· Suſpi=
tio īportat opīone3 mali qñ ex leuibꝰ iudiciis
ꝓcedit· Et ꝯtingit ex tribꝰ· Vno quidē mō ex
hoc ꝙ aliq̄s in ſeipſo malꝰ eſt· & ex hocipo q̄ſi
ꝯſcius ſue malitie faciliter de aliis malū opina
tur· ſm illud eccs̄·x· In via ſtultꝰ ambulās· cū
ipe ſit inſipiēs oīes ſtultos eſtimat· Alio mō
ꝓueīt ex h̄ ꝙ aliq̄s male afficit᷑ ad alterū· Cū
em̄ aliq̄s cōdēnit uel odit aliquē aut iraſcit᷑ uľ
īuidet ei· ex leuibꝰ ſignis opiniat᷑ mala de ipo
q2 vnuſquiſq3 facilit᷑ credit qḋ appetit· Tertio

mō ꝓuenit ex longa expientia· Vñ phs dicit
ī·ii· retho· ꝙ ſenes ſunt maxīe ſuſpitioſi· quia
multotiēs expti ſūt alioꝝ defectꝰ· Prime aūt
due ſuſpitōis cauſe maīfeſte ꝑtinēt ad ꝑūſita=
tē affectꝰ Tertia ūo cā diminuit rōe3 ſuſpitōiſ
inquātū expientia ad ċtitudinē ꝓficit q̄ ē ꝯtra
rōem ſuſpitōis· Et iō ſuſpitio vitiū quoddā ī=
portat· inquāto mag̃ ꝓcedit ſuſpitō tātoma g̃
eſt vitioſū· Eſt aūt triplex g̃dus ſuſpitōis· Pri
mus q̄dē g̃dus ē ut hō ex leuibꝰ iudiciis de bo
nitate alicuiꝰ dubitare īcipiat· & h̄ eſt ueniale
et leue pctm̄· Pertinet em̄ ad tēptatōe3 hūanā
ſñ q̄ uita iſta ñ ducit᷑· ut habet᷑ ī gloſa ſup illō
·i· coꝝ· iiii· Nolite añ tēpus iudicare· Secūdꝰ
gradꝰ ē cū aliq̄s ꝓcerto malitiā alteriꝰ eſtimat
ex leuibꝰ iudiciis· Et hoc ſi ſit de aliquo g̃ui ē
pctm̄ mortale· inquātū nō eſt ſñ cōtēptu ꝓxi=
mi· Vñ gloſa ibidē ſb̄dit· Et ſi ergo ſuſpitōes
vitare ñ poſſumꝰ q2 hoīes ſumꝰ· iudicia tñ·ī·
diffinitiuas· firmaſq3 ſnīas continē debemꝰ·
Tertiꝰ g̃dus ē cū aliq̄s iudex ex ſuſpitōe ꝓce=
dit ad aliquē cōdemnādū· & hoc directe ad in
iuſtitiā ꝑtinet· vñ ē pctm̄ mortale· ¶ Ad q̄rtū
ſc3 utrū dubia ſint ī meliorē ꝑtem interꝑtāda·
dicēdū ꝙ ſic· ſic̄ expſſe dic̄ gloſa ſup illud ro·
·xiiii· Qui nō mādūcat· manducātē nō iudic3
Dubia inq̄t ī meliore3 ꝑtē ſunt īterꝑtanda· q2
ſic̄ dictū eſt ex hocipo ꝙ aliq̄s hẽ malā opini=
onē de alio abſq3 ſufficiēti cā īiuriat᷑ ei & cōtē=
nit ipm̄· Nullus aūt deb3 aliū cōtēnē uel nocu
mentu3 īferre quodcūq3 abſq3 cā cogēte· Et iō
ubi nō appent maīfeſta iudicia de malitia ali
cuius· debemꝰ eū ut bonū habē· ī meliorē ꝑte3
īterꝑtādo qḋ dubiū eſt· Pot᷑ tñ cōtingē ꝙ ille
q̄ ī meliorē ꝑte3 interꝑtat᷑ frequētius fallit᷑· ſed
meliꝰ ē ꝙ aliq̄s frequent᷑ fallat᷑ hñs bonā opi
nionē de aliquo malo hoīe q̄3 ꝙ rarius fallat᷑
hñs malā opinionē de aliquo bono· q2 ex h̄ fit
iniuria alicui· nō aūt ex ꝑmo· Itē nota ꝙ inter
ꝑtari aliq̄d ī deteriore3 uel meliorē ꝑtem cōtin
git dupľr· Vno mō ꝑ quādā ſnppoſitōem· &
ſic cū debemus aliq̄bus malis adhibē remediū
ſiū nr̄is ſiū alienis· expedit ad hoc ut ſecuriꝰ re
mediū apponat᷑ ꝙ ſupponat᷑ id qḋ deterius ē
q2 remediū qḋ eſt efficax cōtra maiꝰ malū mľ
tomag̃ eſt efficax cont᷑ minꝰ malu3· Alio mō
īterꝑtamur aliq̄d in bonū uel malū diffiniēdo
ſiū detm̄inādo· Et ſic ī rerū iudicio debet aliq̄ſ
niti ad h̄ ut īterꝑtet᷑ vnūquodq3 ſm ꝙ eſt ī iu
dicio aut ꝑſonarū ut īterꝑtet᷑ ī melius· ut dcm̄
eſt· Ite3 aliud ē iudicare de rebꝰ & aliud de ho
mībus· In iudicio em̄ quo de rebus iudicamꝰ
nō attendit᷑ bonū uel malū ex ꝑte ipſiꝰ rei de
q̄ iudicamꝰ cui nihil noc3 q̄litercūq3 iudicemꝰ
de ipa· ſ3 attendit᷑ ibi ſolū bonū iudicātis ſi ūe
iudicet· uel malū ſi falſe· q2 uerū eſt bonū ītel=
lectus· falſū aūt eſt malū ipſiuſ· ut dicit᷑ in·vi·
ethi· Et iō vnuſq̄ſq3 deb3 niti ad h̄ ꝙ de rebus
iudicet ſm ꝙ ſūt· S3 in iudicio quo iudicamꝰ
de hoībus ꝑcipue attendit᷑ bonū uel malu3 ex
ꝑte eius de quo iudicat᷑ q̄a ī hocipo honorabiľ
habet᷑ ꝙ bonus iudicat᷑· & ꝯtēptibiľ ſi iudicet᷑

malus· Et iõ ad hoc potius tendẽ debemus in
tali iudicio ꝙ hoiem iudicem⁹ bonũ·ñ mani=
festa rõ in cõtrariũ appeat· Ipsi aũt hoĩ iudicã
ti falsũ iudiciũ quo bñ iudicat de alio ñ ptinʒ
ad malũ intel'ls ipsius·sic nec ad eius pfectõeʒ
ptinet ẜm se cognoscẽ ũitatẽ singulariũ cõtin=
gentiũ·ʒ mag ptinet ad bonũ affcm· ⸿ Ad
qntũ scʒ utrũ sp ẜm leges scriptas sit iudican
dũ· Dicẽduʒ ꝙ sic dictũ est iudiciũ nihil aliud
est ñ qdã diffinitio ul' detminatõ ei⁹ qd iustũ
ẽ· Fit aũt aliqd iustũ dupl'r·vno mõ ex ipa na
tura rei·qd dicit ius natale· Alio mõ ex quo=
dã cõdicto int hoies·quod dicit ius positiuuʒ·
ut sup habituʒ est· Leges aũt scribunt ad vtri:
usqʒ iuris declaratõem·aliter tñ & al'r· Nã le
gis scripta ius quidẽ natale cõtinet·ʒ nõ insti
tuit·ñ ht eñ robur ex lege ʒ ex nata· Ius autẽ
positiuũ scripturaʒ legis & cõtinet & istituit·
dans ei auctoritatis robur· Et iõ necce est ꝙ iu
diciũ fiat ẜm legis scpturã· Alioquin iudiciuʒ
deficeret uel a iusto natali uel a iusto positiuo·
Sciendũ tñ ꝙ sic leges iniq ẜm se cõtrariant
iuri natali uel sp uel ut ĩ pluribus·ita etiã leges
q sunt recte posite ĩ aliqbus casibus deficiũt·
in qbus si suarent esset cõtra ius natale· & iõ
in talib⁹ nõ est ẜm litterã legis iudicandũ·sed
recurrendũ ẽ ad eqtatẽ quã itendit legislator
Vñ iurisperitus dicit· Nulla rõ iuris·aut eqta
tis benignitas patit ut q salubriter p utilitate
hoim introducunt·ea nos duriori iterptatõe
cõtra ipsoꝝ in modũ pducam⁹ ad seũitatẽ·et
in talibus etiam legislator alit iudicaret· & si
cõsiderasset·lege detminasset· ⸿ Ad sextũ·s·
utrũ p usurpatõem iudiciũ reddat iniustũ·di=
cendũ ꝙ cũ iudiciũ sit ferendũ ẜm leges scri=
ptas·ut dictũ est·ille q iudiciũ fert·legis dcm
quodãmõ iterptat· applicãdo ipm ad pticula
re negotiũ· Cũ aũt eiusdẽ auctoritatis sit legẽ
interptari·& legẽ cõdẽ·sic lex cõdi nõ pot nisi
publica auctoritate·ita etiaʒ nec ferri pot ñ pu
blica auctoritate·q qdẽ se extẽdit ad eos q cõi=
tati subdunt· Et iõ sic iniustũ esset ut aliqs cõ
stringẽt aliũ ad legẽ seruãdã·q nõ essʒ publica
auctoritate sanctita·ita etiã iiustũ est si qs ali
quẽ ꝯpellat ferre iudiciũ qd publica auctorita
te nõ fert· Licet aũt ñ legat expsse ꝙ moyses
publicã auctoritatẽ habẽt qñ occidit egyptiũ·
Exo·ii· Nec phinees filius eleazari qñ occidit
ʒãbri filiũ salomi· Sic legit nũi·xxv· Tñ mo=
yses uidet egyptiũ occidisse qsi ex inspiratõne
diuĩa auctoritatẽ adeptus ut videt p hoc quod
dicit actuuʒ·vii· Qʒ pcusso egyptio estimabat
moyses itelligere fres suos·qm dñs p manuʒ
ipsius daret isrl' salutẽ· Vel pot dici ꝙ moyses
occidit egyptiuʒ defẽdẽdo eũ q iiuriã patiebat
cũ moderamĩe iculpate tutele· Vñ amb dic in
li·de officiis· Qʒ q nõ repellit iiuriã a socio cũ
pot·tã ẽ ĩ vitio qʒ ille q facit· Et iducit exẽpluʒ
moysi in eodẽ loco· Vel pot dici sic Aug⁹· dic
in qstioib⁹ exo·ꝙ sic terra añ utilia semĩa her
barũ iutiliũ fertilitate laudat·sic illud moysi
factũ vitiosũ qdẽ fuit·ʒ magne fertilitatis si=
gnũ gerebat·iquãtũ scʒ erat signũ ũtutis ei⁹
q ppl'm liberatur⁹ erat· De phinee aũt dicẽduʒ
ꝙ ex inspiratõe diuĩa zelo dei mot⁹ hoc fecit·
uel ꝙ licet nundũ esset sũmus sacdos·erat tñ
fili⁹ summi sacdotis·& ad eũ h iudiciũ ptine=
bat sic & ad alios iudices qbus h erat pceptũ

DE PARTIBUS IUSTITIE· DISTINCTIO· ·LI·

DEinde ꝯsiderandũ ẽ de ptibus iusti
tie· Et pmo de ptib⁹ subiectiuis q
sunt spẽs iustitie·scʒ distributiua et
cõmutatiua· Secũdo de ptibus qsi ĩ
tegralib⁹· Tertõ de ptib⁹ qsi potẽtialib⁹ scʒ de
ũtutibus adiũctis· ⸿ Circa pmũ occurrit du
plex cõsideratio· Primo de ipis iustitie ptib⁹·
Secũdo de vitiis oppositis·& qr restitutio vi=
det esse actus iustitie cõmutatie·iõ pmo cõsi
derandũ ẽ de distinctiõe iustitie cõmutatie &
distributie· Scdo de restitutõe· ⸿ Circa pmũ
qrunt qttuor· Primo utrũ due sint spẽs iusti
tie scʒ ꝯmutatia & distributiua· Scdo utrũ eo=
dẽ mõ mediũ accipiat ĩ eis· Tertõ utrũ sit ea=
rũ multiformis uel multiplex matia· Quarto
utrũ ẜm aliqʒ earũ specierũ iustũ sit idẽ quod
cõtra passũ· ⸿ Ad pmũ scʒ utrũ ꝯuenient po
nant due spẽs iustitie scʒ cõmutatiua & distri
butiua· Dicẽdũ ꝙ phs ĩ·v·ethi·poit has duas
spẽs iustitie· Et dic ꝙ vna est directiua ĩ distri
butõibus alia ĩ cõmutatioĩbus· Sic eñ dictũ ẽ
sup·iustitia pticularis ordinat ad aliqʒ puataʒ
psonaʒ q cõpat ad cõitatẽ sic ps ad totuʒ· Pot
aũt ad aliqʒ ptẽ duplex ordo attẽdi· Vn⁹ qdẽ
ptis ad ptem cui silis ẽ ordo vni⁹ puate psone
ad aliã·& hũc ordinẽ dirigit ꝯmutatiua iusti=
tia q cõsistit ĩ hiis q mutuo fiũt int duas pso=
nas ad iuicẽ·ali⁹ ordo attendit totius ad ptes
& huic ordini assil'at ordo eius qd ẽ cõmune
ad singl'as psonas· Quẽ quidẽ ordinẽ dirigit
iustitia distributiua q ẽ distributiua cõmuniũ
ẜm pportionalitatem· Et iõ due sunt iustitie
spẽs scʒ cõmutatia & distributiua· ⸿ Ad ẜm
scʒ utrũ eodẽ mõ accipiat ĩ eis mediũ· Dicẽduʒ
ꝙ sic dictũ ẽ in distributiua iustitia dat aliqd
alicui puate psone iquantũ id qd est totius est
debitũ pti Qd qdẽ tanto mai⁹ ẽ quãto ipa ps
maiorẽ pncipalitatẽ ht in toto· Et iõ ĩ distribu
tiua iustitia tantoplus alicui de bonis cõibus
dat·quãto illa psona maiorẽ pncipalitatẽ ht ĩ
cõitate·q qdẽ pncipalitas ĩ aristocratica cõmu
nitate attendit ẜm ũtutẽ·in oligartica ẜm di
uitias· In democratica ẜm libertatẽ·& in aliis
alit· Et iõ ĩ iustitia distributiua nõ accipit me
diũ ẜm eqlitatẽ rei ad rem·ʒ ẜm pportionẽ re
rũ ad psonas·ut scʒ sic vna psona excedit aliã
ita etiaʒ res q dat vni psone excedit rem q dat
alii· Et iõ dicit phs ꝙ tale mediũ ẽ ẜm geome=
tricã pportionalitatẽ·in q attendit eqle ñ ẜm
quãtitatẽ ʒ ẜm pportõeʒ· Sic si dicamus ꝙ sic
se hñt sex ad qttuor·ita se hñt tria ad duo·qa
utrobiqʒ ẽ sexqualtera pportio·ĩ q mai⁹ habʒ
totũ min⁹ & mediã ptem eius·nõ aũt ẽ equal'
excessus ẜm quãtitatẽ·qr sex excedũt qttuor ĩ

duobus·tria vero excedūt duo in vno· Sed in
cōmutatioībus reddit᷑ aliq̇d alicui singl'ari ꝑ-
sone ꝓpter rem eiꝰ q̄ accepta ē· ut maxie patꝫ
ī emptōe & uēditōe in q̇bus ṗmo iuenit᷑ rō cō
mutatōis· Et iō optet adeq̈re rem rei ut q̄ato
iste plus hꝫ q̈ꝫ suū sit de eo qȯ est alterius·tan-
tūdē restituat ei cuiꝰ ē· & sic fit eq̈litas ꝫm ari
smetricā medietatē·q̄ attendit᷑ ꝫm parē quāti
tatis excessū· sic̄ q̇nqꝫ ē mediū int̄ sex· & q̈ttu-
oꝛ· In vnitate em̄ excedit & excedit᷑· Si ergo a
ṗncipio utq̄ꝫ habeat q̇nqꝫ & vnus eoꝝ accepit
vnū de eo qȯ est alteriꝰ·vnus scꝫ accipiēs hēat
sex· & alii reliquūt᷑ q̈ttuoꝛ· Erit igit᷑ iustitia si
uterqꝫ ṙducat᷑ ad mediū ut accipiat᷑ vnū ab eo
q̇ hꝫ sex· & det᷑ ei q̇ q̈ttuoꝛ hꝫ·sic em̄ utq̄ꝫ hēbit
q̇nqꝫ quod ē mediū· ¶ Ad tertiū scꝫ utrū earū
sit eadē uel diuersa materia· Dicēdū ꝙ sic̄ di-
ctū est supꝛa iustitia est circa quasdā opatio-
nes exterioꝛes scꝫ distributionē & cōmutatiōꝫ
q̄ quidē sunt ī usū quoꝝūdā exterioꝝū uel rerū
uel ꝑsonarū uel etiā operum· Rerū q̇deꝫ sic̄ cū
aliq̇s uel refert ul' restituit alt̄i rem suā· Perso-
narū aūt sic̄ cū aliq̇s ī ipam ꝑsonā hoīs īiuriā
fac̄·puta ꝑcutiēdo ul' cōuitiando·aut etiā cū re
uerentiā exhibet· Operū aūt sic̄ cū q̇s iuste ab
alio exigit uel alt̄i reddit aliq̇ȯ opus· Si igitur
accipiamꝰ ut materiā utuſqꝫ iustitie ea quoꝝ
opatōes sūt usus·eadem ē materia distributiē
& ꝯmutatiē iustitie·nā & res distribui possūt
a cōi ī singl'os· & cōicari uel cōmutari de uno
in aliū· Et ē etiā q̄dam distributio laborioſoꝝ
operū & recōpēsatio· Si aūt accipiamꝰ ut ma
teriā utuſqꝫ iustitie actōes ipas ṗncipales q̇bꝰ
utimur ꝑsonis rebꝰ & opibus·sic īuenit᷑ utro
biqꝫ alia materia· Nā distributiua iustitia ē di
rectiua distributōis· Cōmutatia ūo iustitia est
directiua cōmutationū·q̄ attendi possunt int̄
duas ꝑsonas·quarū q̄dā sūt iuolūtarie·q̄dam
ūo uolūtarie· Inuoluntarie q̇dē q̄n aliq̇s utit᷑
re alteriꝰ uel ꝑsona ul' ope eo inuito· Qȯ q̇deꝫ
cōtingit q̄nqꝫ occulte ꝑ fraudē·q̄nqꝫ etiā maī
feste ꝑ uiolentiā·vtrūqꝫ aūt ꝯtingit aut ī rem
aut in ꝑsonā ꝓpꝛiā aut ī ꝑsonā ꝯiunctā· In rē
q̇dē·si occulte rem alteriꝰ accipiat uocat᷑ furtū
si aūt maīfeste·uocat᷑ rapina· In ꝑsona aūt ul'
quantū ad ipaꝫ cōsistentiā ꝑsone·uel q̄ntū ad
dignitatē ipsiꝰ· Si aūt quātū ad cōsistētiā ꝑso-
ne sic ledit᷑ aliq̇s occulte ꝑ dolosam occisioneꝫ
seu ꝑsecutōem & exhibitōem ueneni· Manife
ste aūt ꝑ occisionē maīfestā· aut ꝑ ī carceratōꝫ
aut uerberatōm seu mēbꝛi mutilatōꝫ. Quātū
ad dignitatē aūt ꝑsone ledit᷑ aliq̇s occl'te ꝑ fl'a
testimoīa seu detractōes q̇bus alicui aufert fa
mā suā· & ꝑ alia hmōi· Manifeste aūt ꝑ accu-
satōem ī iudicio seu ꝑ cōuitii illationē· Quātū
aūt ad ꝑsonā ꝯiunctā. ledit᷑ aliq̇s in uxore ut ī
pluribꝰ occl'te ꝑ adulteriū· In seruo aūt q̄n ali
q̇s ꝫuū seducit ut a dn̄o discedat· Et hec etiaꝫ
possunt manifeste fi· & eadē rō ē de aliis ꝑso-
nis ꝯiunctis ī q̈s possunt etiā oībus modis ī-
iurie cōmitti· sic̄ & in ꝑsonā ṗncipaleꝫ· Sed ad
ulteriuꝫ & serui seductio sūt ꝓpꝛie iniurie c̄ca
has ꝑsonas·tū·qꝛ seruꝰ ē possessio q̄dā·hoc re
fert᷑ ad furtū· Volūtarie aūt ꝯmutatōes dicūt᷑
q̄n aliq̇s uolūtarie trāsfert rē suā in alterū· Et
si q̇dē simpl'r ī alterū trāsferat rem suā absqꝫ
debito sic̄ in donatōe·nō ē actus iustitie ſꝫ libe
ralitatis· Intm̄ aūt ad iustitiā uolūtaria trāsla
tio ꝑtinet īquātū ē ibi aliq̇d de rōe debiti· Qȯ
q̇dē cōtigit mltipl'r·vno mō q̄n aliq̇s trāsfert
simplicit᷑ rē suā ī alterū ꝓ recōpensatōe alteriꝰ
rei·sic̄ accidit ī uēditōe et emptōe· Secūdo mō
q̄n aliq̇s tradit rem suā alteri cōcedēs ei usum
rei cū debito recuꝑandi rē· & si q̇dē ğtis cōce-
dit usū rei uocat᷑ usuffructꝰ ī rebꝰ q̄ aliq̇d fru
ctificāt·ul' simplicit᷑ mutuū seu accomodatū ī
rebus q̄ nō fructificāt·sic̄ sunt denarii uasa et
hmōi· Si ūo nec ipse usus ğtis cōcedat᷑ uocat᷑
locatō & ꝯductio· Tertio mō aliq̇s tradit rem
suā ut recuperādā nō rōe usus ſꝫ uel rōe cōser
uatōis sic̄ in deposito·uel ratōe obligatōis·sic̄
cū aliq̇s rem suaꝫ pignoꝛi obligat·seu cū aliq̇s
ꝓ alio fideiubet· In oībus aūt hmōi actioibus
siue uolūtariis sū īuolūtariis ē eadē rō accipiē
di mediū ꝫm eq̈litatē recōpensatōis· Et iō oēs
iste actōnes ad unā spēm iustitie ꝑtinēt scꝫ ad
cōmutatiuā· ¶ Ad q̈rtū scꝫ utrū iustū sit idē
qȯ cōtra passum·dicenduꝫ ꝙ ħ qȯ dicit᷑ cōtra
passū īpoꝛtat eq̈lē recōpensatōm passionis ad
actionē ṗcedentē· Qȯ q̇dē ꝓpꝛiissime dicit᷑ in
passionibus īiuriosis q̇bus aliq̇s ꝑsonā ꝓximi
ledit·puta si ꝑcutit ꝙ reꝑcutiat᷑ & ħ q̇dē iustū
determinat᷑ ī lege· Exo·xxi· Reddet aīam ꝓ aīa
oculū ꝓ oculo &c̈· Et etiā qꝛ auferre rē alteriꝰ
est quoddā facē·iō secūdario etiā in hiis dicit᷑
cōtra passū ꝓut scꝫ aliq̇s q̄ dānuꝫ intulit in re
sua ipe etiā dānificat᷑· & hoc etiā iustū dānuꝫ
cōtinet᷑ in lege· Exo·xxii· Si q̇s furatus fuerit
ouē aut bouē & occiderit ul' uēdiderit·q̇nqꝫ bo
ues ꝓ vno boue restituet · & q̈ttuoꝛ oues pꝛo
una oue· Tertio uero transfert᷑ nomē contra
passi ad uolūtarias cōmutatiōes ·ī q̇bus utri-
usqꝫ est actio et passio·ſꝫ uolūtariū diminuit de
ratione passioīs ut dictū est· In oībus aūt hiis
debꝫ fieri ꝫm rationem iustitie cōmutatiue re-
cōpēsatio ꝫm eq̈litatē·ut scꝫ passio recōpēsata
sit eq̈lis actōi·nō aūt sēp esset eq̈lis si idē specie
aliq̇s pateret᷑ qȯ fec̄· Nā ṗmo q̇dē cū q̇s iniuri
ose ledat alteriꝰ ꝑsonā maioꝛē·maioꝛ est actio
q̈ꝫ passio eiusdē spēi quā ipe pateret᷑· Et iō ille
q̇ ꝑcutit ṗncipē nō solū reꝑcutit᷑·ſꝫ multo ğuiꝰ
punit᷑· Silr̄ etiā cū q̇s aliquē īuoluntariū ī re
sua dānificat·maioꝛ ē actō q̈ꝫ esſꝫ passio si sibi
sola res illa auferret᷑·qꝛ ipe q̄ dānificauit aliū ī
re sua nihil dānificaret᷑· & iō punit᷑ in ħ ꝙ ml'
tiplicius restituat·qꝛ etiā nō soluꝫ dānificauit
ꝑsonā ṗuatā·ſꝫ rē publicā eiꝰ tutele securitatē ī
fringēdo·silr̄ etiā nec in cōmutatōibus uolūta
riis sēp esset eq̈lis passio si aliq̇s daret rē suā
accipiēs rem alteriꝰ·qꝛ forte res alteriꝰ ē ml'to
maioꝛ q̈ꝫ sua· Et iō opoꝛtet ꝫm quādā ꝓpoꝛti-
onatā cōmēsuratōm adeq̈re passionē actōi in
cōmutatōibus·ad qȯ iuenta sūt nūmismata·
& sic contra passum ēst cōmutatiuū iustū·In

distributiua aũt iustitia locũ nõ habet·qꝛ ĩ di=
stributiua nõ attendit̃ eq̃litas ẜm ꝓportõꝫ rei
ad rem ul' passionis ad actionẽ·vñ dicit̃ cõtra
passum·sed ꝯtra ꝓportionalitatẽ rerũ ad per=
sonas ut supra dictum est·

DE RESTITVTIONE· DIS·LII·

Deinde cõsiderandũ ẽ de restitutõe·
Circa quã ꝯsideranda sũt octo·Pri
mo utruꝫ restitutio sit act⁹ iustitie·
Secũdo utrũ nccẽ sit ad salutẽ om̃e
ablatũ restitui·Tertio utrũ mltiplicatũ opor=
teat restitui·Quarto utrũ oporteat restitui il=
lud qȯ q̃s nõ accipit·Quinto utrũ opteat resti
tui ei a quo acceptũ ẽ·Sexto utrũ oporteat eũ
ṙstituė q̃ accipit·Septio utꝝ aliquẽ aliũ·Octa
uo utrũ sit stati restituendũ· ¶ Ad primũ scꝫ
utrũ restitutio sit actus iustitie cõmutatiẽ· di
cendũ ꝙ restituė nihil aliud esse uidet̃ q̃ꝫ itera
to aliquẽ statuere ĩpossessionẽ ul' dominiũ rei
sue·& ita in restitutõe attendit̃ eq̃litas iustitie
ẜm recõpensatõeꝫ rei ad rẽ q̃ ptinet ad iustitiã
cõmutatiuã·Et iõ restitutio ẽ actus cõmutati
ue iustitie·qñ scꝫ res vnius ab alio habet̃ uel p
uolũtateꝫ ei⁹ sic̃ ĩ mutuo & deposito·uel cõtra
uolũtatẽ ei⁹ sic̃ ĩ rapina uel furto· ¶ Ad secũ
dũ scꝫ utrũ sit necessariũ ad salutẽ ꝙ fiat resti
tutio ei⁹ qȯ ablatũ ẽ·Dicendũ ꝙ restitutio sic̃
dictũ ẽ·est actus iustitie ꝯmutatiẽ q̃ in q̃dam
eq̃litate cõsistit·Et iõ restituė ĩportat redditõꝫ
illius rei q̃ iniuste ablata ẽ·sic em̃ p iteratã ei⁹
exhibitõem eq̃litas repat̃· Si ůo iuste ablatuꝫ
ĩ eq̃litas erit si ei restituat̃·qꝛ iustitia ĩ eq̃litate
ꝯsistit·Cũ igit̃ ẜuare iustitiã sit de necessitate
salutis cõsequẽs ẽ ꝙ restituė id qȯ iniuste ab=
latũ est alicui sit de necessitate salutis·Hoc tñ
ĩtellige si res ablata eadẽ nůo ul' aliq̃d equiua
lens pot̃ restitui·in q̃bus aũt nõ pot̃ equalens
restitui·sufficit ꝙ recõpenset̃ qȯ possibile ẽ·sic̃
patet de honorib⁹ q̃ sunt ad deũ & ad pentes·
vt phs dic̃ in·viii·ethi·Et iõ qñ id qȯ ablatũ ẽ
nõ est restituibile p aliq̃d eq̃le·debet fieri recõ
pẽsatio q̃lis possibilis ẽ·puta cũ aliq̃s alicui ab
stulit mẽbrũ debet ei recõpensare ul' ĩ pecunia
uel in aliquo honore·cõsiderata cõditõe utri=
usq̃ꝫ psone ẜm arbitriũ ꝓbi viri·Si autẽ aufe=
rat aliq̃s alteri famã distinguẽduꝫ ẽ·qꝛ famaꝫ
pot̃ aliq̃s alteri triplicit̃ auferre·Vno mõ veꝝ
dicẽdo & iuste·puta cũ aliq̃s crimẽ alicui⁹ ꝓ=
dit·ordine debito ẜuato·& tũc nõ tenet̃ ad re
stitutõem fame·Alio mõ falsũ dicẽdo & iniu
ste·& tũc tenet̃ restituė famã cõfitendo se fal=
sũ dixisse·Tertõ mõ uerũ dicẽdo ſꝫ iniuste·pu
ta cũ aliq̃s ꝓdit c̊mẽ alic⁹ ꝯtra ordinẽ debituꝫ
& tũc tenet̃ ad restitutõem fame q̃ãtuꝫ pot̃·
sñ mẽdacio tñ·utpote ꝙ dicat se male dixisse·
uel qꝛ ĩiuste eũ diffamauerit·ul' si nõ possit fa
mã restituė debet ei alit̃ recõpẽsare·sic̃ & ĩ aliis
dictũ ẽ·Itẽ ille q̃ ĩpedit aliquẽ ab aliquo bono
cõsequendo·pot̃ eũ multiplr̃ ĩpedire Vno mõ
iuste·puta si ĩtẽdẽs honorẽ dĩ ul' utilitatẽ eccl'e
ꝓcuraꝫ ꝙ det̃ alicui psone digniori·& tũc nl' lo
mõ tenet̃ ad restitutõm uel aliq̃ꝫ recõpensatõꝫ
faciẽdã·Alio mõ ĩiuste·puta si ĩtendat ei⁹ no
cumentũ quẽ ĩpedit ꝓpter odiũ uel vindictaꝫ
aut aliq̃d hmõi·& tũc si ĩpedit ne p̃benda det̃
digno·ꝯsulẽs ꝙ nõ det̃ anteq̃ꝫ sit firmatũ qȯ
ei det̃·tenet̃ q̃dẽ ad aliq̃ꝫ recõpensatõem·pẽsa
tis cõditõibus psonarũ & negotii ẜm arbitriũ
sapiẽtis·nõ tenet̃ tñ ad eq̃le·qꝛ ille nũdũ fue=
rat adeptus·& poterat multiplicit̃ ĩpediri·Si
ůo iã firmatũ sit ꝙ alicui det̃ p̃benda·& aliq̃s
ꝓpter causaꝫ ĩdebitã ꝓcuret ꝙ reuocet̃·idẽ ẽ ac
si iã habitã ei auferret·Et iõ tenet̃ ad restituti
tõem eq̃lis·tñ ẜm suã facultatẽ· ¶ Ad tertiũ
scꝫ utrũ illud multiplicatũ opteat restitui·uel
sufficiat restituė simplũ·dicendũ ꝙ cũ aliq̃s ĩ=
iuste accipit rẽ alienã duo sũt ibi·Quoꝝ vnũ
est ĩeq̃litas ex pte rei·q̃ q̃ñq̃ꝫ est sñ ĩiusticia·ut
patet in mutuis·Aliud aũt ẽ ĩiustitie culpa q̃
pot̃ esse etiã cũ eq̃litate rei·puta cũ aliq̃s inten
dat inferre violẽtiã·ſꝫ nõ p̃ualet·Quãtũ ergo
ad p̊mũ adhibet̃ remediũ p restitutõem quã=
tũ ei eq̃litas repat̃·ad quod sufficit ꝙ restitu=
at tm̃ quantũ habuerit de alieno·ſꝫ quantũ ad
culpã adhibet̃ remediũ p penã cuius inflictio
ptinet ad iudicẽ·Et iõ anteq̃ꝫ sit condẽnat⁹ p
iudiciũ·nõ tenet̃ plus restituė q̃ꝫ accepit·ſꝫ po
stq̃ꝫ cõdẽnatus ẽ tenet̃ penã soluė· ¶ Ad q̃rtũ
scꝫ utrũ aliq̃s teneat̃ restituė qȯ ñ abstulit·di=
cẽdũ ꝙ q̃cũq̃ꝫ dãnificat aliquẽ uidet̃ ei aufer=
re id ĩ quo ipm dãnificat·damnũ em̃ dicit̃ ex
eo ꝙ aliq̃s minus ht̃ q̃ꝫ debet habė ẜm phm in
·v·ethi·Et iõ hõ tenet̃ ad restitutõꝫ eius ĩ quo
aliquẽ dãnificauit·Sed dãnificat̃ aliq̃s duplr̃
Vno mõ qꝛ aufert̃ ei quod actu hẽbat·& tale
damnũ sp ẽ restituendũ ẜm recõpensatõeꝫ eq̃
lis·puta si aliq̃s dãnificet aliquẽ diruẽs domũ
eius·tenet̃ ad tm̃ quãtũ ualet dom⁹·Alio mõ
dãnificat aliq̃s aliqueꝫ ĩpediendo ut adipiscat̃
quod erat ĩ via habẽdi·& tale damnũ ñ optet
recõpensare ex equo·qꝛ min⁹ ẽ habė aliquid ĩ
ůtute q̃ꝫ habė ĩ actu·q̃ aũt est ĩ uia adipiscẽdi
aliq̃d·ht̃ illud solũ ẜm ůtutẽ uel potẽtiã·Et iõ
si redderet̃ ei habėt h̃ ĩ actu·restitueret̃ ei qȯ
est ablatũ nõ simplũ ſꝫ multiplicatũ·quod nõ
est de nccitate restitutõis ut dictũ ẽ·tenet̃ tam̃
aliq̃ꝫ recõpensatõem facė ẜm cõditõm psona=
rũ & negotioꝝ· ¶ Ad quĩtũ scꝫ utrũ sp opor
teat restitutõem fi ei a quo acceptũ est·dicẽdũ
ꝙ p restitutõem fit reductio ad eq̃litatẽ ꝯmu
catiue iustitie q̃ cõsistit in rerũ adequatiõe·sic̃
dictũ ẽ·Hmõi autẽ rerũ adeq̃tio fieri ñ pot̃ ñ
ei q̇ minus ht̃ q̃ꝫ quod suũ ẽ suppleat̃ qȯ deest
Et ad hanc suppletõm faciendã necesse est ut
ei fiat restitutõ a quo acceptũ ẽ·Si tñ res resti
tuenda apparet esse g̃uiter noxia ei cui resti=
tutio faciẽda ẽ uel alteri·ñ ei debet tũc restitui
qꝛ restitutio ordinat̃ ad utilitatẽ ei⁹ cui resti=
tuit̃·Oĩa em̃ q̃ possident̃ sub rõe utilis cadũt·
nec tñ debet ille q̃ rẽ alienã detinet sibi appro=
priare·ſꝫ ul' reẜuare ut cõgruo tẽpore restituat
uel etiã alibi tradė tutius ad cõseruandũ·Iteꝫ
si ille cui est restitutõ faciẽda sit ignotus debꝫ
hõ restituė ẜm ꝙ pot̃·scꝫ dando in elimosinas

pro salute ipsius siue sit mortu⁹ siue sit viu⁹·
p̄missa tñ diligẽti inq̄sitõe de p̄sona eius cui ẽ
restitutõ facie͂da·Si uero sit mortu⁹ ille cui est
restitutio facie͂da debꝫ restitui heredi eius·qui
cõputat̃ q̈si vna p̄sona cũ ip̄o·Si ũo sit multũ
distans debꝫ sibi trãsmitti quod ei debet̃·& p̄=
cipue si sit res magĩ ualoris·& possit cõmode
trãsmitti·alioq̄n debꝫ ĩ aliquo loco tuto depo
ni ut ꝓ eo cõseruet̃ & dño significari·Item si
aliq̄s illicite dat alii·illa datio pot̃ eẽ illicita du=
plicit̃·Vno mõ q2 ip̄a datio est illicita & ꝯtra
legẽ sic patꝫ in eo q̇ symoniace aliq̄d dedit·&
talis meret̃ amittẽ quod dedit·vñ nõ debet ei
restitutio fieri·ille etiã q̇ accepit q2 cõtra legẽ
accepit nõ debꝫ sibi retinere·sꝫ dt̃ in pios usus
cõuertere·Alio mõ aliq̄s illicite dat q2 ꝓpter rẽ
illicitã dat·licꝫ ip̄a datio nõ sit illicita·Sic cum
q̄s dat meretrici ꝓpter fornicatiõꝫ·Vñ & mu
lier põt sibi retinere quod est ei datũ·& si sup
flue aliq̄d p fraudẽ uel dolũ extorsissꝫ·tenetur
eidẽ restituere·Itẽ si p̄latus rẽ eccl'ie surriperet·
hoc possꝫ esse tripliciter·Vno mõ si rẽ ecclesie
nõ sibi deputatã sꝫ alteri sibi usurparꝫ· puta si
ep̄s usurparꝫ sibi rem capl'i·& tũc planũ est ꝙ
debꝫ restituẽ ponendo ĩ manus eoꝝ ad quos
de iure ptinꝫ·Alio mõ si rem eccl'e sue custodie
deputatã in alterius dominiũ trãsferat· puta
cõsanguinei ul' amici·& tũc debet ecclesie resti
tuẽ·& sub sua cura habẽ ut ad successorẽ pue=
niat·Alio mõ pot̃ p̄latus ecclesie rẽ subripe so
lo aĩo·dum scꝫ ĩcipit habẽ aĩm possidẽdi eã ut
suã·& nõ noĩe eccl'ie·& tũc debet restituẽ· talẽ
aĩm deponẽdo·¶ Ad sextũ scꝫ utrũ sp teneat̃
restituẽ ille q̇ accipit·Dicendũ ꝙ circa illũ qui
rem alienã accepit duo sũt cõsideranda·scꝫ ip̄a
res accepta·& ip̄a acceptio·Ratõe aũt rei tene
tur eã restituẽ q̈ꝫdiu eã apud se ht̃· q2 qȯ habꝫ
ultra id quod suũ ẽ debꝫ ei subtrahi et dari cui
deest·ſm formã cõmutatiue iustitie·Sed ip̄sa
acceptõ rei aliene pot̃ tripl'r se hr̃e·qñqꝫ em̃ ẽ ĩ
iuriosa·scꝫ ꝯtra uolũtatẽ existẽs eius qui ẽ rei
dñs·ut patet ĩ furto & rapina·& tũc tenet̃ ad
restitutõem nõ solũ ratõe rei·sꝫ etiã rõe iniuri
ose actõis·etiaꝫ si res apud ip̄m nõ remaneat·
Sic em̃ q̇ pcutit p̄ncipẽ aliquẽ tenet̃ recõpensa
re iniuriã passo·q̈ꝫuis nihil apud ip̄m remane
at·ita etiã q̇ furat̃ ul' rapit tenet̃ ad r̃cõpẽsati
onẽ dãni illati·etiã si nihil iñ hẽat·& ultius ꝓ
iniuria illata debet puniri·Alio mõ aliq̄s acci=
pit rem alteri⁹ in utilitatẽ suã absqꝫ iniuria cũ
uolũtate scꝫ eius cui⁹ ẽ res sic patet ĩ mutuis·
& tũc ille q̇ accepit tenet̃ ad restitutõem eius
quod accepit nõ solũ rõe rei·sꝫ etiã rõe accepti
onis·etiã si rem amiserit·tenet̃ em̃ recõpẽsare
ei q̇ gratiã fec̃·quod ñ fiet·etiã si p h̀ damnuꝫ
incurrat·Tertio aliq̄s accipit rẽ alterius absqꝫ
iniuria nõ ꝓ sua utilitate sic patet ĩ depositis·
Et iõ ille q̇ sic accipit ĩ nullo tenet̃ rõe acceptio
nis·q̄nimo accipie͂do ĩpendit obsequiũ·tenet̃
aũt ratõe rei·ꝓpter h̀ si ei subtrahat̃ res absqꝫ
sua culpa nõ tenet̃ ad restitutõꝫ·Secus tñ essꝫ
si cũ magna sua culpa rem depositã amitterꝫ·

¶ Ad septimũ scꝫ utrũ ille q̇ nõ accepit aliq̄ñ
restituere teneat̃·dicendũ ꝙ sic dictũ ẽ ad re=
stitutõem tenet̃ aliq̄s nõ solũ ratõe rei aliene
quã accepit·sꝫ etiã rõe ĩiuriose acceptõis·Et iõ
q̄cũqꝫ est cã iniuste acceptõis tenet̃ ad restitu=
tõem·Qȯ quidẽ cõtingit dupl'r· directe scꝫ &
indirecte·Directe q̇dẽ qñ ĩducit aliq̄s aliũ ad
accipiendũ·Et hoc q̇dem triplicit̃·Primo q̇dẽ
monẽdo ad ip̄am acceptõem·qȯ quidẽ fit p̄ci=
pie͂do·cõsulẽdo·cõsentie͂do·& exp̄sse laudãdo
aliquẽ q̈i strẽnuũ de hoc ꝙ aliena accipit·Alio
mõ ex pte ipsi⁹ accipie͂tis·q2 scꝫ eũ receptat ul'
q̈litercũqꝫ ei auxiliũ fert·Tertio mõ ex pte rei
accepte·q2 scꝫ est pticeps furti uel rapine q̈si so
cius maleficii·Indirecte ũo qñ aliq̄s nõ ĩpedit
cũ possit & debeat ĩpedire·uel q2 subtrahit p̄ce
ptũ sũ cõsiliũ ĩpediens furtũ uel rapinaꝫ·Vel
q2 subtrahit suũ axiliũ quo possit obsistẽ·Vel
q2 occl'tat post factũ·Que hiis ũsibus cõprehẽ
dunt̃·Iussio·cõsiliũ·ꝯsensus·palpo·recursus·
Participãs mutus·nõ obstans·nõ maĩfestãs·
Sciendũ tñ ꝙ q̄nqꝫ p̄missoꝝ sp obligãt ad re=
stitutõem·Primo iussio·q2 scꝫ ille q̇ iubet ẽ p̄n
cipaliter mouẽs·vñ ip̄se p̄ncipalit̃ tenet̃ ad re=
stitutõem·Secũdo cõsensus in eo scꝫ sine quo
rapina fieri nõ pot̃·Tertio r̃cursus·qñ scꝫ ali=
q̄s est receptator latronũ·& eis patrociniũ pre
stat·Quarto pticipatio·qñ scꝫ alq̄s pticipat ĩ
c̄rimine latrocinii & ĩ p̄da·Quito tenet̃ ille q̇ ñ
obstat cũ obstare teneat̃·sic p̄ncipes q̇ tenent̃
custodire iustitiã in terra·si p eoꝝ defectũ la=
trones ĩcrescãt ad restitutõm tenent̃· q2 reddi
tus quos hñt sunt q̈si stipẽdia·ad hoc institu
ta ut iustitiã cõseruẽt in t̃ra·In aliis tamẽ casi=
bus enumeratis ñ sp obligat̃ aliq̄s ad restitu=
tioneꝫ·nõ em̃ semp cõsilium uel adulatio aut
aliq̄d hmõi ẽ efficax cã rapine·Vñ tũc solũ te
net̃ cõsiliator aut palpo·id ẽ adulator ad resti=
tõeꝫ qñ ꝓbabilit̃ estimari pot̃·q2 ex hmõi cau=
sis fuit iniusta acceptio subsecuta·Principalit̃
aũt tenet̃ restituẽ ille q̇ est p̄ncipalis in facto·
Principaliter q̇dẽ p̄cipiẽs·secũdario exequẽs·
& cõsequent̃ alii p ordinẽ·Vno tñ restituente
illi q̇ passus ẽ damnũ alius eidẽ restituẽ nõ te=
net̃·Sꝫ illi q̇ sunt p̄ncipales in facto ad quos
res puenit tenent̃ aliis restituẽ q̇ restituerunt·
Qñ aũt aliq̄s p̄cipit iniustã acceptõem q̇ non
subsequit̃·nõ ẽ restitutio facie͂da·cũ restitutio
p̄ncipalit̃ ordinet̃ ad reintegrandaꝫ rem ei⁹ q̇
iniuste est dãnificat⁹·¶ Ad octauũ scꝫ utrũ
statim teneat̃ hõ restituere·dicendũ ꝙ sic acci
pere rem alienã ẽ pctm̃ cõtra iustitiã· ita etiaꝫ
detinẽ eã·q2 p hoc ꝙ aliq̄s detinet rem alienã
inuito dño·ĩpedit eũ ab usu rei sue·& sic ei fac̃
iniuriã·Manifestũ ẽ aũt ꝙ nec p modicũ tẽp⁹
licet in pctõ morari·sꝫ q̄libet tenet̃ stati pctm̃
deserere·secundũ illud eccl'i·xxi·Quasi a facie
colubri fuge peccatũ·Et ideo q̄libet tenetur sta
tim restituere uel petere dilationem ab eo qui
potest usum rei cõcedere·

DE PERSONARVM ACCEPTIONE· DISTINCTIO· ·LIII·

DEinde cõsiderandũ est de vitiis op=
posis p̃dictis iustitie ptib⁹. Et p̃mo
de psonarũ acceptõe q̃ opponit̃ iusti
tie distributie· Secũdo de pctis que
opponunt̃ iustititie cõmutatiue· ¶ Circa pri
mũ cõsiderãda sunt q̃tuor· Primo· utrũ psona=
rũ arceptõ sit peccatũ· Secũdo utrũ locũ habe
at in dispẽsatiõe spũaliũ· Tertio utrũ in exhi=
bitiõe donorũ· Quarto utrũ ĩ iudiciis· ¶ Ad
primũ scʒ utrũ psonarũ acceptõ sit peccatũ· di
cendũ ꝙ psonarũ acceptõ oppoĩtur distributi
ue iustitie· Consistit enĩ eq̃litas distributie iu=
stitie in hoc· ꝙ diuersis psonis diuersa tribuũ
tur secũdũ pportiõm ad dignitates psonarum·
Si igit̃ aliquis cõsideret illã pprietateʒ psone
ppter quã id quod ei cõfert̃ ẽ ei debitũ nõ erit
acceptio psonaruʒ ſʒ cause· Vñ glosa sup illud
ephe·vi· Nõ est psonarũ acceptio apud deũ dic̃
ꝙ deus iudex iustus causas discernit non pso
nas· puta cũ aliq̃s pmoueat aliquẽ ad magiste
riũ ppter sufficiẽtiã scie· h̃ attendit̃ causa debi
ta in psona· Si aũt aliq̃s ꝯsideret ĩ eo cui aliq̃d
cõfert ñ id ppter quod id qȯ ei dat̃ esset ppor
tionatũ ei uel debitũ· ſʒ solũ hoc· ꝙ ẽ iste hõ pu
ta petrus ul' martinus· ẽ hic acceptio psone· q2
nõ attribuit̃ ei aliq̃d ppter aliq̃ʒ causam q̃ faci
at eũ dignũ· ſʒ simpl'r attribuit̃ psone· Ad pso
nã aũt refert̃ quecũqʒ cõditio nõ faciat ad cau
sam ppter quã sit dign⁹ hoc dono· puta si ali
quis pmoueat aliquẽ ad platõem ul' magiste
riũ q2 est diues· uel q2 est cõsanguineus suus
est acceptio psone· Cõtingit tñ aliq̃ʒ conditõeʒ
psone facẽ eam dignã respectu vnius rei· & ñ
respectu alteri⁹· sic cõsanguineitas facit aliq̃ʒ
dignũ ad hoc ꝙ ĩstituat̃ heres patrimonii· ñ
aũt ad hoc ꝙ ei cõferat̃ platio ecclesiastica· Et
iõ eadẽ cõditio psone in vno negotio cõsidera
ta fac̃ acceptõeʒ psone· ĩ alio aũt ñ fac̃· Sic igit̃
pʒ ꝙ psonarum acceptõ opponit̃ iustitie distributi
ue ĩ hoc ꝙ ppter distributõʒ agit̃· Nihil autẽ
opponit̃ ũtuti ñ pctm̃· vñ cõsequẽs ẽ ꝙ psona
rũ acceptio sit pctm̃· ¶ Ad 2m scʒ utrũ pso=
narũ acceptio locũ habeat in dispensatõe spiri
tualiũ· Dicendũ ꝙ psonarũ acceptio pctm̃ est
inquantũ cõtrariat̃ iustitie· quãto aũt in ma=
iorib⁹ aliq̃s iustitiã trãsgredit̃· tãto g̃uius pec=
cat· Vñ cũ spiritualia sint tẽporalibus potiora
grauius pctm̃ ẽ psonas accipe ĩ dispensatõne
spũaliũ q̃ʒ in dispẽsatõne tẽporaliũ· Et q2 pso=
naruʒ acceptio ẽ cũ aliq̃d psone attribuit̃ pter
pportõem dignitatis ipi⁹· cõsiderare oportet
ꝙ dignitas alicuius psone pot̃ attẽdi duplicit̃
Vno mõ simpl'r & 2m se· & sic maioris digni
tatis ẽ ille q̃ magis abũdat in spiritualibus gr̃e
donis· Alio mõ p cõparatõem ad bonum cõe·
Cõtingit em̃ q̃ñq3 ꝙ ille q̃ ẽ min⁹ sanctus &
min⁹ sciens· pot̃ mag̃ ꝯferre ad bonũ cõe ppẽ
potẽtiã ul' industriã secularẽ uel ppter aliquid
hmõi· Et q2 dispensatões spũaliũ rerũ p̃ncipa
lius ordinant̃ ad utilitatẽ cõem· 2m illõ p̃ma
ad corum·xii· vnicuiq3 dat̃ maĩfestatõ spirit⁹ ad
utilitatẽ· iõ q̃ñq3 absq3 acceptõe psonarũ ĩ dis
pensatõe spũaliũ illi q̃ sunt simplicit̃ min⁹ bo
ni melioribus p̃ferunt̃· sic etiã & deus gratias
g̃tis datas q̃ñq3 cõcedit minus bonis· Fit aũt
psonarũ acceptio ul' in bñficiorum collationib⁹·
uel ĩ dispensatioĩbus· i· iuris relaxatõibus· uel
ĩ electionib⁹· In distributioĩbus q̃dẽ bñficiorum
q2 ut plurimũ p̃lati cõferunt ea cõsanguineis
suis· Sʒ c̃ca ꝯsanguineos p̃lati distinguẽdũ ẽ·
q2 q̃ñq3 sunt minus digni & simpl'r· etiã p re
spectũ ad bonũ cõe· & sic si dignioribus p̃ferã
tur est pctm̃ psonarũ acceptõis in dispensatõe
spũalium quorum p̃latus ecclesiasticus nõ ẽ dñs
ut possit ea dare p libito· ſʒ dispẽsator· i· ad cor̃·
iiii· sic nos existimʒ hõ ut mĩstros xp̃i & dispẽ
satores misteriorum dei· Quãdoq3 ũo cõsangui=
nei p̃lati ecclesiastici sunt eque digni ut alii· et
sic licite pot̃ absq3 psonarũ acceptõe cõsangui
neos suos p̃ferre· q2 saltẽ ĩ hoc p̃eminũt ꝙ de
ipis magis cõfidẽ pot̃· ut vnanimit̃ secũ nego
cia ecc̃lie tractẽt· Esset tñ hoc scãdalũ dimittẽ
dũ· ſʒ ex hoc aliq̃ exemplũ sumerẽt· etiã p̃ter di
gnitatẽ bona ecclesie cõsanguineis dãdi· In di
spensatõibus ũo matrimoniorum nota ꝙ dispẽ
satio matrimonii cõtrahẽdi p̃ncipalit̃ fieri con
sueuit ppter fedus pacis firmandũ· Qȯ q̃dem
magis ẽ necessariũ cõi utilitati c̃ca psonas ex=
cellẽtes· & iõ cũ eis facili⁹ dispẽsat̃ absq3 pctõ
acceptõis psonarũ· In electionibus aũt sciẽdũ
ꝙ q̃ñq3 mediocriter bonus meliori p̃fert̃· quia
quantũ ad hoc ꝙ electio ĩpugnari nõ possit ĩ
foro iudiciali· sufficit eligẽ bonũ· nec oportet
eligere meliorẽ· q2 sic oĩs electio posset habere
calũniam· Sed quantũ ad cõscientiã eligentis
necesse ẽ eligere meliorẽ· uel simplicit̃· uel ĩ cõ=
paratõe ad bonũ cõe· q2 si pot̃ haberi aliq̃s ma
gis ydoneus erga aliq̃ʒ dignitatẽ & alius p̃fe=
rat̃· oportet ꝙ hoc sit ppter aliq̃ʒ causam· que
q̃dem si ptineat ad negociũ quantũ ad h̃ erit
ille q̃ eligit̃ magis ydoneus· si ũo ñ ptineat ad
negociũ· id quod ꝯsiderat̃ ut causa erit mani
feste acceptio psone· In electõibus etiã aliquis
mediocrit̃ bonus pfert̃ meliorib⁹· de gremio
ecclesie existens p̃fert̃ multis meliorib⁹ de gre
mio eiusdeʒ nõ existẽtibus· q2 ille q̃ de gremio
ecclesie assumitur ut ĩ pluribus consueuit esse
utilior quantũ ad bonuʒ cõe· q2 magis diligit
ecclesiã ĩ q̃ est nutritus· Et ppter hoc etiã mã=
dat̃ deut̃·xvii· Nõ poteris alterius gẽtis facẽ
regẽ q̃ nõ sit frater tu⁹· ¶ Ad tertiũ scʒ utrũ
acceptio psonarũ cõsistat in exhibitõe honorum·
dicendũ ꝙ honor ẽ quoddã testimoniũ de vir
tute eius q̃ honorat̃· Et iõ sola virt⁹ est debita
causa honoris· Sciẽdũ tñ ꝙ aliq̃s pot̃ honorari
non solũ ppter ũtutẽ ppriã· ſʒ etiã ppter uir=
tuteʒ alterius· sic̃ principes & p̃lati honorant̃·
etiã si sint mali inquãtũ gerũt psonã dei et cõ
muĩtatis cui p̃ficiunt̃· 2m illud pũ·xxvi· Sic̃
q̃ imittit lapidẽ ĩ aceruũ mercurii Ita q̃ tribuit
insipiẽti honorẽ· q2 gẽtiles ratõem attribuebãt
mercurio· aceru⁹ mercurii dicit̃ cumulus rati=
ocinii· ĩ quo mercator q̃ñq3 mittit vnũ lapillũ
loco centũ marcarũ· ita etiaʒ honorat̃ insipiẽs

qui ponit loco dei & loco totius cõitatis·& eadem ratione parentes & domini sunt honorandi propter participationẽ diuine dignitatis· q̃ est oĩm pater et dominus Senes aũt sunt honorandi propter signum uirtutis qḋ est senectus·licet hoc signũ qñq3 deficiat·Vñ ut dicit̃ sap·iiii·Senectus uo ẽ honorãda nõ diuturna nec ãnorum nũo cõputata·cani aũt sũt sensus hõis & etas senectutis uita est ĩmaculata·Diuites aũt honorãdi sunt propter hoc q maiorẽ locũ in cõitatibus obtinẽt·si aũt solũ ĩtuitu diuitiarũ honorent̃ erit pctm̃ acceptõis psonarũ· ¶Ad q̃rtũ sc3 utrũ psonarum acceptõ locũ habeat ĩ iudiciis Dicendũ q sic sup dictũ est·iudiciũ ẽ actus iustitie put iudex ad eq̃litatẽ iustitie reducit ea q̃ ĩequalitatẽ facẽ possunt oppositã·Personarũ aũt acceptio ĩeq̃litatẽ q̃3dam h̃t inquantũ attribuit̃ alicui psone pter proportõem suã in q̃ cõsistit eq̃litas iustitie·Et iõ manifestu3 ẽ q p psonarũ acceptõem iudiciũ corrũpit̃·Sciendũ aũt q iudiciũ dupl'r pot̃ accipi·Vno mõ quãtũ ad ipam rem iudicatã·& sic iudiciũ se hab3 cõmunit̃ ad cõmutatiuã & ad distributiuã iustitia3·Pot̃ enĩ in iudicio diffiniri q̃liter aliqd cõe sit distribuendũ in multos·& q̃liter unus alteri restituat qḋ ab eo accepit·Alio mõ ↄsiderari pot̃ quantũ ad ipm formã iudicii·put sc3 iudex etiã in ipa ↄmutatiua iustitia ab uno accipit & alteri dat·& hoc ptinet ad distributiuã iustititiã·& secũdũ hoc in quolib3 iudicõ locũ habere pot̃ psonarum acceptõ·Est ergo psonarũ acceptio qñ iudex plus punit unũ iniuriãtem q̃m aliũ ceteris parib3·Tam̃ qñ punitur grauius aliqs propter iniuriã in psonã maiorẽ cõmissam non est psonarum acceptio·q2 ipsa diuersitas psone facit q̃ntũ ad hoc diuersitatẽ rei ut supra dictũ est·Similiter est psonarũ acceptõ qñ iudex plus unũ sustinet uel defendit q̃3 aliũ·ul' qñ plus miseret̃ uni q̃m alteri·ceteris pib3· Debet tam̃ iudex plus in iudicio paupi subueire quãtũ fieri pot̃·tñ sine lesiõe iustitie ·Alioq̃n habet locũ illud quod dicit̃. Exodi·xxiii·Pauperis quoq3 nõ misereberis in iudicio·

¶DE INIVSTITIA IVDICIS· DISTINCTIO· ¶LIIII·

Deinde cõsiderandũ est de uiciis oppositis cõmutatiue iustitie·Et primo ↄsiderãdũ ẽ de peccatis q̃ cõmittũt̃ circa inuoluntarias cõmutaiones·Secũdo de pctis q̃ ↄmittunt̃ circa ↄmutatões uolũtarias·Cõmittunt̃ aũt pctã ẽm ĩuolũtarias cõmutatões p hoc q aliqõ nocumentũ proximo infert̃ cõtra eius uolũtatẽ·Qḋ quidẽ fieri pot̃ dupl'r·facto sc3 & ũbo·Facto qdem cũ proximus ledit̃ uel ĩ propria psona· uel in psona cõiuncta·uel ĩ propriis rebus·De hiis igit̃ p ordinẽ ↄsiderandũ est·Et primo de homicidio per qḋ maxime nocet̃ proximo·Secũdo de iniuriis minorib9 q̃ proximo iferunt̃ sc3 de mutilatione mẽbrorum·uerberatõe·& ĩcarceratõe·Tertio de pctis q̃ p nocumentũ inferunt̃ proximo ĩ rebus suis·sc3 de furto & rapina·Sed de hiis oĩbus agit̃ infra ubi agit̃ de pctis capitalibus & filialib9 eorum·Sed hic aget̃ de pctis oppositis cõmutatiue iustitie q̃ cõsistũt in uerb' q̃bus ledit̃ proximus·Et p̃mo de hiis q̃ ptinẽt ad iudiciu3·Secũdo de nocumẽtis uerborum q̃ fiũt extra iudiciũ· ¶Circa primũ quinq3 cõsiderãda sũt·Primo de ĩiustitia iudicis ĩ iudicãdo·Secũdo de iniustitia accusatoris ĩ accusando·Tertõ de iniustitia rei ĩ sua defensiõe·Quarto de ĩiustitia testis ĩtestificando·Quinto de ĩiustitia aduocati in patrocinãdo· ¶Circa primũ ↄsideranda sunt q̃ttuor·Primo utrũ aliqs possit iudicare eũ qui nõ est ei subdit9·Secundo utrũ iudici liceat iudiciũ pferre cõtra ueritatẽ qua3 nouit propter illa q̃ sibi pponunt̃·Tertio utrũ iudex possit iuste cõdẽnare ñ accusatũ·Quarto utrũ possit penã licite relaxare. ¶Ad primũ sc3 utrũ possit aliqs iudicare illũ q̃ nõ ẽ sibi subdit9·dicendũ q sentẽtia iudicis ẽ q̃dam pticularis lex ĩ aliquo pticulari facto·Et iõ sicut lex general' debet habẽ uim coactiuã ut patet p phm·x·eth'·ita etiã et iustitia iudicis dẽt hr̃e uim coactiuã p quã ↄstringat̃ utraq3 pars ad cõseruandã sententiã iudicis·alioq̃n iudiciũ ñ esset efficax·Potestatẽ aũt coactiuã ñ h̃t licite ĩ rebus hũanis ñ ille q̃ fungit̃ publica potestate·& qui ea funguntur̃ supiores reputant̃ respectu eorum in quos sicut ĩ subditos potestatẽ accipiunt·siũ habeãt ordinarie·siũ p ↄmissionẽ·Et iõ manifestũ ẽ q nullus pot̃ iudicare aliquẽ nisi sit aliquo modo subditus ei9 ul' p ↄmissionẽ ul' p potestatẽ ordinariã·Per potestatẽ q̃dẽ ordinariã pot̃ iudex oĩs subditos suos licite iudicare·ñ tale factu3 cõmiserit pter quod oporteat ad superiorẽ recurrere·Sicut patet q propter maiora crimina oportet recurrẽ ad episcopũ uel ad papam·uel ubi p appellatõm cã subditi ad superioris iudiciũ deferat̃·Item p ordinariã potestatẽ pot̃ aliqs iudicare eũ q̃ ñ erat subditus rõe delicti·Nam eps ĩ cuius dyocesi aliqs nõ subditus su9 deliq̃d efficit̃ supior eius rõe delicti·etiã si sit exemptus·ñ forte delinq̃t in re aliq̃ exempta·puta ĩ administratõe bonorum alicuius monasterii exempti·S3 si aliqs exẽptus cõmittat furtũ uel homicidiũ uel aliq̃d hmõi. potest p ordinariũ iuste cõdemnari·Item p cõmissionẽ pot̃ aliqs iudicare nõ subditũ suũ tripliciter·Sc3 p ↄmissionẽ diuinã·sicut moyses iudicauit egyptiu3 iniuriante3 hebreo· & occidit eum·exo·ii·Et daniel accepit potestatẽ a d iudicandũ duos senes iudices ĩpudicos·q̃si com missa3 ex ĩstinctu diuĩo·Qḋ significat̃ p hoc q ibi dicit̃·Suscitauit dñs spm̃ pueri iunioris Vel p cõmissionẽ humanã·Et hoc pot̃ fieri dupliciter·Vno mõ q2 iudex ordinarius potestatẽ suã cõmittit alicui·sicut quotidie episcopi uel alii iudices cõmittũt·uel ĩ tẽporalibus ul' in spiritualibus uices suas· Alio mõ q2 aliq̃ sponte sua possũt se subiicẽ aliorum iudicio·q̃3uis ñ sint eis supiores·sicut patet ĩ hiis q̃ cõpromittũt ĩ aliquos arbitros·Et iñ est q necesse ẽ arbitrium pena uallari· q2 arbitri q̃ sunt supiores ñ hñs

de se plenariā potestatē cohercendi·Sic igitur & christus ꝓpria spōte & hūano se iudicō subdidit·Sic etiā leo papa iudicō se iperatoris subdidit· ¶Ad ſm sc3 utrū iudici liceat iudicare cōtra ūitatē quā nouit &c̄·Dicendū ꝙ iudicare ptinet ad iudicē ſm ꝙ fungiť publica potestate·& iō informari deb3 i iudicando nō ſm illud qꝺ ipe nouit tanq̄3 puata psona·sed ſm illud quod sibi inotescit tāquā psone publice·Hoc aūt inotescit sibi & in cōmui & in pticulari·In cōmui quidē p leges publicas uel diuinas uel hūanas cōtra q̄s ꝓbatiōes nullas admittere deb3·In pticulari aūt negocio aliquo p istrumēta & testes & alia hmōi legitima documēta q̄ debet seq̄ i iudicādo magis q̄3 id qꝺ ipse nouit tanq̄3 puata psona·ex quo tñ ad h adiudicari poť ut districti⁹ discutiat ꝓbatōes iductas vt possit earū defectū iuestigare·ꝙ si ea nō possit de iure repellē·debet sic dictu3 est eas in iudicādo seq̄· ¶Ad terciū sc3 utru3 iudex possit iudicare nō accusatū·dicendū ꝙ iudex est iterpres iustitie·Vñ sic phs dicit in ·v· ethi·ad iudicē ꝯfugiūt sic ad quādā iustitiam animatā·Iustitia aūt sic sup habitū ē,nō ē ad seipm·sed ad alterū·Et iō oportet ꝙ iudex inť aliquos duos diiudicet·Qꝺ q̄dem fit cū vnus est accusator & alius reus·Et iō in crimibus ñ poť aliquē i iudicio cōdēnare iudex ñ habeat accusatorē·ſm illud actuū xxv·Nō est ꝯsuetudo ratōis dānare aliquē hoiem puisq̄3 is qui accusať psentes habeat accusatores·locūq3 defendendi accipiat ad abluēda crimina q̄ ei obiiciebanť·Deus aūt i iudicio suo utiť cōscia peccātis q̄si accusatore·ſm illud ro·ii·Inter se iuicē cogitatōnū accusantiū·aut etiā defendentiū·uel etiā euidentia facti quantū ad ipm·ſm illud geñ·iiii·Vox sanguis fris tui abel clamat ad me de terra·ꝓcedit etiā i iudicio ex tota sciencia ūitatis·ñ aūt hō·ut sup dictū ē·Et iō hō nō poť simul esse accusator & iudex & testis sic de⁹·Daniel aūt accusator fuit sil' & iudex q̄si diuini iudicii exequutor cui⁹ istinctu mouebať ut dictū est·Nota etiā ꝙ in hūano iudicio publica ifamia locū tenet accusatoris·Vñ sup illud geñ·iiii·Vox sanguis fratris tui &c̄· dicit glo·Euidentia patrati sceleris accusatore nō eget·In denūtiatōe ūo sic sup dictū est·ñ intendiť punitio peccātis·ſ3 emēdatio·Et ideo nihil agiť cōtra eū cuius pctm̄ denuntiať·sed ꝓ eo·Et iō nō est ibi necessarius accusator·Itē si iudex uidet aliq̄d punitōe dignū nō poť ꝓcedere ad ferendā sentētiā & inferendā penā·q2 causa & sentētie & pene debēt esse eccl'e manifesta·Nō est aūt eccl'ie maifesta p hoc qꝺ iudex videt·q2 ñ videt ut publicā potestatē hñs·ſ3 ut psona singularis extra iudiciū· ¶Ad q̄rtū sc3 utrū iudex possit penā relaxare·Dicēdū ꝙ sic ex dictis pat3 duo sūt quantū ad ꝓpositū ptinet circa iudicē cōsiderāda·Quoꝝ vnū est ꝙ ipse hꝫ iudicare inter accusatore3 & reū·Aliud aūt est ꝙ ipe nō fert iudicii sentētiā q̄si ex ꝓpria·ſ3 q̄si ex publica potestate·Dupliciter o ratōne ipediť iudex ne reū a pena absoluē possit·Primo q̄de3 ex pte accusatoris·ad cui⁹ ius qñq3 ptin3 ut reus puniať·puta ꝓpť aliq̄3 iniuriā i ipm cōmissam·cuius relaxatio nō est i arbitrio alicui⁹ iudicis·q2 q̄libet iudex teneť ius suū reddē vnicuiq3·Alio mō ipediť ex pte reipublice cui⁹ potāte fungiť·ad cuius bonū ptin3 ꝙ malefactores punianť·Sed tñ quātū ad hoc differt inter inferiores iudices & supremū iudicē sc3 pncipē cui ē plenarie potestas publica cōmissa·Iudex eñ inferior nō hꝫ potestatem absoluēdi reū a pena cōtra leges a superiori sibi ipositas·Vñ sup illud ioh·xix·Nō habēs aduūsum me potestatē ullā dicit Aug⁹·Talem deus dederat pylato potestatē ut esset sub cesaris potestatē·ne ei omnino liberū esset accusatū absoluē·S3 pnceps q̄ hꝫ plenariā potestate3 in republica·si ille q̄ passus ē iniuriā uelit eam & penā remittē poterit reum licite absoluē·si hoc publice utilitati uiderit nō esse nociuum·Vñ q2 deus hꝫ sup̄ma3 potestatē iudicandi et ad ipm ptinet quidq̄d cōtra alique3 peccať·& iō liberū ē ei penā remittē·p̄cipue cū pctō ex h pena maxime debeať·qꝺ est ꝯtra ipm·non tñ remittit penā ñ ſm quod decet suā bonitate3 q̄ est oim legū radix·Nota etiā ꝙ mia iudicis habet locū in hiis q̄ arbitrio iudicis relinquunť in q̄bus boni viri ē ut sit diminutiu⁹ penarū Sic phs dicit i·v·ethi·In hiis aūt q̄ sunt determinata ſm legē diuinā uel hūanā nō est suu3 miam facē·Si eñ inordinate penā remitteret nocumentū iferret·etia3 cōitati cui expedit ut maleficia puniant ad hoc ꝙ pctā vitenť·Vñ deuť·xiii·Post penā seductoris subdiť·ut ois isrl' audiēs timeat & nequaq̄3 ultra faciat q̄spiam huius rei sil'e·nocet etiā psone cui est illata iniuria q̄ recōpensatōem accipit per quanda3 restitutōem honoris·in pena iniuriantis·

¶DE INIVSTA ACCVSATIONE· DISTINCTIO· ¶·LV·

DEinde cōsiderandū est de hiis q̄ ptinēt ad iniustā accusatōem·Et circa hoc q̄runť q̄ttuor·Primo utru3 hō accusare teneať·Secūdo utrū accusatio faciēda sit in scriptis·Tertō q̄uo sit accusatio vitiosa·Quarto q̄liter male accusātes sit puniendi· ¶Ad pmū sc3 utrū hō teneať accusare·Dicendū ꝙ hecē differentia inter denūtiationē & accusatōem·q2 in denūtiatōe attēdiť emendatio fris·in accusatōe autē attendiť punitio criminis·Pene aūt psentis vite nō per se expetunť·q2 nō est h ultimū retributōis tēpus·ſ3 inquantū sunt medicinales cōferētes ul' ad emendatōem psone peccātis·uel ad bonu3 reipublice·cuius quies ꝓcurať p punitōm peccantiū·Quoꝝ primū intendiť in denūtiatōe sic dictū est·Secūdū aūt ꝓprie ptinet ad accusatōem·Et iō si crimen fuerit tale ꝙ uergat i detrimentū reipublice·teneť hō ad accusatōnem dummō sufficienť possit ꝓbare qꝺ ptinet ad officiū accusatoris·puta cū pctm̄ alicui⁹ ūgit in multitudis corruptelā corporalē seu spūalē·

Si aūt non fuerit tale pc̄tm̄ quod in multitu=
dinē redūdet·uel etiā si sufficiētē ꝓbationem
adhibere nō possit nō tenet̄ ad interp̄tandum
accusatōem· qꝛ ad hoc nullus tenet̄ qꝺ nō pot̄
debito mō pficē· ¶Ad ᷤm scꝫ utrū accusatō
debeat fieri ī scriptis· Dicēdū ꝙ sic sup̄ dictū ē
qn̄ incriminibus ꝑ modū accusatōis agit̄ accusa
toꝛ instituit̄ ps·ita ꝙ iudex int̄ accusatoꝛeꝫ &
eū qui accusat̄ medius ꝯstituit̄ ad examen iu
stitie·in quo opoꝛtꝫ quantū possibile ē ᷤm cer
titudinē ꝓcedē·qꝛ uero ea q̄ ūbotenus dicunt̄
facile labunt̄ a memoꝛia·n̄ possꝫ iudici esse cer
tum qd & q̄liter dictū sit cū debet ꝓferre sen=
tentiā·n̄ esset ī scriptis redactū·Et iō rationa
biliter īstitutū ē ut accusatio sit̄ & alia q̄ in iu
dicio agunt̄ redigat̄ ī scriptis· ¶Ad tertiū scꝫ
qūo & ꝑ q̄ accusatio reddat̄ vitiosa·Dicenduꝫ
ꝙ accusatio oꝛdinat̄ ad bonū cōe quod inten=
dit̄ ꝑ cognitōem c̄minis·Nullus aūt debet ali
cui nocere iniuste ut bonū cōe ꝓmoueat·Et iō
in accusatōe duplici rōe ꝯuenit eē pc̄tm̄·Vno
mō ex eo ꝙ iniuste agit cōtra euꝫ q̄ accusatur
fl'a crimia ei īponēdo· qꝺ ē calūniari· Alio mō
ex pte reipublice cuius bonū p̄ncipalit̄ intēdit̄
ī accusatōe·dū scꝫ aliq̄s impedit malitiose pu=
nitōem pc̄ti·Qꝺ iterū duplicit̄ cōtingit·Vno
mō fraudē in accusatōe adhibendo·& hoc pti
net ad p̄uaricatōem·nā p̄uaricatoꝛ q̄si uarifi=
catoꝛ q̄ aduēsaꝫ pteꝫ adiuuat ꝓdita cā sua·Alio
mō totaliter ab accusatōe desistendo quod est
tergiuersari·In hoc em̄ ꝙ desistit ab hoc quod
ceperat. quasi tergū uertere uidet̄· Et nota ꝙ
quia nō debꝫ aliquis accusatiōm ꝓponere ni=
si de re sibi omnio certa ·in quo ignorātia fa=
cti locum nō habeat·Nec tam̄ qui falsum cri=
men alicui īponit calūniat̄·sꝫ solū q̄ ex malitia
in falsam accusatōem ꝓrumpit·Cōtingit em̄
qn̄qꝫ ex ipa ani leuitate ad accusatōem ꝓcedē
qꝛ scꝫ nimis facilit̄ credit qꝺ audiuit·& hoc te=
meritas ē·Aliqn̄ aūt ex iusto erroꝛe mouet̄ ali
q̄s ad accusandū·q̄ oīa ᷤm p̄sentiā iudicis de=
bent discerni·ut nō ꝓrumpat eū calūniatū fu
fuisse·uel q̄ ex leuitate ani·uel ex iusto erroꝛe
rei in falsam accusatōm ꝓꝛūpit· Item nota ꝙ
nō quicunqꝫ abscondit uera crimīa p̄uaricat̄·
sꝫ solū si fraudulent̄ abscōdit ea de q̄bus accu=
satōem ꝓponit colludēs cū reo·ꝓpꝛias repꝛo=
batōes dissimulādo·et fl'as excusatōes admit=
tēdo·Item nota ꝙ tergiuersari ē ab accusatōe
desistere·omnio aīm accusandi deponēdo·nō
q̄liter cūqꝫ sꝫ īordinate·Cōtingit aūt aliquē ab
accusatōe desistere oꝛdīate absqꝫ vitio dupl'r·
Vno mō si in ipo accusatōis ꝓcessu cognoue=
rit falsū esse id de quo accusabat·& sic pari a
sensu se absoluūt accusatoꝛ & reus·Alio mō si
p̄nceps ad quē ptinꝫ cura boni ꝯmunis qꝺ per
accusatōem intendit̄ accusatiōem absoluerit·
¶Ad q̄rtū scꝫ utꝝ ille q̄ accusando ī pꝛobati
one deficit teneat̄ ad penā talionis· dicenduꝫ
ꝙ sic sup̄ dictū est accusatoꝛ in cā accusatōnis
cōstituit̄ ps intēdens ad penā accusati·ad iudi
cem aūt ptinet ut int̄ eos iustitie eq̄litatē cōsti
tuat·Iustitie aūt eq̄litas h̄ req̄rit ut nocumētū
qꝺ q̄s alteri ītentat ipse patiat̄ ᷤm illud exo·
·xxi·Oculū ꝓ ocl'o·dentē ꝓ dente·Et iō iustū
est ꝙ ille q̄ ꝑ accusatōm aliquē ī periculū ḡuis
pene inducit·ipe etiā similē penā patiat̄·vnde
extra de accusatioībus dicit adrian⁹ papa·Si
nō ꝓbauerit qꝺ obiecit. penaꝫ quā intulit ipse
patiat̄·Sꝫ sic̄ dicit ph̄s in·v·ethi·Iniustitia nō
sp̄ cōpetit cōtra passū simplicit̄·qꝛ multū dif=
fert an aliq̄s uolūtarie ul' iuolūtarie aliū ledat
voluntariū aūt meret̄ penā·sꝫ inuolūtario de
bet̄ venia·Et iō qn̄ iudex ꝯgnouerit aliquē de
falso accusasse nō uoluntate nocēdi·sꝫ inuolū
tarie ꝓpter ignoꝛantiā ex iusto erroꝛe·nō īpo
nit penā talionis·Et nota ꝙ ille q̄ male accu=
sat peccat & cōtra p̄sonā accusati et cōtra rem
publicā·vn̄ ꝓpter utrūqꝫ punit̄·Et hoc ē quod
dicit̄·Deut̄·xix·Cūqꝫ diligētissime p̄scrutātes
inueniūt falsū testē dixisse ꝯtra fratrē suū mē
daciū reddēt ei sic̄ fratri suo reddē facere cogi=
tauit quod ptinet ad iniuriā p̄sone· Et postea
quātū ad iniuriā reipublice subdit̄·& auferes
malū de medio tui ut audiētes ceteri timoꝛeꝫ
habeant·& nequāq̄ꝫ talia audeāt facē·Specia
liter tamē p̄sone accusati facit iniuriā si de fal
so accuset·Et iō accusat⁹ si īnocens fuerit pot̄
ei iniuriaꝫ suā remittē·maxime si n̄ calūniose
accusauerit sꝫ ex anī leuitate·Si ūo ab accusa=
tione īnocētis desistat ꝓpter aliq̄ꝫ cōfusioneꝫ
cū aduēsario·facit īiuriaꝫ reipublice·& hoc nō
pot̄ ei remitti ab eo q̄ accusat̄·sꝫ pot̄ ei remitti
ꝑ pꝛincipē q̄ curā reipublice gerit· Iteꝫ nota ꝙ
penā talionis meret̄ accusatoꝛ in recōpensatōꝫ
nocumēti qꝺ ꝓximo īferre ītentat· Sed pena
infamie ei debet̄ ꝓpter malitiā ex q̄ calūniose
aliū accuset·Et qn̄qꝫ quidē p̄nceps remittit pe
nam·sꝫ nō abolet infamiā·qn̄qꝫ aūt ꝑ īfamiaꝫ
abolet·vn̄ & papa potest hmōi infamiā abolē
Et quod dic̄ gelasi⁹·ꝓpter infamiā abolere n̄
possumus·intelligēdū est uel de īfamia facti·
uel qꝛ eam abolere aliqn̄ nō expedit·ul' etiam
loquitur de infamia irrogata ꝑ iudicem ciui=
lem·sicut dicit gratianus·

DE INIVSTITIA· ¶DIS·LVI·

Deinde ꝯsiderandū est de pc̄tis que
sunt cōtra iustitiā ex pte rei·Et cca
hoc cōsideranda sūt q̄ttuoꝛ·Primo
utrū aliq̄s negando ueritatē ꝑ quaꝫ
cōdemnaret̄ peccet moꝛtalit̄·Secūdo utrū ali=
cui liceat se calūniose defendē·Tertio utrū sb
terfugē iudiciū appellādo·Quarto utrū cōdē
nato liceat ꝑ violentiā se defendē si assit facul
tas· ¶Ad pꝛimū scꝫ utrū aliq̄s negādo ueri=
tatē ꝑ quā cōdemnaret̄ peccet moꝛtaliter·Dicē
dum ꝙ quicūqꝫ facit cōtra debitū iustitie moꝛ
taliter peccat·sic̄ sup̄ dictū est·Pertinet aūt ad
debitū iustitie ꝙ aliq̄s obediat suo superioꝛi in
hiis ad q̄ ius p̄latōis se extendit· Iudex aūt vt
sup̄ dictū ē·est superioꝛ respectu eius q̄ iudica
tur·Et iō ex debito tenet̄ accusatus iudici ueri
tatē exponē quā ab eo ᷤm foꝛmā iuris exigit·
Et iō si ꝯfiteri noluerit ūitatē quā dicē tenet̄·

vel eam mēdaciter negauerit·moꝛtalit̃ peccat·
Si uero iudex hoc exq̄rat quod nō pot̃ ƀm oꝛ
dinē iuris nō tenet̃ ei accusat⁹ respōdere· ſ; po
test uel ꝑ aliquā appellatōnem·uel aliter licite
subterfugē·mendaciu; tñ dicere nō licet·Qui
em̄ mentit̃ in iudicio se excusando facit cōtra
dilectōem dei cuius ē iudiciū·& cōtra dilecti=
onē ꝓximi·tū ex pte iudicis cui debitū negat
tum etiā ex pte accusantis q̄ punit̃ si in ꝓbati
one deficiat·Vñ & i ps·dicit̃·Ne declines coꝛ
meū in ūba ma·ad excu·i pc̄tis·Vbi dic̄ glosa
Hec est cōsuetudo īpudentiū ut dep̄hensi ꝑ ali
qua falsa se excusent·Et Greg·xxi·moꝝ·expo
nēs illud·Iob·xxi·Q; si abscōdi ut homo pec=
catū meū·dicit·usitatū humaī generis uitiū ē
& libēdo peccatū cōmittere·& negando ꝯmis
sum abscondere·& cōuictū defēdendo multi
plicare·Et nota ꝙ qñ mētitur aliquis ut aliu;
a morte uel alio malo liberet·sine iniuria alte=
rius mēdaciū ē officiosum· & est ueīale pc̄tm̄
Sed qñ mētitur ut unū a moꝛte liberet cū in=
iuria alterius·nō est mēdaciū simpliciter offi=
ciosum·sed habet aliq̄d de ꝑnicioso admixtū·
Ideo nō ē ueniale ſ; moꝛtale pc̄tm̄·Simili mō
dicas·ꝙ si mentit̃ q̄s excusando se ut a moꝛte
liberet & hoc extra iudiciū·ita ꝙ ī nullius īiu
riam hoc faciat·peccat uenialit̃·q2 plus tenet̃
hō sibi q̄3 alteri·Sed qñ mentit̃ aliq̄s ī iudicio
excusando se iniuriā facit illi cui obedire tene
tur dū sibi denegat qđ ei debet·sc3 cōfessione;
ūitatis·Nec obstat ūbū crisostomi dicētis·Nō
tibi dico ut de ꝓdas in publicū·neq3 apud ali
ud te accuses·q2 qñ ƀm oꝛdinē iuris aliq̄s īter
rogat̃ a iudice·ñ ipe se ꝓdit·ſ; ab alio ꝓdit̃·dū
ei necessitas respōdēdi īponit̃ ꝑ eum cui obedi
re tenet̃· ¶ Ad ƀm sc3 utrū accusato liceat ca
lūniose defendē se·Dicendū ꝙ aliud ē uerita
tem tacē·aliud ē falsitatē ꝓponere·quoꝝ pri=
mū ī aliquo casu lic3 Nō em̄ aliq̄s tenet̃ omē;
veritatē cōfiteri·ſ; illā solū quā ab eo pot̃ & de
bet req̄rere iudex ƀm oꝛdinē iuris·puta cū pꝛe
cessit infamia sup aliquo crimīe·et nō aliq̄ ex=
pꝛessa iudicia apparuerūt·uel etiā cum ꝑcessit
ꝓbatio semiplena·Falsitatē tam̄ iponē ī nullo
casu licet alicui·Ad id aūt quod licitū ē potest
aliq̄s ꝓcedere ꝑ uias licitas·& fini ītento accō
modatas·qđ ptin3 ad pꝛudentiā·ul' ꝑ aliquas
vias illicitas & ꝓposito fini incōgruas·qđ pti
net ad astutiā q̄ exercet̃ per fraudē & dolū·ut
ex dictis pat3·Quoꝝ pꝛimū ē laudabile·Secū
dum ūo vitiosū·Sic igit̃ reo q̄ accusat̃ licet de
fendē ueritatē occultādo quā ꝯfiteri nō tenet̃
ꝑ aliquos cōuenientes modos·puta ꝙ nō respō
deat ad q̄ respōdere tenet̃·Hoc aūt ñ est calū=
niose se defendē·ſ; magis prudent̃ euadere·ñ
aūt licet ei ul' falsitatē dicere uel ueritatē tacē
quā cōfiteri tenet̃·neq3 etiā aliquā fraudē uel
dolū adhibere·q2 fraus & dolus vim mēdacii
habēt·& hoc ē calūniose se defendere·Et nota
ꝙ si accusatoꝛ colludat cū accusato·punit̃ ƀm
iura penā recipiens legibus cōstitutā·vt dicit̃
·ii·q̄st·vi·S; nō iponit̃ pena accusato si cū ac

cusatoꝛe colludit·qđ est calūniose se defendē·
Hec aūt est ratio·q2 nō fit hoc pc̄tm̄ sic̄ illud·
ſ; multa ƀm leges hūanas īpunita relinquunt̃
q̄ ƀm diuinū iudiciū sunt pc̄tā·sic̄ patet ī sim
plici foꝛnicatōe·q2 lex hūana ñ exigit ab hoīe
omnimodā ueritatē uel uirtutē q̄ paucoꝝ est·
et nō potest inueniri in tanta multitudine po
puli quantā lex hūana sustinere ht̃ necesse·Q;
aūt aliq̄s ñ uelit aliquod pc̄tm̄ cōmittē ut moꝛ
tem coꝛpoꝛalē euadat cuius ꝑiculū ibi in causa
sanguinis īminet reo est ꝑfecte virtutis·quia
oīm t̃ribiliū uel tēpoꝛaliū maxīe t̃ribile ē moꝛs
ut dicit̃ in·iii·ethi·Et iđ si reus ī causa sangui
nis coꝛrūpat aduersariū suū peccat quidē īdu=
cendo eū ad illicitū·nō aūt huic pc̄tō lex ciuil'
adhibet penā·et ꝓ tanto licitū esse dicit̃·Tam̄
cū inducere aliquē ad peccandū sit pc̄tm̄·uel
q̄litercūq3 peccati ꝑticipe; esse·cū apl's dicat di=
gnos moꝛte eos q̄ peccātibus cōsentiūt·mani
festū est ꝙ etiā reus peccat cū aduersario collu
dendo·Nō tñ ƀm leges hūanas īponit̃ sibi pe
na ꝓpter ratōes iam dictas· ¶ Ad tertiū sc3
utrū accusato liceat subterfugē iudiciū appel=
lando·dicendū ꝙ ex duplici causa cōtingit ali
quē appellare·Vno quidē mō cōfidentia iuste
cause·q2 videlic3 iniuste a iudice grauat̃·& sic
licitū est appellare Hoc em̄ ē pꝛudenter euadē
Sic̄ paulus cesarē appellauit·sicut legit̃ actuū
·xxv·Vñ·ii·q̄stione·i·dicit̃·Omnis oppꝛess⁹
libere sacerdotū si uoluerit appellet iudiciū &
a nullo ꝓhibeat̃·Omīs em̄ inferioꝛ supioꝛi po
testati intantū debet esse subiectus inquantū
ipsa potestas oꝛdinē supioꝛis obseruat a quo si
exoꝛbitauerit ei subiici nō opoꝛtet·puta si aliđ
iusserit ꝓconsul·& aliud īperatoꝛ·ut pat3 per
glosā·ro·xiii·Cum aūt iudex iniuste aliquem
ḡuat·quātū ad hoc relinq̄d oꝛdinem supioꝛis
potestatis·ƀm quē necessitas sibi iuste iudicā=
di imponit̃·Et iđ licitū est ei q̄ contra iustitiā
grauat̃ ad directionē supioꝛis potestatis r̃cur
rere appellādo uel ante sentētiā uel post·& q2
nō pꝛesumit̃ esse rectitudo ubi fides nō est·iđ
non lic3 catholico ad infidelē iudicē appellare
ƀm illud scđa q̄stione sexta·Catholic⁹ q̄ causā
suam siū iustā siue iniustā ad iudiciū alteri⁹ fi
dei iudicis ꝓuocauerit·excōicetur·Nā & apl's
arguit eos q̄ iudicio ꝯtendebāt apud infideles
Alio mō aliquis appellat causa afferēde moꝛe
ne cōtra eum iusta sentētia ꝓferat̃·& hoc est
calūniose se defendē·quod est illicitū sic̄ dictū
est·Facit em̄ iniuriā & iudici cui⁹ officiū īpe=
dit·& adūsario suo cui⁹ iustitiā quātu; potest
ꝑturbat·Sicut em̄ dicit̃·ii·q·vi·Omnimō pu=
niendus ē cuius iniusta appellatō ꝓnuntiat̃·
Et nota ꝙ ƀm iura a iudicibus arbitrariis nō
licet appellari·licet tñ a iudicibus oꝛdinariis·
Cuius ratio ē·quia ex ꝓpꝛio defectu ul' negli
gentia ꝓcedit ꝙ aliq̄s sua spōte se alterius iu=
dicio subiiciat de cuius iustitia nō cōfidat·Le
uis etiā anī esse videt̃ ut nō ꝑmaneat in eo qđ
siml' appꝛobauit·Et iđ rationabiliter denegat̃
subsidiū appellatōis a iudicib⁹ arbitrariis qui

non habent potestatē·nisi ex cōsensu litigan=
tium·Sed potestas iudicis ordinarii nō depē=
det ex cōsensu illius q̄ eius iudicio subdit̄· sed
ex auctoritate regis & principis q̄ eū instituit
Et iō cōtra ei9 iniustū grauamē lex tribuit ap
pellatōis subsidiū·ita ꝙ etiā si sit simlr̄ ordina
rius & arbitrarius iudex pot̄ ab eo appellari.
qz videt̄ ordīaria potestas occasio fuisse·ꝙ ar
biter eligeret̄·Nec debz ad defectū īputari ei9
qui ꝯsensit in eū sicut in arbitrū·quē princeps
iudicem ordinariū dedit· ¶Ad quartum scz
utrū cōdemnato liceat se defendere· Dicēduz
ꝙ aliquis cōdemnat̄ ad mortez dupliciť·Vno
modo iuste & sic nō licet cōdemnato se defen
dere·licitū est em̄ iudici euz resistentē īpugna
re·vn̄ relinquit̄ ꝙ ex pte eius sit bellū iniustū
vnde īdubitāter peccat·Sic̄ expresse dicit apl's
ro·xiii·Qui potestati resistit·dei ordinatōi re=
sistit·& ipse sibi damnatōem acq̄rit· Alio mō
cōdemnat̄ aliquis īiuste·& tale iudiciū simile
est violētie latronū·ſm illud ezech·xxii·Prin=
cipes eius in medio ei9 q̄si lupi rapiētes p̄dam
ad effundēdū sanguinē·Et iō sicut licet resistē
latronibus·ita licet resistē in tali casu malis
principibus·n̄ forte ꝓpter scādalū vitandū cū
ex hoc aliq̄ grauis turbatio timeretur·

¶ DE INIVSTITIA TESTIVM· DISTINCTIO· ¶·LVII·

Einde cōsiderandū est de iniustitia ptinente ad p̄sonam testis·Et circa hoc uidēda sunt quattuor· Primo utrꝝ homo teneat̄ ad testimoniū fe
rendū·Secūdo utrū duoꝝ ul' triū testimoniū
ferēdun·Secūdo utrū duorū uel triū testimo
nium sufficiat·Tertio utrū testimoniū alicu=
ius absq3 culpa eius repellatur· Quarto utruz
falsum testimoniū ꝓhibere sit mortale pecca=
tum· ¶Ad primū scz utrū homo teneat̄ ad
testimoniū ferendū·Dicendū ꝙ in testimoīo
ferendo distinguēdum ē· qz aliq̄n requiritur
testimoniū alicuius·aliq̄n non req̄ritur· si re=
quiritur testimoniū alicuius subditi auctori=
tate supioris· cui in his que ad iustitiā ptinēt
obedire tenetur·non est dubiū quin teneatur
testimoniū ferre ī hiis in quibus secundū or=
dinem iuris testimoniū ab eo exigitur· puta ī
manifestis· & in hiis de q̄bus infamia p̄cessit·
Si aūt exigatur ab eo testimoniū in aliis ·pu=
ta in occultis & de q̄bus infamia non p̄cessit·
non tenetur ad testificādū Si uero req̄rit̄ eius
testimoniū nō auctoritate supioris cui obedi=
re tenetur·tunc distiguēdū est· qz si testimoī=
um requirit̄ ad liberadū hominē·uel ab īiusta
morte seu pena q̄cunq3 uel falsa infamia ·uel
etiam ab iniquo damno·tūc tenetur homo ad
testificandū· Et si eius testimoniū nō req̄rit̄·
tenet̄ facere qȯ in se est ut ueritatem denūtiet
alicui q̄ ad hoc possit ꝓdesse·dicit̄ em̄ ī p̄s·Eri
pite pauperē & egenū de manu pc̄tōris libera
te·& ꝓuer·xxiiii·Erue eos q̄ ducunt̄ ad mor=
tem·& ro·i·dicit̄· Digni sunt morte nō soluz
qui faciūt·s3 etiā q̄ cōsentiūt facientibus· Vbi
dicit glosa· ꝙ cōsentire est tacere· cū possis re
darguere·Sup hiis uero q̄ ptinent ad cōdēna
tionē alicuius nō tenet̄ ferre testimoniū. nisi
cum a supiori cōpellit̄ ſm ordinē iuris·qz c̄ca
hoc ūitas occultet̄·Nulli em̄ ex hoc spāle dam
num nascit̄·uel si īmineat periculū accusatori
non est curandū·qz ipse se ī illud periculū spō
te ingessit·Alia ūo ratio est de reo cui īminet
periculū eo nolente·Sed nota sollicite ꝙ de ill'
que cōmissa sunt hoī sub secreto p cōfessionez
nullo mō debet testimoniū ferre·qz hmōi nō
scit ut hō·sed tanq̄z dei minister·& maius est
vinculū sacramēti quolibet hoīs p̄cepto·Circa
ea uero que aliter homi sub secreto cōmittunt̄
distinguendū est·Quādoq3 em̄ sunt talia que
statim cū ad notitiā hoīs ueniūt hō ea manife
stare tenet̄·puta si ptineret ad corruptōz mul
titudinis spiritualē uel corporalē uel in graue
damnū alicui9 p̄sone·uel si q̄d aliud est hmōi
quod q̄s ꝓpalare tenet̄ uel testificādo uel de=
nūtiando·& cōtra hoc debitū obligari nō pot̄
p secreti cōmissum·qz in hoc frangeret fidem
quā alteri debet·q̄n̄q3 uero sūt talia q̄ quis ꝓ=
dere n̄ tenet̄·Vn̄ potest obligari ex hoc quod
sibi sub secreto cōmittit̄·& tūc nullo mō tene
tur ea ꝓdere·etiā ex p̄cepto supioris·qz serua=
re fidem ē de iure naturali·Nihil aūt pot̄ p̄cipi
homi cōtra id quod ē de iure naturali· ¶Ad
secundū scz utrū duoꝝ ul' triū testimoniū suf
ficiat·Dicēdū ꝙ deut̄·xvii·dicit̄·In ore duoꝝ
uel trium testimoniū peribit qui īterficiet̄· Et
infra·xix·In ore duoꝝ uel triū testium stabit
oīe uerbū·Quia ſm phm ī·i·ethi·Certitudo
nō est silr' querēda in omi materia· In actib9
em̄ humanis sup quibus ꝯstituunt̄ iudicia &
exigunt̄ testimonia non pot̄ haberi certitudo
demōstratiua·eo ꝙ sunt c̄ca ꝯtingentia & ua
riabilia·Et iō sufficit ꝓbabilis certitudo q̄ ut ī
plurib9 ueritatē attingat·et sic a veritate ī pau
tioribus deficiat Est aūt ꝓbabile qȯ mag̃ ūitatē
contineat dictū multoꝝ q̄3 dictū vnius· Et iō
cum reus sit vnus qui negat·sed multi testes
asserūt idē cum actore·rationabilit̄ institutū ē
iure diuino & hūano ꝙ dicto testiuz stet̄·Oīs
aūt multitudo in tribus cōprehendit̄·scz p̄nci=
pio medio & fine· Vn̄ ſm phm in·i·de celo·
Oīe & totū ī tribus ponim9· Trinarius q̄dē
constituit̄ asserentiū cū duo testes cōueniunt
cum actore uel accusatore· Et iō requirit̄ biua
rius testiū ·uel ad maiorem certitudinē ut sit
trinarius qui est multitudo pfecta in ipsis te
stibus·Vn̄ & ecc̄i·iiii. dicit̄·Funiculus triplex
difficile rumpit̄·Aug9·aūt dicit sup illud Iob
·viii·Duoꝝ hoīm testimoniū uerū est·ꝙ in h̄
est trinitas ſm ministeriū ꝯmendata· in qua
est ppetua firmitas ueritatis·Hac igit̄ ratōne
determinauit lex diuina pariter & hūana·duos
uel tres sufficere ad testimoniū phibendū·qz
quantacūq3 multitudo testiuz determinaret̄·
posset q̄n̄q3 testimoniū esse iniquū· Cum scri
ptū sit exo·xxiiii·Ne sequaris turbā ad faciē=
dum malū·Nec tn̄ quia non potest in talibus

fallibilibus certitudo haberi·debet negligi certitudo que ꝓbabiliter haberi potest p duos uel tres testes·ut dictū est·Hoc tn̄ ꝭm iura canonica nō tenet quantū ad aliquas ꝑsonas in dignitatibus cōstitutas·Sic legit̄·ii·q·v·vbi dicit̄·Presul n̄ damnet̄ nisi septuaginta duob⁹ testibus·Presbiter aūt cardinalis nisi in quadrigintaquattuoꝛ testibus nō deponat̄·Dyaconuscardinalis urbis rome n̄ in vigintiocto testibus nō cōdemnabit̄·Subdyaconus·acolitus·exoꝛcista·lectoꝛ·ostiarius·nisi in septem testibus nō ꝯdemnabit̄·Sed magis est piculosum pctm̄ eiusq̄ in maioꝛi dignitati cōstitut⁹ est·& ita minus est tolerandū·ergo nec in alioꝛum cōdemnatōe sufficit duoꝝ uel trium testimoniuꝫ·Sed illud locū habet speciale ī epīs ꝑsbiteris dyaconibus & clericis ecclesie romane ꝓpter eius dignitatē·Et hoc triplici ratiōe Pꝛimo q̄dem qꝛ in ea tales debēt institui quorū sanctitati plus credatur q̄ꝫ multis testibus Secūdo qꝛ homies qui habēt de aliis iudicare sepe ꝓpter iustitiā multos aduersarios habēt. Vnde non est passim credēdū testibus contra eos nisi magna multitudo cōueniat·Tertio qꝛ ex cōdemnatōe alicui⁹ eoruꝫ derogaretur ī opinione hominū dignitati illius ecclsie & auctoꝛitati·qō est periculosius q̄m in ea tolerare aliquē peccatoꝛē nisi ualde publicū & manifestum de quo graue scādaluꝫ oꝛiret̄·Et nota ꝙ quia testes inuicē discoꝛdare ꝯtingit ꝓpter qō testimoniū illoꝝ uel min⁹ certū efficit̄ uel penitus eneruat̄·ideo sciendum ꝙ discoꝛdia testiū in aliquibus ꝑncipalib⁹ circūstantiis que variant substātiam facti·puta ī tēpoꝛe ul'loco uel ꝑsonis de quibus ꝑncipaliter agit̄·aufert efficaciā testimonii·qꝛ si discoꝛdant in talib⁹ videnť singulares esse ī suis testimoniis·& de diuersis factis loqui·puta si vnus dicat hoc factum esse in tali tēpoꝛe ul'loco·& alius alio tēpoꝛe uel loco nō videnť de eodem facto loq̄·Nō tn̄ ꝑiudicatur testimonio si vnus dicat se nō recoꝛdari·et alius asserat determinatū tempus uel locū·Et si in talibus omīo discoꝛdauerint testes actoꝛis & rei·si sint equales numero & pares dignitate stat̄ ꝓ reo·qꝛ faciliꝰ debet eē iudex ad absoluendū q̄ꝫ ad ꝯdēnādū·n̄ foꝛte ī cās fauoꝛabilib⁹·sicē cā lib'tatis & huiusmodi·Si uo testes eiusdē ptis dissenserint debet iudex ex motu sui ani pcipere cui parti sit standū·uel ex numero testiū uel ex dignitate eoꝝ·uel ex fauoꝛabilitate cause·uel ex cōditōe negocii & dictoꝝ·Multo aūt magis testiōniū vni⁹ repellit̄ si sibiipi dissideat interꝛogatus de visu & sciētia·non autē si dissideat interrogatus de opinione & fama·qꝛ pot̄ ꝭm visa diuersa & audita diūsimode motus eē ad respōdendū·Si uero sit discoꝛdia testimonii ī aliquibus circūstantiis nō ptinentibus ad substantiā facti·puta si tempus fuerit nubilosuꝫ uel serenū·uel si domus fuerit picta aut non·uel aliq̄d hmōi·discoꝛdia talis n̄ pꝛeiudicat testimonio·qꝛ hoīes n̄ cōsueuerūt circa talia mul-

tum sollicitari·Vn̄ facile a memoꝛia elabunt̄ quinnimo aliq̄ discoꝛdia in talibus facit testimoniū credibili⁹·ut crisostom⁹ dic̄·sup Mat· quia si ita in oībus cōcoꝛdarēt etiā ī minimis viderent̄ ex cōdicto eundē ꝭmonē ꝓferre·qō tn̄ pꝛudentie iudicis relinquit̄ discernendum·

¶Ad tertiū scꝫ utruꝫ aliq̄s sine culpa a testimonio repellat̄·Dicendū ꝙ testimoniū sic̄ dictum est·nō habet infallibilē certitudinē ꝭ; pꝛobabilem·Et iō quidq̄d est quod ꝓbabilitatem auferat in cōtrariū reddit testimoniū efficax· Redditur aūt ꝓbabile ꝙ aliq̄s ī ueritate testificanda nō sit firmus·q̄nq̄ꝫ quidem ꝓpter culpam·sicut infideles īfames·Itē illi qui publico crimine rei sunt qui nec accusare possunt· q̄nq̄ꝫ aūt absq̄ꝫ culpa·& hoc uel ex defectu ratōis·sic̄ patet de pueris·amētib⁹ & mulierib⁹ uel q̄nq̄ꝫ ex affectu·sic̄ patet de inimicis & de ꝑsonis cōiunctis & domesticis·uel etiā exterioꝛi cōditōe sic̄ sunt paupes seruī·& illi quibus impari potest·de q̄bus ꝓbabile est ꝙ facile possunt induci ad testimoniū ferendū cōtra ueritatē·& sic patet ꝙ testimoniū alicuius repellitur & ꝓpt̄ culpā·& absq̄ꝫ culpa· ¶Ad quartū scꝫ utrū falsum testimoniū semꝑ sit pctm̄ moꝛtale·Dicēdū ꝙ falsū testimoniū habet triplicem defoꝛmitateꝫ·Vno mō ex piurio·quia testes nō admittunt̄ nisi iurati·& ex hoc ē peccatuꝫ moꝛtale·Alio mō ex uiolatōe iustitie·& hoc est pctm̄ moꝛtale ī suo genere·sic̄ & quelibet iniustitia·Et iō in pcepto decalogi sub hac foꝛma īterdicidit̄ falsum testimoniū·cū dicit̄ exo·xx·Non loq̄ris cōtra ꝓximū tuū falsum testimoniū·Nō em̄ ꝯtra aliquē facit qui eum ab iniuria facienda īpedit·ꝭ solū qui ei suam iniustitiā tollit·Tertio mō ex ipsa falsitate secundū ꝙ om̄e mēdaciū est pctm̄·& ex h n̄ h̄t falsum testimoniū ꝙ semꝑ sit pctm̄ moꝛtale·

DE INIVSTITIA ADVOCATORVM ¶DISTINCTIO·¶·LVIII·

DEinde cōsiderandū est de iniustitia que fit ī iudicio ex pte aduocatoꝝ· Et circa hoc cōsideranda sunt q̄tuoꝛ·Primo utruꝫ aduocatus teneat̄ ꝑstrare patrociniū cause pauperū·Scđo utruꝫ aliquis debeat arceri ab officio aduocati·Tertio utrū aduocat⁹ peccet iniustam causam defendendo·Quarto utrū peccet accipiendo pecuniam ꝓ suo patrocinio· ¶Ad primū scilicꝫ utrū aduocatus teneat̄ patrociniū ꝑstare cause pauperū·Dicendū ꝙ cū pꝛestare patrocinium cause pauperū ad opus mīe ptineat·idem ē h̄ dicendū quod & sup̄ dictū est de aliis misericoꝛdie operib⁹·Nullus em̄ sufficit omnibus indigentibus misericoꝛdie opus īpendere·Et iō sicut Aug⁹·dicit in p̄mo de doctrina xp̄iana· cū omnibus ꝓdesse nō possis·his potissime cōsulendū est qui ꝓ locoꝝ & tēpoꝝ uel quarūlibet rerū oppoꝛtunitatibus cōstricti·tibi quasi quadā soꝛte iungunt̄·Dicit ꝓ locoꝝ oppoꝛtunitatibus·quia nō tenet̄ hō per mundū q̄rere indigentes q̄bus subueniat·sed sufficit si eis q̄

sibi occurrunt misericordie opus īpendat· vñ
dicit̄ exo·xxiii·Si occurreris boui inimici tui
aut asino errāti reduc ad eū· Addit etiā & tē
porum·qꝛ hō nō tenet̄ future necessitati alte
rius subuenire·sed sufficit si p̄senti necessita=
ti succurrat ·Vñ dicit̄·i·Io·iii·Qui viderit fra
trem suū necessitatē pacientē·& clauserit visce
ra sua ab eo &c̄·subdit aūt·uel quarūlibet reꝝ
qꝛ homo sibi cōiunctis q̄cunq; necessitudine
maxime debet curā īpēdere·ſm illud p̄ma ad
thy·v·Si quis suoꝝ & maxime domesticorū
curam nō habet·fidem negauit·Quibus tam̄
cōcurrentibꝰ cōsiderandū restat utrū aliq̄s tā=
tam necessitatē patiat̄ ꝙ nō in prompto appa=
reat q̄uo ei possit aliter subueniri·& ī tali casu
tenet̄ ei opus misericordie īpendere·Si aūt in
promptu appareat q̄uo ei aliter subuenire pos
sit uel ꝑ seip̄m·ul' ꝑ aliā ꝑsonam magis cōiun
ctam·aut maiorē facultatē habentē non tenet̄
ex necessitate indigenti subuenire·ita ꝙ nō fa
ciendo peccet·q̄uis si subuenerit absq; tali ne
cessitate laudabiliter faciat·Vñ aduocatus nō
tenet̄ semꝑ cause pauperū patrociniū prestare
sed solū cōcurrētibus cōditioībus p̄dictis·alio
quin oporteret eū oīa alia negocia p̄termit=
tere·& solis causis paupeꝝ iuuandis intendē
Et idem dicendū est de medico quantū ad cu
ratōem pauperū· ¶Ad secundū sc; utrū ali=
quis arceri debeat ab officio aduocandi·Dicē=
dum ꝙ aliquis īpeditur ab aliquo actu dupli=
ci ratōe·Vno mō ꝓpter īpotentiā·Alio modo
ꝓpter indecentiā·Sed īpotētia simpliciter ex=
cludit aliquē ab actu·Indētia aūt nō excludit
omnīo·quia necessitas indecētiam tollere pot̄·
Sic igit̄ ab officio aduocatoꝝ ꝓhibent̄ quidā
ꝓpter īpotentiā eo ꝙ deficiūt sensu uel interi
ori sicut furiosi & impubes·uel exteriori sicut
surdi & muti·Est em̄ necessaria aduocato & i
terior pericia q̄ possit cōuenienter iusticiam as
sumpte cause ostendē·& exterior loq̄la cū au=
ditu ut possit ꝓnuntiare & audire quod ei di
citur·Vñ qui in hiis defectū patiunt̄ omnīo
ꝓhibent̄ ne sint aduocati nec ꝓ se nec ꝓ aliis
Decentia aūt huius officii exercendi tollit̄ du
pliciter·Vno mō ex hoc ꝙ aliq̄s est rebus ma=
ioribus obligatus·Vñ monachos & p̄sbiteros
non decet in quacūq; cā aduocatos esse· neq;
clericos ī iudicio seculari·qꝛ hmōi persone sūt
rebus diuinis astricti·Alio mō ꝓpter defectū
ꝑsone uel corporalē·ut patet de cecis qui cōue=
nient̄ iudici astare nō possent· Vel sp̄ualē· nō
em̄ dec; ut alterius iusticie patronus existat q̄
in seipso iustitiā cōtempsit·Et iō infames infi
deles et damnati de grauibus criminibus nō de
center sunt aduocati·cū hmōi indecētie neces=
sitas ꝑfert̄·Et ꝓpter hoc hmōi ꝑsone possunt
ꝓ seipsis ul' ꝓ ꝑsonis sibi cōiunctis uti officio
aduocati·Vñ et clerici ꝓ ecclesiis suis possunt
esse aduocati·& monachi ꝓ causa monasterii
sui si abbas p̄ceperit· ¶Ad tertiū sc; utrū ad
uocatus peccet iniustā causam defendēdo· di
cendū ꝙ illicitū est alicui cooperari ad malum
faciendum·siue cōsulendo·siue adiuuādo·sū
qualitercūq; cōsentiendo·qꝛ cōsilians & coad
iuuās quodammō ē faciēs·Et ap̄ls dicit ro·i·
Qꝛ digni sunt morte nō solū qui faciūt pc̄tm̄
sed etiā qui cōsentiunt facientibus·Vñ etiam
sup̄ dictū est·ꝙ oīes tales ad restitutōem te=
nent̄·Manifestū est aūt ꝙ aduocatus & auxi
lium & cōsilium prestat ei cuius cause patroci
natur·Vñ si scienter iniustam causam defen
dat·absq; dubio grauiter peccat·& ad restitu
tionē tenetur huius damni qd̄ contra iustitiā
ꝑ eius auxiliū altera pars īcurrit·Si aūt igno
ranter iniustā causam defenderit putans esse
iustam excusat̄ ſm modū quo ignorantia ex
cusare potest· ¶Ad quartū sc; utrū aduoca
tus peccet ꝓ suo patrocinio pecuniā accipien=
do·Dicendū ꝙ nō·Sicut exp̄sse dicit Augꝰ·
ad macedoniū aduocatus inquiens licite uen
dit iustū patrociniū·& iurisperitus uerū cōsi=
lium·Et ratio huius est·qꝛ illa que quis nō te
netur exhibere iuste potest ꝓ eoꝝ exhibitione
recōpensationē accipere·Manifestū est aūt ꝙ
aduocatus nō semꝑ tenet̄ patrociniū prestare
aut consiliū dare causis alioꝝ·Et iō si uendat
suū patrociniū siue suū cōsiliū nō agit cōtra
iustitiā·Et eadem ratio ē de medico opem fe=
rente ad sanandū·Et de oībus aliis hmōi ꝑso
nis·dum tñ moderate accipiāt cōsiderata cōdi
tione ꝑsonarum & negocioꝝ & laboris & cō
suetudīe patrie·Si aūt ꝑ īprobitatem aliquid
īmoderate extorqueāt peccant cōtra iustitiam
Vñ augꝰ·dicit ad macedoniū·ꝙ ab hiis extor
ta ꝑ īmoderatā improbitatē repeti solent data
ꝑ tolerabilē cōsuetudinē ñ solent·Quāuis aūt
sciētia iuris sit quoddā spirituale· tñ usus eiꝰ
fit opere corporali·& iō ꝓ eius recōpensatōe li
cet pecuniā accipere·alioquin nulli artifici lice
ret de arte sua lucrari· Nota tñ ꝙ nec iudex
nec testis possunt accipere·Sic̄ dicit Augꝰ· ad
macedoniū·Nō deb; inquit iudex uendere iu
stum iudiciū·nec testis uerū testimoniū·Cuiꝰ
causa ē·qꝛ iudex & testis sunt ꝑsone comunes
utriq; parti·qꝛ iudex tenet̄ iustam sentētiā da
re & testis uerū testimoniū dicē·Iusticia autē
& ueritas nō declināt ī unam ꝑtem magis q̄;
in aliā·Et iō iudicibus de publico sunt stipen
dia laboꝝ statuta·& testes accipiūt· nō quasi
p̄cium testimonii·s; q̄si stipendium laboris ex
pensas·uel ab utraq; ꝑte·uel ab ea a qua indu
cunt̄·qꝛ nemo militat stipendiis suis vnq̄;·vt
dicit̄·i·ad coꝝ·ix·Sed aduocatꝰ alterā ꝑtem
tm̄ defendit·& iō licite potest precium accipe
re a parte quam adiuuat·

Deinde cōsiderandū est de iniuriis ver
boꝝ que inferunt̄ extra iudiciū·Pri=
mo de cōtumelia·Secūdo de detracti=
one·Tertio de susurratione Quarto de derisi
onesi·Quīto de maledictōe· ¶Sed de hiis oī=
bus·Require infra libro tertio·

Deinde cōsiderādū est de peccatis q̄ fi=
unt circa uolūtarias cōmutatōnes·Et
primo de fraudulētia q̄ fit ī emtioibꝰ

& venditionibus· Secũdo de vsura q̃ fit ĩ mutuis· Circa alias ꝯmutatões uoluntarias non inueniꝛ̃ aliqua species peccati que distinguatur a rapina & furto· ¶De fraudulentia & vsura Require infra libro tertio.

DE INIVSTITIE PARTIBVS· DISTINCTIO· ¶·LIX·

DEinde considerandũ est de ꝑtibus integralibus iustitie q̃ sunt facẽ bonũ· & declinare a malo· & de vitiis oppositis· Circa q̃ cõsiderãda sunt quattuor· Primo utrũ duo p̃dicta sint partes iustitie· Secundo utrũ trangressio sit speciale pctm̄· Tertio utrũ omissio sit spãle peccatum· Quarto de cõparatõe omissionis ad transgressionẽ· ¶Ad primũ scꝫ utrũ facere bonũ & declinare a malo sint ꝑtes iustitie· dicendũ ꝙ et si loquamur de bono & malo in cõi· facere bonum & vitare malum ꝑtinet ad oẽm uirtutẽ· Et ſm hoc nõ possunt poni partes iustitie nisi forte iustitia accipiaꝛ̃ ꝓut ẽ oĩs virtus· Quãuis etiã iustitia hoc mõ accepta respiciat quãdam rõeꝫ boni specialẽ· ut scꝫ est debitũ ĩ ordine ad legem diuinã uel humanã· Sed iustitia ſm ꝙ est specialis uirtus respicit bonũ sub ratõe debiti ad ꝓximũ· Et ſm hoc ad specialẽ iustitiaꝫ ꝑtinet facere bonũ sub ratõe debiti in cõparatione ad ꝓximum· & vitare malũ oppositum secũdũ ꝙ est nociuũ ꝓximo· Ad iustitiã uero generalem ꝑtinet facere bonũ debitũ in ordie ad ꝯmuĩtatẽ uel ad deũ· et uitare malũ oppositũ· Dicuntur autẽ hec duo ꝑtes iustitie generalis et specialis quasi integrales· qꝛ utrũqꝫ eorum req̃ritur ad ꝑfectum actũ iustitie· Ad iustitiã enĩ ꝑtinet eq̃litatẽ cõstituere in hiis que sunt ad alterũ· ut ex sup̃dictis patꝫ· eiusdẽ aũt est aliquid cõstituere & cõstitutũ conseruare· Cõstituit aũt aliq̃s equalitatẽ iustitie faciẽdo bonũ· idẽ reddendo alteri qȯ ei debeꝛ̃· Cõseruat aũt equalitatẽ iustitie iam cõstitute declinando a malo· id ẽ nullũ nocumentũ ꝓximo inferẽdo· Bonũ ergo & malũ hic accipiuntur sub speciali ratiõe ꝑ quã appropriantꝛ̃ iustitie· Ideo tñ hec duo ponunꝛ̃ ꝑtes iustitie ſm aliq̃ꝫ ꝓpriam ratõem boni & mali· nõ aũt alterius alicuius virtutis moralis· qꝛ virtutes morales alie cõstituunꝛ̃ circa passiones· in q̃bus facere bonũ est uenire ad mediũ qȯ est declinare ab extremis q̃si a malis· & sic in idẽ redit quãtuꝫ ad alias virtutes facere bonũ & decliare a malo· Sed iustitia ꝯsistit circa operatões & res exteriores in quibus aliud est facẽ equalitatẽ· & aliud est factã nõ corrũpere· Item declinare a malo nõ ĩportat negationẽ purã que est non facere malũ· Hoc em̃ ñ mereꝛ̃ palmã· sed solũ vitat penã· Importat aũt motũ uolũtatis repudiantis malũ ut ipm nomẽ declinatõis ostendit· & hoc est meritorium· p̃cipue qñ aliquis ĩpugnaꝛ̃ ut malũ faciat & resistit· ¶Ad ſm scꝫ utrũ transgressio sit speciale pctm̄· dicẽdũ ꝙ nomẽ trãsgressionis a corporalibus motib⁹ ad morales act⁹ deriuatũ est· Diciꝛ̃ aũt aliq̃s ſm corꝑalẽ motũ transgredi ex eo ꝙ transgreditur terminũ sibi p̃fixum· Termin⁹ aũt p̃figitur homĩ ut ultra nõ trãseat ĩ moralibus ꝑ preceptũ negatiuũ· Et iõ trãsgressio ꝓprie dicitur ex eo ꝙ aliq̃s agit aliquid cõtra p̃ceptum negatiuũ· Quod quidẽ materialiter poť eẽ cõmune oĩbus speciebus pctõꝝ· quia ꝑ quãlibet speciem pcti mortalis hõ transgrediꝛ̃ aliquod p̃ceptum diuinũ· ſꝫ si accipiaꝛ̃ formaliter scꝫ secundũ hanc specialẽ ratõem qȯ est facere contra p̃ceptuꝫ negatiuũ· sic est speciale pctm̄ dupliciter· Vno quidẽ mõ ſm ꝙ opponiꝛ̃ ad genera peccatoꝝ opposita aliis virtutib⁹· Sicut em̃ ad ꝓpriam ratõem iustitie legalis ꝑtinꝫ attendere debitũ precepti· ita ad ꝓpriam transgressionis ratõem ꝑtinet attendẽ cõtemptũ p̃cepti· Alio mõ ſm ꝙ distinguiꝛ̃ ab omissione q̃ contrariaꝛ̃ p̃cepto affirmatio· Et nota ꝙ sicͭ iustitia legalis ẽ oĩs ũtus subiectiue & q̃si materialiter· ita etiã iniustitia legalis est materialiter om̄e pctm̄· Et hoc modo pctm̄ diffiniuit ambrosius· scꝫ ſm ratõm iustitie legalis· dicẽs Peccatũ est transgressio legis diuĩe & celestiũ inobedientia p̃ceptoꝝ· ¶Ad tertiũ scꝫ utruꝫ omissio sit speciale pctm̄· Dicendũ ꝙ omissio ĩportat p̃termissionẽ boni· nõ aũt cuiuscũqꝫ ſꝫ boni debiti· bonũ aũt sub ratõe boni debiti ꝑtinet ꝓprie ad iustitiã· Ad legalẽ quidẽ si debitum accipiaꝛ̃ in ordine ad legẽ diuinã uel humanã· Ad specialẽ aũt iustitiã ſm ꝙ debitũ cõsideraꝛ̃ in ordine ad ꝓximuꝫ· Vñ eo mõ quo iustitia est specialis virtus ut sup̃ habitũ est· et omissio est speciale pctm̄ distinctuꝫ a peccatis que opponunꝛ̃ aliis virtutibus· Et eo mõ quo facere bonũ cui opponiꝛ̃ omissio ẽ quedã specialis pars iustitie distincta a declinatõe mali cui opponiꝛ̃ transgressio· etiã omissio a transgressiõe distinguiꝛ̃· Omissio igiꝛ̃ opponiꝛ̃ speciali ũtuti scꝫ iustitie· ut dictũ est· Non em̃ est omissio boni alicuius virtutis nisi sub ratõne debiti quod ꝑtinet ad iustitiã· Plus aũt requiritur ad actũ virtutis meritoriũ q̃ꝫ ad demeritum culpe· quia bonũ est ex integra causa· malum aũt ex singularibus defectibus· Et iõ ad iustitie meritũ requiriꝛ̃ actus· nõ aũt ad omissionem· Diciꝛ̃ aũt omissio pctm̄ actuale· non quia habeat aliquẽ actũ sibi essentialẽ· sed ſm ꝙ negatio actus reduciꝛ̃ ad genus act⁹· & secunduꝫ hoc nõ agere accipiꝛ̃ ut agere quoddã vt supra dictũ ẽ· Item nota ꝙ sicͭ peccatũ trãsgressionis opponiꝛ̃ p̃ceptis negatiuis que ꝑtinent ad declinandũ a malo· ita pctm̄ omissionis opponiꝛ̃ p̃ceptis affirmatiuis q̃ ꝑtinẽt ad faciendũ bonũ· Precepta aũt affirmatiua nõ obligant ad semꝑ sed ad tẽpus determinatuꝫ· Et ꝑ illo tẽpore pctm̄ omissionis incipit esse· Potest tñ cõtingere ꝙ aliquis tũc sit ĩpotens ad faciẽdũ quod debet· Quod quidẽ si sit p̃ter eius culpã nõ omittit ut dictũ est· Si uero sit ꝓpter culpã eius p̃cedentẽ· puta cũ aliquis de sero se inebriauit & nõ potest surgere ad matutinas ut debet· tunc dicunt quidam ꝙ tunc

incepit pct̄m omissiōis qn̄ aliqs applicat se ad
actum illicitū· nō cōpossibilē cum illo actu ad
quem tenetur· Sed hoc nō videtur verū· quia
dato ꝙ excitaret̄ p violentiā & iret ad matu:
tinas· nō omitteret· Vn̄ patet ꝙ p̄cedens iebri
atio nō fuit omissio· ſꝫ omissionis causa· Vn̄
dicendū est· ꝙ omissio incipit ei īputari ad cul
pam· qn̄ fuit tēpus operādi· sed tn̄ ꝓpter cau:
sam p̄cedentē ex qua omissio sequēs redditur
uoluntaria· ¶ Ad quartū scꝫ utrū pct̄m trans
gressionis sit grauiꝰ q̄ꝫ pct̄m omissionis· dicē
dum ꝙ pct̄m intantū est grauius· inquantuꝫ
a virtute distat· Contrarietas aūt est maxima
distantia· ut dicit̄ in ·x· metha· Vn̄ contrariuꝫ
magis distat a suo cōtrario· q̄ꝫ simplex eiꝰ ne
gatio· sicut nigrū plꝰ distat ab albo q̄ꝫ simpli
citer nō album· Oīe em̄ nigrū est nō album·
sed nō cōuertit̄· Manifestū est aūt ꝙ trāsgres
sio ꝯtrariat̄ actui virtutis· omissio aūt īportat
negatōem ipsius· puta pct̄m omissionis est si
quis parētibꝰ debitā reuerentiā non exhibeat
Peccatū aūt transgressionis si cōtumeliā uel
quācūqꝫ iniuriā eis inferat· Vn̄ manifestū est
ꝙ simpliciter & absolute loquēdo trāsgressio
est grauiꝰ pct̄m q̄ꝫ omissio· Licet aliq̄ omissio
possit grauior esse aliqua transgressione·

DE IVSTITIE ANNEXIS VIRTVTIBVS· DISTINC· ·LX·

DEinde considerādum est de uirtuti
bus ānexis iustitie· Et circa hoc cō:
siderāda sunt duo· Primo q̄ uirtu:
tes iustitie ānectātur· Secūndo de
singulis earū in speciali· ¶ Ad primū scꝫ qua
liter assignētur uirtutes annexe iustitie· Et ui
detur ꝙ incōueniēter assignētur· Tullius em̄
enumerat sex· scꝫ· religionē· pietatē· gratiam·
uindicationē· obseruātiam· ueritatē· Vindica
tio aūt uidetur esse species commutatiue iusti
tie secūdū quā illatis iniuriis uindicta repēdi:
tur· ut ex sup̄dictis patet· nō ergo debet poni
int̄ ūtutes iustitie annexas· ¶ Preterea macro
bius sup somniū scipionis ponit septem scꝫ in
nocentiā· amicitiā· cōcordiā· pietatē· religionē
affectōem· humanitatē· quarū plures a tullio
p̄termittunt̄· ergo uidet̄ insufficient̄ enume:
ratas esse ūutes iustitie adiunctas· ¶ Preterea
a quibusdā aliis ponunt̄ quiqꝫ partes iustitie
scꝫ obediētia respectu inferiorū· equitas respe
ctu equaliuꝫ· fides & ueritas respectu oīm· de
quibꝰ a tullio nō ponit̄ nisi ūitas· ergo videt̄
insufficiēter enumerasse virtutes iustitie an:
nexas· ¶ Pretea andronicꝰ perypateticus poīt
nouē ptes iustitie annexas· scꝫ liberalitatē beni
gnitatē· vindicatiuā· eugnomosinā· eusebiā·
eukaristiā· sanctitatē· bonā cōmutatōm· legis
positiuā· Ex quibus etiā tullius manifeste nō
ponit nisi vindicatiuā· ergo videt̄ insufficien
ter enumerasse· ¶ Pretea aresto· in ·v· ethi· po
nit epykeyam iustitie adiunctā· de q̄ in nulla
p̄missarū assignationū videt̄ mētio esse facta
ergo insufficient̄ sunt enumerate virtutes iu:
stitie annexe·

¶ Responsio· dicendū ꝙ in virtutibus q̄ ad
iungunt̄ alicui p̄ncipali virtuti duo sunt cōsi
deranda· Primo quidē ꝙ ūtutes ille in aliquo
cū principali virtute cōueniant· Secūdo ꝙ in
aliquo deficiāt a pfecta rōe ipsius· qr ūo iusti
tia ad alterū est ut ex supradictis patet· oīes
virtutes q̄ ad alterū sunt possunt ratōe ꝯueni
entie iustitie annecti· Ratio ūo iustitie ꝯsistit
ī hoc ꝙ alteri reddat̄ qd̄ ei debet̄ s̄m equalita:
tem ut ex sup̄dictis patet· Dupliciter aūt aliq̄
virtꝰ ad alterū existens a ratōe iustitie deficit
Vno quidē mō inquantū deficit a ratōe eq̄lis
Alio mō īquantū deficit a ratōe debiti· Sunt
em̄ quedā ūtutes que debitū quideꝫ alteri red
dūt· ſꝫ nō possunt reddere eq̄le· Et primo q̄deꝫ
quidq̄d ab hoīe deo reddit̄ debitū est· nō tamē
pot̄ esse equale ut scꝫ tm̄ hō ei reddat quantuꝫ
debet· s̄m illud p̄s· Quid retribuā dn̄o ꝓ omi
bus q̄ retribuit mihi· Et s̄m hoc adiungit̄ iu:
stitie religio· que ut tulliꝰ dicit est superioris cu:
iusdā nature quā diuinā uocāt· uel cerimoniā
qr cultum affert· Secūdo pentibꝰ nō pot̄ s̄m
equalitatē recōpensari qd̄ eis debet̄· ut patet p
ph̄m ī· viii· ethi· Et sic adiungit̄ iustitie pietas
p quā· ut tullius dicit· sanguine iunctis patrie
qꝫ beniuolis officiū & diligens tribuit̄ cultus·
Tertio n̄ pot̄ equale p̄miū recōpensari ab hoīe
virtuti· ut patꝫ p ph̄m in ·iiii· ethi· Et sic adiū:
gitur iustitie obseruātia p quā ut tullius dicit
hoīes aliq̄ dignitate attēdētes quodaꝫ cultu &
honore dignant̄· A ratiōe uero debiti iustitie
defectus pot̄ attendi s̄m ꝙ est duplex debituꝫ
scꝫ morale & legale· Vn̄ & ph̄s in ·viii· ethi· se
cundū hoc duplex iustū assignat· Debitū q̄dē
legale est ad qd̄ reddendū aliqs lege astringit̄
& tale debitū ꝓprie attendit iustitia q̄ est p̄n:
cipalis virtus· Debitū aūt morale est quod ali
quis debet ex honestate virtutis· Et qr debituꝫ
necessitatē īportat· iō tale debitū habet duplicē
gradū· Quoddā em̄ est sic necessariuꝫ ut sine
eo honestas morꝝ cōseruari n̄ possit· Et hoc h̄t
plus de rōe debiti· Et potest hoc debitū attēdi
ex pte ipsius debentis· & sic ad hoc debitū pti
net ꝙ hō talē se exhibeat alteri uerbis & factis
qualis est· Et ita adiungit̄ iustitie ueritas per
quā ut tullius dicit īmutata ea q̄ sunt fuerūt
aut futura sunt dicunt̄· Potest etiā attendi ex
pte eius cui debet̄· ꝓut scꝫ aliqs recōpensat ali:
cui s̄m ea q̄ fecit· qn̄qꝫ quidē ī bonis· & sic ad
iungit̄ iustitie gratia in q̄ ut tullius dicit ami:
citiarū & officiorꝝ alterius memoria remune:
randi uolūtas ꝯtinet̄ alterius· Quādoqꝫ uero
in malis· & sic adiungit̄ iustitie vindicatio· p
quam ut tullius dic̄· vis aut iniuria & omino
quidq̄d obfuturū ē defendēdo aut ulciscendo
ꝓpulsat̄· Aliud ūo debitū est necessariū· sicut
cōferens ad maiorē honestatē· sine quo tamē
honestas cōseruari pot̄· Quod quidē debitū at
tēdit liberalitas· affabilitas· sū amicitia· & alia
hmōi que tullius p̄termittit in p̄dicta enume
ratōe· qr parū habent de ratiōe debiti· ¶ Ad
p̄mū ergo dicēdū ꝙ vindicta q̄ fit auctoritate

publice poteſtatis ſecundū ſentētiā iudicis ptí
net ad iuſtitiā cōmutatiuā·ſed vīdicta quā q̄s
facit ꝓpꝛio motu·nō tamē cōtra legē uel quā
quis a iudice requirit·ptīz ad virtutē iuſtitie
adiunctā· ❡ Ad ſecundū dicendū ꝙ macro
bius uidet̄ attendiſſe ad duas ptes integrales
iuſtitie·ſcꝫ declinare a malo ad qḋ ptinet īno=
centia·& facere bonū ad quod ptinēt ſex alia
quoꝝ duo vident̄ ptinē ad eq̄les· ſcꝫ amicitia
in exterioꝛi cōuictu·& cōcoꝛdia interius·Duo
ùo ptinent ad ſupioꝛes·pietas ad parentes·&
religio ad deuꝫ·Duo uero ad īferioꝛes ſcilice t
affect⁹ inquantū placēt bona eoꝝ·et humani
tas·p quaꝫ ſubuenit̄ eoꝝ defectibus·Dicit em̄
yſiḋ·in libro ethim̄·ꝙ hūanus dicit̄ aliq̄s ꝙ ha
beat circa hoīem amoꝛē & miſeratōis affectū·
Vn̄ humanitas dicta ē q̄ nos inuicē tenemur
& ſm̄ hoc amicitia ſumit̄ ꝓut oꝛdinat exterio
ꝛem cōuictuꝫ·ſic̄ de ea ph̄s tractat in·iiii·ethi·
Poteſt etiā amicitia ſumi ſm̄ ꝙ ꝓpꝛie reſpicit
affectū ꝓut determinat̄ a ph̄o·i·viii·& in·ix·
ethi·Et ſic ad amicitiā ptinent tria·ſcꝫ beniuo
lentia q̄ hic dicit̄ affectus·& cōcoꝛdia·& bene
ficētia·q̄ hic uocat̄ humanitas·Hec aūt tulli⁹
p̄termiſit· q2 parū habēt de ratōe debiti ut di=
ctum eſt· ❡ Ad tertiū dicendū ꝙ obedientia
includit̄ in obſeruātia quā tullius ponit· Naꝫ
p̄cellentibus pſonis debent̄ & reuerētia hono
ris·& obediētia·Fides aūt p quā fiunt dicta i
cludit̄ in ueritate quantū ad obſeruantiā pꝛo
miſſoꝝ·Veritas aūt in plus ſe hƀ ut infra pa=
tebit·Diſciplina aūt nō debet̄ ex debito neceſ=
ſitatis q2 inferioꝛi nō eſt aliquis obligatus in
quantū eſt inferioꝛ·tn̄ pōt aliquis ſuperioꝛ ob
ligari ut inferioꝛib⁹ ꝓuideat· ſm̄ illud Math
·xxiiii·Fidelis ſeruus & pꝛudēs quē conſtituit
dn̄s ſupꝛa familiā ſuā·Et iō a tullio p̄termitti
tur·Poteſt aūt cōtineri ſub humanitate quaꝫ
macrobius ponit·Eq̄tas uero ſub epykeya uel
amicitia· ❡ Ad quartū dicendū ꝙ ī illa enu
meratōe ponunt̄ quedā ptinentia ad uerā iu
ſtitiā·ad pticularē quidē bona cōmutatio· De
qua dic̄ ꝙ eſt habitus ī ꝯmutatioibus eq̄litatē
cuſtodiens·Ad legalē aūt iuſtitiā quātū ad ea
que cōmunit̄ ſunt obſeruāda ponit̄ legis poſi
tiua·Que ut ip̄e dicit·eſt ſciētia cōmutationū
politicarū ad cōmutatōem relatarū·Quantū
uero ad ea que qn̄q3 pticulariter agēda occur=
runt p̄ter cōes leges ponit̄ engnomoſina ·q̄ſi
bona gnomyn·q̄ eſt ī talibus directiua ut ſup̄
habitū eſt in tractatu de pꝛudētia·Et iō dic̄ de
ea ꝙ ē uolūtaria iuſtificatio·q2 ſcꝫ ex ꝓpꝛio ar
bitrio id qḋ iuſtū eſt hō ſm̄ eam ſeruat· nō ſe
cundū legem ſcriptā·Attribuunt̄ aūt hec due
pꝛudentie ſm̄ directōem iuſtitie nō ſm̄ execu
tōem·Euſebia ùo dicit̄ q̄ſi bonus cultus·Vn̄
eſt idē qḋ religio·Ideo de ea dicit ꝙ eſt ſciētia
dei famulatus·& loquit̄ ſm̄ modū quo ſocra
tes dicebat om̄s virtutes eſſe ſciās·Et ad idem
reducit̄ ſanctitas·ut poſtea dicet̄· Eukariſtia
aūt idē eſt qḋ bona gratia quā tulli⁹ ponit ſic
& vindicatiuā·Benignitas aūt uidet̄ eſſe ideꝫ
cum affectu quē ponit macrobi⁹·Vn̄ et yſiḋ·
dicit in libꝛo ethym̄ ·ꝙ benignus eſt vir ſpōte
ad benefaciendū patus·& dulcis ad eloquiuꝫ·
Et ipſe Andronicus dicit ꝙ benignitas eſt ha
bitus volūtarie bn̄factiuus·liberalitas aūt vi=
detur ad hūanitatē ptinere· ❡ Ad quintū di=
cenduꝫ ꝙ epikeya non adiungit̄ iuſtitie parti=
culari ſed legali et videt̄ eſſe idem cum ea que
dicta eſt engnomaſina·

DE RELIGIONE· DIS·LXI·

Deinde cōſiderānduꝫ eſt de ſingulis
p̄dictarū virtutū quantū ad p̄ſentē
intentōem ptinet·Et p̀mo cōſiderā
dū eſt de religione·Secundo de pie
tate·Tertio de obſeruātia·Quarto de gratia
Quinto de vīdicta·Sexto de ùitate·Septimo
de amicitia·Octauo de liberalitate· Nono de
epikeya· ❡ De aliis aūt hic enumeratis ſupꝛa
dictū eſt·ptim in tractatu de caritate·ſcꝫ de cō
coꝛdia & aliis hmōi ptim ī hoc tractatu de iu
ſtitia·ſic̄ de bona cōmutatiōe & īnocentia·de
legis poſitiua aūt in tractatu de prudentia·
❡ Circa religionē aūt tria cōſideranda occur=
runt·Primo quidē de religione ſm̄ ſe·Secun
do de actibus eius·Tertō de vitiis oppoſitis.
❡ Circa pꝛimū querunt̄ octo·Primo utꝝ re
ligio cōſiſtat tm̄ ī oꝛdine ad deū·Secūdo utꝝ
religio ſit ùtus·Tertio utrū religio ſit vna vir
tus·Quarto utruꝫ religio ſit ſpecialis virtus·
Quinto utrū religio ſit virtus theologica·Se=
xto utruꝫ religio ſit p̄ferenda aliis virtutibus
moꝛalibus·Septimo utrū religio habeat exte=
rioꝛes actus·Octauo utrū religio ſit eadē ꝗ ſan
ctitati· ❡ Ad pꝛimū ſcꝫ utruꝫ religio cōſiſtat
tm̄ in oꝛdine ad deū·dicendū ꝙ ſic̄ yſiḋ· dicit
ī libꝛo ethim̄·Religioſus ut ait Cycero eſt a re
ligione appellat⁹·qui retractat & tanq̄ꝫ reeli=
git ea q̄ ad cultum diuinū ptinent·Et ſic reli=
gio videt̄ dicta a reeligendo ea q̄ ſunt diuini
cultus·q2 hmōi cultus ſunt frequēter ī coꝛde
reuoluenda·ſm̄ illud ꝓuer·iii·In omibus viis
tuis cogita illā·Quāuis etiā p oſſit intelligi ꝙ
religio ex hoc dicta ē ꝙ deū reeligere debem⁹
quē amiſeramus negligētes·Sic̄ aug⁹ dicit·x·
de ciuitate dei·Vel pōt intelligi religio a reli=
gando dicta·Vn̄ aug⁹ dicit ī li·de uera religi=
one·Religet uos religio vni omīpotenti deo·
Sū aūt religio dicat̄ a frequēti reelectiōe ſiue
ex iterata electōe eius qḋ negligent̄ amiſſum
eſt·ſiue a religatiōe·Religio em̄ ꝓpꝛie īpoꝛtat
oꝛdinē ad deū·ipſe em̄ ē cui p̀ncipaliter alliga=
ri debemus tanq̄ꝫ indeficiēti p̀ncipio· ad queꝫ
etiā noſtra electio aſſidue dirigi debet ſic̄ ī ul=
timū finē·quē etiā negligēter peccādo amitti=
mus· & credēdo & fidē ꝓſtando recuperare
debem⁹· Sciendū aūt ꝙ religio duplices act⁹
habet·quoſdaꝫ quidē ī pꝛopꝛios & īmediatos
quos elicit·p quos hō oꝛdinat̄ ad ſolū deū·ſic̄
ſacrificare·adoꝛare·& alia hmōi facē·Alios aūt
actus hƀ quos ꝓducit mediantib⁹ ùtutibus q̄=
bus īperat·oꝛdinās eos in diuinā reuerentiaꝫ·
q2 ſcꝫ ùtus ad quā ptinꝫ finis īperat ùtutibus

ad quas ptinent ea q̄ sunt ad finēꝫ· Et ẜm hoc
actus religionis p modū iperii ponit̃ esse visi-
tare pupillos & viduas in tribulatiōe eoꝝ q̄d
est actus elicitus a misericordia· Immaculatū
aūt custodire se ab hoc seculo iparatiue quidē
est religionis·electiue aūt tēperantie·uel alicu
ius hmōi virtutis· Item nota ꝙ cū seruus dica
tur ad dn̄m·necesse ē ꝙ ubi est ꝓpria & speci
alis rō dominii·ibi sit specialis & ꝓpria ratio
seruitutis· Manifestū est aūt ꝙ dominiū cō-
uenit deo ẜm ꝓpriam & singularē quandam
ratōem·q2 scꝫ ipe oīa fecit· & q2 summū i om
nibus reb9 obtinet pncipatū· Ideo special' ratō
seruitutis ei debet̃·& talis seruitus nomie la-
trie designat̃ apud grecos· Et iō ad religionē
ꝓprie ptinet· Itē nota ꝙ licet religiosi dici pos
sunt cōiter om̄s qui deū colunt· specialiter tn̄
religiosi dicunt̃ qui totā vitam suā diuio cul-
tui dedicant a mūdanis negociis se abstrahen
tes· Sic etiā cōtemplatiui dicunt̃ nō q contem
plant̃ sꝫ qui cōtemplationi totā vitam suā de-
putant· Hmōi aūt nō se subiiciunt hoī ꝓpter
hoiem sꝫ ꝓpter deū· Secūdū illud apl'i gal'·iiii·
dicit̃· Sic angeluꝫ excepistis me·sic ihm xp̄m·
¶ Ad ẜm scꝫ utrū religio sit ūtus· Dicenduꝫ
ꝙ virtus ē q̄ bonū facit habentē· & opus eius
bonū reddit· Et necesse est dicē omnē actū bo
nū ad virtutē ptinere· Manifestū ē aūt ꝙ red
dere debitū alicui hꝫ ratōem boni· Per hoc ꝙ
aliqs alteri debitū reddit & cōstituit̃ i ꝓporti
one cōuenienti respectu ipsi9·q̄si cōuenienter
ordinat̃ ad ip̄m· Ordo aūt ad ratōem boni p-
tinet sic & modus & species·ut patꝫ p Aug·in
libro de natura boni· Cū igit̃ ad religionē per
tineat reddere honorē debitum alicui scꝫ deo·
manifestū est ꝙ religio uirtus est· ¶ Ad terti
um scꝫ utrū religio sit una uirtus· Dicendum
ꝙ sicut supra dictū est·habitus distiguūtur se
cundū diūsam ratōem obi· Ad religionē autē
ptinet exhibē reuerentiā vni deo ẜm vnā rati
onē inquantū scꝫ est primū pncipiū creatōnis
& gubernatōnis rerū· Vn̄ ipse dicit mal'·i· Si
ego pater vbi honor me9·patris em̄ est ꝓducē
& gubernare· Et iō manifestuꝫ est ꝙ religio ē
vna virtus· Vn̄ q2 tres diuie psone sunt vnū
pncipiū creatōis & gubernatōis rerū· & ideo
eis vna religione seruit̃· Diuerse aūt ratōes at
tributoꝝ cōcurrūt ad ratōem pmi principii·q2
deus ꝓducit omīa & gubernat sapiētia·uolū-
tate·& potētia bonitatis sue· & iō religio est
vna ūtus· Licet aūt religio multos actus uide
atur habē·scꝫ adorare·colere· seruire· uouere·
sacrificare & hmōi· Isti tn̄ actus nō diuersificāt
habitū religionis·q2 eodē actu hō seruit deo
& colit ip̄m· Nam cultus respicit dei excellen
tiā cui reuerentia debet̃·seruitus autē respicit
subiectōem hoīs q ex sua cōditiōe obligat̃ ad
exhibendū reuerentiā deo· Et ad hec duo pti-
nent om̄s actus q̄ religioni attribuunt̃·q2 per
om̄s hō ꝓtestat̃ diuinā excellentiā & subiecti
onē sui ad deū uel exhibendo aliqd ei·uel ite-
rum assumēdo aliqd diuinū· Itē nota ꝙ yma-
ginibus nō exhibet̃ adoratio ul' religionis cul
tus·ẜm ꝙ in seipsis cōsiderant̃ q̄si res quedā·
sed ẜm ꝙ sunt ymagines ducentes i deū icar-
natū· Motus aūt q̄ est i imaginē ꝓut est yma
go nō sistit i ipsa·sꝫ tendit i id cui9 est ymago
Et iō ex hoc ꝙ ymaginibus christi exhibet̃ re-
ligionis cultus nō diuersificat̃ ratio latrie nec
ūtus religiōis· ¶ Adquartū scꝫ utrū religio
sit specialis virtus·dicendū ꝙ cū ūtus ordine
tur ad bonū·vbi est spālis rō boni·oportet ibi
esse specialē virtutē· Bonū aūt ad q̄d ordinat̃
religio ē exhibere deo debitū honoreꝫ· Honor
aūt debet̃ alicui rōe excellentie· Deo aūt cōpe-
tit singularis excellentia·inquantū oīa i infi-
nitū trāscendit ẜm omnimodū excessum·vnd̄
ei debet̃ spālis honor· Sic in rebus hūanis vi-
demus ꝙ diūsis excellētiis psonaruꝫ diuersus
honor debet̃· Alius aūt patri·alius aūt regi &
sic de aliis· Vn̄ manifestū ē ꝙ religio ē spālis
virtus· ¶ Ad quītū scꝫ utrū religio sit ūtus
theologica·dicendū ꝙ sic dictū est·religio est
que deo debitū cultū affert· Duo igit̃ in religi
one cōsiderant̃· Vnū quidē q̄d religio deo af-
fert est cultus·& hoc se hꝫ p modū materie &
obiecti ad religionē· Aliud aūt est id cui affer
tur scꝫ deus cui cultus exhibet̃·non q̄si actus
q̄bus deus colit̃ ip̄m deū attingūt·sic cum cre
dimus deo·credēdo deo deū attingim9·ꝓpter
q̄d supra dictū est ꝙ deus ē fidei obm̄ nō solū
inquantū credimus deū sꝫ inquantū credim9
deo· Affert̃ aūt deo debitus cultus inquantū
actusquidam q̄bus deus colitur in dei reuerē
tiam fiunt·puta sacrificiorū oblatōnes·& alia
huiusmodi· Vnde manifestū est ꝙ deus non
cōparat̃ ad uirtutē religionis sic materia ul' ob
iectū sed sic finis· Et iō religio nō ē virtus the
ologica·q' obm̄ est ultimus finis·sꝫ est ūtus
moralis cuius obm̄ est esse circa ea q̄ sunt ad fi-
nem· ¶ Ad sextum scꝫ utrū religio sit oībus
aliis ūtutibus pferenda· Dicendū ꝙ ea q̄ sunt
ad finē sortiunt̃ bonitatē ex ordine i finē· Et
iō quāto sunt fini ꝓpinquiora tanto sunt me
liora· Virtutes aūt morales vt supra dictū est
sunt circa ea q̄ ordinant̃ in deū sic in finē· Reli
gio aūt magis de ꝓpinquo accedit ad deuꝫ q̄
alie ūtutes morales inquantū operat̃ ea q̄ dire
cte & imediate ordinant̃ in timorē diuinū· Et
ideo religio pemmet int̄ alias ūtutes morales
¶ Ad septimū scꝫ utrū religio habeat aliquos
exteriores actus·dicendū ꝙ deo reuerentiā &
honorē exhibemus nō ꝓpter ip̄m q̄ in seipso ē
plenus gloria cui nihil a creatura adiici potest
sꝫ ꝓpter nos·quia videlicꝫ p hoc ꝙ deū reuere-
mur et honoramus·mens nr̄a ei subiicit̃·& in
hoc eius pfectō cōsistit· Quelibet em̄ res pfici
tur ꝓpter h̄ ꝙ subdit̃ suo superiori·sic corpus p
hoc ꝙ viuificat̃ ab aīa·& aer p hoc ꝙ illumiat̃
a sole·mens aūt hūana idiget ad hoc ꝙ cōiun
gat̃ deo sensibiliū manuductōe·q2 inuisibilia
p ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciunt̃·vt apl's
dicit ro·i· Et iō i diuino cultu necesse ē aliqui-
bus corporalib9 uti·ut eis q̄si signis quibusdā

mens hoīs excitetur ad spirituales actus qbus
deo cōiungit̃· Et iō religio habet qdem interi=
ores actus q̈si p̄ncipales & ꝑ se ad religionem
ptinentes· Exteriores ūo actus q̈si secūdarios
& ad interiores actus ordinatos· ¶ Ad octa
uum scꝫ utrū religio sit idē sanctitati· dicendū
ꝙ nomē sanctitatis duo videt̃ īportare· Vno
quidē mō mūditiā & huic significatōi cōpetit
nomē grecū· Dicit̃ em̄ agios q̈si sñ terra Alio
mō īportat firmitatē· Vñ apud antiquos san=
cta dicebant̃ q̄ legibus erāt munita ut uiolari
nō deberēt· vñ & dicit̃ esse aliqd sancitum qꝛ
ē lege firmatū· Pōt etiā ſm latinos hoc nomē
sanctus ad mundítiā ptinere ut ītelligat̃ san=
ctus q̈si sanguīe tinctꝰ eo ꝙ antiqtus illi qui
purificari uolebāt· sanguine ostie tingebant̃·
vt ysiō· dicit ī li· ethym· Et utraqꝫ significatio
cōpetit ut sanctitas attribuat̃ hiis q̄ diuīo cul=
tui applicant̃· ita ꝙ nō solū hoīes· ſꝫ etiā tēplū
& uasa & alia hmōi sanctificari dicant̃· ex h
ꝙ cultui diuīo applicant̃· Mūditia em̄ necessa
ria est ad hoc ꝙ mens deo applicet̃· qꝛ mēs hu
mana īquinat̃ ex hoc ꝙ īferioribus rebus iun=
git̃· sic̃ qlibet res ex īmixtione peioris sordescit
ut argentū ex īmixtione plumbi· Oportet aūt
ꝙ mens ab īferiorībꝰ rebus abstrahat̃ ad h ꝙ
supme rei possit cōiungi· & iō mēs sine mūdi
tia deo applicari nō pōt· Vñ ad heb· vlt̃· dicit̃
Pacem sequimī cū oībus & sanctimoniā sine
q̄ nemo uidebit deū· Firmitas etiaꝫ exigit̃ ad
hoc ꝙ mens deo applicet̃· applicat̃ em̄ ei sicut
ultimo fini & p̄mo p̄ncipio· Hmōi aūt oportꝫ
maxime īmobilia esse· Vñ dicebat apl's ad ro·
·viii· Certus sum ꝙ neqꝫ mors neqꝫ vita sepa=
rabit me a caritate dei· Sic igit̃ sanctitas dicit̃
ꝑ quā hoīs mens seipm̄ et suos actus applicat
deo· vñ nō differt a religione ſm essentiā ſꝫ
solū ratōe· Nā religio dicit̃ ſm ꝙ exhibet deo
debitū famulatū ī hiis q̄ ptinent specialiter ad
cultū diuinū· sic̃ ī sacrificiis· in oblatioībus et
aliis hmōi· Sanctitas aūt dicit̃ ſm ꝙ hō non
solum hoc ſꝫ aliarū virtutuꝫ opera refert in de=
um· ul' secundū ꝙ homo se disponit per bona
opera ad cultum diuinum·

DE DEVOTIONE ET CONTEM PLATIONE· DIS· ·LXII·

Deinde cōsiderandū est de actibꝰ re
ligionis· Et p̄mo de actibꝰ īterioři=
bus q̄ sunt p̄ncipaliores· Secūdo de
actibus exterioribus q̄ sūt secūdarii
Interiores aūt actus religionis vident̃ esse de
uotio & oratō· Et iō p̄mo de deuotōe· Secūdo
de oratōe dicendū est· ¶ Circa primū cōside
randa sunt tria· Primo utrū deuotio sit speci
alis actus religiōis· Secūdo utrū cōtemplatio
sit causa deuotionis· Tertio de eius effectu·
¶ Ad primū scꝫ utrū deuotio sit spālis actꝰ
religionis· Dicendū ꝙ deuotio dicit̃ a deuouē
do· vñ deuoti dicunt̃ q̄ seipsos quodāmō deo
deuouerūt ut ei se totaliter subdant· ꝓpter ꝙ
& olim apud gētiles deuoti dicebant̃ q̄ seipsos
ydolis deuouebāt in mortē ꝓ sui salute exerci
tus· sicut de duobꝰ deciis tytus liuius narrat·
Vñ deuotio nihil aliud esse videt̃ q̈ꝫ uolūtas
quedā ꝓmpte tradēdi se ad ea q̄ ptinēt ad dei
famulatuꝫ· Vñ exo· xxxv· dicit̃· ꝙ multitudo
filiorꝝ isrl' obtulit mente ꝓmptissima atqꝫ de=
uota p̄mitias dño· Manifestū est aūt ꝙ uolū
tas ꝓmpte faciēdi quod ad dei seruitiū ptinet
ē quidā specialis actꝰ· vñ deuotio ē spālis actꝰ
uolūtatis· Ad eandē aūt virtutē ptinꝫ uelle fa
cere aliqd & ꝓmptā uolūtatē habere ad illud
faciēdū· qꝛ utriusqꝫ actus ideꝫ est obm· Proptē
qō phs dicit ī· v· ethi· Iustitia est q̄ uolūt hoīes
& operant̃ iusta· Manifestū ē autē ꝙ operari
ea q̄ ptinent ad diuinū cultū seu famulatū pti
net ꝓp̄e ad religionē ut ex p̄dictis patet· Vñ
etiā ad eū ptinet habere ꝓmptā uoluntatē ad
hmōi exequēda qō est esse deuotū· Et sic patet
ꝙ deuotio ē actus religionis· & etiā caritatis
sed differēter· Ad caritatē em̄ ptinet īmediate
ꝙ hō tradat seipm̄ deo· adherēdo ei ꝑ quandā
spiritꝰ vnionē· Sed ꝙ hō tradat seipm̄ deo ad
aliq̄ opa diuini cultus hoc īmediate ptinet ad
religionē· mediate aūt ad caritatē q̄ est religio
nis principiū· ¶ Ad secundū scꝫ utrū cōtēpla
tio seu meditatio sit causa deuotōis· dicēdū ꝙ
causa deuotōis extrinseca & p̄ncipalis est deꝰ·
De quo dic̃ amb· sup luc̃· Qꝫ deꝰ quos dignat̃
uocat & quē vult religiosum facit· & si uolu=
isset samaritanos ex indeuotis deuotos fecissꝫ
Causa aūt ītrinseca ex pte nr̄a optet ꝙ sit me=
ditatō seu cōtēplatio· Dictū est em̄ ꝙ deuotio
est quidē uolūtatis actus ad hoc ꝙ hō ꝓmpte
se tradat ad diuinū obsequiū· Omīs aūt actus
voluntatis ex aliq̄ cōsideratōe ꝓcedit· eo ꝙ bo
num intellectū ē obm̄ uolūtatis· Vñ augꝰ· di
cit in li· de trini· ꝙ uolūtas orit̃ ex ītelligētia·
& iō necesse ē ꝙ meditatio sit deuotōis cā· in
quantū scꝫ ꝑ meditatōꝫ hō cōcipit ꝙ se tradat
diuīo obseqo· Ad qō quidē inducit duplex cō=
sideratio· vna quidē q̄ est ex pte diuine bonita
tis & beneficiorꝝ ipsius· ſm illud p̄s· Mihi ad
herere deo bonū ē· ponē ī dño deo spem meā·
Et hec cōsideratio excitat dilectōem q̄ est ꝓxi
ma deuotōis causa· Alia ūo est ex pte hoīs cōsi
derantis suos defectꝰ ex qbus indiget ut deū
intueat̃· ſm illud p̄s· Leuaui oculos meos ad
montes vñ ueniet auxiliū mihi· Auxiliū meū
a dño q̄ fecit celū & terrā· Et hec cōsideratō ex
cludit p̄sumptōm ꝑ quā aliqs impedit̃ ne deo
se subiiciat dū sue ūtuti īnitit̃· Vñ cōsideratō
seu cōtēplatio eorꝝ q̄ nata sunt dilectiōem dei
excitare· deuotōm causant· Subtiles uero me
ditatōes ītelligibiliū ad amorē dei ñ ptinētiū
frequēter deuotōem īpediūt· & mentē a deuo
tione distrahūt· altiores etiā cōtemplatōes ēca
diuina· licꝫ ex natura sui maxīe nate sint exci
tare dilectionē dei· & ꝓconsequēs deuotōem·
qꝛ deus est sup oīa diligēdus· tñ ex debilitate
mētis ꝓuenit ꝙ īdiget manuductōe ad cogni
tionē diuinorꝝ· & sil'r ad dilectōem ꝑ aliq̄ sen
sibilia nob̄ nota inter q̄ principalit̃ ē hūanitas
xpi ſm ꝙ ī p̄fatiōe dicimꝰ· ut dū visibilit̃ deū

cognoscimus ꝑ hunc ĩ inuisibiliũ amorẽ rapia
mur· Et iõ ea q̃ ꝑtinent ad humanitatẽ christi
maxime deuotõem excitãt ꝑ modũ manudu-
ctiõis· Frequent eñ maior deuotõ excitat̃ ex
cõsideratõe passionis christi & aliis humanita
tis eius misteriis q̃ꝫ ex cõsideratõe diuine ma
gnitudis· cum tñ deuotio ꝑ̇ncipaliter circa ea
q̃ sũt diuinitatis existat Vñ maĩfeste videm⁹
ꝙ aliqui apti sunt ad cõtemplatõm· nõ sic aũt
ad deuotõem· & ecõuerso in q̇busdã simplici-
bus & viris & mulierib⁹ abundat deuotio· q̇
nihil aut modicum de contẽplatiõe nouerũt·

¶ Ad tertiũ scꝫ de deuotõis effectu utruꝫ scꝫ
spiritualis letitia sit deuotõis effect⁹· Dicẽdũ
ꝙ deuotio ꝑ se quidẽ & ꝑ̇ncipaliter spiritualẽ
letitiã mẽtis causat· ex cõsequẽti autẽ et ꝑ acci-
dens causat tristitiã· Dictuꝫ est eñ ꝙ deuotio
ex duplici cõsideratõe ꝓcedit· ꝑ̇ncipaliter q̇deꝫ
ex cõsideratõe diuĩe bonitatis· q2 ista cõsidera
tio ꝑtinet q̈si ad ẽminũ motus uolũtatis tradẽ
tis se deo· & ex ista cõsideratõe ꝑ se q̇dẽ sequit̃
delectatio· ₰m illud ꝑ̃s· Memor fui dei et dele
ctat⁹ sum· Sed ꝑ accidẽs hec cõsideratio tristi
tiam quandaꝫ causat ĩ hiis q̃ nõdũ plene deo
fruunt̃· ₰m illõ ꝑ̃s· Sitiuit anima mea ad deũ
viuum· Et postea sequit̃· Fuerũt mihi lacrime
mee &c̃· Secũdario ũo causat̃ ut dictũ ẽ ex cõ
sideratõe ꝓpriorꝫ defectuũ· Nã hec ꝯsideratõ
ꝑtinꝫ ad terminũ a quo hõ ꝑ motũ uolũtatis
deuote recedit· ut scꝫ ñ ĩ se existat· ſ3 deo se sub
dat· Hec aũt cõsideratio ecõuerso se hꝫ̃ ad pri-
mã· Nã ꝑ se quidẽ nata est tristitiã causare re
cogitando ꝓprios defectus· per accidẽs aũt le
titiã· scꝫ ꝓpter spem diuine subuentõis· Et sic
patet ꝙ ad deuotionẽ primo & per se cõsequi-
tur delectatio· Secũdario aũt & ꝑ accidẽs tri
stitia q̃ est secũdũ deũ· ¶ De oratõne Require
ĩfra libro tertio ubi agit̃ de ꝑtibus satisfactõis

DE ADORATIONE· DIS·LXIII·

Einde cõsiderandũ est de exteriori
bus actibus latrie Et primo de ado
ratione· ꝑ quã aliquis ad deũ uene-
randũ exhibet corpus suũ· Secũdo
de illis actibus ꝑ quos aliq̃ res exteriores deo
offerunt̃· Tertio de illis actib⁹ q̇bus ea q̃ dei
sunt assumunt̃· ¶ Circa primũ ꝯsideranda
sunt tria· Primo utrũ adoratio sit act⁹ latrie·
Secũdo utrũ adoratio ĩportet actũ ĩteriorẽ ul'
exteriorẽ· Tertio utrũ adoratio req̇rat detmi-
natõem loci· ¶ Ad primũ scꝫ utruꝫ adoratio
sit actus latrie· dicendũ ꝙ adoratio ordinat̃ ĩ
reuerẽtiã eius q̃ adorat̃· Manifestũ est aũt ex
dictis ꝙ religionis ꝓprium est reuerentiã deo
exhibere· Vñ adoratio q̃ deus adorat̃ est reli-
giõis actus· deo eñ debet̃ reuerẽtia ꝓpter ei⁹
excellẽtiã q̃ aliquibus creaturis cõmunicat̃ ñ
₰m equalitatẽ ſ3 ₰m quandã ꝑticipatõeꝫ· Et iõ
alia uneratõne ueneramur deũ qõ ꝑtinet ad
latriã· & alia ratõe quasdã excellentes creatu
ras qõ ꝑtinꝫ ad duliã· de q̃ post dicet̃· Et q2 ea
q̃ exterius agunt̃ signa sunt ĩterioris reueren
tie· quedã exteriora ad reuerentiã ꝑtinẽtia ex-
hibent̃ excellẽtioribus creaturis· inter q̃ maxi-
mum ẽ adoratio· Sed aliq̇d ẽ qõ soli deo exhi
betur scꝫ sacrificiũ· Vñ aug⁹ dicit ĩ·x· de ciui·
dei· Multa de cultu diuĩo usurpata sunt que
honoribus deferunt̃ hũanis siue hũilitate ni-
mia siũ adulatõe pestifera· ita tñ ut q̇bus ea de
ferent̃ hoĩes haberent̃ q̃ dicunt̃ colendi & ue
nerandi· si autem multum addit̃· & adorãdi·
Quis uero sacrificãdũ censuit nisi ei quẽ deuꝫ
aut sciuit aut putauit aut finxit· Secũdũ reue
rentiã igit̃ q̃ creature excellenti debet̃· nathan
adorauit dauid· Secundũ aũt reuerentiã que
deo debet̃· mardocheus noluit adorare aman
timens ne honorẽ dei trãsferret ad hoĩem· ut
dicit̃ hester·xiiii· Et silr̃ ₰m reuerentiã debitã
creature excellẽti abraham adorauit angelos·
& etiã iosue· ut legit̃ iosue·v· Quãuis possit ĩ-
telligi ꝙ adorauerit adoratiõe latrie deũ qui ĩ
ꝑsona angeli apparebat & loquebat̃· Secũduꝫ
aũt reuerentiã q̃ debet̃ deo ꝓhibitus est iohẽs
angelũ adorare· apoc̃· ult̃· tamen ad ostenden
dũ dignitatẽ hoĩs quã adeptus ẽ ꝑ xp̃m ut an
gelis equet̃· Vñ ibidẽ subdit̃· Cõseruus tu⁹ sũ
& fratrũ tuorꝫ· Cum ad excludendũ ydolatrie
occasionẽ· subdit̃· Deũ adora· Et qm̃ vna ẽ ex
cellentia triũ ꝑsonarũ in diuinis· vnus honor
& reuerentia eis debet̃· & ꝑ cõsequẽs vna ado
ratio· in cuius figurã ut legit̃ de abrahã· geñ·
·xviii· ꝙ viri tres ei apparuerũt· adorans vnũ
alloquit̃ dicens· Dñe si ĩueni gratiã &c̃· Tri-
na aũt genuflexio signũ est trinarii ꝑsonarꝫ
nõ aũt diuersitatis adorationũ· ¶ Ad secun
dum scꝫ utrũ adoratio ĩportet actũ exterioreꝫ
uel interiorẽ· Dicendũ ꝙ sic̃ damas· dicit ĩ·iiii·
libro· q2 ex duplici natura cõpositi sum⁹· ĩtel-
lectuali scꝫ & sensibili· duplicẽ adoratõm deo
offerimus· scꝫ spiritualẽ que cõsistit ĩ interiori
mentis deuotõe· & corporalẽ q̃ cõsistit in exte
riori corporis hũiliatõe· & q2 ĩ oĩbus actib⁹
latrie id qõ est exterius refert̃ ad id qõ est inte
rius sic̃ ad ꝑ̇ncipalius· Ideo ipsa adoratio exte
rior fit ꝓpter ĩteriorẽ· ut videlicet ꝑ signa hu-
militatis q̃ corporalit̃ exhibem⁹ excitet̃ noster
affectus ad subiiciendũ se deo· q2 cõnaturale
est nob̃ ut ꝑ sensibilia ad intelligibilia ꝓceda-
mus· ¶ Ad tertiũ scꝫ utrũ adoratio requirat
determinatũ locũ· Dicendũ ꝙ sic̃ dictũ ẽ ado
ratõe ꝑ̇ncipalior est ĩterior deuotio mẽtis· Se-
cundariũ autẽ est qõ ꝑtinet ad corꝑalia signa
exterius· mens aũt interius apprehendit deuꝫ
q̈si nõ cõprehẽsum ĩ aliquo loco· Sed corꝑalia
signa necesse ẽ ꝙ ĩ detminato loco & situ sint
Et iõ determĩatio loci nõ requirit̃ ad oratõm
ꝑ̇ncipaliter q̈si sit de necessitate ipsius· sed ₰m
quandã decentiã· sic̃ & alia corꝑalia signa· Eli
citur ergo detminatus loc⁹ ad adorandũ nõ
ꝓpter deũ qui adorat̃ q̈si loco cõcludat̃· ſ3 pro
pter ipsos adorãtes· Et hoc triplici rõe· Primo
quidẽ ꝓpter loci cõseruatõm ex q̃ spiritualẽ de
uotionẽ cõcipiũt orantes ut magis exaudiant̃
sic̃ patet ex adoratõe salomonis· iii· regũ ·viii·
Secũdo ꝓpt̃ sacra misteria & alia sanctitatis

ſigna que ibi cõtinentur·Tertio ꝓpter cõcur
ſum multorũ adorantiũ ex quo fit adoratio
magis exaudibil'· ꝺm illud Math·xviii· Vbi
ſunt duo ul' tres ꝯgregati ĩ noĩe meo· ibi ſum
ego in medio eoꝝ·Item uerſus orientẽ adora
mus ꝓpter quandã decentiã·Primo quidem
ꝓpter diuine maieſtatis iudiciũ q̃ in nobis ma
nifeſtat̃ ĩ motu celi q̃ eſt ab oriẽte·Secũdo ꝓpt̃
paradyſum ĩ oriẽte cõſtitutuȝ·ut legit̃ geñ·ii·
ꝺm lr̃am ſeptuag̃·intp̃· q̃ſi q̃ram⁹ ad padyſũ
redire·Tertio ꝓpt̃ chriſtũ q̃ eſt lux mundi·Et
oriens nominat̃·zacharie·vi·Et q̃ aſcẽdit ſup
celũ celi ad oriẽtẽ · Et ab oriente etiã expectat̃
vẽturus·ꝺm illud Math·xxiiii·Sic̃ fulgur ab
oriente exit·& apparet uſq; ad occidentẽ· ita
erit aduentus filii hominis·

DE SACRIFICIO· DIS·LXIIII·

DEinde conſiderandũ eſt de actibus
quibus aliq̃ res exteriores deo offe=
runt̃· Circa quos occurrit duplex
cõſideratio·Primo quidẽ de hiis q̃
deo a fidelibus dant̃·Secundo de uotis q̃bus
ei aliqua ꝓmittunt̃· ¶ Circa primũ cõſiderã
dũ eſt de ſacrificiis·oblatioĩbus·p̃mitiis·& de
cimis·¶ Circa ſacrificia querunt̃ q̃ttuor·Pri
mo utruȝ offerre deo ſacrificiũ ſit de lege na=
ture·Secũdo utrũ ſoli deo ſit ſacrificiũ offerẽ
dum·Tertio utrũ offerre ſacrificiũ ſit ſpecial'
actus virtutis·Quarto utrũ om̃s teneant̃ ad
ſacrificiũ offerendũ· ¶ Ad primũ ſcȝ utrum
offerre ſac̃ficiũ deo ſit de lege nature· dicẽdũ
ꝙ naturalis ratõ dictat hoĩ ꝙ alicui ſuperiori
ſubdat̃ ꝓpter defectus quos ĩ ſeipſo ſentit·in
quib⁹ ab aliquo eget adiuuari & dirigi·Et q̃d
quid illõ ſit hoc ẽ qȯ apud om̃s dicit̃ de⁹· Sic̃
aũt in rebus naturalib⁹ naturalit̃ inferiora ſu
perioribus ſubdunt̃·ita etiã natural' rõ dictat
hoĩ ꝺm naturalẽ inclinatõm·ut ei quod ẽ ſup̃
hoĩem ſubiectionẽ et honorẽ exhibeat ꝺm ſuũ
modũ·Eſt aũt modus ꝯueniens hoĩ ut ſenſi=
bilibus ſignis utat̃ ad aliq̃ exprimenda·q2 ex
ſenſibilibus cognitõem accipit·Et iõ ex natu=
rali rõe ꝓcedit·ꝙ hõ q̃buſdã ſenſibilib⁹ rebus
utat̃·offerens eas deo ĩ ſignũ debite ſubiecti=
onis & honoris·ꝺm ſimilitudinẽ coꝝ q̃ domi
nis ſuis aliq̃ offerũt in recognitõem dominii
Hoc aũt ꝑtinet ad ſacrificii ratõȝ & iõ oblatio
ſacrificii ꝑtinet ad ius naturale· Sed nota ꝙ
aliqua ĩ cõmuni ſunt de iure naturali· quorũ
determinatões ſunt de iure poſitiuo·ſic̃ ꝙ ma
lefactores puniant̃·hoc habet lex natural'·Sȝ
ꝙ tali pena puniant̃ eſt ex inſtitutõe diuĩa ul'
hũana·Silr̃ etiã oblatõ ſacrificii ĩ cõi ẽ de lege
naturali·& iõ in hoc om̃s ꝯueniũt·Sed deter
minatio ſacrificioꝝ eſt ex ĩſtitutõe diuina uel
hũana·Et iõ in hoc om̃s differũt·Iteȝ nota ꝙ
nec adam nec yſaac legunt̃ ſac̃ficia obtuliſſe·
Probabilit̃ tñ credẽdũ imo firmiter ẽ tenẽdũ
ꝙ ipi ſic̃ & alii iuſti deo ſacrificiũ obtulerũt ſe
cundũ ſui tẽporis cõgruentiã·ut patȝ p Greg·
qui dic̃ ꝙ apud antiquos p ſacrificioꝝ oblatio
nes remittebat̃ pueris originale pc̃tm̃· Non
tñ de omnibus iuſtoꝝ ſacrificiis fit mentio in
ſcriptura·ſȝ ſolũ de illis c̃ca q̃ aliquid ſp̃ale acci
dit·Poť tñ eſſe ratio q̃re adam nõ legit̃ ſacri
ficiũ obtuliſſe·ne q2 in ipſo notat̃ origo pc̃ti·
ſiml' etiã ĩ eo ſanctificatõis origo ſignificaret̃
Yſaac ũo ſignificabat xp̃m inquantũ ipe ob=
latus eſt ĩ ſacrificiũ·Vñ nõ oportebat ꝙ ſacri
ficaret q̃ſi ſacrificiũ offerẽs· ¶ Ad ꝺm ſcilicȝ
utrũ ſoli deo ſit ſacrificiũ offerendũ·Dicẽduȝ
ꝙ ſic̃ dictũ eſt oblatio ſacrificii fit ad aliq̃d ſi=
gnandũ·ſignificat aũt ſacrificiũ quod offert̃
exteri⁹ ſp̃uale ſacrificiũ quo aĩa ſeipam offert
deo·ꝺm illud p̃s·Sacrificiũ deo ſpiritus cõtri=
bulatus·q2 ſic̃ ſupra dictũ eſt exteriores actus
religionis ad interiores ordinant̃·Anĩa autẽ
ſe offert deo ĩ ſacrificiũ·ſic̃ p̃ncipio ſue creatio
nis·& ſic̃ fini ſue beatificatõis·Secundũ autẽ
fidem ſolus ẽ deus creator animarũ noſtraꝝ·
In ſolo etiã eo aĩe nr̃e beatitudo ꝯſiſtit·ut ſup̃
dictũ eſt·Et iõ ſic̃ ſoli ſummo deo debemus ſa
crificiũ ſp̃uale offerre·ita etiaȝ ſoli ei debemus
offerre exterius ſacrificiũ·Sic̃ etiã orãtes atq;
laudãtes ad eũ dirigimus ſignãtes uoces cui
res ipſas in corde q̃s ſignificamus offerimus·
ut Aug⁹ dicit ĩ·x·de ciuitate de·Hoc em̃ vide
mus in omĩ republica obſeruari ꝙ ſummũ re=
ctorẽ aliquo ſigno ſingl'ari honorãt· qȯ ſi cui
cũq; alteri deferret̃ eſſet crimẽ leſemaieſtatis ·
Et iõ in lege diuina ſtatuit̃ pena mortis his q̃
diuinũ honorẽ aliis exibent· ¶ Ad tertiũ ſcȝ
utrũ oblatio ſacrificii ſit ſpecialis actus virtu=
tis·Dicẽdũ ꝙ ſic̃ dictũ eſt qñ actus unius vir
tutis ordinat̃ ad alteri⁹ finẽ virtutis ꝑticipat
quodammõ ſpeciẽ ei⁹·ſicut cũ q̃s furat̃ ut for
nicet̃·ip̃m furtũ accipit quodãmõ fornicatõis
deformitate· ita ꝙ etiaȝ ſi alias nõ eſſet pc̃tm̃
ex hoc iã pc̃tm̃ eſſet ꝙ ad fornicatõm ordinat̃
Sic igit̃ ſacrificiũ eſt ſpecial' uirtus·laudẽ hñs
ex hoc ꝙ ĩ diuinaȝ reuerentiã fit·ꝓpter qȯ ad
determiatã virtutẽ ꝑtinet ſcȝ ad religionẽ·Cõ
tingit aũt etiã ea q̃ ꝺm alias virtutes fiunt in
diuinã reuerẽtiã ordinari·puta cũ aliq̃s elemo
ſinã facit de rebus ꝓpriis ꝓpter deũ·uel cũ ali
quis ꝓpriũ corpus alicui afflictõi ſubiicit ꝓpt̃
diuinã reuerẽtiã·ꝺm hoc etiã actus aliarũ vir
tutũ ſac̃ficia dici poſſunt·Sunt tñ q̃dã actus
qui nõ habent ex alio laudẽ·niſi q̃a fiunt ꝓpt̃
reuerentiã diuinã·& iſti act⁹ ꝓprie ſacrificia
dicunt̃ & ꝑtinent ad ũtutẽ religionis· Eſt em̃
triplex bonũ hoĩs·Primũ quideȝ eſt bonũ aĩe
qȯ deo offert̃ ĩteriori quodã ſac̃ficio p deuo=
tionẽ & oratõem & alios hmõi ĩteriores act⁹·
& hoc eſt p̃ncipale ſacrificiũ·Secundũ ẽ bonũ
corporis qȯ deo quoddãmõ offert̃ p martyri
um & abſtinẽtiã ſeu cõtinentiã·Tertiũ eſt bo
nũ exterioꝝ rerũ de quo ſacrificiũ offert̃ deo
Directe quidẽ qñ ĩmediate res nr̃as deo offe=
rimus·mediate aũt qñ eas ꝯmunicam⁹ ꝓpt̃
deũ ꝓximis·De reb⁹ em̃ exteriorib⁹ offerunt̃
deo ſac̃ficia·oblatões·p̃mitie·decime·Que ſic
differũt·q̃a ſacrificia ꝓprie dicunt̃ qñ c̃ca res
oblatas aliq̃d fit·ſicut ꝙ aĩalia occidebant̃· ꝙ

panis frangitur & benedicit̄ . & hoc ip̄m nom̄
sonat. Nā sacrificiū dicit̄ ex hoc ꝙ hō facit ali
quid sacrū. Oblatio aūt directe dicit̄ cum deo
aliquid offert̄ etiaꝫ si nihil circa ip̄m fiat. Sic
dicunt̄ offerri denarii uel panes in altari circa
quos nihil fit. Vn̄ om̄e sacrificiū est oblatio.
sed nō ecōuerso. Primitie aūt oblatōes sūt q̄a
deo offerebant̄. ut legit̄ deut̄. xxvi. Non aūt
sūt sacrificia. q̄a nihil sacrū c̄ca eas fiebat. De
cime aūt ꝓprie loquēdo n̄ sunt neqꝫ sacrificia
neqꝫ oblatōes. q̄a nō īmediate deo ſꝫ ministris
diuini cultꝰ exhibent̄. ¶ Ad quartū scꝫ utrū
om̄s teneant̄ ad sacrificia offerēda. Dicēdū ꝙ
duplex est sac̄ficiū sic̄ dictū ē. quoꝝ primū est
p̀ncipale sacrificiū interiꝰ ad qd̀ om̄es tenent̄
deo deuotā mentē offerre. Aliud aūt est sacri
ficiū exterius qd̀ ī duo diuidit̄. Nā quoddaꝫ ē
quod ex hoc solū h̄t laudē ꝙ deo aliq̄d exteriꝰ
offert̄ ī ꝓtestatōm diuīe subiectōis. Et ad hoc
alit̄ tenent̄ illi q̄ sunt sub lege noua ul' ueteri.
aliter illi q̄ nō sunt sub lege. Nā illi q̄ sunt sub
lege tenent̄ ad determīata sac̄ficia offerenda
s̄m legis p̄cepta. illi ùo q̄ nō erant sub lege te
nebant̄ ad aliq̄ exteriꝰ faciēda in honorē diui
num s̄m cōdecentiā ad eos inter quos habita
bant. nō aūt determīate ad hec uel ad illa. Ali
ud ùo est exteriꝰ sac̄ficiū qn̄ actus exteriores
aliarū uirtutū in diuinā reuerētiā assumunt̄.
Quoꝝ quidā cadūt sub p̄cepto ad quod om̄s
tenent̄. Quidam uero sunt superogatōnis ad
quos nō omnes tenentur.

DE OBLATIONIBVS ET PRIMITIIS. DISTINCTIO .LXV.

DEinde cōsiderandū est de oblatōni
bus & p̀mitiis. Et primo utrū aliq̄
oblatiōes sint de necessitate p̄cepti.
Secūdo q̄bus oblatōes debent̄. Ter
tio de q̄bus rebus fieri debeāt. Quarto specia
liter de oblatioībus p̀mitiarū. utrū om̄s de ne
cessitate teneant̄ ad eas. ¶ Ad p̀mū scꝫ utruꝫ
alique oblatōes sint de necessitate p̄cepti. Dicē
dum ꝙ sic̄ dictū est nomē oblatōis cōmune ē
ad om̄s res q̄ ī cultū dei exhibent̄. Qꝫ si aliq̄d
exhibeat̄ in cultū diuinū. q̄si in aliqd̀ sacrū qd̀
inde fieri debeat cōsumendū. est oblatio & sa
crificiū. Vn̄ dicit̄ exo. xix. Offeres totū arietē
incensū sup altare. oblatio est dn̄o suauissimꝰ
odor uictime dei. Et leuit̄. ii. dicit̄. Aīa cū ob
tulerit oblationē sacrificii dn̄o simila erit eiꝰ
oblatio. Si ùo sic exhibeat̄ ut integrū maneat
diuīo cultui deputandū. uel ī usus ministroꝝ
expēdenduꝫ erit oblatio & nō sacrificiū. ergo
hmōi oblatōes de sui ratōe h̄nt ꝙ uolūtarie of
ferant̄. s̄m illud exo. xxv. Ab hoīe qui offert
ultroneus accipietis eas. Pot̄ tn̄ cōtingē ꝙ ali
quis ad oblatōes teneat̄ quadruplici ratione.
Primo quidē ex p̄cedēti ꝯuentōe. sic̄ cū alicui
cōcedit̄ aliq̄s fundus eccl'ie. ut certis tēporibꝰ
certas oblatōes faciat. qd̀ tn̄ h̄t ratōem sensus.
Secūdo ꝓpter p̄cedentē deputatōeꝫ siue ꝓmis
sionē. sic̄ cū aliq̄s offert donatōem iter uiuos
ul' cū reliquit ī testamēto ecclesie aliq̄ꝫ rem mo
bilem siue īmobilē īposterū soluendā. Tertio
mō ꝓpter ecclesie necessitateꝫ. puta si ministri
ecclesie non haberēt vn̄ sustentarent̄. Quarto
mō ꝓpter cōsuetudineꝫ. Tenent̄ em̄ fideles in
aliq̄bus sollēnitatibus ad aliq̄s oblatōes cōsue
tas. tn̄ in hiis duobus ultimis casibus remaneꝫ
oblatio quodammō uolūtaria scꝫ quantuꝫ ad
quantitatē uel speciē rei oblate. ¶ Ad secūdū
scꝫ q̄bus oblatōes debeant̄. Dicendū ꝙ sac̄dos
quodāmodo cōstituit̄ sequester & medius iter
ppl'm & deū. Sic̄ de moyse legit̄ deut̄. v. Et iō
ad eum ꝑtinet diuina dogmata & sacramēta
exhibere ppl'o. et iterū ea q̄ sunt ppl'i puta p̄ces
& sacrificia & oblatōes ꝑ eū dn̄o debent exhi
beri. s̄m illud apl'i ad heb. v. Om̄is pōtifex ex
hoībus assumptꝰ ꝓ hoībus cōstituit̄ in hiis q̄
sunt ad deū ut offerat dona & sacrificia pro
pc̄tis. Et iō oblatōes q̄ a populo deo exhibent̄
ad sacerdotes ꝑtinent. non solū ut eas in suos
usus cōuertant. uerū etiā ut eas fidelit̄ dispen
sent. ꝑtim quidē expendēdo eas in hiis q̄ per
tinēt ad cultū diuinū. partim ùo ī hiis q̄ perti
nent ad ꝓpriū uictū. quia q̄ altari deseruiūt.
cum altari ꝑticipant̄. ut dicit̄ p̀ma ad coꝝ. ix.
partim etiā ī usus pauperū. q̄ sunt quantū fi
eri pot̄ de rebus ecclesie sustentādi. q2 & dn̄s ī
usus pauperū loculos habebat. ut Iero. dic̄ sup
Matheū. Possunt aūt monachi uel alii religi
osi oblatōes recipere tripl'r. Vno mō sic̄ paupe
res ꝑ dispensatōem sac̄dotis uel ordinatōm ec
clesie. Alio mō si sint ministri altaris. & tunc
possunt accipē oblatōes sponte oblatas. Tertio
si parochie sint eoꝝ. & tunc possunt accipere
oblatōes tanq̄ꝫ ecclesie rectores. ¶ Ad tertiuꝫ
scꝫ de q̄bus rebus debeant oblationes fieri. Di
cendū ꝙ sic̄ augꝰ. dicit ī li. de uerb dn̄i. Si de
predareris aliquē īualidū. & de spoliis eiꝰ da
res alicui iudici si ꝓ te iudicaret. tanta uis est
iustitie ut tibi displiceret. nō ē talis deus tuus
q̄lis non debes esse nec & tu. Et iō dicit̄ ecci.
.xxiiii. Immolantis ex iniquo oblatio ē macu
lata. Vn̄ patet ꝙ de iniuste acq̄sitis et possessis
nō potest oblatio fieri. In ueteri aūt lege in q̄
figure seruiebat̄. quedā ꝓpter signatōem re
putabant̄ īmunda q̄ offerre nō licebat. Si in
noua lege oīs creatura dei reputat̄ munda. ut
dicit̄ ad tyt̄. i. Et iō quantū ē de se de quolibet
licite possesso pot̄ oblatio fieri. ꝑ accidēs tn̄ cō
tingit ꝙ de aliquo licite possesso oblatō fieri n̄
pot̄. puta si uergat ī detrimentū alterius. ut si
filius aliq̄d offerat deo vn̄ debꝫ p̄rem nutrire
Quod dn̄s ip̄robat Math. xv. uel ꝓpter scan
dalū. uel ꝓpt̄ cōtemptū. uel aliq̄d aliud hmōi
Vn̄ in ueteri lege ꝓhibebat̄ oblatio de merce
de ꝓstibuli ꝓpter imunditiā. ī noua lege aūt
ꝓpter scandaluꝫ ne uideat̄ ecclesia facē pc̄tā si
de lucro pc̄ti oblatōm recipiat. Canis etiā s̄m
legē reputabat̄ animal īmundū. alia aīalia tn̄
īmūda redimebant̄. & eoꝝ p̄cium poterat of
ferri. s̄m illud leuit̄. ul̄t. Si īmunduꝫ aīal est
redimet q̄ obtulerit. Sꝫ canis n̄ offerebat̄. nec
redimebat̄. Tū. q2 ydolatre canibus utebant̄

in sacrificiis ydoloꝝ·tum etiā·qꝛ signant rapa
citatē de q̄ nō potest fieri oblatio·ſ3 hec ꝓhibi=
tio cessat ī noua lege·Oblatio ū̇o animal' clau
di uel ceci reddebaꝛ̄ illicita tripliciꝛ̄·Vno mō
ratōe ei⁹ ad qȯ offerebaꝛ̄·Vn̄ diciꝛ̄ malach·i·
Si offeratis cecū ad īmolandū nōne malū ē·
Sacrificia aūt opoꝛtebat esse īmaculata·Scdo
ex cōtemptu·vn̄ ibidē subdiꝛ̄·Vos polluistis
nomē meū ī eo ꝙ dicitis·mensa dn̄i ꝯtamina
ta ē·& quod supponiꝛ̄ cōtemptibile ē·Tertio
mō ex uoto p̄cedenti ex quo obligaꝛ̄ hō ut īte
grū reddat qȯ uouerat·Vn̄ ibidē subdit·Ma
ledictus dolosus q̇ habet in grege suo mascu
lum·& uotū faciēs īmolat debile dn̄o·Et eedē
cause maneꝛ̄ in lege noua·q̇bus tn̄ cessantib⁹
nō est illicitū· ¶ Ad quartū ſc3 utrū ad p̄miti
as offerendas om̄s hoīes teneanꝛ̄·dicendu3 ꝙ
pꝛimitie ad quoddā genus oblatōis ꝑtinēt·qꝛ
deo exhibenꝛ̄ cū q̄dā ꝓfectōe·ut habeꝛ̄ deuꝛ̄·
·xxvi·Vn̄ & ibidē subdiꝛ̄·Suscipiet cartallu3
sacerdos·ſc3 pꝛimitiarū de manu eius q̇ defert
p̄mitias·& pon3 ante altare dn̄i dei tui·Et po
stea mandaꝛ̄ ei ꝙ dicat·Idcirco offero pꝛimiti
as frugū terre quas dn̄s dedit mihi·Offerebā
tur aūt p̄mitie ex speciali causa·ſc3 in recogni=
tionē diuini bn̄ficii·si aliquis ꝓfiteaꝛ̄ se a deo
fruct⁹ terre ꝑcipere·Et iō se teneꝛ̄ ad aliquod
hmōi deo exhibendū·ſm illud·i·pal'·ulꝛ̄·Que
de manu tua accipim⁹ dedim⁹ tibi Et qꝛ deo
debem⁹ exhibē id qȯ p̄cipuū est·iō p̄mitias q̄si
pꝛecipuū aliq̄d de fructib⁹ t̄re p̄ceptū fuit deo
offerre· Et qꝛ sacerdotes cōstituunꝛ̄ ꝓ pplo ī
hiis q̄ sunt ad deū·ideo p̄mitie a pplo oblate ī
usum sacerdotū cedebāt·Vn̄ diciꝛ̄ nūi·xviii·
Locutus ē dn̄s ad aaron·Ecce dedi tibi custo=
diā pꝛimitiarū mearū·Pertinet aūt ad ius na
turale ut hō ex rebus sibi datis a deo aliq̄d ex
hibeat ad eius honoꝛe3·Sed ꝙ talibus ꝑsonis
exhibeaꝛ̄ aut de pꝛimis fructib⁹ terre·aut ī ta
li quātitate·hoc quidē fuit ī ueteri lege iure di
uino determinatū·In noua autē lege diffiniꝛ̄
ꝑ determinatōem ecclesie ex q̄ hoīes obliganꝛ̄
ut pꝛimitias soluāt secundū consuetudinē pa
trie & indigentiā ministroꝝ ecclesiarum·

DE DECIMIS· DIS· ·LXVI·

DEinde cōsiderandu3 est de decimis·
Et pꝛimo utꝝ hoīes ad soluēdas de
cimas ex necessitate p̄cepti teneanꝛ̄
Secūdo de q̇bus reb⁹ dande sint de
cime·Tertio q̇bus debeant dari·Quarto q̇b⁹
cōpetat eas dare· ¶ Ad pꝛimū ſc3 utrū hoīes
teneanꝛ̄ dare decimas ex necessitate p̄cepti·Di
cendū ꝙ decime ī ueteri lege dabanꝛ̄ ad sustē=
tatione3 ministroꝝ dei·Vn̄ diciꝛ̄ malach·iii·
Inferte omnē decimationē in hoꝛreū meū ut
sit cibus ī domo mea·Vn̄ p̄ceptu3 de solutōe
decimarū ꝑtim quidē erat moꝛale·inditū na=
turali ratōi·partim aūt erat iudiciale·ex diuīa
institutōe robur hn̄s·Q̄ꝛ em̄ hiis q̄ diuino cul
tui mīstrabant ad salute3 totius ppl'i·ppl's ne=
cessaria uictui ministrar3 ratio natural' dictat
Sic hiis qui cōmuni utilitati īuigilāt·ſc3 p̄nci
pibus & militibus & aliis hmōi stipēdia vict⁹
debenꝛ̄ a pplo·Vn̄ & apl's hoc ꝓbat·i·ad coꝛ̄·
·ix·per hūanas cōsuetudines dicēs·Quis mi
litet suis stipēdiis unq̄3·quis plantat vineam
& de fructibus eius nō edit·Sed determinatio
ꝑtis exhibēde ministris diuini cultus nō est de
iure naturali·ſ3 introducta ē institutōe diuina
ſm cōditōem illius ppl'i cui lex dabaꝛ̄·Qui cū
in duodecim tribus esset diuisus duodecima
trib⁹·ſc3 leuitica q̄ tota diuinis obsequiis erat
mancipata·possessiones nō habebat·Vn̄ cōue
nienꝛ̄ institutū ē ut reliq̄ vndecim tirbus deci
mam ꝑtem suoꝝ ꝓuentuu3 leuitis darent·ut
honoꝛabilius uiuerēt·& qꝛ etiā aliq̄ ꝑ negligē
tiam erāt trāsgressoꝛes furti·Vn̄ quātū ad de
terminatōem decime ꝑtis erat iudiciale sicꝛ̄ &
alia multa·specialiꝛ̄ in illo pplo instituta erāt
ad equalitatē īter hoīes adinuicē conseruandā
ſm ppl'i illius ꝯditōe3 q̄ iudicialia precepta di
cunꝛ̄·licet ex cōsequēti aliq̄d signarēt in futu
rū·sicꝛ̄ & oīa eoꝝ facta·ſm illud·i·ad coꝝ·x·
Omia in figurā cōtingebāt illis in quo cōueni
ebāt cū cerimonialibus p̄ceptis·q̄ p̄ncipaliter ī
stituta erant ad signandū aliq̄d futurū·vn̄ et
p̄ceptū de decimis ꝑsoluēdis hic signat aliq̄d ī
futur̄·Qui em̄ decimā dat·q̄ e ꝑfectōis signū
eo ꝙ denari⁹ est quodammō numer⁹ ꝑfect⁹·
q̄si p̄m⁹ limes numeroꝝ ultra quē numerū n̄
ꝓcedunt ſ3 reuertunꝛ̄ ab vno·nouē sibi ꝑtib⁹
reseruatis·ꝓtestaꝛ̄ q̄si in quodā signo ad se ꝑ=
tinere aliq̄d ꝑfectōis·Perfectōm ū̇o que erat
futura·ꝑ xp̄m esse expectādā a deo·Nec tam̄
ꝓpter hoc ē cerimoniale p̄ceptu3 ſ3 iudiciale ut
dictū est·Est aūt hec differētia inter cerimoni
alia & iudicialia legis p̄cepta·ut sup̄ dixim⁹·
ꝙ cerimoīalia illicitū ē obseruare tēpoꝛe noue
legis·iudicialia ū̇o & si nō obligēt tēpoꝛe gr̄e·
tn̄ possunt obseruari absq̄3 pc̄tō·& ad eoꝝ ob
seruantiā aliq̄ obliganꝛ̄·si statuaꝛ̄ auctoritate
eoꝝ quoꝝ est cōdere legē sicꝛ̄ p̄cepta·Iudiciale
ueteris legis ē ꝙ q̇ furatus fuerit ouē reddat
q̄ttuoꝛ oues·ut legiꝛ̄ exo·xxiii·Quod si ab ali
quo r̄ge statuaꝛ̄·teneꝛ̄ ei⁹ subditi obſuare·ita
etiā determīatio decime ꝑtis soluēda ē aucto=
ritate ecclesie tēpoꝛe noue legis instituta ſcdm
quandā humanitatē·ut ſc3 non minus ppl's
noue legis mīstris noui testamēti exhiber3 q̄3
ppl's ueteris legis mīstris ueteris testamēti ex
hibebat·cū ppl's noue legis ad maioꝛa obligeꝛ̄
ſm illud Math·v·Nisi abundauerit iustitia
vr̄a plus q̄3 scribarū uel phariseoꝝ nō intrabitis
in regnū celoꝝ·Et tam̄ ministri noui testamē
ti sunt maioꝛis dignitatis q̄3 mīstri ueteris te
stamēti·ut ꝓbat apl's·i·ad coꝝ·iii·Sic ergo pa
tet ꝙ ad solutōe3 decimarū tenenꝛ̄ hoīes ꝑtim
quidē ex iure naturali·partim etiā ex īstitutōe
ecclesie·Que cū pensatis oppoꝛtunitatib⁹ tēpo
rū & ꝑsonarū·posset ꝑtem aliā determīare sol
uendā·Et nota ꝙ ante tēpus ueteris legis nō
erant determinati mīstri diuini cultus·S3 diciꝛ̄
ꝙ p̄mogeniti erāt sacdotes q̇ duplicē poꝛtionē
accipiebāt·Et iō etiā nō erat determinata aliq̄

pars exhibenda ministris diuini cultus· sꝫ vbi
aliqs occurrebat· vnusqsqꝫ dabat ei ꝓpria spō
te qd̄ sibi videbaꝛ· sicͭ abzahā quodā ꝓphetico
instincto dedit decimas melchisedech sacdoti
dei summi· vt diciꝛ geñ· xiiii· Et simiłr etiā ia
cob uouit decimas se daturū· cꝫuis nō videaꝛ
decimas uouisse q̈si aliq̄bus ministris exhibē
das· sꝫ in diuinū cultū· puta ad sacrificioꝝ cō
summatōm Vñ signa ıt dicit decimas offerā
tibi· Itē in ueteri lege tenebanꝛ ad triplices de
cimas soluēdas quarū quasdā soluebāt leuitis
Diciꝛ eñ nūi· xxviii· Leuite decimaꝝ oblatōe
cōtēti erūt quas in usus eoꝝ & necessaria sepa
raui· Erant quoqꝫ alie decime de q̄bus legitur
deuꝛ· xviii· Decimā ptem separabis de cunctis
fructibus tuis q̄ nascunꝛ ī terra p annos sin=
gulos & comedes in cōspectu dn̄i dei tui ī lo=
co quē elegerit dn̄s· Erāt quoqꝫ & tertie deci=
me alie· De qb⁹ ibi subdiꝛ· Anno tertio sepa
rabis aliā decimā ex omībus q̄ nascunꝛ tibi eo
tēpoꝛe· et ṙponas ītra ianuas tuas· venietqꝫ le
uites q̄ aliā nō habet ptem· nec possessionē te=
cum· & peregrinus aut pupillus & uidua que
inter ianuas tuas sūt & cōmedēt & saturabū
tur· Sed ad secūdas & tertias decimas hoies ñ
tenenꝛ tēpoꝛe gratie· Secūde eñ decime q̄ ser
uabanꝛ ad sacrificia offerēda locū in noua le=
ge nō habent cessantibus legalibus victimis·
Tertie ūo decime quas cū pauperibus ꝯmedē
debebāt in noua lege· augenꝛ p hoc ꝙ dn̄s ñ
solū decimā ptem· sꝫ oīa supflua pauperib⁹ iu
bet exhiberi· ꝭm illd̄ luc· xi· Qd̄ supest date ele
mōsinā· Ipe etiā decime que ministris ecclesie
danꝛ p eos debent ī usus pauperū dispensari·
Item nota ꝙ p̄ceptū de solutione decimarum
q̈ntū ad id quod erat morale datū est in euā=
gelio a domīo· Vbi dicit Math· x· Dign⁹ est
oparius mercede sua· Et etiā ab apostolo pri=
ma ad Corinth· x· Sed determīatio certe ptis
est reseruata oꝛdinatōi ecclesie· Itē qꝛ ministri
ecclesie maioꝛē curā debent habere spūaliū bo
noꝝ in ppl'o ꝓponendoꝝ q̈ꝫ tēpoꝛaliū colligē
doꝝ· Et iō noluit apl's uti potestate sibi a dn̄o
tradita ut scꝫ acciperet stipendia victus ab hiis
q̄bus euāgeliū p̄dicabat ne daretur aliquod ipe
dimētū euāgelio xp̄i· nec tñ peccabant illi qui
ei nō subueniebāt· alioquin apl's eos coꝛrigere
nō omisisset· Et similiꝛ laudabiliter mīstri ec=
clesie decimas ecclesie non requirunt ubi sine
scandalo reqri nō possent uel ꝓpter dissuetu=
dinē uel ꝓpter aliā causā aliq̈ꝫ· nec tñ sunt in
statu damnatōis q̄ nō soluūt in locis illis ī qui
bus ecclesia nō petit· ñ forte ꝓpter obstinatōꝫ
anī habētes uolūtatē nō soluendi etiā si ab eis
peterenꝛ· ¶ Ad secundū scꝫ de q̄bus hoies de
beant decimas dare· Dicēduꝫ ꝙ de vnaquaqꝫ
re p̄cipue ē iudicādū ꝭm ei⁹ radicē· Radix aūt
solutionis decimarū est debitū quo seminātī
bus spūalia debenꝛ carnalia· ꝭm illd̄ apl'i· i· ad
coꝝ· ix· Si nos uob̄ spūalia seminauim⁹ ma=
gnū ñ ē si carnalia vr̄a metam⁹· Sup hoc eñ
debitū fundauit ecclesia determinatōem solu

tionis decimarū· Oīa aūt quecūqꝫ hō possidet
sub carnalibus cōtinenꝛ· & iō de omībus pos=
sessis decime sunt soluēde· Cum aūt quedam
sint decime psonales· & quedā p̄diales· specia
lis ratio fuit q̈re in ueteri lege nō fuit datum
p̄ceptū de psonalibus decimis ꝭm cōditōem il
lius ppli· qꝛ oīs alie tribus certas possessiones
habebāt de q̄bus poterāt sufficiēter ꝓuidē leui
tis q̄ carebāt possessionibus· Non aūt īterdice
baꝛ eis quin de aliis operibus honestis lucra=
renꝛ· sicͭ & alii iudei· Sꝫ ppl's noue legis ē ubi=
qꝫ p mundū diffusus· quoꝝ plurimi possessio
nes nō habēt· sed de aliq̄bus negociis viuunt
a qb⁹ nihil ꝯferreꝛ ad subsidiū ministroꝝ dei
si de eoꝝ negociis decimas nō soluerēt· Mini
stris etiā noue legis artius interdiciꝛ ne se in=
gerant negociis lucratiuis· ꝭm illud· ii· thym·
· ii· Nemo militās deo īplicat se secularibus ne
gociis· Et iō in noua lege tenenꝛ hoies ad de=
cimas psonales ꝭm cōsuetudinē patrie· & indi
gentiā ministroꝝ· Vñ aug⁹ dicit· & habetur
· xvi· q̄st p̄ma capi· decima· De militia & de ne
gocio & de artificio redde decimas· De mltis
aūt minutis q̄ hoī ꝓueniūt sicͭ sunt herbe que
nascunꝛ in oꝛto & hmōi nō determinauit lex
uetus decimas esse soluēdas nisi solū de frugi
bus & pomis arboꝝ & aīalibus q̄ sub pastoꝛis
virga trāseūt· Leuiꝛ· ulꝛ· quia solutio decima=
rū ē debita nō ꝓpter se sꝫ ꝓpter mīstros quoꝝ
honestati nō cōuenit ut etiā minia exacta di=
ligentia requirāt· Hoc eñ in vitiū cōputaꝛ· ut
patet p phm in· iiii· ethi· Et iō lex uetus nō de
terminauit ut de hmōi minutis rebus decime
denꝛ· sed reliqt hoc arbitrio dare uolētiū· quia
minia q̈si nihil cōputanꝛ· Vñ pharisei q̈si per
fectā legis iustitiā sibi ascribentes etiā de hiis
minutis decimas soluebāt· nec de hoc rep̄hen=
dunꝛ a dn̄o· sed solū de hoc ꝙ maiora id ē spi
ritualia p̄cepta ꝯtemnebāt· Magis aūt de hoc
eos ꝭm se cōmēndabiles esse ostēdit dicēs· hoc
opoꝛtuit facē scꝫ tēpoꝛe legis ut crisostom⁹ ex=
ponit· qd̄ etiā videꝛ magis in quādā decentiā
sonare q̈ꝫ ī obligatōem· Vñ & nunc de hmōi
minutis ñ tenenꝛ hoies decimas dare ñ foꝛte
ꝓpter cōsuetudinē patrie· Itē de male acq̄sitis
nō debet fieri oblatio sicͭ dictū est sup̄· Oblati
ones aūt q̄ imediate exhibenꝛ deo magis pti=
nere videnꝛ ad diuinū cultuꝫ q̈ꝫ decime q̄ mi=
nistris exhibenꝛ· Vnde patꝫ ꝙ nec de male ac=
quisitis decime solui debēt· Distinguendū tñ
uideꝛ quia aliqua male acquirunꝛ dupliciter·
Vno mō quia ipa acquisitio est iniusta· puta
si acquirunꝛ p rapinam aut usurā que homo
teneꝛ restituere· non aūt de eis decimas dare·
Tamē si aliquis ager sit emptus de vsura· de
fructu eius teneꝛ usurarius decimas dare· q̄a
fruct⁹ illi nō sunt ex usura· sed ex dei munē·
Quedā uero dicunꝛ male acquisita q̄a acqui=
runꝛ de turpi causa· sicͭ de meretritio & de hy
strionatu & aliis huiusmodi que non tenenꝛ
restituere· Vñ de talibus tenenꝛ decimas red=
dere secundū modū aliarū psonaliū decimarū

tamen ecclesia non debꝫ eas recipere q̈ꝫdiu sūt
in pctō ne uideatur eoꝝ peccatis ꝯmunicare·
sed postq̈ꝫ penituerit possunt ab eis de hiis re=
cipi decime· Item nota ꝙ de hiis q̄ furto uel ra
pina tollunť· ille a quo auferunť decimas sol
uere non teneť anteq̈ꝫ recuperet· nisi forte ꝑ=
pter culpā uel negligentiā suā damnū incur=
rerit· quia ex hoc ecclesia nō debet dānificari·
si vero vēdat triticū nō decimatū potest eccle
sia decimas exigē & ab emptore· qꝛ habꝫ rem
ecclesie debitaꝫ· & a uenditore· qui quantū est
de se fraudauit ecclesiā· Vno tñ soluente aliꝰ
non teneť· Debenť aūt decime de fructibꝰ ter
re inquantū ꝓueniunt ex diuino munere· Et
ideo decime nō cadūt sub tributo· nec etiā sūt
obnoxie mercedi operarioꝝ· Et ideo nō debēt
prius deduci tributa & preciū operarioꝝ q̈ꝫ sol
nanť decime· sed ante oīa debēt decime solui
ex integris fructibus· ¶ Ad tertiū scꝫ quibꝰ
sint dande decime· Dicendū ꝙ circa decimas
duo sunt cōsideranda· scꝫ ipm ius accipiēdi de
cimas· & ipse res q̄ nomine decime danť· Ius
aūt accipiendi decimas spirituale ē· consequiť
eñ illud debituꝫ quo mīstris altaris debentur
sumptus de misterio· & quo semīnātibus spi=
ritualia debenť tēporalia· qȯ ad solos clericos
ptinet habētes curā animarū· Et iō eis solis cō
petit hoc ius habere· Res aūt que noīe decime
danť corporales sunt· vñ possunt ī usum quo
rūlibet cedere· & sic possunt etiā ad laycos ꝑue
nire· Sicut aūt res noīe decimarū acceptas po
test ecclesia alicui layco tradere· ita etiā potest
ei cōcedere ut dandas decimas ipsi accipiant
iure accipiēdi mīstris ecclesie reseruato· siue ꝓ
necessitate ecclesie· sicut quibusdā militibꝰ de
cime debenť in feodū ꝑ ecclesiā cōcesse· sū etiā
ad subuentōem pauperū· sicˋ aliquibus religio
sis laycis uel nō habentibꝰ curaꝫ animarū aliq̄
decime sunt cōcesse ꝑ modū elemosine· q̄busꝫ=
dam tñ religiosis cōpetit accipē decimas ex eo
ꝙ habent curā animarū· Debent aūt decime
ꝑsonales dari illi ecclesie in q̈ hō habitat· Deci
me uero p̄diales rationabiliť magis videnť ꝑ=
tinere ad ecclesiaꝫ in cuius terminis p̄dia sita
sunt· Tñ iura determināt ꝙ ī hoc serueť ꝯsue=
tudo diu obtenta· Pastor aūt q̄ diuersis tēpo=
ribus ī duabus parochiis gregē pascit debꝫ ꝓ=
portionaliť utriqꝫ ecclesie decimas soluē· & qꝛ
ex pascuis fructꝰ gregis ꝓueniunt magis de
cima debeť illi ecclesie in cuius territorio grex
pasciť· q̈ꝫ illi in cuius territorio ouile locatur·
¶ Ad quartū scꝫ quibꝰ ꝯpetat decimas dare
Dicēdū ꝙ idem nō poť esse causa dandi & re=
cipiendi· sicˋ nec causa agēdi· & patiendi· Con
tingit aūt ex diuersis causis· & respectu diuer
soꝝ eundē esse dantem & recipientē· sicˋ agen
tem & patientē· Clericis aūt inquantū sūt mi=
nistri altaris spiritualia pplˀo seminātes deci=
me a fidelibus debenť· Vñ tales clerici inquā
tum sunt clerici id ē īquantū possessiones ha
bent ecclesiasticas decimas soluē non tenenť·
Ex alia uero causa scꝫ ꝓpter hoc ꝙ possident
ꝓprio iure uel ex successione parentuꝫ· uel ex
emptione· uel quocūqꝫ alio mō ad hmōi deci=
mas soluēdas obligati sūt· Quia clerici de ꝓ=
priis p̄diis tenenť soluere decimas parochiali
ecclesie sicˋ & alii· etiā si ipi sint ecclesie eiusdem
clerici· qꝛ est aliud habere aliq̄d ut ꝓpriū· aliō
ut cōmune· Predia ůo ecclesie nō sunt ad deci
mas soluēdas obligata etiā si sint infra termi
nos alterius parochie· Religiosi uero clerici si
habent curā aīarū spiritualia pplˀo seminātes
non tenenť decimas dare· ſꝫ possunt eas recipe
re· De aliis uero religiosis etiaꝫ si sint clerici q̄
non dispēsant pplˀo spiritualia est alia ratō· Ipi
eñ tenenť de iure cōmuni decimas dare· hñt
tñ aliq̈ꝫ īmunitatē secundum diuersas cōcessio
nes eis a sede apostolica factas·

¶ DE VOTO. DIS· ·LXVII·

DEinde cōsiderandū est de voto per
quod aliq̄d deo ꝓmittiť· Et ċca hoc
cōsiderāda sunt duodecim· Primo
quid sit uotū· Secūdo q̄d cadat sub
voto· Tertio de obligatōe uoti· Quarto de uti
litate vouendi· Quinto utrū sit actus latrie uˡ
religionis· Sexto utrū magis meritoriū sit fa
cere aliq̄d ex uoto q̈ꝫ sine uoto· Septimo ȯ sol
lemnitate uoti· Octauo utrū vouere possint il
li q̄ sunt subiecti alteriꝰ potestati· Nono utrū
pueri possint obligari ad religionis ingressuꝫ
Decimo utrū uotū sit dispēsabile· Vndecimo
utrū in sollenni voto cōtinentie possit dispen=
sari· Duodecimo utrū in dispensatiōe uoti re=
quirať superioris auctoritas· ¶ Ad primum
scꝫ quid sit votum· dicendū ꝙ votum quandā
obligatōem īportat ad aliq̄d faciēdū uel dimit
tendū· Obligat aūt homo se homī ad aliquid
per modū ꝓmissionis que est ratōis actus ad
quā ꝑtinet ordinare· Sicut eñ hō īperādo uel
deꝑcando ordinat quodāmō quid sibi ab aliis
fiat· ita ꝓmittēdo ordinat quid ipse ꝓ alio fa=
cere debeat· Sed ꝓmissio q̄ ab hoīe fit homini
nō poť fieri nisi ꝑ uerba uel quecūqꝫ exteriora
signa· Deo aūt potest fieri ꝓmissio ꝑ solam in
teriorē cogitatōm· Quia ut diciť· i· regū· xvi·
Homo uidet ea q̄ parent· sed deus intueť cor
Exprimunť tñ quādoqꝫ ůba exteriora uel ad
suiipsiꝰ excitatōem· sicˋ circa oratōem dictū ē·
vel ad alios cōtestandū· ut nō soluꝫ desistat a
fractōe uoti ꝓpter timoreꝫ dei· sed etiā ꝓpter
reuerentiā hoīm· Promissio aūt ꝓcedit ex ꝓ=
posito faciēdi· Propositū aūt aliquā deliberati
onē preexigit· cū sit actꝰ uolūtatis deliberate·
Sic igiť ad uotū tria requirunť ex necessitate
Primo quidē deliberatio· Secūdo ꝓpositū vo
luntatis· Tertō ꝓmissio in q̈ ꝑficiť ratio voti·
Superaddunť uero q̄nqꝫ & alia duo ad quādaꝫ
uoti cōfirmatōem scꝫ ꝓnuntiatio oris· ſm illō
p̄s· Reddā tibi uota mea q̄ distinxerunt labia
mea. Et iterum testimoniū alioꝝ· Vñ mgr di
cit· xxxviii· ȯ· q̄rti libri sententiarū· ꝙ uotū est
testificatio quedā ꝓmissiōis spontanee q̄ deo
& de hiis que sunt dei fieri debꝫ· q̈ꝫuis testifi=
catio possit ad interiorem testificatōem ꝓprie

referri· ¶ Ad secūdū scꝫ quid cadat sub voto
Dicendū ꝙ sicut dictū est uotum est ꝓmissio
deo facta·promissio aūt est alicuius quod ali
quis ꝓ aliquo uolūtarie facit·nō em̄ esset pro
missio ſꝫ cōmmatio si qs diceret se ꝯtra aliquē
facturū·Similit̄ vana essꝫ ꝓmissio si qs alicui
ꝓmitteret id qd̕ ei nō esset acceptuꝫ·Et iō cum
om̄e pctm̄ sit cōtra deuꝫ·nec aliquod opus sit
deo acceptū nisi sit virtuosum·cōsequēs est ꝙ
de nullo illicito nec de aliquo indifferēti debe
at fieri uotū·sed solū de aliquo actu virtutis·
ſꝫ qr uotū ꝓmissionē uolūtariā īportat·necessi
tas aūt uoluntatem excludit·id quod est abso=
lute necessariū esse uel nō esse nullo modo ca
dit sub uoto. Stultū em̄ esset si quis uouerꝫ se
esse moriturū uel se nō esse uolaturꝯ· Illud uͦ
quod nō habet absolutā necessitatē ſꝫ necessi=
tatē finis·puta qr sine eo nō potest esse salus·
cadit quidē sub uoto inquantū uolūtarie fit·
nō aūt inquantū est necessitatis·Illud aūt qd̕
neqꝫ cadit sub necessitate absoluta·neqꝫ sb̕ ne
cessitate finis est uoluntariū·& iō hoc ꝓprijs=
sime cadit sub uoto·Hoc aūt dicit̄ esse maius
bonū in cōparatōe ad bonū quod cōmuniter
est de necessitate salutis·Et iō ꝓprie loquēdo
votū dicit̄ eē de meliori bono·Vn̄ patet ꝙ sub
uoto baptismatis pot̄ cadere abrenūtiare pom
pis dyaboli·& fidē xp̄i seruare·quia uolūtarie
fit licet sit de necessitate salutis·Silr̄ potest di
ci de uoto iacob·qui genesis·xxviii·uouisse le
git̄·ꝙ dn̄s esset ei in deū·quāuis etiā possit ī=
telligi ꝙ iacob uouit se habere fidē in deū per
specialē cultū ad quē non tenebat̄·sicut ꝑ deci
marū oblatōnem & alia hmōi q̄ ibi subdunt̄·
Item nota ꝙ q̄dā sunt in om̄em euentū bona
sic̄ opa virtutis & alia bona que absolute pos=
sunt cadere sub uoto·quedā uero ī omnē euē=
tum sunt mala·sicut ea q̄ ſm se sunt peccata·
& hec nullo mō possunt sub uoto cadē·quedā
uero sunt quidē in se cōsiderata bona·& secū=
dum hoc possunt cadē sub uoto·possunt tam̄
habere malū euentū in quo nō sunt obseruāda
& sic accidit in uoto iepte· qui ut dicit̄ iudicū
·xi·votū uouit dn̄o·dicēs·Si tradideris filios
amon ī manus meas·quicūqꝫ pͥmus egressus
fuerit de foribus domus mee mihiqꝫ occurre=
rit reuertēti in pace eū offerā holocaustū dn̄o
Hoc em̄ poterat malū euentū habere si occur
reret ei aliquod aīal nō īmolatiuū· sic̄ asinus
uel hō·qd̕ etiā accidit·Vn̄ ut Iero·dicit·In uo
uendo fuit stultus·qr discretionē n̄ adhibuit·
& in reddendo īpius·Premittit̄ tn̄ ibidem ꝙ
factus est suꝑ eum spiritꝰ dn̄i· qr fides & de
uotio ipsius ex q̄ motus est ad uouendū fuit
a spiritusancto·ꝓpter qd̕ ponit̄ in cathalogo
sanctoꝝ & ꝓpter victoriā quā obtinuit·quia
ꝓbabile ē eū penituisse de facto iniquo·qd̕ tn̄
aliquod bonū figurabat·Iteꝫ nota ꝙ macera
tio corpis puta ꝑ uigilias & ieiunia n̄ est deo
accepta nisi inquantū est opus ūtutis· Quod
quidē est inquantū cū debita discretiōe fit· ut
scꝫ cōcupiscētia refrenet̄· & natura nō nimis

grauetur·& sub tali tenore possunt hmōi sub
uoto cadere·Propter qd̕ apl̄s ro·xii·Postqꝫ di
xerat exhibeatis corpa ur̄a hostiā viuētē sctāꝫ
deo placentē·addidit·rationabile sit obsequiū
uestrū·Sed qr in hiis q̄ ad seipm̄ ptment defa
cili fallitur homo in iudicādo·talia uota con=
gruentiꝰ ſm arbitriū superioris sunt ul̕ seruā
da uel p̄termittenda ita tn̄ ꝙ si ex obseruatōe
talis uoti magnū & manifestū grauamē sen=
tiret·& nō esset facultas ad superiorē recurrē=
di·non debet hō tale uotū seruare·Vota uero
que sunt de rebus uanis & īutilibus sunt ma
gis deridenda q̄ꝫ seruāda· ¶ Ad tertium scꝫ
utrū om̄e uotū obliget ad sui obseruatōem·di
cendū ꝙ ad fidelitatē hoīs ptinet ut soluat id
quod ꝓmisit·vn̄ ſm Aug̃·fides dicit̄ ex eo ꝙ
fiunt dicta·maxime aūt debet hō fidelitatem
deo·tum ratōe dominii·tū etiā ratōe beneficii
suscepti·Et iō maxime obligat̄ hō ad hoc ꝙ ī=
pleat uota deo facta·hoc em̄ ptinet ad fidelita
tem quā hō debet deo·fractio aūt uoti est q̄dā
infidelitatis species·Vn̄ salomō ratōem assig
nans q̄re sint uota reddenda·qr displicet deo
infidel̕ ꝓmissio·dicit eccēs·v·Quecūqꝫ uoue=
ris redde·Displicet em̄ deo infidelis & stulta
ꝓmissio·Multoqꝫ melius ē nō uouere q̄ꝫ post
uotū ꝓmissa nō soluere·Si tn̄ illud qd̕ qs uo
uerit ex quacūqꝫ causa reddat̄ īpossibile· debꝫ
hō facere quod ī se est·ut saltē habeat ꝓmptaꝫ
uoluntatē faciendi qd̕ potest· Vn̄ ille q̄ uouit
monasteriū aliquod īgredi·debet dare operaꝫ
quātū pot̄ ut ibi recipiat̄·& si quidē intentio
sua fuit se obligare ad religiōis ingressum pͥn
cipaliter & nō ex cōsequēti elegit hanc religio
nē uel hunc locū q̄si sibi magis cōgruentē·te=
net̄ si nō potest recipi ibi aliā religionē intra=
re·Si aūt principaliter intendit se obligare ad
hanc religionē uel ad hunc locū ꝓpter specialē
cōplacentiā hmōi religionis uel loci·non tene
tur aliā religionē ītrare si illi eū recipere nolūt
Si uero incidit in īpossibilitatē implendi uotū
ex ꝓpria culpa tenet̄ insuꝑ de ꝓpria culpa pre
terita penitentiā agere·sic̄ mulier q̄ uouit vir=
ginitatē si postea corrumpat̄ nō solū debꝫ ser=
uare quod uouit scꝫ ꝑpetuā cōtinentiā·ſꝫ etiaꝫ
de eo quod amisit peccādo peñitere· Item nota
ꝙ qr obligatio uoti ex ꝓpria uolūtate & inten
tione causat̄· sic̄ dicit̄ deut̄·xxiii·quod semel
egressum ē de labiis tuis obseruabis· & facies
sic̄ ꝓmisisti dn̄o deo tuo·et ex ꝓpria uolūtate
& ore tuo locutꝰ es·& iō si ī intentōe & uolū
tate uouētis est obligare se ad statim soluēduꝫ
tenet̄ statim soluē·si aūt ad certū tēpus ul̕ sub
certa conditiōe·nō tenet̄ statim soluē·sed nec
debet tardare ultra q̄ꝫ intendit se obligare·Di
cit̄ em̄ ibidē cū uotū uoueris dn̄o deo tuo· nō
tardabis reddē·qr requiret illud dn̄s deꝰ tuꝰ·
& si moratus fueris reputabitur tibi in pctm̄
¶ Ad quartū scꝫ de utilitate uouēdi·scꝫ utꝝ
expediat aliq̄d uouere·dicendū ꝙ sic̄ dictuꝫ ē
votū ē ꝓmissio deo fctā·Alia aūt rōe ꝓmittit̄
aliquid homi·& alia ratōe deo·Homī quideꝫ

pꝛomittimus aliquid ꝓpter eius vtilitateꝫ cui
utile eſt·& ꝙ ei aliquid exhibeamꝰ· & ꝙ eum
de futura exhibitōe pꝰſ certificemus·Sꝫ ꝓmiſ
ſionē deo facimus·nō ꝓpter eius utilitatē ſed
ꝓpter nr̄am·Vn̄ augꝰ·dicit ī ep̄la ad armen=
tariū & paulinā·benignus ē exactoꝛ n̄ egenꝰ
& qui nō creſcat ex redditis ſꝫ in ſe creſcere fa
ciat redditoꝛes· Et ſic id quod damus deo nō
eſt ei utile ſꝫ nobis·qꝛ quod ei reddiť reddenti
addiť·ut Augꝰ·ibidē dicit·ita etiā ꝓmiſſio q̄
deo aliq̄d uouemus nō cedit ī utilitatē eius q̄
a nob̄ certificari non indiget·ſꝫ ad utilitatē no
ſtram īquantū uouēdo uoluntatē nr̄am īmo=
biliter firmamꝰ ad id quod expedit facere·Et
ideō expediēs eſt uouere·Nec iſta firmatio vo
luntatis diminuit libertatē uolūtatis hūane·
qꝛ ſic non poſſe peccare nō diminuit libertatē
ita etiā neceſſitas firmate uolūtatis in bonū n̄
diminuit libertatē·ut patet ī deo & in btīs·&
talis eſt neceſſitas uoti ſimilitudinē quandaꝫ
hn̄s cū cōfirmatōe beatoꝝ·Vn̄ augꝰ in eadeꝫ
epiſtola dicit·ꝙ felix neceſſitas q̄ ī melioꝛa cō=
pellit·Nec ille qui uouet expoīt ſe periculo·ſic
dicūt aliqui ex malitia ſua retrahētes a uoto·
& ſic Augꝰ·videť dicere ī ep̄la p̄dicta·qꝛ in q̄t
deo uouiſti te obſtrinxiſti aliud tibi facere nō
licet·nō talis eris ſi nō feceris quod uouiſti q̄=
lis māſiſſes ſi nihil tale uouiſſes·melioꝛ & tūc
eſſes nō peioꝛ·mō aūt quod abſit tm̄ miſerioꝛ
ſi fidē deo fregeris·quāto beatioꝛ ſi ꝑſolueris·
Sed ō ꝑiculo diſtinguēdū eſt·qꝛ aut periculū
naſciť ex ipſo facto·& tūc illud factū non eſt
expediens·puta ꝙ aliq̄s ꝑ pontem ruinoſum
trāſeat fluuiū·Sed ſi periculū īmineat ex hoc
ꝙ hō deficiat ab illo facto nō deſinit ꝓpter h̄
eſſe expediēs·ſic expediens ē aſcendere equuꝫ
q̄ꝫuis periculū īmineat cadenti de equo·Alio=
quin opoꝛteret ab omibus bonis ceſſare·q̄ per
accidēs ex aliquo euentu poſſunt eſſe periculo
ſa·Vn̄ & diciť eccēs·xi·Qꝛ qui obſeruat uētū
non ſeminat·& q̄ cōſiderat nubes nunq̄ꝫ me=
tet·Periculū aūt uouēti nō īmmet ex ipſo uo
to·ſed ex culpa hoīs q̄ uolūtatē mutat trāſgre
diens uotū·Vn̄ augꝰ dicit in eadem ep̄la·Nō
te uouiſſe peniteat·immo gaude iā tibi ſic nō
licere quod cū tuo detrimēto licuiſſet· ¶ Ad
quintū ſcꝫ utrū uotū ſit actus latrie uel religi
onis·Dicendū ꝙ ſic ſupꝛa dictū eſt opus ūtu=
tis ad religionē ſeu latriā ꝑtīꝫ ꝑ modū īperii
ſm̄ ꝙ ad diuinā reuerentiā oꝛdinať quod eſt
ꝓpꝛius finis latrie·Oꝛdinare aūt alios actus ī
ſuū finē ꝑtinet ad īperantē virtutē nō ad vir=
tutes īperatas·& iō ipſa oꝛdinatio actuuꝫ cu=
iuſlibet uirutis inſeruitiū dei eſt ꝓpꝛius actꝰ
latrie· Manifeſtū eſt aūt ex dictis ꝙ uotū eſt
quedā ꝓmiſſio facta deo·& ꝙ ꝓmiſſio nihil ē
aliud q̄ꝫ oꝛdinatio quedā eius quod ꝓmittiť
in eum cui ꝓmittiť·Vn̄ uotū ē oꝛdinatio q̄dā
eoꝝ que quis uouet ī diuinū cultum ſeu obſe=
quiū·Et ſic patet ꝙ uouē eſt actꝰ latrie ſeu re
ligionis·Vn̄ yſa·xix·Colent eum in oſtiis &
muneribus·& uota uouebunt dn̄o & ſoluent

Sciendūꝫ aūt ꝙ illud qȯ cadit ſub uoto q̄n̄qꝫ
quidē eſt actus alteriꝰ virtutis ſic ieiunare·cō
tinentiā ſeruare·quādoqꝫ uero eſt actus religi
onis ſicut ſacrificiū offerre uł oꝛare·utrorūqꝫ
tn̄ ꝓmiſſio deo facta ad religionē ꝑtinꝫ ratōe
iam dicta·Vnde patet ꝙ uotoꝝ quoddā per=
tinet ad religionē ratōe ſolius ꝓmiſſionis deo
facte·q̄ ē eſſentia uoti·quādoqꝫ etiā ratiōe rei
ꝓmiſſe q̄ eſt materia uoti·Item nota ꝙ uotuꝫ
ꝓpꝛie loquēdo ſoli deo fit·ſed ꝓmiſſio etiā ho
mini poť fieri·& ipa ꝓmiſſio que fit homī po
teſt cadere ſub uoto inquantū eſt quoddā vir
tuoſum·Et ꝑ hunc modū intelligendūꝫ eſt ꝙ
quis uouet ſanctis peregrinatōem ieiuniū·&
aliquas peculiares oꝛatiōes·vel p̄latis religioſi
ꝓfitentes uouēt obedientiā·ipſa ꝓmiſſio fc̄ta
ſanctis uel p̄latis cadit ſub uoto materialiť ſcꝫ
inquantū hō uouet deo ſe īpleturū quod ſan
ctis uel p̄latis ꝓmittit· ¶ Ad ſextū ſcꝫ utruꝫ
ſit magis laudabile & meritoꝛiū facē aliquid
cum uoto q̄ꝫ ſine uoto·Dicendū ꝙ triplici ra=
tione facere idē opus cū uoto eſt melius & ma
gis meritoꝛiū q̄ꝫ facere ſine uoto· Primo q̄dē
qꝛ uouere ſicut dictū eſt·eſt actꝰ latrie que eſt
p̄cipua inter ūtutes moꝛales·nobilioꝛis aūt vir
tutis eſt opus meliuſ & magis meritoꝛiū·Vn̄
actus inferioꝛis ūtutis ē melioꝛ & magis me=
ritoꝛius ex hoc ꝙ impatur a ſuperioꝛi virtute
cuius actus fit ꝑ imperium·ſic actus fidei uel
ſpei melioꝛ ē ſi impeť a caritate·Et iō actꝰ ali=
arum uirtutū moꝛaliū puta ieiunare quod eſt
actus abſtinētie·& continere qȯ eſt actus ca=
ritatis ſunt melioꝛa & magis meritoꝛia ſi fiāt
ex uoto·qꝛ ſic iam ꝑtinent ad diuinū cultū q̄ſi
quedā dei ſacrificia·Vn̄ augꝰ·dicit in libꝛo de
virginitate·ꝙ neqꝫ ipa virginitaſ qꝛ ūginitas
eſt·ſꝫ quia deo dicata ē honoꝛať·quaꝫ uouet &
ſeruat cōtinentia pietatis·Secūdo qꝛ ille q̄ uo
uet aliquid & facit plus ſe deo ſubiicit q̄ꝫ ille q̄
ſolū facit·Subiicit em̄ ſe deo nō ſolū quantuꝫ
ad actū·ſed etiā quantū ad poteſtatē·quia de
cetero aliud nō poteſt facē·ſicut plus daꝛꝫ hoī
qui daret ei arboꝛ cum fructibus q̄ꝫ qui daret
ei fructus tm̄·ut dicit Anſel·in libꝛo de ſimili
tudinibꝰ·& inde etiā eſt ꝙ ꝓmittentibus gra
tie aguntꝰ ut dictū eſt·Tertio qꝛ per uotū imo
biliter uoluntas firmať in bonum·facere aūt
aliquid ex uoluntate firmata in bonum perti=
net ad ꝑfectōem uirtutis·ut patꝫ ꝑ ph̄m i·ii·
ethi·Sicut peccare mente obſtinata aggrauat
pc̄tm̄·& diciť pc̄tm̄ in ſpiritumſanctū ut ſup̄
dictuꝫ ē·Ille quidē qui facit aliquid ſine uoto
habet īmobilē uoluntatē reſpectu illiꝰ operis
ſingularis quod facit·& tunc quādo facit nō
aūt manet uoluntas eius omnīo cōfirmata in
futurū·ſicut uouentis qui ſuam uoluntatē ob
ligauit ad aliquid faciendū antequā faceret il
lud ſingulare opus et foꝛtaſſe ad pluries faciē
dum·Hmōi aūt firmatio uolūtatis per uotuꝫ
inducit quandā neceſſitateꝫ īmutabilitatis·ut
videlicꝫ uolūtas homīs immutabiliter ꝑmane
at in ꝓpoſito & deuotione faciendi in futurū

quod promisit·non aũt inducit necessitatem
coactionis q̃ inuoluntariũ causat & deuotõ
excludit·Et de tali necessitate loquit ꝓsper in
secũdo libro de uita cõtemplatiua·dicẽs·sic ab
stinere & ieiunare debem⁹ ut nõ nos necessi=
tati ieiunandi subdamus ne iam nõ deuoti s
inuiti rem uolũtariã faciamus·Hec aũt neces=
sitas coactõis tristiciã causat·Quã a nobis ex
cludi·& excuti monet apl's p̃ma ad cor·ix·Et
vnusquisq ꝓut destinauit in corde suo nõ ex
tristitia aut ex necessitate·Hylarẽ em̃ datorem
diligit deus·Necessitas aũt uoti in is qui sunt
bene dispositi inquãtũ uoluntatẽ cõfirmat ñ
causat tristitiã sed gaudiũ·Vñ aug⁹ dic i epl'a
ad armẽtariũ & paulinã·Non te nouisse pe
niteat imo gaude iam tibi sic non licere quod
cum tuo detrimẽto licuisset·Si tñ ipm op⁹ se
cundũ se ꝯsideratũ triste & inuoluntariũ red
dere post uotum dum tñ remaneat uolũtas
uotum iplendi adhuc magis ẽ meritoriũ q̃ si
fieret sine uoto·q2 ipletio uoti est actus religi
onis que ẽ potior uirtus q̃ abstinentia cuius
actus est ieiunare· ¶ Ad septimũ sc3 de sollẽ
nitate uoti·Dicẽdũ ꝙ vnicuiq rei sollẽnitas·
adhibet sm illius rei cõditõem·sicut alia ẽ sol
lennitas noue militie sc3 in quodã apparatu
equoꝝ & armoꝝ & cõcursu militũ·& alia sol
lennitas nuptiarũ que cõsistit i apparatu spõ
si & sponse & cõuentu ꝓpinquoꝝ·Votũ aũt
est ꝓmissio deo facta·Vñ sollennitas uoti at
tendit sm aliqd spirituale quod ad deũ ptine
at·id est sm aliquã spiritualẽ benedctõem·uł
per cõsecratõm q ex institutõe apostoloꝝ adhi
betur in ꝓfessione certe regule secũdo gradu
post sacri ordinis susceptionem·ut Dyonisi⁹
dicit·ii·capl'o ecclesiastice ierarchie·Et huius ẽ
ratio·quia sollennitates nõ consueuerũt adhi
beri nisi quãdo aliqs totaliter mancipat alicui
rei·Non em̃ sollẽnitas nuptialis adhibet nisi
in celebratõe matrimonii qñ uterq cõiugum
sui corporis potestatẽ alteri tradit·Et similiter
uoti sollẽnitas adhibet quãdo aliquis p susce
ptionem sacri ordinis diuio misterio applicat
& in ꝓfessione certe regule qñ per renũtiati=
onem seculi·et ꝓprie uolũtatis aliqs statũ pfe
ctionis assumit·Hmõi aũt sollennitas ptinet
nõ solum ad homies sed etiã ad deũ iquantu
habet aliq spiritualẽ benedictõem seu cõsecra
tione cuius de⁹ est actor & si hõ sit minister
sm illud nũi·vi·Inuocabũt nomẽ tuũ sup fili
os isrhael & ego benedicã eis·Et iõ uotũ sollẽ
ne habet fortiorẽ obligatõem apud deũ q̃ uo=
tum simplex·& grauius peccat qui illud trãs=
gredit·Q aũt dicit ꝙ uotum simplex nõ mi=
nus obligat apud deũ q̃ sollenne intelligẽdũ
est quantũ ad hoc ꝙ utriusq transgressor pec
cat mortaliter Nota etiã ꝙ aliq̃ uota pticularia
ex hoc ꝙ fiunt i publico·possunt habere quã=
dam sollennitatẽ humanã·nõ aũt sollẽnitate
spiritualẽ & diuinã·sicut habent uota p̃missa
etiã si corã paucis fiant· Vñ aliud est uotum
esse publicũ·& aliud est esse sollenne· ¶ Ad
octauũ sc3 utrũ illi qui sunt alterius potestati
subditi uouere possint·dicendũ ꝙ sicut dictũ
est·uotũ est ꝓmissio quedã deo facta·Nullus
aũt potest p ꝓmissionẽ se firmiter obligare ad
illud quod est i potestate alterius·sed solu ad
illud qd est omino i sua potestate·Quicunq
aũt est subiectus alicui quantũ ad illud i quo
est subiectus nõ est sue potestatis facere quod
vult·sed dependet ex uolũtate alteri⁹·Et ideo
non potest p uotũ obligare se firmiter in hiis
in quibus alteri subiicit sine cõsensu sui supe
rioris ·Est em̃ cõtra ratõm iustitis·ut id quod
est alterius homo offerat deo·ut supra dictu
est·Et iõ non potest saluari omnio ratio uoti
cum quis i potestate cõstitut⁹ uouet id quod
est i potestate alterius ·nisi sub cõditõe·si ille
ad cuius potestatẽ ptinet nõ cõtradicat· Nota
tñ ꝙ filiusfamilias ex quo puenit ad annos
discretõis uel pubertatis si sit libere cõditõis ẽ
sue potestatis quantũ ad ea que ptinẽt ad suã
psonam·puta ꝙ obliget se religioni p uotum
uel ꝙ matrimoniũ cõtrahat·nõ aũt est sue po
testatis quantũ ad dispensatõem domestica·
Vñ circa hoc nõ potest aliqd uouere quod sit
ratum sine cõsensu patris· Seruus aũt q2 est
in potestate dñi etiã quantũ ad psonales ope=
ratões non potest se uoto obligare ad religio=
nem p quã ab obsequio uel officio dñi sui ab=
straheret·Nota etiã ꝙ religiosus subditus est
p̃lato quãtũ ad suas operatões sm ꝓfessionẽ
regule· Et ideo si aliqs ad horam aliqd facere
possit qñ ad alia non occupat a p̃lato·tñ quia
nullũ tempus est exceptu in quo p̃latus non
possit eũ circa aliquid occupare·nullũ uotum
religiosi est firmũ nisi sit de cõsensu p̃lati·sic
nec uotũ puelle existentis in domo nisi sit de
cõsensu patris·nec uxoris ñ sit de cõsensu viri
Sic expresse dicit nũi·xxx·Item nota ꝙ licet
uotũ eoꝝ qui sunt alterius poti subiecti ñ sit
firmũ sine cõsensu eoꝝ quibus subiiciunt·nõ
tamẽ peccãt uouendo·q2 in eoꝝ uoto itelligit
debita cõditio· sc3 si suis superiorib⁹ placuerit
uel non renitant· ¶ Ad nonũ sc3 utꝝ pueri
possint se obligare p uotum ad religiõis igres=
sum·Dicendu ꝙ sicut ex dictis patet·duplex
est uotũ sc3 simplex & sollenne·Et quia sollen
nitas uoti i quadã spirituali benedictõe & cõ=
secratione cõsistit ut dictũ ẽ q̃ fit p ministeriũ
ecclesie·ideo sollennizatio uoti sub dispensati=
one ecclesie cadit·Votũ aũt simplex efficacia
habet ex deliberatõe ani qua qs se obligare in
tendit·Q aũt talis obligatõ robur nõ habeat
potest dupliciter cõtingere·Vno quidẽ modo
ꝓpter defectũ ratõis·sicut patet in furiosis &
amentibus q se uoto nõ possunt obligare ad
aliquid dum sunt in furia uel amentia· Alio
mõ quia ille q uouet est alterius potestati sub
iectus·ut supra dictũ est·Et ista duo cõcurrũt
in pueris ante annos pubertatis·quia etiã pa
tiunt ratõis defectũ ut i pluribus·& sunt na
turaliter sub cura parentũ·uel tutoꝝ qui sunt
eis loco parentu·Et ideo eoꝝ uota ex duplici

causa robur non habent· Contingit tñ ꝓpter
nature dispositõem que legibus humanis nõ
subdiẽ in aliquibus licet paucis accelerari rati
onis usu;·q̄ ob hoc dicunẽ dolo capaces· Nec
tñ ꝓpter hoc in aliquo exemunẽ a cura parẽ=
tum que subiacet legi humane respicienti ad
id quod frequẽtius accidit· Est ergo dicendu;
ꝙ si puer ul' puella ante pubertatis annos nũ=
dum habeat usum rõis nullo mõ se potest ad
aliquid uoto obligare· Si uero ante annos pu
bertatis attigerit usum rõis poẽ quidẽ quãtu;
in ipo est se obligare·sed uotũ eius potest irre
tiri ꝑ parẽtes quoꝝ cure remanet adhuc sub=
iectus· Quantũcũq; tñ sit doli capax ante an
num pubertatis nõ potest obligari uoto sollẽ
ni religionis ꝓpter ecclesie statutũ·quod respi
cit id qȯ ĩ pluribus accidit· Post annos aũt pu
bertatis possunt iam se uoto religionis obliga
re ul' simplici ul' sollenni absq; uoluntate parẽ
tum· ¶ Ad decimũ sc; utrũ ĩ uoto dispensa=
ri possit· Dicendũ ꝙ dispẽsatio uoti ĩtelligen=
da est ad modũ dispensatõis que fit in obser=
uantia alicuius legis·quia ut supra dictũ est·
lex poniẽ in respiciendo ad id quod ĩ pluribꝰ
uideẽ bonũ·sed qꝛ ꝯtingit hoc ĩ aliquo casu ñ
esse bonũ·oportuit ꝑ aliquẽ determinari in il
lo ꝑiculari casu lege; nõ esse seruandã·& hoc
ꝓprie est dispensare ĩ lege· Nã dispẽsatõ ut vi
detur ĩportat cõmensuratã quandã distribu=
tõem uel applicatõm alicuius cõis ad ea q̄ sub
ipso cõtinenẽ·ꝑ quẽ modũ diciẽ aliquis dispẽ=
sare cibum familie· Similiter autẽ ille q̄ uouet
quodammõ sibi statuit legẽ·obligãs se ad ali=
quid quod est ẜm se & in pluribus bonũ· Po
test aũt cõtingere ꝙ in aliquo casu sit uel sim
pliciter malũ uel ĩutile·uel maioris boni ĩpe=
ditiuũ ·quod est cõtra ratõm eius quod cadit
sub uoto·ut ex supradictis patet· Et iõ necesse
est ꝙ determineẽ in tali casu uotũ non esse ser
uandũ·& si quidẽ absolute determineẽ aliqȯ
uotũ nõ esse seruandũ diciẽ esse dispẽsatio uo
ti·si aũt ꝓ hoc qȯ seruandũ erat aliquid aliud
imponaẽ diciẽ ꝯmutatio uoti· Vñ minus est
uotũ cõmutare q̄; in uoto dispensare· utrũq;
tñ in potestate ecclesie cõsistit· De cõmutatõe
tñ in uoto facienda uideẽ esse cõtrariũ·qȯ ha=
betur Leuit·xxvii· Animal quod ĩmolare poẽ
dño si q̄s uouerit sanctũ erit·nec mutare po=
terit nec melius malo nec peius bono·ſ; dic ꝙ
aĩal quod ĩmolari poterat ex hocipso ꝙ uoue=
batur sanctũ reputabaẽ q̄si diuino cultui mã=
cipatũ· Et hec erat ratio q̄re nõ poterat cõmu
tari·sicut nec mõ poss; aliquis rem quã uouit
iam cõsecratã·puta calicẽ uel domũ cõmutare
in melius uel in peius· Animal aũt qȯ non po
terat sanctificari & quod nõ erat ĩmolatiuu;
redimi poterat & debebat· Siẽ ibidẽ lex dicit·
& ita etiã nunc cõmutari possunt uota si cõse
cratio nõ interueniat· Silr̃ de dispẽsatõe nota
ꝙ in hiis q̄ sunt de lege nature & in ꝑ̃ceptis di
uinis ñ potest ꝑ hoiem dispẽsari· etiã ĩ ꝑ̃ceptis
prime tabule q̄ directe ordinanẽ ad dilectõem

dei q̄ est ultimus finis oĩm ꝑ̃ceptoꝝ· S; sicut
ex iure naturali et ꝑ̃cepto diuino teneẽ hõ im
plere uotũ·ita etia; teneẽ ex eiisdẽ obedire su=
perioꝝ legi uel mãdato·& tñ cum dispensaẽ ĩ
aliqua lege humana nõ fit ut legi hũane non
obediaẽ qȯ est cõtra legẽ nature & mandatu;
diuinũ· S; fit ut hoc quod erat lex nõ sit lex ĩ
hoc casu·& ita etiã auctoritate superioris dis=
pẽsantis fit ut hoc quod ꝯtinebaẽ sub uoto nõ
contineaẽ inquantũ determinaẽ in hoc casu h̄
non esse cõgruam materiã uoti· Et iõ cũ prela
tus ecclesie dispensat ĩ uoto nõ dispensat ĩ ꝑ̃=
cepto iuris natural' uel diuini·ſ; determĩat id
quod cadebat sub obligatõe deliberatõnis hu
mane·q̄ nõ potuit omĩa circũspicere· ¶ Ad
undecimũ sc; utꝝ in uoto sollenni possit fieri
dispensatio· Dicendũ quod in sollẽni uoto cõ
tinentie possunt tria cõsiderari· Primo quidẽ
materia uoti sc; ipa continentia· Secũdo ꝑpe
tuitas uoti·sc; cum aliq̄s uoto se astringit ad
ꝑpetuã obseruantiã cõtinentie· Tertio ipsa sol
lennitas uoti· Dicunt ergo quidã ꝙ uotũ sol=
lenne est ĩ dispensabile ratõe ipsius cõtinentie
q̄ nõ recipit condignã recõpensatõm·ut pat;
extra de statu monachoꝝ ĩ fine illius decreta
lis· Cum ad monasteriu;· Vbi diciẽ Abdicatõ
ꝓprietatis siẽ etia; custodia castitatis adeo est
annexa regule monachali ut ꝯtra eã nec sũmꝰ
pontifex possit indulgere· Cuius ratõem q̄dã
assignãt ꝙ ꝑ cõtinentiã hõ triumphat de do=
mestico inimico·uel qꝛ ꝑ cõtinentiã hõ ꝑfecte
conformaẽ xp̄o ẜm puritate; aĩe & corpis·sed
hoc mõ non uideẽ efficaciter dici·qꝛ bona aĩe
utpote cõtemplatio & oratio sunt multo meli
ora bois corporis·& magis nos deo cõformãt
& tñ potest dispẽsari ĩ uoto oratõis & cõtem=
platõis· Vñ nõ videẽ esse ratio quare nõ pos=
sit dispensari ĩ uoto ꝯtinentie si respiciaẽ abso
lute ad ipam continẽtie dignitatẽ·ꝑ̃sertim cũ
apl's·i·ad coꝝ·vii· ad cõtinentiã inducat ꝓpẽ
cõtemplationẽ dicens·ꝙ mulier ĩnupta cogi=
tat q̄ dei sunt·finis aũt porior ẽ hiis que sunt
ad finẽ· Et iõ alii ratõm huius assignãt ex ꝑpe
tuitate & utilitate huiꝰ uoti· Dicunt enĩ ꝙ uo
tum cõtinentie ñ poẽ ꝑ̃termitti ñ ꝑ id quod ẽ
oĩno contrariũ qȯ nunq̄; licet in aliquo uoto
Sed hoc ẽ manifeste falsum·qꝛ siẽ uti carnali
copula ẽ cõtinentie cõtrariũ·ita cõmedere car=
nes uel bibere uinũ est cõtrariũ abstinẽtie a ta
libus·& tñ ĩ hmõi uotis poẽ dispensari· Et iõ
aliis videẽ ꝙ etiã in uoto sollẽni cõtinẽtie pos=
sit dispensari ꝓpter aliq̄; cõem utilitatẽ seu ne
cessitatẽ·ut patet de pacificatõe terrarũ ex ali=
quo matrimonio cõtrahendo·puta si qñ ꝑ cõ
tractũ matrimonii aliquarũ ꝑsonaꝝ q̄ cõtinẽ
tiam uouerint poss; pax patrie ꝓcurari· S; qꝛ
decretal' inducta exp̃sse dicit ꝙ nec summꝰ põ
tifex potest cõtra custodiã castitatis monacho
licentiã dare· iõ aliter uideẽ esse dicendũ·ꝙ siẽ
supra dictũ ẽ·& habeẽ leui·ulẽ· Illud qȯ semel
sanctificatũ est dño·non poẽ in alios usus cõ
mutari· Nõ aũt poẽ facẽ aliquis ecclesie ꝑlatꝰ

ut id quod eſt ſanctificatũ ſanctificatõẽ amit
tat·et in rebus inanimatis·puta ꝙ calix conſe
cratus deſinat eſſe cõſecrat⁹ ſi maneat ĩteger·
Vnde multo minus hoc poẽ facẽ aliquis p̄latus
ut hõ deo cõſecratus q̃diu viuit ↄſecratus eſſe
deſiſtat·Sollennitas aũt uoti cõſiſtit ĩ quadã
cõſecratõe ſeu benedictõe uouẽtis· ut dictũ ẽ·
Et iõ non poẽ fieri ꝑ aliquẽ p̄latũ eccl'ie ꝙ ille
qui uotũ ſollenne emiſit deſiſtat ab eo ad qđ
eſt cõſecratus·puta ꝙ ille qui ẽ ſacerdos nõ ſit
ſacerdos·licet poſſit p̄latus ob aliq̃ȝ cauſam ex
ecutõm ordinis inhibere·Et ſimili ratõe papa
non poẽ facẽ ꝙ ille qui ẽ ꝓfeſſus religionẽ nõ
ſit religioſus·licet quidã iuriſte ignoranter cõ
trariũ dicant·Eſt aũt ↄſiderandũ utrũ cõtinẽ=
tia ſit eſſentialiẽ annexa ei ad quod uotũ ſol=
lennizaẽ·qꝛ ſi ñ eſt ei eſſentialiter annexa poẽ
manere ſollẽnitas ↄſecratõis ſine debito conti
nentie·quod ñ poẽ ↄtingere ſi ſit eſſentialiter
annexũ ei ad qđ uotũ ſollennizaẽ· Nõ eſt aũt
eſſentialiẽ annexũ debitũ ↄtinentie ordini ſa=
cro·ſed ex ſtatuto eccl'e·Vñ uideẽ ꝙ ꝑ eccliam
poſſit diſpenſari ĩ uoto ↄtinentie ſollennizato
ꝑ ſuſceptõem ſacri ordinis·Eſt aũt debitũ cõti
nentie eſſentiale ſtatui religioĩs ꝑ quẽ hõ ab=
renuntiat ſeculo totaliter dei ſeruitio mãcipa
tus·quod nõ poẽ ſimul ſtare cũ matrimonio
in quo incũbit neceſſitas ꝓcurande uxoris· &
prolis & familie·& rerũ q̃ ad hoc requiruntẽ·
Vñ ap'ls dicit·i·ad cor·vii·Ille qui eſt quidem
cũ uxore·ſollicit⁹ eſt q̃ ſunt mũdi qũo placeat
uxori & diuiſus eſt·vñ nomẽ monachi ab vni
tate ſumiẽ ꝑ oppoſitũ ad diuiſionẽ·Et iõ ĩ uo
to ſollennizato ꝑ ꝓfeſſionẽ religioĩs nõ poteſt
ꝑ eccleſiã diſpenſari·Et ratõem aſſignat decre
talis·qꝛ caſtitas ẽ annexa regule monachali·
extra de ſtatu monachorum ĩ fine illius decretal'
Cum ad monaſteriũ diciẽ·Abdicatio ꝓprieta
tis ſicut etiã caſtitatis adeo ẽ annexa regl'e mo
nachali·ut ↄtra eã nec ſumm⁹ poſſit pontifex
indulgere·Ergo nec ꝓpter pacẽ inter aliquos
reformandã·nec ꝓpter bonũ quodcũq̃ȝ multi
tudinis ul' regni diſpenſari poteſt cũ aliquib⁹
q̃ cõtinentiã uouerũt ꝙ cõtrahere poſſint·uel
cõtra uotũ ſuũ facere quoquomõ·Humana=
rum enĩ rerum pericul' obuiandũ eſt ꝑ res hu
manas·nõ aũt ꝑ hoc ꝙ res diuine cõuertuntẽ ĩ
uſum humanũ·Profeſſi aũt religionẽ mortui
ſunt mũdo & viuũt deo·Vñ non ſunt reuo=
candi ad vitam humanã occaſione cuiuſcũq̃ȝ
euentus·Sed ſicut in uoto tẽporal' abſtinẽtie uel
oblatioĩs ul' ſacrificii deo offerẽdi ꝑ actũ latrie
q̃ uirtus nobilior ẽ q̃ȝ caſtitas diſpẽſari poteſt
ſic etiã in uoto cõtinentie tẽporal'·Sed ꝙ ĩ uo
to cõtinentie ꝑ ꝓfeſſionẽ ſollennizato nõ poſ
ſit diſpenſari hoc nõ eſt inquantũ ẽ actus ca
ſtitatis·ſȝ inquantũ incipit ad latriã ꝑtinere ꝑ
ꝓfeſſionẽ religionis·Itẽ in uoto abſtinẽtie di=
ſpenſari poteſt·qꝛ cibus directe ordinaẽ ad cõ
ſeruatõm pſone·& iõ abſtinentia cibi directe
poẽ uergere ĩ piculũ pſone·Vñ ex hac ratõne
recipit uotũ abſtinẽtie diſpẽſatõem·Sed coit⁹

non ordinaẽ ꝓprie ad cõſeruatõem pſone·ſed
ad cõſeruatõem ſpeciei·Vñ directe abſtinẽtia
coitus ꝑ cõtinentiã nõ uergit in periculũ pſo=
ne·Sed ſi ꝑ accidens ex ea aliquod piculũ pſo
nale accidit·poẽ aliter ſubueniri·ſcȝ ꝑ abſtinẽ=
tiam uel ꝑ alia corporalia remedia·Item religi
oſus qui ad epiſcopatũ aſſumiẽ ſicut non abſol=
uiẽ a uoto cõtinẽtie·ita nec a uoto paupertatis·
qꝛ nihil debet habẽ tanq̃ȝ ꝓpriũ ſed ſicut diſpen
ſator cõmuniũ bonorum eccl'e·Simil'r etiã non ab=
ſoluiẽ a uoto obediẽtie· ſed ꝑ accidẽs· obedire
nõ teneẽ ſi ſuperiorẽ nõ habeat·ſicut & abbas mo
naſterii q̃ tñ nõ eſt a uoto obediẽtie abſolut⁹
Nec obſtat qđ diciẽ ecc·xxvi·Omis põderatõ
non ẽ digna aĩe cõtinentis· qꝛ auctoritas illa
intelligẽda ẽ quantũ ad hoc ꝙ nec fecunditas
carnis nec aliquod corꝑale bonũ eſt ↄparandũ
ↄtinentie·q̃ inter bona aĩe cõputaẽ· ut Aug⁹·
dicit ĩ libro de ſancta ũginitate· Vñ ſignãter
diciẽ aĩe cõtinentis·ñ carnis cõtinẽtis· Ad
duodecimũ ſcȝ utrũ ad cõmutatõem uel diſpẽ
ſatõem uoti requiraẽ ſuperioris auctoritas· Di
cendũ ꝙ ſicut ſup̄ dictũ eſt·uotũ ẽ ꝓmiſſio deo
facta de aliquo quod ſit dõ acceptũ·Quid ſit
aũt in aliq̃ ꝓmiſſione acceptũ ei cui ꝓmittiẽ
ex ei⁹ dependet arbitrio·Prelatus aũt in eccle
ſia gerit vicem dei·Et iõ in ↄmutatõe ul' diſpẽ=
ſatõe uotorum requiriẽ p̄lati auctoritas q̃ ĩ pſo=
na dei determĩat qđ ſit deo acceptũ· ſcḋm illud
·ii·ad cor·ii·Nã & ego ꝓpter uos donaui in
pſona xp̄i·Et ſignanẽ dicit ꝓpter uos· qꝛ oĩs
diſpenſatio petita a p̄lato debet fieri ob hono
rem xp̄i in cuius pſona diſpenſat·uel ad utili=
tatẽ eccl'e q̃ eſt eius corpus·Dixerũt aũt aliq̃ ꝙ
p̄lati poſſunt ĩ uotis ꝓ libito diſpenſare·qꝛ in
quolibet uoto includiẽ cõditionaliẽ uoluntas
p̄lati ſuperioris ut ſup̄ dictũ eſt·qđ ĩ uotis ſub
ditorum puta ſerui ul' filii ĩtelligiẽ cõditio·ſi pla
cuerit dño·uel patri ul' ſi nõ renitaẽ· & ſic ſub
ditus abſq̃ȝ omĩ remorſu cõſcie poſſȝ uotũ pre
termittẽ quãdocũq̃ȝ ſibi a p̄lato diceret· Sȝ p̄=
dicta poſitio falſo ĩniciẽ·qꝛ dum poteſtas p̄la
ti ſuperioris q̃ nõ eſt dñs ſȝ diſpenſator ſit in
edificatõem data·et nõ ĩ deſtructõem·ut patȝ
·ii·ad cor·x·Sicut p̄latus nõ poẽ ĩperare ea que
ſcḋm ſe deo diſplicent ſcȝ pctã·ita nõ poẽ ꝓhibẽ
ea q̃ ſcḋm ſe deo placent·ſcȝ ũtutis opera· Et iõ
abſolute poteſt hõ ea uouere·Ad p̄latũ tñ ſpe
ctat diiudicare quid ſit mag̃ virtuoſum & deo
magis acceptũ·Et iõ ĩ manifeſtis diſpenſatio
p̄lati ñ excuſat a culpa· puta ſi p̄latus diſpẽſa=
ret cum aliquo ſuꝑ uoto de ĩgreſſu religionis
nulla apparẽti cauſa obſtante·Si aũt cauſa ap
parens ꝑ quã ſaltẽ in dubiũ uerteretẽ·poſſȝ ſta
re iudicio p̄lati diſpenſantis uel cõmutãtis· ñ
tñ iudicio ꝓprio· qꝛ ipſe nõ gerit uicẽ dei niſi
forte ĩ caſu in quo id quod uouit eſſet manife
ſte illicitũ·& nõ poſſet opportune ad ſuperiorẽ
recurrere·Itẽ qꝛ ſummus põtifex gerit plena=
rie vicẽ xp̄i in tota eccleſia·ipſe hẽ plenitudinem
poteſtatis diſpenſandi ĩ oĩbus diſpenſabilib⁹
votis·Aliis aũt inferioribus p̄latis cõmittitur

dispensatio ĩ votis que cõmuniter fiunt· & in
digent frequẽti dispensatõe ut habeãt defacili
hoĩes ad quẽ recurrãt sicut sunt uota peregrina
tionũ et ieiunioꝝ et alioꝝ hmõi· Vota ũo ma
ioꝛa puta ꝯtinẽtie & peregrinatõis ẽre sancte
reseruant̃ summo pontifici· Item nota ꝙ ꝑ re
ligionis ĩgressum absoluit̃ hõ ab oĩbus uotis
ꝑticularibus· qꝛ oĩa alia uota sunt quorũdã ꝑti
culariũ operũ· sed ꝑ religionẽ hõ totã uitã suã
dei obsequio deputat· ꝑticulare aũt ĩ uniũsali
includit̃· Et ideo decretalis dicit ꝙ reus fracti
uoti nõ habet̃ q̃ tẽpoꝛale obsequiũ ĩ perpetuã
religionis obseruantiã cõmutat· nec tñ religi=
onẽ ingrediẽs tenet̃ ĩplere uota uel ieiunioꝛuꝫ
uel oꝛationũ uel alioꝝ hmõi· que existens ĩ se
culo fecit· qꝛ religionẽ ingrediẽs moꝛit̃ ꝓꝛi ui
te· & etiã singulares obseruãtie religioni non
cõpetunt & religionis onꝰ onerat satis hoĩeꝫ
ut alia supaddere non opoꝛteat·

DE IVRAMENTO· DIS·LXVIII·

D Einde cõsiderandũ est de actibꝰ ex
teriorib; latrie q̃bus aliquid diui=
num assumit̃ ab hoĩbus· quod ẽ ul̃
aliquod sacramentũ· uel ipm̃ nomẽ
diuinũ· Sed de sacramẽti assumptõe ñ est hic
intentio nostra tractare· De assumptõe aũt di
uini noĩs nunc agendũ est· Assumit̃ aũt diui=
num nomẽ ab hoĩe tripliciter· Vno mõ ꝑ mo=
dũ iuramẽti ad ꝓpa ũba cõfirmãda· Alio mõ
ꝑ modũ adiuratõis ad alios inducẽdũ· Tertõ
mõ ꝑ modũ inuocatõis adoꝛandũ uel laudan
dũ· ¶ Primo ergo de iuramẽto agendũ ẽ· Cir=
ca quod queruñt decẽ· Primo q̃d sit iuramẽtũ·
Secundo utrũ sit licitũ· Tertio q̃ sint comites
iuramẽti· Quarto cuius ũtutis sit actꝰ· Quin=
to utrũ sit appetendũ & frequentandũ tanq̃ꝫ
utile & bonũ· Sexto utrũ liceat iurare ꝑ crea=
turã· Septimo utrũ iuramẽtũ sit obligatoꝛiũ·
Octauo q̃ sit maioꝛ obligatio utrũ iuramenti
uel uoti· Nono utrũ in iuramẽto possit dispen
sari· Decimo quibus & quando liceat iurare·
¶ Ad pꝛimũ scꝫ q̃d sit iuramentũ· Dicendũ
ꝙ iurare ẽ testẽ deũ inuocare· Vñ augꝰ in quo
dã sermone de ꝑiurio dicit· Quid ẽ ꝑ deũ ñ te
stis est deus· sic em̃ dicit apl̃s heb·vi· Iuramẽ=
tum ad cõfirmatõeꝫ oꝛdinat̃· Cõfirmatio aũt
in scibilibꝰ ꝑ ratõm fit q̃ ꝓcedit ex aliquibus
naturaliter notis q̃ sunt infallibiliter ũa· Sed
ꝑticularia facta ꝯtingentia hoĩm nõ possunt
ꝑ ratõm cõfirmari· & ideo ea q̃ de hiis dicunt̃
solẽt cõfirmari ꝑ testes· Sed humanũ testimo
niũ nõ est sufficiẽs ad hmõi cõfirmandũ ꝓpt̃
duo· Primo quidẽ ꝓpter defectũ ueritatis hu
mane· qꝛ plurimi in mendaciũ labunt̃· secũdũ
illud ps̃· Os eoꝝ locutũ est mendaciũ· Secũdo
ꝓpter defectũ cognitõis· quia hoĩes ñ possũt
cognoscẽ neqꝫ futura neqꝫ coꝛdiũ occulta uel
etiaꝫ absentia· de quibus hoĩes tñ loquunt̃· &
expedit rebus hũanis ut certitudo aliq̃ de hiis
habeat̃· Et iõ necessariũ fuit recurrere ad diui
nũ testimoniũ· qꝛ deus neqꝫ mẽtiri potest· nec
eum aliquid latet falsum· assumere aũt deũ in
testem dicit̃ iurare· qꝛ quasi ꝓ iure ĩtroductũ
est· ut qd̃ sub ĩuocatiõe diuini testimonii dicit̃
ꝓ uero habeat̃· Diuinũ autẽ testimoniũ qñqꝫ
inducit̃ ad asserendũ p̃sentia ul̃ p̃terita· & hoc
dicit̃ iuramẽtũ assertoꝛiũ· Qñqꝫ autẽ inducit̃
diuinũ iuramẽtũ ad cõfirmãdũ aliq̃d futurũ
& h̃ dicit̃ iuramẽtũ ꝓmissoꝛiũ· Ad ea ũo q̃ sũt
necessaria & ꝑ ratõem inuestigãda non indu
cit̃ iuramentũ· Derisibilis em̃ uideret̃ si q̃s in
disputatõe sciẽtie uellet ꝓpositũ ꝑiuramentũ
ꝓbare· Et nota ꝙ aliud ẽ uti diuino testimoĩo
iam dicto qd̃ fit cum aliq̃s auctoꝛitatẽ alicuiꝰ
sacre scripture ĩducit· & aliud ẽ testimoniũ dei
ĩploꝛare ut exhibẽdũ· quod fit ĩ iuramẽto· Iteꝫ
nota ꝙ alicuius testimoniũ inuocat̃ ad hoc ꝙ
testis inuocatus ueritatẽ manifestet circa ea q̃
dicũtur· Deus aũt manifestat an uerũ sit qd̃
dicit̃ dupliciter· Vno mõ simpliciter reuelan
do ueritatẽ uel ꝑ internã inspiratõem· uel etiã
ꝑfecti denudatõem dum scꝫ ꝓducit ĩ publicũ
ea que erant occulta· Alio mõ ꝑ penam mẽti=
entis· & tunc simul est & iudex & testis dum
puniendo mendacẽ manifestat mendaciũ· Et
ideo duplex est modus iurandi· vnus quidẽ ꝑ
simplicẽ dei cõtestatõem· sicut cũ quis dic̃· Est
mihi deus testis· uel· Coꝛã deo loquoꝛ· uel· per
deũ· quod idẽ est ut dicit Augꝰ· Alius modus
iurandi est ꝑ execratõeꝫ· dum scꝫ aliquis se ul̃
aliq̃d ad se ꝑtinens ad penam obligat nisi sit
uerũ quod dicit̃· ¶ Ad secundũ scꝫ utruꝫ lici
tum sit iurare· Dicendũ ꝙ iuramẽtũ ĩ aliqui=
bus casibus est licitum sic̃ infra declarabit̃· Et
deut̃·vi· Dñm deũ tuũ timebis· et ꝑ nomẽ eiꝰ
iurabis· Sed nihil ꝓhibet aliquid s̃m se bonũ
esse· quod tñ cedit in malũ eius qui nõ utit̃ eo
ꝯuenienter· sicut sumere eukaristiam ẽ bonũ·
& tñ qui indigne sumit· iudiciũ sibi mãducat
& bibit· ut dicit̃ ·i· ad coꝝ·xv· Sic igit̃ in ꝓpo=
sito dicendũ est· ꝙ iuramentũ s̃m se est licitũ
& honestũ· Quod patet ex oꝛigine et ex fine·
Ex oꝛigine quidẽ· quia iuramẽtuꝫ ẽ ĩtroductũ
ex fide q̃ hoĩes credũt deũ habere infallibilem
ueritatẽ & uniũsaleꝫ oĩm cognitõem & ꝓuisi
onẽ· Ex fine quidẽ· qꝛ iuramẽtũ est ĩtroductũ
ex fide ad iustificandũ hoĩes· & ad finienduꝫ
cõtrouersias· ut dicit̃ ad heb·vi· Sed iuramen
tum cedit ĩ malũ alicui ex eo ꝙ male utat̃ eo·
& sine necessitate et cautela debita· Videt̃ em̃
paruã reuerentiã habere ad deũ qui eum ex le
ui causa testẽ inducit· quod nõ p̃sumeret etiã
de aliquo viro honesto· Imminꝫ etiã periculũ
periurii· qꝛ defacili hõ in uerbo delinquit· s̃m
illud Iac̃·iii· Si quis in uerbo nõ offendit· hic
ꝑfectus est vir· Vñ & eccĩ·xxiii· dicit̃· Iuratõi
nõ assuescat os tuũ· multi em̃ casus in illa· Qꝛ
aũt dñs iuramentũ uniuersalit̃ ꝓhibere uidet̃
Math·v· Ego aũt dico uobis non iurare oĩno
Et iaco·v· dicit̃· Ante oĩa aũt fratres mei noli
te iurare· Respõdẽt quidã ꝙ Iero· sup Math·
dicit· Considera qd̃ saluatoꝛ dic̃ nõ iurare om
nino non ꝓhibuerit ꝑ deũ iurare· sed ꝑ celum
& terrã· Hanc em̃ ꝑ elemẽta iurandi pessimã

cõſuetudinē habere iudei noſcunt̃·ſꝫ iſta ratio
non ſufficit·quia iacobus addit· neqꝫ ꝑ aliud
quodcunqꝫ iuramentũ·Et ideo dicēdũ ē ꝙ ſic̃
Aug⁹ dicit in libro cõtra mendaciũ·ꝙ apl̃s in
epiſtolis ſuis iurans·oſtendit quõ accipiendũ
eſſet quod dictũ ē·dico uobis nõ iurare oĩno·
ne ſcꝫ iurando ad facilitateꝫ iurandi ueniat̃·
ex facilitate iurãdi ad cõſuetudinē· & a cõſue
tudine in piuriũ decidat̃·Et iõ non inuenitur
iuraſſe niſi ſcribēs vbi ꝯſideratio cautior non
habꝫ linguã ꝑcipientem·Itē nota ꝙ dñs neceſ
ſitatem iurãdi nõ dixit ſimpliciter eſſe malam
ſꝫ ex malo eſſe·Math·v·Sit aũt ſermo ueſter
Eſt eſt·Non nõ·Qꝫ aũt hiis abundantius ē a
malo eſt·Qõ exponēs aug⁹·dicit ĩ libro de ſer
mone dñi ĩ monte· Si iurare cogeris ſcias de
neceſſitate uenire infirmitatis eoꝝ in quibus
aliquid ſuades q̃ utiqꝫ ĩfirmitas malũ ē·Itaqꝫ
nõ dixit ꝙ amplius eſt·malũ ē·tu eñ nõ malũ
fateris qui bñ uteris iuratõe·ut alteri pſuade-
as qd utiliter pſuades·ſed a malo ē illius cui⁹
infirmitate iurare cogeris· Ad tertiũ ſcꝫ q̃
& quot debeãt eſſe comites iuramẽti·Dicẽdũ
ꝙ ſicut dictũ eſt·iuramentũ nõ eſt bonũ niſi
ei qui bñ utit̃ iuramento·Ad bonũ aũt uſum
iuramenti duo requirunt̃·Primo quidē ꝙ ali
quis ñ leuiter ſed ex neceſſaria cauſa & diſcre
te iuret·Et quantũ ad hoc requirit̃ iudiciũ ſcꝫ
diſcretõis ex ꝑte iurãtis·Secũdo quãtũ ad id
qd ꝑ iuramẽtũ cõfirmat̃·ut ſcꝫ neqꝫ ſit falſuꝫ·
neqꝫ ſit aliqd illicitũ·& quantũ ad hoc reqrit̃
ueritas per quã aliqs iuramento cõfirmat qd
uerũ eſt·& iuſtitia ꝑ quã cõfirmat quod licitũ
eſt·iudicio aũt caret iuramentũ incautũ·veri-
tate aũt iuramentũ mendax·Iuſtitia aũt iura
mentũ iniquũ ſiue illicitũ·qꝛ ergo in iuramẽto
mlta ſunt pericula·tũ ꝓpter dei magnitudinē
cuius teſtimoniũ inuocat̃·tum etiã·ꝓpter la-
bilitatē lingue hũane cuius uerba iuramento
ꝯfirmant̃·Et iõ hmõi magis requirunt̃ ad iu
ramẽtũ q̃ꝫ ad alios hũanos actus·Et ſi ibi req-
rant̃ alia multa·ſcꝫ deuotio & reuerẽtia diui-
ni nois·& fides ꝑ quã credimus deũ oĩa ſcire
& mentiri nõ poſſe·Hec tñ oĩa ꝯprehendunt̃
iudicio quod ꝑtinet ad debitũ modũ iurandi·
Alia uera duo ſcꝫ iuſtitia & ueritas ꝑtinẽt ad
rem de q̃ iurat̃·q̃ꝫuis poſſet dici ꝙ iuſtitia ꝑti
net ad cauſam ꝓ q̃ iurat̃· Ad quartum ſcꝫ
utrũ iuramentũ ſit actus religionis uel latrie
Dicendũ ꝙ ſic̃ ex dictis patet ille q̃ iurat ĩuo-
cat diuinũ teſtimoniũ ad cõfirmandũ ea q̃ di-
cit·nihil aũt cõfirmat̃ niſi ꝑ aliqd qd certius ē
& potius·Et iõ ĩ hoc ipõ ꝙ hõ ꝑ deũ iurat ꝓfi
tetur deũ potiorē·utpote cuius ueritas eſt ĩde
fectibil̃·& cognitio uniũſal̃· & ſic aliquo mõ
deo reuerẽtiã exhibet·Vñ & apl̃s dicit ad heb̃
·vi·ꝙ hoĩes ꝑ maiores ſe iurãt·Et iõ Iero· dic̃
ſup Math·qui iurat· aut ueneratur·aut diligit
eũ ꝑ quē iurat·Phs etiã dicit ĩ·i·meth· ꝙ iura
mentũ eſt honorabiliſſimũ·exhibere aũt reue
rentiã deo ꝑtinet ad religionē ſiue latriã·Vñ
manifeſtũ eſt ꝙ iuramentũ eſt actus religioĩs
ſiue latrie· Ad quintũ ſcꝫ utrũ iuramentũ
ſit appetendũ & frequentandũ tanq̃ꝫ utile &
bonũ·Dicendũ ꝙ illud quod non querit̃ niſi
ad ſubueniendũ alicui defectui nõ numerat̃
ĩter ea q̃ ſunt ꝑ ſe appetẽda· ſed inter ea q̃ ſũt
neceſſaria· ſic̃ patet de medicina q̃ querit̃ ad
ſubueniendũ ĩfirmitati·Iuramẽtũ aũt querit̃
ad ſubueniẽdũ alicui defectui·ꝙ ſcꝫ vn⁹ hõ al
teri diſcredit·Et iõ iuramentuꝫ ē habendũ nõ
inter ea q̃ ſunt ꝑ ſe appetẽda· ſꝫ ĩter ea q̃ ſunt
huic vite neceſſaria·qbus ĩdebite utit̃ quicũqꝫ
eis utit̃ ult̃ terminos neceſſitatis· Vñ aug⁹·di
cit in libro de ſermone dñi ĩ monte·Qui ĩtelli
git nõ in bonis·id ē ꝑ ſe appetendis·ſed in ne
ceſſariis iuratõem habendã·refrenat ſe quãtũ
pot̃ ut nõ ea utat̃ niſi neceſſitas cogat·Vnde
eccĩ·xxiii·dicit̃ Iuratõi nõ aſſueſcat os tuuꝫ·
Et infra·Vir multũ iurans replebit̃ iniqtate·
Et Aug⁹ dicit in li·cõtra mendaciũ·ꝙ ꝑceptũ
dñi de ꝓhibitõe iuramẽti ad hoc poſitũ eſt·ut
quantũ ĩ te eſt nõ affectes·nõ q̃ſi ꝓ bono cũ
aliq̃ delectatõe appetas iuſiurãdũ·Sic̃ eñ me
dicina eſt utilis ad ſanandũ· & tñ quanto eſt
virtuoſior tanto maius ĩducit nocumentuꝫ ſi
nõ debite ſumat̃·Ita etiã iuramẽtũ utile qdeꝫ
eſt ad cõfirmatõem·tñ quãto eſt magis uene
randũ·tanto eſt magis ꝑiculoſum·ſi indebite
inducat̃·quia ut dicit̃ eccĩ·xxiii·Si fruſtrauit
id eſt deceperit fratrē·delictũ illius ſupra ipm
erit·& ſi diſſimulauerit·qd fit ꝑ ſimulatiõem
iurando falſum delinqt dupliciter·qꝛ ſcꝫ ſimu
lata eqtas eſt duplex iniquitas· & ſi in uanuꝫ
iurauerit·id ē ſine debita cauſa & neceſſitate ñ
iuſtificabit̃· Ad ſextũ ſcꝫ utrũ liceat iurare
ꝑ creaturas·dicendũ ꝙ ſicut ſup̃ dictũ eſt·du
plex eſt iuramentũ· Vnũ quidē quod fit per
ſimplicē ꝯteſtatõꝫ inquãtũ ſcꝫ dei teſtimoniũ
inuocat̃·& hoc iuramentũ ĩnitit̃ diuine ueri-
tati ſicut & fides·Fides aũt ꝑ ſe quidē & prin
cipaliter de deo ē q̃ eſt ipa ueritas·Secũdario
aũt eſt de creaturis in qbus ueritas ſcꝫ dei relu
cet·ut ſupra habitũ eſt·Et ſimiliter iuramẽtũ
ꝑncipaliter refert̃ ad ipm deũ cui⁹ teſtimoniũ
inuocat̃·Secũdario aũt aſſumunt̃ ad iuramẽ
tum aliq̃ creature·ſed nõ ſcḋm ſe·ſed inquantũ
in eis diuina ueritas manifeſtat̃·ſicut iuram⁹
ꝑ euangeliũ·id eſt ꝑ deũ cuius ueritas in euã-
gelio manifeſtat̃·& ꝑ ſanctos q̃ hanc ueritatē
crediderũt & obſeruauerũt·Alius aũt modus
iurandi eſt ꝑ execratiõem·& in hoc iuramẽto
inducit̃ aliq̃ creatura·ut ĩ qua diuinũ iudiciũ
exerceatur·& ſic ſolet homo iurare ꝑ caput ſu
um·uel per filium ſuuꝫ·aut per aliquã aliam
rem quam diligit·Sicut & apoſtolus iurauit
ſecũda ad coꝝ·primo·dicens·Ego teſtem deũ
inuoco in animã meam·Quod autem ioſeph
per ſalutem pharaonis iurauit· utroqꝫ modo
poteſt intelligi· uel per modum execrationis
quaſi ſalutem pharaonis obligauerit deo· uel
per modum conteſtationis quaſi conteſtan-
do ueritatem diuĩe iuſtitie· Ad cuius iuramẽti
executionem principes terre conſtituuntur·

Dn̄s ergo prohibuit iurare per creaturas ita ꝙ
eis exhibeatˀ reuerentia diuina. Mathi. v. Ego
dico uobis non iurare omnino neqꝫ per celuꝫ
neqꝫ per terram. neqꝫ per ierosolimam. neqꝫ ꝑ
caput tuū iuraueris. Qḋ exponēs Iero. dicit.
Considera ꝙ hoc dicēs saluator non ꝓhibue-
rit iurare per deū. sed per celum et terram &c̄.
Et ibideꝫ subdit Iero. Qꝛ iudei ꝑ angelos &c̄.
Hmōi iurantes creaturas uenerabanˀ dei ho-
nore. Et eadem ratōne puniˀ ꝫm canones cle
ricus per creaturam iurans qḋ ad blasphemiā
infidelitatis ꝑtinet. Vnde diciˀ. xxii. q. i. Cle-
ricum per creaturas iurantem acerrime obiur-
gandum. & si persistiterit excōicandū placuit.
Et in sequenti capitulo diciˀ. Si quis per capil
lum dei uel per caput eiꝰ iurauerit. uel alio mo
do blasphemia conˀ deuꝫ usus fuerit. si in ec-
clesiastico est ordīe deponaˀ. ¶ Ad septimuꝫ
scꝫ utrū iuramentū habeat vim obligādi. Di-
cendum ꝙ obligatio refertur ad aliquid qḋ ē
faciendum uel dimittendum. Vn̄ non uideˀ
respicere iuramentum assertoriū. qḋ est de p̄-
senti uel de preterito. neqꝫ etiā iuramentuꝫ de
hiis que sunt per alias causas fiēda. sicut si qs
iuramento assereret ꝙ cras pluuia esset futu-
ra. sed solum in hiis que sunt fienda per illuꝫ
qui iurat. Sicut aūt iuramētū assertoriū qḋ ē
de preterito uel de presenti debet habere veri-
tatem. ita etiā & iuramentuꝫ de hiis que sunt
fienda a nobis in futurū. & ideo utrūqꝫ iura-
mentū habet quandā obligationē. diuersimo
de tn̄. quia in iuramēto qḋ est de preterito uľ
presenti obligatio est non respectu rei que iā
fuit. uel est. sed respectu actus ipsius iurandi
ut scꝫ iuret id qḋ iam uerū est uel fuit. Sed in
iuramento qḋ prestaˀ de hiis que sunt fienda
a nobis. obligatō cadit econuerso super rem
quā aliquis firmauit iuramēto. Teneˀ enī ali
quis ut faciat ueruꝫ esse id qḋ iurauit. alioqn
deest ueritas iuramento. Si aūt est talis res q̄
in eius potestate nō fuit. deest iuramento di-
scretionis iudiciuꝫ. nisi forte qḋ erat possibile
quādo iurauit. reddaˀ ei impossibile ꝑ aliquē
euentum. puta cum aliquis iurauit se pecuni
am soluturū que ei postmodū ui uel furto sub
trahitur. tunc enī uideˀ excusatus esse a facien
do quod iurauit. licet teneaˀ facere qḋ ī se est.
Sicut etiam supra circa obligationeꝫ voti dixi
mus. Si uero sit quidē possibile fieri. sed fieri
non debeat. uel quia est per se malum uel quia
est boni impeditiuum. tunc iuramento deest
iustitia. & ideo iuramentū non est seruanduꝫ
in eo casu quo est pc̄tm̄. uel boni impeditiuū
ꝫm enī utrūqꝫ horꝫ uergit in deteriorē exitū.
Sic ergo dicendū ꝙ quicunqꝫ iurat aliquid se
facturū. obligatur ad illud faciendū ad hoc ꝙ
veritas impleaˀ. si tn̄ alii duo comites assint
scꝫ iudiciuꝫ & iustitia. Potest autē iuramentū
uergere in deteriorē exitū dupliciter. Vno mō
quia ab ip̄o principio habet peiorem exitū. uel
quia est ꝫm se malum. sicut cū aliquis iurat
se patraturuꝫ adulteriuꝫ. uel quia est maioris
boni impeditiuū. puta cum aliquis iurat se n̄
intraturum religionē. uel ꝙ non fiet clericus
aut ꝙ non accipiet prelationeꝫ in casu in quo
expedit eum accipere. uel si quid est aliud hu-
iusmōi. Hmōi enī iuramentuꝫ a principio ē il
licitum. differenter tn̄. quia si quis iuret se fa
cturum aliquod pc̄tm̄. & peccauit iurando et
peccauit iuramentū seruando. Si quis aūt iu
rat se nō facturū aliqḋ melius bonuꝫ qḋ tn̄ fa
cere non teneˀ. peccat quidē iurando inquan
tum ponit obicem sp̄ūisancto qui est boni ꝓ-
positi inspirator. tn̄ non peccat iuramentū ser
uando. sed multo melius facit si non seruet.
Alio modo uergit in deteriorem exituꝫ ꝓpter
aliquid qḋ de nouo emerserat. qḋ fuit īpreme
ditatū. Sicut patet in iuramento herodis qui
iurauit puelle saltanti. qḋ petisset se daturuꝫ.
Hoc enī iuramētū poterat esse a principio li
citum intellecta debita conditione. scꝫ si pete
ret qḋ dare deceret. sed impletio iuramēti fu-
it illicita. Vn̄ Amb̄. dicit ī primo de offiċ. Est
conˀ officiū nonnunq̄ꝫ ꝓmissum soluere sac̄
mentū. sicut herodes qui necem Iohannis pre
stans ne ꝓmissum negaret. Et nota ꝙ si quis
inuitus cōpellitur ad iurandū. duplex est obli
gatio. Vna quidē qua obligaˀ homī cui aliqd
ꝓmittit. & talis obligatio tolliˀ ꝑ coactionem
quia ille qui uim intulit hoc mereˀ. ut ei ꝓmis
sum non seruetˀ. Alia aūt est obligatio qua qs
deo obligaˀ ut impleat qḋ per nomē eiꝰ ꝓmi-
sit. Et talis obligatō non tolliˀ in foro consci
entie. quia magis debet damnū temp[or]ale susti
nere q̄ꝫ iuramētū uiolare. Potest tn̄ repetere
in iudicio qḋ soluit. uľ prelato denuntiare. nō
obstante ꝙ contrariū iurauit. qꝛ taľe iuramētū
vergeret in deteriorē exitū. esset enī conˀ iusti
tiam publicam. Romani aūt pontifices ab hu
iusmōi iuramentis homīes absoluerunt. non
quasi decernentes hmōi iuramenta non esse
obligatoria. sed q̄si hmōi obligatiōes ex iusta
causa relaxantes. Item nota ꝙ qn̄ non est ea-
dem iurantis intētio & huius cui iuraˀ. si hoc
ꝓuenit ex dolo iurantis debet iuramentum sa
nū seruari ꝫm intellectum eius cui iuramētū
prestaˀ. Vnde Ysiḋ. dicit. quacūqꝫ arte uerbo
rum quis iuret. deus tamen qui consciētie te-
stis est ita hoc accipit sicut ille cui iuraˀ intelli
git. Et ꝙ hoc ītelligiˀ de doloso iuramēto pa
tet per id qḋ subdiˀ. Dupliciter reus fit qui &
nomē dei inuanū assumit. et ꝓximū dolo ca
pit. Si aūt iurans dolum nō adhibeat obligaˀ
ꝫm intentionē iurātis. Vnde Gre. dicit. xxvii
libro morꝫ. Humane aures talia uerba nostra
iudicant qualia foris sonant. diuina uero iu-
dicia talia foris audiunt qualia ex intimis ꝓ-
feruntur. ¶ Ad octauū scꝫ utrū maior sit obli
gatio iuramenti q̄ꝫ uoti. Dicendum ꝙ utraqꝫ
obligatio scꝫ iuramenti & uoti causatur ex ali
quo diuino. aliter tn̄ & aliter. Nam obligatio
voti causaˀ ex anī fidelitate quā deo debemꝰ.
ut scꝫ ei ꝓmissum soluamus. Obligatō autem
iuramēti causaˀ ex reuerentia quā debemus ei

ex qua tenemur ꝙ uerificemus id qd̄ ꝑ nomē
eius ꝓmittimus· Om̄is aūt infidelitas irreue-
rentiam cōtinet· ſꝫ non cōuertit̄· Videt̄ enim
infidelitas ſubiecti ad dn̄m eſſe maxīa irreue
rentia· Et ideo uotum ex ratione ſua magis ē
obligatoriū q̄ꝫ iuramentuꝫ· ¶ Ad nonum ſcꝫ
utrū diſpenſari poſſit in iuramento· Dicendū
ꝙ ſicut ſupra dictū eſt· neceſſitas diſpenſatio-
nis tam in lege q̄ꝫ in uoto eſt ꝓpter hoc ꝙ id
quod iuſte uel utiliter conſideratū· eſt utile uł
honeſtū· & ſm̄ aliquē ꝑticularē euentū poteſt
eſſe inhoneſtū & nociuū· quod non poteſt ca
dere nec ſub lege· nec ſub uoto· Qꝛ aūt aliquid
ut inhoneſtū uel noxiū repugnat hiis q̄ debēt
attendi ī iuramento· nam ſi ſit ihoneſtū repu
gnat iuſtitie· ſi ſit noxium repugnat iudicio·
Et ideo pari rōne etiā ī iuramento diſpenſari
poteſt· Diſpenſatio tn̄ q̄ fit ī iuramēto non ſe
extendit ad hoc ꝙ aliquid cont̄ iuramtū fiat·
Hoc enī eſt impoſſibile cū obſeruatio iuramē
ti cadat ſub p̄cepto diuino quod eſt īdiſpenſa
bile· Sed ad hoc ſe extēdit diſpenſatio iuramē
ti ut id quod ſub iuramento cadebat ſub iura
mento non cadat· q̄ſi nō exiſtēs debita mate-
ria iuramēti· ſicut etiā de uoto ſupra diximus
Materia aūt iuramenti aſſertorii quod ē de p̄
terito uel p̄ſenti ī quandā neceſſitatē iam trā-
ſiit· & immutabilis facta eſt· Et ideo diſpenſa
tio nō refert̄ ad materiā· ſꝫ refert̄ ad ip̄m actū
iuramenti· Vn̄ talis diſpenſatio directe eſſet
cont̄ p̄ceptuꝫ diuinū· Sed materia iuramēti ꝓ
miſſorii eſt aliq̄d futuruꝫ quod uariari poteſt·
ita ſcꝫ ꝙ in aliquo euentu poteſt eſſe illicitū et
nociuum· & ꝑ conſequēs nō eſſet debita mate
ria iuramenti· Et ideo diſpenſari poteſt ī iura
mento ꝓmiſſorio· quia talis diſpenſatio reſpi-
cit materiaꝫ iuramenti· & non cōtrariat̄ prece
pto diuino de iuramenti obſeruatione· Et no
ta ꝙ in iuramento ꝓmiſſorio poteſt aliquiſ ꝓ
mittere alteri ſub iuramento dupliciter· Vno
mō qn̄ ꝓmittit aliquid ꝑtinēs ad vtilitatē ipi
us· puta ſi ſub iuramento ꝓmittebat ſe ſerui-
turū ei· uel pecuniā daturū· Et a tali ꝓmiſſiōe
poteſt abſoluere ille cui ꝓmiſſio facta ē· Intel
ligit̄ enī iam ei ſoluiſſe debitū ꝓmiſſum quan
do facit de eo ſm̄ ei⁹ utilitateꝫ· Alio mō ꝓmit
tit aliq̄s alteri quod ꝑtinet ad honoreꝫ dei uel
ad utilitatem alioꝝ· puta ſi aliq̄s iuramēto ꝓ
mittat alicui ſe intraturū religioneꝫ· uel aliq̄d
opus pietatis facturū· & tunc ille cui ꝓmittit̄
non poteſt abſoluere ꝓmittentē· qꝛ ꝓmiſſio n̄
eſt facta ei principalit̄· ſed deo· Niſi forte ſit
ei interpoſita cōditio· ſcꝫ ſi illi uidebit̄ cui pro
mittit uel aliq̄d aliud tale· Item illud quod ca
dit ſub ꝓmiſſorio iuramēto qn̄qꝫ eſt aliq̄d re-
pugnans· uel qꝛ eſt pct̄m̄· ſicut cū aliq̄s iurat
ſe facturū homicidiū· uel qꝛ eſt maioris boni ī
peditiuū· ſicut cum q̄s iurat ſe religionē non
intraturū· & tale iuramentū diſpenſatione n̄
indiget· Sed in primo caſu tenet̄ aliq̄s tale iu-
ramentū nō ſeruare· In ſcd̄o aūt caſu licituꝫ ē
ſeruare· & non ſeruare ut ſup̄dictū eſt· Qn̄qꝫ
vero aliquid ſub iuramēto ꝓmittit̄ de quo du
bium eſt utrū ſit licitū uel illicitū· ꝓficuuꝫ uel
nociuū· aut ſimplicit̄ aut in aliquo caſu· Et in
hoc poteſt quilibet ep̄us diſpenſare· Qn̄qꝫ ue-
ro ſub iuramento ꝓmittit̄ aliq̄d quod eſt ma
nifeſte licitū & utile· Et in tali iuramēto nō ui
det̄ habere locū diſpenſatio uel cōmutatio· ni-
ſi aliq̄d melius occurrat ad cōmunē utilitatem
Quod maxime uidet̄ ꝑtinere ad poteſtatē pa
pe qui habet curā uniūſalis eccleſie· uel etiā ab
ſoluta relaxatio quod tn̄ ad papā ꝑtinet in oī
bus· gn̄aliter que ad diſpenſationē rerū eccle-
ſiaſticaꝝ ꝑtinent ſup̄ quas habet plenitudineꝫ
poteſtatis· ſicut ad vnūquēqꝫ ꝑtiet irritare iu-
ramentū quod a ſibi ſubdito factū eſt circa ea
que eius poteſtati ſubdunt̄· ſicut pater poteſt
irritare iuramentum puelle· & vir vxoris· Vt
dicit̄ Nūi· xxx· Sicut & ſup̄ de uoto dictū eſt·
¶ Ad decimū ſcꝫ quib⁹· & qn̄ liceat iurare· Di
cendū ꝙ in iuramento duo ſunt conſiderāda
Vnū quidē ex ꝑte dei cuius teſtimoniū indu-
cit̄· & quantū ad hoc debet̄ iuramento maxīa
reuerentia· Et ꝓpter hoc a iuramēto excludū-
tur & pueri āte annos pubertatis q̄ nō cogun
tur ad iurandū· qꝛ nondū habent ꝑfectū uſuꝫ
rōnis quo poſſint cū debita reuerentia iuramē
tū preſtare· Et iteꝝ ꝑiuri qui ad iuramentū n̄
admittunt̄· qꝛ ex retroactis p̄ſumit̄ ꝙ debitaꝫ
reuerentiam iuramento nō exibebūt· Et ꝓp̄t
hoc etiā ut iuramento debita reuerentia exhi
beatur· dicit̄ ·xx· q· v· Honeſtū eſt ut qui in ſā
ctis audet iurare hoc ieiunus faciat cū om̄i ho
neſtate & timore dei· Aliud aūt eſt cōſideran-
dum ex ꝑte hoīs cuius dictū ē iuramēto cō
firmatū· Nō enī indiget dictum hoīs cōfir
matione niſi qꝛ de eo dubitat̄· Hoc autē dero
gat dignitati ꝑſone ut dubitet̄ de ueritate ei⁹
quod dicit· Et ideo ꝑſonis magne dignitatis
nō cōuenit iurare· Prop̄t quod dicit̄ · ii· q· iiii·
ca· Si q̄s p̄ſbiter· ꝙ ſacerdotes ex leui cauſa iu
rare non debēt· tn̄ ꝓ aliqua neceſſitate uel ma
gna utilitate licitū eſt eis iurare· & p̄cipue pro
ſpūalibus negociis ꝓ q̄bus etiā iuramēta com
petit p̄ſtari in ſollennibus diebus· q̄bus ē ſpūa
libus rebus uacandū· Nō autē tunc ſunt iura
menta p̄ſtanda ꝓ rebus temꝑalibus· niſi forte
ex magna neceſſitate·

DE ASSVMPTIONE DIVINI NOMINIS· DISTINCTIO· ·LXIX·

DEinde conſiderandū eſt de aſſum
ptione diuini noīs ꝑ modū adiura
tionis· Et primo utrū liceat adiura
re hoīes· Scd̄o utrū liceat adiura
re demones· Tertio utrū liceat adiurare irrati
onales creaturas· ¶ Ad primū ſcꝫ utrū lice-
at adiurare homines· Dicendū ꝙ ille qui iurat
iuramento ꝓmiſſorio ꝑ reuerentiaꝫ dei uel di
uini noīs quod ad cōfirmationē ſue ꝓmiſſi
onis inducit· ſeip̄m obligat ad faciendū quod
ꝓmittit· Quod eſt ſeip̄m immobiliter ordina
re ad aliquid agendū· Sicut aūt homo ſeip̄m
ordinare poteſt ad aliquid agendū· ita etiam

et alios ſuperiores quidē deprecando. inferio
res aūt imꝑando ut ex ſuꝑdictis patet. Cū igi
tur utraq; ordinatio ꝑ aliquod diuinū cōfir=
mat̄ eſt adiuratio. Tñ in hoc differt. qꝛ homo
eſt ſuoꝝ actuū dñs. nō eſt aūt dñs eoꝝ q̄ ſūt
ab alio agenda. Et ideo ſibiipſi poteſt neceſſita
tem imponere ꝑ diuini nomīs inuocationem.
Nō aūt hanc neceſſitatē poteſt aliis imponere
niſi ſubditis. quos poteſt ex debito ꝑſtiti iura
menti cōpellere. Si igit̄ aliquis ꝑ inuocationē
diuini nomīs uel cuiuſcūq; rei ſacre alicui nō
ſibi ſubdito adiurando neceſſitatē agendi ali=
quid imponere intēdat. ſicut imponit ſibiipſi
iurando. talis adiuratio illicita eſt. qꝛ uſurpat
poteſtatem in alium quā nō habet. Tñ ꝓpter
aliquā neceſſitatē ſupiores ſuos inferiores tali
gñe adiurationis cōſtringere poſſunt. Si ūo
intendit ſolūmodo ꝑ reuerentiā diuini nomi
nis uel alicuius rei ſacre aliq̄d ab alio obtinere
abſq; neceſſitatis impoſitōe. talis adiuratio li=
cita eſt reſpectu quorūlibet. ¶ Ad ſcōm ſcili
cet utrū liceat adiurare demones. Dicendū ꝙ
ſicut dictū ē. duplex ē adiurādi modus. Vn⁹
quidem ꝑ modū deprecatōis uel inductionis
ob reuerentiā alicuius ſacri. Alius aūt ꝑ modū
cōpulſionis. Primo aūt mō nō licet demones
adiurare. qꝛ ille modus adiurandi uidetur ad
q̄ndā beniuolentiā uel amicitiā ꝑtinere q̄ non
licet ad demones vti. Secūdo autē adiuratiōis
modo qui eſt ꝑ cōpulſionē licet nobis ad aliq̄d
vti & ad aliq̄d non licet. Demones enī in cur
ſu huius uite nobis aduerſarii conſtituunt̄. ñ
aūt eoꝝ actus nr̄e diſpoſitioni ſubdunt̄. ſ; di
ſpoſitioni diuine. & ſanctoꝝ angeloꝝ. Quia
ut Aug⁹. dicit in. iii. de trini. Spūs deſertor
regit̄ ꝑ ſpm̄ iuſtū. Poſſumus ergo demones
adiurando ꝑ uirtutē diuini noīs tanq̄; inimi=
cos repellere ne nobis noceant. uł ſpūaliter uł
corꝑaliter. ſ̄m poteſtatē datam a xp̄o. ſ̄m illud
Luc. x. Ecce dedi uobis poteſtatē calcandi ſuꝑ
ſerpentes & ſcorpiones. & ſuꝑ om̄em uirtutē
inimici. & nihil nocebit uobis. Non eñ licitū
eſt eos adiurare ad aliq̄d ab eis ad diſcendū.
uel etiā aliq̄d ꝑ eos obtinendū. qꝛ hoc ꝑtineret
ad aliquā ſocietatē cū ipſis habendā. Niſi forte
ex ſpeciali inſtinctu uel reuelatōne diuina ali=
qui ſancti ad aliquos effectus demonū oꝑati
one utant̄. Sicut legit̄ de beato Iacobo. ꝙ per
demones fecit hermogenē ad ſe adduci. ¶ Ad
tertiū ſc; utrū liceat adiurare irrōnales creatu
ras. Dicēdū ꝙ creature irrōnales ab alio agū=
tur ad ꝓprias oꝑationes. Eadē aūt actio ē ei⁹
quod agit̄ & mouet̄. & eius quod agit & mo
uet. ſicut motus ſagitte eſt etiā oꝑatio q̄dā ſa
gittantis. Et ideo oꝑatio irrōnalis creature ñ
ſolū ipſi attribuit̄. ſed principaliter deo cui⁹ di
ſpoſitione om̄ia mouent̄. Pertinet etiā ad dy
abolū qui ꝑmiſſione diuina utit̄ aliq̄bus irrō
nalibus creaturis ad nocendū hominibus. Sic
ergo adiuratio q̄ quis utit̄ ad irrōnalem crea=
turam poteſt intelligi dupliciter. Vno mō ut
adiuratio referat̄ ad ipſam creaturā irrationa=
lem ſ̄m ſe. & ſic uanū eſſet irrōnalē creaturā
adiurare. Alio modo ut referat̄ ad eum a quo
irrōnalis creatura agit̄ & mouet̄. Et ſic dupli=
citer adiurat̄ irrōnalis creatura. Vno mō per
deꝑcationis ad deum directe. quod ꝑtinet ad
eos q̄ diuina inuocatiōe miracula faciūt. Alio
mō ꝑ modū cōpulſionis. que refert̄ ad dyabo
lum. qui in nocumentū nr̄m utit̄ irrōnalibus
creaturis. & talis eſt modus adiurandi ī eccle=
ſie exorciſmis ꝑ quos demonū poteſtas exclu
dit̄ ab irrōnalibus creaturis. Adiurare aūt de
mones ab eis auxiliū implorando non licet.

DEinde conſiderandū eſt de inuocatiōe di
uini noīs quod fit ꝑ oratiōnē uel ꝑ laudē.
De oratōne quidē infra dicet̄. modo de laude
reſtat dicendū. Circa quod cōſideranda ſunt
tria. Primo utrū deus ſit ore laudādus. Scōo
utrum in eius laude ſit cantus aſſumendus.
Tertio q̄re ſit laudandus. ¶ Ad primū ſcilic;
utrū ſit deus ore laudandus. Dicendū ꝙ ver
bis alia rōne utimur ad deū et alia rōne ad ho
minē. Ad hominē quidē utimur uerbis ut cō
ceptum noſtri cordis quē poteſt cognoſcere
verbis ei exprimamus. Et ideo laude oris ad
hominē utimur ut uel ei uel aliis innoteſcat
ꝙ bonā opinionē de laudato habemus. ut ꝑ
hoc & ipm̄ qui laudat̄ ad meliora ꝓuocemus
& alios apud quos laudat̄ ī bonā opinionē &
reuerentiam & imitationē ipſius inducamus.
Sed ad deū uerbis utimur. non quidē ut ei q̄
inſpector eſt cordiū noſtros cōceptus mani fe=
ſtemus. ſed ut noſipſos & alios audientes ad
eius reuerentiam inducamus. Et ideo neceſſa
ria eſt laus oris. non quidē ꝓpter deū. ſ; ꝓpt̄
ipm̄ laudantē. cuius affectus excitat̄ in deum
ex laude ipſius. Scōm illud pſalmiſte. ꝑs. xlix.
Sacrificiū laudis honorificabit me. & illic iter
quo oſtendā illi ſalutare dei. Et inquantū hō
ꝑ diuinā laudē affectu aſcendit in deū. ī tātū
ꝑ hoc retrahit̄ ab hiis que ſunt cont̄ deum. Se
cūdū illud Yſa. xlviii. Laude mea infrenabo
te ne intereas. Proficit etiā laus oris ad hoc.
ꝙ alioꝝ affectus ꝓuocet̄ in deum. Vñ dicit̄ ī
ꝑs. Semꝑ laus eius in ore meo. Et poſtea ſub=
ditur. Audient manſueti & letentur. magni=
ficate dñm mecū. ¶ Ad ſcōm ſc; utrum in dei
laude ſit cantus aſſumendus. Dicendū ꝙ ſi
cut dictum eſt. laus uocalis ad hoc neceſſaria
eſt ut affectus homīs ꝓuocet̄ in deū. Et ideo
quecunq; ad hoc utilia eſſe poſſunt. ī diuinas
laudes cōgruenter aſſumūt̄. Manifeſtū ē aūt
ꝙ ſ̄m diuerſas melodias ſonoꝝ animi audiē=
tium diuerſitate diſponunt̄. ut patet per phm̄
in. viii. Politi. Et per Boeciū in ꝓlogo muſice
Et ideo ſalubriter fuit inſtitutū ut in diuinas
laudes cantus aſſumerent̄. ut animi infirmo=
rū magis ꝓuocarent̄ ad deuotionē. Vñ Aug̃
in. x. confeſſionū. adducit cantandi conſuetu
dinē approbare in eccleſia. ut ꝑ oblectam̄ta au
rium infirmoꝝ animus in affectu pietatis aſ
ſurgat. Et de ſeipſo dicit. in regiſtro confeſſio.
Fleui ī hymnis & cāticis tuis ſuaue ſonantis.

ecclesie tue uocibus cōmotus acriter· ¶ De tertio· Quare scꝫ sit laudandus· Et de Motiuis ad orandū Reqre infra libro tertio pte decia distinctio·xxxi·p totum·

DEinde considerandū est de uitiis religiōi oppositis· Et primo de illis que cū religione cōueniūt ex hoc ꝙ exhibent cultū diuinū· Scđo de uitiis manifestā cōtrarietatē ad religionē hn̄tibus p cōtemptuꝫ eoꝝ que ptinēt ad cultū diuinū· Primū hoꝝ ptinet ad supstitionem· Scđm ptinet ad irreligiositatē· Vn̄ pmo cōsiderandū est de supstitione & ptibus eius· Scđo de irreligiositate & ptibus eius ¶ Circa primū cōsiderandū ē pmo utrū supstitio sit uitiū religioni contrariū· Scđo utrū habeat plures ptes uel species· De hiis require infra libro tercio parte tertia·

DEinde cōsiderandū est de spēbus supstitionis· Et pmo de supstitione i cultu ueri dei Scđo de supstitione ydolatrie· Tertio de supstitione diuinationū Quarto de supstitione obseruationū· ¶ De hiis omnibus reqre infra tertio libro·

DEinde considerandūꝫ est de uitiis religiōi oppositis q̄ manifestā cōtrarietateꝫ habēt ad religionē· Vn̄ sub irreligiositate cōtinent̄· Hmōi aūt sunt q̄ ptinēt ad cōtemptū siue irreuerentiā dei· & rerū sacraꝝ· Ergo dicendū est pmo de uitiis que directe ptinent ad irreligiositatē p irreuerentiā dei· Scđo de hiis q̄ ptinēt ad irreuerentiā rerū sacrarū· ¶ Circa primum occurrit considerandū de temptatōne qua deus temptat̄· & de periurio quo omne dei irreuerent̄ assumit̄· ¶ De hiis siliterr equire ifra tertio libro·

DEinde considerandū est de uitiis ad irreligiositatē ptinentibus· p que rebus sacris irreuerētia exhibet̄· Et primo de sacrilegio· Secūdo de symonia· ¶ De hiis etiā oībus require infra tertio libro·

DE PIETATE· DISTINCTIO· ·LXX·

DEinde post religionē cōsiderandū est de pietate cui⁹ uitia opposita ex ipius cōsideratione innotescunt· Circa pietatē cōsideranda sūt quatuor· Primo ad quos pietas se extendit· Scđo q̄d p pietatē sit aliquibus exhibenduꝫ· Tertio utrū pietas sit specialis uirtus· Quarto utrum religionis obtentu sit pietatis officiū ptermittendū· ¶ Ad primū scꝫ ad quos pietas se extēdit· Dicendū ꝙ homo fit aliis debitor diuersimode ƀm eoꝝ diuersam exellentiaꝫ· & diuersa beneficia ab eis suscepta· In utroqꝫ aūt de⁹ summuꝫ obtinet locū q̄ exellentissimus est· ut est nobis essendi & gubernationis pmū principiū· Scđario uero nostri esse & gubernationis principiū sunt parētes & patria· a quibus & in q̄ nati & nutriti sumus· Et ideo post deum maxime est homo debitor parentibus & patrie· Vn̄ sicut ad religionē ptinet cultū deo exhibere· ita scđo gradu ad pietatem ptiet exhibere cultū parentibus & patrie· In cultu aūt parentū includit̄ cultus oīm cōsanguineoruꝫ· qꝛ etiā cōsanguinei ex hoc dicunt̄ ꝙ ex eisdeꝫ parentibus pcesserūt· ut patet p Phm̄ i·viii· Eth· In cultu aūt patrie intelligit̄ cultus cōciuiū & oīm patrie amicoꝝ· & ideo ad hos principaliter pietas se extendit· ¶ Ad scđm scꝫ q̄d p pietatē sit parentibus exhibendū· Dicenduꝫ ꝙ parentibus aliquid debet̄ dupliciter· Vno mō p se· Alio mō p accidens· p se quideꝫ debet̄ eis id qđ decet patrē inquantū est pater· q̄ cū sit superior & principiuꝫ filii existens debet̄ ei a filio reuerentia & obsequiū· p accidens autē aliq̄d debet̄ patri quod decet eum accipe ƀm aliquid quod accidit ei· puta si sit infirmus ꝙ visitet̄ & eius curationi intendat̄· & si sit pauper ꝙ sustentet̄· & sic de aliis hmōi que oīa sub debito obsequio cōtinent̄· Et ideo tullius dicit ꝙ pietas exhibet & officiū & cultū· ut officiū referat̄ ad obsequiū· cultus uero ad reuerentiā siue honoreꝫ· qꝛ ut Aug⁹· dicit in·x· de ci·dei· dicimnr colere homīes quos honorificatione uel recordatione ul' presētia frequētam⁹ ¶ Ad tertiū scꝫ utrū pietas sit specialis uirtus dicendū ꝙ uirtus aliqua est specialis ex hoc ꝙ respicit aliquod obiectū ƀm aliquā rōem specialem· Cū aūt ad rationē iustitie ptineat ꝙ debitū alii reddat· ubi inuenit̄ specialis ratio debiti alicui psone· ibi est specialis uirtus· Debet̄ aūt aliquid specialit̄ alicui· qꝛ est connaturale principiū pducens ī esse et gubernās· Hoc aūt principiū respicit pietas inquantū parentibus & patrie & hiis q̄ ad hoc ordinant̄ officiuꝫ & cultū impendit· & ideo pietas est specialis uirtus a religiōe distincta· Sicut enī religio est q̄dam ptestatio fidei· spei· & caritatis quib⁹ hō pordinaliter ordinat̄ in deū· ita etiaꝫ pietas est quedaꝫ ptestatio caritatis quā quis habet ad parentes & ad patriam· Longe aūt excellentiori mō deus est principiū essendi & gubernatōnis q̄ꝫ pater uel patria· Et ideo alia uirtus est religio que cultū deo exhibet a pietate que exhibet cultū parentibus & patrie· sed ea q̄ sunt creaturaꝝ p quandā supexellentiaꝫ & causalitatē trāsferunt̄ in deū· ut Dionisyus dicit· iii· ca· de di· no· Vn̄ p excellentiā pietas cultus dei nomīat̄· Sicut deus excellenter dicit̄ pater nr̄· ¶ Ad quartū scꝫ utrū occasione religionis ptermittendū sit officiū pietatis· Dicendū ꝙ religio & pietas sunt due uirtutes· nulla aūt uirtus alii uirtuti cōtrariat̄ aut repugnat· qꝛ ƀm phm in pdicamentis· bonū non est bono contrariū· Vn̄ non potest esse ꝙ pietas & religio se mutuo impediant· ut ppter unam alterius actus excludat̄· Cuiuslibet enī uirtutis actus ut ex supdictis patet debitis circūstentiis limitatur· quas si pretereat non erit iam uirtutis actus sed uitii· Vn̄ ad pietatē ptinet officium & cultū parentib⁹ exhibere ƀm debitū modū Non est aūt modus debitus ut plus hō intendat ad colendū patrē q̄ꝫ ad colendū deū. Sed sicut Amb· dicit sup Luc· necessitudini generis diuīe religionis pietas antefert̄· Si ergo cult⁹

parentū abstrahat nos a cultu dei·iam nō es-
set pietatis·parentū insistere cultu cont̄ deū·
Vn̄ Iero·dic̄ in ep̄la ad eliodoꝝ·Per calcatū p
ge patrē·per calcatā perge matrē· ad uexillū
crucis euola·Sūmū genus pietatis est ī hac re
fuisse crudelē·Et ideo in tali casu dimittenda
sunt officia in parētes ꝓpter diuinū religiōis
cultū·Si uero exhibendo debita obsequia pn̄-
tibus non abstrahamur a diuino cultu·hoc iā
ptinebit ad pietatē·& sic non oportebit ꝓpter
religionē pietatē differre·Vn̄ illud uerbū dn̄i
Luc·xiiii·Si quis uenit ad me & non odit pa-
trē suū & matrē & vxorē & filios· adhuc autē
& aīam suā·nō potest meus esse discipulus·ex
ponit Gre·ꝙ parētes & alios carnalit̄ propin-
quos quos aduersarios ī uia dei patimur·odiē
do & fugiendo nesciam⁹·Si enī parentes no
stri nos ꝓuocent ad peccandū uel abstrahant
a cultu diuino·debem⁹ eos quantū ad hoc de
serere & odire·Et hoc modo dicunt̄ leuite su-
os cōsanguineos ignorasse·Deu·xxxiii· dici-
tur in eoꝝ laudē qui dicūt patri suo & matri
sue nescio uos·et fratribus suis ignoro illos et
nescierunt filios suos Hii custodierūt eloquiū
tuū·qꝛ sc3 ydolatris ſm mandatū dn̄i nō pep-
cerunt·Sciendū etiā ꝙ si parētes sufficienter
habeant vnde viuant·vel si sunt alii qui illis i-
digentibus possint & debeant necessaria mi-
strare· Potest homo parentes deserere ꝓpt̄ di
uine religionis cultū·puta religionis īgressū
Vn̄ Iacobus & Iohānes laudant̄·Ioh·iiii· Qui
relictis retibus & patre secuti sunt xp̄m·Lau
dant̄ aūt non qꝛ pater eoꝝ ipos ꝓuocaret ad
malū·ſ3 qꝛ sciebant eū uitam posse trāsigere
ipis sequentibus xp̄m·Itē Math·viii·& Luc·
ix·Dicit̄ ꝙ dn̄s diceti sibi· permitte mihi pmū
ire & sepelire patrē meū·Rn̄dit·Sine·ut mor
tui sepeliāt mortuos suos·tu aūt vade & ānū
tia regnū dei·qꝛ sicut exponit Cyrillus super
lucā·discipulus ille nō petit ꝙ patrē iam defū
ctū sepeliret· ſ3 ꝙ adhuc uiuentē in senectute
sustentaret usq3 quo sepeliret· quod dn̄s non
cōcessit·qꝛ erant alii qui eius curā habere pote
rant linea parentali astricti·Sed si parentib⁹
nr̄i obsequia nostra sūt necessaria ut sine hiis
cōmode sustentari nō possint·nec nos ad ali
qd cont̄ deū inducant·nō debemus intuitu re
ligionis eos deserere·Si aūt sine pctō eoꝝ ob
sequiis uacare nō possumus·uel etiā si absq3
nostro obsequio possunt sustentari·licitū est
eoꝝ obsequia ꝑtermittere·ad hoc ꝙ amplius
religioni uacemus·Nota tn̄ ꝙ aliud est dicen
dū de illo q adhuc ē in seculo cōstitutus·& ali
ud de eo q est iam ī religione ꝓfessus·Ille enī
qui ē in seculo constitutus si habet parentes q
sine ipo sustentari nō possent nō debet eis re-
lictis religionē intrare·qꝛ trāsgrederet̄ pceptū
de honorificatione parentū·Quāuis qdam di
cant ꝙ etiā in hoc casu licite posset eos desere
re eoꝝ curā deo cōmittens·Sed si qs recte cōsi
deret hoc esset temptare deū· cū hn̄s ex huma
no cōsilio qd ageret si periculo parentes expo
neret sub spe diuini auxilii·Si uero sine eo pa
rentes uitā transigere possent·licitū esset ei de
sertis parētibus religionē intrare·qꝛ filii nō te
nent̄ ad sustentationē parentū nisi causa ne-
cessitatis ut dictū est·Ille uero qui iā est ī reli
gione ꝓfessus reputat̄ iam q̄si mortuus mū-
do·Vn̄ nō debet occasiōe sustētatōis pn̄tū ex
ire claustrū in quo xp̄o sepelit̄·& se iterū secu
laribus negociis implicare· tenet̄ tn̄ salua sui
plati obedientia & sue religionis statu piū stu
diū adhibere q̄liter eius parētibus subueniat̄·

DE OBSERVANTIA ET PARTIBVS EIVS· DIST· ·LXXI·

OEmde considerandū ē de obseruā-
tia & ptibus eius p q̄ de uitiis op-
positis erit manifestū·Circa obser
uantiā aūt consideranda sūt tria·
Primo utrū obseruantia sit specialis uirtus ab
aliis distincta·Scd̄o qd ad obseruantiā perti
neat·Tertio de compatione eius ad pietatem·
Ad primū sc3 utrū obseruātia sit uirtus spe-
cialis·Dicendū ꝙ sicut ex dictis patet necesse
est ut eodē mō p quedā ordinatū descensū di
stinguant̄ uirtutes·sicut et excellentia psonaꝝ
q̄bus ē aliqd reddēdum·Sicut aūt carnalis pa
ter pticulariter pticipat rōnē principii q vl̄iter
inuenit̄ in deo·ita etiā psona q quantū ad ali
q3 ꝓuidentiā circa nos gerit pticulariter ptici
pat ꝓprietatē patris·qꝛ pater est principiū &
gn̄ationis & educationis & discipline & oīm
q ad pfectiōnē humane uite ptinēt· psona au
tē in dignitate cōstituta est sicut principiū gu
bernatōis respectu aliquaꝝ reꝝ sicut priceps
ciuitatis in rebus ciuilibus· dux aūt exercitus
in rebus bellicis·mgr̄ aūt ī discipulis & sīlr̄ in
aliis·& inde ē ꝙ omnes tales psone patres ap
pellant̄ ꝓpt̄ similitudinē cure·Sicut·iiii·Re·
iiii·Serui naaman dixerūt ad eū·Pater & si
grandē rē dixisset tibi ꝓpheta &c·& ideo sic
sub religione p quā cultus tribuit̄ deo quodā
ordine inuenit̄ pietas p quā colunt̄ pn̄tes·ita
sub pietate inuenit̄ obseruantia p quā cultus
& honor exhibet̄ psonis in dignitate constitu
tis Et sicut religio per q̄ndā supeminentiā pie
tas dicit̄·& tn̄ pietas ꝓprie dicta a religione
distinguit̄·ita etiā pietas p q̄ndā exellentiam
potest dici obseruantia·& tn̄ obseruantia pro
prie dicta a pietate distinguit̄·Vn̄ tullius di-
cit ī sua rhetorica·ꝙ obseruantia est p quā ho
mies aliq̄ dignitate añcedētes quodā cultu &
honore dignant̄·Itē sciendū ꝙ aliqs ex hoc ꝙ
est in dignitate cōstitutus nō solū q̄ndā stat⁹
exellentiā habet·sed q̄ndā potestatē gubernā-
di subditos· Vn̄ cōpetit sibi ratio principii ꝓ
ut est alioꝝ gubernator·Ex hoc aūt ꝙ aliquis
habet pfectionē scientie uel uirtutis nō sortit̄
rōm principii q̄ntū ad alios·ſ3 solū q̄ndā exel
lentiā in seipo·& ideo specialit̄ qdā uirtus det̄
minat̄ ad exhibendū honorē & cultū hiis qui
sūt ī dignitate cōstituti·Verū qꝛ p sciam & u̅
tutē & oīa alia hmōi aliqs ydone⁹ reddit̄ ad
dignitatis statum reuerentia que ꝓpt̄ q̄scūq3

exellentiā aliq̄bus exhibet̄ ad eādē uirtutē ꝑti
net. ¶ Ad scōm scʒ q̄d obseruātia debeat exhi-
bere. Dicenduʒ ꝙ ad eos q̄ sūt in dignitate cō
stituti ꝑtinet gubernare subditos. gubernare
aūt est mouere aliquos ī debitū finē sicut nau
ta gubernat nauē ducendo eā ad portū. Omē
aūt mouens habet exellentiā q̄ndā & uirtuteʒ
sup̄ id quod mouet̄. Vn̄ oportet ꝙ in eo q̄ est
ī dignitate cōstitut⁹. Primo cōsideret̄ excellē-
tia status cū q̄dā ꝑtāte in subditos. Scd̄o ipm
gubernationis officiū. Rōne igit̄ exellētie de
bet̄ eis honor q̄ est q̄dam recognitio exellētie
alicuius. Ratione aūt officii gubernatōnis de
betur eis cultus. q̄ in quodā obsequio cōsistit.
scʒ dū aliquis eoꝝ obedit impio & uicē benefi
ciis eoꝝ ꝓ suo mō rependit. ¶ Ad tertium scʒ
de cōpatione obseruantie ad pietatē. Dicendū
ꝙ ꝑsonis in dignitate constitutis potest aliq̄d
exhiberi dupliciter. Vno mō in ordine ad bo
nū cōmune. puta cū aliq̄s ei seruit in admini
stratione reipublice. & hoc iam non ꝑtinet ad
obseruantiā. sʒ ad pietatē q̄ cultū exhibet non
solū patri sʒ etiā patrie. Alio mō exhibet̄ aliq̄d
ꝑsonis ī dignitate cōstitutis ꝑtinēs specialiter
ad dignitatē. uel ꝑsonalē eoꝝ utilitatē. & glo
riam. & hoc ꝓprie ꝑtinet ad obseruantiaʒ ſm
ꝙ a pietate distinguit̄. Et ideo cōpatio obser-
uantie ad pietatem necesse est ꝙ attendat̄ ſm
diuersas habitudines diuersaꝝ ꝑsonarum ad
nos q̄s respicit utraq̄ʒ uirtus. Manifestū est au
tē ꝙ ꝑsone parentū et eoꝝ q̄ sūt nobis sangui
ne coiūcti substātiali⁹ nob̄ cōiūgūt̄ q̄ʒ ꝑsone
q̄ sūt ī dignitate cōstitute. Magis enī ad sub-
stantiā ꝑtinet gn̄atio & educatio cuius princi
piū est pater. q̄ʒ exterior dei gubernatio cui⁹
principiuʒ sūt illi q̄ in dignitate cōstituunt̄. &
ſm hoc pietas obseruantie p̄eminet inq̄ntū cul
tū reddit ꝑsonis magis cōiunctis q̄bus magis
obligāt̄.

DE DVLIA. DIS. .LXXII.

DEinde cōsiderānduʒ est de ꝑtibus
obseruātie. Et p̄mo de dulia ꝑ quā
ꝑsonis supioribus honor. & cetera
ad hoc ꝑtinentia exhibent̄. Secun
do de obedientia ꝑ quā p̄sidentis imperiis obe
dit̄. ¶ Circa p̄mū cōsideranda sūt q̄tuor. Pri-
mo utrū honor sit q̄d spūale uel corpale. Scd̄o
utrū honor debeat̄ supioribus. Tertio utrum
dulia ꝑ quā exhibet̄ honor et cultus supiorib⁹
sit specialis uirtus distincta a latria. Quarto
utrū ꝑ species distinguant̄. ¶ Ad p̄mū scilicet
utrū honor importat aliq̄d corpale uel spūale
Dicendū ꝙ honor testificationē q̄ndā impor
tat de excellentia alicuius. Vn̄ hoīes q̄ uolūt ho
norari testimoniū sue excellentie q̄runt. ut pa-
tet ꝑ Phm̄ in. viii. Eth. Testimoniū aūt reddi
tur uel corā deo. vel corā hoībus. corā q̄dē deo
qui inspector est cordiū testimoniū cōscientie
sufficit. Et ideo honor quo ad deū potest con
sistere in solo interiori motu cordis. dū scʒ ali-
quis recogitat uel dei exellentiā uel etiaʒ alteri
us homis corā deo. sʒ quo ad homīes aliq̄s nō
potest testimoniū ferre nisi ꝑ aliq̄ signa exte-
riora. uel uerboruʒ. puta cū aliq̄s ore ꝓnuntiat
exellentiā alicuius. uel factis. sicut inclinationi-
bus. obuiationibus & aliis hmōi. uel etiā exte
rioribus rebus. puta in exenniōꝝ uel munerū
oblatione. aut ymaginū institutione. uel aliis
hmōi. Et ſm hoc honor in signis exterioribus
& corpalibus cōsistit. Differt aūt honor & re
uerentia. q2 reuerentia ex una parte est princi
piū motiuū ad honorandū. inq̄ntū scʒ aliquis
ex reuerentia quā habet ad aliquē eū honorat
ex alia uero ꝑte est honoris finis inq̄ntū scilicʒ
ad hoc aliq̄s honorat̄ ut in reuerentia habeat̄
ab aliis. Item laus distinguit̄ ab honore dupli
citer. Vno mō q2 laus cōsistit in solis. signis
uerboꝝ. honor aūt in q̄buscumq̄ʒ exterioribus
signis. & ſm hoc laus ī honore includit̄. Alio
modo q2 ꝑ exhibitionē honoris testimonium
reddimus de exellentia bonitatis alicuius ab-
solute. Sed ꝑ laudeʒ testificamur de bonitate
alicuius in ordine ad fineʒ. sicut laudamus bn̄
opantē ꝓpter finē. Honor aūt etiā est optimo
rū q̄ non ordinant̄ ad finē. sed iam sunt in fi
ne. ut patet ꝑ Phm̄ i p̄mo Eth. Gloria aūt est
effectus honoris & laudis. q2 ex hoc ꝙ testifi
camur de bonitate alicuius clarescit eius boni
tas ī notitia plurimoꝝ. & hoc importat nomē
glorie. Nam gloria dicit̄ q̄si claria. Vn̄ Ro. i.
dicit q̄dam glosa Ambrosii. ꝙ gloria est clara
cū laude notitia. ¶ Ad scōm scʒ utrum honor
debeat̄ supioribus. Dicendū ꝙ sicut dictū est
honor nihil aliud est q̄ʒ q̄dā ꝓtestatio de exel
lentia bonitatis alicuius. Potest autē alicuius
exellētia considerari non solū ꝑ cōpationē ad
honorantē. ut scʒ sit excellentior eo q̄ honorat̄.
sʒ etiā ſm se uel ꝑ cōpationē ad aliquos alios.
& ſm hoc honor semp debet̄ alicui ꝓpter ali-
q̄ʒ exellentiā uel supioritatē. Non enī oportet
ꝙ ille q̄ honorat̄ sit exellentior honorante. sed
forte q̄busdā aliis uel etiā ip̄o honorante quā
tū ad aliq̄d & nō simplicit̄. sicut p̄uate ꝑsone
interdū honorant̄ a regibus. Sicut Tho. i. le-
git̄. ꝙ habebat decē talenta q̄bus fuerat hono
ratus a rege. Et Hest. vi. dicit̄. ꝙ Assuerus ho
norauit Mardocheū. & coraʒ eo fecit ꝓclama
ri. hoc honore dignus est quēcūq̄ʒ rex honora
re uoluerit. Sic ergo inferiores honorant̄ a re
gibus. nō q2 sint eis supiores ſm ordinem di
gnitatis. sʒ ꝓpter aliq̄ʒ exellentiā uirtutis ipso
rū. & q2 in quolibet potest aliq̄d inueniri. Vn̄
potest eū aliq̄s supiorē reputaē. ſm illud. Phy
ii. In hūilitate supiores īuicē arbitrantes. Ido
etiā om̄es se debent inuicē honoribus p̄ueni-
re. Ro. xii. & i. Pe. ii. Omnes honorate. Et no
ta ꝙ supiores si mali sūt non honorant̄ ꝓpt̄
exellentiā ꝓprie uirtutis. sʒ ꝓpter exellentiam
dignitatis ſm quā sūt dei minstri. & in eis etiā
honorat̄ tota cōitas cui p̄sunt. Demones aūt
sunt irreuocabilit̄ mali. & ꝓ inimicis habēdi.
magis q̄ʒ honorādi. Itē nota ꝙ āgelus ꝓhibu
it Iohannē nō a q̄cūq̄ʒ honoratōne sʒ ab hono
ratione ad orationis latrie q̄ debet̄ deo. uel eti
am ab honoratione dulie. ut ostenderet ipsius

Iohannis dignitatem qua p xp̄m erat angelis
adeq̄tus ẜm spem glorie filioꝝ dei· & ideo uo
lebat ab eo adorari tāq̄ȝ supior· ¶ Ad tertiū scȝ
utrū dulia sit specialis uirtus· Dicenduȝ ꝙ sic
Aug⁹· dicit· x· de ci· dei· Alia est seruitus q̄ de
bet̄ hoībus· ẜm quā p̄cepit aplus seruos dn̄is
suis subditos esse q̄ scȝ grece dulia dicit̄· Alia
uero latria q̄ dicit̄ ẜuitus ptinens ad colendū
deuȝ· qꝛ ubi est alia ratio debiti· ibi necesse est
ꝙ sit alia uirtus q̄ debitū reddat· Alia aūt rati
one debet̄ seruitus deo & homini· sic alia rōe
dn̄m esse cōpetit deo & hoī· Nā deus plenariū
& pricipale habet dn̄iū respectu totius & cui⁹
qȝ creature q̄ totalit̄ eius subiicit̄ potestati· Ho
mo aūt pticipat q̄ndā silitudinem diuini dn̄ii
ẜm ꝙ habȝ ptic̄larē potestatē sup aliquē hoīeȝ
uel sup aliquā creaturā· Et ideo dulia q̄ debitā
seruitutē exhibet hoī dn̄anti· alia uirtus ē a la
tria q̄ exhibet debitā ẜuitutē dn̄o dn̄io· Et est
q̄dā obseruantie spēs· qꝛ p obseruantiā hono
ramus q̄scūqȝ psonas dignitate precellentes·
Per duliā aūt ꝓprie sūptā ẜui dn̄os uenerāt̄·
Dulia enī grece seruitus dicit̄ latine· Sicut au
tē religio p excellentiā dicit̄ pietas inq̄ntū de⁹
p excellentiā ē pater· ita etiā latria p excellenti
am dicit̄ dulia inq̄ntū deus excellent̄ est dn̄s·
Vn̄ sup illud p̄s· Dn̄e deus meus in te spera-
ui· dicit· Glo· Dn̄e oīm p potentiam cui debet̄
dulia· deus p creationē cui debet̄ latria· nō au
tē creatura pticipat potentiā creandi rōne cu-
ius deo debet̄ latria· Et ideo latria soli deo cō
uenit ẜm potentiā creandi q̄ creature non cōi
cat̄· Dulia ẜm dn̄iū qḋ creature cōicat̄· Et no-
ta ꝙ eadeȝ ē uirtus caritas q̄ diligit̄ deus· & q̄
diligit̄ ꝓximus· qꝛ rō diligendi ꝓximū ē ipse
deus· Nō enī diligimus p caritateȝ in ꝓximo
nisi deū· & ideo eadē caritas ē q̄ diligit̄ de⁹ &
ꝓximus· sūt tn̄ alie amicitie differētes a carita
te ẜm alias rōnes q̄bus hoīes amant̄· Et silit̄
cū sit alia ratio ẜuiendi deo & hoī aut hono-
randi utrūqȝ· nō ē eadē uirtus latria et dulia·
Item sicut qn̄qȝ alius est motus in ymaginem
inq̄ntū scȝ ē pictura q̄daȝ· & ī ymaginē inq̄n-
tū ē ymago· & ideo qn̄qȝ alius ē motus spē in
rem· & alius motus ī ymaginē· Sic ergo dicē-
dū ꝙ honor uel subiectio dulie respicit absolu-
te q̄ndā hoīs dignitatē ẜm quā fit hō ad yma
ginē· licet enī ẜm illā dignitatē fit hō ad yma
ginē uel similitudinē dei· non tn̄ semp hō qn̄
reuerentiā alteri exhibet refert hoc actu in de-
um· Vel dicendū ꝙ motus q̄ ē in ymaginem
quodāmō ē in rē· nō tn̄ motus q̄ ē in rē opor
tet ꝙ sit ī ymaginē· Et ideo reuerentia q̄ exhi
bet̄ alicui inq̄ntū ē ad ymaginē redūdat quod
āmō in deū· Alia tn̄ est reuerentia q̄ ipi deo ex
hibet̄· q̄ nullo mō ptinet ad eius ymaginem·
¶ Ad quartū scȝ utrū dulia p spēs distinguat̄
Dicendū ꝙ dulia potest accipi duplicit̄· Vno
mō cōiter ẜm ꝙ exhibet reuerentiam cuicūqȝ
hoī rōne cuiuscūqȝ excellentie· & sic continet
sub se pietatē & obseruantiā & quācūqȝ hmōi
uirtutē que hoī reuerentiā exhibet· & ẜm hoc
habebit ptes specie differentes· Alio mō potest
accipi strictet ꝓ ut ẜm eā seruus reuerentiā ex
hibet dn̄o· Nā dulia seruitus dicit̄ ut dictū ē·
& ẜm hoc nō diuidit̄ ī diuersas spēs· ẜȝ est vna
specieꝝ obseruātie quā tullius ponit· eo ꝙ alia
rōne ẜuus reueret̄ dn̄m· miles ducē· discipul⁹
mgr̄m· & sic de aliis hmōi·

DE OBEDIENTIA· DIS· ·LXXIII·

DEinde considerandū ē de obedien
tia· Circa quā cōsideranda sūt sex
Primo utrū hō debeat hoī obedire
Scd̄o utrū obedientia sit spēalis u̇
tus· Tertio de cōpatōne eius ad alias uirtutes
Quarto utrū deo sit in omibus obediendum·
Qn̄to utrū subditi p̄latis suis teneant̄ in omi
bus obedire· Sexto utrū fideles teneant̄ secu
laribus ptātibus obedire· ¶ Ad primū scȝ utrū
vnus hō teneat̄ alteri hoī obedire· Dicendum
ꝙ sicut actiones rerū naturaliū ꝓcedūt ex po
tentiis naturalibus· ita etiā opationes hūane
ꝓcedūt ex hūana volūtate· oportuit aūt in re
bus naturalib⁹ ut supiora mouerēt īferiora ad
suas actiones p exellentiaȝ naturalis virtutis
collate dīnitus· Vn̄ oportet etiā in rebus hūa-
nis ꝙ supiores moueāt inferiores p suā uolū-
tatē ex mandatis diuitus ordīatis· Moue aūt
p rōem & uoluntatē est p̄cipe· Et ideo sicut ex
ipo ordīe naturali dīnitus instituto inferiora
ī rebus naturalibus necesse hn̄t subdi motio-
ni supioꝝ· ita etiaȝ in rebus hūanis ex ordine
iuris naturalis & dīni tenent̄ inferiores suis
supiorib⁹ obedire· Diuina nāqȝ uolūtas ē pri-
ma regula q̄ regulant̄ oēs rōnales uolūtates·
cui una magis appropinq̄t q̄ȝ alia ẜm ordineȝ
diuinitus institutū· Et ideo uolūtas vnius ho
mis p̄cipientis pōt esse q̄si scd̄a regula uolun-
tatis alterius obediētis· Licet aūt dicat̄ homo
relictus esse ī manu cōsilii sui· sicut dicit̄ Ecci·
xv· Deus ab initio constituit homīem et reliq̄t
eū in manu cōsilii sui· Nō ē tn̄ intelligendum
ꝙ ei sit licitū facere qḋ uelit· ẜȝ qꝛ ad id qḋ faci
endū ē nō cogat̄ de necessitate nature· sic cre-
ature irrōnales· ẜȝ libera electione ex ꝓprio cō
silio ꝓcedente· & sicut ad alia facienda debet
ꝓcedere ꝓprio consilio ita etiā ad hoc ꝙ obedi
at suis supioribus· Dicit enī Gre· ulti· moꝝ· ꝙ
dū aliene uoci hūilit̄ subdimur. nosmetipos ī
corde supamus· Nec tn̄ opus bonū ex obediē-
tia factū debet minus laudabile uel meritoriū
iudicari· Quia aliq̄d potest iudicari gratuitū
dupliciter· Vno mō ex pte ipius opis· qꝛ scili-
cet homo ad id non obligatur· Alio mō ex pte
opantis· qꝛ scȝ libera uoluntate hoc facit· Op⁹
aūt reddit̄ uirtuosū & laubabile & meritoriū
p̄cipue ẜm ꝙ ex uolūtate ꝓcedit· Et ideo quā-
uis obedire sit debitū· si ꝓmpta uoluntate ali-
quis obediat· nō ꝓpt hoc minuit̄ eius meritū
maxime apud deū· q̄ nō solū exteriora opa· ue
rū etiā interiorē voluntateȝ uidet· ¶ Ad scd̄m
scȝ utrū obedientia sit spēalis uirtus· Dicēduȝ
ꝙ ad oīa opa bona q̄ spēalē laudis rationē ha-
bent spālis uirtus determīat̄· Hoc enī p̄cipue

competit virtuti ut opus bonū reddat· obedi=
re aūt ſupiori debitū eſt ſm diuinū ordinē re
bus inditū·ut oſtenſū ē·& pcōſequēs ē bonū
Cum bonū cōſiſtat in mō·ſpecie & ordine·ut
Aug⁹·dicit in li. de natura boni· habet aūt h
actus ſpecialē rōm laudis ex ſpāli obiecto·Cū
enī inferiores ſuis ſupioribus multa debeāt ex
hibere·int̄ cetera hoc ē unū ſpāle ꝙ tenentur
eius pceptis obedire·Vn̄ obedientia ē ſpecialiſ
uirtus·& eius ſpāle obiectū ē pceptū tacitū uł
expſſum·Volūtas enī ſupioris quoquomō in
noteſcat ē quoddā tacitū pceptū·et tāto videt̄
obedientia pmptior·q̄nto pceptū expreſſum
obediēdo pueniṫ·uolūtate ſupioris intellecta·
Nihil autē phibet duas ſpāles rōnes ad quas
due ūtutes ſpāles reſpiciūt·ī uno & eodē ma
teriali obiecto cōcurrē·ſic̄ miles defendēdo ca=
ſtrū regis·implet opus fortitudinis·nō refu=
giens mortis picula ppter bonū·et opus iuſti
tie·debitū ſuitiū dn̄o ſuo reddens Sic igit̄ ra
tio pcepti quā attendit obedientia non currit
cū actibus oīm uirtutū· q2 nō oms actus uir
tutū ſūt ī pcepto·ut ſup habitū eſt·ſimilit̄ eti=
am q̄dam q̄nq3 ſub pcepto cadunt q̄ ad nullā
aliā uirtutē ptinent·ut patet in hiis q̄ nō ſunt
mala niſi q2 phibita. Sic ergo ſi obedientia p
prie accipiat̄ ſm ꝙ reſpicit p intētionē forma=
lē rōem pcepti·erit ſpālis uirtus· & inobedien
tia pctm̄ ſpāle·Scōm hoc ad obedientiā reqre
tur ꝙ impleat aliqs actū iuſtitie uel alterius ū
tutis intendēs implere pceptū·Et ad inobediē
tiā reqret̄ ꝙ actualit̄ contēnat pceptū·Si uero
obedientia large accipiat̄ p executione cuiuſ=
cūq3 qō poteſt cadere ſub pcepto· & inobediē=
tia p omiſſione eiuſdē ex q̄cunq3 intentione ·
ſic obedientia erit uirtus gn̄alis· & inobediē=
tia erit gn̄ale pctm̄·Eſt ergo obedientia ſpeci
alis uirtus nō theologica·q2 eius p ſe obiectū
nō eſt ipe deus ſ3 pceptū ſupioris cuiuſcūq3 ex
pſſum uel interpretatiuū·ſc3 ſimplex uerbū pla=
ti eius indicans uoluntatē·Ideo uirtus moralˀ
eſt cū ſit pars iuſtitie hn̄s mediū ſupfluū & di
minutū·Attendit̄ aūt eius ſupfluū nō quidē
ſm quantū· q2 q̄ntomagis eſt aliquis obedi=
ens· tantomagis laudat̄ eius obediētia· ſ3 ſm
alias circūſtātias mq̄ntū ſc3 obedit uel cui nō
debet uel in q̄bus nō debet·ſicut etiā ſup de re
ligione dictū eſt· Poteſt etiā dici ꝙ ſicut in iu
ſtitia ſupfluu eſt ī eo q̄ retinet alienū·diminu
tū aūt in eo cui non reddit̄ qō debet̄·ut Phūſ
dicit in·v·Eth·ita etiā obedientia mediū ē iter
ſupfluū qō attendit̄ ex pte eius q̄ ſubtrahit ſu
piori obedientie debitū·q2 ſupabundat in im=
plendo ppam uolūtatē· Diminutum autē ex
pte ſupioris cui nō obedit̄·Vn̄ ſm hoc obedi
entia nō erit mediū duarū malitiarū·ſicut ſu=
pra de iuſtitia dictū eſt·Itē ſciendū ꝙ obediē
tia ſicut et q̄libet alia uirtus debet habere pm
ptam uolūtatē in ſuū ppriū obiectū·non aūt
in id qō repugnans ē ei·Propriū aūt obiectū
obedientie ē pceptū·qō q̄dē ex alterius uolūta
te pcedit·Vn̄ obedientia reddit pmptā hoīs
voluntatē adimplendā uolūtatē alterius·ſc3 p=
cipiētis·Si aūt id qō ei pcipit̄ ſit ppter ſe uolī
tū etiā abſq3 rōe pcepti ſic̄ accidit in pſperis iā
ex ppria uolūtate tendit in illud·Et nō videt̄
illud implere ppt̄ preceptum ſ3 ppter ppriam
uoluntatē·Sed qn̄ illud qō pcipit̄ nullo mō ē
ſm ſe uolitū·ſ3 eſt ſm ſe cōſideratū pprie uo
luntati repugnans·ſicut accidit ī pſperis· tūc
oīno manifeſtū ē q2 non implet̄ niſi ppter p=
ceptū·Et ideo Gre·dicit in li·mor·ꝙ obedien
tia q̄ habet aliq̄d de ſuo in pſperis ē uel nulla
uel minor·q2 ſc3 uolūtas ppria nō uidet̄ prici
paliter tendere ad implendū pceptū· ſ3 ad aſſe
quendū ppriū uolitū·In aduerſis aūt & dif=
ficilibus eſt maior·q2 ppria uoluntas in nihil
aliud tendit q̄3 ī pceptū·Sed hoc intelligēdū
eſt ſm illud qō exterius apparet· ſm tn̄ dei iu
diciū q̄ corda rimat̄·poteſt cōtingere ꝙ ī pſpe
ris obedientia aliq̄d de ſuo hn̄s nō ppter hoc
ſit minus laudabilis ſi ſc3 ppria uoluntas obe
dientis nō minus deuote tendat adimpletio=
nē pcepti·¶Ad tertiū ſc3 de cōpatione obediē
tie ad alias uirtutes·Dicendum ꝙ ſicut pctm̄
cōſiſtit in hoc ꝙ hō cōtempto deo cōmutabili=
bus bonis inheret·ita meritū uirtuoſi act⁹ cō
ſiſtit in cōtrario in hoc ꝙ hō contēptis bonis
creatis deo inheret· finis aūt potior ē hiis que
ſūt ad finē· Si ergo bona creata ppter hoc cō
tēnant̄ ut deo inhereat̄·maior ē laus uirtutis
in hoc ꝙ deo inheret q̄3 ꝙ bona terrena contē
nit·Et ideo ille uirtutes q̄bus deo inheret̄ ſm
ſe ſc3 theologice ſunt potiores uirtutibus mora
libus q̄bus aliq̄d terrenū contēnit̄ ut deo inhe
reat̄·Inter uirtutes aūt morales tāto aliq̄ po=
tior ē q̄nto maius aliq̄d cōtemnit ut deo inhe=
reat·Sūt aūt tria gn̄a bonoꝝ humanoꝝ q̄ ho
mo poteſt cōtemnere ppter deū· quoꝝ īfimū
ſunt exteriora bona·mediū aūt bona ſūt cor=
palia·ſupremū aūt ſunt bona aīe·inter q̄ quo
dāmō pncipiū ē uolūtas inq̄ntū ſc3 p uolunta
tē hō oībus aliis bonis utit̄·Et ideo p ſe loquē
do laudabilior eſt obediētie virtus q̄ ppter de=
ū cōtēnit ppā uolūtatē·q̄3 alie ūtutes morales
q̄ ppt̄ deū aliq̄ alia bona cōtēnūt· Vn̄ Gre·di
cit ultio mor·ꝙ obediētia uictimis iure ppōi
tur·q2 p victimas aliena caro·p obedientiam
uero uolūtas ppria mactat̄· Vn̄ & quecunq3
alia uirtutū opa ex hoc meritoria ſunt apud
deū ꝙ ſint ut obediat̄ uolūtati diuine· Nam
ſi q̄s etiā martyriū ſuſtineret·uel oīa ſua pau=
pibus erogaret niſi hoc ordinaret ad impletio
nē diuine uolūtatis·qō recte ad obedientiā p=
tinet·meritoria eē nō poſſent·ſicut nec ſi fierēt
ſine caritate q̄ ſine obedientia eſſe nō poteſt ·
Dicit̄·i·Joh·ii· Qui dicit ſe noſſe deū & man
data eius nō cuſtodit mēdax ē·q̄ autē ſuat ū=
ba eius uere in hoc caritas dei pfecta eſt· Et h
ideo·q2 amicitia facit idem uelle & nolle·Sciē
dū aūt ꝙ obedientia pcedit ex reuerentia que
exhibet cultū et honorem ſupiori q̄ntū ad hoc
ſub diuerſis uirtutib⁹ cōtinet̄·licet ſm ſe con
ſiderata p ut reſpicit rationem pcepti ſit vna

ſpecialis uirtus· Inq̄ntū ergo ꝓcedit ex reuerē
tia platoꝝ continetꝰ quodāmō ſub obſeruātia
Inq̄ntū uero ꝓcedit ex reuerentia parentum·
ſub pietate· Inq̄ntū uero ꝓcedit ex reuerentia
·dei·ſub religione·& ptinet ad deuotionem q̄
eſt principalis actus religionis· Vñ ſcḋm h lau
dabilius eſt obedire deo q̄ȝ ſacrificiū offerre·
Et ideo etiā qꝛ ſacrificio īmmolatꝰ aliena caro·
p obedientiā aūt ꝓpria uolūtas· ut Gre ·dicit
ſpecialiter tñ in caſu quo loq̄batꝰ ſamuel meꝰiꝰ
fuiſſet ſauli obedire deo q̄ȝ animalia pinguia
amalechitaꝝ in ſacrificiū offerre cōtra dei mā
datū· Item ſciendum ꝙ obedientia ptinet ad
oīes actus uirtutū ꝓut ſūt in p̄cepto· Inquā
tū ergo actus uirtutū opanꝰ cauſaliter uel di
ſpoſitiue ad eaꝝ generationē & cōſeruationē
in tm̄ dicitꝰ ꝙ obedientia oīes uirtutes menti
inſerit & cuſtodit· Nec tñ ſequitꝰ ꝙobedientia
ſit ſimpliciter oībus uirtutibus prior ꝓpter
duo· Primo q̄dem·qꝛ licet q̄dem actus uirtu
tis cadat ſub p̄cepto·tñ poteſt aliquis implere
actuȝ uirtutis non attendens ad ratione p̄ce-
pti· Vnō ſi aliqua uirtus ſit cuius obiectū ſit
naturaliter priuſq̄ȝ p̄ceptū·illa uirtus dicitꝰ na
turaliter prior q̄ȝ obedientia·ut patet de fide·
p quā nobis diuine auctoritatis ſublitas īno
teſcit ex qua cōpetit ei poteſtas p̄cipiendi· Se-
cūdo qꝛ infuſio gratie & uirtutū poteſt p̄cede
re etiā tpaliter oīem actuȝ uirtuoſū· & ſcḋm h
neq̄ȝ tpe neq̄ȝ natura ē obediētia oībus aliis
virtutibus prior· Item ſciendū ꝙ ſcḋm Gre·nū
q̄ȝ p obedientiā debet malū fieri·qñq̄ȝ tñ pōt
ꝓpter bonū obedientie bonū aliqō p̄termitti·
Ad cuius euidentiā notandū ꝙ duplex eſt bo
nū·quoddā ad qō faciendūȝ homo ex neceſſi-
tate tenetꝰ·ſicut amare deū uel aliq̄d hmōi· &
tale bonū nullo mō debet ꝓpter obedientiam
p̄termittere· Eſt aūt aliud bonū ad quod hō ñ
tenetꝰ ex neceſſitate·& tale bonuȝ debet homo
qñq̄ȝ ꝓpter obedientiā p̄termittere·ad quā ex
neceſſitate homo tenetꝰ·qꝛ non debet hō aliqō
bonū facere culpam incurrēdo· Et tñ ſic ibidē
Gre·dicit· Qui ab uuoquoq̄ȝ bono ſubiectos
vocat neceſſe eſt ut multa cōcedat ne obediētiſ
mens ſubdita intereat ſi a bonis oībus peni
tus repulſa ieiunet· Et ſic p obedientiā & p ta
lia bona poteſt damnū unius boni recōpenſa
ri· ¶ Ad quartū ſcȝ utrū deo ſit in oībus obe
diendū· Dicendu ꝙ ſicut ſup̄dictū eſt ille qui
obedit mouetꝰ p imperiū eius cui obedit·ſicut
res naturales mouentꝰ p ſuos motores· Sic au
tē deus ē primus motor oīm que naturaliter
mouentur·ita etiā eſt primus motor oīm uo-
luntatū ut ex ſup̄dictis patet· Et ideo ſicut na
turali neceſſitate oīa naturalia ſubduntꝰ di-
uine motōni·ita etiā q̄dam neceſſitate iuſtitie
oīes uoluntates tenentꝰ obedire diuino impe
rio· Sicut aūt deus nihil opatꝰ cōtꝰ naturā·qꝛ h
eſt natura uniuſcuiuſq̄ȝ rei ꝙ in ea deus opatꝰ
ut habetꝰ in Glo· Ro·xi· Opatur tñ aliq̄d contꝰ
ſolitū curſum nature·ita etiā deus nihil pōt p̄
cipere contꝰ uirtutē·qꝛ in hoc principaliter cōſi

ſtit uirtus et rectitudo uolūtatis hūane ꝙ dei
uoluntati cōformetꝰ & eius ſequatꝰ imperium
quāuis ſit contꝰ conſuetū uirtutis modū· Secū
dū hoc ergo p̄ceptū abrahe factū ꝙ filiū inno
centē occideret non fuit contꝰ iuſtitiā· quia de
us ē actor mortis & vite· Similiter nec fuit cō
tra iuſtitiam ꝙ mandauit iudeis ut res egyp-
tioꝝ acciperent·quia eius ſūt oīa· & cui uo
luerit dat illa· Similiter etiā non fuit cōtra ca
ſtitatem p̄ceptum Oſee factū ut mulierem ad
ulteram acciperet·quia ipē deus eſt hūane ge-
nerationis ordinator· Et ille eſt debitus modꝰ
mulieribus utēdi quē deus inſtituit· Vnde pa
tet ꝙ p̄dicti·nec obediēdo deo· nec obedire uo
lendo peccauerūt· Item nota ꝙ non peccaue-
runt duo ceci illūiati a dño·q̄bus p̄cepit· vide
te ne quis ſciat· Illi aūt exeuntes diffamauerūt
eum p totam terrā illam· Math·ix· Quia dñſ
p̄cepit illis ut miraculū occultarent non quaſi
intendens eos p uirtutē diuini p̄cepti obligare
ſed ſicut Gre ·dicit·xix·moꝝ. ſeruis ſuis ſe ſe-
quentibus exemplū dedit·ut ipſi q̄dem uirtu
tes ſuas occultare deſiderent·& tñ ut alii eoꝝ
exemplo ꝓficiant ꝓdautur inuiti· ¶ Ad q̄n-
tum ſcȝ utrū ſubditi teneantꝰ ſupioribus ſuis ī
oībus obedire· Dicendū ꝙ ſicut dictuȝ ē obe
diens mouetꝰ ad imperiū p̄cipientis q̄dam ne-
ceſſitate iuſtitie ſicut res naturalis mouetꝰ ex
uirtute ſui motoris neceſſitate nature· Qꝫ au
tē aliqua res naturalis non moueatꝰ a ſuo mo
tore poteſt cōtingere dupliciter· Vno mō pro
pter impedimentū quod ꝓuenit ex fortiori uir-
tute alterius mouentis·ſicut lignum nō cōbu
ritꝰ ab igne ſi fortior uis aque impediat· Alio
mō ex defectu ordinis mobilis ad motorem·
quia & ſi ſubiiciatꝰ actioni eius q̄ntum ad ali-
quid·non tñ q̄ntum ad·oīa ſicut humor qñ
q̄ȝ ſubiicitur actioni caloris q̄ntum ad calefie
ri· non aūt q̄ntū ad exiccari ſiue conſumi· Et
ſimiliter ex duobus poteſt cōtingere ꝙ ſubdi-
tus ſuo ſupiori non teneatꝰ in omnibus obedi
re· Vno modo ꝓpter p̄ceptuȝ maioris poteſta
tis· Vt enī dicitꝰ· Ro·xiii·ſuper illud· Qui reſi
ſtunt ipſi ſibi damnaōnē acquirūt·dicit Glo·
Si quis iuſſerit curator nunq̄d tibi faciendūȝ
eſt ſi contra ꝓconſuleȝ iubeat· Rurſum·ſi ali-
q̄d ꝓconſul iubeat & aliud impator· nūquid
dubitatꝰ illo contempto illi eſſe ſuiendū· Ergo
ſi aliud imperator aliud deus iubeat·contem-
pto illo obtempandum eſt deo· Alio modo nō
tenetur inferior ſuo ſupiori obedire·ſi ei aliq̄d
precipiat in quo ei nō ſubdatꝰ· Dicit enī· Señ·
in·iii·de beneficiis· Errat ſi quis exiſtimat ſer
uitutē in totum hominē deſcendere·pars eius
melior excepta ē·corpa obnoxia ſunt·& aſcri
pta domīs·mens q̄dem eſt ſui iuris· Et ideo ī
hiis que ptinent ad interiorē motū uolūtatis·
homo ñ tenetꝰ homī obedire·ſꝫ ſoli deo· Tene
tur aūt homī in hiis que exteriꝰ p corpus ſūt
agenda·in quibus tñ eſt ſcḋm ea que ad natu-
ram corporis ptinent· Homo homī obedire ñ
tenetꝰ·ſed ſoli deo· Quia oīes homīes natura

ſunt pares. puta in hiis que ꝑtinent ad corpo
ris ſuſtentationem et prolis generationē. Vñ
nõ tenētur nec ſerui dñis. nec filii parentibus
obedire de matrimonio contrahēdo uel uirgi
nitate ſeruãda aut aliquo alio hmõi. Sed ĩ hiiſ
que ꝑtinent ad diſpoſitionē actuū & rerū hu
manaꝝ tenet̃ ſubditus ſuo ſuꝑiori obedire ſe
cundū rationē ſuꝑioritatis. ſicut miles duci ex
ercitus in hiis que ꝑtinent ad bellū. ſeruus do
mino in hiis que ꝑtinent ad ſeruilia opera ex
equenda. filius patri in hiis que ꝑtinent ad di
ſciplinã uite & curam domeſticã. et ſic de aliiſ
Religioſi uero ꝓfitent̃ obedientiã quantū ad
regularem cõuerſationē. ſm quã ſuis prelatis
ſubdunt̃. & ideo quantuꝫ ad illa ſola obedire
tenent̃ que poſſunt ad regularē cõuerſationē
ꝑtinere. et hᷓ eſt obediētia ſufficiens ad ſalutē
Si aũt etiã ĩ aliis obedire uoluerit. hoc pertine
bit ad cumulum ꝑfectionis. dum tñ illa non
ſint contra deum aut cont̃ ꝑfectionē ſeu ꝓfeſ
ſionem regule. quia talis obedientia eſſet illi-
cita. Poteſt ergo ſic triplex obedientia diſtin
gui. Vna ſufficiens ad ſalutem. que ſcꝫ obedit
in hiis ad que obligatur. Alia ꝑfecta que obe-
dit in omnibus licitis. Alia indiſcreta que etiã
in illicitis obedit. ¶ Ad ſextum ſcꝫ utruꝫ xpia
ni teneant̃ ſecularibus poteſtatibꝰ obedire. Di
cendū ꝙ fides xpi eſt iuſtitie prĩcipiū & cauſa
ſm illud Ro. iii. Iuſtitia dei ꝑ fidē ihu chriſti.
Et ideo per fidem xpi non tollit̃ ordo iuſtitie
ſed magis firmatur. Ordo autē iuſtitie reꝗrit
ut inferiores ſuis ſuperioribus obediant. aliẽ
enĩ non poſſet humanaꝝ reꝝ ſtatus cõſeruari
Et ideo ꝑ fidem chriſti non excuſant̃ fideles.
quin principibus ſecularibus obedire tenean
tur. Et ideo dicit aplꝰs Ro. xiii. Omnis aĩa
poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. nõ enĩ
eſt poteſtas niſi a deo. itaqꝫ qui poteſtati reſi-
ſtit. dei ordinationi reſiſtit. Et. i. Thy. iii. Ad
mone illos principibꝰ & ꝑtãtibus ſubditos eſ-
ſe. Et. i. Pe. ii. Subiecti eſtote omĩ hũane crea
ture ꝓpter deum. ſiue regi ꝗſi precellenti. ſiue
ducibus tanꝗꝫ ab eo miſſis &c̃. Seruitus enĩ ꝗ
homo homini ſubiicit̃ ad corpus pertinet nõ
ad animaꝫ que libera manet. nunc aũt ĩ ſtatu
huius uite per gratiã xpi liberamur a defecti-
bus anime non a defectibus corporis. ut patꝫ
per aplm Ro. vii. qui dicit de ſeipõ ꝙ mēte ſer
uit legi dei. carne aũt legi pctĩ. Et ideo illi qui
fiunt filii dei per gratiã liberi ſunt a ſpirituali
ſeruitute pctĩ non aũt a ſeruitute corpali qua
temporalibꝰ dñis tenent̃ aſtricti. ut dicit Glo.
ſuper illud. i. ad Thy. vii. Quicũqꝫ ſunt ſub iu
go ſerui. &c̃.

DEinde conſiderandū eſt de inobedientia.
Et primo utrum ſit pctm̃ mortale. Scdõ
utrū ſit grauiſſimū pctõruꝫ ¶ De hoc requi
re infra tertio libro.

DE GRATITVDINE. DISTINCTIO. LXXIIII.

DEinde conſiderandū eſt de gratia
ſiue gratitudine. et de ĩgratitudĩe.
¶ Circa gratiã ſiue gratitudinem conſiderã-
da ſunt ſex. Primo utrum gratia ſit ſpecialis
virtus. Scdõ quis magis teneat̃ ad gratiaruꝫ
actõnes. utrū ſcꝫ innocens uel penitens. Ter-
tio utrum ſemper teneatur homo ad gratias
hũmanis beneficiis reddendas. Quarto utruꝫ
ſit retributio gratiaꝝ differēda. Quinto utrū
retributio gratiaꝝ ſit mēſuranda ſm acceptū
beneficiū. uel ſm dantis affectuꝫ. Sexto utrū
oporteat aliquid maius rependere ¶ Ad pri
mū ſcꝫ utrum gratia ſit ſpecialis uirtus. Dicē
dum ꝙ ſicut ſuꝑdictū eſt. ſm diuerſas cauſas
ex quibus aliqd debet̃. neceſſe eſt diuerſifica-
ri debiti reddendi rationē. ita tñ ꝙ ſemꝑ ĩ ma
iori illud quod minus eſt cõtineat̃. In deo au
tē primo & principaliter inuenitur cauſa debi
ti. eo ꝙ ipſe eſt primū principiū oĩm bonorum
noſtroꝝ. Secũdario aũt in patre. quod eſt pro
ximū noſtre generationis & diſcipline princi
pium. Tertio aũt in perſona que dignitate ali
qua precellit ex qua cõmunia beneficia proce-
dunt. Quarto aũt ĩ aliquo benefactore a quo
aliqua particularia & priuata beneficia recepi
mus. ꝓ quibus particulariter ei obligamur. ꝗa
igit̃ non quicquid debemus deo uel patri uel
perſone dignitate precellenti debemus alicui
benefactoꝝ a quo aliquod ꝑticulare benficiuꝫ
recepimus. Inde eſt ꝙ poſt religionē qua debi
tum cultum deo impendimus. & pietatem ꝗ
colimus parentes & obſeruantiaꝫ qua colimꝰ
perſonas dignitate precellentes eſt gratia ſiue
gratitudo que benefactoribus gratiam recõpē
ſat. Et diſtinguitur a p̃miſſis uirtutibus ſicut
quelibet poſterioꝝ diſtinguitur a priori quaſi
ab eo deficiens. ¶ Ad ſecundum ſcilicet quiſ
magis teneat̃ ad gratias reddendas. utrum i-
nocens uel penitens. Dicendū ꝙ actio gratia
rum in accipiente reſpicit gratiã dantis. Vnõ
ubi eſt maior gratia ex parte dãtis. ibi eſt ma
ior gratiaruꝫ actio ex parte recipientis. Gratia
aũt eſt quod gratis datur. Vnde dupliciter po
teſt eſſe ex parte dãtis maior gratia. Vno mo
do ex quantitate dati. & hoc modo innocens
tenet̃ ad maiores gratiaꝝ actiones. quia ma-
ius donum ei datur a deo. et magis continua
tum ceteris paribus abſolute loquendo. Alio
modo poteſt dici maior gratia. ꝗa magis dat̃
gratis. & ſcdm̃ hoc magis tenet̃ ad gratiaruꝫ
actiones penitens ꝗꝫ innocens. quia magis g̃
tis datur illud quod ei datur a deo. Cum enĩ
eſſet dignus pena datur ei gratia. & ſic licet il
lud donum quod datur innocenti ſit abſolu-
te conſideratum maius. tñ donum quod dat̃
penitenti eſt maius in comparatione ad ipſuꝫ
ſicut & paruum donum pauperi datum ei eſt
maius ꝗꝫ diuiti magnū. & quia actꝰ circa ſin
gularia ſunt in hiis que agenda ſunt. magis
conſideratur quod eſt hic uel nunc tale ꝗꝫ ſim
pliciter tale ſicut phus dicit ĩ. iii. Eth. de uolũ
tario & inuoluntario. ¶ Ad tertium ſcilicet
utrum homo ſemper teneat̃ ad gratias ꝓ hu
manis beneficiis reddendas. Dicenduꝫ ꝙ oĩs

effectus naturaliter ad suam causam conuerti
tur. Vnde Dionisyus dicit .iii. ca. de. di. no. ꝙ
deus om̄ia in se conuertit tanq̃ȝ omniū causa
Semp̄ enī oportet ꝙ effectus ordinet̄ ad finē
agentis. Manifestū est aūt ꝙ benefactor inq̄n
tum hm̄oi est causa beneficiati. Et ideo natu=
ralis ordo requirit ut ille qui suscipit bn̄ficiū.
per gratiaꝝ recompensationē conuertatur ad
benefactorē ꝺm modū vtriusq̄ȝ. & sicut de pa
tre supradictū est. benefactori quidem inquā
tum hm̄oi debetur honor & reuerentia. eo ꝙ
habet rationē principii. sed per accidens debet̄
ei subuētio uel sustentatō si indigeat. Sciēdu ȝ
tamen ꝙ sicut Senē. dicit in .v. de beneficiis. Si
cut non est liberalis qui sibi donat. nec clemēs
qui sibi ignoscit. nec misericors qui malis suis
tangitur. ſ3 qui alienis. ita etiā nemo sibiip̄i be
neficium dat. sed nature sue paret que mouet
ad refutanda nociua. & appetenda proficua.
Vnde in hiis que sunt ad seip̄m non habet lo
cum gratitudo & ingratitudo. Non enim po
test homo sibiip̄i aliquid denegare nisi sibi re
tinendo. Methaphorice tn̄ illa que ad alterum
ꝓprie dicunt̄. accipiunt̄ in hiis que sunt ad se
ip̄m. sicut de iustitia Ph̄us dicit in .v. Ethi. in
quantū scȝ accipiunt̄ diuerse partes hoīs sic̄
diuerse persone. Item nota ꝙ boni animi ē ut
magis attendat ad bonū q̄ȝ ad malū. Et ideo
si aliquis beneficiū dedit nō eo modo quo de=
buit. non oīno debet recipiens a gratiaꝝ actō
ne cessare. minus tn̄ q̄ȝ si modo debito presti=
tisset. quia etiā beneficiuȝ minus est. quia ut
Seneca dicit in .ii. de beneficiis. multum celeri
tas fecit. multū abstulit mora. Item nota ꝙ si
cut Seneca dicit in .vi. de beneficiis. multū int̄
est utrum aliquis beneficiū nobis det sua cau=
sa. an sua & nostra. Ille qui tot⁹ ad se spectat
& nobis prodest. quia aliter sibi prodesse non
potest. eo mihi loco habendus uidet̄ quo q̄ pe
cori suo pabulū ꝓspicit. Si me in consortiū ad
misit. si duos cogitauit. ingratus sum & iniu=
stus nisi gaudeo hoc illi ꝓfuisse quod ꝓderat
mihi. Summe malignitatis ē non uocare bn̄=
ficium nisi qd̄ dantem aliquo incōmodo affi
ciat. Item sicut Seneca dicit in .iii. de benefici=
is. q̄ȝdiu seruus prestat qd̄ a seruo exiget solū
ministeriū est nisi plus q̄ȝ a seruo. necesse bn̄=
ficium est. ubi enī in affectum amici transit.
incipit uocari beneficium. Et ideo etiaȝ seruis
vltra debitum facientibus. gratie sunt haben
de. Item nota ꝙ pauper ingratus non est si fa
ciat quod possit. Sicut enī beneficiū magis in
affectu cōsistit q̄ȝ in effectu. ita etiā recompē
satio magis in affectu consistit. Vnd̄ Seneca
dicit in .ii. de beneficiis. qui grate beneficium
accipit. primā eius pensionē soluit. Quā grate
aūt ad nos beneficia ꝑueniunt iudicemus ef=
fusis. effectibus qd̄ nō ipso tm̄ audiēte ſ3 ubi=
q̄ȝ testemur. Et ex hoc patet ꝙ quantūcunq̄ȝ ī
felicitate existenti potest recompensatio bene
ficii fieri per exhibitionē reuerentie et honoris
Vnde Ph̄us dicit in .viii. Eth. ꝙ supexcellen=
ti quidem debet fieri honoris retributio. indi
genti aut retributio lucri. Et Seneca dicit ī .v.
de beneficiis. Multa sūt per que quicquid de
bebimus reddere & felicibus etiaȝ possumus.
fidele consiliuȝ assidua cōuersatōne. sermo cō
munis & sine adulatōne iocūdus. Et ideo nō
oportet ut homo optet indigentiā eius seu mi
seriam qui beneficium dedit. ad hoc ꝙ benefi
cium recompensetur. quia ut Seneca dicit in.
vi. de beneficiis. Si hoc ei optares cui⁹ nulluȝ
beneficium haberes inhumanum erat uotum
quanto inhumanū erat uotuȝ si hoc ei optas
cui beneficium debes. Si aūt ille qui beneficiū
dedit ī peius mutatus est. debet tn̄ sibi fieri re
compensatio scd̄m statum ipsius. ut scilicet ad
uirtutem reducatur si sit possibile. Si aūt sit ī
sanabilis ꝓpter maiorem malitiam. tunc alter
est effectus q̄ȝ pri⁹ erat. Et ideo non debetur
ei recompensatio beneficii. sicut prius. & tamē
quantū fieri potest salua honestate memoria
debet haberi pristini bn̄ficii. ut patet p̄ Ph̄m ī
ix. Eth. ¶ Ad quartū scȝ utruȝ homo statim
debeat beneficium recompensare. Dicendum
ꝙ sicut in beneficio dando duo considerant̄.
scȝ effectus & donū. ita etiam hec duo consid̄
rantur in recōpesatione beneficii. & quātuȝ
quidem ad affectum statim recompensatio fi
eri debet. Vnde Seneca in .ii. de beneficiis. vis
reddere beneficium. benigne accipe. quantum
aūt ad donū debet quidem expectari tempus
ꝙ recompensatio sit benefactori opportuna.
Si aūt non conuenienti temp̄e statim aliquis
velit munus ꝓ munere reddere. uidet̄ esse mu
tuosa recompensatio. Vt enī Seneca dicit in.
iiii. de beneficiis. Qui nimis cito cupit solue=
re. inuitus debet. et qui inuitus debet. ingrat⁹
est. Vnde sicut beneficia sūt opportuno tem=
pere danda. & tunc nō est amplius tardāduȝ
dum opportunū tempus aduenerit sic. Idē eti
am obseruari oportet in beneficioꝝ recompē=
satōne. Nota tn̄ ꝙ debitū legale est statim sol
uendum. alioquin non esset conseruata iusti
tie equalitas si vnus retineret rē alteri⁹ absq̄ȝ
eius uoluntate. sed debitum morale dependet
ex honestate debentis. Et ideo debet reddi de
bito tp̄e ꝺm qd̄ exigit rectitudo uirtutum.
¶ Ad quintū scȝ utrū recompensatio beneficō
rum mensuranda sit ꝺm acceptū beneficium
uel ꝺm dantis affectum. Dicendū ꝙ recompē
satio beneficii potest ad tres iudices pertinere
scȝ ad iustitiam. ad gratiaȝ. & amicitiam. Ad
iustitiam quidem pertinet qn̄ recompensatio
habet rationē debiti legalis sicut in mutuo &
in aliis hm̄oi. Et in tali recompensatō debet at
tendi ꝺm quantitatē dati. Ad amicitiā aūt pti
net recompensatio beneficii. et similiter ad uir
tutem gratie. ꝺm ꝙ habet rationē debiti mora
lis. Aliter tn̄ & aliter. Nam in recompensatōe
amicitie oportet respectum haberi ad amicitie
causam. Vnde in amicitia utilis debet recom=
pensatio fieri ꝺm vtilitatē quā q̄s ē ex bn̄ficio
consequut⁹. In amicitia aūt honesti debet in

recompensationem haberi respectus ad electi
onem siue ad affectuȝ dātis·quia hoc precipue
requiritur ad uirtutem·vt dicit̃ i·viii·Eth·Et
similiter quia gratia respicit beneficiū ꝫm ꝙ ē
gratis impensum·qȯ quidē ꝑtinet ad affectū·
Ideo etiā gratie recōpensatio attendit magis
affectū dātis q̃ȝ effectū·Om̄is enī actus mo=
ralis ex uoluntate dependet·Vnde beneficiuȝ
ꝫm ꝙ est laudabile ꝓ ut ei gratie recompensa
tio debetur materialiter quidem consistit ī ef=
fectu·sed formaliter & principaliter in uolun
tate·Vnde Seneca dicit in·i·de beneficiis·Be
neficiū non in eo quod fit aut datur cōsistit·
sed in ipso dantis aut fāciētis animo·Animū
aūt homīs uel affectum p se quidē solus deus
videt·ſ; ꝫm ꝙ per aliqua signa manifestat̃ po
test etiaȝ ipm̄ homo cognoscere·Et hoc modo
affectus benefacientis cognoscitur ex ipō mo
do quo beneficiū tribuit̃· puta quia gaudenē
& prompte aliquis beneficiū impendit· ¶Ad
sextum scȝ utrū oporteat aliquid plus exhibē
q̃ȝ recepit·Dicendū ꝙ sicut dictū est·recompē=
satio gratie respicit beneficium ꝫm uoluntatē
beneficiantis·In qua quidē p̄cipue hoc cōmē
dabile uidetur ꝙ gratis beneficium cōtulit ad
qȯ nō tenebatur·& ideo qui beneficiū accepit
ad hoc obligat̃ ex debito honestatis ut similiē
gratis aliquid impendat·Non aūt uidet̃ gra
tis aliquid impendere·nisi excedat quantitatē
accepti beneficii·& q̃ȝdiu recompensat minꝰ
uel equale nō uidetur facere gratis· sed redde
re quod accepit·Et ideo gratie recompensatio
semp tēdit ut ꝓ suo posse aliq̄d maius retribu
at·Sicut enī in iustitia que est uirtus cardina
lis attendit̃ equalitas reruȝ·ita in gratitudine
attenditur equalitas uoluntatum·ut scȝ sicut
ex promptitudine uoluntatis beneficiis aliq̄d
exhibuit ad quod non tenebat̃· ita etiaȝ ille q̄
suscepit beneficiū aliquid supra debitū recom
penset·Item in recompensatione beneficii ma
gis est considerandus affectus beneficii q̃ȝ ef
fectus·Si ergo consideremus effectū benefi=
cii ꝙ filius a parētibus accepit· scȝ esse & viue
re·nihil equale filiꝰ recōpensare potest·ut Phs
dicit·Si aūt attendamus ad ipam uoluntateȝ
dantis & retribuentis·sic potest filius aliquid
maius patri retribuere·ut Seneca dicit in·iii·
de beneficiis·Si tn̄ non potest·sufficit ad gra
titudinē recompensandi uoluntas·

Deinde considerandū est de ingratitudine
Et primo utrū igratitudo sit pctm̄·Scd̄o
utruȝ sit pctm̄ speciale·Tertio utrum sit pctm̄
mortale·Quarto utruȝ ingrato sint beneficia
subtrahenda &c̄·Req̄re īfra libro tertio·

DE VINDICATIONE· DISTINCTIO· LXXV·

Deinde considerandū est de vindi=
catione. Et primo utrū vindicatio
sit licita·Scd̄o utrū sit specialis ui=
tus·Tertio de modo uindicandi·
Quarto ī quos sit uindicatio exercēda· ¶Ad
primū scȝ utrū uindicatio sit licita·Dicendum
ꝙ uindicatio fit per aliquod malū penale infli
ctum peccanti·In uindicatione ergo sumēda
considerandū est aliud ex parte uindicantis·
aliud ex parte peccantis·et aliud ex parte illa=
te iniurie·Ex parte quidē uindictam inferen
tis considerandus est status & animꝰ·Status
quippe considerandus est· quia si sit persona
singularis non habens publicam potestatē nō
est sibi licitū uindicare·sicut dicit̃ Math·xxvi
Om̄es qui acceperint gladiū·gladio peribūt·
talis enī usurpat sibi quod dei est·sicut habet̃
Deu·xxxii·Mea est vltio & ego retribuā eis·
&c̄·Alia littera est·mihi uindictam· & ego re
tribuam·Si uero potestatē habens ꝫm gradū
sui ordinis & sue limites potestatis uindictaȝ
exercet in malos·non usurpat sibi quod dei ē
sed utitur potestate sibi diuinitus cōcessa·Di=
citur·ii·Ro·xiii·de principe terreno·ꝙ dei mi
nister est vindex in iram ei qui male agit·Si
aūt p̄ter ordinem diuine institutionis aliquis
vindictam exerceat·usurpat sibi quod dei est·
& ideo peccat·Considerandus etiā est animus
vindicātis·si enī eius intentio ferat̃ principa=
liter in malū illius de quo vindicta sumitur et
ibi quiescit non est oīno licitum· quia delecta
ri in malo alterius ꝑtinet ad odium quod cari
tati repugnat qua omnes hoīes debemus dili
gere·nec aliquis excusat̃ si malum intendat il
lius q̄ sibi iniuste intulit malū·sicut non excu
satur aliquis per hoc ꝙ odit se odienteȝ·Non
enī debet homo in alium peccare ꝓpter hoc ꝙ
ille peccauit prius ī ipm̄·hoc enī est uinci a ma
lo·Quod apostolus ꝓhibet Ro·xii·dicēs·No=
li vinci a malo·sed uince in bono malum·Si
vero intentō uindicantis feratur principaliter
ad aliquod bonū ad quod ꝑuenit̃ p penā peccā
tis·puta ad emendationem peccantis·ut saltē
ad cohibitionē eius & quietē aliorꝝ·et ad iusti
tie conseruationeȝ & dei honorem· potest esse
vindicatio licita·aliis circūstantiis debitis ser=
uatis·Ex parte peccantis similiter consideran
dū est utrum sit persona singularis uel multi
tudo populi·in primo casu est uindicta exer=
cēda·Si uero sit pctm̄ multitudinis· aut mul
titudo tota peccat·aut magna pars multitudi
nis·In primo casu est de ea sumēda vindicta
Vl̄ quantū ad totā multitudinē· sicut egyptii
submersi sunt in mari rubro ꝑsequentes filios
israhel·ut habetur Exo·xiiii·Et sicut sodomi=
te perierunt·Vel quantū ad magnam multi
tudinis ꝑtem·sicut patet Exo·xii·In pena eo
rū qui uituluȝ adorauerūt·Q̄ñq; ūo si sperat̃
multorꝝ correctio debet seueritas vindicte ex
erceri in aliquos paucos principaliores·quibꝰ
punitis ceteri terreant̃· Sicut dn̄s Nūi·xxv·
mandauit suspendi principes populi ꝓ pctō
multitudinis·Si aūt non tota multitudo pec
cauit sed ꝓ parte·tunc si possunt mali secerni
a bonis·debet in eos vindicta exerceri· si tn̄ h
fieri possit sine scandalo aliorꝝ·alioquin parcē
dum ē multitudini·& detrahendū seueritati·
Et eadē ratio est de p̄cipe quē seq̄t̃ m̄titudo·

Tolerandum enī est pctm̄ eius si sine scanda=
lo multitudinis puniri nō potest·nisi forte es
set tale pctm̄ principis qȯ magis noceret mul
titudini uel spūaliter uel temporaliter·q̄ʒ scan
daluʒ qȯ ex inde timeret·Ex pte uero iniurie
considerandū est·q2 si inferatur iniuria in per
sonā iudicis·debet eam patiēter sustinere·Sic̄
dicit Criso·sup Math·Discam9 exēplo xp̄i no
stras iniurias sustinere·dei aūt iniurias necus
qʒ ad audituʒ sufferre·Item in ppriis iniuriis
esse quēpiam pacienteʒ laudabile est·Iniurias
aūt dei dissimulare nimis ē impiū·Vn̄ si iniu
ria illata psone iudicis uel alterius redūdat in
deuʒ & ecclesiā·tunc debet aliq̄s pp̄riā iniuri=
am ulcisci·Sicut patet de Helya q̄ fecit igneʒ
descendere sup eos qui uenerant ad ip̄m capiē
dū·ut legit̄·iiii·Re·i·Et similiter helyseus ma
ledixit pueris ip̄m irridentibus·ut habet̄·iiii·
Re·iii·Et siluester papa excōmunicauit eos q̄
eum in exiliū miserunt·ut habet̄·xxiii·q·iiii·
Inquantū uero iniuria ī aliquē illata ad eius
psonaʒ ptinet·debet eā tolerare patienter si ex=
pediat·Hmōi enī p̄cepta patientie intelligēda
sunt ɓm p̄pationē animi ut Aug9·dicit in li·
de sermone dn̄i ī monte·¶ Ad scōm scʒ utrū
vindicatio sit uirtus specialis·Dicenduʒ ꝙ sic̄
Ph̄us dicit ī·ii·Eth·Aptitudo ad uirtuteʒ ī est
nobis a natura·licʒ complementū uirtutis sit
p assuetudinē uel p aliquā aliā causam·Vnde
patet ꝙ uirtutes pficiunt nos ad psequenduʒ
debito modo inclinationes naturales q̄ perti
nent ad ius naturale·Et ideo ad quālibet īclia
tionē naturalē determīatā ordinat̄ aliq̄ specia
lis uirtus·Est aūt quedā specialis incliatio na
ture ad remouendū nocumentū·Vn̄ & aīali=
bus dat̄ uis irascibilis·sepatim a ui cōcupiscibi
li·Repellit aūt homo aliqȯ nocumentū p hoc
ꝙ se defendit cont̄ iniurias ne ei inferant̄·ul̄
iam illatas iniurias ulciscit̄ nō intentione no
cendi sʒ intentione remouēdi nocumēta·Hoc
aūt pertinet ad uindicationē·Dicit enī Tulli=
us in sua rhetorica ꝙ uindicatio est p quā uis
aut iniuria & oīno q̄cq̄d obscurū est id est ig=
nominosum defendendo aut vlciscendo pro
pulsatur·vn̄ vindicatio ē specialis virtus·Sci
endū autē ꝙ sicut recompensatio debiti lega=
lis ptinet ad iustitiā cōmutatiuā·recompensa
tio aūt debiti moralis quod nascit̄ ex pticula
ri beneficio exhibito ptinet ad uirtutē gratie·
ita etiaʒ punitio pctōꝝ ɓm ꝙ ptinet ad publi=
cam iustitiā est actus cōmutatiue iustitie·ɓm
aūt ꝙ ptinet ad īmunitatē alicui9 persone sin
gularis a quo iniuria ppulsatur ptinet ad uir
tutē uindicationis·Virtuti aūt uindicationis
opponunt̄ duo uitia·Vnū quidē p excessum
scʒ pctm̄ crudelitatis uel seuitie·q̄ excedit men
suram in puniendo·Aliud aūt est uitiū quod
consistit in defectu·sicut cū aliquis nimis re=
missus est in puniendo·Vnde dicit̄ pu·xiii·
Qui parcit virge odit filiū suum·Virtus aūt
vindicationis consistit ut homo ɓm oīes cir
cumstantias debitā mensurā in uindicādo cō=
seruet·¶ Ad tertiū scʒ de modo uindicādi·Di
cendū ꝙ uindicatio in tm̄ licita est & uirtuo=
sa·inquantū tendit ad cohibitōnē maloꝝ·Co
hibentur aūt aliqui a peccando qui affectum
uirtutis non habent p hoc ꝙ timent amittere
aliqua q̄ plus amant q̄ʒ illa que peccādo adipi
scuntur·alias timor non cōpesceret pctm̄·Et
ideo p subtractionē oīm que homo maxīe dili
git est uindicta de pctīs sumenda·Hec auteʒ
sunt q̄ homo maxime diligit·vitā·incolumita
tem corporis·libertatē sui·Etiam bona exteri
ora·puta diuitias·patriā·& gloriā·Et ideo ut
Aug9·refert·xxi·de ci·dei·Octo gn̄a penaꝝ ī
legibus esse describit Tulli9·scʒ mortē p quā
tollit̄ uita·uerbera & talionē ut scʒ oculum p
oculo perdat p que amittit corporis incolumi=
tatē·seruitutē & uincula p que perdit liberta=
tem·exilium p qȯ pdit patriaʒ·damnū p qȯ p
dit diuitias·ignominiā p quā perdit gloriam
¶ Ad quartū scʒ utrū vindicta sit exercenda
in eos q̄ non peccauerūt·Dicendū ꝙ pena du
pliciter potest considerari·Vno mō ɓm ratio=
nē pene·& ɓm hoc pena non debet̄ nisi pctō·
q2 p penā repat̄ equalitas iustitie inquantū il=
le qui peccando nimis secutus est suā uolunta
tem·aliq̄d cont̄ suā uoluntatē patit̄·Vn̄ cum
oīe pctm̄ sit uoluntariū etiā originale ut sup̄
habitū est·consequēs est ꝙ nullus punit̄ hoc
mō nisi p eo qȯ uoluntarie factū est·Alio mo
do potest considerati pena inquantuʒ est me=
dicina·non solū sanatiua pctī p̄teriti·sʒ etiā p̄
seruatiua a pctō futuro·& pmotiua in aliqȯ
bonū·Et ɓm hoc aliquis interduʒ punit̄ sine
culpa·non tn̄ sine causa·Sciēduʒ tn̄ ꝙ nūq̄ʒ
medicina subtrahit maius bonū ut pmoueat
minus·sicut medicina carnalis nūq̄ʒ cecat ocu
lum ut sanet calcaneuʒ·Qn̄qʒ tn̄ infert nocu=
mentū ī minoribus ut melioribus auxiliū pre
stet·Et q2 bona spūalia sūt maxima bona·bo=
na aūt tpalia sūt mīma·ideo qn̄qʒ punit̄ aliq̄s
in tpalib9 bonis absqʒ culpa·cuiusmōi sūt plu
res pene p̄sentis uite diuinitus inflicte ad hu
miliationē uel pbationē·Nō autē punit̄ aliq̄s
in spūalibus bonis sine ppria culpa neqʒ in p̄=
senti neqʒ in futuro·q2 ibi pene non sunt me
dicine·sʒ cōsequunt̄ spūalē damnationē·Pena
inquā spūali nūq̄ʒ vnus homo punit̄ p pctō
alterius·q2 pena spūalis ptinet ad aīam ɓm
quā q̄libet est liber sui·

¶ Pena autē tpali qn̄qʒ vnus punit̄ p pctō
alterius triplici ratione·Primo quidē·q2 unus
homo temporaliter est res alterius·& ita ī penā
eius & ip̄e punitur·sicut filii sunt ɓm corpus
q̄dam res patris·& ɓui q̄dam res dn̄oꝝ·¶ Alio
mō inquantū pctm̄ vnius deriuatur in alterū
uel per imitationē·sicut filii imitant̄ pctā pa
rentū & ɓui pctā dn̄orum ut audatius peccēt·
vel p modū meriti sicut pctā subditoꝝ meret̄
pctōrem p̄latum·ɓm illud·Iob·xxxiii·Qui re
gnare facit homiem ypocritam ppter pctā po
puli·Vnde & p pctō Dauid populū nūantis
populus israhel punitus est·ut hēt̄·ii·Re·vlti·

Siue etiam ꝑ aliqualē conſenſum ſeu diſſimu
lationē·ſicut etiā interdū boni ſimul puniun=
tur tempaliter cū malis·quia eoꝝ pctā non re
darguerunt·vt Augꝰ dicit in pmo de ci·dei·
Tertio ad cōmendandū vnitatē humane ſoci
etatis ex qua vnus debet ꝓ alio ſollicitus eſſe
ne peccet·& ad deteſtationē pctī dū pena vni
us redūdat in omēs q̈ſi omēs eſſent unū cor=
pus·vt Augꝰ·dicit in pctō achoꝛ· Qꝫ aūt dn̄s
dicit viſitans pctā parentum in filios uſqꝫ ad
tertiā uel quartam gn̄ationeꝫ·magis uidet̄ ad
miſericoꝛdiam q̈ꝫ ad ſeueritatē ptinere·dū ſta
tim uindictā non adhibet ſꝫ expectat in poſte
rum·ut ſaltem uel poſteri coꝛrigant̄·ſꝫ creſcē=
te malitia poſterioꝝ neceſſe eſt vltioneꝫ infer=
ri· ¶ Itē nota ꝙ ſicut Augꝰ·dicit·iudiciuꝫ hūa
num debet imitari iudicium diuinū in mani
feſtis dei iudiciis quibus homines ſpecialiter
damnat ꝓ ꝓpꝛio pctō·Occulta uero dei iudicia
quibus tempaliter aliquos punit· abſqꝫ culpa
non poteſt humanū iudicium imitari·quia ho
mo non poteſt compħendere hoꝝ iudicioꝝ rō
nes ut ſciat qd expediat unicuiqꝫ· Et ideo nū
q̈ꝫ ſm humanū iudiciū aliquis debet puniri ſi
ne culpa pena flagelli ut occidatur·uel ut mu
tiletur uel uerberet̄·Pena aūt damni punitur
aliquis etiā ſm hūanum iudiciuꝫ etiā ſine cul
pa·ſed non ſine cauſa·Et hoc tripliciter·Vno
modo ex hoc ꝙ aliq̄s infamis uel ineptus red
ditur ſine ſua culpa ad aliquod bonū habēdū
vel conſequendū·ſicut ꝓpter uitiū lepre aliq̄s
remouetur ab adminiſtratione eccleſie·& pꝛo
pter bigamiam uel iudicium ſanguinis aliq̄s
impedit̄ a ſacris oꝛdinibus·Scd̄o quia bonuꝫ
in quo damnificat̄ non eſt ꝓpꝛium bonū ſed
cōmune·ſicut ꝙ aliqua eccleſia habeat ep̄atuꝫ
ptinet ad bonum totius ciuitatis·non aūt ad
bonum clericoꝝ tantū·Tertio quia bonū vni
us dependet ex bono alterius·ſicut in crimine
leſe maieſtatis filius amittit hereditatem pro
pctō parentis. DE VERITATE.

DISTINCTIO. ·LXXVI·

Deinde conſiderandū eſt de verita=
te & uitiis oppoſitis· De veritate
autē quatuoꝛ conſideranda ſunt·
Primo utrū veritas ſit uirtus·Se=
cundo utrum ſit uirtus ſpecialis·Tertio utrū
ſit pars iuſtitie·Quarto utrū declinet ī minꝰ·
¶ Ad primū ſcꝫ utrum ueritas ſit uirtus·Di
cendū ꝙ ueritas dupliciter accipi poteſt·Vno
modo ſm ꝙ ſm ueritatē aliquid dicit̄ uerū &
ſic ueritas non eſt uirtus· ſꝫ obiectuꝫ uel finis
uirtutis·Sic enī accpta ueritas nō ē habitꝰ qd̄
eſt genus uirtutis ſꝫ equalitas q̄dā intellectus
uel ſigni ad rem intellectam & ſignatam·uel
etiam rei ad ſuam regulā· Alio mō poteſt dici
veritas qua aliquis uerū dicit ſm ꝙ ꝑ eam ali
quis dicit̄ uerax·& talis ueritas ſiue ueracitaſ
neceſſe eſt ꝙ ſit uirtus·quia hocipm quod eſt
dicere verū eſt bonus actus· Virtus aūt eſt q̄
facit bonum habentem·et opuſ eius bonū red
dit·Non eſt aūt ueritas uirtus theologica· qꝛ
nō habet deū ꝓ obiecto·ſꝫ res tempales· Dicit
enī Tullius ꝙ ueritas eſt per quā īmutata ea
que ſunt aut fuerunt aut futura ſunt dicunt̄
Sed eſt uirtus moꝛalis conſiſtens ī medio int̄
ſupfluum & diminutū dupliciter·Vno quidē
modo ex parte obiecti·Alio autē mō ex parte
actus·Ex parte quidē obiecti· quia ueruꝫ ſm
ſuam rationē impoꝛtat quanda equalitatem·
equale auteꝫ eſt mediū inter magis & minus·
Vnde ex hocipo ꝙ aliquis uerū dicit de ſeipo
mediuꝫ tenet inter eum qui maioꝛa dicit de ſe
ipo & inter eū qui minoꝛa·Ex parte aūt actuſ
mediū tenet inquantū uerū dicit qn̄ opoꝛtet·
& ſm ꝙ opoꝛtet·Supfluū aūt cōuenit illi qui
impoꝛtune ea que ſcit manifeſtat·defectuſ au
tem cōpetit illi qui occultat qn̄do manifeſtare
opoꝛtet· ¶ Ad ſm ſcꝫ uerū ueritas ſit uirtus
ſpecialis·Dicendū ꝙ ad rationē uirtutis hūa=
ne pertinet ꝙ opus homīs bonuꝫ reddat. Vn̄
ubi in actu hominis inuenit̄ ſpecialis ratio ue
ritatis uel bonitatis·neceſſe ē ꝙ ad hoc diſpo=
natur homo ꝑ ſpecialē uirtutē·Cum aūt bonū
ſm Augꝰ·libro de natura boni conſiſtat in oꝛ
dine neceſſe eſt ſpecialē rationē boni cōſidera=
ri ex determīato oꝛdine·Eſt aūt ſpecialis q̇deꝫ
oꝛdo ſm ꝙ exterioꝛa nr̄a uel uerba ul̄ facta de
bite oꝛdinant̄ ad aliquid·ſicut ſignū ad ſigna
tum·& ad hoc pficitur homo ꝑ uirtutē uerita
tis·Vnde manifeſtuꝫ eſt ꝙ ueritas eſt ſpecial̄
uirtus·Licet aūt uerū & bonū cōuertant̄ ſm
Phm̄·tn̄ bonitas nō ponit̄ eſſe uirtus ſpecial̄
ſicut veritas ·quia omīs uirtus bonitas eſt· ſꝫ
veritas eſt uirtus ſpecialis ratione iam dicta·
Ad cuius euidentiā ſciendū eſt·ꝙ verū & bo
num ſubiecto quidē cōuertunt̄·quia omē ue=
rum eſt bonū·et omne bonū eſt uerū·ſꝫ ſm ra
tionē inuicem ſe excedunt·ſicut intellectus &
uoluntas inuicem ſe includunt·Nam intelle=
ctus intelligit uoluntateꝫ & intellecta alia· &
uoluntas appetit ea que ptinēt ad itellectū &
multa alia·Vnde uerū ſm rationē ꝓpꝛiam q̈
eſt perfectō intellectus eſt quoddā particulare
bonū inquantū eſt quoddā appetibile·Et ſilit̄
bonū ſm ꝓpꝛiam rationē ꝓ ut eſt finis appe
titus eſt quoddā uerum inquantū eſt q̇ddā i=
telligibile·Quia ergo ueritas includit rationē
bonitatis poteſt eſſe ꝙ ueritas ſit ſpecialis uir
tus· ſicut ueruꝫ eſt ſpeciale bonū·non aūt po
teſt eſſe ꝙ bonitas ſit ſpecialis uirtuſ·cum ma
gis ſm rationē ſit genus uirtutis· ¶ Ad ter=
tium ſcꝫ utrū ueritas ſit pars iuſtitie·Dicendū
ꝙ ſicut ſupradictū eſt·ex hoc ꝙ aliqua uirtꝰ
iuſtitie annectit̄ ſicut ſcd̄aria principali quod
partim quidem cū iuſtitia cōuenit· ptim autē
deficit ab eius perfecta ratione·Virtus aūt ue
ritatis cōuenit quidem cū iuſtitia in duobus·
Vno quidē modo in hoc ꝙ eſt ad alterū·Maī
feſtatō enī quā diximus eſſe actū ueritatis eſt
ad alterum· inquantū ſcꝫ ea que circa ipm ſūt
vnus homo alteri maīfeſtat·Alio mō inq̈tuꝫ
iuſtitia equalitatem quandā ī rebus cōſtituit·
in hoc facit ūtus ueritatis· adequat enī ſigna

rebus existentibus circa ip̄m. deficit aūt a p̄ro
pria ratōe iustitie quantū ad rōem debiti. Nō
em̄ hec virtus attēdit debitū legale quod attē=
dit iustitia. ſ3 potius debitū morale. inquātu3
sc3 ex honestate vnus hō alteri debet ueritatis
manifestatōem. Vn̄ ueritas ē pars iustitie in=
quantū annectit̄ ei sic virt9 secūdaria pricipa
li. Ex hoc eni ꝙ homo est aīal sociale naturali
ter homo debet alteri id sine quo societas hu=
mana cōseruari nō posset. n̄ aūt possent hoīes
ad inuicē cōuiuē nisi sibi inuicē crederēt tanq3
sibi inuicē ueritatē manifestantib9. & iō ūtus
veritatis aliquo modo attendit ratōm debiti.
¶ Sciendū aūt ꝙ cū sit triplex veritas ꝓm Ie=
ronimū sc3 ueritas vite. iustitie. & ueritas do=
ctrine. Veritas de qua nunc loqmur differt a
veritate vite. quia ueritas uite cōtinet ī se om=
nem virtutē. Veritas aūt iustitie dicit̄ dupli=
citer. Vno mō ꝓm ꝙ ipsa iustitia ē rectitudo
quedā regulata ꝓm regulā diuine legis. & se=
cūdū hoc differt ueritas iustitie a ueritate vi=
te. q2 ueritas uite est ꝓm quā aliqs recte viuit
in seipso. Veritas aūt iustitie est secundū quā
aliqs rectitudinē legis in iudiciis q̄ sunt ad al
terū seruat. & ꝓm hoc ueritas iustitie non pti
net ad ueritatē de q̄ nunc loquimur sic nec ue
ritas vite. Alio mō potest ītelligi ueritas iusti=
tie. secundū ꝙ aliqs ex iustitia ueritatē mani=
festat. Puta cū aliquis ī iudicio uerū confitet̄
aut uerū testimoniū dicit. & hec ueritas ē qui
dam pticularis actus iustitie. & nō ptinet di=
recte ad ueritatē de q̄ nunc loqmur. quia sc3 ī
hac manifestatōe ueritatis p̄ncipalit̄ hō inten
dit ius suū alteri reddere. vn̄ ph̄s in. iiii. ethi.
de hac ueritate determinās dicit. Non de iudi
cio in cōfessionibus dicimus. neq3 quecūq3 ad
iustitiā uel iniustitiā ꝯtendūt. Veritas aūt do
ctrine cōsistit in quadā manifestatōe uerboꝝ
de quibus est scīa. Vn̄ nec ista ueritas directe
ptinet ad hanc uirtutē uel ueritatē. sed solū ue
ritas q̄ aliquis ī uita & sermone talē se demō=
strat qualis est. & nō alia q̄3 circa seip̄m sint
nec maiora nec minora. verūtamē quia uerba
nobiliora inquantū sunt a nob̄ cognita circa
nos sunt & ad nos ptinent. & ꝓm hoc ueritas
doctrine pot̄ ad hanc uirtutē ptinere. & que=
cūq3 alia ueritas qua q̄s manifestat uerbo uel
facto qd̄ cognoscit. ¶ Ad quartū sc3 utrꝝ ue
ritatis uirtus declinet ī minus. Dicēdū ꝙ de=
clinare ī minus a ueritate cōtingit dupliciter.
Vno mō affirmādo. puta cū aliquis nō mani=
festat totū bonū qd̄ in ipso est. puta scientia3
uel sanctitatē uel aliq̄d hm̄oī. quod fit sine p̄=
iudicio ueritatis. quia ī maiori est et minus. et
ꝓm hoc hec uirtus declinat ī min9. Hoc em̄ ut
ph̄s dicit ī. iiii. ethi. videt̄ esse prudētius ꝓpter
onerosas supabundantias esse. hoīes em̄ q̄ ma
iora de seipsis dicūt q̄3 sint sunt aliis onerosi
quasi excellere alios uolētes. hoīes aūt qui mi
nora de seipsis dicūt gratiosi sunt q̄si aliis cō=
descendētes p quandā moderatōem. Vn̄ apl̄s
dicit. ii. coꝝ. xii. Si uoluero gloriari nō ero īsi

piēs ueritatē em̄ dicam. parco aūt ne quis me
existimet sup̄ id quod videt ī me. aut audit ali
quid ex me. Alio mō potest aliqs declinare in
minus negādo. ut sc3 neget sibi īesse qd̄ inest
& sic nō ptinet ad hanc ueritate3 declinare in
minus. quia p hoc īcurreret falsum. & tn̄ hoc
ip̄m esset minus repugnās ueritati. nō quidē
ꝓm ratōem ꝓpriam veritatis ſ3 ꝓm ratōm pru
dentie quā oportet saluari ī omibus uirtutib9
magis em̄ repugnat prudētie. q2 piculosius ē
& inhonestius aliis ꝙ aliqs existimet ul' iact3
se habere qd̄ nō habet. q̄3 ꝙ non existimet ul'
dicat se nō habere quod habet.

DEinde cōsiderandū est de vitiis oppositis
Et primo de mēdacio. Secundo de simu=
latione siue ypocrisi. Tertio de iactātia & op=
posito vitio. Circa mēdaciū considerādu3 est.
primo utrū mendaciū semp opponat̄ ueritati
quasi sc3 ꝯtinens falsitatē. Secūdo de speciēb9
mendacii. Tertio utrū mendaciū sp sit pctm̄
Quarto utrū sit pctm̄ mortale. De hoc reqre
infra tertio libro. De simulatōne siue ypocrisi
similiter reqre īfra tertio libro.

DE IACTANTIA. DIS. LXXVII.

DEinde cōsiderandū est de iactantia
& yronia que sunt ptes mēdacii se=
cundū ph̄m. iiii. ethi. De iactantia
aūt considerādū ē. Primo cui ūtuti
opponat̄. Secundo utrum sit pctm̄ mortale.
¶ Ad primū dicendū ꝙ iactātia ꝓprie īpor=
tare videt̄ ꝙ hō uerbis se extollat. illa em̄ que
hō vult longe iactare ī altū eleuat. Tunc autē
ꝓprie aliqs se extollit qn̄ de se aliquid supra se
dicit. Quod quidē cōtingit duplicit̄. Vno mō
qn̄ aliqs loquit̄ de se nō quidē supra id quod ī
se est. sed supra id qd̄ de eo oms̄ opinant̄. Qd̄
apl̄s refugiens dicit. ii. coꝝ. xii. Parco aūt nec
quis existimet me sup̄ id quod uidet ī me aut
audit aliq̄d ex me. Alio mō aliquis p uerba se
extollit loquēs de se sup̄ id quod ī se ē secūdu3
rei ueritatē. & q2 magis est aliq̄d iudicādū se=
cundū id quod ī se est q̄3 secundu3 quod est ī
opinione alioꝝ. Inde est ꝙ magis ꝓprie dicit̄
iactantia qn̄ aliqs effert se supra id quod ī se
ipso est q̄3 quādo effert se sup̄ id quod ē ī opi
nione alioꝝ. quāuis utroq3 mō iactantia dici
possit Et ideo iactātia ꝓprie dicta opponit̄ ve
ritati p modū excessus. Sciendū tn̄ ꝙ pctm̄ ia
ctantie pot̄ cōsiderari duplicit̄. Vno mō secū=
dum speciē actus. & sic opponit̄ ueritati per
modū excessus. ut dictū est. Alio mō ꝓm cau=
sam suā ex qua & si nō semp tn̄ frequētius ac
cidit. et sic ꝓcedit quidē ex supbia. sic ex causa
interius motiua & īpellente. Ex hoc em̄ ꝙ ali
quis interius p arrogantiā sup̄ seip̄m eleuat̄.
sequit̄ plerūq3 ꝙ exterius maiora quedā de se
iactet. licet qn̄q3 nō ex arrogantia. ſ3 ex quadā
uanitate aliqs ad iactantia3 ꝓcedat & in hoc
delectet̄. quia talis est ꝓm habitū. Et ideo arro
gantia p quā aliquis sup̄ seip̄m extollit̄. est su
pbie species. nō tn̄ est idē iactantie. sed ut fre=
quētius eius causa. Et ꝓpter hoc Greḡ. ponit

iactantiā inter superbie species. Tendit autē
iactator plerūqꝫ ad hoc ꝙ gloriam cōsequatur
per suam iactantiā. Et ideo secundum Grego
riū. Ex inani gloria oritur secūdū rōem finis.
¶ Ad secundum scilicet vtrū iactantia sit pec
catum mortale. Dicendū ꝙ sicut sup̄ dictum
est. peccatum mortale est quod caritati cōtra=
riatur. Dupliciter ergo iactātia cōsiderari po=
test. Vno modo ſm se prout est mendacium
quoddam. & sic quandoqꝫ est peccatū morta
le. quādoqꝫ veniale. Mortale quidem quādo
quis iactāter de se ꝓfert quod est cōtra gloriā
dei. sicut ex persona regis Thyri dicitur. ezech.
xxviii. Eleuatum est cor tuum & dixisti deus
ego sum. Vel etiam contra caritatē proximi.
sicut cum aliquis iactando seipm̄ ꝓrumpit in
cōtumelias aliorū. sicut habet̄. Luc. xviii. de
phariseo qui dicebat. non sum sicut ceteri ho=
minū raptores. iniusti. adulteri. velut etiā hic
publicanus. Quandoqꝫ vero est peccatū veni
ale. quando scilicet aliquis de se talia iactat q̄
neqꝫ sunt cōtra deum neqꝫ contra ꝓximum.
Alio modo potest cōsiderari secundū causam
suam scilicet supbiam vel appetitum lucri aut
inanis glorie. & sic si ꝓcedat ex supbia uel in=
ani gloria q̄ sit pc̄tm̄ mortale. etiā ip̄a iactan=
tia erit peccatum mortale. Alioquin erit pec=
catū veniale. Sed quādoqꝫ aliquis ꝓrumpit ī
iactantiam ꝓpter appetitum lucri. & hoc mo
do videt̄ ꝑtinere ad proximi deceptionem uel
damnū. Et ideo talis iactātia ē maius peccatū
mortale. Vnde & phūs dicit in. iiii. eth. ꝙ tur
pior est qui se iactat causa lucri. q̄ꝫ qui se iactat
causa glorie uel honoris. non tamen semper ē
peccatū mortale. quia potest esse tale lucrum
ex quo alius non damnificat̄.

¶ DE YRONIA.

Deinde considerandū est de yronia. Et ꝓ=
mum vtrum yronia sit peccatum. Secun
do vtrū sit maius peccatū q̄ꝫ iactantia. ¶ Ad
primū scilicet vtrū yronia sit peccatū. Dicen=
dum ꝙ ad hoc ꝙ aliqui mīora de se dicant pt̄
contingere dupliciter. Vno modo salua verita
te. dum scilicet maiora que sunt in seip̄is reti=
cent. quedam vero mīora detegūt. & de se ꝓ=
ferūt q̄ tamen in se esse recognoscunt. Et sic
minora de se dr̄e non ꝑtinet ad yroniam. nec
est peccatū secundū suum genus nisi per alicu
ius circūstantie corruptōnem. Alio modo ali=
quis dicit mīora a ueritate declinans. puta cū
asserit de se aliquid uile quod in se non recog
noscit. aut cum negat de se aliquid magnum
quod tamē ꝑcipit in seip̄o esse. & sic ꝑtinet ad
yroniam. & est semꝑ peccatū. ¶ Ad secundū
scilicet de cōparatione yronie ad iactantiam.
Dicendū ꝙ vnum mēdacium est grauius al=
tero. quādoqꝫ quidē ex materia. sic̄ mendaciū
quod fit in doctrina religionis est grauissimū
qn̄qꝫ autem ex motiuo ad peccandum. sic̄ mē=
daciū ꝑniciosum est grauius q̄ꝫ officiosum ul'
iocosum. yronia aūt & iactantia circa idē me
tiuntur uel verbis uel factis uel quibuscunqꝫ
exterioribꝰ signis scꝫ circa cōditionem ꝑsone.
Vn̄ quantū ad hoc equalia sūt. Sꝫ ut ꝑlimū
iactantia ex turpiori motiuo ꝓcedit scꝫ ex ap=
petitu lucri ul' honoris. Yronia uero ex hoc ꝙ
fugit. lꝫ inordiate ꝑ elatōeꝫ videt̄ aliis grauis
esse. & ſm hoc phs̄. dicit ꝙ iactātia est grauiꝰ
peccatū q̄ꝫ yronia. Cōtingit tamē quādoqꝫ ꝙ
aliquis mīora de se fingit ex aliquo alio moti
uo. puta ad dolose decipiendū. & tunc yronia
ē grauior. ¶ De hac plura Require infra inter
gradus supbie libro Tertio.

DE AFFABILITATE.

Deinde considerandū est de amicitia q̄ af=
fabilitas dicit̄. & de uitiis oppositis q̄ sūt
adulatio & litigium. Circa amicitiā seu affa=
bilitatem Primo cōsiderandum ē vtrū sit spe
cialis virtus. Secūdo vtrum sit pars iustitie.
¶ Ad primū scilicet utrū amicitia sit sp̄alis vir
tus. Dicendū ꝙ sicut dictū est. cum virtus or
dinet̄ ad bonum ubi occurrit sp̄alis ratō boni
ibi oportet esse sp̄ealem rōnem uirtutis. bonū
aūt in ordine cōsistit sicut sup̄ dictū est. Opor
tet aūt hoīem cōuenienter ad alios ordinari ī
cōmuni cōuersatione tam in factis q̄ꝫ ī dictis
ut scꝫ ad vnūquēqꝫ se habeat secundū qȯ decꝫ
Et iō oportet esse sp̄alem quandā uirtutē que
hanc cōuenientiam ordinis obseruet. & hec
uocat̄ amicitia seu affabilitas. Sciendū autem
ꝙ phs̄ in. viii. eth. de duplici amicitia loquit̄.
quarū vna cōsistit principalit̄ in affectu quo
vnus aliū diligit. & hec pōt cōsequi q̄ꝫcunqꝫ
uirtutem. Que aūt ad hāc amicitiā ꝑtinent su
pra de caritate dicta sunt. Aliam uero amiciti
am ponit que cōsistit in solis exterioribꝰ uerb
uel factis. que quidē non habet ꝑfectam ratio
nē amicitie. sꝫ quandā eiꝰ similitudinē. inquā=
tum scilicet quis decent̄ se habet ad illos cum
quibus cōuersat̄. ¶ Ad secundū scilicꝫ vtrum
amicitia sit ꝑs iustitie. dicendū ꝙ hec virtus ē
ꝑs iustitie. inquantū ei adiungit̄ sicut pricipa
li uirtuti. Cōuenit enī cum iustitia ī hoc ꝙ ad
alterū est. sicut etiā iustitia. Deficit aūt a rōne
iustitie. qꝛ non habet plenā debiti rōem prout
aliquis alteri obligat̄. uel debito legali ad cuiꝰ
solutōnem lex cogit. uel etiā aliquo debito ꝓ=
ueiente ex aliquo bn̄ficio suscepto. sꝫ solū attē
dit quoddā debitū honestatis qȯ magis ē ex=
ꝑte ip̄ius virtuosi q̄ꝫ ex ꝑte alterius. ut scꝫ faci=
at alteri qȯ decet eū facere. qꝛ sibi hō est natu
raliter aīal sociale debet ex quadam honestate
ueritatis maīfestatōem aliis hoībus. sine q̄ so=
cietas hoīm durare nō posset. Sic̄ aūt non pos
set viuere hō in societate sine veritate. ita nec
sine dilectiōe. qꝛ sic̄ phs̄ dicit in. viii. eth. Nul
lus pōt ꝑfecte morari cū tristi neqꝫ cū non de=
lectabili. & ideo hō tenet̄ ex quodā debito ho=
nestatis naturalis ut ip̄e aliis delectabilit̄ con
uiuat. nisi ꝓpter aliquam cām necesse sit alios
vtilit̄ aliqn̄ cōtristare.

Deinde cōsiderādum ē de vitiis oppositis.
Et ꝑmo de adulatōne. Secūdo de litigio.
De adulatōne videndum est primo vtrum sit

peccatum. Secūdo vtrum sit peccatū moztale.
¶ De hiis omnibus Require infra li. tertio.
DEinde cōsiderandum ē de litigio. Et p̄mo
vtrū opponat̃ ueritati amicitie. Secundo
de cōparatōne eius ad adulationem. De his
omnibus. Re. infra libro tertio.

¶ DE LIBERALITATE. DI. LXXVIII.

DEinde considerandū est de liberali=
tate et vitiis oppositis. sc3 auaritia.
et ꝓdigalitate. ¶ Circa liberalitatē
cōsiderandū est p̄mo. vtrū sit virtꝰ
Secūdo de materia eius. Tertio de actu ipsius
Quarto vtrū ad eā magis dare q̈3 accipere pti
neat. Quinto vtrū liberalitas sit pars iustitie
Sexto de cōparatione eius ad alias virtutes.
¶ Ad primū. sc3 vtrū libaralitas sit virtus. Di
cendū ꝙ sicut aug. dicit in libro de libero arbi
trio. Bene vti his quibus male vti possumus.
ptinet ad virtutē. Possumꝰ aūt bn̄ et male vti
nō solū his que intra nos sunt. sc3 potentiis &
passionibus aīme. s3 etiā his que extra nos sūt
sc3 rebus hmōi mūdi cōcessis nobis ad susten=
tationē vite. Et ideo cū bn̄ vti his rebus perti=
neat ad liberalitatē. cōsequēs est ꝙ liberalitas
sit virtus. Sic em̄ dicūt Ambzosiꝰ & Basilius
supabundantia diuitiaꝝ dat̃ aliquibus a deo
vt meritū bone dispēsationis acquirant. pauca
aūt vni sufficiūt. Et ideo liberalis plura lauda
biliter in alios expendit q̈3 inseip̄m. Debet aūt
homo semp sibiip̄i magis ꝓuidere in spūalibꝰ
bonis ī q̇bus vnusq̇sq3 sibi p̄cipue subueīre pt̄
et tn̄ etiā in tempalibus rebus nō ptinet ad li=
beralem vt sic aliis intendat ꝙ oīno se & suos
despiciat. Vn̄ ambroꝰ dicit in p̄mo de officiis
Est illa ꝓbanda liberalitas vt ꝓximos seminis
tui nō despicias si egere cognoscas. Ad libera
lem etiā nō ptinet sic diuitias emittē. vt nō si=
bi remaneat vn̄ sustentet̃. & vn̄ virtutis opera
exequat̃ quibꝰ ad felicitatē ꝑuenit̃. vn̄ phs di
cit in. iiii. eth. ꝙ liberalis curat ꝓpria volens ꝑ
hoc quibusdā sufficē. Et ambroꝰ dicit in libro
de officiis. ꝙ dn̄s nō vult simul effūdi opes s3
dispēsari. Nisi forte vt helyseus qui boues su
os occidit & pauit paupes ex eo quod habuit
vt nulla cura teneret̃ domestica. quod ptinet
ad statū ꝑfectionis spūalis vite. de quo infra
dicet̃. Et tn̄ sciendū est ꝙ hoc ip̄m qḋ est sua
liberaliter largiri inq̈ntum est actus virtutis
ad b̄titudinē ozdinat̃. Itē sciendū ꝙ sicut phs
dicit in. iiii. ethi. illi qui cōsumūt multa ꝑ intē
perātias nō sūt liberales s3 ꝓdigi. & silr quicū=
q3 effūdit que hab3 ꝓpter quecūq3 alia peccata
Vn̄ ambro. dicit in primo de officiis. Si adiu
ues eum qui possessiones alioꝝ eripe conatur
nō probat̃ largitas. Nec illa ꝑfecta est libera=
litas si iactantie causa magis q̈3 misericozdie
largiaris. Et ideo illi q̇ carēt aliis virtutibꝰ lic3
in aliqua opa multa expendant nō sunt libe=
rales. Nihil etiā ꝓhibet aliquos multa ī bonos
vsus expendentes. habitū liberalitatis nō hr̄e.
sicut et aliaꝝ virtutū opa faciūt hoīes anteq̈3
virtutis habitum habeāt. licet non eo mō quo
virtuosi vt sup̄ dictū est. Silr etiā nihil ꝓhibet
aliquos virtuosos licet sint paupes esse libera
les. Vn̄ phs dicit in. iiii. eth. ꝺm substantiā id
est facultatē diuitiaꝝ liberalitas nō dicit̃. non
em̄ ꝯsistit in multitudine datoꝝ. s3 in dātis ha
bitu. Et ambroꝰ dicit ī p̄mo de officiis. ꝙ affe
ctus diuitē collationē. aut paupem facit. & p̄=
cium rebus imponit. ¶ Ad ꝺm sc3 de materia
liberalitatis. Dicendū ꝙ ꝺm phm ī. iiii. eth. Li
beralis nō est acceptiuus pecunie. nec custodi=
tiuꝰ. s3 emissiuꝰ. Vn̄ et alio noīe liberalitas lar
gitas noīatur. quia quod largū est nō est retē
tiuū. s3 est emissiuū. & ad hoc idē ptinere videt̃
etiā libalitatis nomē. Cū em̄ aliq̇s a se emittit
qḋammō illud a sua custodia et dnīo libat. &
animū suū ab eius affectu liberū esse ostendit
Ea vero que emittēda sūt ab vno hoīe in aliū
sunt bona possessa. que nomine pecunie sig=
nant̃. Et ideo ꝓpzia materia liberalitatis ē pe=
cunia. Quia tn̄ sic dictū est liberalitas nō attē
dit̃ in q̈ntitate dati. s3 in affectu dātis. affectꝰ
autē dantis disponit̃ ꝺm passiones amozis &
cōcupiscētie. Et ꝑcōsequēs delectationis & iu=
stitie ad ea que dant̃. ideo īmediata materia li
beralitatis sūt īteriozes passiōes. s3 pecunia ex=
terioz est obiectū ipaꝝ passionū. ¶ Ad tertiū
sc3 ḋ actu libalitatis. s. vtrū vti pecuīa sit actꝰ
eius. Dicēdu3 ꝙ spēs actus. sumit̃ ex obiecto
vt sup̄ habitū ē. Obiectū aūt siue materia liba=
litatis ē pecuīa. et quicq̇d pecunia mēsurari pt̄.
vt dictū est. Et quia quelibet virtus cōuenien
ter se habet ad suū obiectū. cōsequēs est vt cū
liberalitas sit virtus actus eius sit ꝓpoztiona=
tus pecunie. pecunia aūt cadit sub ratione bo
nozū vtiliū. quia oīa exterioza bona ad vsum
hoīs sūt ozdīata. Et ideo actus ꝓp̄us liberali=
tatis est pecunia vel diuitiis vti. Sciendum er
go ꝙ ad liberalitatē ptinet bn̄ vti diuitiis in=
quantū hmōi. eo ꝙ diuitie sūt ꝓpria materia
liberalitatis. Ad iustitiā aūt ptinet vti diuitiis.
ꝺm aliā rōe3. s. ꝺm rōe3 debiti. ꝓut sc3 res exte
rioz debet̃ alteri Ad magnificentiā aūt ptinet
vti diuitiis ꝺm q̈ndā spālē rōe3. id ē ꝺm ꝙ assu
munt̃ in alicuiꝰ magniopis expletionē. vn̄ &
maġficētia qḋammō se hr̄ ex additōne ad libi
ralitatē. vt infra dicet̃. Itē sic dictū est ꝓpinq̈
materia libalitatis sūt interiozes passiōes ꝺm
q̈s hō afficit̃ circa pecuniā. Et iḋo ad libralita
tē p̄cipue ptin3 vt hō ꝓp̄ īozdinatā affectōe3
ad pecuniā nō ꝓhibeat̃ a quocūq3 debito vsu
eius Est aūt duplex vsus pecuīe. Vnꝰ ad seip̄m
qui videt̃ ad sumptꝰ vel expensas ptinē. Aliꝰ
aūt quo q̇s vtit̃ ad alios. qḋ ptinet ad datōes.
Et ideo ad libalitatē ptinet. vt neq3 ꝓpter īmo
deratū amozē pecunie aliq̇s impediat̃ a cōueni
entibus expēsis. neq3 a ꝯueniētibus dationibꝰ
Vn̄ circa datōes et sūptus libalitas cōsistit ꝺm
phm in. iiii. eth. Verbū aūt senece in. v. de bn̄=
ficiis intelligēdū ē de liberalitate ꝺm ꝙ se ha=
bet ad datōnes. Nō em̄ dicit̃ aliquis libalis ex
hoc ꝙ sibi aliq̇d donat. ¶ Ad quartū. s. vtꝝ
ad liberalem magis ptineat dare q̈3 accipere.

Dicendũ ꝙ ꝓprium est liberalis vti pecunia.
vsus aũt pecunie est ĩ emissione ipi⁹. nã acq̃si
tio pecunie magis assimilaᵗ̃ gñationi q̃ȝ vsui
custodia vero pecunie inquantũ ordinatur ad
facultatẽ vtendi assimilaᵗ̃ habitui. Emissio aũt
alicuius rei q̃nto fit ad aliquid distãtius. tan=
to a maiori virtute ꝓcedit. sicut patet in his q̃
ꝓiiciunᵗ̃. Et ideo ex maiori virtute ꝓcedit ꝙ
aliquis emittat pecuniã dando eã aliis q̃ȝ ex
pẽdendo eã circa seipsũ. Propriũ est aũt virtu
tis vt p̃cipue tendat in id qȯ pfectius est. Nã
virtus est pfectio quedã. vt diciᵗ̃ in. vii. phic̃.
Et ideo liberalis maxime laudaᵗ̃ ex datione.
Cũ aũt liberalitas a prudẽtia dirigaᵗ̃. sic̃ etiaȝ
quelibet alia virtus moralis. ad prudentiã pti=
net custodire pecuniã ne surripiaᵗ̃. aut inuti=
liter expendaᵗ̃. Sȝ vtiliter eam expẽdere ñ est
minoris prudẽtie. q̃ȝ vtilr̃ eã conseruare. sȝ ma
ioris. quia plura sunt attẽdanda circa vsuȝ rei
qui assimilaᵗ̃ motui. q̃ȝ circa cõseruatõeȝ que
assilatur quieti. Qꝫ aũt illi qui susceperũt pecu
nias ab aliis acquisitas liberalius expendunt.
q̃ȝ existẽtes inopie inexpti. si ꝓpter solum hãc
inexpientiã liberaliter expenderẽt. nõ haberẽt
liberalitatis virtutẽ. sȝ q̃ñq̃ȝ hmõi inexepiẽtia
se habet solũ sicut tollẽs impedimentũ liberali
tatis. ita ꝙ ꝓmptius liberalr̃ agãt. timor enim
inopie ex eius expientia ꝓcedẽs impedit q̃ñq̃ȝ
eos qui acquisierũt pecuniã ne eam cõsumãt
liberaliter agẽdo. Et silr̃ amor quo eam amãt
tanq̃ȝ ꝓpriũ effectũ. vt phs dicit in. iiii. eth.
¶Ad q̃ntum scȝ verũ liberalitas sit pars iusti=
tie. Dicendũ ꝙ liberalitas nõ est species istitie
quia iustitia exhibȝ alteri qȯ eius est. liberali=
tas aũt exhibet id qȯ est suũ. Habet tñ quãdã
conuenientiã cum iustitia in duobus. Primo
quidẽ quia p̃ncipalr̃ est ad alterũ. sic̃ iniustitia
Scd̃o quia est circa res exteriores. sicut et iusti
tia. licet ẜm aliã rationẽ vt dictũ est. Et ideo li
beralitas a quibusdã poniᵗ̃ pars iustitie. sicut
virt⁹ ei ãnexa vt p̃ncipali. ¶Ad sextũ. s. de cõ
paratione liberalitatis ad alias virtutes. Dicẽ=
dum ꝙ quelibet virtus tendit in aliqȯ bonũ.
Vñ quãto aliq̃ virtus in melius bonũ tendit
tanto melior est. libalitas aũt tẽdit in aliqȯ bo
nũ duplr̃. Vno mõ p̃mo & p se. Alio mõ ex cõ
sequẽti. Primo quidẽ et p se tendit ad ordinã=
dum ꝓpriã affectionẽ circa possessionẽ pecu=
niaꝝ in vsum. et sic ẜm hoc p̃ferᵗ̃ liberalitati.
et tempantia que moderaᵗ̃ cõcupiscẽtias et de
lectationes ptinentes ad ꝓpriũ corpus. et for=
titudo & iustitia q̃ ordinanᵗ̃ quodãmõ in bo=
num cõmune. vna tempe pacis. alia tpe belli.
& omibus p̃ferunᵗ̃ virtutes que ordinant in
bonũ diuinũ. Nam bonũ diuinũ p̃eminet cui
libet bono humano. & in bonis hũanis bonũ
publicũ p̃eminet bono p̃uato. in quibus bonũ
corporis preeminet bono exteriorum rerum
Alio mõ ordinaᵗ̃ liberalitas ad aliqȯ bonũ ex
cõsequẽti. & ẜm hoc liberalitas ordinaᵗ̃ in oĩa
bona p̃dicta. Ex hoc eñ ꝙ homo nõ est ama=
tiuus pecunie. sequiᵗ̃ ꝙ de facili vtaᵗ̃ ea & ad
seip̃m et ad vtilitatẽ aliorum & ad honorẽ dei
et ẜm hoc habet q̃ndã excellentiam ex hoc ꝙ
vtilis est ad multa. & quia vnũquodq̃ȝ magis
iudicaᵗ̃ p illud quod p̃mo et per se competit ei
q̃ȝ ẜm id quod cõsequẽter se habet. ideo dicen=
dum est libertatẽ non esse maximã virtutem.
¶De vitiis oppositis. s. auaritia & ꝓdigalitate

DE EPYKEYA.

¶Re. infra li. iii.

DEinde considerandũ est de epykeya &
primo verũ sit virtus. Secundo verum
sit pars iustitie. ¶Ad p̃mum cõsiderandum
ꝙ quia actus humani de quibus leges danᵗ̃
in singularibus cõtingentib⁹ cõsistunt q̃ infi=
nitis modis narrari possunt nõ fuit possibile
aliq̃ȝ regulã legis instituí que ĩ nullo casu de=
ficeret. sed legislatores attendũt ad id quod ĩ
pluribus accidit ẜm hoc legem ferentes quam
tñ in aliq̃bus casib⁹ seruare est cõtra equalita
tem iustitie. & cotra bonũ cõmune quod lex
intendit. sicut lex instituit. quod deposita red
danᵗ̃. quia hoc quod in pluribus iustũ est. con
tingit tñ aliq̃ñ esse nociuum. puta si furiosus
deposuit gladiũ. & eũ reposcat dum ẽ in furia
vel si aliq̃s reposcat depositũ ad patrie impug
nationẽ. In his ergo & silibus casibus maluȝ
esset sequi legẽ positã. bonũ aũt est p̃termissis
verbis legis sequi id quod poscit iustitie ratio
et cõis vtilitas. et ad hoc ordinaᵗ̃ epykeya que
apud nos diciᵗ̃ equitas. Vñ patet ꝙ epykeya
est virtus. Epykeys eñ nõ aufert iustũ simpli
citer. sȝ iustũ quod est lege determinatũ. neq̃ȝ
etiam opponunᵗ̃ seueritati que sequiᵗ̃ verita=
tem legis in quibus oportet. sequi autẽ verba
legis in quib⁹ nõ oportet vitiosum est. vñ di=
ciᵗ̃ in codice de legibus et cõstitutionib⁹ p̃nci
pum. nõ dubium est in legem cõmittẽ euȝ qui
verba legis amplexus contra legis nitiᵗ̃ volũ=
tatẽ. ¶Ad ẜm scȝ verũ epykeya sit pars iustitie
Dicendũ ꝙ sicut sup̃ dictũ est. virt⁹ aliqua ha
bet triplicẽ partem. scȝ partẽ subiectiuã. inteḡ
lem et potentialẽ. Pars aũt subiectiua est de q̃
essentialr̃ p̃dicatur totũ. & est in minus. Qȯ
quidẽ ꝯtingit dupliciter. Quandoq̃ȝ eñ aliq̃d
predicatur de pluribus ẜm vnã rationẽ sicut
aĩal de equo et boue. quandoq̃ȝ autẽ p̃dicatur
ẜm prius et posterius. sicut ens predicatur ẜm
prius et posterius. quia predicaᵗ̃ de substãtia.
et accidente. Epykeya ergo est pars iustitie cõ
muniter dicte tanq̃ȝ iustitia quedã existẽs vt
phs dicit in. v. eth. Vñ patet ꝙ epykeya ẽ pars
iustitie subiectiua. et de ea iustitia per pri⁹ di=
citur q̃ȝ de legali. nam legalis iustitia dirigiᵗ̃
secundũ epykeyã. Vnde epykeya est quasi su=
perior respectu humanoꝝ actuum.

DE PRECEPTIS IVSTITIE DISTINCTIO. ¶LXXIX.

DEinde ꝯsiderandũ ẽ de p̃ceptis iu=
stitie. Et circa hoc ꝯsiderãda sũt sex
Primo veruȝ p̃cepta decalogi sint
p̃cepta iustitie. Scd̃o de p̃mo p̃cep=
to decalogi. Tertĩo de secundo. Quarto de ter
tio. Quinto de quarto. Sexto de aliis sex.

¶ Ad pͥmū ſcꝫ utrū ꝑcepta decalogi ſint ꝑ=
cepta iuſtitie · Dicendū ꝙ ꝑcepta decalogi ſūt
pͥma ꝑcepta legis & quibus ſtatim ratio na=
turalis aſſentit · ſicut manifeſtiſſimis · Manife
ſtiſſime aūt ratio debiti q̄ requirit̃ ad ꝑceptuꝫ
apparet ī iuſtitia q̄ eſt ad alterū · quia in hiis q̄
ſpectant ad ſeipm̄ · videt̃ pͥmo aſpectui ꝙ hō
ſit ſui dn̄s & ꝙ liceat ei facere qꝺ licet · Sed in
hiis q̄ ſunt ad alterū manifeſte apparet ꝙ hō
eſt alteri obligatuſ ad reddendū ei id quod de
bet ei · Et iō ꝑcepta decalogi opoꝛtuit ad iuſti=
tiaꝫ ꝑtinere · Vnde tria ꝑcepta ſunt pͥma de
actibus religioſis q̄ eſt potiſſima pars iuſtitie
Quartū aūt ꝑceptum eſt de actu pietatis q̄ eſt
ꝑs iuſtitie ſecūda · Alia ūo ſex dant̃ de actibꝰ
iuſtitie cōmunit̃ dicte q̄ inter eq̄les attendit̃ ·
¶ Ad ſecudū ſcꝫ de pͥmo ꝑcepto decalogi · di
cendū ꝙ ad legē ꝑtinet facere hoīes bonos · &
iō opoꝛtet pͥma ꝑcepta legis oꝛdinari ſm̄ oꝛ=
dinē generatōis · q̄ ſcꝫ fit homo bonꝰ · In oꝛdi=
ne aūt generatōis duo ſunt attēdenda · quoꝝ
pͥmū eſt · ꝙ pͥma ꝑs pͥmo conſtituit̃ ſicut ī
generatōe aīalis primo generat̃ coꝛ · & in do=
mo fit pͥmo fundamentū · In bonitate auteꝫ
aīe pͥma pars ē bonitas uolūtatis · ex q̄ aliq̄s
hō bene utit̃ q̄libet alia bonitate · Bonitas aūt
uolūtatis attendit̃ ad obm̄ ſuuꝫ qꝺ ē finis · Et
ideo ī eo q̄ erat ꝑ legem īſtituēdus ad virtutē ·
pͥmo opoꝛtuit iacere quoddā fundamētū reli
gionis ꝑ quā hō debite oꝛdinat̃ in deū · qui eſt
ultimus finis humane uolūtatis · Secūdo attē
dendū eſt ī oꝛdine generatōis ꝙ pͥmo cōtra
ria & īpedimēta tollunt̃ · ſicut agricola pͥmo
purgat agrū · poſtea ꝓiicit ſemīa · ſm̄ illud Ie ·
· iiii · Nouate uob̄ nouale · & nolite ſemīare int̄
ſpinas & tribulos · Et iō circa religionē pͥmo
erat hō inſtituendꝰ ut īpedimēta uere religio=
nis excluderet · Pꝛecipuū aūt religionis īpedi=
mentū eſt ꝙ homo falſo deo īhereat · ſm̄ illud
Math · vii · Non poteſtis ſeruire deo & mam=
mone · Et iō in pͥmo ꝑcepto legiſ excludit̃ cul
tus falſoꝝ deoꝝ · Cultꝰ aūt alienoꝝ deoꝝ du=
pliciter · apud ātiquos obſeruabat̃ · Quidā eñ
quoſdā creaturas ꝓ diis colebāt abſq; inſtitu
tōne ymaginū · Vñ pharo dixit ꝙ antiqui ro
maī diu ſine ſimulacris deos coluerūt · Et hic
cultus ꝓhibet̃ pͥmo · cū dicit̃ · non habebis de
os alienos · Erat aūt apud alios cultus falſoꝝ
deoꝝ ſub quibuſdā ymaginibus · Et iꝺo oppoꝛ
tune ꝓhibet̃ ipſarū ymaginū inſtitutio · cum
dicit̃ · non facies tibi ſculptile · Et ymaginū ip
ſarū cultus · cū dicit̃ · non coles ea ⁊c̄ · ¶ Ad ter
tiū ſcꝫ de ſecundo ꝑcepto decalogi · qꝺ eſt · Nō
aſſumes nomē dei tui inuanū · Sciēdū ꝙ opoꝛ
tet pͥus īpedimenta uere religionis excludē ī
eo qui inſtituit̃ ad uirtutē q̄ꝫ eum ī uera reli=
gione fundare · Opponit̃ aūt uere religioni ali
quid dupliciṫ · Vno mō ꝑ exceſſuꝫ qñ ſcꝫ id qꝺ
eſt religionis alteri īdebite exhibet̃ · quod ꝑti=
net ad ſupſtitōem · Alio mō quaſi ꝑ defectū re
uerentie · cum ſcꝫ deus cōtemnit̃ · quod ꝑtinet
ad vitiū uere religioſitatis · ut ſupꝛa habitū ē ·

Supſtitio aūt īpedit religionē quantū ad hoc
ne ſuſcipiat̃ deus ad colendū · Ille aūt cuiꝰ ani
mus īplicatus eſt in debito cultu · nō poṫ ſiml̄
debitū dei cultū ſuſcipere · Secundū illud yſa ·
· xxiiii · Anguſtatuꝫ eſt ſtratū ut alter decidat ·
ſcꝫ deus uerus & falſus ī coꝛde hoīs · & palliū
bꝛeue utrūq; operire nō poteſt · Per irreligioſi
tatē aūt impedit̃ religio quantū ad hoc ne de
us poſtq̄ꝫ ſuſceptuſ eſt honoꝛet̃ · Prius aūt eſt
deuꝫ ſuſcipere ad colendū q̄ꝫ eum ſuſceptū ho=
noꝛare · Et ideo ꝑmittit̃ ꝑceptū in quo ꝓhibet̃
ſupſtitio · Secūdo · ꝑceptuꝫ quo ꝓhibet̃ ꝑiuriū
ad irreligioſitatē ꝑtinenſ · ¶ Ad quartū ſcꝫ de
tertio ꝑcepto · quod ē · Memēto ut diem ſabba
ti ſanctifices · Sciendū ꝙ remotis īpedimētis
uere religionis ꝑ pͥmū pꝛeceptū & ſm̄ decalo
gi · ut ſupꝛa dictū eſt · cōſequens fuit ut tertiū
ꝑceptū poneret̃ · ꝑ quod hoīes ī uera religione
fundarent̃ · Ad religionē aūt ꝑtinet cultū deo
exhibere · Sic̃ aūt in ſcriptura diuina miſteria
tradunt̃ nobis ſub aliq̄bus coꝛpoꝛaliū rerum
ſimilitudinibꝰ · ita cultus exterioꝛ deo exhibet̃
ꝑ aliquod ſenſibile ſignū · Et q2 ad īterioꝛē cul
tum q̄ cōſiſtit ī oꝛatōe & deuotōe magis indu
citur hō ex interioꝛi ſpiritusſancti īſtinctu ꝑce
ptū legis dandū fuiſſe de exterioꝛi cultu ſecū=
dum aliquod ſenſibile ſignū · Et q2 ꝑcepta de
calogi ſunt q̄ſi quedā pͥma & coīa pͥncipia
uel ꝑcepta legis · ideo in tertio ꝑcepto decalogi
ꝑcipit̃ exterioꝛ dei cultus ſub ſigno cōis benefi
cii quod ꝑtinet ad oīs repſentandū · ſcꝫ opus
creatōis mūdi a quo requieuiſſe dn̄s dicit̃ ſe=
ptima die · In cuiꝰ ſignū dies ſeptima mādat̃
ſanctificāda id ē deputanda ad uacandū deo ·
Et ideo exo · xx · ꝑmiſſo ꝑcepto de ſanctificati
one ſabbati aſſignat̃ ratio · q2 ſex diebus fecit
deus celum & terrā · & in die ſeptima req̄euit ·
Sciēdū aūt ꝙ ꝑceptū de ſanctificatōe ſabbati
litteraliter ītellectuꝫ eſt ꝑtim moꝛale ꝑtim aūt
cerimoniale · Moꝛale quidē quantuꝫ ad hoc ꝙ
hō deputet aliquod tempꝰ uite ſue ad uacandū
diuinis · Ineſt eñ homī naturalis īclinatio ad
hoc ꝙ q̄libet rei neceſſe deputet̃ aliquod tēpus
ſicut coꝛꝑali refectioni · ſomno & aliis hmōi ·
Vñ etiā ſpirituali refectōi q̄ mens hoīs ī deo
reficit̃ ſm̄ dictamē naturalis rōis aliquod tē=
pus deputat̃ hoī · & ſic habē aliquod tēpus de
putatuꝫ ad uacādum diuinis cadit ſub ꝑcepto
moꝛali · Sed inquantū in hoc ꝑcepto determi=
nat̃ ſpeciale tempus in ſignuꝫ creatōis mūdi ·
ſic eſt ꝑceptū cerimoniale · Similiṫ etiā cerimo
niale ē ſm̄ allegoꝛicā ſignificatōꝫ · ꝓut fuit fi=
gura q̄etis chꝛiſti in ſepulcro que fuit ſeptima
die · & ſimiliṫ ſm̄ moꝛalē ſignificatōnem ꝓut
ſignat ceſſatōm ab omī actu peccati & quietē
mentis in deo · Et ſm̄ hoc quoddammō ē ꝑce=
ptū generale Similiṫ etiā cerimoniale ē ſecūdū
ſignificatōem anagogicam · ꝓut ſcꝫ ꝑfigurat
quietē fruitōis dei q̄ erit in patria · Vñ ꝑceptū
de ſanctificatōe ſabbati ponit̃ inter ꝑcepta de
calogi inquantū eſt ꝑceptū moꝛale · nō inquā=
tū ē cerimoniale · ¶ Itē ſciēdū ꝙ in obſeruatōe

ſabbati duo ſunt cōſideranda·quoꝝ vnum ē
ſicut finis·& hoc eſt ꝙ homo uacet rebus di=
uinis·quod ſignificatᷣ in hoc ꝙ dicit· Memē=
to ut diem ſabbati ſanctifices·Illa aūt ſancti=
ficari dicuntᷣ in lege q̄ diuino cultui applican
tur·Aliud eſt aūt ceſſatō opum que ſignifica
tur·cum dicitᷣ ·Septia die dn̄i dei tui non faci
es oīe opus·Sȝ de quo ope itelligatᷣ apparet
ꝑ id qđ exponitᷣ Leuit·xxxiii·Omne opꝰ ſer=
uile nō facietis in eo· Opus autem ſeruile di=
citᷣ a ſeruitute·Eſt aūt triplex ſeruitus· Vna
quidē qua hō ſeruit peccato·Iuxta illud· Qui
facit pc̄tm̄ ſeruus ē peccati·& ſcđm hoc omne
opus peccati dicitᷣ ſeruile· Alia ſeruitus ē qua
hō ſeruit homini·Eſt aūt hō alteriꝰ ſeruus nō
ſm mentē·ſed ſm corpus·ut ſuꝑ habitū ē· Et
iō opa ſeruilia ſm hoc dicuntᷣ opa corpalia in
quibus vnus hō alteri ſeruit· Tertia aūt ē ſer
uitꝰ dei & ſm hoc opus ſeruile poſſȝ dici opꝰ
latrie·qđ ptinet ad dei ſeruitiū·Si aūt ſic itel=
ligatᷣ opus ſeruile nō ꝓhibetur in die ſabbati·
qȝ hoc eſſet cōtrarium fini obſeruatōis ſabba=
ti·Homo em̄ ad hoc ab aliis opibus abſtinet i
die ſabbati ut uacet opibus ad dei ſeruitutem
ptinētibus ·Et inde ē qđ dicitᷣ·Ioh·vii·Circūci
ſionē homo accepit i ſabbato ut nō ſoluatᷣ lex
Moyſi· Inde etiā eſt ꝙ ſicut dicitᷣ· Math·xii·
Sabbatis ſacerdotes i templo ſabbatū uiolāt·
id ē corpaliter in ſabbato opantur· & ſine cri=
mine ſunt·Et ſic etiā ſacerdotes i ſabbato cir=
cūferentes archam nō trāſgrediebantᷣ ꝑceptuȝ
de obſeruatōne ſabbati·ſilr̄ etiam nullius ſpi=
ritualis actus exercitiū eſt cōtra obſeruantiā
ſabbati·Puta ſi quis doceat uerbo uel ſcripto
Vn̄ nūi·xxviii· dicit gloſa·ꝙ faber & huiuſ=
mōi artifices ociantᷣ in die ſabbati·Lector aūt
diuine legis uel doctor ab ope ſuo nō deſinit
nec tn̄ cōtaminatur ſabbatū· ſicut ſacerdotes
in templo ſabbatū uiolant & ſine crimīe ſūt·
Sed alia opa ſeruilia q̄ dicuntᷣ ſeruilia ꝑmo uł
ſecūdo mō cōtrariantᷣ obſeruantie ſabbati·in=
quantū impediūt applicatōnem hoīs ad diui
na·& qȝ magis impeditᷣ homo a rebus dīnis
ꝑ opus peccati q̄ȝ per opus licitū q̄ȝuis ſit cor
pale·iō magis cōtra hoc ꝑceptum agit qui pec
cat in die feſto q̄ȝ qui aliquod corpale opus li
citum facit·Vn̄ aug·dicit in li·de decem cor=
dis·Melius faceret uidēs in agro ſuo aliquid
utile q̄ȝ in theatro ſedicōſius exiſteret· & meli
us femine eoꝝ die ſabbati lanam facerēt q̄ȝ to
ta die in neomeniis ſuis impudice ſaltarent ·
Nō em̄ qui peccat veīaliter i ſabbato cōtra hoc
ꝑceptum facit· qȝ peccatū ueīale non excludit
ſanctitatē·Opa em̄ corpalia ad ſpūalem cultū
non ptinentia intm̄ ſeruilia dicuntᷣ· inq̄ȝtum
ꝓprie ptinent ad ſeruiētes· inquantū uero ſūt
cōmunia tam ſeruis q̄ȝ liberis ſeruilia nō dicū
tur·Quilibet aūt tam ſeruus q̄ȝ liber tenetᷣ in
neceſſariis ꝓuidere· non tantum ſibi ſȝ etiam
ꝓximo ꝑcipue quidē in hiis q̄ ad ſalutem cor=
pis ptinent·ſm illud ꝓu·xiii· Erue eos q̄ du=
cuntᷣ ad mortem· Secūdario in damno rerū

uitādo·ſm illud deut·xxii· Non uidebis ouē
& bouē frīs tui errantē & ꝑteribis · ſȝ reduces
fratri tuo·Et ideo opus corpale ptinens ad cō
ſeruandam ſalutem ꝓprii corpis nō uiolat ſab
batum·Non em̄ eſt contra obſeruantiā ſabba
ti ꝙ aliq̄s comedat & alia hmōi faciat quibus
ſalus corpis ↄſeruatᷣ· Et ꝓpt̄ h̄ machabei non
polluerūt ſabbatū pugnātes ad ſui defenſionē
die ſabbati·ut legitᷣ primo Mach·ii· Siliᷣ nec
Helyas etiā fugiēs a facie iezabel i die ſabbati
Et ꝓpter hoc etiaȝ dn̄s Math·xii· excuſat diſ
cipulos ſuos qui colligebant ſpicas in die ſab=
bati ꝓpter neceſſitatē quā patiebantᷣ· Similiᷣ
etiam opus corpale quod ordinatᷣ ad ſalutem
corpalem alterius nō eſt cōtra obſeruantiam
ſabbati· Vn̄ dn̄s dicit·Io·vii·Mihi idignami
qȝ totum hoīem ſaluū feci in ſabbato·Simili
ter etiā opꝰ corpale quod ordinatᷣ ad iminēs
damnum rei exterioris uitandū nō uiolat ſab
batum·Vnde dn̄s dicit·Math·xii· Quis erit
ex uobis homo qui habet vnā ouem et ceciderit in ſabbato in foueam· nōne tenebit & rele
uabit eam·Item nota ꝙ obſeruatio diei dn̄ice
in noua lege ſuccedit obſeruātie ſabbati non
ex neceſſitate legis·ſȝ ex conſtitutione ecc̄ie &
cōſuetudine ppl̄i xp̄iani· nec etiam hmōi obſ
uatio eſt figuralis·ſicut fuit obſeruatio ſabba
ti in ueteri lege·Et ideo nō ē ita arta ꝓhibitio
opandi in die dn̄ica ſicut in die ſabbati·ſed q̄=
dam opa cōceduntᷣ in die dn̄ica que i die ſab=
bati ꝓhibebantᷣ·ſicut decoctō ciboꝝ et alia hu
iuſmōi·Et etiam in quibuſdā opibus prohibi
tis facilius ꝓpter neceſſitatē diſpenſatᷣ in no=
ua q̄ȝ in ueteri lege·qȝ figura ptinet ad prote=
ſtatōem ueritatis quā nec in modico preterire
oportȝ·Opa aūt ſm ſe conſiderata immutari
poſſunt pro loco & tempe·¶ Ad quintū ſcili=
cet de quarto ꝑcepto quod eſt de honoratōne
pentum·Dicendū ꝙ ꝑcepta decalogi ordinā=
tur ad dilectōem dei & proximi· Inter ꝓxios
aūt maxime obligamur pentibus·Et ideo im=
mediate poſt ꝑcepta ordinātia nos in deū· po
nitur ꝑceptum ordinās nos ad pentes qui ſūt
pticulare principiū noſtri eſſe·ſicut deus ē vni
uerſale principiū· & ſic eſt quedam affinitas
huius ꝑcepti ad ꝑcepta ꝑme tabule·¶ Ad ſex=
tum ſcilicet de aliis ſex ꝑceptis·ſciendum ꝙ ſi
cut ꝑ partes iuſtitie debitum redditᷣ aliquibuſ
determīatis ꝑſonis quibus hō ex aliqua ſpāli
rōe obligatᷣ· ita etiam ꝑ iuſtitiam ꝓprie dictā
aliquis debituȝ reddit cōmuniter omnibꝰ· Et
ideo poſt ꝑcepta tria ptinentia ad religionem
qua redditᷣ debitum deo & poſt quartū ꝑcep=
tum quod eſt pietatis qua redditᷣ pentibus de
bitum·in quo cōcluditᷣ omne debitū quod ex
aliq̄ ſpāli rōne debetᷣ neceſſe fuit ꝙ ponerentᷣ
cōſequēter alia ꝑcepta ptinentia ad iuſtitiam
ꝓprie dictā q̄ indifferentᷣ oībus debitū reddit
Sciendum aūt ꝙ omnia nocumēta que ꝓxi=
mis inferuntᷣ pūt ad iſta reduci q̄ hiis ꝑceptis
ꝓhibentᷣ tanq̄ȝ ad quedam cōmuniora & pri=
cipaliora· Nam omnia nocumēta q̄ in ꝑſonā

pꝛoximi inferunt̃ intelligunt̃ pꝛohiberi in ho
micidio sicut ĩ pꝛĩcipalioꝛi·Que uero inferunt̃
in ꝑsonã cõiunctã & maxime ꝑ modũ libidis
intelligunt̃ ꝓhiberi siml' cũ adulterio·Que ue
ro ꝑtinent ad damna ĩ rebus illata ĩtelligunt̃
ꝓhiberi simul cũ furto·Que aũt ꝑtinẽt ad lo=
cutionẽ sic̃ detractiones blasphemie & si q̄ hu
iusmõi intelligunt̃ ꝓhiberi falso testimonio ·
qȯ directius iustitie cõtrariat̃·Itẽ qꝛ homicidi=
um ꝫm se non ẽ cõcupiscibile sꝫ magis hoꝛribi
le·qꝛ non habet de se rõem alicuius boni·Sed
adulteriũ de se habet aliq̄ꝫ rõem boni scꝫ dele=
ctabilis·Furtũ etiã habet rõem alicuiꝰ boni·s·
utilis·Bonũ aũt de se habet rõm cõcupiscibil'·
Ideo fuit spãlibus p̄ceptis ꝓhibenda concupi
scẽtia furti·& adulterii·nõ aũt cõcupiscẽtia ho
micidii·

DE FORTITVDINE· DISTINCTIO· ·LXXX·

Consequent̃ post iustitiã cõsiderã=
dũ ẽ de foꝛtitudine·Circa quã cõ=
siderãda sũt q̄tuoꝛ·Pꝛimo de ipa
foꝛtitudine·Scd̄o de p̄cipuo actu
eius scꝫ de martiryo·Tertõ de uitiis oppositis
foꝛtitudini·Quarto de partibus eius· ¶Cir
ca primũ cõsideranda sunt q̄tuoꝛdecĩ·Primo
qũo foꝛtitudo laudabilis a repꝛobabili distin=
guat̃·Scd̄o q̄ ualent ad cõmendationeꝫ foꝛti=
tudinis·& oñdunt eã esse laudabilẽ·Tertio ꝑ
q̄ foꝛtitudo iuuet̃·Quarto utruꝫ foꝛtitudo sit
virtus·Quinto utruꝫ sit uirtus specialis·Sex
to utrũ sit circa timoꝛes & audacias·Septimo
utrũ sit solũ circa timoꝛẽ moꝛtis·Octauo utrũ
sit solũ ĩ rebꝰ bellicis·Nono utrũ sustinẽ sit p̄
cipuus actus eius·Decimo utrum habeat de=
lectationẽ in actu suo·Vndecimo utruꝫ forti
tudo maxĩe cõsistat in repẽtinis·Duodecimo
vtrũ utat̃ ira in actu suo·Tredecĩo utrũ sit ũ=
tus cardinalis·Quartodecĩo de cõpatione eius
ad alias uirtutes· ¶Circa primũ sciendũ ꝙ
est q̄dã foꝛtitudo laudabilis & uirtuosa·Que
dã uero repꝛobabilis & uitiosa·Prima bonoꝝ
Scd̄a maloꝝ·Mali nãq̄ꝫ sunt foꝛtes in carnis
opibus·debiles in spũalibus·Econt̃ boni for=
tes sũt ĩ spũalibus·debiles ĩ carnalibus·Foꝛtes
sunt mali ad acquirẽda tempoꝛalia·debiles ad
eterna·Foꝛtes inq̄ꝫ sunt boni in opibus uirtu
osis·sicut dicit̃ ysa·xli·Vocabũtur ĩ ea foꝛtes
iustitie plantatio dñi ad gloꝛificanduꝫ id ẽ ad
eternã gloꝛiã acquirendã·Ecõtra mali sũt for
tes in uitiis ꝑpetrandis·Iere·xxiii·Factus est
cursus eoꝝ malus·& foꝛtitudo dissimilis·s·a
foꝛtitudine bonoꝝ·De utraq̄ꝫ foꝛtitudine lo=
quẽs·Gre·ait sup illud Iob·vi·Que ẽ enĩ foꝛti
tudo mea ut sustineã·aut patiẽtia mea ut foꝛti
ter agam·Notãdũ ẽ inq̄t ꝙ alia ẽ foꝛtitudo iu=
stoꝝ alia repꝛoboꝝ·Iustoꝝ ẽ foꝛtitudo carnẽ
vincere·ꝓpꝛiis uolũtatibus contrarias delecta
tiones uite p̄sentis extinguere·mũdi aspera ꝓ
eternis p̄miis amare·ꝓsꝑitatis blandimẽta cõ
temnẽ·aduersitatis metũ in coꝛde supare·Re
ꝓboꝝ uero foꝛtitudo ẽ transitoꝛia sine cessati
one diligere·cõtra flagella cõditoꝛis insensibi
liter ꝑdurare·ab amoꝛe tꝑalium nec aduersita
te quiescẽ·ad inanẽ gloꝛiã etiã cũ uite detrimẽ
to ꝑuenire·malitie argumẽta q̄rere·bonoꝝ ui
tam nõ solũ lingua & moꝛibus·sꝫ etiã gladiis
ĩpugnare·ĩ semetipis spem ponẽ·iniq̄tatẽ quo
tidie sine ullo desiderii defectu ꝑpetrare·An
nõ foꝛtes sũt repꝛobi q̄ ad p̄sentis uite cõcupi=
scentiã tot laboꝛibus currunt·tot ꝑiculis se au
dacter obiiciunt·ꝓ lucris cõtumelias libent̃ fe
rũt·ab appetitus sui libidine nulla uicti cõtra
rietate resiliũt·ꝑcussionibus decertant·& ma
la mũdi tolerãt·ꝓ mũdo & eius gloꝛia & fal=
laci ꝓmissione & ita dixerĩ gaudia q̄rentes ꝑ=
dũt·Nec tñ hoc ꝑdentes fatigant̃ ibi q̄si ĩ ab
sintio inebꝛiant̃·At cont̃ uir iustus ad mũdi
ꝑicula ꝓ mũdo tolerãda gaudet esse debilis·fi
nẽ suũ cõspicit·uita p̄sens q̄ꝫ sit trãsitoꝛia attẽ
dit ꝓ eo laboꝛes ꝑpeti renuit cuius intrinsecꝰ
delectatõnem uincit·Ad hoc facit uerbũ beati
Berñ·sup illud Can·v·Innixa sup dilectuꝫ q̄
stas da gloꝛiã deo·cuius manu erigeris·neces
se hẽs ut eius manu tenearis·multũ opus uir
tute habes·sꝫ q̄ induaris ex alto·Ipa enĩ si ꝑfe
cta fuerit·facile facit animũ uictoꝛẽ sui·& sic
inuictũ reddit ad oĩa·Quid ẽ foꝛtitudo uel
uirtus·ẽ q̄ppe uigoꝛ animi·cedere nescius ꝓ=
curanda rõe·Vel sic·ẽ vigoꝛ anĩ q̄ntũ ĩ se est·
oĩa ad rõem ducens & dirigẽs·Quid·ñ q̄a
oĩa sũt possibilia inuitẽti sup eũ q̄ oĩa põt·
Nihil·n·potentiã dei clarioꝛẽ reddit q̄ꝫ ꝙ oĩ
potẽtes facit oẽs q̄ ĩ se sperãt an nõ oĩpotẽs
ẽ cui oĩa possibilia sũt·ita animꝰ si nõ p̄sum
mat de se sꝫ confoꝛtet̃ a deo·poterit dñari sibi
si nõ dñet̃ ei oĩs ĩiustitia·Ita inq̄ꝫ deo innix
um nulla uis·nulla fraus·nulla iam illecebra
poterit uel stantẽ deiicẽ uel subiicẽ dñantem·
Alioq̄n frustra nitit̃ si nõ ĩnitit̃·Hec aũt q̄ ȯ
virtute dicta sũt foꝛtitudini spãlit̃ cõueniũt·q̄
etiã uirtutis nõie designant̃·Sap·viii·vbi in=
q̄tuoꝛ cardinales ũtutes·virtutẽ uocat foꝛtitu
dinẽ·dicẽs·Sobꝛietatẽ docet et prudentiam &
iustitiã & uirtutẽ·Foꝛtitudo enĩ multum ẽ ne
cessaria ad exercitiũ bonoꝛuꝫ operũ·Berñ·In
ꝫmone rogationũ·veritate caritate & foꝛtitu
dine me egere multũ fateoꝛ·deficit ratio mea
p̄ ignoꝛantia ueritatis·languet uolũtas p̄ desi
dia affectõnis·caro infirmat̃ p̄ inopia foꝛtitu
dĩs·Nã rõ minus ĩtelligit q̄ agẽda sũt·et uolũ
tas minus diligit ĩtellecta·et coꝛpus qȯ coꝛrũ
pit̃ agg̃uat aĩam·ut nõ q̄ uolumus illa facia=
mus·Neq̄ꝫ enĩ pateret̃ hũc defectuꝫ si rõ esset
iugit̃ exercitata ĩ inq̄sitione ueritatis·uolũtas
in desiderio caritatis·caro ĩ oꝑatione uirtutis·

¶Circa ꝫm sciẽdũ·Prĩo ꝙ ad cõmendatõnẽ
foꝛtitudĩs ualꝫ huiꝰ nõis ĩterp̄tatio·Scd̄o
scripture sacre multiplex exhoꝛtatõ·Tertõ sta
tus ĩ quo sumus consideratio·Quarto multi=
plex effectuũ eius meditatio·Primũ autẽ qȯ
facit ad cõmendationẽ foꝛtitudĩs ẽ ipm nomẽ
eius·qȯ ut dicit papias dicit̃ ul' a fero fers·uel
a ferꝛo·qꝛ est virtus ferrea·oĩa mala ualens
ferre·Et quia virtus inuincibilis est & turris

foꝛtiſſima ī qua dependet om̄is armatura for
tiū q̄ ſūt ī ea munimēta om̄ia cont̄ oīm tēpta
tionuꝫ machinamēta & inſultus hoſtiles· Per
hanc enī virtus om̄is habet vincere et reſiſtere
a uitio ſibi cōtrario· Vñ dicit Tulliuſ· Soli for
titudini nomē virtutis attribuebāt· Virtus q̄ſi
ſi virū tuēs dicit̄· Hoc ſpecialiſſime cōpetit foꝛ
titudini q̄ armatus hō nō poteſt uinci niſi eaꝫ
abiecerit· Vñ dicit̄ pħo Boecio· Talia tibi con
tuleramus arma ꝙ vinci nō potuiſſes niſi ab
ieciſſes· Hec eſt armatura q̄ armauit ſūma phi
loſophia xp̄us pugiles & pares duodecī q̄ erāt
pati ad vincendū & ſubiugandū totū mūdū
Vt dicit̄ Luc· in fine· Sedete in ciuitate donec
īduamī ūtute ex alto· Per hāc armaturaꝫ lupi
miſſi īter lupos ſubiugauerūt lupo et locuſte gi
ganteꝫ· Dicunt exploꝛatoꝛes terre ꝓmiſſionis
Nūi· xiii· Vidimus homīes quibus cōpati q̄ſi
locuſte eramus· Ibi oꝛigenes· Nouit dñs mira
bilia facere de locuſtis ſupare gigātes· Hec ar
matura facit vere hoīem virū a vi mentis uel
rigoꝛe ſic dictū· Sicut ait Seneca· Facilius eſt
vnā gentē q̄ꝫ vnū virū ſupare· Volēs aūt dñs
cananeos vincere & gigantes terre ꝓmiſſioīs
delere· mittēs Ioſue ad hoc agendū inuitat eū
ad hanc armaturā· qui ait· Ioſ· i· Cōfoꝛtare &
eſto robuſtus· tu enī diuides terrā filiis iſrael
ꝓ qua iuraui ut darē eam eis· Hac armatura
om̄es uicit & deiecit & inuincibilis ꝑmanſit·
ſicut oſtendit̄· Ecci· xlvi· Foꝛtis in bello Ioſue·
& cetera multa ad hoc· ¶ Scd̄o ad cōmendati
onem fortitudinis facit multiplex exhoꝛtatio
ſcripture ſancte· Deu· xxxi· Viriliť agite et cō
foꝛtamī· & nolite timē neq̄ꝫ paueatis ad cōſpe
ctū inimicoꝝ veſtroꝝ dixit Moyſes filiis iſrl·
Et poſt Ioſue ait· viriliter age & confoꝛtet̄ coꝛ
tuū· &c̄· p̄s· Viriliter agite et cōfoꝛtet̄ coꝛ vr̄m
Idem habet̄ Dañ· x· Similiť idē· i· Coꝝ· vi· Si
militer Hebre· xi· Eſtote foꝛtes in bello· &c̄·
¶ Tertio facit ad cōmendationeꝫ foꝛtitudinis
locus & ſtatus in quo ſumus· Sumus enī in
mūdo iſto in cāpo certamīs· ī medio inimicoꝝ
in quo habemus vincere cū gloꝛia uel uinci cū
ignominia· & vincere nō poſſumus ſine hac
armatura· Baruc· iii· Quid ē iſrahel ꝙ ī terra
inimicoꝝ es· &c̄· In hoc cāpo ut dicit̄· ¶ Treñ·
i· Abierunt abſq̄ꝫ foꝛtitudine ante faciē ſubſe
quētis· Multi tñ tanq̄ꝫ puluis quē ꝓiicit uen=
tus tēptationis ante faciē ſubſequētis dyaboli
qui vincit̄ ſine aliq̄ reluctatione· ¶ Quarto cō
mendabilē reddit foꝛtitudinē multiplex eius
vtilitatis effectus· Pꝛimus effectus eius ē· qꝛ
a pc̄tō & a ſeruitute dyaboli foꝛtitudo educit
& liberat· p̄s· Qui educit vinctos in foꝛtitudi
ne &c̄· Dyaboli enī coꝛ eſt ſimile coꝛdi pharao
nis· de quo legit̄ in Exodo· Induratuꝫ eſt coꝛ
pharaonis ip̄e nō dimittebat quos tenebat ni
ſi in manu foꝛti· Iud̄· vi· Dicit dñs Gedeoni·
Vade in hac foꝛtitudine tua liberabis iſrahel
de manu madyan· Sic dñs ꝑ p̄dicatoꝛē foꝛtē li
berat pc̄tōꝛes a ſuitute dyaboli· Sāpſon quā=
diu foꝛtitudinē habuit· ſe ſemꝑ de manu phili
ſtinoꝝ liberauit & eoꝛuꝫ uincula & clauſuras
dirupit· Iud̄· xv· & xvi· Itē dauid manu foꝛtis
liberauit iſrahel a Golyath & philiſteoꝝ ſerui
tute· i· Re· xvii· ¶ Scd̄o foꝛtitudo dyabolū ſu
perat & fugat· p̄s· Precīxiſti me uirtute ad bel
lū· & ſupplantaſti inimicos meos ſubtus me·
& inimicos meos dediſti mihi doꝛſum· Berñ·
Virtus ex alto in homīe ſi ꝑfecta fuerit facile
facit animū uictoꝛē ſui· & ſic euꝫ inuictū red=
dit ad om̄ia· Sic ſampſon philiſteos q̄ꝫdiu for
titudinē ſeruauit ſemꝑ ſupauit· q̄ amiſſa· deie
ctus & abiectus eſt a femia & ab aduerſariis
captus & excecatus· Nūi· xxiiii· Hereditas ſe=
yr cedet inimicis ſuis· qꝛ iure hereditario iſrael
qui interp̄tat̄ foꝛtis cū deo foꝛtiter aget· Iaco·
iiii· Reſiſtite dyaboli et fugiet a uobis· quia ut
Gre· ait· debilis eſt hoſtis q̄ non poteſt uincere
niſi uolentē· ¶ Tertio foꝛtitudo ex uictoꝛia p̄
miū ſperat· & obtīet ex uictoꝛia gloꝛiā· Para·
xv· Confoꝛtamī & nō diſſoluant̄ domus vr̄e
erit enī merces operi ueſtro Vñ ap̄lus· Coꝝ·
ii· Eſto fidelis uſq̄ꝫ ad moꝛtem et dabo tibi co
ronā uite· Iac̄· i· Beatus vir q̄ ſuffert tēptatio
nē qm̄ cū ꝓbatus fuerit· accipiet coꝛonaꝫ uite·
&c̄· Yſa· lxi· Vocabuntur in ea foꝛtes iuſtitie
plantatio dñi ad gloꝛificandū· ¶ Quarto for
titudo eoꝝ q̄ uacant dei ſeruitio foꝛtes ī eo de
um letificat· Nee· viii· Gaudiū dñi eſt foꝛtitu
do noſtra· Ideo p̄s· dicebat fortitudinē meā ad
te cuſtodiā· ut de ea gaudeas & mihi retribu=
as· ¶ Quinto foꝛtitudo uiriliuꝫ operū deo pla
cet & eū placat· ſicut rex multū amat militem
q̄ aliqñ ei foꝛtiter reſiſtit uel caſtrum foꝛte uel
eū foꝛtiter impugnauit qñ ad eū redit· & ei fi
deliter ſeruit· & foꝛtiter ꝓ eo pugnans hoſtes
eius foꝛtiter impugnat· Sicut fecit Paulus q̄
de peſſimo ꝑſecutoꝛe factus eſt foꝛtiſſimus et
fideliſſim⁹ ꝓpugnatoꝛ eccleſie· & fideliſſim⁹
xp̄i p̄dicatoꝛ· ¶ Legit̄ in egyſippi· li· i· de cladi=
bus iudeoꝝ· ꝙ cū herodes aſchalonita fuiſſet
amiciſſimus Pompei & pugnaſſet foꝛtiter cō
tra ceſareꝫ ꝓ eo· Pompeio moꝛtuo cū haberet̄
ei exoſus ueniens ad ceſarē cōfeſſus fidelitatē
amicitie quā habuerat ad pompeiū· & quanta
ſuſtinuerat ꝓ romanis· & ut oſtenderet non
ſolū uerbis ſed factis expoliauit ſe dicens· ceſ=
ſent uerba loquant̄ uulnera fidelitatē quā ha
beo ad amicos· Et oſtēdit ceſari cicatrices mul
toꝝ & magnoꝝ uulneꝝ q̄ ſuſtinuerat ꝓ fide
litate amoꝛis pompei & romanoꝝ· Quē amo
rem ꝑatus erat cū ceſare ſi ei placeret ſeruare·
qd̄ adeo ceſari placuit ꝙ eum extunc amiciſſi
mū habuit· & iudee totius ꝓcurationē ei com
miſit· ¶ Ad idē etiā facit exēplū beate Magda
lene· Luc̄· vii· Que ante cōuerſionē ſuā ita for
titer deū impugnauit ꝙ de ſe munitionē· vii·
principalibus demonibus munitā cōt̄ deū fe=
cit· Que ꝓpter hoc ꝙ ita foꝛtiter fleuit & pei=
tuit ꝙ lacrimis dñi pedes lauit· deuꝫ adeo pla
cauit ut om̄nibus ſibi pc̄tīs dimiſſis ab eo in
pace rediret· Similiť latro ī cruce· Ad hoc etiā
facē poteſt exēplū qd̄ refert God̄· ꝑmāſenſis·

in libro de gestis impatorū. dicēs. ꝙ anno do
mī nongentesimotricesimosexto. imperante
Othone primo accidit ī eius curia ī die pasche
ꝙ cū quidā puer filius cuiusdam comitis por
rexisset manū ad fercula que portabat cocus
percussit eū sic baculo ꝙ deiecit eū q̈si mortu
um. miles quidā custos pueri gladio cocū occi
dit. captus duciť ante impatorem qui cum uel
let rationē reddere facti sui. noluit eū audire ī
pator. sed p̄cepit eum occidi. miles audiens ir-
ruit in impatorē eū per capillos ad pedes suos
ꝓiciens. quē cū duceręt ad mortē ꝓhibuit im
pator faciens eum adduci ad se querens cau-
sam tante p̄sumptionis. qui ait ꝙ ideo fecerat
quia conť leges impiales eū ad mortē iudica-
uerat nolens audire suam rationē. q̄ sibi ostē
sa ait impator eū fuisse iustum ultorē sue in-
iustitie. & p̄cepit ne coram eo cōperet et ut sibi
dimitteret. Cum aūt impator aliqn̄ in tētorio
suo estiuo tpaliť dormiret & hostes sui latenť
venientes ad eum occidendū. & uideret h̄ mi
les balneans se nudus exiuit assumpto clipeo
& ense. mouens clamorē in castris. & occurrēs
eis fugauit timentes cū aliis qui ad ei⁹ clamo-
rem excitati se pauerant ad arma Qđ cū audi
ret impator non solū rancorē pristinū ei remi
sit. sed etiā in curia sua eum fecit amicū et pri
cipē. Sic quantū ad hoc potest similitudo ad
hoc aptari ꝙ deus quēcunq; suū inimicū quā
tūcunq; ei iniuriā intulerit. si reatū suū confes
sus fuerit. facti sui penitens similiť hostes su-
os impetierit fortiter hiis resistens. & maxīe
hiis qui ꝓ eo diuitiis tpalibus nudanť. & scu
to armantur fidei & gladio spūs qđ est uerbū
dei demonē & membra ei⁹ impetūt. uitia for
titer impugnando. non solum eos ad pacem
& ad amicitiā recipit. sed eos in curia sua cele
sti magnos efficit. Placat ergo tremendū iu-
dicem humiliter penitens & opa penitētie for
titer agens manū ad fortia remittēs. ꝓū. xxx.
Bern. O humilitas penitentiū. obediētia cōfi-
tentiū spes consistentiū q̈z cito uincis inuinci
bilē q̈z cito tremendū iudicē uertis in clementis
simū patrē. ¶ Sexto fortitudo ditat fortiter
agentē. ꝓū. x. Egestatē opata est man⁹ remis
sa. manus aūt fortiū diuitias parat. Idem in
eodē. xi. ca. Robusti habebūt diuitias. ꝓū. xxi
Cogitationes robusti semp in abundātia. oīs
aūt piger semp ī egestate. ¶ Septimo fortitu
do hoīem cōfortat. Eph. vi. Confortamī ī do-
mino et in potentia vir. eius Hec est fortitudo
que est eius qui non est fortis ut est dn̄s. &c̄.
Qui uiriliter agunt ex hoc habent confortari
p̄s. Viriliter agite & confortetur cor uestrum
Idē. i. Cor. xvi. ¶ Octauo mala p̄sentia eq̄ni-
miť portat. ut faciebat Paulus. ii. ad Cor. iiii.
In oībus tribulationē patimur. sed non an-
gustiamur &c̄. Phy. iiii. Oīa possum ī eo q̄
me confortat. Sicut faciebat stephanus plen⁹
gratia & fortitudine. Act. vi. Seneca de qua-
tuor uirtutibus. Si magnanimus fueris nun
q̈z iudicabis tibi cōtumeliam fieri de inimico
tuo dices non nocuit. & si nocendi animū ha
buit. & cū illū in potestate tua habueris uindi
ctam putabis uindicari potuisse. Scito enim
maius uindicandi genus ignoscē. In hoc enī
homo vincit se fortem & cor suū uehementer
resistentē subiicit. Sicut legiť fecisse Iulius ce-
sar qui ait cuidā se sibi opponenti. Dignū te
cesaris ira nullus honor faciet. Legitur ī gestis
alexandri ꝙ cū quidā offendisset eū nec uellz
ei parcere ꝓbante sibi aresto. magistro suo ꝙ
uictor esset gloriosior vincendo cor suū q̈z ꝙ
vicerat & sibi subiecerat totū mundū tunc ui
cit cor suū qđ fuit maxīe fortitudinis & remi-
sit illi qui ipm̄ offendant iniuriam. ¶ Nono
glorificat. quia facit gloriose dn̄ari sibi & um
cit. ꝓū. xii. Manus fortium dn̄abitur. remissa
aūt tributis seruiet. i. Mach. ii. Filii dixit Ma
thathias cōfortamī & viriliter agite in lege. et
cū feceritis ea q̄ in ea scripta sunt in ipa glorio
si eritis. Ysa. lxi. Vocabunť in ea fortes iusti-
tie plantatio dn̄i ad glorificandū. ¶ Decio bo-
na spūalia & tempalia seruat in pace. Luc̄. xi.
Dum fortis armatus custodit atriū suū. in pa
ce sunt omnia que possidet. ¶ Vndecio regnū
celorꝝ impetrat. Math. x. Regnum celorꝝ vim
patitur. & uiolenti rapiunt illud.

Circa tertiū sciendū ꝙ multa sunt q̄ iuuāt
hominē ad fortiter agendū & strenue su-
stinendū. Primū qđ iuuat fortitudinē est dei
gratia sine qua oīs uirtus infirma est et im
potens bona agere uel mala uincere ad salutē
& meritū uite eterne. Gratia uero spūssancti
virtutē fortitudinis adiuuat ut oīa magna
& ardua quātū expedit implere possit. & oīa
aduersa & aspera supare. p̄s. Deus israhel ipse
dabit uirtutem & fortitudinē plebi sue. ꝑ quā
facilius & expeditius bona & ardua pagat. et
mala patiať et uincat. Huius gratie donū deo
attribuebat. Apl̄us. i. Cor. xv. Gratia dei sum
id qđ sum. & gratia eius in me uacua nō fuit.
Et. i. Cor. xv. Plus oīibus laboraui. non au
tē ego solus sed gratia dei mecū. Hec aūt for
titudo est uigor infusus a deo in aīo in quo
est gratia q̄ facit aīam in deo per spem et amo
rem firmiter inniti. ut per eum cui innititť oīa
possit. Phy. iiii. Oīa possum ī eo qui me cō-
fortat. Bern. Oīa sunt possibilia credenti in
nitenti super eum qui omnia potest. nihil enī
clariorem reddit dei oīpotentiā q̈z ꝙ oīpo
tentes reddit oēs qui ī se sperant. ¶ Scđm qđ
adiuuat fortitudinē est cōsideratio grauis ru
ine q̄ est in pctī casu. Miles enī fortiter in bel
lo studet agere ne in seruitute redigatur hosti
um. & ne in carcerem detrahať teterrimū uel
in mortem ignominiosā q̄ in bello spūali vin
citur in seruitute demonū redigitur. in latri-
nā & sentinā uitiorꝝ demergitur. tandē ī ifer
ni carcerē uictus detrudetur. i. Re. iiii. Dicūt
philistei. confortamī & bellate ne seruiatis he
breis. Multo fortius uiriliter debemus agē ne
demonibus seruiamus. sicť ille faciebat de quo
legitur ī uitis patrū. ꝙ de pctīs suis dolens &

penitens intrusit ī quodā sepulchro se ibi ma
ctans fletibus. ad quē cū uenissent demones
ei diuitias & delitias & honores ꝓmittentes ·
si ad eoꝝ rediret obsequium · q̄ & ipe immobi
lis in luctu ꝑseueraret · uerberauerūt eum usq̃
ad mortē · dicentem ꝙ magis uolebat mori q̃
eoꝝ seruituti de cetero subiici · qui extūc adeo
gratia est cumulatus · ꝙ inter homines quasi
dei angelus appareret · quē cū in pugna inuenis
sent demones inter flagella īmobilē vinci cla
mauerunt fugientes ab eo confusi dicentes ·
monache uicisti · Item egisippus de cladib⁹ iu=
deorū libro · v · dicit · ꝙ cum titus in obsidione
iherusalē hortaret romanos milites ut essent
viriles · & agerent in bello fortiter ne subiicerē
tur uiliter uicti in confusione romane ꝓbita=
tis · iudeoruꝫ populo · & ne uicti & occisi mitte
renē in infernuꝫ · ꝓposuit eis exemplū leoniō ·
Qui cū esset in pugna cū trecentis lacedem o=
niis quibus preerat cont̄ infinitam multitudi
nem persaꝝ ait eis · prandeamus ante pugnā
in terris · quia si uicti fuerim⁹ cenaturi sumus
apud inferos · Quod tantū ualuit apud eos ꝙ
uictores persas uel occiderūt uel fugauerūt · et
ꝙ nullus in bello cecidit vno excepto · ¶ Terti
um quod iuuat fortitudinē est exhortatō ma
iorū sicut premissū est in exemplo Titi & Le
oniō exhortatiōe · Item Deu · xx · Appropinq̄n
te prelio stabit sacerdos ante aciē & sic loquet̄
nolite metuere nolite cedē nec formidetis eos
quia dn̄s deus uester in medio uestri est · & cō
tra adūsarios uestros dimicabit · & eruet uos
a periculo · ii · Mach · xv · Iudas Machabe⁹ hor
tabatur suos ne formidarent aduentū hostiū
Et post · Alloquutus est eos de lege et ꝓphetis
&c̄ · singulos eoꝝ armauit non hasta & clipeo
sed sermonibus optimis · & exhortatōibus &c̄
Et nota alia que postea secuntur ad hoc faciē
tia · ¶ Quartū est exempla viroꝝ robustorū · i ·
Mach · ii · dixit Mathathias filiis suis · Memē=
tote operū patrum que fecerūt in gn̄atōnibus
suis · Quoꝝ ostendit eis multa exempla · Item
Iac · v · Exemplū accipite exitus mali · & longa
nimitatis laboris & patientie ꝓph̄as · qui locu
ti sunt in noīe dn̄i · Et post · Ecce beatificamus
eos qui sustinuerunt · Et Heb · xi · Hii ꝓphete
scꝫ per fidem uicerunt regna · &c̄ · Et post for=
tes facti sunt ī bello · castra uerterūt exterorū
ii · Mach · vi · dixit Eleazarus adolescētibus · Ex
emplū forte relinquā si ꝓmptu animo ac for=
titer ꝓ grauissimis ac sanctissimis legibus ho
nesta morte ꝑfungar · Et post iste hoc mō vita
discessit non solum iuuenibus sed etiā vniūse
genti memoriā mortis sue exempluꝫ uirtutis
& fortitudinis derelinquens · ¶ Quinto fides
iuuat fortitudinē · Heb · xi · Sancti per fidē vi=
cerunt regna · i · Pe · ulti · Cui resistite fortes in
fide · Glosa · Que est tanq̃ꝫ murus · Per hāc vi
cerūt martyres oīa supplicia · ¶ Sexto iuuat
spes · Ysa · xl · Qui sperant ī dn̄o mutabūt no
men uel ha · fortitudinem &c̄ · Heb · vi · Fortis=
simū solatiū habemus qui confugimus ad te
nendā ꝓpositam spem · Glosa · Qō nos faciat ī
omni tribulatione fortes · uolētes ad p̄sens uł
horam pati ut in eternū regnem⁹ · ¶ Septio iu
uat fortitudinem caritas · i · Coꝝ xiii · Caritas
oīa suffert · Cā · ultio · Fortis ut mors dilectio ·
Et ibidē · aque multe id est tribulatōnes nō po
tuerunt extinguere caritatē · ¶ Octauo timor ·
ꝓū · xiiii · In tiore dn̄i fiducia fortitudinis · Iob
iiii · Vbi est timor tuus · ubi est fortitudo tua ·
Glosa · Sicut in uia seculi audacia fortitudinē
timor debilitatē parit · ita in uia dn̄i timor for
titudinem · ¶ Nono clamor orationis · quia ut
dixit iudas suis dicentibus · qūo poterimus ie=
iuni & pauci supare tantā multitudineꝫ · & tā
fortem · ait · nolite timere · quia de celo fortitu=
do est · i · Mach · iii · Dn̄s eni dat uirtutē & for
titudineꝫ plebi sue · Item · i · Mach · iiii · dixit iu
das impetū inimicoꝝ ne formidetis · Memen
tote qūo salui facti sunt patres uestri et nunc
clamemus in celū · & miserebitur nostri deus ·
& conteret exercitū istum · quod & fecit · Exo
xvii · Eleuante moy · manus in celū · & orante
vincebatur amalech · ¶ Decimū qō iuuat for ·
est tēpantia & abundantia · Gre · m moꝝ · Nul
la aduersitas deiicit quod ꝓsperitas nulla cor
rumpit in hac uita · ut ait idem · qui nulla ꝓspe
ra appetit · nulla aduersa ptimescit · Ebrii et ni
miis cibis repleti cito deiiciūtur · sicut patet · iii ·
Re · xx · Vbi legitur ꝙ cū benadab rex obsedis
set samariā cū trigintaduobus regibus qui cū
eo erant cum innumera multitudine · cū bibe=
rent uinū temulenti uicti sunt uiliter ꝑ centū
triginta pedissecos principum ꝓuintiarū · Iteꝫ
refert Orosius in libro de cladibus seculoꝝ · ꝙ
cum Titus rex potentissimus pugnaret cont̄ Cyrus
scitas · thamaris eoꝝ regina uidens ꝙ nō pos
set resistere ei vi cōgregato exercitu suo fugiēs
a facie eius · hac arte usa est sciens eius exercitū
afflictum fame tetendit tentoria in locis ame
nis ponens mensas & uini uasa in multa co=
pia · et fercula delicata in locis per que debebat
Titus transire & eius exercitus quasi si scite
fugissent a facie exercitus titi pterriti relictis
cibis sibi preparatis in tactis · Cum aūt inuenis
set titus & eius exercitus loca tentorioꝝ ciba=
ria & pocula preparata crediderunt ꝙ ea scite
sibi preparassent · & terrore eoꝝ commoti ea ī
tacta reliquissent · sederunt et comederunt · Et
cū cibis essent onerati · et inebriati quiescerent
exeuntes subito scite de insidiis sup eos irrue
runt · Thamaris aūt dicta amputato titi capi=
te posuit illud ī utre sanguinis humani dicēs ·
sanguinem sitisti · modo de eo satis bibe · Item
Iudith · xiii · Post orationem et lacrimas fusas
ad deū caput amputauit inebriati Olofernis
Similiter Iahel Sisaram lacte repletū occidit
Iuō · xiiii · ¶ Vndecio iu · for · carnis continen=
tia · Iudith · xv · Fecisti uiriliter · & confortatū ē
cor tuū eo ꝙ castitateꝫ amaueris · Prou · xxxi ·
Accinxit fortitudine lumbos suos & robora=
uit brachium suum · Iob · xvii · Mundis mani
bus addet deus fortitudinē · cum Godofridus

de bullione qui primus de francis regnauit ĩ
iherusalem cepisset armis antiochiã. & iheru-
salem. & terram syrie occisis & expulsis sarra
cenis obscenis cũ mirarentur eius fortitudinẽ
cui null⁹ sarracenus posset resistere. nec ictũ
manus eius sustinere. tẽpe treuge Turcorum
admirati miserũt ei munera visitãtes eum &
querentes. vnde tanta eius manibus esset for
titudo. q coram eis ense suo scidit vno ictu eq
caput. & cũ diceret ꝙ erat ũtute & boĩtate en
sis sui. Accepto ense ab eis sibi tradito idẽ fecit
de alio equo. & tunc cũ quererẽt vnde hec uir
tus ei cum ipe non esset maior aliis hoĩbus
ait ꝙ manus sue nunq̃3 carnes tractauerant
meretricis. nec luxuria fuerant inquinate.
¶ Duodecio iuuat fortitudinẽ. sapiẽtia. Prou.
xxiiii. Vbi sapiens fortis est & ubi doctus ro
bustus & ualidus. Addit enĩ multũ sapientia
ad uires cum melior sit sapientia q̃3 uires. vt
Ecci. ix. Vnõ vbi uiguit sapientia tamdiu ibi
viguit militia. Prĩo apud caldeos. Post apud
grecos. Post apud romanos. Tandẽ apud frã
cos. ¶ Tredecio iuuat fortitudinẽ elemosina
data ꝓ deo. ꝓũ. xxii. victoriam & honorẽ acq
rit q dat munera. Ecci. xvii. & xxix. Elemosi-
na uiri quasi sacculus cum ipso & gratiam ho
minis quasi pupillã3 conseruabit. Et post. Su
per scutum potentis & lanceam aduersus ini
micum tuu3 pugnabit. Vnde Ludouicus rex
francie dixit optimũ uerbũ. cum pauperes es-
sent congregati in curia sua expectãtes elemo
sinam. & crederet̃ ꝙ ipse dormiret in camera
sua. aliis dormientibus ipse exiuit de camera
sua solus cum vno famulo portante maximã
quãtitatẽ denariorum quã in habitu scutiferi
distribuebat manu sua egenis. & largius eis
quos credebat magis egere. Quo cõpleto. cũ
ipse retruderet se in cameram sua3. occurrit ei
frater quidam qui hoc de fenestra inspexerat
dicens ei. dñe rex ego bene uidi factũ uestru3.
Cui rex satis uerecunde ait. frat̃ karissime isti
sunt stipẽdiarii qui ꝓ nobis pugnant contra
aduersarios nostros. & seruãt nob̃ regnũ frã
cie in pace qui non soluimus stipendia ut me-
ruerunt. ¶ Quartodecio iuuat fortitudinem
caro edomita ꝑ disciplinam. quia ut dicit Gre
Electi dei dum carnem domant spiritũ robo-
rant. & demonibus imperant. Ecci. xxxiii. Ci
baria uirga & onus asino. panis & disciplina
& opus suo. Et post. Seruo maliuolo tortura
& compedes mitte istũ in opus ne uacet. Gre.
Quid si hoste per disciplinã debilitato tu for
tior efficiaris. ¶ Quintodecio mercedis consi-
deratio. Gre. Consideratõ premii minuit vim
flagelli. Geñ. xlix. Ysachar asin⁹ fortis uidẽs
requiem ꝙ esset bona. & terrã ꝙ esset optima
supposuit humeros ad portandũ. factusq3 est
tributis seruiens. ¶ Decimosexto iuuat forti-
tudinẽ consideratio dñice passionis. Heb. xii.
Curramus ad ꝓpositum nobis certamen. aspi
cientes in auctorẽ fidei & cõsũmatorẽ Iesum.
qui ꝓposito sibi gaudio sustinuit crucẽ cõfu-
sione contempta. Et post. Recogitate eu3 &c̃.
i. Pe. iiii. Passo xp̃o in carne & uos eadẽ cogi
tatione armamini. Hac armatus quidã mar-
tyr in tormentis insuperabilis requisitus qua
re sic inuenirent̃ fortes xp̃iani ĩ suppliciis. Re
spondit. qnia passionem xp̃i habebant impſ-
sam in cordibus suis. Tortor aũt uolens hoc
expiri in eo occiso extrahẽs ab eo cor eius & di
uidens. in quotcunq3 partes diuisit in oĩbus
crucifixi similitudinẽ ut in speculo relucente3
inuenit. ¶ Decimoseptio iuuat fortitudinẽ cõ
sideratio inspicientiu3 certamen nostrũ & re-
munerantiũ & gaudentiũ de ꝓbitate nostra
i. Cor. iiii. Spectaculũ facti sumus huic mũ-
do & angelis & hoĩbus. Boetius. v. de cõso
latione. Magna nobis incumbit bene agendi
necessitas qui oĩa agimus coram oculis cun
cta cernentis. Tytus ut refert Iosephus cum
moneret suos ut in bello iudaico agerent for
titer. inter alias rationes quas ostendebat eis
ut acueret eos ad uiriliter agendu3. fuit hoc ꝙ
pugnarent in oculis impatoris & inuicte mili
tie romanorum. qui simul esset et testis et lauda
tor eorum ꝓbitatis & remunerator. ¶ Decimo
octauo est adiutoriorum consideratio dei & san
ctorum. plures enĩ sunt nobiscum q̃3 cum eis. &
iuuantes nos ad bene agendu3 & gaudentes
de nostra ꝓbitate. sicut ostendit Heliseus mi-
stro suo timenti & uidẽti cont̃ se uenientẽ ex
ercitum syrorum. iiii. Re. vi. Noli ait timere plu-
res sunt nobiscum q̃3 cum illis. & ostendit ei
deus montem plenũ curruum igneorum &c̃.
¶ Decimonono iuuat fortitudinẽ. laus & ho-
nor & merces fortis boni pugilis. homo quẽ
rex summus uoluerit honorare ꝓ uictoria si-
milis erit honori quẽ iudicauit assuerus exhi-
bendum Mardocheo. Hest. vi. Quia xp̃us in
iudicio ducet eum in consortio suo indutũ ue
stibus regiis. & gloria & honore coronatũ ꝓ
clamabit honorandũ ab oĩbus. Id enĩ qd̃ in
presenti est momentaneũ & leue tribulationis
nostre. supra modũ in sublimitate eterne glo
rie põdus operabitur ĩ nobis. ait Apl'us. i. Cor.
iiii. ¶ Vicesimo iuuat fortitudinẽ. considera-
tio confusionis. qua confundent̃ pugiles in-
ertes coram oĩbus victi a uilissimis demoni
bus & membris eorum. Iere. xx. ca. Confunden
tur uehementer qui non intellexerunt obpro-
brium sempiternũ quod nunq̃3 delebitur. qñ
sc3 deus dicet. Ite maledicti in ignem eternũ.
&c̃. Math. xxv. Confundent̃ ut confusi sunt
iudei. uicti a tito. ut refert Egisippus. vi. li. de
cladibus iudeorum. ubi dicit ꝙ iudei victi & ca-
pti a tito ducebantur per singulas ciuitates &
ludibrium & obprobriuũ ante imperatore3 li-
gati & cathenati & diuersis contumeliis & ĩ
iuriis afficiebantur. Tandem bestiis ferocissi-
mis occidendi & uorandi tradebant̃ corã om
nibus in ciuitatibus cunctis. per quas titus ĩ-
peratoris Vespasiani filius uictor transibat.
ut omnibus essent ludibrio & horrori. Sic in
iudicio corã xp̃o adducent̃ reprobi cõdẽnandi

et illudendi & a tormentis infernalibus deuo-
randi·

AD quartū scʒ utrū fortitudo sit uirtus· di-
cendū ꝙ scd̄m ph̄m in·ii·Eth̄. Virtus est
que bonū facit habentem & opus eius bonuʒ
reddit· Bonum aūt hominis est scd̄m ratonē
esse·ſm dyo·ca·iiii·de diuinis nominibus· Et
ideo ad uirtutē humanaʒ pertinet ut faciat ho-
minē & opus eius scd̄m rationē esse· Quod q̄-
dem tripliciter contingit· Vno modo scd̄m ꝙ
ipsa ratio rectificatur·quod fit ꝑ uirtutes itel-
lectuales· Alio modo scd̄m ꝙ ipa rectitudo ra-
tionis in rebus humanis instituit̄·quod perti-
net ad iustitiam· Tertio ſm ꝙ tollunt̄ impedi-
menta huius rectitudinis in rebus humanis·
Dupliciter aūt impeditur uolūtas humana ne
rectitudinem rationis sequatur· Vno modo
per hoc ꝙ abstrahit̄ ab aliquo delectabili ad
aliud q̄ʒ rectitudo rationis requirat· Et hoc i-
pedimentuʒ tollit uirtus tempantie· Alio mo-
do per hoc ꝙ uoluntatem repellit ab eo quod ē
scd̄m rationem ꝓpter aliquid difficile quod i-
cumbit· Et ad hoc impedimentū tollēdum re-
quiritur fortitudo mentis·qua scʒ hm̄oi diffi-
cultatibus resistat·sicut et homo per fortitudi-
nem corporalem impedimēta corporalia supe-
rat & repellit· Vnde manifestuʒ est ꝙ fortitu-
do est virtus inquantū facit hoīem ſm ratōm
esse· Sciendū aūt ꝙ aliqui exteriorem uirtutis
actū efficiunt·sicut habentes uirtutē· Ex alia
tn̄ causa q̄ʒ ex habitu uirtutis· Vnde ph̄us in
iiii·Eth̄·ponit qn̄qʒ modos eoꝝ qui similitu-
dinarie dicunt̄ fortes quasi exercentes actum
fortitudinis ꝑter uirtutē· Quod quidē contin-
git tripliciter· Primo quidē quia ferunt̄ in id
quod est difficile ac si non esset difficile· Qd̄ i
tres modos diuiditur· Qn̄qʒ enī hoc accidit ꝓ-
pter ignorantiam·quia scʒ homo non percipit
magnitudinē periculi· Qn̄qʒ autē hoc accidit
ꝓpter hoc ꝙ homo ē bone spei ad pericula vin-
cenda·puta cum expertus est se sepe pericula
euasisse· Qn̄qʒ autē hoc accidit ꝓpter scientiā
& artem quandā·sicut patet in militibus qui
ꝓpter peritiam armoꝝ & exercitiū non repu-
tant grauia pericula belli·estimantes se ꝑ suā
artem posse cont̄ ea defendi· Sicut Vegetius
dicit libro primo de re militari·nemo facē me-
tuit·quod se bene didicisse confidit · Alio mō
agit aliquis actuʒ fortitudinis sine uirtute ꝓ-
pter impulsum passionis uel tristitie quā uult
repellere uel etiā ire· Tertio modo ꝓpter electi-
onem finis non quidē debiti sed alicuius tem-
poralis cōmodi acquirendi·puta honoris·uo-
luptatis·uel lucri·uel alicuius incōmodi uitā-
di·puta uituperii uel damni uel afflictōnis·

AD quintuʒ scʒ utrum fortitudo sit uirtus
specialis· Dicendū ꝙ sicut supra dictū est
nomē fortitudinis dupliciṫ accipi potest· Vno
modo ſm ꝙ absolute importat quandaʒ ani-
mi firmitateʒ·& ſm hoc est ḡnalis uirtus·uel
potius conditio cuiuslibet uirtutis quia sicut
ph̄us dicit in·ii·Eth̄· Ad uirtutē requiritur fir-
miter et immobiliter oꝑari· Alio modo potest
accipi fortitudo ſm ꝙ importat firmitatē ani-
mi in sustinendis et repellendis hiis q̄bus ma-
xime difficile est firmitatē habere scʒ in aliqui-
bus periculis grauibus· Vnde Tullius dicit ī
sua rhetorica ꝙ fortitudo est considerata peri-
culoꝝ susceptio & laboꝝ perpessio· & sic forti-
tudo ponitur specialis virtus·utpote materiaʒ
determinatā habens· Sciendū aūt ſm Ph̄m ī
primo de celo & mundo· Nomen virtutis re-
fertur ad ultimum potentie· Dicitur aūt vno
modo potentia naturalis ſm quā aliquis po-
test resistere corrūpētibus· Alio modo ſm quā
est principiuʒ agendi·ut patet in·v·Meth̄· Et
ideo quia hec acceptio est cōmunior·nomē uir-
tutis ſm ꝙ importat ultimū talis potentie est
cōmune· Nam virtus cōmuniṫ sumpta nihil
aliud est q̄ʒ habitus quo quis potest bene ope-
rari· Scd̄m aūt ꝙ importat ultimū potentie ꝑ-
mo modo dicte·qui quideʒ est modus magis
specialis attribuitur speciali uirtuti· Scilicet for-
titudo fortitudini ad quā pertinet firmiter sta-
re cont̄ quecūqʒ impugnantia· Vnde Ambro-
sius in primo de officiis dicit· Non mediocris
est anime fortitudo que sola defēdit ornamē-
ta uirtutum omniū & integra custodit·que ī-
expugnabili priuilegio aduersus omnia uitia
decertat·inuicta ad labores· fortis ad pericula
rigidior aduersus uoluptates ·auaritiaʒ fugat
tanquā labem quandā que virtutē effeminat·
Accipit aūt hic Ambrosius fortitudineʒ large
ſm ꝙ importat animi firmitatē respectu quo-
rūcunqʒ impugnantiū· & tn̄ ſm ꝙ ē specialis
virtus habens determinatā materiam coadiu-
uat ad resistendum impugnationibus omni-
um uitiorū· Qui enī pōt firmiter stare ī hiis q̄
sunt difficilia ad sustinendum· consequens ē
ꝙ sit ydoneus ad resistendū aliis que sunt mi-
nus difficilia·

AD sextum scilicet utrum fortitudo sit cir-
ca timores & audacias· Dicenduʒ ꝙ sicut
dictum est·ad uirtutem fortitudinis pertinet
remouere impedimentum quo retrahitur uo-
luntas a sequela rationis· Q̄ʒ aliquis retrahit̄
ab aliquo difficili pertinet ad rationeʒ timoris
qui importat recessum quendā a malo difficul-
tatem habente ut supra habitū est cum de pas-
sionibus ageretur· Et ideo fortitudo principa-
liter est circa timores difficilium rerum que re-
trahere possunt uoluntatem a sequela ratiōis
Oportet autē hm̄oi rerum difficillium impul-
sum non solū firmiter tolerare cohibēdo timo-
rem·sed etiam moderate aggredi· quādo scili-
cet oportet ea exterminare ad securitatem ī po-
sterum habendaʒ· quod uidetur pertinere ad
rationē audacie· Et ideo fortitudo est circa ti-
mores & audacias quasi cohibitiua timorum
& audaciarum moderatiua· Vnde Tullius di-
cit in sua rhetorica· ꝙ ad fortitudinem pertiet
susceptio periculoruʒ & perpessio laborū· Sed
quia res periculose· & actus laboriosi non ret-
hunt uoluntatem a uia rationis nisi inqntū

timentur. ideo oportet ꝙ fortitudo sit immediate circa timores & audacias. mediate autẽ circa pericula & labores. sicut circa obiecta p̃dictarum passionum.

AD septimũ scilicet utrum fortitudo sit circa pericula mortis. Dicendũ ꝙ sicut dictũ est. ad uirtutem fortitudinis pertinet ut uolũtatem hominis tueatur ne retrahatur a bonis ratõnis ꝓpter timorem mortis uel mali corpalis. Oportet aũt bonum rationis firmiter tenere contra quodcunq3 malum. quia nullum bonum corpale equiualet bono rationis. & ideo oportet ꝙ fortitudo animi dicatur que firmit̃ retinet uoluntatem hominis in bono ratiõis contra mala maxima. quia qui stat firmus cõtra maiora. consequens est ꝙ stet firmus contra minora. sed non cõuertitur. Et hoc etiã ad rationem uirtutis pertinet ut respiciat ultimũ. Maxime aũt terribile inter oĩa corpalia mala est mors que tollit omnia corporalia bona. Vnde Augustinus dicit in libro de moribus ecclesie. ꝙ uinculum corporis ne concutiatur atq3 vexetur laboris atq3 doloris ne auferatur atq3 perimatur mortis terrore animã qua scit. Et ideo uirtus fortitudinis ẽ circa timores periculoꝝ mortis. Timor autẽ quia ex amore nascitur quecunq3 uirtus moderatur timorẽ contrariorum bonoꝝ. consequens est ut moderetur timorẽ cõtrarioꝝ maloru3. sic liberalitas q̃ moderatur amorem pecuniaꝝ. p consequens etiã moderatur timorem amissionis earu3. Et idem apparet in temperantia & in aliis uirtutibus. Sed amare ꝓpriam uitam est temporale ul' naturale. Et ideo oportuit esse specialem virtutem que moderetur timores mortis.

AD octauu3 scilicet utrum fortitudo consistat ꝓprie circa pericula mortis que sunt ĩ bello. Dicendum ꝙ sicut dictũ ẽ. fortitudo cõfirmat animũ hominis contra maxima pericula que sunt pericula mortis. Sed quia fortitudo uirtus est ad cuius rationẽ pertinet ꝙ sẽper tendat in bonum. consequens est ut hõ ꝑicula mortis nõ refugiat ꝓpter aliquod bonu3 persequendũ. pericula autẽ mortis que est ex egritudine. uel ex tempestate maris. uel ex incursu latronum. uel si qua alia sunt hmõi nõ videntur directe alicui imminere ex hoc ꝙ ꝓsequat̃ aliquod bonu3. sed pericula mortis q̃ ẽ in bellis directe imminẽt homini ꝓpter aliqđ bonum cõmune inquantũ sc3 defendit bonu3 cõmune per iustum bellum. Potest aũt esse iustum bellum dupliciter. Vno modo gñale. sic cum aliqui decertant in acie. Alio modo particulare. puta cum aliquis iudex uel etiã priuata persona non recedit a iusto iudicio timore gladii imminentis. uel cuiuscunq3 periculi etiam si sit mortiferum. Pertinet ergo ad fortitudinem firmitatẽ animi prebere contra pericula mortis non solum que imminent in bello cõmuni. sed etiã que imminent in particulari in pugnatione que cõmuni nomine bellũ dici potest. & ꝫm hoc concedendum est ꝙ fortitudo ꝓprie est circa pericula mortis que est ĩ bello. Sed circa pericula cuiuscũq3 alteri⁹ mortis fortis bene se habet. presertim quia etiã cuiuslibet mortis homo potest periculum subire ꝓpter uirtutem. puta cum aliquis nõ refugit amico infirmanti obsequi ꝓpter timorẽ mortifere infectõnis. uel cum non refugit itinerari ad aliquod pium negocium ꝓsequendum ꝓpter timorem naufragii uel latronum.

AD nonũ scilicet utrũ precipuus actus fortitudinis sit sustinere. Dicendũ ꝙ sic̃ philosophus dicit in. iii. Eth. Fortitudo magis ẽ circa timores reprimendos. q̃3 circa audacias moderandas. difficilius enĩ est timorẽ reꝑme q̃3 audaciã moderari. eo ꝙ ipm periculũ quod est obiectum audacie & timoris de se confert aliquid ad repressione3 audacie. sed opatur ad augmentu3 timoris. Aggredi aũt pertinet ad fortitudinem ꝫm ꝙ moderatur audacia3. sed sustinere sequit̃ repressionem timoris. & ideo principalior actus fortitudinis est sustinere ĩmobiliter id est sistere in periculis q̃3 aggredi. Difficilius enĩ est sustinere q̃3 aggredi triplici ratione. Primo quidẽ. quia sustinere uidet̃ aliquis ab aliquo inuadente. Qui aũt aggreditur. inuadit per modum fortioris. Difficilius aũt est pugnare cum fortiori q̃3 cum debiliori. Scđo. quia ille qui sustĩet iam sentit pericula imminentia. ille aũt aggreditur ea quasi futura. Difficilius autẽ est non moueri a presentibus q̃3 a futuris. Tertio quia sustinere importat diuturnitatẽ temporis. sed aggredi potest aliquis ex subito motu. Difficili⁹ aũt est diu manere immobile3 q̃3 subito motu moueri ad aliquid arduũ. Vnde Phus dicit in. iiii. Eth. Q2 quidã sunt ꝓuolantes ante pericula. in ipis aũt discedunt. fortes aũt ecõtrario se habent.

AD decimũ scilicet utrũ fortis habeat delectationem ĩ actu suo. Dicendũ ꝙ duplex est delectatio. Vna quidẽ corporalis. que cõsequitur actum corpalem. Alia aũt aĩalis que cõsequitur apprehensionẽ anime. & hoc modo ꝓprie consequitur opera virtutum. quia in eis consideratur bonum rationis. Principalis uero actus fortitudinis est sustinere aliqua tristia ꝫm apprehensione3 anime. puta ꝙ homo amittit corporalem uita3 quã uirtuosus amat non solum inquantũ est quoddam bonũ naturale sed etiã inquantu3 est necessaria ad opa virtutũ etiã que ad eam pertinent. Et iterũ sustinere aliqua dolorosa ꝫm tactu3 corporis. puta flagella & uulnera. Et ideo fortis ex vna ꝑte habet delectationẽ vñ delectat̃ sc3 delectatõnem aĩalem scilicet de ipso actu uirtutis et de fide eius. Ex alia uero parte habet vnde doleat. dum considerat amissionẽ ꝓprie uite corpaliter. Vnde legit̃. ii. Mach. vi. eleazarus dixit. Diros corporis sustineo dolores. ꝫm animam uero ꝓpter timorem tuu3 libenter hec patior. Sensibilis aũt dolor corporis facit non sentiri animalẽ dilectionẽ virtutis. nisi forte ꝓpter abundantem dei gratiam. que fortius eleuat

animam ad diuina ī quibus delectatur ꝙ̄ꝫ coꝛpoꝛalibus penis afficiatur. Sicut btūs Tyburtius cū ſuper carbones incenſos nudis plātis incederet. dixit ꝙ uidebat̄ ſibi ſuper roſeos flores ābulare. Facit tñ virtus fortitudinis ut ratio non abſoꝛbeatur a coꝛpoꝛalibus doloꝛibuſ. Triſtitiā uꝰo animalē ſuperat delectatio virtutis inquātū homo prefert bonū virtuti coꝛpoꝛalis vite. & quibuſcunqꝫ ad eam ꝑtinētibꝰ. Et ideo phꝰs dicit ī. iii. Eth. ꝙ a forti non requiritur ut delectetur quaſi delectationē ſentiens. ſed ſufficit ꝙ non triſtetur. Vehementia enī actus uel paſſionis vnius potentie impedit aliꝗ̄ꝫ potentiam in ſuo actu. & ideo per doloꝛē ſenſus impeditur mens fortis ne in ꝓpria opatione delectationē ſentiat. licet enim opera uirtutum ſint delectabilia precipue pꝛopter finē. poſſunt tñ ex ſui natura eſſe triſtia. & precipue hoc contingit in fortitudine. Vñ phꝰs dicit in. iii. Eth. ꝙ non in oībus uirtutibus opari delectabiliter exiſtit preter inquātum finem attingit. ſed quia doloꝛ coꝛpoꝛalis eſt ſenſibilioꝛ. & apprehenſio ſenſitiua magiſ eſt homī in manifeſto inde eſt ꝙ a magnitudine coꝛpoꝛalis doloꝛis quaſi euaneſcit delectatio ſpūalis q̄ eſt de fine virtutis.

AD vndecimū ſcꝫ utrum foꝛtitudo maxīe conſiſtat in repentinis. Dicendū ꝙ in operatione uirtutiſ duo ſunt conſideranda. Vnū quidē quantū ad electionē ipſius. & ſic foꝛtitudo non eſt circa repentina. Eligit enī foꝛtis premeditari pericula q̄ poſſunt īminere ut eis reſiſtē poſſit. aut faciliꝰ ea ferre. Quia ut Gre. dicit in quadā omelia. Iacula q̄ pꝛeuident̄ minus feriunt & nos mala mundi facilius ferimus. ſi cōtra ea clipeo preſcientie ꝑmunimur. Aliud uero conſiderandū eſt in opatione foꝛtitudinis quantū ad manifeſtationē uirtuoſi habitus. & ſic foꝛtitudo maxime eſt circa repētina. quia ſm phm ī. iii. Eth. In repentinis periculis maxime manifeſtat̄ habitus foꝛtitudinis. Habitus enī agit ī modū nature. vnde ꝙ aliquis abſqꝫ ꝑmeditatione faciat ea q̄ ſūt uirtutis cū neceſſitas imminet ꝓpter repētina pericula hoc maxime maīfeſtat qꝺ ſit foꝛtitudo habitualiter in anima confirmata. Poteſt aūt aliquis etiā qui habitu foꝛtitudinis caret ex diuturna ꝑmeditatione animū ſuū contra pericula ꝑparare qua ꝑparatione etiaꝫ foꝛtis utit̄ cum tempus adeſt.

AD duodecimū ſcꝫ utrū foꝛtis utatur ira ī ſuo actu. Dicendū ꝙ de ira et aliis anime paſſionibus ſicut ſupꝛadictum eſt aliter locuti ſunt perypatetici & aliter ſtoici. Stoici enī & iram & alias anime paſſiones ab animo ſapiētis ſiue uirtuoſi excludebant. Perypatetici uero quoꝝ princeps fuit Areſto. iraꝫ & alias aīe paſſiones attribuebant uirtuoſis. ſed moderatas ratione. & foꝛte quantū ad rem non differebant. ſed ſolū quantū ad modū loquendi. Nam perypatetici oēs motus appetitus ſenſitiui qualitercunqꝫ ſe habentes paſſiones aīe nominabant ut ſupra habitū ē. Et quia appetitus ſenſitiuus mouetur per imperiū ratiōīs ad hoc ꝙ recooperet̄ ad ꝓmptius agendū. idcirco ponebant iram & alias anime paſſiones aſſumendas eſſe a uirtuoſis modēatas ſm imperium ratōnis. Stoyci uero uocabant paſſiones anime immoderatos quoſdā affectus appetitus ſenſitiui. Vnde noīabant eos egritudines uel moꝛbos. & ideo penitus eos a uirtute ſepabant. Sic ergo iram moderatam aſſumit foꝛtis ad ſuū actum. non aūt iram immoderatam. Cum aūt foꝛtitudo ſicut dictū eſt habeat duos actus. ſcꝫ ſuſtinere & aggredi nō aſſummit iram ad actū ſuſtinendi. quia tunc actuꝫ ſola ratio per ſe facit. ſed ad actū aggrediēdi. ad quē magis aſſūmit iram ꝙ̄ꝫ alias paſſioneſ quia ad iram pertinet inſilire in rem contriſtātem. & ſic directe coopatur foꝛtitudini in aggrediendo. Triſtitia aūt ſm ꝓpriam rationeꝫ ſubcumbit nociuo ſed per accidens coadiuuat ad aggrediendū. uel inquantū triſtitia ē cauſa ire ut ſupradictū eſt. uel inquantū aliquis periculo ſe exponit ut triſtitiā fugiat. Similit̄ etiā concupiſcentia ſm ꝓpriam rationē tēdit ī bonuꝫ delectabile cui per ſe repugnat aggreſſio periculoꝝ. ſed per accidēs qñqꝫ coadiuuat ad aggrediendū inquantuꝫ ſcꝫ aliquis potius uult in pericula incidere ꝙ̄ꝫ delectabili carere. Et ideo phꝰs dicit. iii. Eth. ꝙ inter foꝛtitudīeſ que ſunt ex paſſione. naturaliſſima eſſe uidet̄ que eſt per iram. & accipienſ electionē & cuiꝰ gratia ſcꝫ debitū finem foꝛtitudo fuit uera.

AD tredecimū ſcꝫ utrū foꝛtitudo ſit uirtus cardinalis. Dicendū ꝙ Gre. xxii. moꝝ. & Ambro. ſup lucam. et Aug. in libro de moꝛibꝰ eccleſie numerant foꝛtitudinem inter quatuoꝛ cardinales ſeu principales uirtutes. quia ſicut dictum eſt uirtutes cardinales ſeu principaleſ dicunt̄ que precipue ſibi uendicant id quod ꝑtiet cōmuniter ad uirtutes. Inter alias aūt cōmunes uirtutis conditiones vna ponitur firmiter opari. ut patet in. ii. Eth. Laudē autē firmitatis potiſſime ſibi uendicat foꝛtitudo. Tāto enī magis laudat̄ qui firmiter ſtat. quanto habet grauius impellens ad cadendū uel retrocedendum. Impellit aūt hominē ad deſcendendum ab eo quod eſt ſm rationē & bonū delectans & malum affligens. ſed grauius impellit doloꝛ coꝛpoꝛis ꝙ̄ꝫ uoluptas. Dicit enī Aug. in libro. lxxxiii. queſtionuꝫ. Nemo eſt qui nō magis doloꝛem fugiat ꝙ̄ꝫ affectet uoluptatē. Qñqꝫ quidē uidemꝰ etiam immaniſſimas beſtias et maximis uoluptatibꝰ deditas exterreri doloꝝ motu uel metu. & inter dolores aīī & pericula maxime timentur ea que ducunt ad moꝛtem. cōtra que firmiter ſtat foꝛtis. Vñ fortitudo eſt uirtus cardinalis.

AD quartūdecimū ſcꝫ de compatōne eiꝰ ad alias uirtutes. Dicēdū ꝙ ſicut Aug. dicit. ī. vi. de trini. In hiis que nō mole magna ſūt idem eſt eſſe maius qꝺ melius. Vñ tanto aliꝗ̄ virtus maioꝛ eſt. quanto melioꝛ eſt. bonū autē

rationis est hominis bonuꝫ ſm Dionisiū .iiii. ca. de diuinis noībus. Hoc aūt bonū essentialiter quidem habet prudentia que est perfectio rationis. Iusticia auteꝫ est huius boni factiua scꝫ quantū ad ipām pertinet ordinem ratiōis ponere in omnibus rebus humanis. Alie auteꝫ virtutes sunt conseruatiue huius boni. inquātum scꝫ moderantur passiones ne abducāt hominē a bono rationis. Et in ordine haꝝ fortitudo tenet locū precipuū. quia timor periculorum mortis maxime efficax est ad hoc ꝙ hoīeꝫ faciat recedere a bonis rationis post q̄ꝫ ordiat̄ temperantia. quia etiam delectationes tactus maxime inter cetera impediunt bonū rationis Illud aūt quod essentialiter dicit̄ potius est eo quod dicit̄ effectiue. & hoc etiaꝫ potius est eo quod dicit̄ conseruare ſm remotionē impedimenti. Vnde inter uirtutes cardinales prudētia est potior. scd̄a iustitia. tertia fortitudo. q̄rta temperantia. et post has cetere uirtutes.

DE MARTYRIO. DI. LXXXI.

DEinde considerandū est de martyrio. Et primo utrum martyriū sit actus uirtutis. Scd̄o de perfectiōe eius. Tertio de pena martyrii utrū scꝫ mors sit de ratione martyrii. Quarto d̄ causa martyrii.

AD primū scꝫ utrū martyriū sit actus virtutis. Dicendū ꝙ sicut dictū est ad uirtuteꝫ pertinet ꝙ aliquis in bono rationis conseruetur. Consistit aūt bonū rationis in ueritate sicut in ꝓprio obiecto. & iustitia sicut in ꝓprio effectu: sicut ex supradictis patet. Pertiet aūt ad rationē martyrii ut aliquis firmiter stet in veritate & iustitia contra persequentiū impetus. Vnde manifestū est ꝙ martyriū est act⁹ uirtutis. Cum aūt actus uirtutis sit uoluntarius. dixerunt quidaꝫ ꝙ innocentibus occisis ꝓ xp̄o quos ut ueros martyres ecclesia uenēatur. accleratus est miraculose usus liberi arbitrii. ita ꝙ uoluntarie martyriū passi sunt. sed quia hoc per auctoritatē scripture non cōprobatur. ideo melius dicendū est ꝙ martyrii gloriam quā in aliis ꝓpria uoluntas meretur. illi paruuli occisi per dei gratiā sunt assecuti. Nā effusio sanguinis ꝓpter xp̄m uicem gerit baptismi. Vnde sicut pueris baptizatis ꝑ gratiam baptismi meritū xp̄i operatur ad gloriam obtinendā. ita in occisis ꝓpter xp̄m meritū martyrii xp̄i operat̄ ad palmam martyrii cōsequendam. Vnde Aug⁹ dicit in quodā sermone de epyphania quasi eos alloquens. Ille de nostra corona dubitabit in passione pro xp̄o. qui paruulis baptismū ꝓdesse non estimat xp̄i nō habebatis etatem qua impassurum xp̄m crederetis. sed habebatis carnē in qua ꝓ xp̄o passuro passioneꝫ sustineretis. De illis aūt qui seip̄os occidisse legunt̄. sicut dicit Aug̃. p̄mo de ciuitate dei. ꝙ quedaꝫ sancte femine tēpe persecutionis ut insectatores sue pudicitie deuitarēt. se in fluuiuꝫ deiecerunt. eoq̄ꝫ modo defuncte sunt. earūq̄ꝫ martyria in catholica ecclesia ueneratione celeberrima frequentant̄. Dicendū sicut Aug̃. dicit ibidem possibile esse ꝙ aliq̄bus fide dignis testificationibus diuina persuasit auctoritas ecclesie. ut dictarum sanctaꝝ memoriā honoraret. Cuius aūt uirtutis sit actus martyrii. dicendū. Precipue dici debet actus fortitudinis. quia sicut ex supradictis patet ad fortitudinē pertinet ut confirmet hominē in bonū uirtutis contra pericula & precipue contra pericula mortis. & maxime eius qui ī bello est. Manifestū est aūt ꝙ ī martyrio homo firmiter confirmatur in bono uirtutis. dum fidē & iustitiam non deserit ꝓpter imminentia ꝑicula mortis. que etiā in quodā certamīe particulari a ꝑsecutoribus imminent. Vnde Ciprianus dicit in quodam sermone uidit admirās presentiū multitudo celeste certamen. & ī prelio stetisse seruos xp̄i uoce libera. mente incorrupta. virtute dn̄ica. Vn̄ manifestū ē ꝙ martyriuꝫ est fortitudinis actus. Et ꝓpter hoc de martyrib⁹ legit ecclesia. fortes facti sunt ī bello. In actu tn̄ fortitudinis duo sunt cōsiderāda. quoꝝ vnū est bonū in quo fortis firmat̄. & hoc est fortitudinis finis. Aliud est ipsa firmitas qua quis non cedit contrariis ꝓhibentibus ab illo bono. & in hoc consistit essentia fortitudinis. Sic̄ autē fortitudo ciuilis firmat animū hominū in iustitia humana. ꝓpter cuius obseruationeꝫ mortis pericula sustinēt. ita etiam fortitudo gratuita firmat animū hoīs ī bono iustitie dei que est per fidem ihu xp̄i. ut dicitur Ro. iii. Et sic martyriuꝫ compatur ad fidem sicut ad fineꝫ in quo aliquis firmatur. Ad fortitudinē aūt sicut in habitū elicientem Ad actū etiam martyrii inclinat caritas. sic̄ p̄mū principale motiuū per modū uirtutis imperantis. Fortitudo aūt sicut motiuuꝫ ꝓpriuꝫ per modum uirtutis elicientis. Et inde etiā est ꝙ martyrium est actus caritatis ut imperantis. fortitudinis aūt ut ellicientis. et inde est ꝙ vtramq̄ꝫ etiā uirtutem manifestat. Qꝫ autē sit meritorium. habet ex caritate sicut & quicunq̄ꝫ uirtutis actus. Et ideo sine caritate nō valꝫ Item principalior actus fortitudinis est sustinere sicut dictum est. ad quē pertinet martyrium. non aūt ad secundariū actū eius. q̄ ē aggredi. Et quia patientia deseruit fortitudini ex parte actus principalis qui est sustinere. Inde est ꝙ concomitanter in martyribus patientia commendatur.

AD scd̄m scꝫ uerū martyrium sit actus maxime perfectionis. Dicendū ꝙ sicut dicit Aug̃. in libro de uirginitate. Prefertur martyrium uirginitati que ad perfectionē pertinere uidetur. Sciendū aūt ꝙ de aliquo actu uirtutis loqui possumus dupliciter. Vno modo secundū speciem actus ipius ꝓut compatur ad uirtutem ꝓxime elicientem ip̄m. et sic non potest esse ꝙ martyriuꝫ quod consistit in debita tolelrantia mortis sit perfectissimus int̄ uirtutis actus. quia tolerare mortē non ē laudabile ſm se. sed solum ſm ꝙ ordinatur ad aliquod

bonum quod consistit in actu virtutis· puta ad fidem & dilectionē dei· Vnde ille actus uirtutis cum sit finis melior ē· Alio modo potest cōsiderari actus uirtutis ſm ꝙ compat̄ ad primum motiuū ·quod est amor caritatis· & ex hac parte precipue aliquis actus habet ꝙ ad pfectionem uite pertineat· Quia ut aplus dicit ad Collo·iii· Caritas est vinculum perfectōis Martyrium aūt inter omnes actus uirtuosos maxime demonstrat pfectionē caritatis·quia tantomagis ostendit̄ aliquis aliquā rē amare quanto ꝓ ea rem magis amatā contemnit· & rem magis odiosam eligit pati· Manifestum est aūt ꝙ īter oīa alia bona presentis uite maxime amat homo ipsam uitam· & econtrario maxime odit ipam mortem· & precipue cū doloribus corpalium tormentoꝝ quoꝝ metu etiam bruta animalia a maximis uoluptatibus absterrentur·ut Aug·dicit in libro·lxxxiii·q· Et ſm hoc patet ꝙ martyriū īter ceteros act⁹ humanos est perfectior ſm suū genus quod est maxime caritatis signū·ſm illud·Ioh·xv· Maiorem caritatē nemo habet q̄ʒ ut animam suam ponat quis ꝓ amicis suis· Martyriū etiam complectitur id quod esse potest summuʒ in obedientia· ut scʒ aliquis obediens sit usqʒ ad mortem·sicut de xp̄o legitur ꝙ factus est obediens usqʒ ad mortem· Vnde patet ꝙ martyrium ſm se est perfectius q̄ʒ obediētia absolute dicta· Licet per obedientiam dicat̄ homo dare animā suā deo· & per martyriuʒ corpus· Propter qd̄ Gre·dicit· ulti·moꝝ· ꝙ obediētia cunctis martyriis prefertur· quia p martyriū non solum dat corpus suum deo·veruʒ etiam animā multo pfectius q̄ʒ p obedientiam citra mortem· Vnde·i·Pe·iiii· Qui patiunt̄ ꝓpter uolūtatē dei·fidei creatori cōmendāt aīas suas·

Ad tertiū scilicet utruʒ mors sit de ratione martyrii· Dicendū ꝙ sicut dictū est martyr dicit̄ quasi testis fidei xp̄iane p quā nobis visibilia ꝓ inuisibilibus cōtemnenda ꝓponūt ut dicit̄ Heb·xi· Ad martyriuʒ ergo ptinet ut homo testificetur fidem·se opere ostendens tēporalia cuncta despicere ut ad futura et inuisibila bona perueniat· Quādiu aūt homī remāet vita corporalis·nondum opere se ostendit tēporalia cuncta despicere· Consueuerūt enī homines consanguineos & oīa bona possessa cōtemnere· & etiā dolores corporis pati ut uitam conseruent· Vnde & sathan contra Iob ī duxit· Pellem ꝓ pelle·et cuncta que homo habet dabit ꝓ anima sua & ꝓ uita corporali· Et ideo ad pfectam rationē martyrii requirit̄ ꝙ aliquis mortem sustineat ꝓpter xp̄m· Fortitudo enī principaliter cōsistit circa pericula mortis· Circa alia aūt cōsequent̄· Et ideo nec martyrium ꝓprie dicit̄ ꝓ sola tolerantia carceris uel exilii uel rapine uel diuitiaꝝ·nisi forte secundū ꝙ ex hiis sequit̄ mors·

Ad quartū scilicet utrū sola fides sit causa martyrii· Dicendū ꝙ sicut dictuʒ est· martyres dicunt̄ quasi testes quia scilicʒ corporalibus suis passionibus usqʒ ad mortem testimonium phibent ueritati·non cuicunqʒ sed ueritati que ſm pietatem est que p xp̄m nobis innotuit· Vnde et martyres xp̄i dicunt̄ quasi testes ipius· Huōi aūt est veritas fidei· Et ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei ueritas· Sed ad fidei ueritatem non solum pertinet ipa credulitas cordis·ſʒ etiaʒ exterior ꝓtestatio· Que quidem fit non solum per uerba quibus confitet̄ fidē·sed p facta quibus aliquis fidē se hr̄e ostendit· Scd̄m illud·Iac·ii· Ego ostendaʒ tibi ex opibus fidem meam· Vnde et de quibusdā dicit̄ Tyt·i· Confitent̄ se nosse deū· factis autē negāt· Et ideo omniū uirtutū opera ſm ꝙ referunt̄ in deum·sunt quedam ꝓtestationes fidei p quas nobis inotescit ꝙ deus huōi opera a nobis requirit· & nos ꝓ eis remunerat·et ſm hoc possunt esse martyrii causa· Vñ & beati Iohannis baptiste martyriū in ecclesia celebratur·qui non ꝓ neganda fide·sed ꝓ reprehensione adulterii mortem sustinuit·

DE TIMORE· DIS· LXXXII·

Deinde considerāduʒ est de uitiis oppositis fortitudini· Et primo de timore· Scd̄o de intimiditate· Tertio de audacia· Circa primū cōsideranda sunt quatuor· Primo utrum timor sit pct̄m· Scd̄o utruʒ opponatur fortitudini· Tertio utrum sit pct̄m mortale· Quarto utrū excuset uel diminuat pct̄m·

Ad primū scʒ utrum timor sit pct̄m· Dicendum ꝙ aliquid dicit̄ esse pct̄m in actibus humanis ꝓpter inordinationē· Nam bonum actus humani in ordine quodam existit ut ex supradictis patet· Est aūt hic debitus ordo ut appetitus regimini ratōnis subdatur·ratō autē dictat aliqua esse fugienda & aliqua esse ꝓsequenda· & inter fugienda quedam dictat esse magis fugienda q̄ʒ alia· Et similit̄ inter ꝓsequenda quedaʒ dictat esse magis ꝓsequēda q̄ʒ alia· & inquantū bonū est ꝓsequendū·tantum est aliquod oppositū malum fugienduʒ· Inde est ꝙ ratio dictat quedam bona esse magis ꝓsequenda·q̄ʒ quedā mala fugienda· Qñ ergo appetitus fugit ea que nō dictat esse sustinēda ne desistat ab aliis que magis ꝓsequi debet·timor inordinatus est· & habet rationē pct̄i· Quādo uero appetitus timendo refugit id qd̄ est ſm rationē fugiendū·tunc appetitus non est inordinatus nec pct̄m· Sciendū tamē ꝙ timor cōmuniter dictus ſm suam rationeʒ importat uniuersalit̄ fugam· Vnde quantum ad hoc non importat rationeʒ boni uel mali· & similiter etiā est de qualibet alia passione· Et ideo phus dicit ꝙ passiones non sunt laudabiles neqʒ uituperabiles·quia scilicet nō laudantur neqʒ uituperantur qui irascunt̄ uel timent·sed qui circa hoc aut ordinate aut inordinate se habent· Item mala quibus non potest homo resistere· & ex quoꝝ sustinentia nulluʒ bonū ꝓuenit homī·ratio dictat esse fugiēda· Et ideo timor taliū non est pct̄m· Vnde dicit

Phus. iii. Eth. Erit aliquis insanus uel sine sẽ
su doloris si nihil timeat neq3 terre motu3 ne-
q3 inundationes.
AD scdm scilicet vtrum pctm̃ timoris oppo
natur fortitudini. Dicendum q sicut di-
ctum est supra. omnis timor ex amore pcedit
Nullus enĩ timet nisi contrariũ eius qd amat
Amor aũt non determinatur ad genus uirtu-
tis uel vitii. Sed amor ordinatus includit in
qualibet virtute. qulibet enĩ uirtuosus amat
pprium bonum uirtutis. Amor autẽ inordia
tus includit in quolibet pctõ. ex amore enĩ in-
ordinato pcedit inordinata cupiditas. Vnde
similiter inordinatus timor includitur in quo
libet pctõ. sicut auarus timet amissionem pe-
cunie. intemperatus amissionem uoluptatis.
& sic de aliis. s3 timor precipuus est periculo*rum*
mortis. ut pbatur in. iii. Eth. & ideo talis tio-
ris inordinatio opponit fortitudini que ẽ cir
ca pericula mortis. Propter hoc anthonomasi
ce dicit timiditas fortitudini opponi.
AD tertium scilicet utru3 sit pctm̃ mortale.
Dicendum q sicut dictu3 est. timor pctm̃
est sm q ẽ inordinatus. put sc3 refugit qd nõ
est sm rõem fugiendum. Hec aũt inordinatõ
timoris qñq3 quidem consistit in solo appeti-
tu sensitiuo non supueniente consensu ratio
nalis appetitus. & sic non potest esse peccatũ
mortale. sed solum ueniale. Quãdoq3 uero hu
iusmõi inordinatio timoris pertingit usq3 ad
appetitum rationalẽ. q dicit uolũtas. q ex libe
ro arbitrio refugit aliqd nõ sm rõem. & talis i
ordinatõ tioris qñq3 ẽ pctm̃ mortale qñq3 uei
ale. Si enĩ aliqs ppt timorẽ quo refugit picu-
lũ mortis uel qdcunq3 aliud tpale malũ sic di
spositus ẽ ut faciat aliqd phibitũ. uel pter mit-
tat aliqd qd ẽ pceptu3 i lege dĩna. talis tior est
pctm̃ mortale. alioqn erit pctm̃ ueĩale.
AD qrtũ sc3 utrũ tior excuset a pctõ. Dicen
dũ q sic supdictũ ẽ timor intm̃ hẽt rõem
pcti. inqñtũ ẽ cont ordinẽ rõis. Ratio autẽ iu
dicat qda3 mala esse magis aliis fugienda. Et
ideo qcũq3 ut fugiat mala q sũt sm rõem ma
gis fugiẽda nõ refugit mala que sũt sm rõem
min9 fugiẽda. nõ ẽ pctm̃. Sic magis ẽ fugiẽ-
da mors corpalis. q3 amissio rer*um*. Vñ si qs pro
pt tiorẽ mortis latronib9 aliqd pmitteret aut
daret. excusaret a pctõ qd icurrerret si sine
causa legitima ptermissis bonis qb9 eẽt magis
dandũ pctõrib9 largiret. Si aũt aliqs ppt tio
rẽ fugiens mala q sm rõem sũt min9 fugiẽda
icurrat mala q sm rõem sũt magis fugiẽda.
nõ posset totalit a pctõ excusari. q2 tior tal' in
ordiatus eẽt. Sũt autẽ magis timẽda mala aĩe
q3 mala corpis. & mala corpis q3 mala exterio
rũ rer*um*. Et ideo si qs icurrat mala aĩe. i. peccata
fugiẽs mala corpis. puta flagella uel mortem
aut mala exterior*um* rer*um*. puta damnũ pecunie.
aut si sustineat mala corpis ut uitet damnu3
pecũie. nõ excusat totalit a pctõ. diminuit tñ
sm aliqd ei9 pctm̃. q2 min9 uolũtariũ ẽ. q2 ex
tiore agit. Impoĩt enĩ hoĩ qdã nccitas aliqd fa
ciẽdi ppt iminentẽ tiorẽ. Vñ phus i. x. Eth.
Que tiore fiũt dicit eẽ nõ simpliciĩ uolũtaria.
s3 mixta ex uolũtario & iuolũtario.

DE INTIMIDITATE

DEinde cõsiderandũ est de intimidi
tate. Et pmo utrum itimidũ ẽe sit
pctm̃. Scdo utrũ oppõat fortitudi
AD pmũ sc3 utrũ itimiditas sit pctm̃. Dicẽ
dũ q q2 tior ex amore nascit. idẽ iudiciu3
uidet esse de amore & de timore quo mala tpa
lia timent q pueit ex tpaliũ bonor*um* amore. Iu
diciũ aũt ẽ vnicuiq3 naturaliter ut ppam uitã
amet. & ea q ad ipam ordinãt. Debito tñ mõ
ut sc3 amẽt hmõi nõ q̃si finis cõstituat i eis. s3
sm q utendũ ẽ eis ppter ultimũ finẽ. Vñ q
aliqs deficiat a debito modo amoris ipsor*um* est
contra naturalem inclinatioem. & per conse-
quẽs ẽ pctm̃. Nunq3 tñ a tali amore totaliter
aliquis decidit. quia id qd ẽ nat̃e totaliter per
di non potest. Propter qd aplus. dicit. ad Eph
v. Nemo unq3 carnẽ suã odio habuit. Vñ etiã
illi q seipsos iterimũt ex amore carnis sue hoc
faciũt. q2 uolũt a psentibus angustiis liberari
Vñ cõtingẽ põt q aliqs minus q3 debeat tie-
at mortẽ & alia tpalia mala. ppter h q minus
debito amet ea. Sed q nihil hor*um* tieat. nõ põt
ex totali defectu amoris cõtingẽ. s3 ex eo estiat
mala opposita bois q amat sibi supueire ñ pos
se. Quod qñq3 cõtingit ex supbia aĩ de se p-
sumẽtis & alios cõtemnẽtis. sm quod dicitur.
Iob. xli. Factus ẽ ut nullũ timeret. oĩe subliẽ
uidet. Qñq3 aũt cõtingit ex defectu rõnis. sic
phus dicit in. iii. Eth. q celte ppter stultitiam
nil timent. Vñ patet q esse impauidũ est uiti
osum. siue causet ex defectu amoris. siue cau-
set ex elatione aĩ. siue causet ex stoliditate. q
tñ excusat a pctõ si sit iuincibilis.
AD sm sc3 utrũ ipauidu3 eẽ opponat forti-
tudini. Dicendũ q sic supdictũ ẽ. fortitu-
do ẽ c̃ca tiores & audacias. Oĩs aũt ũtus mora
lis ponit modũ rõis i materia c̃ca quã est. Vñ
ad fortitudie3 ptiet tior modẽatus sm rõem.
vt sc3 hõ tieat quod oportet. & qñ d3. & siliter
de aliis hmõi. Hic aũt motus rõis corrũpi põt
sic p excessũ tioris. ita p defectu3. Vñ sic timi-
ditas opponit fortitudini p excessũ tioris sc3 i
q̃tu3 hõ tiet quod nõ oportet. ul' sm quod ñ
oportet. ita etiã ipauiditas oppõit ei p defectũ
tioris iqñtũ sc3 ñ tiet aliqs quod oport3 timẽ.

DE AVDACIA.

DEinde cõsiderandũ est de audacia
Et pmo utrũ audacia sit pctm̃. Se
cũdo utrũ opponat fortitudini.
AD primũ sc3 utrũ audacia sit pctm̃. Dicẽ-
dũ q audacia ẽ passio qdã. passio aũt qñ3
qdẽ ẽ moderata sm rõem. qñq3 autẽ caret mõ
rõis uel p excessũ uel p defectũ. Et sm hoc pas
sio ẽ uitiosa. Sumũt aũt qñq3 noĩa passiõis a
supabũdanti. sic ira dicit nõ qcũq3 s3 supabũ-
dãs. put sc3 ẽ uitiosa. et h etiã mõ audacia per
supabundãciã dicta ponit esse pctm̃.
AD sm sc3 utrũ audacia oppõat fortitudi.

Dicendũ ꝙ sicͭ dictũ est. ad uirtutẽ moralẽ per
tiet modũ rõis obseruare ĩ materia c̃ca quã ẽ.
Et ideo om̃e uitiũ quod ĩportat ĩmoderãtiã cir
ca materiã alicuiꝰ ũtutis moral' oppoĩt̃ illi uir
tuti morali. sicͭ ĩmoderatuꝫ modẽato. Audacia
aũt ßm quod sonat ĩ uitiũ ĩportat excessũ pas
sionis q̃ audacia dicit̃. Vñ maĩfestũ ẽ ꝙ oppo
nit̃ ũtuti fortitudinis q̃ ẽ c̃ca tiores & audaci
as ut sup̃dictũ ẽ.

DE PARTIBVS FORTITVDINIS IN GENERALI. DISTINCTIO. LXXXIII.

DEinde cõsiderãdũ ẽ de ptibus forti
tudĩs. Et p̃mo ĩ gñali. Scõo de sin
gul' eaꝝ ĩ spẽali. ¶ Circa p̃mũ sci
enduꝫ ꝙ Tullius ponit ĩ rhetorica
sua q̃tuor ptes fortitudĩs scꝫ magnificẽtiã. Fi
duciã. Pacientiã. et pseuerantiã. Macrobiꝰ au
tẽ ponit septẽ ptes fortitudinis scꝫ. Magnani
mitatẽ. Fiduciã. Constantiã. Securitatẽ. Mag
nificentiã. Toleranciã. Firmitatẽ. Ad cuiꝰ eu
dentiã cõsiderandũ ẽ ꝙ sicͭ sup̃dictũ ẽ. alicuiꝰ
ũtutis pñt eẽ triplices ptes scꝫ subiectiue & in
tegrales et potẽtiales. Fortitudĩ aũt ßm ꝙ est
spẽalis uirtus nõ possunt assignari ptes subie
ctiue. eo ꝙ non diuidit̃ ĩ multas uirtutes spe
cie differentes. qꝛ ẽ circa materiã ualde specia
lẽ. Assignant̃ aũt ei ptes q̃si integrales et potẽ
tiales. Integrales q̃dẽ ßm ea q̃ oportet cõcurrẽ
ad actũ fortitudinis. Potentiales aũt ßm ea q̃
fortitudo obseruat circa difficillima scꝫ picula
mortis. Aliq̃ aũt alie uirtutes obseruant circa
materias quasdã alias minus difficiles. Que q̃
dem uirtutes adiũgunt̃ fortitudini. sicut secũ
darie principali. Est aũt sicut sup̃dictũ est du
plex fortitudinis actus scꝫ aggredi. & sustinẽ
Ad actũ aũt aggrediẽdi duo requirunt̃. Quo
rũ primũ ptinet ad animi p̃parationẽ. ut scꝫ ali
quis ꝓmptũ animũ habeat ad aggrediendũ.
& quantũ ad hoc ponit Tullius fiduciaꝫ. Vñ
dicit ꝙ fiducia est ꝑ quã magnis & honestis
rebus multũ ip̃e animus in se fiducie cum spe
collocauit. Scõm aũt ptinet ad operis psecutõ
nẽ. ne scꝫ aliquis deficiat in exsequutione illo
rũ q̃ fiducialiter inchoauit. & quantũ ad hoc
ponit tullius magnificentiã. Vñ dicit ꝙ ma
gnificentia est reꝝ magnaꝝ & excelsarũ cũ aĩ
ampla q̃dam & splendida ꝓpositione cogita
tio atqꝫ admĩstratio id est executio. ut scꝫ am
plo ꝓposito admĩstratio ñ desit. Hec igit̃ duo
si coarcent̃ ad ꝓp̃am naturã fortitudinis scili
cet ad picula mortis erunt q̃si ptes integrales
ip̃ius. sine quibus fortitudo esse nõ potest. Si
aũt referant̃ ad aliquas alias materias in q̃bꝰ
est minus difficultatis erũt uirtutes distincte
a fortitudine ßm suã spẽm. tñ adiungent̃ ei si
cut scõariũ principali. Sicut magnificentia a
p̃ho in. iiii. Eth. ponit̃ circa magnos sumptus
Magnanimitas aũt q̃ uidet̃ esse idem fiducie
circa magnos honores. Ad aliũ aũt actũ forti
tudinis q̃ est sustinere. duo req̃runt̃. Quoꝝ p̃
mũ est ne difficultate imminentiũ maloꝝ ani
mus frangat̃ ꝑ tristitiã. & decidat a sua mag
nitudine. & quantũ ad hoc ponit patientiaꝫ.
Vñ dicit ꝙ patientia est honestas aut utilitas
causa reꝝ arduaꝝ ac difficiliũ uolũtaria ac diu
turna ꝑpessio. Aliud ẽ aũt ut ex diuturna dif
ficiliũ passione hõ non fatiget̃ usqꝫ ad hoc ꝙ
desistat. ßm illud. Heb. xii. Non fatigemĩ ani
mis uestris deficientes. Et quantũ ad hoc po
nit pseuerantiã. Vñ dicit ꝙ pseuerantia est in
rõne bene cõsiderata stabilis & ꝑpetua pman
sio. Hec etiã duo si coarcent̃ ad ꝓpriam mate
riã fortitudinis. erũt ptes q̃si integrales ip̃ius
Si autẽ ad quascunqꝫ materias difficiles refe
rant̃. erunt uirtutes a fortitudine distincte. et
tñ ei adiungentur sicut scõarie principali. Ma
crobius autẽ ponit quatuor p̃dicta a tullio po
sita scꝫ fiduciã. magnificentiã. tolerantiã quã
ponit loco patientie & firmitateꝫ quã ponit lo
co pseuerantie. Supaddit autẽ tria. quoꝝ duo
scꝫ magnanimitas. & securitas a tullio sub fi
ducia cõprehẽdunt̃. Sed Macrobius magis di
stinguit ꝑ spẽalia. Nã fiducia ĩportat spem ho
mis ad magna. spes aũt cuiuslibet rei p̃suppo
nit appetitũ in magna ꝓtensũ per desideriuꝫ.
qd̃ ptinet ad magnanimitatẽ. Dictũ ẽ aũt sup̃
ꝙ spes p̃supponit amorẽ & desideriũ rei spẽa
te. Vel melius põt dici ꝙ fiducia ptinet ad fi
dei certitudinẽ. magnanitas aũt ad magnitu
dinẽ rei sperate. spes aũt firma esse nõ põt. ni
si amoueat̃ contrariũ. Qñqꝫ enĩ aliq̃s q̃ntum
ex seip̃o ẽ speraret aliq̃d. sed spes tollitur ꝑ im
pedimentũ tioris. timor aũt quodãmõ spei cõ
trariat̃ ut sup̃ habitum est. Et ideo macrobius
addit securitatẽ q̃ excludit tiorem. Tertiũ aũt
addit scꝫ cõstantiã q̃ sub magnificẽtia cõphen
di põt. Oportet enĩ in hiis q̃ magnifice aliquis
facit. constanteꝫ aĩm hr̃e. Et ideo tullius dicit
ad magnificentiã ptinere nõ solũ admĩstratõ
nẽ rerũ magnarũ. sꝫ etiã aĩ amplã excogitatio
nem ip̃aꝝ. Potest aũt cõstantia ad pseuerãtiã
ptinere. ut pseuerans dicat̃ aliq̃s ex eo ꝙ non
desistit ꝓpter diuturnitatem. Cõstans aũt ex
eo ꝙ nõ desistit ꝓpter q̃cunqꝫ alia repugnan
tia. Aduertendũ est aũt ꝙ magnificentia q̃ ui
det̃ esse circa pecunias sicut & liberalitas. vñ
necesse ẽ magnificũ liberalẽ esse. sicut dicit phi
losophus. iii. Eth. uidet̃ esse pars iustitie non
fortitudinis. Sed magnificẽtia circa materiaꝫ
liberalitatis addit q̃ndã magnitudinẽ q̃ ptinꝫ
ad rõem ardui. qd̃ est obiectũ irascibilis. Quã
pficit principalit̃ fortitudo. & ex hac pte ptinꝫ
ad fortitudinẽ. Item sciendũ ꝙ spes & cõfidẽ
tia drñt. qꝛ spes q̃ q̃s confidit de deo ponit̃ uir
tus theologica. sꝫ ꝑ fiduciã q̃ ponit̃ pars forti
tudinis. hõ habet spem ĩ seip̃o. tñ sub deo. Itẽ
sciendũ ꝙ licet magnificẽtia & fidutia de sui
rõne nõ ĩportent aliq̃ꝫ habitudineꝫ ad picula.
tñ quascũqꝫ res magnas aggredi uidet̃ eẽ picu
losũ. ꝓ eo ꝙ ĩ hiis deficere ẽ ualde nociuũ. Iteꝫ
si magnificẽtia & fiducia circa q̃cũqꝫ magna
opanda uel aggrediẽda ponãt̃. hñt affinitatẽ
cũ fortitudĩe rõne piculi ĩminentis. Itẽ sciẽdũ
ꝙ patiã in q̃ntũ ẽ circa picula mortis. sic ponit̃

esse pars integralis fortitudinis· Inquantū ve
ro ē circa alia q̄cunq3 difficilia uel piculosa· sic
ponit' esse ūtus adiuncta fortitudini· Vlteri9
nota ꝙ pseuerantia ſm ꝙ dicit cōtinuitatem
boni opis usq3 in finē· sic ē circūstantia cuiuſ
libet ūtutis· Sed pars fortitudīs ponit' eo mō
quo dictū ē· Pretēa phus in·iii· Eth·ponit qn
q3 mōs fortitudīs· Quaꝝ pma ē politicaq̄ for
titer opatur ꝑpt timorē exhonoratōis ul' pene
Scōa militaris q̄ fortit' opat' ꝑpter artē uel ex
pientiā rei bellice · Tertia est fortitudo q̄ forti
ter opat' ex passōne pcipue ire· Quarta est for
titudo q̄ fortiter opat' ꝑpter cōsuetudinem ui
ctorie· Q̄nta est q̄ fortiter opatur ꝑpter igno
rantiā piculoꝝ· Has aūt fortitudīes nulla pdi
ctarū diuisionū cōtinet· ergo pdicte enūatōes
ptiū fortitudīs uident' esse īconuenientes· Sʒ
ista qnq3 deficiūt a uera rōe ūtutis· q2 & si cō=
ueīant ī actu fortitudīs· tn̄ deficiūt in motiuo
& ideo nō ponunt' ptes fortitudinis· ſʒ quidā
modi fortitudinis·

DE MAGNANIMITATE· DIS· LXXXIIII·

DEinde cōsiderandū est de singulis
ptibus fortitudīs· ita tamen ut sub
q̄tuor pncipalibus quas ponit tul=
lius alias cōprehendamus nisi ꝙ
magnanitatē3 de qua etiā3 tractat phus· loco
fiducie ponemus· Primo ergo cōsiderandum
erit de magnanītate· Scōo de magnificentia·
Tertio de patia· Quarto de pseuerantia· Item
pmo cōsiderandū erit de magnanītate· Scōo
de uitiis oppositis· ¶ Circa primū uidendū est
pmo utrum magnanimitas sit circa honores·
Scōo utru3 sit circa magnos honores· Tertio
utrum sit uirtus· Quarto utrum sit specialis
virtus· Q̄nto utru3 sit pars fortitudinis· Sex
to qūo se habeat ad fiduciā· Septio qūo se ha=
beat ad securitatem· Octauo qūo se habeat ad
bona fortune·

AD pmū sc3 utrū magnanītas sit circa ho=
nores· Dicendū ꝙ magnanītas ex suo no
mie importat quandā extensionem animi ad
magna· Consideratur aūt habitudo virtutis ad
duo· Vno quidē mō ad materiā circa quā opa
tur· Alio mō ad actu3 ꝓpriū q̄ cōsistit ī debito
vsu talis materie· Et q2 hītus virtutis pncipa=
lit' ex actu determīat'· ex h pncipalit' aliqs dici
tur magnanim9 ꝙ hēt aliquē magnū actum
Aliqs aūt act9 pōt dici duplicit' magn9· Vno
mō ſm ꝓportōnē· Alio mō absolute· Magn9
q̄dem pōt dici actus ſm ꝓportionē etiā q̄ con
sistit ī usu alicuius rei parue uel mediocris· pu
ta si aliqs illa re optīe utat'· Sed simplicit' et ab
solute magnus actus ē q̄ cōsistit ī optimo vsu
rei maxīe· Res aūt q̄ ī usu3 homīs ueniūt sunt
res exteriores· int' q̄s simplicit' maximū est ho
nor· tum· q2 ꝓpinq̄ssimū ē ūtuti· utpote testi=
ficatio q̄dam existēs de ūtute alicui9 ut supra
habitū ē· tū etiā· q2 deo & optīs exhibet'· tū eti
am· q2 hoīes ꝓpter honorē cōsequendū et uitu
periū uitandū· alia oīa postponūt· Sic aūt ali
qs dicit' magnanim9 ex hiis q̄ sūt magna sim
pliciter & absolute· sic dicit' fortis aliqs ex hiis
q̄ sūt difficilia simplicit'· Et ideo cōsequēs est ·
ꝙ magnanītas cōsistat c̄ca honores· Et nota
ꝙ & q̄ q̄runt honores & q̄ cōtemnūt eos lau=
dabiles sūt· ſʒ q2 illi q̄ cōtemnūt honores· hoc
mō ꝙ ꝓ eis adipiscendis nihil īconueniēs faci
unt· nec eos nimis appciant'· laudabiles sūt· Si
q̄s aūt h mō cōtemnēt honores ꝙ nō curaret
facē ea q̄ sūt honore digna· h uitupabile esset·
& h mō magnanītas ē circa honores· ut uideli
cet studeat facē ea q̄ sūt honore digna· nō tn̄
sic· ut ꝓ magno estimēt hūanū honorē·

AD ſm sc3 utrū magnanītas sit circa mag=
nos honores· Dicendū ꝙ ſm phm in·vii·
Phic· Virtus ē pfectō q̄dā· & ītelligit' esse pfe
ctio potētie· ad cuius ultimū ptiet· ut patet ī p
mo de celo· Perfectio aūt potētie nō attendit'
ī q̄libet opatione· ſʒ ī opatione q̄ hēt aliquā ma
gnitudinē aut difficultatē· Quelib3 eni poten
tia impfecta pōt ī aliquā opationē modicā &
debilē· Et idō ad rōe3 ūtutis ptiet· ut sit c̄ca dif
ficile & bonū· ut dicit' ī·ii· Eth· Difficile aute3
& magnū q̄ ad idē ptinēt ī actu ūtutis· pōt at
tendi dupliciter· Vno mō ex pte rōnis inq̄ntū
sc3 difficile ē modu3 rōnis admueīre· & ī aliq̄
materia statuere· & ista difficultas sola inueīt'
ī actu uirtutū ītellectualiū· & etiā ī actu iusti=
tie· Alia aūt ē difficultas ex pte materie q̄ de se
repugnantiā hr̄e pōt ad modū rōnis q̄ ē circa
eā ponēdus· Et ista difficultas pcipue attendi
tur ī aliis uirtutibus moralib9 q̄ sūt circa pas=
siones· q2 passiones pugnāt cōtra rōem· ut Di
onisius dicit· iiii· ca· de di· no· Circa q̄s consid
randū ē· ꝙ q̄dam passiones sūt q̄ hn̄t uim ma
gnā resistendi rōem· pncipalit' ex pte passiōis
Quedā uero pncipalit' ex pte reꝝ q̄ sunt obie=
cta passionū· Passiones aūt nō habēt magnā
vim repugnādi rōni nisi fuerit uehemētes· eo
ꝙ appetitus sensitiuus ī quo sunt passiones·
naturalit' subdit' rōni· Et ideo uirtutes q̄ sunt
circa hmōi passiones· nō ponūt' nisi circa illud
qd̄ ē magnū ī ipis passionibus· sicut fortitudo
ē circa maxīas tiores & audicias· Tempantia
aūt circa maximaꝝ delectationū cōcupiscētiis=
as· Et similiter mās uetudo ē circa maxīas iras
Passiones aūt q̄dā hn̄t magnā uim repugnā=
di rōni ex ipis rebus exterioribus· q̄ sūt passio
nū obiecta· sic amor uel cupiditas pecunie seu
honoris· Et ī istis oportet eē uirtutē nō solum
circa id qd̄ ē maximū ī eis· ſʒ etiā circa medio=
cra· uel mīora· q2 res exterius existentes etiā si
sint parue· sūt multū appetibiles· utpote neces
sarie ad homīs uitā· Et ideo circa appetitū pe
cuniaꝝ sūt due uirtutes· Vna q̄dē circa medi
ocres & moderatas sc3 liberalitas· Alia aūt cir=
ca maxīas pecūias· sc3 magnificētia· Similiter
etiā circa honores sūt due uirtutes· Vna q̄de3
ſm mediocres honores q̄ innoīata ē· noīat' tn̄
ex suis extremis q̄ sūt philothimia id ē amor
honoris· & aphilothimia id est sine amore ho
noris· Laudat' eni qnq3 q̄ amat honore3· qnq3
autē qui non curat de honore· put sc3 utrūq3

moderate potest fieri. Circa magnos autē ho
nores ē magnanītas. & ideo dicendū ē ꝙ ꝓpa
materia magnanītatis ē magn⁹ honor. & ideo
ad ea tēdit magnani⁹ q̄ sūt maxīo hōre digna

AD tertiū scʒ utruʒ magnanītas sit uirtus.
Dicendū ꝙ ad rōem uirtutis hūane ptiet
ut in rebus hūanis bonū rōnis seruet̄ qḋ ē ꝓ
priū hom̄is bonū. Inter ceteras aūt res huma
nas exteriores honores p̄cipuū locū tenent. sic
dictū est. & ideo magnanītas q̄ moduʒ rōnis
ponit circa magnos honores. ē uirtus. Propri
etates aūt magnanimi q̄s poīt phus. iiii. Eth.
licet p̄ma facie uitupabiles uideant̄. Primo q̄
dem magnanimus nō ē memor bn̄ficiorum. Se
cūdo ꝙ ē ociosus & tardus. Tertio ꝙ utit̄ yro
nia ad multos. Quarto ꝙ nō potest cōuiuere
familiariter nisi ad amicos. Qn̄to ꝙ uult ma
gis habere infructuosa q̄ʒ utilia. Iste tn̄ ꝓprie
tates s̄m qḋ ad magnanimū ptinent nō sunt
vituperabiles. sʒ potius laudabiles excellenter
Qꝫ enī p̄mo dicit̄ ꝙ magnanimus non habet
memoriā a q̄bus beneficia recipit. intelligēduʒ
est q̄ntū ad h̄ ꝙ nō est sibi delectabile ꝙ ab ali
quibus beneficia recipiat q̄n sibi maiora recō
penset. quod ptinet ad pfectionē gratitudinis
in cuius actu uult supexcellere sicut & in acti
bus aliarum uirtutū. Similiter etiā scḋo dicit̄ ꝙ
est ociosus & tardus. non q2 deficiat ab opan
do ea que sibi cōueniunt. Sed quia non inge
rit se quibuscūqʒ opibus sibi non cōueniētib⁹
sed solū magnis. qualia decent eum. Dicit̄ eti
am tertio ꝙ utit̄ yronia non s̄m ꝙ opponitur
veritati. vt scʒ dicat de se aliqua uilia q̄ nō sūt
vel neget aliqua magna q̄ sunt. Sed quia n ō
totam magnitudinē suā mōstrat maxime q̄n
tum ad inferiorum multitudinē quia sicut phus
ibidem dicit. ad magnanimū pertinet magnū
esse ad eos qui in dignitate & bonis fortunis
sunt. ad medios aūt moderatū. Quarto etiaʒ
dicit̄ ꝙ ad aliquos non potest cōuiuere scʒ faī
liariter nisi ad amicos. quia oīno uitat adula
tionē & simulationē. q̄ ptinent ad anī puitatē
Cōuiuit tn̄ omnibus & magnis et paruis s̄m
qḋ debet. ut dictum est. Quinto etiaʒ dicit̄ ꝙ
uult habere magis infructuosa q̄ʒ fructuosa.
non quecunqʒ sed bona id est honesta. Nā in
omnibus p̄ponit honesta utilibus tanq̄ʒ maio
ra. Vtilia enī querunt̄ ad subueniendūʒ alicui
defectui qui magnanimitati repugnat.

AD quartū scʒ utrū magnanimitas sit uirtus
specialis. Dicendū ꝙ sicut supradictū est.
ad specialē uirtutē ptinet ꝙ modū rōis in aliq̄
determinata materia ponat. Magnanimitas
aūt ponit moduʒ rōnis circa determinatā ma
teriā scʒ circa honores. ut sup̄dictuʒ est. honor
aūt s̄m se consideratus est quoddā bonū spe
ciale. & s̄m hoc magnanimitas s̄m se conside
rata est specialis uirtus quedam. Sed quia ho
nor est cuiuslibet uirtutis premiū. ut ex supra
dictis patet. ideo ex consequēti ratōne sue ma
terie respicit omnes uirtutes.

AD quintū scʒ utruʒ magnanimitas sit ps
fortitudinis. Dicendū ꝙ sicut dictū est. princi
palis uirtus est ad quā ptinet aliquē generalē
modū uirtutis cōstituere in aliqua materia p̄n
cipali. Inter alios aūt gn̄ales modos virtutis
vnus est firmitas animi. quia firmiter se h̄re
in omni uirtute requirit̄. ut dicit̄ in. iiii. Eth.
Precipue tn̄ hoc laudatur in uirtutibus que ī
aliq̄ḋ arduū tendunt in quibus difficillimuʒ ē
firmitatē seruare. Et ideo q̄nto difficilius est ī
aliquo arduo firmiter se habere. tāto principa
lior est uirtus que circa illud firmitatē prestat
animo. Difficilius aūt est firmiter se habere ī
piculis mortis in quibus confirmat animum
fortitudo. q̄ʒ in maximis sperandis uel adipi
scendis ad que confirmat animū magnanitas
quia sicut homo maxime diligit uitam suam
ita maxime refugit mortis picula. Sic ergo pa
tet ꝙ magnanimitas cōuenit cū fortitudine.
inquantū confirmat animuʒ circa aliquid ar
duum. Deficit autē ab ea in hoc ꝙ firmat aīm
in eo circa quod facilius est firmitatē seruare.
Vnde magnanimitas ponit̄ pars fortitudis.
quia adiūgit̄ ei sicut secūdaria principali. For
titudo tn̄ & magnanimitas ꝓ eodē accipi pos
sunt. quia sicut dicit phus. ii. Eth. Carere ma
lo. accipit̄ ī ratione boni. Vnde non supari ab
aliquo graui malo. puta a piculo mortis. acci
pit̄ quodāmō ꝓ eo quod est attingere ad ma
gnum bonuʒ. Quorū primū pertinet ad forti
tudinē. s̄m ad magnanimitatē. Vnde Sene.
in libro de quatuor uirtutibus dicit. magnani
mitas q̄ & fortitudo dicit̄. si insit animo tuo.
cum fiducia magna uiues. Et tullius dicit ī p̄
mo de officiis. Viros fortes magnanimos eē
eosdem veritatis amicos minimeqʒ fallaces.
Et sic patet ꝙ Seneca et tullius fortitudinem
& magnanimitatem ꝓ eodem accipiunt. quia
tn̄ alia ratio difficultatis est in utroqʒ p̄dicto
rum. ideo ꝓprie loquendo phus magnanita
tem ponit aliam esse virtutē a fortitudine.

AD sextuʒ scilicet utrū fiducia pertineat ad
magnanimitatē. Dicenduʒ ꝙ nomē fidu
cie ex fide sumptū esse uidet̄. ad fidem aūt pti
net aliquid & alicui credere. Pertinet aūt fidu
cia ad spem. s̄m illud Iob. xi. Habebis fiduciā
ꝓposita tibi spe. Et ideo nomē fiducie hoc p̄n
cipaliter uidet̄ signare ꝙ aliquis spem concipi
at. ex hoc ꝙ credit uerbis alicuius auxilium ꝓ
mittentis. Sed quia fides dicit̄ opinione uehe
mens. cōtingit aūt aliquid uehementer opina
ri uon solum ex eo quod est ab alio dictum. sʒ
etiam ex eo quod in alio considerat̄. Inde est
ꝙ fiducia potest dici qua aliquis spem alicui⁹
rei concipit ex aliquo considerato. quādoqʒ q̄
dem in seipso. puta cum aliquis uidēs se sanuʒ
confidit se diu uicturum. quādoqʒ aūt in alio
puta cum aliquis considerans alium amicum
suum esse. & potentē fiduciam habet adiuua
ri ab eo. Dictum est autem supra ꝙ magnani
mitas ꝓprie ē circa spem alicuius ardui. & ideo
quia fiducia importat quoddam robur spei ꝓ
ueniēs ex aliq̄ cōsideratōne q̄ facit uehementē

opinionem de bono assequendo· Inde est ꝙ fiducia ad magnanimitatem pertinet·

AD septimũ scilicet utrum securitas pertineat ad magnanimitatẽ· Dicendũ ꝙ sicut philosophus dicit in scđo rhetorice· Timor facit homines consiliatiuos inquantũ scilicet curam habent qualiter possint ea euadere que timent· Securitas aũt dicitur per remotionẽ huiusmodi cure quã timor ingerit· Et ideo securitas importat quandã perfectam quietẽ animi a timore· sicut fiducia importat quoddam robur spei· Sicut autẽ spes directe pertinet ad magnanimitatẽ· ita timor directe pertinet ad fortitudinẽ· & ideo sicut fiducia immediate ꝑtinet ad magnanimitatẽ· ita securitas immediate ad fortitudinem· Considerandũ tñ est ꝙ sicut spes ẽ causa audacie· ita timor est causa desperationis· ut supra habitũ est cũ de passionibus ageretur· Et ideo sicut fiducia ex consequenti pertinet ad fortitudinem inquantũ utitur audacia· ita et securitas ex consequenti ꝑtinet ad magnanimitatẽ inquantum repellit desperationem·

AD octauũ scilicet utrum bona fortune ꝑtineant ad magnanimitatẽ· Dicendũ ꝙ sicut ex supradictis patet· magnanimitas ad duo respicit· ad honorem quidẽ sicut ad materiam· & ad aliquid magnum operandũ sicut ad finem· Ad utrumq3 autẽ istorum bona fortune cooperantur· Quia enim honor uirtuosis nõ solum a sapientibus sed etiam a multitudine exhibetur· que maxima reputat huiusmõi exteriora bona fortune· sic ex consequẽti ut maior honor exhibeatur hiis quibus assunt exteriora bona fortune· Similiter etiã ad actus uirtutũ organice bona fortune deseruiũt· quia per diuitias & per potentiã & amicos datur nobis facultas operandi· Et ideo manifestũ est ꝙ bona fortune conferunt ad magnanimitatem·

DEinde considerandũ est de uitiis oppositis magnanimitati· Et primo de illis que opponuntur ei per modum excessus· que sunt tria scilicet Presumptio· Ambitio· et Inanis gloria· ¶ De hiis omnibus require infra in tertio libro· ¶ De p̄sumptione require infra parte tertia distinctione vicesimasexta· De ambitione require infra parte tertia distinctõe nona· De inani gloria· require infra parte tertia distinctione octaua· Scđo de pusillanimitate q̄ opponitur ei ꝑ modum defectus· De hac reqre Parte sexta· distinctione quarta·

DE MAGNIFICENTIA DISTINCTIO· LXXXV·

DEinde considerandum est de magnificentia· & de uitiis oppositis· Circa magnificentiam considerãda sunt quatuor· Primo utrũ magnificentia sit uirtus· Secũdo utrum sit uirtus specialis· Tertio que sit eius materia· Quarto utrum sit pars fortitudinis·

AD primũ scilicet utrum magnificentia sit uirtus· Dicendũ ꝙ sicut dicitur in primo de celo & mundo· Virtus dicitur per compationẽ ad ultimum in quod potentia potest· non quidẽ ultimum ex parte defectus· sed ex parte excessus· cuius ratio consistit in magnitudine· Et ideo operari aliquid magnum ex quo sumitur nomen magnificentie ꝓprie pertinet ad rationem uirtutis· vnde magnificentia nominat uirtutem·

AD secũdum scilicet utrum magnificentia sit specialis uirtus· Dicẽdũ ꝙ ad magnificẽtiã pertinet facere aliquod magnũ sicut ex ipso nomĩe apparet· Facere aũt dupliciter potest accipi· Vno modo ꝓprie· Alio modo coĩter· Proprie aũt facere dicitur operari aliquid ĩ exteriori materia· sicut facere domum uel aliqd aliud huiusmõi· Cõmuniter autẽ facere dicitur pro quacunq3 actione siue transeat in exteriorem materiam· sicut vrere et secare· siue maneat in ipso agente· sicut intelligere uelle· Si igitur magnificentia accipiatur secundum ꝙ importat factionẽ alicuius magni ꝓut factio ꝓprie dicitur· sic magnificentia ẽ specialis virtus· Opus enim factibile producitur ab arte· In cuius quidẽ usu potest attẽdi vna specialis ratio bonitatis ꝙ ipsum opus factum per artem sit magnum scilicet in quantitate & ꝓciositate & dignitate· quod facit magnanimitas & secundũ hoc magnificentia est specialis uirtus· Si uero nomen magnificentie accipiatur ab eo quod est facere bonum uel magnum· secundũ ꝙ facere cõmuniter sumitur· sic magnificentia non est specialis uirtus·

AD tertium scilicet de materia magnificentie· Dicendum ꝙ ad magnificentiam sicut dictum est pertinet tendere ad aliquod magnum opus faciendum· Ad hoc autem ꝙ aliqđ magnum opus conuenienter fiat requiruntur proportionati sumptus· Non enim possunt magna opera fieri nisi cum magnis expensis· Vnde ad magnificentiam pertinet magnos sumptus facere ad hoc ꝙ opus magnum conuenienter fiat· Vnde & philosophus dicit in quarto Ethicorum· ꝙ magnificus ab equali id ẽ proportionato sumptu opus faciet magis magnificum· Sumptus autem est quedam pecunie emissio a qua potest aliquis prohiberi ꝑ superfluum amorem pecunie· & ideo magnificentie possunt dici & ipsi sumptus quibus utitur magnificus ad opus magnum faciendum & ipsa pecunia qua utitur ad sumptus magnos faciendos· & amor pecunie quem moderatur magnificus ne sũptus magni impediantur· Vnde nota ꝙ usus pecunie aliter pertinet ad liberalem· et aliter ad magnificum· Ad liberalem enim pertinet secundum ꝙ procedit ex ordinato affectu circa pecunias· Et ideo omnis vsus debitus pecunie cuius impedimentũ tollit moderatio amoris pecunie pertinet ad liberalem scilicet & dona & sumptus· Sed usus pecunie pertinet ad magnificũ in ordine ad opus aliquod magnum quod faciendũ est· & talis

Vsus non potest esse nisi sumptus siue expensa· Magnificus etiam dat dona uel exennia · vt dicitur in ·iiii· Eth· Non tamē sub ratione doni·sed potius sub ratione sumptus ordinati ad aliquod opus faciendum· puta ad honorandum aliquem uel ad faciendū aliquid vnde proueniat honor toti ciuitati sicut cum facit aliquid ad quod tota ciuitas studet· Item quia principalis actus uirtutis est interior electio quā uirtus potest habere absq3 exteriori fortuna·ideo paup potest esse magnificus· Sed ad exteriores actus uirtutum requiruntur bona fortune sicut quedam instrumenta. & secūdū hoc pauper non potest exteriorem actum magnificentie exercere ī hiis que sūt magna simpliciter· sed forte in hiis que sunt magna per comparationē ad aliquod opus·quod & si ī se sit paruum·tamē potest magnifice fieri secundū ꝓportionem illius generis· Nam paruum & magnum dicunt̄ relatiue· ut philosophus dicit in predicamentis·

AD quartum scilicet utrum magnificentia sit pars fortitudinis· Dicendum ꝙ magnificentia secundum ꝙ est specialis uirtus·nō potest poni pars subiectiua fortitudinis·quia non conuenit cum ea in materia·sed ponitur pars eius inquantum adiungitur ei sicut uirtus secundaria principali· Ad hoc autem ꝙ aliqua virtus adiungatur alicui principali duo requiruntur·ut supradictum est· Quorum unum est ut secundaria conueniat cum principali · Aliud autem est ut in aliquo excedatur ab ea· Magnificentia autē conuenit cum fortitudīe in hoc ꝙ sicut fortitudo tendit in aliquod arduum & difficile·ita etiam magnificētia·vnde etiam uidetur esse ī irascibili sicut & fortitudo· Sed magnificentia deficit a fortitudine ī hoc ꝙ illud arduum in quod tendit fortitudo habet difficultatem ꝓpter periculum quod īminet persone· Arduum autē in quod tendit magnificentia habet difficultatem ꝓpter dispendium rerum quod est multum minus q̄3 periculum persone· & ideo magnificentia ponitur pars fortitudinis· Et nota ꝙ magnificētia conuenit in materia cum liberalitate ut dictum est·& tamen liberalitas nō est pars fortitudinis·sicut magnificentia·sed est pars iustitie· Cuius ratio est·quia iustitia respicit operationes secundum se·pro ut in eis consideratur ratio debiti·sed liberalitas & magnificentia considerant operationes sumptuum· secūdum ꝙ cōparantur ad passiones anime·diuersimode tamen· Nam liberalitas respicit sumptus per comparationem ad amorem & concupiscentiam pecuniarum que sunt passiones cōcupiscibilis quibus non impeditur liberalis a dationibus & sumptibus faciendis· Vnde est in concupiscibili· Sed magnificētia respicit sūptus per comparationem ad fide3 & spem· attingendo ad aliquid arduum non simpliciter sicut magnanimitas·sed in determinata materia scilicet in sumptibus· Vnde magnificētia videtur esse i irascibili sicut & magnanimitas Et si magnificentia non conueniat cum fortitudine in materia·conuenit tamen cum ea in conditione materie inquantum scilicet tendit in aliquid arduum circa sumptus sicut fortitudo in aliquid arduum circa timores·

DE PARVIFICENTIA·

DEinde considerandum est de uitiis oppositis magnificentie· Et primo utrum paruificentia sit vitium Secundo de uitio ei opposito·

AD primum scilic3 utrum paruificentia sit vitium· Dicendum ꝙ moralia speciem sortiuntur a fine·vnde & a fine ut pluries nominantur· Ex hoc ergo dicitur aliquis paruific9 ꝙ intendit ad aliquod paruum faciendū· paruum autem & magnum secundū philosophū in predicamentis relatiue dicuntur. Vnde cū dicitur ꝙ paruificus intendit aliquid paruu3 faciendum·facere paruum intelligendum est in comparatione ad genus operis faciendum quod facit· In quo quidem magnum & puu3 potest attendi dupliciter· Vno modo ex parte operis fiendi· Alio mō ex parte sumptus· Magnificus igitur principaliter intendit magnitudinem operis· Secuudario intendit magnitudinem sumptus quā nō uitat ut faciat magnum opus· Vnde philosophus dicit in quarto Ethicorum· Q2 magnificus ab equali sumptu facit opus magis magnificum· paruificus autem econuerso principaliter quidem intendit paruitatem sumptus· Vnde philosophus dicit in quarto Ethicorum· Q2 intendit qualiter minimum consumat·ex consequenti autem intendit paruitatem operis quā scilicet non recusat dummodo paruum sumptū faciat· Vnde philosophus ibidem dicit·ꝙ paruificus maxima consumens in paruo puta ꝙ non uult expendere·bonu3 perdit sc3 magnifici operis· Sic ergo patet ꝙ paruificus deficit a ꝓportione que debet esse secundū rationē inter sumptum & opus·defectus aūt ab eo ꝙ est secundū rationem causat uitii rationē· Vnde manifestū est ꝙ paruificentia uitium est·

AD scđm sc3 utrū paruificentie aliquod uitium opponatur· Dicendū ꝙ paruo opponit̄ magnū· Paruū aūt et magnū ut dictū est relatiue dicunt̄· Sic aūt contingit sūptū esse puū in cōpatione ad opus·ita etiā contingit sūptū esse magnū in cōpatione ad opus·ut scilicet excedat ꝓportione3 q̄ debet esse sumptus ad opus s̄m rōnis regulā· Vnde manifestum est ꝙ uitio paruificentie q̄ aliqs deficit a ꝓportiōe debita expensarum intēdens ad opus minus expendere q̄3 dignitas operis inquirat·opponitur uitiū quo q̄s dictā ꝓportionē excedit· ut plus sc3 expendat q̄3 sit opi ꝓportionatū· Et hoc uitiū q̄dē grece dicit̄ banausia a fumo dicta·q2 uidelic3 ad modū ignis q̄ ē i furno oīa consumit·uel dicit̄ apyrocalia id ē sine bono igne· q2 ad modū ignis oīa cōsumit·nō ꝓpt̄ bonū· Vn̄ latine h̄ uitiū nōiari pōt consumptio·

DISTINCTIO. LXXXVI.

DEinde considerandū est de paciēcia circa q̄ꝫ ꝯsideranda sunt nouē. pmo vtrū paciēcia sit virtꝰ. Scd̄o. vtrū sit maxima virtutū. Tertio. vtꝝ possit haberi sine grā. Quarto. vtrū sit ps fortitudinis. Quinto. vtrū sit idē cū lōganimitate Sexto. ꝯn̄demus q̄ꝫ multiplicit̄ dicat̄. Septimo ꝙ multiplicit̄ impugnat̄. Octauo. q̄liter & a quibus adiuuat̄ Nono q̄liter infirmitates corꝑis paciēter debeāt tolerari & dem ultiplicati vtilitate tribulationis. ⁋ Ad pmū. s. vtꝝ patiētia sit virtus. dicendū ꝙ sicut dictū est supra virtutes morales ordinant̄. Ad bonum. inquātum conseruāt bonū rōis ꝯtra impetꝰ passionū. Inter alias aūt passiones tristitia efficax est ad impediendū bonū rōis ꝫm illud. ii. ad corꝝ. vii. Secl'i tristitia mortē opatur Et eccl̄. xiii. multos occidit tristitia. & nō est vtilitas in illa. vnde necesse est hr̄e aliq̄ꝫ virtutē. ꝑ quā bonū rōnis ꝯseruet̄ cont̄ tristiciā. ne. s. ratio tristitie succūbat hoc aūt facit pacientia Vnde augꝰ dicit ī libro de paciētia. ꝙ paciētia hoīs est qua mala equo aīo toleramꝰ. i. sine ꝑturbatōe tristicie. ne aīo iniquo bona deseramꝰ. ꝑ que ad meliora ꝑueniamus. Vn̄ maīfestū est patiētiā esse virtutē Vn̄ dic̄ aug. in libro de pacīa virtꝰ animi que patiētia dicit̄ taꝫ magnū donū dei est. vt etiaꝫ ipius qui nobis eā largit̄ pacīa p̄dicet̄. Tulliꝰ etiā inter ꝑtes fortitudinis eā ꝯnumerās dicit in pma rethorica sua. Paciētia est honestatis. aut vtilitatis causa reꝝ arduaꝝ terribiliumq̄ꝫ volūtaria ac diuturna ꝑpessio. honestatis causa. vt cum quis ꝑ fidē xp̄i potiꝰ mori eligit. q̄m vitā negādo. eaꝫ ꝑuare vtilitatis causa. ut cū quis pastor ecclesie ꝓ gregis salute mori eligit volūtaria dicit̄. quia nemo oīo inuitꝰ nec laudeꝫ acq̄rit. nec meritū. Diuturna d̄r. ꝙ ad verum pacīe ꝑtinet. ut in ipa ꝑseueret. sumit̄ aūt paciētia q̄n̄qꝫ large. ꝫm ꝙ est circa om̄e difficile. et c̄ca oīm tēptōm. stricte uero sumit̄ ꝫm ꝙ est circa passiones extn̄secꝰ illatas. actꝰ ūo pacīe recipit passionē ita ꝙ aīmus non succūbat. neqꝫ vīdictā inferētis appetat. Et nota q̄d patiētia īter ūtutes ponit̄. & int̄ fructꝰ ab apostolo numerat̄. gal'. v. quia fructꝰ de sui rōne importat q̄ndam delectatōeꝫ. Sūt aūt opationes ūtutū delectabiles ꝫm se ipas ut dicit̄ ī primo eth. Cōsuetū est aūt ut noīe virtutū etiam virtutū actꝰ sigficent̄. & ideo pacīa quātum ad habitū. ponit̄ ūtꝰ q̄ntū aūt ad delectacōꝫ q̄ꝫ habet in actu ponit̄ fructꝰ. & p̄cipue q̄ntum ad hoc ꝙ ꝑ paciam aīmus p̄seruat̄ ne obruat̄ tristitia. ⁋ Ad ꝫm. s. vtrū pacīa sit maxīa virtutū. dicendū ꝙ virtutes ꝫm iam dicta ordinant̄ ad bonū Est em̄ ūtus que bonū facit habentē. & opus eius bonum reddit. ut dicitur in. ii. eth. vn̄ optet ꝙ tāto p̄ncipalior sit virtus et potior. q̄ntomagis et directiꝰ ordinat ī bonuꝫ. directius autē ad bonū ordinant hoīem virtutes q̄ sunt ꝯstitutiue boni. q̄ꝫ ille q̄ sunt impeditiue eoꝝ que abducūt a bono. & sicut inter illas que sunt cōstitutiue boni tanto aliqua potior est q̄nto in maiori bono cōstituit hoīem. sicut fides spes & caritas q̄ꝫ prudētia et iustitia. ita etiā inter illas que sunt impeditiue retrahētiū a bono tāto aliq̄ est potior q̄nto id ꝙ ab ea impedit̄ magis a bono retrahit. Plus aūt a bono retrahunt ꝑicl'a mortis circa que est fortitudo uel delectacōes tactꝰ c̄ca q̄ est tempantia. q̄ꝫ queuis adūsa c̄ca q̄ est patiētia. & ideo pacīa nō est potissima ūtutū. ſꝫ deficit non solū a virtutibꝰ thologicis. ut prudētia et iustitia. que directe statuūt hoīem in bono. ſꝫ etiā a fortitudīe & tempantia q̄ retrhunt a maioribus impedimētis. Sciendū autē ꝙ in tolerādis qui sunt obm pacīe. pmo ꝓcedit tristitia. q̄ꝫ moderat̄ paciētia. Scd̄o ira. q̄m moderat̄ māsuetudo. Tertio odiū ꝙ tollit caritas Quarto iniustū nocumentū. ꝙ ꝓhibꝫ iusticia tollē eī p̄ncipiū vniꝰcuiuscūq̄ꝫ est ꝑfectiꝰ. nec tn̄ sequit̄. si ī hoc pacīa est ꝑfectior. ꝙ sit ꝑfectior simpl'r. Item nota ꝙ ꝫm greg. in quadaꝫ om̄e. paciētia est radix & custos oīm virtutū. nō. q. directe eas causando & ꝯseruādo. ſꝫ solū ꝓhibens remouēdo. ⁋ Ad tertiū. s. vtrū paciētia possit hr̄i sine grā. dicendū ꝙ sicut aug. dicit in libro de paciētia. via desiderioꝝ facit tolerātiam laboꝝ et doloꝝ. & nemo n̄ ꝓ eo ꝙ delectat spōte suscipit ꝙ cruciat Et hꝰ ratio est. quia tristitiā & dorē ꝫm se abhorret aīmus. vn̄ nūq̄m eligēt eā pati ꝓpter se. ſꝫ solū ꝓpt finē. ergo optet ꝙ illud bonū. ꝓpter ꝙ aliq̄s vult pati mala. sit magis volitū et amatū. q̄m illud bonū cuiꝰ p̄uatio ingerit dolorē. quē paciēter toleramꝰ. Qꝛ aūt aliq̄s p̄ferat bonū grē oībus naturalibꝰ bonis ex quoꝝ amissiōe pōt dolor causari ꝑtinꝫ ad caritatē qui diligit dm̄ sup oīa Vn̄ manifestū est ꝙ pacientia ꝫm ꝙ ē virtꝰ a caritate causat̄. i. coꝝ. xiii. Caritas paciens est Manifestū est aūt ꝙ caritas non pōt haberi. nisi ꝑ grām ꝫm illud ro. v. Caritas d̄i diffusa est in cordibꝰ nr̄is ꝑ spm̄ scm̄ qui datus est nob. Vn̄ patꝫ ꝙ pacīa sine auxilio grē non pōt hr̄i. In natura em̄ humana si esset integ̃ p̄ualeret inclinatio rōis. sed in natura corrupta p̄ualet inclinatio ꝯcupīe que in homine dn̄atur. et ideo ꝓnior est hō ad sustinēdū mala in q̄bus ꝯcupīa delectat̄ p̄sential'r. q̄m tol'are mala ꝓpter bona futura. q̄ ꝫm rōeꝫ appetūtur. ꝙ tn̄ ꝑtinet ad uerā paciētiā. vn̄ dic̄ aug. in libro de paciētia ꝙ multa mala in laboribꝰ et doloribꝫ sustinent hōes ꝓpter illa que uitiose diligūt. ⁋ Ad q̄rtū. s. vtruꝫ patiētia sit pars fortitudinis. dicēdū ꝙ pacīa est ps fortitudīs q. potētional'. qꝛ adiūgit̄ fortitudini. sic̄ ūtus secūdaria p̄ncipali. ad paciam em̄ ꝑtinꝫ aliena mala eq̄nimiter ꝑpeti. ut greg. dicit in q̄dam om̄e. In malis aūt q̄ ab aliis inferunt̄ p̄cipua sunt et difficilia ad sustinēduꝫ illa. q̄ ꝑtinent ad ꝑicula mortis. circa q̄ est fortitudo. Vnde patꝫ ꝙ in ista materia p̄ncipalitatē tenet fortitudo. q. vendicās sibi id ꝙ p̄ncipaliꝰ est ī hac materia. & ideo pacīa adiungitur fortitudini

ſicut ſecundaria virtus pn̄cipali·quia ad forti
tudinē ꝑtinet·nō aliqͦcunqꝫ ſuſtinē difficile·
ẜ illud ꝙ eſt ſumme difficile in ſuſtinēdo· ſcꝫ
ſuſtinere ꝑicula mortis· ad paciam·aūt ꝑtinē
pōt ſuſtinētia quorūcunqꝫ maloꝝ Itē actꝰ for
titudinis nō ſolū ꝯſiſtit in hoc ꝙ aliqs ī bono
ꝑſiſtat ꝯtra timores futuroꝝꝑiculoꝝ· ẜ etiam
ut non deffitiat ꝓpter pn̄tiū triſtitiā ſeu dolo
rem· & ex hac ꝑte hʒ affinitatē cū fortitudine
paciētia·fortitudo tn̄ pn̄cipaliter eſt c̄ca timo=
res·ad quoꝝ rōēꝫ ꝑtinet fugē ꝙ vitat fortitu=
do·patiētia uero pn̄cipalꝰ eſt circa triſticias·
nam paciēs aliqs dicit̄·nō ex hoc ꝙ nō fugit·
ẜ ex hoc ꝙ laudabiliter ſe habet in paciēdo·q̄
pn̄cipalr̄ nocēt·ut·ſ·nō iordinate ex eis triſtet̄
et ideo fortitudo ꝓprie eſt in iraſcibili·pacien
tia aūt incōcupiſcibili·nec hoc impedit qn̄ pa
ciētia ſit ꝑs fortitudinis·quia adiūctio ūtutis
ad virtutē non attēdit̄ ẜm ſubiectū·ẜ ẜm ma
teriā vl' formā· nec tn̄ pacia ponit̄ ꝑs temꝑan
tie quāuis vtraqꝫ ſit incōcupiſcibili·qꝛ temꝑ=
antia eſt ſolū circa ētīcias·que opponunt̄ de=
lectacōibꝰ tactꝰ·puta que ſunt ex abſentia ci=
boꝝ uel ueneoꝝ·ſed pacia eſt p̄cipue c̄ca triſti
cias que ab aliis inferunt̄· & iterū ad temꝑan
tiā ꝑtinet refrenare hiꝰ ētīcias·ſicut & delec=
tacōes ꝯtrarias·ad paciam aūt ꝑtinet·ut prop
ter huiꝰ ētīcias q̄ntecūqꝫ ſint hō nō recedat a
bono ūtutis·pōt ergo pacia quātum ad aliud
ſui poni ꝑs integ'lis fortitudinis·ꝓut·ſ·aliqs
paciēter ſuſtinet mala·etiā que ꝑtinēt ad ꝑicu
la mortis·nec eſt ꝯtra rōēꝫ pacie·ꝙ aliquis qn̄
opꝰ fuerit inſiliat in euꝫ·qui mala facit· quia
ut criſoꝰ dicit ſuꝑ illud math·vi·Vade ſatha
na·In iniuriis ꝓpriis paciētem eſſe laudabile
eſt·Iniurias autē dei paciēter ſuſtinē nimis eſt
impiū·Et auġ·dic̄ in q̄dam ep'la ad macelliū·
ꝙ p̄cepta pacie nō ꝯtrariant̄ bono rei publice
ꝓ quo ꝯſeruādo ꝯtra inimicos impugnat̄·ẜm
uero ꝙ paciētia ſe hʒ circa q̄cūqꝫ alia mala·ad
iungit̄ fortitudini·ut uirtꝰ ſecūdaria pn̄cipali
¶ Ad quintū·ſ·utrū paciētia ſit idē cū lōgani
mitate·dicendū ꝙ ſicut magnanimitas dicit̄·
ꝑ quā aliqs habet aīm tēdendi in magna·ita
etiam lōganimitas dicit̄ ꝑ quā aliqs habꝫ aīm
tendēdi·in aliud ꝙ in lōginquū diſtat·& idō
ſicut magnanimitas magis reſpicit ſpē tendē
di in bonū q̄m audatiā et timorē ſiue triſtitiā
qui reſpicit malū·ita etiā & lōganimitas Vn̄
et lōganimitas maiorē ꝯuenientiā videt̄ habē
cum magnanimitate q̄m cum paciētia·poteſt
tn̄ hr̄e cum pacia ꝯueniētiā duplici rōne·Pri=
mo quidē·quia paciētia ſicut & fortitudo ſu=
ſtinet aliq̄ mala ꝓpter aliqͦ bonuꝫ·ꝙ ſi ex ꝓ
pinquo expectet̄ faciliꝰ eſt ſuſtinere·Si auteꝫ
in lōginquū differat̄ difficiliꝰ eſt· mala auteꝫ
oportꝫ ī pn̄ti ſuſtinē·Scōo qꝛ hoc ipm ꝙ ē dif
ferri bonū ſperatū natū eſt cauſare triſtitiam
ẜm illud ꝓū·xiiii·Spes q̄ diffinit̄ affligit ani
mā·Vn̄ et inſuſtinēdo huiꝰ afflictōeꝫ pōt eſſe
paciētia ſicut & in ſuſtinēdo q̄ſcunqꝫ alias tri
ſtitias·Sic ergo dicendū eſt ꝙ ẜm ꝙ ſub rōne
mali circūſtantis poteſt comp̄hendi & dilatio
boni ſperati·que ꝑtinet ad lōganimitatē. & la
bor quē hō ſuſtinet in continuata executione
boni oꝑis ꝙ ꝑtinet ad ꝯſtantiā·taꝫ lōganimi=
tas q̄m etiā ꝯſtantia ſub paciētia ꝯprehēdunt̄
Vnde tulliꝰ diffiniēs pacientiā· dicit ꝙ pacia
eſt honeſtatis aut vtilitatis cauſa volūtaria &
diuturna ꝑpeſſio rerū arduaꝝ et difficiliuꝫ ꝙ
dicit arduaꝝ ꝑtinet ad ꝯſtantiā in bono·ꝙ di
cit·difficiliū·ꝑtinet ad g̈uitatē mali q̄m ꝓprie
reſpicit pacia·ꝙ nō addit· ac diuturna·ꝑtinet
ad lōganimitatē ẜm qͦ ꝯuenit cū paciencia·
Circa ſextū ſciendū·ꝙ pacientia mul=
tipliciter inuenit̄·Eſt em̄ pacia euidē
ter ſcelerata· hec eſt patiētia ꝑuerſo=
rum·qui multa mala ſuſtinēt ꝓ ſuis
ſceleribꝰ adimplēdis Iere·ix·Vt iniq̄ agerent
laborauerūt· hoc ī inferno recognoſcūt impii
Sicut dicit̄ ſapi·v·Laſſati ſumꝰ in uia iniq̄ta=
tis et ꝑditōis ambulauimꝰ uias difficiles &c̄·
Item eſt paciētia fraudulēter ſil'ata hec eſt pa=
ciētia fictoꝝ et ypocritaꝝ·qui ſe ſil'ant multa
pati· ut uideant̄ hoībꝰ eſſe iuſti·Math·xi·Ex
termināt em̄ facies ſuas·ut apeant hominibꝰ
ieiunātes·multa quidē paciunt̄·ẜ intentione
ſiniſtra· & ideo cū latrone ſiniſtro dāpnant̄·
Itē eſt pacientia īpacient̄ inflata·qn̄·ſ·aliquis
aſpera & dura adūſitatis ſuſtinet cū murmu
re uel dolore cordis·ſicut ſymon ſyreneus qui
crucē dn̄i portauit ī angaria·Math·xxvi·Sil'r
& multi religioſi·ẜ parū deuoti frequēter ieiu
nāt uel alia religiōis onera ꝑferūt·qui bn̄ uel=
lent a talibꝰ abſtinē·uel aliud facere ſi liceret·
de talibꝰ dici pōt illud p̄s·famē patient̄ ut ca=
nes &c̄·Si uero fuerint ſaturati et mur·Sil'r
& ſeruꝰ multa patit̄ a dn̄o ſuo ꝯuitia uincula
verbera in corde quidē murmurās·ẜ non au=
dens on̄dere ſignū impaciētie ex timore vide=
licet vel pudore·Sic et multi paciunt̄ egritudi
nes & dolores·ẜ ex neceſſitate·nō ex deuotōe
quia non poſſunt aliud facē· et aliqui multa
paciunt̄·ut ab illis liberent̄·ſic mulier q̄ fluxū
ſanguis paciebat̄·xii·ānis·Math·ix & mar·
·v·Mulier q̄ erat in ꝓfluuio ſaguis ānis·xii
et fuerat multa ꝑpeſſa a pluribꝰ medicis et ero
gauerat oīa ſua nec quic̄qꝫ ꝓfecerat ẜ magis
deteriꝰ habebat &c̄·& math·xvii·Miſerere fi
lio meo·quia lunaticꝰ eſt et male patit̄·Itē eſt
pacientia affectāter acceptata hec eſt paciētia
iuſtoꝝ qui ſuſtinēt ꝓpter dm̄· et illos etiā ꝓp
ter dm̄ diligūt·qui ꝑſecutōeꝫ eis inferūt·ſicut
ait greġ·ome·xv·euanġ·ꝑte p̄ma·pacia vera ē
aliena mala eq̄nimiter ꝑpeti cōtra eū quoqꝫ q̄
irrogat nullo dolore morderi·Nā qui ſic ꝓxi
mi mala portat ut cū tacitꝰ doleat·et tēpꝰ dig
ne retributōis q̄rat·paciētiā nō exhibꝫ·ẜ oſtē=
dit·Scriptū quippe eſt·caritas paciēs ē·benig=
na eſt·paciēs quippe eſt· ut aliena mala tolēt
benigna ūo ut ipſos quoqꝫ quos portat amet·
¶ Hec auteꝫ pacia triplex eſt·Videlicꝫ cordis
oris & oꝑis·In corde quidē debꝫ hr̄i pacientia
vt homo propter deum volūtarie paciat̄·ecci·

vii. Melioꝛ eſt patiens arrogāte. Et ꝓu. xvii.
melioꝛ eſt paciēs viro foꝛti. et q̇ dn̄at aīo ſuo
expūgnatoꝛe vrbiū. greġ. ꝯmel. euġ. xv. parte
ꝑma. Minor ē victoꝛia vrbes expugnare q̄a ex
tra ſunt qui uincunt. Maiꝰ aūt eſt ꝙ p paciē
tiā uincit. qꝛ ip̄e a ſe animꝰ ſupat. & ſemetip
ſum ſibimetip̄i ſubicit. qn̄ eum paciētia in hūi
litate ſternit. ſ; plerūq; ꝯtingit. ſicut ibidē dic
greġ. ꝙ aliq̇ eo t̄pe quo paciūtur adūſa uel cō
tumelias audiunt. nullo doloꝛe pulſent. & ſic
pacientiā exhibent ꝙ etiā īnocentiā coꝛdis ſer
uāt. ſ; poſtmodū. qn̄ que ꝑtulerēt ad memoꝛiā;
reuocāt igne uehemētiſſimi doloꝛis inſtigant
argumēta ultōis inq̄rūt. māſuetudinē q̄m to
lerātes habuerāt amittūt. callidꝰ em̄ hoſtis. cō
tra duos bellū ꝯmouet. Vnū inflāmās. ut cō
tumelias ꝑoꝛ inferat. alterū uero ꝓuocans. ut
cōtumelias leſus reddat. ſ; qꝛ iā uictoꝛ extitit
quem ad cōtumelias ꝓferēdas cōmouit cōtra
illum actus dolet quem ad reddēdas iniurias
cōmouere nō potuit. q̇etis ergo tempoꝛibꝰ ad
uictoꝛis aīm rediēs uel dampna reꝝ. uel iniu
riaꝝ iacula ad memoꝛiā reducit. cūctaq; ſibi
illata ſūt uehemēter ex aggerās intolerabilia
fuiſſe on̄dit et quieſcētis animū tanto furoꝛe
cōturbat. ut plerūq; vir paciēs illa ſe toleraſſe.
poſt uictoꝛiā; erubeſcat. Iſti ſunt ſil̄es. ill̄ qui
ꝑ foꝛtitudinē in bello uictoꝛes ſunt. ſ; ꝑ negli
gentiā poſtmodū intra urbis menia capiunt.
uel illis quos irruēs ḡuis lāgoꝛ a uita nō ſub
trahit. ſ; leuiter neniēs recidiua febris occidit.
Ille ergo uere paciētiam ſeruat. qui ad tempꝰ
aliena mala ſine doloꝛe tolerat. et h̄ eadē per
tractās. retractans exultat ſe talia ꝑtuliſſe. ne
q̇etis tēpoꝛibꝰ. bonū paciētie pereat. ꝙ ī ꝑtur
bationibꝰ cuſtodit. Sic ergo ſ̄uāda eſt pacia
in coꝛde. Itē eſt pacia ſ̄uanda in oꝛe. ſicut doc;
ap̄lus. i. thi. iiii. argue obſecra. increpa in om̄i
paciētia et doctrina. p̄latis p̄cipue neceſſaria ē
pacia in oꝛe. quia ſicut dicit greġ. ū ſup̄ ꝑ im
paciētie viciū ip̄a virtutū nutrix doctrina diſ
ſipatur. ſcriptū nāq; eſt. ꝓu. xix. doctrina vi
ri. ꝑ paciētiā dignoſcit. Tanto ergo vnuſq̇ſq;
miꝰ doctꝰ on̄dr. quāto ꝯuicit miꝰ eē paciens
neq; eni pōt ueꝛaciter bona docendo impēde
re ſi uiuendo neſciat eq̄nimiter aliena mala
tol̄aꝛe. Itē ſ̄uanda eſt patientia in ope. i. theſ.
iiii. paciētes eſtote ad om̄es. ro. xii. In tribula
tione paciētes & .ii. coꝝ. vi. in oībꝰ exhibeamꝰ
noſmetip̄os ſicut dei miſtros in multa pacia.
& iacobi. v. Paciētes eſtote fr̄es greġ. vbi ſup̄
Seruate fratres in mēte paciētiam eamq; cu;
res exigit exercete in opātione. ¶ Circa ſepti
mū. ſ. ꝙ paciētia multipliciter impugnat. uel
exercitat. ſicut ait greġ. vbi ſup̄. Sciendū inq̇
ens qꝺ q̄tuoꝛ modis uirtꝰ pacie exerceri ſolet
alia nāq; que a deo. alia que ab ātiquo adū
ſario. alia q̄ a ꝓximo. & alia que a nobis ip̄is
ſuſtinemꝰ. ab his em̄ tribulatio vel afflictō oꝛ
tum h̄t. ¶ A deo nāq; nob̄ infligunt infirmi
tates coꝛpꝫ amiſſiōes reꝝ & etia amicoꝝ. hec
om̄ia paciēter ſuſtinē debemꝰ. ſciētes ꝙ hec eſt

diſciplina pr̄is piiſſimi & amātiſſimi q̄m dat
filiis inſingnū clemētie & amoꝛis. ꝓ coꝛreptio
ne nr̄a & vtilitate multiplici. ſicut infra pate
bit. Apo. iii. Ego quos amo arguo & caſtigo.
he. xii. fili noli neglig̃e diſciplinā pr̄is. quē ei
diligit dn̄s coꝛripit caſtigat. flagellat aūt oīm
filiū qui recipit & infra q̇s em̄ filiꝰ quē nō coꝛ
ripiat pater. ꝙ ſi ext̄ diſciplinā eſtis. ergo non
filii. ſ; adulteri eſtis. glo. qui vult exceptꝰ eſſe
a diſciplina flagelloꝝ. exceptus erit a numero
filioꝝ. ¶ Scd̄o patiētie virtꝰ impugnat a de
mone ꝑ temptatōes uarias. greġ. aſſidua tēp
tatōne dyabolꝰ pulſat. ut ſaltem tedio vincat.
eiꝰ tēptatio dicit aquilo. Iere. i. Ab aq̇lone pā
det om̄e malū. hic eſt ventꝰ veniēs a regione
deſerti. i. a dyabolo q̇ dm̄ deſerēs & a deo dir
tus celū deſeruit. et nos a celeſti regione nitit
excludere de multiplici tēptatōe dyaboli. Re.
infra libꝛo. iii. diſ. i. Tertio paciētie virtꝰ ex
ercitat a ꝓximo dum nob̄ infert leſionem coꝛ
poꝝ. Dāpna reꝝ ꝯtumelias verboꝝ. De ꝑmo
he. xi. Sācti ludib̄a et ūbera expti inſup & vī
cula & carceres. lapidati. ſunt. ſecti ſunt. tēpta
ti ſūt in occiſione gladii. moꝛtui ſūt &c̄. huiꝰ.
Cedunt gladiiſ moꝛe bidētium nō murmur
reſonat. non q̄rimoīa. ſ; coꝛde tacito mens bn̄
cōſcia ꝯſeruat paciam. ſic dn̄s in flagellis ludi
bꝛiis & huiuſmōis. ymmo & ī crucifixiōe ſua
pacientiā exhibuit. & ꝙ lōge maiꝰ eſt ꝓ ſuis
crucifixoꝛibꝰ exoꝛauit. eos etiā excuſādo. Io.
xix. pater dimitte illis. non em̄ ſciūt q̇d faciūt
Sic et bt̄s ſteph̄s. in ſua lapidatōne. Act̄. vii.
Silr̄ & beatꝰ iacobus frat̄ dn̄i ꝓ inimicis ſuis
legit exoꝛaſſe. ¶ De paciētia exhibēda in coꝛ
poꝛis leſiōe ponant exēpla que ſecunt. Refert
beatꝰ ġġ. i. dyal̄. iiii. de libertīo. q̇ tāte fuit ūtu
tis ꝙ deꝰ ꝑ eū cuiuſdā vidue mulieris filiū ſu
ſcitauerat. Ego ait virtutē pacie ſignis & mi
raculis maioꝛē credo. ¶ Pater monaſterii alī
ꝯtra dictū libti. ḡuiꝰ irardeſcēs cū maībus ꝑ
cuſſiſſet. cedēs etiā eū in capite et facie ſcabel
lo ſubpedaneo ḡuiter ꝑcuſſit. et totā eiꝰ facie;
tumētē et liuidā reddidit. qꝺ cū tacitꝰ ſuſtine
ret in craſtinū uenit ad lectū dicti abbatis pe
tēs oꝛōe; hūiliter & bn̄dictōne;. quia habebat
ire ꝓ negociis monaſterii. ille aūt hūilitatē &
paciētiā dicti viri & aſꝑitatē et duritiā & iniu
riā q̄m intulerat tāto viro ꝯfuſꝰ et ꝯpūctꝰ ꝓci
dit ad pedes eiꝰ. ſe reū ꝯfitēs peciit veniā. Ecō
tra libertinꝰ ad terrā ſe ꝓſtrauit ſibi imputās
ꝙ ꝑtulerat non eiꝰ ſeuitie. Inde fc̄m eſt ut ad
maximā māſuetudinē dictꝰ abbas deueniret
& ut hūilitas diſcipuli mḡra fieri; mḡri & cū
q̄reret a libtino quō ſic h̄ret faciē tumidā & li
uidā peccatis meis exigētibꝰ. Rn̄debat in ſca
bello ſubpedaneo impegi. Item uitis pa. legit
ꝙ ꝑhi venerēt ꝓbare mōachos. & vidētes vnū
trāſeuntē veſtitū bn̄ ſtola alba. dixerūt. tu vei
huc. ille indignatꝰ iniuriis aggreſſus eſt eos.
trāſcūti aūt monacho magno. dixerunt ei. tu
mōache male ſenex veni huc. quo adueniente
ad eos. dabāt ei alapas. qui ceſꝰ ī vna maxilla

poꝛrexit eis aliā·qď videntes pħi illi statim ado
rauerūt eum dicētes·Vere ecce hic monachus
& fecerūt eū sedē in medio sui q̄rētes qd plus
facitis a nobis·quia ieiunamꝰ & coꝛpa nr̄a ca
stigamꝰ sicut et uos·Rn̄dit senex· in gr̄a dei
speramꝰ·& mentē nr̄am custodimꝰ· Rn̄derūt
pħi· hoc non possumꝰ facē·et recesserūt bn̄ edi
ficati·Itē dicit Ieroꝰ·in ep̄la ad rusticū monac
hū ꝙ in q̄dam ꝯgregatōe erat rusticꝰ quidam
qui nimio ardoꝛe carnalis ꝯcupiē inflāmabatᷣ
et a dyabolo tēptabatᷣ ad foꝛnicandū·quez cū
nō possꝫ pr̄ monasterii reuocare a tēptatione
illa· verba attēptauit ūberibꝰ iniūgēs cuidam
fr̄i senioꝛi·ut eū iniuriis afficerꝫ·et de eo ei cla
moꝛē in cupitl'o offerrꝫ·et occasiōeꝫ accusandi
eū sꝑ daret aliis·Vn̄ cū ille eū sepe accusaret·
& pr̄ eū uerbaret assidue uocauit eū pr̄ mona
sterii secreto q̄rens·si adhuc a sp̄u foꝛnicatōis
uexaretᷣ·cui rn̄dit·pape viuē mihi n̄ lꝫ & foꝛni
cari libet·& ita pr̄ ille ꝑ flagellū ūberis curauit
vulnꝰ temptatōis De impulsiōe tēptatōis dya
bolice loquitᷣ b· sup cant· Impulsoꝛ homīs ad
malū est dyaꝰ mūdus & hō dyaꝰ liuoꝛe mali
tie mūdus uēto uanitatis·hō pondē sue coꝛrup
tōis īpellit·sꝫ nō eūcit·si tuū ei negaūis auxili
um & ꝯsensū Impellit mūdus·qꝛ in maligno
poitꝰ ē· sꝫ solos eūcit suos amicos & ꝯsentane
os sibi·Noli ergo esse amicꝰ mūdi· ne ꝯstitua
ris īimicꝰ dei·& cadasquo nullus casꝰ gꝰuioꝛ·
De mltiplici tēptatōe dyaboli dicemꝰ īfra iii·li
quō dyabolꝰ ꝑ suas diūsas ꝯditōes & ꝓpꝛieta
tes diūsimode tēptat· de hoc sūt multe auctes
rōes & exēpla ¶ Scđo paciuntᷣ iusti ab impiis
ex dāpnificatōe reꝝ in quo ꝓbatᷣ eoꝝ paciētia
ipi uero paciēter sustinētes luc̄ sp̄ualia acq̄rūt
et eternū p̄miū ꝯsequntᷣ·vn̄ de lucro tāto gau
dent·sic illi de q̄bus ꝺꝛ·x ·rapinā bonoꝝ nr̄o=
rū cū gaudio suscepistis·In uit̄ pa·ty·de pacīa
legitᷣ·ꝙ cū in cella cuiusdā senis uenissent la=
trones·& q̄rerꝫ qd uellēt·dixerūt ·ꝙ tollē oīa
que in cella eiꝰ erāt uenerāt·q̄ rn̄dit·q̄ntū uo=
bis videtᷣ filioli·tollite· q̄ cū tollerēt oīa preter
sacculū quēdā abscōditū ·clamauit pꝰ eos·ecce
filioli tollite sacculū quē obliti estis·q̄ admirā
tes senis paciaꝫ·restituerūt ei oīa pnīam agētes
Itē·iii·dyal'·xx·capitl'o·Cū quidā scūs nomīe
stephanꝰ paupꝫtatis amatoꝛ·paiciam in adūsis
custodiēs amoꝛe celestiū audissꝫ messeꝫ suā q̄m
semīauerat & collegerat ad opꝰ āni succēsam·
a quodā malicōso·& dixisset ei quidaꝫ vhe pr̄
stephane qd contigit tibi ·cui ille statiꝫ mente
placita rn̄dit·vhe pociꝰ illi q̄ h fec̄·magis·n·il
li ꝯdolebat·q̄ hoc fecerat q̄m sibi magis·ut di
cit gg·plāgēs id ꝙ culpe reus pdebat interiꝰ·
q̄m ꝙ ꝑdiderat exteriꝰ·Itē tertio ꝑsecūtur ma
li bonos ꝯtumeliis ūboꝝ· ī q̄bus eoꝝ paciētia
ꝓbatᷣ·sic legitᷣ fecisse semey ꝺꝺ· cū fugēt a fa=
cie absolō·lapides pꝰ eū iaciēs & dicēs·egredē
vir sāguinū·vir belial &c̄·ii·Re·xvi·Ipe autē
tanq̄ꝫ surdus nō audiebat·& sicut mutꝰ nō a
ꝑiens os suū n̄ dū inherebat suis ·ne aliquod
malum inferrēt ei dicēs ꝙ deꝰ h ei p̄cepat· ut
sibi male dicerꝫ·sꝫ ei nihil rn̄dit·Sic dn̄s ī passi
one ī ꝯtumeliis ūboꝝ nihil rn̄debat saturatus
obꝓbriis ·sic sancti ūboꝝ ꝯtumelias sustinēt
paciēter et libēter ꝓpt dn̄i ꝓmissū·Mat·v· btī
eritis cū maledixerit uob hoīes & exꝓbraue=
rint uob &c̄·Gaudete et exultate &c̄· Itē ꝓpt
dn̄i exemplū & pacīe lucrū·sic fecit ꝯstātinus
māsionariꝰ de quo legitᷣ dyal'·xl· ꝙ cū eēt tā=
te scitatis ꝙ cū in eccl'a ubi ꝯuiebat n̄ possꝫ hr̄e
oleū ad lāpades·illumīandas·posuit ibi aquā
que offitiū olei suppleuit· ut in ea ignis sic in
oleo lucerꝫ ·Vn̄ cū ꝓpter hec et alia opa eiꝰ fa
ma se diffūdēt ·& mlti uenirēt ad eū uisitādū
uenit ibi ad h q̄dam rusticꝰ & inueniens lāpa
des succēdentē·& vidēs illū pusillū statura at
q̄ꝫ despectū coꝛpe·quē tā magnū audiuerat fa
ma·despexit eū· & derisit dicēs· ego gn̄dē cre
didi iueire·iste aūt nichil hr̄ de hoīe·ꝙ audiēs
vir scūs dimissis lāpadibꝰ q̄s aptabat·cucurrit
ī amplexꝰ & oscula dicti rustici gaudēs & gr̄i
as agēs et dicēs·tu solꝰ ī me aptos ocl'os habu
isti ·& ō me recte iudicasti·ut dic gg·q̄lisq̄ꝫ
apud se lateat·illata ꝯtumelia ꝓbat· ¶ Itē ī col
lacōibꝰ pr̄m·li·xii·legitᷣ ꝙ q̄dā reclusa alexā=
drie peciit ab ep̄o ꝙ tradēt ei sociā aliq̄m·que
esset cū ea ī solatiū·qui tradidit ei uiduā hone
state pollentē·mitē·dulcē in orone ꝑsistētē·obe
dientē·et sibi deuote ꝯuiētē·q̄ ꝯquesta est ep̄o·
dicēs ꝙ n̄ esset ei utilis·q̄ dedit ei aliā durā &
uerbosaꝫ et litigiosā·et rebellē·et eā multis cō=
uitiis afficiētē de q̄ nō est cōquesta·sꝫ eā pacifi
ce sustinuit usq̄ꝫquo cū ea excitata eiꝰ iniuriis
addicerꝫ ꝑ factā paciam·ꝓ quo admirās ep̄us
cū q̄rerꝫ quomō eēt ei·& ipa dicerꝫ ꝙ ī pace·et
q̄rerꝫ quō ī maioꝛi pace erat cū ista q̄ꝫ cū p̄ma
Rn̄dit ꝙ p̄ma erat ita dulcis et ita pacifica ꝙ
nihil lucbatᷣ eiꝰ pacīa·cū scđa aūt exercitabat·
multis iiuriis ꝑfcām didicerat paciam habere
Itē ī li·ii·de uit̄·pa·Cū abbas moyses eēt nig·
& oꝛdīaretᷣ ab ep̄o p̄spitᷣ opuit eum pallio albo
dicēs·ecce abba totus albꝰ factus es·Cui ille·
putas ne pr̄ ꝙ aliq̄n deītus sic albꝰ fieri possū
tūc ep̄s p̄cepit clericis ꝙ cū egrederetᷣ ab altari
expellerēt eū cū iiuria dn̄tes ·egredē foꝛas ethi
ops tūc ille h secū dicebat·Iuste h tibi fecerūt·
cū sis hō q̄liter p̄sumpsisti intrare inter homīes
¶ Quarto patitᷣ hō tribulatōeꝫ a seipo et piclo=
siꝰ q̄m ab alio·ber·sup cant·hō siq̄dē suipius
impulsoꝛ est & p̄cipitatoꝛ·intm̄ ut non possit
sine se ipellēte p̄cipitari ab alio ipulsoꝛe·si pꝛo
p̄as a seipo manꝰ ꝯtinuit & ꝯsensū ·et n̄ dede
rit mēbra sua ꝯuire iniq̄tati sue alieno ipulsu
cadē pt̄ hō·absq̄ꝫ suo cadē n̄ pt̄·& iđo ei foꝛtis
sime resistendū est qui solꝰ deicē pōt·sine ipo
aūt alii possunt nihil ·a seipo aūt ipugnatᷣ hō
a sua carne·s·et a mēte uel coꝛde·a carne autē
sua ipugnatᷣ & tribulatᷣ·s·a carnis sue ꝯcupia
q̄ est in oībꝰ mēbꝛis suis q̄ ē lex pc̄ti· oīa ei mē
bra su amilitāt ꝯtra eū ro·vii·Video aliā legē
in mēbꝛis meis repugnātē legi mētis mee &c̄·
bern̄·in q̄busdā sent·Maximū plane est d elic=
tū ꝯcupiscentia lex pc̄ti q̄ ī mēbris oībus in ueitᷣ

Inde eñ risus· inde oculoꝝ peculātia· olfact⁹
inordinata voluptas· inordīata edacitas· & in
toto corpe sensus mollicies & libido pnitiosa
tāgendi· videt̃ int⁹ in aīa ebrietas desiderioꝝ
maloꝝ et fornax ambitōis auaritie· iracundie
cōtumatie oīb⁹ vitioꝝ affcib⁹ uehemt̄ accēsa·

Distinctio lxxxviii·

Circa septimū sciendū ꝙ multa sunt
p q̄ paciētia roborat̃· & ex quoꝝ cōsi
deratōe iuuat̃· Primū est necessitas
impossibil' euitari· sum⁹ eñ ī terra
tribulatōis· in agro laboris· ī cāpo certaminis
et tyrocinio ꝓbatōis· Vbi tyrōes ꝓbant̃· ber·
in cāpo certamis sum⁹· vbi q plagā· uel liuorē
nō sustinuerit· miles in gl'iosus apparebit· in
hoc mūdo tot emergūt casus· iminēt adūsita-
tes· infirmitates· desolatōes· et molestie· ꝙ hō
velit nolit hr̃ sustinē sicut nauis in medio ma
ris vndiqꝫ ꝓ cellosis fluctib⁹ agitat̃ et cōcutit̃
nec est ī volūtate gubnatoris se dare seuitiam
tēpestatis· nec cōmotōes fluctuū mitigare· In
firm⁹ corpaliter necesse hr̃ sustinē dolores ue
lit nolit· quos si īpaciēter sustinet· ḡuat̃ dolor
quia cū afflictione corpis· est etiā desolatō cor
dis· et sic fac̃ aīe detmentū· Si aūt hr̃et paciē
tiā· leui⁹ sustinerꝫ· cici⁹ & facili⁹ curaret̃· et in
firmitas sibi fierꝫ ī meritū et salutē· Sic in his
que patimur faciam⁹ de necessitate ūtutē· vt q
nob̄ eēnt dāpnatōis occasio· fiāt nob̄ materia
exercēde ūtutis· et acq̄rende salutis· Vnde Iu
dith· viii· scribit̃ illi qui tēptatōes nō suscepert̃
cū timore dn̄i et in paciam suā & in ꝓpiū mur
muratōis sue cont̃ dm̄ ꝓtulert̃· extermīati sūt
ab extermīatore· et a se repēte pierunt· ¶ Scd̄o
patientiaꝫ iuuat & roborat diuina volūtas cui
debem⁹ ꝯformari· Porro q̄ntūcunqꝫ sensuali
tas repugnat duris et asperis q̄ patimur· tam̄
volūtate regl'ata p rōꝫ patiēter sustinē debem⁹
exēplo dn̄i saluatoris· q̄ īminēte sua passione
dixit· Math· xvi· Pater si fieri pt̃ trāseat a me
calix iste· veruntn̄ nō mea volūtas· ſꝫ tua fiat
nos ergo ei⁹ exemplo ꝯmoniti volūtatē nr̄aꝫ
debemus diuine subdē volūtati· accipiētes· q·
vr̄ꝫ cuilibꝫ eē dictū illud· i· Re· xviii· ꝙ pateris
fecit tibi dn̄s· tu aūt q̄s es· vt cōtradicas deo·
nūq̄d vas ꝯtra figulū· aut securis mouebit̃ cō
tra eū qui secat in ea· quō ergo creat̃a ꝯtra cre
atorē murmurare p̄sumet· quis eñ filius quē
nō corripiat pr̃· he· xii· Nūquid nō pi⁹ dn̄s ser
uū suū et pr̃ miaꝝ filiū suū castigabit· Ideo ꝓ
uerbi· iii· Disciplinā dn̄i fili mi ne abicias· nec
deficias cū ab eo corripis· quē eñ diligit dn̄s·
corripit· et q̄si pr̃ in filio ꝯplacet sibi· Ideo dicit
apl'us· he· x· pacia vobis necessaria est· vt volū
tatē dei faciētes reportetis ꝓmissiōeꝫ· ¶ Tertō
pacientiā iuuat et roborat ꝯsideratio peccatoꝝ
quib⁹ debꝫ oīs adūsitas q̄ꝫ patimur imputari
poeta ꝙ merito pateris paciēter ferre memto
Sic fr̄es ioseph cognoscebāt esse ꝓpt̄ pcc̄a sua
dati ad ēbutōneꝫ· geñ· xxxxii· Merito h̄ pati-
mur· qꝛ peccauim⁹ ī fr̄em nr̄m· ideo veīt sup
nōs tribulatō· mich· vii· Irā dn̄i portabo· quia
peccaui ei Silr̄ latro dext̃· luc· xiii· Nos q̄dem
iuste· nam digna factis recipim⁹· Itē greg· in
secūda pte moꝝ· tāto quisqꝫ paciēti⁹ ferrū me
dici tolerat· q̄nto putridū esse ꝯspicit ꝙ secat·
et q multiplicitatē delictoꝝ suoꝝ ītelligit cūcta
que patit̃ minora ppendit· et p hoc ꝙ pōd⁹ cul
pe cognoscit̃· afflictōis pena leuigat̃· Itē paci
enter iniuriā illatā tolerat· q pie respicit ꝙ ipe
habꝫ in quo tol'ari debeat· Idē īfirmitatis ꝓpa
mala nob̄ excusat aliēa Itē ī vit̃· pa· legit̃· ꝙ q
dā frater īiuriā sibi factā renunciauit seni· cui
ait· nō tibi fecit ille iniuriā· ſꝫ pcc̄a tua· in om̄i
tribulacōe q̄ tibi infert̃· nō arguas eū q tibi vi
det̃ eā inferre· Sꝫ peccata tua ꝓpter q̄ tibi infe
runt̃· ¶ Quarto paciētiam iuuat exēploꝝ pre
claritas q̄ debem⁹ imitari meminisse debem⁹
q̄ntā paciam habuert̃ pr̄es antiq· et q̄ꝫ euidēs
exēplū nobis dederit· abel a chain fr̄i suo pimi
tur· de quo gg· ait abel esse renuit· quem chaī
malitia nō exercet Abrahā a chaldeis loth a so
domitis Ysaac ab ismaele· Iacob ab esau psecu
cōes paciunt̃· Ioseph a fr̄ib⁹ vendit⁹ & patiēs
sustinuit· & clemēter indulsit· imo & bona ꝓ
mal' reddidit moyses a phone & egiptiis· nec
nō a filiis isrl' in deserto multa & multociēs susti
nuit· & sp eoꝝ mores ḡuissimos subportauit
et ꝓ trāsgressiōib⁹ eoꝝ adeo feruenter orauit
vt dr̄et exo· xxiii· Dn̄e aut dimitte eis noxam
hanc· aut dele me de libro tuo· Dauid a saule
& absolō filio suo· et a semei patit̃ nec turbat̃
Iob et thobias exēpla pacie p̄buert̃· sic̃ dixit an
gl's thobie· xii· quia acceptus eras deo· necesse
fuit vt tēptatio ꝓbaret te· ut posteris daret̃ ex
emplū pacie· sic̃ et sci iob Silr̄ isayas Ieremias
Zacharias· Helias et om̄es ꝓphe ꝓ veritate di
cēda diūsa sustinē supplitia· Eleazarus etiā vir
nobilissim⁹ iudeoꝝ· mirā exhibuit pacientiaꝫ
De quo· ii· math· vi· dr̄ ꝙ gloriosissimā mortē
magis q̄m odibilē vitaꝫ eligēs volūtarie p̄ibat
ad suppliciū paciēter sustinēs destinauit n̄ ad-
mittē illicita· ꝓpter vite amorē Et cū plagis p
imeret̃· ingemuit et dixit· dn̄e tu scis· qꝛ cum
a morte posseꝫ libari duros corpis sustineo do
lores· ſm aīam uero ꝓpter timorē tui· libenter
h̄ pocior· et hoc mō decessit exēplū virtutis &
fortitudīs delinquēs· fr̄es· vii· cū mr̄e venera-
bili mirā paciētiā oñderūt· Tres pueri ī cami-
no· daniel ī lacu leonū· Mathatyas & ei⁹ filii
Et om̄es quotquot añ nos fuert̃ p multas tri
bulatōes trāsierūt· Vn̄ dicit bt̄s iacob⁹· v· Ex-
emplū accipite fr̄es exit⁹ mali et longanimita
tis et pacie & laboris ꝓphas· Et he· xi· Sācti
p fidē vicert̃ regna Seq̄tur lapidati sunt· secti
sūt· tēptati sūt· in occasiōe gladii mortui sunt
egētes· angustiati afflicti· &c̄· ¶ Sꝫ iam ad pa
tres noui testam̄ti & scōs nr̄i tpis veniamus·
Primo & xp̄s exēplar paciētie· volūtate n̄ ne-
cessitate sustinuit famē sitiꝫ et caumata & fri-
gus· labores et fatigatōes vigilias & pnocta
tōes· ꝯtumelias· blasphemias opprobria ludibria
colaphos· alapas· sputa· coronā spineā et fla-
gella· insup et acerbissimū gen⁹ mortis· videlicꝫ

neglig̃e maledicta. vt acq̃rãt sibi tp̃ales dicias
mortẽ crucis Vñ b̃ts petrꝰ ait. Xp̃s passus est
pro nobis. vob̃ relinquẽs exemplũ vt seq̃mini
vestigia eiꝰ. i. pe. ii. et paulꝰ ait heb̃. xii. ꝯponẽ
tes om̃e pōdꝰ. & circũstãs nos pc̃m. ꝑ paciam
curramꝰ ad ꝓpositũ nob̃ certamẽ aspicientes
in auctorẽ fidei et ꝯsũmatorẽ ih̃m qui ꝓposi=
to sibi gaudio sustinuit crucẽ. istud exemplũ
ꝑcipue iuuat & roborat. sic dicit̃ treñ. iii. Dab̃
eis scutũ cordis laborẽ tuũ. &. i. pe. iiii. xp̃o.
in carne passo & vos eadẽ cogtatōe armamĩ
quia ut dic̃ berñ. Deuotꝰ miles. q. bñ armatꝰ
vulnera ñ sentit dũ benigni ducis vulnera in
spicit. Idẽ sup̃ cant̃. utrũqꝫ es michi dñe ih̃u et
specl'm paciẽdi & ꝑmiũ paciẽtis. tu doces ma=
nus meas ĩ cruce. s. expãsus ad ꝑliũ. & uehem̃
ter accẽdis ad paciendũ ꝓpter pacie ꝑmiũ añ
ocl'os debemꝰ h̃re passiōis dei memoriã tanq̃ꝫ
speculũ. ut per eã aĩemur ad ꝑliũ. h̃ est sãguis
vue et mori q̃m oñdebãt elephãtis. vt accuerẽt
eos ad ꝑliũ. ut legit̃. i. mach̃. vi. hec ẽ mirre fa
scicl's dulcorãs omnẽ amaritudinẽ positꝰ ĩ cor
de. et ꝑ ocul' memorie collocatꝰ. bñ. hẽte mirre
fascicl'm nõ retro in humeris. sꝫ añ ꝑoculis. ne
portãtes et nõ odorãtes. & onꝰ ꝑmat et odor
ñ erigat. xp̃s ẽ vas nouũ ĩ quo fuit recõditũ
sal dĩne sapiẽ. ꝙ ĩ aq̃s iericho amaris et morti
feris positũ eas dulcorauit. Sic ergo expoitꝰ
t̃bulatōibꝰ peitentibꝰ ũtute memorie sue passi
onis reddit eas nob̃ salutiferas & tolerabiles.
g̃g̃. Si passio dñi ad memoriã reducit̃. nichil
ẽ ita durũ ꝙ nõ eq̃nimit̃ tolet̃. bñ. sup̃ cant̃.
Dolores et labores xp̃i & ea oĩa q̃ ꝓ nob̃ susti
nuit meditari dixi sapiam. hec me ĩ adũsis eri
gũt in ꝓsp̃is rep̃mũt. iter adũsa tristiaqꝫ huiꝰ
scl'i uia regia incedẽti tutũ ꝑbẽt utrobiqꝫ duca
tũ. h̃ mihi ꝯciliãt mũdi iudicẽ. duꝫ tremẽdum
anglicis potãtibꝰ figurant. mitẽ et hũilem. hec
mea sũma ph̃ia scire ih̃m xp̃m et hũc crucifix
um. Idẽ sup̃ cã. Colũba mea ĩ foraminibꝰ pe
tre. &. In hac petra est firmitas atqꝫ securitas
a casu et ab hoste. & ũa tutaqꝫ est infirmis re=
quies ĩ vulneribꝰ saluatoris. tãto illic securior
h̃ito. q̃nto ille potentior est ad saluandũ ꝑmit
corpꝰ fremit dyaꝰ mũdꝰ insidiat̃. nõ cado fũ
datꝰ sup̃ hãc petraꝫ. Idem peccaui pc̃m g̃nde
turbat̃ ꝯsciã. sꝫ nõ ꝑturbabit̃. q2 vulnerum do
mĩ recordabor. q̃d em̃ tã efficax ad curandum
cõsciẽtie vulnera ad purgandũ aciem. q̃m fre=
quẽs vulnerũ xp̃i meditatio. q̃d tam ad mortẽ
ꝙ nõ xp̃i morte medeat̃. Si g̊ ĩ mentẽ venẽit
tã efficax medicamentũ. nulla iaꝫ possũ mor=
bi malignitate terreri. ꝙ ex me michi deest ꝑ=
sumo ex uulneribꝰ ih̃u xp̃i. que affluũt mĩa.
nec desu nt foramĩa ꝑ que effluat. pꝫ archanũ
pꝫ id magnũ pietatis sac̃mentũ. patẽt viscera
mĩe dei nr̃i. Refert magr̃ iacobus exemplũ ad
hoc ꝙ memoria passiōis mitigꝫ et curet turba=
tionẽ mẽtis. & peccatoꝝ nulnẽa. cũ quidã occi
dissꝫ filiũ cuiusdã iudicis. & pr̃ sequeret̃ eũ cũ
manu armata ĩ die pasceues ille uidẽs se fugi
endo nõ posse effugẽ. ꝓstrauit se ĩ forma cru
cis. dicẽs pr̃i occisi filii. Dñe scio apō te mortẽ
merui. sꝫ rogo ꝓ illo qui hodie mortuus est in
cruce ꝓ te. ut tu parũ añq̃ꝫ occidar audias me
quo ꝯcedẽte. Dñe ait. scio quia dignꝰ suꝫ mor
te. sꝫ rogo te ꝑ illũ. qui hodie mortuus est ꝓ te.
ut hodie nõ occidas me. sꝫ da michi spaciũ ꝯfi=
tendi. ul' si plꝰ uis facẽ ꝓ amore illiꝰ qui dixit
dimittite et dimittet̃ uobis. & qui ꝓ suis cruci
fixoribꝰ orauit. & ut hẽatis ĩ die iuditii aliq̄ꝺ
magnũ. ꝙ ꝓ eo feceritis ꝙ ei possitis oñdere.
remittatis mihi ne occidar. et ego oĩbꝰ diebus
vite mee ꝓ uob̃ & ꝓ aĩa ur̃i filii ꝑegrinabor.
ille aũt motꝰ ad dñice passiōis miam. eũ libe=
rũ abire ꝑmisit. & cũ ueisset osculari crucẽ ip̃a
die crucifixꝰ eũ uisus est ãplexari ĩsignũ pacis
& remissiōis pc̃toꝝ. Itẽ paciam nr̃am iuuãt
et roborant exẽpla scoꝝ. sãcti em̃ apl'i sua pa=
ciẽtia totũ mundũ subiugauert̃ fidei. et uicen
tes thyrannicã feritatẽ oimqꝫ p̃ncipũ potesta
tẽ. eccl'iam suo sãguĩe fũdauerũt. pꝰ eos sãcti
martires in diũsis mũdi ꝑtibꝰ ĩnũabilia susti=
nuere tormẽta. & ꝙ est mirabiliꝰ. etiã ũgines
iuuẽcule et alie sc̃e & uenerabiles mulieres in
sexu fragili sue fragilitatis oblite acerbissima
torm̃ta letissime & ꝯstãtissime felici ꝯmertio
uitã sibi mercabant̃ eternam. Ideo dicit̃ ia. v.
Exẽplũ accipite fr̃es exitꝰ mali laboris et paci
entie ꝓph̃as &c̃. suos amicos expoĩt deꝰ tribu
latōibꝰ. ut aliis sint in exemplũ paciẽ. thob̃. ii.
Hãc temptatōeꝫ ei deꝰ euenire ꝑmisit. ut alii s
eẽt exẽplũ paciẽ. sicut et sc̃i Iob. Iero. Quis san
ctoꝝ sine pacia coronatꝰ est. a cunabul' eccl'e
non defuit iniq̃tas ꝑmens. et iustitia paciens
greg̊. si facta ꝑcedentiũ pr̃m ꝯsideramꝰ. non
erũt nob̃ g̃uia q̃ tol'amꝰ. Item paciam nr̃aꝫ
iuuãt exempla maloꝝ. q̊ ꝑ tot & tãtas tribu=
latões et tormẽta q̃ sustinẽt adĩplendo sua fla
gitia acq̃rũt sibi et̃na tormẽta. ꝙ ĩ iferno cog=
noscũt dicẽ. sap̃. v. Lassati sumꝰ in via iniq̃ta
tis et ꝑditōis ambulauimꝰ uias difficiles ecc̃i.
xii. Via peccantiũ ꝯplãtata lapidibus. i. duris
et asp̃is t̃bulatōibꝰ. et in finẽ illoꝝ inferi et te=
nebre et pene. ber. Quid ĩg̃uie k̃mĩ. ardentius
amãt mali perniciosa. q̃m nos vtilia. alacrius
currunt ad mortem. q̃ꝫ nos ad vitam. Ad
iuuãt nihilominꝰ pacientiam nr̃am exempla
mũdanoꝝ. q̊ ꝓ rebꝰ tp̃alibꝰ acq̃rendis & cu=
stodiẽdis sunt in assiduis doloribꝰ et laboribꝰ
que portãt paciẽter. berñ. Sudãt ag̊cole putãt
et fodiũt vinitores paciẽter ferẽtes labores gra
ues et assiduos ꝓpter luc̃ modica terrenorum
Iaco. v. ag̊cola paciẽter expectat ꝑciosuꝫ terre
fructũ &c̃. eccl'es. ii. Quid proderit hōi de vni=
uerso labore suo et afflictōe sp̃s q̃ sub sole cru
ciatꝰ est. cũcti dies eius laboribus et erumpnis
pleni sũt. nec ꝑ noctẽ mẽte q̇escit. et hec om̃ia
ꝓpter lucra t̊rena paciẽter portãt. qui tñ freq̃ꝫ
ter labore multo ꝯg̊gata sũt subito amittunt̃
ꝓpt̃ iustitiã. q̊ mercedẽ tp̃alẽ plꝰ diligũt q̃ꝫ iu=
stitiã quorũ multi magis volũt ꝑsecutōeꝫ q̃m
iustitiã sustinẽ q̊bꝰ est g̃uis ad videndũ ẽ em̃
cõtraria opibꝰ eoꝝ. ceteꝝ ꝓpt̃ auaritiã & ambi

tionē patos uideas eos dissimulare ob ꝓbꝛia ·
neglig̃ē maledc̄a· ut acquirāt sibi tpales ditias
et emmētias seculariū dignitatū· & aliquādo
anteq̃ȝ ꝑuenerit ꝑ multa mala ad id qḋ intē=
dūt· in uia moꝛiēdo deficiūt ·uel nō assecunt̄
id· ſȝ illi⁹ ꝯtrariū ꝙ ītendebāt· Ad cōsideratōȝ
aūt tribulatōis mūdanoꝝ q̄ accidit eis ex in=
ſpata foꝛtūa· ꝯfoꝛtabat se pauꝑ q̄dā· de quo le
git̄ in li· de uerb̄ pa· ꝙ cū in hyemalis frigoꝛis
aſpitate iaceret sub diuo nō h̄n̄s· n̄ vnā nataȝ
cui⁹ medietatē habebat sup̄· & aliā infra· cum
media nocte surgēt ad urinaȝ· & ad natham
rediret· ꝯsolabat̄ dicēs· Gr̄as ago tibi domīe ·
Quāti sunt hodie dites afflicti ꝑ suis diuitiis
qui etiā astricti tenent̄ ferro et ꝯpedibus· qui
nec vrinā suā libere possūt facē· ego aūt uelut
impatoꝛ extēdo pedes meos sub ista nata vbi
volo· me vertēs· Q̄ꝫ audiētes quidā f̄res· q̄ ibi
ꝓpe ad nocturnā oꝛ̄oeȝ surrexerant ·edificati
sūt· ⁋ Quīto paciam n̄r̄am iuuat clamoꝛ oꝛ̄o=
nis ꝑcones in tyrociniis clamādo aīant tyrōes
ad foꝛtiter agendū· et pugnātes in ꝑ̄lio excla=
mādo & vociferādo ꝯfoꝛtant̄ ad uirili⁹ mili=
tandū· et obsessi in castro· qn̄ clamādo et ꝑten
dendo auxiliū sperāt se posse audiri a pr̄icipe
cuius castrū custodiūt & ꝓ quo bellū gerunt
ꝯfoꝛtant̄ sibi spantes auxiliū affutm· Sic vir
paciēs clamare debȝ ad dn̄m qui est ūt⁹ paciē=
tie· ps̄· deo subiecta esto aīa mea qm̄ ab ipso
paciētia mea· nam et ipe deus me⁹ & sal· me⁹
adiutoꝛ me⁹ &c̄· Hāc paciam & h̄ adiutoꝛiuȝ
dat ipe oꝛātib⁹ ꝓ se vel ꝓ aliis libando a tribu
latione· uel dādo foꝛtitudinē paciēter toleran
di adūsa· ps̄ · Inuocauit me et ego exaudiā eū
Iō· ad dn̄m cuȝ t̄bularer clamaui et exaudiuit
me· luc· xxi · Docet dn̄s discipl̄os ad oꝛ̄oeȝ re=
currere dicēs· vigilate et oꝛate· vt digni efficia
mī effugē oīa mala hec· ⁋ In uit̄ pa· ty· de pa
ciētia uenert̄ quidā f̄res ad bt̄m anthoniū pe=
tētes ūbū ꝑ qḋ saluarent̄· qui ait· Qui vos per
cusserit in vnā maxillā· potitis ꝑbē aliā Dicūt
n̄ · et poteritis sustinē ut iteꝝ ꝑcuciami ī eadē
nō· & vultis nō reddē malū pro malo ·a quo
malū accepistis· Dicūt Nolum⁹· Sȝ volumus
malū pro malo reddē· tūc ait mīstro ·vade fac
eis escā· quia valde īfirmi sūt· et ait ad illos· si
alteꝝ istoꝝ nō vultis· et alterū non poteritis·
necessaria ē uob̄ oꝛ̄o ꝑ q̄m ur̄e īpacie infirmi
tas sanet̄· Item ī eodē li· legit̄ ꝙ cum abbas be
sereā ambularȝ iuxta mare· et ei⁹ discipul⁹ g̃=
uiter sitiret iussit haurire aq̄m de mari· & fa=
cta oꝛ̄oe a dicto abbate dicte aq̄ īpotabiles cō
uerse sūt in dulcedinē· ī quo signat̄ ꝙ virtute
oꝛationis fiunt tribulatōes dulces et tolerabi
les· Deut̄· xxxiii· Inundatōnes maris· q· lac su
gēt &c̄· Sexto paciam n̄r̄am iuuat et roboꝛat
amoꝛ affectōis· i· coꝛ· xiii· Caritas paciēs est·
Sequit̄ oīa suffert oīa sustinȝ Aug⁹· Omia se
ua et aspera· facilia et ꝓpe nulla facit amoꝛ ·h̄
est qui fecit bt̄o stepho lapides toꝛrētis eē dul=
ces h̄ martirib⁹ oīa dulcoꝛauit supplicia ·h̄ est
que facit infatigabilē currentē p⁹ deū & omia

que īuia sūt et aspa· ꝯtempnē et transilire ·do
nec ꝑueniat ad dm̄· et requiescat in eo· qui fi=
nis est desiderioꝝ ei⁹· b̄n · Finis ꝑcepti caritas
finis caritatis deus· ad quē cū ꝑuenerit foꝛtis
intētio nō h̄t vlteri⁹ quo tēdat· ſȝ ibi requiescit
In li· de ūb̄· p· Dixit quidā senex· Intueri debȝ
qui uult ꝯseq̄ dn̄m· canes q̄ secunt̄ lepoꝛē quē
vidēt· illi latrādo· insecunt̄ lepoꝛē· alii uidētes
eū currē et audiētes eū secunt̄ et fatigati vn⁹
redit post aliū· Ille aūt qui vidit lepoꝛē non im
pedit̄ intentōe ꝓpter reūtentes· nec de spinis
neq̄ȝ de ꝑcipitiis cogitat· et lȝ a spinis & vep̄b⁹
pungat̄ · nec quiescit donec cōp̄hendat· sic qui
xp̄m q̄rit licet multi retrocedāt· nō debet cessa
re donec xp̄ȝ h̄eat· amās deū paciēdo ꝯsiderat
ꝙ flagellat̄ a deo filiū verbante· hec est em̄ di
sciplina p̄ris amātissimi De h̄ Re· sup̄· Hec est
virga aurea asueri q̄ȝ q̄ osculat̄ euadit moꝛtē
q̄m poꝛrigit his quos vult saluare & a moꝛte
liberare· assuer⁹ īterp̄tat̄ beat⁹ & signat deuȝ
regē bt̄m q̄ illis quos s̄uare vult poꝛrigit vir=
gā pꝛesentis tribulatōis ad eoꝝ coꝛrectōeȝ· q̄ȝ
qui osculat̄ g̃ātER· gr̄as agēdo euadit moꝛteȝ
eternā· et uirgā ferreā iustitie inflexibil̄· hester
iiii· hāc osculata hester nō solū moꝛtē euasit· ſȝ
ꝙ pecijt obtinuit· et a moꝛte ppl̄m suū libera=
uit· hester· v· apo· iii· Ego quos amo arguo &
castigo heb̄· xii· fili noli negligē disciplinā· q̄ȝ
em̄ diligit de⁹ castigat et flagellat omeȝ filiuȝ
quē recipit glo· qui nō uult eē recept⁹ a disci
plina flagelloꝝ· erit exept⁹ a n̄uo filioꝝ · Et
post ibidē ī disciplina ꝑseuerate· tam̄q̄ȝ fili⁹· of
fert se vob̄ de⁹· quis est fili⁹ quē non coꝛripit
p̄r· ꝙ si ext̄ disciplinā estis· nō estis filii ſȝ adul
teri· attēde ꝙ qn̄ puer verberat̄ a patre si paci=
enter sustinet· p̄r ei ꝯpaciēs cessat a verbere· si
at̄ clamat et murmurat· duri⁹ verberat̄· et p̄r
offēdit̄ et ampli⁹ ꝓuocat̄· Sil'r filii isr̄l' qn̄cun
q̄ȝ īpaciēter cōtra dn̄m murmurabāt· irat⁹ do=
min⁹ ꝯtra eos· nūc gladio· nūc īcendio· nūc s̄=
pētib⁹· nūc fame· nūc peste et aliis modis vari
is ꝯsumebat· vn̄ ecc̄i· ii· Ve illis qui ꝑdiderunt
sustinētiā· Itē ꝯsiderare debȝ vir paciēs ꝙ pug
nat coꝛā deo spectāte· de⁹ em̄ āgeli et homīes
certamē n̄r̄m ꝯsiderātes attendūt· deus et āgl'i
gaudēt· hoīes edificant̄· et ad paciam aīant̄ ·
i· coꝛ· iiii· spectacl'um facti sum⁹ huic mūdo
angl'is et hoīb⁹· heb̄· x· magnū certamē passio
onū sustinuistis opꝓbriis et t̄bulatōibus spec
taculū facti· Boe· de ꝯso· Magna nob̄ incūbit
b̄n agēdi necessitas· qui oīa facim⁹ coꝛaȝ ocl'is
cūcta cernētis· In uit̄ pa· et bt̄i autonii legitur
ꝙ cū demōes uerberassent btȝ ātoniū vsq̄ȝ ad
moꝛtē· et ipe īmobil̄· ꝑseuerarȝ in bono ꝓpoīto
suo dm̄ īuocās· lux emissa a deo demōes fuga
uit antoniū sanauit ih̄um xp̄m sibi astantē ei
demōstrauit· cui antoni⁹· Vbi eras o bōe ih̄u
cū demōes ita male me tractarēt· Ego ait de⁹
erā iuxta te cernēs et gaudēs de victoꝛia patiē
tie tue· Iuxta est em̄ de⁹ hiis q̄ t̄bulato sūt coꝛ=
de iudex feriēs & testis aspiciēs· & pacie merce
dē tribnēs· In s̄n̄iis ysid̄· dīne sapie subtilitas

sic interi⁹ est testis & scrutator ꝯsciē ·ita exte=
ri⁹ irrogat penas·vt verū sit testimoniū ꝓphe
quia idē iudex est & testis·Miserere ait dn̄e
mihi ysidoro indigna agēti et digna paciēti·
et tua flagella cotidie sustinēti·ad hoc aūt po=
test ualere ꝙ legit̄ iosephi li·xviiii·Romāos ad
uirtutē hortabat̄ ꝯsuetudo vincēdi· q̄ uinci
non ꝯsueuerat ·et scribē militie exercitatiōes
ꝑpetue·et ipīi magnitudo·sup oīa titus impa
tor vbiq; pn̄s sp et ꝙ ḡuissimū scelus iudica=
tur eo pn̄te et spectāte eē inertē et qui decertas
set testis aderat qui rependēt p̄miū et magn⁹
fructus in certamīe laudis p̄coniū·et ibi cog=
nosci virū ꝓbum et fortē·et mltos in certami
ne ūtutis exēplo reddē fortitudinis emulato=
res·Vbi notant̄ decem cause q̄ animāt ī certa
mīe tribulationū ad viriliter agendū et patiē=
dum ·assistūt etiā angl'i sancti paciētib⁹·Le=
git̄ in passiōe beate eufemie·ꝙ cū ipa in mace
doīa pateret̄·sostenes et uictor qui ei⁹ aderāt
passioni·aptis sibi ditus oculis audierūt circa
eam angeloꝝ exercitū et virginū choros·ꝓpē
ꝙ ad dn̄m sunt ꝯuersi·qui multa supplicia ꝑ=
ferētes ad vltimū in ōrone et exhortatōe mu
tua necati scās aīas dn̄o reddiderūt·Itē ꝯside=
rare deb; hō ꝙ patit̄ cum deo ipm benigne et
dulciter cōitante·ait em̄ in·p̄s·Cū ipo sum in
tribulatōe·O q̄m gl'iosū est talē hr̄e sociū·bo
nus et fidelis est iste socius·q̄ multiplicitē adiu
nat pacientē·videlic; vires et fortitudinē aug
mentādo·sicut ait p̄s·adiutor in oportunitati
bus ī tribulatōe·et ecc̄i·qui dat lasso virtutem
& his qui nō sūt·i·q̄ dificere vident̄·fortitu=
dinē et robur multiplicat·Vn̄ de multis sāctis
legim⁹·ꝙ cū ī tormētis iam deficere viderent̄
Iteꝝ inuocato noīe ih̄u vires eis repabant̄ ad
pugnā·ac si nihil mali an̄ sensissent·Sic pat;
de b̄to vicentio et aliis multis ·vn̄ dīna ūtute
sibi assistēte erāt insuꝑabiles·nec mirū q2 de⁹
oīpotēs supportabat debilitatē eoꝝ· et virtus
mīma fortiori ūtuti ꝯiuncta multa pōt q̄ ꝑ se
nō poterat·Iḋo·p̄s·ī ꝑsona martirū dic̄·In do
mīo faciem⁹ ūtutē·Idē dn̄s fortitudo pleb̄ sue
Miles ī tyrocinio uallat⁹ auxilio viroꝝ fortis=
um·qui ipm de equo eici nō ꝑmittunt·multa
sustinꝫ·q̄ ꝑ se sustinē nō possꝫ·et agit viriliter
ac inde acq̄rit famā et gl'iam triūphalē·Puer
nutcis maib⁹ sustentat̄·et īfirm⁹qui ꝓpter in
firmitatē nō possꝫ incedē ·brachiis alicui⁹ sani
hoīs supportat̄·Et mulier delicata·q̄ꝓpter de
bilitatē corpis ·et teneritudinē cōplexionis se
vix sustinē pōt·brachiis deducētis eā subleua=
tur ꝑ latera·Hii oms̄ cū adiutorio forcōris ad
iuncti·sustinē possunt uel facē q̄ ꝑ se nō pos=
sent facere·Sic iust⁹ fideli deuotione & ꝯfidē
tia deo iūct⁹ magna et mira facē pōt·aut etiā
sustinē·q̄ ūtute ꝓpria nunq̄; posset·ſ; illa pōt
sustinere ex ūtute dīna·cui initit̄·Ideo ait p̄s
In deo faciem⁹ ūtutē·q·d·non virtute ꝓpria
ſ; dīna·Sequit̄·oīe ꝙ applicitū tibi fuerit ac=
cipe·i·ad te cape·s·ad vtilitatē tuā cōuerte·si=
ue sint bona dei dona siue mala· Nam bona
debes recipe cū timore·ne sint tibi ꝓ retributi
one et pagamēto ꝓ bonis si qua fecisti·uel ne
nō digne facias inde debitū tuū·Itē accipe cū
amore et deuota grāꝝ accione·Mala vero de
bes accipe cū pacia·quia sicut ait iob·Si bona
suscepim⁹ de manu dn̄i·mala aūt q̄re n̄ susci=
piam⁹ uel sustineam⁹·Videm⁹ manifeste qḋ
canis q̄ntumcūq; sit ferox extn̄eis·tn̄ qn̄ ver=
berat̄ a dn̄o suo·oī ferocitate depoīta capud &
caudam demittit et totū corp⁹ hūiliat·non la
trās·nō inordēs·et vix audēs plangere·ſ; solū
relaxationē verbeꝝ postulare·Silr̄ videm⁹ in
aliis bestiis·ꝙ a dn̄is suis q̄ eas nutriūt·fusti=
gacōes et uerba multa recipiūt q̄ntomagis ḡ
nos rōne vigentes qui tanta dei bn̄fitia a deo
pr̄e et saluatore nr̄o accipim⁹ incessantē· mala
q̄cunq; sint·ꝓptereā sustinē debem⁹ Et quia
quidā plus timēt afflictōes penales q̄m deiec=
tioues et obꝓbria·quidā ecōūso·Ideo dicit sa=
piēs p⁹ uerba p̄missa in dolore sustine·q̄ntum
ad p̄mū·Et ī hūilitate tua paciam habe q̄ntū
ad h̄m·Vn̄ xp̄s exēplar pacie acerbissimam et
ignomīosissimā sustinuit passionē·Itē adiu
uat paciētem suppliciū mittigādo·h̄ est em̄ an
gel⁹ dei qui descēdens cū pueris in fornacē ig
nis ardētis·i·acerbissime t̄bulacōis·facit medi
um fornacis q̄si uentū roris flantē ecc̄i·xviii·
Nōne ardorē refrigabit ros·Vn̄ dicebat decio
beat⁹ laurēti⁹·Disce miser ·q2 carbōes tui nō
ardorē·ſ; refrigeriū mihi p̄stant·& beatus ty=
burci⁹ cum sup prunas ardentes iuberet̄ ince
dere nudis pedib⁹·dicebat ·videt̄ michi ꝙ sup
roseos flores ingrediar·ad b̄tam agathā mis=
sus est beat⁹ petr⁹ ad sanandū et leniendū do
lorē māmillaꝝ·Itē adiuuat ꝯsolādo·p̄s tu dn̄e
adiuuisti me et ꝯsolat⁹ es me·Idē h̄m multitu
dinē doloꝝ meoꝝ·nec m·cōso·t· letifi·a·me·
Ipe est em̄ pater miaꝝ et de⁹ toci⁹ ꝯsolatōis·
Item adiuuat ꝓtegēdo et libando· Sic dauid
de manu saul·i·Re·In multis locis·sic ezechiā
et ppl'm libauit·ysa·xxxviii·Sicut cristinā·ka
therinā et alios multos de suppliciis·p̄s·qm̄ ī
me sperauit libabo eū ꝓtegā eū &c̄·b̄ts bern̄·
Quid ei nocē poterit eoꝝ q̄ sub celo sunt·quē
deus celi ꝓtegē et ꝯseruare uoluerit·q·d·nihil
¶ Septimo paciam nr̄am iuuat et roborat cō=
sciētie puritas illibata·i·pe·ii·h̄ est ḡ·apud dm̄
ġġ·ī moꝝ·Bonis mētib⁹ h̄ ipa fiūt ꝓspera q̄
vident̄ adūsa·Itē idē in omel'·Mens iustoꝝ
bonis est inadiutoriū malis ī testimoniū ·De
beatis martirib⁹ dicit hymn⁹ ābrosii·Cedun
tur gladiis more bidentiū &c̄· Et post corde
tacio mēs bn̄ ꝯscia ꝯseruat pa·Itē b·in li·iii·de
consiō·inter angustias q̄ non desunt·fruaris
bono ꝯscie·magis aūt scias q̄d desit tibi ·Nā
cui nō desit·nemo est· oīa em̄ illi desunt ·qui
nihil sibi deesse putat·Idē sup cant· nihil hac
luce clari⁹·nihil h̄ gl'iosi⁹ testionio·cū veritas
in mēte fulget et mēs in veritate se uidet·pudi
cā uerecūdā·pauidam c̄cumspectā· nihil pei
tus admittentē ꝙ euacuet testimoniū ꝯsciētie
in nullo consciam sibi quo erubescat presentiā

veritatis. hoc plane est sup omia bona anime et dinos oblectas aspect9. Idem in smone de anuciatioe testimoniu cōscie est. cu spirit9 sanctus testimoniu phibet spui nro. h e testimoniu spus sancti. cu d cit tibi in corde tuo p eu tibi dimissa peccata tua. et q credis q ipse & non ali9 qui odonat peccata. donat et merita et pmia redonat. cu hoc testimonio xpi martires ibat gaudetes ad supplitia vocati. sicut si essent ad nuptias iuitati. Vn agatha letissime et gliose ibat ad carcere. et qsi ad nuptias inuitata agone suu dno. p co ¶ Octauo paciētiam nram iuuat et roborat mltiplex vtilitas expectata. sciendu em q pacia est. Gubernatrix doctisssima. ppugnatrix fortissima. Mercatrix prudentissima. Cōbuatrix fidelissima. ¶ Paciētia dico est gubnatrix doctissima. nobis quide recte nos gubnare insinuat in hoc mari magno. i. in mudo pleno piculis scadal' et pssuris qsi turbinib9 pcellosis. amaritudinibus et hoibus mostruosis. cui9 picl'a pbat. peuntiu multitudo Trāseuntiu paucitas & portus ad que pueiendu est incertitudo. In mari magno d. xxxx. nauib9 trāseuntib9. vix piclitat vna. In hoc mudo de. x. nauigantib9 vix euadit vn9. qui directe pueniat ad portu optate salutis. multu g est necessariu hoi gubnaculu tene fortit. et vita sua vigilatissime gubnare. Paciētia aut est gubnacl'm vite nostre. Sicut dicit pver. xiiii. Qui paciēs est multa gubernat sapia. gubernator in fine nauis existēs vndiq3 osiderat picula. ne icidat in ea. ne impingat i saxu. uel terra. uel sabulu. declinādo vitat ventu cōtrariu. Sic hō paciēs deb3 ee vndiq3 circuspect9 picula declinādo ne nauis aie frāgat p impaciam. greg. tāto quisq3 mi9 doct9 ondit. qnto min9 paciēs esse ouincitur pver. xiiii. q impaciēs est opat stulticiā. magna sapia e scire euade maris naufragiu. ignis icendiu uersutias hostiu. feraz rabie. morsus uenenatoz aialiu. de mudi piculis. Re. infra. li. iii. p. iii. dis. paciētia est qsi anchora. mentis firmās ea & tenēs imobile in tēpestate adusitatis. Sicut beata lucia stetit imobil' corpe. sicut a fide erat imobil' mēte. et bta agatha sic erat imobilis. q facilli9 esset ferru molliri. et ferru in plubi mollicie oferti. quā ipam a xpiana intētione reuocari. Pacia silis est cnidā pisci qui dicit echin9. de quo legit in hystoria trāsmarina. qd si adheserit naui. reddit eam imobilem Refert magr geruasi9 in libro de mirabilibus terraz qd in puincia othithensi i castro q dicit remlinu ouenire solent scarabei in magna multitudie qui maioris sunt qntitatis q3 alii. et ples eoz cornuti sunt. et cca festu sacti Io. pugnātes adinuice. et cōtra turri3 ipetu facientes. illa stāte imobili et illesa se occidut. Sic de pacia que est tris aie fortissima. q stāte immobili. omes i ea impetu faciētes spualiter occidutur. Talis erat Iob. qui dicebat. Iustificatione q3 cepi tene n deseram. Et thobias de quo legit eiusde. ii. Nō e otirstat9 otra deu. q plaga cecitatis cuenisset ei. s3 in timore dni semp imobilis pmanebat. ¶ Scdo paciētia est ppugnatrix fortissima. p paciam em uicit hō totu mudu. Sicut apl'i sacti et martires vicerut omne sapiam mudan oz et potētiā tyrānoz. Sicut vicēti9 datianu. laurenti9 deciu. petr9 & paulus nerone. katherina maxentiu. & sic de aliis vincit aut pacia. & de hoste reportat victoria3 non pugnādo. nō repcutiēdo. s3 solum ict9 & uerba sustinēdo. Sicut ait aug. de bto stephano in smone. usq3adeo int fremētes remāsit intrepid9. et iter lapidu fuit cruciamenta securus. ut incredulitate iudeoz fident argueret et benign9 p lapidātib9 exoraret. lapidātes n repcuciēs. s3 patiēs superet. insup occisus aulā regni celestis. viu9 et coronat9 intraret. Paciēs. nō gladiu. nō manu. non bacl'm. imo nec festucā leuat cōtra adusarios suos. s3 pocius amat. opatit eis. & orat. Vn uere dicit. nobile vicēdi gen9 est pacia. vicit q patit. Si uis uicēdisce pati. Item maxima uutu pacia pugnat. iermis armatosq3 solet vincere sepe viros. nec solu sic supat pacia. verūetiā ipsoz iacula retudit i eos Iniuriātes ei pus ledunt i corde p peccatu. uel p motu omotōis. qm ledāt ipos iiuriam paciētes in corporib9 eoz. aut reb9. Vn in ps. gladi9 eoz icret in corda ipoz &c. Itē paciencia sic nobiliter uicit adusarios. q eos facit crede in deu. suu. i. ouertit ad fide3 icredulos. uel ad pniam ouertit impios xpianos. Sic p3 i legēdis agnetis. katherine. cristine. margarete et sic de aliis. Pacientia sic pugnat viriliter & ostant q martires fac. gg. sine ferro et flāmis martires ee possum9. si paciam uacit suauerimus. Hos btos martires ornat pacia ornatu decētissimo. Est. n. pacia vestis pupurea cu q xps uictor ascēdit laureat9 in celu. pver. in fine byssus et purpura indumtu eius. cui9 pulcrtudine admirātes uirtutes. celestes clamabant. ysa. lxiii. Quis est iste q uenit d edō &c Et post. Iste formosus in stola sua. Hac ornati sancti martires secuti sut eu de qb9 dicit apo vii. hii sunt q uenerut ex magna tribulatōne. & lauerut stolas suas in sāguie ag. Et in apocrifis hesdre addit. Hii sunt q mortales deposuert tunicas. mō coronant et accipiut palmā. vidit hesdras exercitu angelicu sup montem maximu. nbi psidebat iuueis speciosissim9 et corā eo inumera mltitudo iuuenu. quib9 singul' coronas iponebat. et palmas dabat. & cu3 qreret esdras ab āgelo qui essent hi. Rndit ut sup dcm e hi sut &c Ad h ornamtu mon3 nos apl's. col. iii. Induite uos sic elci dei s.i. et dilci uiscera mie. benigtatē. huilitatē. modestiā paciētiā ¶ Itē sic pugnat pacia q miracl'a fac. et signis & miracul' pcellit. Hec em fec locustas supare gigātes. agnos vincere lupos apl'os & martires. et ugines supare mudi potates. potētes et tyrannos. Orig. nouit dns mirabilia face et de locustis supari gigātes. infirma em hui9 mudi eligit de9 ut fortia ofundat De h dicit bern. lic3 deus in mundu veniens multa

mirabilia fecerit·h iuditio meo p̄ omnib⁹ emi
cuit· ꝙ p paucos simplices & illitatos paupes
et infirmos totam altitudinē mūdane sapie·
et potētie supauit·et sibi subiugauit hec maxi
me fecit ·ꝓpter eorum paciam ·vel pacientia
facit ꝙ si mortiferum biberint·non eis noce:
bit·sed ꝓficiet ad salutē·qꝛ uenenū mortiferꝝ
conuertit in aīe medicamentū·tenebras et no
ctē aduſitatis·in diem et lucē grē·Item mira=
culo p̄cellit uirt⁹ pacie·i·dyal'·iiii·c·Ego dicit
gg·signis et miracul' ūtutē pacie maiorem cre
do h dicit ꝑ libertino·qui cū mortuū p̄cibus
suscitasset· magis admirabat̄ virtutē patiētie
sue q̄m miraculū·eo qḋ a suo rectore ḡuit per
cussus in facie·scabello subpedaneo·ꝯtra eum
non murmurauit·ſꝫ suis peccatis hūiliter im=
putauit Itē p paciam. vincit hō seipm·i·animi
sui impetū·ꝓuer·xvi·Melior est paciens viro
forti et qui dn̄atur aīo suo·expugnatore vrbi:
um·gg ·minor est victoria vrbes expugnare
quia extra sunt qui vincunt̄ Maius autē ē qḋ
p pacientiā vincit̄·quia ipē a se aīm⁹ supatur
vn̄ bragmaī scripserūt alexādro· ꝙ pugnabat
cōtra hostes·exteriores quos vicebat·vt nutri
ret hostes iteriores·a quib⁹ uincebat̄·quos di
cebant aīmi sui impet⁹ et cupiditates·aristoti
les cont̄ alexandrū cum nollet cuidā iracūdi:
am remittē ·ꝓbauit ei ꝙ nobiliorē triūphum
acquirēt·vincē do seipm·q̄ꝫ in eo ꝙ vicerat &
sibi subiecerat totū mundū· ꝙ si se vel aīmuꝫ
suū nō uincēt.·non erat victor ſꝫ vict⁹·ob q̄m
racionē vicit eū aristotiles· Itē seneca in li·de
naturalib⁹ q̄stionib⁹·q̄m plēs imo innumera
biles fuerūt qui pplōs et vrbes in sua hūerūt
p̄tate·paucissimi autē qui se·Idem facili⁹ ē gē
tem unam q̄m hoīeꝫ vnū vincē·s·se·Itē i uit·
pa·uenerū t quidā frēs ad quēdā sanctū seneꝫ
in solitudīe sedentē· iuxta quē pascebāt pueri
pecora·cla mose et inhoneste aliq̄n loquentes
qui dixerūt ei Quō potes abba portare uerba
puerorū istorꝝ· et non p̄cipis eis ut taceant·
Qui rn̄d'it·uolui·iam diu est·ſꝫ uici cogitatio
nē meā··dicēs Si hoc modicū non potes porta
re· quō, si uenerit tibi maior portab·Iob·iiii·
vbi est fortitudo tua·glo·Qui se uincit·cōtra
oīa fortis ē ·Itē sen̄· Cōcilio meli⁹ q̄ꝫ iracūdia
uinces·¶ Item p paciam uincit homo demōes
gg·in li·morꝝ·Inimic⁹ hoīm callide insidians
fraudē q̄ꝫ ꝯtra sanctū·Iob pauerat· ꝑtulit ·qꝛ
quot sancto viro occasiōes intulit·tot causas
victorie mīstrauit·Itē de uerb p̄rm·Quidam
frater q̄siuit ab abate ysaac· q̄re demōes eum
tm̄ timerēt·Rn̄dit· Ex quo fact⁹ suꝫ mōach⁹
statui apud me ne impacie uel iracūdie uerbū
ext̄ guttur meū exiret·Item in uitis·pa·refert
Ioh·hēmita de quodā flagitiosissimo·qui reū
sus ad cor intrusit se in quodā sepulcro·se pe=
nitētia mactās·ad quē cū uenissent demones
uolentes eū blāditiis et minis & ꝓmissiōibus
reuocare·& nō ualētes p tres noctes·flagella
uerūt eū vsqꝫ ad mortē Cūqꝫ nec sic eū possent
uincē·ſꝫ diceret ꝙ magis uolebat penit⁹ occidi

q̄m eis vlteri⁹ obedire·cōfusi clamauerūt rece
dentes·Vicisti monache vicisti·Ille autē omi
virtute ornat⁹ q̄si angel⁹ dei est postea cōuer
sat⁹·Itē in vit·pa·cum q̄dam arrept⁹ a demo=
ne quēdam p̄rem ꝑcussissꝫ in maxilla·et ille p̄
bēt ei aliā demō eius pacia victus ab eo disces
sit·Itē p paciam vincit hō dm̄ inuicibileꝫ· Nā
licet deus sit hoī offensus ꝓpter culpā·tn̄ qn̄
deo faciēte·vel pmittēte dura flagella sustinet
paciēter placat̄ ei de⁹·sicut dicit̄ ꝓuer·xix pa=
cientia leniet̄ pn̄ceps·i·xp̄s pn̄ceps regū terre
apo·i·qn̄ seru⁹ dn̄ꝫ·fili⁹ patrē uel amic⁹ ami=
cum offēdit in aliquo·si postea libēter et paciē
ter sustineat aliquis istorꝝ ab eo uel ꝓ eo·seda
tur ira·placat̄ aīm⁹·et recōciliat̄·et sic int̄ eos
pax·& amicicia reformat̄·Silr̄ qn̄ miles q̄ fu=
git de acie·postmodū cum dolore & rubore re
cognoscēs se malefecisse reuertit̄ fortiusqꝫ pug
nat q̄m ceteri·qui sp̄ cum pn̄cipe exercitus re=
māserunt·recōciliat̄ pn̄cipi·ac amorē recupat
et honorē·Ideo dicit̄ eccī·ii· Qui timent dn̄m
custodiūt mādata illi⁹ et pacientiā habebunt·
usqꝫ ad inspectionē illi⁹ dn̄tes Si pn̄iaꝫ n̄ ege
mus·incidem⁹ in manus dei et non ī manus
hoīm.¶ Tertio pacia est cōseruatrix fidelissi=
ma·custodit em̄ virū paciētem·sic̄ arma mili=
tem·et sicut archa thaurū·Ideo luc·xxi·In pa
ciētia ur̄a possidebitis aīas ur̄as·gg·p̄ma pte
euang·ome·xv· Idcirco possessio aīe in ūtute
pacie ponit̄·quia radix oīm·custosqꝫ ūtutum
est paciētia ·Per paciam em̄ possidem⁹ aīmas
nr̄as· quia duꝫ nobipis dn̄ari discim⁹· h ipm
incipim⁹ possidere ꝙ sum⁹·multū diligit hō
& sepe visitat archā in q̄ thaurū suū secure cu
stodit·quia ubi est thaur⁹ tu⁹·ibi est cor tuū·
Diligit etiā illū qui ḡtis fabricat talem archā·
Tribulatio aūt ē hui⁹ arche materia· Ideo dic̄
apo·ro·v·Gl'iamur in t̄bulatōib⁹·sciētes ꝙ tri
bulatio pacientiā opatur·Deus aūt est artifex
hui⁹ arche·sicut dicit p̄s·Deo subiecta esto aīa
mea·qm̄ ab ipo paciētia mea·quia ipē de⁹ me
us·et saluator meus· adiutor meus·Attēde ꝙ
latrones libēter inuadūt loca in quib⁹ sciūt eē
thesaurꝝ·et cū archā fregerit·cito hn̄t thauruꝫ
rapiūt et furant̄·Sic demones libenti⁹ et ve=
hementi⁹ īpugnāt viros iustos hn̄tes thaurū
id est copiā meritorꝝ· et cū cor fregerit p īpaci
entiā·tot⁹ thaurus ūtutū et meritorꝝ amittit̄
quia cor fatui·q·uas ꝯfractū·hn̄ seruant̄ uiri
iusti p paciam·quia sicut dicit̄·i·pe·iiii·q̄ paci
unt̄ scd̄m volnntatē dei·fideli dn̄o ꝯmendāt
aīas suas·in secura manu ponunt̄·que fideli=
tati dei q̄si ī deposito ꝯmēdant̄·Ideo dic̄ apo·
iii·qm̄ seruasti uerbuꝫ pacie mee· ꝯuabo te ab
hora temptatōis &c̄· ¶ Quarto pacia ē merca
trix prudētissima·q̄ mirabilit̄ et copiose mag=
nis meritis aīam locupletat·nec mirū·qꝛ mul
taꝫ & magnā īuenit ī mūdo materiā· spūales
diuitias acq̄renedi··oms aduſitates·tribula=
tiones·desolatōes·iniurias et ꝯtumelias hui⁹
mūdi·Item fames·sites·estus et frigora·infir
mitetes et mors·sunt nob materia mercandi

et merita cumulādi· Preta pacientia res viles
in preciosas ꝯuertit· Inuenit em̄ in vili sabulo
aurū· imo sabulū ꝯuertit in gēmas ꝑciosas· ut
beatꝰ iohēs legit̄ fecisse in eccl'iastica hystoria
& virgas in auꝝ· quia uerba dura & uerbera
uilipensiones et opprobria· ꝯuertit in ꝑciosa
merita· quibꝰ hoīes spūaliter ditant̄· Hii sūt
thesauri abscōditi arenaꝝ· hee sunt gēme &
aurum de quibus mali bonis fabricant coro=
nā etnā· ꝑs sup̄ dorsū meū fabricauert̄ pctōes
coronā scꝫ eternā flagellādo me· Cū q̄daꝫ mu
lier litigiosa cuidā bone mulieri dr̄et uerba cō
tumeliosa· porrexit ei palliū suū dicēs· ꝓcias
hic satis de lapidibꝰ istis ꝑciosis ut de eis pos=
sim ditari & coronari· Tāte etiā prudētie ē h̄
bn̄dicta mercatrix ꝙ amara facit dulcia· aspa·
suauia· dura· mollia· ḡuia· leuia· Paciētes em̄
ad modū pisciū marinoꝝ inūdacōnes maris
q· lac suggūt· ut legit̄ Deut· xxxiii· Ad moduꝫ
salamādre in igne tribulacōnis uiuūt ad mo=
dū structōnis ferro duris & aspis scꝫ uerb̄ &
iniuriis reficiunt̄· ad moduꝫ asinoꝝ carduis
aspis & pūgitiuis pascūt̄ et delectant̄· Ad mo
dū ursi ictibꝰ impinguāt̄· Ad modū exūtis in
aqua· gr̄a dei et eiꝰ subsidio & bn̄ficio leuiter
eleuant̄· Oīa em̄ ut dicit Augꝰ· seua & ḡuia
et immania leuia & prope nulla facit amor·
Hiis diuiciis· vir paciens debita sua soluit de
aliena bursa sine fraude & sine sui detrimen
to qm̄ & culpa remittit̄· & pena debita relaxa
tur· culpa quidē remittit̄· sic· or· tho· iii· cū ira=
tus fueris· dn̄e miam facis & pctā hoīm ī tri=
bulacōne dimittis hiis q̄ inuocāt te· h̄· Nō sūt
ꝯdigne passiones hꝰ tpis· ad ꝑteritā culpā q̄ re
mittit̄· ad pn̄tem gr̄am q̄ immittit̄ ad futuraꝫ
gl'am q̄ ꝓmittit̄· It ysiō· in li· de sinon̄· Tribu
lacō & angustia peitentis tpis· salus ē aīe· qm̄
pius & misericors deus remittit peccata in tē
pore tribulacōis oīmbꝰ inq̄rentibꝰ eū in ueri=
tate· de hoc Req̄re sup̄· nec ei solū culpa remit
tit̄· sꝫ & pena relaxat̄· etna quidē totalit̄· pur=
gatoria uero ul' ī toto uel in pte· Vn̄ Auꝰ· san
cti tpalem penā lucꝝ putāt· q2 p hanc eternaꝫ
euadē nō formidāt· Iteꝫ ysiō· li· de synon̄· Or=
dīata ē dei ꝓuidentia q̄ pus p flagella hoīes h̄
emendat· & post eos ab eterno supplicō libēat
neq̄q̄ꝫ em̄ delinquētibꝰ pcit deus· qm̄ pctōreꝫ
aut hic ad emēdacōem ferit· aut in eterno iu=
dicō eternalit̄ puniendū relinquit· Ideo dicit
Auꝰ· sup illud· ꝑs· Dn̄e ne in furore tuo· &c̄·
Dn̄e hic ure· hic seca· hic pcute· ut in eternum
pcas· Iudit· viii· nō ulciscamur nos p hiis q̄ pa
timur· sꝫ reputantes peccatis nr̄is h̄ ipa mino=
ra eē supplicia flagella dn̄i· q· serui qui corripi
mur ad emēdacōem & nō ad pdicōem nostrā
eueīsse credamꝰ Sic fr̄es Ioseph· dicebāt· ge·
xxxxii· Merito h̄ patimur q2 peccauimꝰ ī fr̄eꝫ
nr̄m Sic tres pueri in camino ignis· Dan̄· iii·
quicq̄d paciebāt̄ imputabāt peccatis· s· dicētes
Iudicia uera fecisti iuxta oīa q̄ induxisti sup
nos· q2 in ueritate & in iudicō induxisti oīa h̄
ꝓpter peccata nr̄a &c̄· Sic illi· vii· fr̄es macha=
bei· 2· mach· vii· Nos ꝓpter nosmetipos pati=
mur peccātes in deū nr̄m· Deniqꝫ ille latro pē=
dens in cruce iuxta dn̄m dixit socio suo· Luc·
xxxiii· Nos quidē digna factis recipimꝰ· Itē
paciētia nō solū debita sua soluit· Verumetiā
magnū thauꝝ meritoꝝ acq̄rit vn̄· ii· thi· i· ꝫm
gr̄am dei que data est nob̄ a xp̄o &c̄· h̄ patior
sꝫ nō cōfundor· scio em̄ cui credidi et certꝰ suꝫ
quia potens est depositū meum seruare· No=
ta qn̄ ꝓpoīt et incipit aliq̄s bn̄facē· nitit̄ eū dy
abolꝰ impedire deridet et disuadet mundus·
retrahit caro· retinꝫ qn̄qꝫ ꝯsuetudo et ideo ne=
cessaria est pacīa· Ideo de iustis dicit̄· luc· viii·
fructū afferūt in pacīa· Nam sic semen iactū
in terrā exponit̄ ventis et ymbribꝰ glaciebꝰ
& niuibꝰ et huiusmōi que postq̄ꝫ sustinuerit
fructificat̄ et crescit· sic semē spūale ꝙ est ver=
bū dei interiꝰ inspiratū· vel exteriꝰ ꝑdicatū· in
terra deuoti cordis ꝓfert fructū bonoꝝ opeꝝ
& multiplicat̄ in magnū cumulū meritoꝝ· si
tn̄ ꝯstant̄ steterit in īcepto· ita ꝙ nec tēptacio=
nibꝰ· nec dissuasiōibꝰ· nec derisiōibꝰ· neqꝫ mo
lestiis quibuscūqꝫ desistat· qm̄ si pstiterit non
cessabit cumulare merita· donec ad statū pfec=
tionis adducat· vn̄ super illud Iob· iiii· vbi ē ti=
mor tuus· fortitudo tua· pacīa tua· & pfectio
viaꝝ tuarū· dicit glo· a paciētia pfectio nasci=
tur· pfectꝰ· n· dicit̄ hō ex inteḡtate mēbrorum
oīm· et qui pōt agē opacōes pfectas· naꝫ puer
pōt esse pfectꝰ p̄mo mō· sꝫ nō scdo mō· Miles
uero strēnuꝰ et robustꝰ vtroqꝫ mō· Alie virtu
tes p̄mo mō· pficiūt hoīem· pacīa uero secūdo
mō· quia q̄ paciam h̄t· oēs u̇tutes habꝫ· & sic
ē pfectꝰ ex oī ītegr̄tate u̇tutū· agit etiā opatio
nes magnas et pfectas· q· opatōes strēnui mi
litis & audacis· Ideo dicit beatus iacobꝰ· oīe
gaudiuū existimate fr̄es cū in tēptatōes vari=
as incideritis· sciētes qd̄ ꝓbatio fidei nr̄e paciē
tiā opatur· pacīa autē opꝰ pfectū habꝫ· ut sitis
pfecti et inteḡ· in nullo deficiētes· In uitis· pa
trū quidā frater req̄siuit senē quēdā dicēs· dic
michi pr̄ vnā rē q̄ꝫ faciā ut saluer per ipaꝫ· Rn̄
dit· Si potueris ferre iniurias et ꝯtumelias &
tacē· magna est res & sup oīa mādata Itē aliꝰ
ibidē idē interogatꝰ palliū suū sub pedibꝰ suis
ꝯculcauit dicēs· Nisi qui sic fuerit ꝯculcatꝰ· p=
fectꝰ monachꝰ esse non pōt· Itē ibidē· quidaꝫ
cū aliquis ꝯtumeliā ei dicebat· uel iniuriam in
ferebat· gaudebat dicēs· Isti sūt qui nos iuuāt
ad pfectū· qui aūt nos iustificāt· ipi nos deci=
piūt· Itē aliꝰ cū audisset aliquē sibi detr̄xisse· si
ꝓpe erat· eū remūerabat p se· si erat lōge· mu
nera ei mittebat· Itē n̄ solū spūales diuitias &
thauꝝ meitoꝝ acq̄rit pacīa· verūetiā etna gau
dia p̄mioꝝ· i· pe· ii· Si q̄d patimī ꝓpter iusti=
ciā· btī· s· h̄ in spe· tandē in re· Et ꝓpter spē istā
rit apl's· ro· xii· spe gaudētes ī tribulatōe paciē
tes· i· pe· iiii· Coīcantes xp̄i passiōibꝰ gaudete·
ut in reuelatōe gl'ie eius gaudeatis· ac· v· ibant
apl'i gaudentes &c̄· Math· v· btī qui psecutōeꝫ
paciunt̄· ꝓpter iustitiā· qm̄ ipoꝝ est rgnū celo
rū ꝓpter iusticiā inq̄t· q2 martirē nō facit pēa·

ſed cauſa· Multi multa paciuntur ꝓpter ſuas
malas uolūtates adīplendas· Iſti ſūt martires
dyaboli· Ideo dicͭ petrꝰ·i·pe·i ii· Nemo vr̄m
paciat̄·q·homicida aut fur· Si aūt vt xp̄ianꝰ
nō erubeſcat· Alii multas adūſitates· & medi-
as paciunt̄ nō ſpōte·ſꝫ volūtate pociꝰ murmu
rāte· Iſti ſuū faciūt incōmodū de h̄ vn̄ mereri
poterāt regnū celoꝝ·vn̄·ꝓuer·x· Qui ipaciēs
eſt·ſuſtinebit dāpnū Qui aūt uolūtarie paci-
unt̄·et ꝓpter iuſtitiā faciendaꝫ·docendā· ſeu
etiā defendendā·beati ſunt h̄ in ſpe tandē in
re·qm̄ ipoꝝ eſt regnū celoꝝ iure·ſ·acq̄ſitōnis
ſicut miles ſtrēnuꝰ acquirit regnū vel terram
aliq̄ꝫ iure belli·regnū em̄ celorūꝫ vim patit̄ &
violēti rapiūt illud· In vitis pa·legit̄·ꝙ abbas
Iohēs ait·via q̄ ducit ad vitā et anguſta por-
ta regni celoꝝ que eſt ſup̄ne ciuitatis·eſt pacia
in tribulatione· & dicebat tale exēplū· Cuiuſ-
dam p̄bi diſcip̄lus peccauit·dū ſibi peteret di-
mitti·dixit ei p̄būs nō indulgeo tibi·niſi t̄buſ
annis alioꝝ onera portaueris·quo facto ait
iterū p̄bꝰ nec indulgeo tibi· n̄ tribꝰ ānis aliis
dederis mercedē his qui te iniuriis et cōuiciis
affecerunt·quo facto·dixit ei p̄bꝰ veni modo
ingredē ciuitatē atteniēſiū·ut illic ſapiam ad-
diſcas·ad portā aūt vrbis erat quidā ſenex ſa
pientia ſtudioſus qui oīs ing̃diētes expiēdi
cauſa ꝯuitiis afficiebat et iniuriis· ꝙ cū dicto
iuueni faceret··ip̄e riſit·cui ſenex·quō cū ego
iniuriā tibi faciam tu rides· Rn̄dit iuuenis·ꝙ
tribꝰ ānis mercedē dedi ꝓ h̄ ꝙ tu ḡtis impēdis
Tūc ſenex ait. Ingredē ciuitatē·q̄nia dignus
es· Sic ciuitatē celeſtē intr̄e digni ſūt· qui iniu
rias paciēter ſuſtinēt & gaudēter· Pacia mere
tur coronā ḡlie ſp̄ālēꝫ· Tho·iii· Hoc h̄t ꝓ certo
oīs q̄ colit te·qm̄ uita eiꝰ ſi in ꝓbatione fue
rit coronabit̄· Ia·i· Beatꝰ vir qui ſuffert temp
tatōēꝫ·qm̄ cū ꝓ· f·acci·co·uite· In uit̄ pa·legit̄
ꝙ croniꝰ uitr̄e p̄ſpiter referebat ꝙ quidā ſco-
laſticꝰ eulogiꝰ audiēs de imortalitate aīe ſcl̄o
abrenūciauit·p̄tem pecunie retinēs de q̄ ſibi ꝓ
uidēt·quia laborare neſciebat·et cū nō poſſet i
monaſterio degē nec in ſolitudine morari·vi
dit leproſū totū morbo elephātino occupatum
ita ꝙ nec manꝰ nec pedes videret̄ h̄re· In ſola
lingua aūt potēs erat·cui ꝯpaſſus·ut eiꝰ obſe-
quio acq̄reret ſalutē ſuſcepit eū cura ſuiēs ei
ꝑ annos quindecim in cibo et potu et lecto &
neceſſariis· Econt̄ leproſus ingtꝰ ꝯuiciis eū af
ficiebat uocās eum furē ꝓditorem &c̄·et pete
bat ut emitterētur·ecōtra eulogiꝰ ei blādiebatur
uocās eū dn̄m ueniā petēs ab eo ſi i aliquo eū
offenderat·et q̄ntomagis ei blandiebat̄ lepro
ſus magis ad iracūdiā ꝓuocabat̄·ille ſtudebat
ſuire in cibis et balneis & medicinis et q̄buſ
poterat·ille econt̄ magis erat impaciēs et pete
bat cū cōtumeliis ut reduceret̄ ad locū a quo
aſſumptꝰ fuerat·ſup quo ꝯſuluerūt fr̄es eulo-
giū dictū·vt iret ad b̄tm anthoniū ꝙ cū feciſ
ſet·ꝯſuluit beatꝰ anthoniꝰ ne eulogiꝰ dimit-
tat leproſum cui ſuiebat xp̄i vice et leproſo ne
dimittat eulogiū·qui vice xp̄i adm̄ſtrabat ei
ne dimittēdo eū·xp̄m dimittat qui ſibi ꝓuidꝫ
per eum·addidit etiā ꝙ cum eſſent ꝓpe fineꝫ
ſuum maxime inſidiabat̄ eis dyabolꝰ quō au-
ferret pacientiā & pacie ſue coronā·q̄m ipi ci-
to ſi paciēter ſe ferētes eſſent accepturi erant·
Cū aūt pace reformata redirēt·ſtatiꝫ mortuꝰ ē
eulogiꝰ·leproſus poſt euꝫ per tres dies· Nota
etiā exēplū de·lx· martiribꝰ

DIST·LXXXIX·

Circa nonū ſciendū ꝙ tam infirmita
tes corp̄ales q̄ꝫ adūſitates tēporales
cū m̄lta debēt pacia tolerari·quia pa
ciēter ſuſtinētibꝰ vtiles ſunt i multis
& impaciēter ferētibꝰ multipliciter ſūt nociue
Primo q̄dē infirmitates corp̄ales·vel adūſita
tes t̄pales paciēter ſuſtinē debemꝰ·q̄r ꝑ eas de
us delinquētes caſtigat·negligentes inſtigat·
reos ſibi ꝯciliat·arrogātes hūiliat· Per h̄ inq̄m
deꝰ delinquētes caſtigat·videlicꝫ aūſos ad cō-
uerſionē·cōuerſos ad correctionē·ꝑuerſos ad
punicionē· ¶ Caſtigat aūſos ad ꝯuerſionē·ſic
ait p̄s·i ꝑſona peccatoris· Caſtigās caſtigauit
me dn̄s·et mor·nō tra·me·& tho·xiii·poſtq̄ꝫ
deus filios iſrl̄ multis mōis afflixerat fame ſi
ti·peſte·gladio·et captiuitatis erumpna·dixit
thobias· Caſtigauit nos ꝓpter iniq̄tates nr̄as
& ip̄e ſaluabit nos ꝓpter mīam ſuā· & infra
ierl̄m ciuitas dei caſtigauit te dn̄s in operibus
manuū tuaꝝ· Ad h̄ aūt ſic caſtigat ut ad ſe cō
uertat aūſos· Sic dn̄s ſuū ſuū fugitiuū et re-
bellē caſtigat uincl̄is & flagellis·ut reuocet &
reducat·p̄s· Cum occidēt eos q̄rebant eū·con-
uerſus ſum i erūna mea &c̄· Imple facies eoꝝ
ignominia & q̄rent nomē tuū deꝰ· Item yſa·
xxvi· Dn̄e i anguſtia req̄ſierunt te·oſee·vi In
tribulatōe ſua mane ꝯſurgent ad me· Ioñ·ii·
Cum anguſtiaret̄ in me aīa mea dn̄i recorda-
tus ſuꝫ·pal̄·xxxiii· Cōuerſus eſt manaſſes rex
maligniſſimꝰ in uincl̄is & carcē·& filius ꝓdi
gus fame & miſeria afflictꝰ in lōginq̄ regiōe
Ionas i ceti uentre·paulꝰ ꝓſtratꝰ & excecatus
in ſua uocatōe ¶ Itē caſtigat ꝯuerſos ad corre
ctionē·qm̄·n·in m̄ltis offēdimꝰ oīs·ſicut di
cit̄ Ia·iii· Non eſt aliq̄s in quo deꝰ nō iueniat
aliq̄d corrigendū·Ideo dic̄ Iē·xxxiii· Caſtiga
bo te i die iudicii·ut n̄ tibi videaris innoxius·
Apoc̄·iii· Ego quos amo arguo & caſtigo·he·
xiii·q̄ꝫ diligit dn̄s caſtigat·flagellat aūt oīn fi-
liū q̄ꝫ recipit·p̄s·viſitabo iiq̄tatas eoꝝ et i uer
beribꝰ peccata eoꝝ· mīam aūt meā nō diſ· ab
eo ¶ Tertio caſtigat dn̄s ꝑuerſos ad punitōēꝫ
ḡḡ·i·moꝝ· Alia eſt ꝑcuſſio q̄ peccator ꝑcutit̄·
ut ſine retractōe puniat̄·alia q̄ ꝑcutit̄ vt corri
gat̄· De p̄ma d̄r Iere·xxx· Dicit̄ ad iudeā· Pla
ga inimici ꝑcuſſi te· caſtigacōe crudeli· ꝓp ter
multitudinē iiq̄tatis tue·dura facta ſūt pec
cata tua·q̄d clamas ad me ſup ꝯtritōne tua·in
ſanabil̄ eſt dolor tuꝰ· Augꝰ·i·de ci· Manet ſb
ſilitudīe paſſionū diſſilitudo paſſorūꝫ·et licet
ſub eodē tormēto· Nō eſt idē ūtus et viciū·nā
ſub eodeꝫ igne·auꝝ rutilat & palea fumat &
ſub eadē tribula palee ꝯminuūtur & frumēta
purgant̄· Seq̄t̄·vna eadēq̄ꝫ vis bonos probat

purificat & eliquat· malos dampnat vastat &
extermiat·vñ in eadem afflictione mali dete-
stant̃ & blasphemãt·boni aũt p̃cant̃ et laudãt
nam pari mõ exagitatũ exalat horribil'r cenũ
& suauit̃ fragrat vnguẽtũ obdurati· & morte
pessima moriẽtes hic incipiũt suũ ĩfernũ quo
eternalil'r cruciant̃·sicut pꝫ de ãtiocho ·ii·Ma
cħ·ix·vbi dicit̃ ꝙ de curru cadẽdo omibꝰ mẽ-
bris cassatꝰ· ita ut ꝺ corpe impii vermes scatu
rirẽt & uiuẽtes in doloribꝰ carnes eiꝰ effluerẽt
odore etiam illiꝰ & fetore totꝰ exercitꝰ g̃uare
tur &c̃·orabat scelestꝰ dñm· a quo nõ erat mi
sericordiã ꝯsecuturꝰ·Item act·xii·De herode·
quẽ angl'us ꝑcussit & ꝯsũptus a uermibus ex
pirauit Itẽ ꝺ ioram rege iuda ꝺr·ii·pal'·xxxxi·
ꝙ helias scripsit ei l'ras ĩ quibꝰ int̃ cetã dicebat
Qm̃ ãbulasti ñ rc̃e &c̃·Ecce dñs ꝑcuciet te pla
ga magna·&c̃·tu aũt egrotab̃ pessimo lãgore
uteri tui donec egrediant̃ vitalia tua paulatiꝫ
ꝑ singl'os dies· & ĩfra longa ꝯsumptꝰ ẽ tabe
ita ut egerẽt viscera sua mortuusqꝫ est in ĩfir-
mitate pessima ·et tñ nõ legitur penituisse·&
ideo nec inter reges alios est sepultꝰ Itẽ ꝺ ꝑho
ne·qui multipliciter flagellatꝰ·int̃ flagella le-
git̃ obduratꝰ Itẽ ꝺ herode ascalonita sub quo
dñs natꝰ est·qui ꝓpter nimia scelera sua & oc
cisionẽ innocenciũ et vxoris sue mariãnes·ꝑ-
cussus a dño·infirmitatibus pessimis deterior
sꝑ fiebat·intm̃ ꝙ desꝑans occidẽ se tẽptauit·
Sic ergo pꝫ ꝙ dñs deliquẽtes castigat Scd̃o
negligẽtes instigat et h̃ multiplicit̃ ad diuersa
Instigat em̃ et stimulat· Ad agendã pnĩaꝫ ad
s̃uandã paciam·ad tenendã ꝓuidentiam· In
stigat quidem ad agendam penitentiam·Sti
mulꝰ asinũ· et equũ calcaria festinare ꝯpellũt
& dormiẽs qñqꝫ cum virga ul' baculo·excita-
tur·ut surgat ad opus Angl's ꝑcusso latere pe
tri excitauit eũ dicẽs·surge velociter·s· de sõp
no pigcie· de uiculis peccatoꝝ·et ꝺ carcẽ hero
dis·i·dyaboli s̃uitute·p̃s Multiplicate sũt ĩfir
mitates eoꝝ·postea accel'auerũt· ¶ Itẽ ꝑ ĩfir-
mitates et afflictões instigat dñs ad paciam·
ro·v·Tribulatio paciam opatur· Hoĩes em̃ q̃
diu fuerũt sani·nesciũt paciẽter egtudinẽ su-
stinere· et qui diu fuerũt ĩ ꝓsperitate & nihil
expti sunt adũsi· statim ꝑ ĩpaciẽtiã ꝑturbant̃
postq̃ꝫ uero fũit hõ exercitatꝰ in talibus· discit
pacienciã obs̃uare uidẽs·qr durũ est cõtra sti-
mulũ calcitr̃e·et optet eũ facẽ ꝺ necessitate vir
tutẽ·Miles exercitatꝰ in p̃liis meliꝰ nouit su-
stinẽ ictꝰ·et hostes repꝑcutẽ·he·xii·Omĩs disci
plina·in p̃nti quidẽ·non est gaudii·sꝫ meroris
postea fructũ pacatissimũ exercitatis ꝑ eã red
det iusticie·vñ in coll' ·patrũ·legit̃ ꝙ ingssuri
religionẽ monachoꝝ p̃mo ãno ꝓbabantur sic
occupabant̃ in exterioribꝰ offitiis et impabant̃
eis dura et aspa·ut sic discerẽt paciam·scd̃o re
cipiebant̃ intius & c̃debant̃ qui impabant eis
illa maxime q̃ credebãt volũtatibꝰ eoꝝ ẽẽ con
traria·vt sic asuefierẽt ad paciam·& suas frã-
gere volũtates·vñ de quibusdã dic̃·Apoꝰ·ii·
coꝝ·viii·Ex multo expimẽto tribulatõis eoꝝ
gaudiũ fuit ·qr nõ solũ paciẽter·sꝫ eciã gaudẽ
ter sustinebãt tribulatões·quia ex multo expi
mẽto erãt in talibꝰ asueti ¶ Itẽ ꝑ infirmitates
& adũsitates alias instigat dñs ad ꝓuidentiã
g̃nat·n·terrorẽ in hoĩe·qr qñ mali vident fla
gellari bonos in p̃nti qui nõ meruerũt·timẽt
sibi·qr mala meruerũt·iuxta qꝺ dicit dñs luc̃
xxiii·Si ĩ uiridi ligno hec fiũt·ĩ arido qd fiet
Iere·xxv·Si ĩ ciuitate ĩ q̃ ĩuocatũ est nom̃ me
um ĩcipio affligẽ·& uos·q·innocẽtes et ĩmu-
nes eritis·ñ eritis ĩmunes·ũberat̃ catulꝰ inno
cẽs corã ocl'is leonis q̃ mgr̃m suũ offendit· ut
leo timeat qui verbẽ catuli metuit conscꝰ sibi
g̃g̃·Si deꝰ tã aspe ꝑcutit vbi ꝑcit·q̃ꝫ ãspe ꝑcu-
ciet vbi nõ ꝑcet·Idẽ Pẽsandũ est quãta distri
ctione districtꝰ iudex ĩ futuro feriet quos re
probat·qui hic sic cruciat quos amat·Itẽ g̃nat
timorẽ ĩ bonis qui uidẽdo p̃ncia flagella q̃ sũt
futuroꝝ quedã signa & iuditia estimãt fut̃a
sine ꝯpatõe g̃uiora·et timẽt ne incurrãt ea·ysi
in sent̃· eius·Quãuis p̃ncia flagella iustum a
peccato absoluãt tñ sub metu vindicte turbat̃ ti
mẽs·ne instãtes ei pene nõ sufficiãt ad purgã-
da delicta·ꝓuide ergo paciẽtia patit̃ ·vñ fut̃a
ꝑtimescit·et iste timor sollicitat hoĩem cogita-
re de morte·deũ timẽ·et eiꝰ horrendũ·iudiciũ
penas purgatorii & inferni·fac̃ hoĩem ꝯfiteri·
ꝯdere testm̃· & sibi ꝓuidẽ de necessariis ad sa
lutẽ·Ideo dicit̃·Ier·xxx· tps tribulacõis iacob
& ex ip̃o saluabit̃ ·qr tribulatio erit ei occasio
ꝓcurãde salutis·Itẽ Iob xv· Terrebit eũ tribu
latio·et ãgustia vallabit euꝫ·sic̃ regẽ q̃ p̃parat̃
ad p̃liũ· qui·s·est ĩ magna sollicitudine de his
que sũt necessaria ad defẽsiõeꝫ & salutẽ sui·et
ppl'i sui p̃pandi ¶ Tertio deꝰ ꝑ ĩfirmitates cor
ꝑales & adũsitates tꝑales reos sibi ꝯciliat·Sic̃
qñ p̃rfam̃· ꝯt̃ s̃uũ suũ offẽsus·donec ipꝫ uerb̃
auerit ul' punierit nõ placat̃ ·sꝫ postq̃ꝫ puniuit
eũ iuxta cor suũ·tũc aĩmꝰ eiꝰ sedat̃·sic̃ ꝺr ysa
vi·In indignatõe mea ꝑcussi te ·& in recõcili-
atõe mea·misꝰ suꝫ tui·ꝓuer·xxv·Pacia leni
et̃ p̃nceps·Ideo dicit̃ ĩ p̃s·Apphendite discipli
nã ne qñ irascat̃ dñs &c̃· Qñ deꝰ offẽsꝰ erat
ꝯtra iudeos·affligebat eos multiplicit̃ ·& qñ
ipi plagã dñi ꝯgnoscẽtes miam petebãt·recon
ciliabatur eis·sicut patet ĩ Iosue & ĩ libis·Re·
Ideo dicit̃·ii·mach·i· Exaudiat orõnes ur̃as·
& recõcilit̃ · ¶ Quarto deꝰ ꝑ hoc arrogantes
hũiliat sic̃ paulũ ꝑ stimulũ·ii·coꝝ·xii·ne mag
tudo reuelationũ extollat me &c̃·Iob·vi·Sa-
gitte dñi ĩ me sũt·q̃rũ ĩdignatõ ebibit sp̃m me
um g̃g̃·vii·moꝝ·c·iii·qd est sp̃us hoĩs nisi spi
ritꝰ elacõis·Sagitte dñi sp̃m hoĩs ebibunt·cũ
sup̃ne aĩadũsiõe sñie afflictaꝫ mentẽ· ab elati
one ꝯpescũt· ¶ Item dicas ꝙ tribulatio tꝑalis
vel infirmitas corpalis viuificat·purificat·for
tificat in afflictõe·Certificat de electõe· ¶ In
teriorẽ quidẽ hoĩeꝫ viuificat·p̃s·Si ãbulauero
in medio tribulacõis·viuificab̃ me·g̃g̃·hõ ꝑ ci-
bũ sibi mortẽ intulit·ꝑ disciplinã reductus ad
veniã meliꝰ viuit·Idem mẽs uiuificat̃ interiꝰ
ex vulnere·q̃ mortua iacebat ex crimĩe·ii·coꝝ

iiii·Licet qui foris est uetus homo corrūpatur
Interior aūt de die in diem renouatꝰ sydoniꝰ·
Maximū vite remediū est nr̄i interioris hoīs
si in hac area mūdi variis passionū flagellꝭ hō
exterior cruciatꝰ· ¶ Scđo infirmitas & tribula
tio purifcat aīam ab omi ꝯtagione·tho·iii·In
tempe tribulationis peccata dimittis his qui
inuocāt te· ¶ Fit aūt ista purificatō·uel ꝑ mo
dum ablutōis sicut pānꝰ uel uestis mūdatꝰ aq̄
ezec·xxxvi· Effundā sup uos aq̄m mundam
& mundabimī ab oībus inq̄namentis uestris
Nūi·xxxi·q̄cquid ignē nō poterit sustinē aq̄
expiacōis sāctificabitꝰ ·ꝑ aq̄m t̄bulatio mīor ꝑ
ignē maior ītelligitꝰ ·vel ꝑ modū ꝯflatōis malꝭ·
iii· Sedebit ꝯflās et emūdās argētū et purga
bit filios leui·et ꝯflabit eos·q·aurū·et·q·argē
tum·Ieroꝰ· Rubigo peccati sine igne tormēti
cōsumi nō pt̄·gg̅·Ignē tribulatōis dn̄s appo=
nit·et ꝑ hūc ī nobꝭ vicioꝝ rubiginē ꝯsumit For
nax em̄ tribulacōis lingua vicioꝝ ꝯcremat·&
aurū virtutū purgat·augꝰ·Qꝫ lima ferro·for
nax auro·flagellū grano·hꝭ facit tribulatio vi
ro iusto·quia purgat eū·Et gg̅·in moꝝ· auꝝ
ad nature sue claritatē ꝓficit·dū ī fornace sor=
des amittit·flagella q̄ppe bonoruꝫ aut vicia ꝑ
pet̄ta purgāt·aut ea q̄ poterāt ꝯmitti deuitāt·
Ad hoc facit exemplū mauricii impatoris·qui
impauit·lxꝰ·ab augusto·cui tyberiꝰ ꝯstātinꝰ
ut dicit beatꝰ gg̅·turoñ·dedit vnigeitaꝫ filiaꝫ
in vxorē·et ei impiū reliquit ut habetꝰ in li·di
c̄ti gg̅·de gestis francoꝝ v·li·c·iiii·Qui ꝑmꝰ
fuit impator grecꝰ·hꝭ cū btm gg̅·papā ñ cessa=
ret ꝑsequi·xxiiii·impii sui āno vidit in visiōe
monachū se ꝑsequētem gladio extracto & di
centē sibi·morieris quo t̄ritꝰ·scripsit bt̄o gg̅·
pape & multis epīs et abbatibꝰ ut ꝓ eo roga=
rēt dn̄m·ut sic eū puniret in pn̄ti ne dāpnare
tur in futuro·Cum aūt hꝭ ipe rogasset·uidit ī
sōpnis se esse an̄ crucifixū·et ereā portā palla=
cii impialꝭ·qui dicebat ei terribilitē cū clamore·
date mauriciū·date mauriciū foce·Et post di=
cebat ei·vbi vis maurici reddatꝰ tibi ꝫm exigē=
ciā meritoꝝ tuoꝝ·hic vel ī futuro·Qui rn̄dit·
hic uolo reddatꝰ michi ꝫm exigentiā meritoꝝ
tūc iūxit eū cū vxore et libis·& tota ꝯgnatōne
sua·Cū aūt mane facto hꝭ referrꝫ philippo gn̄o
suo & ille eū irriderꝫ·& stulticiā imputaret ꝙ
in sōpnis crederet·et se dr̄et nullū cognoscē q̄
focas uocaretꝰ·Mane facto redeuntes nuncii
quos ipe miserat ad btm ꝑp̄m gg̅·et alios sāc=
c̄tos uiros·retulerēt ei idē esse sanctis ·quibus
missi fuerāt reuelatū·Cū aūt ipe misissꝫ exer
citū suū ꝯtra sibi rebellātes·et ꝓpt̄ suā auarici
am exercitꝰ eius·fame et inedia laboraret·uer
si in seditōeꝫ elegerūt ꝯtra eū focā·ꝙ cū audis
set factū·dictꝰ mauriciꝰ fugit cū vxore sua&
libis & tota ꝓgenie sua·& ꝯp̄hēsꝰ iuxta calce=
doniā·paciēter mortē suscipiēs·& peccatū suū
ꝯfitēs et recognoscēs·cū suis oībus decapitatꝰ
est·Vel ꝑ modū medicatōis·sicut qn̄ ī hūano
corpe abūdāt hūores mali sanguinē corrūpen
tes·datꝰ ei medicinalis curatio·osee·vi·ꝑcuciet

& curabit nos ille ·s· qui sanat cōtritos corde
& alligat·cō·e·Ecc̄i·xxxviii·Altissimꝰ de ter=
ra creauit medicinā & uir ꝑrudēs nō abhorre
bit eā·gg̅·ꝑ amaꝝ poculū ꝑueniꝰ ad spē salutē
Idē·Si dulcia q̄rimꝰ· necesse est amara tolere=
mus· Vulnerat dn̄s ut bonꝰ cirurgicꝰ ꝑtē ho
mīs indigniorē·s·corpꝰ ut curet digniorē· scꝫ
aīam·ut fec̄ bt̄s bn̄dictꝰ·ut dicitꝰ dyalꝭ·ii ·queꝫ
cū dyabolꝰ tēptaret tēptatione luxurie ī specie
auis merule·se ꝓiecit nudū inter spinas et per
uulnera carnis curauit uuln̄a mt̄is·Itē ī moꝝ
electi licꝫ timerēt·ne ultio q̄ suspēditur g̃uior
in fine sucꝰ·feriri patn̄a correctione desidāt
et dolorē vulneris salutarē medicinā putant·
huiꝰ p̄ris correctio est curatio·de q̄ ecc̄i·x·Cu
ratio cessare faciet maxima pc̄ta·gg̅·durū nō
estimes esse ꝙ pateris·qꝛ exterioribꝰ cruciatibꝰ
ab itn̄a passiōe liberaris· Ideꝫ quis nesciat ꝙ
meliꝰ est ardere flāmis febriū·q̄ꝫ estu uitioruꝫ
& tn̄ cū febre corripimur·uitioꝝ estū qui oc=
cupare nos potat ꝯsideraē negligimꝰ qui de ꝑ
cussione murmuramꝰ· Idē diūa dispēsatione
agitꝰ ut ꝓlixiora uicia ꝓlixior eg̃tudo exurat·
nec solū a ꝯtagione peccati purgat infirmitas
corpalis·uel adūsitas tpalis ·verūeciaꝫ a pena
debita ꝓ pc̄to·est em̄ q̄dam purgatoriū·quo
purgantꝰ aīme in hoc mūdo uel in toto uel in
parte·et q̄nto libenciꝰ & cū maiori voluntate
quis patitꝰ tāto plus de pena remittitꝰ· et aīma
plus purgatꝰ· debꝫ ergo ꝯsiderare paciēs quot
& q̄nta ꝯmisit peccata·ꝓ quibꝰ patitꝰ ·& q̄n=
tas penas meruit in purgatorio·uel inferno ·
& uidebit ꝙ incōpabiliter g̃uiores ac etiā lon=
giores·uel etiā eternas·Ideo debꝫ dr̄e illud Ie·
x·Pessima est plaga mea & dixi hꝭ infirmitas
mea est·i·mihi debita ꝓ peccatis et ego porta
bo illā·michꝭ·vii·Irā dn̄i portabo·quia peccaui
ei·Ira eq̄ est flagellū eiꝰ·multa em̄ sūt flagella
peccatoris·gen̄·xxxxii·Meito hec patimur qꝛ
peccauimꝰ &c̄·Iudit·viii ·Reputemꝰ peccatis
nr̄is hec ipa supplicia et mīora eē flagella dn̄i·
maria soror moysi ꝓ pc̄to suo ꝑcussa est lepra
Nūi·xii·et rex ozias·ii·paralꝭ·xxvi·Nota q̄ꝫ li
bēter deberꝫ hō afflictōes huiꝰmōi sustinē·qꝛ
iste sunt lōge leuiores & breuiores penis pur=
gatorii·et lōge vtiliores·quia iste sunt merito=
rie ille non·magnā g̃ram faceret hō debitori
suo·si fabas quibꝰ fit ꝯpotꝰ acciperet ꝓ marc
his auri·sꝫ uere mīor est ꝯpatio afflictionū ꝑ=
sentiū ad illas·q̄ꝫ uniꝰ fabe ad·M·marchas·
Itē qn̄ paciēs libēter uel sine murmure sustinꝫ
leuior est sibi dolor·& minꝰ affligitur & ciciꝰ
curatur et deꝰ est cum eo confortans euꝫ·p̄s·
Cum ipo sum in tribulatione·ro·viii·Spiritꝰ
eius qui suscitauit ihm hitat ī nobꝭ· sequitꝰ ipe
em̄ spūs adiuuat infirmitatē nr̄aꝫ·ysa·xxxx·
Qui dat lasso ūtutem &c̄·Sequitꝰ·Qui sperāt
in dn̄o mutabūt fortē·ii·coꝝ xiii·nos infirmi
viuimꝰ in illo·nihil hoꝝ est in purgatorio·Et
ideo debēt hō letissime et cū g̃raꝝactōe pn̄tes
afflictōes sustinē· tuꝫ qꝛ offēsa diūa remittitꝰ
tum quia ꝓ modico a magnis debitis liberatꝰ·

tum q̄ꝛ roboꝛat̄ a deo & dulcit̄ ꝯſolat̄ ·tum q̄ꝛ
felicit̄ & abunde remunerari meret̄· yſiō·in
ſent· Iuſto tpalia flagella ad eterna ꝓficiunt
gaudia·idē Quāto quiſqꝫ aut ī coꝛpe aut ī mē
te grauioꝛa flagella ſuſtinet·tanto ī fine ma
gis remuērari meret̄· ¶ Tercō īfirmitas ul' tri=
bulatō foꝛtificat ī afflictōe· ſic ignis material'
ꝯſolidat & foꝛtificat & h̄ triplicit̄·ſ·ad opanō
ad toleranō·ad ſupandū ¶ Ad opandū quidē
ſic equꝰ piger & aſinꝰ ſtimulati citiꝰ curꝛūt et
ſuus q̄n uerberat̄ ·foꝛtiꝰ opat̄· Iō dicit̄ ecc̄i·
xxxiii·Cibaria et uirga & onꝰ aſino &c̄·ps·
Ego aūt cū michi moleſti eēnt· iuō·cilicō &c̄·
ps·multiplicate ſūt infir·e·poſtea accel'· ¶ Itē
foꝛtificat ad tolerandū·i·Reg·2·Infirmi acci=
cti ſūt &c̄·he·xi· Cōualūt ō infirmitate foꝛ
tes facti ſūt in bello·ſic em̄ ignis material' cō=
ſolidat & foꝛtificat laterem·ita ignis tribula=
cōnis iuſti mentē· Dicebat agatha in tribula=
cōnibꝰ ſuis Mēs mea ꝯſolidata ē in xp̄o·ꝓp̄t
h̄ dicebat apoꝰ·2·coꝝ·12·ꝯplaceo michi ī infir
mitatibꝰ meis & ꝑſecucōnibꝰ & anguſtiis ꝓ
xp̄o·Cū em̄ infirmoꝛ tūc potēs ſum· Sic cum
ap̄li eēnt molles & non ualētes ſuſtinē tribu=
lacōes an̄ aduentū ſpūs ſancti·eo r̄cepto ī die
pentheco·ad robur q̄ꝫto maioꝛibꝰ tribulacōni
bus obuoluebāt̄ ·tāto foꝛcōꝛes quo magis af
fligebant̄ inueīebant̄ in tribulacōibꝰ· Sic bea
ti martires ut grana ſynapis q̄ꝫto magis attē
bant̄·tāto foꝛcōꝛes in flagellis inueīebant̄· ut
laurēciꝰ uincēciꝰ & alii· ¶ Legit̄ de marcelliā o
et marco fratibꝰ·ꝙ cū eēnt rome ꝓfide ſtipiti
bꝰ ligati et clauis acutiſſimis affixi·iudici dix
erūt· Nūq̄ꝫ ita bn̄ ep'lati ſumꝰ· mō incipimus
eē fixi in amoꝛe xp̄i· Vtinā q̄ꝫ diu uiuimꝰ ita
maneamꝰ· Qui cū ſic ꝑſeuerāſſent ꝑ dieꝫ inte=
grū & noctē·laudātes dm̄ lanceis ꝯfoſſi coꝛo=
nant̄· Item foꝛtificat ad ſupanō omnē tēp=
tacōm·ecc̄i·xi· Malicia·i· afflictō unius hoꝛe
obliuionē facit luxurie· Maxīe ſic patꝫ in exē
plo ſuppoſito illiꝰ q̄ temptabat̄ a ſpū foꝛnica=
cōnis inceſſantē cū p̄re monaſterii ꝓcurāte aſ=
ſidue accuſaret̄·et diſcipliaret̄·abbate querēte
qūo eēt ei· Rn̄dit p̄pe·uiuē nō licꝫ et foꝛnicari
liberet·ꝓū·x· Liuoꝛ uulneris abſterget mala
plage in ſecrecōꝛibꝰ uētris·ſic patꝫ in exemplo
beati bn̄dicti q̄ ſe ꝓiciēs nudū intē ſpinas et ur
ticas ꝑ uulnera carnis·ſanabat uulnēa mētis
¶ In uit·pa·legit̄ ꝙ cū quidā arꝛeptus a de=
mone ꝑcuſſiſſet q̄ꝫdam hēmitā ī maxilla et ip
ſe ei p̄buiſſꝫ aliā ſm̄ euāgeliū· demō exiēs ait·
Per paciam iſtiꝰ amiſi q̄ꝫ diu firmit̄ poſſedi·
Itē extīguit igneꝫ peccati et ignea iacula dya=
boli et ignē inferni et hoīes ꝑducit ad patriaꝫ
Item tribulacō ſic aqua ſubmēgit omēꝫ exerci
tū pharaonis·exo·xv·ſubmēſi ſūt &c̄· ¶ Quar=
to certificat de electōne· Oñdit em̄ hoīes eē g̃=
tos et acceptos deo·&c̄·ps· Mlte tribulcōnes
iuſtoꝝ·tho·12·q̄ꝛ acceptꝰ eras deo·nc̄c̄e fuit ꝙ
temptacō ꝓbarꝫ te·Iudit·viii· Oms quotquot
placuerūt deo ꝑ m̄ltas tribulacōes trāſierunt
fideles· Et·2·thi·iii· Oms qui pie uolūt uiuere
in xp̄o ih̄u· ꝑſecucōem pacient̄ el̄cos em̄ filios
& dilectos flagellat p̄r̄ fam̄·ecc̄i·xxx· Qui dili
git filiū aſſiduat ei flagella ut letetur in nouiſ
ſimo ſuo heb·xii· Quē diligit deꝰ caſtigat·fla
gellat aūt om̄ filiū quē recipit· Et poſt· Si ex
tra diſciplinā eſtis cuiꝰ ꝑticipes facti ſūt oms
ergo adulti et nō filii eſtis· Augꝰ· Si exceptꝰ
es a paſſionibꝰ flagelloꝝ·exceptꝰ es a nūo fili
oꝝ· Idē· Noli eē in ſenſu puerili·ut dicas· plꝰ
diligit p̄r meꝰ frēm meū cui ꝑmittit facē quic
q̄d uult q̄ꝫ me·quia ſi me mouō ꝯtra eius iuſ
ſionē flagella inueīo· pociꝰ gaude flagell'·q̄ꝛ
tibi ſuat̄ hēditas·illis ad tempꝰ pc̄it·quos me
teruū dāpnabit· Idē·q̄d mirū ſi flagellat deus
cuſtodiēs puulos·quos g̃ndes querit heredes
g̃g·in moꝝ· Niſi dn̄s hēditatē dare diſponēt
erudire eos ꝑ flagella nō curaret· Et augꝰ· Ne
timeas flagellari·ſꝫ exheredari Deſperatis eg̃s
conſueuerūt medici dare quicq̄d petūt & ea
que negant eis de quoꝝ ſalute ſperāt· In uit·
pa·quidā p̄r qui ſingl'is ānis ꝯſueuerat infir=
mari· cum vno āno ſine infirmitate trāſiſſet
moleſte ferebat dicens· Reliquiſti me dn̄e ·&
noluiſti me iſto anno moꝛe ſolito uiſitare·
¶ Item dicas ꝙ infirmitas coꝛpalis uel adu er=
ſitas tpalis·cecitatē illūiat·ſiccitatē emollit·ex
amīat ꝓbitatē·ſanctitatē extollit· ¶ Primo q̄
dē illuīat oculos ītellectꝰ·ꝓſperitas q̄ppe mū
dialis excecat ut nō cognoſcat ſeipꝫ·nec enoꝛ
mitatē pc̄ti·nec g̃uitatē pene·nec uanitatē mū
di·nec incertitudineꝫ moꝛtis ſue·nec dīne mīe
bonitatē·nec ſeueritatē hoꝛrēdi iudicii· Adūſi=
tas uero illumīat ocl'os intellectꝰ ad cognoſcē
dā ſuā nullitatē·peccati uilitatem pene debite
grauitatē·mn̄di et mūdialiū uaītatē·uite ꝓp̄e
breuitatē moꝛtis uicinitatē·dīne mīe boītatē·
& econtra ſue iuſticie ſeueriſſimā eq̄tatē· Ideo
dicit neceſſaria ē talis illūiatio·ſic expediēs eſt
nebulo· Iere·xxxi· Caſtigaſti me dn̄e et erudi
tus ſū·q·iuuēculꝰ indomitus &c̄· yſa·xxviii·
Sola uexatio dabit intellectū auditui·ſm̄ lxx
ꝑ multa flagella erudieris iſr'·ꝓū·xxix ·ūga
atqꝫ coꝛrectio tribuit ſapīam· Itē aug·i·i·li·de
ciui dei· Pacīa ōi ſic ad pn̄iaꝫ īuitat malos·ſic
flagellū eiꝰ ad pacīam erudit bonos·Itē idē in
eodeꝫ·oñdit deꝰ ſepe in rebꝰ diſtribuēdis opa
tōeꝫ ſuā·ut ueros erudiat· nā ſi omē peccatuꝫ
maīfeſte plecteret̄ pena nihil vltio ſuari puta
ret̄·& rurſuꝫ ſi nullū pc̄m puniꝛꝫ apte·nulla
eſſe dīna ꝓuidentia crederet̄· Ep̄o laodicie ·q̄
dicebat ſe diuitem & nulliꝰ egē· ſcribit dn̄s ꝙ
erat paup & cecus & nudꝰ· Et poſt Collirio
inunge ocl'os tuos ut uideas· Colliriū amari=
tudine ſua ocl'os ꝓuocat et ſig̃ficat tribulatō
nē Colliriū p̄mo pūgit ocl'm·et ad tēpꝰ turbat
& ꝓuocat ad lacmas·ſꝫ poſtea eos efficit clari
oꝛes· Sic tribulatio ocl'os mētis illumīat·vt ſta
tū ſuū videat·doleat·& lugeat cecitatē ſuā &
bonoꝝ ſpūaliū egeſtatē· tren̄·iii· Ego uir ui=
dēs paupꝑtatē meā et ūga indignatōis eiꝰ· Iob
xxxvi·reuelabit in tribulatōe an·eiꝰ·ibi greꝰ·
Oculos mētis quos ꝓſpitas claudit· adūſitas

appetit· Itē eph·v· Omē q̄ arguit̄ a lumīe ma
nifestat̄ ·greḡ·aspitas correctõis· origo fit lu=
minis· thobias q̄ stercorib⁹ hyrundinū est ex=
cecat⁹ ·felle linit⁹ in oc̄lis est illuiat⁹ ·yrūdinū
stercora sunt tpaliū affluētia q̄ sācti stercora
sūt arbitrati· Itē nabuch· in ꝓspitatis supbia ·se=
sum amisit·q3 post·vii·ānos tribulatõis ad ce
lum leuās oc̄los recupauit· Dañ·iiii· ¶ Scd̄o
infirmitas vł adūsitas cor durū et aridū emol
lit sicut ignis cerā ·et q̄libet metallū· Emollit
autem ad compunctõnē ꝯpassionē & deuoti
onem · Ad amaritudinē cōpunctionis emolli
tum est cor eius q̄ dicit Iob·xxiii· deus emol=
liuit cor meū & oṗs cōturbauit me greḡ·xvi ·
morꝫ·ex dīno munere cor iusti dicit̄ emolliri·
qn̄ supni iuditii timore penetrat̄· Molle ē eñ
q̄ penetrari pōt· durꝫ q̄ penetrari nō pōt ·nō aūt
secura·s3 pturbata sunt corda bonorꝫ·quia dū
futuri examīs pōdus ꝯsiderāt· quietē h̄ h̄re nō
appetūt· securitatē suā districtõis intime cōsi=
deratione pturbāt ¶ Scd̄o emollit cor hoīs ad
teneritudinē ꝯpassiõis ·Infirm⁹ eñ expimēto
nouit infirmis ꝯpati· paup paupi· & afflictus
afflictio· Medicus qui nō sentit īfirmitatē·in
firmitatib⁹ nescit ꝯpati· Ideo xp̄s ex his q̄ pas
sus est didicit cōpati p expieutiā heb·iiii· Nō
hēm⁹ pōtificē qui nō possit ꝯpati infirmitati
bus nr̄is· tēptatū p oīa &c̄·magr̄ eñ ꝯpacien=
tibus cōpatitit̄ silia passus· Tertio emollit cor
hoīs ad sollicitudinē orōis· Ignis in domo·aq̄
nauem intrās & tēpestas vehemēs·excitās ho
mīes ad clamādū & adiutoriū postulādū Ma
th·viii· Dñe salua nos pim⁹· Aug⁹· Premūt̄
iusti in eccl̄ia· ut p̄ssi clamēt·clamātes exaudi=
ant̄·exauditi gl̄ificēt deū· p̄s tribulatõe3 & do
lorē inueni· & nomē dn̄i inuocaui · ¶ Tertio
infirmitas uel tribulatō examinat· Iudit·viii
Abraham p multas tribulatões ꝓbat⁹ amic⁹
dei effect⁹ est· Sic et thobias eiusdē·xii· q2 ac
cept⁹ eras deo necesse fuit· ut ꝓbaret te tēpta=
tio· sic et iob·xxii· Probabit me·q· aurū q̄ p
ignē trāsit· ꝓū·xvii Sic igne ꝓbat̄ argentū &
aurꝫ· ita corda ꝓbat de⁹· Sic martires ō qb⁹sa
piē·iii· In igne ꝓbat̄ aurꝫ et argentū· & hoīes
receptibiles in camino· hūiliatõis· Idem xxvii·
Vasa figuli ꝓbat fornax & hoīes iustos temp
tatio tribulatõis· Sic laurēti⁹· p̄s· Probasti cor
meū· et visitasti nocte &c̄· glo· Nemo vires
suas in pace cognoscit si bella desūt ūtutū ex=
pimēta nō ꝓderūt· Itē greḡ· In ꝓuid⁹ miles ē
qui se fortē i pace gloriat̄· Nemo q̄ppe q̄ntum
ꝓficit· n̄ inter adūsa ꝯgnoscit· Aug⁹· Si uis ꝓ
bare qui sunt ī eccl̄ia dei gr̄nū uel palea adhibe
oris iuditiū·i· ꝓfla· aliq̄ ꝯuitia· si steterit· gr̄nū
est si palea· recedet in altū ·& q̄nto minor et le=
uior tātomagis ī altū ascēdit·i· magis mouet̄
& supbe rn̄det· q̄dam stoic⁹ ·ut dicit boecius ī
porta atteniēsi stabat· ut ꝓbaret qui essēt phi
ingrediētes et egdiētes· et cū quidā ꝯuiciatus
ab eo dure rn̄disset· ait ei si tacuisses· phs esses
Examiando aūt tēptat hoīem verū ueraciter
deū amat· Deu· xiii·temptauit uos dn̄s de⁹
vester ·vt palā fiat verū diligatis eum aut nō
in toto corde et in tota aīa ur̄a De beatis mar
tirib⁹· dicit̄ sap̄·iii· Deus tēptauit illos et īue=
nit illos dignos se tāq3 aurꝫ in fornace ꝓbauit
illos greḡ· Pena interogat si quis in adūsitate
posit⁹ deū ueraciter amat ¶ Quarto infirmi=
tas uel tribulatio aīam extollit· Ad ꝯfidentiā
sperandorꝫ· Ad eminētiā meritorū Ad excellē
tiā gaudiorꝫ ¶ Primo ad ꝯfidētiā sperandorꝫ
Iob·xiii ·etiā si occiderit me ī eo sperabo· greḡ ·
xi morꝫ· nunq̄3 pacie uirt⁹ est in ꝓsperis· Ille
autē uere est paciēs· qui adūsis atteritur· & tam
a spei sue rectitudie nō curuat̄· Idē tanto spes
in deo solidior surgit ·q̄nto quis ꝓ eo g̃uiora
ptulit Aug⁹· Iudex fixe spei tribulatio est sap̄·
iii· Et si corā hoīb⁹ tormēta passi sūt· spes illo
rū imortalitate plena est· merito pōt spare de
regno celorꝫ h̄ndo· qui monetā h̄t q̄ pōt emi ·
hec moneta tribulatio est· Math·v· beati qui
psecutõe3 pa· ꝓpter iusti· &c̄·greḡ ·electoru3
desideria dum hic p̄munt̄ adūsitate crescunt
Sicut ignis flatu p̄mit̄ ut crescat· & vn̄ extīg
ui credit̄·inde roborat̄ ¶ Itē extollit ad opulē
tiā merītorꝫ· Tribulatio nanq3 fac̄ bona· spūa
lia abūdare· multiplicās ea et dilatās· sic aurū
malleatõe dilatat̄· Exo·i· Filii isrl̄ q̄ntomagis
opp̄mebant̄· tātomagis crescebāt· et multipli
cabāt̄ Auget eñ merita· quia ūtutes pficit· si
cut ōr·ii·corꝫ·xii· uirt⁹ ī infirmitate pficit̄ ·&
Ia·i· Pacia op⁹ pfectū h̄t· Sicut pat3 de sancta
petronilla filia sācti petri & de romula· ¶ Itē
extollit aīam ad excellentiā gaudiorꝫ q2 glo=
rificat et pducit ad regna celorꝫ ·Math·v· Be
ati qui pse·pa·&c̄·p̄s· Cum ip̄o sum in tribl̄a=
tione· eripiā eū et gl̄ificabo eū·ii·corꝫ·iiii·id eī
q̄ in p̄nti est momētaneū et leue est tribulatõ
nis nr̄e· sup̄ modū in sublimitate eťne gl̄ie pō
dus opabit̄ in nobis· Itē bn̄· in s̄mone de ra=
mis palmarꝫ· Tribulatio recēs est uia uite via
glorie· uia ciuitatis hītaculi· via regni· ysido ·
sup p̄s· qui habitat· utilis est tribulatio q̄ ꝓba=
tionē opatur ducit ad gl̄iam· Est tribulatõ ne
cessaria que ī gl̄iam uertit̄ ·tristitia que ī gau=
diū mutat̄ ·gaudiū sane uerū et sūmū et lōgū
q̄ cum semel acceperim⁹· nemo tollet a nob
Gloriemur ergo in tribulatione in q̄ est spes
gl̄ie· īmo in ip̄a est gl̄ia· sicut spes fruct⁹ in se
mīe· ī hūc modū regnū dei in̄t nos est· ingēs
thau⁹ ī uase fictili· ī agro uili abscōdit⁹· Hec
ē uia recta et ꝯpendiosa p q̄m xp̄s intuit· luc·
xxiiii· Oportebat pati xp̄m et ita intrare in gl̄ia3
suā h ē angusta porta et arta uia padisi de q̄ ·
Mat·vii· Intrate p āgustā portā ·et p⁹ āgusta
est porta et arta uia que ducit ad uitam q̄ō p3
in eius angustia· Paulus dimisit et amisit ca=
put·q·caputiū· beata agata māmas· beat⁹ bar
tholome⁹ pellē·q·tunicā· sic qui trāsit p artu3
locū cū p̄ssura· aliqn̄ dimittit et amittit· ibi ali
qn̄ capuciū· aliqn̄ manicas· aliqn̄ palliū· sic
martires in hac porta et arta uia q̄ est p̄ssura
& passio p̄ntis tpis diūsi diuersa mēbra ami=
serunt· & dimiserūt et maxime pelle3 omniū

tpaliū & corpis et aīas exalauerūt in hac pssu
ra · de hac porta siue via · dicit̄ · Actu · xiiii · Per
multas tribulatōes opꝫt nos intrāre in regnuꝫ
celoꝝ · hec est uia p q̄m ut dicit̄ eccī · iiii · De car
cere & cathenis ingredit̄ ad regnū · hic est tur
bo · s · pn̄s tribulatō p q̄ꝫ helias · i · vir iust⁹ ascē
dit in celū · iiii · regū 2 · Ascēdit helias p turbinē
in celo · hec est uirga aurea q̄m nobis porrigit
assuer⁹ · q̄ꝫ osculat̄ hester gr̄as de tribulatione
agēdo · intrat secur⁹ in btitudinē visiōis dei · q̄
p assuerū · q̄ beatus interp̄tat̄ designat̄ · Beati
em̄ sunt qui hitant in domo tua dn̄e · De hac
virga hester · iiii · Et xv · Itē ber · In s̄mōe de ra
mis palmaꝝ · pn̄s tribulatio ē uia uite · uia gl̄e
uia citatis hibitacl̄ · uia regni · ꝙ signat̄ · Mat
xx · Cuꝫ mr̄ filioꝝ zebedei petiuisset p filiis su
is regni ꝯsessionē · Rn̄dit ihs ei⁹ filiis · Pote
stis bibē calicē quē ego bibitur⁹ suꝫ · q · d · p cali
cem passiōis uenit̄ ad honorē mee ꝯsessionis ·
glo · Per calicē puenit̄ ad maiestatē · pauci ue
ro sūt q̄ p istā viā uelint sequi · dn̄m · ut beat⁹
bn · dic̄ sup can · Quā pauci sūt o bone iesu · q̄
post te ire uelint · cū tn̄ ad te puenire nemo sit
qui nolit sciētib⁹ cūctis q̄m delectatōes sunt ī
dextera tua vsq̄ꝫ in finē · Ideo uolūt omnes te
frui · at nō ita imitari · cōregnare cupiūt · s̄ꝫ nō
ꝯpati · nō curāt q̄rere · quē desiderāt inueire cu
piētes ꝯseq̄ · s̄ꝫ nō seq̄ · ¶ Itē dicas ꝙ infirmitas
uel tribulatio · retrhit p timorē · exthit p dolorē
atthit ad amorē · ptrahit p dulcorē · Retrahit a
peccato p timorē · quia sentiēs hō se affligi pp
ter peccata sua · timet ea ꝯmittē · ne qui tpalit̄
affligit̄ pp̄ter p̄terita · p futuris si ꝯmittat et̄
naliter puniat̄ · Adūsitas custodit hoīeꝫ a pec
cato · sicut mirra corp⁹ a putrefactione · custo
dit etiā sic̄ sepes ortū · osee · 2 · Sepiaꝫ vias tuas
spinis tribulationū · Apo · iii · q̄m s̄uasti verbū
pacie mee · s̄uabo te ab hora temptatōis · glo ·
hō p cibū sibi mortē intulit · p disciplinā redu
ctus ad ueniā meli⁹ viuit · greg · in pasto · Cor
salomōis ideo fundit⁹ sapīa defuit · q̄ꝛ ipsuꝫ
exteri⁹ nulla disciplina exercuit · s · afflictōis ·
que eū intius custodiret · Ad hoc facit exēplum
de quodā clerico q̄ cū fuisset ī iuuētute soci⁹ sā
cti aymūdi · audiēs trāsitū eius & miracl̄a que
p eū dn̄s faciebat · uenit pōtinguiacū · ad eius
tūulū visitādū · cū at̄ egrotare cepissꝫ · rogauit
sanctū p amiciciā · q̄ꝫ ad ipm quondā hūerat
ut ei sanitatē apud dn̄m īpetraret · facta orōe
ꝯtinuo sētiēs se sanatū et reūtēs cū gaudio s̄ē
sit se p̄nū ad peccandū · pinde stultū se repu
tans · quia simpl̄r petisset corpis sanitatem · de
nuo reuersus ad sāctū rogauit eū · ut sibi pcu
raret suis p̄cib⁹ apud deū id qd̄ magis dō pla
ceret et aīe sue utilius esse sciret · Statiq̄ꝫ rediit
infirmitas q̄ꝫ cū gr̄aꝝ actione recepit · cert⁹ ex
istēs ꝙ vtilior esset ei tam ad vitādū peccatum
q̄ꝫ ad augmentū meriti salutaris · Ad idē ualꝫ
exemplū de milite quodā īdeuoto · mūdano &
lubco · qui san⁹ exn̄s erat omī dedit⁹ uanitati
nec dm̄ timē · nec de salute sua curare ul̄ recol̄e
videbat̄ · s̄ꝫ q̄ncunq̄ꝫ dn̄s ipꝫ p īfirmitatē aliq̄ꝫ

visitabat · timebat ꝯfitebat̄ · orabat orationum
suffragia mēdicabat · Cū aūt ipo egrotāte · cle
ricus quidā qui aq̄m bn̄dictā portare cōsueue
rat domū ei⁹ intrasset · peciit aquā bn̄dictā pa
nē ei dari p̄cepit · & ꝙ p eo orarꝫ ad dn̄m hūi
liter supplicauit · rogās vt p sanitate sua deuꝫ
suppliciter orarꝫ · Audiēs hoc cleric⁹ obstupuit
q̄ꝛ nec orōes petē · nec panē ei dare · uel dari fa
cere solebat · s̄ꝫ magis ꝯuitia et mala verba dr̄e
tpe sanitatis · Rn̄dit g̃ militi · Dn̄e libenter ora
bo dn̄m ꝙ teneat uos ī illo statu q̄ꝫ aīe ur̄e uti
liorꝫ et saluti uestre magis nouerit expedire
¶ Scdō exthit a mūdo et mūdialib⁹ p dolorē
nam aliq̄ sic mūdo uehemēter adherēt · ꝙ nō si
ne dolore magno possūt inde diuelli · Ideo de
us pius et misericos p dolores infirmitatuꝫ et
afflictionū tpaliū exthit eos · sic̄ pr̄ fami · filiuꝫ
insolentē de tabna uel societate mala violēter
exthit uel p capillos · uel p brachia · ul̄ p pedes
cū uerberib⁹ & vinclis ad se trahēs · Vn̄ luce ·
xiiii · Cui⁹ vr̄m asin⁹ aut bos in puteū cadet ·
& nō ꝯtinuo exthet eū & Iob · xxix · Cōterebā
molas iniq̄ · i · dyaboli et dō dētib⁹ ei⁹ auferebā
p̄daꝫ Iere · xxxviii · Extraxert̄ eū de lacu ī quo
non erat aq̄ · s̄ꝫ lutū · quia virū iustū exthūt de
us et p̄dicatores sui de lacu miserie & de luto
fecis in quo nō est aq̄ refrigerās ul̄ abluens · s̄ꝫ
lutū inquinās et fetēs · Sil̄r dan̄ · xiiii · Extraxe
runt dan̄ · de lacu leonū · i · ō mūdo in quo sūt
leones · i · demōes vel homīes supbi et crudeles
ambo isti erāt in lacu · n̄ sine afflictōe et tiore
mortis · nec sine pena · p̄cib⁹ & labore inde fue
rūt exthcti ita iusti ī pfūdo lacu mūdane ꝯuer
sationis nō sūt sine pena dolore et afflictione
cordis et corpis · nec inde exthūt̄ · n̄ p infirmi
tates corpuꝫ afflictiones cordiū ualde multas
pp̄ter ea gaudēt sancti in tribulatōib⁹ sciētes
ꝙ sic de lacu miserie · de carcē cathenisq̄ꝫ extra
hent̄ ad regnū · Dn̄a quedā pulc̄ facie · s̄ꝫ pulc̄
or fide deuota deo · pia paupib⁹ et elemosinis
assueta cū a piissimo pr̄e deo tanq̄ꝫ filia kma p
cussa fuisset subito plaga lepre & tota facie de
formata plāgentib⁹ oībus qui videbāt eā ipa
sola gaudebat gr̄as agens deo · visitās aūt eaꝫ
quidā ep̄s & vidēs eam · sic horribiliter detur
patā que tā specōsa fuerat & tam sancta dice
bat̄ ab oīb⁹ flere cepit · & dei iudiciū admirari
Illa uero ridēs introgauit eū q̄re flerꝫ · Rn̄dit
ep̄s ꝙ ex cōpassione nō poterat a lacmis ꝯtinē
inq̄renti uero ep̄o · q̄re ipa risissꝫ · Rn̄dit · Dn̄e
si q̄s detineret̄ in carcē tali pacto ꝙ nunq̄ꝫ exi
ret inde · donec muri funditus corruissent · Si
videret muros paulatim corruē · p sua libatōe
gauderet · vn̄ cū aīa teneat̄ ī carcē corpis · gau
dere dꝫ qn̄ videt corp⁹ suū deficē & ad finē su
um tendē · gaudet pculdubio sciens exit⁹ sui
tps ppinq̄re ut ad sui redemptoris aspectum
libera reūtat̄ · ¶ Tertio infirmitas uel tribula
tio attrahit aīam p amorem · qn̄ cogitat hō ꝙ
de⁹ ipm pr̄na caritate castigat · s̄m illud apo ·
iii · Ego quos amo arguo et castigo · frequēter
vuln⁹ īfirmitatis ī carne gn̄at vuln⁹ caritatis

in mente·In sentē· ysido· Gemina est sagitta
diuina una qua pcutiť homo ut in carne emē
detur·alia q̄ uulnať in cōscia caritate·ut deus
ardentiꝰ diligať·ps·Sagitte potētis acute cuꝫ
carboībus·&c̄·De beato augustino legitur ꝙ
uulnerauerat caritas xp̄i cor eius & gestabat
in uisceribꝰ uerba eius·quasi sagittas acutas·
Item in passione marcelliani & marci legitur
ꝙ cū ipi pro fide xp̄i eēnt stipitibꝰ acutissimis
clauis ligati·dixerūt iudici·numq̄ꝫ ita bn̄ fuit
nob·nec ita bn̄ epulati sumꝰ·mō incipimꝰ eē
in amore dei·qui cū p diem et noctē sic pseue
rarēt in dei laudibꝰ·lāceis cōfossi coronati sūt
Nota ignis numq̄ꝫ ita bn̄ accēdiť sicut igne
nec amor diuinus in aīa·sicut amore dīno·&
ideo tribulatio que ex amore dīuo infligitur·
urit et accēdit corda dura in amorē dei·Qꝫ bn̄
legiť figuratū·Iudic·vi·qn̄ dn̄s sūmitate uir=
ge q̄m tenebat in manu tetigit carnes·exiuit
ignis de petra & carnes ꝯsumpsit·Qn̄ em̄ do
minꝰ uirga correctōis pn̄tis tāgit carnē hoīs
affligēdo·de duro corde·q·lapideo succendiť
ignis amoris·& amorē carnalē q̄ꝫ habebat ad
mundū ꝯmutat in spūalē ad deū ps·Dū sup
bit impius psequēdo incēdiť paup in amorē·
& aīatur ad adūsa tolranda p xp̄o·vn̄ Ie·xxxi
In caritate ppetua dilexi te·Idō attraxi te·Iste
tractus est tribulatio p q̄m deꝰ nos ad se trahit·
quasi uiolēter·greg·Mala q̄ nos hic pmūt ad
dm̄ nos ire ꝯpellūt·Osee·xi·In funiculis adā
trahā eos in uinclis caritatis·Funiculi adā sūt
penalitates penitētes·quibꝰ ꝓpter peccatum
ade sumꝰ astricti·bn·sup cant·cū tribulatōni
bus& temptatōibꝰ exercemur ¶Quarto ptra
hit p dulcorē·sicut dulcedīe uini trahiť hō ad
tabernā·Aug·ram̄ uirīdē ōn̄dis oui·et trahiť
nuces puero et trahiť·Sic p dulcedinē ꝯsolatō
nis q̄ꝫ infūdit deꝰ tribulatōꝫ paciētibꝰ·trahit
eos ad tolerātiā passionū·ps·ꝭm multitudinē
dolorꝝ meorꝝ ī corde meo·ꝯ·t·letificauerūt ani
mā meā·Idem virga tua et baculꝰ tuꝰ·i·m·ꝯ·
s·tob·2·Post tēpestatē trāquillū facis·& post
lacrimatōꝫ et fletū exultatōꝫ infundis·ysa·lx·
Spūs dn̄i misit me ut ꝯsolarer om̄s lugentes
ut ponerē ꝯsolatōꝫ lugētibꝰ syon·ut darē&c̄
Iob·vi·Hec sit ꝯsolatio mea ut affligēs me do
lore nō parcat·michee·vi·afflictā ꝯsolabor&c̄
naū·i·Bonꝰ dn̄s ꝯfortās in die tribulationis
ii·corꝝ·i·pater miaꝝ ꝯsolať nos in om̄i tribu=
latōe nr̄a·et post sic hūndāt passiones in nob
ita & p xp̄m habūdāt ꝯsolatōes nr̄e·bn·Quā
tū hnūdat tribulatio nr̄a ꝓ deo·hnūdat ꝯso=
latio nr̄a p eum·Beatꝰ egidiꝰ noluit a plaga
sua curari·ut frequentiꝰ ꝯsolatōe a dn̄o visi=
taretť·Item bt̄s martinꝰ cū incidissꝫ in latrōes
& q̄rerēt ab eo si nō timerꝫ·Rn̄dit se nunq̄m
magis fuisse securū sciēs dei ꝯsolatōꝫ adeē spe
rantibꝰ in se in tribulatōe·Istas aūt ꝯsolatōes
causat deꝰ ex pn̄tia sua q̄ꝫ exhibet tribulatis·
ps·cū ip̄o suꝫ in tribulatōe Si ambulauō ī me
dio tribulatōis nō timebo mala qm̄ tu mecuꝫ
es·ysa·xxxxiii·si trāsieris p aq̄s tecum ero &c̄

ps·iuxta est dn̄s his qui tribulato sunt corde
bn·sup·qui habitat·vn̄ scimꝰ ꝙ nobiscum sit
dn̄s·ex eo utiq̄ꝫ ꝙ sumꝰ in tribulatōne·Quis
em̄ sustinerꝫ aut q̄s sufficerēt sine eo·boñ est mi
chi dn̄e tribulari dummō sis mecū·q̄ꝫ regna
re sine te·epulari sine te·sine te gloriari·bonū
est michi dn̄e in tribulatione magis ꝯplecti te
& in camino hr̄e te mecū·q̄ꝫ eē sine te·uel ī ce=
lo·Et post·q̄d trepidamꝰ q̄d cūctamur·q̄d re=
fugimus·hūc caminū·seuit ignis·ꝫ dn̄s ē no=
biscū·in plenitudīe gr̄e est nobiscū·& in pleni
tudīe glorie erimꝰ nos cū illo In plenitudine
gracie fuit deꝰ cum tribꝰ pueris in fornace fa
ciēs mediū fornacis·q·uentū roris flantē·Da
nie·iii·Spēs quarti quē uidit nabuch·cū eis in
fornace similis erat filio dei·Sic erat cū ātonio ꝺ
quo legiť ꝙ cū eū nō possent demones supa=
re p multas et uarias temptatōes·& flagellas
sent eū vsq̄ꝫ ad mortē·cū inuocarꝫ ut poterat
dei adiutoriū·lux celestis circūfulsit eū·& de
mones effugauit·et cū iuxta eū dn̄s apperet·
ait·vbi eras bone ih̄u·cū sic demones me tor=
querēt·Rn̄dit·Ego iuxta te eram expectās vi
ctoriā tuā·Item deꝰ q̄nq̄ꝫ ex eo ꝙ hoīem affli
git·uehement inflāmat cor eius ad ꝯsolationē
dīnam petendā ul'uitā btām vbi ē reqes post
laborē·sicut qn̄ quis g̃uiter infirmať·uehemē
cius desiderat sanitatē·& q̄ntomagis ē fame=
licꝰ ardentiꝰ ipetit cibū·& potū sitibūdꝰ·gg·
Mala q̄ nos h̄ pmūt &c̄·vt sup·aug·Cū mo
leste in huiꝰ uite fragilitate crebrescūt·eternaꝫ
requiē nos desiderare ꝯpellūt·Mūdꝰ quippe
iste piculosior est blādꝰ·q̄m molestus·& ma=
gis cauēdꝰ ē cū se illicit diligi·q̄m cū admonꝫ
cogitq̄ꝫ cōtempni·Et greg·in morꝝ·Mali bo=
nos magis ab huiꝰ mūdi desideriis expediūt
dum eos affligūt·quia dum multa h̄ molesta
ingerunt·festinare eos ad eterna ꝯpellunt·

DISTINCTIO NONAGESIMA

DEinde cōsiderādum est de pseueran
tia & de uiciis oppositis Circa pseue
rantiā aūt ꝯsiderāda sūt quiq̄ꝫ·Pri=
mo·vtrū pseuerātia sit ūtꝰ·Secūdo
utrū sit ps fortitudinis·¶Tertio quomodo
se hēt ad ꝯstantiā ¶Quarto utrū indigeat aux
ilio gracie·¶Quinto que mouē nos debēt ad
pseuerātiam obsuandā ¶Ad pmū·s·utrū pse
uerantia sit uirtus·dicendū ꝙ ꝭm phm in·2·
eth·uirtus est ċca difficile & bonū·& ideo ubi
occurrit spālis ratio difficultatis uel boni·ibi
est special' uirtꝰ·Opus aūt uirtutis pōt habē
boītatē et difficultatē ex duobꝰ vno quidem
mō ex ipa specie actꝰ q̄ accipiť ꝭm rōēꝫ ꝓprii
obiecti·Alio mō ex ipa diuturnitate tempis·
nam hoc ipm ꝙ est diu insistē alicui difficili·
specialem difficultatē hꝫ·et ideo diu psistē ī ali
quo bono usq̄ꝫ ad cōsūmatōēꝫ ptinet ad spēm
uirtutis·Sic ergo tempantia et fortitudo sūt
speciales uirtutes·eo ꝙ altera earꝝ moderatur
delectatōes tactus ꝙ de se difficultatē habet·
altera aūt moderať timores & audacias circa
picula mortis·ꝙ etiā ꝭm se difficile est·ita etiā

ꝑseuerātia est quedā specialis virtꝰ ad q̈ȝ ꝑti
net in hiis vel aliis uirtuosis opibus diutur
nitatem sustinē ꝓut necesse est·& in bono ꝑsi
stere vsqȝ ad finē·Sed sciendū ꝙ h̄ pōt alicui
uirtuti dupl'r cōueīre·uno mō ex ꝓpria inten
tione finis·et sic diu ꝑsistere in bono·usqȝ ad
finē ꝑtinet ad specialē uirtutē·q̄ dicit̄ ꝑseuerā
tia·q̄ h̄ intēdit sic̄ specialē finē·Vn̄ dic̄ tullius
in sua rethorica·ꝙ ꝑseuerātia est in fine bn̄ cō
siderata stabil'·& ꝑpetua pmāsio·Alio modo
ex ꝯparacōne habitꝰ ad subiectū·et sicut īmo=
biliter ꝑsistere ꝯsequit̄ q̈libet uirtutē inq̄ntuȝ
ē qualitas difficile mobilis·sic̄ dic̄ ph̄s·iii·eth̄·
Sciēdū at̄ ꝙ eodē noīe q̄n̄qȝ noīatur & ūtꝰ et
actꝰ ūtutis·Sic̄ augꝰ·dicit sup ioh̄·fides est
credē ꝙ n̄ vides·pt̄ tn̄ ꝯtingē ꝙ aliq̄s h̄ȝ h̄ituȝ
uirtutis qui nō exercet actū·sicut aliq̄s pauꝑ
habet habitū mag̃ficētie·cuȝ tn̄ actū nō exer=
ceat·q̄n̄qȝ quideȝ aliq̄s h̄n̄s habitū incipit q̄dē
exercē actū·sȝ nō ꝑficit·puta si edificator inci=
piat edificaē·et nō ꝯpleat domū·Sic ergo dicē
dū ꝙ nomē ꝑseuerātie q̄n̄qȝ sumit̄ ꝓ h̄itu quo
quis ꝑseuerare eligit·q̄n̄qȝ aūt ꝓ actu quo q̄s
ꝑseuerat et q̄n̄qȝ quidē h̄n̄s h̄itum ꝑseuerantie
eligit quidē ꝑseueraē·et incipit exequi aliq̄m
diu ꝑsistendo·nō tn̄ ꝯplet actū·quia n̄ ꝑsistit
usqȝ in finē·Est aūt duplex finis·Vnꝰ quidē
qui est finis opis·Aliꝰ aūt qui est finis h̄uane
uite·Per se aūt ad ꝑseuerātiā ꝑtinȝ·ut aliq̄s ꝑ
seuerȝ usqȝ ad t̄minū ūtuosi opis·sic̄ ꝙ miles
ꝑseueret usqȝ ad finē certamis·et mag̃ficꝰ us
qȝ ad cōsūmatōeȝ opis·Sunt aūt quedā uirtu
tes·quaꝝ actus ꝑ totā uitā debȝ durare·sicut
actꝰ fidei·spei et caritatis·q2 respiciūt vltimuȝ
finē totiꝰ h̄uane uite·& ideo respectu haꝝ vir
tutū que sunt p̄ncipales nō ꝯsūmat̄ actꝰ ꝑse=
uerātie usqȝ ad finē uite·et ꝼm h̄ augꝰ·in li·
de ꝑseuerātia·Nemo pōt dici ꝑseuerantiā h̄re
q̈mdiu uiuit·n̄ ꝑseuerȝ usqȝ ad mortē·accipi=
ens ꝑseuerātiā ꝓ actu ꝑseuerātie consūmate·
¶Ad ꝼm·s·utrū ꝑseuerātia sit ꝑs fortitudis·
dicendū ꝙ sic̄ sup̄dictū est uirtꝰ p̄ncipalis est
cui p̄ncipalit̄ ascribit̄ aliq̄d qȯ ꝑtinȝ ad lauḋ ū
tutis·inq̄ntuȝ·s·exercet illud circa ꝓpriā materi
am in qua difficillimū et optimū est illud obſ
uare·Et ꝼm hoc dictū ē ꝙ fortitudo ē p̄ncipal'
uirtꝰ·quia firmitatē ſuat in his in quibꝰ dif=
ficillimū est diu ꝑsistere firmiter·s·i ꝑicul' mor
tis Et ideo necesse est ꝙ fortitudini adiungat̄
sic̄ secūdaria ūtus p̄ncipali oīs uirtꝰ cꝰ laus cō
sistit in sustinēdo firmit̄ aliq̄ḋ difficile·Susti
nē aūt difficultatem q̄ ꝓueīt ex diuturnitate
tꝑis boni opis·dat laudē ꝑseuerātie·Nec h̄ est
ita difficile sic̄ factū esse ꝑicula mortis·& iḋo
ꝑseuerātia adiūgit̄ fortitudini·sic̄ secundaria
uirtꝰ p̄ncipali·¶Ad tertiū·s·quō ꝑseuerantia
se habeat·ad ꝯstantiā·dicendū ꝙ ꝑseuerantia
& cōstātia ꝯueniūt quidē ī fine·q2 ad utrāqȝ
ꝑtinet firmiter ꝑsistē in aliquo bono difficili
Differūt aūt ꝼm ea q̄ difficultatē auferūt ad ꝑ
sistendū in bono·Nam uirtꝰ ꝑseuerātie ꝓpe
facit firmiter ꝑsistē hoīem in bono ꝯtra diffi=
cultatē que ꝓuenit ex ipa diuturnitate actus·
Cōstantia aūt facit firmiter ꝑsistere in bono
cōtra difficultatē q̄ ꝓuenit ex quibusdaȝ aliis
exterioribꝰ impedimētis·et ideo p̄ncipalior ꝑs
fortitudīs est ꝑseuerātia q̈ȝ ꝯstātia·quia diffi
cultas que est ex diut̄nitate actꝰ est essentiali
or actui uirtutis·q̈m illa que ē ex exterioribꝰ
impedimētis·exteriora at̄ impedimēta ꝑsistē
di ī bono ꝑ̄cipue sūt illa que tristitiā inferūt·
Circa tristitiā aūt ē paciētia ut dictū est·& iō
ꝯstantia ꝼm finem cōuenit cū ꝑseuerātia·ꝼm
aūt ea que difficultatē inferūt ꝯuenit cū paci=
entia·finis aūt potior ē & iō cōstantia magis
ꝑtinet ad ꝑseuerantiam q̈ȝ ad paciam·¶Ad
quartū scȝ utrū ꝑseuerātia indigeat auxilio g̈=
tie·dicenḋ quod sic̄ ex dc̄is patȝ·ꝑseuerantia
dupliciē dicit̄·Vno mō ꝓ ipo h̄itu ꝑseuerātie
ꝼm ꝙ est uirtꝰ·& h̄ mō indiget dono gr̄e ha=
bitual'·sic̄ et cetere ūtutes īfuse·Alio mō pt̄ ac
cipi ꝓ actu ꝑseuerātie durante usqȝ ad mortē·
& hoc mō indiget nō solū gr̄a h̄ituali·sȝ etiaȝ
g̈tuito dei auxilio ꝯseruātis hoīem ī bono us=
qȝ ad finē uite·sic̄ sup̄dictū est cū de gr̄a age
ret̄·q2 cū liberuȝ arbitriū de se sit ūtibile·& h̄
ei nō tollat̄ ꝑ habitualē gr̄am p̄n̄tis uite non
subest ꝑtāti liberi arbitrii etiā ꝑ gr̄am repati·
ut se īmobilit̄ in bono statuat·licet sit in ꝑtāte
eiꝰ ꝙ h̄ eligat·plerūqȝ ei cadit ī ꝑtāte nr̄a ele=
ctio·nō aūt executō·¶Ad quītum scȝ q̄ mo=
uere nos debēt ad ꝑseuerantiā ꝯseruandā·Sci
endū ꝙ ꝑseuerācia oēs ūtutes ad finē ꝑducit
optatū·& oīa bona ꝯsūmat dans oībus ꝯple=
mentū·q2 sine ꝑseuerātia nec labor ꝑmiū·nec
seruitiū gr̄am·nec cursꝰ brauiū·nec pugna ui
ctoriā·nec opꝰ qȯ cūqȝ finē optatū ꝯsequitur
nec etiā pena martirii q̈ȝtumcūqȝ afflictia co=
ronā·Quid ei iuuat in stadio currē·& an̄ ter=
minū defecisse·& q̄d ꝓdest pug̃re uiriliter·et
an̄ uictoriā terga uertere·aut q̄d ualȝ diu na
uigasse felicit̄ & ad portū debitum nō uenire
Amb·Lauda nauigātis felicitatē·sȝ cū ꝑuene
rit ad portū·lauda ducis uirtutē·sȝ cū ꝑductꝰ
est ad triūphuȝ·¶Debemꝰ aūt ꝑseueraē fina=
lit̄·Inoꝑando·In tolerādo·In pugnādo et in
orādo·Inoꝑando quidē ut oīa oꝑa nr̄a ad ꝑ
fectōem debitā ꝑducamus·exēplo sūmi opifi=
cis·ḋ quo dicit̄ deut·xxxii·Dei perfecta sunt
oꝑā·Et·Io·¶Pat̄ meꝰ oꝑat̄ usqȝ mō et ego
operor·Et dei filiꝰ·Io·xvii·dicit·Opus ꝯsum
maui qȯ dedisti michi ut facerēt·Exemplo eti
am natūe q̄ n̄ cessat oꝑari donec ꝑfecit opꝰ su
um·sic̄ patȝ in herbis & arboribꝰ·auibꝰ & ce=
teris aīalibꝰ·Vn̄·eccēs·iii·oīa oꝑa dn̄i ꝑsene=
rāt ineternū·Itē exēplo artificū singloꝝ q̄ us=
qȝ ad ꝯsūatōeȝ operū suoꝝ ꝑseuerādo ꝑsistūt
sicut dicit̄ eccī·xxxviii·Oīs faber et architectꝰ
noctem tāq̈ȝ diem trāsigit·Seq̄t̄·Vigilia sua
ꝑficiet opꝰ·Sic fab' ferrariꝰ sedēs &c̄·cor suuȝ
dabit in ꝯsūmacōem opeꝝ·&c̄·Sic figulꝰ se=
dens & opꝰ suū &c̄·Si igit̄ ꝓpter lucꝝ tēpo=
rale isti ꝑseuerāt manualit̄ oꝑando·quāto ma
gis hō iustus ꝓpter lucrū sp̄uale & eternum

premiũ ꝑseuerare debet Iõ·gal'·vi·Bonũ autẽ
faciẽtes nõ deficiam⁹·tpe em̃ suo metem⁹ nõ
deficiẽtes ·Operãtes in vinea nõ nisi ĩ sero de
nariũ diurnum receperũt·Math·xx·Greg·i·
moꝝ·c·xxviii· Incassum bonũ agit̃·si añ uite
terminũ deserat̃·quia frustra uelociter currit
qui ꝑuq̃z a d metã ueniat deficit ·Hic ioseph
inter frẽs solus talarẽ hũisse tunicã ꝓhibetur·
Nam q̃d est talaris tunica·nisi actio ꝯsuma=
ta·Hinc est etiã ꝙ in sacfitio dñi cauda aĩalis
ꝑcipit̃ ĩmolari·Leui·iii· ¶ Scd̃o ꝑseuerare de
bem⁹ in tol'ando·Math·x·Tradz frater frẽm
in mortẽ·et pr̃ filiũ & insurgẽt filii in parẽtes
& morte afficiẽt eos·& eritis odio om̃ib⁹ ho=
minibus ꝓpter nomẽ meũ·qui aũt ꝑseuerauerit
usq̃z in finẽ·hic saluꝰ erit·vñ dñs ut ꝑseuerã=
tiam facto docerz·noluit de cruce descendere
licz derisorie dicerẽt ei iudei ·Si rex isrl' est·de
scẽdat nũc de cruce & credim⁹ ei·vñ Berñ·ait
Hac ꝑrogatiua·s·ꝑseuerãtia xp̃i spoliare sata
gebãt ecclesiã qui dicebãt si rex isrl' est·&c̃·Do
lebat uenenati serpẽtis astutia exaltatũ in de=
serto serpentẽ eneũ cui⁹ ĩtuitu sanabant̃ uul=
nera que inflixit·Nam uirtute crucis emuti=
lari se sentiẽs inimic⁹·sera ducit̃ pnĩa et quos
instigauerat ad crucifigendũ·instigat ad sua
dẽdũ·ut de cruce descẽdat· Hec plane ꝟpẽtis
astutia·hec adinuẽtio fuit neq̃tie spiritalis·eo
quippe tendebat malitiosa ꝑsuasio·nõ ut ipsi
crederẽt·sz ut nr̃a quoq̃z si qua erat fides in eũ
modis om̃ib⁹ desperaret·legẽtes em̃ dei ꝑfc̃a
sunt oꝑa·quõ credem⁹ dm̃ esse·qui opus nr̃e
salutis relinqueret impfectũ· Nos quoq̃z qui
sequimur caput nr̃m nõ cessem⁹ agere peni=
tentiã·nõ cessem⁹ tollere crucẽ nr̃am·ꝑseuerã
tes in ea·sicut ip̃e ꝑseuerauit·neminem audia
mus frẽs descensũ de cruce suadentem·ꝑsista
mus in cruce·moriamur in cruce· In legenda
xl·martiꝝ · dicit̃ ꝙ cũ nocte q̃dam in stagni
ꝯgelati frigore torq̃rent̃·vnus eoꝝ pusillani=
mis effect⁹ recurrit ad balneũ·Sed calorẽ bal
nei sustinẽ non ualẽs confestim spm̃ exalauit
Custos aũt carceris uidens in ip̃a nocte ꝓfun
da claritatẽ maximã descẽdere de celo sup eos
Ac in ip̃a claritate· xxxix· coronas ꝑfulgidas
sup eoꝝ capita descẽdẽtes·xl·mq̃t sunt·Coro
na vnius ubi ẽ·Rñderũt illi ꝙ un⁹ad balne=
um ꝯfugiẽs et exspirans ibidẽ ꝓ eo ꝙ non ꝑse
uerauerat coronã glorie ꝑdidisset·Quo audi=
to uolẽs ille mereri· qd̃ ali⁹ ꝑdiderat ꝓsiliuit ĩ
stagnũ·ut soci⁹ passionis effect⁹ ipoꝝ etiã cõ
sors·in gloria fieri mereret̃· ¶ Quarto ꝑseue=
rare debem⁹ in orãdo exẽplo moysi· qui de se
ip̃o dicit deut̃·ix·Perseueraui in mõte·xl·die
bus &·xl·noctib⁹·Apl'i ꝑseuerãtes in oratõe·
vnanimiter cũ mulierib⁹ & maria mr̃e Ihu&
frĩbus ei⁹· spm̃scm̃ in plenitudĩe recepunt·sic
dicit̃ Actu·i·&·ii·Ad hanc ꝑseuerãtiã hortat̃
nos dñs uerbo pit̃er et exemplo·luc̃·xi·Si ꝑse
uerauerit pulsans·dico uobis·& si non dabit
surgẽs eo ꝙ amic⁹ eius sit·ꝓpter improbitatẽ
tñ eius surget·& dabit illi &c̃·Vñ petr⁹ quia

ꝑseuerabat pulsans·aptum est ei ostiũ & int̃=
uit· Multi ergo non obtinẽt qd̃ petũt· q2 nõ
ꝑseuerant in petendo· ¶ Tertio ꝑseuerare de=
bemus in pugnãdo·Militia est vita hoĩs sup
terrã·Iob·vii·Miles autẽ q̃ntumcũq̃z pugnet
uiriliter non reportat gloriã triũphalẽ·nisi ꝑ=
seueret in pugna·ii·thi·ii·Qui certat in agõe
non coronabit̃ nisi legitime certauerit·Iosue
xiiii·In me fortitudo ꝑseuerat tam ad bellan
dum q̃z ad q̃diẽdũ· In bello spũali·fortissim⁹
pugnandi modus est uirt⁹ orõnis deuote·Si
cut exemplũ habem⁹ euidẽs exo·xvii·De ora
tiõe moysi·de q̃ crisos·stabat moyses ĩ mõte ñ
armis·sz ꝑcibus pugnat̃ us·Et infra·fit moyse
orãte pugna occulta· sz manifesta uictoria·ꝑ
seuerante ꝑce·ꝑseuerãs victoria roborat̃ Mul
tos dyabolus sua improbitate diutissime tẽp=
tat·ut tedio uincat·et auferat eis ꝑseuerantiã
sic habẽtur exẽpla ĩfra libro tertio de tẽptatõe·
DEinde cõsiderandũ est de uitiis opposi
tis ꝑseuerantie·Primo de mollitie Se
cundo de ꝑtinatia ¶ Ad ꝑmum sic ꝓ=
ceditur uidet̃ ꝙ mollicies non opponat̃ ꝑseue
rantie·quia sup illud·i·ad coꝝ·vi·Nec adulti
nec molles·nec masculoꝝ ꝯcubitores·glo ·ex=
ponit molles·i·patici i·muliebria patientes·
sz hoc oppoĩtur castitati ·ergo mollicies nõ est
uitiũ oppositum ꝑseuerãtie·Preterea ph̃⁹ dic̃
in vii·eth·ꝙ delitia mollities quedam est ·sed
esse delitiosum·videt̃ ꝑtinẽ ad intemꝑantiam
ergo mollities nõ oppoĩtur ꝑseuerãtie·Preta
ph̃⁹ dicit in·vii· eth·ꝙ lusiu⁹ ẽ mollis sz ẽ im=
moderatio·Lusiuũ opponit̃ eut̃pelie que ẽ vir
tus circa delectiones ludoꝝ·ut dicitur in·iiii·
eth·ergo mollities non oppoĩtur ꝑseuerantie
Sz cõtra est qd̃ ph̃us dicit ĩ· viii·eth· ꝙ molli
oppoĩtur ꝑseueratiu⁹·Rñsio·dicendũ ꝙ sicut
supꝑdictum est·laus ꝑseuerãtie in hoc ꝯsistit·
qd̃ aliq̃s non recedat a bono ꝓpter diuturnaz
tol'antiã difficiliũ& laboriosoꝝ·cui directe uid̃
tur opponi ·qd̃ aliquis de facili recedat a bo=
no ꝓpter aliq̃ difficilia que sustinere non pt̃·
& hoc ꝑtinet ad ratõez mollicíei· Nam molle
dicitur qd̃ facile cedit tangenti· nõ aũt iudicat̃
aliquid molle·ex hoc ꝙ cedit̃ fortit̃ impellẽti·
Nam & parietes cedunt machine ꝑcuciẽti·& iõ
non reputat̃ aliq̃s mollis si cedat aliquib⁹ val
de q̃uiter impellentib⁹·vñ ph̃⁹ dic̃ in·vii·eth·
ꝙ si quis a fortib⁹ & superexcellẽtib⁹ delecta
tõnib⁹· uincit̃ uel tristiciis·nõ est admirabile
sz ꝯdonabile si ꝯtra tendat·Manifestũ est aũt
ꝙ q̃uius impellit metus ꝑiculoꝝ q̃m cupiditas
delectatõnũ·Vñ tulli⁹·dicit ĩ ꝑmo de officiis
non est cõsentaneũ qui metu non frãgit̃ euz
frangi cupiditate· nec qui inuictũ se a labore
ꝑstiterit·vinci a uoluptate· Ipsa etiã uoluptas
forci⁹ mouet attrahendo ·q̃z tristitia de carẽtia
uoluptatis retrahendo·quia carentia uolup=
tatis est pur⁹ defect⁹· et ideo ꝟm ph̃m ꝓprie
mollis dicit̃ qui recedit a bono ꝓpter tristiti=
as cãtas ex defectu delectatõnũ· q·cedẽs debi
li mouẽti· ¶ Ad ꝑmũ ergo dicendũ ꝙ ꝑdicta

mollities causat̃ dupl'r·Vno mõ ex ɔsuetudie
cum em̃ aliquis assuet⁹ est voluptatibus frui·
difficili⁹ põt eaꝝ absentiã sustinẽ·Alio modo
ex naturali dispositõe·quia videlȝ hñt aĩm mi
n⁹ ɔstantẽ ꝓpter fragilitatẽ ɔplexonis·& hoc
mõ compant̃ femĩe ad masculos·ut ph̃⁹ dicit
in·vii·eth̃·Et id eo illi qui mulieb̃a patiuntur
molles dñr·q·muliebres effecti·¶ Ad 2m di=
cendũ ꝙ uolũtati corpali opponit̃ labor·& iõ
res laboriose tm̃ impediũt uoluptates·delitio
si aũt dicunt̃·qui non possũt sustinẽ aliquos
labores·nec aliq̃d qȯ uoluptatẽ diminuat Vñ
ȯr deu ·xxxviii·Tenera ml'r & delicata q̃ sup
terram ingredi nõ ualebat·nec pedis uestigiũ
tigẽ ꝓptermollitiẽ & ideo delitia quedã mol=
lities dicitur·ȷ̃ mollities ꝓprie respic̃ defectũ
delectatõnũ ·delitie aũ causam ĩpeditiuã dele
ctatõis·puta laborẽ·uel aliq̃d huiusmõi ¶Ad
tertiũ dicendũ ꝙ in ludo duo est cõsiderare
vno quidem mõ delectatõeȝ·& sic inordinate
lusiu⁹ eut̃pelie opponit̃ ·Alio mõ in ludo cõsi
derat̃ q̃dam remissio siue requies·q̃ opponit̃
labori ·& ideo sic̃ non posse sustinẽ laboriosa
ptinet ad mollitiẽ·ita etiã nimis appetẽ remis
sionẽ ludi·ul' q̃mcunqȝ aliã quietẽ ¶Ad scȯm
scȝ·utrũ ptinatia sit ps pseuerãtie·Sciendũ ꝙ
sicut ysidor⁹ dic̃ in li·ethi·Pertinax dicit̃ ali=
quis qui est impudẽter tenẽs·q·oĩa tenens·&
hic idem dicit̃ ptinax·eo ꝙ in ꝓposito suo ad
uictoriã pseuaret·antiqui em̃ dicebãt aiiciam
qȯ nos uictoriã·& hoc ph̃⁹ uocat in·vii·ethi·
ichyponomenes ·i·fortis sñie·ydionomenes·
s·ꝓprie sñie·quia·s·pseuerat in ꝓpria sentẽtia
plus q̃ȝ oportet·moll' aũt minus q̃ȝ oportȝ·pse
uerans aũt 2m ꝙ oportȝ·Vñ patȝ ꝙ pseuerã=
tia laudatur sicut ĩ medio existens· ptinax aũ
vitupatur·sicut 2m excessum medii·mollis aũ
2m defectũ·et quia q̃nq̃ȝ nimis psistit aliquis
in ꝓpria sententia ·quia p hoc uult suã excellẽ
tiam maĩfestare Iȯo ptinatia orit̃ ex inani gl'a
sicut dicit greg·xxxi·moꝝ· Dictũ est aũt sup̃
ꝙ oppositio uitioꝝ ad uirtutes non attendit̃
secundum causam ·sed secundũ speciem ·De
hoc Re·infra·li·iii·dist·lxxxxi·

DISTINCTIO NONAGESIMA PRIMA

Vltimo inter virtutes cardinales cõ=
siderandũ est de tempantia·circa q̃ȝ
ɔsideranda sũt tria·Primo quidem
de ipã tempantia ·Secũdo de uitiis
oppositis·Tertio de ptib⁹ eius·¶ Circa pmũ
pmo videndũ est·vtrũ tpantia sit uirt⁹·Scȯo
vtrũ sit virtus spãlis·Tertio·vtrũ sit circa ɔcu
piscẽtias Quarto·utrũ sit circa delectatões ta=
ctus· Quinto·utrũ sit circa delectatões gust⁹
inq̃ntum est gust⁹ ·uel solum 2m ꝙ est tact⁹
q̃nidã·Sexto·que sit regula tpantie·Septĩo·
utꝝ sit uirt⁹ cardinal'·siue pñcipalis·Octauo
utrũ sit potissima uirtutum·Ad pmũ·s·utrũ
tempantia sit uirtus ·dicendũ ꝙ sic̃ supdictũ
est· de rõne uirtutis est ut inclinet hoiem ad
bonũ·bonũ aũt hoĩs·est 2m rationem esse·vt
dionys·dicit·iiii·c·de di·no·& ideo virt⁹ hu

mana est ·q̃ inclinat ad hoc qȯ est 2m rationẽ
Manifeste autem ad hoc inclinat tempantia·
Nam in eius noĩe importat̃ quedã moderatõ
seu tempies q̃m ratõ facit·Et ideo tempantia
est uirtus·nõ autẽ ɔtrariat̃ tempantia inclia=
tioni nat̃e hoĩs inq̃ntum hõ est·natura auteȝ
inclinat in id qȯ est ɔueniẽs unicuiqȝ·Vñ hõ
natural'r appetit delectatõeȝ sibi cõuenientẽ·
quia uero hõ inq̃ntum hmõi est rõnalis·cõue
niẽs est ꝙ delectatões sunt hoĩ ɔueniẽtes·que
sũt 2m rõeȝ·& ab his non ret̃hit temperãtia·
ȷ̃ poti⁹ ab his q̃ sunt ɔtra ratõȝ·Vñ patȝ ꝙ tẽ=
perãtia nõ ɔtrãriat̃ inclinatõi nature humane
ȷ̃ ɔuenit cũ ea·ɔtrariat̃ tñ inclinatoni nature
bestial'·& ñ subiecte rõni·¶ Ad 2m·s·utꝝ tẽ
pantia sit spãlis uirt⁹·dicendũ ꝙ 2m cõsuetu
dinẽ humane locutõis aliq̃ nomia ɔmunia re
stringunt̃ ad ea q̃ sunt p̃cipua inter illa q̃ sub
tali cõitate cõtinent̃·sicut nom̃ urbis accipit̃
anthonomatice p roma·Sic igit̃ nomẽ temp
antie dupl'r accipi põt·uno mõ 2m cõitatẽ sue
sig̃ficatõnis·& sic tempantia nõ est uirt⁹ spã
lis·ȷ̃ gñalis·q2 nomẽ tempantie signat q̃ndã
temperiẽ·i·moderatõeȝ·q̃ȝ rõ ponit in hũanis
opationib⁹ & passionib⁹·qȯ est cõmune in oĩ
uirtute morali·Differt tñ ratiõe tempantia a
fortitudine·etiam 2m qȯ utraqȝ suitur & uir
tus cõis·Nam tempantia ret̃hit ab his q̃ ɔtra
rõeȝ appetitũ alliciũt·fortitudo autẽ ĩpellit ad
ea sustinẽda ul' agg̃diẽda ꝓptẽ q̃ hõ refugit bo
nũ rõis·Si ũo ɔsideret̃ ãthonomatice tẽpan=
tia 2m ꝙ refrenat appetitũ hoĩs ab his q̃ max
ime alliciũt hoiem·sic est spãlis uirt⁹· vt pote
hñs spãleȝ materiã sicut et fortitudo ·Et sicut
ipm nomẽ dupl'r põt sumi·uno mõ ɔmuniter
Alio modo excellẽter ·ita & integtas q̃m Au
gu⁹·att̃buit tempantie·dicẽs in li·de moribus
ecclie·Tempantia est amor sese deo integrum
incorruptũqȝ ɔseruãs·quia etiã tempantia est
circa illa que maxime possũt aĩm inquietare
ꝓpter hoc ꝙ sunt homĩ essentialia·ut infra di
cet̃·& ideo trãquillitas aĩ p q̃ndaȝ excellentiã
att̃buit̃ tempantie· q̃muis cõueĩat cõiter oĩb⁹
uirtutib⁹ Et nota ꝙ licȝ pulcritudo ɔueĩat cui
libȝ uirtuti·excellẽter tñ attribuit̃ tempantie ·
duplici rõne·Primo quidẽ 2m cõem rõeȝ tem
pantie ad q̃m ptinet quedã moderata & cõue=
niẽs ꝓportio·in q̃ ɔsistit ratio pulcritudĩs ·ut
patȝ p dionysi ·iiii·ca·de di·no·Alio mõ quia
ea quib⁹ refrenat tempantia·sunt infirma in
hoĩe·ɔueniẽtia sibi 2m naturã bestialẽ·ut ĩfra
dicet̃·et iõ ex eis maxime nat⁹ est hõ det̃pari
& p cõsequẽs pulcritudo tempantie attribuit̃·
que p̃cipue turpitudinẽ hoĩs tollit ·et ex eadẽ
rationeetiã honestũ maxĩe attribuit̃ tẽpantie
Dicit em̃ ysido· in li·ethimo· hõestus dicitur
qȯ nihil habeat turpitudĩs·Nam honest⁹ dici
tur·q·honoris status· qui maxime ɔsiderat̃ ĩ
tempantia que repellit uitia maxĩe obprobrio
sa·ut infra dicet̃·¶ Ad tertiũ·s·utꝝ tempan=
tia sit circa ɔcupĩas et delectatões· Dicẽdum
ꝙ sicut ait ysido·in li·ethimo·tempantia est q̃

libido cõcupiĩaqꝫ refrenat̃·Sicut em̃ dictũ eſt
ſupra·ad virtutẽ moralem ptinet conſeruatio
boni rõis ꝯtra paſſiones rationẽ repugnãtes·
Motꝰ aũt paſſionũ anime eſt duplex·ut ſup̄
dictũ eſt·cum de paſſionibꝰ ageret̃·Vnꝰ qui
dem ẜm ꝙ appetitꝰ ſenſitiuꝰ ꝓſequit̃ ſenſibi
lia ⁊ corꝑalia bona·Alius autẽ ẜm ꝙ refugit
ſenſibilia et corꝑalia mala·Primus aũt motꝰ
appetitus ſenſitiui p̄recipue repugnat rationi
ſed magis ẜuiunt ei·ſicut inſtrumẽta quibus
homo utit̃ ad cõſecutionẽ ꝓprii finis·repug=
nant aũt ei p̄cipue ẜm ꝙ appetitꝰ ſenſitiuus
in ea tendit nõ ẜm modũ rationis·et ideo ad
uirtutẽ moralem ptinꝫ ꝓprie moderari hmõi
paſſiones que importãt ꝓſecutõeꝫ boni·Mo=
tus aũt appetitꝰ ſenſitiui refugientis mala ſẽ
ſibilia·p̄cipue ꝯtrariat̃ rationi·nõ quidem ẜm
ſuam ĩmoderantiã·ſꝫ maxime ẜm ſuũ effectũ
ꝓut·ſ·quis refugiẽdo mala ſenſibilia ⁊ cor=
poralia·que interdũ ꝯcõitant̃ bonũ rationis·
per ꝯueniẽs diſcedit ab ipo bono rõis·et ideo
uirtutem moralẽ ptinet in hmõi firmitatẽ pre
ſtare in bono rationis·Sicut ergo uirtus for=
titudis de cuiꝰ rõe eſt firmitatẽ p̄ſtare·p̄cipue
ꝯſiſtit circa paſſionẽ ptinentem ad fugã malo
rum corꝑaliũ·circa·ſ·timorẽ·ex ꝯueniẽti autẽ
circa audatiã que aggredit̃ terribilia ſub ſpe
alicuius boni·ita etiam tꝑantia que importat
moderationẽ q̃ndam·p̄cipue ꝯſiſtit circa paſſi
ones tendẽtes ĩ bona ſenſibilia·ſ·c̃ca ꝯcupiſcẽ
tiam et delectatõeꝫ·ex ꝯſequenti aũt circa tri=
ſtitias·que ꝯtingũt ex abſentia taliũ delecta=
tionũ·Naꝫ ſicut audacia p̄ſupponit terribilia·
ita etiam triſtitia talis ꝓuenit ex abſentia de=
lectationũ p̄dictaꝝ·¶ Ad quartũ·ſ·vtrũ tem
perantia ſit ſolũ circa delectatões tactꝰ·Dicẽ
dum ꝙ ita eſt tẽperantia circa delectatões ⁊
ꝯcupiĩas·ſicut fortitudo circa timores ⁊ auda
tias·fortitudo aũt eſt circa timores et audati=
as reſpectu maxioꝝ maloꝝ quibꝰ natura ex=
tignit̃·que ſunt ꝑicula mortis·Vñ ſimilit̃ tẽ
perãtia oportet·ꝙ ſit circa ꝯcupiſentias maxi
maꝝ delectationum·et quia delectatio conſe
quit̃ operationẽ ꝯnaturalẽ·tanto aliq̃ delecta
tiones ſunt uehemẽtiores·q̃nto ꝯſecunt̃ opati
ones magis naturales·maxime aũt naturales
aĩalibꝰ ſunt opationes·quibꝰ ꝯſeruat̃ natura
indiuidui ꝑ cibum ⁊ potum·et natura ſpẽi ꝑ
cõiunctõnẽ maris ⁊ feĩe·et ideo circa delecta
tiones ciboꝝ ⁊ potuuꝫ·⁊ circa delectationes
uenereoꝝ·eſt ꝓprie tempantia·hmõi aũt de=
lectatões ꝯſecunt̃ ſenſum tactus·vñ relinqui=
tur ꝙ tempantia ſit circa delectatões tactus·
¶ Ad quintũ·ſ·vtrũ tempantia ſit circa dele=
ctationes guſtꝰ inq̃ntum eſt guſtꝰ·uel ſoluꝫ
ẜm ꝙ eſt tactꝰ quidam·Dicendũ ꝙ ſic̃ dictũ
eſt·tempantia ꝯſiſtit circa p̄cipuas delectatio
nes·que maxime ptinent ad ꝯſeruationẽ hu=
mane uite·uel in ſpetie vel ĩ indiuiduo·ĩ qui=
bus aliq̃d ꝯſideratur pn̄pl̄r·aliq̃d autẽ ſecũda
rio Pricipaliter aũt ipe uſus rei neceſſarie·puta
vel femine·que eſt neceſſaria ad cõſeruationẽ
ſpeciei·vel cibi vel potꝰ·que neceſſaria ſũt ad
ꝯſeruationẽ indiuidui·⁊ ipe uſus hoꝝ neceſ=
ſarioꝝ hꝫ q̃ndam eſſentialẽ delectationẽ adiũ
ctam·ſecũdario aũt ꝯſiderat̃ circa utrũqꝫ uſuꝫ
aliq̃d qȯ facit ad hoc ꝙ uſꝰ ſit magis delecta
bilis·ſicut pulc̃tudo et ornatus femĩe·et ſapor
delectabilis in cibo·et etiã odor·Et ideo prin
cipaliter tempantia eſt circa delectationes ta=
ctus que ꝑ ſe ꝯſecunt̃ ipm uſum reꝝ neceſſa=
riarum quaꝝ oĩs uſus eſt in tangendo·c̃ca
delectationes aũt uel guſtꝰ uel olfactus·uel
uiſus eſt tempantia ⁊ intempantia Secunda
rio autẽ inq̃ntum ſenſibilia hoꝝ ſenſuũ cõfe=
rũt ad delectabilem uſum reꝝ neceſſariaꝝ·q̃
ptinet ad tactuꝫ·quia tñ guſtus ꝓpinquor eſt
tactui q̃ꝫ alii ſenſus·Ideo tempantia magis ẽ
c̃ca guſtũ q̃ꝫ c̃ca alios ſenſꝰ ¶ Ad ſextũ·ſ·q̃ ſit
regl̄a tꝑantie Dicendũ ꝙ ſic ex dictis pꝫ bonũ
virtutis moralis p̄cipue ꝯſiſtit in ordine rõnis
Nam bonũ hõis eſt circa rationẽ eſſe·ut dyo·
dicit·iiii·ca·de di·no·Precipuꝰ aũt ordo rõis
ꝯſiſtit ex hoc ꝙ aliqua ĩ finẽ ordinat·⁊ ĩ hoc
ordine maxime ꝯſiſtit bonũ rationis·Naꝫ bo
nũ hꝫ rationẽ finis·⁊ ipe finis eſt regula eoꝝ
que ſunt ad finẽ·oĩa aũt delectabilia q̃ in vſũ
rationis ueniũt·ordinãtur ad aliq̃m uite hꝰ
neceſſitatẽ·ſicut ad finẽ·⁊ ideo tempantia ac=
cipit neceſſitatẽ huiꝰ uite ẜm regulã delectabi
liũ quibus utit̃·ut·ſ·tantũ eis utat̃·q̃ntuꝫ ne=
ceſſitas huiꝰ uite requirit·vñ dicit auġ·de mo
ribus eccleſie·Habꝫ uir tempans in rebꝰ huiꝰ
uite regulã utroqꝫ teſtamẽto firmatã·ut eoruꝫ
nihil diligat·nihil ꝑ ſe appetendũ putet·ſꝫ ad
uite huiꝰ atqꝫ officioꝝ neceſſitatẽ q̃ntum eſt
uſurpet utentis modeſtia·nõ amãtis affectu·
Et nota ꝙ neceſſitas hũane uite dupl̄r poteſt
attẽdi·vno mõ ẜm ꝙ dicit̃ neceſſariũ id ſine
quo res nullo mõ eſſe poteſt·ſicut cibꝰ eſt ne=
ceſſariꝰ aĩali·Alio modo ẜm ꝙ dicit̃ neceſſa=
rium·id ſine quo res non poteſt ꝯueniẽt eſſe
tempantia aũt nõ ſolum attendit p̄mã neceſſi
tatẽ·ſꝫ etiã ẜam·vñ phꝰ dicit in·iii·eth·ꝙ tem
peratꝰ appetit delectabilia ꝓpter ſanitatẽ·uel
ꝓpter bonã habitudinẽ·Alia uero que ad hec
nõ ſũt neceſſaria poſſunt ſimpl̄r ſe hr̃e·q̃daꝫ
em̃ ſunt impedimenta ſanitatis ul̄ bone habi
tudinis·et his nullo mõ tꝑatꝰ vtit̃·hoc em̃ eſſꝫ
pc̃m ꝯtra tempantiã·quedã uero ſũt que nõ
ſunt his impedimenta·⁊ his moderate utitur
ꝓ loco ⁊ tempe·⁊ ꝯgruentia eoꝝ quibꝰ ꝯui=
uit·Et ideo ibidẽ phꝰ dicit·ꝙ etiã tempatꝰ ap
petit alia delectabilia·que·ſ·non ſunt neceſſa
ria ad ſanitatẽ uel ad bonam habitudinẽ·nõ
impedimẽta his exiſtentia·Item ꝯueniẽtia ui=
te attendit̃ non ſolũ ẜm ꝯuenientiã corporis
ſꝫ etiã ẜm cõuenientiã exterioꝝ reꝝ·puta di=
uitiaꝝ ⁊ officioꝝ·⁊ multomagis ẜm conue
nientiã honeſtatis·⁊ ideo phꝰ ibidem ſubdit
ꝙ in declinabilibꝰ quibꝰ tꝑatus utit̃·nõ ſolũ
ꝯſiderat ut nõ ſint impeditiua ſanitatis ⁊ bo
ne habitudis corꝑalis·ſꝫ etiã ut nõ ſint preter
bonum·i·cõtra honeſtatem·⁊ ꝙ nõ ſint ſup̄

ſubſtantiã id eſt ſupͣ facultatẽ diuitiarum · Et
augꝰ dicit in li · de moribꝰ eccleſie · ꝙ tempatꝰ
reſpicit nõ ſolũ neceſſitatẽ huiꝰ vite · ſed etiam
offitioꝝ · ¶ Ad ſeptimũ · ſ · vtrũ tempantia ſit
virtus cardinalis ſeu pͥncipalis · Dicendũ ꝙ ſi
cut ſupͣ dictũ ẽ uirtus pͥncipalis ſeu cardinalis
dicit̃ que pͥncipaliꝰ laudat̃ de aliquo eoꝝ que
cõiter requirunt̃ ad rationẽ virtutis · Modera
tio aũt que in omni ũtute requirit̃ · p̃cipue lau
dabilis eſt in delectatõibꝰ tactus · circa que eſt
tempantia · tum qꝛ tales delectatões ſunt ma=
gis naturales nobis · et ideo difficilius eſt ab
eis abſtinere & ꝯcupiãs eoꝝ refrenare · tũ etiã
quia eaꝝ obiecta magis ſunt neceſſaria pn̄ti
vite · ſicut ex p̄dictis patꝫ · Et ideo temperantia
ponit̃ virtꝰ pͥncipalis ſeu cardinalis · ¶ Ad oc=
tauũ · ſ · vtrũ tempantia ſit maxima virtutum
Dicendũ ꝙ ſicut phꝰ dicit in pͥmo eth · bonuꝫ
multitudinis dĩniꝰ eſt q̃ꝫ bonũ vniꝰ · & iõ q̃n
to aliq̃ uirtus magis ptinet ad bonũ multitu=
dinis · tãto melioꝛ eſt · Iuſtitia aũt & foꝛtitudo
magis ptinẽt ad bonũ multitudĩs q̃ꝫ tempan
tia · quia iuſtitia ꝯſiſtit ĩ cõicationibꝰ · que ſũt
ad alterũ · foꝛtitudo aũt in piculis belloꝝ que
ſuſtinent̃ ꝓ ſalute cõi · tempantia aũt modera
tur ſoluꝫ ꝯcupiſcentias & delectatões earum ·
que ptinent ad ipm̃ hoĩem · · vnde maĩfeſtum
eſt ꝙ iuſtitia & foꝛtitudo ſunt excellentioꝛes
ũtutes q̃ꝫ tempantia qbꝰ prudentia & ũtutes
theologice ſũt potioꝛes · DIST · XCII ·

Einde cõſiderandũ eſt de viciis op=
poſitis tempantie · et pͥmo utrũ ĩſen
ſibilitas ſit pcc̃m · Scdo · utrũ intẽp =
antia ſit vitiũ puerile Tertio d̃ cõpa
tione intempantie ad timiditatem · Quarto
vtrũ vitium intempantie ſit maxĩe obpꝛobrio
ſuꝫ · ¶ Ad pͥmũ · ſ · utrũ inſenſibilitas ſit uitiũ
Dicendũ ꝙ om̃e id qd̃ ꝯtrariat̃ oꝛdini nat̃ali ·
eſt uitioſuꝫ · natura aũt delectationẽ appoſuit
opationibꝰ neceſſariis ad uitã hoĩs · Et iõo na
turalis oꝛdo requirit · ut hõ inũ hmõi delcta=
tionibꝰ utatur · q̃ntum neceſſarium eſt ſaluti
hũane · uel q̃ntum ad ꝯſeruationẽ indiuidui · uel
q̃ntum ad cõſeruationẽ ſpẽi · Si quis ergo in=
tm̃ delectationẽ refugerꝫ ꝙ p̃termittet̃ ea que
ſunt neceſſaria ad ꝯſeruatõeꝫ nature · peccaret
q · oꝛdini nat̃ali repugnãs · et hoc ptinet ad ui
tium inſenſibilitatis · Sciendũ tñ ꝙ ab hmõi
delectationibꝰ cõſequẽtibꝰ hmõi operationes
qñqꝫ laudabile eſt uel neceſſariũ abſtinẽ ꝓpẽ
aliq̃ꝫ finem · ſicut ꝓpter ſanitatẽ coꝛpalẽ aliqui
abſtinent a quibuſdã delectationibꝰ in cibis
& potibus et ueneriis · & etiam ꝓpter alicuius
offitii executionẽ · ſicut athletas et milites ne =
ceſſe eſt a multis delectationibꝰ abſtinẽ · ut of
tium ꝓpꝛium exeq̃ntur · et ſilr̃ penitentes ad
recupandam anime ſalutẽ abſtinẽtia delecta=
biliũ · q · q̃dam dieta utunt̃ · & hoĩes uolentes
cõtemplatõi & rebus diuinis uacare · opoꝛtet ·
ꝙ ſe magis a carnalibꝰ abſtrahãt · nec aliquid
p̄dictoꝝ ad inſenſibilitatis uitiũ ptinet · quia
ſunt ſcđm rationẽ rectã · vnde daniel ut ſe ydo=
neũ redderꝫ ad reuelatões dĩnas abſtĩebat ſe
ab hmõi delcãtõibꝰ ſic dr̃ dañ · x · Lugebã triũ
ebdomadaꝝ diebꝰ · panẽ deſideabilẽ nõ cõme
di · & caro et uinũ ñ ĩtroiert ĩ os meũ · ſꝫ neqꝫ
unguẽto uſus ſum · Et eccſ · ii · Cogitaui a vi=
no abſtrahẽ carnẽ meã · ut aĩm meũ trãferreꝫ
ad ſapientiã · Et dañ · i · dicit̃ · ꝙ pueris illis · ſcꝫ
danieli et ſotiis eius deus dedit ſciam et diſci=
plinã · in oĩ libꝛo &c̃ · Et nota ꝙ quia hõ non
poteſt uti ratione ſine potentiis ſenſitiuis · q̃
indigent oꝛgano coꝛpali · neceſſe eſt ut homo
ſuſtentet coꝛpus ad hoc ꝙ ratione utat̃ · ſuſtẽ=
tatio auteꝫ coꝛpis fit p operatões delectabiles
vñ non poteſt eſſe bonũ rationis in homine ·
ſi abſtineat ab oĩbus delectabilibꝰ · Scđm tam̃
ꝙ homo in exequendo actũ rationis plus uł
minus indiget coꝛpali uirtute · ſcđm hoc plꝰ uel
minꝰ neceſſe habet homo delectabilibꝰ coꝛpa
libus uti · & ideo hoĩes qui offitiũ hoc aſſũpſe
rũt ut ꝯtemplationi uacent · & bonũ ſpiritua=
le · q · quadã ſpũali ꝓpagatioue in alios trãſ =
mittãt · a multis delectabilibus laudabiliter ſe
abſtinẽt · a quibꝰ illi quibus ex offitio cõpetit
opibus coꝛpoꝛalibꝰ et gñationi carnali uacare
landabiliter ſe non abſtinerẽt · ¶ Ad ſecundũ
ſ · utrũ intempantia ſit peccatũ puerile · Dicen
dum ꝙ aliq̃d dicit̃ eſſe puerile duplr̃ · vno mõ
quia ꝯuenit pueris · et ſic nõ intendit phꝰ dr̃e
ꝙ peccatũ intempantie ſit puerile · Alio modo
ſcđm q̃ndam ſilitudinẽ · & hoc modo peccata ĩ
tempantie puerilia dicũt̃ · Peccatũ eñ intem
perãtie eſt peccatũ ſupflue ꝯcupĩe · que aſſimi=
latur puero · q̃ntum ad tria · pͥmo quidẽ q̃ntuꝫ
ad id qd̃ utqꝫ appetit · ſicut eñ puer ita et ꝯcu
piſcencia appetit aliquid turpe · cuiꝰ ratio eſt ·
quia pnlchrum in rebus humanis attenditur
ꝓut aliquid oꝛdinat̃ ſcđm rationẽ · vñ tulliꝰ dic̃
in pͥmo de officiis · ꝙ pulcrũ eſt qd̃ ꝯſentaneũ
eſt hoĩs excellentie in eo in quo natura eius a
reliquis aĩantibꝰ differt · ¶ Puer autẽ nõ attẽ
dit ad oꝛdinem rationis · & ſimiliter ꝯcupiſcẽ=
tia non audit rationẽ · ut dicit̃ in · ii · eth · Scđo
q̃ntum ad euentũ · puer eñ ſi ſue uolũtati di =
mittit̃ · creſcit ĩ uolũtate ꝓpria · Vñ dicit̃ eccĩ ·
xxx · equꝰ indomitꝰ euadit durus · & filiꝰ re=
miſſus euadit p̄ceps · Ita etiã & cõcupiã · ſi ei ſa
tiſfiat · maius robur accipit · vñ augꝰ · dic̃ ĩ · vii
ꝯfeſſionũ · Dum ſeruit̃ libidini · facta eſt ꝯſue
tudo · & dum ꝯſuetudini nõ reſiſtit̃ · facta eſt
neceſſitas · Tertio q̃ntum ad remediũ qd̃ utqꝫ
p̄bet̃ · puer eñ emendat̃ p hoc ꝙ cohercet̃ · vñ
dicit̃ ꝓuer · xxiii · Noli ſubtrahere a puero diſci =
plinã · tu uirga pcuties eũ · et de inferno libe=
bis · Similiter dũ ꝯcupiſcentie reſiſtit̃ · reducit̃
ad debitum honeſtatis modum · ex hoc eſt ꝙ
augꝰ · dicit in ſexto muſice · ꝙ mente in ſpũalia
ſuſpenſa atqꝫ infixa & manente · cõſuetudinis
ſcꝫ carnalis ꝯcupiſcẽtie impetꝰ frãgit̃ · & pau=
latim repſſus extinguit̃ · Maioꝛ eñ erat cũ in
ſequeremur · non oĩo nullus · ſꝫ certe minoꝛ cuꝫ
refrenamꝰ · & ideo phs dicit in · iii · eth · ꝙ quẽ
admodũ puerũ opoꝛtet ſcđm p̄ceptuꝫ pedagogi

viuere ·ſic & concupiſcibile conſonare rationi
Et nota ꝙ ꝯcupiſcētia aliqua poteſt dici natu
raliter dupl'r·Vno modo ſm ſuū genꝰ· & ſic
tempantia & intempantia ſunt circa ꝯcupīas
naturales· Sūt em̄ circa cōcupīas ciboꝝ & ve
nereoꝝ·que oꝛdinant ad cōſeruationē nature
Alio modo poteſt dici ꝯcupīa naturalis q̄ntū
ad ſpetiē eius·qđ natura ad ſui ꝯſeruationē re
quirit· & ſic nō multū cōtingit peccare circa
naturales concupiſcētias ·Natura em̄ non re
quirit·niſi id ꝑ quod ſubueniť neceſſitati na=
ture· in cuiꝰ deſiderio nō ꝯtingit eſſe peccatū
niſi ſolū ſm q̄ntitatis exceſſuꝫ· & ſecūdū hoc
ſolum peccatur circa naturalē cōcupiſcētiam ·
ut phꝰ· dicit in ·iii·eth· Alia uero circa q̄ pluri
mum peccať ·ſūt quedā ꝯcupīe incitamenta q̄
hoīm curioſitas admuenit·ſicut curioſe cibi ꝑ
parati·& mulieres oꝛnate· & q̄muis iſta non
multū requirāt pueri·nihilominꝰ tn̄ intpan=
tia diciť puerile peccatū rōne iaꝫ dicta· ¶ Ad
tertiū·ſ·de compatione intempantie ad timi=
ditatē· Dicendū ꝙ vnū uitiū pōt alteri ꝯpari
dupliciter·Vno modo ex pte materie uel obie
cti·Alio mō ex pte ipiꝰ hoīs peccātis·& utro
qꝫ modo intempantia eſt grauiꝰ uitium q̄ꝫ ti
miditas·Primo nanqꝫ ex pte materie uel obie
cti·Nam timiditas refugit ꝑicula moꝛtis ad
que uitanda inducit maxima neceſſitas ꝯſer=
uande uite·Intempantia aūt eſt circa delecta
tiones quaꝝ appetitꝰ non eſt adeo neceſſariꝰ
ad uite cōſeruationē·quia ut dictū eſt·intem
perātia·magis eſt circa quaſdā oppoſitas de=
lectationes ſeu ꝯcupīas·q̄ꝫ circa cōcupīas ſeu
delectationes naturales· q̄nto ať illud qđ mo
uet ad peccandū magis uideť eſſe neceſſariū·
tāto peccatū leuius eſt· Et ideo intemperātia
ē grauius uitiū q̄ꝫ timiditas ex pte obiecti ſeu
materie mouētis·Similiter etiā ex pte ipiꝰ ho=
minis peccantis·& hoc triplici ratione·Primo
quideꝫ quia q̄nto ille qui peccat magis eſt cō=
pos ſue mentis·tāto grauiꝰ peccat·vn̄ aliena=
tis non imputanť peccata·timoꝛes aūt et triſti
tie graues & maxime in ꝑiculis moꝛtis ſtupe=
faciūt mētē hoīs·qđ nō facit delectatio q̄ mo=
uet ad intēpantiaꝫ Secūdo quia q̄nto pctm̄ ē
magis uoluntariū·tanto et g̃uiꝰ·temperantia
aūt hꝫ plus de uoluntario q̄ꝫ timiditas·& hoc
duplici ratione ·Vno mō quia ea q̄ ꝑ timoꝛeꝫ
fiunt ·p̄ncipiū habent ab exterioꝛi impellēte ·
Vn̄ n̄ ſūt ſimpl'r uolūtaria·Alio mō quia ea q̄
intempati ſunt magis ſūt uolūtaria in ꝑticu=
lari·minꝰ aūt uolūtaria in vl'i·nullus em̄ uel
let intempatus eſſe·alliciť tn̄ hō a ſingularibꝰ
delectationibꝰ q̄ intempatum faciunt hōiem·
ꝓpter qđ ad uitandū intempantiā·maximu=
remediū eſt·ut nō immoꝛeť hō circa ſingulaꝝ
riū ꝯſiderationē·ſꝫ in his que ptinēt ad timidi
tatē eſt ecōuerſo· Nam ſingl'a que immēt ſūt
minꝰ uolūtaria·ut abiicere clipeū·& alia hmōi
ſed ipſū cōmune eſt magis uolūtariū·puta fu
giēdo ſaluari·hoc aūt ſimpl'r magis uolūtari=
um eſt·qđ eſt magis uoluntariū in ſingulari

bus in quibus eſt actus ·Et ideo intempantia
cum ſit ſimpl'r magis volūtaria q̄m timiditas
eſt maius uitiū·Tertio quia cōtra intemperā
tiā pōt magis de facili remedium adhiberi·q̄ꝫ
cōtra timiditatē·eo ꝙ delectatōes ciboꝝ & ue
nereoꝝ·cca q̄ eſt intēpantia·ꝑ totā uitā occur=
rūt·& ſine ꝑiculo pōt homo circa ea exercita=
ri ad hoc ꝙ ſit tempatus·ſed ꝑicula moꝛtis ra=
riꝰ occurrūt·et ꝑiculoſiꝰ homo in his exercita
tur ad timiditatē fugiendā Et ideo intempan
tia eſt maiꝰ ſimpl'r peccatū q̄ꝫ timiditas·Item
nota ꝙ excellētia fortitudis ſup̄ tempantiaꝫ·
poteſt ꝯſiderari dupl'r·vno mō ex pte finis qđ
ptinet ad rationē boni·quia foꝛtitudo·ſ·ma=
gis oꝛdinatur ad bonū cōmune q̄m tempan=
tia·ex hac em̄ pte timiditas habet q̄ndam ex=
cellentiā ſup̄ intempantiam inq̄ntum·ſ·per ti
miditatem aliqui deſiſtūt a defenſione boni
cōis ·Alio modo ex pte difficultatis inq̄ntum
ſcꝫ·difficiliꝰ eſt ſubire ꝑic'la moꝛtis·q̄ꝫ abſtinē
a quibuſdā delectationibꝰ·inquātum ad hoc
nō opoꝛtet ꝙ timiditas p̄cellat intemperātiaꝫ
ſicut em̄ maioꝛis uirtutis eſt nō uinci a foꝛti=
oꝛi·ita etiā a cōtrario·minoꝛis uitii eſt a foꝛtio
ri uinci & maioꝛis uitii eſt a debilioꝛi ſuꝑari·
¶ Ad quartū·ſ·utrū peccatū intempantie ſit
maxime expꝛobrabile· Dicendū ꝙ exbꝛobra=
tio opponi uideť honoꝛi et gl'ie·honoꝛ aūt ex
cellentie debeť·ut ſup̄habitū eſt·gl'ia aūt clari
tatē impoꝛtat·Eſt ergo intempantia maxime
exprobrabil' ꝓpter duo·Pꝛimo q̄deꝫ qꝛ maxi=
me repugnat excellētie hoīs· eſt em̄ circa dele=
ctationes cōmunes nobis et bꝛutis·ut ſup̄ ha
bitum eſt·Vn̄ & in p̄s ·diciť ·homo cū in ho
noꝛe eſſet non intellexit·ꝯparatus eſt iumen
tis inſipientibus·et ſimilis factꝰ eſt illis ·Se=
cundo quia maxime repugnat eius claritati·
uel pulcritudini·inquantū in delectationibus
circa quas eſt intempantia minꝰ appaꝛꝫ de lu
mīe rationis·ex qua ē tota claritas & pulcritu
do uirtutis·vn̄ & hmōi delectationes dicunť
maxime exbꝛoprabiles·

DIST·XCIII·

Einde cōſiderādū eſt de ptibus tem
perātie·Et p̄mo de iſtis ptibꝰ in ge=
nerali·Secundo de ſingulis in ſpe=
ciali· Circa p̄mū ſciendū ꝙ tulliꝰ in
ſua rethoꝛica·aſſignat ptes tempatie·ꝯtinenti
am·modeſtiam·clementiā·Macrobiꝰ aūt ſup
ſompnium ſcipionis ponit modeſtiā ·uerecū
diā·ꝯtinentiam·caſtitatē·honeſtateꝫ·modera
tōnū·parcitatē ſobrietatē·& pudicitiā·Andꝛo
nicus uero dicit·ꝙ familiares tempantie ſūt
auſteritas·ꝯtinētia ·hūilitas ſimplicitas ·oꝛua
tus·bona oꝛdinatio ꝑ ſe ſu fficiētia·Ad euidē=
tiam hoꝝ ·Sciendū eſt ꝙ ſicut dictuꝫ eſt ſup̄
alicuiꝰ uirtutis cardīalis triplices ptes poſſūt
eē·ſcꝫ itegrales·ſubiectiue & potētiales·et dicū
tur ptes integrales alicuius uirtutis conditio
nes quas neceſſe eſt ꝯcurrere ad uirtutē· & ſe
cundū hoc due ſūt ptes integrales tpantie·ſ·
verecūdia ꝑ quā aliquis refugit turpitudineꝫ
tempantie ꝯtrariā· & honeſtas ꝑ q̄m ·ſ· aliqs

amat pulcritudinem tempantie·nam sicut ex
dictis patet·pcipue tpantia inter uirtutes uē=
dicat sibi quēdam decorē & uitia intēperan=
tie maxie turpitudiem habent·ptes aūt subie=
ctiue alicui⁹ uirtutis dicunt̃ spēs ei⁹·Oportet
aūt diuersificare spēs uirtutū ſm diuersitatez
materie obiecti·Est aūt tpantia circa delecta=
tōnes tactus q̄ diuidūt̃ in duo gn̄a·Nā que=
dam ordinant̃ ad nutrimentū·& in hiis q̄n=
tum ad cibū est abstinētia·q̄ntum aūt ad po=
tum pprie sobrietas·Quedā uero ad uim ge=
neratiuam ordinant̃·& in his quantū ad de
lectatōem pricipalē ipius coit⁹ est castitas·q̄n
tum aū ad delectōnes circūstantes·puta q̄ sūt
in osculis·tactib⁹·& amplexib⁹·attendit̃ pu=
dicitia·ptes aū potēciales alic⁹ ūtutis pn̄cipal'
dicunt̃ ūtutes secūdarie·q̄ mod̄ quē pricipalis
uirtus obseruat circa aliq̄m pricipalem mate=
riam ipe obseruāt in quibusdā aliis materiis·
in quib⁹ nō est ita difficile·Pertinz igit̃ ad tē
perantiā moderari delectōnes tactus·q̄s diffi
cillimū est moderari·Vn̄ quecūqz virtus mo=
deratōem q̄ndam opat̃ ī aliqua materia et re
frenatōem appetit⁹ in aliqd tendentis·potest
poni ps tpantie sicut virt⁹ei adiūcta·qd̄ quid̄
cōtingit tripliciť·Vno mō in interiorib⁹ moti
bus aī·Alio mō in exteriorib⁹ motib⁹ & acti
bus corpis·Tertio mō in exteriorib⁹ reb⁹·p̄ter
motū autem ɔcupiscentie q̄ moderat̃ & refre
nat tempantiā·tres mot⁹ inueiunt̃ in aīa ten
dentes in aliquid·p̄mus quidē est mot⁹ uolū
tatis cōmote ex impetu passiōis·& hūc motū
refrenat cōtinentia·ex qua fit·ut licet hō īmo
deratas cōcupiscētias patiat̃·uolūtas tn̄ non
uincit̃·alius autē mot⁹ interior in aliqd tēdēs
est motus spei & audacie·q̄ ipam cōsequit̃·&
hunc motū moderat̃ siue refrenat humilitas
Terti⁹ aūt motus est ire tēdentis in uīdictam
quē refrenat māsuetudo siue clementia·circa
aūt motus & actus corpales moderatōnē et re
frenatōz facit modestia·q̄z andronic⁹ ī tria di
uidit·ad quoꝝ p̄mum ptinz discernere q̄d sit
faciendū & q̄d dimittendū & q̄d quo ordine
sit agendū·& in hoc firmū psistere·& q̄ntuz
ad hoc ponit bonam ordiatōem·aliud autem
est ꝙ hō in eo ꝙ agit decentiā obseruet·& q̄n
tum ad hoc poit ornatū·Tertiū est aūt collo=
quium amicoꝝ uel quibuscūqz aliis·& quan
tum ad hoc poit̃ austeritas·circa exteriora au
tem duplex moderatō est adhibēda·Primo q̄=
dem ut supflua nō requirant̃·& quantuz ad
hoc ponit̃ a macrobio pcitas·& ab andronico
p se sufficientia·Secūdo uero ut hō non mi⁹
exquisita reqrat·& quantuz ad hoc poit ma=
crobi⁹ moderatōem·andronicus uēo simplici=
tatem·

DEinde ɔsiderandū est de ptibus tpantie ī
spāli·& p̄mo de ptib⁹·q·integralib⁹ q̄ sūt
uerecūdia & honestas·Circa uerecūdiam con
siderāda sūt quatuor·Primo utrū uerecūdia
sit uirt⁹·Secūdo de quib⁹ sit uerecūdia·Ter=
tio a quibus hō uerecūdet̃·Quarto quoꝝ sit
uerecūdari·¶Ad primū·s·utrū uerecūdia sit
virtus·Dicendū ꝙ virt⁹ dupl'r accipi potest·
pprie·s·& coiter ¶Prope quidem uirtus per
fectio quedā est·ut dicit̃ in·vii·phisi·Et ideo
omne illud qd̄ repugnat pfectioni·etiā si sit
bonū·deficit a ratōne uirtutis·uerecūdia aūt
repugnat pfectioni·timor em̄ est alicuius tur=
pis·qd̄·s·est exprobrabile·Vn̄ dama⁹·dic̄·ꝙ
timor est uerecūdia de turpi actu·sicut autez
spes est de bono possibili & arduo·ut sup̄ habī
tuz est·cū de passionib⁹ ageret̃·ita etiā timor
est de possibili et arduo·ille autem qui est p=
fectus ſm habitus uirtutis·non app̄hendit
aliqd̄ exprobrabile & turpe ad faciendum·ut
possibile & arduū·i·difficile ad uitandū·neqz
etiā facit actu aliq̄d turpe vn̄ obprobrium ti
meat·vn̄ uerecūdia pprie loquēdo nō est uir
tus·deficit em̄ a pfectione uirtutis·Cōiter aū
virt⁹ dicit̃ oīne qd̄ est bonū et laudabile ī hu=
manis actib⁹ & passionib⁹·& ſm hoc uerecū
dia q̄nqz dicit̃ uirtus·cū sit quedā laudabilis
passio·Sicut dicit ambrosi⁹ libro de officiis ꝙ
uerecundia socia ac familiaris est mentis pla=
ciditas·pteruiaz fugitās·ab oīni luxu aliena·
sobrietatē diligit·honestatē fouet·& decorez
requirit·Deficit tn̄ a ratione uirtutis·quia sic̄
habet̃·ii·eth·virtus est habitus electiu⁹ in me
dietate ɔsistēs·licet aūt uerecūdia in medio cō
sistere uideat̃·tn̄ uerecūdia nō noīat habitū·
sz passionē·neqz mot⁹ eius est ex electione·sz
ex impetu passionis·Ad scd̄m·s·utꝝ uerecun
dia sit de turpi·Dicendū ꝙ sicut dictū ē sup̄·
timor est de malo arduo·ꝙ·s·difficile uitat̃·
est aūt duplex turpido·vna quidem uitiosa·
que·s·ɔsistit in deformitate act⁹ uolūtarii·&
hoc pprie loquēdo non habet rationē mali ar
dui·qd̄ em̄ in sola uolūtate ɔsistit·nō uidetur
esse arduū & eleuatū sup̄ hoīs potestatē·& pp
ter hoc non app̄hendit̃ sub ratione terribilis·
& ppter hoc ph̄⁹ dicit in·iii·reth·ꝙ horū ma=
loꝝ nō est timor·Alia aūt est turpitudo quasi
penalis·q̄ quidē ɔsistit in uitupatione alicui⁹
sicut quedā claritas glorie ɔsistit in honorati
one alicui⁹·& q̄r etiam uitupium habet rōem
mali ardui·sicut hmōi honor h̄t rationē boni
ardui·uerecundia que est timor turpitudinis
p̄mo & pn̄cipalit̃ respicit uitiū seu obprobriū
& quia uitupium pprie debet̃ uitio sic̄ honor
uirtuti·Ideo etiā ex ɔsequēti uerecūdia respicit
turpitudinē uitiosaz·vn̄ ph̄⁹ dicit in·ii·retho=
rice ꝙ min⁹ homo uerecundat̃ ex defectibus
qui non ex ei⁹ culpa pueniūt·Respicit aūt ue
recūdia culpā dupl'r·vno mō ut aliqs desinat
uitiosa agere ppter timorem uitupii·Alio mō
ut homo ī turpib⁹ que agit uitet ɔspect⁹ pub
licos ppter timorez uitupii·quoꝝ p̄mum ſm
greg·nicenū ptinet ad erubescētiā·ſm etiā ad
uerecūdiā·Vn̄ ipe dicit ꝙ qui uerecūdat̃·oc=
cultat se in his q̄ agit·qui uero erubescit·timz
incidē in igl'iationē·Verecūdia aūt vel erube=
scentia pprie respicit ingl'iationē·ſm ꝙ debet̃
culpe que est defect⁹ uolūtari⁹·vn̄ ph̄⁹ dicit in

ſecundo rhetorice· ꝙ omīa illa homo verecun
dat̃ magis·quorū ipe eſt cauſa·obprobrioſa at̃
que inferūt̃ alicui·ꝓpter uirtutē uirtuoſus q̄
dem ꝯtempnit·quia indigne ſibi irrogant̃·ſi
cut de magnanimis pħus dicit in·iiii·etħ·Et
de apl'is dicit̃·Act·v·ꝙ ibant apl'i gaudentes
a conſpectu ꝯcilii·qm̄ digni habiti ſunt ꝓ no
mine iħu xp̄i·ꝯtumeliā pati·Ex imꝑfectione
aūt uirtutis ꝯtingit·ꝙ aliquis uerecūdet̃ de
obprobriis que ſibi inferunt̃ ꝓpter uirtutem
quia quāto aliquis eſt magis uirtuoſus·tāto
magis ꝯtempnit exteriora bona uel mala·vn̄
dicit̃ yſa·li·Noli timere obprobriū hominum
Ad tertiū·ſ·a quibꝰ homo uerecūdet̃·Dicē
dum ꝙ cum uituperium opponat̃ honori·ſicut
honor importat teſtimoniū q̇dam de excellē
tia alicuiꝰ·& p̄cipue que eſt ſɱ ūtutē·ita etiā
obprobrium cuiꝰ timor eſt uerecūdia impor=
tat teſtimoniū de defectu alicuiꝰ·& p̄cipue ſe
cundū aliq̄ȝ culpam Et ideo q̄nto teſtimoniū
alicuiꝰ reputat̃ maioris ponderis·tanto ab eo
aliquis magis uerecundat̃· Poteſt autem
teſtimoniū aliq̇ maioris ponderis reputari·
vel ꝓpter eius certitudinē ueritatis·uel ꝓpter
effectū·certitudo aūt ueritatis adeſt teſtimo=
nio alicuiꝰ·ꝓpter duo·vno quideȝ mō ꝓpter
rectitudinē iudicii·ſicut patet de ſapientibꝰ &
virtuoſis a quibꝰ homo & magis deſiderat
venerari & magis uerecundat̃·vn̄ a pueris &
beſtiis nullus uerecūdat̃ ꝓpter defectū recti
iudicii·qui eſt in eis·Alio mō ꝓpter cognitio
nem eoꝝ de quibꝰ eſt teſtimoniū·quia vnuq̄ſ
qȝ bene iudicat que cognoſcit·& ſic magis ve
recūdamur a ꝑſonis ꝯiunctis·que magis fa=
cta nr̄a ꝯſiderāt·A peregrinis aūt et oīo ig=
notis ad quos facta nr̄a n̄ ꝑueniūt·nullo mō
verecūdamur·ex affectu aūt eſt aliq̇ teſtīo=
niū magni ponderis ꝓpter iuuamentum uel
nocumentū ab eo ꝓueniēs·Et ideo magis de
ſiderant hoīes honorari ab his qui poſſūt eos
iuuare & magis uerecūdant̃ ab eis qui poſſūt
nocere·& inde etiā eſt ꝙ q̄ntum ad aliq̄d ma=
gis uerecūdamur a ꝑſonis ꝯiunctis·cū quibꝰ
ſemꝑ ſumꝰ ꝯuerſaturi·q·ex hoc nobis ꝑpetu=
um ꝓueniat detrimentū·q̇ aūt ꝓuenit a pe=
regrinis trāſeūtibꝰ cito ꝑtrāſit·Similis aūt ē
ratio·quare uerecūdamur a melioribꝰ & a ꝑ=
ſonis ꝯiunctis·quia ſicut melioꝝ teſtimoniū
reputat̃ magis efficax ꝓpter vl'em cognitionē
q̄m hn̄t de rebꝰ·& incōmutabilē ſuiam a veri
tate·ita etiā familiariū ꝑſonaꝝ teſtimoniū vi
det̃ magis efficax ꝓpter hoc ꝙ magis cogno
ſcūt ꝑticularia q̄ circa nos ſunt a ꝑſonis uero
uobis ſimilibꝰ in peccato non uerecūdamur·
quia n̄ eſtimamꝰ ꝙ defectū appħendāt ſicut
aliquid turpe·A ꝓpallantibꝰ at̃ uerecūdamur
ꝓpter nocumētū inde ꝓueniēs·q̇ ē diffama
tio apud multos·Ab illis etiā inter quos nihil
mali fecimꝰ magis uerecūdamur ꝓpter nocu
mentū ſequēs·quia·ſ·ꝑ hoc amittimꝰ bonam
opinionē quā de nobis habebāt·& etiā qꝛ cō
traria iuxta ſe poſita maiora vident̃·vn̄ cum
aliquis ſubito de aliquo quē bonū eſtimauit
aliq̄d turpe ꝑcipit·appħendit hoc vt turpiꝰ·ab
illis aūt a quibꝰ de nouo aliquid poſtulamꝰ·
vel quoꝝ nūc p̄mo volumꝰ eſſe amici·magis
verecūdamur ꝓpter nocumētum inde ꝓueni
ens·q̇ eſt impedimentū implende petitōnis
& amicitie ꝯſūmāde· Ad quartuȝ·ſ·quorū
ſit uerecundari·Dicendo ꝙ ſicut dictū eſt·ve
recūdia eſt timor alicuiꝰ turpitudinis·ꝙ autē
aliq̇ malū n̄ timeat̃ ꝓpter duplicē rationē pt̃
contingē·Vno mō quia nō eſtimat̃ ut malū·
Alio mō quia non eſtimat̃·ut poſſibile·uel ut
difficile vitari·& ſꝫm hoc uerecūdia in aliquo
deficit dupliciter·vno mō·qꝛ ea que ſūt eru=
beſcibilia nō appħendunt̃ etiaȝ turpia·& hoc
modo carent uerecūdia hoīes in peccatis ꝑfū
dati quibus ſua peccata nō diſplicēt·ſꝫ magis
gloriant̃ de eis·alio mō quia nō appħendūt
turpitudinē ut poſſibilē ſibi uel·q·non facile
uitabilē·& hoc modo ſenes & uirtuoſi uerecū
dia carent·ſunt tn̄ diſpoſiti ſicut ſi in eis eſſꝫ
aliquid turpe·de hoc uerecūdarent̃·vn̄ phꝰ di
cit in·iiii·etħ·ꝙ verecūdia eſt ex ſuppoſitōe
ſtudioſi·

Deinde conſiderandum eſt de honeſtate·
Et p̄mo quō honeſtū ſe habeat ad uirtu
tem·Secūdo quō ſe habeat ad decorē·Tertio
quō ſe habeat ad vtile & delectabile·Quarto
vtrū honeſtas ſit ꝑs tempantie· Ad p̄mum
ſcȝ quō honeſtas ad uirtutē ſe habeat·Dicen=
dum ꝙ ſicut yſido·dicit·honeſtas dicit̃ quaſi
honoris ſtatꝰ·vn̄ ex hoc videt̃ aliq̄d dici hone
ſtū q̇ eſt honore dignū·honor aūt ut ſuꝑ di
ctū eſt excellentie debet̃·excellentia autē hoīs
maxime ꝯſiderat̃ ſɱ uirtuteȝ q̄ eſt diſpoſitio
ꝑfecti ad optimū·ut dicit̃ in·vii·phi·Et ideo
honeſtū ꝓprie loquēdo in idem refert̃ cū uir=
tute·Et nota ꝙ eoꝝ que honorant̃ p̄ter virtu
tē aliquid ū uirtute excellentiꝰ·ſ·deꝰ & beati=
tudo·& hmōi·n ita nob̄ ꝑ expꝑientiā nota ſūt
ſicut uirtutes ſɱ q̄s quotidie opamur·Et iō
uirtꝰ magis ſibi uendicat nomē honeſti·Alia
vero que ſūt infra ūtutē honorātur inq̄ntum
coadiuuāt ad opatōȝ ūtutis·ſic̄·nobilitas·po
tētia et diuitie·vt em̄ phꝰ dic̄·iiii·etħ·hmōi ho
norant̃ a quibuſdā·ſꝫ ſɱ uirtutē ſolꝰ bonus
eſt honorādꝰ·bonꝰ aūt eſt aliquis ſɱ uirtu=
tem·Et ideo uirtuti quidē debet̃ laus ſɱ q̇
eſt appetibilis ꝓpter aliud·honor autē pro ut
eſt appetibilis ꝓpter ſe ipam·& ſɱ hoc habꝫ
rationē honeſti·Iteȝ nota ꝙ radicaliter hone=
ſtas eſt in interiori electione·ſignatiue autē i
exteriori ꝯuerſatione·quia honeſtū ſic̄ dictū ē
importat debitū honoris·honor aūt eſt quedā
atteſtatio de excellētia alicuiꝰ·Teſtimoniū at̃
nō ꝓfert̃·niſi de rebꝰ notis·interior aūt electō
nō innoteſcit·niſi ꝑ exteriores actus·Et ideo
exterior cōuerſatio hꝫ rationē honeſti·ſɱ ꝙ ē
interioris rectitudīs oſtēſiua·ꝓpter hoc q̇ dic̄
apoꝰ·i·coꝝ·xiiii·Oīa honeſte & ſɱ ordinē
fiant in vobis·Iteꝝ·quia ſɱ vulgarē opinio
nem excellētia diuitiaꝝ facit hoīem dignum

honore·Inde est ꝙ qn̄q3 nomē honestatis ad
exteriorē ꝓsperitatē trāfferꝰ·ẜm illud eccl·xi·
bona et mala vita & mors·paupertas et hone
stas a deo sunt·Et post sequiꝰ·Potēs est deꝰ
subito honestare paupem·i·ditare· ¶Ad ẜm
sc3·quō honestas se habeat ad decorē·Dicēdū
ꝙ sic accipi potest ex uerb diony·iiii·c·de di·
no·Ad rationem pulcri siue decori concurrit
& claritas & debita ꝓportio·dicit em̄ ꝙ deus
dicitꝰ pulcher·sicut vniusoꝝ ꝯsonātie·& clari-
tatis causa·Vn̄ pulcritudo corpis in hoc cōsi-
stit·ꝙ homo habet membra corpis· bn̄ ꝓpor-
tionata cū quadā debiti cololoris claritate·&
similiter pulcritudo spūalis ī hoc ꝯsistit ꝙ cō-
uersatio hoīs siue actio eius sit bn̄ ꝓportōna
ta ẜm spūalem ratōis claritatē·hoc aūt ptinet
ad ratōe3 honesti qđ diximꝰ idē esse uirtuti q̄
ẜm ratione3 moderatꝰ omēs res humanas· &
ideo honestū est idē spūali decori·vn̄ augꝰ·di
cit in li·lxxxiii·questionū· honestatē uoco in-
telligibilē pulcritudinē q̄m spūalem nos ꝓprie
dicimꝰ·Et postea subdit ꝙ sunt multa pulcra
uisibilia que minꝰ ꝓprie honesta appellantur
¶Ad tertiū·s·quō honestas se habeat ad uti-
tile & delectabile·Dicendū ꝙ honestū cōcur-
rit in idē subiectū cum utili et delectabili·a q̄
bus tn̄ differt ratione Dicitꝰ em̄ aliqđ honestū
sicut dictū est·inq̄ntum habet quēdam deco
rem ex ordinatōe rōnis·hoc aꝰ qđ est ẜm rati-
onē ordinatū est naturaliter ꝯueniēs homini
vnumqđq3 aūt naturaliter delectatꝰ in suo cō
ueniēti·Et ideo honestū est hoī naturaliter de
lectabile· sicut de opatione uirtutis phꝰ pro-
bat in·v·eth·Non tn̄ omē delectabile est ho-
nestū·q2 potest etiā aliquid esse ꝯueniens ẜm
sensum nō ẜm rationē·ſ3 hoc delectabile est p̄
ter hoīs rationē q̄ pficit naturā ipiꝰ· Ipa etia3
uirtꝰ que ẜm se honesta est·referꝰ ad aliud sic
ad finem·s·ad felicitatē·& ẜm hoc idē subiec
to est honestū & utile & delectabile·ſ3 ratōne
differūt·Nam honestum dicitꝰ ẜm ꝙ aliquis
habet quādam excellētiā dignā honore prop-
ter spiritualem pulcritudinem·Delectabile
aūt inq̄ntum quietat appetitum·utile aūt in-
q̄ntū referꝰ ad aliud·in pluribꝰ tn̄ est delecta
bile· q̄3 utile & honestum· quia omē utile &
honestū est aliq̄liter delectabile·ſ3 nō ꝯuertiꝰ·
vt dicitꝰ in·ii·eth· ¶Ad quartū·s·utrū hone-
stas debeat poni ps tempantie·Dicendū ꝙ sic
dictū est honestas est quedā spūalis pulcritu-
do·pulcro aūt opponiꝰ turpe·oppoīta autem
maxime se inuicē maīfestāt·Et iđo specialiter
ad tempantiā honestas ptinere uideꝰ· que id
qđ turpissimū est hoī et indecētissimū repellit
sc3 brutales voluptates·vn̄ & in ipso nomine
tempantie· maxime intelligitꝰ bonū rōis cuiꝰ
ē moderari & tempare ꝯcupiscētias p̄uas·Sic
igitꝰ honestas ꝓut speciali q̄dam ratione tpan
tie attribuitꝰ ponitur ps eius·nō quidem sub-
iecta uel sicut uirtꝰ adiūcta·ſ3 pars integralis
ipius sicut quedam eius conditio·

DISTINCTIO XCIIII·

DEinde considerandū est de partibus
subiectiuis tpantie·Et p̄mo de illis
que sūt circa delectationes ciborum·
Secūdo de illis que sūt circa delecta
tiones uenereoꝝ·Circa p̄mū ꝯsiderādum est
p̄mo de abstinētia que est circa cibos & potus
Scđo de sobrietat eque est spāliter circa potu3
¶Circa abstinentiā cōsiderandū est p̄mo de
ipa abstinētia·Scđo de actu eiꝰ qđ est ieiuniū
Tertio de uitio opposito qđ est gula·De absti
nentia videndū est p̄mo·vtrū sic virtꝰ· Scđo·
vtrū sit specialis uirtus· ¶Ad p̄mū·s·utrū ab
stinētia sit uirtꝰ·Dicendū ꝙ abstinētia ex suo
noīe importat subtractōne3 ciboꝝ·dupliciter
aūt nomē abstinētie accipi pōt·Vno mō ẜm
ꝙ absolute abstractōe3 ciboꝝ designat·& hoc
mō abstinētia nō designat·neq3 uirtutē·neq3
actū·ſ3 q̇ddam uirtutis & differens·Alio mō
pōt accipi ẜm ꝙ est ratione reglata·& hoc pt̄
fieri duplr·vno mō p ꝯpatōne3 corpōris·& sic
moderatio ciboꝝ secūdu3 q̄ntitatē & eq̄litatē
ptinet ad artē medicine·Alio mō ẜm interio-
res affectiones in compatione ad bonū ratio
nis·& sic ptinet ad uirtute3·vn̄ augꝰ·in libro
de q̄onibꝰ euāgelii dicit non inter est oīno·sc3
ad uirtute3 quid alementoꝝ uel quātum quis
accipiat dūmō id faciat ꝓ ꝯgruētia hoīm cum
quibꝰ viuit & psone sue·& ꝓ ualitudinis sue
necessitate ſ3 q̄nta facilitate & seueritate aīmi
his ualeat cū oportet uel necesse est carere·Et
nota ꝙ ad tpantiā ptinet refrenare delectatio
nes que nimis animū ad se allitiūt·sic ad for-
titudinē ptin3 firmare aīm ꝯtra timores a bo
no ratōis repellētes·& ideo sicut laus fortitu-
tudis ꝯsistit in quodā excessu·& ex hoc deno-
minātꝰ oms ptes fortitudis·ita & laus tpantie
ꝯsistit in quodā defectu·& ex hoc ipa et oms
ptes eiꝰ denoīantur·vn̄ et abstinētia· q2 pars
est tempantie denoīatur a defectu·& tn̄ cōsi-
stit in medio inq̄ntum est ẜm rōem rectā·Ra
tio em̄ recta facit abstinē sicut oportet·s·cū hy
laritate mētis·& ꝓpter qđ oport3·s·ꝓpter glo
riam dei·nō ꝓpter gl̄iam suā·De his que faci
unt ad cōmendatōe3 abstinētie·Re·infra·vbi
agitur de uitio gule·nam que dicunꝰ ibi ad
detestationē gule per oppositum faciūt ad cō-
mendationē abstinētie & que dissuadent gu-
lam·suadēt abstinentiam· ¶Ad ẜm·s·vtrū ab
stinentia sit specialis uirtus·Dicendū ꝙ sicut
dictum est virtus moralis conseruat bonum
rationis ꝯtra impetus passionum· & ideo vbi
inuenitur specialis ratio qua passio abstrahat
a bono rationis·ibi necesse est esse specialem
virtute3·Delectationes autē ciboꝝ nate sunt
abstrahere hominē a bono rationis·tum ꝓp-
ter magnitudinē eaꝝ·tum etiam ꝓpter neces-
sitatē ciboꝝ quibus homo indiget ad vite ꝯser
uatione3 q̄m maxime homo desiderat·& ideo
abstinētia est spālis uirtꝰ· ¶De ieiunio qđ est
actꝰ abstinentie·Re·infra·vbi agitꝰ de ptibus
satisfactōis·De vitō gule oppoīto abstinetie·
Re·ifra vbi agitꝰ de sexto vitō capitali·i·iii·li·

Deinde cõsideradum ẽ de sobrietate· & vitio opposito·s·ebrietate· Circa sobrietatẽ ꝑmo ɔsiderandũ est·que sit materia sobrietatis· Scḋo·vtrũ sobrietas sit specialis virtꝰ· Tertio·vtrũ vsꝰ vini sit licitꝰ· Quarto·quibꝰ ꝑcipue cõpetat sobrietas· ¶ Ad ꝑmũ scꝫ que sit materia sobrietatis· Dicendũ ꝙ virtutes que ab aliq̃ gn̄ali ɔditõe virtutis noĩantur·illã materiã specialiter sibi vẽdicãt·in qua difficillimũ & optimũ est ɔditõeꝫ hmõi obseruare·sic̃ fortitudo circa ꝑicula mortis·& tꝑantia circa delectatões tactꝰ·nom̃ aũt sobrietatis sumit̃ a mẽsura·Dicit̃ em̃ aliq̃s sobriꝰ·q·briã id est mensurã ꝓuans·& ideo illã materiã sibi specialiter sobrietas ascribit·in q̃ maxime laudabile est mẽsurã seruare·hmõi aũt est potus inebriare valẽs·quia eiꝰ vsus mẽsuratꝰ multũ cõfert·& modicꝰ excessꝰ multũ ledit·qꝛ impedit vsũ rationis·magis etiam q̃ꝫ excessus cibi·vñ dicit̃ eccĩ·xxxi·Sanitas est aĩe & corporis sobriꝰ potꝰ·vinũ multũ potatuꝫ irritatationẽ et irã & ruinas multas facit·Et iḋo specialiter sobrietas attẽdit̃ circa potũ·nõ quẽcunq̃ꝫ·sed eũ qui sua fumositate natꝰ est caput ɔturbare sicut vinũ & oĩa que inebriare possunt·cõiter aũt sumendo nomẽ sobrietatis·põt in q̃cunq̃ꝫ materia dici·sic̃ supdictũ est de fortitudine & tꝑantia· Et nota ꝙ sic̃ vinũ materiale corꝑaliter inebriat·ita etiã methaforice·cõsideratõ sapientie dicit̃ potꝰ inebrians ꝓpter hoc qḋ sua delectatõe aĩm allicit·ꝓm illud ps·Calix tuus inebriãs q̃m ꝑclarus est·Et ideo circa ɔtemplationẽ sapiẽtie ꝑ similitudinẽ q̃ndaꝫ sobrietas dicit̃·ro·xii·Non plus sapere q̃ꝫ oportet sapere·sꝫ sapere ad sobrietatẽ· ¶ Ad ꝓm·s·vtrũ sobrietas sit specialis virtꝰ·Dicendũ ꝙ sic̃ dictũ est ad virtutẽ moralẽ ꝑtinet obꝓuare bonũ rõnis ɔtra ea quibꝰ potest impediri· & ideo vbi inuenit̃ spãle impedimẽtum rationis·ibi necesse ẽ esse spãlem ũtutẽ ad illud remouendũ· potus aũt inebriãs habꝫ spãlem rõeꝫ ĩpediẽdi ratõis vsũ absorbendo eã ꝑ ĩmoderantiã delectatõis inq̃ntũ·s·ꝑturbat cerebrũ sua fumositate·Et ideo ad remouendũ hoc impedimentũ rõnis·requirit̃ specialis virtꝰ que est sobrietas ¶ Ad tertiũ·s·vtrũ vsus vini sit licitꝰ·Dicendum ꝙ nullꝰ cibꝰ vel potus ꝓm se ɔsideratꝰ est illicitꝰ ꝓm sniam dñi dñtis Math·xv·Nihil qḋ ĩtrat in os coinquinat hoĩem·Et iḋo bibẽ vinũ ꝓm se loquẽdo non est illicitũ·põt tñ illicitũ reddi ꝑ accidẽs·q̃nq̃ꝫ quidẽ ex ɔditione bibẽtis·qui a vino defacili ledit̃·uel q̇ ẽ ex spãli uoto obligatꝰ ad vinũ nõ bibendũ·q̃nq̃ꝫ aũt ex mõ bibendi·qꝛ·s·mẽsurã in bibẽdo excedit·q̃nq̃ꝫ aũt ex ꝑte aliorũ qui ex hoc scãdalizarent̃· ¶ Ad quartũ·s·quibꝰ ꝑcipue ɔpetat sobrietas·Dicẽdum ꝙ virtꝰ hꝫ habitudinẽ ad duo·Vno quidẽ mõ ad ɔtraria vitia·q̃ excludit & cõcupiscẽtias q̃s refrenat·Alio mõ ad finẽ in quẽ ꝑduc̃·Sic igit̃ aliq̃ virtꝰ magis req̃rit̃ in aliquibꝰ dupli ci ratione·Vno mõ quia in eis est maior ꝓnitas ad ɔcupiscẽtias q̃s oportet ꝑ virtutẽ refrenari et ad vitia que ꝑ virtutẽ tollunt̃·& ꝓm hoc sobrietas maxime requirit̃ in iuueĩbꝰ & mlierĩbus·qꝛ in iuuenibꝰ viget ɔcupiscẽtia delectabil̃ ꝓpter feruorẽ etatis·in mulieribus aũt nõ est sufficiẽs robur mẽtis ad hoc ꝙ ɔcupiscentiis resistant·vñ ꝓm maximũ valeriũ·mulieres apud romanos antiq̃tꝰ nõ bibebãt vinũ· Alio vero mõ sobrietas magis req̃rit̃ in aliquibꝰ utpote magis necessaria ad ꝓpriã oꝑationẽ ipoꝝ vinũ aũt ĩmoderate sumptũ ꝑcipue ĩpedit vsum rationis· Et ideo senibꝰ in quibꝰ rõ debꝫ vigere ad alioꝝ eruditõeꝫ·vt ĩ epĩs seu q̇buslibꝫ eccl̃ie ministris q̃ mẽte deuota dñt spũalibꝰ officiis insistẽ et regibꝰ qui ꝑ sapiẽtiam debẽt populũ subditũ gubernare special̃r sobrietas indicit̃·

De ebrietate·Re·ĩfra li·tertio· DIST·XCV·

Deinde cõsiderandũ est de castitate· Et ꝑmo de ipa virtute castitatis· Secũdo de virginitate· que est ps castitatis· Tertio de luxuria· q̃ est vitiuꝫ oppositũ castitati· ¶ Circa ꝑmũ ɔsiderãda sũt quinq̃ꝫ· ¶ Primo·vtrum castitas sit uirtus· Secundo·vtrum castitas sit uirtus generalis Tertio vtrũ sit uirtꝰ distincta ab abstinentia Quarto quõ se habeat ad pudicitiã Q̃nto ostẽdet̃ que suadent castitatẽ· ¶ Ad ꝑmũ·scꝫ·vtrũ castitas sit ũtꝰ·Dicendũ ꝙ nomẽ castitatis sumit̃ ex hoc·ꝙ ꝑ rationẽ ɔcupiscẽtia castigat̃·q̃ ad modũ pueri est refrenãda·ut patꝫ ꝑ phm ĩ·iii·eth·In hoc aũt ratio hũane uirtutis ɔsistit·ꝙ sit aliq̃d ꝓm rõeꝫ modificatũ·vt ex supdictis patꝫ·vñ maĩfestũ est castitatẽ esse virtutẽ·Est aũt castitas in aĩa sic̃ in subiecto·sꝫ materiã hꝫ in corꝑe·Pertinet ad castitatẽ·ut ꝓm iudiciuꝫ rationis·& electionẽ uolũtatis aliq̃s moderate utat̃ corꝑalibꝰ mẽbris·quibꝰ & si violentia inferat̃·nihilominꝰ manet in aĩa habitꝰ castitatis·sic̃ de mulieribus uiolẽter oppressis dicit augꝰ de ci·dei·ꝓposito aĩmi ꝑmanẽte ꝑ quod etiã corꝑꝰ sanctificari meruit·nec ipi corꝑi aufert castitatẽ uiolẽtia libidĩs aliene quã seruat ꝑseuerãtia ɔtinẽtie sue·& ibidẽ dic̃ ꝙ est virtꝰ aĩmi·que comitẽ hꝫ fortitudinẽ·q̃ potiꝰ q̃libꝫ mala tol̃are·q̃ꝫ malo cõsentire decreuit· ¶ Ad ꝓm·s·vtrũ castitas sit uirtus gn̄alis·Dicendũ ꝙ nomẽ castitatis dupl̃r accipit̃·vno mõ ꝓp̃e & sic est q̃dam spãlis uirtꝰ hñs specialẽ materiã·s·ɔcupiscẽtias delectabiliũ·q̃ sũt ĩ uenereis Alio mõ nomẽ castitatis accipit̃ methaphorice sicut em̃ ĩ corꝑis ɔmixtione ɔsistit delectatio venereoꝝ circa quã ꝓprie est castitas & uitiuꝫ oppositũ·s·luxuria·ita etiã ĩ quadã spirituali cõiũctione mentis ad res aliq̃s cõsistit quedã delectatio·circa q̃m est quedã spũalis castitas methaphorice dicta·vel etiã spũalis fornicatõ sil̃r methaforice dicta·Si em̃ mens hoĩs delectet̃ in spũali ɔiunctione·id cui debꝫ ɔiungi·scꝫ ad dm̃ & abstineat se ne delectabiliter aliis ɔiungat̃ cõtra debitũ dĩni ordinis·dicet̃ castitas spũalis·ꝓm illud·ii·coꝝ·xi·Despondi uos vni viro virginẽ castã exhibere xp̃o·Si aũt delectabil̃r cõtra debitũ terminũ ordis ɔiungat̃

mēs qbuscūqȝ aliis rebꝰ. dicet̃ fornicatio spūal̃
ſm illud Iere. iii. Tu autem fornicata es cum
amatoribꝰ multis. Et hoc mō accipiendo casti
tatē. Castitas dicit̃ gnālis virtꝰ. qr ꝑ qualibet
virtutē retrahit̃ mēs hūana ne rebꝰ illicitis de
lectabiliter ꝯiungat̃. Pn̄cipaliter tn̄ rō huius
castitatis ꝯsistit in caritate. & ī aliis virtutibus
theologicis quibꝰ mēs hoīs ꝯiūgit̃ deo. ¶ Ad
tertiū .s. vtrū castitas sit uirtꝰ distincta ab ab
stinentia. Dicendū ꝙ sic̃ dictū est. tempantia
ꝓprie est circa ꝯcupias delectationū tactꝰ. Et
ideo oportȝ ut vbi sūt diuſe rōnes delectatōis
ibi sint diuſe uirtutes sub tempantia ꝯprehēſe
Delectatōes at̃ ꝓportionant̃ opationibꝰ qua
rū sūt pfectiones. ut dicit̃ in .x. eth. Maifestū
est aūt ꝙ alterius gn̄is sūt opatōes ptinētes ad
usum ciboꝝ. quibꝰ nat̃a indiuidui ꝯseruatur
& opatōes ptinētes ad vsū venereoꝝ. quibus
ꝯseruat̃ natura spēi. Et iō castitas q̄ est circa
delectatōes uenereoꝝ. est uirtꝰ distīcta ab ab
stinētia. que est c̄ca delectatōes ciboꝝ. delecta
tiones at̃ uenereę uehemētiores sūt. & magis
opp̄mētes rōeȝ. q̄ȝ delectatōes ciboꝝ. & ꝓpter
hoc magis indigēt castigatione & refrenatōe
quia si eis ꝯsentiat̃. magis ex hoc increscit uis
ꝯcupiscētie. et deiicit̃ uirtꝰ mētis. Vn̄ augꝰ. di
cit in p̄mo soliloqoꝝ. nihil esse sentio. qđ ma
gis deiiciat aīm virilē. q̄ȝ blādimēta femīe. cor
porūqȝ ille ꝯtactꝰ. sine quo vxor hrī non pōt
¶ Ad quartū .scȝ. vtrū pudicitia ptineat ad ca
stitatē spālitér. Dicendū ꝙ nomen pudicitie a
pudore sumit̃. in quo uerecūdia sigficat̃. & iō
oportet ꝙ pudicitia ꝓprie sit c̄ca illa de quibꝰ
hō magis uerecūdat̃. maxime aūt uerecūdan
tur hoīes de actibꝰ uenereis. ut augꝰ. dicit in
xiiii. de ciui. dei. intm̄ ꝙ etiā ꝯcubitꝰ ꝯiugalis
qui honestate nuptiaꝝ decorat̃. uerecūdia nō
careat. Et hoc ideo. qr motꝰ genitaliū mēbroꝝ
nō subdit̃ impio rōis. sic̃ motꝰ alioꝝ exterio
rū mēbroꝝ. Verecūdat̃ aūt hō nō solū de illa
mixtōe uenerea. ſȝ etiā de qbuscūqȝ signis eiꝰ.
vt phꝰ dic̃ in .ii. rhetorice. Et ideo pudicitia at
tendit̃ ꝓprie c̄ca uenerea. & p̄cipue c̄ca signa
ueñeoꝝ. sic̃ sunt aspectꝰ impudici. oscula. ta
ctus. & qr hec magis solēt dep̄hendi. ideo pu
dicitia magis respic̃ exteriora signa hmōi. Ca
stitas aūt magis respic̃ ip̄am uenereā ꝯmixtio
nē. Et ideo pudicitia ad castitatē ordinat̃. non
q̄si uirtꝰ ab ip̄a distincta. ſȝ sicut exp̄mēs casti
tatis circūstantiā q̄ndam interdū cū vnū pro
alio ponit̃. ¶ Sciendū aūt ꝙ castitas diuiditur
in virginalē. vidualē. & ꝯiugalē. Castitas ꝯiu
galis magna ūtus est. vidualis maior. que est
cū ꝓposito de cetero nō ꝯtrahēdi. nec corpus
suū alio mō polluēdi. virginalis est maxima.
que nec carne polluta est. & hr̄ ꝓpositū incor
ruptōeȝ carnis ꝓpter dm̄ ꝑpetuo ꝯseruandi.
De castitate ꝯiugali nihil in spāli ꝓponimus
hic dr̄e. nisi ꝙ ratōes q̄ in sequēti capitulo po
nunt̃ ad amorē & custodiā castitatis uidualis
adaptari possūt ad amorē et custodiam castita
tis ꝯiugalis. Itē infra. vbi agit̃ de luxuria po
nūtur multa q̄ disuadēt adulteriū. & econtra
probāt & ondunt cōmendabilē castitatē ꝯiu
galē. ſȝ hic specialr̃ est dicendū de castitate que
hn̄da & seruāda est post corruptōeȝ carnis. si
ue post expientiā opis carnalis q̄ nō hr̄ nomē
ꝓpriū. ſȝ cōmuni noīe castitas appellat̃. sic̃ est
castitas uiduaꝝ. uel reglariū. uel eccl̃iasticoꝝ
uiroꝝ. uel in sacris ordinibꝰ ꝓmotoꝝ. De ta
libꝰ dicit saluator. Math. xviii. Sunt qui se ca
strauerūt. ꝓpter regnū celoꝝ &c̃. papias dicit
ꝙ castitas est carnis incorruptio. uel post cor
ruptōeȝ eiꝰ abrenūtiatio. vn̄ castꝰ p̄mo a casti
gatione dictꝰ est. postea placuit ueteribꝰ eos
castos uocari. qui ꝑpetuā libidīs abstinentiaȝ
pollicent̃. ¶ Ad ꝯseruatōeȝ aūt & diligentem
custodiā castitatis. multa nos mouē debent.
Primū est exhortatio sacre scripture & sancto
rū Paulꝰ eī ad hoc nos monȝ ūbo & exēplo .i.
coꝝ. vii. Volo oīes hoīes esse sicut meipsum
Idē ibidē. dico aūt nō nuptis. ſȝ vidui s bonuȝ
est illis si sic pmanserint sic̃ ego .i. tessȝ. iii. hec
est uolūtas ōi sanctificatō vr̄a. ut abstineatis
uos a fornicatione. ut sciat unusquisqȝ uas su
um possidē ī scificatōe & honore .i. thy. v. Te
ip̄m castū custodi. ¶ Scđo suadet seruare casti
tatē nat̃a aliquaꝝ auiū. ꝓū. xxx. Gallꝰ succin
ctus lūbos suos est hō. & p̄cipue sac̃dos castꝰ
luc̃. xii. Sint lumbi vr̄i p̄cincti ꝑ aliis sacerdoti
bꝰ veteris legis. q̄ cohibebāt manū .i. peccati ac
tū. nō aīm. xp̄s aūt ꝓhibȝ & cohibȝ et actū &
volūtatē. & punit. eph. vi. State succīcti lum
bos mentis vr̄e in ueritate. ut cor & uoluntas
rn̄deat exteriori mūditie. Itē natura turturis.
que suo cōpari casto amore adeo cōiungit̃. ꝙ
nulli alteri neqȝ etiā post mortē copulat̃. ſȝ uo
lat soliuaga. & declīnat cōsortia aliaꝝ auiū.
nec uolat cū eis. sic aīa casta debȝ inseparabiliter
adhē xp̄o. ad cuiꝰ mortis & sanguis memori
am debȝ frequētare geītꝰ. ut faciebat magdale
na. Debet etiā dimittē virorē ꝓspitatis mūda
ne & uite secl̃aris & decliare ꝯsortia leuiū pso
naꝝ. Itē dic̃ aꝝ. in li. de nat̃a animaliū. ꝙ tur
tur latet ī hyeme ita ꝙ uix īuenit̃. In estate at̃
libēter tenet loca frigida. Sic aīa casta debȝ oc
cultare se ꝯtra mūdi ꝑicula. & decliare a locis
calidis. & ea q̄ nutriūt carnis incētiuū. Itē ad
monet ratio naturā. ut hō ratōne uigēs sit ad
modū angl̃i mūde uiuēs. ꝯformādo se nō bru
tis animalibꝰ. b. Nihil bestialiꝰ hoīe. qui est ra
tione vigēs. & nō ratione utens. Itē quidam
phꝰ. attēdens aīam suā celestis esse nobilitatis
& dignitatis. & anglice & diuine ꝯformē na
ture. ī fediratis porcine. cū temptatꝰ uellet cū
muliere peccare. ait. Erubesce celū intrare ī sce
nū. nō est dignū ut locū debitū deo & angelis
debens hr̄e in celo. in terris iaceat cū porcis in
in mūditie carnalis sceno ¶ Tertio suadent ser
uare castitatē exempla pl̄ima Primo exemplū
xp̄i & suoꝝ apl̄oꝝ. qui adeo castitatē amauit
ꝙ uoluit esse sūme castꝰ. & de mr̄e castissima.
et sine immūditie ope ꝯcipi et nasci. & uiuē sp
q̄ etiā discipl̄os suos uoluit a cōiugibꝰ separi.

quasi fere om̄es. vt dicit ambro9. qui etiā vxo
res relinquētib9 ꝓpter se vitam ꝓmisit eternā
Math. xix. Om̄is qui reliq̄rit vxorē &c̄. ꝓpter
nomē meū centuplū accipiet. & vitam eternā
possidebit. Itē ad hoc fac̄ etiā exemplū ioseph.
de quo dicit̄ gen̄. xxxix. cui cū dr̄et vxor phu
tifaris. dormi mecū. nequaq̄m acq̄euit opi ne
phario. ſ; ait. Quō possū hoc malū facē. & pec
care in dn̄m meū &c̄. Et post mulier molesta
erat adolescēti. & ip̄e recusabat stuprū. de quo
dic̄ ioseph9 in pn̄cipio libri. ii. ꝙ dicta mulier
sollicitauit eū blādimētis. ꝓmissis & minis.
et ardēs in amorē eius fingens se infirmā.
remansit a festiuitate publice celebrietatis. &
on̄dit iuueni ardorē suū. incitās & rogans cū
fletib9 vt secū dormiret. ip̄m nec mlr̄eris mise=
ria. nec pietatis mīa. nec rogātis instantia. nec
met9. nec ꝓmissio. nec mine. nec blādimenta.
nec aliq̄ incitamēta potuer̄t aīm iuuenis emol
lire. nec a castitate recedē ꝑsuaserūt. ſ; p̄ces &
ꝓmissa respuit. nec minis cessit. Itē exemplu;
iudith de qua eiusdē. xv. Cōfortatum est cor
tuū eo ꝙ amaueris castitatē. & post viru; tuū
alterū nescieris. Ideo bn̄dicta eris in eternum
vn̄ habet̄ ꝙ merito castitatis. & hostes vice=
rit. & holofernē occiderit. quo occiso cum ess;
capud exercit9. alii sunt victi & in fugā ꝯuersi
& iudei liberati. Itē exemplū triū pueroꝝ quo
rū saraballa in fornace babilonie nō fuerūt cō
busta. quia eoꝝ genitalia nō fuerāt ꝑ luxuriā
inquinata aut iflāmata. vt dicit̄ dan̄. xiii. Ad
hoc facit exemplū susanne que maluit morte;
incurrē. q̄; castitatē amittē. Vn̄ ait. Meli9 est
mihi incidē ī man9 uestras. q̄; deliquē legem
dei mei. Itē ad hoc facit exemplū razie de quo
legit̄. ii. mach. xiiii. ꝙ multis tēporib9 ꝯtinētie
ꝓpositū tenuerat in iudaismo pat9 corpus &
aīam tradē ꝓ ꝑseuerātia. hic magis uoluit vi=
ta; amittē. q̄; ꝯtinentiā. Itē ad hoc facit exem=
plū anne. de q̄ legit̄ luc̄. ii. ꝙ postq̄; vixiss; cū
viro suo ꝑ. vii. annos. ꝑmanserat vidua vsq;
ad lxxxiiii. ānos. s̄uiēs deo in tēplo. die ac no
cte nō discedēs ab eo ieiuniis & obsec̄tionib9
vacās. vn̄ hec meruit xp̄m uidere & cognoscē
corꝑaliter. & sp̄ūaliter de eo ꝓphare. hoc ostē
dit exemplo quō bone vidue debēt & uiuē. &
agere. & castitatē s̄uare. Item ad castitatis cu=
stodiā facit exemplū bēi bn̄dicti. qui ut legit̄.
dyal̄. ii. cū temptaret̄ a sp̄ū fornicatōis sub spe
cie merule. ꝓiecit se nudū volutās inter acule=
os spinaꝝ in veꝑbus. ut ꝑ vulnera carnis excu
teret temptatōes libidīs. & castitatē iuiolata;
seruaret. Itē exemplū bēi. bern̄. clareuallēsis. q̄
cū iuuenis temptaret̄. & inflāmaret̄ caro ei9
libidine intētione cuiusdā mulieris. surgens
de lecto ꝓiecit se nudum in stagno gelido. ut
flāmam libidīs extīgueret. & castitatē suā a pi=
culo custodiret. Item ad hoc facit exēplum. qō
legit̄ in uita pauli p̄mi heremite. ꝙ sub ꝑsecu=
tione decii & ualeriani cū ꝑsecutores non pos
sent quēdam iuuenē tormētis superare. fecerūt
ei lectū in orto florido delicatissimū & nobi=
lissimū inter rubētes rosas. & lilia candentia.
& alias orti amenitates resupinū in lecto. ne
se posset quoq̄; vertē et excutē. blādis funib9
nexuerūt. introducta speciosa meretrice cum
solo. q̄ cum nuda cū eo se poneret. et ei9 mēbra
cōtrectaret. ut eū ad libidinē ꝓuocaret. ip̄e den
tib9 linguā sibi p̄cidit. & ip̄am cū sanguie in
facie ei9 ꝓiec̄. & sic motū libidīs doloris mag
nitudie ꝯpescuit. ¶ Quarto suadent s̄uare ca
stitatē figure. Figurabat̄ ei ꝑ circūcisionē car=
nis castitas. q̄ est circūcisio carnis & cordis.
remouēs nō solū a carne. ſ; etiā a corde noxi=
as delectatōes. q2 ut dicit̄ eze. xliiii. Incircūcisi
carne & incircūcisi corde nō intrabūt ī sancti=
ficatō;. s. ꝑadysi. & Iere. iiii. Circūcidimī dn̄o
& auferte p̄putia cordiū vr̄oꝝ. hec at̄ duplex
castitas carnis & cordis. significat̄ in duplici
cingl̄o religiosoꝝ. cū vno debēt religiosi dor=
mire. s. interiori. vt sꝑ illud habeant. i. in corde
ꝓpositū castitatis. & reiiciāt a se om̄es cogita=
tōes & delectatōnes noxias. ysa. xi. Erit iusti=
tia cingl̄um lūboꝝ ei9. & fides cinctoriū renū
ei9. ut iustitia coherceat a delectationibus p̄uis
carnē. ne ꝓcedat ad actū illicitū. fides cor tene
at ꝑ amorē eterni p̄mii. & timorem eterni sup
plicii. ne ꝓcedat vsq; ad illicitū ꝯsensum. Item
milites xp̄i figurant̄ ꝑ milites salonis. quoꝝ
vniuscuiusq; ensis suꝑ femur suum. q2 cōtra
carnales & nocturnas temptatōes pugnāt &
repugnāt eis. can. iii. Ad hoc facit exemplum.
qō legit̄ in vit̄. pa. Cum quidā solitari9 temp=
taret̄ de accipiēda vxore. descripsit eā in sabl̄o
dicēs. Modo habes vxorē. & oportet te dupl̄r
laborare. s. vt acq̄ras tibi & sibi nc̄cia. Post vin
xit sibi filiā. & ēplicauit sibi laborē. post filiū
& sic s̄m ꝙ sibi fingebat filios uel filias. au=
gebat sibi laborē ꝓ vxoris & filioꝝ ꝓuisione.
Cum aūt labor multiplicat9 ess; ei intol̄abilis
ait ergo cū n̄ posses de vniūso labore tuo tot
filiis ꝓuidē. nō habes necesse nubē. & sic qui
euit tēptatio. ¶ Quinto suadet viuē caste. cor
poris et cordis mūditia. ut sp̄ūisancto. qui in
mūdis habitat cordib9. et corporib9 mundum
templum p̄paret̄. i. coꝝ. vi. Nescitis q̄m mēbra
vestra templū sūt sp̄ūssancti. & sp̄ūssanct9 ha
bitat in uob̄. qui q̄escit ī flor9 cordis & corpis
floridi. ysa. xi. Et req̄escit suꝑ florē sp̄ūs domī
p̄s. Et refloruit caro mea. floruit in ūginitate
refloruit in castitate. post lapsū suꝑ ꝯsensum ꝑ
verbū beati martini. qui vidēs p̄tum cui9 par
tē porci effoderāt. Aliā boues depauerāt. & ire
dibat ad suū virorē & florē. Tercia ps erat in=
tacta. & diūsis florib9. q. gēmis variis pictura
ta. Prima typū tenet incōtinētiū. Scd̄a castoꝝ
post lapsū. Tertia statū signat virginū. mūda
debēt esse corp9 & aīa illoꝝ qui volūt esse sp̄ūs
sancti habitacl̄um. & celestis sapie receptacu=
lū. qui dicit̄ sanct9. id est mund9. Sācti esto=
te. quia ego scūs sū. de quo dicit̄ in p̄s. Tu aūt
in scō habitas. i. in mūdo. q2 colūba ꝑ quā spi
ritussc̄us signat̄. in lutosis. nō inueit vbi req̄e
sceret pes eius. vt dicit̄ Gen̄. viii. S. i p. i. Non

habitabit in corpore subdito peccatis· ¶ Sexto
suadet ad amorē et custodiā huiꝰ virtutis mul
tiplex vtilitas ipiꝰ ī pn̄ti· Ipa siquidē fac̄ aīam
p̄ciosam·pulcrā·mūdam·domesticaꝫ·angl'icā
dignā·fecūdam·securā·sanā·& honestā et be=
atam· ¶ De p̄ciositate eccī·xxvi·Non est dig
na pōderatio aīe ꝯtinētis·De aliis ·bn·et ysi ·
Bern̄·in epl'a· quid castitate decoriꝰ·q̄ mūdū
de īmūdo cōceptū semīe facit·de hoste dome=
sticū·de hoīe angl'm·Differunt em̄ inter se hō
pudicꝰ et angl's·ſꝫ felicitate·nō ūtute·ꝟ et illiꝰ
castitas felicior·huiꝰ fortior esse dinoscit᷑·Iteꝫ
ysido·in li·de sn̄is ·Amāda est pulcritudo ca=
stitatis·est em̄ fructꝰ suauitatis·& pulc̄tudo ī
uiolata·securitas mentis·et sanitas corpis De
hac sanctus basiliꝰ· Castū fili in oībus teip̄m
custodi·vt videas dn̄m in gl'ia ꝯsistentē· men
tē tuā et mēbra tua dedicasti dn̄o·ne ꝯmisceas
ea cū mulieribꝰ meretcibꝰ·reflecte amorē tuū
ab amore mulieꝝ·ne te ab amore dei excludāt
Itē alchuinꝰ·O q̄m pulcra est iuuenū pudica
castitas et deo amabilis·et ad oēm bonū vtilis
Qui filios hēt sp̄uales vel carnales nutriat eos
in castitate deo·nō in luxuria dyabolo·Quid
ꝓdest homi filiū hr̄e·amare et nutrire·si eum
eternis nutriat tormētis· q̄ in castitate viuunt
angl'icam in terris hn̄t conuersatōeꝫ·Castitas
hoīem celo ꝯiungit·et angeloꝝ facit ꝯciuem·
Idē ·Omībꝰ castitas necessaria ē·ſꝫ maxīe mi
nistris altaris xp̄i·quoꝝ alioꝝ debꝫ eē eruditō
& assidua salutis p̄dicatio·Tales decet domi=
nū hr̄e mistros q̄ a nullo carnis ꝯtagio corrū
pant᷑·ſꝫ potiꝰ cōtimētia carnis resplendeāt· &
totiꝰ honestati sim ppl'o fulgeāt exemplis·Ti
mor etiā pn̄tium penaꝝ retrahit a luxuria·&
inducit in amorē castitatis·Legit᷑ in quibusdā
croīcis ꝙ pictagoras phicꝰ·& phꝰ·de athenis
iuit apud egyptiū & babiloniā ad addiscēduꝫ
motꝰ sydeꝝ·qui rediēs·inueīt ppl'um gule da
tū ebrietati et luxurie·& ornatui·& lasciuie·q̄
adeo p̄dicauit eis frugalitatē·sobrietatē ·& ca
stitatē·asserens ꝙ viderat multas ciuitates·sb
uersas ꝑ his vitiis·ꝙ ita sūt cōuersi ꝙ q̄si vir=
gines viuerēt caste & sobrie ·et lasciuie orna=
menta & supbie reiecerūt· ¶ Octauo suadꝫ ca
stitatē nocumentū· qȯ eius amisso infert·uel
qȯ suū ꝯtrariū cōfert in pn̄ti·& tormēta q̄ cō=
fert maxime in futuro·in morte & iudicio·&
p̄cipue ī inferno·De hoc·Re·multa īfra·iii·li·
vbi agit᷑ de luxuria· ¶ Nono suadet ad amo=
rē & custodiā castitatis multiplex p̄miū·quo ī
futuro castitas remunerat᷑·Math·xix· Oīs
qui reliq̄rit vxorē ꝓpter nomē meū·centuplū
accipiet·& vitam eternā possidebit·Math·v·
Beati mūdo corde·q̄m ipi dm̄ videbūt ·cuius
visio magna merces· Et Nath·xix·Sūt eunu
chi qui se castrauerūt ꝑ pter regnuꝫ celoꝝ·hii
sūt qui ꝓpter regnuꝫ celoꝝ acq̄rendum caste
viuūt· q̄re ꝑ hoc regnū celoꝝ acq̄rūt·ysa·lvi ·
Non dicat eunuchus·ego lignū aridū·qꝛ hoc
dic̄ dn̄s eunuchis·qui custodierūt sabbatū me
um·& que volui elegerūt ·& tenuerūt fedus

meū·dabo eis in domo mea·et in muris meis
nomē & locū meliꝰ a filiis et filiabꝰ·& nomē
sempiternū eis dabo·qȯ nunq̄ꝫ ꝑibit· Ad hoc
faciūt multa exēpla de trāsitu scōꝝ· que poīt
greg·ii·dyal'·iiii·li·de quibꝰ sufficiat duo po
nere·Refert em̄ de vrsino p̄sbytero· ꝙ q̄ndaꝫ
ecclesiā cū timore dn̄i regebat·qui q̄ndā p̄sby=
terā quā an̄ ordinatōeꝫ suā habuerat fugiebat
vt hostē·licꝫ diligēt eam vt sororē· nec vnq̄m
eam ad se sinebat accedē ·Cū aūt in extremis
videret᷑ laborare·& tenuē et q̄si nullū videret᷑
sp̄m efflare· accessit dicta mulier cōpassionis
causa iuxta nares eius·ut viderꝫ si adhuc sp̄m
efflarꝫ·qȯ sentiēs ille·recollēto sp̄ū feruoris &
voce ait·Recede hinc mulier·adhuc igniculus
viuit·paleā tolle·q̄ recedēte·cū tota ūtute cor=
poris & letitia magna cepit clamare· bn̄ vene
rit dn̄i mei ·bn̄ venerit dn̄i mei·q̄d ad tātillū
ꝟuum dignamī venire·venio ueio·gr̄as ago·
Cū aūt astātes q̄rerēt quid uiderꝫ·cur hoc di=
ceret·ait nunq̄d nō uidetis scōs adueīsse·nun
q̄d nō uidetis hic pn̄cipes ap oꝝ aduenisse·pe
trū et paulū·& repetēs hec ūba·ecce venio ecce
venio·emisit ī his sp̄m·Itē·xiiii·li·c·iiii·dic̄ ꝙ
galla nobilissima romanoꝝ defuncto viro pꝰ
annū·licꝫ phici dr̄ent ei inspecta rubore faciei
ꝙ nisi ꝯtrahēt·& a viro cognosceret᷑·barbā vi
rilē hr̄et·& licet multas hr̄et diuitias & arride
ret oīs ꝓsperitas que eā ad ꝯtrahendū inuita=
bat·maluit in castitate ꝟuire dn̄o·& ei nubere
q̄m homī·Reiecto seculari habitu & religioso
sumpto· sese mōasterio bt̄i petri apl'i tradidit
religioni studēs & elemosinis·uerecūdiaꝫ bar
be adueīentis nō timēs·ſꝫ solū quō deo placēt
Cū aūt labores eius uellet oīpotēs deꝰ eterna
mercede remuñare·ꝑcussa est in māmilla vlcē
cācri· Cūqꝫ iaceret ȯ nocte īter duo cādelabra
que an̄ se lucētia hēbat·amica lucis uidit asta=
re btm̄ petrū apl'm·& ait nō ꝑterrita·sed leta·
Quis es dn̄e· Sūt ne mihi dimissa pc̄ta mea ·
cui ille benignissime incl'iato capite ait·Dimis
sa sūt·ueni·Cui illa·veniat inq̄t mecū soror be
nedicta·Cui ille·Non veniet mō·ſꝫ die ·xxx ·
ſꝫ alia talis·dixit ipe·ueniet tecū·Quod cū re=
uelasset matri monasterii·migꝰuit ad dm̄·q̄m
alie sicut sup̄dictū est sūt secute·Debꝫ aūt eui=
tare qui affectat caste viuē ea q̄ sūt incitamen
ta ad peccatum luxurie·& fugere que sunt de
sideria carnis·ne·s·curet uel ꝓcuret ea que ca
ro desiderat·Curā carnis ne feceritis in desi=
deriis·gal'·v·Caro ꝯcupiscit adūsus sp̄m·debꝫ
etiā attēdere & cauere multiplices temptatōes
& fraudes et astutias sathane·& quō insidia
tur castitati·Incitātia ad peccatū carnis sūt de
litie·uictus & uestitꝰ·et loci·& ocia·et societa
tes leues·i·thim̄·v ·Vidua q̄ in deliciis est vi=
uēs mortua est·ȯ quibꝰ·i·thi·v·Ociose discūt
circuire domos·nō solū aūt ociose·ſꝫ ūbose et
curiose·quia filii isrl' occasiōes luxurie nō eui=
tauer᷑t·Et ideo de ꝯsilio balaam·et fraude ba=
lach in deserto castitatē diu ꝟuatā amiserūt·et
perierunt·ut legitur nūi·xxiiii·et xxv·et dicit

iosephus libro .iii. Antiquitatū. ꝙ cōsiliū fuit
balaam. ꝙ balach mitteret in exercitu filiorū
isrl'r virgines. quarum pulcritudine et ornatu
possꝫ subdi et deuici e reꝝ uenaliū copiis. qui
hoc fecit. Que illexerūt eos ad libidinē ludis.
et oñsionibꝰ et reꝝ copia. uocātes eas ad festa
sua et ꝯuiuia et cōcubitū. Que cū uellēt recedē
et illi rogarēt cum fletibꝰ ꝙ remanerēt. ille re
spōderūt. ꝙ nulla ratōe possent hoc facē. nisi
relicta lege sacrificarēt diis suis. Qđ ipi se fa=
cturos iurauerūt. utentes cibis et sacrificiis. le
gem dei et sacficia et festa relinquētes. ꝓ quo
cū nollēt admoniti p moysen se corrigē. occisi
sūt tam gladio q̄ꝫ peste immissa a dño. tam hi
q̄ hoc fecerāt. q̄ꝫ illi q̄ eos corrigē debebant. et
nō fecerāt. ¶ Ad euitādas carnis illecebras &
demonū insidias. Ponemꝰ duo exempla du=
oꝝ deceptoꝝ p carnis illecebrā et demonis fal
latiā ī mulieris specie se trāsfigurātis. et p car=
nis illecebrā. ab altitudīe castitatis et sanctita
tis deiiciēs duos hēmitas. qui finē tn̄ dissimilē
habuerūt. De vno refert sctūs iohēs ī vitis pa.
ꝙ erat quidā solitariꝰ in heremo monachꝰ. cu
ius domꝰ spelūca fuit. vir sūme abstinētie. la=
bore manuū sibi victū q̄rens. die ac nocte in
oronibꝰ psistēs. cūctis animi uirtutibꝰ florens
quē cū videret de hac ꝑsumentē tēptator. laq̄=
os pat. fingit se specōsam mlierem p heremū
ob errantē. & pulsans ad spelūce hostiū. rogat
vt eā miseratōis intuitu ad angulū cellule p=
noctare dimittat. ne fiat ꝑda feraꝝ. qui pieta
te fictōis sue ꝯsentit. & eā itroducit. et causas
vie et erroris sui p heremū fīgit astutas. & ac
cedēs ꝓpius post uerboꝝ figmta. et oscula ma
nuū q̄si reuerētia tāgit barbam. amplexatr̄ ca
put. verbis et factis ꝯcitat ad libidinē. Hic at̄
laboꝝ poꝝ imemor. & estuās ardore libidinis
cū irrueret in fedos amplexꝰ. inclinatis lacerti
bus inter manꝰ amplexātis. cū clamore horri
bili & fedissima illusiōe elabit̄. & multitu do
demonū q̄ ad hoc spectaculū cōuenerat. cū in=
genti cachīno clamauit. O monache monache
qui te vsq̄ꝫ ad celū extollebas. quō demersus
es vsq̄ꝫ ad infernū. Hic aūt ꝯfusus nō penitēs
sꝫ despans notosq̄ꝫ fugiēs. ad seculū rediēs. re=
leuamē & colloq̄a bonoꝝ declinās. amplꝰ pre
da demonū & gaudiū pfectū efficit̄. ¶ Item
ad idē aliud exemplū de kalēdario bede. Legi=
tur de victorino martire. Victorinꝰ et seueri=
nus qui mortuis pentibꝰ suis vendiderūt oīa
que habebāt. et paupibꝰ erogātes. ut deo libe=
rius huirēt. sibi adinuicē successiue huiebāt. Et
cū nihil hrent. faciēte deo nihil eis deerat. Vi=
ctorinus at̄ aliq̄d pfectius volēs agere. secessit
ad heremū. sedēs in excelso rupis specu. cui sb
ter fluebāt aque. vbi ita erat artꝰ locus. ꝙ vix
eū possꝫ capere qui sedēs possꝫ dormire. si al=
terū recipet ibi clausit aditū. Assiduꝰ in oroe.
et electione stat dyabolꝰ ad ostiū sub simili=
tudīe silr̄ate psone. dicit vt plāgit se errabundā
et metuētēꝫ noctis tenebras. & incursus fera=
rū allegat se debere recipi solius noctis spacio
alioquin dicit mortē suam imputandā victo=
rino. Quā cū motus ꝯpassione recepisset. ince
pit ei blādiri verbis. signis et gestu. et tactu.
Victorinus victus. scelus pficit. hostis euane
scit. irridēs cū cachīno victū victorinū. hic pri=
mo fctūs velud exsāguis. pꝰ ad se reūsus frēꝫ
suū adiit. casū suū ei refert. ipe sibi penā idi
cit. arborē findēs & pfixuras remotis ramis. ī
modū crucis manus sibi astringēs. Seuerinꝰ
epm ad fratrē adducit. nec ei victorinꝰ. ut īde
recedat acq̄escit. Qđ vidēs eps ei bn̄dicēs. inde
recedit. hic solo die dñico coactus a fratre mo
dicū panis et aque recipiebat. frater aūt ꝓ eo
simili cibo & ieiunio se macerabat. post trien=
niū aūt vix acquieuit ab hac pnia egredi. car=
nibus eius iam fere ꝯsumptis. Postea aūt ab
epo cū sanctissime viuēt. & multa miracula
dn̄s ꝓ eū faceret. amiternine vrbis fit sacerdos
Nerua at̄ impante ab arriano iudice ꝑmo exi=
lio relegatus est. post ad locū qui catilias vo=
cat̄ sup aquas putētes ex sulphure p triduum
suspēsus capite deorsū verso. dira passus sup=
plicia. martyrio coronatus est. ¶ De castitate
claustraliū notandū. ꝙ illa q̄ suadēt castitatēꝫ
psonis eccl'iasticis in sacris ꝓmotis. & q̄ disua
dent pccm̄ luxurie in eis possūt suadere ī clau=
stralibus castitatis amorē et obseruantiam. &
dissuadē eis luxurie vitiū. que infra in .iii. li.
notata sūt. vbi agit̄ de his q̄ dissuadēt luxuriā
in claustralibꝰ. & p ꝯtrariū suadēt eis castita=
tem Et de circūstantiis que aggrauāt luxuriā
monialiū. que debēt eas incitare ad amorē &
custodiā castitatis ꝓmouere.

DIST. XCVI.

DEinde ꝯsiderandū est de virginita=
te. circa q̄m vidēda sūt q̄nq̄ꝫ. Primo
in quo ꝯsistit virginitas. Scđo vtrū
sit virtꝰ. Tertio de excellētia eius re
spectu mr̄imonii. Quarto de excellentia eius
respectu aliaꝝ virtutū. Q̄nto specialr̄ que mo
uere debēt ad virginitatē seruandā. ¶ Ad pri
mū. s. in quo ꝯsistit ūginitas. Dicendū ꝙ no=
mē virginitatis a virore sumptū videt̄. Et sic
illud dicit̄ virēs in suo uirore psistē. qđ nō est
ex supabundātia caloris adustionē exptuꝫ. ita
etiā ūginitas hoc importat. ꝙ psona cui inest
immunis sit a ꝯcupiscētie adustione. q̄ esse vi
det̄ ī ꝯsūmatōe. maxime delectatōis corpalis
q̄lis est venereoꝝ delectatō. Vn̄ ambroꝰ dicit
in libro de ūginite. ꝙ castitas ūginalis est ex=
pers ꝯtagiōis integtas In delectatōe aūt vene
reoꝝ tria est cōsiderare. Vnū quidē qđ est ex
parte corpis. scꝫ uiolatio signaculi virginalis.
Aliud est at̄ illud in quo ꝯiungit̄ id qđ ist aīe
cū eo qđ ē corpis. s. ipa resolutio semīs. delecta
tōeꝫ sensibilē cāns. Tertiū at̄ est solū ex pte aīe
sue propositū pueniēdi ad talē delectatōeꝫ in
quibus tribus id qđ est ꝑmo positū p accidēs se
ht̄ ad moralē actū. q̄ nō ꝯsideratr̄ p se. nisi sm
ea que sūt aīe Scđm vero materialr̄ se habꝫ ad
actū moralē Nam sensibiles passiones sūt ma
teria moraliū actuū Tertiū vero se ht̄ formalr̄
et cōpletiue. quia ratio moraliū in eo qđ ē rōis

complet̃. quia igit̃ virginitas dicit̃ ꝑ remotio
nē ꝑdicte corruptōis. cōsequēs est ꝙ integ̃tas
mēbri corꝑalis ꝑ accidens se hēat materialr̃ ad
virginitatē. ipa aũt imunitas a delectatōe q̃ cō
sistit in semīs resolutōe se hƀ materialr̃. ad ip-
sum aũt ꝓpositũ ꝑpetuo abstinēdi a tali dele-
ctatōe se hƀ formalr̃ et cōpletiue ī virginitate
& hec tria tāgit Augꝰ. in diffinitōe virginita
tis. dicēs in libro de nuptiis & ꝯcupiscētia Vir
ginitas est in carne corruptibili incorruptōnis
ꝑpetua meditatio. Hec aũt diffinitio tāgit in
recto illud qḋ est formale in ỽginitate. Nam
ꝑ meditationē intelligit̃ ꝓpositũ rōnis. Qꝫ aũt
addit̃ ꝑpetua. nō sic intelligit̃ ꝙ oporteat vir-
ginē sꝑ actualē meditatōeꝫ hr̃e. sꝫ qr h̃ debꝫ in
ꝓposito gerē ut ꝑpetuo in hoc ꝑseueret. Id ve
ro qḋ est materiale tangit̃ ī obliquo. cũ dicit̃
incorruptōis in carne corruptibili. qḋ additur
ad oñdendũ virginitatis difficultatē Nam si
caro corrũpi nō possꝫ. non essꝫ difficile ꝑpetuā
incorruptōis meditationē hr̃e. Sciendũ est aũt
ꝙ si integritas mēbri corꝑalis aliquo casu per
aliũ q̃ꝫ ꝑ ꝯcubitũ corrũpat̃. nō magis ꝑiudicat
virginitati. q̃ꝫ si corrũperet̃ manus vl' pes vñ
dicit Augꝰ. i. de ci. dei ꝙ mēbra illa possũt diũ
sis casibꝰ vulnerata vim ꝑpeti. & medici aliqñ
saluti opitulātes hoc ibi faciũt que horret aspe
ctus. obstetrix etiā uirginis cuiusdā integrita
tē manu uelut explorās dum inspicit ꝑdidit.
Et subdit. Nō opinor quenq̃ꝫ tam stulte sape
vt huic ꝑisse aliqd existimet etiā ḋ ipius corꝑis
sanctitate. q̃muis mēbri illiꝰ integ̃tate iā ꝑdi-
ta. Itē sciendũ ꝙ delectatio q̃ ē ex semīs reso-
lutione duplr̃ potest cōtingē. vno mō vt ꝓde-
at ex mētis ꝓposito. & sic tollit virginitatem
siue fiat ꝑ ꝯcubitũ. siue absq̃ꝫ ꝯcubitu. Fac̃ tñ
mentōeꝫ Augꝰ. de concubitu. quia hmōi reso
lutio ꝯmuniter & naturalr̃ ex ꝯcubitu causat̃
Alio mō potest ꝓuenire ꝑter ꝓpositũ mentis
vel dormiēdo. vel ꝑ violētiā illatā cui mēs non
consentit. quāuis caro delectatōeꝫ expiat̃. uel
ex ifirmitate etiā nature. ut patꝫ in his q̃ flux-
um semīs patiunt̃. & sic nō ꝑdit̃ uirginitas.
quia talis pollutio nō accidit ꝑ impudicitiam
quā virginitas excludit. ¶ Ad ꝫm. s. verũ vir-
ginitas sit virtꝰ. Dicendũ ꝙ in hũanis actibꝰ
illud est vitiosũ qḋ ē ꝑter rationem rectā. hoc
aũt hƀ ratio recta. ut his q̃ sunt ad finem vtat̃
aliqs ꝫm eā mensurā q̃ ꝯgruit fini. Est auteꝫ
triplex hois bonũ. vt dicit̃ in. i. eth. Vnũ qdeꝫ
qḋ ꝯsistit in exterioribꝰ rebꝰ. puta diuitiis. ali
ud aũt qḋ ꝯsistit in bonis corporis. Tertium
aũt est qḋ ꝯsistit in bonis aīe. inter q̃ etiā bona
ꝯtemplatiue vite sunt potiora bonis uite acti-
ue ut ꝓbat phus. in. x. eth. Et dñs dicit luc. v.
Maria optimam ꝑtem elegit. Quorꝫ bonorũ
exteriora quidem ordinantur ad ea que sunt
corꝑis. ea uero que sũt corꝑis. ad ea q̃ sũt aīe.
& vlteriꝰ ea q̃ sũt vite actiue ꝯtemplatiue Per
tinet igit̃ ad rectitudinē rōnis. ut aliquis vta-
tur exterioribꝰ bonis ꝫm mensurā. qua ꝯpetit
corꝑi. & similr̃ de aliis. Vñ si qs abstineat ab

aliquibꝰ possidēdis q̃ alias esset bonũ possidē
vt cōsulat saluti corꝑali vel ꝯtemplationi ueri
tatis. nō esset hoc vitiosũ. sꝫ ꝫm rationeꝫ rectā
Et similiter si aliqs abstineat a delectationibꝰ
corꝑalibꝰ vt liberiꝰ vacet ꝯtemplatōi veritatis
ꝑtinet hoc ad rectitudinē ratōis. ad h̃ aũt pia
virginitas ab om̄i delectatione uenerea absti
net. vt liberius diui ꝯtemplatōi vacet. dicit em̄
apl's ꝑma ad corꝫ. vii. Mulier innupta & vir-
go cogitat que sunt dñi. ut sit sancta & cor-
pore et spũ. q̃ aũt nupta est. cogitat q̃ sũt mũdi
quō placeat viro. Vñ relinqtur ꝙ virginitas
nō est aliqd vitiosũ. sꝫ potiꝰ laudabile. Cũ igit̃
in virginitate sit aliqd formale & cōpletiuum
scꝫ ꝓpositũ abstinēdi ab om̄i delectatōe vene-
rea. Qḋ quidē ꝓpositũ laudabile reddit̃ ex fi-
ne inq̄ntum. s. hoc fit ad vacandũ rebꝰ diuis
materiale. Similr̃ in virginitate est integ̃tas
carnis absq̃ꝫ om̄i exꝑimēto delectationis uene
ree. Manifestũ est aũt ꝙ vbi est spālis materia
hñs spālem excellētiā. ibi inuenit̃ specialis rō
virtutis. sic patet in magnificētia que est circa
magnos sumptꝰ. & ex hoc est spālis virtꝰ a li
beralitate disticta. que cōiter se hƀ circa omnē
pecuniarꝫ vsum. Hoc aũt qḋ est seruare se imu-
nē ab exꝑimēto ueneree uoluptatis hƀ q̃ndam
excellentiā laudis. sup̃ hoc qḋ est cōseruare se
immunē ab inordinatōe uenerее uoluptatis.
& ideo uirgĩtas est quedē spālis uirtꝰ habens
se ad castitatē sic mag̃ficētia ad liberalitatē. &
nota ꝙ uirginitas q̃ntũ ad id qḋ est materia-
le ī est nobis a natura. qr om̄s hoies ex sua na
tiuitate hñt id quod est materiale in virgini-
tate. s. integ̃tatē carnis. immunē ab exꝑimēto
uenereorꝫ. nō tñ hñt id qḋ est formale in vir-
ginitate ut. s. habeāt ꝓpositũ ꝫuandi hmōi in
tegritatē ꝓpter deum. et ex hoc hƀ ratōeꝫ uir-
tutis. vñ Angꝰ. dicit in libro de uirginitate.
Nec nos in ỽginibus ꝑdicamus. ꝙ uirgines
sũt. Sꝫ ꝙ deo dicate sũt pia ꝯtinētia uirgines
Itē uirginitas q̃ntũ ad id quod ē materiale ꝑ
pñiam reparī nō pōt. sed q̃ntũ ad id qḋ ē for-
male in ipa. nō em̄ si qs mag̃ficꝰ ꝯsumpsit su
as diuitias. ꝑ penitentiaꝫ peccati restituunt̃ ei
diuitie. & siliter ille qui peccando uirginitatē
amisit. ꝑ pñiam nō recuꝑat uirginitatis mate
riā. sꝫ recuꝑat uirginitatis ꝓpositũ. Circa ma-
teriā aũt ỽginitatis est aliqd quod miraculo-
se reꝑari poterit diuinitus. s. integritas mēbri
q̃m diximꝰ accidētaliter ad virginitaē se hr̃e.
Aliud est autē quod nec miraculo reꝑari pōt.
ut. s. qui exꝑtus est uoluptatē ueneream. fiat
nō exꝑtus. nō. n. deus pōt facē ut ea q̃ sũt fa-
cta nō sint facta Itē licꝫ id quod est materiale
possit amitti sine pc̃to. s. ꝑ matrimoniũ. ñ tñ
pōt amitti uirginitas ꝫm ꝙ est ỽtus. qr uirgi
nitas ꝫm ꝙ est uirtus importat ꝓpositũ uoto
firmatũ integ̃tatis ꝑpetuo seruande. Dicit em̄
Augꝰ. in libro de ỽginitate. ꝙ ꝑ uirginitateꝫ
integritas carnis ipi creatori aīe & carnis vo-
uet̃. ꝯsecrat̃. seruat̃. Vñ ỽginitas ꝫm ꝙ ē vir-
tus nunq̃m amittit̃. nisi ꝑ peccatũ. Consistit

aũt virtus ůginitatis in medio rõnis· nõ rei·
ille em̃ qui ab om̃ibus delectatõibus abstinet·
ꝑter rõem rectã·q·delectatões ꝑ se abhorrens
est insensibilis·sicͭ agricola·Virgo aũt nõ ab=
stinet se ab om̃i delectatõe·ꝫ solũ a delectatio
ne venerea·& ab hac abstinet se ꝫm rationem
rectã ut dictũ est·mediũ aũt uirtutũ non ꝫm
q̃ntitatẽ·ꝫ ꝫm rationẽ rectã determiatur· ut
diciẗ in secũdo eth·vñ de magnanĩo diciẗ in·
iiii·eth·ꝙ est magnitudine extremus·eo ꝙ ut
oportet medi⁹·Nec est cõtra ꝑceptũ legis na=
ture ꝙ·ſ·ẽ ad ꝯseruatões spẽi·sicͭ habeẗ geñ·i·
Crescite et multiplicamĩ & replete terrã·quia
ꝑceptũ habet rõeꝫ debiti ·Dupliciter aũt est ali
quid debitũ·vno modo ut impleaẗ ab vno·&
hoc debitũ sine pc̃o ꝑteriri nõ põt·Aliud autẽ
est debitũ implendũ a multitudine ·et ad tale
debitũ implendũ nõ teneẗ quilibꝫ de multitu=
dine·Multa em̃ sunt multitudini necessaria·
ad que implẽda vnus nõ sufficit ·ꝫ impleñẗ a
multitudie·dũ unus hoc·alius illud facit Pre
ceptũ igiẗ legis nature hoĩ datũ de comestiõe
necesse est ꝙ ab vnoquoqꝫ impleaẗ ·Aliter em̃
indiuiduũ ꝯseruari nõ posset·Sed ꝑceptũ da=
tũ de gñatione respicit totã mltitudinẽ hoĩm
cui necessariũ est nõ solũ ꝙ multipliceẗ corp=
aliter·ꝫ etiã spũaliter ꝓficiat·Et ideo sufficiẽ=
ter ꝓuideẗ hũane multitudini·si quidam car
nali gñationi operam dent·quidaꝫ vero ab hoc
bstinẽtes ꝯtemplationi diuinoꝝ vacẽt ad totius
hũani gñis pulcritudinẽ & salutẽ·sicut etiam
in exercitu quidã castra custodiũt·quidã sig=
na deferũt·quidã gladiis decertãt·q tñ oĩa de
bita sunt multitudĩ·ꝫ ꝑ vnũ impleri non pos
sunt· ¶Ad tertiũ·ſ·de compatione virginita
tis ad m̃rimoniũ·Dicendũ ꝙ sicͭ pat; in libro
Hiero·ꝯtra Iouinianũ h̃ error fuit Iouiniani
qui posuit virginitatẽ nõ esse m̃rimonio ꝑfe
rendã·qui quidẽ error ꝑcipue destruiẗ & exẽ=
plo xp̃i·qui m̃rem virginẽ elegit·& ip̃e virgi=
nitatẽ seruauit·& ex doctrina apl̃i·qui prima
ad coꝝ·vii·virginitatẽ ꝯsuluit tanq̃m melius
bonũ·et etiã rarõe·tum·quia bonũ diuinũ est
potius bono hũano·tum quia bonũ aĩe ꝑfeřẗ
bono corpis·tũ etiã·qꝛ bonũ ꝯtemplatiue vi=
te ꝑfeřẗ bono actiue·Virginitas aũt ordinaẗ
ad bonũ aĩe ꝫm uitã ꝯtemplatiuã·qď est cogi=
tare ea que sũt dei·ꝯiugiũ aũt ordinaẗ ad bo=
num corpis·qď est corpalis multiplicatio ge=
neris hũani· & ꝑtinet ad vitã actiuã·quia vir
& mulier in m̃rimonio viuẽtes necesse habẽt
cogitare q̃ sũt mundi·vt pat; ꝑ apl̃m·ꝑma ad
coꝝ·vii·Vñ indubitanter virginitas ꝑferẽda
est ꝯtinẽtie ꝯiugali·qꝛ tñ meritũ nõ solũ pen=
saẗ ex gñe actus·ꝫ magis ex aĩo opantis·Hic
est ꝙ sicut dicit aug⁹ in libro de bono coniu=
gali·nõ impar est meritũ ꝯtinentie in iohãne·
qui nullas expertus est nuptias ·& in abraham
qui filios gñauit·qꝛ abrahã habuit aĩm sic di=
spositum ut paratus esset ꝫuare virginitatẽ·si
esset tempus ꝯgruũ· ex quo meritũ ꝯtinentie
ꝯiugalis in ip̃o equaẗ merito ꝯtinẽtie virginal'
In Iohãne respectu ꝑmii substãtialis·nõ aũt
respectu ꝑmii accidẽtalis·vñ Aug⁹ dicit in li=
bro de bono ꝯiugali·ꝙ iohis celibatus et abra
he ꝯnubiũ ꝑ temporꝝ distributõeꝫ xp̃o milita=
uit·ꝫ cõtinentiã etiã iohes in ope· abrahaꝫ in
solo habitu habebat·Itẽ licet virginitas sit me
lior q̃ꝫ ꝯtinẽtia cõiugalis·põt tñ cõiugat⁹ esse
melior q̃ꝫ virgo duplici rõne·Primo quidem
ex pte ip̃ius castitatis·ſ·si ille qui est ꝯiugatus
habeat animũ magis patũ ad virginitatẽ ꝫuã
dam· si oporteret· q̃ꝫ ille qui actu est virgo ·
vñ Aug⁹ instruit virginẽ in li·de bono cõiu=
gali·ut dicat·Ego nõ sum melior q̃ꝫ abraham
Sed melior est castitas celibũ·q̃ꝫ castitas nup=
tiaꝝ·& rõem postea subdit·Qď em̃ nũc ago·
meli⁹ illi egissent si tũc agendũ essꝫ·qď aũt illi
egerũt·sic ego nõ agerẽ· etiã si nũc agendum
esset·Scďo·quia forte ille qui nõ est virgo ha=
bet aliq̃ꝫ excellẽtiorẽ uirtutẽ·vñ aug⁹ dicit ĩ li·
de virginitate ·Vñ scit virgo q̃muis sollicita
que sũt dñi· ne forte ꝓpter aliq̃ꝫ incognitam
infirmitatẽ ñ sit etiã matura martyrio·illa uo
mlr cui se ꝑferre gestiebat iã possit bibẽ calicẽ
dñice passionis·Itẽ bonũ ꝯmune poti⁹ ẽ bono
priuato·si sit eiusdẽ gñis·sed potest esse ꝙ bo
nũ ꝓuatũ sit melius ꝫm suũ genus ·et hoc mõ
virginitas deo dicata ꝑfeřẗ fecũditati carnali·
vñ Aug⁹ dicit in libro de virginitate·ꝙ fecũ=
ditas carnis·etiã illaꝝ que in hoc tpe nihil ali
ud in ꝯiugio q̃ꝫ ꝓlem requirũt·quã mãcipant
xp̃o ꝓ amissa virginitate cõpensare non posse
credenda est· ¶Ad q̃rtum·ſ·de compatõe vir
ginitatis ad alias virtutes ·Dicẽdum ꝙ aliq̃d
põt dici excellẽtissimũ dupl'r·vno mõ ĩ aliquo
gñe ·& sic ůginitas est excellẽtissima ĩ genere
castitatis·trãscẽdit em̃ & castitatẽ vidualem &
cõiugalem·& qꝛ castitati anthonomasice atri
buiẗ decor·Ideo virginitati ꝑcõsequẽs attribu
itur excellẽtissima pulcritudo ·vñ Ambro·dicͭ
in libro de virginitate·Pulcritudinẽ quis põt
maiorẽ estimare decore virginis ·que amatur
a rege·ꝓbaẗ a iudice·dedicaẗ dño· cõsecratur
deo·Et cip̃anus in li·de ůginitate Nũc nobis
ad ůgines ꝫmo est· quoꝝ quo sublimior gl'ia
est·maior est & cura·flos inq̃m est ille eccl'iasti
ci germinis decus atqꝫ ornamentũ gr̃e spũa=
lis·illustrior portio gregis xp̃i·ſ· ꝑ cõparatõeꝫ
ad viduas & ꝯiugatas· Scďm hũc modũ intel
ligẽdum est ꝙ fruct⁹ centesimus debeẗ virgi=
nitati ꝫm Hiero·ꝓpter excellẽtiã q̃m hẗ ad vi
duitatẽ cui attribuiẗ sexagesimus·& ad m̃ri=
moniũ cui attribuiẗ tricesimus·quia sicͭ aug⁹
dicit in libro de q̃stionib⁹ euãgelii·centesim⁹
fructus est martyꝝ·sexagesim⁹ uirginuꝫ ·&
tricesim⁹ cõiugatoꝝ·Vñ ex hoc nõ sequiẗ ꝙ
virginitas sit simpl'r maxima uirtutũ omniũ
ꝫ solũ aliis g̃dibus castitatis·Dicũtur etiã uir=
gines sequi agnũ quocũqꝫ ierit·qꝛ imitantur
agnũ xp̃m nõ solũ integritate mẽtis·ꝫ ĩ integ̃
tate carnis·ut Aug⁹ dicit in libro de virgini=
tate·Et ideo in plurib⁹ sequnẗ agnũ ·nõ tamẽ
oportet ꝙ magis de propinquo·qꝛ alie ůtutes

faciūt ꝓpinquius inherere deo ꝑ imitationem
mētis· Canticū aūt nouū qd̄ sole virgines can
tant est gaudium de integtate carnis seruata·
Alio modo potest dici aliq̄d excellētissimū sim
pliciter· & sic virginitas non est excellētissima
virtutū· semꝑ em̄ finis excellit id qd̄ est ad fi=
nē· & ideo q̄nto efficacius aliq̄d ordinatur ad
finē· tāto meliꝰ est· finis aūt ex quo uirginitas
laudabilis reddit̄· est uacare rebꝰ diuinis· vt di
ctū est · Vn̄ ipe uirtutes theologice · & etiam
uirtutes religiōis· quaꝝ actus est ipa occupa=
tio circa res diuinas p̄ferunt̄ ūginitati· Simi
lit̄ etiā uehemētius opant̄ ad hoc ꝙ inhereāt
deo martyres ·qui ad hoc postponūt ꝓpriam
vitā & uiuētes ī monasteriis· q̄ ad hoc postpo=
nūt ꝓpriā uolūtatē· & oīa que possūt habere·
q̄m uirgines· que ad hoc postponūt uenereas
voluptates· Et ideo uirginitas non simplr̄ est
maxima uirtutū· ¶ Ad quintū· s· de his q̄ mo
uere debēt ad amorē & custodiā uirginitatis ·
Sciendū ꝙ· vii· sūt cause ꝓpter q̄s virginitas
est seruanda· Prima est sripturaꝝ exhortatio
Scd̄a est eius ad alios castitatis g̃dus cōpara=
tio· Tertia est dei ad virgines summa cura et
dilectio Quarta est anglorꝝ ad virgīes amor·
& obsequiū· Quinta est quia multis & diuer
sis in scriptura sacra virginitas cōpatur· Sex=
ta est multiplex vtilitas quā virginitas eā ser=
uātibus efficit in p̄nti· Septīa causa est maxīa
merces que p̄paratur virginibꝰ in futuro·

¶ Primū ergo qd̄ moue debet ad virginitatē
ꝯuandā est cōsiliū & exhortatio scripturarū ·
apoꝰ· ii corꝝ· xi· Despondi em̄ uos vni viro vir
ginē castā exhibē xp̄o· Glosa· Virginitas car=
nis corpꝰ est intactū & īpollutū a luxuria· Itē
Idem paulus· ii· corꝝ· vii· De ūginibꝰ mādatū
dn̄i nō habeo· cōsiliū aūt do Glosa· a dn̄o spū=
sancto mihi inspiratū· vt· s· ꝑmaneāt in ūgini
tate· & non nubāt Ibidē Qui mr̄imonio non
iungit virginē suā· meliꝰ facit q̄ȝ qui iungit·
Ibi glo· Bona est pudicitia ꝯiugalis· ſȝ melior
virginalis uel vidualis· Vn̄ sequitur· Beatior
erit si sic ꝑmāserit ꝯm consiliū meū· Legit̄ in
passione b̄te tecle virginis· ꝙ cū esset nobilissi
ma yconiorꝝ· & paulus ibi veniēs esset recep=
tus ī domo honisifori & p̄dicaret in ea omni
bus aduenietibus de oīm virtutū fructibus ·
Cū domus pentū tecle esset ꝯiuncta illi· defe
nestra domus p̄rne audiuit paulū p̄dicantem
allecta eius p̄dicatōnis adeo dulcedine · ꝙ nec
comedē nec bibē vellet ꝑ triduū· nisi eum au=
dire· Vn̄ cū recesisset īde apud antiochiā· pau
lū est secuta amore p̄dicationis eius audiēde ·
& uirginitatis seruāde· in cuius p̄dicatōe fru
ctum audiuerat ꝓ fide & virginitate ꝯuanda
Et cū essȝ ūgo speciosissima· lenonū īsultꝰ· ig
niū incendia· ferarꝝ pugnas & rabiē· & multa
tormētorꝝ supplitia sustinēs· & vincēs· ad īstru
ctionē multorꝝ selentiā ueniēs quieuit in pa=
ce ibi· Quā ad amorē ꝯuāde ūginitatis ꝑpetue
& tolerantiam passionū aīauit & inflāmauit
sacra pauli apostoli dostrina·

¶ Secundū qd̄ incitat ad ꝯuandā virginitatē
et amandā ē istorꝝ triū adinuicē ꝯpatio· s· ūgi
nitatis· viduitatis & cōiugalitatis· dn̄s em̄ cō
parat ꝯiugalē castitatē terre bone· vidualē me
liori· virginaleȝ optime· Et hoc ideo· qz p̄ma
fert fructū tricesimū· Secūda sexagesimum·
Tertia centesimū· Hiero· Laudo ꝯiuges· ma=
gis aūt virgines· quia de spinis rosam· de terra
purꝝ· de cōcha eligo margaritā · Ex cōparatōe
aatet q̄ntū virginitas p̄ualeat ꝯiugalitati· q̄n
tū· s· rosa spine· aurū terre· margarita conche
Itē legit̄ in vita & passionibus b̄te victorie &
anathalie virginū· ꝙ cuȝ victoria virgo rome
eēt despōsata eugenio pagano nobili· nec uel=
let eū accipe· missa est ad eaȝ anathalia virgo
vt suaderet ei ut ꝯsentiret ei qui eā despōsaue=
rat· que ait illi Ego sum xp̄iana sicut & tu· &
scio ꝙ deus p̄cepit nuptias hominibus dicēs·
Crescite & multiplicamī &c̄· Cui ait victoria
Ego ex eo die quo vēdidi ornam̄ta mea ad dā
dū paupibꝰ· vidi iuuenē auro radiantē· splen
didū· insignitū dyademate in vestibus purpu
reis atq̄ȝ gēmatis· qui g̃ta facie & vultu hyla=
ri me inspiciēs· ait· O virginitas que morte n̄
vinceris· que a morte ꝑpetua liberas· q̄ nunq̄ȝ
in tenebris· ſȝ semꝑ in lumīe versaris· & eo di=
scedēte cepi flere &c̄· Et ꝓiecit se dicta virgo
suꝑ pauimentū & orauit dn̄m ut ei idē ange=
lus qui ei loquebat̄ ūba dulcissima appareret
qui sub ea forma sub qua p̄us ei apparuit· &
virginitatē multipl̄r cōmēdauit· et eā ad eius
custodiā ꝓuocauit uerbis multiplicibꝰ· Ad cu
ius victorie· s· virginis anathalia ꝓuocata · &
exemplo et uerbis oīa ornamēta sua vendidit
& paupibꝰ erogauit · in virginitatis ꝓposito
cōfirmata· Qd̄ cū fecissȝ apparuit ei idē angl̄s
et ait ei inter alia· h̄nt suas ꝯpationes virgini
tas· castitas· ꝯiugalitas· ūginitas cōpatur au=
ro· castitas argēto· cōiugalitas ferramēto· Vir
ginitas diuitie· castitas· mediocritas· ꝯiugali=
tas pauptas· Virginitas pax· castitas redemp
tio· ꝯiugalitas captiuitas· Virginitas sol· casti
tas aurora· ꝯiugalitas luna· Virginitas regia
Castitas portus· ꝯiugalitas pelagus · Virgini=
tas caro sana· castitas cicatrix· cōiugalitas vul
nus· Post hoc aūt cū in virginitatis ꝓposito
ꝑseueraret· nec vellēt ydolis īmolare · nec cum
spōsis ꝯsentire· diuersis suppliciis p̄cipiēte im=
patore detio afflicte· & post m̄lta miracl̄a gla
dio cōsūmate sūt · Spiculator aūt earꝝ lepra ꝑ=
cussus· īfra sex dies uermibꝰ ꝯsūptꝰ expirauit

¶ Tertiū quod incitat ad amorē et custodiā
virginitatis est maximus amor quē deus habȝ
ad virgines· cuius amor maximus ad eas ꝑpē
dit̄ a meritis· Primo· quia xp̄s est amator vir
ginū· qd̄ patet in eo ꝙ suꝑ om̄es mulieres ele=
git h̄re in m̄rem b̄tam uirginē & qz p̄ aliis pu
rior & mūdior et qz ea p̄mo ei obtulit uotum
virginitatis· Elegit em̄ eā deus & p̄elegit eam
sicut asuerꝰ Hester inter alias virgines & ad
amauit eā suꝑ om̄es mulieres· & inuenit g̃raȝ
et misericordiā in oculis eius· et fec̄ eā regnare

ſicut legit̃ heſter. ii. Itẽ btũs Iohes virginitatis
ſue ꝑuilegio inter ceteros diſcipl'os a dño ma=
gis legit̃ eſſe dilectus. Quod ex multis ſignis
patuit Iohis ĩ fine. Itẽ beda ſup lucã. ſic xp̃s in
ſũma pace natus ẽ vt ſe pacẽ diligẽ oſtẽderet.
ſic natꝰ de ṽgine eſt vt ſe virginitatẽ diligere
demõſtraret. Incorruptio aũt facit ꝓximũ deo
quia facit aĩam deo ſororẽ & ſpõſam et amicã
et ĩmaculatã. qḋ oñditur can. iiii. & .v. Aperi
mihi ait dñs ſoror mea &c̃. Itẽ amor iſte quem
dñs habuit ad virgines incorruptas mente &
corpe apparet. quia ſũt ſpõſe eius. Spõſus em̃
amat ſpõſam. vt dr̃ de btã katherina. & max
ime qñ inuenit eam fidelẽ. oſee. ii. ſpõſabo te
in fide. & ſcies quia ego dñs cã. iiii. Vulnera=
ſti cor meũ ſoror mea. ſpõſa .ſ. amore tuo. So=
ror. qr me ſicut ſe diligit. ſpõſa. qr caſta fuit.
Bene fuit hoc figuratũ. leuit̃. xxi. in hoc ꝙ ſũ
mus ſacerdos qui erat ſine legis macula ima=
culatã elegit ſibi ſpõſam. & nõ aliã niſi virgi=
nem. ſic ĩmaculatus dñs ĩmaculatã elegit ſpõ
ſam. ſic legit̃ in paſſione beate agathe. Itẽ de
beata agnete legit̃. ꝙ cũ romane vrbis p̃fecti
filius eam adamaret ei ꝓmittẽs multa. ſi eiꝰ
cõiugio cõſentiret. Rñdit. Diſcede a me pabu
lũ mortis. fomes peccati nutrimentũ facino=
ris. quia iam ab alio amatore ꝑuenta ſum qui
mihi ſatis meliora cõtulit ornamẽta. qui anu=
lo fidei ſue ſubarrauit me &c̃. Et pꝰ. Ipi ſũ de
ſpõſata cui angl'i ſeruiũt. cuius pulcritudinẽ
ſol & luna mirant̃. Itẽ hec deſpõſatõ ſignatur
heſtẽ. ii. Quererẽt regi dicũt miſtri aſſuero qui
interp̃tat̃ btũs .i. angl's xp̃o. q̃rant̃ puelle virgi=
nes ſpecioſe. Et poſt. Multe pulcre puelle ad=
ducte ſunt regi aſſuero in ſuſam. q̃ interp̃tat̃
letitia gr̃e. vel gaudiũ doni. ꝑ virginitatẽ pue
nit̃ ad dei gr̃e letitiã. & ad donũ ſupni gau-
dii. Itẽ dixit btã margareta demoni quẽ ſub
ſuis pedibus conculcabat. ꝙ ideo talis ei pote
ſtas erat hoc faciẽdi. quia ſpõſa xp̃i erat. cuius
nomẽ & poteſtas ꝑmanet in ſcl'a ſcl'oꝝ. arripu
erat em̃ demonẽ ꝑ capillos. ſub pedibꝰ ſuis eũ
cõculcãs. qui uenerat in carcẽ ad eam tem ptã
dã in ſpecie nigri ethiopis. ¶ Scḋo deus vir
ginitatem honorificat. quia de uirgine uoluit
naſci et nutriri. & a Ioſeph qui virgo creditur
cuſtodiri. & virgo ꝑmãſiſſe. & p̃curſorẽ virgi=
nẽ habuiſſe. & dilectũ ſuũ iohãnem. ut virgo
ꝑmaneret a coniugio & nuptiis reuocaſſe. ho
norauit virgines multis miraculis in p̃ñti & ĩ
futuro. & multis glorioſis triũphis hitis a de
monibus et hoĩbus. Qḋ patʒ in uitis ſanctoꝝ
& in miſterio angl'oꝝ. & virgines innocẽtes
fecit ꝑmo ſigniferos in hoc mũdo ueniẽs. Nõ
ſolũ aĩas honorat in celo. ſʒ etiã corpa multis
miraculis et exẽplis & angl'oꝝ miſteriis ĩ tra.
ſic legit̃ feciſſe de corpe btẽ katherine. qḋ an=
geli detulerant & ſepelierant in ſynai vertice.
qui longe erat a loco ſue paſſionis pluſq̃m vi
ginti dietas. Similiter corpus btẽ agathe. q̃ cũ
ſepeliret̃ ſepulture eius affuit iuuenis ſpecio=
ſiſſimus & ornatiſſimus. ducẽs ſecum pluſq̃ʒ
centũ pueros ſpecioſiſſimos & ornatiſſimos.
qui nunq̃ʒ diſceſſerũt a loco vſqueque clauſũ
fuit eius ſepulcrũ. & tũc dictꝰ iuuenis poſuit
ad caput tumuli eius titulũ marmoreũ. ĩ quo
erat ſcriptũ. mentẽ ſcãm .ſ. habuit. Spõtaneũ
honorẽ dedit .ſ. deo. & p̃rie liberationẽ. quo ti
tulo poſito. cũ his qui cũ eo erãt diſceſſit. qui
nec ãtea nec poſtea viſi fuerũt. et credit̃ fuiſ=
ſe qui dictum titulũ ibi poſuit angelus eius.
¶ Tertio deus virgines honorat. qr in eo to=
tã ſpem ſuã ponũt ĩ neceſſitate adiuuat & ꝓ=
tegit. & eruit a t̃bulatõe. eccĩ. li. Et canit̃ ḋ vir
gĩbus. Collaudabo te dñm dm̃ ſaluatorẽ meũ
quia adiutor et ꝓtector factus es mihi. & libe
raſti corpus a ꝑditione maxime virginitatis.
Et notant̃ multa ibi a quibus liberat & ĩ qui=
bus adiuuat a laq̃o lingue inique &c̃ .ſ. a tẽp=
tationibus demonũ. a ſollicitationibus hoĩm
ꝑuerſoꝝ et doloſoꝝ. ab ĩſtantia impatoꝝ. &
minis et ſeuitiis eoꝝ. & a multis tribulationi
bus p̃ſecutoꝝ. Et poſt. qm̃ eruis ſuſtinẽtes te.
& liberas eos de manu anguſtie. qñ .ſ. deficit
humanũ auxiliũ. vt liberauit tres pueros de
camino ignis. Dañ. iii. Et danielẽ virginẽ de
lacu leonũ. Vñ rex babilonis ſcripſit oĩbus
ꝓuintiis dm̃ danielis eẽ oĩpotẽtẽ. & ꝙ erat
ſaluator et ꝙ eſtimarẽt eũ qui liberauerat da=
nielẽ de lacu leonũ. dañ. vi. Et vltimo in fine
Hoc bñficiũ recognoſcebat btã agatha de re=
ſtitutione mãmillaꝝ ſuaꝝ. cũ quidã qui erãt
in carcẽ viſo lumĩe celitus miſſo ei in carcere
cuſtodes ꝑterriti fugiſſent. dimiſſo apto carcẽ
& dicerẽt ei ꝙ recederet. Rñdit abſit a me ut
ego fugiẽdo coronã meam ꝑdam. & cuſtodes
meos in tribulatione relinq̃ʒ. ego adiuta a do
mino ꝑmanebo in cõfeſſione eius qui me ſal=
uã fecit. & cõſolatꝰ eſt me. Itẽ in paſſione eufe
mie uirginis legit̃. ꝙ cũ ipſa eẽt ſpecioſiſſima
phoſonis. ſenatoris filia. & accuſata. confeſſa
fuiſſet ſe xp̃ianam. venit ad eũ priſcus iudex
in carcẽ. volẽs eã opprimẽ. ipa aũt orãs ait. Ad
iuua me ihũ ſpes mea. ſaluator mũdi. ipa aũt
xp̃i adiutorio inualuit. Tũc p̃ſcus indignatꝰ
ꝙ a muliere victꝰ eẽt. fec̃ fieri rotas terribiles
in quibus virginẽ ꝯtererẽ. cũq̃ʒ miſtri ipam cõ
fitentẽ xp̃m & dicentẽ. ſaluator mũdi adiuua
me & libera me. cũ miſtri rotas voluerent. &
oſſa eiꝰ attererẽt. angl's deſcẽdit de celo rotas
illas atterẽs. eã illeſam reddẽs liberatã. miſtri
aũt ꝑcuſſi ſũt paliſi. & facie immutati. cũ autẽ
p̃ſeʒ cõfuſus cõminaret̃ ei ꝙ mitteret eã ĩ for=
nace ardẽte. Rñdit. Non timeo hñs adiutorẽ
xp̃m. ſʒ ꝯculcabo adiutorio eius oĩes tyranni
cos terrores tuos. Cũ aũt iuberet tyrãnus eam
ꝓiici in fornacẽ quã parauerat maximã. mini
ſter cui p̃ceperat h̃ ei dixit. ꝙ nõ poſſet in eam
manũ mittẽ. qr videbat circa fornacẽ candida
toꝝ exercitũ expectantẽ eaʒ. Scḋs aũt cui hoc
p̃cepit. ait victor noĩe. ꝙ nõ poſſet hoc facere.
quia videbat circa fornacẽ viros gl'ioſos patos
fornacẽ diſpergẽ. et illeſaʒ & ĩmaculatã cuſto
dire. hi autẽ carcẽ cuſtoditi tandẽ in martyrio

corōnati sunt. Tūc ꝓiectam sup ignē suscepe
rūt eā angl'i dei dispgentes ignē huc atq3 illuc
ꝓpter hoc in carcē p sex dies p capillos suspen
sa est negato ei cibo & potu. et quotidie ab an
gelo refecta est. Postea posita est inter maxi=
mos lapides . qui dei adiutorio in puluerē sūt
cōminuti. Postea cū supasset. missa ī foueam
vrsos & leones illesa ab his. a carnifice gladio
trāsfixa. ad deū migrauit. Percussor aūt eius a
leone deuorat᷑. Priscus aūt et appelliꝰ in furiā
statim ꝯuersi. & seipos comedētes. mortui in=
uēti sūt. Et de hoc cū multa sint alia exempla
sufficiāt. ¶ Quarto virginitas fac᷑ deo hītati
onē scām & mūdam. Alchuinus. Virginitas
est vita angelica. q̄ si cū hūilitate fuerit. spūs=
sācti merebit᷑ hītatōē3. Ecōtra demonū habita
tio est mēs īmūda. vñ demones expulsi ab eo
quē inhītabat legio demonū. petierūt vt cōce=
deret᷑ eis ut ītrarēt ī porcos. Math. viii. Mar.
v. luc. viii. Glo. Nisi more porci q̄s vixerit. in
eo dyaboluꝰ ptatem nō hēbit. ps. Tu aūt dñe ī
sancto habitas. i. mūdo. scūs em̄ est idē quod
mundus. Dñs in templo scō suo. i. mūdo cor=
de. i. coꝝ. vi. Templū sanctū dei etiā qd̄ estis
vos. In passione scē lucie legit᷑. ꝙ ipa orante .
apparuit bīa agatha cū choris angeloꝝ dicēs.
exauditā orōe3 suā. q2 in sua virginitate iocū=
dū deo habitaculū pparauerat. & continuo sa
nata est mater eius a fluxu sanguinis. vt pete
bat. Et post Rñdit lucia pascasio. Caste men=
tes templū sunt spūssancti qui habitat in eis.
Et cum vellet eam facere trahi ad lupanar vt
exponeret᷑ lenōibus & fugaret᷑ sic ab ea spūs=
scūs qui eā docebat. tāto pondē fixit eā in sig
nū. ꝙ eā inhabitabat. ꝙ uec aliquo tractu. nec
p multa paria bonū posset moueri. Itē in passi
one scē margarete dixit ei demon quē ꝯculca=
bat sub pedibus. video xp̄m in te hītantem. &
ideo ꝯtremisco. & non sū ausus resistere tibi.
¶ Qūto in virginibus triumphat xp̄s. Greg.
Quanto fragilius est vasculū qd̄ de hoste por
tat triūphū. tāto dyaboluꝰ maioris cōfusionis
obprobrio induit᷑. & tāto ī pugnatricibꝰ suis
dñs gl'iosior inuenit᷑. Serpēti dixit illa. ml'ier.
sc3 virgo cōteret caput tuū . & tu insidiaberis
calcaneo eius . vñ ī passione bēe margarete d̄r
ꝙ dyabolū apparentē sibi ī carcē ī forma ethy
opis accepit p capillos ꝯterēs caput eius sub pe
dibus suis. i. coꝝ. i. Non multi sapiētes nō po
tētes multi. nō ml'ti nobiles. supple ƀm carnē
vocati sūt a dño. s3 que stulta sūt mūdi elegit
dñs. ut ꝯfundat fortia . s. sapiam et potētiā de
monū & hoīm. regū et pncipū . et mūdi terre=
noꝝ. que supauit p virgines. maxime in sexu
& etate et sapia mūdi debiles et infirmas . sic
patet in p̄dicta eufemia & margareta. et preci
pue in beata katherina. q̄ supauit dei virtute.
licet rhetores sapiētissimos mūdi in phia di=
sputādo. et eos ꝯuertit ad xp̄m. p cuiꝰ amore
incēdio sūt extīcti volūtarii. nō tñ nec ipi nec
eoꝝ vestes aut capilli igne sūt ꝯcremati . Vice
rūt etiā virgines impatores et diuersa suppli=

tioꝝ gñā. īmo xp̄s in eis earum ꝓpugnator.
¶ Sexto virginū est deus magnificator ī pñ
ti miraculis & meritis . quaꝝ status trāscēd t
alioꝝ statū. Sūt em̄ supior pars eccl'ie. pma ci
pars sūt ꝯiugati. Scd̄a ꝯtinētes. Tertia virgi=
nes quibꝰ merito aureole fructus. s. centesimi
debiti sūt. s. excellentiōres. ꝯiugatis debet᷑ fru=
ctus tricesimus. ꝯtinētibus. lxꝰ. Virginibꝰ cē
tesimus. ī futuro etiā vident᷑ hr̄e statū emmē=
tiorē. Apo. xiiii. Hii sunt q̄ cū ml'ieribꝰ nō sūt
coinq̄nati Virgines em̄ sūt. et secunt᷑ agnum
quocunq3 ierit. hi empti sunt ex oībus pmitie
deo et agno &c̄. Indute sūt purpura regia &
coronate cum virginis filio tanq̄3 spāles eius
spōse. can. iiii. Ait sponsus virgini in exitu hu
ius exilii. Veni de libano sponsa mea. veni co
ronaberis. libanus interptat᷑ cādidatio. et sig=
nat candorem virginitatis. & bis dicit᷑ ꝓpter
duplicē candorē mentis & carnis. In snīa ysi.
virgo carne & nō mēte nō hʒ pmiū ī retributi
one. Angelus ad victoriā virginē. scd̄o appa=
rens ait. uirginitas est purpura regalis. q̄m q̄
indutus fuerit ceteris emmētior erit. Virgini=
tas est gēma pciosissima in thesauris regiis .
Virginitas thaurus pciosissimus & īmensus
est regi sūmi cui fures insidias tendūt. hūc vi=
gil sollicitudīe custodi. hūc q̄ntū plus te habē
cogitas. diligētius custodi ne pdas. ¶ Septi
mo ornat virgines & uestit vt spōsus . ezech .
xvi. Ingressus sum pactum tecum. & facta es
mihi vxor. laui te aqua. mūdaui sanguinē tuū
a te . vnxi te oleo grē. hoc in baptismo. vestiui
te discoloribus. varietate. s. virtutū. calciaui te
iacincto. ornaui te ornamento &c̄. Et post. Et
coronā decoris posui sup caput tuū. & ꝓfeci :
sti in regnū. hec aūt ornamēta spōse xp̄i ñ sūt
corpalia. s3 spūalia ūtutis et grē . quibus orna
uit apl'os in die pēthecostes indutos ūtute ex
alto. de quibus coloss. iii. Induite vos sic electi
dei sancti et dilecti viscera mīe benignitatem
hūilitatē. modestiā. patiam &c̄. De beata agne
te legit᷑. ꝙ cū filius romani pposAti offerret ei
ornamēta pciosissima vt ꝯsentiret in amorem
suū. respuit ea vt lutū dicens se ab alio amato
re puentā. qui lōge meliora iam ei dederat or=
namēta et gr̄e & dignitate. xp̄o. s. qui dexte=
rā meā & collū meū cinxit lapidibꝰ pciosis . q̄
circūdedit me vernātibꝰ atq3 choruscantibus.
gēmis pciosis. qui induit me ciclade auro tex=
ta. & immēsis monilibꝰ ornauit me Hec sunt
ornamēta spūssancti. quoꝝ solus ipe est opera
tor et doctor cū patre & filio phaleris carita=
tis deaurata. & ceteraꝝ virtutū . q̄ q2 ornant
& illumiant. pciosaȝ reddūt aīam. et eius opa=
tiones dicunt᷑ lapides pciosi. et quia eā a viciis
restringūt et coartant. dicunt᷑ monilia. Spiri=
tussanctus significat᷑ p egeū. qui dat ornamē
ta pciosa virginibus. q̄ introducēde sūt ad cu
biculū assueri. qui interptat᷑ hēs . Et xp̄m sig=
nificat qui nutrit & fouet eas anteq̄m intro=
ducant᷑ ad eternā requiē. Per egeū vnguētis
carismatū & pigmentis diuinaꝝ & spūalium

cõsolationũ·eccĩ·xxxviii·Nunq̇d vnguẽtariꝰ
faciet pigmẽta suauitatis·et vnctiones ꝯficiet
sanitatis ·Egeus letus & festinus sanctũspi=
ritũ signat·quia dat spũalem letitiã·et festinꝰ
est hospes aĩe· ¶Octauo vltor eoꝝ qui eis vi
olentiã inferũt est xp̃s·Iob·xxiiii·aĩe vulnera
toꝝ clamabũt· & deus inultũ abire nõ patit̃·
sicut q̇ volebãt deuorari danielẽ virginẽ·a leo
nibus deuorati sunt ab eis·Dañ·vi ·sic̃ etiam
patet in passionibꝰ virginũ ꝙ fere oms̃ oppͥs=
sores eaꝝ et impetitores morte turpissima sũt
ꝑempti·sic̃ p3 de bt̃a lucia·q2 ip̃a die q̃ migñuit
ad dñm dyocletianꝰ ab impio ẽ expulsꝰ·maxi
mianus mortuus·& pascasius anteq̃3 ip̃a mo
reret̃ ferro vinctus·romã ductus·capitali sen
tẽtia dampnatus est·a quibus uel sub quibus
passa est· Itẽ in passione bt̃e agnetis iuuenis
volẽs eam corrũpere·a dyabolo suffocatus est
Itẽ ad sepulcrũ dicte agnetis cũ multitudo gẽ
tiliũ uenisß3·& xp̃ianos ibi orãtes lapidibꝰ im
peterẽt & fugarẽt· emerẽtianã ũginẽ collecta
neã eius eos arguetẽ·iuxta eius sepulcrũ lapi=
dauerũt·Vñ factũ est vt sereno celo tanta fa
cta sũt subito tonitrua et fulgura·ꝙ pene om
nes ab his sũt occisi·It̃ de q̃ntiano legit̃ ꝙ cũ
post martyriũ bt̃e agathe iret ad inquirendũ
de facultatibus suis·& ad oms̃ de ꝑentela sua
capiendũ·dum trãsiret in naui fluuiũ calcibꝰ
duoꝝ equoꝝ suoꝝ flumie iactatus·nusq̃3 po
stea cõparuit·Simili morte etiã maxẽtius in=
teriit qui bt̃am katherinã martyrizauit ·q̇ cũ
trãsiret ad pugnã ꝯtra ꝯstantinũ sup̃ põtem
quẽ de nauibꝰ fecerat sup tybrim·ab equo suo
in tybrim p̃cipitatus·nunq̃3 postea compens·
inuẽtus nõ est·s3 amisit vitã·& impium quod
obtinuit adũsarius eius ꝯstantinꝰ·eccliam dei
exaltãs· ¶Nono defẽsor est virginũ et libe
rator·Eccĩ·li· Adiutor & protector factus es
mihi·& liberasti corpus meũ a ꝑditione ·Sil̃r
etiã ꝯseruator et ductor·Iere·iii ·Voca me dic̃
dñs pr̃ meus es tu·dux ũginitatis mee·Aliqñ
etiã p feras defẽdit ũgines & ꝓuat ·In passio
ne crisanti & darie·cum scelestissimus p̃fectꝰ
vrbis romane afflixisset eos diũsis suppliciis·
qui erãt ũgines m̃rimonio ꝯiuncti·& ab om
nibus suppliciis liberasset eos dñs illesos·dari
am fecit p̃ses poni in lupanari·mittẽs ad eam
corrũpendũ lenones·vbi cũ ꝓsterneret̃ orans
leo subito ꝓrũpẽs de cauea intrauit lupanar ·
& iuxta ꝓstratã ꝓsternit̃· & defẽdit eam a le
nonibus·Itẽ spũssanctus luciã vt ñ poss3 trahi
a lenonibus· ¶Ad hoc aũt ꝙ p̃secutores ũgi
nitatis g̃uiter puniant̃·ꝯfundant̃·illudantur
cecitate et morte subita & eterna fac̃ exemplũ
q̇ͦ legit̃ in passione bt̃e anastasie·que cũ esset
nobilissima romanoꝝ·instructa a bt̃o g̃gogo
no quẽ in carcẽ visitabat & necessaria m̃istra=
bat·postq̃3 multa fuiß3 passa a spõso·quia eiꝰ
copl̃e ꝯsentire nolebat·eo subito mortuo et ea
in carcẽ liberata est·accusate sũt tres eius socie
et tradite ab impatore cuida3 p̃posito vt illas
faceret diis immolare·qui cũ inclusisset eas in
quadam camera vbi erãt vasa coquine·ingres
sus est ad eas nocte·volẽs corrũpere eas·& dũ
ille orabãt ·ille tota nocte amplexatꝰ est ollas
et cacabos & osculatus·In mane exiens·totꝰ
veste et facie denig̃tus reputatus est insanus
a familia sua·que cũ fugisset ab eo·impatoris
curiã credẽs se vestitũ vestibꝰ mũdis et cãdidis
reputatus est ibi insanus·irrisus & flagellatꝰ
et vix ad domũ reductus est ·& cognoscẽs se
delusum·remisit eas ad aliũ p̃positu3 ·que cũ
nollẽt ydolis ĩmolare·p̃cepit eas duci ad scor=
tũ·ip̃i aũt cũ hoc crederẽt facẽ duxerũt eas ad
supciliũ mõtis cuiusdã·vbi cũ vellet p̃positus
ascendẽ nõ valuit·s3 tota die montẽ girauit ·q̇
nõ sustinẽs se delusũ·alterã sagitta occidi fec̃·
duas in igne3 ꝓiici· quo extincto ille illese ab
eo in oꝛ̃oe spiritũ emiserũt·quidã aũt ab imp=
atore obtinuit·vt sãcta anastasia vxor ei dare
tur·ꝓmittẽs ꝙ eã a xp̃ianitate reuocaret ·Q̇ͦ
cũ m̃ltipliciter attẽptasß3 ꝓmissis minis & sup
pliciis·& ip̃a in camera q̃dã ĩmobilis p tridu=
um permansisset sine cibo & potu et somno·
dictus vir intrãs ad eam cũ vellet eã amplecti
excecatus circuibat p camerã·nec valebat exi=
re·vñ cũ clamaret p̃ dolore occuloꝝ ·intrãtes
famuli emiserũt eũ·& ad ydola duxerũt vt pe
ter3 rñsũ a demonibꝰ·vtꝝ curaret̃ ab ĩfirmita
te sua ·Qui rñdert̃ ei ꝙ ñ·s3 ꝓpter hoc q̇ͦ fece
rat anastasie·sciret ip̃e ꝙ infra triduũ esset cũ
eis in inferno eternalit̃ cruciãdus·Qui expter
ritus & sup̃ modũ turbatꝰ·cũ reduceret̃ inter
manus famuloꝝ subito mortuus est·ip̃a autẽ
anastasia post m̃ltas afflictões ꝓ xp̃o carcerũ
& exilii & incendii & extẽsiõis corpis sup q̃tu
or palos sp̃m reddidit· ¶Decimo misericors
& miserator dñs eis in necessitate positis con
solator cordiũ dat p̃ ceteris spũales ꝯsolatões
quia ꝓpter ip̃m ꝯtemserũt carnales·Berñ·De
licata est dĩna ꝯsolatio q̃ nõ dat̃ admittenti=
bus alienã ·Vestit in nuditate ũgines·sic̃ bea
tã agnetẽ cũ fustigaret̃ nuda crine soluto tan
tã ꝯdensitatẽ criniũ dedit ei deꝰ & lõgitudinẽ
ꝙ potius pulcriusq̃3 ornaret̃ crinibus q̃3 vesti
bus·& cũ esß3 nuda posita in patibulo dñs ve
stiuit eã lumie sicut uestimẽto·Itẽ de beata eu
lalia legit̃· ꝙ post m̃lta supplicia q̃ ꝑtulit a da
tiano p̃side cuius corpus iussu tyrãni·dum p
triduũ nudũ maneret in patibulo sũspensum
deus vestiuit illud vestitu niueo misso de celo
& aĩam moriẽtis viderũt astãtes ascendẽ ĩ ce=
lũ in similitudinẽ colũbe niuee·Itẽ nõ solũ in
duit in p̃nti deus miserator bt̃as virgines cor=
poral̃r in p̃nti·aut spũaliter ornamẽto gratie
s3 in futuro ornamẽto gl̃ie·ysa·lxi·possunt di
cere uerba ysaie dicentis· gaudens gaudebo ĩ
dño·q2 induit me vestimẽto salutis et indum̃
to iustitie uel letitie·i·vestimẽto gr̃e in p̃senti·
& glorie in futuro que põt dici indumentum
iustitie debite sibi p meritis·et solute sibi ĩ glo
ria·Itẽ nota deus solus miserator eas nõ solũ
vestit et ornat·s3 in suis necessitatibꝰ p seipsũ
pascit eas visitat & curat et confortat· & per

nũtios suos qui vestit lilia agri et pascit & ve
stit volucres celi vt legit᷑·Math·vi·Itẽ pascit &
visitat dñs & cõfortat virgines ꝑ seipm qñ sũt
in arto famis positi· sic legit᷑ fecisse eugenie
virgini·q̃ cũ multa supplicia sub galieno im=
peratore sustinuissꝫ ignis & aq̃ et alioꝝ torm̃
toꝝ & supasset euasissetqꝫ illesa·tandeꝫ clausa
detinet᷑ in obscurissimo carcẽ sine om̃i cibo &
lumĩe·in quo dñs eam visitauit et pauit pane
candidissimo·& carcerẽ ĩmenso lumĩe illumi=
nauit·& cũ crederet᷑ mortua apparuit corpulẽ
tior & pulcrior q̃ꝫ ṗus·Itẽ in passione beate ka
therine legit᷑ ꝙ post diũsa supplicia & scorpi=
onũ verbera maxẽtius iubet btam katherinaꝫ
detrudi in obscurissimũ carcerẽ sine om̃i cibo
& lumĩe quã angl'i visitãtes· et vnguentis &
aromatibꝰ vulnera eius vngẽtes & refouẽtes
curauerunt·Per colũbam etiã dñs de celo sin
gulis diebus misit ei cibũ· Duodecimo aũt die
visitauit eã ipse dñs cum discipl'is suis ĩ choro
virginũ·monẽs vt viriliter ageret·nec timeret
duodecĩo aũt die cũ crederet᷑ mortua fame·&
euocata de carcẽ appareꝫ pulchrior·cũ credẽt
impator cibũ ei ab aliquo mĩstratũ·& ṗcepissꝫ
torqueri carceris custodes·miserta eoꝝ·ait vir
go·Ego cibũ ab hoĩe nõ accepi·sꝫ qui cõfortat
suos ĩ tbulatõe ꝑ suũ angl'm me nutriuit &c̃·
Itẽ ꝑ suũ apl'm petrũ visitauit beatã agatham
qui de celo veniẽs & vnguẽta deferẽs eiꝰ vul
nera curauit·et mãmillas eiꝰ abscisas repauit
ei·Itẽ ĩ passione beate anastasie de q̃ supͣdictũ
est legit᷑ ꝙ post multa supplitia detrusa est in
imo carcere·et detẽta sine cibi admĩstratione
ꝑ·xxx·dies·Cui misit dñs vnã de sociabꝰ su=
is ṗus martyrizatis·que apponebat ei mensaꝫ
singulis diebus refertã om̃ibus·cui dixit ana
stasia·Quõ huc venisti soror q̃ iam martyriũ
suscepisti ꝓ xp̃o·Illa rñdit·dñs dat libenter li
centiam sanctis suis visitãdi & ꝯfortandi eos
qui puro corde adherẽt ei·educta aũt de carcẽ
inuẽta est pulcrior et fortior·Hñs aũt ṗses su
spectos custodes·ad huc ꝑ mensem in eodem
carcẽ eaꝫ inclusit·signans ostia sigillo suo· &
post mẽsem inuẽta est·vt ṗus &c̃·Itẽ danielẽ
virginẽ in lacu leonuꝫ visitauit dñs ꝑ angelũ
suũ·qui ꝯclusit ora leonũ vt ei ñ nocerẽt· & q̃
ei deportauit de iudea in babilonẽ ꝑ abacuc ꝓ
phetã cibũ quem parauerat dictꝰ abacuc mes=
soribꝰ·& cũ ille dedissꝫ eũ·ĩ momẽto ꝑ capillũ
capitis sui impetu suo sicut eũ deportauerat ĩ
babilonẽ·reportauit vbi eũ assumpserat·Vn=
decimo oculus virginei intellectus meret᷑ a do
mino illũiari intelligẽtie gr̃a & in pñti et ĩ fu=
turo· Qui q̃nto purior·tãto ꝑspicatõr ad cog
noscendum deũ et creaturas et maxime ad in
telligentiã spũalium·vñ Math·v·Bti mundo
corde·qm̃ ipi deũ videbũt·q̃nto cor mundius
tãto videbit ꝑspicatiꝰ· Dicit᷑ õ beato martino
qui cordis ocl'm habuit purissimũ ĩ carnẽ max
ime om̃i luxuria alienã· q2 legit᷑ carne fuisse
vitro purior·lacte cãdidior ·& ideo perspica=
cissimi fuisse intellectꝰ ad spũalia·Dicit᷑ etiam
ꝙ nigromãtici puros virgines ponũt in adiu
ratõibus demonũ vt limpidius videre possint
in corporibus ꝯspicuis·vt speculis et spatis de
monũ trãsformationes ut repͤsentatões·Item
virginitas meret᷑ obtinẽ donũ ꝓphie·ut patꝫ
dañ·ii·De visione statue·et·xii·gabriel fac in
telligẽ visionẽ ·Iteꝫ in uitis pa·poemen virgo
& innocẽs & maxime abstinentie fuit·et ideo
vt dicit᷑ ibi meruit donũ ꝓphetie obtinẽ et sci=
entiã futuroꝝ·q̃ cũ moraret᷑ cuꝫ matre sua in
quodã vicu egypti in sũma abstinẽtia & puri
tate·quidã de alia villa collecta maxima m'lti=
tudine hoĩm veniebãt ad extermĩandum eos
de uico suo·qd̾ sibi ꝑ angl'm fuit reuelatũ·vñ
veniẽs ad sacerdotes illius uille·aduentũ & ꝓ=
positũ dictoꝝ hostiũ eis reuelauit·et cõsuluit
et monuit eos ꝙ ipi exirẽt eis obuiã et placa=
rẽt eoꝝ furorẽ ne et hoĩes occiderẽt et uicũ de
struerẽt·Qd̾ illi facẽ nõ sũt ausi ·timẽtes eorũ
furorẽ·sꝫ ei supplicauerᷓt flexis genibus·ꝙ ipsa
hoc faceret qd̾ ipa se facturã negauit·Ipa aũt
in domũ suã se inclusit·orãs deũ ut eos ita re=
tineret ligatos ne possent accedẽ ad extremini
um eoꝝ et destructiõeꝫ uici sui·et statim or̃oe
cõpleta ita steterunt ubi erãt ꝓpe dictũ vicũ·
sic ĩmobiles ac si ibi fuissent clauis affixi ·qui
rogauerũt ꝑ nũtios aduenĩẽtes ibi·illos de di=
cto uico de pace·dicẽtes·gr̃as agite deo et vir=
gini eius poemen·cuius or̃o impediuit nos a
destructione ur̃a sic nobis est reuelatũ ·Itẽ in
passione lutie ũginis legit᷑·ꝙ cũ esset vulnera
ta ad mortẽ ait astãtibus x p̃ianis·Agite gr̃as
deo qui mihi hoc reuelauit ·Quia hodie red=
dita est pax ecclesie diocletiano et maximiano
iam nõ impantibus·Alter em̃ mortuus est·&
alter de impio eiectus ·et pascasiꝰ rome uictꝰ
ducit᷑·ut ꝓ factis sn̄iam ibi accipiat capitalẽ·
qd̾ ita factuꝫ est ipa die ut ipa p̃dixit· ¶Duo
decimo suscipit dñs aĩas virginũ in morte ut
eas gl'ificet·ut possint dr̃e ipi obuiã cũ angl'is
aduenienti·tu aũt dñe susceptor meus es·glo
ria mea·et axaltãs caput meũ·ecc̃·xv·Qui cõ=
tinẽs est iustitie·s·ꝓpter iustitiã·appͤhen det il
am·et obuiabit ei ipa sapiẽtia xp̃s·q·mr̃ hono
rificata ·et q̃si mulier a ũginitate suscipiet eã
sapiẽtia dei xp̃s·De qua loquit᷑ ibi· q2 ũgines
cõtinentiã hñtes ꝓpter iustitiã acquirendam
gl̃e et ꝯsequendã ut iustũ est mercedẽ gl'ie ap
prehẽdent illã sapĩam dei ꝓ mercede·quia ob
uiat illis·q·mr̃ honorificata in cõsortio filiorũ
honorabiliũ et alioꝝ se ꝯcomitantiũ·Et susci=
piet ũginẽ in morte cũ sociis scõꝝ et angeloꝝ
sic suscipit᷑ mulier uirgo honorifice a spõso a
virginitate sua·i·ꝓpter uirginitatẽ suã·ꝓpter
q̃m eam despõsauit·Math·xxv· Qñqꝫ prudẽ
tes uirgines suscepte sunt a spõso·et intraue=
rũt cũ eo ad nuptias ·et significant illas· qui
seruauerũt puritatẽ affectionũ·ꝯsensuũ·et in=
tentionũ interius et exteriꝰ munditiã sensuũ
et opationũ ·Finaliter q̃ venerᷓt ornate lãpadi
bus bonoꝝ operũ· quia ut dicit ysido·Virgo
carne et ñ mẽte nõ hꝫ p̃miũ in repromissione

vnde fatuis virginibus dicit dñs. nescio vos. quia nihil ꝓdest incorruptio carnis. vbi non est ĩtegritas mẽtis. necesse est etiã vt ꝑuis opibus abstineãt. vñ idẽ. Qui recte de virginitate gaudẽ volũt. necesse est vt ꝑuis opibus nõ seruiãt. sic suscipit̃ mẽte virgo & corpe in exitu suo ab hoc mũdo. sic suscipit̃ hester ab asuero. de qua susceptõe hester. ii. Ducta est hester virgo. s. hũilis ad cubiculũ asueri ad regis bt̃i requiẽ eternã. & habuit grãm et miam corã eo & posuit diadema regni in capite eius. et fec̃ eã regnare secũ. s. in susis. q̃ interp̃tat̃ gaudiũ meũ vel letitia assũpta a deo. s. letitia eterna. que est sup eoꝝ caput. sic susceptus bt̃s Iohannes euãgelista virgo et elect⁹ a dño. cui ante obitũ suũ apparuit dñs cũ discipłis suis dicẽs Veni dilecte mi. q2 tempus est vt epuleris in cõuiuio meo cũ fratrib⁹ tuis. Qui cũ vocasset & docuisset pp̃lm. & celebrass3. descẽdit in foueã orãs. lumie aũt sibi missodesup videri nõ potuit. et recedẽte lumie nõ est postea inuẽt⁹ Vñ credit̃ a quibusdã ꝙ in aĩa simul & corpe in celo sit assũptus. cũ xp̃o gl'ificatus. Item ad hãc susceptõe3 faciũt exempla multa dyal'. xv. De transitu romuli refert greg̃. ꝙ cũ maneret cũ quadã sua magistra noie redẽpta plena virtutibus. ꝑcussa paralisi et mẽbroꝝ officio destituta. in sũma paciẽtia degẽs. assidue orabat Nocte aũt quadã vocauit magr̃am & aliã cõdiscipulã suã. q̃ surgẽtes aduenerũt. tũc tant⁹ fulgor locum repleuit. vt corda astantiũ inestimabili pauore ꝑstringer3. & ita vt corpa eoꝝ obrigescerẽt & ceperũt audire strepitũ maxime multitudinis domum ingrediẽtis. & neminẽ videbant. et quia pauor eos depresserat. et splẽdor tante claritatis eos reuerberabat. quã lucẽ mira suauitatis fragrantia est subsecuta. que ꝑterritos refouit. & cõfortauit. Cõfortauit aũt romulã redemptã dicẽs. noli timere mr̃ nõ morior mõ. Luce aũt paulatim recedẽte. odor remansit ꝑ triduũ. Nocte aũt q̃rta magr̃am suã redemptã vocauit. viaticũ petiit et accepit. & cito post añ ostiũ cellule duo chori psallẽtium astiterũt & videbãt astantib⁹. ꝙ psalmodiam dicebãt viri. & femie rñdebãt. Ad quã vocem illa sãcta aĩa carne soluta ẽ. & dicta vox psallentiũ cũ dei ancilla ascẽdẽte ad celũ. min⁹ & minus cepit audiri et odor sentiri usquequo oĩo deficeret. Item de carsilla sacra virgine & amita sua refert idẽ greg̃. ibidẽ ꝙ felix romane ecclesie antistes atta u⁹ beati. greg̃. defunctus ei apparuit. & mãsionẽ eterne claritatis ei oñdit dicẽs. Veni in hac mãsiõe te suscipio. que sequẽti nocte febre correpta est. Cũ aũt in extremis vite multi eius circũdarent lectum. incepit clamare. recedite recedite. quia ihs veit & cũ in eũ intenderet quẽ videbat. aĩa ei⁹ carne soluta est. & statim tãta suauitatis fragrãtia aspersa est vt pateret illic suauitatis auctorem fuisse. q̃ cũ lauaret̃. ex assiduo vsu or̃onis inuẽta est in genibus & cubitis ad modum cameli callos cõtraxisse. Itẽ de hoc facit qð ibidẽ ponitur exemplũ muse puelle. cui beata virgo apparuit cũ choro virginũ. dicẽs. ꝙ si vellet cũ eis cõiungi abstineret a leuitatibus risu & iocis. & die. xxx. si hoc facer3. eis associaret̃. que subito ĩmutata fuit. Parẽtes eius hoc vidẽtes. causã requirunt. q̃ eis eã retulit. xxv. die febre correpta cũ die. xxx. appropinq̃ret hora exitus sui. vidit beatã virginẽ eam vocãtem cũ choro virginũ. Cui rñdit. Ecce dña venio. Ecce dña venio. & hoc dicto de ṽgineo corpe ad beatã virginẽ & ad alias sacras virgines eas adiiciẽs exiit. hoc est qð dicit̃. Iere. xxxi. Letabit̃ virgo in choro &c̃. Ad hãc susceptionẽ ꝑtinet qð legit̃ de bt̃a margareta post multa supplitia. q̃ vicit & or̃oe3. vox de celo facta est ad eã. dicẽs Veni margareta in requiẽ xp̃i tui. veni ĩ regnũ celoꝝ. beata es que virginitatẽ desiderasti & dilexisti & coronã vite meruisti. Ad quam vocẽ crediderũt in dño q̃nq3 milia hoĩm. qui et ꝓ xp̃o decollati sũt. In hora aũt decollatõis sue dixit spiculator. miserẽ margareta Video eñ xp̃m circa te cũ multitudie angeloꝝ expectantiũ te. cũ orasset. factũ est tonitruũ maximũ. & colũba niuia apparuit descẽdens de celo. dicẽs ei. ꝙ omĩo petitões sue essent exaudite. Veni ergo celerius ad locũ tibi paratũ ego sum tecũ. ego apiam tibi regnũ celoꝝ. decapitata aũt ea viderũt qui aderãt scõs angl'os descẽdentes et stãtes sup corpus eius gl'ificantes deũ. & ascẽdentes sup nubẽ deducebãt spiritũ eius cãtãtes ñ ẽ silis tui ĩ diis dñe &c̃. Demões aũt torquebant̃. & infirmi a diũsis lãguorib⁹ curabant̃. Ad hoc etiã fac̃ qð sup̃ positum est ꝓximo de ornamẽto quo xp̃s virgines ornat Glorificat aũt virgines gl'iosis triũphis. meritis. documẽtis. & exẽplis &c̃. ꝑmioꝝ excellentia ꝑ ceteris. q2 aureola. ysay. lvi. Nõ dicat eunuchus. lignũ sum aridũ. quia h̃ dic̃ dñs eunuchis qui elegerũt que ego volui. s. qui se castrauerũt. i. caste viuẽ elegerũt. & tenuerũt fedus meũ. votu3. s. virginitatis uel castitatis. dabo eis in domo mea. & in muris meis locũ. & nomẽ meli⁹ a filiis et filiabus. & nom̃ sempiternũ qð nõ ꝑibit. & erit in hoc ꝙ om̃s ĩ fructu. lx. cognoscẽt q̃ fuer̃t ꝯtinẽtes. in cẽtesimo qui fuerunt virgines. s. in aureola virginitate

¶ Quartũ motiuũ ad amorem virginitatis est maximus amor que3 habent angeli sancti ad ṽgines qui dicunt̃ eoꝝ. Math. xviii. angl'i eoꝝ semp uidẽt faciẽ p̃ris. nõ solũ aũt sũt ṽginũ amici. s3 etiã serui. in multis eñ seruiũt eis Hec aũt oĩa satis patẽt ex p̃cedentib⁹. Q2 aũt angelus sit amator ṽginũ pat3. q2 ut dic̃ Ihero. virginitas soror est angeloꝝ. Q2 uita virginalis est angelica. reuelat Hiero. dicẽs. In carne p̃ter carnẽ viuẽ est angl'ice nature ñ hũane Dixit bt̃a cecilia ualeriano. Angelũ dñi habeo amatorẽ. qui nimio zelo corpus meũ custodit Itẽ legit̃ ꝙ cũ bt̃a theodora ꝯfortar3 martyres in agone sue passiõis. tradita est cuidã iuueni ludificãda. & post in scorto publico oĩb⁹ exponẽda. quã cũ uellet ĩpudice tangẽ. cepit emittẽ

maximū sanguinē de naribus·et clamauit iu=
dici·stat iuxta eā iuueīs speciosissimis deaura
tis indutus vestibus·de cuius manu pugium
in naribꝰ accepi ·Ipa aūt beata theodora cum
nollet sacrificare ydolis·martyrio ignis ꝯsum
mata coronata est·Itē ꝙ cū Serapia virgo cō
uertissꝫ scām sabinam·post plurima supplicia
tradita est duobus lasciuis iuuenibꝰ ludifican
da·quā cū vellēt impudice tangē·factus ē ter=
remotus maximus ·& ceciderūt exanimes in
terra·mēbris oībus resoluti·qui ī mane sic in=
uenti sūt·Et nūtiatū est hoc p̄sidi·& ei porta=
ti & ůgo adducta est corā eo ·que orōe facta
p̄cepit eos in noīe dn̄i ihesu xp̄i surgē & stare
sup̄ pedes suos· Qȯ cūm fecissēt q̄siuit iudex
quō fecissꝫ virgo·ꝙ sic resoluti essent·dixerūt
cū uellemꝰ eā tangē ingressus est quidā iuue
nis mire magtudīs decorus·ut sol choruscās·
totus stans inter nos·& hāc puellā cuius clari
tatis tremor & timor·et defectione nos con=
cussit·Virgo autē post multa suppltia q̄ vicit
gladio ꝯsūmata ē·Ex his pꝫ quō āgl'i diligūt
& custodiūt ůgines & puniūt eaꝝ iuasores·

¶ Quintū incitatiuū ad amorēꝫ & custodiā
virginitatis sunt diůsa quibus in scriptura sa
cra virginitas cōparat̄· ¶ Primo ad amorem
virginitatis debꝫ allicē hoc ꝙ virginitas ꝯpat̄
flori fragrantissimo·& sp̄lēdissimo·et suauissi
mo & mūdissimo·& fructuosissimo·sup quē
quiescit sp̄us dn̄i septiformis·& hoc qn̄ ad ob
seruantiā eius mouꝫ incendiū caritatis·Bern̄·
Compatur lilio cāpi sic̄ liliū inter spinas temp
tationū ·sic amica mea īter filias· quo magis
pungit̄ tribulatōibus & temptatōibus·melio-
rē deo odorē reddit·hoc liliū debꝫ h̄re sex folia
repanda·Tria intus & tria ext̄·Intus dicunt
puritatē cogitationū vt malis cogitationibus
nō ꝯsentiat·affectionū ut delectatōes nō reci=
piat noxias·uel intentionū ut ꝓpter deū vir=
ginitatē custodiat ·Tria folia ext̄ sunt mūdi=
tie scꝫ sensuū·actuū et exemploꝝ·Hoc lilium
debet h̄re cādorē exteriorē·et interiorē purita=
tis·cordis·s·& corpis·ruborē interiorē interne
caritatis incuratione ad se et ad inferiora hūi
litatis ad affectus suos hūt respectū ·Iste tres
virtutes debēt esse ꝯiūcte·virginitas ·hūilitas
& caritas ƀm bēm bern̄·in ep̄l'a ad henricū se
non̄·archiep̄m·Caritas·hūilitas·castitas·nul=
lius quidem coloris sūt·ſꝫ nullius decoris·nec
mediocris·ſꝫ qui diuinos oblectare possit aspe
ctꝰ·Quid castitate pulcrius·q̄ mundū fac̄ de
immūdo ꝯceptū semīe·de hoste domesticū De
hoīe angl'm·Differūt quidā inter se hō pudi=
cus et angl's·ſꝫ felicitate·nō ůtute·illiꝰ felicior
istius fortior castitas esse cognoscit̄·Sola ē ca
stitas q̄ in hoc mortalitatis statu et tempe &
loco statuꝫ īmortalis gl'ie rep̄sentat· sola inter
nuptiaꝝ sollennia morē illius vendicat regio
nis·vbi nec nubēt nec nubent̄·verūtn̄ cum in
talibus venustate p̄emineat castitatis·sine cari
tate tn̄ nec meritū h̄t nec p̄mium·castitas sine
caritate·sine oleo lāpas est ·tolle eum lampas
non lucet·tolle caritatē·castitas nō placet·ſꝫ cū
his duabus ůtutibus necessaria est humilitas
vt absqꝫ illa alie nec virtutes eē vident̄·nempe
vt casti et cari dicant̄ hūilitas hec meret̄ ·quia
deus hūilibus dat grām·seruat acceptā· quia
nec requiescit sp̄ūssanctus nisi sup quietū &
hūilem·Seruatā etiā ꝯsūmat·Nā virtus in in
firmitate p̄ficit̄·i·in hūilitate·nā inimicā toti=
us grē a se & ab aliis ůtutibꝰ ꝓpulsat·Idē sup
missus est· pulcra ꝯiunctio virginitatis et hu
militatis· qr nec marie placuisset virgiuitas ·
nisi ei ꝯiuncta fuisset hūilitas·hūc florē virgi
ginitatis bn̄ ƀuauerat intactū bt̄s dn̄icus·de
cuius tumulo cū post m'l'os annos a sepult̄a
sua aperiret̄ exuberauit inusitata & mira sua
uitatis fragrātia·ut ḋ eo canit̄· O q̄ꝫ ꝓbat car
nis florē omnē supans odorē tumuli eius fra=
grātia ·Item hūc florē bn̄ legit̄ seruasse frater
merulus·de quo·ii·dyal'·i·refert greg̃·cui ī no
cturna visione apparuit·s·ꝙ de albis floribus
corona de celo descēdebat·qui mox corpis mo
lestia cū magna securitate defūctus est & hy
laritate aīmi· de cuius sepulcro cū abbas mōa
sterii vellet sibi facē ibi sepulcrū· tanta odoris
fragrātia exiuit·ac si ibi florū omniū odoram̄
ta essent cōgregata·hic at̄ erat mire ꝯpassiōis
& deuotōis et assidue orōnis· ¶ Ad hoc etiā
facit exemplū qȯ legit̄ ī passione beate cecilie
virginis·vbi legit̄·ꝙ cum ad predicationēꝫ ce
cilie valerianꝰ ꝓmisisset se seruaturū virgini=
tatē·& fuisset purificatus·angl's dn̄i descēdit
et apparuit ei· & cecilie apportās duas corōas
de rosis et liliis paradisi que nūq̄ꝫ marcescebāt
nec decorē amittebant·Quaꝝ odorē sentiēs ti
burtiꝰ fr̄ valerii ad fidē est ꝯuersꝰ ·& haꝝ co=
ronaꝝ odore et decore virgines et martyres p
m'l't̄a supplicia trāsiert̄ eas inp̄petuū acq̄siert̄
Maximus aūt chorusculariꝰ qui eos custodie
rat in carcē p̄fectus vrbis rome eis ꝓmiserat ꝙ
in xp̄m crederꝫ si eū certū faceret̄ de futura vi
ta quā ei p̄dicabāt·Qui dixerūt ꝙ in hora pas=
sionis certificaret̄·Cum aūt decapitati essent·
Idem maximꝰ cū fletu & iuramēto asserebat
his qui aderāt·ꝙ viderat in hora passiōis eoꝝ
aīas eoꝝ egredi de corpe·& angl'os dei lucidi
ores sole eas suscipiētes tanq̄ꝫ sp̄ōsas egredien
tes de thalamo ī gremio suo· & sub tegmine
alaꝝ suaꝝ eas deportari ab eis in celū ·ꝓpter
quā assertionē m'l'ti crediderūt·& martyriū su
sceperūt ·et ipse maximus pro resurrectōis &
future vite gl'ia tādiu plūbatis est cesus·vsque
quo sp̄m exalaret·Bt̄a aūt cecilia corpus eius
sepeliuit in sarchophago nouo·faciēs sup illud
sculpi auē fenicē·q̄ amore innouāde vite vete=
ris deponēde & noue suscipiēde sp̄ōtanee mor
ti se exponit·Sic fecerat dictus maximꝰ ·Vel
ad hoc pōt ptinē qȯ legit̄ in īuētione reliquia
rū sancti stephani·vbi legit̄ ꝙ beatꝰ gamaliel
pauli nutritor& mgr̄ ap'l'oꝝ apparuit lutiano
p̄sbytero· in cuiꝰ parrochia fuerat sepultus cū
bt̄o stephano·reuelās ei locū·vbi ip̄e et beatus
stephanꝰ & nichodemꝰ nepos suus & abibas

filius sepulti erāt .& vt fidem ei faceret .et de
eoꝝ merito & sepulture eoꝝ situ .In secunda
appatitōe oñdit ei tres calathos aureos quoꝝ
vnus quē posuit ad dexteram eius . habebat
rosas purpureas .quibus erat plenus .duo alii
habebant rosas albas .& quartus argenteus
rosis croceis & fragrantissimis plenus .quibꝰ
manus extendens ad collū corā eo deposuit .
Et dixit ei ꝙ p̄mus purpureas hn̄s rosas sig=
nabat loculū beati stephani .qui virtute carita
tis circūfultus vndiqꝫ .qd̓ in calato aureo sig=
nat̄ solus inter eos martyrio meruit coronari
sanguine suo ꝓprio laureatus & rubricatus .
Alii duo calathi pleni rosis albis loculū suum
& nichodemi .qui amore xp̄i circūfulti iniuri=
as & ꝑsecutiones iudeoꝝ ꝯtēpserūt .qꝛ ab apo
stolo fidē instructi baptismū susceperūt cristi
mūdati ab eo & ī opibꝰ innocētie & munditie
ꝑseuerauerūt .& in illis adhuc neophiti ad do
minū in baptismali mūditia miğuerīt .Abibas
aūt cū p̄re suo gamaliele baptizatus in virgi=
nitate īmaculatus semp corpe simil̓r post bap
tismū ad dn̄m migrauit .Qd̓ significabat̄ in
hoc ꝙ eius calatus erat argēteꝰ . & ī croco fra
grātissimo feruor caritatis eius & virginalis
fragrātia designabat̄ .ut ei scūs gamaliel ex=
ponebat. ¶ Scd̓o virginitas comparatur ebori
Sicut eni̅ ebur latens sub pāno lineo & sicco
ꝓuat eū a cōbustione carbonis ignei suppoīti
sic virginitas latēs in corde ꝓuat corpꝰ fragile
ab incētiuo luxurie .& ne succēdat̄ a dyaboli=
a suggestione cuius alitus prunas ardentes
facit .vt dicit̄ in Iob .xl .Itē virginitas est thro
nus eburneus in quo regnat et quiescit verꝰ
salomō xp̄s de quo p̄mi .Re .x .Fecit rex salon
thronū de ebore grandem .& vestiuit eū auro
fuluo nimis &c̈. ¶ Tertio compat̄ p̄tioso la
pidi illi margarite .qua inuēta celestis negoci
ator . dedit oīa que habuit .& cōpauit eā mar=
garitā .Ros celi qui in cōchis marinis recipit̄
& ibi ꝓuatur in p̄ciosū lapidē mutat̄ & cādi=
dū recepto ab ostreis ibi in conchis .sic gr̄a dei
de celo descēdens in cōchis cordiū humilium .
ꝓpositū ūginitatis ꝓuāde ibi gn̄at .& in eius
ꝑseuerātiā .q .in lapidē p̄ciosuꝫ induratus .qui
est dignus compari regno celoꝝ .Vel marga=
rita valet ꝯtra caducū morbū & virginitas cō
tra luxurie casū .Itē silis est thopazio . qui īter
lapides p̄ciosos est spetiosissimꝰ et p̄ciosissimꝰ
q̈nto rarius inuenit̄ .de quo dicunt naturales
ꝙ positus in olla custodit eam ab ebullitione
& etiā ebullitiones olle bullientis sedat . & ser
uat ollā ab effusione .Sic latēs in corde virgi=
nitas tēperat et sedat ebullitōes temptationis
carnis. ne hō effluat sup luxuriā & effundat̄
vt rubē de quo dicit̄ .Gen̄ .xlix . Effusus es sic
aqua .ideo nō crescas . ¶ Quarto virginitas
compat̄ thesauro . Math .xiii . Sile est regnū
celoꝝ .thesauro abscōdito in agro .quē qui in=
uenit hō abscondit .pre gaudio illius vadit &
vendit oīa q̄ hт̄ . & emit agrū illū .Ager virgo
in cuius corde abscōditus th̄saurus ūginitatis

per firmitatē in ꝓpossito seruādo .in cuius car
ne manet ꝑ eius integritatē .Homo dans oīa
ꝓ redemptione virgīs .vt eā sibi spōsam vēdi=
cet xp̄s est .qui dedit ꝓ agro et thesauro se re=
demptionis p̄cium ꝑ suos angl̓os in custodie
cōsortiū .gr̄am suaꝫ ad bn̄faciendū .adiutoriū
& gl̓iaꝫ suā in p̄miū .th̄sauro compatur . quia
thesaurus fit de rebus vtilibus et delectabili=
bus & raris et p̄ciosis & durabilibus & caute
& sollicite occultādis & custoiendis .Est autē
virginitas res pulcra et delectabilis .qꝛ est can
dor lucis eterne .& speculū sine macula .Sap̄ .
vii . Quia a luce gr̄e q̄ venit ab eterno deo est
cādor iste .& iste ē th̄saurꝰ d̓ quo Iob .xxxviii .
Nunq̇d ingressus ē th̄saurus niuis & grādis
Niuis thesaurꝰ dicit̄ ꝓpter pulcritudinē cādo=
ris et frigiditatis ab incentiuo libidīs carnis .
Grādinis d̓r ꝓpter ꝑsecutōeꝫ demonis & īmis
sionē temptationū .q̈s cū immittūt ꝑ se et per
suos earuꝫ victoria maximā vtilitatē cōfert in
augmēto gr̄e et acq̇sitione corone .sicut maxīe
in beata agatha cuius virginitatis & fidei ꝓ=
positū cū nō posset dyabolus temptationibus
aliquibus reuocare ꝑ se vel ꝑ q̄tianū cicilie p̄
fectū . tradidit eaꝫ cuidā meretrici que habe=
bat .ix . filias meretrices vt ip̄a erat .q̄ nō cessa
uerūt ꝑ .xxx .dies blandimētis .minis & ꝓmis
sis conari quō in ꝓpositū eius īmutarent .uel
ip̄is multiplicibꝰ tormētis .Qꝛ cū nō possent .
ip̄a magis ac magis gr̄am & p̄miū acquisiuit
Itē thesaurus compat̄ virginitati .quia th̄sau=
rus fit de rebus vtilibus .raris & p̄ciosis .eccī .
vi .Nō est digna pōderatio alicuius rei .s .p̄cio
se aīe ꝯtinentis .Ysido .Prelata est virginitas
nuptiis quia nuptiaꝝ .cōiugiū bonū est .virgi
tas est optimū .cōiugiū est cōcessū .virginitas
nō est iussa .sꝫ admonita .q̄ est res nimis excel
sa et p̄ciosa .qui cognoscūt huius p̄ciositatem .
plangūt & flēt amissionē .& timēt ne amittāt
potius volētes amittē corpalem vitam .q̈ꝫ eam
cauētes eius corruptores tanquā latrones .spo
liatores et occisores aīaꝝ qn̄ est sine coniugio
& qui auferūt eā p̄ciosū thesauꝝ .De hoc the=
sauro ꝓū .xxi .Thesaurꝰ desiderabilis .s .virgi
nitas .& oleū gr̄e in habitacl̓o iusti .& vir im=
prudens dissipabat illū .Huius p̄ciositatē bene
cognoscebat bt̄s Bern̄ .clareuall̓ .qui cū essꝫ iu=
uenis & pulcher in seculo . in quodā hospitio
receptus .& hospita sua de nocte ter surrexissꝫ
intrās lectū eius .ip̄e clamauit .latrones .latro
nes .& sic eā a se ter fugauit .In māe sotiis su=
is ab eo q̄rentibꝰ .cur clamauerat .Rn̄dit ꝙ ūe
inuenerat latronē q̄ thesauꝝ imp̄ciabilē & re=
cupabilē ūginitatis sibi arripe volebat .Huius
p̄ciositatē cognoscebāt bn̄ scē virgines .cecilia
agnes .agatha . katherina .et alie q̄ magis vo=
luerūt oīa tormentoꝝ gn̄a sustinē .& vitā cor
poralē amittē .q̈ꝫ istū thesauꝝ .Itē illa virgo &
alie de quibus legit̄ in vitis scōꝝ .ꝙ fuit in ci=
uitate capadochie virgo speciosissima & iustis
sima .& instructissima ab origine . apud quā
ipse latuit pluribus diebus tempe ꝑsecutionis

quã cũ iudex nõ posset inflectẽ vt ei ꝯsentiret
tradidit eam cuidã lenoni vt ponerʒ eã ĩ lupa
nari· tali cõditõe ꝙ exponeret eã oĩbus & de
lucro suo daret ei singulis diebus.iii·sol·Que
cũ quidã vellet ad eam accedẽ flebat·dicens se
vulnꝰ hr̃e ĩ secretiori pte corpis·qd̊ si discoo pi
ret̃ fetore suo occidẽt oĩs·& eos repulit ·Qui
dã at̃ xp̄ianus diues hoc audiẽs· amore ṽgini
tatis suadẽ ĩ ea·posuit se in corpis piculo· dãs
q̈n̈qʒ sol·lenoni cui erat t̃dita ut eam dimitte
ret cũ ea pnoctare·qui cũ esset cuʒ ea suasit ei
fugam tradẽs ei habitum suũ·que facto sig=
no crucis recessit incognita·Ille autem pro ea
captus imposito sibi xp̄ianitatis noĩe fontissꝰ
bestiis traditus·duplici martyrio est coronatꝰ
& ꝓ eo ꝙ sustinuit pro fide·et ꝓ hoc qd̊ ꝓ ser
uanda virginitate & salute ꝓximi morti se ex
posuit· Qd̊ audiens virgo ꝙ ꝓ ea sustinuissʒ
martyriũ·ad stadiũ reũsa cũ ipo martyrio est
coronata· ¶ Huius thesauri p̃ciositas bñ vi=
det̃ agnouisse quedã·de q̈ refert beatus greg·
turoñ·ĩ gestis frãcoꝝ·ꝙ tẽporibus honorii &
arhcadii impatoꝝ· & bt̃i martini turoñ·epi·q̇
dã iuuenis de nobiliorib9 senatoꝝ romanoꝝ
ꝯtraxit cum q̈dam virgine de nobilissimis et
dignissimis parentibus alũnoꝝ·Cũ aũt simĺ
adducti essent in vno cubili·puella versa ad
parietẽ cepit amarissime flere·Cum aũt adiu:
rata fuisset a iuuene ·ꝙ faterer̃ ei causã tanti
fletus·ait se miserã eo ꝙ debebat amittẽ max
imũ virginitatis thesauꝝ quod deo obtulerat
& deuouerat coronã virginũ·paradisi gaudi
um·agni ꝯsortiũ·Cũ aũt iuuenis ei diceret ꝙ
desiderãda erat ꝓles que suscipit̃ a cõiugio·q̃
erat parentũ gaudiũ·heres bonoꝝ·pax patrie
& cõsanguineoꝝ·illa econtra oñdit ei multis
rationibus nihil esse mundũ·cõtemnendũ qd̊
erat caducũ & trãsitoriũ ·appetendũ bonum
eternum conseruandum virginitatis bonum
vilissimũ voluptatis vitiũ·adeo efficaciter ei p̃
dicauit·ꝙ sibi dexteras dedeȓt de seruãda vir
ginitate mutua·Cũ aũt diu in hoc ꝓposito p
mãsissent in eodẽ thoro nullo sciẽte·puella mi
grauit ad xp̄m·expleto aũt funeris officio cũ
clauderet̃ in tumlo· ait vir ·Grãs ago tibi dñe
ihu xp̄e·q̇a hũc thesaurũ quẽ ꝯmisisti mihi sic
cõmisisti integꝝ & ĩmaclatũ·tibi restituo ·At
illa de sepulcro subridẽs audiẽtibꝰ astantibus
Rñdit·cur loq̇ris que nõ interrogaris·ñ post
multũ vero tẽporis vir dictꝰ migrauit ad dñm·
& cũ sepelissent eũ in sepulcro sepato lõge ab
illo in quo vxor eius fuerat posita· inuenerũt
in mane sibi adinuicẽ cõiunctos·ut quos con
iunctos non separat celum· sepultorũ corpoꝝ
non separet monumentũ·Incole autem terre
illius·illos vocare consueuerunt duos aman=
tes·Ista aũt de subiugo bñ cognoscebat p̃ciosi
tatẽ huis thesauri· que regnuʒ mũdi & omnẽ
ornatũ eius ꝯtempsit ꝓpter amorẽ dñi nostri
ihu xp̄i·de qua legit̃ in quibusdã cronicis sic
Cũ sigismũdus rex lothoringie fecissʒ sibi ad
duci vnã nobilissimã & speciosissimã virginẽ
de alemãnia·& eam despõsaret ibi·et coronari
reginã· cũ essʒ ad hoc adducta in ecclia bt̃i ste
phani·incepit flere & asserere ꝙ nullũ nunq̈ʒ
hr̃et sponsũ nisi xp̄m·cui se offerebat currens
ad altare et ãplexãs·vidẽs at̃ rex eiꝰ firmũ ꝓ=
positũ·ait.ꝙ nolebat facẽ iniuriã illi dño suo·
cui se deuouerat ·& ait ꝙ nõ erat dignum ꝙ
cũ minori solennitate ei despõsaret̃ q̈ʒ sibi·Fe
cit ergo eaʒ indui vestibus regiis & corona et
velũ supimponi· & sic eã dño ꝯsecrari·et rega
li ꝯuiuio expleto· fecit eã ĩ ecclesia sancti petri
monialiũ collocari·Itẽ de quadaʒ alia dicit̃ ꝙ
cũ rex anglie Richardus vidissʒ in quadã aba
tia regni sui q̈ndam speciosissimã monialem
cõcupiuit eam·& cũ nõ posset eã inflectere ali
quo pacto ad turpe opus·voluit eã rape violẽ
ter·Qd̊ cũ sciret illa· fecit inquiri q̇d vidissʒ in
ea qd̊ ita incitasset eũ ĩ eius amorẽ· Rñdit ꝙ
sup oĩa hoc fecerat pulcritudo oculoꝝ suoꝝ·
illa aũt bñdicta magis volẽs p̀uari oclis ·q̈ʒ tã
to thsauro virginitatis·ipamet eruit sibi ocu=
los vt sic euaderet·& misit q̈si exenniuʒ vt se
satiaret pulcritudine eoꝝ & eam ĩ pace dimit=
teret·Quod vidẽs et audiẽs ille ꝯfusus recessit
Nõ sic fecit quedã maledicta· que cũ a quodã
impeteret̃ & vellet eã mr̃imonio rape cũ a mo
nialibus ita esset occultata ꝙ nõ posse t eã ĩue
nire·& illa eũ recedẽ videret·adeo clamauit pꝰ
eũ kuku·ꝙ ipe sciuit vbi erat·et ab aliis eã ra=
puit·& thesauꝝ deripuit virginalẽ·Itẽ de qua
dã alia dicit̃ ꝙ cũ quidã impetẽt eã·ꝓ ꝓmisso
precio dimisit se a quodam iuuene deflorari·
Cũ aũt post factũ negaret ei iuuenis qd̊ ꝓmi
serat·illa obtulit clamorẽ iudici ꝙ violenter eã
opp̃sserat Iudex aũt negãte eo ꝙ nõ fecerat ea
inuita ·iudicauit·ꝙ die assignata venirʒ datu
rus ei q̈ndã sũmam pecunie·uel ut eã acciperʒ
in vxorẽ·iuuenis aũt magis eligẽs dare pecu
niã ei tradidit·cũ at̃ illa in sinu suo eã posuissʒ
et recederet·ait iuueni iudex vt iret post eã ·&
ei eam auferret·et si posset recuparet·Quã cũ
toto conatu suo non posset ei auferre adeo·se
defendẽs ꝙ nihil valuit iuueni·sʒ male tracta
tus ab ea rediret ad iudicẽ·iudex eã reuocans
fecit pecuniã reddi iuueni dicẽs· ꝙ patebat eã
mentitã· qr si sic seruassʒ ṽginitatis thesaurũ
vt pecuniã nunq̈ʒ esset ei ablatus· ¶ Thesau
rus aũt virginitatis abscõdendus est sb̃ tegu
mẽto hũilitatis ·Vñ Mat·xiii·Hũc qui inue
nit abscõdit·glo·vt seruʒ a malignis spiritibꝰ
& hũanis laudibꝰ·ut si sit opus ĩ publico intẽ
tio recta maneat in occulto·vt·s·ꝓpter deũ ñ
ꝓpter laudẽ hoĩm seruet̃·qr vt dicit greg·ibi·
hũc a malignis spiritibus custodire nõ suffic̃
qui eũ ab humanis laudibꝰ non abscõdit ·ma
ligni spiritus in p̄nti vita·q·quidã latrunculi
obsidẽt ·dep̃dari desiderat qui thesauꝝ publi
ce portat in via·ideo quia ezechias nũtiis babi
lonicis publicauit ad gloriã amissi sũt thesau
ri et deportati in babiloniã·Ideo dixit angelꝰ
ad anataliã virginẽ cui apparebat ·virginitas
est thsaurus regis ĩmensus· cui fures insidias

tendũt· hunc tu vigilãs sollicite custodi hunc
quantũ plus id habere cogitas·instantius cu=
stodi ne pdas·Hũc aũt thesaurũ bñ custodie=
bat sub tegumento hũilitatis eukarius pastor
de quo legit̃ in vitis pr̃m·ꝙ duo magni here=
mite rogabãt deũ vt oñderet eis ĩ quã mensu
rã puenerãt·& rñsum est eis ꝙ nondum pue
nerat ad mẽsuram eukarii pastoris et vxoris
eius marie·qui sũt in tali villa egypti·vbi veni
entes ad cellã eius ñ inueniẽtes eũ et reqrẽtes
ait eis vxor·ꝙ oues pasceret & recepit eos vx=
or in domo·Cunq3 venissẽt vbi parauit eis ipi
dixerũt ꝙ nec comederẽt nec pedes lauarẽt nisi
drẽt opatione suã·et cũ drẽt se simplicẽ & pa=
storẽ·& illã vxorẽ suã· cunq3 pseuerarẽt & ille
nollet eis reuelare dixerũt se missos a dño·ti=
muit et ait ꝙ oues habebãt a parẽtibus suis·
& qdqd ex eis aliũde lucro suo hr̃e poterãt in
tres partes diuidebãt·Vnã dabãt paupibus·
alterã in susceptões pegrinoꝝ·tertiã ad vsum
suũ retinebãt·& ex quo accepat vxorẽ nunq3
pollutus fuerat cũ altera s3 virgo erat·& iace=
bãt sepatim abinuicẽ & noctibus induti iace=
bat saccis·in die induebant̃ vestibus suis· &
nullus vsq3 tunc sciuerat·Quod audientes &
admirãtes gl̃ificauerũt dm̃·Ite3 hũc thesaurũ
bñ occultauerat quedã anus·de qua silr̃ ibidẽ
dicit̃ ꝙ ne virginitatis sue thesaurus piculum
pateret̃·ĩ mũdi vanitatibus·ĩ maloꝝ societati
bus·in carnis voluptatibus·mundũ fugit·he
remũ adiit·et se viuã in spelunca·q·sepeliuit·
vtens p·xxxviii·annos·q·pabulo iumentino·
Dicit̃ eñ ibi ꝙ quidam magni senes ambula
bãt p heremũ·et audiẽtes vocẽ plãgentis et q̃=
rentes inuenerũt introierũt intus·et nihil in
uenerũt nisi anũ illã plangentẽ·Cũ aũt quere
rent ab ea qs eã ibi introduxisset·et q̃re et qñ
ibi venerat·ait·ꝙ·xxxviii·annos habebat ex
quo ibi mãserat·nec hoĩem ibi viderat herbas
comedẽs·& xp̃m sequẽs· et misit vos mõ de⁹
huc vt sepeliatis corpus meũ· quo dicto qeuit
in pace·Ipi aũt dñi glificãtes illius corpus se=
pelierũt et abierũt· ¶ Hũc thesauꝝ etiã sua
uit bñ sub hũilitatis tegumẽto·beata eugenia
virgo·que vt legit̃ in libro de passione et vita
eius cũ esset philippi·& claudie romane vrbis
gñe nobilissimoꝝ· & missus fuisset a cõrado
impatore alexãdrina vrbe vt esset ibi p̃fectus·
artes magicas ibi exterminauit·et iudeoꝝ no
mẽ·et xp̃ianos ab vrbe expulit·filiã suã euge
niã instrui fecit doctrinis liberaliũ artium &
phoꝝ·& greco eloquio et latino·Cũ aũt curi
ose scrutaret̃ documẽta antiquoꝝ·& venisset
ad manu3 eius doctrina pauli apl̃i· exarsit in
amorẽ xp̃ianitatis & suande virginitatis·cũ
aũt pr̃ su⁹ vellet eã despõsare cuidã nobili filio
senatoris·ipa petita et obtenta licẽtia a parẽti=
bus suis·cum duob⁹ eunuchis ꝓthо & iacin=
cto·xv·ãnoꝝ exñs iuit ad visitãda pr̃na p̃dia
& suburbia·vbi audiẽs xp̃ianos cãtantes·Oẽs
dii gentiu demonia sunt·ꝓbauit hoc duobus
predictis eunuchis et cõuertit eos·& cũ senti

rent & ea3 ducerẽt ad desertũ egypti attonsã
vt virũ indutã·et drẽnt eam frm̃ suũ eugeni
um·venerũt cõmuni cõsensu ad domũ religi=
osam·in q̃ p̃erat sanct⁹ elenus eps·ab infãtia
xp̃ianus·& tante puritatis & innocẽtie·ꝙ cũ
puer mitteret̃ ad ignẽ quendã apptabat illum
in vlnis suis vestibus illesis·Quendã etiã here
ticũ·q·nõ posset eum ꝓpter astutiã suã & ar=
tes supare verbis·supauit eum orõne et vincu
lo·igne facto in medio cõmuni consensu assi
stentiũ ad ꝓbationẽ vere fidei intrauit sãct⁹
elenus·et mãsit illesus·vbi cũ ꝓiecissent hereti
cũ & ɔburerẽt̃·scũs eũ extraxit de igne semiu
stũ·et expulsus est de terra· hic aũt veniẽtem
ad se cognouit eugeniã et socios vñ venerant
et q̃re et qui essẽt·& suscepit eã in monachum
dicẽs ꝙ multa oporteret eam sustinẽ ꝑ suan=
da fide et ũginitate·Post obitũ dicti eleni eli
git̃ ĩ abbatẽ·in oĩbus se exhibẽs hũilem & sui
entẽ·cũ aliis aũt bonis opibus miraculis & fa
ma et in habitu viri fulgeret & exemplis·cu=
rauit a lãguore febriũ q̃ndã mulierẽ magna
opl̃entia plenã·que inarsit ĩ cõcupĩa eius·quẽ
cũ nõ poss3 inflectẽ munerib⁹ aut blãdiciis vt
cũ ea contraheret·finxit se infirmã·mittẽs ad
abbatẽ vt eam causa salutis visitar3·Quod cũ
fecisset·ipa se solã videns arripuit eum·volẽs
violenter eũ trahẽ ad turpẽ cõmixtionẽ·Cum
aũt se excussisset ab ea fugiẽs ipa ɔtempta cla
mauit·imponẽs ei ꝙ vellet ei violentiã inferre
vadit ad alexãdriã accusat abbatẽ talẽ·& mo=
nachos apud p̃re3 eugenie vocant̃ et capiunt̃·
& testes falsi cõtra eos apud alexandriã ꝓdu=
cunt̃·Cũ aũt iudicarentur ad penas·eugenia
remoto caputio·& scissis vestibus oñdit se fe=
minã·et iudici et pr̃i se eugeniam & amore as
sequẽde xp̃ianitatis et seruãde ũginitatis hoc
cõsiliũ habuisse vt sub tali hĩtu lateret & xp̃o
seruiret·Hec autẽ postq̃3 p̃rem et fr̃es et mag
nam partẽ vrbis ad xp̃m conũtisset·pr̃ eius fit
vrbis eps·quẽ quidã gẽtiles in oratõne positũ
ꝓditiose gladio pcusserũt et occiderũt·postmo
dũ mr̃ eius et fr̃es cũ ipa reũsi sũt romam·&
honorifice a senatu recepti·vbi beata eugenia
post multoꝝ ɔuersionem seditione orta inter
xp̃ianos sub imperio galieni post passionẽ ꝓ=
thi & iacincti·post multã sagittationẽ in tybe
rim ꝑ saxo ꝓiecta est·euadẽs dei ũtute illesa·
Similiter ꝓiecta in fornacẽ euadẽs illesa·supa
tis etiã bestiis fortissimis in carcẽ·xx· diebus
sine cibo est detẽta·apparẽte sibi xp̃o pane cã=
didissimo est refecta ab eo· et tam celesti luĩe
cõfortata·ibidẽ tandẽ in die natalis dñi decol
lata est· ¶ Quinto virginitas compatur cibo
quo deus pascit̃ et delectat̃· est eñ silis api·q̃
pascit̃ in floribus et ortis·Silr̃ deus in mũdis
cordibus et puris affectõibus et cogitatõibus
Cant·ii·Qui pascit inter lilia· Cant·vi·Dile=
ctus meus descẽdit in ortũ suũ ad areolas aro
matum·vbi pascit̃ in ortis·& lilia colligat·
¶ Sexto compatur lecto suauissimo·in quo
deus cum sancta conquiescit·de quo·Cant·i·

Lectus noster floꝛidus. ſpiritus dñi requieſcit
in floꝛe. i. coꝛde virgineo. ps. cxxxi. Sup ipm
effloꝛebit ſanctificatõ mea. ¶ Septimo virgi
nitas compatur terre bñdicte fructiferẽ ſiml’ &
floꝛigere. cuius fructus nõ tollit floꝛẽ. de qua
Math. xiii. Legit̃ ꝙ terra in q̃ ſeminatũ fuit
verbum dei tulit fructũ centeſimũ. Bona eſt
cõiugi terra ferẽs fructũ triceſimũ. Melioꝛ vi=
dualis caſtitas q̃ fructuʒ fert ſexageſimũ. opi
tima virginitas. que fructũ fert centeſimum.
aureolam ꝓmerẽdo. Vel ṽginitas eſt ager ple
nus. ſ. floꝛibus. fructibus. odoꝛibus. cui bene=
dixit dñs. Itẽ uirginitas eſt illa pars p̃ti floꝛi=
bus picturata & intacta a poꝛcis. de qua legit̃
in uita beati martini. ꝙ cũ ambularet cũ mo=
nachis uidit p̃tum quod in parte erat effoſſuʒ
a poꝛcis depaſtũ et diſſipatũ. Alia pars ſimilis
fuerat. ſʒ uiroꝛe g̃minis et floꝛe depoſito g̃mẽ
retinẽs. uiroꝛe ſuo p̃ti ptẽ ueſtiebat. Tertia ps
a poꝛcis intacta manebat grata aſpectibus. vi
rens graminibus. picturata floꝛibus. fragrãs
odoꝛibꝰ. et dicebat ſcũs mõachis ꝙ p̃ma pars
a poꝛcis euerſa ſignificabat ſtatũ incõtinentiũ
in quibus fedi demones ꝑ luxuriã inhabitãt.
& ab eis oĩm bonoꝝ ſpũaliũ genimĩa eradicãt
Secũda pars ſignat ſtatũ illoꝝ. qui ꝑ peniten
tiã ad ſtatũ cõtinentie poſt peccatũ redeunt.
Tertia pars ſtatũ ſignificat virginũ intacta=
rũ. in quaꝝ aſpectu dei filius delectat̃. Berñ.
Amat floꝛigera flos de radice ieſſe. Octauo.
virginitas balſamo compat̃. Ecci. xxiiii. Qua
ſi balſamũ nõ ꝑmixtũ odoꝛ meꝰ. hoc balſamo
coꝛpoꝛa icoꝛrupta ſeruant̃. maxie qñ ñ admit
tit̃ ibi infectio male intentõis vl’ affectõis. &
reddunt̃ diuinis et angl’icis naribꝰ bñ redolẽ=
tia & etiã humanis qñqʒ. ſicut coꝛpus ṽgineũ
bt̃i dñici eleuatũ a terra. & multoꝝ alioꝝ ſan
ctoꝝ virginũ & ſanctaꝝ effudit circunquaqʒ
mire odoꝛis fragrantiaʒ. Hoc balſamũ reddit
coꝛpoꝛa virginea qñqʒ ad lr̃am imputribilia.
& incoꝛrupta ſeruat. ſemper at̃ ſpũaliter niſi
obiiciat̃ a putredine luxurie et fetoꝛe. vñ Ber.
ad henric. ſeñ. epm. ſola caſtitas q̃ in hoc moꝛ
talitatis loco et tp̃e ſtatũ imoꝛtalis gl’ie repſen=
tat. ſola inter nuptiaꝝ ſollennia moꝛẽ illiꝰ be
ate vẽdicat regionis. vbi neqʒ nubẽt neqʒ nu=
bent̃. vas uitreum fragile quod poꝛtamus. in
quo et ꝑegrinamur tenet caſtitas in ſãctifica
tione adinſtar balſami. quo cõdita cadauera.
ſeruant̃ incoꝛrupta. ſenſus et artus ꝯtinet. &
cõſtringit ne diſſoluant̃. ſautiis ne coꝛrũpant̃
deſideriis ne carnis voluptatibꝰ ꝯputreſcant.
De hoc ponit Beda exemplũ in geſtis anglo=
rum libꝛo tertio. ꝙ aliqñ etiã incoꝛruptionem
carnis oñdit miraculo eius incoꝛruptõis. Vñ
refert ꝙ i terra cãtuarie erat quedã abbatiſſa
que deo vt uouerat ꝑpetuaʒ virginitatẽ. ita ei
incoꝛruptã ſeruauit. cũ aũt incepiſſet edificaẽ
eccl’iam in honoꝛe. xii. apl’oꝝ moꝛte ꝓuenta ſe
pulta eſt extra. qua conſũmata et dedicata cũ
vellẽt oſſa p̃dicte abbatiſſe transferre intra. in
uenerũt coꝛpus i veſtibus incoꝛruptũ & illeſũ
ab omni putredine. ſicut a peccatis carnis fue
rat intactũ. Itẽ coꝛpus bt̃i petri martyris me=
diolanẽ. de oꝛdĩe p̃dicatoꝝ poſt annũ a ſepul
tura ſua inuentũ eſt integrũ & incoꝛruptum.
& in eadẽ recẽtia in qua fuit ibi poſitũ. i teſti=
moniũ cõtra hereticos ſue incoꝛrupte virgini
tatis & fidei ſãctitatis & integritatis. ꝓ cuius
defenſiõe paſſus eſt glorioſus virgo p̃dicatoꝛ
et martyr. vñ et meruit triplici aureola decoꝛa
ri. Itẽ idem Beda. li. iiii. i geſtis angloꝝ refert
ꝙ Anthea rex oꝛientaliũ ſaxonũ. dedit elderi
dã filiã ſuã vxoꝛẽ cuidã p̃ncipi. qui poſt cõnu
biũ cito defunctus eſt. quã poſt dedit regi her
frido vxoꝛẽ. cum quo mãſit ꝑ. xii. annos imꝑ
petua ṽginitate. quo moꝛtuo cũ eam multi pe
terẽt in cõiugẽ & pr̃ eam eis ꝓmitteret. ipa no
luit cõſentire. ſʒ ſpretis carnalibꝰ nuptiis adhe
ſit ſpõſo xp̃o. ſumẽs monachaꝝ habitũ regu=
lam ꝓfitendo. vbi in mirabili ꝑſeuerauit hũili
tate & abſtinẽtia. Predixit moꝛtẽ ſuã & oĩm
aliaꝝ que ſuo monaſterio eẽnt euocãde. cũ at̃
moꝛtua fuiſſet et ablutũ eſſet coꝛpus eius. po=
ſita in locello ligneo. in quo mãſit ꝑ. xii. ãnos
cum aũt aſcẽdiſſent nauim inuenerunt iuxta
quoſdã muros ſepulcrũ vacuũ de cãdidiſſimo
marmoꝛe. quod depoꝛtãtes volẽtes transferre
oſſa eius in marmoꝛeũ illud ſepulcrũ. inuene=
rũt coꝛpus eius et veſtes ita recẽtia. ſicut p̃mo
fuerãt ibi poſita. & ſepulcrũ dictũ ita aptatuʒ
fuiſſe eius coꝛpi. ac ſi ꝓ ea fuiſſʒ fabricatũ. Et
iteꝝ fuerat ablutũ & aliis veſtibus indutũ. &
cũ habuiſſet inflaturas ſub maxilla in gutture
de qua fuit ſciſſa & moꝛtua. cũ aperto vulnere
inuẽta plaga clauſa ibi cicatrice remanẽte. de q̃
inflatura dicebat gr̃as agendo ꝙ merito talia
patiebat̃. ꝓpt̃ oꝛnamẽta taliũ lapidũ p̃cioſoꝝ q̃
ibi poꝛtauerat et auri. Fuit aũt iteꝝ abluta ter
tio. et aliis veſtibus induta. cuius ꝑpetue vir=
ginitatis teſtimoniũ dedit eps cõfeſſoꝛ ſuꝰ &
ſoꝛoꝛ ſua abbatiſſa & alie mulieres que lauer̃t
& tractauerũt coꝛpus eius. Item de ſcã bꝛigi=
da legit̃. ꝙ cum tetigiſſet lignuʒ altaris viruit
in teſtimoniũ eius ꝑpetue virginitatis. ¶ Itẽ
nono virginitas compatur aule mũde habita
tionis diuine. ſicut ſup̃ monſtratũ eſt.

¶ Sextũ incitamentũ ad amoꝛẽ et cuſtodiã
virginitatis. ẽ multiplex vtilitas quã virgini
tas facit eam ſuãtibꝰ efficacit̃ i p̃nti & i futo.
Et de hoc Re. infra libꝛo tertio In fine.

¶ Septimũ incitamentũ ad amoꝛẽ virgini=
tatis eſt maxima merces que p̃parat̃ virgĩbꝰ
in futuro in oĩbus fere mẽbꝛis ſuis. & oꝛna
mẽti nobilitate. & in nobili ſocietate. et i ſpõſi
agni ꝓpinquitate. et ſil’itudinis eius cõfoꝛmi
tate remunerabunt̃ in capite. vbi nõ ſoluʒ ha=
bebũt coꝛonã. ſʒ etiã ſingularẽ virginibus de=
bitam ṽginitatis aureolã. Itẽ in oꝛe incantici
nouitate et ſingl’aritate. Apo. xiiii. Cãtabãt cã
ticum nouũ. Gloſa. ꝙ de integritate aĩe & coꝛ
poꝛis gaudebãt nemo poterat dicẽ cãticum no
uũ coꝛã agno. niſi illa. c. xliiii. &c̃. Et poſt. vir
gines eñ ſũt. Item in pedibus q̃ ſecunt̃ agnũ

quocũq; ierit. Item vt videt̃ in oculis. quia ce=
teris vident̃ fuisse corde et corpore mũdiores.
quẽ si beati mũdo corde vbi videãt videt̃ ꝙ q̃
puriorẽ & limpidiorẽ habuerũt oculũ mentis
limpidius eũ vidẽt. In spõsi ꝓpinquitate. quia
innocẽtes adherẽt ei in bt̃a virginũ societate.
vt m̃ris dñi et aliaꝝ. vñ. Iere. xxxi. Letabitur
virgo in choro ludentiũ. In totius corporis &
membroꝝ puritate que mũda ẜuauerũt & in
corrupta ꝓpter deũ. De mercede aũt eaꝝ sup̃=
habitũ est vbi dictũ est quõ deus est susceptor
et glorificator & remunerator virginũ. In xp̃i
et angeloꝝ maiori ꝯformitate & bt̃e virginis
qui virgines sũt & ũginitatẽ diligunt. spãliter
sicut xp̃s p̃ ceteris Iohẽm dilexit familiarius
et tenerius. qꝺ patuit in m̃ltis inditiis amoris

Deinde considerandũ est de luxuria que
opponit̃ castitati & de partibꝰ luxurie
Sed de his Re. infra libro tertio. vbi
agitur de septimo uitio capitali.

DE PARTIBVS TEMPERANTIE POTENTIALIBVS. DI. XCVII.

Deinde cõsiderandũ est de potentia=
libus partibus tempantie. Et primo
de cõtinentia. Secũdo de clementia
Tertio de modestia. Circa p̃mũ con
siderandũ est de continentia & incõtinentia.
Circa cõtinentiã ꝯsiderãda sũt q̃tuor. Primo
vtrũ cõtinẽtia sit virtus. Secũdo q̃ sit eius ma
teria. Tertio de eiꝰ subiecto. Quarto de com=
paratõne eius ad tempantiã. Quinto de his q̃
faciũt ad cõmendationẽ eius. ¶ Ad p̃mũ. s.
vtrũ ꝯtinẽtia sit virtus. Dicendũ ꝙ nomẽ cõ=
tinentie dupliciter sumit̃. a diuersis. Quidam
enĩ cõtinentiã noĩant ꝑ quã aliquis ab oĩni de
lectatione venerea abstinet. vñ & Apoꝰ. Gal'.
v. Cõtinẽtiam castitati ꝯiungit. et sic ꝯtinẽtia
ꝑfecta p̃ncipalis quidẽ est virginitas. Secũda
ria vero viduitas. vñ ẜm hoc eadem ratio est
de cõtinentia que de virginitate q̃m sup̃dixi=
mus virtutẽ. Alii vero dicũt ꝯtinentiã esse ꝓp
ter quã aliq̃s resistit cõcupiscẽtiis p̃uis q̃ in eo=
vehemẽtes existũt. & hoc mõ accipit ph̃s con=
tinẽtiã i. vii. eth̃. Et hoc etiã mõ accipit̃ cõtinẽ
tia in collationibus p̃rm. hoc aũt mõ ꝯtinẽtia
h̃t aliquid de rõne virtutis inq̃ntum. s. rõ fir=
mata est ꝯtra passiones ne ab eis deducatur.
nõ tñ attingit ad ꝑfectã rationẽ virtutis mo=
ralis. ẜm quã etiã appetitus sensitiuus subdit̃
rationi. sic vt in eo nõ insurgãt vehementes.
passiones rõni cõtrarie. & ideo ph̃s dic̃ in. iiii.
eth̃. ꝙ cõtinentia nõ est virtus. s; quedã mixta
inq̃ntum. s. aliq̃d hab; de virtute. & in aliquo
deficit a virtute. Largius tñ accipiẽdo nomen
virtutis ꝓ quolibet p̃ncipio laudabiliũ opeꝝ.
possumus dicere cõtinentiam esse virtutem.
¶ Ad ẜm. s. que sit materia ꝯtinentie. Dicẽ=
dũ ꝙ dicit ph̃ꝰ. vii. eth̃. ꝙ cõtinentia & incõti
nẽtia sũt circa eadẽ. circa que tempantia & in=
tempantia. tempantia aũt & intempantia sũt
circa ꝯcupiscẽtias delectationũ tactus. vt dc̃m
est. nomẽ vero cõtinentie refrenationẽ q̃ndã
importat inq̃ntum. s. tenet se aliquis ne passi=
ones sequat̃. Et ideo ꝓprie cõtinentia dicitur
circa illas passiones que impellũt ad aliq̃d ꝓse
quendũ. in quibus laudabile est vt ratio recta
retrahat hoĩem a ꝓsequẽdo. nõ autẽ ꝓprie est
circa illas passiones que importãt retractionẽ
quãdam. sic̃ timor et alia hmõi. In his enĩ lau
dabile est firmitatẽ seruare ĩ ꝓsequẽdo. qꝺ rõ
nõ dictat. vt sup̃ dictũ est. Est aũt cõsideran=
dũ ꝙ naturales ĩclinatões p̃ncipia sũt omniũ
supuenientiũ. ut sup̃dictũ est. & ideo passio=
nes tãto vehementius impellũt ad aliquid ꝓse
quendũ. q̃ntomagis sequunt̃ inclinationem
nature. que p̃cipue inclinat ad ea que sunt si=
bi necessaria. uel ad conseruationẽ indiuidui.
sicut sũt cibi. vel ad cõseruationẽ spẽi. sic̃ sunt
actus venerei. quoꝝ delectationes ad tactum
ꝑtinẽt. Et ideo cõtinentia et incõtinentia pro
prie dicunt̃ circa ꝯcupiscẽtias delectationum ta
ctus. Sicut aũt nomẽ tempantie põt cõmuni
ter accipi in quacũq; materia. ꝓprie tñ dicit̃ ĩ
illa materia. in qua est optimũ hominẽ refre=
nari. ita etiã ꝯtinẽtia ꝓprie dicit̃ in materia ĩ
qua est optimũ et difficillimũ ꝯtinere. s. in cõ=
cupiscẽtiis delectationũ tactꝰ. cõiter aũt et ẜm
hoc quidẽ potest dici in quacũq; alia materia.
et hoc mõ vtit̃ ambrosiꝰ nomĩe cõtinentie. di=
cens in p̃mo de officiis gñale decoꝝ ita est. ac
si formã eq̃bilem atq; vniũsitatẽ honestatis
habeat in oĩni actu suo ꝯtinentẽ. ¶ Ad tertiũ
sc; de subiecto ꝯtinentie. Dicendũ ꝙ oĩnis vir
tus in aliquo subiecto existẽs facit illud defer
re a dispositõe quã habet dum subiicit̃ opposi
to vitio. cõcupiscibilis aũt eodẽ modo se habet
in eo qui est cõtinẽs. & in eo qui est incõtinẽs
quia in vtroq; ꝓrũpit ad cõcupiscẽtias p̃uas
vehemẽtes. vñ manifestũ est ꝙ continẽtia uõ
est in cõcupiscibili sicut in subiecto. silr̃ etiam
rõ eodẽ mõ se habet in vtroq;. quia tam conti
nens q̃; incõtinẽs h̃t ratõẽ rectã. & vterq; ex
tra passionẽ existẽs gerit in ꝓposito ꝯcupiscẽ=
tias illicitas nõ sequi. Prima aũt dr̃ia eoꝝ ĩue
nit̃ in electione. q2 cõtinens q̃muis patiat̃ ve
hemẽtes cõcupiãs. tñ eligit nõ sequi eas ꝓpter
rationẽ. Incõtinẽs aũt eligit sequi eas non ob
stante cõtradictione rationis. Et ideo oportet
ꝙ cõtinẽtia sit sic̃ in subiecto in illa vi anime
cuius est electio. & hec est volũtas. vt sup̃ habi
tum est. ¶ Ad quartã. s. de compatione eius
ad tempantiã. Dicendũ ꝙ sic̃ dictũ est nomẽ
cõtinẽtie dupl̃r accipit̃. Vno mõ ẜm ꝙ impor
tat cessationẽ ab omibus delectationibꝰ vene=
reis. & sic sumẽdo nomẽ ꝯtinẽtie cõtinẽtia est
potior tpantia simpl̃r dicta. vt pat; ex his que
sup̃dicta sũt de ꝑeminẽtia ũginitatis ad casti=
tatẽ simpl̃r dictã. Alio mõ põt accipi nomẽ cõ
tinẽtie ẜm qꝺ ĩportat resistentiã rõnis ad ꝯcu
pipiscẽtias p̃uas que sũt in hoĩe vehemẽtes. &
ẜm hoc tempantia m̃lto potior q̃m ꝯtinentia.
quia bonũ virtutũ laudabile est ex eo ꝙ ẽ ẜm
rationẽ. plus aũt viget bonũ rõnis in eo qui ẽ
tempatus in quo etiã ipe appetitus sensitiuus

eſt ſubiectus rationi· & quaſi a ratione edomi
tus· qꝫ in eo qui eſt cõtinens in quo appetitus
ſenſitiuus vehemẽter reſiſtit rationi ꝑ cõcupi
cẽtias ꝓuas· Vñ cõtinentia compaꝛ̃ ad temp
antiã· ſicut impfectũ ad pfectũ· Qꝫ autẽ dicit̃
eccĩ· xxiiii· Oĩs aũt põderatio nõ eſt digna
cõtinentis aĩe· dupliciter põt intelligi· vno mõ
ſcḋm ꝙ accipit̃ cõtinentia ꝓut abſtinet ab oĩ=
bus venereis· & hoc mõ dicit̃ ꝙ oĩs põderatio
nõ eſt digna aĩe cõtinẽtis in gñe caſtitatis· qꝛ
nec etiã fecũditas carnis que querit̃ in matri=
monio adequat̃ cõtinẽtie viduali vel virginali
vt ſup̃ dictũ eſt· Alio mõ põt intelligi ſcḋm ꝙ no
mẽ ꝯtinentie accipit̃ cõiter ꝓ oĩ abſtinentia
a rebus illicitis· et ſic dicit̃ ꝙ omnis põderatio
nõ eſt digna aĩe ꝯtinentis· qꝛ non reſpicit eſt
matiõẽ auri· vel argenti· que cõmutat̃ ad põ
dus· Et nota ꝙ magnitudo cõcupiſcentie ſeu
debilitas eius ex duplici cauſa ꝓcedere poteſt
qñqꝫ eñ ꝓcedit ex cauſa coꝛpoꝛali· quidaꝫ eñ
ex naturali cõplexione magis ſũt ꝓni ad ꝯcu
piſcẽdum qꝫ alii· Iterũ quidã hñt oppoꝛtunita
tes delectationũ· cõcupiſcentiã inflãmantes
magis paratas qꝫ aliis· & talis debilitas concu
piſcẽtie diminuit meritũ· magnitudo vero au
get· qñqꝫ aũt debilitas vel magnitudo concu
piſcẽtie ꝓuenit ex cauſa ſpũali laudabili· Puta
ex vehemẽtia caritatis· vel foꝛtitudine rõnis·
ſicut eſt in hoĩe tempato· et hoc mõ debilitas
cõcupiſcẽtie auget meritũ rõe ſue cauſe· mag=
nitudo vero minuit· ¶ Ad quintũ· ſ· de com
mendatõe continẽtie· Dicendũ ꝙ ꝯmendat̃ h̃
cõtinẽtia a magnitudĩe dantis· quia ſoliꝰ dei
donũ eſt· Sap̃· viii· Scio quia nõ poſſũ eſſe cõ
tinẽs niſi dederit deus· hoc ipm̃ erat· ſapientia
ſcire· cuius erat hoc donũ· ꝓ quo dono obtinẽ
nẽdo multũ eſt rogandus datoꝛ huius mune
ris· vñ ſequit̃ adii dñm et depcatus ſuꝫ illum
ex totis p̃coꝛdiis meis· Exo· iii· qui diligit deũ
exoꝛabit pꝛo peccatis· & continebit ſe ab illis·
¶ Hoc donũ virtute orõnis dedit deus abba
ti equitio· de quo legit̃ dyal̃· i· Qꝫ cum iuuenis
fatigaret̃ nimis carnis ſue incẽtiuo· continuis
p̃cibus dñm oĩpotentẽ exoꝛabat· vt eũ ab incẽ
tiuo carnis liberaret· vñ poſt orõem· quadã no
cte ab angelo ſibi apparẽte in ſomnis ſe eunu=
chari vidit· & uidebat̃ ei ꝙ omnẽ motũ ex mẽ
bꝛis genitalibꝰ abſcideret. et extunc ita alienꝰ
factus eſt a carnis temptatione· ac ſi ſexuꝫ nõ
hr̃et ¶ Item de quodã clerico legit̃· ꝙ cum fre
qnẽtiſſime in carnis vitiũ laberet̃· frequenter
cõfitebat̃· & cũ cõfiteret̃ cuidã ſcõviro & ml̃=
tũ lr̃ato cuius relatione hoc compertum eſt fre=
quẽs lubꝛicũ ſuũ· ꝯſuluit ei ꝙ frequenter ꝓ hac
peſte dñm p̃caret̃· & p̃cipue btã mariam vir
ginẽ· Quã cũ ꝓ hoc frequẽter oꝛaret et eã fre=
quẽter ſalutaret· in quo cũ fatigatus q̃daꝫ no
cte doꝛmiret· apparuit ei btã virgo· p̃cipiẽs eũ
& videbat̃ ei in ſomnis a veti pelle excoriari·
cuius doloꝛe excitatus inuenit ſe totũ imuta=
tũ· & ita a carnis incẽtiuo liberatũ· ut poſtea
ñ ſentiret motꝰ carnis· Itẽ ſecũdo ꝑ ꝯtinentiã
eſt homo ſui ipſius victoꝛ & cultoꝛ animi ſui
circũcidẽs ab eo ſupflua· ſic̃ cultoꝛ vinee a vi=
nea amputat ſupflua· & nutrit et fouet vtilia
Iere· iiii· Circũcidimĩ dño et auferte preputia
coꝛdiuꝫ uroꝝ· p̃putia ſunt ſupflue cogitatões
et affectiones mẽtis q̃s circũcidit cõtinentia·
dũ facit cõtinẽ coꝛ ab eis· Señ· Cõtinentiã ſi
diligis· circũcide ſupflua· & in altũ deſideria
cõſtringe· Item facit ſui ipſius veꝝ victoꝛẽ· i· aĩ
ſui cuius magis victoꝛ eſt qui vincit aĩmi ſui
cõcupiſcẽtiaꝝ impetus· qꝫ ſi vinceret totũ mũ
dum· Sicut ꝓbaſſe dicit̃ ariſtoteles alexandro
qui cũ moueret̃ cõtra quendã qui eũ offende
rat· nec vellet aliquibꝰ p̃cibus remittẽ· dicens·
ꝙ nõ poterat inuenire in coꝛde ſuo qñ iniuri=
am ab eo ſibi factã puniret· ait aꝝ· Docebo te
gloꝛioſioꝛẽ eſſe victoꝛẽ qꝫ fueris vincẽdo totũ
mundũ· Quis eñ vicit & ſubiecit totũ mun=
dũ niſi magnanime coꝛ tuũ· qḋ ſi viceris gl̃io
ſioꝛ victoꝛ eris· qꝫ qñ totũ mũdum viciſti per
ipm̃· Si aũt ſecutus fueris eius voluntates &
cõcupiſcẽtias· nõ es victoꝛ gloꝛioſus· ſed igno
minioſe victus· eccĩ· xviii· Poſt cõcupiãs tuas
nõ eas· & a volũtate tua auertẽ· ſi p̃ſtes aĩme
tue cõcupiſcẽtias eius· dabit te in gaudiũ iimi
cis tuis· & h̃ cũ fueris non victoꝛ· ſꝫ uictus· &
ab eis ſubditus· eccĩ· v· ne ſeq̃ris cõcupiſcẽtiam
coꝛdis tui· Item hec virtus facit hoĩem verum
animi ſui dñatoꝛẽ· & coꝛdis ſui poſſeſſoꝛẽ· q̃a
ſubiicit & uincit volũtatis coꝛdis· geñ· iiii· Sb
te erit appetitus tuus· & tu domĩaberis illius·
ꝓuer· xvi· Melioꝛ eſt patiens uiro foꝛti· & qui
dñatur aĩo ſuo ꝓpugnatoꝛe vꝛbiuꝫ· talis eſt
homo tempatus· cõtinẽs & mitis· Glo· Mat·
v· Beati mites· qm̃ poſſidebũt terram mentis
mites ſũt qui malis moꝛibꝰ dñant̃· pfecta vir
tus eſt moꝝ poſſeſſio· Vel alia glo· mitis eſt
qui nec irritat nec irritat̃· nec nocet nec nocẽ
appetit· Ad refrenationẽ uoluptatũ & volũta
tũ ꝓpriaꝝ & motuũ· faciũt mlt̃a q̃ habent̃ ſup̃
q̃rta parte titulo· ii· ca· i· & · ii· De diũſis cogi=
tationibus· Veros aũt victoꝛes & aĩ dñatoꝛes
& coꝛdis poſſeſſoꝛes facit ꝯtinentia· que refre
nat motus illicitos coꝛdis ſui· ſubiecto uirtuti
continẽtie ſubiiciunt̃ oĩa mẽbra que hñt obe=
dire coꝛdi· & qui dñs eſt coꝛdis eſt oĩm dñs·
& uincit oĩa rõe ſibi aduerſantia· ¶ Cũ nun
tii alexandri tranſirent iuxta q̃ndam ſiluã· ſe
cuti ſũt fontis riuulũ ducentẽ ad fontẽ· iuxta
q̃m inuenerũt phm̃ nudũ ꝯtemplanteꝫ natu=
ras reꝝ· & cũ q̃reret qui eſſent· Rñderunt ꝙ
erãt nũtii dñi totiꝰ mũdi alexãdri· & cũ illi q̃re
rẽt quis ipe eẽt· Rñdit· ꝙ ipe eſſet dñs dñi ſui
Et cũ ipi artarẽt eũ ad rñdendũ quis eſſet ille
dñs· quia nullus alexandro maioꝛ eſſet· Rñ=
dit ꝙ imo coꝛ ſuuꝫ· quod ei dñabat̃· & ipe ita
erat coꝛdis ſui ſeruus· ꝙ quidq̇d ei coꝛ ſuum
impabat· alexander oĩa faciebat· Licet iniuſta
eſſent et iniq̃· Ipe uero phus ut dicebat ita coꝛ
ſuũ domauerat et ſibi ſubdiderat· ꝙ eius rõi
coꝛ in omnibꝰ obediebat ut dño· alexãder coꝛ
dis ſui concupiſcentiis obediebat ut ſeruus·

Item cum idem alexander scriberet dāda
mo regi bragmānoꝝ esse dn̄m dn̄oꝝ ·q̄siuit
rescribēs quō poterat se vocare dn̄m qui ꝑuus
erat infinitoꝝ dn̄oꝝ· cū aīmus dn̄abat̄ ei cui
dn̄abant̄ infinite cupiditates cordis sui· ꝙ om
nes res mūdi nō potuerāt nec poterīt satiare·
Itē scripsit ei ī ep̄la q̄dā· ꝙ ꝑuꝰ erat tot dn̄oꝝ
quot hēbat officia mēbroꝝ & dicebat· quō vos
inquit mineruā· q2 inuentrix fuit multorum
opm· deā capitis dicitis· Iunonē· quia fuit ira
cūda deā cordis asseritis ·Martē· q2 fuit belli=
cosus· deū pectoris· Mercuriuꝫ ·quia multilo
quus dn̄ lingue Herculē· quia fuit fortis· dn̄
brachioꝝ ·Bachū ·q2 inuētor & amator ebrie
tatis fuit· deū gutturis· Cupidinē· quia inflā=
mator fuit libidinis· deū iecoris· Cererē· quia
inuenit agriculturā· asseritis deā ventris· Ve
nerē· quia fuit luxuriosa· asseritis deā genita=
liū· & sic de aliis· & ita in vobis nullū mem=
brū reliquitis nobis liberū· qn̄ de eo serui de=
monū sitis et vitioꝝ· Nō sic aūt sancti patres
ſꝫ quia iugū ꝑuitutis dyabolice a se excusserūt
& cor suū sibi subdiderūt· miracula de mēbris
suis agere potuerūt· & dn̄ari eis ·et mira pati
& sustinē in eis· Virtus aūt ꝯtinētie facit ho=
minē deo placitū et gratiosū et eius amicum ·
ꝓuer· xxii· Qui diligit cordis mūditiā ꝓpter
grām labioꝝ suoꝝ amicū habebit regeꝫ· grate
sūt taliū deo orōnes· Item mundoꝝ corde est
aīa deo p̄ciosa· quia nullus thesaurus est ei cō
ponderabilis eccī· xxvi· Oīs ponderatio nō
est digna aīe cōtinētis ·Itē hec virtꝰ fac̄ aīam
deo ꝓximā· et eius sponsaꝫ· Sap̄· vi· Incorrup
tio ꝓximū facit esse deo· quia facit animā deo
dilectā sororē· & spōsam· et īmaculatā ·& co=
lumbā suā· Aug· in libro ꝯfeß· Per cōtinentiā
colligimur in vnū a quo in multū defluximꝰ
minus eñ te amat dn̄e qui tecū aliquid amat
quod nō ꝓpter te amat ·Itē Augꝰ de moribꝰ
eccl̄ie dicit· ꝙ est amor deo sese integꝝ īcorrup
tumq3 seruans· quia deo ꝑuat integrū cor· qō
maxime deus requirit· ꝓu̇· xxiiii· Fili p̄be mi=
chi cor tuū· quod qui hꝫ totū hꝫ ·& p̄dicta &
rusticū· Silr̄ vt d̄r vulgariter· Qui hꝫ rusticuꝫ·
& p̄dicta· quia qui dn̄s est cordis· dn̄s est mē=
broꝝ corporis· actuū & appetituū· Item ꝯtinē
tie virtus facit animā mūdam & purā· et ocu=
los mūdos et puros mentis eius vt possint vi
dere dn̄· Math· v· Beati mūdo corde qm̄ dn̄
videbūt· Glo· mūdo corde sūt quos nō arguit
cōscientia peccatoꝝ· vel mūdi corde sunt ·qui
hn̄t nō oc̄los lye lippos a ꝑuis cogitationibus
et affectionibꝰ· ſꝫ limpidos ad modū rachel· q̄
interp̄tatur videns p̄ncipiū dn̄i· q2 beati mū=
do corde· q· d· videbūt purificato oculo intelle
ctus a ꝑuis delectationibꝰ· Glo· sup illud· dn̄
videbūt· intellectus· mētis oculus· eius virtus
cōtinentie vtrūq3 purificat oculū affectus· ne
per illicitas delectationes effluat· ego aūt nō
ab ea tm̄ que abhominabilis est· ſꝫ ab omni vo
lūtate carnis cōtinendū dico· Itē oculus intel=
lectus debꝫ esse purus et mūdus ab om̄i mala

cogitatione que cum consensu est· et ab omni
praua intētione· Bern̄· sup cant· Cōtinentia il
la apud deū· & ideo maxime opus est purita=
tē intentōis hr̄e qua soli deo placē cōpetat· vt
ei valeat adherere ·neq3 eñ aliud est deū vidē
q̄3 ei inherere ·qō solis mūdis corde singulari
felicitate donat̄· Hanc cōtinentiā & mūditiā
cordis bene seruauerat sara· que dicebat· Tho
bie· iiii· Tu scis dn̄e· quia nunq̄3 cōcupiui virū
ſꝫ mundā ꝑuaui aīam meā ab omni ꝯcupiscen
tia &c̄· Silr̄ et Iob· dicēs· xxvii· donec desinaꝫ
nō recedā ab innocētia mea· iustificatōeꝫ quā
cepi tenere nō deserā· Itē virtus cōtinentie· dū
cohibet motus malos· facit aīam nō solū mū=
dam vt deū in p̄nti ꝑ speculū in enigmate con
templādo videat· ſꝫ etiā facit vt in fōte purissi
mo cōscientie pacate & pure resultēt limpidis=
sime dei reuelationes ·& reꝝ scibiliū ymagīes
vt intelligat inuisibilia dei ꝑ ea que facta sūt·
& deū videat in p̄nti tanq̄3 in speculo· & sicu=
ti est facie ad faciē in futuro· & etiā facit aīam
pacatā et quietā· vt in ea diuina sap̄ia intret &
habitet· & quiescat· cuius in pace factus est lo
cus· Sap̄· viii· intrās in domū meā· cōquiescā in
ea· nō eñ habet amaritudinē cōuersatio illiꝰ·
nec tediū cōuictus illius· ſꝫ letitiā et gaudium
Hec etiā virtus facit virū pacificū et beatū &
dei filiuꝫ· vnde Math· v· Beati pacifici· q2 filii
dei vocabunt̄· veri cōtinētes sūt beati pacifici
Glosa bede· beati pacifici sūt qui om̄es motus
aīmi cōponūt· & rationi subiiciūt· q2 his nihil
repugnat· ſꝫ sil̄es sunt p̄ri suo· quia est summa
quies et pax qui fuit silis arche noe in qua oīa
aīalia fuerūt pacata· Silr̄ in mēte iusti debent
esse motus brutales· subditi rōni· Itē alia glo·
postq̄3 sp̄us iustus imperat vt totus homo spi
ritū seruat· tūc pax que intus est ad alios deri
uat̄· vt q̄ntum est in nobis pacē habeamus cū
aliis· Beata est illa domꝰ que similis est arche
vbi om̄s bestie sūt pacifice qn̄ om̄is motus in
terior rōni obtēꝑat· & tota familia interior fa
cit qō ip̄a imꝑat· de qua Iob· v· Bestie terre pa
cifice erūt tibi· & scies q2 pacem habeat taber
naculū tuū· quia si vitioꝝ temptatōes seuiant
intus pacē non turbāt· qn̄ oīa subiecta fiāt tā
q̄3 rectori domus· Glo· sup̄· Beati pacifici· in
p̄nti homo pacificus ·& si bellū gerat cū vitiis
in nullo tn̄ pacē abrūpit· quā deus dedit·

Deinde cōsiderandū est de incontinen=
tia· Et p̄mo vtrū incōtinētia pertineat
ad aīam vel ad corpus· Secūdo vtrum
incontinētia sit peccatū· Tertio de comꝑatōe
incōtinētie ad intemꝑantiā· Quarto quis sit
turpior vtrū incōtinēs ire vel incōtinens con=
cupiscētie·

Ad p̄mū· s· vtrū incontinentia
ꝑtineat ad aīam vel ad corpus· Dicendum ꝙ
vnūquodq3 magis attribuit̄ ei qō est causa ꝑ
se· q̄3 ei quod solā occasionē p̄stat· id aūt quod
est ex parte corporis solū occasionē incōtinen
tie prestat· Ex dispositōe eñ corporis pōt con=
tingē ꝙ insurgāt passiones vehemētes in ap=
petitu sensitiuo qui est virtus corporei organi

sed huiusmodi passiones quātumcūqꝫ vehemētes nō sunt sufficiēs causa incōtinētie. sꝫ occasio sola. eo ꝙ durāte vsu rationis semp potest hō passionibꝰ resistere. Si vero passiones adeo increscāt. ꝙ totalr auferāt vsum rōnis. sic accidit in his qui ꝑpter vehementiā passionū amētiā incurrūt nō remanebit rō cōtinentie neqꝫ incōtinētie. quia nō saluat in eis iudiciū rōis quod cōtinēs ſuat. & incontinēs deserit. & sic relinquit ꝙ p se causa incōtinentie sit ex parte anime. Que ratione passionibus non resistit. Quod quidē fit duobus modis. vt phꝰ dicit ī vii. eth. vno mō qñ aīa passionibꝰ cedit ante qꝫ ratio cōsiliet. que quidē vocat irrefrenata ī cōtinentia vel ꝓuolatio. Alio mō qñ nō pmanet hō in his que ꝯsiliata sunt. eo ꝙ debiliter est firmatus in eo qd rō iudicauit. Vñ et hec incontinētia vocat debilitas. & sic patꝫ ꝙ incōtinentia pncipaliter ad aīam ptinet. Sequitur tñ incōtinētia cōplexionē corpis. sicut dic phus vii. eth. ꝙ maxime acuti. i. colerici et melancolici. ſm irrefrenatā incōtinentiā sūt incōtinentes. quia videlꝫ ex impetu passionis contingit ꝙ aliquis statim passionē sequat añ cōsiliū rōnis. Impetꝰ aūt passionis ꝓuenire potest vel ex velocitate. sic̄ in colericis. vel ex vehemētia. sicut in melācolicis. qui ꝑpter terrestrē cōplexionē vehemētissime inflāmant. sic et ecōtrario ꝯtingit ꝙ aliquis nō ꝑsistat in eo qd consiliatū est. ex eo ꝙ debiliter inheret ꝑpter mollitiē cōplexionis. vt de mulieribꝰ dictū est. Qd etiā videt in fleumaticis cōtingē ꝑpter eandē causā sicut et in mulieribꝰ. hec autē accidūt inqntum ex cōplexione corporis dat aliqua incōtinētie occasio. nō aūt causa sufficiens. vt dictū est. Qualiter at intelligat verbū phi ibidē. ꝙ mulieres nō dicunt cōtinentes neqꝫ incōtinētes. Dicendū ꝙ aīa hūana que est forma corporis hꝫ quasdā vires corporeis organis vtentes. quaꝝ opationes aliqd cōfert etiā ad illa opa aīe que sunt sine corporeis instrumentis. i. ad actū intellectus et volūtatis. inqntum. s. intellectus a sensu accipit. & voluntas impellitur a passione appetitus sensitiui. & ſm hoc quia femia ſm corpꝰ hꝫ debilem cōplexionē. fit vt in pluribus ꝙ etiā debiliter inhereat quibuscūqꝫ inheret. & si raro in aliquibus aliter accidat. ſm illud ꝓuer. vlt. Mulierē fortē quis inueneit. et quia id qd est paruū & debile reputat quasi nullum. Inde est qd phs loquitur de mulieribus. q. nō hñtibus iuditium rōnis firmū. qmuis in aliquibus mulieribus ꝯtrariū accidat. Et ꝑpter hoc dicit ꝙ mulieres ñ dicimus ꝯtinentes. quia nō ducūt. q. habētes solidā rationēꝫ. ſ ducunt. q. defacili sequētes passiones. ¶ Ad secundū. s. vtrū incontinentia sit peccatū. Dicendū ꝙ incontinentia pōt attendi circa aliquid tripliciter. Vno mō ꝓprie et simplr. & sic incōtinentia attenditur circa cōcupiscētias delectationuꝫ tactus. sic & intempantia. vt supdictū est. de ꝯtinencia. Et hoc mō incontinētia est peccatū triplici rōne. Vno modo ex eo ꝙ recedit ab eo quod est ſm rōem. Alio mō ex eo ꝙ se īmergit aliquibꝰ turpibus delectationibꝰ. & iō phs dic in. vii. eth. ꝙ incontinētia vitupatur. nō solū sicut pctm quod. s. est p recessū a ratōne. sed sicut malitia quedā inqntum. s. ꝑuas concupiscentias sequitur. Alio mō incōtinētia dicit circa aliqd proprie quidē. inqntū hō recedit ab eo qd est ſm rōem. ſꝫ nō simplr. puta cū aliqs nō ſuat modū rōnis in cōcupiscentia bonorū diuitiaꝝ et alioꝝ hmōi que ſm se vident esse bona. circa que non est incōtinētia simplr. ſꝫ ſm qd. sic supra de cōtinētia dictū ē. & sic icōtinētia ē peccatū. nō ex eo ꝙ aliquis ingerat se ꝑuis ꝯcupiscētiis. ſꝫ eo ꝙ nō seruat modū debituꝫ rōnis. etiā in concupiā reꝝ p se appetendaꝝ. Tertio mō incōtinentia dicit esse circa aliqd ñ ꝑprie ſꝫ ſm silitudinē. puta circa concupias coꝝ quibus non potest aliqs male vti. Puta circa concupias virtutū circa qs pō dici aliqs esse incōtinens p similitudinē. quia sicut ille qui est incōtinens totaliter ducit p cōcupiam malā. ita aliquis totalr ducit p ꝯcupiscētiā bonaꝫ. quod est secūdum rōem. & talis incōtinētia ñ ē peccatū. ſꝫ ptinet ad pfectōeꝫ ūtutis. ¶ Ad tertiū scꝫ de compatione incōtinentie ad intempantiam. s. quis plus peccet. vtruꝫ incontinēs vel intempatus. Dicendū ꝙ peccatū ſm Aug. precipue in volūtate cōsistit. volūtas em est q peccat. et recte viuit. & ideo vbi est maior inclīatio volūtatis ad peccandū. ibi ğuius est peccatū. In eo autem qui est intempatus voluntas inclinat ad peccandū ex ꝑpria electione. que ꝓcedit ex habitu p cōsuetudinē acquisito. In eo aūt qui est incōtinēs volūtas inclinatur ad peccandū ex aliqua passione. & quia passio cito trāsit. habitus aūt est qualitas difficile mobilis. Inde est ꝙ incōtinens statim penitet trāseunte passione. Qd nō accidit de intempato. qñimmo gaudet se peccasse eo ꝙ opatio peccati est sibi fcta ꝯnaturalis ſm habitū. vñ de his dicit ꝓuer. ii. Q letant cū malefecerint et exultāt in rebus pessimis. Vñ patꝫ ꝙ intempatꝰ est multo peior. qꝫ incōtinēs. vt etiā phs dicit ī vii. eth. Licet aūt incontinēs magis cōtra sciētiā agere videat qꝫ intempatus. sicut dic phs. vii. eth. incōtinēs sciens qm̄ ꝑua sūt que cōcupiscit. nihilominꝰ agit ꝑpter passionē. Intemperatus aūt credit ea q cōcupiscit esse bona. & sic magis videt ignorans qꝫ incontinens. Ignorātia aūt diminuit peccatū. Dicendū ꝙ ignorātia intellectus qñqꝫ quidē ꝓcedit inclinationē appetitus. et causat eā. & sic qnto est maior ignorātia. tāto magis diminuit. vel totalr excusat. inqntū causat vt volūtariū. Alio mō ecōuerso ignorātia rōnis sequit inclinationeꝫ appetitus. & talis ignorantia qnto est maior. tanto pctm est ğuius. quia ostenditur inclinatō appetitus esse maior. Ignorātia autē tam incōtinētis qꝫ intemperati ꝓuenit ex eo. ꝙ appetitus est in aliqd inclinatus. siue p passionē. sic in incōtinente. siue p habitū. sic in intempato

maioꝛ aūt ignoꝛātia causat̄ ex hoc in intempa
to q̄ȝ in incōtinēte· Et vno quidē modo q̄ntū
ad duratione· quia in in cōtinēte durat illa ig
noꝛātia solum passione durante· sicut accessio
febꝛis tertiane durat durante cōmotione hu=
moꝛis· ignoꝛantia aūt in ītempato durat assi
due ꝓpter ꝑmanētiam habit⁹· Vn̄ assimulat̄
ptysice vel cuicunqȝ moꝛbo continuo · vt pħs
dicit in·vii·eth· Alio aūt mō est maioꝛ ignoꝛā
tia intempati q̄ntum ad id qd ignoꝛat̄· Nam
ignoꝛātia incōtinētis attendit̄ q̄ntuȝ ad aliqd
particlare eligibile ꝓut·s·estimat hoc nūc esse
eligendū· sȝ intempatus hʒ ignoꝛantiā circa ip
sum finē· inq̄ntū·s·iudicat hoc esse bonuȝ ·vt
irrefrenate concupias sequat̄ · Vn̄ pħs in·vii·
eth· dicit ꝙ incontinēs est melioꝛ intempato·
quia saluatur in eo optimū pn̄cipium·s· recta
estimatio de fine· Itē et si peccatū incontinētis
insanabilius videat̄ ·quia peccatū alicui⁹ sana
tur ꝑ admonitionē & coꝛreptōeȝ q̄ nihil vide=
tur cōferre incōtinēti qui scit se male agere· &
nihilominus male agit· intempato aūt videt̄·
ꝙ bene agat· Dicendū ꝙ ad sanationē incon
tinētis non sufficit sola cognitio· sȝ requiritur
interius auxiliū gr̄e cōcupiscētiā mitigātis· &
adhibet̄ etiā exterius remediū ammonitionis
et coꝛrectionis ex quibus aliq̄s incipit cōcupi=
scētiis resistere· ex quo cōcupiscentia debilita=
tur vt sup̄dictū ē · Et hiisdē modis pōt sanari
intempatus ·sȝ difficilioꝛ est eius sanatio ꝓp=
ter duo· quoꝝ p̄mū est ex parte rationis ·que
coꝛrupta est circa estimationē vltimi finis qd
se habet sicut pn̄cipiū in demōstratiuis· diffi=
cilius at̄ reducit̄ ad veritatē ille qui errat circa
pn̄cipiū· & silr̄ in operatiuis ille qui errat circa
finē Aliud aūt est ex parte inclinationis appe
titus que in tempato est ex habitu qui diffici
le tollit̄ · Inclinatio aūt incōtinētis ē ex passio
ne que facilius rep̄mi pōt· Itē incontinēs pec=
cat ex maioꝛi libidine q̄ȝ intempatus ·qꝛ ma=
ioꝛes hʒ cōcupiscētias· Dicendum tn̄ ꝙ libido
volūtatis que auget peccatū maioꝛ est ī ītemp
ato· q̄ȝ in īcontinēte ·vt ex dictis patȝ· sȝ libido
cōcupiscētie appetitus sensitiui q̄nq̄ȝ maioꝛ ē
in incontinēte· quia incōtinēs nō peccat nisi a
graui cōcupiscētia· Sed intempat⁹ etiā ex leui
concupiā peccat et q̄nq̄ȝ eam p̄ueniet· & ideo
pħs dicit in·vii·eth· ꝙ magis intempatum vi
tupamus· quia non cōcupiscēs· vel quiete·i· re
misse concupiscēs ꝑsequit̄ delectationes. quid
eni̅ faceret si adesset cōcupiscētia iuuenilis·

¶ Ad quartū·s· quis sit peioꝛ· vtrū inconti=
nens ire· vel incōtinēs cōcupiē· Dicendū ꝙ pec
catum incōtinentie pōt dupliciter considerari
Vno mō ex parte passionis ex q̄ ratio supat̄·
& sic incontinētia ꝯcupiscentie est turpioꝛ q̄ȝ
incōtinentia ire· quia motus ꝯcupiscētie habȝ
maioꝛē inoꝛdinatōeȝ q̄ȝ motus ire· Et hoc ꝓp=
ter quatuoꝛ que pħs tangit in·vii·eth· Primo
quidē quia motus ire participat aliqualr̄ rōe·
inq̄ntum·s· iratus tendit ad vīdicandū īiuriā
sibi factā ·qd aliq̄lr̄ rō dictat· sȝ nō ꝑfecte ·qꝛ

non intendit debitū modū vindicte· sȝ motus
cōcupiscētie totaliter est ſm sensum ·& nullo
modo ſm rōem· Scdo· quia motus ire magis
sequit̄ coꝛpoꝛis ꝯplexionē ꝓpter velocitatē mo
tus colere que incendit ad iram · Vn̄ magis ē
in ꝓmptu ꝙ ille qui ē ſm cōplexionē coꝛpoꝛis
dispositus ad irascēdum irascat̄ · q̄ȝ ꝙ ille qui
est disposit⁹ ad cōcupiscēdū concupiscat · Vn̄
& frequētius ex iracūdis nascunt̄ iracūdi · q̄ȝ
ex ꝯcupiscētibus cōcupiscētes· Quod aūt ꝓueit
ex naturali coꝛpoꝛis dispositione reputat̄ ma=
gis venia dignū· Tertio· quia ira q̄rit manife
ste opari· sȝ ꝯcupiscētia q̄rit latebꝛas & dolose
subintrat· Quarto· quia cōcupiscēs delectabi=
liter opatur· sȝ iratus q̄si quadā tristitia p̄cedē=
te coactus· Alio mō pōt cōsidari pctm inconti
nētie q̄ntum ad malū in qd quis incidit a rō=
ne discedēs ·& sic īcōtinētia ire vt plimū g̃ui=
oꝛ ē· qꝛ ducī ea q̄ ꝑtinēt od ꝓximi nocumētū ·

¶ DE CLEMENTIA ET MANSVETVDINE· DISTINCTIO· XCVIII·

DEinde cōsiderandū est de clementia
et mā̄suetudine & vitiis oppositis ·
Circa ipas aūt virtutes cōsideranda
sūt sex· Primo· vtrū clemētia & mā
suetudo sint idem· Secūdo· vtꝝ vtraqȝ eaꝝ sit
virtus· Tertio· vtrū vtraqȝ eaꝝ sit pars temp=
antie· Quarto de compatione eaꝝ ad alias vir
tutes· Quinto spāliter de clemētia· que sūt·s·
illa que ad clementiā moue debent · Sexto de
mā̄suetudine· ¶ Ad p̄mū·s· vtrū eadem sint
clemētia et mā̄suetudo· Dicēdū ꝙ sicut dicit̄
in·ii·eth· Virtus moꝛalis cōsistit circa passio=
nes· & actiones· passiones aūt interioꝛes sunt
actionū exterioꝝ pn̄cipia· aut etiā īpedimenta
et ideo virtutes que moderātur passiones ex=
terioꝛes quodāmodo ꝯcurrūt ī eundē effectū
cum ūtutib⁹ q̄ moderant̄ passiōes interioꝛes·
licȝ specie differant· Sicut ad iustitiā ꝓpꝛie ꝑti
net cohibē hoiem a furto· ad qd aliquis inclia
tur ꝑ inoꝛdinatū amoꝛē uel ꝯcupiscētiam pe=
cuīe· que moderat̄ ꝑ liberalitatē· & ideo libera
litas ꝯcurrit cū iustitia in hoc effectu qui ē ab
stinere a furto· et hoc etiā est cōsiderādum in
ꝓposito· Nam ex passione ire ꝓuocat̄ aliquis
ad hoc ꝙ g̃uioꝛē inferat penā ·ad clementiam
auteȝ ꝑtinet directe ꝙ sit diminutiua penaꝝ
qd quidē impediri possȝ ꝑ excessum ire· et ido
mā̄suetudo inq̄ntum refrenat impetū ire con
currit in eundē effectū cū clementia· Differūt
tn̄ ab inuicē inq̄ntū clementia est moderatiua
exterioꝛis punitionis· mansuetudo aūt ꝓpꝛie
diminuit passionē ire· Vn̄ mansuetudo ꝓprie
respicit ipm vindicte appetitū· sȝ clemētia respi
cit ipas penas que exteri⁹ adhibent̄ ad vīdictā

¶ Ad ſm·s· vtrū vtraqȝ istaꝝ sit virtus· Di=
cendū ꝙ rō virtutis moꝛalis cōsistit in hoc ꝙ
appetitus rōni subdat̄ ·vt patet ꝑ phm in·i·
eth· Hoc aūt ſuatur tam in clemētia q̄ȝ in mā
suetudine· Nam clemētia in diminuendo pe=
nas aspicit ad rōem ·vt sen̄· dicit in·xiii· de cle
mētia · Silr̄ etiā mā̄suetudo ſm rōem rectam

moderat̄ iras·vt dicit̄ in·iiii·ethi ·Vñ mani=
feſtum eſt·ꝙ tam clemētia q̄ȝ mãſuetudo eſt
virtus·Differt aũt manſuetudo a ſeueritate·
Alia lr̄a·Directe aũt nõ opponit̄ mãſuetudo
ſeueritati·Quia mãſuetudo eſt circa iras·ſeue
ritas autē attendit̄ circa exteriorē inflictionē
penaꝝ·Vñ ſecundũ hoc videret̄ magis oppo=
ni clemētie q̄ etiã circa exteriorē punitionē cõ
ſiderat̄ vt dictũ eſt·nõ tñ opponit̄·eo ꝙ vtrũ
qȝ eſt ſm rõem rectã ·Nam ſeueritas inflexi=
bilis eſt circa inflectionē penaꝝ qñ hoc recta
ratio requirit·clemētia aũt diminutiua eſt pe=
naꝝ etiã ſecundũ rationē rectã·qñ·ſ·oportet
& in quibus oportet. & ideo nõ ſũt oppoſita·
quia nõ ſũt circa idē·Et nota ꝙ tam manſue
tudo·q̄ȝ clemētia in diminutõe quadã cõſiſtit
mãſuetudo eñ eſt diminutiua ire ·clementia
vero diminutiua penaꝝ· Habitus aũt qui me
diũ tenet ĩ ira ē innoĩatus ·et ideo ḋtus noĩat̄
a diminutõe ire· que ſignat̄ noĩe mãſuetudi=
nis·eo ꝙ virt⁹ ꝓpinquior eſt diminutioni q̄ȝ
ſupabundãtie ·ꝓpter hoc ꝙ naturali⁹ eſt hoĩ
appetē vindictã iniuriaꝝ illataꝝ·q̄ȝ ab hoc de
ficere·quia vix alicui nimis parue vident̄ iniu
rie illate·vt dicit ſaluſtius·clementia eſt dimi=
nutiua penaꝝ·nõ quidē in reſpectu ad hoc qḋ
eſt ſm rationē rectã· ſȝ in reſpectu ad id qḋ ē
ſm legē coēm·quã reſpicit iuſtitia legalis ·ſed
ꝓpter aliqua particlaria ꝯſiderata clemētia di
minuit penas·q·decernēs hoĩem ñ eſſe magis
puniendũ·vñ dic̄ ſeñ·in·ii·de·cle·Clementia
hoc ṗmum p̄ſtat·vt quos dimittit nihil aliu d
illos pati debuiſſe ꝓnũtiat·Venia vero debite
pene remiſſio eſt·ex quo patȝ ꝙ clemētia ꝯpa
ratur ad ſeueritatē ſicut epykeya ad iuſtitiam
legalem ·cuius pars eſt ſeueritas· quãtum ad
inflictionē penaꝝ ſm legem·Differt tñ clem
tia ab epykeya vt infra dicet̄·Item nota ꝙ mã
ſuetudo ſiue mititas inter beatitudines poni=
tur·Math·v·Et inter fructus·gal'·v·Inter vir
tutes etiã nũatur·quia btitudines ſunt actus
virtutũ·fructus aũt ſunt delectatões de acti=
bus virtutũ·Et ideo nihil ꝓhibet manſuetudi
nē poni et virtutē·& btitudinem·et fructum·

¶ Ad tertiũ·ſ·vtrũ vtraqȝ iſtarũ ſit pars tē=
perantie·Dicendũ ꝙ partes aſſignant̄ virtu=
tibus p̄ncipalibus ſm ꝙ imitant̄ ipas in aliq
bus materiis ſcd̄ariis q̄ntuȝ ad modũ· ex quo
p̄ncipaliter dependet laus virtutis·vñ et nom
accipit ·Sicut modus et nomē iuſtitie in q̄daȝ
equalitate cõſiſtit·fortitudis aũt in quadã fir
mitate ·tempantie aũt in quadã refrenatione
mo̅tum·ſ·refrenat cõcupiſcentias vehemen
tiſſimas delectationũ tactus·clementia autē
& mãſuetudo ſil'r in quadã refrenatione cõſi=
ſtit·quia·ſ·clemētia eſt diminutiua penarum
mãſuetudo vero eſt mitigatiua ire·vt ex ſup̄=
dictis patȝ·Et ideo tam clemētia q̄ȝ manſuetu
do adiungunt̄ tempantie·ſicut virtuti princi
pali·& ſm hoc ponunt̄ partes ipius ·Et nota
ꝙ in diminutione penaꝝ duo cõſiderãda ſũt
vnũ eſt ꝙ diminutio penaꝝ fiat ſm intentõeȝ
legiſlatoris ·licȝ nõ ſm verba legis·& ſm hoc
ptinet ad epykeyã·Aliud aũt eſt quedã mode
ratio affectus·vt hõ nõ vtat̄ ſua p̄tate in infli
ctione penaꝝ·& hoc ꝓprie ptinet ad clemētiã
ꝓpter qḋ ſeñ·dicit·eſt tempantia aĩmi in po=
teſtate vlciſcēdi·& hec quidē moderatio aĩmi
ꝓuenit ex quadã dulcedine affectus ·qua q̇s
abhorret oĩe illud qḋ põt aliũ triſtare ·et iḋo
dicit ſeñ·ꝙ clemētia eſt quedã lenitas aĩ·nam
ecõtrario auſteritas aĩ videt̄ eſſe in eo qui nõ
veret̄ alios cõtriſtare·Itē nota ꝙ adiunctõ vir
tutũ ſcd̄ariaꝝ ad p̄ncipales magis attenditur
ſm modũ virtutis qui eſt quedã forma eius·
q̄m ſm materiã·Mãſuetudo aũt et clementia
cõueniũt cũ tempantia in mõ vt dictũ eſt·li=
cet nõ cõueniãt in meteria· ¶ Ad quartum
ſcȝ de compatione clemētie et mãſuetudis ad
alias virtutes ·Dicendũ ꝙ nihil ꝓhibet aliq̄s
virtutes nõ eē potiſſimas ſimpl'r ·nec quo ad
oĩa·ſȝ ſm quid·& in aliquo gn̄e·non eſt autē
poſſibile ꝙ clemētia et mãſuetudo ſint potiſſi
me virtutes ſimpl'r· quia laus eaꝝ attenditur
in hoc ꝙ retrahũt a malo·inq̄ntũ·ſ·diminuũt
iram vel penã·pfectius aũt eſt pſequi bonum
q̄ȝ carere malo· & ideo virtutes q̄ ſimpliciter
ordinant hoĩem in bonũ·ſicut fides et ſpes &
caritas·& etiã prudētia et iuſtitia ſunt ſimpl'r
maiores virtutes q̄ȝ clemētia et mãſuetudo· ſȝ
ſm quid nihil ꝓhibet manſuetudinē et clemē
tiã hr̄e q̄ndam excellentiã inter virtutes q̄ reſi
ſtũt affectionibus p̄uis·Nam ira quã mitigat
mãſuetudo ꝓpter ſuũ impetũ maxime impe=
dit cauſã hoĩs ne libere iudicet veritatē·& pro
pter hoc mãſuetudo maxime facit hoĩem eſſe
cõpotē ſui·vñ dicit̄ eccl·x ·Fili in mãſuetudie
ſerua aĩam tuam·q̄muis cõcupĩe delectationũ
tactus ſunt turpiores·et magis ꝯtinue ĩfeſtēt
ꝓpter quod tempantia magis ponit̄ virt⁹ p̄n
cipalis vt ex dictis pȝ·clementia vero in hoc ꝙ
diminuit maxime penas videt̄ accedē ad cari
tatē que eſt potiſſima virtutũ·p q̄m bona op=
amur ad ꝓximos·& eorũ mala impedimus·

¶ Ad quintũ ſpecial'r·ſ·de clemētia·Nota ꝙ
ſm tulliũ clemētia eſt virtus p quã aĩmus ali=
cuius temere cõcitatus in odiũ alicuius benig=
tate quietat̄·Vel ſm ſene·Clemētia eſt temp=
antia aĩmi in p̄tate vlciſcēdi· vel lenitas ſupio
ris adũſus inferiorem in penis conſtituendis
Item ſenec·ſicut magni aĩmi nõ eſt qui de ali
eno liberalis eſt·ſed qui qḋ alii donat ſibi ſub
trahit·ita clementē voco non in alieno dolore
facilē·ſȝ in ſuo·magni aĩ eſt iniurias ſuas ĩ ſũ
ma patientia pati ·nec quicq̄m eſſe glorioſius
p̄ncipe impune leſo·Hec aũt virtus licet ſit ne
ceſſaria oĩbus·tñ maxime neceſſaria p̄ncipi=
bus & prelatis quibus ſubſunt alii·

MOTIVA AD CLEMENTIAM·

¶ Sũt aũt octo·que p̄ncipes debēt mouere
ad clemētiam ·Primũ qḋ debet mouere oĩes
xp̄ianos ad clementiã et maxime oēs p̄ncipes
et reges tam ſeculares q̄ȝ eccliaſticos eſt vnctõ
qua vnguntur in baptiſmate et cõfirmatione

et aliis cõſecrationibus ·per quam pꝛe ceteris
debent eſſe ſuaues exterius·que etiã ſignat vn
ctionẽ ſpũalẽ quã debent hr̃e interius·de q̃·i·
Ioh·i·vnctionẽ habetis a ſcõ·Berñ·ſup cant·
Eſt intus vnctio ſpiritus·nec mirum ſi aĩa
vngit̃ que vnctũ cõplectit̃·aĩa·ſ·que ꝑ amoꝛẽ
inheret xp̃o·Idẽ·Crede mihi non inueni xp̃m
curãtem cauterio ſꝫ vnguẽto· ¶ Scõm quod
debet mouere hoĩem ad clementiã eſt natura
multiplex ·ꝓmo natura hoĩs·qꝛ hõ vt ait ph̃s
eſt animal mãſuetũ natura· Item natura fac̃
eum nõ armatũ feritate vt leoninis rictibus·
ferinis dentibus·vnguibus·aut coꝛnibus·ſed
animal riſibile·Ideo cõtra naturã eſt eſſe feri
nũ & crudelẽ·Cõtra naturã hũanam·vt dicit
ſeñ·eſt cathenaꝝ delectari ſonitu·quocũqꝫ vẽ
tũ eſt multũ ſãguinẽ effundẽ aſpectu ſuo ter=
rere et fugare·que alia vita eſſet ſi leones vꝛſi
qꝫ regnarẽt·ſi ſerpentibus in nos aut noxio=
ſiſſimo aĩali cuiqꝫ daretur p̃tas in nobis ·ipſa
eñi rõnis inexpta natura abſtinet a ſuis· & ẽ
tuta ab eis·inter feras eñi ſilitudo moꝛum eſt
leo leenã nõ comedit·nec ſerpẽs ſerpentẽ·Ari=
ſtoteles in libꝛo de natura aĩaliũ·nõ eſt aui=
um vnius ſpeciei vt ſe comedãt·Itẽ ſeñ·ferina
rabies eſt ſanguine & vulneribꝰ gaudere ·&
abiecto hoĩe·in ſiluestre aĩal tranſire·Itẽ ad
clementiam debet mouere naturalis nobilitas
animoꝝ humanoꝝ ·ſeñ·remiſſiꝰ impanti me
lius petur·Nam cõtumax eſt aĩmus humanꝰ
& in cõtrariũ atqꝫ arduũ tendens facilius ſeq
tur q̃ꝫ trabatur· ¶ Tertiũ qᷘ debet mouere
pn̄cipes ad clementiã· eſt ſua pax et ſecuritas
Clemẽtia facit pn̄cipes dilectos & ſecuros ab
hominibus·crudelitas odioſos reddidit·eccĩ·iii·
Fili in mãſuetudine opa tua ꝑfice·et ſup glo=
riã hoĩm diligeris·De tyto·quia erat clemẽtiſ
ſimus impatoꝛ·legit̃ ꝙ fuit ab hoĩbus oĩbꝰ
dilectiſſimus·Vñ plangebãt eum ſui moꝛtuũ
Et ꝙ epitafiũ ſuppoſuerũt ei h̃ eſt·hic ẽ amoꝛ
& delicie totius mũdi·Hic cũ videret diẽ tran
ſiſſe in qua nõ feciſſet aliqᷘ opus liberalitatis
& clemẽtie·vertẽs ſe ad amicos ſuos dicebat·
O amici q̃liter diẽ iſtũ ꝑdidimus·in qua nihil
clemẽtie· & liberalitatis fecimus·Ecõtra ꝓpter
crudelitatẽ ſuam herodes filiis ꝓpriis exoſus
cum inſidiarent̃ ei occiſi ſunt tres eoꝛũ ab eo·
de quo dixit impatoꝛ·Auguſtꝰ ·Mallem eſſe
herodis poꝛcus q̃ꝫ filius ·quia dum ꝓſelitus
ſit ipe poꝛcos nutrit & filios ſuos occidit ·Si=
militer non propter crudelitatem ſuam quã
ad oĩes exercebat oĩbus odioſus effectus ẽ
etiã a ſuis ad moꝛtẽ queſitus eſt & fugatꝰ·ſi=
biipſi crudelis extitit vt hoĩes vitaret fugiens
ad ſiluas vt dicit egiſippus & hoꝛoſius. facto
de lignis maniglo ait cuidam ſuo liberto·qui
ſecũ fugerat·nunq̃ꝫ vidiſti ita bonũ artificem
ſue necis·ſic̃ me videbis hodie ·quo dicto·de=
facto maniglo ſe iugulauit·cuius coꝛpus po=
ſtea a canibus dicitur fuiſſe deuoꝛatũ·Silr̃ do
mitianus frater tyti impatoꝛ·cum eſſet crude
liſſimus·qui et btm̃ Iohem euangeliſtaꝫ viuũ

voluit frigere viuũ ponẽs in feruentis olei do
lium·vbi cũ dei gr̃a mãſiſſet illeſus & exiſſet·
inunctus nõ exuſtus·miſſus in pathmos in=
ſulã·vbi humano deſtitutus auxilio moꝛeret̃
Quia nolebat vel xp̃m negare vel ab eius p̃di
catione ceſſare·Hic aũt domitianus fruſtratꝰ
ſpe ſua ꝓpter crudelitates ſuas multiplices ·a
ſuis & aliis odioſus effectus eſt·dicit hoꝛoſius
a viſpilionibus nullo ſibi auxiliũ ferẽte raptꝰ
& captus·per latrinas diſtractus eſt extra vꝛ=
bẽ oĩni carẽs honoꝛe & ſepultura ·& etiã poſt
moꝛtẽ eiꝰ oĩa a ſenatu vꝛb̃ et pplo fc̃a et edc̃a
caſſata ſunt·& deducta in irritũ ·Vñ etiã btũs
Iohes ab exilio reuocat̃ Sene·in epl̃is·Alieno
ſanguini tanq̃ꝫ ꝓpꝛio parcit clemẽtia ·qui nõ
parcit aliis·nec alii parcũt ſibi·& qui fecit oẽs
crudelia ſua timere·merito põt timere omnes
Sicut faciebat alexãder ·de quo legit̃ in libꝛo
de vita bꝛagmãnoꝝ ꝙ cũ mãdaſſꝫ dãdamo di
daſcalo bꝛagmãnoꝝ·ꝙ ꝓpter ſapientiam ſuã
vellet eũ vidẽ·& ꝙ veniret ad eum·multa ꝓ=
mittẽs ſe ei daturũ·ipe cõtempſit eiꝰ dona ·&
tũc alexander depoſito regio habitu·venit cũ
aliquibus paucis amicis ad ſiluã eius ·in qua
inuenit eum nudũ iacentẽ ſub ilice· ſalutauit
eum·ſedẽs ad pedes eius·rogãs ꝙ impartiret̃
ei donũ ſapiẽtie·Qui rñdit ꝙ ipe cuius coꝛ in=
numere cupiditates repleuerat nõ poterat tl̃e
donũ accipe·cũ nõ hr̃et in quo·Et quõ poſſuꝫ
coꝛdi tuo ſatiſfacere·cui totus mũdus ſatiſfa=
cere nõ potuit·cui poſt multa que dixit ei·ait
alexander· quõ oĩs timebat cũ oĩs eũ time
rẽt·ſcio inquit alexander te veꝝ dr̃e·ego iquit
inter tumultus & foꝛmidines viuo·plurimos
ex ipis qui me cuſtodiũt timeo·& maioꝛ ſem=
per mihi metus eſt ab amicis·q̃ꝫ ab hoſtibus ·
quos vereoꝛ·eoꝝ ꝯſtipatione cuſtodioꝛ·diebꝰ
totis varias gẽtes ꝑſequoꝛ & fatigo· noctibꝰ
ſomnus me turbat et fatigat ·timeo ſemꝑ ne
quis inimicus in me irruens·repente me occi=
dat &c̃·Et poſt multa ait dãdamus·Tu ergo
cum ſis moꝛtalis q̃re tot mala faciendo diſcur
ris· Vidi ego latronẽ quendã ſpoliatoꝛẽ ſtra=
taꝝ publicaꝝ cũ ſatellitibꝰ·quẽ hoĩes habitan
tes in partibus illis·& trãſeuntes ꝑ ſtratã pub
licã·timebãt oĩes vt mihi cõfeſſus eſt·ꝙ ꝑ an
nos plurimos nõ audebat ·ſe alicui cõmittere
nec audebat in villa aliqua moꝛari·nec in ali=
qua domo quieſcere· ſed in ſiluis moꝛabatur
eſtate & hyeme ·iacens in hyeme ſup niuem
ꝑ multos ãnos·ita ꝙ nemini de amicis & ſo=
ciis audebat ſe cõmittẽ·nec ſuſtinẽ ꝙ ĩ aliquo
appropinq̃rent ei·vel in menſa vel ĩ lecto·oẽs
hñs ſuſpectos de ꝓditione ſua·Et ita excoꝛs
factus eſt ·Qꝛ cũ eſſet maximꝰ coꝛpe quidam
paruus hõ in quẽ irruebat poꝛtans merces ve
nales·eum cepit et ligauit·& p̃tati ſeculari eũ
tradidit puniendũ·Item Greg·nazanzenꝰ cui
dam imptoꝛi ſribit·a xp̃o tibi in hoĩes vite ve
nia moꝛtiſqꝫ p̃tas indulta eſt ·& gladius tibi
datus eſt·non tam vt operis q̃ꝫ vt cõmmeris·
quem vtinã q̃ſi depoſitum qᷘdam impollutũ

& incruentum restituas committenti tibi.
¶ Quinto ad clementiã debẽt nos ꝓuocare
sanctoꝝ exempla. & exemplũ xp̄i. de quo legi
tur. Iere. xx. Ego quasi agnus mãsuetus qui
portat̃ ad victimã. ysa. xvii. Emitte agnũ dñe
dñatorẽ terre. Math. xxi. Rex tuus venit tibi
mansuetus. Item moyses. quẽ ꝓpter mansue
tudinẽ ꝑfecit filiis isrl̃. Nũi. xii. Erat moyses
mãsuetissimus sup om̄es. Itẽ exemplũ dauid.
qui hãc virtutẽ allegat ꝑ ceteris. Memẽto dñe
dauid. & om̄is mãsuetudinis eiꝯ. ii. Re. xxii.
Mãsuetudo mea multiplicauit me. Itẽ assueri
hester. xiii. Nolui ꝑtatis abuti magnitudĩe.
ꝫ clemẽtia et lenitate regere subiectos. Re. xx.
Audiuimus dicũt siri ꝙ reges domꝯ israelis
clemẽtes sunt. Itẽ non solũ xp̄ianoꝝ exempla
ꝫ etiã gentiliũ debẽt pn̄cipes eccl̃ie ad clemen=
tiã ꝓuocare. Legit̃ de adriano impatore. ꝙ tã
tũ sciuit clementiã pn̄cipi necessariaꝫ. ꝙ factꝯ
impator. om̄es quos ꝑus habuerat inimicos
postea fec̃ amicos. eos sibi recõciliãs. Et cuidã
inimico suo cui factus impator obuiauit fert̃
dixisse. hodie euasisti mortẽ. Itẽ in eisdẽ croni=
cis de anthonio pio legitur ꝙ pius dictꝯ ꝓpt̃
clementiã est. & primatiꝯ & pater pr̃ie. Hic fa
ctus impator videns multos oppssos debitis ĩ
regnis romanoꝝ. om̄es cautiones ĩ dicto reg
no cõbussit. oĩa debita relaxauit. Hic fert̃ dix
isse scipionis exemplo. malo vnũ seruare ciuē
qꝫ pdere mille hostes & occidẽ. Itẽ notandũ ꝙ
ad clementẽ pn̄cipẽ ptinet ppl̃m subditũ mo=
deste et lenit̃ tr̃ctare. vt faciebat assuerꝯ. Hes.
xiii. vt tyberius impator. cui cũ dr̃ent sui ꝙ de
beret a ppl̃is exigere vel extorquere. Rñdebat
Boni pastoris est ouẽ tõdere leniter. nõ exco=
riare. & ꝙ nullus deberet ab impatore recedẽ
vacuus. Hic vt dicit Iosephus. nec accusatões
alioꝝ defacili recipiebat. nec officiales defacili
mutabat. reddens rõem de his. ne alii haberẽt
occasionẽ alios defacili accusandi & calũnian
di et uexandi. & ipe etiã in hoc uexaret̃. & qa
etiã noui officiales qui veniũt ad se ditandũ
cõsueuerũt ppl̃o esse acriores exactores qꝫ iaꝫ
ditati. Ponebat ad hoc etiã exemplũ de vulne
rato q̃ cõquerebat̃ de eo. qui ab eiꝯ vulneribꝯ
abigebat muscas ꝑores. quia succedebant alie
tanto acriores quãto macillẽtiores. Item Iose=
phus li. xxii. Cõmendat philippũ fratrẽ hero=
dis de clemẽtia dicens. ꝙ. xxxii. annis ita mã
suete rexit q̃tuor ꝓuintias ꝙ nullas oppressi=
ones subditis fecit. cũ paucis et g̃uibus matu
ritate & sciẽtia visitauit. & ad portas ꝓcessit.
proferens iusta et deliberata iudicia in causis
Si alicuius oppssionẽ audiebat. statim sedens
in solio causam eius audiebat. iuste partis ad=
iutor. iniuste punitor. In itinere occursantibus
& ope egentibus impigre subueniebat. Itẽ ad
clementẽ pn̄cipẽ ptinet iniurias sibi illatas pa
tienter pati. sicut dauid cõuitia semei. ii. Re.
xvi. Sicut iuliꝯ cesar verba cuisdã rõani qui se
ei opponebat dicẽs. ꝙ nõ intraret erariũ pub=
licũ nisi p venerẽ suũ. cui rñdit cesar. dignum

te ceseris ira nullus honor faciet. Iteꝫ clemẽtia
ptinꝫ eis qui intulerũt sibi iniurias supplicibꝯ
ptendere. ad exemplum dicti dauid qui pepcit
semei suppliciter veniã petenti. i. Re. xviii. Et
Ioseph. geñ. xlv. Qui cum fr̃es eius qui eum
vendiderant essent timore pterriti. audientes
eum esse ioseph qui eis loquebat̃ ait eis clemẽ
ter. Accedite ad me nolite pauere &c̃. Hic nõ
solũ iniuriã remisit. ꝫ bona ꝓ malis reddidit
Ad hoc etiã debꝫ mouere leonis exemplũ. qui
vt dicũt naturales supplicibus ꝯsueuit parcere
& rebelles impugnare & domare. ꝺ quo dicit̃
Parcere subiectis. scit nobilis ira leonis. talis
eñ feritas debet inesse bonis. De his poeta.
gaudẽt infigere thauros ꝑdas cõtemnunt hu
miles. Itẽ ad clementiã ptinet molestias aĩme
maxime humiles placare. Sicut legitur fecisse
leo papa. quia qui eos molestat. & deũ. et qui
eis satisfacit. satisfacit et deo. sicut legit̃ fecis=
se dictus leo in gestis romanoꝝ pontificũ. cũ
eñ intraret palatiũ suũ inuenit in porta paup
em vt videbat̃ ei improbe petẽtem. quẽ cũ mo
lestasset in introitu suo. regressus vt eum pla=
caret introduxit eum in camerã suã. & posuit
eum in lectũ suuꝫ vt ibi quiesceret. vsquequo
de negociis que eum vrgebãt. rediret & eum
placaret satisfaciendo. serãs ostiũ camere sue
cum claue. Qui ad eum rediẽs inuenit ostium
firmatũ vt dimiserat. & dictũ paupem ibi nõ
esse. Vñ ꝑsumpsit illũ esse dñm qui etiã mole
statur ĩmolestia paupis & placatur eius recon
ciliatione. vt dicit̃. Math. xxv. ꝙ vni ex &c̃.
¶ Quintũ qꝺ debet tempare hoĩes a crude=
litate & reddere clementes ad hoĩes est hoĩm
dignitas. & eoꝝ sanguinis ꝑciositas. Sene. in
epl̃is. clemẽtia sanguĩ alieno nõ ꝓprio parcit
ꝫ docet hoĩem esse hoĩe nõ ꝓdige vtendũ. Idẽ
in ꝑsona pn̄cipis clemẽtis dicit. apud me cõdi
tũ immo strictũ habeto gladiũ cũ sũma psi=
monia. sanguis etiã mitissime fundẽdus est.
Item Greg. nazãzenus ad impatorẽ. A xp̄o tibi
ĩ hominis vite venia mortisqꝫ potestas indul
ta est. & gladius tibi datus est. non tam vt
opereris qꝫ vt cõmmeris. Quẽ vtinã. q. deposi
tum quoddã incruẽtũ & impollutũ restituas
cõmendanti cũ deliberatione multa. Si fundi
tur exigẽte iustitia est fundendꝯ ne ex ire im
petu fundat̃. ¶ Ideo vt legit̃ cũ thodosiꝯ im
perator cõtra quosdã ciues quoꝝ quidã eũ of=
fenderãt motus ira tulit mortis sententiã cõ=
tra illos subito. & inuentũ est quosdã innoxi
os occisos. Vñ cũ venisset apud mediolanum.
ab ambrosio sup hoc duriter est argutꝯ. & ab
eccl̃ia eiectus. nec receptꝯ quousqꝫ egisset pub
licã penitentiã. qui etiã ꝓ hoc legem sanxit vt
nullius mortis sentẽtia ferret̃ nisi post trigin
ta dies. vt esset bñ deliberata sentẽtia. & cum
pacato animo ferret̃. Cũ deliberatione multa
& discretione effundẽdus est sanguis hũanꝯ
& medicine acute dande q̃ndo nõ põt leuius
adhiberi remediũ. & incisiones faciẽde mẽbro
rũ qñ putredo et eorũ infectio ad mẽbra alia

se extẽdit·Señ·Nõ minus turpia sunt pncipi
multa supplitia q̃ȝ medico multa funera ·po
testatẽ dedit deus nõ in destructionẽ·ſȝ in edi
ficationẽ vt dr·i·coꝝ·x ·Debent pncipes imi
tari agricolas·qui nõ oẽs arbores excidunt
ſȝ alias trãsplantant·Alias erigũt·alias appo
diãt·alias inclinant·& alias circũcidũt·vt fru
ctificẽt et crescãt· ¶Sextũ dissuadẽs crudeli
tatẽ·& clementiã suadens est hoc·quia qui le
dit̃ sepe ad audiendũ mala & ad deteriora ꝓ
uocat̃·& studet quõ ledat ledentẽ se & audet
facere·vñ se vindicet q̃litercunqȝ qñ videt se ĩ
mortis discrimĩe·ingeniũ eñ dicit poeta mala
sepe mouent·Señ· Tempatus timor cohibet
aĩos·assiduus vero & acer ad extrema admo
nens·in audaciã iacẽtes aĩos excitat·& oĩa
expiri suadet acerrima seueritas est·quia vlti
ma necessitas extendit· ¶Legit̃ in quibusdã
cronicis· ꝙ cũ philostratus rex athenienſium
mortuꝰ reliquissȝ duos filios successores·quo
rum alter diocles est dictus·alter lupias ·cum
diocles constuprasset virginẽ·fr̃ virginis occi
dit eum·Cum aũt lupias tormẽtis vrgere t oc
cisorẽ fratris captũ·vt fateret̃ si qui essent con
scii illius homicidii·ille videns se nõ posse eua
dere·accusauit amicos omnes maximos lupie
in tormẽtis·volẽs sic de eis se vindicare·quibꝰ
occisis oĩbus cũ adhuc torqueret̃ inquisitus si
adhuc plures essent conscii qui supessent·Re
spondit·neminẽ volo occidi amplius pterquã
teipm · ¶Septimũ qd̉ suadet clementiã est
bonũ quod facit ei in quo est ·pmo quidẽ deo
assimulat·qui vt dicit̃ Ioel̃·iii·Est benignꝰ &
misericors·Ioñ·iiii·Scio dñe ꝙ tu clemens &
misercors es·patiens et multe miserationis·et
ignoscẽs sup maliciam·dixit barlaam ad Iosa
phat·datorem pt̃atis poterit pnceps imitari si
nihil aliud iudicauerit·q̃ȝ misereri preciosius
Item ꝯmotionẽ ppl̃i ad pncipẽ mitigat·et eos
ei se subiicit·sicut patet·ii·paral̃·x·dixerũt se
nes roboam·si lenieris ppl̃m cõcitatũ verb̃ tre
mentibus seruient tibi oĩbus diebus·Quod
quia nõ fecit·ſȝ magis eos exasperauit verbis
supbis·iuxta cõsiliũ iuuenũ amisit dñium de
cẽ tribuũ·It̃ fecũdat·ꝓũ·xvi·In hylaritate vul
tus regis vita et clementia·q·imber serotinus
qui fructus maturat & pficit·Item regnũ ro
borat ꝓuer·xx·Misericordia & veritas custo
diũt regem·& clemẽtia roborabit̃ thronꝰ eiꝰ·
Item dicit̃ ꝓuer·xi·Clemẽtia pparat vitã·In
sectatio maloꝝ mortẽ·quia qui clemẽter se hẽ
ad populũ subditũ diligit̃ ab eo & custoditur
cõtra malitiosos sepe fiũt ꝯspiratione s·et sepe
turpiter occidunt̃· ¶Vltimo suadet clemẽ
tiã cõsideratio districti iudicii dei & timor eiꝰ
qui seuerus erit crudelibus·& clemens clemẽ
tibus·Sap·vi·Durissimũ iudiciũ fiet his qui
presũt·Luc·vii·Ea mensura qua mensi fueri
tis remetiet̃ vobis·Bene aũt hoc ad memoriã
reduxit quidã nobilis de quo referebat magr̃
iacobꝰ de viterbia ·ꝙ cũ q̃dã plebeius occidissȝ
filium suum·& q̃reret eũ manu armata ĩ die

parasceues·obuiauit ei pegrinanti·qui videns
ꝙ non posset effugere·prostrauit se ad pedes
dicti nobilis dicẽs·rogo te dñe vt ꝓ amore cru
cifixi audias duo verba que tibi dicaȝ·scio me
dignũ morte·ſȝ ꝓ amore illius qui ꝓ te mortu
us est ·da mihi modicum vite spaciũ vt cõfite
ar·& si tibi plus ꝓ eo facere placet vt dimittas
mihi misericorditer vitã ad agendũ penitẽtiã
ꝓ me & ꝓ filio tuo·vt toto tempe vite mee p
egriner ꝓ eo·cũ mors mea nec tibi nec aĩe filii
tui ꝓficiat·& ut habeas opus magne clemen
tie ꝙ possis in iudicio dei ipi exhibere ꝓ pecca
tis tuis·vt tibi clemens fiat·parce mihi vt tibi
parcat deus·Ille aũt motus pietate dimisit eũ
& cũ veniret eadẽ die ad adorandũ crucem di
ctus nobilis cũ oscularet̃ crucẽ eũ amplexatus
est crucifixus·Itẽ ad detestatiõeȝ crudelitatis
ad cõmendationẽ clementie et amorẽ eius per
cõtrariũ faciunt multa que habent̃ ĩfra tertio
libro vbi agit̃ de ira· ¶Ad sextũ·s·de mãsue
tudine specialr̃ sciendũ·ꝙ sicut p clementiam
supiores ꝯtempare se debẽt suis inferioribꝰ·vt
eos tempate & amicabiliter regãt ·sic subditi
p tractabilitatẽ mãsuetudinis debẽt se tẽpera
re suis supioribus vt bene regantur ab eis·ad
hanc autẽ virtutẽ debent mouere subditos &
exempla & ea q̃ hec virtꝰ facit bona·& duro
rũ & rebelliũ pctã·Primo suadet tractabilita
tem exemplũ xpi·qui dicit·que placita sũt pr̃i
facio·Itẽ exemplũ beate virginis que ait Lu·
pmo·Ecce ancilla dñi·Similiter & militie cele
stis angeloꝝ qui ad nutũ dñi quocũqȝ innue
rit pgũt·ministri eius sunt qui faciũt volun
tatẽ eius· Bar̃·iii·Stelle vocate dicũt·assumꝰ
Ibidem qui emittit lumẽ & vadit·& vocat il
lud et obedit ei·in quo intelligi põt obedibili
tas angelice nature & creaturaꝝ oĩm ·Oĩa
eñ aĩmalia ab hoĩe et demone ei & obediũt &
seruiũt·Iob·xxxviii·Nubes lustrãt cũcta p cir
cuitũ quocũqȝ volũtas gubnãtis direxerit &c̃
Item exempluȝ beati pauli·qui statim dixit·
dñe quid me vis facẽ·quia paratus suȝ ad oĩa
Item exemplũ centurionis·imo & militum·
Math·viii·Habeo dixit centurio sub me mili
tes·& dico vni vade·& vadit ·et alio veni·&
venit·& suo meo fac hoc·et fac·Hec aũt tracta
bilitas merito põt dici mãsuetudo·i·manuũ su
auitas·quia suaues sũt ad tractandũ vt iacob
nõ ispidus·vel irsutus·vt esau·qui dictus est
esau·qd̉ sic interptatur ·de quo geñ·xxvi·Ia
cob ait mr̃i·Nosti ꝙ esau sit homo pilosus &
ego lenis·Hec aũt virtus impetrat scripturaꝝ
intelligentiam ·Ecc̃i·v·Fili esto mãsuetus ad
audiendũ verbũ dei·ut intelligas &c̃·Item im
petrat misericordiã·p quam saluet̃ hõ·Iaco·i·
In mãsuetudĩe suscipite insitũ verbũ & cordi
bus urĩs qd̉ saluare poterit aĩas vr̃as·Item im
petrat dei gr̃am·ecc̃i·i·Bñplacitũ est dõ fides
& mãsuetudo·Iudith·x ·humiliũ & mãsueto
rũ tibi semp placuit depcatio·ꝓuer·xii·Man
suetis gr̃am dabit·Item facit dei et hominum
amicitiã ·Ecc̃i·iii·In mãsuetudine pfice opera

tua et sup hominū grām diligeris ·Item fuat aīam·eodē·In māsuetudine serua aīam tuam Acqrit verbi dei intelligentiā·eccī·v ·Esto mā suetus ad audiendū verbum dei·vt intelligas ps·Docebit mites vias suas ·Item imperrat sa lutē·misericordiā·& veniā peccatoꝝ·ps·Exal tauit māsuetos ī salutē·Dan·iii·Fac nob iux ta māsuetudinē tuā·Itē facit bonoꝝ abundā tiā·ii·Re·xxii·Mansuetudo mea mltiplicauit me·ps·Dn̄s dabit benignitatē·& terra nostra dabit fructū suū·Item dat possessionē eternā Math·v·Beati mites qm̄ possidebūt terrā·ps· Mansueti hereditabūt terrā·s·viuentiū·Mul ti aūt sūt adeo immites & intractabiles·ꝙ nō blande possunt tractari·nisi cū armata manu flagelloꝝ·similes spinis que pungūt & cruen tant manus inermes·de quibus·ii ·Re·xxiii · Preuaricatores·q·spine euelluntᷣ·que nō tol luntᷣ manibus·& si quis eos tangere voluerit armabitur ligno lāceato·igneqꝫ succēso cōbu runtᷣ in nihilū·Item multi sunt iudeis siles q māsuete tractabantᷣ & apostatabant· Eze ·ii· Gentes apostatrices filii dura ceruice ·& indo mabili corde·ad ūba xp̄i & scōꝝ· sic de eis dic bt̄s stephus·Act·vii·Dura ceruice &c̄·tn̄ cum occiderꝫ eos qrebāt eū &c̄·Hi a p̄latis tractari nō possūt·nisi cū violētia flagelloꝝ· ¶De his qui reddūt mansuetudinē ꝯmendabilem·Re· infra de ira vbi ponuntᷣ multe rationes q ostē dunt irā esse detestabilē & ecōtra modestiam esse cōmendabilem·

DEinde cōsiderandū est de vitiis oppo sitis·& primo de iracūdia que opponi tur māsuetudini·Secūdo de crudelita te que opponitᷣ clemētie·De vtraqꝫ istaꝝ·Re· īfra·vbi agitᷣ de tertio vitō capitali·tertō libro

¶DE MODESTIA DIS· XCIX·

DEinde cōsiderandū est de modestia· Et p̄mo de ip̄a ·Scd̄o de singulis cō tentis sub ea· ¶Circa p̄mū cōside randa sunt duo·Primo vtrū mode stia sit pars tempantie·Scd̄o q sit ei⁹ materia ¶Ad p̄mum·s·vtrū modestia sit pars tem perantie ·Dicendū ꝙ tempantia moderatōeꝫ adhibet circa ea in quibus difficillimū est mo derari·s·circa cōcupias delectationum tactus Vbicunqꝫ autē est aliqua virtus sp̄aliter circa aliquod maximū·oportet esse aliquam aliam virtutē circa ea que mediocriter se habent ·eo ꝙ oportet quantū ad omia vitam hoīs scd̄m virtutes regulatā esse·sicut sup̄dictū ē ꝙ mag nificentia est circa magnos sumptus pecunia rū·p̄terqꝫ est liberalitas necessaria ·que fit c̄ca mediocres sumptus·Vn̄ necessarium est ꝙ sit quedā virtus moderatiua in aliis mediocrib⁹ in quibus nō est ita defficile moderari·Et hec virtus vocatᷣ modestia·& adiungitᷣ tempan tie sicut p̄ncipali·aliqua em̄ indigēt tempatōe ꝑpter suā vehementiā ·sicut vinū forte tēpatᷣ sed moderatio requiritᷣ in omibus· & ideo tē perātia magis se habꝫ ad passiones vehemen tes· modestia vero ad mediocres· Et nota ꝙ nomē cōmune qn̄qꝫ appropriatᷣ his q sūt infi ma·sic nomē ꝯmune angeloꝝ appropriatᷣ infi mo ordini angeloꝝ·ita etiā et modus qui cōi ter obseruatᷣ in q̄libet virtute appropriatᷣ spe cialiter ūtuti q ī minimis modū ponit·vn̄·ii· thim·ii ·Seruū dei nō oportet litigare·ſꝫ man suetū esse ad omes cū modestia corripientem· Accipitᷣ hic modestia a mō cōiter sumpto·p̄ut requiritᷣ in oībus ūtutibus· ¶Ad s̄m·s·q sit materia modestie·Dicendū ꝙ sicut dictū est· modestia differt a tp̄antia ī hoc·ꝙ tempantia est moderatiua eoꝝ que difficillimū est refre nare·modestia aūt est moderatiua q ī hoc me diocriter se hn̄t·Diūsimode aūt aliqui de mo destia vidētur esse locuti·vbicūqꝫ em̄ conside rauerūt aliquā sp̄alem rationē boni vel diffi cultatis ī moderādo ·illud sbtraxertᷣ modestie relinquētes modestiā circa minora ·Maīfestū est aūt oībus ꝙ refrenatio delectationū tact⁹ specialē quandā difficultatē h̄t·Vn̄ omes tem perantiā a modestia distrinxerūt ·Sꝫ p̄ter hoc tullius cōsiderauit quoddā speciale bonū esse inmoderatione penaꝝ· et ideo etiā clementiā subtraxit modestie ·ponēs modestiā circa oīa que relinquūtur moderāda·Que quidē viden tur esse quatuor·quoꝝ vnum est motus aīmi ad aliquā excellentiā quā moderatᷣ humilitas Secundū aūt est desideriū eoꝝ que p̄tinēt ad cognitōeꝫ·& in hoc moderatᷣ studiositas·que opponitᷣ curiositati·Tertiū autē qd̄ p̄tinet ad corporales motus et actiones·vt·s·decenter& honeste fiāt·tam in his que serio q̄ꝫ in his que ludo aguntᷣ·Quartū est qd̄ p̄tinet ad exterio rē apparatū puta in vestibus & aliis hmōi·Sꝫ circa quedā eoꝝ alii posuertᷣ quasdā speciales virtutes·sicut andronicus mansuetudinē·sim plicitatē·& hūilitatē ·& alia hmōi ·de quibus sup̄ dictū est·Aristoteles etiā circa delectatio nes ludoꝝ posuit eutrapeliā·que oīa cōtinentᷣ sub modestia·s̄m ꝙ a tullio accipitᷣ·& hoc mō modestia se h̄t nō solū circa exteriores actōes ſꝫ etiā circa interiores·Vn̄ nihil ꝓhibet mode stiā esse circa ea que requirunt diuersas virtu tes·& tn̄ nō est tāta diūsitas inter partes mo destie adinuicē·quāta est iustitie que est circa op̄ationes ad tempautiā que est circa passiōes· quia in actionibus & passionibus in quibus nō est aliqua excellens difficultas ex parte ma terie ·ſꝫ solū ex p̄te moderatōis nō attenditur virtus nisi vna·s·s̄m rationē moderatōis·

¶DE SPECIEBVS MODESTIE DISTINCTIO NONAGESIMA·

DEinde considerādū est de speciebus modestie·Et p̄mo de hūilitate & su p̄bia que ei opponitᷣ·Scd̄o de mode stia scd̄m ꝙ est in uerbis·Tertio de modestia s̄m ꝙ est circa exteriores motus cor poris·Quarto de modestia s̄m ꝙ est circa ex teriorem cultū·Quinto de modestia circa res exteriores·Circa hūilitatē ꝯsiderāda sūt septē Primo vtrū hūilitas sit virtus ·Scd̄o vtrū sit in appetitu vel in iudicio rōnis·Tertio utꝝ p

hũilitatem aliquis se debeat oĩbus subiicere
Quarto vtrũ humilitas sit pars modestie vel
tẽpantie. Quĩnto vtrũ sit potissima virtutũ
Sexto de gradibus hũilitatis. Septimo q̃ pos
sunt & debẽt ad humilitatẽ nos inducere vel
mouere. ¶ Ad p̃mũ. s. vtrum hũilitas sit vir
tus. dicendũ ꝙ sicut sup̃dictũ est cũ de passio
nibus ageret̃. bonũ arduũ hꝫ aliquid vñ attra
hit appetitũ. s. ipam rõem boni. & habꝫ aliqd
retrahẽs. s. ipam difficultatẽ adipiscẽdi. ſm quo
rum p̃mũ insurgit motꝰ spei. & ſm aliud mo
tus desperationis. Dictũ est autẽ sup̃ ꝙ circa
motus apppetitiuos qui se hñt ꝑ modũ impul
sionis oportet esse virtutẽ moralẽ moderantẽ
et refrenantẽ. circa illos autẽ qui se hñt ꝑ mo
dum retractionis oportet esse virtutẽ moralẽ
firmantẽ & impellentẽ. et ideo circa appetitũ
boni ardui necessaria est duplex virtus. vna
quidem qua tẽperet & refrenet animũ ne imo
derate tendat in excelsa. & hoc ꝑtinet ad ṽtu-
tẽ humilitatis. Alia vero q̃ firmat aĩm contra
desperationẽ. & impellit ipm ad ꝓsecutionem
magnoꝝ ſm rationẽ rectã. et hec est magna-
nimitas. & sic patꝫ ꝙ hũilitas est quedã virtꝰ.
dicit̃ aũt hũilis. sicut dicit ysido. in libro ethi-
mologiaꝝ. q. humi accliuis. i. imis inherens.
Qꝺ quidẽ cõtingit dupliciter. Vno mõ ex p̃n-
cipio extrinseco. puta cum aliquis ab alio deii-
cit̃. & sic humilitas est pena. & dicit̃ veriꝰ hu-
miliatio q̃ꝫ humilitas. Alio mõ a p̃ncipio intri-
seco. & hoc põt fieri q̃nq̃ꝫ quidem bene. Puta
cum aliquis cõsiderãs suũ defectũ tenet se in
infimis ſm suũ moduꝫ. sicut abrahã dixit ad
dñm. Geñ. xxviii. Loquar ad dñm meũ cum
sim puluis & cinis. et hoc mõ hũilitas ponit̃
virtus. q̃nq̃ꝫ aũt põt fieri male. puta cũ homo
honorẽ suũ nõ intelligẽs compat se iumentis
insipiẽtibus. & fit similis illis. Ex dictis patet
ꝙ hũilitas ſm ꝙ est virtus importat q̃ndam
sui laudabilẽ deiectõeꝫ ad ima. Hoc aũt q̃nq̃ꝫ
fit solũ ſm signa exteriora ſm fictionẽ. Vñ
hec est falsa hũilitas de qua Aug. dicit in qua
dam ep̃la. ꝙ est magna sup̃bia. qꝛ. s. videt̃ tẽ-
dere ad excellentiã glie. q̃nq̃ꝫ aũt fit ſm interi
orẽ modũ aĩe. & ſm hoc hũilitas ꝓprie ponit̃
virtus. quia virtus nõ cõsistit in exterioribus
sed p̃ncipalis in interiore electione mentis vt
patet ꝑ ph̃m in libro ethyco. Nã rep̃rimit ap-
petitũ ne tendat in magna p̃ter rationẽ rectã
Magnanimitas aũt aĩm ad magna impellit
ſm rationẽ rectã. Vñ patꝫ ꝙ magnanimitas
nõ opponit̃ hũilitati. ſꝫ cõueniũt ĩ hoc ꝙ vtra
qꝫ est ſm rõem rectã. ¶ Ad ſm. s. vtꝝ humi
litas ꝯsistat circa appetitũ &c. Dicendũ ꝙ sic
dictũ est. ad hũilitatẽ ꝓprie ꝑtinet vt aliqs re-
p̃rimat seipm ne ferat̃ ĩ ea que sunt sup̃ se. Ad
hoc aũt necessariũ est. vt aliquis cognoscat id
in quo deficit a ꝓportione eius qꝺ suã virtutẽ
excedit. Ideo cognitio ꝓprii defectus ꝑtinet
ad hũilitatẽ. Sicut regula quedã directiua ap
petitus. ſꝫ in ipo appetitu ꝯsistit hũilitas essen-
tialiter. & ideo dicendũ est ꝙ hũilitas ẽ ꝓprie

moderatiua motus appetitus. Est igit̃ humili
tas sicut ait berñ. virtus qua homo verissima
sui cognitione sibiipi vilescit. Nam cũ homo
semetipm sine dissimulatione ꝯsiderat cõside-
rãdo sine adulatione se iudicat. veraciter iudi
cãdo nihil se reputat apud deũ paꝝ valere. in
mltis offẽdere & facere pauca bona. talis cog-
nitio facit hoĩem sibi vilescere. & in paruita-
tem ꝓpriã resilire. p̃s. In veritate tua hũiliasti
me. Et nota ꝙ in fortitudĩe inuenit̃ eadem rõ
refrenãdi audaciã & firmãdi aĩm cõtra timo-
rẽ. vtriusqꝫ em̃ ratio ex hoc est ꝙ homo debet
bonũ rõnis p̃iculis mortis p̃ferre. Sed ĩ refre
nãdo p̃suptionẽ spei. qꝺ ꝑtinet ad humilitatẽ.
& firmãdo aĩm cõtra desperationẽ. qꝺ ꝑtinet
ad magnitudĩnẽ est alia & alia rõ. Nam ratõ
frimãdi aĩm ꝯtra desperatõeꝫ ẽ adeptio boni
ꝓprii. ne. s. desperãdo hõ se indignum reddat
bono qꝺ sibi competebat. ſꝫ in rep̃mẽdo p̃sũp-
tionẽ spei rõ p̃cipua sumit̃ ex reuerẽtia diuina
ex qua cõtingit vt homo nõ plus sibi attribu-
at q̃ꝫ sibi cõpetat ſm gradũ quẽ est a deo sor
titus. Vñ hũilitas p̃cipue videt̃ importare sub
iectionẽ hoĩs ad deũ. & ꝓpter hoc Aug in li.
de sermone dñi in mõte. hũilitatẽ quã intelli-
git ꝑ paup̃tatẽ spũs att̃buit dono timoris quo
homo deũ reueret̃. & inde est ꝙ fortitudo ali-
ter se hꝫ ad audaciã q̃ꝫ hũilitas ad spem Nam
fortitudo plus vtit̃ audacia q̃ꝫ eam rep̃rimat.
Vñ sup̃abundãtia est ei similior q̃ꝫ defectus.
humilitas aũt plus rep̃mit spem vel fiduciam
de seipo q̃ꝫ ea vtat̃. vñ magis opponit̃ sibi su-
p̃abundãtia q̃ꝫ defectus. ¶ Ad tertiũ. s. vtrũ
homo ꝑ humilitatẽ debeat se oĩbus subiicere.
Dicendũ. ꝙ in hoĩe possunt duo cõsiderari. s.
id qꝺ est dei. & id qꝺ est hoĩs. hoĩs est aũt qc-
quid ꝑtinet ad defectũ. ſꝫ dei est quicq̃d ꝑtinet
ad salutẽ & ꝑfectionẽ. ſm illud. osee. xii. Per-
ditio tua isrl̃. ex me tm̃ auxiliũ tuũ est. humili
tas aũt sicut dictũ est ꝓprie respicit reueren-
tiã qua homo deo subiicit̃. & ideo quilibet hõ
ſm id qꝺ suũ est debet se cuilibet ꝓximo subii
cere q̃ntũ ad id qꝺ est dei in ipo. Nõ aũt hoc re
quirit hũilitas. vt aliquis illud qꝺ est dei in se-
ipo subiiciat ei quod apparet esse dei in altero
Nam illi qui dona dei participãt cognoscunt
ea se hr̃e. ſm illud. i. ad coꝝ. ii. Vt sciamꝰ q̃ a
deo sũt donata nobis. & ideo absqꝫ p̃iudicio
humilitatis possunt dona que ipi acceperunt
p̃ferre donis dei que aliis apparent collata. sic
Apoꝰ ad ephe. iii. dicit. Aliis gñatiobus ñ est
agnitio filiis hoĩm. sicut nũc reuelatũ est scis
ap̃lis eius. Silr̃ etiã nõ hoc requirit humilitas
vt aliquis id qꝺ est suũ in seipo subiiciat ei qꝺ
est hoĩs in ꝓximo. alioqñ oporteret vt quili-
bet reputaret se magis peccatorẽ quolibet alio
cum tñ ap̃ls absqꝫ p̃iudicio humilitatis dicat.
Gal̃. ii. Nos ex natura iudei & nõ ex gentibus
peccatores. Põt tñ aliquis reputare aliq̃d boni
esse in ꝓximo qꝺ ipe nõ hꝫ. vel aliquid mali ĩ
se esse qꝺ ĩ alio nõ est. ex quo põt ei se subiicẽ
ꝑ humilitatẽ. ¶ Ad quartũ. s. vtrũ hũilitas sit

pars modestie. Dicendū ꝙ sicut sup̄ dictū est
in assignādo partes virtutibus p̄cipue attēdi=
tur silitudo. q̄ntum .s. ad modū virtutis. mo=
dus aūt tempantie ex quo maxime laudē hȝ.
est refrenatio vel repssio impetus alicuiꝰ pas=
sionis. Et ideo om̄es virtutes refrenātes siue
repmentes impetus aliquaꝝ affectionum. vel
actiones moderātes ponunť partē tempantie
Sicut aū̄ māsuetudo repmit motū ire. ita etiā
hūilitas repmit motū spei. qui est motus spūs
in magna tendentis. & ideo sicut māsuetudo
poniť pars tempantie. ita et hūilitas. Vnde &
phs. in. iiii. eth. eū qui tendit in parua. ꝫm suū
modū dicit nō esse magnanimū. sȝ tempatum
quem nos humilē dr̄e possumus. & inter illas
partes tempantie rōne supius dicta cōtinetur
sub modestia. ꝓut tullius de ea loquiť. in quā
tū .s. hūilitas nihil est aliud q̄ȝ quedā modera
tio spūs. Vn̄ et p̄ma pe. iii. diciť incorruptibi=
litate quieti ac modesti spūs. licȝ autē magna
nimitas & humilitas in materia cōueniāt. dif
ferūt tn̄ in modo. & rōne cuius magnimitas
poniť pars fortitudinis. Humilitas autē pars
tempantie. Item nota ꝙ virtutes aliq̄ virtuti=
bus p̄ncipalibus assignanť vt partes. n̄ ꝫm cō
uenientiā in subiecto. vel in materia. Sed ꝫm
cōuenientiā in mō formali vt dictū ē. & ideo
licȝ humilitas sit in irascibili sicut in subiecto.
poniť tn̄ pars modestie et tpantie ꝓpť modū.

¶ Ad quintum .s. vtrū hūilitas sit potissima
virtutū. Dicendū ꝙ bonū hūane v̓tutis ī ordi
ne rōis ꝯsistit. que quidē p̄ncipal̓r attendiť re
spectu finis. vn̄ v̓tutes theologice q̄ hn̄t vltimū
finē ꝓ obiecto. sūt potissi me. Secūdario autē
attendiť ꝓut ꝫm ordinē finis ordinantur ea q̄
sunt ad finem. & hec quidē ordinatio essentia
liter cōsistit in ipa ratione ordināte. participa=
tiue aūt in appetitu p rationē ordinato. q̄m q̄=
dem ordinationē vniuersal̓r facit iustitia. p̄ser
tim legalis ordinationi. facit aūt hoīem bene
subiectū hūilitas in vniu̓sali. q̄ntum ad om̄ia
Quelibet aūt alia virtus q̄ntum ad aliq̄ȝ speci
alem materiā. Et ideo post virtutes theologi=
cas & virtutes intellectuales que respiciūt ip=
sam rōem. & post iustitiā p̄sertim legalē potōr
ceteris est hūilitas. Diciť aūt hūilitas esse fun=
damentū aliaꝝ virtutū. sicut dicit Aug. ī libo
de verbis dn̄i. Cogitans magnā fabricā cōstru
ere celsitudis. de fundamēto cogita humilita=
tis. sicut em̄ ordinata virtutū cōgregatio per
q̄ndam sil̓itudinē edificio compatur. ita etiā il
lud qȯ est p̄mum in acquisitōe virtutū funda
mēto compatur. qȯ p̄mū ī edificio iacit. virtu=
tes aūt vere infundūtur a deo. Vn̄ p̄mū ī acq
sitione virtutū pōt accipi dupl̓r. Vno mō per
modū remouētis ꝓhibēs. & sic hūilitas p̄muȝ
locū tenet. in q̄ntū .s. expellit supbiam. cui deꝰ
resistit. et p̄bet hoīem subditū. & sup̄ patulum
ad suscipiēdum in fluxū diuine gr̄e. in q̄ntum
euacuat inflationem supbie. vt diciť. Iac. iiii.
Qȯ deus supbis resistit. hūilibus aūt dat gra
tiā. & ꝫm hoc hūilitas diciť spiritualis edificii

fundamentū. Alio mō est aliquid primum in
virtutibus directe. p quod .s. iam ad deū acce=
diť. Primus autē accessus ad dm̄ est p fidem.
ꝫm illud hebre. xii. Accedentē ad deū oportet
credere. et ꝫm hoc fides poniť fundamentum
nobiliori mō. q̄ȝ hūilitas. Ideo aūt xp̄s humili
tatē nobis p̄cipue ꝯmendauit. q2 p hoc maxiē
remoueť impedimentū salutis hūane. que cō=
sistit in hoc ꝙ hō ad celestia & spūalia tendat
a quibus hō impediť. dum in terrenis magni
ficari studet. Et ideo deꝰ vt impedimentū sa=
lutis auferret. exteriorē celsitudinē cōtemnen
dā mōstrauit p humilitatis exempla. Et sic hu
militas est quasi quedā dispositio ad liberum
accessum hōis in spūalia & diuina bona. Sic
ergo pfectio est potior dispositione. ita etiam
caritas et alie virtutes. quibus hō directe mo=
ueť in deū sūt potiores hūilitate. Et nota ꝙ si
cut cōtemnēti terrena ꝓmittunť celestia. sic cō
temnenti diuitias terrenas ꝓmittunť celestes
thesauri. ꝫm illud. Math. v. Nolite thesauriza
re vobis thesauros in terra. sȝ thesaurizate vob̄
thesauros ī celo. & sil̓r cōtemnētibꝰ mūdi gau
dia ꝓmittunť consolationes celestes ꝫm illud
Math. v. Beati qui lugēt qm̄ ipi cōsolabunť.
& eodē mō hūilitati ꝓmittiť spūalis exaltatio
nō q2 ipa sola eam mereať. sȝ quia eius est pro
priū contemnē sublimitatē terrenā. vn̄ aug.
dicit in libro de pn̄ia. Ne putes eū qui se hūili
at semp iacere. cū dictū sit. exaltabiť. et ne opi
nieris eius exaltationē in oculis hoīm p subli=
mitates corporales fieri. ¶ Ad sextum .s. de
gradibus hūilitatis. Sciendū ꝙ in regula bt̄i
bn̄dicti ponūtur duodecim gradus. quoꝝ pri
mus est. corde & corpe sp hūilitatē on̄dere. de=
fixis ī terrā aspectibus. Secūdus vt pauca ver
ba & rōnabilia loq̄tur aliquis. nō clamosa vo
ce. Tertius vt n̄ sit facilis. aut ꝓmptus in risū
Quartus taciturnitas vsq̄ȝ ad interrogationē
Quintꝰ tenere quod habȝ cōmunis mōasterii
regula. Sextus credē & ꝓnūtiare se oībus vili
orem. Septimus ad oīa indignū & inutilē se
cōfiteri. et credē. Octauus cōfessio peccatoꝝ.
Nonus p obedientiā in duris & aspis patiētiā
amplecti. Decimus vt cū obedientia se subdat
maiori. Vndecimus vt volūtatē ꝓpriā non de
lecteť implere. Duodecimus vt deum timeat.
& memor sit oīm que p̄cepit. Preterea ansel=
mus in libro de silitudinibus ponit septē hūi=
litatis gradus. Quoꝝ p̄mus est cōtemtibilem
esse cognoscē se. Secūdus de hoc dolē. Tertiꝰ
hoc cōfiteri. Quartꝰ hoc psuadē vt .s. velit hoc
credi. Quintus vt patienter sustineat hoc dici
Sextꝰ vt patiať ꝯtemptibiliter se tractari. Sep
timus vt hoc amet. ergo videnť p̄missi gradꝰ
eē supflui. Preterea. Math. iii. dic̄ glo. pfecta
hūilitas tres habet ḡdus. p̄mꝰ est subdē se ma
iori. & nō p̄ferre se eq̄li qui est sufficiens. Se=
cundus subdere se equali nec p̄ferre se minori
& hic diciť abundans. Tertius gradus est sub
esse minori in quo est oīs iustitia. ergo p̄mis=
si gradꝰ videnť esse supflui. Sciendū autē ꝙ

ſicut ex ſupradictis patet hũilitas eſſentialiter
in appetitu cõſiſtit. ſm ꝙ aliquis refrenat im=
petũ animi ſui. ne inoꝛdinate tendat in mag
na. ſꝫ regulã habet in cognitione. vt. ſ. aliquis
nõ ſe exiſtimet eſſe ſuꝑ id quod eſt et vtriuſqꝫ
pͥncipiũ & radix eſt reuerẽtia quã quis habet
ad deũ. ex ĩterioꝛi aũt diſpoſitõe hũilitatis ꝓce
dũt quedã exterioꝛa ſigna in verbis & ĩ factis
& geſtibus quibus id qᷓ interius latet mani=
feſtatᷣ. Sicut in ceteris virtutibus accidit. Nã
ex viſu cognoſcitᷣ vir. & ab occurſu faciei ſen=
ſatus. vt dicitᷣ eccĩ. xix. Et ideo in ṗdictis gra=
dibus hũilitatis ponitᷣ aliquid qᷓ ꝑtinet ad hu
militatis radicẽ. ſ. duodecimus gradus qui eſt
vt homo deũ timeat & memoꝛ ſit oĩm q̃ pre=
cepit. ponitᷣ etiã aliqͩ ꝑtinens ad appetitum.
ne. ſ. in ꝓpriã excellenciã inoꝛdinate tendat.
Quod quidẽ fit tripl̃r. Vno mõ vt nõ ſequatᷣ
homo ꝓpriã voluntatẽ. qᷓ ꝑtinet ad vndeci=
mũ gradũ. Alio mõ vt reguletᷣ eã ſm ſupioꝛis
arbitrium. quod ꝑtinet ad decimum gradum
Tertio mõ vt ab hoc non deſiſtat ꝓpter dura
vel aſꝑa que occurrũt. & hoc ꝑtinet ad nonũ.
Ponuntᷣ etiã quedã ꝑtinẽtia ad exiſtimatiõeꝫ
hoĩs recognoſcẽtis ſuũ defectũ. & hoc tripl̃r.
Vno quidẽ mõ ꝑ hoc ꝙ ꝓpꝛios defectꝰ recog
noſcat & cõfiteatᷣ. qᷓ ꝑtinet ad octauũ. Scḋo
vt ex cõſideratione ſui defectus aliqͥs ſe inſuf
ficientẽ exiſtimet ad maioꝛa. qᷓ ꝑtinet ad ſep
timũ. Tertio vt q̃ntum ad hoc ſibi alios ṗfe=
rat. quod ꝑtinꝫ ad ſextũ. Ponuntᷣ etiã quedã
que ꝑtinent ad exterioꝛa ſigna. quoꝝ vnũ eſt
etiã in factis. vt. ſ. hõ nõ recedat in ſuis operi
bus a via cõmuni. quod ꝑtinet ad quintum.
Alia duo ſunt in verbis. vt. ſ. hõ nõ ṗaccipiat
tempus loquendi. quod ꝑtinet ad quartũ. nec
excedat modũ in loquẽdo. quod ꝑtinet ad ſe=
cundũ. Alia vero ꝯſiſtũt in exterioꝛibus geſti
bus. puta in reꝑmendo extollentiã oculoꝛum
quod ꝑtinet ad ṗmum. & in cohibẽdo exteriꝰ
riſum. & alia inepte ſigna leticie. quod ꝑtinꝫ
ad tertiũ. Omnes aũt gradus quos anſelmus
ponit reducuntᷣ ad opinionẽ & manifeſtatõeꝫ
& voluntatẽ ꝓprie abiectionis. Nam primus
gradus ꝑtinet ad cognitõeꝫ ꝓpꝛii defectus. ſꝫ
quia vituꝑabile eſſet ſi quis ꝓpriũ defectum
amaret hoc ꝑ ſm gradũ excluditᷣ. ſꝫ ad mani=
feſtationẽ ſui defectus ꝑtinẽt tertius & q̃rtus
gradus. vt. ſ. aliquis nõ ſolũ ſimpliciter ſuum
defectũ enũciet. ſꝫ etiã ꝑſuadeat. Alii aũt tres
gradus ꝑtinẽt ad appetitũ qui excellẽtiã exte=
rioꝛẽ nõ querit. ſꝫ exterioꝛẽ abiectionẽ. vel eq̃=
nimiter patitᷣ ſiue in verbis ſiue ĩ factis. quia
ſicut Greǵ. dicit in regiſtro. nõ grande eſt his
nos eſſe humiles a quibus honoꝛamur. qꝛ &
hoc ſeculares quilibꝫ faciũt. ſꝫ illis hũiles max
ime eſſe debemus a quibus aliqua patimur.
& hoc ꝑtinet ad quintũ & ad ſextũ gradũ. vel
etiã deſiderantᷣ exterioꝛẽ abiectõeꝫ amplectitᷣ
quod ꝑtinet ad ſeptimũ gradũ. & ſic omnes
gradus iſti continentur ſub ſexto & ſeptimo
ſupius enũatis. Illi vero qui ponuntᷣ in glo.

Math. iii. accipiuntᷣ nõ ex parte ipſius rei. id ẽ
ſm naturã hũilitatis. ſꝫ ꝑ compationẽ ad g̃dꝰ
hoĩm q̃ ſũt vel maioꝛes vel minoꝛes vel eq̃les.

Circa ſeptimũ ſciendũ ꝙ ad humilitatem
multa nos debent inducere vel mouere.
Videlicet vilitas humane cõditionis. Vite ṗ=
ſentis calamitas erumnoſa. Claritas exẽplaris
inſtructionis. Fructꝰ ſequẽtis vtilitas copioſa.
¶ Primo quidẽ mouere debet vilitas hũane
cõditionis. que luculenter apparet in multis.
videlicet ſi cõſideretᷣ materia ṗme foꝛmatõis.
quia ṗmo nõ de aliquo nobili oleo. nec abſo=
lute de terra. que tñ eſt vilioꝛ obſcurioꝛ et ĩfe=
rioꝛ oĩbus elemẽtis. ſꝫ de limo terre. ſicut dicitᷣ
Geñ. ii. Et Iob. x. dicitᷣ. Memẽto queſo ꝙ ſicut
lutũ feceris me. Et. xxx. compatus ſũ luto &c̃
Secũdo apparꝫ hec vilitas ſi ꝯſideretᷣ materia
ꝓprie ꝯceptõis. que longe vilioꝛ eſt q̃ꝫ prima.
Concipitᷣ eñ homo de ſemine fedo & fetido
& infecto. Iob. xiiii. Quis poteſt facẽ mundũ
de ĩmũdo cõceptũ ſemine. ꝑfecto ĩmundum.
fetidũ & infectũ eſt ſemẽ cõceptionis hũane.
ex cuius cõtactu aĩma que creatᷣ a deo pura &
pulcra cõtrahit feditatẽ turpitudinẽ. et fetoꝛẽ
oꝛiginalis peccati. & ex cõiunctione ſui cũ le=
proſa carne. contrahit lepram iniquitatis. &
adeo rea efficitᷣ. vt gl̃oſa dei viſiõe pꝛiuetᷣ ꝑpe
tuõ. niſi ꝑ ſancte regeneratõis lauacrũ emun
detᷣ. Sicut eñ ex vaſe coꝛrupto liquoꝛ infuſus
coꝛrumpitᷣ. & pollutũ tangẽs ex ipõ contactu
polluitᷣ. ſic ex cõtactu polluti ſeminis & ma=
culati aĩma maculatᷣ. Ideo Iob ait. xv. Quid ẽ
homo vt ĩmaculatꝰ ſit et iuſtus appareat natꝰ
ex muliere. ¶ Tertio ſi cõſideretur quo cibo
cõceptus homo nutriatᷣ in vtero. & videbit ꝙ
viliſſimo. ſ. ſanguine mẽſtruali. de quo dicũt
pħi. ꝙ ex eius cõtactu fruges nõ germinant.
areſcũt arbuſta. moꝛiuntᷣ herbe. amittũt arbo=
res fructus. & aĩalia fetus ſuos. Si canes ide
comederint. in rabiẽ cõuertuntᷣ. De hac mate
ria melius eſſe tacendo ſenſeo. q̃ꝫ diffuſiꝰ diſ=
ſerendum. ¶ Quarto ſi conſiderentᷣ ea que
egrediuntᷣ de coꝛꝑe. Nã ſi diligenter inſpicias
quid ꝑ os. quid ꝑ nares. ceteroſqꝫ meatus coꝛ
poꝛis egreditᷣ. vilius ſterquiliniũ nũq̃ꝫ vidiſti
herbe quippe et arboꝛes de ſe ꝓducũt frõdes.
floꝛes & fructus. & tu de te lendes. pediculos
& lõbꝛicos emittis. ille de ſe effundũt oleum.
vinũ & balſamum. & tu de te ſputũ. vrinã &
ſtercus. Ille de ſe ſpirãt ſuauitatẽ odoꝛis. & tu
de te abhoĩationẽ fetoꝛis. Ex his oĩbꝰ appa
ret q̃ꝫ vere dicatᷣ mich. vi. Humiliatio tua in
medio tui. ¶ Secũdo ad humilitatem debet
nos mouere vite pñtis calamitas erũpnoſa. in
qua cõtinue ſubiectus eſt hõ infirmitatibꝰ de
ſolationibus. moleſtiis et anguſtiis. temptatõ
nibus & ꝑiculis infinitis. De ṗterito meminit
ſe peccaſſe de quibus doleat. In pñti ſentit ĩ ſe
pꝛonitates ad malũ. temptatões hoſtiũ. ſocie=
tates hoĩm impioꝝ ꝑtrahẽtes iugiter ad pecca
tũ. De futuro vidꝫ ſibi ſupeſſe mĺta q̃ timeat
certus eſt ꝙ peccauit. ſꝫ non eſt certus ſi vnq̃ꝫ

deus suam penitētiam acceptauit. nescit verū
amore vel odio dignus sit. nescit qñ vel quō
morieẛ. nescit verū finalr̄ saluabiẛ vel eternis
suppliciis adiicieẛ. Quis igiẛ ita ꝓfūde consi=
derans nō humilieẛ. Vñ. ps̄. Hūiliasti nos in
loco afflictionis. Ide3. Persecutus est inimicꝰ
animā meā &c̄. ¶ Tertio mouere nos debet
claritas exemplaris instructōis. Videmus eñ
ꝙ humiliāt se paupes corā diuitibus. ſui corā
magnatibus. rei corā iudicibus. Nobiles equa
libus. ¶ Paupes mq̄3 corā diuitibꝰ magnas
humiliatōes ostendunt. supplicatōes faciunt.
egestates allegāt. infirmitates demōstrant. in
fortunia sua narrāt. vt corda diuitū ad dulce=
dinē cōpassionis & ad opa pietatis inclinent.
Vñ eccī. xxix. Donec accipiāt osculanẛ manꝰ
dantis. & in ꝓmissiōibus humiliāt voces suas
Si igiẛ paupes hoc faciūt ꝓ re mīma tempali
impetranda. q̄nto magis aīa se sentiēs egenā
grā paupem meritis. tota mente humiliare se
debet corā deo qui diues est in misericordia.
diues mq̄3 in om̄es qui inuocāt illū. Et hoc ꝓ
spūali & impciabili venia pctoꝝ. vel grā merito
rū. Tales q̄ bene hūiliare se nouerẛ. impetrāt
in oratione a dño quicq̄d volunt. Diciẛ eñ iu
dith. viii. Supbi nō tibi placuerūt a pncipio. ſ3
humiliū et mansuetoꝝ semp tibi placuit dep̄=
catio. ps̄. Respexit in orōnem humiliu3. & nō
spreuit pcem eoꝝ. Ideo diciẛ eccī. vii. Humilia
re deo & expecta vias eius. sicut paup videns
ꝙ pia mulier manū ponit ad bursam. vel apit
archā. expectat et respicit manus eius. sperās
se elemosinā accepturꝰ. Ideo dicit. ps̄. Sic oculi
seruoꝝ in manibus dñoꝝ suoꝝ. & sicut oculi
ancille in manibus dñe sue. ita oculi nostri ad
dñm deu3 nr̄m donec misereaẛ nr̄i. Secundo
humiliāt se ſui corā magnatibus. valde diligē
ter. humiliter et letāter ſuiunt domicelli dñis
suis regibus pncipibus & p̄latis. & vigilanter
assistūt mūdi. nitidi & ornati flexis genibus.
curuatis ceruicibus & totis corporibus incliā=
tis ministrāt eis in mēsis. & alibi hñtes aures
erectas ad audiendū. oculos intētos ad inspi=
ciendū. pedes ad currendū. manus ad operan
dum. & aīos ad hylariter exequēdū dñi volū=
tatē. Ex his discāt diuites et potentes huiꝰ mū
di q̄3 sollicite & attēte deo seruire debeāt ex to
to corde. tota aīa. tota cordis intentōe ac hūili
ter obedire. Documētum autē humilis obseq̄i
dixit angelus ad agar. Reuertē ad dñam tuā.
& humiliare sub manu eius. Geñ. xvi. Ideo
dicit bt̄s. pe. i. pe. v. Humiliamini sub potenti
manu dei. Humiles eñ honorāt deū sicut di=
ciẛ ecc̄. iii. Magna potētia dei solius. & ab hu=
milibus honoraẛ. ꝓpterea sancti viri corā deo
totis viribꝰ hūiliare se solēt. sicut pat3 de abra
ham. Geñ. xviii. Loquar ad dñm meū cū sim
puluis & cinis. Itē ex humilitate moyses duca
tum ppl̄i refugiens. q̄nquies excusauit se an=
teq̄3 vellet illū recipe. quē cū ei dñs īponebat
nec acquieuit donec dominū intellexit iratū.
Exo. iiii. Iratus dñs in moysē. &c̄. Itē gedeon

angelo dicenti sibi. Vade in hac fortitudine
liberabis isrl̄. Rñdit hūiliter. ecce familia mea
infima est ī manasse. & ego minimꝰ in domo
pr̄is mei. Iudicū. vi. Item ex humilitate recusa
uit dominiū. cū eñ dicerent ei filii. isrl̄. dñare
nr̄i tu & filius tuus. Rñdit humiliter. Nō do=
minabor vr̄i. nec dñabiẛ in vos filius meꝰ &c̄
Iudicum. viii. Item dauid valde fuit humilis.
sicut patet in multis. Humilis fuit corā patre
quia licet p samuelē vnctus esset in regē. tam̄
ex mādato pr̄is portauit victualia fr̄ibus suis
quibus fuerat p̄electus. i. Re. xviii. Itē hūilis
fuit corā dño suo rege q̄n dicebat. nō su3 dig=
nus fieri gener regis. Itē. i. Re. xxii. egrediēs
& regrediens & pgens ad impiu3 regis. Item
psallēs corā eo q̄n malignus eum spūs agita=
bat. Item furorē eius declinās hūiliter q̄n vo=
lebat eum lācea pforare. Item benigne parcēs
ei q̄n poterat eū occidere. Itē ex humilitate fu
giens plies. & tandem exigens regnum eius.
humiliando se dicebat. quē psequeris rex isrl̄.
quē pseq̄ris. canē mortuū & pulicē viuū. iiii.
Re. xxiiii. Itē humilr̄ se habuit coram semey
ſuo suo q̄n insultabat ei maledicēs & lapides
iaciēs. & cōtumelias irrogās. It fuit hūilis corā
deo q̄n saltabat. corā archa dñi. ii. Re. vi. Lu=
dam & vilior fiam. & ero humilis ī oculis me=
is. &c̄. Greg̊. xxvii. li. moꝝ. xxix. Mlt̄a loquēs
de eius hūilitate sic ait. Ego dauid saltantem
magis stupeo q̄3 pugnātem. Pugnādo quip=
pe hostes subdidit. saltādo aūt corā dño semet
ipm deuicit. Item de se ip̄e dicit in ps̄. Dñe ñ
est exaltatū &c̄. Si nō humiliter sen. &c̄. Item
humiliatus est corā dño. acbab sceleratissimus
iii. regū. xxii. Ite3 ezechias. ii. paral̄. xxxii. De=
his. Re. infra. Item hūiliter excusauit se Iere=
mias q̄n dixit ei dñs. ꝓpham in gentibꝰ dedi
te. Ait eñ Iere. i. Ecce nescio loqui q2 puer ego
sum. Iohēs baptista cū tante sanctitatis esset
& fame. vt xp̄s ab oībus putareẛ. ait. nō sum
xp̄s. nō sum helyas. nō ꝓpheta. S3 quid. Ego
vox clamātis in deserto. Io. i. Et iterū. nō sum
dignus soluē cal eius. beatissima virgo ab an
gelo tam venerabiliter salutata. & mater filii
altissimi nūcupata audiens se singulariter p̄e
lectā & virtute spūssancti fecūdatā. non inde
supbit. nō mūdi dñam. nō dei mr̄em se noīat
ſ3 ancillam. Itē nō mādat ꝓ scā elyzabet. ſ3 va=
dit hūiliter ad illam. ꝑor salutat tanq̄3 iunior
& humilior. Cum aūt sancta elizabeth spiritu
sancto repleta cognouisset que fecerat deus in
ea. diuinā potentiā et misericordiā cōmēdauit
dicens. Magnificat anima mea dñm. quia re
spexit hūilitatē an. s. Luc̄. i. Berñ. sup missus
est. omelia. iii. Mater dei eligiẛ. et ancillam se
noīat. nō mediocris reuera hūilitatis insigne
est. oblata tāta gl̄ia. nō obliuisci humilitatem
non magnū est humilē esse ī abiectōe. magna
prorsus & rara virtus hūilitas honorata. Silr̄
oīm electoꝝ ꝓpriū esse solet hūilia de se senti=
re. Sicut diciẛ ro. xii. Nō alta sapiētes ſ3 humi
libus consentiētes. Nota de hūilitate bt̄i petri

qui cum ad p̃ceptum domini cõclusisset pisciũ
multitudinẽ copiosã. ꝓcidit ad genua ihu di-
cẽs. Exi a me. q2 hõ peccatoꝛ sum dñe. Luc. v.
Itẽ interrogatus a dño. Symon Iohis diligis
me plus his. Rñdit hũiliter dicẽs. Tu scis dñe
quia amo te. Itẽ de humilitate pauli dicentis.
Non sum dignus vocari apl's. qm̃ ꝑsecut⁹ sũ
ecclesiã dei. i. coꝝ. xv. Et. i. thi. i. Xp̃s ihs veit
in hunc mundũ peccatoꝛes saluos facẽ. quoꝝ
primus ego sum. Et phi. iiii. Scio humiliari.
Nota etiam de hũilitate pauli p̃mi heremite.
Anthonii. Bñdicti. Frãcisci. Dñici. & hmõi.
¶ Tertio hũiliant se rei coꝛam iudicibus. At
tende quõ dep̃hensus in furto vel alio crimĩe
coꝛã iudice seculari hũiliãdo se ex totis intimis
coꝛdis sui flexis genibus. cõplosis manibus.
fusis lachꝛimis. voce lamẽtabili petit veniam.
ꝓmittit coꝛrectionẽ. paratus ad penã q̃ntam
& qualẽ iudex voluerit ei imponẽ sustinendã.
Ideo dauid in ꝑsona penitẽtis sic ait. Afflict⁹
sum & hũiliatus sũ nimis. Rugiebã a gemitu
coꝛdis mei. Dñe añ te omẽ desideriũ meuꝫ. &
gemitus meus a te nõ est abscõditus. Sequit̃
Qm̃ in flagella paratus sum. Idem. q. lugens
& cõtristatus sic humili. Itẽ sacrificiũ deo spi-
ritus cõtribulatus coꝛ ꝯtritum & humiliatum
deus nõ despicies. Cõsideret aĩa xp̃iana. ꝙ si
tm̃ hũiliatur hõ coꝛaꝫ moꝛtali iudice ꝓ moꝛte
coꝛpoꝛis vel pena tempali vitãda. quantoma-
gis hũiliare se debꝫ hõ peccatoꝛ coꝛã sũmo &
sũme iusto iudice ꝓ vitãda moꝛte aĩe & pena
intolerabili et eterna. Ideo dicit̃. eccl. vii. Hu-
milia valde spm̃ tuũ. qm̃ vindicta carnis im-
pii ignis & vermis. Ceteꝝ hu⁹ ante dominũ
filius añ p̃rem multũ se hũiliãt cum eos offen
derint. vt eoꝝ aĩos pacificẽt. nec possunt men
tes eoꝝ quiescẽ. donec sciãt se in pacẽ et amici
tiã p̃stinã esse receptos. q̃ntomagis aĩma quo
tidie se videns delinq̃re. & multa que deo nõ
placẽt incessanter cõmittẽ. hũiliare se debꝫ. oꝛa
re. gemẽ. lachꝛimari. donec in pacẽ et amicitiã
sit recepta. ¶ Quarto hũiliant se nobiles co
ram eq̃libus. vel etiã coꝛã minoꝛibus. sicut vi-
dem⁹ ꝙ domicelli generosi & curiales ex qua
dam vrbanitate ciuili seruiũt sociis suis. & ali
quãdo minoꝛibus et diuitiis & gñis claritate
assurgãt et ministrant ãmotis caputiis & flexis
genibus. & q̃nto nobilioꝛes sunt. moꝛibus &
gñe. tãto hũilius hoc faciũt. s̃m cõsiliũ sapien
tis. eccl. iii. Quanto magnus es humilia te in
omĩbus. & coꝛã deo inuenies gr̃am. Sic spũa-
les viri hũiliter seruiũt. nõ solũ deo. ſ; etiã xp̃i
paupibus ꝓpter deũ. sicut docet btũs petrus. i.
pe. iii. Estote cõpatientes. fr̃nitatis amatoꝛes.
misericoꝛdes. modesti. humiles. Itẽ aliquando
pascũt eos manibus suis. & lauãt pedes eoꝝ.
& manus. ac alia faciunt eis opera pietatis.
¶ Precipua hũilitatis exẽpla accipe possum⁹
& debemus in dño nr̃o ihu xp̃o. qui vt ĩ omĩ-
bus hũilitatẽ ondẽreꝫ & doceret. ĩ despecta pa-
tria cõcipi voluit. s. in galylea. de qua Ioh. vii.
Scrutamini scripturas. & videte quia a galylea
propheta nõ surgit. Vnde nathanael admirã
do dixit. A nazareth põt aliquid boni esse. De
mr̃e hũili & in paruula ciuitate. & ĩ hũili loco
nasci. Luc. ii. Reclinauit eũ in p̃sepio &c̃. Item
quasi p annos. xxx. latuit in mundo. ita ꝙ ni
hil legit̃ de ip̃o. nisi ꝙ cũ factus esset annoꝝ.
xii. Remãsit in ierl'm. & inuentus est ĩ templo
in medio doctoꝝ. audiẽs & interrogãs. Luc.
ii. q̃d est cõtra p̃sumtuosos. q nimis festine ꝓ
rũpunt. ad officiũ docendi vel p̃dicandi. Seq
tur ibi. Venit nazareth & erat subdit⁹ illis. s.
deus hoĩbus. Itẽ hũiles elegit discipulos. & cũ
eis hũiliter cõuersatus. de hũilitate p̃cipue do-
cuit eos verbo pariter et exẽplo. Math. xi. Di-
scite a me quia mitis suꝫ & hũilis coꝛde. Que
rentibus discipulis. quis maioꝛ esset in regno
celoꝝ. Rñdit dicẽs. Quicũqꝫ hũiliauerit se sic
paruulus iste. hic maioꝛ est in regno celoꝛum
Math. xviii. exemplũ hũilitatis inducit Luc.
xiiii. Cum inuitatus fueris ad nuptias. nõ di-
scũbas in p̃mo loco &c̃. Itẽ aliud exemplũ ĩdu
cit de pharisEo supbo & hũili publicano. Luc.
xviii. Iteꝫ ad vitandũ iactantiã & hũilitatẽ se-
ctandã. ꝓhibebebat sua miracula reuelari. sic̃
ptꝫ ĩ leproso mũdato. Math. viii. Vade nemĩ
dixeris &c̃. Item de duobus cecis illuminatis
Math. xi. Itẽ de surdo & muto. Mar. vii. Iteꝫ
de sui trãsfiguratõe dixit. Nemĩ dixeritis visi
onẽ &c̃. Math. xvii. Item paupibus nuptiis.
& hũilibus interfuit. vbi vinũ deficit. Ioh. ii.
nõ aũt festis vel cõuiuiis magnatoꝝ. Ad ser-
uũ cẽturionis sanandũ obtulit se venturum.
Math. viii. Nõ autẽ ad filiũ reguli. Io. iiii. Itẽ
didragma. q. seruus aut alienus soluit. Mat.
xvii. Itẽ nõ habebat vbi caput reclinaret. Luc.
ix. Itẽ ciuitates vel castella circuiẽs pedes ibat.
& ex itinere fatigat⁹ sedit sup fontẽ. & a mu
liere samaritana bibere petiit. Io. iiii. Itẽ sciẽs
ꝙ venturi erãt vt facerẽt eum regẽ. fugit. Io.
vi. Deniqꝫ de hoc mũdo trãsiturus ad patres
volens relinquere spãle hũilitatis exemplũ. di
scipuloꝝ pedes lauit. & linteo quo p̃cinct⁹
erat. extersit. Io. xiii. Postremo in passione ni
mis humiliauit se. p̃mittẽs se viliter a vilibus
p̃sonis illudi. ꝯspui. colaphis cedi &c̃. Vñ ysa
liii. nos reputauimus eũ q̃si leprosum. & per-
cussũ a deo & hũiliatũ. Itẽ cõdemnatus. cruci
fix⁹. & moꝛtu⁹. phy. ii. hũiliauit semetip̃m fa-
ctus obediẽs vsqꝫ ad moꝛtẽ. nõ quãcunqꝫ. sed
crucis. que erat genus moꝛtis turpissimũ. Sic
igit̃ xp̃s tanq̃ꝫ generosus nobilis multipl'r hu
miliauit se. nõ coꝛã equalib⁹. ſ; coꝛã minoꝛib⁹
nõ solũ amicis. verũ ingratis. inimicis & p̃se-
quẽtibus. ꝓpter hec exempla eius multi sãcti
& nobiles seruiũt. nõ solũ eq̃libus. ſ; etiã pau
peribus & abiectis ꝓpter deũ. de hoc Re. ĩfra
li. iii. vbi agit̃ de Elemosina. ¶ Quarto debet
nos inducere ad hũilitatẽ. fructus sequentis
vtilitas copiosa. ¶ Per hũilitatẽ quippe cõse
cunt̃. Rei remissionẽ. paupes cõsolatõeꝫ. serui
liberationẽ. nobiles exaltationẽ. ¶ Humilie
mur ergo coꝛã dño sicut rei coꝛã iudicibus. vt

obtineamus remissionē. sicut docet illa sancta
Judith. viii. Indulgentiā eius cū lachrymis po
stulemus & humiliemus illi aīas nr̄as. ¶ Itē
hūiliemus nos coꝛā dn̄o. sicut paupes coꝛā di=
uitibus. vt inueniamus cōsolationē. sicut dicit̄
Judith. viii. Expectemꝰ humiles ꝯsolatōēꝫ eiꝰ
Et. ii. coꝝ. i. Qui cōsolat̄ hūiles. consolat̄ vos
deus. Itē ī deo placet vera humilitas ꝙ apud
ip̄m impetrat quicq̄d petit. sic patet ex p̄dictis
Ideo dicit̄ eccī. xxxv. Oratio humiliātis se nu
bes penetrabit &c̄. Re. huius auctoꝛitatis ex=
positionē infra li. iii. de orōne ꝙ debet esse hu
milis. ¶ Itē hūiliemur coꝛā dn̄o. sicut ꝑui co
ram magnatibus. vt impetremus liberationē
scꝫ ab om̄i malo & p̄iculo animaꝝ & coꝛpoꝝ.
Hūilitas em̄ vera p̄seruat aīam a vindicta dei
placās eius offensam. & sententiā reuocans.
sicut patet de achab rege pessimo. iii. Re. xxi.
vbi dicit̄. Nō fuit alter talis sicut achab qui ve
nūdatus est vt faceret malū in cōspectu dn̄i.
& abhoīabilis factus est intm̄ vt sequeretur
ydola. Cum aūt helyas ex p̄cepto dn̄i p̄dixisset
ei ꝙ ipsum et totā domū eiꝰ destrueret. scidit
vestē suā et opuit cilicio suā carnē. ieiunauitqꝫ
& doꝛmiuit in sacco &c̄. Sequitur. Factus est
igit̄ s̄mo dn̄i ad helyam. dicēs. Nūquid vidi=
sti achab humiliatū coꝛā me. igit̄ qꝛ hūiliatꝰ ē
mei causa. nō inducā malū in diebus eius. Ex
emplum etiā de ezechia de quo dicit̄. ii. paral̄.
xxxii. Humiliatus est eo ꝙ exaltatum fuisset
coꝛ eius. & ideo nō venit in eū ira dn̄i. Exem=
plum etiā de niniuitis. quia cū eis p̄dicasset io
nas ex p̄cepto dn̄i. adhuc. xl. dies & niniue s̄b
uertet̄ hūilitati sūt. & pepcit dn̄s toti ciuitati.
Sic quotienscunqꝫ filii isrl̄ ꝓpter iniquitates
suas flagellabant̄ a dn̄o. vel inimicoꝝ suoꝛuꝫ
manibus tradebant̄ hūiliatis parcebat. et de
om̄i afflictōe liberās eos mirabilit̄ exaltabat.
sicut habemus in libꝛis iudicū. regum. iudith.
hester. & mach̄. p̄s. etiā dicit. Hūiliatus suꝫ &
liberauit me. & . ii. paral̄. dicit̄ ꝙ semeyas pro
pheta dixit ad roboā & p̄ncipes eius. hec dicit
dn̄s. Vos reliquistis me. & ego reliqui vos.
Qui cōsternati dixerūt. Iustus est dn̄s. cunqꝫ
vidisset dn̄s ꝙ humiliati essent. factū est ver=
bū dn̄i ad semeyā dicēs. ꝙ hūiliati sūt non di
sperdā eos. & . p̄s. dicit. Hūiliatus sum & libe
rauit me. Item hūiliemur coꝛā dn̄o sicut nobi
les coꝛā equalibus. vt asseqūmur exaltatōēꝫ. qꝛ
sicut dicit̄. Luc. xviii. Qui se hūiliat exaltabit̄
Iustū em̄ est ꝙ qui se eq̄libus vel inferioꝛibus
subiiciūt ꝓpter deū. ab ip̄o sublimiter exalten
tur. & sicut finis supbie est ignominiosa deie
ctio. sic finis hūilitatis est sublimatio gl̄iosa.
Job. xxii. Qui hūiliatus fuerit erit in gloꝛia.
¶ Item dicas ꝙ hūilitatis vtilitas est multi=
plex. hūilitas est em̄ sp̄ūalis edificii firmissimū
fūdamentū. sicut ait bern̄. fundus bonus est
hūilitas. in quo om̄e edificiū sp̄ūale cōstructū
crescit in templū sanctū in dn̄o. Idē virtutum
siquidē firmū & stabile fūdamentū est hūili=
tas. Nempe si nutet illa. aggregatio virtutū

nō nisi ruina est. Quisquis igit̄ voluerit altū
magnū & nobile edificiū sp̄ūale. s. virtutū &
bonoꝝ operum fabricare. studeat humilis esse
Nam q̄nto ꝓfundius foderit et iecerit fūda=
mentū. tanto maius & firmius erit edificium
sicut scriptū est. Math. xviii. Accesser̄t ad ih̄m
discipuli dicētes. Quis putas maioꝛ est in reg=
no celoꝝ. & adducēs ih̄s paruulū. statuit eum
in medio eoꝝ. & dixit. Amen dico vobis. nisi
cōuersi fueritis. & efficiamī sicut paruuli. nō
intrabitis in regnū celoꝝ. quicūqꝫ ergo hūilia
uerit se sicut paruulus iste. hic est maioꝛ ī reg=
no celoꝝ. i. ī eccl̄ia militāte. & etiā ī eccl̄ia triū
phante. ¶ Item hūilitas est aīe spōse xp̄i decē
tissimū oꝛnamentū. Dat em̄ ei deus oꝛnamen
tū gr̄e. ꝓu. iii. Ornamentū gr̄e accipias. Ber.
sup missus est. Semp solꝫ diuine gratie fami=
liaris virtus esse huilitas. deus em̄ supbis resi=
stit. humilibꝰ dat gr̄am. Idē. Decoꝛ aīe est hu
militas. Asperges me inquit ysopo & munda
boꝛ &c̄. hūilis herba est et pectoꝛis purgatiua
hūilitatē signās. hac se lauari post g̃uē lapsum
rex ꝓpheta cōfidit. & sic niueū quēdam recu=
perare cādoꝛē. Verum in eo qui peccauit. & si
amāda. nō tn̄ admirāda est hūilitas. at si quis
innocentiā retinet. ac simul hūilitatē iungit.
nōne videt̄ geminū aīe possidere decoꝛē. idem
ad eug̃. li. ii. Hūilitas maioꝛ in maioꝛibus. &
in clarioꝛibus clarioꝛ appꝛobat̄. nulla splendi=
dioꝛ p̄cipue ī om̄i oꝛnatu sūmi pōtificis. Quō
em̄ celsioꝛ ceteris. eo in hūilitate apparet illu=
strioꝛ & seip̄o. ¶ Itē hūilitas est potētissimū
tutamentū. Emollit em̄ hominum duram su
pbiam sicut frequētibus patet exemplis. ꝙ ho
mines iusti hūilitate sua emolliūt duritiā sup
boꝝ. Exemplū. gen̄. xxxii. vbi dicit̄ quō iacob
humiliādo se coꝛā esau cōpescuit irā eius. Item
iudic̄. viii. dic̄ ꝙ gedeō sedauit sua māsueta &
hūili r̄n̄sione viros effraim. iurgātes foꝛtiter
cōtra eū. Itē exemplū de bt̄o frācisco. qui cum
a quodā ep̄o hūiliter peteret ꝓ se & fr̄ibꝰ suis
ꝙ de bn̄placito suo possent in eius dyocesi p̄=
dicare & confessiones audire. ep̄s dure sibi re=
spōdit. & turpiter. sꝫ vir dei patiēs & humilis
patiēter egressus. Statim hūiliter est regressꝰ
Cui cū ep̄s arroganter & impatiēter dr̄et. q̄re
redissꝫ. cū iam ei suā volūtatem planius exp̄s=
sissꝫ. R̄n̄dit humiliter. Dn̄e si pr̄ iratus filio ꝑ
vnū ostiū expulerit eū. ꝑ aliud reintrandū est
Quo audito. ep̄s ip̄m benigniter amplexatus
cōcessit ei quicq̄d petierat dicēs. ꝙ hūilitas eiꝰ
sancta coꝛ eius in māsuetudinem cōuerterat.
nec fas erat ei aliquid denegare. nec debet esse
miꝝ si feritatē humanā emollit. cū et bestialeꝫ
feritatē cōuertat in māsuetudinē. sicut ait ysi
do. in li. ethim̄. Patet leonū misericoꝛdia exē=
plis assiduis. ꝓstratis em̄ parcunt. captiuos re
patriare ꝑmittūt. nō nisi lesi querunt irasci.
¶ Itē hūilitas eneruat demonū dirā ꝓteruī=
am. De multis em̄ sanctis legimꝰ ꝙ si seip̄os
& alios de periculis aīaꝝ et coꝛpoꝝ hūilitatis
sue merito liberabant. quia demones superbi

virtutē hmilitatis sancte nō ferentes·confusi
fugiebant. In vitis pa·legimus·ꝙ cū bt̄s anto
nius totū mundū plenū laqueis dño reuelan
te vidisset·inquireti ·quis posset laqueos illos
uadē · Rn̄sum est ꝙ hūilis ·Ad hoc facit exē=
plū de illo qui qn̄cunqȝ temptabat̄ a dyabolo
dicebat·Vbi sunt nūc peccata tua. & sic demo
nes ei⁹ hūilitate cōfusi cōtinuo fugiebāt· ¶Itē
exemplū de illo cui dyabolus apparēs dixit se
esse gabrielē·Re·de hoc duo exempla·infra li·
iii·de temptatione·Item nō solū hoīes vel de
mones vincit hūilitas·verū etiā ipm dm̄·pser=
uās hoīeȝ ab vltione diuina placās &c̄·vt patȝ
ex supdictis· ¶Itē hūilitas est cōfidētissimū
tegumentū·est em̄ custos oīm virtutū sic opi=
mentū sb̄ quo sp̄ualis thesaurus aīe cōseruat̄
ne furtim tollat̄ a furib⁹· vel hostibus rapiat̄
Sicut igit̄ magne fatuitatis est thesauruȝ su=
um latronibus vel hostibus palā ondere ·Qō
vtiqȝ facit supbia·elatio vel iactātia·Sic mag=
ne sapiētie est thesauꝝ suū sub tegumēto hūi=
litatis abscōdere·vn̄ Greḡ·thesaurus abscōdi=
tus vt seruet̄·thesauꝝ aūt aīe a malignis spiri
tibus custodire nō sufficit·q hūc& ab hūanis
laudibus nō abscōdit·It sic puluis a vento ra=
pit̄·nisi sub opimēto ponat̄·sic ab elationis vē
to virtutes cetere dispergunt̄·nisi sub hūilita=
te tegant̄·vn̄ Greḡ·Qui virtutes ceteras sine
hūilitate cōgregat ·qsi puluerē in ventū por=
tat ·Sic ergo pma stultitia angeli fuit supbia
sic vera hoīs sapientia est hūilitas·Prouer·xi·
Vbi hūilitas ibi et sapiētia·&ecc̄i·xi·Sapiētia
humiliātis exaltabit caput illius·in p̄nti quidē
exaltatōe gr̄e·& in futuro exaltatione glorie·

DEinde considerādum est de supbia Et
primo de supbia in cōmuni ·Secundo
de pcto pmi hōis·qō ponit̄ esse supbia
De his·Re·ifra·iii·li·vbi de hoc diffuse aget̄

DE MODESTIA· DIS·CI·

DEinde cōsiderandū est de modestia
que cōsistit in verbis·q pōt dici taci
turnitas que est respectu verborum
que temperat & refrenat linguaȝ a
verbis inutilibus·Poeta Cato· virtutē pmā eē
puto cōpescē linguā·a verbis·s·supfluis & inu
tilibus·quia vt dicit̄ puer·x·In cōuiuiis loq
citas cumulat̄·& in multiloquio nō deerit pec
catum·qui moderat̄ labia sua·prudentissim⁹
est·Idem·xvii·Qui moderat̄ sermones suos·
doctus et prudēs est·Stultus quoqȝ si tacue=
rit sapiens reputabit̄·Ad taciturnitatis virtu=
tē amandā et seruādam·& vitiū loqcitatis eui
tandū valēt & faciūt ea que posita sunt·infra
li·iii·De vitio lingue & vtilitati silētii·Hec aūt
virtus sermones limat·ita vt ante veniant ad
limā q̄ȝ ad linguā·vt nihil in eis sit supfluum
vel inutile aut nociuū·Sen̄·Prius veniat ser=
mo ad limā rōnis·q̄ȝ ad linguam locutionis·
Vn̄ ecc̄·xxi·Verba sapiētis statera poderant̄
ecc̄i·xxviii·Verbis tuis facito stateram·& fre
nos ori tuo rectos·vt·s·pondēs qd sit tacendū
quid loquedū·Quod nō fecit quidā ph̄s dc̄s
Secundus·de quo legit̄ in quibusdā cronicis·
ꝙ cum diu studuisseȝ apud athenas tempori=
bus Adriani impatoris·& audisset in scholis·
ꝙ mulier oīs fornicaret̄· si crederet ·ꝙ hoc
posset latere ·Cū venisset de schol' mortuo p̄re
suo·voluit expiri in m̄re sua ·in cuius domo
cum tanqȝ extraneus fuisset hospitat⁹·fecit eā
sollicitari p ancillā dom⁹ data pecunia·Cum
aūt illa ei cōsentiret & esset cū eo parata ad h
opus·ait Secundus·Quō inquinabo locū vn̄
exiui·Qō audiens mater·& eū agnoscēs p pu
dore & dolore mortua ē·cū ipe autē hoc vidēs
ait·Quid ē optimū·& qd ē pessimū·nisi ver=
bū optimū discrete·& vtiliter platū· pessimū
incautū & nociuū ·& extūc ppetuo silentō se
damnauit·Cū aūt impator adrianus vellet ex
torquere ab eo vt loqueret̄·vix voluit ꝯmināti
& intentanti mortē·ad qsita pauca & discreta
eum de liberatione respondere·

DEinde cōsiderandū est de modestia
ſm qō cōsistit circa exteriores mo=
tus corporis ·Et circa hoc cōsideran
da sūt q̄tuor·Primo·vtrum in mo
tibus exterioribus corporis qui seriose agunt̄
possit esse virtus et vitiū·Scd̄o·vtꝝ possit esse
aliq virtus circa actiones ludi ·Tertio de pec=
cato qō fit i excessu ludi ·Quarto·de peccato
ex defectu ludi· ¶Ad pmū·s·vtrū in moti=
bus corporis qui serio agunt̄·possit esse virt⁹
& vitiū·Dicendū ꝙ virtus moralis cōsistit in
hoc ꝙ ea que sūt hoīs p ratione ordinant̄·Ma
nifestū est aūt ꝙ exteriores motus hoīs sūt p
rōem ordinabiles·q2 ad impium rōnis exteri=
ora mēbra mouent̄·Vn̄ manifestū est ꝙ circa
hoꝝ motuū ordinationē virtus moralis consi
stit· ordinatio aūt hoꝝ motuū attendit̄ q̄ntū
ad duo ·Vno quidē mō ſm cōueniētiā psone
Alio mō ſm ꝯuenientiā ad exteriores psonas
negocia seu loca·Vn̄ Ambrosius dicit in·i·li·
de offitiis·hoc est pulcritudinē tenere viuēdi·
ꝯueniētia cuicūqȝ sexui et psone reddē·& hoc
ptinet ad pmū·Quantū aūt ad ſm subditur
Hic ordo gestoꝝ optimus·hic ornatus ad om
nem actōeȝ accōmodus·& ideo circa hmōi ex
teriores mot⁹ ponit andronic⁹ duo·s·ornatū
qui respicit cōuenientiā psone·Vn̄ dicit ꝙ sci=
entia est circa decens in motu & habitudine·
& bonū ordinē qui respicit cōuenientiā ad di
uersa negocia·& ea que circūstant ·Vn̄ dic ꝙ
expientia est sepationis id est distinctōis acti
onū·Motus em̄ exteriores sūt quedam signa
interioris dispositōis·ſm illud ecc̄i·xix ·Ami=
ctus corporis & risus dentiū·& ingressus ho=
minis enūtiāt de illo ·& Ambrosius dicit in
primo de offic·ꝙ habitus mentis in corporis
statu cernit̄ ·& ꝙ vox quedā aīmi est motus
corporis·Interior aūt dispositio pcipue attendi
tur ſm aīe passiones·& ideo moderatio exte=
rioꝝ motuū requirit moderationem interioꝝ
passionū·Vn̄ Ambro·dicit in pmo de offic·ꝙ
hinc·s·ex motibs exteriorib⁹ hō cordis n̄ri ab=
scōdit̄·aut leuior·aut iactātior·aut turbidior·

aut grauioꝛ. aut inconſtātioꝛ. & purioꝛ. & ma
turioꝛ eſtimatᷣ. Per motus etiā exterioꝛes alii=
hoīes de nobis iudicium capiūt. ſm illud. eccl.
xix. Ex viſu cognoſcitᷣ vir. & ab occurſu faciei
cognoſcitᷣ ſenſatus. Et ideo moderatio exteri=
oꝝ motuū quodāmō ad alios oꝛdinatᷣ ſm il=
lud qȯ Aug. dicit in regl'a In omībus motibꝰ
vr̄is nihil fiat qȯ cuicūqꝫ offēdat aſpectū. ſed
qȯ vr̄am deceat ſanctitatē. & ideo moderatio
exterioꝝ motuū pōt reduci ad duas virtutes.
quas phs tangit in. iiii. eth. Inquantū em̄ per
exterioꝛes motꝰ oꝛdinamur ad alios ꝑtinet ex
terioꝝ motuū moderatō ad amicitiā vl' affabi
litatē que attenditᷣ circa delectationes & tri=
ſtitias. q̄ ſūt in verbis & factis ī oꝛdine ad ali
os q̄bus hō ꝯuiuit. Inquantū vero exterioꝛes
motus ſunt ſigna diſpōnis interioꝛis ꝑtinet
eoꝝ moderatio ad ūtutē veritatis. ſm quā ali
quis talē ſe exhibet in verbis & factis. q̄lis ē
interius. Vn̄ pōt dici ꝙ pertinet ad virtutem.
que dicitᷣ maturitas. que. ſ. refrenat om̄es im
petus aīmi ne aliquis p̄cipitanē attēptet. ſꝫ oīa
cū deliberatōe p̄uia operetᷣ. Itē motus exterio
res cōponit ne in eis aliq̄d diſſolutū vel remiſ
ſum appareat. aut qȯ ſit indecens honeſtati.
Hec em̄ maturitas in ḡuitate moꝝ & hōeſta=
te ꝯſiſtit. que attenditᷣ ī inceſſu et geſtu & ha=
bitu. & motu. verbo et actu oꝛdinato. & cū pō
dere deliberatōis facto. De hac maturitate di=
citᷣ in. p̄s In pplo graui laudabo te. graui id ē
maturo. Hec maturitas eſt cōtraria ariditati
gr̄e. & leuitati puerilis laſciuie. De hac matu=
ritate cōmendatᷣ thobias. eiuſdē. i. Cum eſſet
thobias iunioꝛ omībus in tribu neptaliꝫ. nihil
tn̄ puerile geſſit in opere. Simil'r & ſara eiuſ=
dem. iii. Tu ſcis dn̄e ꝙ mūdam ſeruaui aīam
meā ab om̄i ꝯcupiſcētia. nūq̄ꝫ cū ludētibꝰ me
miſcui. neqꝫ his q̄ ī leuitate ambulāt participē
me p̄bui. Ad hāc virtutē ꝑtinet p̄uidere initio
operuꝫ finem eoꝝ. & tempare opus vt tendat
honeſte ad debitū finē. & cōtempare ſe in agē
do bonū ſm qȯ cōpetit honeſtati actionis. &
loci et ſocietatis. ¶ Ad ſm. ſ. vtrum in ludis
poſſit eſſe aliq̄ virtus. Dicendū ꝙ ſicut homo
indiget coꝛpali q̄ete ad coꝛpis refocillationē ꝙ
n̄ pōt cōtinue laboꝛare. ꝓpter hoc ꝙ habꝫ fini
tam virtutē. que determinatis laboꝛibꝰ ꝓpoꝛ=
tionatᷣ. ita etiā eſt ex ꝑte aīe cuius eſt etiā vir=
tus finita ad determītas opatōes ꝓpoꝛtiona
ta. Et ideo qn̄ vltra ſuū modū in aliq̄s opatō
nes ſe extēdit. laboꝛat et ex hoc fatigatᷣ. p̄ſerti
quia in opationibus aīe ſimul laboꝛat coꝛpus
inquātum. ſ. aīa etiā intellectiua vtitᷣ viribus
ꝑ oꝛgana coꝛpoꝛea opantibus. Sunt aūt bona
ſenſibilia cōnaturalia homī. Et iȯo qn̄ aīa ſup̄
ſenſibilia eleuatᷣ. opationibus rōnis intenta.
naſcitᷣ exinde quedaꝫ fatigatio aīalis. ſiue hō
intendat opationibꝰ rōnis p̄ctice. ſiue ſpecula
tiue. magis tn̄ ſi opationibus cōtemplationis
intēdat. qꝛ ꝑ hoc magis a ſenſibilibus eleuatᷣ.
Quāuis foꝛte in aliquibus opibus exterioꝛibꝰ
rōnis practice maioꝛ laboꝛ coꝛpoꝛis exiſtat. in

veriſqꝫ tn̄ tanto aliquis magis animaliter fa=
tigatᷣ. quāto vehemētius opibus rōnis intēdit
Sicut autē fatigatio coꝛꝑalis ſoluitᷣ ꝑ coꝛpoꝛis
quietē. ita etiam opoꝛtet ꝙ fatigatio animalis
ſoluatᷣ ꝑ aīe quietē. quies aūt aīe eſt delectatō
vt ſup̄ habitū eſt. cū de paſſionibus ageretᷣ. &
ideo opoꝛtet remediū cōtra fatigationē aīalem
adhiberi ꝑ aliquā delectationē. intermiſſa in=
tentione ad inſiſtenduꝫ ſtudio rationis. ſicut
in collationibus pr̄m legitᷣ. ꝙ beatus Iohānes
euāgeliſta cum quidā ſcādalizarentᷣ ꝙ cū ſuis
diſcipulis ludentē inuenerūt. dicitᷣ mandaſſe
vni eoꝝ qui arcū gerebat vt ſagittā traheret.
qȯ cum pluries feciſſet queſiuit vtrū hoc cōti=
nue facere poſſet. Qui rn̄dit ꝙ ſi hoc cōtinue
faceret. arcus frāgeretᷣ. vnde bt̄s Iohes ſubin=
tulit. ꝙ ſimilitᷣ animus hoīs frangeretᷣ. ſi nū
q̄ꝫ a ſua intentione relaxeretᷣ. Huiꝰ aūt dicta
vel facta in quibus non queritᷣ niſi delectatio
aīalis vocantᷣ ludicra vl' iocoſa. & ideo neceſſe
eſt talibus interdū vti q̄ſi ad quandā q̄etē aīe
Et hoc eſt qȯ phs dicit in. iiii. eth. ꝙ in huius
vite cōuerſatione quedā cum ludo requies ha
betᷣ. & ideo opoꝛtet interdū aliquibus talibus
vti. Circa que tn̄ tria videntᷣ p̄cipue eſſe cauē
da. quoꝝ p̄mū & p̄ncipale ē. ꝙ p̄dicta delecta
tio nō queratᷣ in aliquibꝰ opationibus vel ver
bis turpibus uel nociuis. Vn̄ Tullius dicit in
p̄mo de offic. ꝙ unū genus iocādi eſt illibera=
bile petulās flagitioſū obſcenū. Aliud aūt attē
dendū eſt ne totaliter grauitas aīe reſoluatur
Vn̄ ambꝛo. dicit in p̄mo de offic. Caueamus
ne dum relaxare aīm uolumus ſoluamus om
nē armoniā q̄ſi cōtemptū quendā bonoꝝ ope
rū. Et Tullius dicit in p̄mo de offic. ꝙ ſic pu=
eris nō omnē ludēdi licentiā damꝰ. ſꝫ eaꝫ que
ab honeſtatis actionibus nō ſit aliena. ſic ī ip=
ſo loco qȯ ingenii ꝓbi lumē eluceat. Tertio atᷣ
eſt attendendū ſicut & in oībus aliis hūanis
actibus vt cōgruat ꝑſone & tpi. et loco. & ſm
alias circūſtantias debite oꝛdinetᷣ. vt. ſ. ſit tpe
& hoīe dignus. ut Tullius ibidem dicit. hmōi
aūt ſm iudiciū rōnis oꝛdinantᷣ. habitꝰ aūt ſe=
cūdum rōnem opans. eſt ūtus moꝛalis. & iȯo
circa ludos pōt eſſe aliq̄ virtus. quā phs eutra=
peliā noīat. & dicitᷣ aliq̄s eutrapellius a bona
cōuerſione. quia. ſ. bene cōuertit aliq̄ dicta vel
facta in ſolatiū. & quantū ꝑ hanc virtutē hō
refrenatᷣ ab īmoderātia ludoꝝ. ſub modeſtia
cōtinetᷣ. ¶ Ad tertiū. ſ. vtꝝ in ſupfluitate lu
di poſſit eſſe pcc̄m. Dicendū ꝙ in omni eo qȯ
eſt dirigibile ſm rōem. ſupfluū dicitᷣ qȯ regu
lam rōnis excedit. diminutū atᷣ dicitᷣ aliquid
ſm ꝙ deficit a regl'a rōnis. dictū eſt aūt ꝙ lu
dicra ſiue iocoſa verba uel facta ſunt dirigibi
lia ſm rōem. & ideo ſupfluū in ludo accipitur
qȯ excedit regl'am rōnis. qȯ quidā pōt eſſe du
pliciter. Vno mō ex ip̄a ſpecie actionū q̄ aſſū=
muntᷣ in ludis. quod quidē ludendi genꝰ ſm
tulliū dicitᷣ eſſe illiberabile. petl'ans. flagitioſū
obſcenū. qn̄. ſ. vtitᷣ aliquis cauſa ludi turpibꝰ
factis vel uerbis uel etiā his q̄ vergūt ī ꝓximi

nocumentū·que de se sunt peccata mortalia·
& sic patz ꝙ excessus in ludo est peccatū·Alio
mō pōt esse excessus in ludo ſm defectū debi
taꝝ circūstantiaꝝ·puta cū aliqui vtunt̄ ludo
vel temporibus uel locis indebitis·aut etiā pre
ter cōuenientiā negocii seu ꝑsone·& hoc qdē
qn̄q3 pōt esse pctm mortale ꝓpter vehementiā
affectus ad ludum cuius delectationē ꝑponit
aliqs dilectationi dei·ita ꝙ cōtra ꝑceptum dei
vel ecclesie talibus ludis uti nō refugiat·Quā
doq3 aūt est pctm veniale·puta cū aliquis non
tm̄ afficit̄ ad ludū ꝙ ꝓpter hoc uellet aliqd cō
tra deū cōmittē·Hec aūt ludi supfluitas ptinz
ad ineptā letitiā q̄ ſm Greg̊·xxxi·moꝝ ē filia
gule·Vn̄ exodi xxxii·Sedit populus mādu-
care et bibere & surrexerūt ludere·Sciēdū ta-
mē ꝙ ludi necessarii sunt uel utiles ad conuer
sationē humane vite·ad oīa aūt q̄ sūt vtilia
conuersationi humane vite deputari possunt
aliqua officia licita·Et ideo etiā officiū hystri
onū qd̓ ordinat̄ ad solatiū hoībus exhibendū
nō est ſm se illicitū·nec sunt in statu peccati·
dūmō moderate ludo vtant̄·i·nō vtendo ali-
quibus illicitis verbis vel factis ad ludum·&
nō adhibendo ludū negotiis & temporib⁹ in-
debitis·& q̄muis in rebus hūanis nō vtantur
alio officio ꝑ cōparationē ad alios hoīes·tn̄ ꝑ
cōparationē ad seipos & ad deū alias habent
seriosas & virtuosas oꝑationes·puta dū orāt
& suas passiones & oꝑationes cōponūt·& qn̄
q3 etiā paupibus elemosinas largiunt̄·Vnde
illi qui moderate eis subueniūt nō peccāt·sed
iuste faciūt·mercedē misterii eoꝝ eis tribuēdo
Si qui aūt supflue sua in tales cōsumunt vel
etiā sustentāt illos hystriones q̄ illicitis ludis
vtunt̄·peccāt·q·eos in peccato fouentes·Vn̄
Aug̊·dicit·sup Ioh̄·Donare res suas hystrioni
bus supflue vitium est immane·nisi forte hy
strio esset in extrema necessitate in qua esset ei
subueniendū·Dicit em̄ Ambro·in libro de of
ficiis·Pasce fame morientem·si nō paueris·oc-
cidisti·Quisquis em̄ pascēdo ſuare poteris·si
nō paueris occidisti. ⁋ Ad quartū·s·verū in
defectu ludi possit esse peccatū·Dicendum ꝙ
oīe qd̓ est cōtra rōem in rebus hūanis vitio-
sum est·Est aūt cōtra rōem vt aliquis se aliis
onerosū exhibeat·puta dum nihil delectabile
exhibet·et etiā delectatōes alioꝝ impedit·vn̄
Sen̄·dic̄·sic te geras sapienter vt nullus te ha
beat tanq̄3 asperū·nec cōtemnat q̄si vilem·illi
aūt qui in ludo deficiūt·neq3 dicūt aliqd̓ ridi-
culū·& dicētibus molesti sūt·q2·s·moderatos
alioꝝ ludos non recipiūt·& ideo tales vitiosi
sunt·& dicunt̄ duri et agrestes·vt phus dicit
in·iiii·eth̄·Sed quia ludus est vtilis ꝓpter de-
lectationē & quietē·delectatio autē & quies
nō ꝓpter se querunt̄ in hūana vita·sed ꝓpter
oꝑationē vt dicit̄ in·x·eth̄·Defectus ludi mi-
nus est vitiosus q̄3 ludi supexcessus·Vn̄ phs
dicit in·x·eth̄·ꝙ pauci amici propter delectati
onē sunt hn̄di·quia paꝝ de delectatione suf-
ficit ad vitā·q·ꝓ cōdimēto·Sicut paꝝ de sale

sufficit in cibo·Sciendū aūt ꝙ austeritas ſm
ꝙ est virtus nō excludit oēs delectationes·
sed supfluas & inordinatas·Vn̄ videt̄ ptinē
ad affabilitatē·quā phs amicitiā nominat·vel
ad eutrapeliā siue iocūditatē·& tn̄ nominat·
& diffinit eā sic ſm cōuenientiā ad tempanti
am·cuius est delectatōes reprimere·Ludi autē
caueri debēt qn̄q3 rōne status·sicut penitenti-
bus quibus luctus indicit̄·ꝓ peccatis interdi-
cuntur ludi sicut dicit Aug̊·de penitente lo-
quēs·Cohibeat se a ludis & spectaculis seculi·
quicūq3 vult ꝑfectā cōsequi remissiōis grām·
Hoc tn̄ nō ptinet ad vitiū defectus·q2 hoc ip
sum est ſm rōem ꝙ ludi diminuant̄ i eis·vel
ratione temporis·Sicut Iere·xv·Nō sedi in cō
silio ludentiū·vbi dic̄ Iero⁹ ꝙ Ieremias loqui-
tur ſm cōgruentiā temporis·cui⁹ status ama
ritudine plenus erat·

DE MODESTIA IN ORNATV·DIS·CII·

DEinde considerādū est de modestia
ſm ꝙ ꝯsistit in exteriori apparatu·Et
primo verū circa exteriorē appara-
tū possit esse virtus & vitiū·Scdo·
verū mulieres peccēt i supfluo ornatu·Tertio
ostendendū est rōibus auctoritatib⁹ et exem-
plis quāmultipl'r peccent mulieres in supfluo
ornatu·⁋ Ad pmū·s·verū circa exteriorē ap
paratū possit esse virtus & vitiū·Dicenduz ꝙ
in ipis rebus exterioribus quib⁹ homo vtitur
nō est aliqd̓ vitiū·s3 ex parte hoīs qui imode-
rate vtit̄ eis·que quidē imoderātia pōt eē du-
plex·Vno mō quidē ꝑ cōparationē ad cōsue-
tudinē hominū cum quibus aliquis viuit·vn̄
dicit Aug̊·in·iii·cōfessionū·ꝙ cōtra mores ho
minū flagitia ꝓ moꝝ diuersitate vitāda sūt·
vt pactū inter se ciuitatis & gentis cōsuetudi
ne vel lege firmatū·nulla ciuis aut ꝑegrini libi
dine violet̄·Turpis em̄ est oīs pars vniūso
suo nō cōueniēs·Alio mō pōt esse imoderatō
in vsu taliū reꝝ ex inordinato affectu vtētis·
Ex quo qn̄q3 cōtingit ꝙ hō nimis libidinose
talibus vtat̄ siue ſm cōsuetudinē eoꝝ cū qui-
bus viuit·siue etiā ꝑter eoꝝ cōsuetudinē·Vn̄
Aug̊·dicit in·iii·de doctri·xpīa·in vsu rerum
abesse oportet libidinē·que nō solū ipa eorum
inter quos viuit cōsuetudine neqter abutitur
s3 etiā sepe fines eius egressa feditatē suā q̄ in-
ter claustra moꝝ sollēniū latitabat flagitiosis-
sima eruptione maīfestat·Cōtingit aūt ista in-
ordinatio affectus tripl'r·quantū ad supabun
dantiā·Vno mō ꝑ hoc ꝙ aliqs ex supfluo cul
tu vestiuz hoīm gl̄iam querit·put·s·vestes &
alia hmōi ptinēt ad quendā ornatū·vn̄ Greg̊·
dicit in quadā omelia·Sūt nōnulli qui in cul
tu subtiliū ꝑciosarūq3 vestiū nō putāt eē pecca
tū·qd̓ videlic3 si culpa non esset·nequāq3 ſmo
dei tam vigilanter exprimeret·ꝙ diues qui tor
quet̄ apud inferos bisso & pupura indut⁹ fu
isset·Nemo quippe vestimēta ꝑcipue·s·excedē
tia ꝓpriū statum nisi ad inanē gl̄iam querit·
Alio mō ſm ꝙ hō ꝑ supfluū cultū vestiū q̄rit
delicias ſm ꝙ vestis ordinat̄ ad corporis fomētū

Tertio mō ſm ꝙ nimiā ſollicitudinē apponit
ad exterioꝛē veſtiū cultū. etiā ſi n̄ ſit aliq̄ inoꝛ=
dinatio ex parte finis. ¶ Et ſm hoc androni
cus ponit tres virtutes circa exterioꝛē cultum
ſcꝫ hūilitatē que excludit intentōꝫ glie. Vnde
dicit ꝙ hūilitas eſt habitus nō ſupabundans
in ſūptibus & ꝑparationibus. & ꝑ ſe ſufficiē=
tiā que excludit intentioneꝫ delitiaꝝ. Vn̄ dicit
ꝙ ꝑ ſe ſufficiētia eſt habitus cōtentus quibus
opoꝛtet et determīatiua eoꝝ que ad viuere cō=
uenit. ſm illud Apo. i. ad Thym̄. vlt̄. Habētes
alimēta & quibus tegamur hiis cōtenti ſim⁹.
Et ſimplicitatē que excludit ſupfluā ſollicitu
dinē taliuꝫ. Vn̄ dicit ꝙ ſimplicitas eſt habitus
cōtempt⁹ his q̄ cōtingūt. Ex parte aūt defect⁹
ſimil'r pōt eſſe duplex inoꝛdinatio ſm affectū
Vno mō quidē ex negligētia hoīs qui nō ad=
hibet ſtudiū vel laboꝛē ad hoc ꝙ exterioꝛi cul=
tu vtat̄ ſm ꝙ opoꝛꝫ Vn̄ phs dic̄ in. viii. eth.
ꝙ ad mollitiem ꝑtinet. ꝙ aliquis trahat ueſti
mentū ꝑ terrā. ut nō laboꝛet eleuādo ipm̄. alio
mō ex eo ꝙ ipm̄ defectuꝫ exterioꝛis cultus ad
gl'iam oꝛdinat. Vn̄ dicit Aug. in li. de ſmone
dn̄i in mōte. nō in ſolo reꝝ coꝛpoꝛeaꝝ nitoꝛe
atqꝫ pōpa. ſꝫ etiā in ipſis ſoꝛdibus & luctuoſis
eſſe poſſe iactantiāꝫ. & eo ꝑiculoſioꝛē. quo ſub
noīe ſuitutis dei decipit. Et phs dicit in. iiii.
eth. ꝙ ſupabūdantia & inoꝛdinatus defectus
ad iactantiā ꝑtinet. Illi autē qui ī dignitatib⁹
cōſtituunt̄ uel etiā miſtri altaris ꝓcioſioꝛibus
veſtibus q̄ꝫ ceteri induunt̄. n̄ ꝓpter ſui gl'iam
ſꝫ ad ſignificādam excellentiā ſui miſterii. uel
cultus diuini. Et ideo in eis nō eſt vitioſū. vn̄
Aug. dicit in. iii. de doct. xp̄ia. Quiſquis ſic
vtit̄ exterioꝛibus rebus ut metas ꝯſuetudinis
bonoꝝ inter quos uerſat̄ excedat. aut aliquid
ſignificat. aut flagitioſus eſt. duꝫ. ſ. ꝓpter de=
licias uel oſtentationē talibus vtit̄. Sil'r etiam
ex parte defectus cōtingit eſſe peccatuꝫ. nō tn̄
ſemꝑ qui uilioꝛibus q̄ꝫ ceteri veſtibus utit̄ pec
cat. ſꝫ ſi hoc faciat ꝓpter iactantiā vel ſupbiā.
vel vt ceteris ꝓferat̄. vitiū ſupſtitionis ē. Si aūt
hoc faciat ꝓpter macerationē carnis vel hūili
atōeꝫ ſpūs. ad virtutē tempantie ꝑtinet. Vn̄
Aug. dicit in. iii. de doct. xp̄ia. Quiſquis reſtri
ctius rebus vtit̄. q̄ꝫ ſe habeāt moꝛes eoꝝ cum
quibus viuit. aut tempans. aut ſupſticioſ⁹ eſt.
pꝛecipue aūteꝫ cōpetit veſtimentis vilibus vti
his qui alios & exemplo et verbo ad peniten
tiam hoꝛtant̄. ſicut fuerūt ꝓphete. De quibus
loquit̄ Ap⁹. heb. xi. Circuierūt in melotis &c̄.
Vn̄ et quedā glo. dicit. Math. iii. Qui penitē=
tiā p̄dicat. habitū penitētie ꝓtendat. ¶ Ad ſe
cundū. ſ. vtꝝ mulieres peccēt in ſupfluo oꝛna=
tu. Dicendū ꝙ circa oꝛnamēta mulierum ſūt
eadē attendēda que ſup̄ cōiter dicta ſunt circa
exterioꝛē cultum. & inſup quoddā aliud ſpāle
ꝙ. ſ. muliebꝛis cultus viros ad laſciuiā ꝓuocat
ſm illud ꝓuer. vii. Ecce mulier occurrit illi oꝛ=
natu meretritio. ꝑparata ad decipiēdas aīmas
Pōt tn̄ mulier licite operā dare ad hoc ꝙ viro
ſuo placeat. ne ꝑ eius contemptū in adulteriū
labat̄. Vn̄ dicit̄ ꝑma ad coꝝ. vii. Mulier que
nupta eſt cogitat que ſunt mūdi quō placeat
viro. Et ideo ſi ml'ier ꝯiugata ad hoc ſe oꝛnet
vt viro ſuo placeat. pōt hoc facē abſqꝫ peccato
Ille aūt mulieres que viros nō habent. nec vo
lūt hr̄e. & ſunt in ſtatu non hn̄di. nō poſſunt
abſqꝫ peccato appetē placē viroꝝ aſpectib⁹ ad
cōcupiſcēdum. qꝛ hoc eſt dare eis incentiuum
peccādi. & ſiquidē hac intentōe oꝛnēt ſe vt ali=
os ꝓuocēt ad cōcupiſcendū. moꝛtal'r peccant.
Si aūt ex quadā leuitate vel etiā ex vanitate pꝛo
pter quandā iactantiā n̄ ſemꝑ eſt pctm̄ moꝛta
le. ſꝫ qn̄qꝫ veniale. & eadē ratio quātuꝫ ad hoc
eſt de viris. vn̄ Aug. dicit in ep'la ad poſſidoni
um. Nolo vt de oꝛnamētis auri vel ueſtis pꝛo=
priā habeas in ꝓhibēdo ſententiā. niſi in eos
qui neqꝫ cōiugari cupiētes. qui cogitare debēt
quō placeāt deo. Illi aūt cogitāt que ſunt mū=
di quō placeāt. vel uiri vxoꝛibus uel mulieres
maritis. niſi ꝙ capillos nudare femīas. q̄s eti=
am caput uelare iubet ap⁹. ut maritatas decꝫ.
in quo tn̄ poſſent aliq̄ a pctō excuſari. qn̄ hoc
nō fieret ex aliq̄ uanitate. ſꝫ ꝓpter cōtrariā cō=
ſuetudinē. quāuis talis cōſuetudo non ſit lau
dabilis. de iſto ſupfluo oꝛnatu dicit̄ ſup illud
ꝑme pet. iii. Quaꝝ. ſ. mulierū ſit nō extrinſe=
cus capillitura. aut circūdatio auri. aut indu=
menti ueſtimentoꝝ cultus. dicit. Glo. cipani.
Serico & pupura indute xp̄m ſincē induere n̄
poſſūt. auro & margaritis oꝛnate & monilib⁹
oꝛnamēta mentis & coꝛpoꝛis ꝑdiderūt. Sꝫ ſic
ibidem dicit cyp̄anus. mulieres eoꝝ qui in tri
bulatione erāt cōtemnebant viros. & ut aliis
placerēt ſe pulcre oꝛnabāt. qꝺ fieri ap'lus ꝓhibꝫ
in quo etiā caſu loquit̄ cypꝛianus nō aūt ꝓhi
bet mulierib⁹ ꝯiugatis oꝛnari ut placeāt viris
ne dēt eis occaſionē peccādi cū aliis. Vn̄ ꝑma
thym̄. ii. dicit ap'lus. Mulieres in hītu oꝛnato
cum verecūdia et ſobrietate oꝛnātes ſe. nō in
toꝛtis crinibus aut auro aut margaritis v'l ve
ſte ꝓcioſa. Per qꝺ dat̄ itelligi. ꝙ ſobꝛi⁹ & mo
deratus oꝛnatus nō ꝓhibet̄ mulieribus. ſꝫ ſup
fluus et inuerecūdus & impudic⁹. Item idem
cypꝛianus in libꝛo de hītu v̓ginū. Nō uirgīes
tm̄ aut viduas. ſꝫ etiā nuptas. Puta etiā oēs
omnino femīas admonēdas ꝙ coꝛpus dei &
facturam eius et plaſma adulterare nullo mō
debeāt. adhibito flauo coloꝛe v'l nigro puluē v'l
ruboꝛe. aut quolibꝫ liniamēta natiua coꝛrūpē
te medicamine. Et poſtea ſubdit. Manus deo
inferūt qn̄ illud qꝺ ille foꝛmauit refoꝛmare cō
tēdunt. Impugnatio iſta eſt diuini opis ꝓuari
catio & ueritatis. deū uidē nō poteris. qn̄ ocl'i
tibi nō ſunt quos deus fecit. ſꝫ quos dyabolus
infecit. de īimico tuo compta cum illo pariter
arſura. Sed ſciendū ꝙ mulier fatua de q̄ cyp̄=
anus loquit̄ eſt quedā ſpēs fictionis. que non
pōt eſſe ſine peccato. vn̄ Aug. dicit in ep'la ad
poſſidonium fucati figmētis quo rubicūdioꝛ
uel cādidioꝛ appareat adulterina fallacia eſt.
qua nō dubito etiā ipos maritos ſe uelle deci=
pi. quibus ſolis ꝑmittēde ſūt femie oꝛnari ſm

venia͂·nō ꝺm imperiū·n̄ tn̄ ſemp talis fucatio
eſt cum peccato mortali·ſed ſolū qn̄ fit p laſci
uiā vel in dei cōtemptū·in quibus caſib⁹ loq=
tur cyprian⁹. Sciendū tn̄ ꝙ aliud eſt fingere
pulcritudinē nō habitam·& aliud eſt occulta=
re turpitudinē ex aliqua cauſa ꝓuenientem·
Puta egritudine vel aliquo hmōi·Hoc em̄ eſt
licitū·quia ꝺm apl̄m p̄ma ad cor·Que puta=
mus ignobiliora eē mēbra corporis·his hono
rem abundantiorē circūdamus·Et ſciendum
ꝙ ſi eſſet aliq̄ ars ad faciendū aliq̄ opa·quib⁹
hoīes vti nō poſſūt abſq3 peccato ·ꝑconſequēs
artifices talia faciendo peccarēt· vtpote p̄ben=
tes directe aliis occaſionē peccādi·Puta ſi ali=
quis fabricaret ydola vel aliqua ad cultū ydo
latrie ptinēcia·Si qua vero ars ſit cuius operi
bus hoīes poſſūt bn̄ et male vti ſicut gladii·ſa
gitte·& alia hmōi vſus taliū artiū nō eſt pec=
catū·& he ſole artes ſunt dicēde·Vn̄ dic̄ Cri=
ſoſto·ſup Math·eas ſolas oportet artes voca
re q̄ neceſſarior et eor q̄ cōtinēt vitā nr̄a3 ſūt
tributiue et cōſtructiue ·ſi tn̄ opibus alicuius
artis vt pluries aliqui male vterent̄·q̄mvis de
ſe n̄ ſint illicite· ſūt tn̄ p officiū pn̄cipis a ciui=
tate extirpāde ꝺm documēta platonis·q2 ergo
mulieres licite ſe poſſūt ornare·vel vt cōſeruēt
decentiā ſui ſtatus·vel etiā aliquid ſupaddere
vt placeāt viris·cōſequēs eſt ꝙ artifex talium
ornamentor nō peccat in vſu talis artis·niſi
forte inueniēdo aliqua ſupflua & curioſa ·vn̄
Criſo⁹ dicit ſup Math·Qō etiā ab arte calcea
torū et textor multa abſcīdē oportet·Etem̄
ad luxuriā deduxerūt neceſſitatē corrumpen=
tes artem male arti cōmiſcentes·

DE EQVANIMITATE· DIS·CIII·

DEinde cōſiderandū eſt de modeſtia
que cōſiſtit circa vſū rer exterior·
Et p̄mo de eq̄nimitate·Secūdo de
parſymonia·Tertio de mūdi cōtēp=
tu·Quarto de volūtaria pauptate· ¶ Circa
p̄mū·ſ·de eq̄nimitate·Sciendū ꝙ eq̄nimitas·
eſt aīmi eq̄litas·qua·ſ·homo eq̄liter ſe hab3 in
ꝓſperis & adūſis·etiā in ſubita mutatōne for
tune ꝓſpere & adūſe·Eq̄nimitas em̄ ten3 ani
mū & tempat ne extollat̄ in ꝓſperis·& ne de
iiciat̄ in aduerſis·ſ3 ſtabil̄r pmaneat in vtriſq3
Hec in ꝓſperitatis tempe facit aīm memorem
malor·& ī adūſis bonor·Iuxta illud ecc̄i·xi·
In die malor ne īmemor ſis bonor·& die bo
norum ne immemor ſis malorum ·vt vinum
p̄ntis letitie tempes aqua future ·que pōt tibi
accidere meſtitie & tribulationis·Ad hanc eq̄
nimitatē monet angel⁹ thobiā in tribulatione
ſua eiuſdē·v·Gaudiū ait tibi ſit ſemp·cui tho
bias·q̄le gaudū mihi eſſe pōt &c̄·Et angelus·
equo aīmo eſto·q2 ī ꝓximo ē vt a deo cureris·
hō debet eē ſic̄ hō ſilueſter· de quo dicitur ꝙ
meſtitiā quā habet de tempis pluuioſi intem=
perie tempat future ſerenitatis ſpe·& ecōuer=
ſo·letitiā ſerenitatis timore intempiei future·
De hac eq̄nimitate cōmendat̄ anna·i·Re·i·
Amplius vultus anne non ſunt in diuerſa

mutati·ecc̄i·xxvii ·Homo ſanct⁹ in ſapientia
ſua pmanet ſicut ſol·Stultus vt luna mutat̄·
ſc3 ꝺm mutatōe3 tempis & fortune·In geſtis
romanor impator cōmendat̄ antonius ſeue
rus·q2 vt dicit̄ p aliqua fortuna ꝓſpera vel ad
uerſa nunq̄3 fact⁹ apparuit triſtior aut letior
in mutatione vultus ·Ideo ſeuerus dicebatur
q2 vultus auſteritatē nullo caſu deponebat·

DEinde cōſiderandū ē de parſymonia q̄
eſt moderatrix in vſu rer tempalium·
que·ſ·frugalitas dicit̄·ecc̄i·xxxi·Vtere
quaſi hō frugi his que tibi apponunt̄·ſic̄ faci
ebat beatus Aug·cuius menſa ſemp frugalis
erat·Veſtimēta nec nimis ſordida· nec nimis
p̄cioſa·& ſic in oībus aliis moderatōis menſu
ram & regulam obſeruabat·

DEinde cōſiderandū eſt de ꝯtēptu mū=
di·qui refrenat appetitū ne īmodarate
mundū vel mūdialia diligamus·ꝓp̄t
quod dicit̄·i·Io·ii·Nolite diligē mundū·neq3
ea que in mūdo ſūt·Cōſiderād⁹ eſt ergo mū=
dus vt cognoſcat̄·& cognitus cōtemnat̄·Cō
temnēdus eſt ergo mūdus ꝓpter vanitatē cō=
ſiſtentie ·abundātiā feditatis ·viſcoſitatē ihe
rentie·mundantiā iniquitatis ·anxietates do
lor lamentabiliū·diūſitates picülor innume
rabiliū· ¶ Primo quidē cōtemnend⁹ eſt mū
dus ꝓpter vanitatē conſiſtentie·vanus eſt em̄
mundus·& vana ſūt oīa que ſunt in eo·ſic̄
dicit̄ ecc̄i·i·Vanitas vanitatū·& oīa vaītas
Mundus nō dicit̄ ſolum vanus eſſe·ſ3 vaītas
emphatice loquēdo·q2 vaniſſim⁹ ē pluſq̄3 poſ
ſet dici·van⁹ etiā efficiēs amatores ſuos·ſicut
dicit̄ Iere·ii·Ambulauerūt poſt vanitatem·&
vani facti ſunt· ¶ Vere vanus eſt mundus
& oīa mūdialia vana ſūt ·nō em̄ replent di
ligentē·Sicut nec vacuitas·Gen̄·i·Terra erat
inanis et vacua·oīa mūdana vacua ſūt ·Ideo
nō replēt·ſ3 magis euacuāt·Itē nō replēt·quia
nō ſūt in corde ſ3 extra·Vn̄ archā pōt quis re
plere pecunia·ſ3 nō mentē·Item non replent·
q2 cor hoīs tante capacitatis factū eſt·ut nihil
minus deo poſſit illud implere ·Ideo eccl̄eſ·v·
Auarus nō implebit̄ pecunia ·Vana ergo ſūt
mūdialia·q2 nō replent ambientē·Item vana
ſunt·quia nō ditant poſſidentē·ſicut nec ſom
nia·Yſa·xxix·Sicut ſomniat eſuriēs & come
dit·cū aūt fuerit exprectus vacua eſt aīa eius
Et ſicut ſomniat ſitiens & bibit·& poſtq̄3 fue
rit expgefact⁹ laſſus adhuc ſitit· & vacua eſt
aīma eius·Sic erit multitudo omniū gentiū·
p̄s·Dormierūt ſomnū & nihil inuenerūt &c̄·
Nec eſurientē reficiunt·ſicut nec aura·Bern̄·
Non plus ſatiabit̄ cor auro·q̄3 corpus aura·
¶ Innitentē nō fultiūt vel ſuſtinēt·ſicut nec
fumus vel baculus arūdineus·mūdana ſubi=
to trāſeūt ſicut fumus·& ſicut aque cū impe=
tu defluētes·que ſepe rapiūt omne qō male ra
dicatū inueniūt·Sic mūdi cōcupiſcentia rapit
male radicatos ī fide & caritate trahēs & mer
gens in mare amaritudīs eterne·cor·vii·Pre
terit figura huius mūdi·Io·ii·Trāſit mūdus

& cõcupiſcẽtia eiꝰ·Si vis ne te trahat decurſꝰ
tempoꝛaliũ tene te ad lignũ quod plantatum
eſt ſecus decurſus aquaꝝ· i·ad xp̃m·Mũdia=
liũ bꝛeuẽ & leuẽ trãſitũ quẽ hic ñ nouerãt mũ
di amatoꝛes·cognoſcũt in inferno plangẽtes·
vt habeẽ ſap̃·v·Quid nobis aiũt ꝓfuit ſuper=
bia·q̃d diuitiaꝝ iactãtia·Berñ·Om̃ia trãſierẽ
tanq̃ȝ vmbra·& ſicut nũtius ꝑcurrẽs·& ſicut
nauis que ptrãſit fluctuãtẽ aquã &c̃·Sequiẽ
Berñ·Certa eſt mundialiũ bꝛeuitas·Et ipſius
bꝛeuitatis finis ĩcertꝰ·Sepe em̃ dimittũt viuẽ
tem·raro aũt ſecunẽ moꝛientẽ·Greg̃·in moꝛa·
fugit om̃e qͦ cerniẽ·& mãſura ſũt que ſequũ
tur·Idem Si ea que iam tranſacta ſũt ad me=
moꝛiã reducimus·patenẽ cognoſcimus q̃ȝceleĩ
ter·hoc quoq̃ȝ fugiat qͦ tenemus·Nemo va=
let mobilia diligẽ·& ipẽ ĩmobilis ſtare·Qui eĩ
mobilia amplectiẽ·eoipo ꝑcuſſũ duciẽ quo de
currentia cõplectiẽ·Idẽ·q̃ labẽti innitiẽ neceſ=
ſe eſt vt cũ labẽte labaẽ· ¶ Itẽ cõfidentẽ non
ſtabiliũt·nõ dãt ſecuritatẽ·ſȝ decipiũt cõfiden
tes·p̃s·Deus deſtruet te in finẽ·euellet te &c̃·
Sequiẽ videbũt iuſti & timebũt·& ſup eũ ri=
debũt et dicẽt·ecce hõ qui nõ po·d·ad·ſ·ſȝ ſpe=
rauit in multitudine di·ſ·&c̃·Idẽ·Nolite cõfi
dere in p̃ncipibus·In filiis hoĩm in quibus nõ
eſt ſalꝰ·Sane vix inueniẽ hodie vir fidelis de
quo poſſit hõ cõfidere·ꝓpter qͦ Ier̃·ix·diciẽ·
Vnuſquiſq̃ȝ a ꝓximo ſuo ſe cuſtodiat·& ĩ oĩ
fratre ſuo nõ habeat fiduciã ·qꝛ oĩs frater ſup
plantãs ſupplãtabit·& oĩs amicꝰ fraudulẽter
incedet·vir frẽm ſuũ deridebit·& veritatẽ nõ
loqueẽ &c̃·ꝓpter inſtabilẽ uanitatẽ imo cõti=
nuã volubilitatẽ·põt dici mũdus rota molẽdi
naria que voluiẽ & moueẽ ad curſum ꝯtinuũ
aque fluentis·ſic mũdus ad cõtinuũ fluxum
tempoꝛis mũdani·voluiẽ & moueẽ ad omnia
q̃ in eo ſunt ·Eſt rota molẽdinaria circa cuius
negotia & opa q̃ſi equi excecati diſcurrũt mũ
dani·vt dicti equi circueuntes molendinũ ad
equos motu et circuitu ſuo mouent ipm̃·p̃s·
In circuitu impii ambulãt·In huius rote circu
itu rotat dyabolus inimicos veri dauid·i·xp̃i
ſicut lapis rotaẽ in fũda vt ꝓiiciaẽ·ſic dyabolꝰ
ꝑ fas & nefas ꝑ diuerſos circuitus mundane
impietatis facit malos diſcurrẽ ĩ acquiſitione
tempoꝛaliũ·vt eos ſic diu rotatos longe a deo
eiiciat ſubito ꝓiiciat in infernũ ·dixit abigail
ad dauid·i·Re·xxv·Aĩa inimicoꝝ tuoꝝ dñe
rotabiẽ·q̃ſi impetu & circulo fũde·qͦ fit cũ ꝑ
diuerſas ſollicitudĩes & deſideria terrenoꝛum
aĩme coꝝ circũuoluunẽ deiiciunẽ in infernũ
Ad hũc circuitũ vt diciẽ iud·xvi·ſamſon a phi
liſteis captus et exoculatus & incarceratus·ad
molendũ poniẽ ut ſit ludibꝛiũ philiſtinoꝝ ·Itẽ
in mũdo iſto ſũt due rote ſibi altrĩſecꝰ aduer
ſantes plene gladiis ·& ſunt ſimiles illis ro=
tis quas fecit maxentius ad dilacerandũ coꝛ=
pus beate katherine·quaruȝ altera põt dici foꝛ
tuna ꝓſpera·altera aduerſa·Altera voluiẽ a ſi
niſtra adũſitatis·& vertit hoĩes de ſiniſtra ad
uerſitatis ad dexterã ꝓſperitatis·huius gladiĩ
diuerſi ſunt varietates cõcupiſcibiles·que vul
nerãt & lacerãt aĩas ꝑ diũſas cõcupiſcentias &
ſollicitudines ſuas ·Alia rota adũſitatis tẽdẽs
a dextra ĩ ſiniſtrã habȝ ꝓ gladiis vulnerãtibꝰ
coꝛda diũſos caſus infoꝛtunii tempoꝛalis ·&
ſpũalis·Itẽ mũdus eſt rota foꝛtune·que quoſ
dam gl̃iantes extollit in ſũmo gradu ꝓſperi=
tatis·& alios multos deiicit & depĩmit in imo
extreme adũſitatis ·alios eleuat ab imo ·alios
deiicit a gradu ſũmo·Scõm has q̃tuoꝛ differẽ
tias totũ mũdum vertit· Qui ſtat ĩ ſũmo rote
põt dicere qͦ dixit quidã verſificatoꝛ·Glorioꝛ
elatus·qui incipit deiici·põt dr̃e·Deſcẽdo glo=
rificatus·Qui ſtat in imo depſſus ſub rota pẽ
dicere·Subſuȝ ꝓſtratus ·Quartus dr̃e poteſt
Surgo p̃us attenuatꝰ·Secũdo cõtemnẽdus ẽ
mundus ꝓpter abundantiã feditatis·Hic eſt
lacus miſerie·et lutũ fecis·In lacũ iſtũ ꝓiiciũt
demões hoĩem mũdanũ· Sicut fuit Ieremias
miſſus in lacũ· ĩ quo nõ erat aqua· ſȝ lutũ·Iẽ·
xxxviii · Hec eſt ſentina omniũ ſoꝛdium· ad
quã cõfluũt om̃es ſoꝛdes & fiunt om̃es ĩmun
ditie que tãgentes & adherẽtes maculãt·ſicut
lutũ et ſtercoꝛa quibus mũdana ꝯparanẽ a ſã
ctis·phi·iii ·Hec oĩa arbitratus ſuȝ vt ſtercoꝛa
Sap̃·xiiii·Hec om̃ia cõmixta ſunt in mundo
ſcȝ·ſanguis·homicidiũ·furtũ·fictio·coꝛruptõ
infidelitas·turbatio·ꝑiuriũ·tumultus bonoꝝ
dñi ĩmemoꝛatio·animaꝝ inquinatõ·natiuita
tis ĩmutatio·nuptiaꝝ incõſtantia·inoꝛdinatõ
mechie & impudicitie·Math·xv·Homicidia·
furta·dulteria·foꝛnicationes·falſa teſtimoĩa·
blaſphemie·Hec ſũt que coinq̃nant hominem
Ideo ĩ tanto mũdi contagio· qui tot et tantis
& tam diũſis ĩmũditiis inquinat amantes ſe
beatus eſt diues qui inuentus eſt ſine macl̃a
peccati moꝛtalis·Ideo treñ·iiii·Recedite pollu
ti clamauerũt·ſ·om̃es ſcripture & ſancti ·rece
dite·abite·& nolite tangẽ·ſ·mundũ vel mun
dana a mũdo polluta ·ꝓpter ĩmunditias pec=
catoꝝ & ſoꝛdiũ abluẽdas·immiſit deus diluui
um·& quinq̃ȝ ciuitates euerſione dãnauit·Si
cut diciẽ·ii·pe·ii·oꝛiginali mũdo nõ pepcit de
us· Sed octauũ noe iuſtitie ꝑconẽ cuſtodiuit
diluuiũ mundo impioꝝ inducens·et ciuitates
ſodomoꝝ & gomoꝛreoꝝ in cinerẽ redigẽs eũ=
ſione damnauit·exemplũ eoꝝ qui impie actu
ri ſũt ponẽs·Sicut aũt tunc in diluuio pauciſ
ſimi·i·octo aĩme ſaluate ſũt·om̃es alii in iniq
tatibus & flagitiis ſuis ſubmerſi ſunt·ita nũc
ſaluanẽ pauciſſimi reſpectu damnatoꝛuȝ·Sic
expſſe dicit bt̃s petrus·i·pe·iii· In archa pauci
id eſt octo aĩe ſalue facti ſũt ꝑ aquã ꝙ et vos
nũc ſiĩis foꝛme ſaluos facit baptiſma·& in eũ
ſione q̃nq̃ȝ ciuitatũ ſolus loth cũ duabus filia
bus ſuis ereptus eſt· ¶ Tertio cõtemnendꝰ
eſt mũdus imo potius fugiendus ꝓpter viſco
ſitatẽ adherẽtie·Mũdana em̃ adeo ſũt viſcoſa
& ſic amatoꝛes ſuos inuiſcãt·ꝙ vix poſſũt ab
eo auolare·& ad celeſtia volare·Augꝰ· Amoꝛ
terrenoꝝ viſcus eſt ſpũaliũ pẽnaꝝ·Eius ama
toꝛes poſſũt dr̃e·cõglutinatus eſt ĩ terra vẽter

noster ·Sic adherēs terrenis vt nō possint ab
eis separari· licet videāt mortē sibi iminere in
eis que iniuste detinent p que detinent̄ a dya-
bolo·Aug·Detines alienū·& detineris a dya
bolo· Sūt enim aues inuiscate in manu aucu
pis dyaboli·& magis ac magis se inuiscant in
hoc mundo·in quo sunt multi putei bitumīs
qd̄ est glutē tenacissimū· qui detinēt multos
adeo vt n̄ possint ab eis separari ·nisi p ama-
re mortis gladiū·Geñ·xiiii·Vallis illustris id
est mūdus multos hīt puteos bituminis·ī hac
valle multi submergunt̄· & subuertunt̄ ī his
& ab his puteis cū sodoma& gomorra·Aug·
in libro de symbolo·Ecce tot calamitatibus re-
pleuit deus mundū·ecce amar⁹est·& sic ama
tur·ecce rumosus est·& sic habitat̄·qd facere-
mus si stabilis et dulcis esses·o mūde imunde
& tenebras pariens si trāsiens sic detines ·qd
faceres si maneres·si amarus sic decipis ·quē
nō deciperes si dulcis esses· ¶ Quarto fugiē
dus ac etiam odiendus est mundus ꝓpter in-
undantiā iniquitatis·Inundāt iniquitates &
flagitia in mūdo isto·plusq̄ȝ aque materiales
inūdauerūt in diluuio·vn̄ Osee·iiii·dicit̄ ·Nō
est veritas·nō est misericordia·nō est scientia
dei in terra·maledictū·mendatiū·& homicidi
um·& furtum. & adulteriū inundauerūt· &
sanguis sanguinē tetigit ·cū em̄ fecisset deus
mundū·Sicut dicit̄ Actu·xvii·De⁹ fecit mū
dum et oīa que in eo sunt·dyabolus p astu
tiam suā hoīem temptādo p̄ualuit·totūq̄ȝ ge-
nus hūanum subiiciēs·factus est p̄nceps mū-
di·id est oīm mūdanoꝝ·sicut dicit̄ ·Io ·xvi·
Venit p̄nceps mūdi huius &c̄·Et·i·pe·ii·To-
tus mundus in maligno positus est·id est in
p̄tate maligni· qui totuȝ mundū malignitate
repleuit·Et sic solēt hostes facē qn̄ obtinuerūt
victoriā·ꝙ totā terrā aduersarii sui cremant ·
sic dyabolus obtenta victoria cōtra p̄mū hoīeȝ
totum mundū incendio cōcremauit·vn̄ totus
mundus in maligno·i· in malo igne positus
est· Hec est fornax babilonis succēsa septuplū
id est septemplici igne septem capitaliū vitio-
rum·De hoc incendio tres pueri·id est purita
tem cordis oris & opis cōseruantes·exeūt ·&
euadūt illesi solutis vinculis amoris mūdani
sed caldei in hoc incēdio deuorāt̄· Iste p̄nceps
malignus excecauit hoīs intellectum·vt dn̄m
suū verū non cognosceret nec recognosceret·
& dep̄uauit affectū ·vt ip̄m nō diligeret ·nec
timeret ·Deus aūt misericors mundum ad se
multipl'r studuit reuocare·videlicȝ p ꝓphetas
patriarchas·& angelos·tandē p filium suum
Io·iii·Sic deus dilexit mundū·vt vnigenituȝ
suū daret·&c̄·Filius ip̄e venit·i·thym̄·i·Xp̄s
ih̄s venit in mundū peccatores saluos facere·
ip̄i vero nec eū recip̄e nec recognoscē sicut do-
minū voluerūt·Io·i·In mūdo erat·& mūdus
p ip̄m factus est·& mūdus ip̄m nō cognouit
in ꝓpria venit·& sui eum nō receperūt·Item
p̄dicauit & monuit vt redirēt ad se·sȝ p̄dicatō
nem eius cōtempserunt·Io·iii·Ego lux veni ī
mundū·& dilexerūt homines tenebras magis
q̄ȝ lucem ·Item corpus suū ꝓpriū dedit eis in
cibū·& sanguinē ī potū·Io·vi·Panis quē ego
dabo caro mea ē p mundi vita·& ibidem caro
mea vere est cibus & sanguis meus vere ē po
tus·Itē seip̄m dedit in p̄ciū redemptōis et salu
tis·Io·iii·Non misit deus filiū suū vt iudicet
mundū ·sȝ vt saluet̄ mundus p ip̄m ·Sed hec
oīa nō solū cōtepserūt ·insup et occiderunt
p̄rem etiā qui filiū suū miserat dederat & mor
ti tradiderat recognoscē noluerunt·Ioh·xvii·
Pater iuste mundus te nō cognouit·Itē rece-
dens a mūdo spiritūsanctū misit·sȝ ne ipsum
recip̄e voluerūt·Io·xiiii·Spiritū veritatis mū
dus nō pōt accip̄e·Deniq̄ȝ misit ap̄los suos di
scipulos·& alios multos·& illos iniuriis·ludi
briis·vinculis·flegellis & suppliciis multis·q̄
mortis generib⁹occiderunt·de missione dicit̄
Marci ·xvi·Euntes in mūdum vniuersū pre-
dicare euāgelium &c̄·& Io·xvii·Sicut tu me
misisti in mundū et ego misi eos in mundū·
De suppliciis vero que mūdus eis intulit·dici
tur·He·xi·Ludibria & verbera expti·insuper
et vincula & carceres·lapidati sūt·secti sunt·
temptati sūt·in occisione gladii mortui sunt·
Sequit̄ Quibus dignus nō erat mund⁹· Sic
igit̄ apparet iniqtas mūdanoꝝ cōtra xp̄m &
suos·quō maligno principi adheserūt·quō dn̄
sūmuȝ p̄ncipē sua et suos multipl'r impugna-
uerūt·nō igit̄ mirū est si mūdus odit et ꝑseq-
tur scōs qui modo sūt·quia inueteratū ē odiū
inter mundū et dn̄ & oīs amicos suos Vn̄
dicebat xp̄s suis·Io·xv ·Si mundus vos odit
scitote quia me p̄orē vobis odio habuit· Item
mūdus eos hodio habuit·q2 nō sūt de mūdo
sicut et ego de mūdo nō sum·Itē in mūdo p̄s
surā habebitis·hac ergo rōne fugiēdus ē mun
dus·& odiendus tanq̄ȝ hostis publicus dei·&
suoꝝ·i·Ioh·ii·Nolite diligē mūdum ·neq̄ȝ ea
que in mūdo sunt·Si quis diligit mundū nō
est caritas p̄ris in eo·Et Ia·iiii·Adulteri nesci-
tis·quia amicitia huius mūdi inimica est deo
quicūq̄ȝ ergo voluerit amicus esse huius mun
di inimicus cōstituit̄ dei·Et nota ꝙ sicut ami
citia mūdi est dei inimicitia ·vt dictum est·sic
mūdi sapiētia est insipiētia·i·coꝝ·iii·Sapiētia
huius mūdi stultitia est apud deuȝ Sic opulē-
tia facultatū est inopia·i·thym̄ vi·Nihil intu
limus in hūc mundū·haud dubiū·q2 nec au-
ferre qd possumus ·Mūdus em̄ ī exitu dom⁹
sue inexorabilē cōstituit ianitorē·s·mortē·que
nec p̄ce nec p̄cio·nec alio quouis mō aliqd īde
deferre pmitit·Iob·i·Nudus egressus sum de
vtero mr̄is mee·nudus reuertar illuc·Sic igit̄
hō paup & nudus mundū ingredit̄·ita paup
& nudus egredit̄·sȝ etiā ꝑl'q̄ȝ paupiores exeūt
q̄ȝ intrauerint·quia·s·plurib⁹ peccatis irretiti
recedūt·nihil secum p̄ter peccata portātes ·Itē
mūdi delicie sunt feditas·vt dictū est ·que in
suppliciū cōuertent̄·Apoc·xviii·quantū glo-
rificauit se & in delitiis fuit ·tm̄ date illi tor-
mentū & luctum·Ideo dixit apo⁹·mihi absit

gloriari nisi in cruce domini nostri ihesu xpi
ꝑ quē mūdꝰ crucifixꝰ est &c. Itē honores mū
di in ignominiā cōuertent᷑. phi. iiii. Gloria in
cōfusionē eoꝝ qui terrena sapiūt. Ideo. Mat.
iiii. Cum dyabolꝰ xp̄m temptās de gloria mū
diali. ostenderet ei oīa regna mūdi & gl̄iam
eoꝝ. dicēs. Hec oīa tibi dabo si cadēs adoraue
ris me. dixit ei. vade sathana. scriptū est. dn̄m
deū tuū adorab̄. &c. Itē gaudiū mūdi ꝯuertit᷑
in merorē. Sicut dicit᷑ Io. xvi. Mūdus gaude-
bit. vos aūt cōtristabimī. ꝫ tristitia vr̄a vertet᷑ ī
gaudiū. p qȯ innuit ꝙ gaudiū cōuertet᷑ in tri
stitiā et merorē. ¶ Quinto ꝯtemnendus est
mundus ꝓpter anxietates et calamitates do-
loꝝ lamentabilium. Mundus em̄ est vallis la
chrymaꝝ ad quā vndiqꝫ cōfluūt cause doloris
& gemitus. q̄s qui prudēter ꝯsiderat. pōt dicē
illud. p̄s. Circūdederūt me mala. quoꝝ nō est
nūs. licet autē oīs humane vite miserias nul-
lus ꝑfecte describē enarrare. vel enūare suffi-
ciat. oīes tn̄ ad q̄tuor reduci possūt. Est nāqꝫ
miseria cōnaturalis quā nascēdo cōtrahimus.
Secūda est miseria cōtemporalis quā viuendo
ꝑferimus. Tertia est miseria criminalis quaꝫ
peccādo acquirimus. Quarta est miseria gehē
nalis quā moriēdo incurrimꝰ. Prima grauis
est. Scd̄a ḡuior. Tertia ḡuissima. Quarta suꝑ
grauissima. Prima est ineuitabilis. et ideo mi
serāda. Secūda tolerabilis. et ideo sustinenda
Tertia detestabilis. & ideo fugienda. Quar-
ta intolerabilis. et ideo metuenda. Miseria cō
naturalis quam contrahimus est cum qua ex
vtero nascimur. oīes em̄ nascimur eiulantes
vt futurā exp̄mamus miseriam. vn̄ Auġ. ait.
Puer a ploratu incipit. nec ridere pōt. stati na
tus plorat. ꝓpheta. calaītatis sue lachryme te-
stes sūt future miserie. nondū loquit᷑ et iā ꝓ-
phetizat. Ideo sap̄. ix. Similē vocē oībus emisi
plorās. nemo em̄ ex regibus aliud habuit nati
uitatis exordiū. misera ꝑfecto et miserabilis
est hoīs nascētis cōditō. Oīs em̄ nascimur si
ne scientia. sine verbo. sine virtute. sine corꝑis
indumēto. nisi forte indumētum eiꝰ volueris
applicare vilissimū tegumentū. quo inuolutꝰ
exit ex vtero turpe dictu. turpius auditu. tur-
pissimū visu. s. pellicula feda. sanguine cruen
tata. Nascimur inq̄ꝫ flebiles. debiles & misera
biles parꝝ a brutis differētes. & ī multis minꝰ
habētes. Nam bruta statim cū nata sunt. gra-
diunt᷑. & currūt. nos aūt nō solum pedibꝰ nō
ambulamus erecti. verūetiā incuruati in ani-
bus uō reptamus. Quidā etiā qȯ miserabilius
est deformes et ꝓdigiosi nascūtur. quibus me
lius fuisset ꝓuisū si nunq̄ꝫ ꝓcessissent ad visū
Qm̄ vt monstra mōstrant᷑. & ostētu ostēdunt᷑.
pleriqꝫ vero diminuti mēbris et sensibus cor-
rupti nascūtur in parentū verecūdiā & tristi-
tiam ꝓpinquoꝝ. Secūda est miseria ꝯtempo-
ralis. que ideo cōtemporalis dicit᷑. quia totum
vite nr̄e tempus ꝯcomitat᷑. Hāc miseriā grauē
reddūt q̄tuor. sine quibus vita nr̄a nō agitur.
Quoꝝ p̄mū est naturalis fragilitas. q̄ penal̄r
aggrauat᷑. Secundū est tp̄alis aduersitas. qua
iugiter molestat᷑. Tertium est corporalis infir
mitas qua ḡuiter anxiat᷑. Quartū est hostilis
malignitas. qua neq̄ter impugnat᷑. ¶ Primū
in quā est naturalis fragilitas qua penal̄r ag-
grauat᷑. De q̄ loquit᷑ bt̄s Greġ. exponēs illud
Iob. Homo natus de muliere. breui viuēs tp̄e
replet᷑ multis miseriis. dicēs. Si breuiter ꝯside
ret᷑ oīe qȯ hic agit᷑. pena ē et miseria. carnis
em̄ corruptioni ꝓuire ad necessaria. atqꝫ cōcess
sa. miseria est. vt cōtra frigus vestimēta. cōtra
famē alimenta. cōtra estū frigora requirūtur
ꝙ cū multa cautela custodit᷑ salꝰ corꝑis. ꝙ etiā
custodita amittit᷑. & amissa cū ḡui labore repa
tur. & tam̄ repata semꝑ in dubio est. quid hic
aliud q̄ꝫ mortalis vite miseria est. ꝙ amissa ce-
lesti p̄ria repulsus homo delectat᷑ exilio. ḡuat᷑
curis. & tn̄ cogitare dissimulat. ꝙ deniqꝫ p̄uatus
est eterno lumīe. & cum dissimulat suam
ꝑpeti cecitatē. q̄d hoc aliud q̄ꝫ de pena nr̄a na-
ta miseria est. Hāc miseriā p̄s. deplorat. dicēs
Miser factus sum et curuatus sum vsqꝫ in fi-
nem. ¶ Secundū qȯ cōtempalē miseriā gra
uem reddit. est tp̄alis adūsitas q̄ iugiter mole
statur. q̄ multiplex est. O quāta mortales an-
git anxietas. sollicitat cura. sollicitudo mole-
stat. metus exterret. tremor ꝯcutit. dolor affli
git. cōturbat tristitia. cōtristat turbatio. pauꝑ
& diues. seruus & dn̄s cōiugatus & cōtinens
bonus & malus. & oīes general̄r mundanis
cruciatibus affligunt᷑. Quis vnq̄ꝫ vnicā diem
totā habuit ex sua delectatione iocundā. quā
iactura aliqua vel offensa seu passio nō cōmo
uerit. quā visus vel auditus vel actus aliq̄s n̄
offenderit. Semꝑ em̄ mūdane letitie tristitia
repentina succedit. & qȯ incepit in gaudio. de
finit in merorem. Mūdana quippe felicitas
multis amaritudinibꝰ est respersa. Nouerat h̄
sapiēs. qui dicit eccēs. ii. Risus dolore miscebi-
tur & extrema gaudii luctꝰ occupat. Bern̄. in
ꝯmone de ramis palmaꝝ. Videte seculares &
intelligite. q̄ꝛ extrema gaudii luctus occupat.
hic est finis letitie secularis. hic fructus glorie
temporalis. Subito em̄ dū nō aduertimꝰ nec
timemus infortuniū accidit. calamitas irruit
morbꝰ inuadit. mors intercipit quā nullꝰ eua
dit. ergo ne glorieris in crastinū. ignorans q̄d
de te vētura ꝑiat dies. Nec solū adūsitates no
bis euenietes nos cōturbāt. verū etiā ꝓximoꝝ
miserrie nos cōtristāt. O quanto dolore turba
mur. quāto terrore ꝯcutimur cū amicoꝝ dam
na sentimus. cū ꝑentum ꝑicula formidamus
Cuius cor tam lapideū. cuius pectus tam fer-
reū. vt gemitꝰ nō exp̄mat. lachrymas nō effū-
dat. cum ꝓximi vel amici morbū vel interitū
intuet᷑. Ip̄e ihesus cū vidisset mariā et iudeos.
qui cū ea venerāt ad lazari monumentum plo
rantes. infremuit sp̄ū. turbauit semetip̄m. &
lachrymatus est nec fleuisse credendus est. q̄ꝛ
lazarus mortuꝰ erat. ꝫ q̄ꝛ mortuū ad vite mise
rias reuocabat. Preterea vt totū tempus vite
nostre miseriis repleat᷑ nihilqꝫ sine miseria &

calamitate ptrāseat·etiā tempus quieti cōcessū
non conceditꝛ esse quietū·quia terrēt somnia·
visiones cōturbant·& licet nō sint in veritate
tristia vel terribilia seu laboriosa que videtur
in somniis·tn̄ i veritate terrentꝛ·tristantꝛ & fa
tigantꝛ dormiētes intm̄·ꝙ aliqn̄ lachrymantꝛ·
& clamātes euigilant· & euigilātes sepissime
cōturbantꝛ· ¶ Tertiū qḋ hanc miseriā reddit
grauē est corpalis infirmitas q̄ grauiter anxi=
atur·que etiā multiplex est· Quis em̄ inuēt
quot morboꝝ gn̄a·quot spēs passionū· quot
diuersitates cogitꝛ humana fragilitas tolerare
doloꝝ· Profecto plures expimur egritudinū
differētias·q̄ꝫ sicut humani corporis membra
nec dudū a seculis īdustria medicoꝝ tot mor=
boꝝ spēs potuit īdagare· quot miserias hō no
scitꝛ sustinē·hoc aūt mirabile·miserabile & lamē
tabile·& dolore plenū est·ꝙ solū corporis ho=
minis plurib⁹ malis et passionib⁹ subiacē dig
noscitꝛ·q̄ꝫ tota vniuersitas creaturaꝝ cum ho=
mine et ꝓpter hoīem ꝓductaꝝ· ¶ Quartū qḋ
hanc miseriā grauē reddit est hostilis maligni
tas qua nequiter impugnatꝛ·hostes em̄ nostri
vndiqꝫ nobis insidiantꝛ vt rapiāt·ꝓsecuntꝛ vt
puniāt &c̄· Re·sup̄ de mundi piculis· ¶ Ter
tia est miseria criminalis que lōge deterior est
p̄missis·quia alie ptinent ad corpus & faciūt
corpus miserū·ista ad aīam ip̄am faciēs infeli
cem·& sicut dignitas aīe incompabilr̄ excellit
cuiusqꝫ corpis dignitatē· sic miseria aīe absqꝫ
vlla compatione peior & vilior est·q̄ꝫ miseria
corpalis· O grauis necessitas· O infelix cōditō
anteq̄ꝫ peccemus peccato ꝯstringimur·anteq̄ꝫ
aliquid boni vl̄ mali fecerim⁹·filii ire rei mor
tis & pditionis efficimur· hāc ergo miseriam
nō p actū ꝓpriū·nec ex ꝓpria volūtate·sed ex
necessitatate originis cōtrahimus·postmodū
aūt ab hac miseria liberati & ab originali pec=
cato mūdati·& opa nr̄a et ꝯsensum ꝓprie vo=
lūtatis nosip̄os miseros efficimus· Nam post
nitorē baptismi·post collatū nobis pie regn̄a=
tionis cādorē·post acquisitā indumēti nuptia
lis angelicā dignitatē i peccatoꝝ sceno relapsi
& in antiq̄ criminū volutabra reuoluti·niueū
vestimentū tetris iniquitatū & libidinū cōta=
giis sordidamus· & post singularem dn̄i nr̄i
indulgentiā·innouata fedamus·integra resci
dimus·expiata violamus·repetētes nō iā vn=
dis purgāda· sꝫ flāmis· de hac aīe miseria dicꝛ
sap̄·ꝓuer·xiiii· Miseros facit pp̄los peccatum
Heu q̄ꝫ misera fit aīma p peccatū·turpis·s·&
horrida· cuius turpitudine nihil horridius fe
da & fetida·nullū em̄ cadauer putriduꝫ adeo
fetet corā hoībus· sicut peccatrix aīa corā deo
Itē fit aīa p peccatū debilis & ad om̄e opus bo
nū infirma·paup·inops·& om̄i bono vacua·
ceca·muta·& fatua·deo sāctis & angelis odi=
osa·eterno regno p̄uata·eternis inferni suppli
ciis deputāda· Pro hac miseria deplorat·p̄s·di
cens· Iniquitates mee supgresse sūt capud me
um·& sicut onus graue g̃uate sūt super me·
putruerꝰt & corrupte sūt cicatrices mee a facie
insipiētie mee· Miser factus sum et curuatus
sum vsqꝫ in finē tota die cōtristatus ingredie
bar·&c̄· Nota ꝙ sicut b̄tus est qui h̄t quicquid
vult·& nihil uult male·ita miser est ille qui n̄
h̄t qḋ vult·& m̄lta vult male·peccator igitur
recte miser est qui multa vult in malū suū·&
illa nō desiderat que essent ad bonum suum·
Multa etiā vult que cōsequi vel implere non
pōt· Heu quāta miseria peccatoris qui p se pt̄
cadere·sꝫ nō resurgere·maculare·non lauare·
vulnerare·nō sanare·occidere·nō viuificare·
malū suū velle potest·nō bonū·& si qn̄qꝫ ve=
lit bonū·tn̄ cōsequi vel implere nō pōt· Volū=
tarie currit ad interitū·& damnatōeꝫ suā cla=
re cōspiciēs resilire non pōt·vn̄ Bern̄· ex quo
peccare cepi·nunq̄ꝫ diē vnū sine peccato trāsi=
re potui·nec adhuc peccare cesso·sic de die in
diem peccata peccatis addo·& ea p̄oculis hēo·
nec gemo· erubescēda video nec erubesco·dolē
da video nec doleo·quod est mortis signum·
& dānationis initiū vel inditiū· Membrū em̄
quod dolorē nō sentit·mortuū est·& morbus
insensibilis est incurabilis·leuis sum & disso=
lutus·nec me corrigo· ad peccata que cōfessus
sum·quotidie redeo·nec caueo foueaꝫ in quā
cecidi·vel aliū cadere vidi·cunqꝫ plorare & ora
re deberē ꝓ malis que feci & ꝓ bonis que fa=
cere neglexi·ꝓh dolor versus est mihi incōtra
riū·nam tepui & frigui a feruore or̄ois·& iā
frigidus sine sensu remāsi·& ideo meip̄m flē
nō possum·qꝛ fons lachrymaꝝ recessit a me·
Est alia miseria peccatoris· q̄ qn̄qꝫ putat se bo
nū esse qui malus est·& saluari sperat q̄ eter=
naliter est damnādus·de hoc b̄tus Ioh̄·in apo·
iii·dicit· Tu dicis quia diues sum et locupleta
tus·& nullius egeo·diues·s·gr̄a & virtutibus
locupletatꝛ bonis operibus·& nullius cōsilio·
doctrina vel or̄oibus egeo·qꝛ·s·p me suꝫ suffi
tiens ad salutē·& tu nescis· quia tu es miser
et miserabilis & paup et nudus et cec⁹· miser
ꝓpter defectū gr̄e·miserabilis ꝓter vilitatē ig
nominie·paup·qꝛ sine meritis opm·nud⁹·qꝛ
sine vestitu virtutū·& cecus quia ignorās mi
serie tue statū· ¶ Quarta est miseria geben=
nalis·de qua p̄s·dicit· Cadēt sup eos carbones
in ignē deiicies eos·in miseriis nō subsistent·
Carbones hic intelligi possunt increpationes
eterni iudicis quibus reproboꝝ facies ꝯfundē=
tur·& conscientie exurentꝛ· Ignis vero de quo
dicitꝛ hic·i ignē deiicies eos· est atrocissimum
incendiū ineffabiliter cruciēs tam aīas q̄ꝫ cor=
pora damnatoꝝ· De quo dicitꝛ Math·xxv· Ite
maledicti in ignē eternū·qui paratus est dya=
bolo et angelis eius· Sequitꝛ·in miseriis nō sb
sistent·pluralr̄ dicit miseriis·quia sūt innūa=
biles inenarrabiles·inexcogitabiles·ītolerabi=
les & interminabiles· Sed mirū ꝙ dicitꝛ·n̄ sb
sistēt·cū miseri eternalr̄ in miseriis viuere cō=
pellantꝛ· Sed reuera diuina iustitia exigēte sp
seruantꝛ in suppliciis·vt sine fine crucientꝛ·&
tn̄ ex īmensa acerbitate penaꝝ ad extremum
debilitatis deducuntꝛ·vt oīo deficere videantꝛ·

viuūt ergo vt semꝑ moriant᷑. et tñ mori non
possūt. vt semꝑ iniquitas puniat᷑. Horrēdum
est ergo in hanc miseriā incidere. que et tole=
rari nō poterit. & tñ nō poterit terminari. De
hac liberari petebat. Iob. x. dicēs. Dimitte me
vt plangā paululū dolorē meū anteq̄ȝ vadam
& nō reuertar ad terrā tenebrosam & opertam
mortis caligine. terrā miserie & tenebraꝝ &c.
De hac Re. diffusius infra libro tertio p totū.
¶ Sexto fugiendus est mūdus ꝓpter diuer
sitates ꝑiculoꝝ innumerabiliū. Tot sūt ꝑicula
& ꝑiculoꝝ occasiones. ꝙ vix pōt alis. euadere
quin capiat᷑ irretiat᷑ & inuoluat᷑. vnde Math.
xviii. Ve mundo a scādalis. i. ꝓpter scādala q̄
p̄bent oībus occasionē ruine. De his Re. sup
de mundi periculis.

DE PAVPERTATE. DIS. CIIII.

DEinde cōsiderandū est de volūtaria
pauꝑtate quā gñat cōtemptus mū=
di. quia ex eo ꝙ aliquis mundū cō=
tempnit incipit diligē pauꝑtatē. hec
eñ in nobis amorē contempat terrenoꝝ & re
frenat vl' extinguit cupiditatē eoꝝ. Circa pau
pertatē cōsiderāda sūt tria. Primo q̄d sit pau=
pertas. maxime illa que dicit᷑ voluntaria. siue
pauꝑtas spūs que bonos fac̄. Secūdo quomō
pauꝑtate aliq̄s vel in bonū bñ vtit᷑ vel ī malū
male vtit᷑. ꝺm ꝙ sūt diūsa gñā pauꝑtatis. Ter
tio ꝑ q̄ hō ad amorē pauꝑtatis īducit᷑. ¶ Cir
ca p̄mū. s. q̄d sit pauꝑtas. Sciēdū ꝙ pauꝑtas
est carētia diuitiaꝝ. ꝺm ꝙ dic̄ Aug. Inuestigā
ti singulas reꝝ naturas nō occurrȝ q̄d sit pau
ꝑtas nuditas. aut forame. nisi p̄uationes. Pri=
uatō aūt multoꝝ bonoꝝ q̄ñq̄ȝ sūt occasiones
ꝑ has eñ a multis elongant᷑ vitiis. q2 vt dicit
poeta. nō habet vñ suū pauꝑtas pascat amorē
Nō eñ hñt tantā materiā peccādi nec occasio
nē paupes sic̄ diuites Greg. Hñt sancti hoc ꝓ
priū vt semꝑ ab illicitis lōge sint. & a se licita
abscindāt plerūq̄ȝ ne ꝑ ea possint cadere in il=
licita. Q̄ñq̄ȝ aūt dicit᷑ pauꝑtas ꝯtemptus diui
tiaꝝ. ꝺm q̄ꝺ dicit Señ. Nemo ē dignus deo q̄
opes nō ꝯtempsit. Tertio dicit᷑ pauꝑtas amor
pauꝑtatis. Berñ. in ep̄lis. Nō pauꝑtas virtus
reputat᷑. ſȝ pauꝑtatis amor. Deniq̄ȝ. Beati pau
peres nō rebus ſȝ spū. Idē. Volo te esse amicuȝ
paupum magis aꝫ amatorē pauꝑtatis. & pau
ꝑum imitatorē. Amicicia eñ paupum amicos
regis ꝯstituit. Amor pauꝑtatis reges fac̄ Ma.
Beati paupes spū. q̄m ipoꝝ est regnū celorū.
¶ Circa secundū notandū ꝙ sunt diūsa gñā
pauperū. ꝺm ꝙ hoīes hic dei dono male vtun
tur aut bene. Sūt eñ tria gñā hominū q̄ ma=
le vtunt᷑ pauꝑtate. qui sunt mali. peiores. pessi
mi. Alii qui bñ vtunt᷑ ea. sūt aliqui boni. ali=
qui meliores. alii optimi. alii indifferētes. Ho=
rum septē generꝝ pauperum q̄ possūt distigui
Primi possūt dici mali. quia cū pauꝑtatē hñt.
nō eam ad deū retorquēt. vt eam ꝓpter deum
ferāt. ſȝ in ea sūt querulosi & impatiētes & ig
norantes. viam dñi scire & tenere negligētes
De quibus. Iere. v. Pauperes sunt & stulti. &
ignorātes viam dñi & iudiciū dei sui. ¶ Se=
cūdi sūt qui aliq̄ꝺ peccatū habēt q̄ꝺ aufert eis
pauꝑtatis sue meritū. vt q̄ñ sūt suꝑbi & vani
gloriosi aut p̄sumptuosi. eccī. x. Qui gloriat᷑ ī
pauꝑtate quātomagis in substātia. eccī. xxv.
Odit deus paupem suꝑbum. Qualis erat ep̄s
laodicie. Apoc̄. iii. Dicis q2 diues sum et locu=
pletatus & nullius egeo. & nescis. quia miser
es & miserabilis et paup & cecus et nudꝰ. Ta
les sunt vt paup somniās se impatorē. qui exci
tatus inuenit se in veritate in clibano iacentē
nudum et paupem. Tertii sūt pessimi. s. q̄ de
dono pauꝑtatis cōtra deum murmurāt & de
dono salutari q̄ꝺ dedit eis ad salutē acquiren=
dam. se occidūt. & vñ gr̄as deo reddere debue
rūt. eum impugnāt & blasphemant. eccī. xiii.
Nequissima pauꝑtas in ore impii. quia de ea
se nequiter occidūt. & deum blasphemāt. Iteȝ
nequissima est pauꝑtas illoꝝ qui nō solum de
ea vel in ea deum impugnāt. ſȝ alios pauperes
opprimūt & spoliāt molestiis. fraudibꝰ & fur
tis et aliis iniuriis. De quibꝰ ꝓuer. xxviii. Vir
paup calumniās paupes. similis est ymbri ve=
hemēti ī quo paratur fames. i. tempestati que
oīa atterit. quia acriores sūt aliis. sicut scini=
phes. aut musce macilētiores. vñ refert iosephꝰ
ꝙ tyberius impator nō libenter mutabat p̄po
sitos. nec de paupibus eos libēter faciebat red
dens causam. quia quāto erāt paupiores cōsue
uer̄t esse aliis acores. Reddit exemplū de mul
tis. & de vulnerato sedente ad muscas. q̄s cū
quidā amicus suus vellet ab eo abigē ait. par=
ce. q2 istis que iam sūt satiate succedūt alie. q̄
quāto sūt aliis macillētiores. tāto mihi er̄t acri
ores. Sic sunt paupes dominiū exercētes ī ali
os. tales deteriores sūt leonibus. aut lupis. aut
serpētibus qui nō comedūt. vt dicit. Señ. res
sue spēi. Sed oīe aīal diligit sibi simile. vt ꝺr
in eccl'iastico. xiii. Primi sūt insipiētes. quia lu
crū pauꝑtatis & patiētie amittūt. Secūdi ma=
gis. quia bonū pauꝑtatis suꝑbia sua. vel alio
suo peccato inficiūt. vel materiā hūilitatis que
debet esse pauꝑtas. ī suū cōtrariū ꝯmittūt q̄ñ
de ea suꝑbiūt. Tertii pessimi qui datori huius
boni cui gr̄as agere deberēt nō solū ing̃ti sunt
ſȝ ei cōtumeliā inferūt & ꝓximis quibus ma=
gis deberent cōpati tanq̄ȝ filioribus iniuriosi
magis sunt similes illi latroni sinistro cū dño
crucifixo. qui cū esset in eadē damnatōe ei cō=
tumeliā inferebat. eū blasphemādo. ¶ Sunt
aūt paupes q̄rti quoꝝ pauꝑtas nec hꝫ meritū
nec demeritū. q2 nō ꝓpter deū onera diuitia=
rū reiiciunt & sollicitudines. ſȝ vt liberius va=
cēt ph'ie studiis et secularibus sciētiis q̄s nō re=
torquēt ad deū. De quibus dicit bt̄s. Berñ. in
sermoñ. de oībus. sc̄is ph'i sua oīa reliquisse
legūt᷑ vt vacarēt liberiꝰ studio vaītatis. quos
decernit cum dicit spū. i. spūali volūtate pro=
ter solū dei bñplacitū & salutē. q̄m iporum est
regnū celoꝝ. Sūt alii quoꝝ pauꝑtas nō habȝ
meritū. qui ꝓpter hoc solū diuites fieri volūt.
& diuitias habitas reiiciunt ne earuȝ curis &

sollicitudinibus·et oneribus affligant̃·nõ pro
pter deum & suaꝝ salutẽ aĩmaꝝ ·Sicut legit̃
fecisse dyogenes phs· qui cũ h̃ret pecuniã quã
ad caput suũ posuerat vt dormiret· et qdã la=
tro hoc pcipet ·insidiabat̃ ei de nocte ꝯsurgẽs
quõ dormiẽti eaꝫ surripet·et ille ecõtra hec ad
uertens p̃ sollicitudine custodiẽdi eam cũ affli
geret̃ et dormire nequiret ·vocato latrone· &
accepta pecunia illã ꝓiecit ei dicẽs.tolle miser·
et vt cunqꝫ me sine dormire· ¶ Itẽ maximi=
anus impator purpurã impialem deposuit &
imperium dimisit·nihil esse difficillius dicens
q̃ꝫ impare ꝓpter sollicitudines diuersoꝝ nego
cioꝝ· et elegit vitam p̃uatã apud mediolanuꝫ
ducere·ne diuersis angustiaret̃ curis·Tñ ĩ ali
quibus cronicis legit̃· ꝙ tã ipe q̃ꝫ diocletianꝰ
qui fuerũt ecclesie pessimi psecutores· diuino
iudicio a demõe sũt arrepti·diocletianꝰ apud
nicomediã·maximianusapud mediolanũ·ea
dem die qui simul impauerũt imperium relin
quentes·De diocletiano legit̃ hoc cõmendabi
le·ꝙ factus impator suos parẽtes ita modera
te ditauit·vt nec nimia paupertate depssi nimis
affligerent̃·& ne diuitiis accumulati in super
biã extollẽnt̃·horꝫ paupertas sine merito fuit &
imperii dimissio & diuitiaꝝ·qr nõ ꝓpter deũ
has abiecerũt· ¶ Itẽ est paupertas bona ipsam
patiẽter ferentiũ·eoꝝ·s·qui sũt paupes neces=
sitate ·Scda est melior eam nõ solũ patiẽter fe
rentiũ·ſꝫ etiã letãter·& est optima eoꝝ qui oĩa
mũdana abiiciũt temporalia ꝓpter deum· & su
stinẽt paupertatẽ libenter·ꝓũ·xii·Melior ẽ pau
per sufficiẽs sibi·q̃ꝫ diues gl'iosus indigẽs pa=
ne·Tob.v· Sufficiebat nobis paupertas nostra
hic facit diuites· qr nullus põt esse diues nisi
satis habeat·ſꝫ vt dicit̃ ·Cui satis est quod h̃t·
satis illũ cõstat h̃re·eccl'i·xi ·Est homo abũdãs
paupertate·& ocl's dñi respexit illũ in bonũ &c̃
Et post·paupertas et honestas a dño deo sunt·
De his aũt qui sunt paupes necessitate q̃ onꝰ
paupertatis patiẽter portãt·dicit·Bern̄·Sũt pau
peres miserabili necessitate·laudabili volũtate
quibus tñ apud dei misericordiã ꝓfuturã spe
ro hãc ipam suã miseriã · Scio tñ nõ de his eẽ
dictũ·Beati paupes spũ·ſꝫ de his qui possunt
dr̃e·volũtarie sacrificabo tibi·s·qui de necessi
tate faciũt virtutẽ eam sibi inflictã patienter
portando·vel eam cũ eaꝫ nõ habeãt volũtarie
spretis temporalibus diuitiis suscipiendo·Bo
nus paup fuit lazarus qui portatus est mortu
us ab angelis in sinũ abrahe· de quo quidam
senex ait in vitis patrum· nihil repimus scrip
tũ de lazaro paupe ꝙ aliq̃ꝫ vitutẽꝫ fecerit·nisi
ꝙ nũq̃ꝫ aduersus diuitẽ murmurauit·q̃ nullã
ei misericordiã impẽdebat·ſꝫ cũ gr̃arum actio
ne laborẽ sustinebat paupertatis sibi a dño infli
ctu ·Itẽ meliores vident̃ esse paupes cum vite
innocentia et simplicitate q̃ꝫ multas h̃re diuiti
as quas possent & scirẽt acquirẽ lucris tempo
ralibus inhiando & mũdi negotia exercendo
ꝓuer·xxviii·Melior est paup ambulãs in sim
plicitate sua q̃ꝫ diues p̃uis itineribus·Item sic

meliores q̃ꝫ p̃mi vident̃·qui non solũ paupta
tem sibi datã a deo patiẽter sustinẽt·sed etiam
de necessariis vite sue sibi subtrahũt·ea q̃ pos
sũt ꝓ deo tribuũt·vt faciebat illa vidua euan
gelica·que de penuria sua in gazofilatiũ mise
rat duo minuta·que dñi iuditio plus oĩbus
misit·Mar·xxi·Luc·xxi· Item de melioribus
dici possũt ·qui oĩa sibi subiiciũt temporalia ea
cõtemnẽdo·p̃s·Diuitie si affluãt nolite cor ap
ponere·qui sunt similes dauid·abrahe·et aliis
patriarchis sanctis qui non fuerũt pecuniaꝝ
auari cõgregatores·Sed fideles dispẽsatores·
quoꝝ manibꝰ de bonis dñi nihil adherere cõ=
tigit·que sibi retineret· Vt faciebat b̃s nicho=
laus·& b̃s Iohes elemosinariꝰ·& alii qui vite
necessaria solũ sibi retinebãt ad vsus necessari
os oĩa alia ꝓ deo erogabãt· nõ retinẽdo aliq̃
supflua·Optimi aũt paupes sunt qui oĩa tẽ
poralia ꝓpter deũ abiiciũt ·& seipos seruituti
ppetue subiiciũt·vt illi de quibus·Math·xix·
dicit̃·Ecce nos reliquimus oĩa·& secuti su=
mus te &c̃·Bern̄·ĩ sermo·de passione·Homi=
nes bone volũtatis qui xp̃iana pietate diuiti=
as in paupertate cõmutãt ·& etiã ñ habitas tan
q̃ꝫ habitas cõtempserũt·relinquẽtes oĩa ꝓpter
christum·sicut et ipe reliquit oĩa ꝓpter ipos se
cunt̃ agnũ quocunqꝫ ierit ·Ideꝫ in sermõe de
oĩbus sanctis·Vere martyrii genus est paup=
tas volũtaria·Quod eñ martyriũ grauius·q̃ꝫ
inter epulas esurire·inter vestes algere·paup=
tate p̃mi inter diuitias quas offert mundus·
quas ostentat malignus·q̃s desiderat appeti=
tus·an nõ merito coronabit̃ qui sic certauerit
Idẽ in quibusdã dictis·Paupertas volũtaria su
os a gemina ĩpugnatione qua hmõi mũdi diui
tes impugnant̃·reddit securos·s·a ꝓpria inui
dia & aliena· Paupertas eñ duꝫ putat̃ miseria
aliena caret inuidia ·& quia est voluntaria ne
mini quicq̃ꝫ inuidet·Hec autẽ paupertas bonos
facit tam p reꝝ abdicationẽ q̃ꝫ p paupertatis do
nũ·et ex eo ꝙ nõ solũ paupertatis defectus por
tat homo patiẽter·ſꝫ etiã libẽter & gaudenter·
nõ cum murmuratione·ſꝫ cũ gr̃arum actione
Bern̄·in s̃mo de oĩbus sãctis·Vis obtinere
celũ·paupertatis volũtateꝫ amplecte & tuũ erit
non eñ tam paupertas virtus reputat̃ q̃ꝫ amor
paupertatis ·amicitia paupum aicos regis eter=
ni facit·amicitia paupertatis·reges· regnũ eñ
celoꝝ paupeꝝ est·Beatus ergo qui post illa ñ
abiit·que possessa honerãt·amata inquinant·
amissa excruciant·Idẽ in sermone de aduentu
dñi·Magna quedã est pẽna paupertatis per q̃ꝫ
tacito volat̃ in celũ·qd paupertati nõ tam ꝓmit
tit̃ q̃ꝫ dat̃·Videmus eñ paupes alios qui sive
ram h̃rent paupertatẽ·adeo pusillanimes nõ in=
uenirent̃ & tristes·vtpote reges celi·ſꝫ hii sũt
qui paupes esse volũt·eo tñ pacto·vt nihil eis
desit·& sic diligũt paupertatẽ·vt nullam inopiã
patiant̃·Non talis erat b̃s arsennius·q̃ pau=
pertatis defectus nõ solũ ferebat patiẽs·ſꝫ etiam
libẽter & gaudẽter·De quo legit̃ in vitis p̃rm
ꝙ cum fuisset rome de magnis senioribus·&

in curia impatozis in delitiis nutritus· amoze
pauptatis & xpi relictis oṁib9 fugit ad egyp
ti solitudinē·vbi factus est heremita ꝓbatissi-
mus·vbi cū quidā de roma attulissꝫ ei testam̄
tum pr̄is sui defūcti·vbi amplissima relinque
bat̄ ei hereditas tātus amatoz pauptatis fuit ·
ꝙ testamentū pr̄is noluit·vel accipe vel vidē·
dicens·Pater meus in celis est deus ·Ego aūt
fui moztuus añ illū·de quo mihi facis mentōꝫ
Hic aūt nō solū pauptatē suā tulit libēter·sed
etiā cum grãꝝ actione gaudēter· Nam cū in-
firmaret̄·& ꝑ sua cura paucis egerꝫ nūmis·cū
eos ꝑ deo petiuisset ait·Gr̃as ago tibi dñe· qꝛ
me dignū fecisti ꝑ tuo noīe elemosinā petere
&accipe·Tales fuerūt paupes̄ p̄mitiui xp̄iani
qui omnia que possidebant vēdebant·& p̄ci ū
añ pedes apl̄oꝝ ꝓiiciebāt·vt ex eo ꝯuenienti9
suppleret̄ fideliū neccītas b̄m ꝙ legit̄ Act·iiii·
¶ Circa tertiū notandū ꝙ ad amozē paupta
tis mouere nos debēt· naturalis cōditio ·Moz
tis necessitas festmāter adueniēs ·Exēplaris ī
structio·Ingēs vtilitas incūctanter ꝑueniens
¶ Primo quidē ad amozē pauptatis mouē dꝫ
naturalis cōditio·que nos nudos & pauperes
in hūc mūduꝫ introducit & eduxit· nec aliq̄d
tp̄ale nos expoztare p̄mittit·i·thim̄ ·vi· Nihil
intulimus in hūc mundū ·haud dubiū· quia
nec aliquid aufferre possum9· hoc bene recog
noscebat· Iob dicēs· Nudus egressus sum de
vtero mr̄is mee·nudus reuertar illuc·Ideo de
bonoꝝ suoꝝ amissione bn̄dicebat dn̄m· dicēs
dn̄s dedit·dn̄s abstulit· sicut dn̄o placuit ·ita
factū est·sit nomē dn̄i bn̄dictum· Itē natura
b̄m phōs et medicos paucis cōtenta· saluat̄ in
paucitate· grauat̄ & piclitat̄ in supfluitate ·
Itē natura fecit pedes hoīs infra quibus cal-
caret terrā·caput sup̄·& sensus oīes· in quo
signat̄ hoī ꝙ terrena debet contemnere·cele-
stia appetere·& ad ea totis viribus anhelare·
lutū & stercoza sūt tempalia nō amplexanda
sꝫ naturalr̄ cōculcāda ·affectibus mentis con-
temnēdo & abiiciēdo·phil·iii ·Hec omnia ar-
bitratus sum vt stercoza·
¶ Secūdo ad amozē pauptatis mouere debꝫ
moztis necessitas festināter aduenies·que oīa
diuitibus subito surripit violēter & inexozabi
liter·Vñ quidā sapiēs ait. Mozs scepta ligo-
nibus equat· Itē alius mūdus sibi in exitu do
mus sue inexōzabilē cōstituit ianitozē moꝛteꝫ·
scꝫ que nullis supplicationib9 aut p̄cibus alq̄d
sinit deferre·Ad hoc ostendendū ponent̄ in-
fra·li·iii·p·i·Ci·dist ·vbi ageē de moꝛte timen
da·auctozitates·rōnes·et exempla que hoc mō
strāt·ecci ·xviii· Memēto pauptatis ī tempoꝛe
abūdantie·& necessitatem pauptatis in die di
uitiaꝝ·quia a mane vsqꝫ ad vesperā īmutabit̄
tempus·s·tibi p moꝛtē. quia qd̄ tuū est ī mane
alteri9 erit añ vesperā·In mane aliquis diues
est·& moꝛte interueniēte traditur ꝑpetue pau
ptati·vt patꝫ Luc·xv·De diuite epulone & de
alio qui dicebat·Destruā hoꝛrea mea &c̄·Aīa
mea multa bona habes reposita in annos plu
rimos &c̄·Cui dn̄s rn̄det·stulte hac nocte ani
mam tuā repetent a te·& que cōgregasti cui9
erūt·De mūdanis diuitiis q̄ꝫ velociter trāseū-
do fugiūt·Re·infra·li·iii·de auaritia·Similr̄
de malis que faciūt amatoꝛibus suis·& q̄ꝫ dif-
ficile saluant̄·qui tempalia diligūt·ibidem·
¶ Tertio mouere debꝫ exemplaris inspectio
Specialiter etiam p̄ncipalr̄ amoꝛ xp̄i ·qui pꝛo
pterea factus est paup vt nos ad amoꝛē paup-
tatis ꝓuocaret·Iero·Facile contemnit omnia
amoꝛ xp̄i & timoꝛ hehenne·i·coꝝ·viii· Scitis
gratiam dn̄i nr̄i ih̄u xp̄i·qm̄ cum esset diues·
Pro vobis egenus factus est·vt eius inopia di
uites essetis·Idē in epl̄is·Affatim diues est·q̄
cum xp̄o paup est·& Aug· sūma religionis ē
imitari quē col̄· Quātū xp̄s dilexerit dominā
pauptatē patet in multis·s· quia de regalibus
sedibus et diuitiis ad vallē miserie ꝑ hac inno
uanda venit·foꝛmā serui accipiēs paup nat9·
paupioꝛ in mūdo cōuersatus·pauprim9 moꝛ-
tuus·fuit enim de paupe virgine nat9 & loco
paupe· & tempe hyemali· & paupibus pānis
inuolutus·& lacte virgineo alitus ·Sed pau-
perioꝛ vixit qñ nō habebat quid comederet se
pe·nec vbi caput reclinaret·Mat·viii·Vulpes
foueas hn̄t·& vo·ce·nidos ·Fili9 vero hoīs n̄
habet vbi caput reclinet·In cruce aūt fuit pau
perrim9·vbi nec habuit vbi se verteret·nec ca
put reclinaret·vbi pepēdit sine cibo et opimen
to nudus·De hui9 pauptate·Bern̄·In sermo
ne de oībus sanctis·Foꝛte aliquis arbitraret̄ fi
lii dei sublimia esse querēda palatia vt cū gl̄ia
susciperet̄·sꝫ nō ꝓpter hoc ille a regalib9 sedi-
bus venit in cuius dextra diuitie & gl̄ia·In si
nistra longiturnitas vite ·hoꝝ bonoꝝ oīm in
celo affluentia suppetebat·sꝫ pauptas nō inue
niebat̄ in eis·Poꝛro nimis abūdabat & supa-
būdabat hec species ī terris·& nesciebat homo
p̄cium·Ad hāc itaqꝫ filius dei descēdit vt eam
sua estimatione nobis redderet p̄ciosaꝫ ·Item
Aug·in sermone de resurectōe·Descendit ab
inenarrabilibus celi diuitiis· & veniēs in hūc
mūdum ·nec istas qualescūqꝫ diuitias hr̄e vo-
luit·sꝫ intanta pauptate vixit·vt natus ꝯtinuo
poneret̄ i p̄sepio·magna abusio & vere mag-
na·vt diues velit esse vermicul9· ꝓpter quem
deus maiestatis·& domin9 sabaoth voluit eē
paup·Sic etiā viuens in mūdo docuit terrena
cōtemnere & diligē pauptatē·quia eius tempe
nō fuerūt diuitie alicuius p̄cii· qui docuit eas
dimitti ꝑ nihilo pauptatis·Hec est illud nihi-
lum·pꝛo quo beati paupes salui facti sūt·p̄s ·
Pro nihilo saluos faciet illos·ꝑ nihilo habue
rūt t̄rā·desiderabilē paradisi celestis regni·iii·
Re·x·Argentū nullius p̄cii·reputabat̄ ī dieb9
veri salomonis xp̄i qñ cōmutabat̄ in nihilum
pauptatis Sicut patet in matheo & aliis apl̄is
qui relictis oīibus diuitiis secuti sunt eū ei9
imitādo pauptatē· q̄ tāte fuit pauptatis vt dic̄
glo·Math·xviii·Vbi misit petrus ad piscādū
pꝛo soluēdo tributo ꝙ nō hr̄et vñ tributū sol-
ueret Similr̄ alia glosa Mar ·xi· Circūspectis

omnibus cum iam vespertina esset hora·exiit
in bethaniam cum·xii·ibi glosa·Circūspectis
Si quis eū hospitio susciperet·In cruce aūt nob
depingit̄ nudus·suspēsus patibulo·& vulne=
ratꝰ in loco neruoꝝ in extremitatibꝰ vbi cōue
niūt & vene et nerui vt nos in his reducamꝰ
ad memoriam sue sūme pauꝑtatis·qui pepen
dit nudus·& sūme sue vilitatis·qui pependit
in vilissimo crucis patibulo·& sūme eius anxi
etatis et amaritudinis qui vulneratus est ī pe=
dibus & manibus in locis neruosis·vnde do
loꝝ ꝑ mēbra oīa diffunderet̄ de facili·abscisis
& lesis neruis·Ideo vt incitemur ad memorā
dam sūmā eius pauꝑtatē·& vilitatē·et dolorē
carnis et cordis ait·Treñ·iii·Recordare pau=
ꝑtatis mee trāsgressionis absinthii & fellis·
¶Itē ad amorē pauꝑtatis debent nos ꝓuo=
care exempla antiquoꝝ pr̄iarchaꝝ·vt moysi·
de quo heb·xi·Fide moyses grādis effectꝰ ne
gauit se filiū filie pharaonis &c̄·Et post·maio
res diuitias estimās thesauro egyptioꝝ inꝓꝑi
um xp̄i·Et dicit̄ ibi de oīnibus patribus anti=
quis·sācti nō receperūt repromissiones &c̄·sꝫ
cōfitebant̄ ꝙ ꝑegrini & hospites erāt sup ter
rā·q̄ enī hoc dicūt signāt se pr̄iam inq̄rere &c̄
Item exemplū beati Iob q̄ ī reꝝ amissione bñ
dicebat dñm dicēs·i·ca·Dñs de·dñs abstulit·
sicut dño placuit·ita factū ē·sit nomē domini
bñdictū·Item exemplū beatoꝝ aplōꝝ qui oīa
ꝓpter xp̄m reliquerūt·Math·xix·Ecce nos
reliquimus oīa·& secuti sumus te·Dixit pe
trus ad ihm·Itē act·ii·Primitiui credētes pos
sessiones & substātias vendebāt·& diuidebāt
illas oīnibus·Actu·iii·Argentū et aurū nō ē
mihi &c̄·Actu·xx·Paulus ait·Argentū & au
rū aut vestes nullius vr̄m cōcupiui·¶Itē in
passione beati bartholomei legit̄·ꝙ cū liberas
set a demonio filiam pollemii regis·misit ei ca
melos oneratos auro & argento·et gēmis &
vestibus·que reducta sūt ad palatium regis·
ipo nō inuēto tota die·In mane vero apparuit
ei dicens·que misisti mihi heri·illoꝝ sūt qui
terrena querūt·ego aūt nihil terrenum quero
nihilqꝫ carnale ad exēplū filii dei ¶Itē exēplū
beatoꝝ martyrū incitat ad amorē pauꝑtatis·
de quibus dicit̄ heb·xi·Qꝛ fuerūt egentes an
gustiati·afflicti·ī solitudinibꝰ errātes·De qui
bus vnicū ponamus exemplū·Cū quedā mlr
bona sua fere omnia expendisset in medicos
palladia noīe·nec ei aliquid ꝓfuisset·curata ē
a beato damiano·ipē enī & frater suus sāctus
cosmas oīes infirmitates curabāt·tanti zela=
tores pauꝑtatis·ꝙ nihil volebāt accipe ab ali=
quo·dicta autē mulier cum curata esset·& of=
ferret munera sācto damiano·& nollet ea ac
cipe·obtulit ei munusculū qḋ nō cōgrueret cu
piditati sꝫ sāctitati·adiurās eū ꝓpter nom̄ dñi
nr̄i ihu xp̄i·ꝙ illud acciperet·qḋ ꝓpter eius ad=
iurationē accepit·q̄·cōpulsus·Sed cū sciret fr̄
suus sanctus cosmas sup̄ modū doluit·& p̄ce
pit ne secū sepeliret̄·cum autē martyriū simul
suscepissent·& ꝓpter adiurationē sancti cos=
me nollent eum sepelire·misit eis dñs camelū
voce humana loquentē et dicentē eis·in noīe
dñi ꝙ eos in sepultura nō separarēt·qꝛ munꝰ
quod acceperat sanctus damianus nō leserat
eius pauꝑtatis virtutē·quia eū susceperat ꝓpter
caritatē adiuratus nō ꝓpter cupiditatē·& ne
videret̄ cōtemnē nomē dñi nr̄i ihu xp̄i·Itē cū
beatus Ambrosius oraret ī loco vbi sepulta fu
erant·& diu occultata corpora beatoꝝ marty=
rū Geruasii & ꝓthasii·factus in extasi·quasi
semidormiēs·vidit duos iuuenes speciosissiōs
collobio et pallio candissimis īdutos·eleuatis
manibus secum pariter orātes·quo excitato &
orāte & ieiunio se affligente·apparuerūt iteꝝ
ei vt prius·Tertia nocte et vice vigilāti & stu
penti apparēt cū tertia ꝑsona quā recognouit
esse paulum aplm·qui ait ei·Isti sūt qui moni
ta mea secuti sunt·qui respuētes diuitias·& p̄
dia secuti sunt dñm nr̄m ihm xp̄m nihil ter=
renū aut carnale cōcupiscētes·Sic in mediola
nensi vrbe ꝑ decēniū ꝑdurātes in dei seruitio
ad palmā martyrii ꝑuenerūt·quorꝫ corpora
inuenies in loco in quo stas et oras·in archa
marmorea repposicos ad quoꝝ caput scriptaꝫ
inuenies vitam eoꝝ & passionē·Qui faciens
vt beatus paulus ei dixerat·inuenit fodiēs di=
ctam archaꝫ et corpora sanctoꝝ·cū episcopis
viciuis cōuocatis·& inuenerūt sanctoꝝ corꝑa
ita recentia ac si eodem die fuissent ibi posita
miro odore fragrātia·& libellū ad caput eoꝝ
in quo scriptū erat·ꝙ p̄re eorꝫ vitale mortuo
familiā suā ingenuā fecerūt·& domos & pos
sessiones vendētes ꝓ xp̄o oīa erogauerūt·&
ꝑ decem ānos ī solario quodā inclusi ieiuniis
et orōnibus vacātes·accusati a sacerdotibꝰ pñ
cipi romanoꝝ eo ꝙ deos cōtemnerēt & offen
derēt·cū eis nollēt sacrificarē·martyrio sūt ꝯsū
mati·¶Item ad amorē pauꝑtatis debēt nos
ꝓuocare exempla beatoꝝ cōfessoꝝ & heremi=
taꝝ·vt pauli p̄mi heremite·qui vt legit̄ in vit
patrū·fugiens mūdi ꝑicula·ꝑ multos annos
latuit in spelūca·que illi erat pro domo·folia
palmaꝝ ꝓ vestimento·aqua ꝓ poculo·panis
quē ei coruus deferebat ꝓ cibo·nullū oīo hoīeꝫ
ꝑ multa curricula annoꝝ vidēs·vel eoꝝ conso
lationē hñs nihil oīo possidēs·Cū aūt ad hūc
visitandū iret beatus antonius·dño sibi hoc
reuelāte·inuentū in via discū argenteū cogno
uit dyaboli figmētum·& cū dr̄et dyabolo·pe=
cunia tua tecū sit in ꝑditionem·euanuit vt fu
mus·Itē massam auri inuentā in via·fugit vt
incendiuꝫ·De amore quē habebāt sancti p̄res
ad pauꝑtatatē·legunt̄ in vitis patrū multa ex
pla·Cum abbas siluanus exiuisset a cella sua·
discipulus eius remouēs sepē·ampliauit ortū
eius·qḋ cū redisset inueniēs accepto vestimē=
to suo voluit recedē·nec cellā suā voluit intra
re donec sepes posita est in loco suo·Itē senex
quidā vadēs vendē oꝑa manuū inuenit in via
sacculū pecunie cuꝫ·C·sol·& stetit in eodē loco
si forte veniret ille cuiꝰ eēt pecunia·ad quē cū
veniret plorās·accessit inquirens intersignia ei

exhibuit. Cū aūt ille vellet partē dare. et ille nul
latenꝰ vellet accipe. clamabat aduenientibꝰ. Ve
nite ad hominē dei. videte quid fecit. Ille autē
fugit ne agnosceret̄ & honoraret̄. Item cū in
vrbe quadā quidā paup inuenisset sacculū cū
multis aureis. tulit ad domū suā vt seruaret il
li qui amiserat. Cum aūt p̄co clamaret si quis
inuenisset pecuniā talis mercatoris. si eaꝫ red-
deret medietatē ei daret ille qui amiserat. Au-
diens hec paup ille adduxit eū ad domū suā.
& agnito ꝙ sua esset. reddidit ei pecuniā inte
gre. Ille aūt attēdens viri paupꝑtatē & fidelita
tem & familie sue. cogitans ꝙ melius eam nō
passet erogare. totaꝫ ei dabat. cū nollet accipe
vel eam vl' de ea aliquid. Ille egressus domum
ꝓiecit eā intus abiens. Cum aūt nollet recipe
paup clamauit post eū. latrones. vterqꝫ iudici
presentanť. requisitus cur sic reclamassꝫ post
mercatorē ait. Vere latronē exhibeo. qꝛ mihi
volebat subripe duo de maioribꝰ boīs q̄ habeā
paupꝑtatē scꝫ & fidelitatē. ꝓiiciēs in domo mea
pecuniā quā sibi restituerā ex fidelitate mea.
& voluit ꝙ eam retinerē vt paupꝑtatē meā. &
fidelitatē amitterēꝫ. Ad hoc faciūt mlta exēpla
infra li. iiii. De auaritia que dissuadent auari-
tiā. & p cōsequēs suadēt paupꝑtatē. ¶ Item ad
hoc faciūt exempla phoꝝ paganoꝝ. qui non
ꝓpter eterne retributionis p̄miū. sꝫ ꝓpter vāe
laudis cōmertiū. & vane phoye liberius habē-
dum studiū paupꝑtatē elegerūt. ¶ In vita be
ati iohis euangeliste legiť. ꝙ cū in quadā ciui
tate asie quidā phs Chratō noīe cuidā iuueni
qui gēmas habebat p̄ciosissimas ita p̄dicauit
cōtemptū mūdi et diuitiaꝝ. ꝙ corā omī pplo
eas fregit. rediēs ī fragmēta parua. Vbi cū su-
ꝑuenisset btūs Iohes doctrinā hāc ondit reꝑhen
sibilē esse ex eo ꝙ nō ꝓpter verā dei gloriam.
sꝫ ꝓpter vanā hoc factū est. & ꝙ potius gēme
fuissent vendende. & p̄cium ꝓ deo erogandū
paupibus q̄ꝫ frāgende. cui cū ꝓmisissent. tam
iuuenis. q̄ꝫ phs. ꝙ ad xp̄m cōuerterenť. & cō
siliū suū de hoc facerēt. si eas p̄cibꝰ reintegrēt
facta orōne corā omī pplo eas in integrū repa
uit. Itē refert Hieř. de quodā ꝙ cū ꝑgeret apud
athenas ad phiam addiscēdā & virtutes acq-
rendas. maximā auri massaꝫ quā secū ferebat
cōsiderans ꝙ nō posset simul auꝝ & virtutes
possidere. a se proiecit dicens. O diuitie abite
hinc ꝓcul a nobis. Idem dyogenes vt melius
phye vacaret. degebat in dolio iuxta fontem.
hn̄s doliū ꝓ tecto. olera ꝓ cibo. resecās a se oēꝫ
supfluitatē. & sic sibi sufficiēs locupletē duce-
bat vite paupꝑtatē. Ad quē cū venisset quidaꝫ
aulicus. & inuenisset eū ad fontē. olera sua la-
uantē. ait ei. Cū sapiēs sis phs si mihi credidis
ses nō olera lauares. sꝫ in aula regia sūmus p̄n
ceps mecuꝫ maneres. Cui rn̄dens ait. Et tu si
mihi credidisses & paupꝑtate mediocriter vti
voluisses. nō oporteret te regibꝰ adulādo blā-
diri & mentiri. ¶ Hic etiā cū vidisset quēdā
venientē ad fonte. & aquā fontis bibentē. cū
duabus manibus ꝓiecit vasculū qđ ad bibēdū
habebat dicēs. nesciebā naturā mihi de cipho
prouidisse. Item alius cum ferret aurū. ꝓiecit
in mari dicens. Ite pessime diuitie malo sub-
mergere vos. q̄ꝫ submergi a vobis. Iteꝫ ad hoc
facit exēplū bragmānoꝝ. de quibus btūs Ieroꝰ
in ꝓlogo biblie mentionē facit. qui dicuntur
nudi sapientes. de quibus papias ait. ꝙ brag-
māni sūt indie religiosam vitā ducētes in pla-
ga orientali que ē versus paradysum. de qui-
bus diciť ī hystoria transmarina. ꝙ sūt ppli ti
midi habitātes in india de herbis et fructibus
viuentes. & aquā fluminis bibētes. seꝑatim a
suis vxoribus habitantes. et ad eas ꝑ fluuium
venientes. nec cum eis coeuntes nisi semel in
anno tempe ad hoc certo. causa ꝓlis ꝓcreāde.
Vxores autē si pepērint filios. postq̄ꝫ educati
fuerint. eos a se separāt. & relinquūt suis p̄ri-
bus. si feminas. eas apud se mr̄es detinēt. Hii
nec hn̄t domos nec agros nec possessiōes nec
causas nec lites. quia nec hn̄t ꝓpriū. totꝰ eoꝝ
laborē vacādi dīne sapīe & sūme. Vn̄ eoꝝ sa-
pientiorē eligūt q̄ꝫ sibi dydasculū et regē cōsti
tuūt. quē docentē de diuinis naturis & ō mo
ibus audiūt. & ei obediūt. De quibus cū au-
diset alexander loqui. scripsit dandamo eorū
dydascalo. ꝙ volebat eos honorare ꝓpter suā
sapientiā. & ꝙ ipe paratus erat eis dare quic-
quid ab eo petissent. inter alia aūt que scripsit
ei dādamꝰ. scripsit hoc. Nos nec guerras nec li
tes habemus. qꝛ nec possessiones nec ꝓpria ha
bemus. sꝫ de terre graminibus & radicibus &
fructibus cōiter accipimus ꝓut indigemus ad
cibū. & aquā flumīnū ad potū. quia supfluita
tes non habemus. infirmitates nō habemus.
Nos bragmāni ait. simplicē & purā vitā duci-
mus. nihil volumꝰ hr̄e plꝰ nisi quātū nr̄a na
tura exigit. oīa cum paciētia sustinemꝰ. neces-
sariis ad vitā cōtenti sumus. & id iudicamus
necessariū. qđ non est supfluū. hostes interio
res occisos habemus. vn̄ exteriores non time-
mus. corpa de foliis arboꝝ opimus. de quoꝝ
fructibus ea reficimꝰ. lac comedimꝰ. & aquā
de fluuio bibimus laudes deo semp canimus.
& desideramus vitā futuri seculi. diuitias non
amamus. qꝛ insatiabili sest eaꝝ cupiditas. que
ad paupꝑtatē solēt adducē nō possūt aquiren-
di finē facere. Et post multa hmōi ait dandā-
mus. Rogamus te vt cū moriemur omīs des
nobis īmortalitatē q̄ꝫ sup omīa desideramus.
et tibi imppetuū seruiemus. Cum aūt rescrip-
sisset alexāder. Ego cum sim mortalis hoc qđ
petitis quō vobis cōferre possum. rescripsit ei
dictus dādamꝰ. Tu ergo cū sis mortalis q̄re
tot mala faciēdo discurris. Quidā dicūt quos
dam istoꝝ vocari gimnosophistas et nudos sa
pientes qui habitāt in speluncis in ptibus illis
nudi vacātes sūme phie. i. Gimnasiis sapiētie
vel sophie. ¶ Itē in libro de vita bragmānoꝝ
legiť. ꝙ cum alexāder magnus penetrasset in
teriora indie. & venisset ad siluā dādami re-
gis et didascali bragmānoꝝ. misit nūtios ad
eum. qui inueniētes eū iuxta fontē sub q̄dam

arbore sup folia in pace quiescentē et meditan
tem. dicunt ei ꝙ alexander magnus humani
generis dn̄s miserat eos vt ei dr̄ent ꝙ veniret
ad eum in pace. plura munera suscepturus. &
ꝙ si nō veniret. capite plecti faceret cōtempto
rem. qui ait. iste solus dn̄s me⁹ est qui homici
dia vetat. & bella nō cōcitat. Alexāder autē &
bella cōcitat & homicidia facit. moritur⁹ mu=
nera sua alii ꝓmittat. quia de eis non curo. q̄z
sūt inutilia. ego mori nō timeo. ſ; si caput ab=
stulerit. animā afferre nō pōt. hec minet̄ alex=
ander his et spondeat qui diuitias appetunt.
& mori metuūt. ego aūt nec quicq̄ȝ eoꝝ q̄ ad
ip̄m ptinent appeto. aut mori timeo. Qd̄ cum
audisset alexander ꝙ vllius eoꝝ que sua erant
volebat eis aut indigebat. & ꝙ ipe ad eū non
venirēt. quia nec suo nec suoꝝ aliquo indige=
bat. ſ; ipe si eo indigeret ad eum veniret. exar
sit ad eum videndū. Et latenter cū paucis iuit
ad eum & inueniēs eū vbi erat p̄us. sedit ad pe
des eius alexander. cui ait dandamus. quid tu
de nr̄is sollicitudinibus affectas. q̄z qd̄ vos cu
pitis. nos nō curamus. qd̄ nos habem⁹ vobis
nō esse necessariū iudicatis. nos honoramus de
um. amamus hoīes. negligimus aurū. morteȝ
cōtemnimus. vos ecōtra timetis mortem. ho=
noratis et appetitis auꝝ & cōtemnitis deum.
Et post multa alia sequit̄. oīa possidem⁹ que=
cunq̄ȝ nō cupimus. ferocissima pestis est cupi
ditas que solet eos quos capit egenos efficere
dum fīnē acquirēdi nō inuenit. ſ; magis quo
locupletata fuerit magis mendicat &c̄. & per
cōtrariū amor paupertatis quātomagis habet̄.
magis efficit locupletes.

¶ Quarto ad amorē paupertatis mouē debet
ingens vtilitas incūctanter ꝓueniēs. paupertas
em̄ reddit hoīeȝ puriorē. ꝓmptiorē. letiorē. qui
etiorē. ¶ Primo quidē paupertas reddit hoīeȝ
puriorē. purgat em̄ sordes mētis. Sic ait Gre=
gorius. xx. secunde p̄tis euanḡ. Vbi loquens de
lazaro ait. Mala lazari purgauit inopia. & bo
na lazari remunerauit felicitas p̄ntis vite illū
paupertas afflixit & crescit. istum abūdantia re
munerauit & repulit &c̄. Sequit̄. Cum quos
libet paupes nōnulla rep̄hēsibilia ꝑpetrare cō=
spicitis. nolite despicere. nolite desperare. quia
forsitā qd̄ supfluitas tenuissime p̄uitatis inq̄=
nat. caminus paupertatis purgat. Sequit̄ eoꝝ
vitā magistra paupertas cruciat. quousq̄ȝ ad re
ctitudinē pducat. Vnde paupertas dicit̄ fornax
vel caminus. Ysa. xxxxviii. Eligite. i. electum
& purū facite in camino paupertatis. Apo. i. Pe
des filii hoīs. id est angeli qui tenebat figuraȝ
xp̄i erāt similes auricalco sic in camino ardēti
Pedes eius paupes sūt qui sūt in corpore mi=
stico p̄ntis eccl'ie inferiora mēbra & abiectiora
que in p̄nti paupertate purgant̄. Itē in vitis pa.
dixit sancta sincletica. pfectū bonū est in hoc
mūdo nihil possidere. quia qui nihil possidēt
tribulationē carnis h̄nt. ſ; mētis requiē tenēt.
sicut fortia vestimēta pedibus cōculcantur &
dealbant̄. sic fortis aīa p volūtariā paupertatem
purificat̄ et fortius cōfirmat̄. ¶ Scd̄o paup
tas facit hoīem ꝓmptiorē. exonerat em̄ a pōdē
terrenoꝝ faciēs hoīem leuē & agilē ad sequē=
dum xp̄m liberū & expeditū a p̄ntib⁹ piculis
m̄tis. qd̄ pateȝ scōꝝ m̄tis auctoritatib⁹. Greḡ.
in moꝝ. liberius ad p̄riam tendimus eo ꝙ in
via pondē carem⁹. Idē. Terrena substātia eter
ne felicitati compata. pondus est nō subsidiū
Item aug⁹ de verbis dn̄i. Abite abite onera di
uitiaꝝ. abite vincula volūtaria. abite anxieta=
tes & tedia. que te plurimis annis inquietāt.
Itē Iero⁹. in ep̄lis. Si habes. vade et vēde & da
paupibus. si nō habes. et grādi onere liberat⁹
es. Itē Greḡ. Qui mihi onus diuitiaꝝ abstulit
me ad currendū citius expediuit. Item Bern̄.
Paupertas leuē facit hoīem vt currat. humilitas
modicū vt lateat. patientia fortē vt sustineat
dyabolus onerat hominē diuitiis & vitiis. vt
corruat inflat p altā viam incedens vt decidat
frangit vt deficiat. & sup illū locū ap̄li. ii. thi.
vi. Qui volūt diuites fieri. incidūt in tēptatio=
nes et laqueos dyaboli &c̄. dic̄ heu q̄ȝ paucos
inuenies qui ab hoc laqueo exultēt se liberari.
ſ; q̄ȝ multos qui dolent. quia paꝝ sibi vident̄
irretiri. & ab hoc quātum possūt se magis ma
gisq̄ȝ inuoluē irretireq̄ȝ laborāt. Sapiētes nau
te vt euadāt piculū maris et tempestatū. & ad
portum optatū possint puenire. scientes se ni=
mis oneratos ꝓiciūt in mari quecūq̄ȝ p̄ciosa.
vt ille ph̄s qui nauigans p mare cum diuitiaꝝ
pondē. in tēpestate timēs submergi. ꝓiecit eas
in mari dicens. Ite pessime diuitie malo sub=
mergē vos. q̄ȝ submergi a vobis. Sic sapiētes
timentes pericula mūdi & tempestatē futuri
iudicii. ne cum eis submergant̄ i inferno. ꝓii=
ciūt eas ꝓpter deum. eis abrenūtiando ne mer
gant eos in interitū et pditionem. Deut. xvii.
Nō habebit rex auri & argēti immēsa pōdera
glosa ibi. Ad infernū mergētia. Ion̄. i. Misere
naute in tempestate vasa que erāt in naui in
mare. vt nauis alleuiaret̄ & euaderēt tēpesta=
tem. Simil'r. Act. xxvii. Naute videntes se in
periculo tempestatis. ꝓpter onus nauis iacta
bāt triticū in mari. vt alleuiaret̄ nauis et eua=
derēt. ¶ Tertio paupertas reddit hoīem letio=
rem. Nempe. quia sancti viri nō h̄nt in mun
do isto ꝙ inordinate diligāt et amāt paupertatē
de defectu vel amissione tempalium nō dolēt
q̄z sic aget̄ qd̄ diligunt. Vn̄ ysa. xxix. Paupes
hoīes in scō isrl' exultabūt. & he. xii. Rapinaȝ
bonoꝝ vestroꝝ cum gaudio suscepistis. & Iob
i. Dn̄s dedit dn̄s abstulit. &c̄. Sit nomen dn̄i
bn̄dictū. n̄ sic auari qui. q. se imo plusq̄ȝ se di=
uitias diligūt. vn̄ qn̄ cōburunt̄ res sue. dicunt
se cōbustos. cōtempestant̄ tēpestatos. q̄z ꝓpter
amoris adherentiā ꝙ res eoꝝ patiunt̄. dicunt̄
se passos. Vn̄ cū in quadā parrochia attriuisset
tempestas bona oīa & venissent ad ecclesiam
sequenti dn̄ica parrochiaȝ & murmurarēt cō
tra deum. quidā eoꝝ letus dn̄o bene dicebat.
Cum aūt alii quererēt quare non doleret. Re=
spōdit ꝙ sotiū habebat cū quo si fidelis esset.

nihil poterat amittere·et iſte erat deus qui ita
ei erat ligatus ꝙ nihil faciebat· niſi qꝺ ipe vel
let·Cū aūt eū accuſarēt coꝛā capellano ſuo tanꝗ
ꝗꝫ loquentē erronea·Rn̄dit ꝙ verū dr̄et·quia
ipe in coꝛde ſuo ſtatuerat ꝙ ſe in om̄ibꝰ volū=
tati diuine cōfoꝛmaret ꝓut poſſet & ſciret·nec
de aliquo facto ſuo mumurarꝫ· nec in aliquo
ei cōtradiceret·ſꝫ ꝙ ipe vellet facere tanꝗꝫ dn̄s
hoc ei gratū eſſet·& quia nihil volebat niſi ꝙ
deus volebat·deꝰ faciebat quicq̄d ipe volebat
quia deus faciebat hoc totū·& nihil cōtrariū·
Veri paupes ſūt leti qn̄ nō hn̄t vn̄ ſint ſollici
ti·nec timent amittere· nec dolēt vel curāt de
rerum amiſſione·vt ille adoleſcēs faciebat· de
quo ·Math·xix ·Cum dixiſſet ei dn̄s vade &
vēde om̄ia que habes & da paupibus·ſubdiť·
Abiit triſtis ·multas em̄ habebat poſſeſſiones
Sen̄·Sepe paup fideliꝰ ridet·nulla em̄ in alto
ci ē ſollicitudo·Idē·qui felices vocanť in eis hy
laritas falſa ē·& grauis triſtitia eo quidē gra
uioꝛ·intra· quia interdū non licet eis palam
eſſe miſeros·ſꝫ interdū cn̄ūtias coꝛ ipm excedē
tes neceſſe agerere felicē·Augꝰ in li·confeſ·lo
quiť de quodā mēdico exhylarato·Ille inqnit
letabať·ego aūt anxiꝰ erā·nimiꝝ nō tm̄ quia
hylaritate ꝑfundebať cū ego curis vrerer·ve=
rum ꝙ ille bn̄ opando vinū acquiſierat·ego aū
mētiendo querebā ciphum·Item bn̄ felix leta
pauptas·ſicut pauptas cuiuſdā de quo legiť ī
vitis patrū·ꝙ cum veniſſent quidam pr̄es ad
quādā vꝛbem & eſſent in ſolario·& quidā eo
rum exiuiſſet ad feneſtrā·audiuit quēdā pau
perē·qui exiuerat ad vrinā in hyemali frigoꝛe
qui iacebat in napta·cū rediret ad eā dicebat·
gratias ago tibi deus·quia quāmulti ſunt re=
ges et magni ꝯſtricti com pedibus in inferno
vel alibi capti qui nō poſſūnt ſe extendere·aut
pedē mouere·ego aūt quaſi vnus impatoꝛ ſb
napta iſta quō volo me extendo·Item ad ideꝫ
facit quod quidā diues valde pecunioſus ha=
bebat domū ſuā maximā·coniunctā tugurio
paupis cuiſdā laboꝛatoꝛis·Cum aūt diues ī lo
co ſuo & camera p̄ ſaťitate & ſollicitudīe toꝛ=
quereť·nec poſſet doꝛmire·audiebat pauperē
iuxta igniculū ſuū cum pueris ſuis letantem·
& p reſiduū noctis in pace doꝛmientē·vſque=
quo in mane eum vxoꝛ ſua excitaret a ſomno
vix ad laboꝛē·Quod audiēs diues inuidēs eiꝰ
letitie cogitauit ꝙ eum faceret participē ſolici
tudinū & miſeriaꝝ ſuaꝝ·& ſurgens de nocte
aperuit oſtium domꝰ paupis· qꝺ nō erat mul
tum ſeratū·& burſaꝫ pecunie pependit ad oſtii
cauillā quē mane inueniēs paup·& videns ꝙ
erat pecunia·noluit ire ad laboꝛē ſolitū timēs
ne ſibi furareť·ſꝫ gēmens et ſollicitꝰ quid ide
faceret vt vicini ſui vel vxoꝛ ſua neſcirēt eum
inueniſſe illam·& vn̄ veniſſet· Poſuit eam in
ſtramine lecti ſui· fingēs ſe infirmū iacēs ſup̄
vſquequo deliberaſſet quid inde faceret·& dū
p plures dies ſic affligereť·nec cātaret de no=
cte moꝛe ſolito intrauit domū eius diues que
rens eum·& cū vxoꝛ ſua eum aſſerēt infirmū
in renibus·ego inquit ſcio vnde curē eū·& ac=
cedens ad eum·ait ei in ſecreto·redde mihi pe
cuniā meā quā in tali loco accepiſti·alioqn̄ fa
ciā te ſuſpēdi·qui timēs reddidit pecuniā & re
cupauit ſolitam letitiā·Maxime aūt in moꝛte
conſueuerūt letari beati paupes·Sciētes ꝙ li=
beranť a pn̄ti miſeria·& ſperātes de mercede
ſibi debita et letitia futura·ecōtra diuites do=
leꝛe ꝓ diuitiaꝝ amiſſione & paupatis future
metu·eccī·xvi·O moꝛs ꝗꝫ amara eſt memoꝛia
tua hoī iniuſto·pacē hn̄ti ī ſubſtātiis ſuis &c̄·
Et poſt econtra·O moꝛs bonū eſt iudiciū tuū
hoī indigenti &c̄·Cōfidit em̄ de amico fideli
xp̄o· cui fuit ſocius in pauptate fidelis ·vt ſit
ei ſocius in cōſolatione·eccī·xxii·Fide poſſide
cum amico tuo in pauptate illius·vt in bonis
illius poſtea leteris·in tempe tribulatōis pma
ne illi fidelis·vt in hereditate illius coheres ſis
Item ad hoc facit exemplū poſitū ſup̄ de timo
re naturali de paupe pegrino·de quo legiť in
vitis pr̄m·ꝙ cū quidā paup rogaſſet deum·vt
ei oſn̄deret qualr̄ egredereť ab hoc ſeculo aīma
iuſti paupis· affuit ei lupa ducēs eum p veſteꝫ
vſqꝫ ad villā ·in cuius platea vidit paupem pe
grinū·iacentem ſine alicuius auxilio in extre
mis laboꝛātem·ad cuius trāſituꝫ vidit miſſos
duos archangelos michaelē & gabꝛielē·vnum
ad eius dexterā·& aliū ad ſiniſtrā·expectātes
aīam vt exiret de coꝛpe·& cum illa timeret na
turalr̄ egredi·& differret·ait michael gabrieli
vt eā tolleret & redirēt·Rn̄dit ꝙ a dn̄o recepe
rat in mādatis·ꝙ ſine om̄i pena ei deferrent·
quia ſatis in mūdo de pena ſuſtinuerat·tunc
ea dolente egredi miſſus eſt dauid de celo cum
cythara et cātoꝛibus ſuis Ad cuius cātici dulce
dinē aīa illa letata ſtatim exiliit a coꝛpe inter
manus angeloꝝ cum quibus eſt ad celū cum
gaudio deducta·Item ad hoc facit hoc qꝺ dic̄
bt̄s Greg·iiii·dyal·xv·de trāſitu ſeruuli·Sepe
aīmabus electoꝝ exeūtibus dulcedo ſolet lau=
dis erumpe celeſtis·vt dum illam libenter au=
diūt·diſſolutionē carnis ab aīma ſentire mini
me pmittunť·Et ponit exēplū de ſuulo pau=
pere rebus·ſꝫ diuite meritis ·qui rome iacebat
in quodā poꝛticu paraliticus·gratias agens·
& elemoſinas ſibi datas aliis largiens· qui cū
p̄ſentiret exitū ꝓpinquare·monuit aſſiſtētes·
ſecum pſalmos cātare·cunqꝫ cum eis pſallerꝫ·
pſallentes cōpeſcuit cum voce magni clamo=
ris dicens·Tacete tacete·nūquid non auditis
quāte reſonēt laudes in celo·& dum ad eaſdē
laudes ꝗs intus audierat aure coꝛdis intende
ret·ſancta eius aīa carne ſoluta eſt·& oēs qui
affuerē ineſtimabili ſuauitatis fragrātia odo=
ris ſūt repleti· ¶ Quarto pauptas reddit ho=
minē quietioꝛē·quia facit euꝫ eſſe quietū in ſe
afferendo ſollicitudines reꝝ mūdialiū ꝗ men
tem hoīs inquietāt·ſic patet p exemplū ſuppo
ſitū de diuite & paupe vicino·& facit quietuꝫ
eſſe cū aliis·ſicut ait ſen̄ ·Quietiſſime viuerēt
hoīes ſi hec duo ꝓ noīa·meū ·& tuū tolerenť
de medio·i·ꝙ nō hr̄ent ꝓpꝛiū·Ideo bꝛagmāni

vt scripsit eoꝝ rex alexādro quietissime viue
bant nec guerras. nec lites. nec causas inter se
habebāt. quia nihil ꝓpriū hr̄e volebāt. Scōm
etiā. Berñ. meū & tuū fecit infernū. Quoniā
aūt paupⁿtas liberū facit & quietū a causis &
guerris & curis. nullus em̄ ꝓ ea obtinenda liti
gat aut mouet guerras. cum om̄es vere refu-
giāt et laborēt quō eam effugiāt. ¶ Licet sit
bona. mirabile tñ dicit de ea quidā phus nioe
scōus. paupⁿtas est bonū odibile. mater sanita-
tis curaꝝ remotio. repatrix sapientie. negociū
sine damno possessio sine calumnia. sine solli
citudīe felicitas. Ipa em̄ sanitatē generat. quā
sup̄fluitas exterminat. & cum curas abiiciat.
sapientie libere vacat. est negociatio in q̄ nul-
lus amittit suū capitale. & nullus aliū laborat
circūuenire. nec decipe. aut furari ei paupⁿtatē
suā. Ideo possessio est sine calū nia. & felicitas
pro qua custodienda nō oportet esse sollicitū
quia nullus vel rarus ei inuidꝫ aut insidiatur
vt eam alicui subripiat. Ideo sicut elōgant se a
mundo fugiētes ad solitudines claustri & he
remi. vt ibi in paupⁿtate degentes liberi & qui
eti sint a curis rerum mūdi a quibꝰ mūdani
diuersimode afficiunt̄. vñ quia paupⁿtas exo-
nerat. faciens hominē expeditū & ꝓmptū ad
currendū post xp̄m vt dictū est. facit etiaꝫ ho-
minē quietū. Ideo xp̄s posuit eam p̄mariū fū-
damentū xp̄iane religionis dicens. Math. v.
beati paupes spiritu. Collocauit em̄ eaꝫ quasi
p̄marium lapidem in fundamento. Simil'r &
sancti p̄res nr̄i franciscus et dominicus religi
ones suas sanctas fundauerūt sup̄ fundamē-
tum solidū paupⁿtatis. exemplo xp̄i qui dicit.
qui audit verba mea et facit ea. assimilabitur
viro sapiēti qui edificauit domū suā sup̄ petrā
id est sup̄ xp̄m paupem quā nō potuerūt euer
tere. nec pluuia irruēs. nec venti. nec flu mina
vt dicit̄. Math. vii. ſꝫ que fundata est sup̄ hare
nam. id est sup̄ terrenas possessiones subtra-
cto tempalium fūdamēto cito corruit. Simil'r
que fūdata est sup̄ xp̄i paupⁿtatē. subtracto fū
damēto cito habet corruē. Item notādum. ꝙ
paupⁿtas est mater et nutrix & custos religio-
nis. Religio aūt repperit diuitias & possessio-
nes. quia ꝓ remedio animaꝝ suaꝝ possessio-
nes relinquebāt hoīes & diuitias. & dabant
vbi religio apparebat. & vbi maior libentius
maiores. diuicie autē & possessiones tempales
paupes religiosos fugauerūt. vt iudei stephanū
qui regula interp̄tat̄ religionē occiderunt. &
regulares obseruātias lapidauerūt. Iam em̄ in
claustris nō est studiū sacroꝝ libroꝝ. ſꝫ strepi
tus causaꝝ & litigioꝝ terrenorū. In capitulis
nō est tam correctio culpaꝝ q̄ꝫ cōputatio reꝝ
terrenaꝝ. plus sūt ibi virge ad ostentatōeꝫ q̄ꝫ
ad vitioꝝ fugationē. In ecclesiis et choris plus
hn̄t multi affectionē ad tempalia q̄ꝫ ad sp̄ua-
lia vel dei verba. plus cogiāt & vacāt terrenoꝝ
occupationi q̄ꝫ orōni. in refectorio plus dn̄at̄
ferculoꝝ et potuum sup̄fluitas. q̄ꝫ temperan-
tie sobrietas. plures sepe introducit ibi symon
magus q̄ꝫ symon petrꝰ. vel pactum tempalis
commodi. q̄ꝫ amor dei. Aliqui etiā sicut canes
qui catulos suos nutrire nō sufficiūt nobiles
qualicūqꝫ p̄ce vl' p̄cio vel carnis intuitu eos ibi
reiiciūt. etiā adeo multi nō curāt de religione
& honestate. ꝙ potius vident̄ goliardi q̄ꝫ mo
nachi. quia nihil habent de monacho nisi floc
citū & tonsuram. vel possessiones & diuitias.
Similes sunt pullis vulturū. de quibus dicūt
naturales ꝙ postq̄ꝫ increuerūt enutriti a parē-
tibus qui sibi p̄das suas subtraxerīt vt eos nu
trirēt. postq̄ꝫ patres debilitati sunt & attenua
ti & pulli ditati et augmētati & roborati. eos
a nido suo expellūt. quē expulsis eis occupāt.
sic diuitie temporales religionē et paupⁿtatem
ꝓpter quas date sunt locis sacris ipam religi-
onē et paupⁿtatē eiecerūt. curis et occupatōibꝰ
temporalibus ibi introductis. Itē dicit̄ ꝙ auis
qui dicit̄ cuculus in nido cuiusdaꝫ auis parue
ponit oua sua. & illius oua absorbet. auicl'a aūt
fouet oua cuculi. & nutrit vt proprios pullos
eius. qui postq̄ꝫ creuerūt & inualuerunt occi-
dunt auiculā que eos nutriuit. Sic mundꝰ tē-
porales possessiones et curas temporaliū poīt
in locis religiosis fouētes. q̄ postq̄ꝫ fortes sūt
& augmentate suis sollicitudinibus religiōeꝫ
suffocant. Hee sunt spine sollicitudinū diuitia
rum. que postq̄ꝫ creuerūt in religione suffoca
uerūt triticū sp̄ualiū bonoꝝ. hec sūt zizanie di
scordiaꝝ que generāt lites & emulationes &
suffocationē tritici. de quibus. Math. xiii. &
Luc. viii. ¶ Item dicas ꝙ paupertas sancta
generat securitatē & opulētiā. hūilitatē & pa-
tientiā. hec est em̄ sp̄ōsa regis altissimi. quam
nō decet esse solā. ſꝫ habet istas comites añ di
ctas. ¶ Primo quidē dn̄a paupⁿtas sociā habet
securitatē. imo ipa facit hoīes securos a latro-
nibus & calūniatoribus. est em̄ vt dicit secun
dus phs bonū odibile. negocium sine damno
possessio sine calūnia. quia dicit poeta. Canta
bit vacuꝰ corā latrone viator. Señ. Nudos la-
trones trāsmittūt. & obsessa via paupi pax ē.
In vitis pa. legit̄ cum beatus hylarion relictis
oībus puer ad exēplū bt̄i antonii ad heremuꝫ
confugisset. vt ibi in sūma paupⁿtate sibi facto
tugurio viueret. latrones volentes eum inde
fugare cōuenerūt. & tota nocte circa eius tu-
guriū errauerūt. in mane aūt eo inuento dix-
erūt ei. qd faceres si venirēt ad te latrones. ait
nō timeo eos. quia nudus latrones nō timet.
& cuꝫ illi dicerēt possent te occidē. ait. nec sic
eos timeo quia mori paratus sum. Hāc aūt ille
paup non timebat. Itē de quodā rege misso a
romanis ad explorādū quasdā terras. qui vt
securius iret p mare & terras reliquit regeꝫ in
litore. i. regium habitū. & sūpto rupto & vili
iuit securus in eo. Vñ dicit regē parere iubēti
scꝫ pn̄cipe romano ardua non pinguis positis
qꝫ in signibus aule egredit̄ ruptos vel raptos
famuli indutus amictus. In dubiis tutum est
inopem simulare tyrāno. quāto igit̄ mundi dn̄s
securius euum verus paup agit. q. d. securius

viuit verus paup dñis mūdi cū cōfinxit dictꝰ
rex paupꝑtatē ꝓpt habendā securitatē · de quo
subdit · dimissoqꝫ in litoē regi · id est regio ha=
bitu · ipe ꝑ brītānie scopulos & ꝑ alia loca mul
ta que fudit iuit securus in silīata paupertate ·
¶ Ad hoc facit exemplū quod legit in libro
de vita bragmānoꝝ · vbi dicit ꝙ audiēs alexā
der de paupꝑtate & vita et moribus & sapiētia
bragmānoꝝ · Latēter cum paucis · s · cū · x · suis
specialibus amicis · deposito regio habitu veīt
ad dandamū · & ipm inueniēs salutauit eū re
uerēter · & sedens ad pedes eius · rogauit eum
vt sibi impartiret de data sibi a deo sapiētia ·
Cum aūt dandamus ei multas sui status mi=
serias & malitias retulisset · recognouit ita eē
vt ipe asserebat dicens · Ego inquit īter tumul
tus & formidines viuo · plurimos ex ipis q me
cōstipāt et custodiūt timeo · maior mihi semꝑ
ab amicis metus venit · q̄ꝫ ab hostibꝰ quos ve=
reor · eoꝝ constipatione semꝑ custodior · diebꝰ
totis varias gentes ꝑsequor & fatigo · noctibꝰ
somnus me turbat & fatigat · timeo semꝑ ne
quis inimicus repētinus in me impetū faciat ·
& cetera multa. Securius ille paup dādamus
viuebat alexandro iacens scꝫ sup terrā sub ar=
bore nudus · q̄ꝫ alexander gēmis et purpura &
auro ornatꝰ sicut dicit glo · Augꝰ · ii · coꝝ · viii ·
Sup̄ illud · xp̄s cum esset diues factus est pau
per · paup in archa · diues in cōsciētia securius
dormit in terra · q̄ꝫ diues in auro & purpura ·
Itē paupꝑtas voluntaria facit securos a duplici
impugnatione dyaboli ꝑ pestē inuidie · Bern̄ ·
in quibusdā dictis · Paupꝑtas volūtaria a gemi
na pugna diuitū huius mūdi securos reddit
a ꝓpria inuidia et aliena · Paupꝑtas em̄ dū pu=
ra miseria aliena carꝫ inuidia · & quia est volū
taria nemini quicq̄ꝫ inuidꝫ · Sola vt dic̄ boeciꝰ
miseria caret inuidia · Item paupꝑtas securiores
facit paupes in pn̄ti ab hostibus spiritualibus
id est demonibꝰ & vitiis · q̄ꝫ diuites quorum
ꝓcedit iniquitas · quasi ex adipe diuitiarū &
delitiaꝝ · quia abūdantia diuitiarum et deliti
arū sunt incitamēta & fomenta vitioꝝ & tēp
tamentoꝝ & materia eoꝝ · qui vbi deficiunt ·
extinguit ignis malaꝝ ꝯcupiscentiaꝝ · Prou̇ ·
xxvi · Cum defecerint ligna · extinguit ignis
Itē paupꝑtas volūtaria reddit paupes in futu=
ro iudicio securos · quia sicut vulgariter dicit ·
qui nihil habet nihil cadit ei · Ita qui nihil ha=
buit & qui om̄ia ꝓpter deum reliquit · nihil ex
igeт ab eo · Cum de oībus bonis temporalibꝰ
ratio districta a diuitibus quibus cōmissa sūt
exiget a dictis paupibus · nō solū nō exigetur
sꝫ ut dicit Iob · xxvi · Deus paupibꝰ iudiciū tri
buit · Hieronymꝰ in epl̄a ad elioderū ait · Ecce
de celo tuba canit · ecce debellaturus mundum
impator sūmus egredit · & de ore eius gladiꝰ
bis acutus · a via quoqꝫ deuiātes aggreditur ·
tūc ad vocē tube · pauebit terra cū populis & c̄ ·
Et post ibi · reges potentissimi quondā nudo
latere palpitabunt · tunc tu pauper rusticanus
videbis ridebis · & dices · Ecce deus meus · ecce
saluator meus filiꝰ cuiusdā paupcule questua
rie deus hoīem fugiens in egyptuꝫ iudicabit
orbem terraꝝ hic qui quondā indutus est co
cino · & sentibꝰ coronatus · securi erūt qui potu
erūt dicere ibi dño · qȯ dicit petrꝰ · Mat · xix ·
Ecce nos reliquimꝰ omnia & secuti sumꝰ te ·
¶ Item cū quidā monitus fuisset ad ordinis
introitū · & deliberaret apud se · q̇d ei sup hoc
expediret · & uidet ꝙ in securo statu & bono
esset · qui satis ut uidebat ei sobrie & caste &
pie in seculo uiueret · & bn̄ tempalia sibi credi=
dita dispēsaret · apparuit ei dn̄s dicēs · Et ego
ꝓpter te tot & tāta dimisi · tot & tanta susti=
nui · & q̇d rn̄debis michi · & q̇d ꝑ me dimisisti
aut sustinuisti · recordare paupꝑtatis mee trās=
gressionis mee & uilitate absynthii & fell · &
doloris corpis · & cordis anxietate · At ille cuꝫ
non haberet quid rn̄deret ad hoc · obmutuit &
erubuit · & hec cōfusio eū ad securiorē & pfe=
ctiorē statū adduxit · ¶ Secūdo paupꝑtas dat
opulentiā faciens hoīem diuitem & abundā=
tem · quia sufficit ei id qȯ habet · qꝛ sine suffici
entia nemo pōt esse diues · cū hac nemo paup
Vn̄ versus · Cui satis ē quod hꝫ satis illū ꝯstat
habere · ꝓū · xiii · Est quasi diues cū nihil habe=
at · & quasi paup cū in mł̄tis diuitiis sit · Itē · idē
xv · Meliꝰ est paꝝ cum timoē dn̄i · q̄ꝫ mł̄ti the
sauri insatiabiles · p̄s · Melius est modicum iu
sto sup diuitias pc̄toꝝ multas · Auġ · Felix xp̄i
ana religio que om̄ia nemo pt̄ · facilis est tam̄
transitus ad habitum omnium contemptum
diuitiarum · i · coꝝ · vi · tanq̄ꝫ nihil habentes · &
omnia possidentes · quia sibi sufficientes pu=
tabantur omnia possidere · non solum spiri=
tualia · sꝫ etiā tempalia · qꝛ nihil deest timētibꝰ
deū · hec em̄ fuit gl̄ia aplo̅ꝝ nihil possidere · si=
ne sollicitudīe esse · & tam res q̄ꝫ dn̄os earum
possidere · qꝛ omnia an̄ pedes eoꝝ ponebant ·
et ipi eis subdebant · ii · coꝝ · viii · altissima eoꝝ
paupꝑtas abūdauit in diuitias simplicitatis eo
rum · Amare aūt paupꝑtatē & sibi sufficere ī il=
la facit maxīe exemplū xp̄i caritatis & paup=
tatis eius · ii · coꝝ · viii · Scitis grām dn̄i nr̄i ihu
xp̄i · glosa · id est · Caritatē · qm̄ ꝓpt uos egenꝰ
factus est cū diues esset · ut eiꝰ inopia diuites
essetis & ꝯsilium in hoc do · Hoc em̄ utile uob̄
est · glosa · Paupꝑtatem assumpsit · et diuitias n̄
amisit · intus diues · foris paup latens deꝰ in di
uitiis · apparēs homo ī paupꝑtate ut diuites es=
setis in sp̄ualibus · ꝑ illius paupꝑtatē abiecimus
pannos iniq̇tatis · ut indueremur stola īmor=
talitatis · om̄es diuites facti sunt in paupꝑtateꝫ
xp̄m credētes · Nemo igit se ꝯtemnat paup in
cella · diues in cōscientia. Securiꝰ paup dormit
in terra q̄ꝫ diues in auro et purpura · non igit
expauescas ad eū accedere cū tua mēdicitate · q
indutus est tua paupꝑtate · ubi se paupauit nos
ditauit · Tal' paup scꝫ tempalibꝰ diuitiis · et di=
ues meritis · et spe mercedis erat ep̄s smyrnie
cui scripsit dn̄s ꝑ beatū Iohannem · Apoc̄ · ii ·
Scio tribulatōem tuā et paupꝑtatem tuā · sꝫ di=
ues es · glo · Spe remuneratōnis · Vn̄ pꝰ · Esto

fidelis usq3 ad morte͂. et dabo tibi corona͂ vite
Item talis est ille de quo eccī. xi. Est hō marci=
dus abunda͂s pauptate &c̄. q2 de ea potest ha
bere quantū desiderat. Tales fuerūt beatꝰ do=
minicus. & btūs franciscus. qui nulla͂ ꝓuisione͂
possessionū aut in cōmuni. aut in particulari
retinuerūt sibi vel suis. ſ3 in deo omne͂ sua͂ sol
licitudine͂ ꝓiecerūt. Item dandamus rex brag
mannoꝝ alexa͂dro venie͂ti ad se. ait inter mul
ta alia. Oīa possidemus quecū ꝙ nō cupimꝰ
quia de eis habemus quantum desideramus.
Est eñ ferocissima pestis cupiditas que con=
sueuit quos capit egenos efficere. dū fine͂ acq=
rendi nō inueniūt. ſ3 quo magis fuerint locu=
pletati. eo magis mendica͂tes et cupidi. Ve͂ di
uites facit sancta pauptas volūtaria. quia the
saurizat in pn̄ti xp̄m et gr̄am eius. in celo glo=
ria͂. vt dicit Aug. sup. ii. coꝛ. viii. Xp̄s factus
est egenus vt eius inopia diuites essetis. paup
in cella diues est in cōsciētia. xp̄m hn̄s intra se
in quo sunt oīs thesauri sapie͂ & sciencie dei
abscōditi. Ieroꝰ in ep̄la cuida͂ de cibo cogitanti
Si deus fame͂ nō patit̄. affatim diues est qui
cum xp̄o paup est. ꝓuer. xi. Thesaurus deside
rabilis. sc3 gr̄e & virtutū et oleum mūde con=
sciencie in habitaculo iusti. Bern̄. O mira no=
uitas eius qui oīa noua facit. tolle͂s iugum
inuenit requiem. relinque͂s oīa h̄ꝫ centuplū.
xp̄m scilic3 et gratia͂ eius ī centuplū plus vale͂=
tem. In vitis pr̄m requisitus senex qd cogita͂=
dum est in iuuētute. Rn̄dit. xp̄s acquirendus
est in quo vno habēt̄ oīa. tuū est eligere dn̄m
aut ma͂mona. Hūc thesauꝝ volentes emere se
vendiderūt vt xp̄m emerēt sui p̄cio. de quo re
fert Iohes elemosinarius duo exēpla. Vnū de
petro thelonearío. qui visione facta sibi terri=
bili que suppposita est de paupe. cui ex improbi
tate sua dedit silica͂ panis cum dixisset sibi iu
dex qui eum debebat iudicare & da͂nare nihil
inuenie͂s in libra qd deberet ei valere. nisi illa͂
silica͂. ait iudex. reuerte͂ ad vita͂. ꝓpter ista͂ sili
cam. & si vis saluari adauge ad ea͂. ex quo sa
nus factus cū venditis oībus erogasset pau
peribus obuia͂s nudo pauperi & exuens exo=
foriū suū p̄ciosu3. rogans vt vestiens eo vtere
tur & oraret ꝓ eo cum eum videret. paup aūt
erubescens p̄ciositate͂ vendidit eum. qd sciens
dictus sancttus flebat se non fuisse dignum
vt paup sua vteret̄ veste. cui apparuit dn̄s spe
ciosior sole. sup caput hn̄s cruce͂. querens si eū
agnosceret. & exoforium. s. quo indutus erat
quo respōdēte ꝙ sic. Ait dn̄s. Noli flere q2 ex
quo hoc vestimentū dedisti paupi ꝓ me. eo sū
vestitus. qui ad se reuersus paupes beatifica͂s
cogitauit quō eos imitaret̄. qui venditis oī=
bus & erogatis. Vno seruo retēto que͂ liberta
ti donauit p eum se fecit vendi in loco igno=
to et genti. & p̄cium erogari. vt eo xp̄m eme=
ret. & annis pluribus paup xp̄i seruiuit in co
quia emptoris sui. paup ꝓ xp̄o & diues meri
tis. Itē sile refert. Idem Iohes elemosinariꝰ de
sancto serapione. qui sidonius appellatus est

qui obuians pauperi. dedit ei amictū suum.
post alteri nudo tunica͂ sua͂. nihil retine͂s. nisi
eua͂gelium. ſ3 cum nudus esset querētibus cur
hic esset. ait vendo et do paupibus. quo facto
etia͂ seip̄m vendidit quibusda3 myrnis grecis
dans p̄ciū sui ꝓ xp̄o emēdo. quibus cū seruis=
set diu humillime verbo & vite exēplo. ad do
minum cōuertit eos. acquire͂s hic gratiam. &
gloriam in futuro. Item pauptas thesaurizat
in celo. Math. xix. Dixit dominꝰ adolescenti
vende oīa que habes et da paupibus & seq=
re me. & habebis thesauꝝ in celo. Itē Luc. xii.
vēdite que possidetis. & date elemosinas. faci
te vobis sacculos qui nō veterascūt. thesauros
indeficiētes. quo fures nō appropiant. nec ti=
nea corrumpit. Similis est eligens voluntarie
pauptate͂ illi filio diuitis. de quo refert Iohes
dam. in barlaam. que͂ ꝓposuit barlaa͂ regis fi=
lio iosaphat in exemplū dicens. ꝙ cum quida͂
diues despōsasset filio suo puella͂ nobilem &
pulcra͂. timens iuuenis ꝙ sibi poterat īminere
periculū anteq͂3 cōtraheret a pr̄e elabit̄ fugie͂s
& veniens hospitio est receptꝰ in domo cuius=
da3 agricole. qui rebus videbat̄ paup. moribꝰ
& honestate diues. Attedens aūt iuuenis ro=
gat. & obtinet vt moret̄ cū eo. volens expiri &
se informare eius moribus. Hic aūt filia͂ habe=
bat sibi. qua͂ cum iuuenis videret sedentem in
domo pr̄is laborantem assidue & laudantem
deū. quesiuit ab ea qd & quare sic diceret. Cui
illa rn̄dit ꝙ deū laudabat. cui nec sufficere va=
lebat gr̄as agere ꝓ susceptis iam bn̄ficiis. mul
tominus ꝓ maioribus que sperabat adhuc ab
eo suscipe. & cum q̄reret cum nec esset diues.
aut multum pulcra aut nobilis. rn̄dit. q2 de eo
ip̄o dolebat. quia ī hoc se subtraxerat ei deus
mala͂ causam supbiendi. & quia nō sufficeret
pro solis bn̄ficiis creationis. iustificatōis. et re
demptionis. Ad quaꝝ occasione͂ attēdens iu=
uenis eius sapiam. postulauit ea͂ a pr̄e sibi da=
ri in cōiugem. Pater aūt vole͂s expiri eius cōsta͂
tia͂ et mores. p a͂num post eam dedit ei vxore3
postea ducens ī secretū cubiculū suū ostēdit ei
thesauroꝝ suoꝝ īmensas copias et pōdera q̄s
habebat p̄ cunctis diuitibus & gl'iosis terre in
quibus debebat fieri heres suus. Sic qui ꝯtem
nūt honores & diuitias ꝓ pauptate cui cōtra=
hunt in ꝓfessione religionis in fine obtinebūt
infinitos thesauros pr̄is xp̄i. qui hic apparuit
paup. ſm ꝙ ip̄e on̄dit in scripturis ī pn̄ti & ex
hibebit in fine. ¶ Tertio pauptas gn̄at hūi=
litate͂. nam et vilitas habitꝰ & victus cōpellūt
hominē ad sui humiliatione͂. Item hoīes mun
dani paruipendunt & abiiciunt paupes. & sic
eos cōpellūt resilire in ꝓpriam paruitate͂. si pe
tit elemosina͂ mēdica͂do ꝓpter xp̄m. necesse h̄ꝫ
hūiliter petere. quia scriptū est ꝓu. xix. Cū ob
secrationibus loquet̄ paup. Si loquit̄ iter mag
nos cōtemnit̄. Sicut dicit̄ eccī. xiii. Locutꝰ est
paup et dicūt despectiue. s. quis est hic. Si sa=
piēter ꝯsulit vilipendit̄. Sic dicit̄ eccēs. ix. in ci
uitate obsessa a rege magno & potēti inuētus

est vir paup̱ & sapiens et liberauit vrbem per
sapientiam ·Sequit̃ ibi ꝙ sapiētia paupis con
tempta est·Sup̱ om̄ia aūt qđ moueṙ debet pau
perē ad hoc ꝙ sit humilis·est quia & mundus
abhoīatur·& deus ipe supḇbum paupem dete=
statur ·eccī ·xxx· Tres species odiuit aīa mea
paupem· supḇbum &c̄· Itē paupes tanq̄ȝ leues
& expediti secunt̃ chzistū relictis oib⁹·& ideo
ip̄m in beatitudine p̄mii etiā consecūtur·secū
tur p̱ viam pfectionis·cōsecunt̃ in mercede re
tributionis sp̄m in quo sunt om̄es thesauri sa
pientie & sciētie reconditi·Vñ dixit dñs abra
he·geñ.xv·Noli timere protecto z tuus ego sū
& merces tua magna nimis·Pzo hac mercede
cōsequenda apl̄i relictis oibus secuti sūt eum
Luc̄·v·Petrus et Andreas·Iacobus & Iohes·
& leui siue·Math·eiusdeȝ·v·Berñ in s̄mone·
Homines bone volūtatis qui xp̄iana pietate
diuitias pauptate cōmutarūt· vel nō habitas
tanq̄ȝ habitas ɔtempserūt·relinquētes oīa pzo
pter xp̄m sicut et ipe reliquit om̄ia ꝓpter ipos
hii secunt̃ agnū quocūqȝ ierit·Mat·xix ·Ecce
nos reli·om̄ia·& se·su·te·Berñ ·in sermone·
bene inquit petre & nō ad insipientiā tibi·Ali
ter em̄ gigantē sequi ñ poteras qui exultauit
ad currēdam viam ·Berñ ·sup cantı̇ trahe me
post te libēter sequar· libētius fruar trahi sua
dulcedine est eū sequi·ɔsequi est eo frui·Mul
ti aūt volūt xp̄m cōsequi·ſȝ pauēt sequi·Idem
Berñ sup cantı̇·q̄ȝ pauci post te dñe ire volunt
cū tñ ad te puenire nemo sit qui nolit·scienti=
bus cunctis qm̄ delectationes in dextera sunt
vsqȝ ad finē·volunt om̄es te frui·ſȝ nō ita imi
tari regnari cupiūt·ſȝ nō cōpati nō curāt querē
quātum desiderāt inuenire·cōpati cupiūt·sed
non pati ·Item Berñ·in quibusdā sententiis
Quidā nō secunt̃ xp̄m ·ſȝ fugiūt· quidam nō
secunt̃·ſȝ p̄cedūt·quidā secunt̃·ſȝ nō cōsecunt̃
quidā secunt̃ & consecunt̃ ·Non secunt̃· sed
fugiūt·qui peccare nō desistūt·de quibus ī Io
hāne·qui male agit odit lucē &c̄·p̄s qui elon=
gant se a te·pibūt·Precedūt q̄ magistroꝝ sen
tentiis suas p̄ferūt·Nō cōsecunt̃ qui segniter
& remisse agūt·vel qui vsqȝ in fine nō pseue=
rāt de medio itinere reuertētes·Cōsecunt̃ aūt
qui viā hūilitatis et paupertatis eius pseuerāter
imitāt̃·cui⁹ imitatōis fruct⁹ ē adeptio eterne
beatitudinis ·Item sequi eum est imitari eum
Berñ·Imitemur eum inquantū possumus·q̄
sic dilexit paupertatē ꝙ licȝ in manu eius essent
om̄es fines terre·nihil tñ habuit vbi caput re=
clinaret· ¶ Quarto paupertas comitē debȝ hr̄e
patientiā·eccī·xiii·diues iniuste egit & freme
bit· paup̱ autē iesus tacebit·Frequēter opoztet
paupes cōtumelias audire·damna et iniurias
sustinere·quia sic dr̄ eccī ·xiii·Venatio leonis
onager ī heremo·& pascua diuitū paupes·Et
ysaye·iii·cōtra diuites impios dicit̃· vos depa
sti estis vineā meā·& rapina paupis in domo
nr̄a·Contra impios pn̄cipes et iudices qui le=
ges iniquas instituunt in damnū·& p̄iudiciū
paupum dicitur ysa·x·Ve qui condunt leges
iniquas et scribentes iniustitias scripserūt vt
opprimerent in iudicio paupes·& vim facerēt
cause humiliū &c̄·Sed sicut ait·p̄s·nō in finē
obliuio erit paupis·patientia paupum nō pe=
ribit ī finē·Greg̃·ome·euang̃· xv·p̄me partis
quasi perisse paciētia paupum cernit̃ ·cum ni
hil in hac vita ꝓ illa recompensat̃·ſȝ patientia
paupum nō pibit in fineȝ·quia tunc eius gl̄ia
pcipit̃·cum simul oīa laboziosa terminantur·
Seruate ergo fratres in mēte pacientiā·eam=
qȝ cū res exigit exercete in opatione·nulli ve=
strū cōtra ꝓximū contumeliosa verba cōmo=
ueant·nulla perituraꝝ reꝝ damna pturbent·
Si em̄ fixa mente mansura damna ptimesce=
tis damna transeuntiū rerū grauia nō putatis
Si eterne retributionis gl̄iam cōspicitis·de tē=
pozali iniuria nō doletis· ¶ Item dicas ꝙ ad
amozem paupertatis moueṙ debet·quia veri pau
peres hn̄t deū ꝓuisozē·adiutozē· ꝓmotozē·su=
sceptozē·Habent inq̄ȝ deum ꝓuisozē qui ī ne
cessitate ꝓuidet eis de vestimētis·alimētis·me
dicamentis et hmōi ·s̄m ꝙ eis expedit· ꝓpter
qđ·i·pe·v ·omnē sollicitudinē nr̄am ꝓiciētes
in eum·qm̄ ipi cura est de nobis·p̄s·tibi dere=
lict⁹ est paup̱ &c̄ ·Ideo dicit Math·vi·Ne sol
liciti sitis aīme vr̄e qđ mādu cetis aut cozpi ve=
stro quid induamini &c̄·Sequit̃ ·Scit em̄ pr̄
vr̄·quia his om̄ib⁹ indigetis·ipe p̱ cozuos pa=
uit helyam qui deferebant ei panem & carnes
mane et vespere·& p̱ viduā mulier eȝ·iii· Re·
xvii·Multos etiā sanctoꝝ ī carcē clausos ·&
ab hūano auxilio destitutos·pauit p̱ semetip=
sum·eis apparendo vt beatū dionysiū et soci=
os eius·p̱ colūbam·vt bt̄am katherinā·p̱ ange
los·vt helyā indeserto & dañ·in carcere oppoz
tans ei abachuc de iudea cum cibis quos para
uerat messozibus suis·p̄s·Parasti cibū in dul=
cedine tua paupi deus·Quod satis patet p̱ exē
plum hysnardi dñi castri dalfini· qđ est in ꝓ=
uincia prope folcalqueriū·Cum em̄ dict⁹ dñs
iuisset ad terrā trāsmarinā·motus deuotione
trāsiuit vltra montē carmeli·vt ibi ꝓ peccatis
suis ageret vitā heremiticā·ibi degēs in sūma
paupertate indeserto ·Cum aūt cōsumsisset ibi
paucos panes & siccos· cōuertit se ad herbas
crudas comedēdū·p̄ quaꝝ crudelitate & ama
ritudine languid⁹ et infirmus conuertit se ad
oōneȝ·vt infirmitati sue deus misereret̃·cui cō
passus deus·misit cozuū·qui unguibus & ro=
stro extraxit herbe cuiusdā radicē·quā ei exhi
buit cognoscēdam·qua gustata·sensit ī ea mi
ram dulcedinē & sapozis suauitatē ·& de illa
assidue viuebat conualescens·& de riuo aque
bibens· Cum aūt quidam de seruis suis post
septennium transfretasset· iuit ad desertum
in quo degebat· inquirens eum et inueniens
post mutuā agnitionē & allocutionē de mul
tis·apposuit ei mēsam radicem ꝓ cibo·& aquā
ꝓ potu·& postea cum nollet redire dictus pn̄
ceps·nec dimittē grāȝ quā de⁹ ei fecerat· retu
lit ei sup̄dicta·et remisit eū·Dict⁹ aūt seru⁹ as=
serebat ꝙ radix dulcedīe et suauitate supabat

carnalium ferculoꝝ delitias Hoc refert mgr̄
geruasius in libro· quem fecit de mirabilibus
terrarū & impialibus solatiis· ¶ Ad hoc faci
unt multa exempla infra de timore mūdano
Et infra silr̄ de timore humano· De epo qui ti
more hūano & afflictione suppliciorū ydolis
immolās fugit ad heremū· vbi p· lxxx· annos
vixit in fletu & orōne pro peccato suo penitēs
viuens de palma & fōte in tugurio qđ deꝰ pa
rauerat ei· quo defuncto & sepulto a frē qui
ibi superuenit· fons et palma statim aruerūt· &
tugurīū cecidit· ¶ Itē ad idē multa exempla
infra posita de gradibus mīe dei· quō pascit
et curat & vestit suos pauperes atq3 ditat· de
paulo pmo heremita & antonio· & de sancto
frōtonio & suis· et de monacho lapso fugien
te ad heremū· & cibo sibi ꝓuiso & epate eius
curato· Itē ad hoc ꝙ dn̄s habeat curā paupes
suos pascēdi & potādi· facit qđ habet̄ infra de
oratione de pitātia fidei· & panibus multipli
catis· quō s· oratio multiplicat· quō orō pascit
& potat · Itē ad idē faciūt multa exēpla illorū
pauperū· qui recipere volebant sibi oblata ne
amitterēt ꝓuisionē dei qui erat ꝓcurator eorū
pauperum· de quibus habet̄ infra de auaritia
capitulo de acceptōe munerū· Itē capitulo de
ꝓprietate claustraliū· ibi habent̄ multa exem=
pla· quō deus ꝓuidet victū· vestitū et medica=
mentū· Itē ad hoc facit quod legit̄ dyal'· Gre·
li· ii· ca· ii· Vbi legit̄ ꝙ cum bt̄s benedictus fu
giens mundū· lateret in specu· & dyabolꝰ fre
gisset campanā ei· ad cuius pulsatōe3 romanꝰ
monachus panem ei porrigebat in die pasche
apparuit dn̄s cuidā p̄sbytero dicēs· Tu tibi de
litias p̄parasti· & seruꝰ meꝰ tali loco fame cru
ciat̄· qui surgens portauit ei q̄ p̄parauerat sibi
& comedit cū eo· ōn̄dens ꝙ esset pascha · Item
in vitis pr̄m de quodā heremita legit̄· qui con
gregauerat pecuniā vt si forte cōtingeret eu3
infirmari· hr̄et vn̄ sibi de cura ꝓuideret· passꝰ
aūt pedis infirmitatē· expēdit quod congrega
uerat· & nihil ei ꝓfecit· s3 dixit ei medicus· ꝙ
nisi sibi faceret pedē amputari· quācitius totū
corpus inficeret̄· & ipe moreret̄ statim · in ipa
aūt nocte fleuit penitēs· & angelus dn̄i appa
ruit ei dicēs· ꝙ nisi ꝯfisus fuiss3 ī pecuīa sua· cu
rasset eum sūmus medicus· quē cōpunctū cu=
rauit angelus· In mane aūt veniens medicus
ad pedē amputandū· eum sanatū inueniens ·
sua ferramēta reportauit· ¶ Secūdo paupes
hn̄t dn̄m adiutorē· p̄s· Factus est dn̄s refugiū
paupi· adiutor inopor· in tribulatione· Idē· ad
iuuit paupem de inopia· adiuuat aūt eos con
seruādo· ne sc3 cadāt in temptationē vel despe
ratōe3· Iob· v· Saluum facies egenū a gladio
oris eoꝝ· id est a temptōe· Itē vires & fortitu=
dinē tribuēdo· Ysa· xv· Factus es dn̄e fortitu
do paupi· fortitudo egeno in trbulatione sua
spes a turbine· vmbraculū ab estu· Itē ab angu
stiis liberādo· p̄s· Liberabit paupem a po· &c̄ ·
Itē eripiēs inopē de manu for· eius &c̄· Itē con
solādo· Ysa· xxxxix· Cōsolatus est dn̄s pplm

suum· et pauperū suoꝝ miserebit̄· quia nō ha
bent ꝯsolationes carnales vel temporales· ideo
dat eis sp̄uales· quia s̄m Bern̄· Delicata est di
uina cōsolatio· nec cōcedit̄ admittētibꝰ alienā
¶ Tertio paupes hn̄t deū ꝓmotorē· petitio=
nes eoꝝ exaudiēdo· p̄s· Desideriū pauperū ex
audiuit dn̄s &c̄· ecc̄· xi· Deprecatio paupis ex
ore vsq3 ad aures ꝑuenit· & iudiciu3 festinatū
adueniet illi· Idē· Nō despiciet dn̄s p̄ces pupil
li & vidue· si effūdat loquelā gemitus· ¶ Itē
bn̄ficium factū paupi sibi p̄stitū reputando ·
Math· xxv· Qđ vni ex minimis meis fecistis
mihi fecistis· Qđ pat3 ī pallio bt̄i martini · qđ
dimidiū dedit paupi algēti· & vidit ipa nocte
dn̄m eo indutū· angelis dicentē· Martinus ad=
huc cathecuminus hac me veste cōtexit· Cre
didit decurtasse suā clamidē· & adeo augmēta
uit· vt vnus eius angulus esset in terra super
humeros martini· & alius ī celo sup humeros
xp̄i· Bern̄ de hoc· Puto o martine ꝙ si sciuis=
ses quibus humeris nō ei dimidiasses · s3 inte=
grū dedisses· ¶ Ad idem facit exemplū sup
positu3 petri thelonearii· qui naufrago nudo
dedit suū exoforiū· quo vidit dn̄m indutum·
¶ Item eterna bona paupibus reseruando ·
p̄s· Nō in finē obliuio &c̄· Videt̄ dn̄s obliui=
sci paupes in p̄nti· bona terrena dās diuitibus
s3 nō est ita· s3 sicut paterfamilias videt̄ obliui
sci ꝓpriū filiū ꝑ hospitibus extraneis· s3 hoc n̄
facit nisi ad horā· quia in mane recedētes ni=
hil de bonis eius secū deferūt· ita diuites cum
hinc recedūt· nihil secū deferūt de bonis tpali=
bus p̄ter stercora peccatoꝝ suoꝝ· filius aūt lic3
ad tempus videat̄ paup · in fine sup oīa bona
p̄ris cōstituit̄ dn̄s· & hereditas eoꝝ· s· celestis
debet esse p̄clara eis · quia est pr̄ orphanorum
in testamēto suo iam eis legauit· cōficiens sup
hec l̄ras euāgelii inuiolabilis· & adhibēs super
hec testes acceptione maiores senatū aploꝝ si
gillās ymagine filii sui ꝓ hoc in cruce pendēti
& septē sigillis intus· & totidē foris quibꝰ vi=
dit tastamentū signatū· beatꝰ Io· apo· v· Que
apperuit agnus qui occisus est· & sūt signacu
la forinsecus septē articuli fidei· que ptinēt ad
eius hūanitatē intrinsecus· septē q̄ ad eius pti=
nēt diuinitatatē· qui in symbolo cōtinent̄· Di
cebat magister guillermꝰ alūnus eps parysien̄
ꝙ rex regū visitās mundū istū cōuocauit curi
am vt munera largiret̄ peccatoribꝰ ad hoc om
nes vocās· qđ audiētes tam diuites q̄3 paupes
ad curiā venerūt· s3 diuites cū equis suis venie
tes vidētes agros· prata· siluas iumenta· & vil
las· & reꝝ istarū pulcritudinē nō credētes alia
bona istis esse potiora· hoc a rege petierūt qui
et cōcessit eis· qui leti redeūtes currētes equos
obuios sibi paupes pedites irridebāt· q· inutili
ter laborarēt eūdo ad curiā vbi nihil obtinerēt
credētes data sibi oīa bona· Paupes aūt nihilo
minus ad curiā accesserūt· postulātes· vt si ali=
quid remansisset eis misericorditer cōferretur
rege aūt asserente ꝙ habebat bona sine comp
atione meliora & maiora· s· eterna· ea paupibꝰ

concessit·ea cōditione·ꝙ ad modicum patienter expectaret·& cum vocaret gnalem curiam corā omnibus eos in plena poneret possessione Cum aūt rediret & denūtiaret diuitibꝰ magnitudinē muneris sibi facti·redierūt diuites ad regē petētes bona eterna· Qui ait·que dedi paupibus·eis non auferā·ſʒ emite vobis ab eis·quia vobis dedi tpalia vñ emere potestis q̄ petitis·Iste est dñs ihs qui dat diuitibus temporalia que petūt in euāgelio ſpōdens paupibus eterna·Luc·xii· Nolite timē pusillꝰ grex· cōplacuit pr̄i meo dare vob̄ regnū celeste·i·bos in gnāli iudicio ponet in plena possessione·ꝙ si emerint diuites dando eis elemosinas·poterūt hr̄e· ¶ Item sedē eis iudicii p̄bendo Iob· xxxvi·Iudiciū paupibus tribuit·Math·xix· Vos qui reliquistis oīa sedebitis sup sedes iudicantes duodecim tribus isrl̄·Glo·sup·ps· Iudicabunt & saluabunt boni·impfecti iudicabunt & damnabunt·fideles mali nō iudicabunt & damnabunt ·infideles quia qui sine lege peccauerūt·sine lege peribūt·iudicabūt& nō iudicabunt·ſʒ saluabunt pfecti viri ·& hoc merito·qz mundus eos depmit et vilipēdit·i· Reg·ii· Dñs paupem facit et ditat· hūiliat & subleuat·suscitās de puluē egenū·& de stercore·e·p·ecci·xi·Deficitiēs virtute abūdans paupertate·oculus dñi respexit illū in bonum·& erexit eum ab hūilitate·& mirati sūt in eo vniuersi·Sicut patet in beato dñico & francisco· quos deꝰ de tā maxima hūilitate & paupertate exaltauit ad tantā miraculoꝝ opationē·ad tātam filioꝝ multiplicatōēʒ·ad tantā totiꝰ ecclesie veneratōēʒ·ad tantā populi xp̄iani deuotionē & glorie sublimationē·ꝙ stupeat inde mūdus·Ad confusionē aūt eoꝝ qui vilipendunt paupes sapientes·est illud qd̄ legitur eccēs·ix· Est ciuitas parua·& viri pauci in ea &c̄·Hāc aūt cum nullus posset liberare aliquibus viribus·inuentꝰ est in ea vir paup & sapiēs·q̄ eaʒ ab obsidione liberauit p sapientiā suam·& nemo postea recordatus est illius paupis·Itē ad hoc valet qd̄ legit in cronicis ꝙ circa raptū helye homerꝰ poeta floruit ·qui cū ī habitu vili vellet intrare apud athenas curiā regis·ē phibitus·qui sumpto pcioso habitu·statim intrauit·honorifice receptꝰ obtinuit quicqd petiuit Qui ad confessionē regis & suoꝝ·vestes corā omnibus exuit·& eas honorauit·& adorauit grās eis referēs de obtēto ꝙ valuerāt apud regem·qd̄ nō valuerat sapīa aut bonitas obtinē Idē dicit fecisse magr̄ petrus abalardi· ī ꝯfusionē aliquoꝝ monachoꝝ·qui cū venisset ī quadam abbatia relinquēs alibi equos & ornatuʒ cum capa paupe vix est ibi receptus·& cum ribaldis positus in hospitio·& viliter tractatus postea autē veniēs ibi cū sūmariis & pōpa·cū maximo honore est ibi receptus & tractatus· & ad loquendū ī eoꝝ caplo inuitatꝰ·vbi multum cōfutauit eos dicens·ꝙ si venisset ad eos xp̄s paup et pedes·fuisset male tractatꝰ·&eiꝰ sapiētia repudiata·& de bono hospitio·qd̄ ibi habuit nō agens sibi grās· sed suis pb̄ fleratis equis & ornatui & pōpe supbie· ¶ Quarto paupes habent deum susceptorē·sicut p̄ atʒ de lazaro·Luc·xvi·Recipit em̄ in domū suaʒ eos qui suas ꝓprias relinquerūt·& quia domꝰ dī est domus pauperū·ideo p̄cepit suo suo·Luc· xiiii·Exi cito· in plateas et vicos ciuitatis· & pauperes ac debiles·cecos et claudos introduc huc in cenā meā ·Ad hāc etiā cenā vidit beatꝰ antonius recipi paulū p̄mū heremitam qui ad heremū tpe psecutōis fugerat oīa relinquens· cum rediret de eiꝰ visitatōe·quē vidit vt legit in vitis p̄rm recipi & in celū deduci inter choros angeloꝝ & ꝓphetaꝝ et aplōꝝ & alioꝝ sāctoꝝ·Ad hoc faciūt exēpla mlt̄a videlicʒ·Ambrosii·Frācisci·Dñici·&hmōi·Faciet dñs ī futuro paupibus·Sicut fecisse legit otho imperator filius othonis·qui vt refert godefredꝰ per mensis libro·f·de gestis impatoꝝ·cuʒ esset coronatus in vrbe romana clamari fecit vt oīs sub pena mortis seruarēt pacē ad inuicem·nec depdarent paupes·nec iniuriarent eis·qui cū recessisset in theutoniā· inceperunt in vrbe vt cōsueuerāt guerras facē·bona paupeꝝ dissipare·& eos destruere·Quod cum audisset· fecit inquiri·qui & que fecissent·& scribi·Cum aūt redisset ad vrbem·cōuocauit maximā curiam ad quā cū venissent vndiqʒ maiores·& ꝑparatum esset maximū cōuiuiū·& residerent·fecit venire maximā multitudinē armatoꝝ & pconizari sub pena mortis·ꝙ nullus se moueret· & fecit·cōuocatis ex nomīe malefactoribus& iudicatis & recitatis eoꝝ iniuriis·ibi corā se& aliis decapitari & capita eoꝝ poni coram se & oībus ꝓ speculis et ferculis·illos em̄ qui nō erant malefactores·fecit ibi secū refici multis deliciis·& sic paupes vindicauit ·& pacē terre dedit· Sic faciet dñs in iudicio malefactores paupum morte eterna occidet·& a se capite & suis separabit·pacificos secū eternis deliciis reficiet·qui esuriūt & sitiūt iustitiā·vt dr̄ Mat· v· Ipos etiā paupes glīa & honore coronat in celo· & super soliū regni celestis collocat cum aplīs suis·ps ·Suscitās a terra iopē & ō stercore erigens paupem hūilitatis& vilitatis·vt collocet eum cum pncipibus ppl̄i sui · Itē·i ·Re· ii·Suscitat de puluē egenū·& de stercore eleuat paupem vt sedeat cū pncipibus·& solium glīe teneat·Iob·xxxvi·Reges in solio collocat imppetuū·& illic eligunt si fuerint ī cathenis et vinciant funibus pauptatis ·Paupibus spiritu dñs dat regnū& martyribus·quia quoddam genus martyrii est volūtaria paupertas Bern̄·in serm̄ de oībꝰ sāctis·Qd̄ martyrii genus grauiꝰ q̄ʒ inter epulas esurire·iter vestes algere· pauptate p̄mi inter diuitias q̄s cōfert mūdus·q̄s oñtat malignꝰ· quas desiderat appetitus·nōne merito coronabit qui sic certauerit·ideo qui hoc certamīe pseuerat merito coronat·apoc·ii·Esto fidelis vsqʒ ad morteʒ ·& dabo tibi coronā vite·Item in sermone de omnibus sāctis ·vis obtinere celum· paupertatis

vilitatē amplectere · et tuũ erit · nō eñ paup̄tas
virtus reputat̄ · ſ; paupertatis amor · amicitia
pauperũ regis amicos facit · amor paup̄tatis
reges · Regnum deniq; celoꝝ pauperum eſt ·

PARS QVARTA · DE DONIS · DISTINCTIO PRIMA ·

Conſequenter cōſiderandũ eſt de do
nis · De quibus ꝑmo cōſiderendũ
eſt in generali · Sc̄do de ſingulis ī
ſpeciali · De donis in generali con=
ſiderāda ſunt octo · Primo vtrũ dona differāt
a virtutibus · Secũdo de neceſſitate donorum
Tertio · vtrũ dona ſint habitus · Quarto que
& quot ſint · Quinto · vtrũ dona ſint ꝯnexa ·
Sexto · vtrũ maneāt in p̄ria · Septimo de com
peratione eoꝝ adinuicē · Octauo de compēōne
eoꝝ ad virtutes · ¶ Ad ꝑmum · ſ · vtrũ dona
differant a virtutibus · Dicendũ ꝙ ſi loq̄mur
de dono & virtute ſ̄m noīs rationē · ſic nullā
oppoſitōe; hn̄t adinuicē · Nam ratio virtutis
ſumit̄ ſ̄m ꝙ ꝑfic̄ hoīem ad bn̄ agendũ · vt ſup̄
dictũ eſt · Ratio aũt doni ſumit̄ ſ̄m compatio
nem ad cauſam a qua eſt · nihil aũt ꝓhibet id
quod eſt ab alio · vt donũ eſſe ꝑfectiuũ alicui⁹
ad bn̄ op̄andum · p̄ſertim cum ſup̄ diximus ꝙ
virtutes quedā nobis ſũt infuſe a deo · Vnde
ſ̄m hoc donũ a virtute diſtingui nō pōt · & iō
quidā poſuerũt ꝙ dona nō eſſent a virtutib⁹
diſtinguēda · ſ; in eis remanet nō minor diffi=
cultas · vt · ſ · rationē aſſignēt · quare quedā vir
tutes dicant̄ dona et nō oīs · & q̄re aliq̄ cōpu
tant̄ inter dona que nō cōputant̄ inter virtu
tes · vt patet de timore · Vn̄ alii dixerũt dona
a virtutibus eſſe diſtinguēda · ſ; nō aſſignaue=
rũt cōuenientē cauſā diſtinctionis · que · ſ · ita
cōueniret virtutibus ꝙ nullo mō donis aut
ecōuerſo · Cōſiderātes eñ aliqui ꝙ inter ſeptē
dona q̄tuor ptinēt ad rationē · ſ · ſapientia · ſci=
entia · & intellectus · et conſiliũ · et tria ad vim
appetitiuā · fortitudo · pietas · & timor · poſuerũt
ꝙ dona ꝑficiebāt liberũ arbitriũ · ſ̄m ꝙ eſt fa
cultas rōis · virt⁹ vero ſ̄m ꝙ eſt facultas volũ=
tatis · quia inuenerũt ſolas duas virtutes ī ra=
tione uel intellectu · ſ · fide; & prudentiā · alias
uero in appetitiua uel affectiua oporteret aũt
ſi hec diſtinctio eſſ; cōueniēs ꝙ oīs uirtutes
eſſent in vi appetitiua · & oīa dona in rōne ·
Quidā uero cōſiderātes qđ greḡ · dicit in ſc̄do
moraliũ · ꝙ donũ ſpiritusſancti qđ in mēte ſi=
bi ſubiecta format prudentiā iuſtitiam · tem ꝑ
antiā · & fortitudinē eādem mentē · munit cō=
tra ſingula temptamēta ꝑ ſeptē dona · dixerũt
ꝙ uirtutes ordinant̄ ad bene op̄andu; · dona
vero ad reſiſtendũ tēptatōibus · S; nec iſta di
ſtinctio ſufficit · quia etiā uirtutes tēptationi
bus reſiſtũt · inducētibus ad peccata q̄ ꝯtrariā
tur virtutibus · Vnumqđq; eñ reſiſtit natura
liter ſuo cōtrario · quod p̄cipue patet de carita
te de qua dicit̄ · cant̄ · viii · Aque multe nō pote
rũt caritatē extinguē · Alii uero cōſiderātes ꝙ
iſta dona tradunt̄ in ſcriptura ſ̄m qđ fuerũt
in xp̄o · ut patet · Yſa · xi · Dixerunt ꝙ uirtutes
ordinant̄ ſimpliciter ad bene op̄andum · ſ; do
na ordinant̄ ad hoc ꝙ ꝑ ea cōformēt̄ criſto ·
p̄cipue quantũ ad ea que paſſus eſt · q; in paſ=
ſione eius p̄cipue hmōi dona reſplenduerunt
Sed hoc etiā nō videt̄ eſſe ſufficiens · quia ipē
dn̄s p̄cipue nos inducit ad ſui ꝯformitatē ſ̄m
hũilitatē et manſuetudinē · Math · xi · Diſcite a
me · q; mitis ſum et hũilis corde · & ſ̄m caritaz
tē · Vt Io · x · Diligatis inuicē ſicut dilexi vos ·
Et hee etiā uirtutes p̄cipue in paſſione xp̄i re=
fulſerũt · & ideo ad diſtinguendũ dona a vir=
tutibus debemus ſequi modũ loquēdi ſcriptu
re in qua nobis tradunt̄ · nō quidē ſub nomīe
donoꝝ · ſ; magis ſub noīe ſpirituũ · Sic eñ d̄r
yſa · xi · Requieſcet ſup̄ eũ ſpūs ſapiētie & intel
lectus &c̄ · Ex quibus uerbis manifeſte datur
intelligi ꝙ iſta ſeptē enumerant̄ ibi ſ̄m ꝙ ſũt
in nobis ab inſpiratione diuina · Inſpiratio aũt
ſignat quandā motione; ab exteriori · Eſt eñ
ꝯſiderandũ · ꝙ in hoīe eſt duplex p̄ncipiũ mo
uens · Vnũ quidē interius qđ eſt ratio · aliud
autē exterius quod eſt deus · ut ſup̄ dictu; eſt ·
& etiam ph̄s dicit in caplo de bona fortuna ·
Manifeſtũ eſt aũt ꝙ omne qđ mouet̄ neceſſe
eſt ꝓportionatũ eſſe motori · & hec eſt ꝑfectō
mobilis inquantũ mobile · diſpoſitō q̄ diſponi
tur ad hoc ꝙ bn̄ moueat̄ a ſuo motore · quan
to igit̄ mouens eſt altior · tāto neceſſe ē ꝙ mo=
bile ꝑfectiori diſpōtione ei ꝓportionet̄ · ſic ui=
demus ꝙ ꝑfectius oportet eſſe diſcipulum di=
ſpoſitũ ad hoc ꝙ altiorē doctrinā capiat a docē
te · Manifeſtũ eſt aũt ꝙ uirtutes hũane ꝑfici=
unt hoīem ſ̄m ꝙ hō natus eſt moueri ꝑ rōem
in his que interius uel exterius agit · oportet
igit̄ ineſſe hoī altiores ꝑfectōnes ſ̄m q̄s ſit di
ſpoſitus ad hoc ꝙ diuinit⁹ moueat̄ · & iſte ꝑ=
fectōnes uocant̄ dona · nō ſolũ q; infundunt̄
a deo · ſ; q̄a ſ̄m ea hō diſponit̄ ut efficiat̄ ꝓmp
te mobilis ab inſpiratione diuina ſicut legitur
de yſa · lx · Dn̄s apperuit mihi aurē · ego aũt n̄
cōtradico · retrorſum nō abii · Et ph̄s dicit in ca
pitulo de bona fortuna · ꝙ his que mouēt̄ per
inſtinctũ diuinũ · nō expedit cōſiliari ſ̄m rati
onē hũanam · ſ; ꝙ ſequant̄ interiorē inſtinctũ
quia mouent̄ a meliori p̄ncipio q̄; ſit rō hũa=
na · & hoc eſt qđ quidā dicũt ꝙ dona ꝑficiunt
hoīem ad altiores actus q̄; ſit act⁹ uirtutum
Hmōi aũt dona q̄nq; noīant̄ uirtutes ſ̄m cō
munē rōem u̇tutis · hn̄t tñ aliquid ſup̄eminēs
rationi cōmuni virtutis · inquātu; ſũt quedā
diuine virtutes ꝑficientes hoīem inquantũ eſt
a deo motus · Vn̄ et ph̄s in vii · eth̄ · Sup̄ uirtu
tem cōmunē ponit quandā uirtutē heroycam
vel diuinā · ſ̄m quā dicunt̄ aliqui diuini viri ·
vn̄ · Greḡ · ꝑmo moꝝ · exponēs illud Iob · i · Na
ti ſunt ei ſeptē filii dicit · Septem filii nobis na
ſcunt̄ cũ ꝑ cōceptionē bone cogitationis ſpūſ=
ſancti ſeptē in nobis u̇tutes oriũtur · & īducit
illud · yſa · xi · Requieſcet ſup̄ eũ ſpūs ſapiētie &c̄
vbi enumerant̄ ſeptem dona ſpiritusſancti ·

¶ Ad ſ̄m · ſ · vtrũ dona ſint neceſſaria ad ſa=
lutē · Dicendũ ꝙ ſicut dictũ eſt · dona ſũt q̄dā